Slovutnému pánu
pánu Dr. Sobotkovi, officiálu a spisovateli
z úcty hluboké
daroval
Dr. F. Bačkovský.

ZEVRUBNÉ

DĚJINY ČESKÉHO PÍSEMNICTVÍ

DOBY NOVÉ.

NAPSAL

Dr. FRANTIŠEK BAČKOVSKÝ.

DÍL I.

OBDOBÍ PŘEDBŘEZNOVÉ.

ČÁSŤ I.

V PRAZE.
NÁKLADEM FRANTIŠKA BOROVÉHO. — TISKEM DR. ED. GRÉGRA.
1886.

LIB
AUG 1 1973
UNIVERS

PAMÁTCE

JOSEFA JUNGMANNA,

ARCIOTCE A PŘEDNÍHO ZAKLADATELE I TVŮRCE ČESKÉHO PÍSEMNICTVÍ DOBY NOVÉ, PROŽIVŠÍHO PRÁVĚ CELÉ JEHO OBDOBÍ PŘEDBŘEZNOVÉ,

PŘIPISUJE

DÍL I. TOHOTO SPISU

SPISOVATEL.

PŘEDMLUVA.

Komu los však méně stkvoucí
padl, aspoň pro budoucí
poutníky a poutnice
urovnávej silnice.
(Čelakovský, Růže st., 83.)

O dějinách českého písemnictví doby nové, které jest ovšem důležitější nežli písemnictví doby staré a střední, nemáme posud ani jediného spisu zevrubnějšího, ani jediného spisu alespoň takového, jakýmžto jest spis Karla Sabiny o dějinách českého písemnictví doby staré a střední. Ne snad že by tento spis Sabinův byl úplně dokonalým a zcela postačujícím — má vad mnoho —, ale o době nové nemáme — opakuji — ani takového, což ovšem tím podivnějším býti se jeví, když pomyslíme, že již i Poláci mají dosť objemný spis s názvem „Historya literatury czeskiej od czasów odrodzenia do chwili bieżącej" který napsal Wiktor Czajewski a vydal koncem roku 1885. (na titule jest rok 1886.) ve Varšavě a který celkem značně důkladněji probírá české písemnictví doby nové nežli kterýkoli spis český. [1])

[1]) Zprávu o spise tom podal jsem v „Hlídce literární", roč. 1886., na str. 150. (Viz i zajímavou v naší příčině Šafaříkovu připomínku o Polácích v „Musejníku", roč. 1873., na str. 406.) — Zvláštní také jest, že nemáme dosud ani velikých ani malých dějin českého písemnictví illustrovaných, ačkoliv illustrované dějiny některých písemnictví cizích máme.

K nedostatku tomu přihlédaje, koncem roku 1874. Ferd. Čenský napsal v „Osvětě“ (na str. 809.): „Co do dějepisu staré a středověké literatury (až do konce XVIII. stol.) již naděje svitla; k dílu tomu přikročeno Jos. Jirečkem[1]), ale literatury od r. 1774. až na doby naše — kdo bude hlásati dějiny její?“ A právě za deset roků po té, totiž koncem r. 1884., počaly vycházeti mé „Zevrubné dějiny českého písemnictví doby nové“.

Prvé základy ke spisu tomu položil jsem již za svých studií universitních v Praze, kde v universitní knihovně jal jsem se seznamovati dosti hojně se staršími českými časopisy i knihami. Vypisoval jsem si z nich některá místa, buďto důležitá nebo zajímavá, týkající se všemožných oborů vědeckých, zvláště však českého písemnictví, a kromě toho z časopisů zaznamenával jsem si na cedulky názvy článků, pojav úmysl sestaviti „Klíč k obsahu vědeckých prací v českých časopisech devatenáctého století“. Když pak po prázdninách r. 1878. stal jsem se supplujícím učitelem při gymnasiu v Německém Brodě a dáno mi učiti češtině v VII. jakož i VIII. třídě, sestavil jsem na rychlo, a proto také velmi nedokonalý „Stručný přehled dějin literatury české doby nové“, který již v lednu r. 1879. vyšel tiskem nákladem Fr. A. Urbánka v Praze.[2]) Od té doby obíral jsem se dějinami českého písemnictví doby nové mnohem více, nežli před tím, a to pilně i svědomitě, a otiskoval jsem některé články z oboru toho jednak v časopisech, jednak chystal jsem několik spisův a spisků na základě tom, až vznikla ve mně myšlénka — zpracovati spis obšírný, který, maje vycházeti, obdržel název „Zevrubné dějiny českého písemnictví doby nové“. Ačkoli pak dobře jsem pociťoval, že síly mé jsou sláby, aby vykonaly dílo, které jsem si předsevzal, ke spokojenosti vše-

---

[1]) Míněn díl I. „Dějin literatury české“, který sepsal Josef Jireček s názvem „Rukověť k dějinám literatury české do konce XVIII. věku“.

[2]) R. 1882. vyšly k „Přehledu“ tomu ve zvláštním spisku také „Doplňky a opravy“.

obecné, a ačkoli mnozí, zvěděvše, že „Dějiny" budou vycházeti, nedůvěřivě jakož i pohrdavě pohlíželi na úmysl můj, jal jsem se přece podávati je veřejnosti, a to hlavně z té příčiny, že nebylo — a není bohužel posud! — naděje, aby v brzce někdo jiný místo mne tak učinil, a že tanulo mi na mysli, kterak lépe něco nežli nic, čemuž v podobné příčině též ochotně Josef Jungmann druhdy přisvědčil.[1]) A byv jak úsudky soukromými tak i veřejnými, a to neočekávaně chvalnými, povzbuzen i posilen, chutě dále v práci jsem pokračoval, umíniv si věnovati jí, pokud bude možná, takořka výhradně veškeren svůj příští život.

Úsudky ony jsou otištěny na obálkách jednotlivých sešitův, ale dovoluji si zde uvésti z nich aspoň slova Ferd. Čenského, zmíniv se o něm již i výše; napsal mi o prvých třech arších toto: „Ve svých literárních pojednáních již od mnoha let nejednou toužíval jsem na sepsání pragmatických dějin české literatury. A proto ze zaslaných mi prvých tří vývěsných archů spisu Vašeho s radostí poznávám, že konečně v tom učiněn počátek, a to počátek nemálo slibný. Sepsati zevrubné dějiny českého písemnictví doby nové bude Vám arciť úlohou velmi namáhavou, kterou však při známé neunavené píli a svědomitosti své jistě se zdarem překonáte. I přeju tedy sobě a se mnou bezpochyby všickni milovníci písemnictví českého, aby kniha Vaše došla hojného účastenství a rozšíření v českém národě." Toto byl co do času prvý posudek, který mne došel.

Avšak jako dobře jsem pocitoval, že síly mé jsou sláby, aby vykonaly dílo, které jsem si předsevzal, ke spokojenosti všeobecné, tak i dobře jsem si povědom, že některé z posudků, vyskytnuvších se o spise mém, jsou nezaslouženě a přílišně pochvalně proneseny. Jsouť v něm vady a nedokonalosti přemnohé; než — abych řekl to slovy, která v té příčině Eliška

[1]) Viz v „Musejníku", roč. 1880., na str. 216.

Krásnohorská napsala o spise mém [1]) — „práce tak veliká, že dosud nikdo se na ni neodvážil, kdyby bez vady byla, nebyla by právě prací, ale zázrakem“. A také myslím, že Krásnohorská celkem správně pronesla v posudku svém toto: „... Podává (spisovatel) výsledek studií, kterým se oddal cele a horlivě. Již to, že síla mladá a nadšená úkol ten si obrala pro tu dobu výhradně za jediný úkol životní, jest výhodou, ku které můžeme novým těmto dějinám písemnictví gratulovati. Zkoumaje každý udaj obsažený v starších pracích oboru literárněhistorického a nespoléhaje nikde pohodlně na pouhou auktoritu toho či onoho jména, pátrá s mravenčí pilností po pramenu každého úkazu, po původním vydání každého zjevu literárního, po vzniku každé zprávy, a proto bude dílo jeho, až dospěje k úplnosti, i kdyby žádných jiných předností nemělo, velice vzácno svou hodnověrností a správností. Avšak práce ta krom spolehlivosti materiálu literárněhistorického má značné přednosti jiné ...“ [2])

Co pak týče se zmíněných vad a nedokonalostí, jest dotknouti se mi posudku, který v čísle 10. roč. 1885. přineslo o mém spise pražské „Athenaeum“. Posudek ten začíná se těmito slovy: „Nejprve zde zvláště vytýkáme všeobecně uznanou páně spisovatelovu píli a snahu, sebrati veškerý materiál historikovi nového českého písemnictví se skýtající,“ a potom ku konci řečeno toto: „Závěrečný soud o B. spisu jest, že je pilnou snůškou materiálu, řadou zajímavých podrobností, že budoucím historikům literárným úplně upravil půdu. A v té příčině je spis pana B. vzácným příspěvkem k dějinám naší literatury ...“ Úsudek tento pokládám za dosti správný, ačkoli jest i značně příkrý, protože materiál netoliko sbírám, ale také zpracovávám, snaže se zpracovati jej, pokud lze, také pragmaticky

[1]) V „Ženských listech“, roč. 1885., na str. 26.

[2]) Cele posudek ten jest otištěn na třetí a čtvrté stránce obálky sešitu 7.

a filosoficky, což upříti mi dojista nikdo nemůže, jestliže pročte všechny vyšlé sešity.[1]) Za dosti správný pokládám úsudek tento proto, že vlastně jiného úkolu ani nemám a míti na ten čas nemohu, než abych „budoucím historikům literárným úplně upravil půdu", a řekl bych, že úsudek tento zcela jest správný, kdybych i sám byl přesvědčen, že skutečně půdu tu jsem „úplně upravil" a že vůbec skutečně podaří se mi „sebrati veškerý materiál historikovi nového českého písemnictví se skýtající", a to materiál úplně správný a zcela spolehlivý.[2]) Že pak ani nemohu na ten čas míti úkol jiný, úkol vyšší, jest zřejmo z toho, že zcela řádně pragmaticky a filosoficky spracovati spis podobný není možno, pokud není všestranně probrán materiál dějepisný.[3]) Kdyby bylo bývalo přede mnou více, bedlivěji a důkladněji pracováno v oboru tom, byl by býval mohl býti spis můj dokonalejším. Takto však, kdy mé „Dějiny" jsou prvým spisem toho

---

[1]) Že vedu si ve spise svém pragmaticky a filosoficky, výslovně projevil na př. Dr. M. Procházka v brněnském „Obzoru", roč. 1885., na str. 190. (Úryvky z posudku jeho jsou otištěny na třetí stránce obálky sešitu 12. a 13.)

[2]) Posudek posudku v „Athenaeu" jsem otiskl na obálce sešitu 12. až 15., a dokončení jeho bude na obálce sešitu 18. (Chefredaktor „Athenaea" slíbil mi písemně, že ve svém časopise o mém posudku tomto se zmíní, ale neučinil toho.)

[3]) Ostatně viz i v Pypinově a Spasovičově „Historii literatur" na str. XII. dílu II. Kotíkova překladu jakož i Kalouskova slova v „Osvětě", roč. 1885., na str. 753. a 754. (Spisu svého jsem prvotně ani „dějinami" nenazval, nýbrž teprve k radě nakladatelově, aby spis, maje lákavější název, měl odbyt větší; bylo mi jej potom ovšem i vzhledem k názvu jinak zpracovati. Nakladateli nabídl jsem jej s názvem „Pohled na krásné písemnictví české doby nové s hlediště dějepisného i krasovědeckého", a divím se velice, že posud nikdo nikde na to nepoukázal; otiskl jsem v „Komenském", v „Paedagogiu", ve „Studentských listech", v „Učitelských listech", v „Učitelských novinách" a v „Zlaté Praze" několik článků, při nichžto výslovně jsem připomenul, že to jsou úryvky ze spisu toho názvu; ba také poznámka na str. 8. v „Úvodě" o tom svědčí.)

rázu a rozměru a kdy přemnohé důležité věci, o nichžto ničeho nelze dočísti se v žádném spise ani v žádném článku literárně-dějepisném, v mých „Dějinách“ poprvé se vyskýtují,[1]) myslím, že soudnému znalci ani na mysl nepřipadne žádati, abych ihned úplně vyhověl všem požadavkům, kterýmžto hověti jest dějepisci literárnímu.

Nejen že totiž nemáme o dějinách českého písemnictví doby nové spisu zevrubnějšího, nemáme dosud ani o jednotlivých jeho zjevech potřebných monografií a článků. Byloť a jest důkladných pracovníků v té příčině u nás úžasně málo, takže literární dějepisectví české vůbec a doby nové zvláště poměrně ze všech oborů vědeckých nejméně jest vzděláváno, nemajíc ani zvláštního časopisu, jako mají skoro všechny obory ostatní,[2]) a v jiných časopisech zřídka kdy se vyskýtajíc. I „Literární listy“ a „Hlídka literární“, kteréžto časopisy, onen na sedmý, tento na třetí rok vycházejí, podaly dosud o mnoho méně příspěvků, dotýkajících se českého písemnictví doby nové, jichž by literární dějepisec platně mohl užiti, nežli na př. za touž dobu „Časopis Musea království českého“ nebo Vlčkova „Osvěta“, z nichž obou vzhledem ke všem jiným časopisům českým poměrně nejvíce literární dějepisec vykořistiti může.[3]) A tak bohužel podnes více méně lze říci s Vítězslavem Hálkem: „Troufám si tvrditi, že ani mnohý z nás spisovatelů nezná historie naší novější literatury, neníli snad náhodou aspoň částečně literárním historikem.“ [4])

---

[1]) Ba lze dověděti se z mých „Dějin“ i všeličehos o některých mužích, čeho nedovíme se o nich z obšírných prací, kteréž o nich byly napsány.

[2]) R. 1865. měl vycházeti, jak zaznamenáno v Douchově „Knihopisném slovníku“ na str. 306., časopis takový s názvem „Zeitschrift für böhmische Literaturgeschichte“ redakcí Dra. I. J. Hanuše a nákladem I. L. Kobra v měsíčných archových číslech, ale nedošlo k tomu, a to bezpochyby proto, že Kober se rozstonal a r. 1866. zemřel.

[3]) Viz i v „Ruchu“, roč. 1880., na str. 357.—358. a 378.—380.

[4]) Viz v „Lumíru“, roč. 1863., na str. 737. — Nelze zde neuvésti také

I jest mi také hleděti, aby mé „Dějiny“ byly ve mnohém a mnohém i částečně náhradou za postrádané monografie, a proto jest v nich i všelico, co by v nich nebylo, kdyby bylo oněch monografií.

Pokládám tedy své „Dějiny“ vzhledem k sobě toliko za přípravnou práci k rozmanitým pracím jiným z oboru českého písemnictví doby nové, přeje si z té duše, abych aspoň část prací těch vykonati mohl, nejsa od nich odpuzován zaměstnáním nepřiměřeným. Ostatně jsem i jist, že na základě mých „Dějin“ vznikne vůbec mnoho prací nových, protože cesta k pracím těm mým spisem učiněna bude jednak možnější, jednak i značně snadnější, a sám na základě spisu toho hodlám připraviti se také k dokonalejším „Dějinám“, nežli mohou býti mé „Dějiny“ nynější,[1]) a to tak, že napíši rozmanité monografie, k nimžto „Dějinami“ půdu si upravím,[2]) a že

podobných slov Jana Ev. Kosiny („Hovory olympské“, str. 17.): „Kdož by tomu přidal víry, že u nás množství literátů, kteří, nedím plesnivého Veleslavíny, Komenského, Haranta, Štítného, ale ani moderního Jungmanna, Čelakovského, Kollára, Šafaříka buď vůbec neznají nebo znajíli, leda z „Náučného slovníka“ nebo nějakého kompendia dějin české literatury, ač by za velikou sobě kladli hanbu neznati důkladně Lessinga, Herdera, Götha, Humboldta a Bůh milý sám věděti ráčí jaké ještě básníky a učence německé netoliko po stránce věcné, nýbrž i po stránce formálné, jazykové. A tato slova má ne snad o literátech řádu desátého platnosť mají, nýbrž o literátech řádu mnohdy druhého, třetího.“

[1]) Značně dokonaleji mám již i nyní v rukopise svém příležitě zpracovány přemnohé části z vyšlých sešitův, a vůbec kdybych mohl třebas ihned začíti „Dějiny“ znova vydávati, byly by namnoze zcela jinaké. Ostatně kterak stále a stále hledím zdokonaliti také již otištěné práce své, pozná každý, kdo srovná nové vydání kterékoli práce mé s vydáním dřívějším, vyšlým o sobě nebo v časopise. (Viz i poznámku 1. na str. 703.).

[2]) Několik monografií takovýchto jsem otiskl již v časopisech a dvě o sobě, totiž „O básnické činnosti P. J. Šafaříka a F. Palackého“ (nákladem F. Borového 1885.) a „Několik rozprav o Frant. Lad. Čelakovském“ (nákladem F. A. Urbánka 1886.).

potom na základě těchto monografií a na základě svých „Dějin“ nynějších zpracuji vydání druhé „Dějin“, které bude různiti se podstatně od vydání prvého a vedle kterého vydání prvé vždy ještě svou cenu zvláštní jako monografie ony míti bude, nejsouc druhým vydáním nahrazeno, nýbrž jsouc mu toliko pramenem. Míním tím asi to, co p. A. K. (prof. Dr. Ant. Krecar?) řekl mezi jiným o mých „Dějinách“ ve „Svornosti“, roč. 1885., čís. 14.: „Snad po prvním pokuse povstane dílo více pragmatické, dílo velmi důkladné a nádherné, jakým jsme povinni naší nové literatuře, jež jest základem celé naší národní jsoucnosti a uvědomělosti, jež nás vůbec k životu přivedla; než dějiny Bačkovského budou míti vždy některé své přednosti, kterých jim nikdo neupře . . .“ [1])

Někomu snad bude zdáti se podivným, že k dokonalejším „Dějinám“, nežli mohou býti mé „Dějiny“ nynější, hodlám připraviti se teprve na základě „Dějin“ nynějších, a řekne snad, proč raději ještě několik let jsem nepočkal, proč raději ještě několik let jsem nepracoval a nevydal až teprv oněch „Dějin“ dokonalejších. Proti tomu, nehledě k tomu, co jsem již o zvláštní ceně také tohoto prvého vydání podotekl, připomínám, že ti, kdo kupují si vydání prvé, mě jaksi vydržují hmotně, abych vůbec o dějinách českého písemnictví doby nové zevrubně pracovati mohl. Ostatně na př. i František Palacký, ačkoli mohl úplně bezstarostně dlouho pracovati, nežli dal svou práci do tisku, přece také vydáním německým připravoval se na vydání české, jakkoli před tím, nežli vyšel prvý díl jazykem německým, již po třinácte let pracoval; i já podobně připravuji se na druhé vydáním prvým, o kterém vlastně pracuji opravdově teprv od té doby, co počalo vycházeti, dříve pro jiné zaměstnání nemoh věnovati se práci té měrou nynější, a proto též archy počáteční nejsou zpracovány tak zevrubně jako pozdější.

---

[1]) Delší úryvek z posudku toho jest otištěn na třetí stránce obálky sešitu 8. (Viz i slova Elišky Krásnohorské na str. VIII.)

Někdo zase řekne, že tedy mohl jsem napsati nejprve některé monografie. Než ačkoli dobře vím, že „přirozeným spůsobem jen soubor důkladných monografií za účinek míti může dobrou historii literatury“ [1]), nejal jsem se přece psáti prosté monografie, nýbrž ihned „Dějiny“, protože jich již dávno potřebujeme a bylo by jinak dojista ještě velmi dlouho na ně čekati, a my v podobných příčinách jednak „přispíšiti si musíme“ [2]), jednak „monografií v žádném národě mnoho se nekupuje“ [3]), a ústavu, který by je mohl vydávati se škodou, bohužel nemáme. Také v časopisech někdy nemohou otisknouti a někdy zase neotisknou tak, jak by co do času i co do věci bylo vhod spisovateli, psáti pak monografie pouze pro sebe a veřejnosti podati jen ovoce práce takové nelze z příčin hmotných.

Avšak chtěl jsem přece důkladněji připraviti se k prvému vydání „Dějin“, nežli jsem učinil. Chtěl jsem vydati „Slovník českých spisovatelův a spisovatelek století devatenáctého“ doplňkem k Jirečkově „Rukověti“, ale nenašel jsem nakladatele, ačkoli počátkem r. 1883. již i zvláštní přednášku jsem měl o chystaném „Slovníku“ tom v literárním odboru „Umělecké besedy pražské“. [4])

Posud, co týče se vad a nedokonalostí mých „Dějin“, přihlédl jsem v těchto řádcích hlavně k tomu, že přede mnou v oboru tom bylo pracováno velmi málo. Než ani to, co bylo napsáno z oboru dějin českého písemnictví doby nové přede mnou, není bez všelikých chyb a chybiček, [5]) pročež i jen prostě sebrati materiál správný, oč nejvíce mi v „Dějinách“ běží, jest velice nesnadno.

---

[1]) „Náučný slovník“, III. 117.

[2]) Dr. T. G. Masaryk v „Athenaeu“, II. 272.

[3]) Týž tamže, II. 273.

[4]) Viz o tom v „Urbánkově Věstníku bibliografickém“, roč 1883, na str. 45. a 49.

[5]) Viz o tom mou zprávu v „Lumíru“, roč. 1885., na str. 560. (Ostatně hojně toho dokladů obsaženo jest skoro na každé stránce v „Dějinách“.)

Nalezl jsem totiž všelijaké chyby a chybičky i ve velmi záslužných pracích nejlepších našich dějepisců literárních a tím i pozbyl jsem více méně důvěry ve všechny práce literárnědějepisné vůbec, takže jest mi téměř o každém udaji přesvědčovati se a jej bedlivě prozkoumati, zdali jest správný, a tak mnohdy s ohromnými nesnázemi zápoliti. Ve spise samém ovšem není viděti, jak leckdy mnoho a mnoho času zmařiti mi jest, nežli napíši některý řádek, pochybovav o jeho správnosti. Nebývajíť ani slovné vyňatky v literárnědějepisných článcích a spisech otištěny správně, nýbrž s rozličnými změnami,[1]) pročež i v této příčině jest píditi se mi vždy po originále, a to zase bývá znesnadněno tím, že někteří literární dějepisci nepoznamenávají, odkud co mají, a to někteří ani tehdy ne, když označí uvozovkami, že to nejsou slova jejich.[2]) Ostatně co stálo na př. času, nežli bylo možno říci, že vydání Čelakovského „Ohlasu písní českých" z r. 1839. „jest úplně totožno s vydáním z r. 1847." (na str. 644.)! A podobných zpráv, přede mnou od nikoho nepodaných, jest v mých „Dějinách" množství.

Jinou vadou některých prací jest, že nejsou opatřeny abecedními ukazovateli, čímž ovšem velice znesnadněno jest jich užívati.[3]) A jindy zase bývají v nich vady takové, o jakýchž učiněna zmínka v „Dějinách" v poznámce na str. 691. a 692. a pod.

Podobné nesnáze vzcházejí také tím, že, jak již Karel Sabina

---

[1]) Já zase proti tomu nedovoluji si ani změn, kterýmiž obsah nijak netrpí, jako na př. jestliže v originále jest „král." a sazeč vysadí „královský", neponechám toho a vůbec vždy pečlivě srovnávám sazbu s rukopisem.

[2]) Jak prospěšno jest zevrubně citovati, o tom viz v Hattalově „Bruse" na str. 41., 109., 119. a 128.—134. Mně pak i zdálo se býti praktickým připojovati k uvedeným článkům pod čarou nejen začáteční stránku, ale také konečnou, aby čtenář věděl, jak asi článek onen jest dlouhý.

[3]) Viz o tom i v Čenského „Z dob našeho probuzení" na str. XVI. (Někteří nakladatelé vůbec ani smyslu nemají pro podobné ukazovatele, nechtíce je dáti sestaviti.)

podotekl r. 1863., sbírati potřebné pomůcky ze starší doby novočeského písemnictví jest velmi obtížno,[1]) ba některých knih a časopisů vůbec ani nelze dostati nebo nelze jich užiti kdykoli, protože knihovny jsou někdy zavřeny, jindy zase kniha nebo časopis bývá půjčen jinému.[2])

Jiné nesnáze, s nimižto jest mi zápoliti, plynou většinou z prazvláštních společenských i literárních poměrů našich, které věru pramálo chuti dodávají k opravdové práci literární a pro které na př. jest mi práce, jíž věnoval jsem se na ten čas výhradně, upustiv ode všeho jiného zaměstnání nevhodného, znesnadňována příčinami skutečně až příliš malichernými; pohlížeľiť a snad i dosud pohlížejí na př. někteří lidé, a to lidé vysoce postavení, na mne a na spis můj velice nepříznivě již i z té jediné příčiny, že jsem — „pouze spisovatelem“.[3]) A býti spisovatelem bylo mou touhou

---

[1]) Viz v „Rodinné kronice“, roč. 1863., na str. 214. svazku III.

[2]) Viz ostatně v té příčině v „Dějinách“ na str. 277. a poznámky na str. 342., 351., 365., 397., 452., 662., 663. a j., jakož i v „Osvětě“, roč. 1874., na str. 799. a v mém spisku „O básnické činnosti P. J. Šafaříka a F. Palackého“ na str. 15. a 16. i v mém článku v „Ženských listech,“ roč. 1885, na str. 88. a 115.

[3]) Budiž uvedeno zde také, co Karel Šmídek napsal v „Časopise Matice moravské“, roč. 1876., na str. 116. a 117.: „S nesnázemi bojovati jest dosud každému u nás, jenž by obmýšlel výživu svou opatřiti sobě výhradně ze spisovatelství. A kdyby tomu tak bylo, že by se spisovatel český sám uživil zvláště pomocí vhodné asociace mezi spisovateli samými, jest spisovateli českému jiných úkorův a nátiskův i bojův vniterných i zevnějších přestáti, že provedení úlohy spisovatelské výhradně jenom ku prospěchu národu až dosud pučí a roste jenom na půdě oběti . . .“ (Dovoluji si také žádati všech čtenářů svých, aby ráčili bedlivě pročísti a důkladně promysliti, co napsal Dr. T. G. Masaryk v „Athenaeu“, roč. 1885., na str. 270.—275., Dr. A. Seydler v „Athenaeu“, roč. 1886., na str. 71.—76., K. V. Rais v „Slavíně“, roč. 1886., na str. 209.—211. a já v „Literárním obzoru“, roč. 1883., na str. 1. až 3., 67.—68., 110.—112. a 117.—119. jakož i v „Literárních listech“, roč. 1885., na str. 204. a 205.)

již za blahých dob studií gymnasijních; zamilovav si pak nad jiné studium řeči a písemnictví českého doby nové, nepřál jsem si ničeho více, nežli moci věnovati se mu cele a stále, maje asi totéž na mysli, co František Ladislav Čelakovský projevil Josefu Vlastimilu Kamarýtovi 21. června r. 1822. těmito slovy: „Kdyby tak naše literatura jen as o polovici stála v obšírnosti jako německá, tedy bych byl všech starostí zbaven; svůj život celý bych chtěl vlasti a literatuře obětovati s postrádáním a povržením všech světských radostí, chtěl bych, anto mně ústy nemožno, pérem účinkovati na národ a od výnosu svého péra živ býti. Tak bych bezpochyby svého cíle, po kterémž žízním, dosáhl a prospěl . . .," [1]) a po dnes přes všechny trpké zkušenosti, byť i podivínem mě zvali, volám s Josefem Kajetánem Tylem, který, jestliže osud zastihl jej někdy přílišně krutě, stýskával si takto: „Hůře nežli nádenníku souzeno jest pracovati do únavy českému spisovateli pro skývu chleba. Avšak kdybych ještě jednou se narodil a měl voliti si stav svůj, stal bych se věru přece jen — českým spisovatelem." [2]) Prýštíť ze zaměstnání toho rozkoš neocenitelná, ovšem toliko duševní, a jest i kromě toho také přisvědčiti slovům, která napsal sám o sobě Karel Havlíček: „Člověk, kterému již spisovatelství v krvi leží a kterému trochu jasnosti v hlavě svítí, ničím na světě, ani zákazem ani kritikou ani strachem o výživu odstrašiti se nedá." Hleděl jsem sice i já přestav úmyslně, ač i, jak jsem brzo poznal, ukvapeně, býti supplujícím učitelem gymnasijním, vyhověti výroku, dle něhož „oportet prius vivere, deinde philosophari" a o němžto případně promluveno na př. v Hattalově „Bruse" na str. 28., ale nepodařilo se mi, a to opětně pro ty prazvláštní „poměry" naše, jichžto jsem před tím neznal, domoci se toho, po čem jsem bažil a při čem byl bych býval vhodně mohl býti řádným i hojně činným

[1]) Viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech" na str. 96.

[2]) Viz v „Osvětě", roč. 1878., na str. 86.

spisovatelem.[1]) Ostatně za doby nynější již i pilně pracující spisovatel český, jsa „pouze spisovatelem“ a neobíraje se oborem příliš odborným, může uživiti se zcela slušně, a myslím, že by mohl zmizeti též u nás požadavek, o němžto zmínil se v soukromém dopise r. 1839. Jan Erazim Vocel, aby totiž spisovatel ještě kromě spisovatele „alespoň před všedním obecenstvem něčím byl a nějak slul“.[2])

Ale, nehledíc k tomu, že býti jen a jen co možná „pouze spisovatelem“ stalo se mi takořka náruživostí, jest uvážiti bedlivě také tyto věci:

1. Probrati zvláštním spisem zevrubně dějiny českého písemnictví doby nové jest netoliko potřebno, ale také velice důležito. Proto po spise takovém baženo a touženo bylo již mnohá a mnohá léta.

2. Spis takový sepsati při jiném zaměstnání nebylo možno,

---

[1]) Nyní bažím po čemsi ještě vhodnějším, ale již opětně pro ty „poměry“ mám naději pramalou dosíci toho.

[2]) Viz v Pospíšilově „Z dob vlasteneckých“ na str. 41. (Nemohu zde také nepoznamenati, že na př. i většina lékařů jest ve příčině hmotné zcela rovna „pouze spisovatelům“, ba že jí jest poměrně hůře; spisovatel, jsa zdráv a chtě si něco vydělati, může pracovati kdykoli, kdežto lékař sám od sebe o výdělek postarati se nemůže. Proč tedy horšiti se na člověka pouze proto, že míní živiti se spisovatelstvím? — Ovšem, abych užil slov Fr. Palackého, pronesených ve valné hromadě „Svatoboru“ 17. května r. 1863. — cituji dle str. 53. druhého vydání své „Stručné náuky o řečnictví“ — „nestačí býti spisovatelem českým jakýmkoliv“, nýbrž takovým, aby jeho práce bylo lze řaditi k pracím oněch spisovatelů, „kteří získali sobě skutečné zásluhy o písemnictví a národ vůbec“.) Viz i mé „Slovo k nářkům a steskům spisovatelů českých ve příčině hmotných poměrů“ v „Rozhledech literárních“, roč. 1886., na str. 33.—36. — Ostatně nedivil bych se těm, kdo horší se na př. na mne, že nezůstal jsem při professuře gymnasijní, kdyby spůsobilých lidí k professuře té byl nedostatek. Ale za nynějšího jich nadbytku spíše bylo by si přáti, aby ti, kdo dovedou jinak se uživiti, professury se vzdali a uprázdnili místo těm, kdo jinak uživiti se nedovedou.

protože nemáme náležitých monografií; ba při jiném zaměstnání nelze psáti, jak jsem se přesvědčil, o něčem ani řádné monografie, a proto jednak zřídka kdy jaká se vyskytne, jednak snadno vluzují se do nich rozmanité chyby. Toto vůbec jest dojista nejhlavnější příčinou toho, že dosud u nás v oboru literárnědějepisném tak málo bylo pracováno. Dosud nikdo neodvážil se věnovati zcela práci té, znamenaje, že u nás nedostalo by se mu tolik podpory hmotné, aby mohl úplně oddati se jí bez velikých starostí jiných. Co vykonáno, vykonali většinou toliko lidé, které povolání jinam vydalo, a to jmenovitě jen učitelé škol středních, a že toho — zejména co do doby nové — nemnoho, tomu jest i snadno porozuměti z toho, že čeština bývá namnoze připojována k jiným předmětům pouze jako podřízená a že o novějších spisovatelích českých zřídka kdy řeč bývá na školách těch.[1]) Mohla by sice naše universita pražská míti snad i dva tři pracovníky v oboru dějin českého písemnictví doby nové neb aspoň jednoho; ale ta byla do nedávna — německá. Kromě toho stolice řeči a písemnictví českého není od úmrtí Jana Pravoslava Koubka († 1854.) obsazena, a dva professoři jazyků slovanských, kteříž ovšem i češtiny si všímají, přednášejí skoro jen o písemnictví doby staré a střední. A protože není přihlíženo k dějinám českého písemnictví doby nové měrou příslušnou na universitě, není tím ani podnět dáván, aby četnější pracovníci v oboru tom vyskýtali se vůbec i jinde.

3. František Palacký byl také „pouze spisovatelem“ — ovšem úředně jmenovaným s názvem „historiograf“ —, aby mohl napsati své „Dějiny“; myslíte, že by je byl mohl napsati, jsa professorem

---

[1]) Nemohu zde neuvésti znova na mysl i poznámku 2., otištěnou na str. 550. přítomného spisu, jakož i těchto slov Lorda Byrona: „O starých Řecích víme více, než potřebí jest; aspoň mladý lid v Evropě příliš mnoho času obětuje studiím spisovatelů řeckých a řeckého dějepisu, ježto by mnohem užitečněji mohl býti vynaložen na poznání spisovatelů domácích a pěstování dějin své vlasti“ (F. L. Čelakovského spisy v „Národní bibliotéce“, IV. 493.).

při střední škole? [1]) — Gymnasijní ředitel Karel Tieftrunk na př. začíná předmluvu k třetímu vydání své „Historie literatury české“, vydanému r. 1885., takto: „Dějiny českého písemnictví dovedeny jsou ve vydání tomto až do konce roku 1881.; hojnou literární činnosť posledních tří let (až do konce 1884.) spisovatel pro jiné, pilnější práce na ten čas náležitě stopovati a probírati nemohl.“

4. Josef Jungmann psal 5. prosince r. 1809. Antonínu Markovi: „Mne i městkná tuze má professura, která mne ve dne zabijí, abych nemohl v noci nic dělati; co dělám, to jen svému úřadu ukrádám.“ [2]) Myslíte, že Jungmann byl by neudělal více, kdyby mu bylo nebylo býti professorem, nýbrž kdyby byl býval mohl býti „pouze spisovatelem“? — A 22. března r. 1829. Jungmann psal Janu Kollárovi: „Jak kdo vstoupí u nás do veřejného života — úřadu svého a povolání manem jest, neli řemeslníkem.“ [3])

5. Ovšem „že by kdo“ — jak praví V. Brandl ve „Světozoru“, roč. 1881., na str. 51. — „jistých důchodů se odřekl, jen aby bez vytrhování vědecké práci se věnoval, stává se málokdy“, ale život lidský jest křehký; dnes jsem živ, dlouholi ještě? A jak tedy tu trudno jest zabývati se ještě něčím, byť i hmotně výnosnějším aneb aspoň co do příjmů bezpečnějším a jistějším, když člověk zabéře se do dějin českého písemnictví doby nové a když obírati se dějinami těmi po celé dny jest mu nejmilejší zábavou a když vidí, že kdyby ještě 50 let i déle žil a obíral se jen a jen dějinami těmi, měl by stále a stále co dělati a že prospěl by tím více nežli zaměstnáním jiným, které by jej od prací těch odpuzovalo!

---

[1]) Přiměřenou v té příčině úvahu o Palackém viz i v „Osvětě“, roč 1876., na str. 401.—404. (Viz i v mém spisku „O básnické činnosti P. J. Šafaříka a F. Palackého“ na str. 34. a 35.)

[2]) Viz v „Musejníku“, roč. 1881., na str. 505.

[3]) Viz v „Musejníku“, roč. 1880., na str. 201.

Avšak ani nezmiňoval bych se zde o nepěkné a choulostivé vlastnosti našich poměrů společenských, v nichžto „pouze spisovatel" má dosud váhu pramalou, ba namnoze zcela žádnou, kdyby to dosti podstatně nevadilo mým „Dějinám". Neboť nejen že, jsa „pouze spisovatelem", nezískal jsem tím přízně spisu svému, nýbrž ani z téže příčiny neměl jsem někde náležitého přístupu k pramenům a pomůckám a vůbec nebylo potřebě mé někde vyhověno tak ochotně, jak dojista bylo by bývalo hodnostáři nějakému.[1])

A ještě o jedné nesnázi jest zmíniti se mi. Rozeslal jsem ve příčině knih a časopisů, jichžto ke spisu svému potřebuji, skoro všem časopisům českým tyto řádky, žádaje, aby je otiskly: „Pánům nakladatelům knih a časopisů českých. Již mnohá a mnohá léta touženo soukromě i veřejně po spise, jakým jsou Bačkovského „Zevrubné dějiny českého písemnictví doby nové", který vychází v sešitech nákladem Fr. Borového v Praze a o kterém úsudky velice pochvalné jsou projevovány. Aby však spis ten, který vyplní asi 100 tiskových archů[2]) veliké osmerky, byl co možná nejdokonalejším, k tomu jest potřebí, aby spisovatel měl řádný rozhled po veškerém českém písemnictví nynějším. I prosí všech nakladatelů knih a časopisů českých, aby mu nově vydané knihy a časopisy posýlali; promluví o nich netoliko ve svém spise, ale též o některých z nich i v časopisech jiných, takže vzejde z toho prospěch i dějinám českého písemnictví vůbec i také nakladatelům

---

[1]) Z též asi příčiny tuším nenašel jsem nakladatele na „Slovník českých spisovatelův a spisovatelek století devatenáctého", o němžto již i na str. XIII. jsem se zmínil, a také bezpochyby z téže příčiny „Dějiny", když počaly vycházeti, neměly skoro nižádného odběratelstva; nyní však jest odběratelů počet již dosť utěšený, a stále noví a noví odběratelé přibývají, třebaže posud leckdo, kdo jinak dosti všímá si českého písemnictví, míti „Dějiny" ty nezatoužil, protože jsou jen od — Bačkovského!

[2]) Bude celkem asi 200 archů.

užitek hmotný.[1]) Který pak nakladatel nemohl by knihy a časopisy ty darovati, nechať to připomene, a budou mu za nedlouho, ovšem rozřezané, zase vráceny. Všechny zásylky stačí adresovati: Fr. Bačkovský na Vinohradech u Prahy.“ Avšak řádky tyto měly účinek pramalý, a většina nakladatelů neposlala mi a neposýlá ničeho, ačkoliv i mimo to o některé spisy ještě také zvláštními lístky jsem si dopsal přímo nakladatelům a ačkoliv i získali by si tím nemalou zásluhu o spis, který podporovati, ať již jakkoli, jest dojista národní povinností každého Čecha.[2]) Všech — ani nejdůležitějších — nových knih a časopisů kupovati nemohu, vydav od času, co „Dějiny“ počaly vycházeti, za knihy a časopisy, a to většinou pouze starší, skoro 500 zl., třebaže již i před tím dosti značnou knihovnu jsem měl, a jest přece potřebno, abych co možná všechny knihy a časopisy české, vydané v století XIX. pročetl aneb aspoň bedlivě prohlédl.[3])

Mnohý snad namítne, že jsou v Praze veřejné knihovny

---

[1]) Užitek hmotný nakladatelům kyne dojista již i z toho, že spisy a časopisy, kterých dostane se mi do ruky, cituji nebo do nich odkazuji, upozorňuje tak na ně i na obsah jejich. Upozorňovati takto na spisy a časopisy, které do ruky se mi nedostanou, ovšem nemohu.

[2]) Týž stesk i Fr. Doucha pronesl na str. V. „Knihopisného slovníka“, řka mimo jiné také, že v té příčině spisovatel u nás potkává se „s nesmírně většími než jinde nesnázemi“. (Ostatně netoliko nakladatelé knih a časopisův, ale vůbec i mnozí jiní, kdo by mohli, jmenovitě spisovatelé, nepodporují mne v práci mé. Jakž jinak bylo, když na př. Jungmann pracoval o své „Historii literatury české“ a o svém „Slovníku“!)

[3]) I jinak ještě mínil jsem se postarati, abych dostával nově vydaných knih a časopisů. Stal jsem se hned, jakmile „Dějiny“ počaly vycházeti, „hlavním spolupracovníkem“ „Literárního oznamovatele“, doufaje, že budu dostávati redakčních výtisků a časopisů výměnou. Avšak úmysl můj od nakladatelů nebyl pochopen, a já z příčin, o nichžto není potřebí zmíniti se zde, byl jsem nucen ihned v prosinci r. 1884. zcela odloučiti se od „Literárního oznamovatele“ i od závodu, jehožto nákladem vycházel.

(universitní, musejní, Náprstkova a j.) a že také ze soukromých knihoven knih užiti mohu. Ovšem, a netoliko mohu, nýbrž i musím běhati z knihovny do knihovny a vypůjčovati si dílem do čítárny dílem domů knihy cizí; ale co tím drahocenného času jest zbytečně promrhati? A kromě toho kniha bývá půjčena nebo knihovna zavřena, o čemž již i výše (na str. XV.) jsem se zmínil, anebo také z příčin hmotných nebývá možno běhati z knihovny do knihovny za účelem dvou tří řádkův, a vůbec mnohem nepohodlněji lze užívati knih cizích nežli vlastních, a tak spis stává se méně dokonalým.[1])

Posléz osměluji se připomenouti, že také spisovatelské honoráře naše nedovolují pracovati tak, aby spisovatel dal do tisku práci po svém vědomí a svědomí co možná nejdokonalejší.[2]) Rádo bývá poukazováno na cizinu, že bychom měli míti v českém písemnictví již i to a to, jako jest u jiných národův, a že na př. i dějiny českého písemnictví měli bychom míti tak „výtečně“ a „vzorně“ zpracovány, jako „přední vzdělaní národové již mají“. Snadno se radí, ale nesnadno ve skutek uvádí; jako jinde, musí platiti bohužel i zde: „Za málo peněz málo muziky!“ t. j., že Čechové na ten čas nemohou pomýšleti vyrovnati se v písemnictví svém cizině ve všem. Pokud proti cizině honoráře u nás budou tak nepatrny, jako jsou dosud, potud bude nespravedlivo chtíti na spisovateli českém, aby podával práce tak důkladné, jaké podávají jinak za okolností stejných spisovatelé cizozemští.[3]) Ovšem honoráře mohou býti též

[1]) Některé knihy z knihoven veřejných bývají též odcizeny neb aspoň listy některé z nich vyříznuty, čehož příklad jsem uvedl na str. 351. a o čemž svědčí i díl II. „Slovníka náučného“, z kterého v universitní knihovně pražské jest vyříznut přehled českého písemnictví z článku „Čechy“.

[2]) Mně na př. stává se, že ještě v sloupcové korrektuře přídavky učiním někdy ze sazby na jeden tiskový arch až i dva archy!

[3]) Redakce londýnského „Athenaea“ platí na př. svým přispěvatelům

u nás někdy zvětšeny tím spůsobem, že dostane se spisovateli peněžité podpory od některého spolku a pod., ale takovýchto podpor u nás udíleti lze málo komu.[1]) Budiž i pročteno řádně, co v podobné příčině napsal Dr. T. G. Masaryk v „Athenaeu", roč. 1886., na str. 78. a 79.

Přemnoho tedy jest nesnází a příčin, pro které nebylo lze, abych byl mohl zpracovati své „Dějiny" zcela dokonale, pro které ani tak, jak bych byl chtěl a za jiných poměrův i mohl, pracovati jsem nemohl a nemohu, a pro které bylo mi psáti namnoze též úplně jinak, nežli jsou „výtečné vzory dějin literárních, jaké přední vzdělaní národové již mají". A uvedemeli si kromě toho ještě také na mysl, že „kolik hlav tolik smyslů", jakž měl by spis můj vyhověti každému ze čtenářů jeho měrou příslušnou? — Někomu (na př. Dru. Josefu Kalouskovi) líbí se, že podávám místo všelijakých „duchaplných" frází všeobecných raději hlavně pouze skutečné události a příběhy, což i pochválil mi veřejně Bohuslav Čermák, řka, že líčím „snad i pravdivěji, než by duchaplnější badatel, podřizuje látku svým ideám, mohl" [2]); jiní zase přejí si, abych psal jen asi jako Gervinus, jehožto „Geschichte der Dichtkunst" bylo by lze snadno nazvati také „Kritik der Dichtkunst", a pod.[3]) Někteří professoři škol středních proje-

---

šestkráte větší honorář, nežli jest u nás honorář největší! Avšak nebudiž mi nerozuměno. Nenaříkám, že jsou u nás proti cizině honoráře nepatrny, věda dobře, že většími býti skoro nikde nemohou, pravím toliko, že „pouze spisovatel" musí z pravidla říditi se při práci také hlavně tím, co za ni dostane, aby mohl uživiti se slušně, i bývají dle toho práce téhož spisovatele jednak různé ceny, jsouce různě honorovány, jednak nemůže býti vždy poslušen slov: „Non multum, sed multa!"

[1]) Kromě toho na př. „Svatobor" udílí podpory hlavně toliko na cesty a nezvětšuje tedy honorářů spisovatelům, aby mohli pracovati důkladněji.

[2]) Viz jeho posudek v „Národních listech" ze dne 26. února r. 1885., jenž otištěn jest na obálce sešitu 7.

[3]) Jako málo odběratelstva má Durdíkova „Aesthetika" a „Poetika",

vili přání, abych podával podrobné obsahy všech důležitějších plodů básnických, aby prý mohli jich užiti k potřebě své při vyučování; od někoho zase byl jsem za to, že podávám obsahy, pokárán. A takovýchto sporných pochval i výtek učiněno bylo spisu mému dosť a ještě více pochval i výtek neoprávněných,[1]) čehož ovšem nejhlavnější příčinou jest okolnosť ta, že jest i mezi těmi, kdo „Dějiny“ mé čtou, pramálo čtenářů takových, kteří by je bedlivě prostudovali, jakož i ta okolnosť, že tak, jako málo jest pracovníků v oboru, o němžto píši, jest i tím méně lidí, kteří by ve příčině mých „Dějin“ mohli náležitě vyhověti slovům, kterými Dr. Josef Durdík počal předmluvu k své „Kritice“ a která znějí: „Jestliže dovoleno původci knihy pronésti jen jedno přání, bylo by moje, aby kdokoliv o ní veřejně souditi bude, vyhověl prvnímu požadavku kritiky: důkladně znáti věc, kterou posouditi má.“[2]) A činiti mému spisu výtky nešetrně, jak tu a tam se stalo, jest usnadněno tím, že jsem „pouze spisovatelem“, o čemž již něco výše jsem pověděl . . .

---

takže, ačkoli již deset a pět rokův uplynulo od vydání spisův těch, zvláštním článkem jest na ně upozorňovati — viz článek Václava Svobody v „České škole“, roč. 1886., na str. 129.—134. jakož i mou připomínku v „Literárních listech“, roč. 1886., na str. 20. —, snad ani podobný spis, jako napsal Gervinus, o dějinách českého písemnictví neměl by valného čtenářstva. (Jest i pročísti slova Dra. A. Seydlera v „Athenaeu“, roč. 1886., na str. 71.—73. a v „Rozhledech literárních“, roč. 1886., na str. 58.) — Též upozorňuji, že Pavel Josef Šafařík přál si, aby v dějinách písemnictví bibliografie nebyla zanedbávána. (Viz v „Musejníku“, roč. 1873., na str. 406.) — Viz i ve příčině Gervinusa poznámku Pypinovu na str. XII. dílu II. Kotíkova překladu „Historie literatur slovanských“. — Také prosím, aby bylo promyšleno, co V. Nebeský napsal v „Musejníku“, roč. 1852., na str. 137. a 138. sv. III.

[1]) I samo Masarykovo „Athenaeum“, které rádo posuzuje nepříznivěji nežli by mělo, pochválilo mé „Dějiny“ neoprávněně, jak připomenul jsem na str. IX.

[2]) Viz i slova Hálkova na str. X., jakož i v Buckleových „Dějinách vzdělanosti“ na str. 136. překladu Váňova.

Ale jsou v mých „Dějinách" i chyby, vady a nedokonalosti, které skutečně více méně právem lze jim vytýkati. Chyby, vady a nedokonalosti ty, pokud se jich dopátrám aneb o nich zvím, odstraněny budou na konci dílu I. hojnými „Doplňky a opravami".[1]) Zde toliko dovoluji si omluviti se v té příčině, že někde ve spise mém vyskýtají se nedoložené reminiscence ze spisů jiných spisovatelův, a to někdy i zcela slovné. Učinil jsem si před lety za dob různých i za různými účely různé více méně slovné výpisky ze spisů různých a opětně za dob různých za různými účely jsem je dílem opisoval, dílem přepracovával, dílem vlastními myšlénkami promichoval, a to zase mnohdy za dob různých za účely různými několikrát a nepoznamenal jsem si, odkud jsem co vyňal, nenadáv se ovšem, že někdy po letech užiji toho k „Dějinám". To jest jednou příčinou oněch reminiscencí. Hleděl jsem sice vyšetřiti, co v zápiskách mých mého a co odjinud i odkud vzato, ale, jak znamenám, nepodařilo se mi to všude. Tak stalo se na př., že opominul jsem říci, že jsem užil ke str. 1.—3. a 6. „Úvodu" přednášek universitních Dra. Jana Gebauera, protože k „Úvodu" nečerpal jsem již z přednášek jeho, t. j. z opisu, který jsem si napsal, jsa jeho posluchačem, nýbrž z prací svých. Jinou příčinou — a z této příčiny vznikly slovné reminiscence — jest, že, maje rukopis „Dějin" napsán po jedné straně, mohl jsem pohodlně kterékoli místo vystříhnouti a jinam přenésti, a tu stalo se mi, že buďto nevšiml jsem si, že místo to bylo mezi slovy, jsoucími v uvozovkách, anebo že zapomenul jsem doklad uvedený pod čarou také přenésti. Takž otištěno jest na str. 8. z „Osvěty", roč. 1875., slovně a bez uvozovek několik slov, která byla prvotně teprv až v rozpravě o Vocelovi a byla tam v uvozovkách, a podobně zase na př. na str. 306. řečeno „pravil o tom František Palacký", ale není připomenuto kde, protože místo to bylo prvotně v rukopise jinde, a já, zapo-

---

[1]) Některé již opravil jsem tu a tam příležitě v „Dějinách" samých.

menuv doklad uvedený pod čarou také přenésti, nemohl jsem nalézti potom, kde Palacký to pravil; až teprve, když to bylo vytištěno, nalezl jsem, že v „Musejníku", roč. 1868. Ostatně také tyto i jiné reminiscence podrobně připomenu v „Doplňcích a opravách"; dokládám však i k tomu, že, byť i mohlo mi býti vytýkáno, že přejal jsem něco odjinud, nepoznamenav, odkud, přece nelze mi vytýkati, že bych opisoval, nezkoumaje, zdali to správno jest, ač i tu přejal jsem odjinud chybné věci, jako na př. poznamenáno na str. 263. a 268.[1])

Co týče se formálné stránky mých „Dějin", zbytečně prý mnoho doslovně cituji; avšak „citáty mají větší cenu než se tobě snad zdá; ony vysvětlují, dokazují, srovnávají atd.", psal Frant. Lad. Čelakovský r. 1823. Josefu Vlast. Kamarýtovi,[2]) a já, opakuje slova ta, dodávám k tomu, že doslovné citáty v mých „Dějinách" jsou vyňaty skoro vesměs z knih a časopisů, které jsou velice vzácny a které snad i za nedlouho vůbec zcela vymizejí, jsouce nyní již ojedinělými neb i neúplnými v té neb oné z knihoven pražských. I myslím, že zejména literárním dějepiscům prospěji takovými věrnými výpisky mnohem více nežli stručnými výpisků těch obsahy. Přemnohé z citátů těch uvedeny jsou doslovně také proto, že na jiných místech spisu svého k nim poukazuji.[3])

Jinak co do stránky formálné hleděl jsem býti ve všem všude

---

[1]) Připomínám to proto, že mnoho a mnoho nesprávných udajů jest bez rozmyslu přejímáno ze spisu do spisu, a to i tak, že v celém spise nikde není ani jednou udáno, že ho k němu užito bylo. Platí to na př. o Ježkově spise „Zásluhy duchovenstva o řeč a literaturu českou", v němžto skoro vše více méně slovně vypsáno jest odjinud i s chybami, a přece nikde — ani v „Předmluvě" ani v poznámkách pod čarou a tekstě ani v „Doslově" — nejsou jmenovány spisy, jichž užito bylo, a také mnoho míst i 10—20 řádek vyplňujících, odjinud slovně přejatých, jest bez uvozovek.

[2]) Viz na str. 124. „F. L. Čelakovského Sebraných listů".

[3]) Viz i v „Musejníku", roč. 1852., na str. 138. sv. III.

jasným a srozumitelným i čtenáři, který nemá skoro nižádných vědomostí o tom, čeho v „Dějinách“ dotčeno.[1] Také toho jsem dbal, aby jméno některého spisovatele nevyskytlo se v tekstě hlavním za doby, za které nebyl ještě činným, i jest na př. Hajniš na str. 90. a 157. jmenován z příčiny té pod čarou a pod.

Co do pravopisu dopustil jsem se nejedné nesrovnalosti, čehož uvaruji se v příštích sešitech tím, že budou mi v tom rádci mé „Nové výzkumy a návrhy ve příčině české mluvnice“, vydané nákladem Fr. Borového v Praze koncem roku 1885., a můj „Slovníček opravených chyb pravopisných“, vydaný nákladem vlastním na Král. Vinohradech v dubnu roku 1886.

Zbývá také vyložiti, kterých užil jsem pramenův a pomůcek a jakou měrou. A tu nejprve připomínám, že snažil jsem se a snažím užiti všeho, co vůbec o českém písemnictví doby nové bylo napsáno, ať od kohokoliv a kdekoliv, a kromě toho že hledím dostati do rukou všech spisův, o nichžto píši, jakož i přesvědčiti se, zdali to, co někdo napsal, jest správno, nespoléhaje nijak a v ničem na „auktority“.[2]

Ale protože snažil jsem se a snažím užiti všeho, jest i z toho patrno, že nemohl jsem uvésti všude pod čarou, čeho jsem užil, aby nebylo poznámek více nežli tekstu hlavního. I připomenul jsem většinou prameny a pomůcky tu a tam v „Dějinách“ ne tak proto,

---

[1]) Takto si počínati zdá se někomu býti „nevědeckým“; nechci hájiti svých „Dějin“, že jsou zpracovány „vědecky“, a sám i poznávám, že na některých místech až přílišně snažil jsem se býti jasným a srozumitelným; ale prosím, ať jest uváženo také, kolik máme čtenářů „vědeckých“, jakož i to, co ve příčině „vědeckých“ knih napsal Dr. Josef Durdík v „Dějepisném nástině filosofie novověké“ na str. 50. (Jest i připomenouti, že některé části „Dějin“ byly prvotně určeny do oněch spisův a spiskův, o nichžto zmínil jsem se na str. VI., a že pojal jsem je do „Dějin“, poněvadž oněch spisův a spisků nevydám, ačkoli do „Dějin“ náležely v podobě jiné neb i vůbec ani nenáležely.) Viz i poznámku 3. na str. IX., pozn. 1. na str. XI. a pozn. 3. na str. XXIII.

[2]) Viz o tom již i na str. VIII. a XIV.

že jsem jich užil, nýbrž proto, aby dokázaly, že to, co pravím jest správno; nechtěl jsem a nechci, aby mi bylo věřeno slepě. Proti tomu k místům, na nichžto vypravuji věci, již od mnoha spisovatelů co do smyslu totožně pověděné, z pravidla neuvedl jsem pramene a pomůcky žádné, protože to jsou prameny a pomůcky, jichžto že jsem užil, rozumí se samo sebou. A naopak zase poznamenávám pod čarou také všelico, čehož ani jsem neužil, nemoha potřebovati toho k účelu svému, ale poznamenal jsem to proto, abych podal literárním dějepiscům jaksi seznam všeho, kde co, pokud mi známo, o českém písemnictví doby nové psáno jest, aby mohli toho užiti k svým pracím. Kdo pak přál by si míti seznam pramenův a pomůcek, jichžto jsem užil, nechať kromě spisů spisovatelův, o nichžto právě jsem psal, a kromě různých seznamů knihkupeckých i antikvárních opíše si názvy všech knih a časopisů, které jsou uvedeny v poznámkách pod čarou, a nechať má na mysli, že jsem jich užil v „Dějinách“ i všude jinde, kdež ani uvedeny nejsou a kdež užiti jich bylo jakkoli možno. Sestavil bych seznam ten sám, ale jest mi líto času, kterého prací tou bylo by mi stráviti . . .

Svrchu (na str. XV.—XXIV.) promluvil jsem o nesnázích, s kterými jest mi zápoliti. Jsou však i vzácné výjimky, kterými práce jest usnadňována mi velice.

S díky vzpomínám nejprve všech těch, kdo skutečně horlivě pracovali na roli českého písemnictví vůbec a za doby předbřeznové zvláště a tím byli mi vzorem i posilou při práci mé, oblažujíce a rozehřívajíce srdce i mysl mou přemile. Na prvém místě stkví se mezi nimi Josef Jungmann, jehožto památce díl I. spisu svého jsem připsal.

Kromě toho nemohu nevzdáti zde díků nejvroucnějších svému nakladateli, p. Frant. Borovému, který nelekl se nákladu na spis, na nějžto jinde na několika místech marně nakladatele jsem hledal, jakož i p. Primusu Sobotkovi, spisovateli a officiálovi

univers. kanceláře české university, který spis můj v náklad p. Borovému doporučil. Podobnou zásluhu o spis můj mají také pp. Josef Kacerovský, professor při gymnasiu v Klatovech, Prokop Lang, professor při gymnasiu v Příbrami, Karel Vorovka, professor při učitelském ústavě v Praze, a Josef Vycpálek, professor při gymnasiu v Rychnově n. K., kteří hojný počet odběratelů získati mu se přičinili.

Jiného druhu díky náležejí p. Vojtovi Náprstkovi v Praze, který velmi bohaté své knihovny užívati mi přelaskavě dovolil, a sl. Kláře Špecingrově, knihovnici v knihovně Náprstkově, jakož i p. Adolfu Paterovi, kustodu musejní knihovny v Praze, kteříž oba co nejochotněji knihy mi půjčovali. Také Dr. Josef Emler ráčil mi veleochotně popřáti, že mohl jsem pracovati několik dní v archivě města Prahy. Jiní, kdo přispěli „Dějiny“ zdokonaliti, jsou připomenuti ve spise samém na svých místech.

Nemalou zásluhu konečně má též o mé „Dějiny“ spolek „Svatobor“, uštědřiv mi na knihy 100 zl., a ti, kdo darovali mi některé knihy a časopisy.

Dárci knih, jsouce uvedeni tak, že, kdo více daroval, jest uveden dříve, jsou, a to knihkupci a nakladatelé: P. J. Mathon v Brně, I. L. Kober v Praze, F. Řivnáč v Praze, M. Knapp v Karlíně, A. Reinwart v Praze, B. Böhm v Novém Městě n. M., V. Steinhauser v Plzni, K. Rathouský, knihkupec v Rychnově n. K., Dr. Ed. Grégr v Praze, J. R. Vilímek v Praze, M. Reisová, vydavatelka „Přítele domoviny“ ve Vršovicích, K. Trnobranský, syn spisovatele V. V. Trnobranského, K. Winkler v Brně, R. Vokoun v Slaném, J. Pospíšil v Praze, A. Hynek v Praze, F. Šimáček v Praze a A. Wiesner v Praze; spisovatelé poslali mi své spisy tito: K. Adámek v Hlinsku, J K. Hraše v Novém Městě n. M., E. Musil Daňkovský, učitel, J. Holeček v Praze, B. M. Kulda, kanovník na Vyšehradě, F. Vymazal v Brně, R. Pokorný v Praze, J. V. Frič ve Vino-

hradech, Dr. J. Durdík, univers. professor v Praze, M. Hattala, univers. professor v Praze, K. Vorovka, professor ústavu učit. v Praze, A. Škoda, gymn. ředitel v Domažlicích, Jan Kozák, učitel, A. Mattuška v Praze, B. Adámek v Hlinsku, V. Bohuslav v Praze a T. Plánský, gymn. professor v Rychnově n. K.

Časopisy docházejí mne zdarma pouze tyto: Anděl strážný (Brno), Blahověst (Praha), Budečská zahrada (Praha), Česká škola (Smíchov), Český sever (Terezín), Evanjelický církevník (Humpolec), Hlídka literární (Brno), Hostimil (Praha), Komenský (Olomouc), Květy Mariánské (Brno), Literární listy (Veliké Meziříčí), Moravská Slovač (Uh. Hradiště), Naše hlasy (Český Brod), Obzor (Brno), Osvěta (Vinohrady), Pěstoun (Polička), Posvátná kazatelna (Olomouc), Poutník od Otavy (Písek), Světozor (Praha), Škola Božského srdce Páně (Brno), Škola a Život (Praha), Tábor (Tábor), Učitelské listy (Brno), Vesna (Veliké Meziříčí), Vlasť (Žižkov) a Ženské listy (Praha). Z časopisů starších obdržel jsem od příslušných administrací: „Listy filologické a paedagogické“, roč. 1883. a 1884., „Obzor“, roč. 1884., a „Ženské listy“, roč. 1877. Také dr. T. G. Masaryk, univers. professor v Praze, daroval mi některá čísla různých časopisů.

Konče „Předmluvu“ připomínám ještě, že mínil jsem ukončiti část I. teprv, až bych probral „Epiku a lyriku“ doby vlastenecké zcela; vida však, že část ta by byla příliš objemna, rozhodl jsem se učiniti přestávku poněkud nepřirozenou. Ostatně paginace stránek v části II. bude pokračovati, čímž i co do vnější podoby díl I. bude v jedno sloučen, a nebude potřebí v „Ukazovateli“ a při citování udávati „části“.

K práci další nepřeji si ničeho jiného kromě zdraví, jehož přeji si tolik, abych stále pracovati mohl ... Budu pak i šťasten a odměněn dosti, jestliže snad i někdo jiný přijde s dokonalejším spisem a jestliže prospěje mu nedokonalý spis můj ... „Pole

kyne ku práci přerozsáhlé, žeň hojná, ale dělníků jest velmi málo," pravím s V. D. Spasovičem, který těmito slovy též ukončil předmluvu svou k druhému vydání „Historie literatur slovanských"....

Na Král. Vinohradech v červnu 1886.

Fr. Baćkovský.

Úvod.

Podati chtíce zevrubné dějiny českého písemnictví doby nové, objasníme si nejprve základní pojmy i způsob, jak při tom počínati si budeme.

Dějinami vůbec míníme pásmo dějů neboli změn, postupem času po sobě následujících, a to jak ve zjevech přírodních tak i ve všelikých stránkách tělesné i duševní činnosti lidské. Písemnictví pak neboli literatura jest soujem všech plodů slovesných ducha lidského, ať již napsaných anebo vytištěných anebo v ústním toliko podání žijících, vzniklých přemýšlením vyšším, t. j. hovících nejen pravidlům o pravdě, ale také pravidlům o kráse.*) I jest písemnictví zjevem činnosti lidské duševní. Jsou tedy dějiny písemnictví pásmem dějů duševní činnosti lidské v oboru plodů slovesných.

Jsouce však dějiny písemnictví pásmem dějů nepodávají pouhého výčtu a popisu plodů slovesných; pouhý výčet a popis jejich podává k n i h o p i s (bibliografie). Dějiny písemnictví, vzniknuvše na základě knihopisu, probírají plody slovesné pragmaticky a filosoficky, rozebírajíce, uvažujíce, posuzujíce je a tak vše vypravujíce, že jasně vysvítá vznik jednotlivých plodů, jejich vzájemný na sebe účinek, jejich význam, jejich úspěchy, jejich cena, jakož i že názorně a průzračně na odiv staví, kterak život v písemnictví a písemnictví v život vespolek působilo a působí.**) Zřejmo tedy, že nikoli nepatrnou roli ve spisování dějin písemnictví má k r i t i k a, ač ovšem

*) Proč takto jest definovati „písemnictví“, vyloženo v „Komenském“, roč. 1883., na str. 257. a 258.

**) Duchaplné myšlénky v té příčině viz v Bucklových „Dějinách vzdělanosti v Anglii“ na str. 135. a násl. českého překladu Váňova.

kritik a literární historik není totéž.*) S kritikou pak vždy jest úzce sloučena krasověda (aesthetika), která stanoví, jak plody slovesné hoví pravidlům o kráse, jichžto dotekli jsme se již výše, definujíce, co jest písemnictví.**)

Co posud řečeno, platí o písemnictví všech národův, a to o písemnictví vůbec. Abychom přehledný obraz písemnictví měli, jest si je rozděliti.

Chcemeli něco rozdělovati, nutno dbáti náležitou měrou momentů, dle nichž rozdělujeme, nutno stanoviti si dělidla. Dělidlem písemnictví může býti, jsouli slovesné plody psány (tištěny) či nejsou, a dle toho jest písemnictví psané (tištěné) a nepsané neboli tradicionální (v ústním podání žijící); jsouli původní či přeložené, jsouli pro dospělé či pro mládež a pod.

Jiným dělidlem jest děliti písemnictví dle zemí, národův a řečí, a dle toho dělidla rozeznáváme písemnictví české od písemnictví jiných. Co týče se země a národu, písemnictví české bývalo i bývá posud psáno také řečí německou nebo latinskou***), a také různěno písemnictví moravské od českého†); co týče

---

*) „Kritik nesmí býti zaměňován s literárním historikem — tento má býti kritického ducha, ale onen soudí obecněji, považuje dílo o sobě. Proto různíme bedlivě kritiku aesthetickou a historisující.“ (Dr. Josef Durdík ve „Kritice“ na str. 352.)

**) Viz i článek „Úkol krasovědy ve spisování dějin písemnictví“ v „Literárních listech“, roč. 1881., na str. 45. a 46. (i opravu na str. 60.)

***) O době z let dvacátých našeho století píše ve příčině té Vincenc Brandl v „Životě Josefa Dobrovského“ na str. 122.: „Tehdejší věk nepojímal slova „literatura“ ve smysle výlučně národním; co vztahovalo se k písemnictví v Čechách tiskem vydanému, ať již psáno bylo jazykem latinským, českým anebo německým, pokládáno za literaturu českou. Hydra závisti, nenávisti a sporů národních tenkráte ještě nezuřila; literáti a vzdělanci obou národů Čechy obývajících pokládali každé dílo česky nebo německy psané za obohacení vědy a literatury domácí...“

†) Viz článek „O novém rozkole literárním“ v „Ruchu“, roč. 1883., na str. 285. a 286. K tomu budiž zde připomenuto, že již Josefu Dobrovskému bylo vytýkáno, proč, nazvav svůj spis „Böhmische Litteratur auf das Jahr 1779.“, přijal do něho také věci moravské; proto druhému a třetímu svazku dal název „Böhmische und mährische Litteratur“ a jeho pokračování, obsahujícímu literární zprávy z let 1781.—1783., vyšlému však teprve r. 1786/7., název „Litterarisches Magazin von Böhmen und Mähren“. Také Fr. Faustin Procházka nazval svůj spis, vydaný r. 1784., „Miscellaneen der böhmischen und mährischen Litteratur“ a podobně jiní.

se řeči, zoveme písemnictvím českým písemnictví psané řečí českou. Poněvadž pak řeč česká jakožto řeč národu, kterýž od časů nepamětných skládá se ze tří kmenů, dělí se na troje nářečí, totiž české, moravské a slovenské, z kterýchžto nářečí dvě — české a slovenské — stala se spisovnými, vznikla koncem XVIII. století dvě odvětví písemnictví českého. I bude míněno v tomto spise písemnictvím českým toliko písemnictví české v užším slova smysle, totiž písemnictví psané nářečím českým, nikoli pak i slovenským*), a nebude k němu přibráno ani písemnictví Čechův amerických; pouze tu a tam bude třeba připomenouti také spisy německy, latinsky nebo jinak psané, vztahující se k zemím koruny české.

Jiným dělidlem jest věk, kdy plody slovesné vznikly. Dle tohoto dělidla jiní jinak rozdělují písemnictví české. Nejlépe jest rozděliti si je ve tři doby: I. dobu starou, zahrnující v sobě pravěk až do konce XIV. století; II. dobu střední, zahrnující v sobě XV., XVI., XVII. a většinu XVIII. století; III. dobu novou, zahrnující v sobě konec XVIII. století a století XIX. po dny naše.**)

Než i ještě dále potřebí jest děliti písemnictví.

Hledímeli ku předmětu plodu slovesného, rozeznáváme písemnictví krásné neboli básnické, jehož účelem předem a nejprve jest baviti, a písemnictví vědecké neboli náukové, jehož účelem předem a nejprve jest poučovati. Hlavním pravidlem onomu jest krása, tomuto pravda, a řečeno „předem a nejprve“, poněvadž toto také baví a ono poučuje, teprve však na místě druhém.

Jinak písemnictví bývá děleno v básnické a prosaické, ale názvy tyto nezdají se nám vhodnými, poněvadž „prosaická“ může býti také báseň, a to ve příčině dvojí. Máť slovo „prósa“ tolik významů jako jeho souvztažný člen „poésie“ ***). Vzhledem k podobě vnější plodu slovesného „prósa“ značí po přednosti vůbec práci neveršovanou. Avšak co pronášeno bývá mluvou neveršovanou,

---

*) Zevrubnější výklad jest v „Komenském“, roč. 1883., na str. 258. a 259., kterýžto výklad doplněn ve „Škole a životě“, roč. 1884., na str. 10. Ostatně kdož o tom více zvěděti chce, pročti si také str. 11.—25. Vlčkovy „Literatury na Slovensku“.

**) Že takto děliti písemnictví české jest vhodno, odůvodněno v „Komenském“, roč. 1883., na str. 279. a 280.

***) Článek „O pojmu poésie“ jest od dra. Jos. Durdíka v „Paedagogii“, roč. 1884., na str. 97.—109.

může míti podobu vniternou, na které vězí největší krása myšlénková, jako zase naopak do podoby vnější, právě že jest vnější, lze mnoho vstrčiti, co postrádá oné podoby vniterné a jest všední. A tím vznikají básně „prosaické“ druhu dvojího, totiž jednak onde povídky, novelly, romány a pod. a také někdy bajky, selanky a j., jednak zde „prosaické básně“ v užším slova smysle, jimž i „rýmovaná prósa“ říkáme. *)

Vhodněji tedy, nežli básnické a prosaické, rozeznáváme písemnictví krásné neboli básnické a písemnictví vědecké neboli náukové. Každý pak z těchto dvou oborů dělíme zase v oddíly menší.

Písemnictví krásné neboli básnické dělíme co do vnější podoby v práce veršované (psané řečí vázanou) a v práce neveršované (psané řečí nevázanou neboli prostomluvou), co do obsahu v básně epické (výpravné), lyrické a dramatické**), také světské a duchovní, vážné a žertovné atd., co do původu v básně prostonárodní***) a umělé, co do účelu v básně pouhé a tendenční, a všechny tyto zase v poddíly atd. Místo básně epické, lyrické a dramatické říkáme krátce též epika, lyrika a dráma†), básněmi pak v užším slova smysle míníme jen obyčejně veršované básně epické a lyrické a podobně z pravidla rozumíme pojmu básnictví a básník.

Odrůdou básní epických jest novellistika, kterou zoveme práce básnické, psané řečí nevázanou neboli prostomluvou, jako jsou povídky, pověsti, báchorky, novelly, romány a pod. Práce ty bývají zvány také belletristikou (belletrií), ale „belletristika“, slovo utvořené od Němců z francouzského „belles lettres“, znamená vlastně — alespoň v širším slova smysle — veškero pí-

*) K tomu jest uvésti si na paměť, že naopak zase druhdy také spisy, nenáležející do písemnictví krásného neboli básnického, bývaly psány veršem, jako na př. Dalimilova kronika, cizojány a j.

**) Básně epické uváděny jsou proto před lyrickými, že básně epické v každém písemnictví vznikly dříve nežli básně lyrické.

***) Nelze zde nepoznamenati, že básně „prostonárodní“ a básně „národní“ není totéž; rozdíl asi jest každému na snadě; ostatně viz o tom v Durdíkově „Poétice“ na str. 100. Též ujal se název písemnictví „lidové“ vedlé „prostonárodního“.

†) Ovšem „dráma“ míněno tu v širším slova smysle, protože v užším slova smysle „dráma“ také značí pouze činohru.

semnictví krásné, jež i básnickým jsme nazvali a jež i krátce zváti budeme také písemnictvím belletristickým.

Než ani „novellistika" nezdá se na prvý pohled býti názvem dosti případným, a bývá dáván název „novellistika a romanopisectví". Lze však říci, že máme novellistiku v širším slova smysle, ku které náleží: román, novella (v užším slova smysle), povídka atd. Ve prospěch toho rozdělení svědčí Angličané, již i sám román vůbec toliko novellou zovou,*) a lze podati doklad i z písemnictví českého. Josef Kajetán Tyl nazval svou práci „Poslední Čech" novellou, a jest nazvána tak i na př. v „Národní bibliotéce", a přece jak často bývá zvána románem! Totéž děje se s „Babičkou" Boženy Němcové a jinými podobnými pracemi, takže asi nedopouštíme se chyby, pokládajíce román jaksi za totožný s novellou v širším slova smysle.**)

Kromě „belletristikou (belletrií)" to, co míníme „novellistikou", bývá zváno také „krásnou prósou", „pěknou prósou" nebo „výpravnou prósou". Název tento nelíbí se nám mimo jiné***) již proto, že na př. místo „Chocholouškovy práce novellistické" bylo by říkati „Chocholouškovy práce krásnou prósou (atd.) psané", místo „novellista" „spisovatel krásnou prósou (atd.) píšící" a pod., t. j. nelíbí se nám proto, že jest nutno, by tento druh krásného písemnictví byl nazván slovem jediným, slovem, které by značilo pojem, jehož odvětvím mohou býti román, novella, povídka a jiné podobné práce básnické. Ovšem vyhovělo by tomuto požadavku našemu také, kdybychom nazvali „belletrií (v užším slova smysle)", co nazvali jsme „novellistikou (v širším slova smysle)", ale voliti pojem širší dojista jest v naší příčině lépe.

*) Viz v „Osvětě", roč. 1880., na str. 202.

**) Budiž zde také připomenuto, že posuzovatel novelly Jana z Hvězdy „Jarohněv z Hrádku" vyjádřil se ve příloze ku „Květům", roč. 1843., na str. 73. a 74., že vhodněji bylo by ji zváti románem, počemž napsal: „... myslili bychom, aby se u nás kratší sestavení jistých událostí v jeden souměrný básnický celek povídkou — delší pak (ovšemť i jiná příslušná znamení na sobě nesoucí) románem nazvalo. Novelly užívali bychom jen k naznačení menších obrazův, a to zvláště vzatých z časů nám blízkých nebo nejbližších, především majíli za hlavní barvu provedení jakés idee, obranu jakýchsi poměrův atd." Patrno tedy, že již ihned tehdy, kdy tento druh v českém písemnictví rozkvétati počal, byla pociťována nepřesnosť oněch názvův.

***) Také mnohovýznamný pojem „prósa", o němžto výše bylo promluveno, názvu tomu vadí.

Avšak i když „novellistikou“ zoveme práce básnické psané prostomluvou, nelze míniti tím práce takové všechny. Bývajíť na př. selanky, bajky a jiné práce básnické (i čistě lyrické), jak již výše na svém místě bylo připomenuto, psány také prostomluvou a nenáležejí k „novellistice“, nýbrž k epice v užším slova smysle neb i k lyrice.

Jako pak veškero krásné neboli básnické písemnictví zváno belletristikou (belletrií) neboli písemnictvím belletristickým, tak bývá zváno také písemnictvím národním, jenže jako tam v širším slova smysle tak zase zde v užším. Jestiť písemnictvím národním vůbec míněn soujem všech slovesných plodů, z nichž osobitosť a ráz národu zřejmě na jevo jde, a protože povaha národu stává se zřejmou po přednosti písemnictvím belletristickým*), jest obyčejně pouze tomuto dáváno jméno písemnictví národního.

Veškery básně třídíme také v básně epické, lyrické, dramatické a tendenční, což jest nelogické, poněvadž tak roztříděny jsou dle dělidla dvojího zároveň, ale jesti to praktické, a proto nelze toho neschvalovati. Dle obsahu totiž dělíme básně, jak výše řečeno, v básně epické, lyrické a dramatické. Obsahem básně jest buďto něco, co jest uvnitř v podmětě básníkově (cit), anebo něco, co jest mimo něj (děj). V prvé případnosti jest báseň lyrická, ve druhé buďto básnicky jest vypravováno (báseň epická) nebo líčeno (báseň dramatická). Jinému druhu básnickému nezbývá tu místa.

Děliti básně ještě v básně tendenční jest dělidlo dle účelu básně, dle kterého jsou básně pouhé a tendenční. Báseň pouhá přestává na tom, aby byla básní, totiž aby byla slovesným plodem, hovícím zákonům krasovědeckým a básnickým. Báseň tendenční nepřestává na tom, nýbrž jí básnická tvorba toliko jest pomůckou k nějakému účelu, který staví do popředí; zkrátka má tendenci. Patrno tedy, že tendenční báseň může býti buďto lyrickou neb epickou nebo dramatickou.

Tendenci pak báseň pronáší buďto přímo, což jest báseň didaktická (poučná), nebo záporně, což jest báseň satirická

*) „Básníci objevují se co květ národu, jsouce duchem jeho nejvíc oživeni a proniknuti,“ napsal Jan Kollár. (Viz na str. 44. českého vydání „O literní vzájemnosti mezi kmeny slovanskými“.)

(mravokárná). A báseň satirická zase jest buďto vážná (satira v užším slova smysle) nebo žertovná, kterou zoveme jinak básní humoristickou.*)

V tomto spise však užito bude dělidla ještě jiného, nežli jest dělidlo, dle kterého básnické práce jsou roztřiďovány v básně epické, lyrické, dramatické a tendenční, a to z té příčiny, by přehlednějšího obrazu o dějinách českého písemnictví doby nové bylo dosaženo.

Každý skoro básník epický napsal i básně lyrické a naopak; protož, aby obraz o jeho činnosti básnické byl celistvějším, básně epické a lyrické budou pospolu probrány. Za to rozprava o novellistice bude zvlášť oddělena od básní epických v užším slova smysle, ale bude podána hned za epikou a lyrikou, by odtržena nebyla daleko od básní epických, kdežto básnictví dramatické až na posledním místě bude probráno, a to mimo jiné také proto, že jest veškeré básnické činnosti vrcholem. O básnictví tendenčním nebude porozprávěno v oddíle zvláštním, nýbrž toliko mezi epikou a lyrikou.**) Porozprávěti o něm v oddíle zvláštním vadilo by na př. při rozpravě o eposech Jana Erazima Vocela, ježto „Labyrint slávy“ jest didaktickým, a přece z různých příčin promluviti jest o všech eposech jeho nejlépe pohromadě, a podobné vady též u jiných básníků by se vyskytly.

Tolik řečeno budiž o oddílech písemnictví krásného neboli básnického.

Obor druhý, totiž písemnictví vědecké neboli náukové, dělíme co do obsahu v jazykovědu, dějepisectví, zeměpis, statistiku, cestopisy, dějepisectví literární, právnictví, přírodovědu, lékařství, mathematiku, bohosloví, filosofii, vychovatelství, bajesloví a pod. a tyto zase v poddíly atd. Ale v tomto spise nebude o všech oddílech písemnictví vědeckého neboli náukového promluveno měrou rovnou a z každého jen o tom, co jest všeobecněji důležito, nikoli

---

*) „O tendenci v básnictví“ viz od P. J. Vychodila v „Časopise matice moravské“, roč. 1882., na str. 31.—43. a 126.—132., kde jest probrána: I. Tendence vůbec, II. Tendence náboženská, III. Tendence didaktická, IV. Tendence nemravná a V. Tendence vlastenecká.

**) O tendenčním básnictví dramatickém bude pomlčeno; jen u jednotlivých básní bude tendence doteknuto.

pak o tom, co přispívá toliko ke vzdělání odbornému nebo nenáleží k písemnictví národnímu v širším slova smysle. *)

Hlavním však dělidlem bude nám doba, ve které plody slovesné vznikly a byly poprvé vydány tiskem, a dle toho rozdělíme si veškero písemnictví české doby nové ve čtyři hlavní oddíly, a nazveme oddíl I., zahrnující v sobě léta 1774.—1820., dobou přípravnou, oddíl II., zahrnující v sobě léta 1820.—1848., dobou vlasteneckou, oddíl III., zahrnující v sobě léta 1848.—1860., dobou přechodní a oddíl IV., zahrnující v sobě léta po roce 1860., dobou nejnovější. **) Kromě toho učiníme z oddílu I. a II. díl I. s názvem „Období předbřeznové“ a z oddílu III. a IV. díl II. s názvem „Období pobřeznové“.

Že oddíly ty jsou případně voleny, bude vyloženo ve spise samém. Zde buď připomenuto pouze, že přiměřenějšími jsou písemnictví básnickému nežli vědeckému, byvše zvoleny převahou dle toho, jakého rázu, jaké povahy kdy za které doby bylo básnictví.

Básnictví totiž, ačkoli jest děckem povčěné krásy, objevuje se přece vždy v rouše příhodném své době. Duch lidský jest i v uměleckém oboru nevystižný tak jako příroda sama. Každý hlubší cit, každá vznešenější myšlénka věková utvořuje si svou sobě příslušnou podobu. I bralo se také naše básnictví od času svého znovazrození cestami různými, řídíc se povahou své doby, a dle toho zvoleny jsou ony čtyři hlavní oddíly.

V každém ze čtyř oddílů hlavních bude probrána: I. epika a lyrika, II. novellistika, III. dramatické básnictví, IV. obory písemnictví vědeckého neboli náukového, V. almanachy a VI. časopisy. Těchto šest oddílů roztříděno zase v poddíly, jak na svých místech bude pověděno, a postup v jednotlivých oddílech sestavíme dílem chronologicky dílem pragmaticky dle toho, jak kde vzhledem ku přehlednému výpisu vhodnějším se nám uzdá.

Hlavním dělidlem tedy ve spise tomto bude doba, ve které plody slovesné vznikly a byly poprvé vydány tiskem, druhým pak

*) Prvotně ve spise tomto vůbec ani zmínky nemělo býti o písemnictví vědeckém neboli náukovém, nýbrž mělo v něm býti probráno pouze písemnictví krásné neboli básnické, t. j. pouze písemnictví národní v užším slova smysle.

**) Prvotně zvoleno bylo rozdělení zcela jiné, o čemž viz ve článku „Základní myšlénky ke spisu o krásném písemnictví novočeském“ v „Paedagogii“, roč. 1884., na str. 267. a 268.

dělidlem tomuto podřízeným obsah prací těch. Ale ani tu nebude bez výjimek, i tu vyskytnou se ještě všelijaké nesnáze, kterýmž, aby výpisu přehledného bylo dosaženo, bude potřebí více méně vyhověti. Jmenovitě tu a tam zmínka bude o spisovatelově činnosti, o které vlastně nenáleží na tom místě mluviti, ježto buď obsahem svým *) aneb i dobou **) svojí jinam přísluší, a podobně všelico, by přehlednější bylo, bude upraveno někde jinak, nežli by býti mělo, nikde však nestane se to bez podstatné příčiny.

Řečeno již několikráte, že běží při spise tomto hlavně o výpis přehledný. A snad i tu někoho to neb ono ve příčině té neuspokojí. Tak asi na př. obraz činnosti spisovatelů jednotlivých, a to zvláště těch, kteří v několika oborech byli činnými, nebude zdáti se dosti přehledným, ačkoliv i toho požadavku, pokud možno, dbáno jest, ale v písemnictví dojista plody slovesné jsou přednější nežli jejich původcové. ***) Ostatně abecední ukazovatel na konci každého dílu přehled celkové činnosti spisovatelovy též učiní snadným.

V dějinách písemnictví nedostačí vyličovati pouze pragmatický průběh písemnictví, nýbrž dlužno všímati si též udajů, které nejsou přesně rázu literárního, jako jsou udaje životopisné a jiné, zvláště politické, jimižto rozličné stránky písemnictví, rozkvět, úpadek a j. jsou vysvětlovány. Proto na svých místech věnujeme dle potřeby pozornost i dějepisným událostem toho času vůbec a zejména také dříve, nežli budeme probírati písemnictví samo, vylíčíme si stručně v každém oddíle dějiny národnosti české za let v oddíle tom probránu býti majících, poněvadž dějiny národnosti vždy úzce sloučeny jsou s rozvojem písemnictví, objasňujíce povahu, ráz i vniternou cenu jeho. Kromě dějin národ-

---

*) Úkolem tohoto spisu na př. jest probírati pouze písemnictví pro dospělé, nikoliv i pro mládež, a přece tu a tam zmínka bude též o spisech pro mládež a pod.

**) Některé práce vznikly na př. před rokem, činícím rozhraní některého oddílu, tiskem však vyšly teprve po něm, i náleží mluviti o nich, přihlížímeli k době jejich vzniku, před oním rokem, přihlížímeli k požadavku pragmatickému, kdy totiž objevily účinek, po onom roce. Jiné práce zase vydány ve vydání druhém a pod.

***) Proto také názvy spisů význačněji jsou tištěny nežli jména spisovatelův.

nosti podáme si tamž i dějiny řeči české, poněvadž řeč spisovateli jest asi tím, čím jest na př. sochaři kámen. Co pak týče se udajů životopisných, nižádného spisovatele (ani cizího), ať již kdekoli zmínka jest o něm, nebude uvedeno pouhé toliko jméno, nýbrž alespoň rok jeho narození neb úmrtí, jeho stav a pod.

Vyloživše si, co vidělo se býti potřebným na porozuměnou dalšímu, pokročme ke spisu samému.

Oddíl I.

Doba přípravná.

(1774.—1820.)

Průprava.

a) Dějiny národnosti.

Národ český, omráčen jsa osudnou ranou bělohorskou, ležel v takových mdlobách, že již i nadšení vlastenci a upřímní milovníci a obráncové jazyka českého pozbývali naděje, by česká národnosť ožila, natož aby kdy k bývalému rozkvětu se povznesla. Jediné jen úsilí jejich neslo se toliko k tomu, by jazyk český alespoň jako dějepisnou památku někdejší slávy české dochovali věkům budoucím.

Vždyť i Josef Dobrovský teprve za posledních dnů svého života uvěřil, že jazyk náš nepozbyl síly životní, ba byly také chvíle, kdy ještě sám Josef Jungmann klesal pod ohromnou tíží balvanů, které se všech stran národnosť českou tísnily. Zalkalť na př. ve článku „O klassičnosti v literatuře vůbec a zvláště české“, vytištěném poprvé r. 1827. v prvém svazku „Musejníka“ *), ve hlubokém hoři: „Neklamemli sebe sami, vidíme zajisté, v jakém stavu se řeč a literatura česká tohoto věku nachází, až nikdy v horším se nenacházela. Již jsme ke všemu, což vlastenského jest, ochladli a zelhostejněli. Možnější odcizili se nás, a jsou cele Němci, anebo pro obzvláštnosť, Francouzi. A chudina což může? A i ta děti své raději k německému nežli k českému slabikáři posýlá. Němčina ve všech stavích den co den se plodí a šíří, a přijde brzy na to, že, jakž to bývalo v Pomořanech, bez němčiny nikdo ani nejsprostějším řemeslníkem učiněn nebude… Nám se dostalo (ó, kéž

*) Poněvadž časopis, vydávaný nákladem Musea českého, měl již tři od sebe různící se názvy, totiž r. 1827.—1830. „Časopis společnosti vlastenského Museum v Čechách“, r. 1831.—1854. „Časopis českého Museum“ a od r. 1855. „Časopis Musea království českého“, bude zván v tomto spise skoro všude prostě „Musejník“.

se mýlím!) býti svědky a pomocníky konečného mateřštiny zahynutí!“

Trudný byl, veletrudný jistě stav, když i ještě r. 1827. Jungmann mohl napsati slova, která jsou výrazem bolu, sahajícího téměř až k zoufalství. A přece stalo se, co zdálo se býti zcela nemožným, a vzešel přeutěšený obrat v době krátké, a dotčených slov Jungmannových nenalézáme potom v žádném z četných vydání řečeného článku ani za života Jungmannova ani po jeho smrti. Jest však žalostný ten stesk zároveň i výmluvným důkazem, že úkol, který vlastenci čeští převzali a s pílí železnou také vykonali, byl vskutku obrovský.

Válkou třicetiletou vznikl veliký úpadek ve vzdělání duchovním vůbec v celé střední Evropě. Z úpadku toho povzneslo se nejprve písemnictví německé, ne sice v Rakousku, ale v zahraničním Německu, a to účinkem rozkvetlých tehda písemnictví národů románských a zejména písemnictví francouzského. Povzneslo se pak v brzce tou měrou, že as od polovice XVIII. století začalo již vydávati plody, s kterými seznámiti se bylo prospěšno také jiným okolním národům. Proto též obliba v jazyce německém vzrůstala, a v Rakousku znenáhla víc a více jazyk německý nad jazyky ostatní vyvyšován i vnucován obyvatelstvu, ačkoli ne v úmyslu zlém. Dálo se to zvláště v Čechách, kde stav národu českého co do řeči a písemnictví vlastního byl v každé příčině tak neblahý, že všeobecně pokládán života zcela neschopným, a kde kromě toho dvouletou neúrodou a vzešlým z toho za let 1770.—1772. hladem i morem, jímž asi 250.000 osob zemřelo, byla po roce 1770. značná tíseň hmotná.

Za Marie Teresie (1740.—1780.) r. 1774. zřízeny byly místo českých vesměs školy německé, r. 1776. bylo nařízeno učitelům, aby děti v ryze českých místech jazyku německému vyučovali, a na všech latinských učilištích zaveden jazyk německý za vyučovací; za císaře Josefa II. (1780.—1790.), který, míně, že by jediná národnosť byla nejpevnějším základem říše, po všechnu dobu svého panování přičiňoval se k tomu, by z rozličných národů mocnářství rakouského udělal národ jediný, totiž německý, r. 1780. nařízeno, by budoucně žáci, kteří by dokonale německy neuměli, na gymnasium přijímáni nebyli, jakož i by rodiče své děti k němčině vedli a do míst německých na cvičenou dávali. A netoliko

ze škol vyloučen byl jazyk český, nýbrž i ze chrámův a úřadův a prohlášen za jazyk selský, za jazyk sprostý, neschopný nějakého vzdělání a rozvoje vědeckého. Ani na učení se řemeslům děti nesměly býti přijímány, pokud nevykázaly se vysvědčením, že alespoň dva roky učily se němčině, ba také latině bylo r. 1784. ustoupiti před němčinou ze síní vysokých škol pražských, a r. 1785. zrušeny jsou v Praze a v Brně české stolice pastýřského bohosloví, které tam několik let před tím byly zřízeny.

Tím učiněn rozhodný krok, aby národ český byl poněmčen, a tlaku tomuto, tak soustavně prováděnému, brzo velikou měrou počala podléhati měkká česká povaha. I zdálo se, že poslední rána jest zasazena české národnosti, že jest již pouze několik let do doby, kdy bude vypravováno v Čechách: „Byli zde jednou Čechové!“, a že tedy vyplní se pověstná slova Eneáše Silvia*), že někdy na mostě pražském Čech jazykem českým mluvící tak vzácným bude jako jelen se zlatýma parohama.

Než mimo naději právě toto nešetrné násilí způsobilo netušený odpor, k čemuž nemálo přičinil nový proud myšlénkový, který tehdáž Evropou mocně rozléval se z Francie. Zásady encyklopédistů francouzských, osvobodivše ducha lidského od vazeb zastaralých předsudkův i bludů středověkých a razíce cestu smýšlení volnějšímu, pobádaly národy, by dbali svého individuálního rozvoje, a zásady ty jistou měrou zaneseny až do vlasti naší, kde ve mnoha srdcích nalezly vhodnou půdu. Národové učili se hájiti svých práv, své svobody, odpírati násilí, a tak stalo se též u nás, že když národnosť česká zjevně byla utiskována, počato zastávati se jí a ji k novému životu křísiti, což dojista bylo velice tím usnadněno, že r. 1773. zrušen byl řád jesuitský. Jesuité uložili národ český v hrob, volně rozkládali se na jeho hřbitově a byli stále největší překážkou, by z hrobu zase k novému životu nepovstal. Kde mohli, kázali německy, by „selská“ řeč česká upadala u větší a větší potupu. Individualit národních vůbec neuznávali a individuality národu českého tím méně. Temnou nocí zastřeli kraj český. A po-

---

*) Eneáš Silvius Pikkolomini, pozdější papež Pius II., žil v letech 1405.—1464. Byl tajemníkem císaře Fridricha III. a měl veliké účastenství v jednáních sboru basilejského s Husity; meškal některý čas i v Čechách. Seznámiv se s dějinami českými, které tehda budily všeobecnou pozornosť, sepsal o nich spis jazykem latinským.

něvadž moc jejich byla velika, nemohl tudíž vzejíti nový život národnosti české, pokud řád jesuitský nebyl zrušen, a nebylo snad i proto též ani o to dříve nějak usilováno. Když však odstraněn tento největší rdousitel národu našeho, násilí, národnosti české se strany vládní činěné, nebylo již s to, by konalo to, co konali jesuité, nýbrž právě naopak způsobilo, jak již řečeno, netušený odpor, ukázavši platným výrok filosofický: „Co se mně béře, to držím.“ *)

Ze šlechty vystoupil vlastenecký hrabě Frt. Josef Kinský**) na obranu národnosti české, vydav již r. 1773. (a potom r. 1785., 1806. a po čtvrté r. 1825.) německy ***) psaný spis, totiž „Erinnerungen über einen wichtigen Gegenstand von einem Böhmen“, v němžto velikou toho potřebu ukazoval, aby jazyk český netoliko byl zachován, ale by byl i náležitě vzděláván. Jemu po bok postavili se kněží Václav Michal Fortunát Durich a Frant. Faustin Procházka, jimžto věrně pomáhal Václav Matěj Kramérius. K těmto pak přidružili se jiní. Josef Dobrovský položil pevné a nevyvratné základy k vědeckému vzdělávání řeči české; František Martin Pelcl vydal r. 1775. pohrobní spis Bohuslava Balbína †) o výtečnosti jazyka českého, obrátiv jím na tuto věc zření s účinkem značným; Karel Ignác Thám jal se horlivě a nadšeně hájiti řeči české spiskem „Obrana jazyka českého proti zlobivým jeho utrhačům, též mnohým vlastencům, v cvićení se v něm liknavým a nedbalým“, vydaným r. 1783., v němžto, výborné vlastnosti češtiny líče a vlastence zachovati ji usilující velebě, odrodilce ostře káral; Jan Josef Rulík vydal r. 1792. za touže příčinou „Sláva a výbornosť jazyka českého“, a na Moravě blahodárně působil

---

*) Dr. Josef Durdík ve „Kritice“ na str. 359.

**) František Josef Kinský narodil se r. 1739. v Praze, byl jednoho času vrchním ředitelem vojenské akademie v Novém Městě za Vídní a zemřel r. 1805. ve Vídni jako c. k. zbrojmistr a tajný rada. Knihovnu svou odkázal závětem knihovně pražské university. (Viz o něm v „Osvětě“, roč. 1876., na str. 258.—267.)

***) Německy psal proto, by spis byl přístupen obecenstvu co nejširšímu. Výtah dosť obšírný z toho spisu v dobrém překladě českém jest otištěn ve „Světozoru“, roč. 1867., na str. 227. a násl. Viz i na str. 33.—39. Kampelíkova spisku „Krása a výbornosť československého jazyka“.

†) Ludvík Bohuslav Balbín z Vorličné narodil se r. 1621. ve Králové Hradci, vstoupiv do řádu jesuitského působil jako professor v rozličných kolejích řádu, nejvíce pak v Praze, kdež i zemřel r. 1688.

hlavně Jan Alojs Hanke z Hankenšteina*), který, poznávaje potřebu, by mládež vyučována byla jazyku mateřskému, podal r. 1774. kommissi studijní „Betrachtung über die Nothwendigkeit eines Lehrstuhles der böhmischen Sprache und Litteratur in Wien“ a r. 1782. vydal „Empfehlung der böhmischen Sprache und Litteratur“. A všichni tito**) i jiná mladší družina jejich, probravše se oním nešetrným násilím z netečnosti své, pracovali za jedním účelem: vyrvati národ český smrti a přivésti posvátný jazyk svatováclavský ke dřívější slávě.***)

Příchylnosť pak k jazyku českému vnikala do obecenstva, i počala se jeviti činem. Znenáhla zrušeny poněmčovací výnosy, a jazyku českému dovoleno též učiti ve školách. Tak již r. 1775. založena byla stolice jazyka českého při universitě vídeňské a za císaře Leopolda II. (1790.—1792.) r. 1792. při universitě pražské†), ač ovšem bylo přednášeno tu o češtině německy. Císař Leopold II. i tím zavděčil se Čechům, že dal se r. 1791. v Praze korunovati, při čemž koruna česká, jež od korunovace Marie Teresie (r. 1743.) byla ve Vídni,††) zase do Prahy přivezena jest a tak Čechům vrácena.

Také jinak v životě ukazovala se utěšená budoucnosť národnosti české. R. 1769. založená, soukromá společnosť učená r. 1784. povýšena za veřejně uznaný spolek s názvem „Královská česká společnosť náuk“, která značně přispěla založiti a ustáliti kritický

---

*) Jan Alojs Hanke z Hankenšteina narodil se r. 1751. v Holešově na Moravě, byl knihovníkem při universitní knihovně v Olomouci, zemřel r. 1806. v Prostějově. (Zevrubnou rozpravu o něm napsal František Vl. Jurek do „Komenského“, roč. 1884.)

**) Vyjímaje Kinského a Hanka promluveno bude o nich o všech ve spise tomto na svých místech.

***) Zevrubnou rozpravu „Obrany jazyka a národnosti české“ napsal Fr. Chalupa do „Ruchu“, roč. 1883. — Viz i „Soud o českém jazyku r. 1775.“, otištěný v „Koledě“, roč. 1880., na str. 30. a 31., který také jest obranou jeho.

†) Stolice ta byla posud obsazena takto: Frant. Martin Pelcl (v letech 1793.—1801.), Jan Nejedlý (1801.—1834.), Frant. Ladislav Čelakovský (1835. a potom 1849.—1852.), Jan Vávra (1836.—1839.), Jan Pravoslav Koubek (1839—1854.), Jan Erazim Vocel (1862.—1871.) a nyní Martin Hattala od r. 1854. a Jan Gebauer od r. 1873.

††) Marie Teresie dala odvézti korunu českou z Prahy do Vídně poprvé. Josef II. na krále českého korunován nebyl.

dějezpyt český. Také soukromý spolek hospodářský, téhož r. 1769. vzniklý, r. 1788. povýšen za veřejný s názvem „Vlastenecká společnosť hospodářská“. R. 1775. vydán patent robotní, jímžto slevena robota ruční as o polovici času, a r. 1781. patent toleranční, jímžto prohlášena svoboda náboženská. R. 1785. zařídili ochotníci české divadlo v Praze, a r. 1788. uspořádána prvá oslava vlasteneckého učence v Čechách vůbec, totiž slavnosť stoleté památky úmrtí Balbínova.

Zajímavo také jest, že, ač i ti Čechové, již upřímnými milovníky a obránci jazyka českého byli, ještě dlouho pozbývali naděje, by česká národnosť ožila, Němec Jan Krištof Adelung*) napsal již r. 1788.: „Náboženským pronásledováním byla vypuzena z Čech nejzámožnější a nejosvícenější šlechta, nejučenější a nejčelnější mužové; národ byl zotročen na těle i na duchu: otroctví zrodilo chudobu, chudoba byla kolébkou lenosti, malomyslnosti, zatemnělosti. Na takové roli nevypučí květy krásnější vzdělanosti, která daří se toliko v záři svobody a blahobytu národů. Moudrý Josef odklidil z části překážky vývoje vzdělanostního v Čechách, obnovil svobodu náboženskou, Čechy budou opětně rozkvétati. Ano Čechy rozvíjí se rychle, protože se dostává pilnému a schopnému lidu českému již v domovině všech potřebných pomůcek tohoto vývoje.“ Proti tomu Josef Dobrovský o slavnostním zasedání české učené společnosti r. 1791., kterému nově korunovaný král český, Leopold II., byl přítomen, neodvážil se prosloviti stať, v níž obhajuje řeč českou a dovozuje potřebu stolice jazyka českého při universitě pražské, nýbrž přednesl rozpravu bez oné stati; stať ta toliko byla vytištěna, a to bez jeho vědomí, když potom rozprava tiskem vyšla.**)

Za prvých let vlády císaře Františka I. (1792.—1835.) nekynula národnosti české naděje v lepší budoucnosť. Císař s počátku Čechů náruživě nenáviděl, takže při hostině na jeho počesť

*) Jan Krištof Adelung, německý jazykozpytec, žijící v letech 1732. až 1806., byl vrchním knihovníkem v Drážďanech. Slova citovaná napsal ve své předmluvě ke Thámovu německočeskému slovníku.

**) Viz o tom ve spise Karla Adámka „Doba poroby a vzkříšení“ na str. 191. a 192., v Zeleného „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 16. a v Brandlově „Životě Josefa Dobrovského“ na str. 77. Mylno jest, jak tu a tam udáváno, že Dobrovský stať onu také přednesl.

pořádané, při níž byl oslavován básněmi v různých řečech národů rakouských, básně české přednášeti nedovolil. Za to r. 1793. česká šlechta slavila na znamení šetrnosti k jazyku i národnosti české svatbu selskou v selském kroji, při které všichni mluvili česky, a jala se ujímati víc a více práv českého jazyka. R. 1796. vznikla soukromá jednota vlasteneckých přátel umění, a tu a tam vlastenečtí učitelé jali se kolem r. 1800. obětavě učiti z dobré vůle na gymnasiích i jiných ústavech, na nichžto němčina na dále všude zůstala, češtině (Karel Ignác Thám v Praze, Josef Jungmann v Litoměřicích, Josef Miloslav Rautenkranc ve Králové Hradci, Josef Vojtěch Sedláček v Plzni a jiní jinde). A tak národnosť česká dosti zdárně prospívala, ačkoli císař jí nepřál.

Avšak i se strany císařovy dostalo se národnosti české kolem r. 1810. všelijakých příznivých nařízení. Asi roku toho podruhé jarý vánek zavanul od západu evropského, přežil se neobmezený způsob vlády panovníkovy, samovládou řečený, a prospěch z toho vzešel národnostním snahám všech národův evropských. Udályť se na západě evropském převraty takové velikosti a váhy, že jejich účinek poznán byl záhy všude. Státoborný Napoleon I. totiž, ujav se po veliké revoluci francouzské otěží vládních nad Francií, chystal panství své skoro celé Evropě. Války Napoleonské, vedené v letech 1805.—1814., a zejména postup Napoleonův na Rus a požár města Moskvy jsou událostmi v dějinách velmi důležitými. Ale mnohem ještě důležitějším bylo vítězství spojených vojsk rakouských, ruských a pruských u Lipska r. 1813., kterým ukončeny byly po třídenním boji vládychtivé choutky Napoleonovy. Panovníci evropští svolali do zbraně národy své proti uchvatiteli trůnu francouzského, čímž v brzce bylo rozníceno podivuhodně národní nadšení všech národův evropských, a snahy jejich národnostní uváděny ve skutek. Tehdy poprvé byla uznána právní platnosť národního ducha neboli národního smýšlení, a po pádu Napoleonově idea národnostní zapustila mohutně své kořeny, zavanuvši vánkem volnosti, který rychle šířil se od západu evropského k východu.

Když pak národové za své boje proti Napoleonu I. byli odměňováni, paprsek milosti ozářil i Čechy. V letech 1805.—1816. povoleno na gymnasiích vyučovati jazyku českému, na gymnasiích v českých místech měli usazováni býti toliko professoři českého jazyka mocní, a při latině a řečtině bylo jim ponecháno na vůli,

by překládali z řečí těchto střídavě do češtiny nebo němčiny. Také při úřadech politických mělo býti přihlíženo k osobám v češtině obeznámeným. A účinkem toho tak, jako v sousedním Německu, odkudž obyčejně vše, co bylo mocnějšího, snadno k nám se dostávalo, zaznívaly vlastenecké písně, podobně v Čechách duch národní vzpružoval se víc a více k podobným projevům. Sám Josef Jungmann napsal vlasteneckou „píseň pro cís. král. obranu českou", vyzývaje ohnivě Čecha ke zbrani:

Vzhůru Čechu! chop se zbraně,
slyš! volá tě český král,

ve které chválí si také štěstí země české, kde

všechněm všecko rovně dáno
jako slunce, jako den;
darů božích všechněm přáno,
žádný od nich svoboden. *)

Takto někdejší zoufalá malátnosť ve společnosti české znenáhla poněkud mizela, celkem však i za druhé desítky století XIX. ještě ve všech třídách, které tehda tvořily jádro lidu českého, vyskýtala se neuvědomělosť úžasná. Jmenovitě mezi měšťanstvem byl nátěr všude německý, a na venkově duchovenstvo činilo skoro jedinou, ale za to dosti pevnou hradbu národnosti české. Jak temno a mrtvo bylo ještě za druhé desítky XIX. století na českém venkově, na doklad toho budiž uvedeno, co spolehlivý svědek o tom napsal. **)

„Bylo nedlouho po francouzské válce. Rychtáři a konšelé z poddaných vesnic scházívali se po odbytém řízení v pivováře... Rozprava týkala se obyčejně jejich poměrů k vrchnosti, roboty a j. Ač tu bylo dosti zdravého rozumu pozorovati, dosah jeho byl velmi obmezeným. Zpomínky na předešlou vojnu dosti často se opakovaly, zvláště na rok 1811. a nešťastný bankrot státní. Na ten nikdo dlouho nemohl zapomenouti, protože každého byl bolestně se dotekl. Ostatně jest až ku podivu, jak nedostatečné vědomosti a zkroucené pojmy i o těchto nedávných událostech měli. Když na př. jednou jeden z nich tvrdil, že byl Napoleon ševcův syn

*) Píseň ta jest otištěna v „Prvotinách pěkných umění" v příloze k listu XXVI., roč. 1813.

**) Dr. Josef Bojislav Pichl ve svých „Vlasteneckých zpomínkách" v „České včele", roč. 1876., na str. 125. a 126.

z jednoho dalekého ostrova, a já se ptal, odkud to ví, odpověděl, že to byl kolikráte slyšel v kostele s kazatelny. A vskutku, jak jsem se dověděl, měli kněží nařízeno takovými báchorkami lid balamutiti a proti tomu nepříteli císaře pána popouzeti. A jak snadno dal ubohý sedlák ještě tehda se obalamutiti, jest viděti z následujícího směšného příběhu.

Sedláci snili ještě dlouhý čas o jakési bonifikaci neboli náhradě, která jim (za přípřeže a rozličné utrpené škody) z náhrady škod válečných od Francouzů placené slíbena byla a také právem náležela. Domáhali se jí již rozličnými cestami, ale vždy nadarmo. Konečně utkvělo v nich přesvědčení, že císař pán dal slíbenou bonifikaci skutečně vyplatiti, že však páni ji za sebou zadrželi. V tom mínění sedláci na mnohých místech hleděli na pánech násilím ji vynutiti. Vězení a bití poučilo je, že nejsou na pravé cestě. Tenkráte vzniklo v lidu přísloví: „Páni nechali si boni a sedlákům dali fikaci.“ Nezbývalo nic jiného, nežli přímo k císaři se obrátiti. Skrze úřady to nešlo, tedy jinak. Umínili si někoho s prosbou do Vídně poslati.

Nabídl se jim prohnaný šíbal, starý voják z okolí, který prý císaře pána velmi dobře znal a již mnohokráte s ním mluvil. Sehnali mu na cestu peníze, a on odešel do Prahy, kde tak dlouho zůstal, až je všecky probil. Potom vrátil se domů a vyprávěl, jak výborně prý pořídil. Sedláci poslouchali a on povídal:

„Když jsem vám do Vídně přišel, koukal císař pán zrovna z okna, jen tak ve vestě bez kabátu. Jakmile mne shlédl, volal na mne: ‚I vítám vás, Šando, do Vídně, pojďte jen, pojďte!‘ Když jsem přišel nahoru k němu, popadl mne za ruku a radostí div mi okolo krku nepadl. Přinesl mi židli a pravil: ‚Sedněte si u nás, příteli; to jste asi, chudáku, se ušel, je sem k nám kus světa od vás!‘ V tom vešla císařovna do pokoje, císař pán jí běžel naproti a pravil: ‚Podívej se, stará, náš starý známý Šanda z Čech. — Budete mít asi hlad, viďte? Dej mu něco zakousnout.‘ Bylo to právě po obědě, císařovna šla a vyndala z trouby pekáč a na něm kus husy, co jim zbyl od poledne, a potom poslala holku se džbánem pro pivo. Když jsem se najedl a napil, ptal se mne císař pán, jak se nám tu v Čechách vede. ‚Inu, pantatínku, když Pán Bůh zdraví dá, ale —.‘ ‚Co ale?‘ otázal se mne zprudka císař; ‚já mám všecky své nace rád, ale Čechy nejradši a proto chci, by

se nejlépe měli.‘ ‚Vedlo by se, vedlo, kdyby —,‘ já zase na to. — ‚Co kdyby?‘ spustil na mne on. — ‚Co pak já, já jsem starý voják, já se nedám, ale ti naši sousedé —.‘ A tu jsem vám mu začal celou vaši záležitosť rozkládati a stížnosť vaši přednášeti, jak vám ti pánové křivdu dělají, jak vás okrádají a sužují. Víte, že to umím. Císařovi vstávaly vlasy vzhůru, a měli jste viděti, jak byl všecek hněvem dopálen a jak mu hořely tváře, že by od nich sirka byla chytila. Císařovna lomila rukama, a císař konečně pravil: ‚Tak tedy oni tak? Dobře! Však já jim zasolím! Mé nejmilejší Čechy tak šidit! To nesmí být, já to nedovolím, nedám! Až přijdete domů, řekněte svým sousedům, že je pozdravuju a že uhlídají, jak já s těmi pány zatočím.‘ Když jsem viděl, že jsem tak dobře pořídil, neměl jsem už ani stání. Zdržovali mne a chtěli, bych u nich zůstal přes noc, ale já se poděkoval, dal císaři pánu s Bohem, políbil jeho paní ruku a pospíchal z Vídně, bych tou radostnou novinou Vás mohl potěšiti.“

Sedlákům zářily při tom spokojeností a radostí tváře, a sotva asi některý o pravdivosti vypravování Šandova pochyboval. Ale bonifikace pořád nepřicházela, Šanda musil ještě jednou do Vídně, až konečně přece šalbu prohlédli, a šíbal za to odseděl v Rakovníce.. A odkud měl tenkráte ten ubohý lid nějakého vzdělání nabyti? Čtením? Neustálým hubením starých českých knih nejenom že všeobecný jich nedostatek vznikl, ale s nimi konečně i všechna chuť k četbě zašla, ano v ošklivosť se proměnila. Mimo duchamorné, náboženskou třeštivostí přeplněné modlicí knihy nenalezl jsi v celé vsi ani jedné jiné. Ano i nechutné báchorky o Meluzíně, Jiříkově vidění, Bruncvíkovi atd. jen velmi zřídka byly čítány.“

Z úryvku toho jest až přílišně patrno, v jakých mrákotách lid český po venkově byl a jak tedy nesnadno bylo činiti jej národně uvědomělým.

Náležité půdy dobývati národnosti české i mezi lidem nejzatmělejším bylo úkolem spisovatelstva. Knih předem a nejprve bylo třeba lidu českému, měl-li poznati sama sebe; knihami získávány mateřštině nové a nové řady spojencův a zastanců; ve knihách tajily se jiskry kouzelné, kterými plápol vlastenecké lásky rozněcován byl nejvíce. Proto také každý, kdož osvojoval si jméno vlastence, hleděl i v písemnictví síly své zkoušeti, takže pojmy vlastenec a spisovatel v brzce staly se skoro totožnými a nerozlučnými.

Kromě spisovatelstva nejutěšenějším zjevem v osamoceném a mdlém dosud životě národním byl čilý ruch, jenžto po roce 1810. jevil se mezi studentstvem vysokého učení pražského. Druhové stejně smýšlející tvořili mezi sebou spolky ku podpoře snah vlasteneckých a vyhledávali rozmanité prostředky, kterými by bylo lze dosíci cíle naznačeného. Velmi zdárných úspěchů dočinil se v té příčině ochotnický spolek divadelní, většinou ze studentů se skládající, který provozoval od r. 1811. o dnech noremních na stavovském divadle pražském české hry k účelům dobročinným. Jiný takovýto prostředek, ku prospěchu národnosti české směřující, byly veřejné přednášky neboli deklamace, které studující s povolením příslušných úřadů v síních kolleje klementinské od r. 1812. pořádali a ku kterým kromě studujících scházelo se také hojně obecenstva jiného, a to ze stavův i nejváženějších, což ovšem mocně přispívalo k tomu, že čeština větší a větší přízně nabývala. Třetím prostředkem byly soukromé přednášky, které Josef Dobrovský od r. 1813. ve svém bytě studujícím konal a kterýchž účelem předním bylo seznamovati mládež i jiné k tomu způsobilé osoby s jazyky, písemnictvím a vůbec záležitostmi všech národů slovanských, čehož za tehdejšího hnutí národního účinkem válek proti Napoleonu I. zvláště zdála se býti potřeba. *)

Ostatně co týče se tohoto třetího prostředku, hned za prvých let století XIX. bylo mezi vlastenci českými obyčejem, že hleděli přiučiti se jazykům slovanským; myšlénka zajisté, že za hranicemi země české žijí milliony soukmenovců příbuzných, dodávala probuzenému vědomí národnímu největší posily. I stali se ostatní Slované nadějí a útěchou křisitelů našich, pohlížejících toužebně jmenovitě k oněm požehnaným krajinám v Polsce a na Rusi, kde spatřovali buďto život čilý a bohatý neb alespoň pojištěnou brzkou a stkvělou budoucnosť.

A tak národnosť česká prospívala utěšeněji a utěšeněji. A neuškodilo jí již ani to, že r. 1814. řád jesuitský byl opět obnoven; nedosáhnulť ani stínu své někdejší moci a důležitosti, i působí od té doby hlavně kázáními, zaváděje pobožnosť pro lid obecný.

Zatím nalezen byl r. 1817. Rukopis zelenohorský a královédvorský a r. 1818. založeno v Praze Museum české, kteréžto dvě události takořka zázračně působily na rozvoj české národnosti.

*) O přednáškách těch viz ve „Světozoru“, roč. 1871., na str. 231.

Nálezem Rukopisův osvěžen měrou velikou ruch národní, vlasteneckému pak Museu českému bylo vyměřeno za úkol, aby spolu s náukami přírodními pěstovalo vše, cokoli vztahuje se k dějům, mravům i obyčejům národu českého. Jím utvořeno bylo střediště všech národních snah, ku kterému veškeren národ obracel své zření, a odtud jako z nějakého ohniska vycházely oplozující paprsky do všech končin Čech. Do Musea jakožto společného skladiště národ snášel své nejdrahocennější poklady a znamenitosti země české, schůze společnosti musejní jakož i bohaté všech druhů sbírky musejní staly se shromážděštěm vlasteneckých učenců, jejichžto častější spolu styky budily myšlénky k novým a novým podnikům vlasteneckým, a zároveň s dobrým zdarem těchto chuť i odvaha rostla k dalším jiným.

Podobně utěšený život jevil se na Moravě. Tu stavové zemští ujali se r. 1815. řeči české, založivše k vyzvání zeměsprávce moravského, hraběte Mitrovského *), při své akademii v Olomouci stolici jazyka českého, která však teprve po 16 letech byla obsazena a potom r. 1847. do Brna přenesena. Tolikéž na Slovensku mnozí usilovně hleděli zvelebiti jazyk národní.

b) Dějiny řeči.

Nejstarší řeč česká byla ryzí, samorostlá, cizotou neporušená a vyvíjela se přirozeně sama ze sebe dle neuvědomělých sice, ale přesných a určitých zákonů ducha národního. V brzce však stíhl ji zvláštní a nešťastný osud, že bylo jí zápasiti o život a samostatnosť s jazykem latinským a německým. **) I vznikaly v ní latinismy a germanismy, které již ve století XIII. a XIV. víc a více ji kazily.

Teprve koncem XV. století účinkem spisovatelů, klassickými vzory latinskými vzdělaných, řeč česká zase zdokonalovati se počala a tak zdokonalila se, že v XVI. století za Rudolfa II., za něhožto středem českého písemnictví byl Daniel Adam z Veleslavína, na

*) Antonín Fridrich hrabě Mitrovský narodil se r. 1770. v Brně, byl v letech 1815.—1827. zeměsprávcem moravským, potom dvorským a konečně nejvyšším kancléřem c. k. sjednocené kanceláře dvorské, ve kterémž úřadě zemřel ve Vídni r. 1842.

**) Jak stalo se to, spisovatel tohoto spisu vyložil ve druhém vydání svých „Stručných dějin řeči a pravopisu českého“ na str. 12. a 13.

znamenitý stupeň uhlazenosti a vniterné dokonalosti povznesla se prostomluva česká. Českému písemnictví vykvetl tehda zlatý věk, nazvaný tak od křisitelů našich pro hojnosť spisův a hlavně pro dobrou prostomluvu, a spisům tehdejším pro vzornou správnosť mluvy dán název spisů klassických.

Než ačkoli v XVI. století tak zdokonalila se řeč česká, přece, poněvadž dle vzorů latinských se to dálo, bylo to na nenahraditelnou škodu předešlé ryzosti a samorostlosti českého slohu. A netoliko sloh byl porušen a pokažen, ale také mnohá cizí slova a obraty mluvné ujaly se též u nejlepších spisovatelů (fechmistr, fedruňk, kŕtalt, soldát a j.). Po bitvě pak bělohorské řeč česká, která dříve jakožto řeč národní a zemská v zákonodárství, v úřadech, v palácích šlechtických, při dvoře a vůbec u vzdělaném obyvatelstvě obecna byla, ve století XVII. a XVIII. ve vadách těch a podobných rozsáhle pokračovala. Mnozí z obhájcův a vzdělavatelů jejích zahynuli nebo vystěhovali se ze země, knihy české páleny a ničeny, do sněmu a úřadů, do správy duchovní, do škol a do rodin vyšších tříd němčina byla zaváděna. I jevila se od konce XVII. století ve spisech větší a větší neznalosť mluvnice a skladby české, a v XVIII. století řeč česká byla na nejvýše znešvařena netoliko cizomluvy, ale i slovy nově utvořenými a duchu českému odpornými; na př.: myslivín — studující, chozevník — pocestný, ohybatelka — pád, pukoun — granát, pěchour — pěší vojín, žehroň — kometa, vonocitedlnost — příjemná vůně, citoň — nos („nos“ nelíbil se pro podobu s latinským „nasus“) atd.

Byli zejména Václav Rosa († 1689.) a Jan Václav Pohl († 1783.), kteří s chutí usilovnou a přímo zimničně jali se tvořiti slova nová, duchu českému nepřiměřená, a znetvořili češtinu, chtíce očistiti ji ode slov cizích, podivnými stvůrami fantasie své. Pohl také chtěl, aby české „vy“ vyloučeno bylo ze mluvy mezi osobami vznešenými, přeje si, by vykalo se toliko poddaným a služebnictvu nejnižšímu; osoby vznešené měly býti oslovovány „oni“, osoby nižší prostě „on“. *) Ba česky špatně mluviti bylo znakem vzdělanosti a vysokého rodu, a řeč česká přestala ozývati se v palácích královských a šlechtických i v domech bohatších měšťanův a ucho-

*) Vykati začato v Čechách za příkladem západní Evropy teprve v XV. století, a to nejprve králi a potom přední šlechtě; dříve bylo tykáno každému.

vávala se pouze mezi rolníky a chudším obyvatelstvem. Avšak ani tito nemohli ubrániti se docela proudu časovému a též oni přijímati v řeč svou slova cizí pokládali za ozdobu a kazili, neznajíce pravidel mluvnických, ústrojí jazykové.

Tím stalo se, že řeč česká koncem XVIII. století byla tak zešmodrchána, tak nepřirozena, nechutna a podivna, že ani neměla práva k životu. A práva toho neměla také proto, že nejen byla poklesla ve příčině každé, ale že co do slov i velice schudla. Stojte zde některé doklady.

František Martin Pelcl, který později správně česky psal a sám mluvnici českou sepsal, ano prvým původcem byl, že Josef Dobrovský jal se obírati češtinou, přiznal se r. 1784.: „Pozoruji, že Čechové nyní více než dříve po knihách se ptají; ale jim líbí se staré knihy lépe než ty, které nyní se skládají. Příčina je na bíle dni. Onyno jsou ryze české slovy i výrazy, jsouce více v duchu národním psány; tyto, novější totiž, nechtí se jim líbiti, ježto sloh způsobem německým zavání. A přiznávám se, že netroufám si knihu v jazyce českém sepsati, jelikož jsem již němčině více přivykl, ačkoli čeština mým mateřským jazykem jest.“ *) A podobně Václav Stach, který jest prvým skutečným básníkem novočeským, v předmluvě ke spisu z němčiny přeloženému a věnovanému Josefu Dobrovskému, **) píše r. 1789.: „Rád připustím, že se z ohledu řeči, ne ale věci, snad ještě lepší přeložení vyhotovit může, zvlášť přijdeli jen na pouhé vybrané kvítky našeho na větším díle neuloženého jazyka, kterýž podlé považení mého nikdy více té dokonalosti dojíti nemůže, kterouž německá řeč skutečně už má a každodenně ještě víc a více, podlé rostoucí v ní vůbec obsaženého smyslu filosofického a všelikerého umění dostává. Proto již mnohé myšlénky i celí spisové nemohou pohodlně do češtiny přeloženi býti.“ Antonín Jaroslav Puchmajer, který stal se zakladatelem opravdivého básnictví novočeského, připojil k básnické své sbírce z r. 1797. „Vysvětlení slov pozatmělých“, v němž uvedena jsou s výkladem, co znamenají, kromě jiných tato slova: „brav,

*) Viz na str. 16. a 17. Brandlova „Života Josefa Dobrovského“.

**) Jsou to „Počátkové k veřejnému, v c. k. zemích předepsanému vykládání pastýřské theologie“, vydaní r. 1789. (V Douchově „Knihopisném slovníce“ na str. 49. udán za překladatele omylem tiskovým „V. Strach“.)

brloha, brunátný, burácí, bycha honí, caparty, chvíti se, čiperný, čumí, dělo, doplíží se, dřepí, druh, dusot, jemčina, jez, hatí se, hoch, hrčí, hulákání, komolý, pačesy, prožluklý, rachotil, skot, soptí, srší, svižný, trmáceti, tryskem, ucháč, vášně, vloni, vřídlo, zříceniny," a ve sbírce z r. 1802.: „božstvo, družina, milkuje se, obsluhy, odrodilí, skrovnost, vzor" a pod. Úpadek řeči české zobrazuje také příhoda, stavší se Josefu Dobrovskému, jak sám o sobě zaznamenal r. 1799. Četl kdysi v Hájkově Kronice slovo „saň" a nerozuměl mu. I ptal se rozličných lidí v městě, ale nikdo mu neuměl pověděti, co by to slovo znamenalo; šel tedy před brány městské hledat starších lidí a tu dověděl se konečně, co to jest „saň". *)

Takto tedy byla schudla a poklesla česká řeč účinkem pohrom století XVII. a XVIII.! Nejen že kazila se víc a více, nýbrž i hynula a vymírala, pozbývajíc slova za slovem, a to zvláště v městech. A trvajíc v nešvarách, které zahnízdily se v ní koncem století XVIII., řeč česká porušována dále také ve století XIX., ačkoli počato ji tříbiti a zdokonalovati již i koncem XVIII. století. Spisovatelé toho času, nemohouce naučiti se ani mluvnici ani skladbě české, dali se, myslíce, mluvíce a píšíce, vésti snadno němčinou, v Čechách víc a více se vzmáhající, a jevili z veliké části nevycvičenosť ve správné češtině hojnými germanismy.

Než i za této doby zobecnělých germanismů vyskytli se někteří mužové, kteří prohlédali ke správnosti a srozumitelnosti řeči české, řídíce se dílem příklady dobré češtiny z doby zlaté (Veleslavínem, Komenským), dílem přihlížejíce k jiným nářečím slovanským cizotou neporušeným jakož i k řeči lidu obecného, a očišťovali ji od cizomluvův a slov duchu českému odporných. Josef Miloslav Rautenkranc káral důtklivě, že uvedeno v řeč českou „oni" místo „vy" jakož i jiné německé obraty mluvné, a zvláště dobrou češtinou vynikl Václav Matěj Kramérius. Čím pak více vzmáhala se národnosť česká, tím pečlivěji dbáno zároveň i řeči, a vyskytly se též i způsobilí vzdělavatelé její vědečtí.

Také výše připomenuté spolky universitních studujících ku prospěchu národnosti české přispěly zvelebiti řeč českou. Horlivé snahy jejich nepřestávaly na příležitých výjevech, nýbrž i věnovali

---

*) Viz v „Böhmische Litteratur auf das Jahr 1799." na str. 251.

velikou péči českému písemnictví a mluvě. Chtíce zdokonaliti se ve mluvě české, čítali bedlivě vzorné v té příčině knihy, robili básně a práce své na vzájem si posuzovati dávali. Průpravou k tomu byly jim veřejné výklady Jana Nejedlého, professora řeči a písemnictví českého při universitě, a kdo chtěl nabyti vědomostí důkladnějších, hleděl účastniti se soukromých přednášek, které Josef Dobrovský ve svém bytě studujícím pořádal.

Avšak co týče se řeči spisovné, a to jak nevázané tak i vázané, spisovatelé byli v brzce různých mínění z té příčiny, že jedni přáli novotám a pokroku, kdežto druzí přidržovali se houževnatě starého. Tato otázka řeči spisovné, jak přirozeno, dotekla se také pravopisu, který byl značně nedokonalý. Vzniklé z toho spory, „které mohly zcela dobře býti klidnou a smírnou cestou urovnány, kdyby právě v české přirozenosti nežil pořád ještě bojovný duch starých předků,“ *) budou vyloženy ve spise tomto na svých místech.

c) Všeobecný rozhled po písemnictví.

Jako s národností a řečí bylo také s písemnictvím českým. Bouře, otřásající od prvých let XVII. století veškerým řádem církevním i státním v Čechách, měly v zápětí přežalostný a dlouhotrvající jeho úpadek. I nevyskýtá se ve druhé polovici XVII. a v XVIII. století spisu českého, který by vniternou svojí cenou nějak vynikal, ačkoliv od r. 1620.—1774. bylo (dle Jungmanna) vydáno 1677 spisů českých. Písemnictví pozbylo rozmanitosti, až konečně stalo se jednostranným, sloužíc téměř naprosto jen účelům náboženským, a to také plody chatrnými. Starší pak cenné plody literární, jsouce buďto zničeny buďto rozmetány po všech končinách v úkrytech neznámých anebo nepřístupných, byly víc a více zapomínány, ba česká kniha jakákoli stávala se vůbec vzácností. **) A co zatím

*) Frant. Bílý ve svém článku „Literární spory v době probuzení našeho národu“ v „Komenském“, roč. 1884., na str. 369.

**) Karel Ignác Thám ve své „Obraně“ vypravuje, že ještě r. 1780. „zřízeni byli tak zvaní vyslancové (t. j. žandarmové), kteří jako hladoví vlci běhali po všech krajích české země, každý kout prohlíželi a kde jakou knihu českou nacházeli, ať dobrou či špatnou, popadali a sotva do ní nahlédnouce, mocně odnímali a byť ničemu nerozuměli v českých knihách, nad nimi se rouhali, je trhali a pálili.“

písemnictví české vymíralo, vzmáhalo se v Čechách písemnictví německé.

Takový byl základ, na némžto bylo zbudovati české písemnictví doby nové, kterému za rok počáteční jest položen rok 1774., kdy, jak výše řečeno, zřízeny byly místo českých vesměs školy německé a tím prvý podnět dán, že začato křísiti národnosť, řeč i písemnictví české. Rok ten byl i prvým rokem, kdy nebylo řádu jesuitského, který ještě roku předešlého vše, co bylo českého, nemilosrdně a násilně rdousil. *)

Jest pak písemnictví české doby nové prací několika velezasloužilých mužů, kteří, nedbajíce, že tím uráží Nečechy a že od Čechů nevděkem jim za to spláceno, přinášeli drahé oběti vlasti a přirozenému jazyku svému, kteří beze vzhledu k tomu, že jim z toho vzniká škoda přemnohá, přičinili se časům pozdějším je zachovati. Neměli četných prostředkův ani hmotných ani duševních, přece však podnikli práci proti jejich prostředkům obrovskou; podnikli ji netoliko s odhodlaností, ale s odvahou, podnikli trudy a svízele nesčíslné z pouhé horlivé lásky k českému písemnictví, a že neochabovali v blahé činnosti své, nýbrž usilovně a vytrvale pracovali, dílo jejich se podařilo. Rok co rok rostl jednak počet čtenářstva českého, jednak množil se počet i vniterná cena plodů literárních.

Počátkové novočeského písemnictví nemohli ovšem býti nežli chatrny. Na původní plody slovesné nebylo lze s prvopočátku ani pomýšleti; běželo hlavně jen o to, by lid český zvykal si čísti také jiné spisy, nežli byly „Nebeský klíč“, „Pekelný žaltář“, „Jiříkovo vidění“ a pod. Proto hlavním úsilím buditelů novočeského písemnictví bylo a býti musilo, by obnovili přerušenou duševní spojitosť mezi dobou novou a starší na jedné a mezi písemnictvím českým a písemnictvími jinonárodními na druhé straně.

Za účelem prvým bylo nejlepším prostředkem znova vydávati zapomenuté dobré staré spisy české. Tím dostalo se lidu hned stravy velmi potřebné a zároveň i velmi záživné; tím i spisovatelům poskytnuto příkladů správné mluvy,

---

*) Zvláštní náhodou téhož roku, kterého zrušen zhoubce českého písemnictví doby střední, řád jesuitský, narodil se patriarcha písemnictví novočeského, Josef Jungmann.

a nebylo odtrženo nové písemnictví od starého, nýbrž, jsouc s ním takto spojeno, hledalo a nalézalo svěží síly životvorné.

A že bylo lze vydávati zapomenuté dobré staré spisy české, bylo značně usnadněno toleranční patentem z r. 1781. Když totiž prohlášena byla svoboda náboženská, přemnohé staré spisy české, před tím přísně zakázané, z úkrytů svých vystoupily; míněno, že již dávno vesměs jsou spáleny nebo jinak zničeny, a ony tu najednou postavily se na stráž proti vzmáhajícímu se v Čechách písemnictví německému. Také censura byla r. 1781. uvolněna, a všeliké překážky, mimokatolickému písemnictví českému druhdy se strany vládní a kněžské stavěné, přestaly.

Co pak týče se účelu druhého, bylo třeba obnoviti přerušenou duševní spojitosť mezi písemnictvím českým a písemnictvími jinonárodními z té příčiny, že, jak již i v dějinách národnosti podotčeno, písemnictví jinonárodní, mezi nimiž i německé bylo, zatím, co písemnictví české bylo omráčeno pohromou války třicetileté, ocítila se ve zvláštním a vyšším oboru duchovním, v oboru osvěty novoevropské. Blahodární pak paprskové osvěty této pronikli od sousedních Němců konečně také do vlasti naší a utvořili v ní nový svět pojmů, citův a myšlének, ale vše to jazykem — německým. I nebyla tedy vlastně duševní spojitosť mezi písemnictvím německým a českým národem přerušena, jsouc právě naopak víc a více tehdáž utužována, bylo však vyloučeno z této spojitosti písemnictví, psané jazykem českým. Byl tudíž v Čechách tehda dvojí obor duchovní, jeden německý a spolu novoevropský, prostranný, živý a kvetoucí, v němžto spanile zářila veškera osvěta věku tehdejšího, slučujíc v sobě vědeckou důkladnosť i besední lahodu; druhý český, starověký, zastaralý, a protož úzký, chudý, potřebám své doby dostatečně nevyhovující, prostonárodní a skoro již toliko na chátru obmezený. Mezera mezi oběma obory zvětšovala se rok co rok. Čechovi zavřeny byly brány náuk a umění; chtělli dostati se do nich, bylo mu odříci se mateřštiny a chopiti se němčiny.

Chtíce tedy buditelé novočeského písemnictví obnoviti přerušenou spojitosť mezi písemnictvím českým a písemnictvími jinonárodními, přihlíželi nejprve k písemnictví německému a teprve později také k písemnictvím i jiných národův. Aby pak obnovili spojitosť tu, k tomu prostředkem jim bylo překládati plody

cizích písemnictví do češtiny nebo volně je vzdělávati.

Z obojího úsilí toho, totiž znova vydávati zapomenuté dobré staré spisy české a překládati plody cizích písemnictví do češtiny nebo volně je vzdělávati, vyskytla se přirozeně snaha další, totiž dle oněch starých spisů českých i dle těchto cizích nové spisovati, čímž vznikalo písemnictví původní. Záhy také počato působiti přímo na zástupy lačného po vzdělání lidu tím, že vydávány české noviny a časopisy jakož i české kalendáře, kterými nejplatněji bylo šířeno vědomí národní, a to skutečně ve vrstvách nejrozsáhlejších. K těm přidružily se povídky pro lid, psané slohem prostým a obecně srozumitelným, které rozšiřovaly vědomosti a zábavu i do posledních chatrčí venkovských.

Tak zenáhla připravována půda písemnictví českému doby nové. Hlavně ovšem vadilo vzrůstu jeho, že mluva, byvši po více nežli sto let zanedbána, velice byla poklesla, a to netoliko tím, že obmezena zůstala na nižší vrstvy společenské, než i proto, že vnitř pozbyla té pružnosti, jaké potřebí jest k jarému vzletu. Národové sousední, jak podotčeno, zatím byli u vzdělanosti velmi postoupili, nový svět pojmů, citův a myšlének vyvinul se u nich a valem hrnul se do vlasti naší, ale mluva česká neměla slov a obratův, aby vyjádřiti mohla všechno to bohatství, ba zdálo se, že není ani schopna, by slova ta a obraty vytvořila. Protož obráceno zření co nejbedlivější k tomu, by ustálena byla vědecky mluvnice česká.

Začato tedy dílo obnovy českého písemnictví tím, že znova vydávány starší spisy české, že překládány nebo vzdělávány plody jinojazyčné, že dle oněch i těchto nové práce spisovány, že usilováno ustáliti vědecky mluvnici českou a utvořiti spisovnou mluvu jak básnickou tak náukovou. A snahy tyto trvaly až do posledních let druhé desítky našeho století, kdy vznikla proměna, jak na svých místech bude vyloženo. I jest vhodno rokem 1820. zakončiti prvý oddíl písemnictví českého doby nové.

I. Epika a lyrika.

Úvod.

Bylli v XVII. a XVIII. století veležalostný úpadek českého písemnictví vůbec, byl tím žalostnější — možnoliž — úpadek českého básnictví. Zůstaloť básnictví po celou dobu střední českého písemnictví, totiž i za zlaté doby v XVI. století, daleko za dobou starou, jsouc prázdno vyššího vzletu a hlubších myšlének; proto, cokoliv objevilo se v něm v XVII. a XVIII. století, nemělo s výjimkami pranepatrnými ceny nižádné.

Bylo tedy na počátku nové doby písemnictví českého netoliko písemnictví vědecké neboli náukové na velmi nízkém stupni, ale zvláště také písemnictví krásné neboli básnické, kteréž úplně leželo ladem, a to ve všech svých oborech. Povznésti pak je bylo daleko nesnadnější nežli zvelebiti písemnictví vědecké; chybělоť mu vše, čeho mělo potřebí: forma i látka. I neměl žádný druh umění na celém světě tak nesnadného vzniku jako novověké básnictví české.*) Schudlá, zanedbaná, zkažená, ba i na to, by správně mohla vyjadřovati obyčejné pomysly ze života všedního, nedostatečná mluva byla a býti musila básnictví mnohem více na závadu nežli vědě, a obsah původní pro dlouhou odvyklosť životu ideálnímu nebyl s počátku zcela žádný.

a) O prvých dvou básních novočeských.

Ze staleté mdloby své k životu české básnictví bylo probuzeno r. 1782., a to básní příležitou, spojenou s událostí, která svou neobyčejností naplnila svět podivem, totiž s cestou, jížto r. 1782. papež Pius VI. konal do Vídně, by odvrátil císaře Josefa II. od

*) Dle Ferd. Schulze v „Osvětě“, roč. 1877., na str. 56.

novot v církvi, které dvůr římský pokládal za velmi nebezpečny. Již Josef Dobrovský r. 1786. napsal o cestě té vzhledem k českému básnictví mezi jiným toto:*) „České básnictví spalo po mnohá léta tak tvrdě, že nebylo lze probuditi je ani žalozpěvy německými na smrť zesnulé císařovny (Marie Teresie), které zaznívaly na všech stranách. Ale zvěsť o příjezdě papežově do Vídně rozhlásila se, a ono se probudilo, chopilo se harfy, jež dle výroku našeho básníka kdesi ve tmavé jámě byla zahrabána, i zapělo . . .“ **)

Tím cestou papežovou nadšeným buditelem básnictví českého byl mladistvý Bohumír Jan Dlabač, skrývající se pod divnou rouškou „Phýloboga“, vydav r. 1782. s pseudonymem tím *Zpěw Ke Cti Neyswětěgšýho Otce Pia Šestýho Na Slawný Jeho Přjchod do Widně K Cýsáři Ržjmskýmu Jozeffu Druhýmu.* ***)

Bohumír Jan Dlabač narodil se 17. července r. 1758. v Cerhenicích u Kouřimě v Čáslavsku, vstoupiv do řádu prémonstrátského na Strahově v Praze, stal se konečně knihovníkem, archivářem a historiografem tamž a zemřel 4. února r. 1820.

Zmíněný „Zpěv“ Dlabačův nemá nižádné ceny básnické, a forma básně této jest velmi drsna, čemuž ovšem nepodiví se, kdož uváží, že Dlabač za tehdejší doby, kdy tak velice česká mluva poklesla byla, skládal verše rýmované a při tom časoměrné dle vzorův ód Horáciových. †) Již z počátečních veršů, které Dobrovský hned za výše uvedenými slovy svými cituje, jest

*) V „Litterarisches Magazin von Böhmen und Mähren“ na str. 132. svazku druhého.

**) Také Štěpán Leška, Slovák a tehdejší superintendent evangelický v Praze, vydal r. 1786. báseň, která začíná se:

Harfo česká zastaralá,
jenž byla's zaprášena,

po čemž líčí, kterak jest nyní z prachu očištěna a kterak mnozí mladší spisovatelé jazyk český vzdělávati se jali.

***) Pravopis ponechán týž, jako jest v originále, jen užito latinky místo švabachu.

†) Dobrovský, posuzuje báseň tu v posudku, začínajícím se slovy výše o probuzeném básnictví českém uvedenými, na str. 132.—136. druhého svazku „Litterarisches Magazin“ hlavně co do metra, praví, že mezi 128 verši, jež báseň má, lze stěží 4 nalézti, které by bylo možno skandovati dle metra, Dlabačem zvoleného, tak, aby to ucha neuráželo.

patrn ráz básně, římským klassicismem prodchnutý a s veškerou přítěží bajeslovnou po oblacích se vznášející.

Báseň má celkem 16 sloh, a prvá z nich zní:

Zstup z Nebe Kalliopé! zpěwy krásné
Weď, kde Apollo na Harffu hrage;
Twé zpěwy směš, nebo swětlo kde řásné
Skrz Široký brzo progde krage;
Chwal Peroná*)! PIA z Ržjma že w bleský,
W Sydlo JOZEFFA Druhého dowed;
Z Oblohy Záři gehožto na cestky
Dawage; tak wšudy w sláwě prowed.

Jak drsná forma, i když ani nepřihlížíme k pokléskům mluvnickým a neohrabanému pravopisu!

V dalším Dlabač líčí, jak „Apollo", „Sudičky" a jiné božstvo i živočišstvo a příroda i veškeren lid vítá papeže a plesá z jeho příchodu. Uvedeno z toho budiž pravopisem nynějším **), co praví o Apollu ve sloze čtvrté, protože ještě níže bude toho doteknuto. Apollo prý totiž na pochvalu papežovu mezi jiným:

Tam zpěvy své vede, kdež si zahrává
tiše Zefyr, v křoví kdež se honí;
Barta na harfu hrajíc, kde se tráva
buď zelená nebo libě voní;
On Pia tehdy si jméno papežské
libě přiváděje, stíny z nebe
když padají, na to světlo nebeské
zajde do hor, samo táhne sebe.

K tomu z téže příčiny buď připojena sloha jedenáctá:

Pán povolal na to slouhy, by stáda
svá do křovin, mezi skály hnali;
buď v zelený luka, kdež je nabádá
všechno, co roste, by lépe dbali,
své tu na stádo, by rozkoše stále
sladce prováděli skrz zpěvy své
Dafnysa jméno; i skutky podále
též, Pie Otče! vynášeli Tvé.

---

*) v Pána Wacslawa Rozy wyznamenáwá Kralomoce; a Komenius toho slowička dobře vžjwa: Jakby Peron hřmegjcy na Nebeskem tlaukl okršlku. — (Podobně ve slohách dalších Dlabač užívá dle Rosy slov „Želoň" a „Sudičky", připomínaje, že ono značí „Dobropán", v latině „Mercurius", toto v latině „Parcae".)

**) Jiné poklésky mluvnické jest ovšem ponechati.

Úmysl Dlabačův, za kterýmžto báseň skládal, jest chvály hoden; byl vlastenecký — slavě papeže slavil i vzkříšení českého básnictví, jak svědčí sloha předposlední:

Ejhle! Čechů znova práce na světlo
zas Vazomluvky *) do tisku přijít
zpátky chtějí; aby, zdávna co květlo,
zas mezi Lid brzo mohlo vyjít.
Ejhle! Apollo, nedávno kterouž mně
harfu podal, pro onou žde želí.
Dávno, že již byla v tmách, ano v jámě,
zas aby povstala, stále velí.

Báseň Dlabačova zplodila opětně báseň *Něco pro českou litteraturu milovníkům básní obětováno,* kterou téhož roku 1782. vydal Václav Stach s pseudonymem „Podbělovského", složiv ji proti básni Dlabačově. **)

Václav Stach narodil se 15. dubna roku 1755. v Přešticích v Plzeňsku, oddav se stavu kněžskému, stal se professorem při generálním semináři ve Hradišti u Olomouce, a když tento byl zrušen, zastával učitelství pastýřského bohosloví v Olomouci. Zemřel na odpočince ve Vídni 24. května r. 1831. ***) Psal s pseudonymi: Václav Charda, Václav Petrýn, Podbělovský a Petr Záchodský ze Slevizu; málokdy podepsal se jménem pravým.

Stachovi báseň Dlabačova nebyla po chuti, a to pro mluvu divně strojenou i pro verš nucený a neplynný, takže pronesl se o ní ve své básni takto:

Dlabač Otce svatého
hlasem zpěvu českého
v divném kroji přivítal,
křivým krokem se zmítal.

Ani duch básně Dlabačovy nelíbil se Stachovi, a myšlénky o pastýři a stádu, jichžto kněz Dlabač užil ve dvou výše uvedených slohách, pobouřily mu krev, i odsoudil je těmito slovy:

---

*) = vázaná mluva, verše.

**) Báseň ta není v žádné z pražských veřejných knihoven.

***) Že Stach narodil se r. 1755. a zemřel r. 1831., o tom viz článek od Ant. Rybičky v „Musejníku", roč. 1872., na str. 215. a 216. Viz i na str. 35. a 48. spisku „Václav Stach, jeho doba a spisy" od Karla Sabiny jakož i ve článku „Neshodné udaje v českém písemnictví" na str. 33. „Urbánkova Věstníka bibliografického", roč. 1883.

V písni Bárta u svatyně
pásl ovce, snad i svině...
Nejsouť ty myšlénky pěkné
pro zpěváka vtipného,
pro kněze tak velkého!

Dobrovský hned za posudkem o básni Dlabačově, vyslovil se o básni Stachově mezi jiným takto:*) „Toto rýmování jest proti předešlému zpěvu namířeno... Lehčí jest chod jeho veršů, poněvadž nevázal se žádným metrem. Rým nepodařil se všude stejně dobře... Jest snad jazyk vinen, že posud nemáme žádných dobrých básní? Nudožerin **) pravil r. 1603.: Carmina bohemica nullam adhuc gratiam habent ***), r. 1782. lze dodati: Od té doby zrovna ještě se nezlepšily.“ Z úsudku toho možno souditi, že Dobrovský ne přílišně důvěřoval básnickému nadání Stachovu. †)

To jsou tedy prvé dvě básně probuzeného českého básnictví novověkého, nemající jinak nižádného významu literárního.

b) O prvém spolku básnickém.

Zatím probuzena byla k novému životu, jak výše vyloženo, také národnosť česká, a jako každý k jakési činnosti duševní probuzený národ hlavně libuje si ve zpěvech a básních, tak i v Čechách sestavil se spolek mladších vlastenců, kteří, jednak vzdělávajíce a vykládajíce básně německé na jazyk český jednak skládajíce české básně původní, řeči a písemnictví domácímu i svým citům vlasteneckým průchod zjednati chtěli.

*) V „Litterarisches Magazin von Böhmen und Mähren“ z r. 1786. na str. 137. svazku druhého.

**) Vavřinec Benedikti z Nudožer, žijící asi v letech 1555.—1615., sepsal mimo českou mluvnici, latinsky napsanou, „Paraphrasis na 100 žalmů“, připojiv k tomu důkladnou rozpravu o prosódii české, zaváděje v ní do českého básnictví časomíru dle vzorův antických s větší pílí nežli jeho předchůdcové a překladem četných žalmů (100 na počet) cestu jí raze, v čemž potom mnozí ho následovali.

***) Básně české nemají posud žádné obliby.

†) Kdo jest „Podbělovský“, Dobrovský věděl; praví v posudku svém: „Znám skladatele, od něhožto některé české bajky četl jsem se zálibou; avšak jmenovati jej nechci.“

I vyskytly se opravdivější zjevy básnictví českého doby nové r. 1785., kdy náčelník onoho spolku Václav Thám vydal sbírku původních i přeložených z němčiny, latiny a řečtiny básní svých a jiných jedenácti vrstevníků, mezi kterými byl i Václav Stach, Václav Matěj Kramérius a Bohumír Jan Dlabač, ba také básníků starších, Šimona Lomnického, Felixa Kadlinského, Mikuláše Konáče z Hodíšťkova, Jana Amosa Komenského *) a j. s názvem *Básně v řeči vázané.*

Bratry Thámy, Václava a Karla Ignáce, kteří snažíce se zvelebiti jazyk český, upřímně pomyslili povznésti také básnictví, počítati jest mezi nejhorlivější buditele písemnictví českého koncem XVIII. století. O životě Václavově víme toliko, že narodil se asi r. 1765. v Přelouči, že byl doktorem filosofie, že ujal se úsilně divadla českého a že odebral se posléze k divadlu do ciziny, veda život dobrodružný a nedav o sobě věděti, takže není ani známo, kdež a kdy zemřel.

Sbírka básní, kterou Václav Thám r. 1785. vydal, vyšla ve dvou svazcích, „První sebrání“ a „Prvního svazku sebrání druhé“. Každé z těchto dvou „sebrání“ rozděleno jest ve tři „částky“, a v každém z nich „částka první“ obsahuje básně českých básníků starších, „částka druhá“ básně Václava Tháma a překlady jeho z básníků německých „pana Gleima“ a „pana Weise“ **) i básníků jiných a „částka třetí“ původní i přeložené básně Thámových druhů; mezi překlady jsou také básně přeložené z Anakreonta, z Bohuslava Hasišteinského z Lobkovic, z Katulla, z Ovidia***) a j. Básním českých bá-

*) Šimon Lomnický z Budče, vlastně Žebrák neboli Ptochaeus, jak psával se v pořečtěné formě, narodil se r. 1552. v Lomnici u Třeboně v Budějovicku a zemřel v Praze asi r. 1622. (O roku jeho narození a úmrtí viz ve článku „Neshodné udaje v českém písemnictví“ na str. 196. „Urbánkova Věstníka bibliografického“, roč. 1882.) — Felix Kadlinský narodil se r. 1613. v Horšově Týně v Plzeňsku, byl jesuitou a zemřel r. 1675. ve Hradišti. (Ve druhém vydání Ningrovy „Historie literatury“ na str. 69. udán omylem rok úmrtí 1657.) — Mikuláš Konáč z Hodíšťkova, jinak Konáček zvaný (lat. Finitor), byl majetníkem tiskárny v Praze, kde zemřel r. 1546. — Jan Amos Komenský narodil se r. 1592. v Nivnicích nedaleko Uherského Brodu a zemřel v Amsterodamě r. 1671.

**) Jan Vilém Ludvík Gleim žil v letech 1719.—1803., Christian Felix Weise v letech 1726.—1804.

***) Anakreón, starořecký básník lyrický, žijící v letech 572.—488 př. Kr. — Bohuslav Hasišteinský z Lobkovic, slavný humanista český

sníků starších předeslána jest v „sebrání druhém“ úvodní báseň „Na Zpěvořečnost“.

Sbírka tato jest celkem ovšem velmi chatrna, obsahem i formou svojí skoro bezcenna; nejlepší jsou ještě básně básníků starších, jakž asi soudil i sám pořadatel, dav je ve sbírce na místo prvé. Než ačkoli skoro bezcenna, přece r. 1812. vyšla podruhé, což nejlépe svědčí, jak tehdejší české básnictví bylo pokleslo. Nové toto vydání skládá se opětně ze dvou svazků, nazvaných „První sbírka“ a „Prvního svazku sbírka druhá“; na titule „První sbírky“ jest připomenuto, že to jest „druhé zlepšené a zmnožené vydání“. Uspořádáno jest druhé vydání zcela tak jako prvé s tím toliko rozdílem, že ve „sbírce druhé“ druhého vydání jest na konci o čtyři básně více a že stránky její není začato znova od jedničky číslovati, takže vzhledem ke stránkám celek tvoří vlastně svazek jeden; ale kromě stránek vše ostatní jest upraveno zcela tak jako ve vydání prvém, i „obsah“ ke každé „sbírce“ zvláštní jest ponechán; pouze předmluva, předeslaná prvému svazku prvého vydání, jest ve vydání druhém vypuštěna a v básních učiněno několik nepatrných tu a tam změn.

Ze zmíněné předmluvy jest uvésti úryvky; počíná se: „Že česká zpěvořečnost právem se mezi ty částky učenosti, na kterýchž my Čechové ještě až dosavad nedostatek trpíme, přičísti může, žádný nemůž odepříti. Nenásleduje však z toho, že by vlasť naše nebyla naprosto žádných splodila zpěvomluvců. Nebo každému, kdož jen povrchně v vlastenecké příběhy nahlédne, známo bude, že již dávno předtím, a zvlášť za časů Ferdinanda Prvního a Rudolfa Druhého, císařů a našich milých králů českých, o každé přihodilé věci, o každém reku a učeném muži, jichž tehdáž nesčíslný počet kvetl, se zpívalo. Kdeť však tito od našich milých předků takou pilností a vlastenskou horlivostí sepsaní spisové a kamť se všichni poděli, že z nich krom pouhých jmen skladatelů málo co kdes nalézáme? — Bezsmyslná horlivosť před očima našima se skryla, a zžírající plamen je na větším díle strávil, z čehož pošlo, že hlubokou učenosť a všemožnou snažnosť našich otců nám z mysli i srdce zahladiti a v hrubou neuměľosť a hanebnou tuposť nás

---

a básník latinský, žijící v letech 1462.—1510. — Kajus Valerius Katullus, římský básník, žijící v letech 86. př. Kr. až 57. po Kr. — Publius Ovidius Naso, římský básník, žijící v letech 43. př. Kr. až 17. po Kr.

odíti a v témž všem až do dnes nás utvrzovati, mnohých první a největší práce byla. Nahlédněmež jen do poznamenání knih zapověděných, kněžská stvůra v našem osvíceném století! — kteréžto knihlovcům jako ukazatel na znamení sloužívalo, a tuť uzřeme nemalou částku jmen našich znamenitých zpěvomluvců…“ Po té uvádí jména některých těch „zpěvomluvcův“ a pokračuje: „Nemáli horlivému a upřímnému vlastenci srdce i mysl nad tím ustrnouti? — Ti, jimžto mimo duchovní svůj úřad také o rozšíření všelikého umění a vybroušení mozku lidského též o zvelebení jazyka vlastenského všecku možnou péči míti přináleží, ti nám učených předků našich výborné práce z paměti zahlazujíce a v ošklivosť uvozujíce, na místě nás k umělosti vedení, v zaslepování, a na místě opravdových věcí vysvětlování, v babské básně, pobožnůstky a pověry rozum náš pohřížiti všelikou možností se vynasnažovali. Nad to i tu ušlechtilou a jindy vždycky jadrnou řeč naši českou (již přezděli husitskou, ne za jinou příčinou, než aby tím jménem, nám sice slavným, jim ale ohyzdným, ji potříti a lidu v lehkosť uvésti mohli) v svou jesuitskou, to jest, nesličnou a nemotornými slovy promíšenou, přetvořili.“ Konečně, vyloživ objevivší se příznivý v tom obrat*), přechází ke sbírce samé a vykládá příčiny, proč ji vydává: „Předně, abych pozůstalé ještě zlomky našich českých zpěvořečníků

*) Jmenovitě zmiňuje se tu velmi pochvalně o císaři Josefu II., nazývaje jej „horlivým milovníkem jazyka lidu svého českého“. Císař Josef II. naučil se totiž mluviti také česky, a poněvadž tedy s Čechy česky mohl mluviti, naklonil si je velice, takže až podnes všelijaké anekdoty kolují o lidech, kteří s ním česky mluvili. Avšak mluvil česky dosti chybně, i nemohl řeč českou tak si zamilovati, by nebyl dával němčině před ní přednosť. Jak chybně mluvil, o tom František Martin Pelcl dochoval nám zajímavou zprávu. Když jedenkráte císař dlel v Čechách, sedláci zasypali jej prosebnými dopisy. Císař byl tím znepokojen a pravil jim česky: „Jděte na pány!“ (dle německého „Geht über euere Herren los“) místo „Jděte k pánům!“ Sedláci, pokládajíce výpověď císařovu za rozkaz, jali se hned vzájemně vybízeti: „Pojďme tedy na pány!“ I shlukli se, přepadli majetníky panství a jejich úředníky, a kdyby vojsko bylo tomu nepřekazilo, vzpoura byla by rozšířila se po celých Čechách. (Viz na str. 5. Pelclovy „Akademische Antrittsrede über den Nutzen und Wichtigkeit der böhm. Sprache“, vydané r. 1793.) Že Josef II. mluvil česky chybně, ba že pojal místo lásky spíše nechuť k jazyku českému, tím jest vinen, jak již Josef Dobrovský soudil, hlavně v dějinách řeči (na str. 25.) připomenutý Jan Václav Pohl, který syny Marie Teresie češtině vyučoval. (Viz v Dobrovského „Geschichte der böhm. Sprache“ na str. 209.)

v známosť uvedl; pak abych ukázal, že se v naší mateřské řeči, na způsob jiných jazyků, všecko básniti i zpívati může; poslez abych čtenáře své s mnohými, jenž všelikou snažností jak o rozšíření jazyka českého tak i o vzdělání v něm ozdobnější české zpěvořečnosti se přičinějí, seznámil. Za touž příčinou jednokaždé sebrání ve tři částky dělím, z nichž první částka ze starších již tištěných knih vybrané básně, druhá všelijaké dílem ode mne přeložené a dílem složené zpěvomluvy a třetí vypracování od milovníků též české zpěvořečnosti mně laskavě propůjčené, obsahuje. Jestli toto mé první sebrání jakés pochvaly sobě zaslouží, týmž způsobem také i v ostatních sebráních posloupně pokračovati budu. Zatím počátek činím vybranými kousky z knížky Zdoroslavíček nazvané, již Šťastný *) Kadlinský z němčiny Fridricha Spee v českou zpěvořečnosť uvedl. Poněvadž však obsah její duchovní jest, protož tytéž vybrané z ní básně na světský způsob jsem vyložil a Pána Ježíše v Meliše, též S. Máři Magdalenu v Kloe a Fillis proměnil.**) Času pak, v němž jedno sebrání po druhém následovati bude, pro mnohé a důležité práce, jimiž zavalen jsem, určiti nemohu; jediné slibuji, že toho na dlouhé časy odkládati nechci.“ Potom zmiňuje se s pochvalou a díky o přispěvatelích do sbírky a, vybídnuv k podobné práci také jiné, končí: „Ostatně nechť čtenáři moji, jestli by kde jaké pobloužení znamenali, poněvadž první jsem, kterýž jsem se o to pokusil, milostivě odpustějí a vděčně tyto básně přijmou. Což staneli se, také mnohé čino- a zpěvohry, jež překládám, po svazcích Čechům k obveselení jich mysli vydávati budu, na kterýchž my nejen nedostatek máme, ale aniž jakou, zvlášť na naše časy se vztahující hrou honositi se můžeme, a těch když několik svazků na světlo vyjde, o jich veřejné představování hrubě péče nebude. Zatím očekávám od svých milých krajanů vděčného přijetí přítomných básní a jim k službě svou prací volný zůstávám. Psáno v Praze dne 10. srpna 1784. Vydavatel.“

Z úryvků těch jest patrno, jak dobře Thám byl si vědom úkolu svého i jak známo mu bylo, že nebylo v Čechách vždy tak, jako bylo za jeho doby. Ovšem, ukazuje co do básnictví k časům

*) Jméno „Felix“ Thám počeštil.

**) Učinil tak bezpochyby účinkem novot v církvi, způsobených císařem Josefem II.

Ferdinanda I. a Rudolfa II., nijak netušil, že v té příčině bylo ve století IX.—XIII. ještě značně lépe . . . .

Co týče se básní ve sbírce, povšimněme si, jak básnil sám vydavatel.

Thám v básni *Na smrť*, otištěné ve svazku prvém na konci druhé částky, napomíná smrť, aby nezabila „zpěváka bídného, nemocí stíženého!“ — A proč jest jí šetřiti právě jeho? Nu, z příčiny velmi důležité:

Neb kdybych měl věčně spáti,
nemohl bych verše psáti!

a kdyby to se stalo, tu prý

kvílely by lesy, háje
i všecky sličnosti máje,
louky, pole, zahrady —
kdo by jim dal náhrady?

A mnoho jiných zlých věcí prý by se událo, jako na př.:

Jak šustící potůčkové
tak i libí větříčkové —
onino by ulehli,
tito pak by se strhli!

A na tom všem ještě není dosti; pocítili by to také „ptáčkové — žáčkové“, „slavíček — lesíček“.

A což mé milé ovčičky,
skopečkové a kozičky,
sklopeně by chodily —
smutně by je vodili!
— — — — — —
Slovem, celá přirozenosť*)
ztratí všecku urozenosť —

a to vše, kdyby náš básník již tenkráte byl umřel. Ale Thám si nezoufal:

Však sobě ještě nezoufám,
nýbrž ve vás silně doufám,
Zpěvopanny! Cházone!
Virgile a Názone! **)
Že mně přijdete na pomoc,
by ulehla ta má nemoc,

*) = příroda.

**) Zpěvopanny = Músy; Cházon = Apollo; Virgil = Vergil; Názo = Ovid.

a potom připomíná, jak se jim zavděčí:

Natáhnu si své housličky,
zazním vám nové písničky,
vyzdvihnu vás k oblakům,
navzdor jiným zpěvákům!

Posléze však odevzdává se v moc „osudu“ a jestli že mu jest určeno, že má „se již bráti odsud“, prosí jich, aby v jeho „dědině“ místo něho „housličky a loutny vzali“, by místo něho „zpívali“ a by potom mu „napsali na náhrobek z stromoví“ tento „nápis hrobový“:

Dost jsem se nahrál, nazpíval,
avšak jsem si nevyzpíval,
co jsem chtěl před vším míti,
zdraví a živobytí!

Těmi verši báseň jest ukončena.

A takového rázu jsou všechny básně ve sbírce Thámově. Kriticky rozebírati knížku tu jest věru nesnadno. Kdo by ji šmahem zavrhl, neprohřešil by se proti krasovědeckým požadavkům; kdo by se jí zastával, tomu bylo by nejprv uznati její důležitosť ve příčině dějepisné a národní. S toho hlediště jest ovšem velezáslužna, třeba že probleskuje pouze jako malá mlhavá hvězdička v noci tmavé a ve mraku všeobecném. I provinil by se valně, kdo by mínil, že o pracích oněch nesluší nyní již ani mluviti, proti dějinám českého písemnictví a hlavně proti probouzejícímu se tehdáž uvědomění národnímu.

Špatné, naivní ony verše neminuly se všeho účinku na srdce lidu našeho a byly jak od obecenstva tak od kritiky své doby přijaty velmi příznivě*), jsouce přiměřeny názorům některých osob

*) Na doklad buďtež uvedena slova Kramériusova o sbírce Thámově, otištěná v pražských cís. král. Schönfeldovských novinách r. 1786. v čísle 27.: „Pana Thláma mladšího předsevzatá práce v české poésii proto nám tím vzácnější býti může, poněvadž potud nemáme žádného takového vypracování poétického, ano by spolu sběhlým v literatuře české vzácné a jednomu každému také z obecného lidu pro kratochvilná v něm líčení milé bylo. Jakby tyto básně české se vážily, ze znamenitého počtu a vzácnosti osob, jenž na tuto knihu předplácely a jichž jména v druhém sebrání přiložena jsou, snadně poznati se může. Tíž páni předplatitelé s jakousi horlivostí žádají, aby brzce opět třetí sebrání na světlo vyšlo, a my jisté do vlastenců našich naděje jsme, že po tomto našem pochválení nemalý počet milovníků na tyto české básně se nalezne.“

tehdejších, usilujících zvelebiti jazyk český. Cena pokusů těch již v tom jest, že byly české, což mnoho znamenalo v době, kdy český jazyk pokládán byl za mrtvý neb aspoň za jazyk, kterému v brzce jest vyhynouti. Pouze několik málo lidí, jimžto národní řeč stala se druhou věrou, nepozbylo naděje. Ale víra ta byla tajena. Toliko někdy ozvala se slovem anebo písmem, a když objevila se v rýmované písni, tuť ovšem dobrý úmysl více platil nežli jeho výlev. Některé z básní nosily znak úmyslu toho zřejmě na čele, jiné pak projevovaly jej tím, že byly vůbec české. Na směry umělecké nepomýšlely; jejich úkolem bylo prostě křísiti život národní a probouzeti vlastenectví, a proto za nedlouho zcela byly zapomenuty. Jediný plod Thámův, v jeho básnické sbírce otištěný, který se podnes v paměti zachoval, jest *Zpěv pijáka*, známá stará píseň „Mihi est propositum“, z latiny do češtiny přeložená a počínající se: „Já jsem si již umínil v hospodě umříti“; otištěna jest ve druhé částce svazku druhého. Jak ostatně vysoko sami účastníci sbírky Thámovy stavěli své umění, vyslovuje připomenutá již báseň úvodní *Na Zpěvořečnosť*, ve které v předposlední sloze nejmenovaný básník pěje:

Zstup, Bohyně, dolů z nebe,
rač mne navštívit mile,
ať se v samotě skrz tebe
mně dlouhá zkrátí chvíle.

Z účastníků sbírky Thámovy setrval na cestě k Parnassu jediný Václav Stach; jediný on měl nadání básnické.

Stachova óda *Na smrť Marie Teresie*, otištěná ve sbírce té na počátku třetí částky svazku prvého, ukazuje zřejmě, že básník skutečný ocítil se tu ve společnosti prostých veršovníků; jestiť provanuta zcela jinými, mnohem svěžejšími a nadšenějšími myšlénkami nežli básně ostatních spolupracovníkův a dojímá značnou měrou mysl i čtenáře nynějšího, ač ovšem i Stach z příčin výše podotčených*) vyjadřuje se někde drsně a neobratně a leckde sluchu našeho dotýká se nemile. Podepsána jest v prvém i druhém vydání pouze skratkem „V. S-h.“ a zní, jsouc zbásněna časoměrnou slohou antickou dle vzoru ód Horáciových **), takto:

---

*) Jest uvésti si na mysl, co pověděno o tehdejší řeči české.

**) Jest jí předesláno latinské motto z ódy Horáciovy.

Truchlí svět! Česká zazni zastaralá [1])
ty harfo! Soudců[2]) ouskočným[3]) pohrdej
teyráním; já tě zavrženou v prachu
k bídné[4]) chloubě v smutku nenastrojil.

Zvuč veskrz českou osiřelou[5]) zemí,
že více není své[6]) milé; zesnula! —
(Ó, duši stiská[7]) to slovo!) zesnula —
v[8]) věčnost neprocitlivým[9]) snem tvrdě.

Vítězoslavné základy dobroty,
kde s tváře bídě krůpěje[10]) stírala
a vzteklost války krotila smířlivě,
nesmrtelná přešla Teresie!

Vděčně, harfo, zvuč z pražského oudolí
do budoucnosti! Jí podobné pravá
i svattost[11]) i ctnost před lety žádnému
ze slovutných neměla mocnářů.[12])

Ať Berlín pyšně se honosí rekem,
ať mu oltářů sto tisíc nastaví
peychou hrdinskou[13]) ozdobených hrdě[13]),
ať vynáší v oblaka Velkého[14])!

Nám světější jest matka Teresie!
Ha: zdažli[15]) jen smí ten Smrtonoš[16]) světa,

---

[1]) „zastaralá“ proto, že „česká harfa“ již dlouho nezazněla, t. j. že již dlouho česky básněno nebylo. Viz i poznámku **) na str. 33. tohoto spisu.

[2]) Snadno odstranitelný průzev.

[3]) „ouskočným“ t. j. Čechům nepřejícím.

[4]) Básník chce říci, že účel jeho básně není bídný, nýbrž vznešený.

[5]) Zemřela jí matka.

[6]) V prvém i druhém vydání jest „své“, ačkoli patrně má býti „tvé“, jak i pozdější otisky té básně mají.

[7]) Ve vydání druhém a pozdějších otiscích místo „stiská“ položeno „svírá“.

[8]) Nevyslovitelný shluk souhlásek.

[9]) Z něhož nelze procitnouti.

[10]) V pozdějších otiscích jest „krůpěj bídě“.

[11]) „t“ zdvojeno za příčinou metra.

[12]) Sloha tato v pozdějších otiscích vynechána.

[13]) Vhodná hříčka slovní.

[14]) Míněn Fridrich II. Veliký i Jediný, král pruský.

[15]) Ve druhém vydání a pozdějších otiscích jest „zdaliž“.

[16]) „Smrtonoš“ nazván Fridrich, ježto smrt nosil, roznášel válkou.

tvých českých synů zle[17]) v krvi zmáčený,
směleji než tato kročit v boj s smrtí?

Ustup zde, strašná, před hrdinským krokem,
ty sílo[18])! jejž Teresie v splatlivou[19])
koná věčnost! Skloň vítězoslávu svou
před ní: uč se umřít a zvelebit!

Osud nestihlé výsosti zastavil
svědkem v smrtelné křehkosti šediny
tvé, sčetl bys[20]) tu prameny truchlivých
očí a lkání pro Teresii.[21])

Veyš zazni, harfo! spoj smutek s radostí!
(Neb nebeské příliš želet neslušíǃ)[22])
Hle! spočtla[23]) dítky synu[24]) milostnému
nás; on láskou řídit lid se cvičil.[25])

Vedlé toho, že v ódě té skoro každý verš upomíná na způsob ód latinských jest povšimnouti si zejména, jak velice Stach velebí tu Marii Teresii vzhledem k národu českému. Již o Václavu Thámovi bylo výše připomenuto, že pokládal císaře Josefa II. za zvláštního příznivce národu českého, a tak smýšleno tehda též o Marii Teresii. Politický obzor skoro všeho obyvatelstva v Čechách byl velmi obmezen, i nepřipadlo na mysl ani nejhorlivějším vlastencům tehdejším, jaké rány poněmčujícími snahami Marie Teresie a Josefa II. zasazeny jsou národnosti české; byli šťastni, že soukromé jejich práci literární přímé meze nekladeny, a již v tom viděli valnou podporu, by národnosť česká byla vzkřísena. *) Ostatně

[17]) Fridrich zmocnil se nešlechetně Kladska a Slezska, které ke koruně české náležely.

[18]) Výrazem „strašná sílo“ míněn Fridrich.

[19]) Věčnosť dává odplatu za dobré skutky.

[20]) V pozdějších otiscích jest „bys sčetl“.

[21]) Básník praví, že osud ponechal Fridricha, vetchého již starce, přežíti Marii Teresii, by byl svědkem zármutku pro smrť její.

[22]) Jest si spíše přáti, bychom dostali se do nebe, a nikoli rmoutiti se z toho, že Marie Teresie dostala se tam.

[23]) Ve druhém vydání a pozdějších otiscích jest „spočítala“.

[24]) Josefu II., císaři po ní vládnuvšímu.

[25]) Cvičil se za její vlády, panuje společně s ní již za života jejího.

*) Stoj zde také, co Václav Zelený napsal v „Osvětě“, roč. 1873., na str. 485.: „Stach byl úplným Josefinistou, i co do smýšlení národního. Lesk

Marie Teresie skutečně proslavila se svou dobročinností, přívětivostí a lidomilností vůbec i zvláště také k národu českému.*)

Kromě ódy této připomenouti jest i báseň Stachovu *Umírající k své duši podlé Pope* **), ve které vyšší vzlet básníkův a zvláště jakás ušlechtilejší mluva nám lahodí. Otištěna jest na počátku třetí částky svazku druhého s podpisem „Václav Stach v Praze“ a zní:

Božská jiskro z plamenu nebeského!
zprosť, zprosť se z toho těla smrtedlného;
pohrdej strachem, ouzkostí, bolestí,
teď máš zvítězit nad přirozeností,
vykročiti z tohoto světa,
vstoupiti do končin života.

Slyš, jak tebe volají Anjelové,
pojď, milá sestro, pojď k nám, hle, kůrové!
Což to, že se víc neznám? — kormoutějí
se mi smyslové, zrak hasne, zmizejí
živlové, já více nedýchám,
duše má! to za smrť držet mám?

Země se vzdaluje, a již zachází:
vidím nebe otevřené; přichází
vstříc Serafíni s zpěvem: ach, zapůjčte
vašich mně křídel, se mnou z čerstva lećte! —
Ó, hrobe, kde jest tvé vítězství?
Ó, smrti, kde tvé příkořenství?

Tato báseň, ačkoli není původní, jest úkazem na tehdejší dobu dojista podivuhodným a zasluhujícím plnou měrou, by známosť její byla obnovena.

---

nového učení, zapuzujícího temnosti, v zemi české hrozným převratem pobělohorským uměle způsobené, oslepil jej tou měrou, že neviděl záhuby i sebe kratšímu zraku zřejmé, kterou chystal národu českému systém vládní, oděný svůdným rouchem liberalismu. Bláhovému tomuto zdání výborně sloužil blud historický, spisovateli některými šířený, že Bojové, domnělí prabydlitelé země české byli Němci, jichžto potomky jsou nynější Němci v Čechách a po nichžto i nynější Bavoři (Bojoarii) jmenují se.“

*) Jest upozorniti tu na článek Jana Havelky „Císařovna Marie Teresie a zásluhy její o školství“ v „Komenském“, roč. 1880.

**) Alexander Pope, básník anglický, žijící v letech 1688.—1744. (Stach napsal báseň dle překladu německého.)

O pozdější básnické činnosti Stachově s celkovým o něm úsudkem promluveno bude níže.

Podotčeno, že Thám, dav básně českých básníků starších do „částky první", sám asi soudil, že jsou z celé sbírky nejlepší. Že pak i básně Stachovy, o nichžto právě zmínka byla učiněna, položil v čelo částky dotyčné*), lze míniti, že Thám uměl rozeznati lepší básně od špatnějších, ačkoli nebyl s to, by také sám ve svých plodech aspoň poněkud vyhověl požadavkům krasovědeckým.

Jest povšimnouti si ještě, jak prvý spolek básnický snažil se vyhověti výše připomenutému hlavnímu úsilí buditelů písemnictví novočeského ve příčině obnovy přerušené duševní spojitosti mezi dobou novou a starší na jedné a mezi písemnictvím českým a písemnictvími jinonárodními na druhé straně. Thám, směřuje k tomu cíli, dal ve své sbírce jednak nemálo místa středověkým plodům českým, aby ukázal čestnou jsoucnosť českého písemnictví za doby dřívější, jednak překladům německých „pánů" básníků, čímž osvědčiti mínil, že jazyk český jest dostatečen, aby mohl vyjádřiti to, co Němcům bylo výplodem vyššího nadání.**) A oboje tyto plody prvému spolku básnickému byly vzorem k básním původním, vzorem, v němž ovšem plody domácí záhy byly potlačeny množstvím i vniternou cenou sousedních plodů německých.

c) O básnících příležitých.

Důležitějším událostem domácím i cizím dostávalo se v Čechách vždy ochotných pěvců, již účastenství lidu obecného v životě veřejném účinně šířili, skládajíce příležité popěvky. Příležitou básní jest prvá báseň novočeská, kterou Dlabač r. 1782. vydal, a také ve sbírce Thámově jsou většinou příspěvky toho druhu. Povšimněme si ještě některých jiných podobných básní, vyskytnuvších se před rokem 1795., jímž obrat k lepšímu v básnictví českém učiněn.

*) Že Thám kladl zvláštní váhu na básně Stachovy, tomu dojista nasvědčuje také poznámka, k podpisu Stachovu od Tháma pod čarou připojená ve vydání prvém a znějící: „Písně své křesťanské roku tohoto v Praze v 8. u Rosenmüllerských dědiců vydal."

**) Srv. uvedené výše úryvky z předmluvy ke sbírce Thámově.

Vyskytlo se v té příčině také několik samouků, z nichžto zejména zmínky zasluhuje František Jan Vavák (narodil se r. 1741. v Milčicích na Poděbradsku, byl rychtářem v rodné své obci, kdež i zemřel 15. listopadu r. 1816.), kterého Marie Teresie a Josef II. nejednou byli vyznamenali. Vavák byl horlivý národovec, a jeho písně o „porážce Prušákův u Kolína“ (1757.)*), „vlastenské vzbuzování k vděčnému očekávání Leopolda II. krále“ (r. 1791.), „Sedlské uvítání J. C. K. M. Františka toho jména druhého a jména prvního krále českého“ (r. 1792.), „Krátké pozorování zlostné a nepravé války francouzské na rytmy složené“ (r. 1794.), „Vítání české koruny v Čechách“ (r. 1791.) a j. jsou cennými příspěvky dějepisnými.

Z takovýchto popěvků skladatelů jiných budiž připomenuto, že Václav Matěj Kramérius opěval vydání tolerančního patentu, Karel Ignác Thám napsal píseň na smrt císaře Josefa II. (1790.), Bohumír Jan Dlabač vítal Josefa Dobrovského, vrátivšího se z Rusi a ze Švédska (r. 1793.), František Martin Pelcl uvítal návrat koruny české do Prahy (r. 1791.), Vojtěch Nejedlý opěval narození císaře Františka (r. 1794.), Jan Josef Rulík lkal nad hrobem Leopolda II. (r. 1792.) a plesal z uvedení professora jazyka českého na vysoké školy pražské (r. 1793.), a podobně jiní opěvali události jiné.

R. 1791. Václav Stach vydal příležitou báseň *Píseň pro moravský lid na přivítanou císaře Leopolda II. a slavnou korunovaci jeho v Praze,* která, jsouc pravým výbuchem horující věrnosti a oddanosti k panovníkovi, začíná se verši:

Toť zůstane stará věc,
že jest věrný Moravec,
císařovi pánu svému,
markraběti moravskému.

Potom následuje prostomluvou tato připomínky hodná poznámka: „Touto novou propovídkou chci moravskému národu k jeho veliké cti velkou pravdu na srdce uložit, protože král pruský Fridrich, veliký nepřítel dvora rakouského, podlé vypovězení velkých svědků, vpadna do Moravy říkával: Zde mi ani ten nejmenší kámen

---

*) Otištěna jest s poznámkami od Václava Hanky v „Lumíru“, roč. 1857., na str. 571.—573. a 592.—596.

není věrný. — Tedy ten veliký voják, kterýž veliké změny velikých věcí způsobil a z veliké dobroty velice upřímného dvora rakouského s velikou oulisností vždycky veliký užitek za velikým vojskem svým do velice různých krajin svých na velkou zkázu rakouských zemí táhl, o Moravcích dal veliké svědectví..."

Jinou příležitou báseň Stach složil již r. 1785. s názvem *Svátek českého jazyka na den druhého provozování Štefanového Odběhlce v pražském vlastenském divadle od Bondynské společnosti německých herců dne 25. ledna 1785.*, která v divadle byla obecenstvu rozdávána. Místnější zmínka o ní stane se v oboru dramatickém. Zde budiž o ní toliko ještě podotčeno, že na konci jejím poznamenáno „obětovali V. S., K. a V. Thám", t. j. Václav Stach, Karel a Václav Thám, ale skladatelem byl Stach sám*), a Thámové připojeni pouze proto, že měli hlavní zásluhu o vznik divadelních her českých r. 1785.

Mimo to kolovalo tehda po Čechách množství písní politických a příležitých původu neznámého. Takž oželeno bylo v Čechách utracení Ludvíka XVI., a také spojení čtyř pražských měst císařem Josefem II. neznámý veršovník opěval v básni „Libé nabízení k radostnému plesání pražských obyvatelův dne 9. srpna 1784. na začátku sjednocení prv rozdělených čtyr měst". Báseň ta počíná se:

Poskoč, Praho! Pražské hory, poskakujte!
A vy, věže čtyr měst, se radujte!
A vy, vlny v řece, jim zahrajte!
A vy, lidé v Praze, zavejskejte!
Ejhle! Domy čtyr měst v jedno plynou,
v jednom magistrátu se obvinou atd.

Příležité popěvky ty jsou odleskem smýšlení tehdejšího českého lidu obecného o veřejných událostech toho času. Mírumilovný

*) Souditi tak jest, jak míní Václav Zelený (v „Osvětě", roč. 1873., na str. 494.), z toho, že báseň tu „Jungmann (Hist. l. č. 1825.) ještě za živobytí Stachova jemu výhradně přičítá a sám Stach patrně k tomu ukazuje." — Jest opraviti tu též omyl, vyskytající se v názvě této básně, a vlastně omyly dva. Vynecháno totiž všude, kde jest uvedena, z názvu „druhého" a datum udáno „20. ledna". Učinil tak i na př. Zelený v „Osvětě", roč. 1873., na str. 493., a stalo se to bezpochyby tím, že tak učiněno již v Jungmannově „Historii literatury české". Upozorniti na to jest důležito, poněvadž prvé představení „Odběhlce" bylo 20. ledna.

lid český odsuzoval a zatracoval válečná násilí, tepal zlořády veřejné správy, radostně vítal svobodomyslné opravy Josefa II.*), v ošklivosti měl výstředné události, sběhší se ve Francii, a pod. A vědomí vlastenecké v lidu českém i tím živě probouzeno, ježto popěvky byly většinou rázu vlasteneckého.**) Vyskýtaly pak se podobné popěvky také později, neměly však již toho významu, když opravdivé básnictví rozkvétati počalo.***)

Kromě různých básní příležitých a kromě dosti hojného počtu sbírek písní duchovních, mezi kterými jsou také dvě sbírky duchovních písní od Václava Stacha (z r. 1785. a 1791.), vyšly tiskem před rokem 1795. z básní světských pouze ještě r. 1788. *Noví čeští zpěvové pro krásné pohlaví ženské* od Václava Matěje Kramériusa, který také jako Stach i později zdárně byl činným, ale v oboru jiném, veršovati přestav;†) později vydával veršované práce toliko cizí a vydal r. 1791. *Ezopovy básně spolu s jeho životem*††) a r. 1794. Šimona Lomnického *Krátké naučení mladému hospodáři.*

---

*) Píseň, opěvající robotní patent z r. 1775., jest otištěna ve „Světozoru", roč. 1877., na str. 177. péčí Jos. Truhláře.

**) Srv. na str. 183. a 184. v „Době poroby a vzkříšení" od K. Adámka.

***) Některé z nich uvedeny budou na svých místech. Zde buďte připomenuty verše o Napoleonovi. R. 1813. rozšiřováno po Čechách prorocké dvouverší o pádu nového císaře francouzského, které, nežli rok minul, stalo se skutkem:

Na pole on císař chodíval a bil se a vyhrál:
přes rok vyhráti nepůjde na pole on.

Hříčky se slovy „na pole on" a „Napoleon" užil poprvé r. 1809. Václav Thám, ale ve smysle Napoleonovi příznivém, jsa, když Francouzové zmocnili se Vídně, ve Vídni a ucházeje se tu o jakousi professuru. Básnička Thámova odevzdána Napoleonovi, který českého básníka odměnil hrstí dukatů, stala se však Thámovi osudnou. Bylať odmrštěna pro ni jeho žádosť o professuru a oznámeno mu, že veřejného úřadu již nedosáhne v rakouském mocnářství. (Dle „Lumíra", roč. 1862., str. 594.) Z této snad příčiny Thám odebral se potom do ciziny.

†) „Noví čeští zpěvové", kterými Kramérius skončil básnickou svoji dráhu, sebrav dosavadní své básně, nejsou v žádné z přístupných knihoven pražských.

††) O vydání tom zevrubnou zprávu podává Frant. Lepař na str. 56.—68. svého spisu „Bajky Aisópovské", vydaného r. 1881. v Jičíně.

Všechny tyto básně jsou z největší části horší ještě nežli básně ve sbírce Thámově. I podává nám veškero české básnictví z let 1782.—1795. celkem obraz velmi neutěšený. *)

d) O básnické škole idyllické.

Teprve Josef Dobrovský s Antonínem Jaroslavem Puchmajerem učinili v básnictví českém obrat k lepšímu, davše vznik básníkům, kteří již i na vyšší směry básnické hleděli a kteří na značně vyšší stupeň proti básnickému spolku Thámovu básnictví české uvedli, skládajíce básně netoliko mnohem zdařilejší, ale též obsahem i formou rozmanitější.

Každé mladé písemnictví, kterému vyšší obory duševního plození jsou ještě nepřístupny, podává se na nějaký čas všelijakým půtkám, jimižto duch spisovatelů jest cvičen a tříben. Ve vznikajícím písemnictví novočeském byly to spory o řeč spisovnou a o pravopis, o kterých jinde v tomto spise bude promluveno, a v básnictví byl to spor o prosódii.

Dobrovský totiž, ačkoli sám pouze nepatrný počet veršův, a to latinských, utvořil **) a ačkoli jinak neměl valného smyslu pro poésii ***), — a proto též u něho nemohla padati náležitou měrou na váhu básnická cena zlomku, jakým jest Rukopis zelenohorský, kterýž on pokládal za podvržený, — vystoupil r. 1795. s náukou

---

*) V „Literární příloze k Národním listům", roč. 1865., na str. 33.—35., 54.—56. a 82.—84. jest článek „Počátkové novějšího českého básnictví", v němž i o jiných básnících, o kterýchžto zde bylo pomlčeno, dočísti se lze. Viz i článek Fr. Bílého „Od kolébky nové poésie české" v „Komenském", roč. 1880., na str. 601.—603.

**) Pavel Josef Šafařík tvrdí na str. 360. druhého vydání svých „Geschichte der slav. Sprache und Litteratur", že Dobrovský nenapsal ani jediného verše, což však nesrovnává se s pravdou, o čemž lze přesvědčiti se na str. 5. a 6. Brandlova „Života Josefa Dobrovského". Viz i tamže na str. 105., kdež uvedeny jsou čtyři české verše Dobrovského z r. 1822., jakož i v „Osvětě", roč. 1875., na str. 865., kde, což ovšem velmi pozoruhodno, jest připomenut doklad jeho českého veršování časoměrného z r. 1802.

***) Vincenc Brandl na str. 269.—273. „Života Josefa Dobrovského" praví, že Dobrovský vůbec nižádného smyslu pro poésii neměl. V „Athenaei", roč. 1884., na str. 195. a 196. proti tomu zase jest hájen smysl Dobrovského pro poésii.

o přízvuku, připojiv ji k Pelclově mluvnici *) a zaváděje theoreticky, nejsa básníkem, po příkladě básníků německých prosódii přízvučnou do básnictví českého místo časoměrné, jež u nás zavládla za střední doby českého písemnictví, kdy humanismem antické formy přeneseny byly do básní českých **), a tím způsobil prospěšný rozruch v básnictví. Vážnosť Dobrovského, které mezi tehdejšími spisovateli požíval ***), zjednala jeho náuce hojnosť přívrženců̊v, a ti zaváděli ji prakticky.

Byla to básnická škola, kterou založil, shromáždiv kolem sebe nejlepší mladistvé básníky své doby, Antonín Jaroslav Puchmajer †), muž ducha opravdu básnického. Narodil se 7. ††) ledna r. 1769. v Týně nad Vltavou, byl farářem v Radnicích u Rokycan v Plzeňsku a zemřel 29. září r. 1820. v Praze, jsa tu na vyléčené. Byv vybídnut Šebestiánem Hněvkovským pěstovati písemnictví české a jsa nadán i vzdělán náležitě, jal se básniti sám i své druhy k tomu vybízel.

Puchmajer totiž byl za svých let studentských tak jako přemnozí jiní v dobách tehdejších odcizen vlasti své i písemnictví českému. Tu setkal se jedenkráte r. 1791. v universitní knihovně pražské se svým spolužákem Hněvkovským, čtoucím právě Mikuláše Konáče z Hodíšťkova překlad Silviovy „Kroniky české“, a nahléd-

---

*) Dobrovský několik roků̊v o prosódii své přemýšlel, než úplnou náuku o ní ustanovil. Již r. 1782. radil Dlabačovi, by při verších nedbal zákonů̊v o kvantitě, v češtině beztoho ještě neustálených, nýbrž aby po příkladě starších básníků šetřil rytmu, a r. 1786., posuzuje verše Dlabačovy a Stachovy v „Litterarisches Magazin“ (II. 132.—137.), vyslovil již určitější zásady ve příčině prosódie přízvučné a připomíná tam i výslovně, že někdy porozpráví o české prosódii zevrubněji.

**) Viz, co řečeno na str. 36. o Vavřinci Benediktovi z Nudožer.

***) Jak Dobrovský byl oblíben a jakou byl auktoritou, svědčí na př. slova Jiřího Palkoviče v „Týdenníku“, roč. 1812., kdež, oznámiv Rožnayovy „Písně Anakreontovy z řeckého přeložené“, Palkovič praví na str. 40.: „To se rozumí, že metrum podlé základu prosódie J. Dobrovského zachováno jest.“

†) Jak Jan Ježek v „Národní bibliotéce“ (na str. 249. spisů Puchmajerových) vyložil, jest psáti „Puchmajer“, a nikoli „Puchmayer“. Jména „Puchmýr“ a „Puchmír“ jsou ovšem zkráceniny. — V nejstarším dopise, psaném Dobrovskému r. 1795., jest podepsán „Buchmayer“. (Viz v Zeleného „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 42.)

††) Nikoli 11. nebo 12. ledna; viz v „Urb. Věstníce bibl.“, roč. 1882., na str. 314.

nuv do staročeské knihy té, tázal se ho posměšně: „Co s těmi starými škváry? Snad nechceš býti dokonce spisovatelem českým?“ Tak tedy náš Puchmajer, dle tehdejšího úmyslu svého budoucí německý spisovatel, podivil se, jsa seznámen se všemi spisovateli osvícených národů, vida, že Hněvkovský obírá se knihou českou! Hněvkovský však k posměšku Puchmajerovu odpověděl, že Puchmajer s němčinou svojí nosí dříví do lesa, že Němci mu za to málo budou vděčni a že vlasť česká a dobří Čechové i malý podnik velmi vděčně přijmou.*) Roznécoval pak víc a více Puchmajera, takže z něho učinil v brzce horlivého Čecha, a Puchmajer, cítě v sobě nadání básnické, pokusil se již jako bohoslovec skládati časoměrně básně české.

O něco dříve Hněvkovský přeměnil podobně Němce Vojtěcha Nejedlého v českého básníka, a všichni tři za nedlouho spřátelili se tak, že potom velmi často scházívali se v bytě Hněvkovského, radíce se, jak povznésti národ český. Z porad jejich vznikl spolek — obyčejně po nejčilejším členu svém Puchmajerovým řečený**) —, který vytekl si za účel skládati práce literární jazykem českým, obsahu poučného i zábavného, a to předkem v řeči vázané, a podávati je čas od času tiskem u veřejnosť. Tím spolek mínil působiti k tomu, by Čechové nesáhali již výhradně, jak stávalo se tehda, k plodům pěstovaným v bujných sadech zahraničných, nýbrž aby všímali sobě také kvítků v domácí zahrádce vzešlých, třeba že skrovnějších, za to však směřujících k tomu, by vzděláván, broušen a rozšiřován byl jazyk český jakož i by jimi průchod byl zjednáván jazyku tomu do vyšších vrstev společenských, kde toho času posud skoro nic nebylo si ho všímáno. Utvořen tedy spolek podobný, jako byl spolek Václava Tháma.

Když pak měli již básní značný počet, Puchmajer je opsal a donesl, chtě je vydati, k tehdejšímu censorovi Františku Faustinovi Procházkovi. Ale Procházka prohlédnuv jejich básně, radil jim, aby dříve naučili se důkladně české mluvnici a potom teprve básně skládali. Tito poslechli rady jeho a přebásnivše své básně,

*) Viz ve „Světozoru“, roč. 1869., na str. 191., jakož i Tylovu vzpomínku „Pomněnky z hrobu nejstaršího Čecha“ v VIII. svazku Tylových spisů v „Národní bibliotéce“, otištěnou poprvé ve „Květech“, roč. 1847.

**) Puchmajer sám nazýval tento spolek žertovně „Parnass český“.

opětně donesli je k Procházkovi. Zatím přišel k Procházkovi Dobrovský, který, když Procházka básně ty mu ukázal, jinochy k sobě pozval a seznámil je se svojí prosódií přízvučnou. I přepracovali, výhosť davše časomíře, dřívější básně své, časoměrně složené, i nové básnili dle přízvuku, ba přízvukem i šestiměry skládali, ačkoli nehrubě dařily se jim*) a oni byli nuceni hověti ve přízvučných šestiměrech i časomíře, jako vůbec bylo jim uchýliti se, což níže bude připomenuto, od náuky Dobrovského.

Puchmajer po té jal se vydávati za příkladem Thámovým po svazcích sbírky básnické — časopisů, v nichžto by byli plody své podali veřejnosti, nebylo — i vydal r. 1795. a r. 1797. s názvem *Sebrání básní a zpěvů* dva svazky těchto básní svých a svých druhův a r. 1798., 1802., a 1814. tři svazky s názvem *Nové básně;* svazek prvý, vydaný r. 1795., jest připsán Dobrovskému, „nové prosódie české původovi na důkaz vděčnosti", a ozdoben jeho podobiznou; ve svazku druhém, věnovaném zase Procházkovi, „Čechu znamenitému na důkaz vážnosti a šetrnosti", a jeho podobiznou ozdobeném, Puchmajer vyložil celou rozpravu Dobrovského o přízvuku, prvotně německy napsanou, po česku.

Svazek prvý začíná „Óda o Velebnosti božské z jazyka ruského P. Michajla Matvějeviče Cheraskova", přeložená od Puchmajera, kromě něhož a jiných nepatrnějších přispěli ke svazku tomu Vojtěch Nejedlý, Jan Nejedlý, Šebestián Hněvkovský, Prokop Šedivý a Josef Jungmann, o nichžto na svých místech bude promluveno. Na konec otištěna jest staročeská bajka o lišce a džbánu pravopisem původním **), a celému svazku předeslána „Předmluva", z níž úryvek níže bude položen.

Svazek druhý má na počátku „Hlas volajícího na poušti!" a potom připomenutou již rozpravu „O přízvuku a prosódii české". Onen „Hlas" zní: „Nyní teprva v těchto nejposlednějších letech (což jest ku podivu) mnozí vlastenci čeští, zhrozíce se nad nevlastenectvím a smělostí přemnohých nevděčných Nečechů a přistěhovalců, kteří, jako vosy z hnízda se vyrojivše a po Čechách se rozhnízdivše, odevšad, i z těch nejčeštějších míst, jazyk náš vy-

*) Jak nevhodny jsou šestiměry přízvučné, vyložil Jindřich Niederle v „Listech filologických a paedagogických", roč. 1874., na str. 19.—22.

**) Že bajku tu Puchmajer otiskl, svědčí o jeho zálibě v bajkách, v nichžto sám, jak níže bude řečeno, vynikl.

píchnouti se snažili, Čechy ze sna hlubokého probuditi a jich spisy spanilými a výbornými k hájení češtiny pobodnouti usilují. My ubozí Čecháčkové aspoň politování jsme hodni, že jazyk náš tak zvučný a líbezný, tak vytřený a bohatý, všudy se tlačí a víc a víc se tratí a hyne. Ze škol, z kostelů, i radních domů se vyhání; ba i při společném shledání leckterýs darebák, ledva několika slovům z románů a komedií německých se naučiv, již za češtinu, protože jí nerozumí, jako za kabát děda svého se stydí, a radčí by oněměl, než by se přemohl, slovo české z úst svých vypustiti. Truchliví zajisté, ba ti nejtruchlivější, milá češtino! nastali tobě časové nynější. Někteří upřímní a horliví vlastenci, vidouce, jak neunaveně ta malá hrstka opravdových Čechů o jazyk mateřský se ujímá a knihy spanile vydává, šálivou ovšem se kojí nadějí, že v mále zase na stupeň předešlé slávy a dokonalosti své vystoupí. Ale mluvme jen pravdu: přílišná láska k jazyku našemu je mámí a šálí a zrak jim zastěňuje*), že se ani pravdy dopíditi ani mhy hrubé, v níž se čeština vždy více a více tratí a pohřižuje, uviděti nemohou. Nečechové arci nad tím plesají a ochotně k naší věčné hanbě a potupě běží, aby jí umíráčkem zvonili. Co? tedy již i poslední slabý paprslek naděje ku vzkříšení a posilnění češtiny umírající zmizel a zhynul? Chraň Bůh! My, my Čechové, neodrodilí potomci slavných předků svých, kteří jsme v těchto hrozných a nebezpečných časích, když nepřátelé lítí a zuřiví zhoubou a zkázou nám hrozili, lásku k vlasti milé horlivě okázali a trůn královský prsy i životy svými radostně a statečně zastínit pospíchali (svědkem mimo jiné toho buďte krajané moji, měšťané vltavotýnští, kteří jednomyslně od prvního do posledního na nepřítele záhubného jíti se zavázali, což zde veřejně k pochvale jejich lásky vlastenecké řečeno buď), zdali tedy my Čechové toho nezasluhujeme, aby pro znamenitou, tak jasně a patrně osvědčenou lásku a věrnost k vlasti a ku králi, pánu svému, jazyk náš český mocně byl i zdržován a i obhajován? — Oč, kdyby prosba ponížená stotisíců věrných

*) Jest uvésti si tu na mysl slova Nečecha Adelunga, která jsou citována v dějinách národnosti (na str. 18.) a která jsou zřejmým dokladem toho, co zde Puchmajer praví; chladně pozorující Němec bystře prohlédl stav věcí v Čechách, co zatím horliví vlastenci, přílišnou láskou k řeči české jsouce zaslepeni, stále zoufali. Není totiž asi pochybeno, když vyložíme si slova Puchmajerova opačně, nežli Puchmajer je míní.

Čechů o obhájení a ochranu jazyka českého proti bezprávným nátiskům všech Nečechů k nohám trůnu královského pokorně byla položena: oč by František II., král náš nejmilostivější, na důvěrnou a poníženou prosbu věrných Čechů svých vzhlédnouti a jazyka českého milostivě obhájiti ráčil! *) — Psáno v Tiši dne 31. března 1797. Vydavatel."

Dojista ještě nyní okřeje srdce upřímného Čecha, čtoucího toto, jednak vroucí láskou vlasteneckou prosáklé, jednak mužné a na svou dobu smělé dovolávání se práva!

„Básně" ve svazku druhém počíná Puchmajerova „Óda k Bohu", a přispěli k němu kromě Puchmajera i jiných Šebestián Hněvkov-

*) Když pak František II. r. 1816. a 1818. vydal příznivá nařízení ku prospěchu češtiny, Puchmajer složil báseň *Na jazyk český*, otištěnou ve „Hlasateli českém", roč. 1818., na str. 8.—12., začínající se:

Okřívá Lev český, směje
český zas se pahorec!
Od svatého Víta věje
ještě řeči praporec,
kterou svatý Vojtěch zpíval,
svatý Václav Boha vzýval.

Víte věnce! stavte máje!
Slavte města, dědiny!
Prozpěvujte pole, háje,
hory, doly, lesiny!
vše, co Čechem jest a slove,
v moři radosti ať plove.

Zavzni, troubo, po vší zemi
do oudolí, po lese,
tvůj ať zvuk hne Čechy všemi,
každé srdce otřese.
Když jak hrom tvůj hlahol hukne,
závist ztrne, žlučí pukne.

Druhý Karel, otec vlasti,
František, náš milý král,
otřel slze, shladil strasti,
má Čech žít a slynout dál.
Budiž stkvící Jeho jméno
věčně věkův zvelebeno.

Z dalších pak sloh jedna dotýká se již i vzájemnosti slovanské, o čemž ještě níže zmínka bude; zní:

ský, Vojtěch Nejedlý, Jan Nejedlý a Josef Rautenkranc. Na konec připojeno „Vysvětlení slov pozatmělých“ *) a „Poznamenání (Tyt.) Pánů Podpisovatelův“.

Ve svazku třetím, vydaném tak jakož i dva následující s názvem jiným, ale jako svazek třetí označeném, jest podobizna Joachyma hraběte ze Šternberka **) s věnovací básní od Puchmajera, podepsanou autografem Puchmajerovým, za kterou položen prostomluvou psaný „Život Antonína Svaté Římské Říše Hraběte z' Šporku“ ***). Obsah vlastní počíná prostomluvou psaný článek „O štěstí člověka“. Kromě Puchmajera i jiných přispěli ke svazku tomuto: Šebestián Hněvkovský, Vojtěch Nejedlý, jenž otiskl tu mimo jiné také „Psaní na Jaroslava Puchmíra“, Jan Nejedlý, Josef Rautenkranc, Josef Jungmann, František Pelcl, František Tomsa a František Rayman.

Ve svazku čtvrtém jest podobizna Františka hraběte ze Šternberka †) s věnovací básní, podepsanou opět autografem Puchmajerovým ††). Obsah vlastní počíná „Svatyně Venušina v Knídě, báseň

Radujte se, bratří, s námi,
Moravané, Slováci!
V spolek svatý půjdem s vámi,
Slezané a Poláci!
„Jeden jazyk!“ naše heslo
buď, by nám to slávu neslo.

Poslední sloha zní:

Otvírá se mi již nebe,
ráje svitá dennice!
Vidím záři vůkol sebe,
Čechy, Svaté, Světice.
Nevlastenství co blesk mine,
Čechům sláva věčná kyne!

*) Některá ze slov těch uvedena na str. 26. a 27.

**) Joachym hrabě ze Šternberka žil v letech 1756.—1808. a byl štědrým podporovatelem věd.

***) František Antonín hrabě ze Šporku žil v letech 1662.—1738. a byl štědrým podporovatelem umění a věd a lidomilem. On prvý uvedl do Čech zpěvohru dle vzoru vlaského a zřídil tiskárnu v Lysé, ve které tiskl rozličné spisy lidu prospěšné a zdarma je rozdával.

†) František Josef hrabě ze Šternberka žil v letech 1763.—1830. Dal podnět r. 1796. k založení společnosti přátel umění a r. 1818. k založení Musea českého.

††) O básni té učiníme si ještě zmínku zevrubnější.

P. Montesquieu *), z francouzského v jazyk český uvedená od Antonína Puchmajera"; otištěn tu zpěv prvý a připojeno k němu „Vysvětlení slov pozatmělých" **). Kromě Puchmajera i jiných přispěli: Jiří Palkovič, Jos. Jungmann, Šebestián Hněvkovský, Vojtěch Nejedlý, jenž otiskl tu mimo jiné ódu „Na Antonína Puchmajera", Jan Nejedlý, František Rayman a Bohuslav Tablic. Celému svazku předeslán „Přídavek k prosódii české", o němž i níže zmínka bude učiněna.

Ve svazku pátém jest podobizna Kašpara hraběte ze Šternberka ***) s věnováním, prostomluvou napsaným od Puchmajera, počemž básním předeslána rozprava „O rýmu". Přispěli k němu kromě Puchmajera Václav Hanka, Šebestián Hněvkovský, Antonín Marek, Vojtěch Nejedlý, Václav Alojs Svoboda Navarovský a Josef Jungmann.

Těmito sbírkami Puchmajerovými vzešla básnictví českému doba mnohem utěšenější proti době předcházející. Již prvý svazek byl ode všech pravých Čechů velmi vděčně přijat, neboť tehda kniha druhu takového byla neobyčejna †), všech pak pět svazků podalo pohromadě vše, co více nežli třicet básníků českých za ten čas nabásnilo. Svazky ty byly jako prvé slovo okřívajícího ducha básnického, třeba že Puchmajer i druhové jeho přílišně přilnuli, nemajíce žádných vzorů domácích, ke vzorům cizím, jmenovitě německým, které dílem překládali, dílem napodobili, a bylo jim i s řečí velice ještě zápasiti. ††) Že básnictví české honosí se slavnou

*) Charles de Secondat baron de Montesquieu, spisovatel francouzský, žijící v letech 1689.—1755.

**) Některá ze slov těch uvedena na str. 27.

***) Kašpar hrabě ze Šternberka žil v letech 1761.—1838. Získal si nesmrtelné zásluhy, působě při založení Musea českého. Jeho autobiografie vyšla péčí Palackého r. 1868.

†) Tak vyjádřil se o svazku tom životopisec Puchmajerův v „Čechoslavu", roč. 1824., na str. 161., kdež o prvém svazku jest i řečeno, že „stal se i nápotom vzácnějším, poněvadž pozůstávající zásobu výtisků plamen zhltil." Právě totiž, když Puchmajer, byv posvěcen na kněžství r. 1796., slavil ve svém rodišti primici, rodný jeho dům i s výtisky oněmi lehl popelem.

††) Ký také div, že tehdejší básníky české zvábilo básnictví onoho národu, jehožto jazyk zatlačoval řeč, v zemi Čechově druhdy výhradně hlaholící. Básnictví německé slavilo tehda svůj zlatý věk, a v Čechách nebylo ničeho! O účinku děl Schillerových na básnictví české té doby Václav Vladivoj Tomek pronesl kdysi v řeči o něm tato slova: „Písemnictví naše národní od času

minulostí, té doby nebylo ani dosti málo tušeno,*) ba skoro ještě ani nebylo doufáno, že schopno jest samostatného života.

Stoj zde příklad, jak sám Puchmajer básnil ve sbírce z roku 1795. **) U Němců před rokem 1780. Bürger ***) zahájil slavně řadu německých balladistův a obnovil, ušlechtil a rozšířil, básně v duchu národním, hlavně epické písně národní, i měl účinek rozhodný také na tehdejší básníky české. Puchmajer zvolil si jeho velezdařilou romanci „Der Kaiser und der Abt“, vydanou tiskem r. 1789., a učinil z ní ve své sbírce z roku 1795. vypravování, nazvané *Jiří král a Vaněk Všeboj.* Puchmajer této Bürgerovy romance nepřeložil. Tehdejší doba nebyla by snesla tak řízné a peprné charakteristiky stavu duchovního, a Puchmajer sám, jsa knězem, nejméně byl by ji svému čtenářstvu podal. I nezbývalo nic jiného, nežli celou romanci, jak nyní říkáme, po česku vzdělati, to jest vybrati z příběhu hlavní jádro, dáti mu českou krajinu i české osoby a udělati nějaký jiný začátek. Z německého císaře stal se český král Jiří, úlohu otylého, ale rozumem poněkud slabého opata z kláštera svatého Havla převzal český statkář Vaněk Všeboj u Přibislavi, a místo ovčáka Bendixa, který byl stokráte chytřejší nežli jeho milostivá vrchnosť, vystoupil český mlynář Strýc. Věc sama zůstala bez proměny. Ale básnickou formu naprosto nebylo možno zachovati. Puchmajer mistrné slohy Bürgerovy rozvázal a učinil z nich po česku rýmované vypravování beze všeho pravidelného rozměru, a — „Jiří král a Vaněk Všeboj“ vyskytuje se ještě nejnovější dobou předně jako „komické vypravování poetické“ a podruhé jako „původní“ práce Puchmajerova v rozličných anthologiích a čítankách, ačkoli původního jest v ní pramálo. †)

---

znovazrození bralo z nich mnoho podnětu a návodu. Dokud zajisté nebyly objeveny neocenitelné pergamenové lístky královédvorské, byl sotva kdo více nežli Schiller vzorem a pravidlem mladému českému básnictví.“ (Viz v „Literárním obzoru“, roč. 1883., na str. 69.) — Vedlé toho přihlíženo záhy ovšem i k poésii antické a překládáno z ní.

*) Viz, co v té příčině řečeno o Václavu Thámovi na str. 40. a 41.

**) Srv. „Osvěty“ roč. 1877. na str. 57.—60.

***) Gottfried August Bürger, básník německý, žijící v letech 1748.—1794.

†) Puchmajer neuvedl u svých básní přeložených, vyjímaje delší překlady, z pravidla původce jejich, takže tím literární soud o ceně básnických plodů péra Puchmajerova jest velice znesnadněn a také básně, které nejsou vlastním plodem obraznosti jeho, pokládávány za původní.

Bylo řečeno, že Bürger básnil v duchu národním. Tuto vlastnosť jeho Puchmajer postřehl velmi dobře a snažil se přenésti ji také na své vypravování „Jiří král a Vaněk Všeboj“; ale to jest úskalí, které žádá mnohem většího mistra básnického, nežli jakým byl a na svou dobu býti mohl Puchmajer. Proti sbírce Thámově z r. 1785. sbírkou Puchmajerovou z r. 1795. básnictví české pokročilo sice značně, vzdělání však krasovědecké bylo r. 1795. v Čechách teprve v nejprvějších svých počátcích a ještě nedospělo ani k tomu, by poznalo, že „prostonárodní“ může býti zároveň i velice básnické. Puchmajer totiž mínil, že nejlépe vyjádří prostonárodní způsob mluvy, jímž ovčák Bürgerův Bendix svého nešťastného pana opata byl těšil, když českého mlynáře Strýce nechá „jemnostpánu“ Všebojovi — v o n i k a t i. To nejpřednějšímu básníku českému ve století XVIII. zdálo se býti nejvlastnější známkou p r o s t o n á r o d n í h o života č e s k é h o, který vylíčiti po příkladě mistrného originálu Bürgerova pokládal za hlavní část a nejstkvělejší ozdobu celé básně! Puchmajer ještě r. 1795. pevně myslil, že bychom nepoznali v Čechách obecného lidu, kdybychom neslyšeli, jak poddaný svému pánu říká „voni“ a jak neumí ani správně česky mluviti. Proto Puchmajerův Strýc praví k Vaňkovi:

„Aj, aj,“ dí Strýc: „jemnostpane!
tuším ňák se trápějí?
Jejich tváře malované
ňák dnes barvu tratějí.
Čímž to, že dnes tam i sem
všecek smutný chodějí?
Snad je lístek v ruce souží?“ *)

V originále Bürgerově, kde po národním zvyce oslovovati opata osobou t ř e t í v ústech ovčákových nebylo by zhola nic proti duchu jazyka německého, Bendix přece mluví k pánovi svému osobou d r u h o u; ale český básník nerozpakoval se vydávati největší porušenosť českého ducha za pravý jeho obraz! **)

---

*) V „Osvětě“, roč. 1877., na str. 59. verše ty jsou poněkud chybně citovány.

**) V čítankách rozprava mezi mlynářem Strýcem a panem Vaňkem změněna a vynecháno také místo, kde Puchmajer praví, že král Jiří, „ježto zprvu kališníkům více než jich odpůrníkům k ruce stál“, z vášně náboženské pana Vaňka „lapiti chtěl“.

Když v Čechách básníci nejpřednější tehda takto rozuměli českému básnictví národnímu, můžeme znamenati, jak daleko ještě k němu měli! Ovšem nejpodstatnější vadou jim v tom bylo, že neměli vzorů domácích, poznavše je teprve po roce 1820.

Ale přes to přese všechno druhové Puchmajerovi dodělali se značných úspěchův, a zejména Puchmajer uměl cizí vzory dosti šťastně napodobiti, a to hlavně ve svých bajkách, které lehkým a plynným slohem vynikají, jako na př.: *Hlemýžď a zajíc* (Čiperný a švižný zajíc), *Tesař a Merkur* (Tesař kdysi nad jemčinou), *Vrána a liška* (Na vysokém dubě, sýra držíc v hubě), *Žaludek a údové* (V ona drahá léta krále, tuším, Hladoleta), otištěné ve sbírce z r. 1797., nebo: *Hora v Polohu* (Za Libuše, kdy byl plný divů svět), nazvaná později *Hora k porodu pracující, Mlíkařka* (Jednou paní Pepice, dcera mé přítelkyně), nazvaná později *Oklamaná naděje,* otištěné ve sbírce z r. 1798., *Rada zvířat* (Zlé, co všudy rozprostírá strach a hrůzu), otištěná ve sbírce z r. 1814., a j. Bajkami jméno Puchmajerovo zobecnělo u nás nejvíce. Jest jich od něho celkem 25, ale zcela původní jsou pouze 4, a mezi těmi není ani jediná z těch, které jsou shora uvedeny a které také za původní bývají pokládány. Většinou jsou spracovány dle francouzského bajkáře Lafontaina, žijícího v letech 1621.—1695., a to samostatně a tak, že jsou lokalisovány do Čech a něco k nim přidáno, čímž nabyly rázu původního. Celkem pak Puchmajer podal nám vzory bajky básnické, třeba cizí, způsobem svým vlastním, hladkým a vábným i ryze českým.*)

A netoliko bajky, Puchmajer složil i některé ryze původní básně, jež úplně o samostatném jeho nadání svědčí. Jest i tvůrcem poésie naší politické; on prvý způsobilou rukou sáhl ve struny, opěvaje nešťastný úpadek národu českého, ba nemáme podnes mnoho básní, jejichž účinek rovnal by se Puchmajerově *Jak žalostné jsme dočkali se chvíle.*

Z básně té nelze tu neuvésti aspoň úryvků. Skládá se z 26 sloh čtyřveršových a jest předeslána čtvrtému svazku sbírky Puchmajerovy, tedy svazku z r. 1802., majíc název „Jeho Hraběcí Milosti Pánu, Panu Františkovi Šternberkovi atd. atd. atd., Pánu mně milostivému“. Začátek její zní:

---

*) O bajkách Puchmajerových napsal pěkný článek prof. Č. Ibl do „Výroční zprávy pardubské reálky“ z r. 1882.

Jak žalostné jsme dočkali se chvíle,
v níž Vlasti jméno zlého dojít cíle
a svalit má se (bez našíli viny?)
vše, Čech co slove, v věčné rozvaliny?

Tak již jsme klesli, světu ku posměchu,
že v Čechách Čechem být se brání Čechu,
a, býtli nechce na své řeči stupcem,[1])
jest mocně zaklet věčným zůstat hlupcem.

I můžli v radě pouhý Čech kde sedět?
ký ouřad vést? co od umění zvědět?
Ach, v svatyně ty, ač se vjít v ně kojí,
vchod německý mu brání zámek trojí.

Kdo z vyšších, těch, co čest a slávu mají,
a ještě víc — co o češtinu dbají?...
Čech, vlastenec, se za odbůjce drží,
a za úsilí.. posměch od nich trží.

V dalším, vylíčiv bědný stav národnosti české své doby, Puchmajer pěje:

A tímli během nesvalí se v puchu
(ó, ještělis kde, braň, ó, český duchu!)
Vlast, takovými obstoupena syny,
s vším, Čech co slove, v smutné rozvaliny?

Ty, slavný Čechu! jehož bleskem jména
Vlast od mnohých je věků zvelebena,
v té temnotě, když Světla česká hasnou,
svěť nad Horou a Hvězdou[2]) nám buď jasnou!

Ten žije duch, ta v žilách Tvých krev plyne,
a sláva Tobě předka toho kyne,
an Báti[3]) smutnou Holomouci zbavil,
svět vysvobodil, Čechy přeoslavil.

I byť měl sto úst, hlahol z zvonoviny,
kdož vypoví vše znamenité činy,

---

[1]) stupec = tupitel, odpadlík.

[2]) Šternberk = Hvězdová hora, Hvězdohorský.

[3]) Míněn vůdce tatarský od Jaroslava Šternberka r. 1241. v bitvě u Olomouce zabitý. Jaroslav tento však pokládán mylně za předka hrabat ze Šternberka.

jež podnikali slavní předci Tvoji
vždy, v boji skutkem, radou na pokoji?

Viz blesk jich činů!... Čechu, roznítíli
ten láskou k vlasti ochotné Tvé žíly,
jich spanilý duch uvede (zdaž klamu?)
Tě branou slávy do Věčnosti chrámu.

Po té vychvaluje vlastnosti Šternberkovy; konec zní:

Tys oslavil... Mlč, Músо, již! tvé pění
tvář mírného sic muže začervení,
a snad by čistá zloústým se zdála,
že kalně plyne z pochlebenství chvála.

Jen libte se Ti, co Ti, svité krásně,
Čech, Moravan a Slovák nesou básně;
neb zasloužíli zalíbit se Tobě,
tak jisté dojdou všudy chvály sobě.[4])

Nebyl a nemohl ovšem býti to ještě květ, byl to pouze prvý úkaz klíčícího semene na roli probuzeného sebevědomí národního, co Puchmajer uvil s druhy svými v básnické kytice. Toho také sám Puchmajer byl si dobře vědom, jak svědčí slova jeho v předmluvě k prvému svazku a jak zvláště jest patrno z jeho předmluvy k prvému soubornému vydání všech důležitějších veršovaných prací Puchmajerových, jež uchystal k tisku nedlouho před svou smrtí, ačkoli vydány byly teprve r. 1835. od Vojtěcha Nejedlého s názvem *Fialky;* pravíť tam toto: „Fialky naše jsou skrovné květinky; ale fialky, podléšťky, chudobky a těm podobné drobné Flořiny dcery jsou přece zvěstovatelky jara. Bodejž fialky naše jsou předchůdci spanilejších květin, bys, kamkoli hlídneš, časem na Parnassu českém spatřil více a ještě vonnějších růží, nádhernějších lilií, ušlechtilejších narcisků, by celý náš Helikón nejspanilejší byl kvítnicí."

A do této „kvítnice" Puchmajer nad jiné druhy a pomahače své četněji a zdařileji vynasnažil se zasaditi prvé stonky slibného veršovnictví přízvučně plynného a zvučně rýmovného; do této „kvítnice" s úspěchem velikým přesadil nejlepší kvítky přístupných mu zahrad cizích, maje ve své moci mluvu i verš jako nikdo před

[4]) Zmínka o básni této bude ještě níže při Antonínu Markovi. (Srv. i na str. 121. Zeleného „Života Josefa Jungmanna".)

ním a málokdo po něm až do dob nejnovějších, takže mnohé jeho básně vynikají jadrnou řečí, vzletnými myšlénkami a lahodnou formou skoro nad všechny jiné básně tehdejší. I jest hlavní zásluhou Puchmajerovou, že vzdělal a zdokonalil básnickou mluvu novočeskou a že vybrousil básnický vkus v Čechách, neboli jinými slovy, že stal se zakladatelem opravdového básnictví novočeského, k čemuž i tím nemálo přispěl, že také theoretickou stránku jeho pěstoval, připojuje všeliké rozpravy ke svým sbírkám básnickým.

Co týče se Dobrovského náuky o přízvuku, Puchmajer v předmluvě k prvému svazku své sbírky píše mezi jiným, zmíniv se, že Dobrovský přispěl mu zdokonaliti básně ve sbírce obsažené, toto: „(Dobrovský) ukázal mi převýborná a jediné opravdová pravidla svá, kteráž svou ostrou smyslností vynalezl, jakby se mnohem lépe, nežli se kdy prve od kterých básnířův*) českých stalo, verše v češtině dělati mohly a měly. Za touž příčinou není divu, že básně starých našich básnířův, ani se podlé chybných a jazyku českému odporných pravidel, nic o těchto dotčených nových nevědouce, řídili a spravovali, tak málo lahody a líbeznosti do sebe mají. Nemínímť tímto říci, že jen toliko halabala aneb ledabylo dělali verše své; to jediné pravím, a to své místo má, že sobě chybná a jazyku českému odporná pravidla vystavili, kdežto ona, od pana Dobrovského vynalezená a ustanovená, z přirození jazyka našeho mateřského plynou. Zachtěloli by se komu, kdož se na básnířství české oddává, zvěděti něco více o tom, nechť do výborné grammatiky české, kterouž ondeno náš vysoce učený Čech, pan František Pelcl, na světlo vydal, nahlídne, a tamto obšírně shledá, jak se dokonale verše české dělati mají... Ale k smíchu by bylo, kdyby se někdo domýšlel, že já tímto mluvě způsobem, básně staré zavrhovati a přítomné nad jiné vynášeti chci. Vímť dobře, jak mnoho těmto prvotinám ještě schází. I za touž také příčinou naději se od svých krajanů laskavých, žeť mně, kdyby v čemsi pochybíno bylo, prohlídnou laskavě a přívětivě, vědouce dobře, ano každá věc, by byla sebe snadnější, s počátku nelehká bývá. Pakli se ale básně tyto zalíbějí, a básníři čeští, jichž nastojte, pořídku

*) Místo „básníř“ psáti „básník“ zavedl v „Musejníku“ Frant. Palacký hned r. 1827. (Viz v Zeleného „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 402.)

dosavad nalézáme, prací svých, což se samo z sebe o básních podlé dotčené prosódie nové vypracovaných vyrozumívá, laskavě mi propůjčí, všemožně se na to oddám, abych příští rok skrovničký druhý svazek básní na světlo vydati a tudy krajanům svým přemilým, ježto potud nemalý trpí na básně nedostatek, poněkud posloužiti mohl.“

Tak velice tedy Puchmajer cenil náuku Dobrovského o prosódii a beze změny ještě ve svazku druhém, který nevyšel „příští“ rok, nýbrž o rok později, ji v překladě českém otiskl! Avšak opravdu básnický duch Puchmajerův brzo poznal, že jest potřebí z náuky té některé neshody vymýtiti a s povahou mluvy české ji v náležitou srovnalosť uvésti, že jest potřebí hověti v ní také — časomíře. I připojil ke svazku čtvrtému, vydanému r. 1802., „Přídavek k prosódii české“, v němž uznává sám, že Dobrovského náuka jest nedostatečna. Píše tam: „Poněvadž slabiky, když se v verši tak kladou, jakž se vyslovují, přemilou působují líbeznosť; poněvadž dobrá veyslovnosť v každém jazyku toho žádá, aby se pozor dalo na slabiky dlouhé i krátké, zvláště v jazyku českém, v němžto mimo přízvučnou i na jiné v slově slabiky, dlouhé i krátké přehojnosť máme, takže ... i mnohé čtyřslabičné slovo (vláčívává) prodlužujeme a jiné (dočiniti) zkracujeme, následuje, že učení nové prosódie na hlavní toliko přízvučné, bez ohledu na ostatní, založené slabice, nebylo dostatečné veršům tu dáti líbeznosť, zvučnosť a proměnitosť, k jichžto jazyk náš nad jiné schopný jest, a básnířství k té přivésti dokonalosti, kteráž se mu dáti může.“ V dalším pak Puchmajer stanoví již i docela pravidlo toto: „Slabiky mimo přízvučné jsou dlouhé, v kterých dlouhá neb složená přihláska, a krátké, v nichž krátká jest přihláska.“ *)

Kromě pěti svazků básnických sbírek Puchmajer vydal roku 1804. překlad popisné básně Montesquieuovy *Chrám gnidský,* je-

*) Ostatně sám Dobrovský dovoloval úchylky od přízvuku, jak psal Josef Jungmann Antonínu Markovi r. 1810.: „Dobrovský pravil mi výslovně, že našinci příliš teskně se drží přízvuku, proč prý sobě nedovolují více, an Poláci velmi svobodně a přece skladně pracují.“ (Viz na str. 59. Zeleného „Života Josefa Jungmanna“.) Jest uvésti si na mysl i výše (na str. 51.) připomenutý doklad Dobrovského veršování časoměrného.

hožto prvý zpěv otištěn ve čtvrtém svazku jeho sbírky z r. 1802., a v tomto překladě, přeloživ jej z frančtiny šestiměrem přízvučným, vyhověl dle svého pravidla, které právě bylo uvedeno, již i časomíře.*) Podobně učinil ve svém překladě prvého zpěvu *Homérovy Iliady,* otištěném poprvé v pátém svazku jeho sbírky z r. 1814., jehožto přízvučné šestiměry ještě méně příčí se časomíře.**) Jako však Puchmajer poznal nedostatky náuky Dobrovského, tak i znamenal, že ani se svými šestiměry, hovícími vedlé přízvuku také časomíře, leckde nepochodí. Píše ve příčině té v předmluvě k „Fialkám": „Předzvídám, že heksametry svými u obojí strany, i u přízvučníků i u pozicníků, uběhnu v klatbu, protože jak od základu těch prvnějších z částky se uchyluji, tak pravidel těch poslednějších z většího dílu za pravé neuznávám. Oněm, že sobě dovoluji mnoho, těmto že málo, zdáti se budu." ***)

Puchmajer zabýval se také jinými obory spisovatelskými, zejména mluvnictvím a bohoslovím, a napsal i *Rýmovník neb rýmovní slovník,* který vydal r. 1824. Vojtěch Josef Sedláček, připojiv k němu životopis Puchmajerův. Že Vojtěch Nejedlý vydal Puchmajerovy básně, zmínka stala se již shora. Vydal totiž *Básně Ant. Jaroslava Puchmajera* ve dvou dílech, z nichžto prvý, vydaný r. 1835.†), obsahuje sebrané básně Puchmajerovy s názvem *Fialky,* mezi kterými jest i překlad „Iliady", druhý pak, vydaný r. 1836., obsahuje *Chrám gnidský,* k němužto připojeny jsou básně Josefa Rautenkrance a Jana Nejedlého;††) básním v prvém díle předeslán Sedláčkův životopis Puchmajerův, otištěný před tím v „Rýmovníku", a předmluva od Puchmajera, z níž úryvky shora byly citovány. Roku 1881. vyšly *Antonína Jaroslava Puchmajera Sebrané básně*

---

*) Viz o tom i v Durdíkově „Poétice" na str. 283. a 284. dílu I.

**) Puchmajer připojil k němu poznámku: „Maličkou tuto prubičku podávám učeným pánům vlastencům k posouzení, zdali bych v překládání Iliady dále pokračovati měl."

***) V předmluvě té Puchmajer vykládá také pravidla, dle nichžto své šestiměry skládá. Na konec zmiňuje se, jak kým do té doby šestiměry byly skládány, což uvedeno bude níže.

†) Na titule jest rok 1833. Počato totiž r. 1833. „Fialky" tisknouti, ale tisk protáhl se po dvě léta, takže básně ty vyšly teprve r. 1835. (Viz v Rybičkových „Předních křisitelích" na str. 323.)

††) Úvaha o díle druhém jest od Jos. Kr. Chmelenského v „Musejníku". roč. 1836. na str. 376.

v „Národní bibliotéce“ s životopisem a fotografickou podobiznou jeho, které podávají v jednom svazku otisk dvou dílů dřívějších, a to tak, že „Fialky“ jsou tu rozmnoženy a poněkud jinak spořádány.*)

Puchmajerem vzešel v písemnictví našem básník duchem i slohem nad jiné vrstevníky své velice vynikající, a verše jeho zaznívaly tak pružně a mocně, že skoro všichni tehdejší básníci čeští kolem něho se soustředili, činíce zvláštní školu, z nížto proslulí: Šebestián Hněvkovský, Vojtěch a Jan Nejedlý, Josef Miloslav Rautenkranc a Jiří Palkovič.

Šebestián Hněvkovský narodil se 19. března r. 1770. v Žebráce, vystudovav práva byl posléze purkmistrem v Poličce, kterýž úřad zastával až do r. 1836., počemž odebral se na odpočinek do Prahy, kde zemřel 7. června r. 1847. a pochován na hřbitově olšanském.

Básně Hněvkovského, ačkoli nejsou přílišně vzletny, vyznačují se prostomyslností a rozmarem právě českým. Lnul se zvláštním zápalem k oboru epickému, k eposu vlastnímu i ke skladbám lyrickoepickým, uměl si voliti také vhodné látky a byl nejpružnějším spisovatelským talentem v básnickém spolku Puchmajerově. Klada největší váhu na písemnictví původní neohlížel se po cizích ani vzorech ani látkách; ani nepřekládal ani nevzdělával skladeb cizích, jako jeho druhové činili, nýbrž dle sil svých pěstoval pouze roli domácí **), a lze právem o něm říci, že české písemnictví na

*) Hojný příspěvek k životopisu Puchmajerovu jest ve článku Fr. Petery „Dějiny čtenářské společnosti radnické“ v „Besedě“, roč. 1864., na str. 142., 143., 149., 150., 156. a 182.

**) Vojtěch Nejedlý píše o Hněvkovském ve příčině té, posuzuje jeho básně v „Závěsku k c. kr. vlast. novinám“, roč. 1821., na str. 84.: „Jeho nejhlavnější zásluha jest, že původně básnil a že se v jeho básních duch národu ozývá a nic z němčiny nečerpěl; pročež se také s jejich spisovateli přirovnati nemůže; neboť na způsob Řeků a Vlachů více šlechetné sprostnosti než nadmutí šetřil. Jeho tedy původní básně české literatuře důvěrnost plodí, a i cizí se k ní kloní; neboť jen původními pracemi sláva literatury u cizích národů se získá.“ (Jiné úryvky z úsudku toho budou uvedeny ještě níže v povšechné úvaze o básnické škole idyllické.) — Bohumír Jan Dlabač otiskl s názvem „O básních P. Hněvkovského“ v Hromádkových „Prvotinách“ r. 1813. tyto verše:

Všecky básně Hněvkovského
proč rád čítám, mne se ptáš?
Proto, že nic nečeského
není v nich — za pravdu dáš!

počátku nynějšího století jest z větší části jeho dílem, jakž ostatně patrno již i z toho, což o něm bylo pověděno v rozpravě o Puchmajerovi (na str. 52. a 53.).

Hněvkovský jest i prvým samostatným českým balladistou, otisknuv kromě jiných příspěvků již r. 1795. v Puchmajerově sbírce balladu *Vyšehradský sloup, aneb Předivná historie o jednom sedláku, jak od čerta omámen byl; item kterak týž čert z Říma sloup ukradv od sv. Petra potrestán byl,* pověsť to lidu pražského o známém kameni na Vyšehradě, kterou podepsal pseudonymně „od Málokdysmutného“. „Vyšehradský sloup“ jest prvou původní balladou českou, ale celkem smutný jest pohled na ni jakož i na všechny jiné toho druhu plody Hněvkovského. „Nízkosť mluvy a nesmírná povídavosť jsou hlavními znaky netoliko „Vyšehradského sloupu“, ale všech pozdějších romancí a ballad, které Hněvkovský až do roku 1815. skládal... I co obsahu se týče, Hněvkovský zůstal sobě ve všech svých balladách věren. Domnívalť se, že nemůže zvábiti k sobě pozornosť obecného lidu, leda líčením nejdivočejších příšerností z národní pověry a krvavých příhod ze života skutečného. Peklo, ďábel, strašidla, půlnoc, mravní zpustlosť, kletby, vraždy, šibenice jsou jedinou látkou všech jeho výpravných veršův. Hrůza, zločin, pomsta v nejrozmanitějších podobách naplnily jeho obraznosť; ani jediný pokojný a pěkný, tím méně něžný a spanilý, ani jediný lidský zjev nevzbudil jeho lásku ke zpěvu. Jen hrubý děj a hrubá řeč: toť jsou ballady Hněvkovského. Do literatury nepřešla z nich ani jediná; kdyby měly nějakou krasovědeckou cenu, nebylo by lze tomu ani srozuměti při té neochabující úctě, která ke všem starším literárním plodům a zvláště k oněm, jež stanoví jaksi vzkříšení slovesného umění našeho, myslí českou vládne. Naplnily svůj úkol časový a dočasný: lid je zpíval a jednu z nich zpívá až posud; *Vnislav a Běla* *) ozývá se ještě po osmdesáti letech se zvláštní zálibou v obecném lidu našem v městě hlavním i po širém venkově. Popularnosti a nevadnoucí svěžesti té ballady Hněvkovského v paměti české může záviděti mnohý pozdější i novější opravdový stkvost národního básnictví. Zpěváci potulní po výročních trzích, jednorucí kolovrátkáři, tuberkulosní harfenisti a slepí houslisti roznesli ji po

*) Poprvé otištěna r. 1797.

celých Čechách a ještě dnes není ve vlasti naší ani jediné vesnice, není chalupy, není samoty, aby tam zvláště dospělá i drobná mládež neuměla soustrastně zanotovati:

Blizoučko Prahy je viděti hrob,
kdožkoli miluješ, naň slzy krop,
Vnislav a Běla v něm spějí.
Na živě štěstí jim nechtělo přát,
po smrti svoluje pospolu spát!
Jak divné věci se dějí! atd. atd." *)

Hlavním dílem Hněvkovského jest báseň *Děvín,* která vyšla ve dvou dílech, a to poprvé r. 1805. jako báseň „směšnohrdinská", jsouc prvou většího objemu původní básní českou, o 12 zpěvech, **) podruhé pak r. 1829., jsouc s nevelikým zdarem pře-

---

*) Ferd. Schulz v „Osvětě", roč. 1877., na str. 62.—66. ve článku „Česká ballada a romance", kde „Vyšehradský sloup" též otištěn jest, ale název jeho tu poněkud pochybeně udán.

**) V „Předmluvě", datované „v Žebráce 12. prosince 1804.", Hněvkovský píše: „Všickni téměř národové v tom způsobu smýšlení se srovnávají, že o schopnosti a vzdělání některého národu soudíce, jediné z množství a výbornosti jeho původních spisů a mistrných prací dobrý a laskavý soud o něm pronášejí .... Nemálo to každého pravého, vlasti své milovného Čecha bodnouti musí, kterýž jen poněkud s literaturou evropejských národů se seznámil, když vidí, že nás ostatní osvícení národové, ba i ti, kteréž za hrubé a nevzdělané máme, jak hojností tak i výborností spisů převyšují... Potupa trpká od lidí cizího národu mnohým Čechům stropená horlivé a učené vlastence k spisování a k ochránění Čechům jména slavného pohnula i mne k práci, ač nesnadné, pobodla, kterouž že laskavě vlastenci přijmou, doufám. Chtěje báseň hrdinskou pro své krajany skládati, zavrhl jsem všecky cizozemské příběhy, přidržeje se vlastenských. I nebylť mi potřebí dlouho v našich letopisích hledati, nalézajícímu v nich mnohé vznešené a znamenité činy v každém věku. Zvolil jsem si boje našich slavných předkyň, pod správou statné Vlasty, jinak podlé Hájka Vladislavy nazvané. Že jsem přítomné dívčí boje dílem v hrdinském vážném, dílem v směšném, dílem v romantickém způsobu proti příkladu všech básnířů vznešených (smíchaje vše tré dohromady) sepsal, důležité mne k tomu pohnuly příčiny; nebo přednášení tohoto příběhu jediné ve vážném a opravdovém oděvu dalo by nemalé částce, jenž na tyto příběhy nevěří, příležitost k posměchu a k uštípání; zcela v způsobu směšném jej složiti, bylo by neprominutedlné ublížení našim vznešeným předkyním, ba i celému krásnému pohlaví. Co se tkne kousků romantických, ti se mi tím potřebnější zdáli, poněvadž jsem všecko přimíchání Bohů, kteréž se v hrdinských básních uvodívá, z důležitých příčin vypustil..." Sloha prvá zní:

pracována na báseň „romantickohrdinskou“ o 18 zpěvech.*) Báseň tato, tropící si žerty z české dívčí války, vzniklé prý po smrti Libušině, byla svého času velmi ceněna a slynula po dlouhý čas dosti stkvělou pověstí v českém písemnictví, avšak nevyhovuje ani sebe skromnějším požadavkům uměleckým. „Řeč hrubá, neohebná, drsná, technika velice rozběhlá, těžkopádná, nedopouštějí vyniknouti ani té skromné zajímavosti, které silné rozředění básníkovou povídavostí setříti nedovedlo s podání dějinného.“ **)

Mimo „Děvín“ Hněvkovský vydal r. 1820. *Básně drobné,* z nichžto mnohé před tím otištěny byly ve sbírkách Puchmajerových; jest jich tu celkem 52 a jsou mezi nimi také delší básně, jako na př. i ballada „Vyšehradský sloup“, která tu jest poněkud změněna. Za doby, nenáležející již do oddílu českého písemnictví z let 1774.—1820., vydal r. 1841. *Nové básně drobné* a r. 1844. starožitnou pověsť o 9 zpěvech *Doktor Faust,* báseň humoristickou, která jest značně ještě menší ceny básnické nežli „Děvín“, jsouc zajímava toliko tím, že Hněvkovský chtěl nám Fausta znárodniti,

---

Zpívám o dívkách, jak někdy v zemi české
pod praporci Vlasty slavné vedly války;
též jak byly sličné, ušlechtilé, hezké,
jací hrdiny se sjeli z blízka z dálky,
mnoholi jich poraněno jemným šípem,
kolik bystrých hochů oklamáno vtipem,
a co obojím se dály za příhody,
než je ukojily slavné hody.

A takovýchto sloh má v díle prvém zpěv prvý 79, druhý 56, třetí 60, čtvrtý 74, pátý 51, šestý 51 a sedmý 56 a v díle druhém zpěv osmý 56, devátý 90, desátý 63, jedenáctý 79 a dvanáctý 73, tedy celá báseň má celkem 788 sloh osmiveršových, t. j. 6304 veršův.

*) Zpěv prvý otištěn již r. 1795., druhý r. 1798. a třetí r. 1802. ve sbírce Puchmajerově, kde báseň má název „Děvčí boj“. O sobě podruhé Hněvkovský hodlal „Děvín“ vydati již r. 1826.; psalť r. 1825. Václavovi Klimentu Klicperovi: „Dávám svůj „Děvín“ v 18 zpěvích pro censuru opisovati, a jestli ta „veto“ neřekne, tak by v roce 1826. vyšel“ a později téhož roku: „S „Děvínem“ jsem hotov, rád bych byl ještě na něj půl léta vynaložil, ale má churavosť a mé úřední práce to nedovolují, a kdo za živobytí nedbá v Čechách své práce vydati, ty jistě ani za století nevyjdou.“ (Viz ve „Světozoru“, roč. 1877., na str. 466. a 502.)

**) Úsudek Ferd. Schulze v „Osvětě“, roč. 1880., na str. 607. — Vojtěch Nejedlý napsal úvahu o „Děvínu“ do „Musejníka“, roč. 1830., na str. 476.

uživ pověsti o jeho pobytě v Praze, a že dal mu zvítěziti nad ďáblem, kdežto v německých spracováních té pověsti Faust, kterýž, aby v tajemství přírody hlouběji vnikl, vešel ve spolek s ďáblem, od tohoto dle úmluvy po určitém čase za živa vzat. *)

Od Hněvkovského jsou také *Zlomky o českém básnictví, zvláště pak o prosódii, v šesti listech,* vydané r. 1820., o nichžto jakož i o jeho básních dramatických řeč bude níže. **)

Vojtěch Nejedlý narodil se 17. ***) dubna r. 1772. v Žebráce v Pražsku, stav se knězem zemřel jakožto děkan ve svém rodišti 7. prosince 1844. S bratrem svým Janem, s Puchmajerem a Hněvkovským stál, jsa členem výše připomenutého spolku Puchmajerova, v prvé řadě pracovníkův, usilujících zvelebiti a povznésti náš jazyk mateřský. Práce pak jeho literární byly hlavně básnické a vynikají obratným veršem, přispěvše platně zdokonaliti českou mluvu básnickou, postrádají však až na skrovné výjimky jaré svěžesti a opravdivého vzletu básnického. Co do počtu práce ty byly tak hojny, že byl pokládán mezi nejoblíbenější básníky české a vůbec mezi nejpilnější tehda dělníky na Parnasse vlasteneckém; nebyloť básnické sbírky a časopisu českého, v němžto bychom nedočítali se příspěvku Vojtěcha Nejedlého.

Básnické své práce Vojtěch Nejedlý podával jednak do básnických sbírek Puchmajerových a časopisů, jednak sděloval se o ně v rukopise se svými přátely, jednak vydával je u veřejnosť o sobě. Do sbírky Puchmajerovy kromě jiných příspěvků napsal již r. 1795. dle Bürgerovy „Lenory“ balladu *Lenka,* která jest prvou skladbou tohoto světoznámého motivu v našem písemnictví, jenž u nás několikráte potom byl spracován, a r. 1797. původní výpravnou báseň *Vděčný syn,* která jest nejlepší

*) Článek „Pověsti o Faustovi“ jest od Ferd. Schulze v „Lumíru“, roč. 1863., na str. 1051.—1053., 1072.—1075. a 1099.—1100.

**) Životopis Hněvkovského od J. Malého jest ve „Světozoru“, roč. 1870., na str. 174. a od Karla Sabiny (dle ústní zprávy Ferd. Schulze) ve „Kritické příloze k Národním listům“, roč. 1864., na str. 257.—263. — O dopisech zbylých po Hněvkovském viz v „Lumíru“, roč. 1852., na str. 381. a 382. — Puchmajer napsal „Ódu Šebestianu Hněvkovskému“, otištěnou v jeho sbírce r. 1797., a také Vojtěch Nejedlý, jehož óda jest otištěna tamže r. 1798. Jan Nejedlý zase r. 1802. tamž otiskl „Vzbuzení k radosti v máji Šeb. Hněvkovskému“.

***) Udáváno také 7. dubna; viz ve článku „Neshodné udaje v českém písemnictví“ na str. 277. „Urbánkova Věstníka bibliografického“, roč. 1882.

toho druhu skladbou Vojtěcha Nejedlého.*) O sobě za doby, o které rozmlouváme, vyšla toliko jeho popisná báseň *Poslední soud* (r. 1804.)**); ostatní vyšly o sobě teprve značně později, ačkoli skoro všechny vznikly před r. 1820.***) Vyšly totiž potom o sobě kratší *Básně* (ve dvou dílech r. 1835.), většinou před tím porůznu již otištěné †), náučná báseň *Karel čtvrtý* o 8 zpěvech (r. 1835.)††),

*) O obou těchto básních viz v „Osvětě“, roč. 1877., na str. 66.—69.

**) Báseň ta není v žádné z veřejných knihoven pražských. — V časopise „Annalen der österr. Litteratur“, roč. 1808. (II. 284.), řečeno jest o ní: „Výtečné dílo, mluva klassická, Miltonův duch,“ a Václav Matěj Kramérius, oznamuje báseň tu, praví: „Jest sepsána báseň ta veršem snadným a srozumitelným, a chcili té práci všecku chválu dáti, neřeknu než to, že bych od srdce přál, aby všickni nynější čeští spisovatelé, co se tkne ušlechtilé a jadrné řeči jen příkladu našeho učeného p. Vojtěcha Nejedlého následovali.“

***) Za pozdějších let věku svého Vojtěch Nejedlý zúmyslně básniti přestal, jen otiskl ještě ve „Květech“, roč. 1836., báseň *Na smrť Vojtěcha Josefa Sedláčka* s touto poznámkou: „Pevně jsem ustanovil, že v starosti své básněním se obírati nebudu. Zde výminka; neboť před 15ti lety v Mirešovech Sedláček mne žádal, abych, až zemře, na něho elegii udělal. Smál jsem se mu, čeho to mladík od starého žádá? Na svém stál, až jsem mu slíbil. Nyní slib vyplňuji a chatrnou práci starého věku ctitelům Sedláčka podávám jediné z pouhé k zemřelému uctivosti.“

†) Úvaha o obou dílech jest od Karla Sabiny ve „Květech“, roč. 1835. na str. 377.—379. — „Poslední soud“ a „Lenka“ nejsou tu otištěny. — Na titule jest rok 1833. z totožné příčiny jako na Puchmajerových „Fialkách“, s kterými zároveň byly do tisku dány. (Srv. výše na str. 66.)

††) Úryvek ze zpěvu osmého s názvem „O nesmrtelnosti duše“ jest otištěn ve „Hlasateli českém“, roč. 1818., na str. 52.—71. s touto poznámkou: „Tento zlomek jest vzat z rukopisu básně veliké od Vojtěcha Nejedlého pod nápisem: Karel čtvrtý, báseň v osmi zpěvích, původně složené, a podává se zde k soudu pánům vlastencům, aby dříve o ní, než tiskem na světlo vyjde, známosti nabyli a se přesvědčili, čeho od této práce pana skladatele očekávati mohou.“ — Verše v „Karlu čtvrtém“ nejsou ve všech zpěvech stejné, ba i v témže zpěvě jsou některé delší, některé kratší, a jsou upraveny toliko v odstavce o různém počtě veršů, nikoli ve slohy. Počáteční odstavec zní:

Vojna lítá hubí kraje,
mate řád a hyzdí mravy,
podvod pozdvihuje hlavy,
svornost mře a peklo zraje,
záře budoucnosti jasné
závistivým mrakem hasne.
Ach! tuť srdce hrůzou trnou
poctivého lidu v zmatku,

epické básně *Otokar* o 20 zpěvech (tři díly r. 1835.)*), *Vratislav*

---

když se na rozmilou matku,
na vlast drahou, bídy hrnou,
když se nepravosti rodí,
dusí ctnost a zrady plodí.
Darmo slunce hory zlatí,
v kráse růžového máje
povstávají všudy ráje;
štěstí blesk se v páru tratí,
zlaté naděje se boří,
neboť rozbroj muky tvoří.
Každý veselosti kvítek,
každá rozkoš strachem vadne,
moudrost klesá, láska chladne,
v lůnu přemilostných dítek
matka na budoucnost hledí,
pro ně schne a slzy cedí.

Každý z osmi zpěvův obsahuje nějaké mravné naučení, a to: I. Každý tvor i člověk ke štěstí jest stvořen a způsoben. II. Kdo chce pravého štěstí dojíti, hledej pravé slávy. III. Bludové a náruživosti nejvíce překážejí, by lidé šťastni byli. IV. Základ štěstí a ctnosti leží v pracovitosti a obecné svornosti, čehož důkazem jest zlatý věk v Čechách za Karla IV. V. Mírnosť jest nejpřednější vlastnosť k dosažení pravého štěstí. VI. Pramen všelikého štěstí jest péče o dobré vychování mládeže. VII. Povinnosti manželů, chvála čisté lásky a manželstva, a VIII. O nesmrtelnosti duše. — O „Karlu čtvrtém" Vojtěch Nejedlý pracoval již r. 1802.; viz v Rybičkových „Předních křisitelích" na str. 329.

*) Zpěv prvý otištěn již r. 1795. v Puchmajerově sbírce, kde báseň ta má název „Přemysl Ottokar v Prusích", a zpěv druhý r. 1797., kde jest název „Přemysl Ottokar". Vydání z r. 1835. předeslána jest „Předmluva" tato: „Přemysl Otokar druhý táhl roku 1255. do Prus na pohany, aby loupežující sbory zkrotil a žádost Otce svatého vyplniv národ náboženství křesťanskému získal. Jednou zimou účelu svého dosáhl. Toť jest základ přítomné básně. Z počátku měla jen ballada v pěti zpěvích býti. Mnohá léta ležela tato práce. Začínaje předělávati a opravovati poznal jsem, že ony verše i kroku epickému i jazyku našemu nepřiměřeny jsou. Zkoušel jsem jiných i bez rýmů veršů, a naposledy, chtěje ducha minulého i nynějšího věku v báseň vtisknouti, vyvolil jsem způsobu veršů, jichž u Vlachů Ariosto, Tasso, Marino užívali, s malou sem tam pro rozmanitost proměnou." Sloha prvá zní:

Čas jest, bychom z hrubého sna vstali,
muži světili se za milence,
proti nerozumu bojovali,
živnoucího vydobyli věnce,

o 17 zpěvech (dva díly r. 1836.)*) a *Václav* o 8 zpěvech (r. 1837.). V rukopise zůstavil epickou báseň *Bohyně,* která jest v Museu českém a ve které, jak níže bude podotčeno, hájil prosódie přízvučné.

Kromě toho jest učiniti zmínku, že nejstarší tiskem u veřejnosť vydaná báseň Vojtěcha Nejedlého pochází z r. 1791., totiž *óda na císaře Leopolda II.,* obsahující prosbu, by brzo přijíti ráčil do Čech a vyhověl přáním národu českého, žádajícího v žádosti, podané od stavů českých po smrti císaře Josefa II. císaři Leopoldovi II., mimo jiné, by uvedena byla zase čeština do škol a úřadů, kteréžto žádosti vyhověno z části tím, že založena r. 1792. stolice jazyka českého při pražské universitě. — R. 1792. překládal společně s Bohumírem Janem Dlabačem a Šebestiánem Hněvkovským zpěvy z opery *Kouzelná flétna.* — Roku 1794. složil *Píseň ke dni narození císaře Františka I.,* která byla již výše (na str. 48.) připomenuta a která byla roku toho zpívána v pražském semináři. — R. 1812. složil za příčinou tehdejších běhů válečných a hnutí politického báseň *Napoleon,* v níž ukazoval, kterak králové a knížata celé téměř Evropy koří se světoborci Napoleonovi; toliko Rusko že mu dosavade pevně odpor klade a samojediné že jest svobodno a prosto nadvlády jeho. Báseň tuto poslal bratru Janovi do Prahy, který sdělil se o ní s přítelem svým, policejním komisařem. Tento hleděl ji potom vůbec rozšířiti; jmenovitě vložil ji v českém i německém znění do psaného časopisu, v Praze tehda vycházejícího. Jakož pak za příčinou válečné výpravy, kterou Napoleon času toho chystal proti cáři Alexandru I., pozornosť obecná byla obrácena

---

českým zvukem Čechům zazpívali,
slávou zahanbujíc odtržence;
Čechové až podnes slavní v boji
moudrost nechali by na pokoji?

A takovýchto sloh v „Otokáru“ má v díle prvém zpěv prvý 78, druhý 73, třetí 86, čtvrtý 87, pátý 75, šestý 71 a sedmý 69, v díle druhém zpěv osmý 80, devátý 81, desátý 74, jedenáctý 68, dvanáctý 82, třináctý 97 a čtrnáctý 79 a v díle třetím zpěv patnáctý 79, šestnáctý 85, sedmnáctý 80, osmnáctý 115, devatenáctý 77 a dvacátý 93, tedy celá báseň má celkem 1629 sloh osmiveršových, t. j. 13032 veršův; Homérova „Ilias“ má, jak známo, 15.693 veršův a „Odyssea“ toliko 12.110. Každému zpěvu tak jako ve všech básních Vojtěcha Nejedlého předeslán stručný jeho obsah. — Správně psáti jest „Otakar“.

*) Zpěv prvý otištěn ve „Hlasateli českém“, roč. 1818., na str. 175.—200.

k těmto dvěma světovládcům, báseň přeložena jest i do frančtiny, vlaštiny a angličiny. V překladě francouzském podána také velikoknížeti ruskému a v německém dostala se k našemu dvoru císařskému. *)

Z uvedených epických básní Vojtěcha Nejedlého jest nejzdařilejší báseň „Karel čtvrtý" **); báseň „Otokar" jest přílišně rozvláčna, jsouc až dosud nejobjemnější básní českou. K básni „Václav" připojen jest „Život Jana Nejedlého" s podobiznou a náhrobkem jeho, sepsaný od Šebestiána Hněvkovského; podobizna Vojtěcha Nejedlého připojena k básni „Karel čtvrtý". Z ostatních jeho básní některé byly také v hudbu uvedeny a staly se tak oblíbenými, že skoro znárodněly, jako na př. *Ukolébavka* (Spi, má zlatá, boubelatá), otištěná poprvé r. 1795. ve sbírce Puchmajerově, *Spokojený sedlák* (S mocí boží v poli zboží počíná mi zrát), otištěná tamže r. 1797., *Píseň hrobařská* (Hrana zvoní! hrana!), otištěná tamže r. 1798., *Předlička* (Hodně přeďte, práce hleďte), zbásněná pro dítky a otištěná tamže r. 1802., *Veselý pacholík* (Nevím, co to bude, že mi dnes je veselo), otištěná poprvé r. 1807. ve „Hlasateli českém", a j. Velmi často bývala přednášena též i ballada „Lenka".

Jest vysvětliti také, jak stalo se, že tak objemné básně Vojtěcha Nejedlého a tak rychle za sebou vydány býti mohly. Vojtěch Nejedlý jal se pořádati a upravovati básně ty k tisku k pobudce bratra svého Jana, hodlajícího je vydati, a r. 1833. počato je nákladem Jana Nejedlého tisknouti, ale tisk pokračoval velmi zvolna. Zatím pak r. 1834. Jan Nejedlý zemřel, „což mělo za následek, že ostatní básnické práce Vojtěcha Nejedlého mohly rychle po sobě vytištěny býti. Kšaftem svým odkázal totiž Jan Nejedlý bratru Vojtěchovi polovici dvoru v Trněném Újezdě, stkvostné stolní náčiní od stříbra a kmentu k užívání na čas života jeho a vyměřil zároveň summu na hotovosti k vydávání tiskem všelikých básnických

---

*) Viz na str. 330. Rybičkových „Předních křisitelův".

**) Dle str. 159. Petrovy a Pošíkovy „České poétiky" jest nejzdařilejší „Otokar", a také Šeb. Hněvkovský psal r. 1825. Václ. Klim. Klicperovi: „P. Nejedlý svého předělaného „Otokara", epickou práci ve 14 zpěvích, do Prahy zaslal; jest výborná práce a patří mezi jeho nejhlavnější, plná básnických okras a hlubokých citů." (Viz ve „Světozoru", roč. 1877., na str. 466.) K tomu jest připomenouti, že „Otokar" vyšel dříve nežli „Karel čtvrtý".

prací Vojtěchových." *) Ovšem básní těch nebylo si povšimnuto, když vyšly, tou měrou, jako by bylo, kdyby byly bývaly podány veřejnosti před rokem 1820. Proti básním, kterými české písemnictví za let třicátých již pochlubiti se mohlo, básně Vojtěcha Nejedlého jsou poněkud přežilé a přílišně střízlivé.

Vojtěch Nejedlý byl činným i v novellistice a jiných oborech, zejména bohosloveckém, jak na svých místech bude pověděno. O jeho vydání básní Puchmajerových byla již výše (na str. 63. a 66.) zmínka. **)

Jan Nejedlý narodil se 25. dubna r. 1776. v Žebráce, byl doktorem práv a po Pelclovi professorem písemnictví českého při universitě pražské. Zemřel 31. prosince r. 1834. ***) v Praze a pochován ve svém rodišti. Redigoval periodický spis „Hlasatel český" (od r. 1806.—1808. a r. 1818.), jenž obsahoval básně, pověsti, výňatky z písemnictví starého, překlady z klassiků řeckých a římských, články přírodnické a j.

Mimo původní básně, které napsal do sbírky, způsobené Puchmajerem, a z kterýchžto některé byly připojeny r. 1836. ke druhému dílu básní Puchmajerových, Jan Nejedlý přeložil z němčiny Meinertovy †) básně *Vlastenečtí zpěvové* a téhož *Válečný zpěv pro český pluk* (obé r. 1800.), přiměřené válečné době tehdejší, a tři básnické spisy Gessnerovy ††), totiž *Smrť Abelovu* (r. 1800. a podruhé r. 1804.) †††), *Dafnis a první plavec* (r. 1805.) a *Idylly* (r. 1829.), o nichžto bude ještě doleji zmínka, a z angličiny poučnou báseň Youngovu §) *Kvílení aneb Rozjímání noční* (r. 1820.); všechny čtyři překlady tyto jsou neveršované §§). Z řečtiny přeložil přízvučným

*) Ant. Rybička na str. 323. „Předních křisitelův".

**) Život a činnosť jeho Ant. Rybička vylíčil na str. 315.—332. spisu „Přední křisitelé".

***) Jungmannova „Historie literatury" udává mylně r. 1835.

†) Josef Jiří Meinert, žijící v letech 1775.—1844., byl professorem gymnasijním a potom universitním v Praze.

††) Salomon Gessner, básník německý, narodil se r. 1730. v Curychu a zemřel tamže r. 1787.

†††) Předmluvou k tomuto překladu předeslal rozpravu o lásce k vlasti.

§) Eduard Young, basník anglický, žijící v letech 1684.—1765. — Dva úryvky z výše uvedeného překladu otištěny r. 1818. ve „Hlasateli českém".

§§) Idylly Gessnerovy vůbec „mají do sebe tu vadu, že skládány jsou téměř všecky v řeči nevázané, kdežto každé v pravdě umělecké dílo nutně vy-

šestiměrem a vydal r. 1802. prvý zpěv *Homérovy Iliady*, kterýžto překlad, pořízený jen o několik neděl později nežli překlad Jiřího Palkoviče, který, jak níže ještě bude připomenuto, prvý Homéra zčeštil, a bez vědomí o překladě Palkovičově, jest u nás druhým pokusem o překlad Homéra.*)

Jan Nejedlý byl velezdárně činným i v oboru novellistickém a mluvnickém a roku 1809. obstaral nové (páté) vydání spisu Jana Amosa Komenského „Labyrint světa a ráj srdce“, které však v brzce po vydání bylo zapověděno prodávati, a to ještě i po smrti Nejedlého.**)

Josef Miloslav***) Rautenkranc (také Rautovský) narodil se 2.†) března r. 1776. ve Králové Hradci. Byv vysvěcen na kněžství kaplanoval několik let, avšak ochuravěv byl dán na zatímný odpočinek, i odebral se do svého rodiště, kde vyučoval posluchače nově zřízeného ústavu bohosloveckého češtině.††) Ale nezůstal dlouho ve Králové Hradci a pobyv po té v duchovní

---

máhá příslušné metrické formy. Gessner totiž prodlévaje v Berlíně, kdež počal básně své skládati, užil v nich rozličných rozměrův, podav jich však vševládnému tehda kritikovi Ramlerovi ku přehlédnutí a poznav z jeho úsudku, že verše ty jsou nejvíce neladně utvořeny, vzdal se dalších v té příčině pokusův a sepisovati se jal své skladby jakousi poétisující prósou...“ (Viz na str. 124. „Časopisu matice moravské“, roč. 1877.)

*) Hledě k vnějšímu způsobu, v němžto Nejedlého překlad prvého zpěvu Homérovy Iliady vydán u veřejnosť, jest připomenouti, že Nejedlý způsobil vydání dvojí, nádherné a prostší. Co týče se vydání nádherného, „jest prvé dílo, které ve stkvostné úpravě in folio a quarto jazykem českým vydáno,“ jak vyjádřil se Bohumír Jan Dlabač, když překlad ten vyšel. (Viz na str. 124. Brandlova „Života Josefa Dobrovského“.) — Článek „O starších překladech velebásní Homérových u nás“ napsal Josef Bartocha do „Listů filologických a paedagogických“, roč. 1881., na str. 242.—301.

**) O Janu Nejedlém jest článek od Ant. Rybičky v „Osvětě“, roč. 1877., odkudž znova jest otištěn ve spise „Přední křisitelé“ na str. 88.—166. Před tím Rybička vylíčil stručněji život a působení jeho ve „Světozoru“, roč. 1876.

***) V Malého „Stručném všeob. slovníku věcném“ (VI. 79.) jest mylně nazván „Josef Frant.“

†) Chybně udáváno 22. března, o čemž viz v „Osvětě“, roč. 1876., na str. 188. a 189. Viz i ve článku „Neshodné udaje v českém písemnictví“ na str. 2. „Urbánkova Věstníka bibliogr.“, roč. 1883.

††) Přednášky své počal r. 1802. výbornou řečí, kterou spisovatel tohoto spisu otiskl z Jungmannovy „Slovesnosti“ ve své „Stručné náuce o řečnictví“.

správě na několika místech, stal se konečně farářem v Sedlci u Kutné Hory, kde zemřel 22. července r. 1817.

Literární práce Rautenkrancovy sáhají skoro do všech oborů písemnictví našeho. Nejprve vystoupil jakožto básník a přispěl s pravým svým jménem do básnických sbírek Puchmajerových z r. 1797. a 1798. a potom pokusil se s jménem „Miloslava Rautovského“ četnými menšími i většími, namnoze příležitými zpěvy a písněmi, a to světskými i duchovními. Básně ty nevynikají sice vždy pravým nadšením básnickým a vyšším vzletem, ale značí se přec upřímným citem, prostomyslností, nenuceností a srdečností jakož i plynností; „mají obsah vždy příjemný a lahodný, a i třeba často nic jiného nebyly než pěkná veršovaná prósa, přece je rádi čteme,“ tak vyjádřil se o nich za let třicátých i slavný český básník lyrický*), když úplná jejich sbírka vydána byla r. 1836. nákladem přítele Rautenkrancova, Vojtěcha Nejedlého, ve druhém díle sebraných básní Puchmajerových.

Známější z básní Rautenkrancových jest *Zpěv plesajících Čechův o slavnosti pokoje,* zbásněný v duchu oficielního vlastenectví za tehdejších válek francouzských, který r. 1814. vyšel o sobě a r. 1818. byl otištěn i v Nejedlého „Hlasateli“**), a ballada *Poutnice* z Bürgera***) přeložená, která za své doby velice byla oblíbena pro svou zpěvnosť. Ballada ta prvně otištěna r. 1818. v Nejedlého „Hlasateli“ a „putovala po Čechách od r. 1818. téměř až do 1850.; pospíchala od města k městu, od dědiny k dědině; vešla do všech příbytkův, zvláště kde děvčata na panny dospívala; neminula ani sadův ani luk ani lesův a osamělých pastvin; při společné práci rovněž jako v tajném žalu byla mladým srdcím společnicí nejdražší. Jako nejmilejší národní píseň zpívalo se po celých Čechách:

Šlo krásné děvče k klášteru,
byl právě strašný den.
Když k fortně přišlo, zvonilo,
čímž vrátného ven loudilo;
a ten hned přišel ven.

---

*) Josef Krasoslav Chmelenský v „Musejníku“, roč. 1836., na str. 376.

**) Jest otištěn i ve třetím svazku Jirečkovy „Anthologie z literatury české“.

***) Balladu tu Bürger přeložil z angličiny.

„Pochválen buď Pán Ježíš!“ dí.
„Až na věky!“ on řek’.
Co se mu stalo, nevěděl,
když do očí jí pohleděl;
tak náramně se lek’ atd.“ *)

Jak ballada ta působila na mysl vrstevníků své doby, jeden z nich**) blaze vzpomíná těmito slovy: „Nynější mládež česká nemá ani tušení, jakou důležitosť, jaké krásné místo ta ballada zaujímá v našich vzpomínkách, jak rádi jsme ji zpívali! „Poutnice“ jest část předbřeznové romantiky dvou pokolení v Čechách. Tenkráte jsme ovšem nezkoumali, jak místy velmi nebásnicky Josef Rautenkranc anglickou balladu dle úpravy Bürgerovy přeložil, jaké množství slovesné krásy, poetického pelu s ní setřel, jak celkem ji v umělecké ceně snížil. Tenkráte nám na příklad pranic nevadilo, že poutnice k otázce fraterově, jak její milý jest „k poznání“, odpovídá:

Ach, po hábitu škrablavém
a pásu hrozně pichlavém
jeť snadně k poznání.

Tenkráte jsme s Rautenkrancovým fraterem napomínali poutnici:

Mé dítě, přestaň plakati!
Radč se teď modli víc!
Vždyť zdrtíš srdce soužením
a zrak si zkazíš kvílením;
mlč! bude ti zle sic

a s nešťastnou dívkou jsme naříkali:

Ach, Vašnosti! — ach, nechte mě,
bych hodně kvílela! — atd. atd.“

Vedlé básnění Rautenkranc vzdělával i pilně vychovatelské pole domácí, vydav hojně spisů poučných mládeži a lidu venkovskému, a vykonal i rozličné práce mluvnické, o čemž zmínka byla již v dějinách řeči (na str. 27.). Také horlivě působil v oboru bohosloveckém a publicistickém.***)

*) Ferd. Schulz v „Osvětě“, roč. 1877., na str. 375.

**) Týž tamže na str. 375. a 376.

***) O Rautenkrancovi článek od Ant. Rybičky jest v „Musejníku“, roč. 1867., odkudž otištěn ve spise „Přední křisitelé“ na str. 66.—87. Stručněji Rybička rozepsal se o něm i v „Osvětě“, roč. 1876., na str. 188.—193. Také

Jiří Palkovič narodil se 27. září r. 1769. v Rimavské Báni na Slovensku v župě gemerské, byl professorem písemnictví a řeči české při slovanském lycéi *) v Prešpurce, kde zemřel 13. června 1850. **) Redigoval časopis politický „Týdenník“, obsahující také hospodářské, zeměpisné, literární a jiné články, po 7 let (1812.—1818.) a poučný „spis pokračující rozličného obsahu pro učené, přeučené i neučené“ s názvem „Tatranka“, obsahující básně, články dějepisné, zeměpisné a literární, úvahy o spisech atd., po 15 let (1832.—1847.). R. 1801. vydal sbírku básní *Músa ze slovenských hor* ***), mezi kterými jest i překlad prvého zpěvu *Homérovy Iliady* v šestiměrech přízvučných, prvý to pokus o převod Homéra na česko. Kromě toho pokusil se v básnictví dramatickém a zabýval se zeměpisem, jazykovědou, bohoslovím i jinými obory písemnickými. Mezi básnické jeho plody náleží též alespoň co do formy veršovaný spis zeměpisný *Známosť vlasti,* sepsaný školám slovenským v Uhrách, jehožto však vydán byl pouze jeden oddíl, totiž „Známosť geografická“ (r. 1804.).

Tito druhové Puchmajerovi, Šebestián Hněvkovský, Vojtěch a Jan Nejedlý, Josef Miloslav Rautenkranc a Jiří Palkovič, tak jako Puchmajer, dílem překládajíce nebo vzdělávajíce, dílem napodobíce plody cizí — vyjímaje, jak již bylo řečeno, Hněvkovského — skoro nižádné původnosti neměli, a zásluha jejich jest pouze ta, že učinili dosti zdárný pokus, utvořiti českou mluvu básnickou, a že pomáhali rozněcovati vlasteneckého ducha v národě českém. Vedlé Puchmajera byli zvláště Vojtěch Nejedlý a Šebestián Hněvkovský, kteří proklestili prvou cestu k Parnassu českému, již označil jim Dobrovský svojí náukou o přízvuku, ačkoli, jak již u Puchmajera svrchu bylo podotčeno, více méně od této náuky na svůj prospěch se uchylovali; nejdůsledněji šetřili pravidel, Dobrovským daných, Jiří Palkovič a Jan Nejedlý,

---

ve „Kritické příloze k Národním listům“, roč. 1864., na str. 129.—136. jest pěkný článek o Rautenkrancovi.

*) Lyceum zovou se vyšší školy, jsoucí co do stupně uprostřed mezi gymnasiem a universitou, tedy asi tolik jako dřívější filosofie.

**) Udáváno také r. 1849.; viz ve článku „Neshodné udaje v českém písemnictví“ na str. 278. „Urbánkova Věstníka bibl.“, roč. 1882.

***) Palkovič nazval prvotně sbírku „Zpěvopanna“, ale Dobrovskému líbil se název „Músa“. (Viz na str. 118. Brandlova „Života Josefa Dobrovského“.)

jejichžto činnosť básnická jest proti básnické činnosti Puchmajerově, Vojtěcha Nejedlého a Hněvkovského méně významna, ba celkem takořka nepatrna. *)

Z ostatních básníků dob Puchmajerových, básnících přízvučně, buďte připomenuti: Prokop Šedivý, jehožto vší poésie zbavený překlad romance Bürgerovy *Ukrutný myslivec,* otištěný v Puchmajerové sbírce r. 1795., jest prvým pokusem obnoveného básnictví českého v oboru drobné epiky**); Samuel Rožnay (byl evang. kazatelem v Baňské Bystřici, kde zemřel r. 1815.), který přeložil z řečtiny a o sobě vydal r. 1812. *Písně Anakreontovy****) a do časopisů „Žabomyšoválku“, několik idyll Theokritových †) a dvacátý druhý zpěv Homérovy Iliady a z polštiny Krasického ††) „Myšiádu“; †††) Josef Heřman Agapit Galaš (narodil se r. 1756. ve Hranicích u Nového Jičína na Moravě, byl vrchním vojenským lékařem a zemřel r. 1840. ve svém rodišti), od něhož jest *Músa moravská*, s kterýmžto názvem vydány ve dvou svazcích (r. 1813. a r. 1825.) básnické jeho práce; §) Bohuslav Tablic (narodil se r. 1769. v České Březové na Slovensku, byl evang. farářem v Kostelních Moravcích, kde zemřel r. 1832.), který sebral básně českých básníků, žijících na Slovensku v XVII. a XVIII. století, a vydal je s názvem *Slovenští veršovci* (dva svazky r. 1805.) a *Poésie* (čtyři svazky r. 1806.—12.), připojiv k tomu některé básně

*) O básnické škole Puchmajerově viz i ve článku Fr. Bílého „Od kolébky nové poésie české“ v „Komenském“, roč. 1880., na str. 613.—615.

**) O překladě tom viz v „Osvětě“, roč. 1877., na str. 58. a 60.—62. O životě Šedivého ničeho známo není.

***) Slova Palkovičova, dotýkající se metra Rožnayova překladu písní Anakreontových, uvedena byla pod čarou na počátku rozpravy o básnické škole idyllické.

†) Theokrit, starořecký básník, žijící v letech 269.—214. př. Kr. Jest původcem idyll vůbec.

††) Ignác Krasicki, básník polský, žijící v letech 1735.—1801. — (V Bayerových „Stručných dějinách literatury české“ na str. 115. řečeno chybně, že Rožnay přeložil „Myšiádu“ Krasinského.)

†††) O Rožnayovi Kollár zmiňuje se ve „Slávy dceři“ ve znělce 80. zpěvu IV., zevrubněji pak ve svých „Pamětech“ na str. 219. a 220. svazku IV. Kollárových spisův.

§) O Galašovi jest článek od K. Šmídka v „Časopise matice moravské“, roč. 1877.

své, které k nejlepším plodům českým doby tehdejší jest čítati*), a životopisy českých básníků, kteří zrodili se nebo žili v XVI. až do začátku XIX. století v Uhrách, a přeložil z angličiny Popeovu „Zkoušku o člověku“ a Littletonovy**) „Básně“, vydav obé s názvem *Anglické Músy v československém oděvu* (r. 1831.), a z frančtiny Boileauovo***) *Umění básnické* (r. 1832.); Dominik†) Frant. Kynský (narodil se r. 1777. ve Slaném, byl piaristou a zemřel v Brně, kde byl professorem při filosofickém ústavě a potom českým translatorem při gubernii, r. 1848. smrtelným pádem), který přeložil Lessingovy††) *Bajky* (r. 1816.) a z frančtiny směšnohrdinskou báseň Gressetovu†††) *Papoušek* (r. 1817.), vydav obě tyto práce i s tekstem původním a předmluvou; §) Michal Silorad Patrčka (narodil se r. 1778. v Solnici ve Královéhradecku, byl vojínem a potom učitelem na rozličných místech a zemřel r. 1838. v Jaroměři), který sepsal *Písně českých bojovníkův* (r. 1815.) a různé, svého času velmi oblíbené básně humoristické i satirické; §§) František Bohumír Štěpnička (narodil se r. 1785. v Opatově na Moravě, byl úředníkem v Praze, potom v Brně a zemřel r. 1832. v Badenu blíže Vídně), který sepsal sbírku básní *Hlas lýry české,*

---

*) „Čtenářům našich dnův ovšem neujde, že mnohostranně vzdělaný Tablic místy nevybavil se z naivnosti tehdejších básníkův, ač celkem myšlénkami je předčil. Jisté jest, že záhy poznav poésii francouzskou a anglickou, blíže k ní přilnul nežli k německé, v níž téměř všickni veršovci a básníkové naši tehdejší byli ubředli.“ (K. Sabina v „Lumíru“, roč. 1863., na str. 1244.)

**) Lord Jiří Littleton, básník anglický.

***) Nicolas Boileau Despréaux, básník francouzský, žijící v letech 1636.—1711. Jeho „Umění básnické“ platilo dlouhý čas za neomylný zákon ve krasovědě.

†) „Dominik“ jest jeho jméno klášterní.

††) Gotthold Ephraim Lessing, spisovatel německý, žijící v letech 1729.—1781.

†††) Jean Louis Gresset, básník francouzský, žijící v letech 1709.—1777.

§) O Kynském jest článek Ant. Rybičky v „Musejníku“, roč. 1866., na str. 284.—298., který znova otištěn ve „Předních křisitelích“ na str. 215.—228.

§§) O roku narození i úmrtí jeho viz ve článku „Neshodné udaje v českém písemnictví“ na str. 278. „Urbánkova Věstníka bibliografického“, roč. 1882. — Viz i „Zpomínku na Michala Silorada Patrčku“ od Jos. A. Gabriele v „Lumíru“, roč. 1860., na str. 1164.—1166. a od Ant. Rybičky tamže v roč. 1861. na str. 156.—159. Patrčka složil i k některým písním hudbu a vydal v hudební příloze k „Dobroslavu“, roč. 1822.

vydanou ve dvou dílech (r. 1817. a 1823.) a nemající skoro žádné ceny básnické, třeba že od přívrženců přízvuku chválena byla a sám Štěpnička, jsa horlivým členem básnického spolku Puchmajerova, přirovnával sebe k Schillerovi, jak níže bude řečeno; nejlepší z básní jeho jest romance *Kolovrat*, která v písemnictví našem má dosud dosti důstojné místo. *)

Vše, co právě připomenutí básníci napsali, jest rázu téhož a jevilo tytéž snahy, jako básně Puchmajerovy a uvedených výše jeho pěti druhův, ale, jsouc celkem slabší a nepatrnější, nemělo hlubšího a trvalejšího účinku. Vše pak ukazuje stopy tuhého zápasu, který původcům toho bylo podnikati s jazykem nepodajným a vzpírajícím se zvůli básníkově.

* * *

Nazvali jsme si poddíl novočeské epiky a lyriky, o němžto rozprávíme, básnickou školou idyllickou.

Stal se totiž duší všech básnických snah tehdejších českých básníkův idyllismus Gessnerovský. **) Hlavní toho příčinou byla záliba, s kterou Jan Nejedlý jal se pěstovati spisy Gessnerovy a podobných jemu duchů. Zjev tento jest v nejedné příčině zajímav. České básnictví doby střední dokončilo svůj byt idyllismem, ***) a nová obnova jeho opět idyllismem označila své počátky. Za hrozných spoust války třicetileté vyvinul se v českém básnictví idyllismus náboženský, jehožto pravzorem byl německý „Trutznachtigal" jesuity Fridricha Spee, převedený na české luhy s názvem „Zdoroslavíček" od jesuity Felixa Kadlinského. Nyní pak za lomozu válek francouzských největší potěchy nalézáno ve starobylém idyllismu Švýcara Salomona Gessnera.

Jan Nejedlý přeložil, jak řečeno, dvě větší idylly Gessnerovy, „Smrť Abelova" a „Dafnis a první plavec", z nichž onano ve

---

*) O Štěpničkovi viz v „Osvětě", roč. 1877., na str. 383.—385. a 465. Autobiografie jeho jest otištěna v „Musejníku", roč. 1835., na str. 174.—179. a životopis v „Koledě", roč. 1880., na str. 317.—318. a 333.—334. s doplňkem od Ant. Rybičky na str. 384. a od K. Adámka na str. 445. a 446.

**) Viz „O stavu literatury české v letech 1815.—1820." od Josefa Jirečka v „Musejníku", roč. 1878., na str. 230.—242.

***) Viz článek Josefa Jirečka „Idyllická skládání za XVII. věku" v „Osvětě", roč. 1881., na str. 18.—27. a 122.—132.

čtyřech letech dočkala se vydání dvojího; Bohumír Jan Dlabač zčeštil r. 1801. Gessnerovu popisnou báseň „Vyobrazení potopy světa“ a Václav Hanka, který svou činností náleží více až do doby po roce 1820., vydal r. 1819. v českém překladě menší „Gessnerovy Idylly“ *). Týmže duchem nese se Montesquieův „Chrám gnidský“, jejž Antonín Jaroslav Puchmajer r. 1804. na půdu českou přenesl, a Youngovo „Kvílení, aneb Rozjímání noční“, jež Jan Nejedlý r. 1820. vhod mysli tehdejšího obecenstva podal. Totéž říci jest o Rožnayově překladě idyll Theokritových a většině jiných prací básnických doby přípravné.

I v časopisech byl pěstován živel idyllický. Stačí ukázati k prvým třem dílům Jana Nejedlého „Hlasatele“ z let 1806.—1808., kdež idyllismus zaujímá třetinu, ba polovinu veškerého obsahu dílem v selankách (idyllách) vlastních, dílem ve skladbách rázu podobného. **) Nejplodnějším byl v tom sám vydavatel Jan Nejedlý, otisknuv tam svůj překlad některých selanek Theokritových, Popeových, Gessnerových a Kleistových***) i selanku původní „Odplacené dobrodiní“. Také Vojtěch Nejedlý, Václav Matěj Kramérius, Josef Liboslav Ziegler a jiní spisovatelé přispěli tam selankami svými i přeloženými.

Slovem, prostý duch idyllický, duch tichého, sobě dostačujícího, po oslavě velikosvětské netoužícího a statky vezdejšími pohrdajícího živobytí stal se tehdáž obecným vládcem písemnictví českého. A ta vláda idyllická jest pochopitelna.

---

*) Gessnerovy menší idylly později (r. 1829.) přeložil i Jan Nejedlý, jak již výše (na str. 76.) bylo připomenuto.

**) „Podařili se básníkovi utvořiti ve skutečných lidského života objevech svět ideální, aby snesl se se své výše v mlhové nížiny pozemské, umíli nádechem ideálním prozářiti a klidem rozvroucněným osvěžiti trampotný vezdejšek, vykouzliti obraz skutečného ideálního žití (eidyllion): tu skytá nám roznícená jeho fantasie mírumilovnou idyllu. Při tom není třeba by ideální ten život zobrazoval se a odrážel v obcování jenom pastýřův; arkadské to vniterní oblažení, v sobě souladné umírnění, všech bouřlivých vášní oproštěné, paprskovati se může i ve společnosti měšťanské ... Jenom, že při idylle právem předpokládáme u samého básníka mysl v sobě urovnanou, nezrušenou, naivnou ...“ (K. Šmídek v „Časopise matice moravské“, roč. 1877., na str. 123.)

***) Životopisné udaje prvých tří, tuto uvedených spisovatelů cizích jsou připomenuty již na svých místech výše (na str. 46., 81. a 83.). Ewald Kristian von Kleist, básník německý, žijící v letech 1715.—1759.

Jako jednotlivci tak i celí národové hledí nepřiměřený svému bytí stav nahraditi jiným přiměřenějším, příjemnějším. U národů dálo se to měrou rozsáhlou ve století XVIII., i opanovala koncem XVIII. století veškeru téměř Evropu neobyčejná tklivosť mysli, posouvající se zde onde až ke zženštilé rozbrečenosti a chabé v citech rozplývavosti. *) Zároveň pak s rozechvělou touto citlivostí touženo všude po novém veskrz útvaru lidské společnosti, a myšlénky ty, kdykoli rozproudí se všeobecněji v útrobách lidských a rozšiřují se valněji v širších vrstvách, usilují utkvíti a znázorniti se tolikéž i ve vnějších výplodech ducha lidského. Vzniklať účinkem svobody duševní i tělesné, kterou století XVIII. jalo se dařiti národy, snaha, založiti společnosť na základech, jakýmž učí nás ve všech zjevech svých nezkažená, nevinná příroda, a v této všeobecné touze, zavésti život v tichém klidném lůně nezkalené přírody, v této touze po štěstí, spokojenosti a podobných blahých stavech mysli, kterými příjemnou náladu a souhrn libých citů naznačujeme, tkvějí příčiny tehdejší všeobecné záliby v básních idyllickými řečených. Uznáno, že nastává důkladný a rázný překot lidských záležitostí, odkudž jest vysvětlitelna všeobecná rozetklivělosť; avšak zároveň i poznáváno, že novou společnosť utvořiti třeba na základech klidného, v nelíčené přírodě zakotveného života, že jest vrátiti se ku prostotě dávných časův, odkudž jest vysvětlitelna přivinulosť k idylle, ježto podobný život dojemnými slovy vyličuje, ukazujíc nám zjevy jeho tak, jak bychom si jich sami přáli. **) Záliba ta byla tou měrou všeobecna, že také střízliví duchové k ní přilnuli, jak na př. mezi jinými dosvědčuje Jan Jiří Zimmermann***), proslulý svým spisem o samotnosti, pravě: „Nikde nenalezneme přírody tak krásné, nikde srdce netluče tak volně, nikde necítíme se tak šťastnými, jako když čteme Theokritovy nebo Gessnerovy idylly.“

A záliba v idylle v Čechách i jinak byla podporována. Účinkem právě vyloženého zření jiných národů ke přírodě také krásné neboli básnické písemnictví české, probuzeno jsouc koncem století XVIII.

*) Srv. „Časopis matice moravské“, roč. 1877., na str. 121.—124.

**) Viz i článek dr. J. R. Vaňausa „Idylla a život“ v „Paedagogii“, roč. 1882., na str. 49.—55.

***) Johann Georg von Zimmermann, spisovatel německý, žijící v letech 1728.—1795., proslul vyhlášeným svým spisem „Ueber die Einsamkeit“.

ze staleté mdloby k novému životu, do základů svých položilo úctu a lásku ke přírodě*), jakž ukazují na př. již úryvky z básně Václava Tháma výše uvedené, ba již i prvá báseň novočeská. Věda přírodní rozpínala tehdáž aspoň kraje perutí svých i nad národem naším, a rozkvetlá tou dobou písemnictví jinonárodní, mocně účinkujíce na nové pokolení českých pěvců, dokazovala mu nejspanilejšími svými plody básnickými, jak přebohatým skladem krasovědeckého života jest příroda. I jali se také čeští básníci probouzeti smysl a cit pro přírodu a popisovati přírodní krásy. Ostatně obraceti pozor na pěknou přírodu a kochati se v jejích mnohotvárných úkazech jest vůbec nejhlavnější pohnutkou v počtě oněch prvých pohnutek, kterými mladý duch připravován anebo přiváděn jest k básnictví a kterými schopnosť jeho v tomto druhu jest rozvinována. **) Čistá, neporušená mysl mládencova sotva kolem sebe něco nalézá, co by jí bylo přístupnější a co by s poklidem jejím srovnávalo se více nežli luzní obrazové, jichžto příroda vůkol a vůkol smyslům jeho poskytuje.

Za věku básnického dětinství nebo pacholetství tedy vábí básníky k sobě zvláště výjevové pěkné přírody, okouzlujíce a opojujíce je jejími krásami nejrozmanitějšími a zajímajíce celou bytosť jejich jakýmsi tklivým ustrnutím. A básnictví české za této doby bylo právě u věku pacholetství, ba namnoze ještě u věku dětinství. Poněvadž pak idylla má podati člověku, čeho mysl jeho postrádá, by vzpružila se k novému životu, hodila se velmi dobře počínajícímu se českému písemnictví, skromným přáním obecenstva, skromným požadavkům čtenářstva, nalézti ve knize poučení a dojímavou dumu, nikoli hrubou skutečnosť, s kterou zápoliti ještě nepomýšlelo. Duch tento byl i příčinou, že v českém básnictví také za těch dob, kdy již mohlo honositi se některými plody samostatnými, nejvíc oblíbeny byly písně, páchnoucí zátiším idyllickým, a Hanka, jak níže bude řečeno, z nemalé části měl děkovati za svou populárnosť tehdejší tomu, že ve svých písních obecnému směru, ve který život národní tehda přešel, uměl hověti. Jak Hanka pohrouzil se v idylly, dokazují slova jeho „K čtenáři“, otištěná v jeho vydání „Gessnero-

*) Viz článek Ferd. Schulze „Příroda v českém básnictví“ v „Osvětě“, roč. 1872., na str. 441.—466.

**) Srv. str. 344. a násl. ve svazku IV. Čelakovského spisů v „Národní bibliotéce“.

vých Idyll“ r. 1819., která svědčí též o oblibě idylly v Čechách vůbec; začátek slov těch zní: „Idylly tyto jsou plod několika mých nejspokojenějších hodin, neboť jest to nejpříjemnější spisování, v něž nás moc obrazotvornosti a tichounká mysl postaviti může, když tudy oddálíce se od obyčejů našich v zlatý světa věk se vmyslíme. Každý obraz tichounkého poklidu a jemné nevýtržné blaženosti musí se lidem šlechetně smýšlejícím líbiti; a tím více se nám líbí podívání, jež básnířř z neporušené přírody čerpá, jelikož často nejblaženějším dobám života našeho podobati se zdají! Často se vytrhnu z města a prchnu v osamělá místa; tu zachvacuje krása přírody mysl mou všem hnusnostem a protivnostem, kteréž mne z města pronásledovaly byly; celý u vytržení, celý v citedlnostech nad krásou její jsem blažen jako pastýř v zlatém světa věku a bohatější nad krále.“ *)

Avšak idyllismus prospíval toliko lyrice; epice byl na závadu, podlamuje všechnu způsobilosť ducha, by povznesl se ke slovům, která by oslavovala skutky opravdové mužnosti a bojovné statečnosti. I pohybovala se česká epika za té doby v názorech velice prostoduchých, vyjímaje ovšem překlady.

A netoliko že idyllismus neprospíval epice, jevil zmalátňující účinek i v jiných příčinách. Spisovatelstvo české bylo tehda takořka jedinou rodinou, milujíc se jako bratr bratra a ve spisech svých na vzájem se kochajíc, a velebilo se vespolek, přidávajíc si zvučná příjmení a přirovnávajíc se ku předním hvězdám na obloze literární starého i nového světa, ačkoli žádný spis jejich nevynikal nad prostřednosť.

Stoj zde na doklad toho charakteristika, jíž o svých vrstev-

---

*) Stojte zde také slova Josefa Heřmana Galaše z úvodu netištěné jeho sbírky básnické (z r. 1803.), kde vyznav se, že přilnul k básnictví idyllickému, píše: „Tak, tichý genie, chop se Gessnerovy pastýřské píšťaly, pěj na ní o čisté mladého světa blaženosti veselé písně, a tak mé zármutkem a žíravými starostmi a nátiskami poněkud sklíčené, zasi předešlé radosti a veselosti otvírej a rozšiřuj srdce!“ A dále pěje chválu Músy Theokritovy a Gessnerovy; ale největším v tom oboru básníkem jest mu přece jen Gessner: „Mnozí tvojich (t. Theokritových) ctitelů snažili se tvé božské uměny získati přízeň. Moschus a Bion byli tak šťastni, nakloniti ji k svojemu pění. Kleist a Foss (Voss) přivábili ji z Hyblejských hájů též na svou vlastenskou půdu; ale žádný, žádný z tvých hodných následovníkův tak štědře její neužil milosti jako Gessner!“ (Viz na str. 117. „Časopisu matice moravské“, roč. 1877.)

nících, nikterak v tom osaměle nestoje, napsal Šebestián Hněvkovský *): „Ódy Puchmajerovy prozrazují vznešenosť a ducha Horácova, jeho bajky s Lafontainem o závod zápasí; jeho Chrám gnidský samy milostenky jemu kouti pomáhaly: skoro každý verš Vergilským způsobem vypilován jest; Puchmajer jest český Horác**) a Lafontaine. Z básní Vojtěcha Nejedlého dchne duch Vergilův; jeho stance blíží se Tassovým, jímž on také Čechům jest; v milostných písních jeví Petrarkova ducha. Jan Nejedlý, náš vznešený Cicero, dokázal, že by českým Tyrtéem a Alcéem byl s to býti. Josef Rautenkranc za Anakreontem spěchal. Jiří Palkovič Horácem Čechům státi se mohl. Bohuslav Tablic nám bude Tibullem a Hallerem. V Rožnayovi duch Anakreontův a Bionův přebýval. Josef Galaš v nábožných a mravných básních českým Gellertem jest. Z prosaických kusů Františka Štěpničky duch Lucianův vane. Vojtěch Sedláček, český skřivan, jako Pindar, což vlastenského v obživené vlasti zočil, lýrou hudebnou horlivě slavil... Hýbl jest nejúrodnější literator Čechie. V historii prof. Kynský svými zlomky dokázal, že šlépějí Tacitových následovati bude. Výborné práce zesnulého Pelcla a Václava Kramériusa, nového Veleslavína, Čechie slaví." ***) Za nejtrpčí výtku Hněvkovský pokládal, když bylo vytýkáno Čechům, že nemají posud Homéra, Petrarky, Kamoensa,

---

*) Ve „Zlomcích o českém básnictví" na str. 111.—131. a jinde porůznu. — „Škoda, že druhý díl „Zlomků", jejž okolo r. 1826. sepsal a v němž více literárních zpráv umístil, tiskem nevyšel," řečeno ve „Kritické příloze k Národním listům", roč. 1864., na str. 263. Sám Hněvkovský psal ještě r. 1835. Vojtěchovi Nejedlému: „Ale mé mnohé práce zůstanou nedodělané . . . Druhý díl „Zlomků" přece dobrousím..." (Viz na str. 331. Rybičkových „Předních křisitelův".)

**) „Českým Horácem" Puchmajera nazval i Jan Nejedlý r. 1818. (Viz na str. 8. „Hlasatele českého", roč. 1818.)

***) Neméně Hněvkovský vážil si básní Thámových, vyjádřiv se o něm: „Václ. Thám byl první, jenž dvě sbírky nových básní shledal, v nichž větší částka jeho práce byla. Záleží na větším díle z překladův a vyjevuje se v nich již vynikající sloh a mnohý milostný kvítek se tam nalézá, jenž na českém Parnassu nezvadne. Vydavatel jeví ducha Bürgerova. Škoda, že jen při dvou svazcích zůstalo." Charakteristické také jest, kterak nepatrný veršovník Štěpnička, přišed za úředníka do Prahy, představoval se Jungmannovi, navštíviv jej: „Já jsem český básník, ale nikoli takový jako ti druzí, nýbrž takový jako na př. Schiller." (Viz na str. 402. II. svazku Malého spisů v „Národní bibliotéce".)

Miltona, Klopstocka. „Kdo medle,“ bránil se proti výtce té*), „v Evropě honositi se může Homérem? zdaž Angličan? či Frank, či Vlach? zdaž Tevton? kdo mimo Vlachy Petrarkou? A přece se i u Čechů mnohé milostné písně nalézají, jenž jemu duchem i souzvukem se blíží. Kdo z jiných národů má Miltona? ale Vlachové mají Tassa, Ariosta, Tassona; Frankové opět Floriana, de Lilla a Voltaira, kterých Angličané nemají. A tak i s Klopstockem se děje... z čehož se shledává, že jeden národ druhému mnohého výborného spisovatele nezávidí. K jakému druhu český genius chýlí, budoucnosť ukáže; mně se ale zdá, že čilá, křepká a hudebná Slavie kalokrevných spisů za národní povahu nezvolí. Ostatně by ale za slušno bylo, aby onen, an Čechii nedostatek těch cizozemských výborníků předhazuje, některého téhož mistra místo doplnil; a jen tím vlasť mu jeho útržky promine.“

Takovým okem pohlížel na úkol českého písemnictví Šeb. Hněvkovský, jsa sám z předních spisovatelů tehdejších a z nejčinnějších působitelův, aby povzneslo se písemnictví české! Vrchol všeho, co zdálo se mu býti žádoucím, viděl v tom, aby české písemnictví mohlo honositi se podobnými spisovateli, jako měli velicí národové evropští.

A o Hněvkovském zase Vojtěch Nejedlý napsal mezi jiným**): „Mezi nejdůvtipnější spisovatele české se počítá Šebestián Hněvkovský; attický vtip, jehož si tak mnoho vážíme, ostrá důmyslnosť v myšlénkách, ana rozkoš plodí a vnadí, a i povyučuje, ač bleskem neoslepuje, panují ve všech jeho spisech, a tito jemu slávu u potomstva zachovají. Milostné písně, květy jemného ducha, vyjevují živosť a útlosť citů, jimiž srdce pojímá a kouzlí, a v těch tak lehce k dostihnutí není. I v ódách dokázal, že by jemu letu Horácova dosíci možno bylo; však tento let se s lepostí a důvtipností spojiti nedá, a jako Graecia raději sladké zpěvy Anakreontovy než písně, které Pindar mimo ódy složil, prozpěvovala; tak Čechie těchto milostných a důmyslných plodů, co Čech Čechem bude, si vážiti a jimi se honositi nepřestane. Jeho ballady jsou vzory mistrov-

*) Ve „Zlomcích“ na str. 133.—135.

**) V úvaze své o Hněvkovského „Básních drobných“, otištěné v „Závěsku k c. kr. vlast. novinám“, roč. 1821., na str. 84. (Úryvek jiný z této úvahy, dotýkající se původnosti Hněvkovského, byl uveden již výše v rozpravě o Hněvkovském.)

ských prací, z jeho satirických plodů Luciánův duch vane, který vnadami nehynoucími vábí, a zde těžko rozhodnouti, v těchli čili v písních jeho duch více vynikl. Větší díl jeho básní . . . i do jiných řečí přeložené mistrovskými kusy zůstanou a slávu jeho rozmnoží. Poloha jeho básní jest mistrna . . . Tento básník nyní právě na své hlavní básni „Děvíně“ pracuje a dychtí, aby ji k takové dokonalosti uvedl, by i od jiných národů za mistrovskou práci držána byla, a při jeho rozšířené učenosti a zkušenosti lidského srdce a poznání cizí literatury i dozrání pravé kritiky a slohu tento záměr dostihnouti v stavu jest. Kýžby osud Čechii téhož oslavení dopřál!“

Vlasť vůbec po mínění tehdejším byla jako vyšší bytosť, kteráž, oceňujíc a vážíc snahy jednotlivcův, usilujících ji zvelebiti, rozdává jim i odměny i pokuty, odplácí jim i zásluhy a promíjí přestupky. Byl to kultus mlhavého ideálu, konaný obětmi, jimiž ovšem národ tolikerými útrapami z dob pobělohorských ve všem opozděný, nebylo lze povznésti na skutečnou roveň novověké Evropy. Literární život tento, kde každičká sebe skromnější práce přese všechnu míru skutečné zásluhy a ceny byla vynášena, byl opravdovou idyllou, prostoduchou, ba prostomilou, ale křehkou a vrátkou, bez jádra a kosti.*) Byla to, jak napsáno již r. 1841.**), „doba pasoucích se beránků, hrčících potůčků, zpěvavýeh slavíčkův a žvatlavých špačíčků. Mnoho povolaných, málo vyvolených. Tenkráte panovala přehrozná myšlénka, že se každý, kdo jásal a pásal, šukal a hukal, hory a doly, háje a ráje chválil a pálil, za básníka vyhlašoval.“ A přec ani tato činnosť nebyla neplodna. Účinkovala jako jarní mdlá vláha, která vede obilní stéblo nejjistěji k prvému rozvoji plodonosnému.

Účinkem vlasteneckého kultu tohoto vznikly tehda vedlé básní rázu idyllického také písně vlastenecké (na př. Rautenkrancovy), a vlastenecký živel vzmáhal se potom víc a více, ač i živel idyllický tu větší onde menší měrou potrval ještě drahně let po roce 1820.***)

*) Dle Josefa Jirečka v „Musejníku“, roč. 1878., na str. 236.

**) Frant. Hajniš ve „Květech“, roč. 1841., na str. 325.

***) Vydalť ještě r. 1829. Jan Nejedlý svůj překlad menších „Idyll“ Gessnerových, jak shora již dvakráte (na str. 76. a 84.) bylo řečeno, a rok po té vydány „Selanky“ od Jaroslava Langera. Také Josef Chmela r. 1821. vydal převod dvou dramat Gessnerových.

e) O boji ve příčině prosódie.

Kromě příznivých živlů básnické školy idyllické přispěl k utěšenému rozvoji českého básnictví zejména také boj o prosódii.

Proti přívržencům Dobrovského ve příčině prosódie totiž objevila se brzo strana básníků druhá, která jala se klásti odpor přízvuku, chtíc básniti toliko časoměrně. Prvým co do času zástupcem strany té byl Václav Stach, o němžto již i výše bylo promluveno.

Stach vydal r. 1791. v Olomouci sbírku svých básní duchovních s názvem *Nábožné písně pro katolického měšťana a sedláka.* Když pak Dobrovský vydal r. 1795. svá pravidla o prosódii přízvučné, pronesl tam*) v náuce o rýmě tato úsečná slova: „Staří rýmovali mnohem přesněji, nežli činil Lomnický**). Sám Streyc***) rýmuje často špatně. Ještě špatněji však skladatel nábožných písní v Olomouci r. 1791. na př. na str. 5.:

Hříšníče, dívej se!
Pán světa, strachuj se!
Pán světa v slávě své
když soudí tvory své.

a na str. 9.:

Hle, náš všemohoucí světa Pán,
hromobitím z oblak mluví k nám.“

Přísný tento úsudek o jeho rýmech zněl od té doby Stachovi neustále v uších, takže stal se, jsa rozhořčen na Dobrovského již pro úsudek o jeho básni z r. 1782., odpůrcem prosódie přízvučné. I napsal proti náuce Dobrovského a vydal pomocí Karla Ignáce Tháma r. 1805. sbírku básní s názvem *Starý veršovec pro rozumnou kratochvíli*, podepsav se „od V. St. — —“, kterýžto spis bývá poněkud mylně zván obhájcem prosódie časoměrné; hájiť i starého pravidla našich „veršotepců“ slabiky toliko počítajících, a to horlivěji nežli časomíry. Nepustil se tedy Stach do boje proto, že by byl přesvědčen o výbornosti prosódie časoměrné, a „vykládá pestrou

*) Viz v Pelclově mluvnici, I. vyd., na str. 238.

**) Šimon Lomnický z Budče, o němžto viz již na str. 37.

***) Jiří Streyc, český bratr, proslulý jakožto překladatel žalmu do češtiny a starší vrstevník Šimona Lomnického.

směsici veršů časoměrných, sem tam i přízvučných, velikou většinou však takových, ježto jsou stejně vzdáleny přízvuku i časomíry.“ *)

Na listě titulním „Starého veršovce“ kromě latinského motta Horáciova „Scribimus indocti doctique poemata passim“ **) jsou verše:

Jsme veršovci silných fousů,
také slabých jsme frňousů;***)
každý chce být tvořitelem,
byť by slov byl mařitelem
a nic neměl ve své knize,
co by stálo za peníze.

První částka.

Tu nenechte dlouho stát,
mámli ještě druhou psát
a pravidla veršům dát.†)

Básním ostatním Stach předeslal tuto veršovanou *Předmluvu*:

Znovu verše psáti musím,
že náš jazyk na nich zkusím,
můželi mít ohybnost,
kteráž vpadla v pochybnost.

Snad, vlastenci, uvěříte,
až ten skutek vyšetříte
v celé rozmanitosti?
Dám důkazů vám dosti.

Jak jsou všickni národové,
tak Moravci a Čechové,
tak Slováci svobodní
vlastních veršů jsou hodní.

Kdo je vám chce předpisovat,
musí umět je svazovat
dle jazyka základů
bez vyzáblých nápadů;

---

*) Václav Zelený v „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 58.

**) Píšeme nezpůsobilí i způsobilí básně všude.

***) Dvěma verši těmi řečeno totéž, co mottem Horáciovým.

†) Na posledním listě poznamenáno: „Ostatní čtyry částky těchto básní, pokudž možná v brzce též na světlo vyjdou“, ale nevyšla již žádná.

musí roveň nám být rodem
a vlastenským tím důvodem,
kterýž bratrů nešálí,
zásluh jejich nekálí.

On znát musí cizozemce,
Řeky a s Římany Němce;
však ne jménem jalovým,
ale skutkem takovým:

jaký zkoušet má zpytatel,
jenž chce býti rozkazatel,
a dát jisté pravidlo,
ne jakési — tintidlo.

To jsou všech veršovců práva!
K nim z grammatik nejde sláva! —
Z nich se, grammatici, učte!
To, co oni, vy poručte!

Ale dětem neslíčeným,
ne pak mužům vycvičeným.
Od těch to vzít musíte,
čemu oné učíte.

Zpěvák napřed verše složil,
vlastní mírou je rozmnožil;
pak slabikář dětem dal,
co od mistrů schopně vzal.

Veršů jest v veršovcích původ!
Věc ti ukazuje důvod,
kdo si hloupý k poznání,
odkud jest to vázání.

Ty, s jakým pak smíš důvodem
veršů českých ctít původem
toho, jenž jich neumí?
aniž věci rozumí? . . .

S hanou všech se chtějí vznésti! —
Toho já nemohu snésti.
Čest svých otců zastanu! —
Snad vděkem za to dostanu?

Nejsem rodu svého zrádce,
ani na jedinké řádce!
Každá svědčí, že jsem Čech,
jenž tu zpívá ke cti všech.

V „Předmluvě“ té nijakž ovšem nepoznáváme Stacha býti básníkem takovým, jakým jeví se ve výše uvedených básních ze sbírky Thámovy. Jest viděti tu nejen chatrnou rymovačku, ale také plno jízlivosti, kterou Stach pociťuje vzhledem k Dobrovskému, vyčítaje mu, že, nejsa Čechem ani básníkem, chce básníkům předpisovati.*) A jízlivosť jest asi hlavní příčinou, že není v „Předmluvě“ jakož i v jiných polemických básních ve „Starém veršovci“ vzletu básnického.

Jsou však i ve „Starém veršovci“ pěkné básně. Zejména básně rázu vlasteneckého probleskují procítěným zápalem. Buď uvedena z nich alespoň báseň *Karlův pluk*:

Nepřítel jde! a bitva s ním!
Pojďme pro vítězství!
Nás nejlepší vůdce vede!
S ostrým pojďme krokem!

Teď neváží své nemoce**),
že chce vlast zastávat.
Vděk Karlovi! blaze pluku
v tom železném poli!

Zhled jeho žhne cti žádostí,
vlasti být ochráncem!
Srdce naše při něm hoří
pro zem, naši matku!

---

*) Že Dobrovský není Čechem, Stach i jinde jízlivě připomíná a na str. 88. „Starého veršovce“ poznamenává: „Původce nového veršovství pochází z německých rodičů, byl v Uhřích narozen, v Čechách zveden, českému jazyku při bývalých klatovských školách vyučen, do řádu Jezovitů přijat atd.“ Nepravdivá poznámka ta svědčí výmluvně o náruživé rozhořčenosti Stachově. „Věděltˇ Stach beze vší pochybnosti, že otec Dobrovského, jemuž mnoho let důvěrně obcoval, byl Čech solnický, a mohl také snadno věděti, že nenaučil se Dobrovský češtině teprve při klatovských školách, nýbrž již dříve v Brodě Německém, kde byl v nižších třídách gymnasijních, z nichž potom do vyšších tříd na gymnasium klatovské přešel. Ještě podivnější z úst nadšeného někdejšího velebitele řádu jesuitského jest výtka, že byl Dobrovský přijat do řádu jesuitského!“ (Václav Zelený v „Osvětě“, roč. 1873., na str. 727.)

**) V pozdějších otiscích jest „nemoci“.

Silně z tebou rozptýlíme,
ó, královský synu!
zbraň nepřátel s kostmi jejich
přes pomezí české!

Vítáme tě, ty smrt pro vlast!*)
Pakli**) hlava sklesne
krásně skrvácená v ctnosti,
s chválou umřem pro vlast!***)

Když se pole nám otevře
plné těch pobitých,
kteříž nás podmanit chtějí,
pro vlast zvítězíme!

Pak s vysokým půjdem krokem
přes ty umrliny;
budem veyskat: „Blaze vlasti!
Vděk budiž Karlovi!“

Staray s námi se raduje,
v uherské vážnosti.
My s hrdinou se radujem,
že nám svůj život dal!

Hájí s námi matku milou!
Ona plesá s námi:
„Frank ať jest živ na svém trůnu!“
Pro vlast zvítězíme!

Půjdou nám vstříc obhájení,
matky a otcové;
s nimi budou nás velebit
ženy a milenky.

Zavzní nám zpěv: „Aj, berou se
hrdinové čeští!
Šli ochotně v nejhorší boj,
aby vlast hájili!“

---

*) V pozdějších otiscích verš jest opraven takto: „Vítáme tě, smrti, za vlast!“

**) V pozdějších otiscích „Jestli“.

***) V pozdějších otiscích „za vlast“.

Tu s radostnou slzí matka
vzkřikne k pacholeti:
„To jsou tví opatrovníci!
Budiž jako oni!" *)

Báseň tato jest obsažena v prvé ze dvou částí, z kterých „Starý veršovec" se skládá, mezi „písněmi vlasteneckými", o nichžto Stach praví **), že „r. 1800., když nejvíce působiti měly (za tehdejší války proti Francouzům), byly do Prahy odeslány a Jeřábkově impressí darovány. Ale ona prý jimi zhrdla snad přičiněním některého bídného veršovce."

Druhá část „Starého veršovce" má název „Otázky z strany nového veršovství", ve které všemi skoro verši vanou osobní narážky Stachovy na Dobrovského a sem tam i na Pelcla, že přijal náuku Dobrovského do své mluvnice, i na Puchmajera, že náuku tu přeložil a šířil. Vůbec osob dotýká se útok Stachův více nežli náuky Dobrovského.

Sbírku zakončuje básnička *Má hrobka*, znějící:

Od své vlasti dlouho vzdálen,
pro svou věrnost hrubě skálen,
novým duchem neomámen,
zde má svůj památný kámen,
hanou k zpěvu donucený,
sic jen Bohu posvěcený.

To mi na hrob položíte.
A se v zpěvích polepšíte,
hrob pelinkem posvětivše,
o něj na něm se dělivše. ***)

---

*) V pozdějších otiscích jest uváděno z této básně pouze prvých pět sloh, a to bezpochyby proto, že ostatních sedm jest méně zdařilých.

**) Na str. 44. „Starého veršovce".

***) K básničce té Stach připojil tuto poznámku: „Římané jízdného vítězitele na hradě římském obdarovali pelinkovým nápojem. To jest lík proti závratu, nímž naši básníři jsou velice nakaženi.

Ten lík píte k svému zdraví,
ať se český zpěv napraví.
Kýžby v Čechách víc nebylo,
co básníře zhanobilo!
Mezeřický lík vám dával,
jed v národu přechovával,
chceteli být uzdraveni,
jste zajisté napraveni."

Jest připomenouti ještě, že Stach pro „Starého veršovce“ potom býval zván vůbec „starým veršovcem“ a že též epitheton „starý veršovec“ připojoval ke jménu svému při básních v časopisech, i když je pravým jménem podepsal.

Téhož času, kdy vyšel „Starý veršovec“, Stach pokusil se o časoměrný překlad Klopstockovy*) *Messiady* a složil veliký spis *Harmonie a dobrozvučnost jazyka českého, kritickým přirovnáním německého, řeckého a latinského, s ohledem na prosodickou povahu jejich vyložená, ode všech matenic nejnovějšího veršovnictví osvobozená a rozmanitými příklady vyjádřená*, ve kterémžto dokazuje neplatnost přízvuku v prosódii české. Spis tento však tiskem nevyšel. Jiný veliký spis Stachův téhož rázu a také posud netištěný jest ohromná báseň, mající více nežli 13.000 veršů, *Divný účinek potěhu. Má vzbuzená chuť k zpěvu a obrana staročeského veršovství proti novým nezákladným nápadům.***)

Stach byl na svůj čas vysoce vzdělaný a nadšený muž, ale v nezralé tehdejší době nemožno bylo dozráti. I nejsou ani lepší Stachovy básně náležitě vybroušeny, ***) ačkoli nelze upříti mu ani obrazivosť ani vzlet myšlénkový. Již básně jeho, otištěné r. 1785. ve sbírce Václava Tháma, svědčí, jak řečeno, že básník skutečný ocítil se tam ve společnosti prostých veršovníkův. Ovšem hlavní příčinou toho, že Stach nebásnil vždy tak jako ve sbírce Thámově

---

*) Friedrich Gottlieb Klopstock, básník německý, žijící v letech 1724.—1803., jsa roznícen četbou Miltonova „Ztraceného ráje“, pojal záhy myšlénku, vylíčiti, jak opětně toho ráje nabyto vykoupením člověčenstva, a napsal epos „Messias“, které jest značné ceny básnické, ale čísti je jest nudno. Má 20 zpěvův, a prvé tři zpěvy, na nichžto hlavně sláva básníkova se zakládá, vyšly r. 1748. a začaly druhý rozkvět písemnictví německého.

**) Zevrubný výklad těchto spisů Stachových i jiných jest ve článku o Stachovi od V. Zeleného v „Osvětě“, roč. 1873. (nikoli r. 1874., jak udáno v Tieftrunkově „Historii literatury“, 2. vyd., na str. 104.).

***) Šeb. Hněvkovský napsal o Stachovi (ve „Zlomcích o českém básnictví“ na str. 109.): „. . . škoda, že svým pracím posledního vybroušení neudělil, což jemu při druhém vydání mnohý jeho literní přítel jistě prokáže,“ a v naději své se nezklamal. Karel Alojs Vinařický, o němžto promluveno bude v oddíle II. tohoto spisu, později opravil formu některých básní Stachových, které v „Musejníku“, roč. 1830., 1835. a 1836., otisknouti dal, sestaviv ze zlomků Stachových jakousi veršovanou theorii metriky české. Jest však za příčinou vyskytnuvšího se nedorozumění připomenouti tu, že básně Stachovy v tomto spise jsou otištěny zcela tak, jak vyšly z péra jeho.

a že vůbec nevyšinul se na básníka takového, k jakémuž ukázal se býti nadán, byla jeho vášnivá povaha, která jej svedla k tomu, že skoro veškeren pozdější svůj život zasvětil pomstě za nepříznivý úsudek o svých rýmech, spisuje úsilně spisy, jimižto by zničil nenáviděného kritika.*) Přece však podařilo se mu ve příčině prosódie získati si přívržence, třeba že teprve po drahně letech veřejně vystoupili. Přidružili se k němu jmenovitě Pavel Josef Šafařík a František Palacký, kteříž oba za pozdějších let věku svého básniti přestali, výhradně věnovavše se toliko vědě, ale přece také činností svojí básnickou, ačkoli krátkou, prospěli básnictví českému měrou velikou.

Pavel Josef Šafařík narodil se 13. května r. 1795. ve vsi Kobelárově v gemerské župě na Slovensku v severozápadních Uhrách. Studia universitní konal v Jeně, odkudž vraceje se zavítal do Prahy, kde seznámil se s Dobrovským, Jungmannem, Hankou, Nejedlým a j. Po té na krátko byl vychovatelem v Prešpurce, kdež obcoval s Benediktim, Palackým, Kollárem a j., a potom stal se professorem a spolu ředitelem gymnasia v Novém Sadě. Když pak úřad tento mu byl odňat, přestěhoval se do Prahy, kde redigoval v letech 1834.—35. poučný**) časopis „Světozor, nejlacinější spis obrázkový k rozšíření užitečných známostí pro Čechy, Moravany a Slováky“. Roku 1837. byl jmenován censorem a r. 1838. stal se po Palackém redaktorem „Časopisu českého Museum“. Roku 1841. byl ustanoven za kustoda universitní knihovny pražské, r. 1842. vzdal se redakce časopisu musejního a po několika letech i censorství. Roku 1848. byl jmenován mimořádným professorem slovanské filologie při universitě pražské, kteréhožto však úřadu v brzce se vzdal, stav se knihovníkem universitní knihovny. Zemřel v Praze***) 26. června r. 1861. a pochován na evangelickém hřbitově karlínském. Jakožto spisovatel proslul hlavně v oboru jazykovědném a dějepisném.

*) Míst v básnických pracích Stachových, v nichžto nepříznivý úsudek Dobrovského sám nazývá příčinou pozdějšího svého veršování, jest velmi mnoho. Náleží sem i verš z výše uvedené básničky „Má hrobka“, znějící: „hanou k zpěvu donucený.“

**) Časopis ten nelze zváti „zábavným“, jak učiněno v Jirečkově „Anthologii“ na str. XIV. třetího svazku vydání pátého.

***) V Přecechtělově „Rozhledě dějin literatury“ na str. 172. udáno mylně že zemřel ve Vídni.

Za mladých let svých Šafařík obíral se básnictvím, a prvým jeho plodem literárním jest sbírka básní *Tatranská Músa s lýrou slovanskou,* vydaná r. 1814.

Jiří Palkovič prorokoval Šafaříkovi jakožto básníku budoucnost co nejstkvělejší, posoudiv v „Týdenníku", roč. 1815., jeho „Tatranskou Músu s lýrou slovanskou". Posudek ten budiž otištěn tu v plném znění, a to již i z té příčiny, že bohužel básnické sbírky Šafaříkovy nikde dopíditi se nelze.*) Palkovič píše: „Opět jeden mladý Slovák vydal pěkné slovenské**) básně pod nápisem: „„Tatranská Músa s lýrou slovanskou". V Levoči 1814. U Josefa Mayera kněhtlačitele; 80 str. v 8°. Skladatel jest p. P. J. Šafáry***), syn Sl. B. kazatele při církvi kobelárské v gemerské stolici, jenž v kežmarském gymnasium pod Tatrami se doučiv, s počátku b. m. října přes Prešpurek na vysoké školy jenanské pospíchal. Bude z něho znamenitý básník a vůbec spisovatel slovanský, jestli — jakož ten pevný oumysl má — ještě dokonalejší známosti jak řeči naší tak i jiných věcí nabude. Fantasí jeho jest velmi živá a bystrá (však ještě příliš létavá —), řeč poetická, malování nádherná, důstojná, utěšená atd., ale příliš jest milovný nových, od některých teď žijících spisovatelů českých nevelmi dobře udělaných slov a mluvení. „Ztraceného ráje" v tomto ohledu skoro příliš užil †) — kýž se raději od Veleslavínů, Kralických vydavatelů Biblí, Komenských atd. slovensky učí! — i sám se, jak se zdá, o zformování některých pokusil, ale ne vždy zdařile, ku př. libomilý. — Ostatně ku podivení jest ta snážnosť, kterouž musil vynaložiti, aby tak zvláštní známosti jazyka našeho nabyl, v pojení

*) Nejen že není v žádné z přístupných pražských knihoven, nýbrž ani v soukromé knihovně snad nikde se nevyskýtá. Pisatel těchto řádků soukromě i veřejně doptával se po ní, psal i na Slovensko, kde p. farář Em. Louček před 24 lety prý ji měl, ale jeho syn odpověděl, že jí také již nemá. Budiž i připomenuto, že v Douchově „Knihopisném slovníce" rok vydání i název chybně podán.

**) Palkovič píše „slovenský" místo „český" vůbec.

***) Šafařík podpisoval se prvotně „Šafáry", potom jako básník „Josef Jarmil Ssafarzik", když pak básniti přestal, odložil i básnické své jméno „Jarmil".

†) Palkovič míní překlad Josefa Jungmanna Miltonova „Ztraceného ráje", vydaný r. 1811., v němžto, jak níže bude pověděno, Jungmann, mnohá nová slova utvořil.

(konstrukcí) slov ještě se někdy mýlí, jmenovitě několikrát položil akkusativ s slovem (verbum) místo genitivu, a naopak. Tato „Tatranská Músa“, jejíž zjevení zajisté památné jest a kterouž „Músa s slovenských hor“ *) s slovenskou srdečností vítá, zazpívejž a zahrejž na svou slovenskou lýru, k průbě, P. P. čtenářům „Týdenníka“ následující písničky:

Jiskra božství.

Co jest člověk? co jest život jeho?
Stín jest člověk, život jeho sen. —
Od hvězd spadlá jiskra božství jen
může mu půjčit bytu skutečného.

Sletěl blesk: a bělmo s pošmourného
oka padá, mrak se mění v den.
Sletěl den: a srdce vře, až ven
proud se citů vroucných valí z něho.

Světlo, světlo, to jej z spání budí,
vznáší k hvězdné nebe výsosti:
láska, ta ho stezkou milosti

z mrtvé říše v ráje květlé pudí. —
O, jenž's pravým obou ctitelem,
buď i mým vždy věrným přítelem! **)

Život a smrt.

Buď zdrávo, světlo denní!
Mně hasne v oku zrak.
Zde místa pro mě není:
buď zdrávo, světlo denní!
Jak náhle vše se mění:
tu mrká, tu je mrak!
Buď zdrávo, světlo denní!
Mně hasne v oku zrak.

Jest sladký život v světě:
jsou dnové mladosti.

---

*) Palkovič má na mysli svou sbírku básnickou.

**) Posudek tento jest až potud otištěn i ve „Světozoru“, příloze ke „Slovenským novinám“, roč. 1860., s názvem „Posudek o první literární práci P. J. Šafaříka“ na str. 181. a 182., ale s některými vadami.

I mou, ach, stezkou v létě,
kdy sladký život v světě,
se smály v čerstvém květě
krás zemských plnosti.
Jest sladký život v světě:
jsou dnové mladosti.

Již, světe, táhnu z tebe!
Buď věčně, věčně zdráv!
Hle, dech mi cosi střebe:
již táhnu, světe, z tebe,
Což? — nové vidím nebe, —
vlast novou, — nový stav. —
Již, světe, táhnu z tebe!
Buď věčně — věčně — zdráv!

Exemplářové této „Músy tatranské“ snad se z Levoče brzo i do Prešpurka dostanou.“

A ještě něco stoj zde na pochvalu básnické činnosti Šafaříkovy, nežli dále pokročíme. Šafařík, než odešel z vlasti své do Jeny, sepsal jako by na rozloučenou delší báseň ke jmeninám příznivce a příbuzného svého Samuela Šárkaně. Báseň tato zalíbila se velice všem, kdo ji čítali, pročež i kolovala v hojných opisech po Slovensku. Jeden takový opis Štěpán Leška poslal Jiřímu Palkovičovi, by jej otiskl v „Týdenníku“, což on též učinil, a to v ročníce 1816. s názvem *Oběť šetrnosti a lásky Jeho Dvojctihodnosti Pánu Panu Samuelovi Šárkaň církve evang. edhazské Sl. B. kazateli a Sl. seniorátu Peštanského děkanu, v svátek jeho jména dne 26. srpna 1815. přinesená od P. J. Šafáryho.* V dopise svém k Palkovičovi, otištěném před onou básní, Leška pronesl mezi jiným tato povšimnutí hodná slova: „Soudu kritického nebudu vynášeti, nechám to na Vás; toliko připomenu, že ačkoli několik grammatických omylů se tu nachází, však přece ku podivení jest to, že z gemerské stolice tak znamenitý Slovák pošel, ježto již v svém mladém věku tak výborně píše. Což pak teprv můžeme o něm pomysliti a čeho v naději očekávati, jestliže, jakž za to mám, staré knihy slovenskočeské bedlivě čísti bude?!“ *) A když Šafařík měl vrátiti se z Jeny,

*) Otištěno jest i ve „Světozoru“, příloze ke „Slovenským novinám“, roč. 1861., na str. 321. — Začátek oné básně zní:
Již se slunce za břeh krylo,
již se s nebe sypal mrak;

Palkovič v „Týdenníku“ (roč. 1817. na str. 268.) oznámil: „Náš znamenitý vlastenec p. Pavel Josef Šafařík již svou „Tatranskou Músou“ a jinými výtečnými vytištěnými básněmi na slovo vzatý, kterýž se teď po několika týdnech s vysokých škol jenanských do milé vlasti navrátí, k tisku hotové má následující dvě přeložení: Hru Aristofanovu „Oblaky“ nazvanou, z řeckého originálu do slovenského přeloženou. Marii Stuartu aneb (jak ji Dan. Ad. z Veleslavína jmenuje —) Stvardy od Fridr. Šillera, též do našeho jazyku přeloženou. Jistou naději máme, že všickni krajané a praví Slováci k tomu rádi napomocni budou, aby tyto pěkné dva kusy brzo vydáni býti mohly, o čemž svým časem více.“ Po Šafaříkově pak návratě na Slovensko Palkovič v „Týdenníku“ (roč. 1817. na str. 312.) jásal takto: „Náš znamenitý a milý vlastenec p. Pavel J. Šafařík, o němž a o jehož spisích jsme nedávno zmínili, již skutečně z jenanských vysokých škol se navrátil...“

---

mně pak teskno v srdci bylo,
mně se v slzech smáčel zrak.
Na pahrbku, kdež se vinný
přes rozsochy vine kmen,
tam mne potkal soumrak stinný,
soumrak potkal, minul den.
Tam to bylo, kdež jsem v skrýši
„Líno! Líno!“ tajně lkal;
když v tom cosi zavzní s výši:
„Tu jsem! Kdo jsi, kdož mne zval?“
Já se vztrhnu, jak by nebe
troskotalo nade mnou;
však když vzhlédnu vůkol sebe,
ajhle, panna přede mnou!
Panna jako palma v puku,
jako růže na pohled,
ta mi mlčkem stiskla ruku,
hned se ztratil z těla led.
Kdo pak byl to dítě pěkné?
„Lína! kdo by?“ povíte:
Lína? Jáť i ona řekne,
žeť se věru mýlíte.
Músa byla, k níž se vine
přítelkyni duše má,
jenž, kdy sotva okem kyne,
již mě vězně v poutech má.

Takového tedy úspěchu Šafařík dočinil se hned prvými svými plody básnickými, tak velice účinkoval jimi na vlastenecké spisovatele, že tito, čtouce je, spatřovali hned ve mladistvém ještě spisovateli muže, který svým časem velmi znamenitým bude pracovníkem na národu roli dědičné.

Avšak Šafařík nedal se omámiti touto slávou básnickou a ačkoli „již prvými básnickými pracemi svými nad všeliké tehdejší básníky domácí, co týče se formy i obsahu, vynikal“ *) a ačkoli „takového vzletu řeči a smělosti fantasie v českých básních posud nebylo“, **) přece básniti přestal. Přestal básniti za účelem, aby více prospěl národu českému díly vědeckými, nežli možno básněmi. Svědčí o tom dopis jeho, psaný v srpnu ř. 1816., který zní: „Co jsem z P * * vystoupil, ani jiskry náklonnosti k básnířství nepocítil jsem, aniž, mním, se k němu přimámiti dám. Veliké příčiny mne k tomu ustanovily. Popatřte na celou literaturu naši! Jaké mezery k vyplňování!? Jaké poskvrny k vymazování! Kolik polí nevzdělaných! A my, jichžto povinnosť jest, chyby její podlé hřivna každý svého vyplňovati, nevhod vlasti a nám k hanbě! naposledy vždy jen básniti a — blázniti budem? Zdaliž (dle počtu) ***) básnířů českých není — legio? A kde který zeměpisec? Kde přírodopisec? Kde hmotoslov†)? Kolik pak asi dějopisců? Kolik mistrů v jiných uměních? Hanba nám! pravím. Zdaliž my všickni, jenž pro vlastenství horliti se zdáme, nejsme podobni oněm bláznivým podmanitelům, kteříž, před-

---

*) Ant. Rybička ve „Světozoru“, roč. 1861., na str. 321.

**) Vincenc Brandl ve „Světozoru“, roč. 1881., na str. 195., kdež i toto řečeno jest o „Tatranské Múse“: „Byl to pokus, vlastenecké myšlénky odívati ve formu klassickou:

Nechť kouř z objetí v hloubi prsou zňatých
zaclání struny mé; nechť genius volá:
Aj, tvé krásy tajemství!
věčné, Slavie, mé hoře!

Když jen odražený sladčeji přátelům
zábřesk ňádra kojí, ohlas uším vzeje:
Aj, tvé krásy tajemství!
věčné, Slavie, mé vděky!“

***) Nikoli — míní Šafařík — dle vniterné ceny jejich plodův.

†) Slovo to není v Jungmannově ani v Kottově slovníce. Míněn tím asi fysik, lučebník a pod.

stírajíce, že chtí národu (blaženějšímu) pomoci, vytrhše jej dobrotivému králi, pod své tyranské žezlo podrobují? Chceme lidí od milování jiných lepších literatur k své, — ač toho nehodné, nakloniti. Považte, příteli, této věci, an ve všech knihách našich ani snesitedlné známosti přirození — dočísti se nelze. Řeč naše jest tak spanilá, tak výborná, jistě milování hodná! — ale literatura, znejme se jen k pravdě, tak jak nyní stojí, srovnaná s druhými — ani toho vážení, kteréhož požívá, nezasluhuje. Pomyslte jen, vždyť bez pomoci sousedkyní svých ani jednoho poloučeného muže utvořiti nemůže. Myslím, že Vám to také k srdci půjde. Já tedy od básnění k umění zcela přestupuji, ač se to přirozeně rozumí, že v ničemž epochy nedovedu; aniž na mém obrácení Vlasť ničehož nezíská: ale poupostáním aspoň žádosti posloužení milé vlasti." *)

Tento dopis Šafaříkův věru zasluhuje, by byl řádně promyšlen a uvážen i za doby nynější, kdy takořka den co den noví a noví „básníci" se vyskýtají a kdy ten, kdo není básníkem, ani za spisovatele pokládán nebývá. Zároveň pak dopis ten ukazuje, jak bystrého ducha Šafařík byl, jsa znepokojen tehdejším stavem českého písemnictví, i jak skromného, vyjádřiv se, že na jeho „obrácení Vlasť ničehož nezíská". Byl mu 21 rok, a již ustanovil si pevně příští svou dráhu životní, na níž, a to snad právě proto, že záhy si ji vytekl, tak velikou měrou se proslavil.

Avšak poněkud i ještě později Šafařík obíral se básněním, snaže se zvelebiti jej rozpravami theoretickými, a to zejména metriky se dotýkajícími, a překládaje také některé básně, a to ještě po roce 1820. Ale životním úkolem básnictví Šafaříkovi potom nikdy nebylo, ačkoliv ovšem vždy, a to i když uvedený dopis psal, přál písemnictví českému básníkův opravdivých, stěžuje si v něm, že českých básníků jest množství toliko co do počtu, nikoli pak co do vniterné ceny jejich plodův.

František Palacký narodil se 14. června r. 1798. ve vsi Hodslavicích u Nového Jičína v Přerovsku na Moravě. Studoval v Prešpurce, kde seznámil se s Palkovičem, Kollárem**) a Bene-

*) Otištěn jest ve Hromádkových „Prvotinách" 7. ledna roku 1817. — Vincenc Brandl ve „Světozoru", roč. 1881., kde vylíčil podrobně život a působení Šafaříkovo, o dopise tomto zmínky nečiní. Šafařík poslal jej Hromádkovi z Moravy, kde dlel bezpochyby na prázdninách.

**) Jak seznámil se s Kollárem, uvedeno bude v oddíle II. při Kollárovi.

diktim, přítelem Šafaříkovým, a ve Vídni, kde seznámil se s Dobrovským, Kopitárem a jinými vynikajícími Slovany. Odebrav se do Prahy byl tu srdečně přijat od Jungmanna, Presla, Hanky, Dobrovského a j. Příležitá pak práce, kterou Dobrovský mu navrhl pro Hormayerův „Taschenbuch", totiž dějepis hraběcího rodu Šternberkův, uvedla Palackého na dobro na dráhu dějepisnou. Dobrovský seznámil jej s hrabětem Františkem Šternberkem a tento muž, jsa osvícený a jeden z nemnohých tehda pánů českých, kteří byli spolu českými vlastenci, jmenoval jej svým archivářem a způsobil, že svěřena mu redakce třetího dílu „Scriptores rerum bohemicarum", který měl obsahovati „Staré letopisy české". Z přátelských rozmluv těchto mužů zrodila se myšlénka, vydávati dva musejní časopisy, český a německý, které r. 1827. počaly vycházeti, a Palacký byl jejich redaktorem až do r. 1838. (německého pouze do r. 1831., kteréhožto roku přestáno jej vydávati). Brzy po té Palacký zvolen od stavů českých za historiografa království českého, i věnoval se pilně úkolu svému, sepsati dějiny národu českého, propátrávaje nejen archivy domácí, ale též archivy v Německu a v Italii. R. 1862. utvořil spolek na podporu českých spisovatelů „Svatobor", kterého byl předsedou. Zemřel v Praze 26. května r. 1876. a jest pochován v Lobkovicích, vsi na Labi v okrese brandýském.

Za mládí Palacký zabýval se básnictvím a krasovědou, a podal r. 1817. jakožto prvý *) svůj plod spisovatelský do Hromádkových „Prvotin pěkných umění" prostomluvou psaný překlad tří *zpěvův Ossianových* **), čímž uvedl je prvý do písemnictví českého.

---

*) Téhož r. 1817. Frant. Palacký složil a přednášel při pohřbě rektora a professora lycéa prešpurského verše, kteréž otištěny jsou ve „Světozoru", roč. 1858., na str. 150. a v „Lumíru", roč. 1858., na str. 956.

**) Ossian, domnělý rek a bard starogallský ze II. nebo III. století po Kr., byl prý slep jako Homér. Básně jeho vydal v anglickém překladě James Macpherson († 1796.) v letech 1761.—1763. a byly přijaty s všeobecným jásotem a překládány do všech jazykův evropských. Avšak záhy po jejich vydání začaly se ozývati hlasy, pokládající je za originál a nikoli za překlad, z čehož vznikl dlouhotrvající spor. Když bylo doléháno na Macphersona, by podal veřejnosti gallské originály básní těch, slíbil tak učiniti, ale nedostál slibu svému. Teprve po jeho smrti vydal sir John Sinclair originály ty, které však uznány byly za pouhé překlady z angličiny, čímž dokázáno, že básně Ossianovými řečené jsou podvrženy. R. 1826. vyšel úplný jejich český překlad od Josefa Holmanna, úředníka v Jičíně († 1850.). (O důležitějších básních Ossianových viz na str. 108. a 109. Blažkova spisu „Spůsobové básnictví a jejich literatura".)

Již tímto překladem Palacký prospěl velice českému básnictví. Obrátilyť zpěvy ty mysli do šedé romantické a tajemné dávnověkosti, a na mysli tak idyllicky naladěné, jako tehda bylo v Čechách, dojem jejich byl ovšem veliký, takže skoro všichni básníci čeští jali se „ossianiti“, a v básnictví našem vznikl účinkem toho značně čilejší ruch proti letům dřívějším.*)

Hlavně však Šafařík a Palacký povznesli české básnictví spiskem, vyšlým r. 1818. v Prešpurce s názvem *Počátkové českého básnictví obzvláště prosódie*, který byl novým podnětem k jeho rozkvětu. Spisek vyšel beze jména (anonymně), toliko vydavatel, Jan Blahoslav — podepsán u předmluvy —, a původci jeho byli Palacký a Šafařík, jimž i Josef Jungmann jistou měrou byl pomocen, jak níže bude připomenuto.**) Psáno v něm zejména o prosódii české, porážen přízvuk a velebena pohrdaná od přízvučníků časomíra slovy ohnivými, ráznými a smělými, ba namnoze také vyzývavými a nešetrnými, opovrhujícími prosódií přízvučnou a všemi plody básnickými na ní

---

*) Znova Palacký zpěvy ty otiskl v prvé části svého „Radhoště“ na str. 434.—447.

**) Jan Blahoslav neboli Benedikti, který býval jmenován též účastníkem spisku toho, měl činiti toliko při vydání, nikoli pak při sepsání jeho, jak praví Václav Zelený v „Životě Josefa Jungmanna“ na straně 218. dole. — Dr. Josef Durdík míní v „Musejníku“, ročníku 1878., na straně 64. a v „Poétice“ na str. 350. dílu I., že Blahoslav jest „pseudonym, za nímž dvojice slavných jmen se skrývá.“ Podobně řečeno v již i „Čechoslavu“, roč. 1821., na str. 26.: „Jméno Blahoslav si dal nejmenovaný skladatel spisu pod názvem Počátkové...“ Jan Kollár proti tomu, zmíniv se o něm ve „Slávy dceři“ ve znělce 80. zpěvu IV., kde zove jej „Blahoslav“, připomíná v poznámkách toto: „Blahoslav neboli Benedikti Jan, ještě žijící professor při evan. školách v Kežmarku; vydavatel „Počátků českého básnictví“ v Prešpurce roku 1818. Skladatel těchto básní (t. Kollár) míval v Jeně spolu s ním cvičení v české, polské a ruské řeči. Blahoslav jest správcem československé společnosti v Kežmarku, kde již mnoho dobrého způsobil.“ (Viz Kollárovy „Výklady“ ve II. díle jeho spisů, vydaných r. 1862., na str. 327. a 328.) Zevrubněji Kollár promlouvá o něm ve svých „Pamětech“ na str. 250.—254. IV. dílu spisů, kde ku konci praví: „Bohužel, že p. Benedikti uprostřed cesty tak chvalitebně začaté státi zůstal. Co by byl tento muž pro náš národ, obzvláště v těchto našich nešťastných časech, mohl vykonati! Muž tento zemřel roku 1847.“ — Palacký a Šafařík v „Počátcích“ nazvali se sami „krasocitnými geniemi“ a vůbec zajímavo jest, že leckde též o sobě v „Počátcích“ se zmiňují, a to nejen pochvalně, ale také výtky číníce svým pracím, jako na př. na str. 102. řečeno, že Šafařík ve dřívějších básních málo dbal libozvuku.

založenými. K tomu jsou připojeny krásné básně za příklad, že české verše dobře mohou plynouti časoměrou, a to dílem v dopisech samých dílem o sobě za dopisy na konci spisku.*)

Spisek věnován „Mladým básníkům, Čechům, Moravanům, Slovákům, hodným Músy schovancům, budoucí vlasti, národu, jazyka ozdobě“ a složen ve formě „listů“ neboli dopisů, jichžto jest šestero. Hned v předmluvě vydavatel obrací se ku „kvetoucí naději vlasti“ a poroučí jí své listy. Že je bude čísti, tím jest jist; neboť „což by mohlo zanícenému vlastenectvím básníku nad jazyk jeho býti důležitějším?“ Že pak možno zbuditi národu bohorozeného pěvce toliko tím, budeli povrhnuto prosódií přízvučnou, o tom jest svatosvatě přesvědčen; praví ť v VI. listě**), že, „kdyby se který Čechoslovan na perutech orlice tam ode Krkonošů nebo Tater, břehu Vltavy nebo Váhu, Moravy nebo Hronu těmi přízvučnými „vichrochumlomrakověncomodropovětrninami“ vzhůru k nebes blankytu vyšvihl a tam do časoměrné lýry své melodicky zpívati počal, proménil by se Genius vlasti ve slávě své, a nadarmo za ním poletující vran a strak hejno by nade země bařinami křehotati zůstalo.“ A zvláště hrdé sebevědomí vyznívá ze slov, obsažených již v předmluvě, že spisovatelům toho spisku „zajisté ani aristarchů mračnopozor ani tonomanů hromoblesky srdce lekem neomráčí; ale (že) ani nedospělců chvalné potleskování duše radostí neopojí.“

Ti, kdo, spravujíce se náukou Dobrovského buďto naprosto neb alespoň uchylujíce se nepatrně od ní, verše přízvučné skládali, pokládali sebe ovšem spiskem tímto za více méně doteknuty. I jali se přízvuku hájiti, a boj o přízvuk a časomíru stal se mnohem ostřejším, nežli byl dříve, takže není v dějinách našeho písemnictví prudšího zápasu, který, roznícen byv „Počátky“, v brzce veškero spisovatelstvo české do víru svého strhl.

Jmenovitě Šebestián Hněvkovský sepsal obranný spisek *Zlomky o českém básnictví, zvláště pak o prosódii v šesti listech* a vydal jej v Praze r. 1820., ostýchavě však zastávaje se přízvuku, více mu uškodil nežli prospěl.***) Vítězství přiřčeno všeobecně časomíře, kteráž

*) Jednu z básní těch, totiž „Na horu Radhošť“ Palacký znova otiskl v prvé části svého „Radhoště“, předeslav ji celému spisu „na místě úvodu“; v „Počátcích“ otištěna jest jakožto poslední příklad na konci spisku.

**) Na str. 112.

***) Že jsou původci „Počátků“ Palacký a Šafařík, Hněvkovský tou dobou

alespoň na čas takořka výhradně zavládla v českém básnictví a žádajíc již povahou svojí dokonalejší znalosti jazyka, značně také básnictví prospěla, zahájivši v něm dobu lepší.

Ale prospěch, který vzešel z „Počátků“ českému básnictví, vyprýštil ještě odjinud, a to mohutněji, nežli z vítězství přiřčeného časomíře.

Již tím, že — jak samozřejmo — obě strany, i strana zastávající se přízvuku i strana zastávající se časomíry, hleděly napsati co možná pěkné básně, by tak ukázaly býti svoji náuku lepší náuky strany druhé, vznikl ovšem prospěšný rozruch v českém básnictví. Prospěšný rozruch ten však i jinak byl „Počátky“ vyburcován. Bylať v té knížce poprvé pronesena ostrá věcná kritika, kteráž. ačkoli na pohled toliko na prosódii dorážela, vskutku, jak níže

ještě nevěděl, jak patrno ze str. 123. a 124. „Zlomků“. — Kromě Hněvkovského bojoval za prosódii přízvučnou velmi horlivě Frant. Boh. Štěpnička, podávaje rozpravy v té příčině do časopisů tehdejších, ale hlavní rozpravu, kterou k účelu tomu napsal, censura otisknouti nedovolila. (Viz o tom ve spise Rybičkově „Přední křisitelé“ na str. 119. a 195. dílu I.) Že Jungmann, jak nasvědčují Čelakovského „Sebrané listy“ na straně 78., přičinil se o to, by rozprava ta otištěna nebyla, nesrovnává se s pravdou. (Viz o tom v „Koledě“, roč. 1880., na straně 384.) — Také Vojtěch Nejedlý chystal se vystoupiti veřejně proti „Počátkům“. Ant. Rybička poznamenal o jeho „Bohyni“ mezi jiným toto: „Hned po vyjití „Počátků“ Vojt. Nejedlý, jak se podobá k vyzvání bratra Jana a jiných přízvučníků, zdělal širší báseň v 6 zpěvích s titulem „Bohyně“. — V básni této usiluje skladatel způsobem satirickoallegorickým prosódii přízvučnou naproti časomíře hájiti a přednosti a krásy, kterýmiž onano nad touto vyniká, na oči vystaviti. Báseň tato, byvši v květnu r. 1819. skončena a r. 1820. k tisku od censury povolena, nevyšla však z příčin nám neznámých u veřejnosť.“ (Viz na str. 157. spisu „Přední křisitelé“.) — Že Ant. J. Puchmajer nejal se hájiti přízvuku proti „Počátkům“, jest vysvětlitelno tím, že tou dobou již velice churavěl, a poněkud snad i tím, že též on, jak výše (na str. 65.) vyloženo, byl nakloněn časomíře. Ani Dobrovský proti „Počátkům“ veřejně se neozval. Mluveno sice, že chystá odpověď, jak vidno z dopisu Kynského k Hankovi z r. 1818.: „Pište mi, zdali Dobrovský o české prosódii pracuje, jakž v „Tydenníku“ (Palkovičově) se prohlásilo“, avšak zpráva ta byla nepodstatna. (Viz na str. 171. Brandlova „Života Josefa Dobrovského“.) — A jak zachoval se Václav Stach? Nabyv naděje, že by jeho „Harmonie“ mohla býti vydána, poslal ji Josefu Jungmannovi, ale Jungmannovi mnohé věci nelíbily se v ní. (Viz v „Osvětě“, roč. 1873., na str. 850. a 851.) — Chvalný posudek „Počátkův“ od K. (neznámo, od koho) a nepříznivý „Zlomkův“ od Josefa Jungmanna (dle 377. str. Zeleného „Života Josefa Jungmanna“) viz v „Kroku“ r. 1821. na str. 141.—163. dílu I. částky II.

bude ještě vyloženo, zaměřena byla proti veškeré téměř posavadní české tvorbě básnické a kteráž idyllismus tehdejší mocně rozrušila, snažíc se zvýšiti požadavky českého básnictví, a snaha ta se jí podařila.

Řečeno, že účinkem „Počátků" časomíra alespoň na čas takořka výhradně zavládla v českém básnictví. Jest však rozuměti tomu více pouze tak, že zastancové přízvuku umlkli, nežli že vzdali se zcela přízvuku a přijali časomíru. Bylť snad z tehdejších básníků přízvučných František Josef Rayman jediný, který, když „Počátkové" vyšli, přestal básniti přízvučně naprosto.

František Josef Rayman narodil se 8. března r. 1762. v Jičíně, byl farářem v Častolovicích ve Královéhradecku, kde zemřel 3. ledna r. 1829. Sepsal mimo několik nábožných písní tři větší epické básně, totiž: *Máří Magdalena* o 5 zpěvech (r. 1816.), *Poslední den a soud* o 3 písních*) (1817.) a *Josef Egyptský***) o 12 zpěvech (1820.).

Nejkratší z těchto básní Raymanových jest „Poslední den a soud", nejdelší jest „Josef Egyptský", která, jsouc psána šestiměrem časoměrným***), jest prvou větší epickou prací toho způsobu veršování v našem písemnictví. A v předmluvě k této básni Rayman připomíná: „Tuto báseň jsem měl zhotovenou přízvučně, a sice v rýmu, a již byla k tisku do Prahy odeslána, když jsem do rukou dostal Počátky českého básnictví. Sotva jsem tyto přečetl, hned jsem požádal svůj rukopis nazpět, a počal jsem nepřízvučně aneb metricky celou tuto báseň předělávat." V dalším pak vyslovuje se proti přízvuku.

Básně Raymanovy nemají valné ceny, ačkoli nelze tvrditi, že by Rayman nebyl měl básnického nadání. Dostal se však na zcestí a za nedostatku řádné kritiky v písemnictví českém jeho doby nedáno mu pohnutky, by snažil se uvésti v básně své způsob umělejší. Tu a tam vyskýtá se v básních jeho jiskra básnická i jednotlivé

---

*) Názvy jejich jsou: „Zmatenost přirozenosti", „Vzkříšení z mrtvých", a „Poslední soud".

**) Název v originále jest „Jozeff Egipstský".

***) Jaké ty šestiměry jsou, možno posouditi hned z prvých dvou:

Syn rostoucí Josef, rostoucí od pohledu krásný!
Jestiť dvanácte bratří, — spanilejšího nad něho není.

zdařilé části, ale celkem postrádají vybroušeného vkusu a nevyhovují vyšším požadavkům krasovědným.

Úsudek Šebestiána Hněvkovského o básních Raymanových není ovšem způsobilý k tomu, by z něho ráz jejich vysvítal, a jest i příliš nezralý, by bylo možno klásti naň alespoň nějakou váhu „Frant. Rayman“ — píše Hněvkovský — „ve své epické básni „Máří Magdalena“ výborné myšlénky, básnický oheň a tvorného ducha prozrazuje. Kdyby při druhém vydání polohu dle zdání jistého mistra*) změnil, aneb buď rytmem zvlášť, nebo rým bez heksametrického rytmu sobě zvolil, báseň ta by klassickou cenu získati musila. Jeho „Josef Egyptský“ též básnického ducha jeví. Od tohoto učence, když sobě básnění další oblíbí, aestheticky pravidel šetřiti a verše pilovati bude, mnoho se očekávati dá.“ Úsudek tento projeven r. 1820.; Hněvkovský asi zapomněl, že Raymanovi tehda bylo již 58 let a že již tedy nemnoho básnických plodův od něho bylo lze očekávati!

O Raymanových básních dramatických zmínka bude v oboru dramatickém.**)

Poohlédněme se ještě s Ant. Jar. Puchmajerem, jak kým až po rok 1818., kdy „Počátkové“ vyšli, v novočeském básnictví šestiměry skládány. Puchmajer píše o tom v předmluvě k „Fialkám“, že „přízvuk bez ohledu na ostatní dlouhé a krátké“ jest v Palkovičově překladě „Iliady“; „přízvuk s neúplným šetřením nepřízvučných slabik“ v Jana Nejedlého překladě „Iliady“; „přízvuk s úplným zachováváním nepřízvučných, dlouhých a krátkých“ v Puchmajerově překladě „Chrámu gnidského“; „přízvuk, který, a to prosodicky krátký (ostrý), následující dlouhou slabikou se pohlcuje“, v Puchmajerově překladě „Iliady“ a „posicí bez přízvuku, kde ohled na dlouhé a při sběhnutí více spoluzvuček krátká za dlouhou se béře“, v „Počátcích českého básnictví“.***)

---

*) Míní Dobrovského.

**) Nástin životopisný „František Rayman“ napsal Alojs Dostál do „Blahověstu“, roč. 1883., na str. 471.—476., kdež i zevrubnější zpráva o jeho básních jest podána a připomenuto, že lépe psáti jest „Rayman“ nežli „Raymann“.

***) O boji ve příčině prosódie lze dočísti se také ve článku Fr. Bílého „Literární spory v době probuzení našeho národu“ v „Komenském“, roč. 1884., na str. 417.—419. a 438.—440.

f) O vrchole básnictví za doby přípravné.

Při „Počátcích českého básnictví“ byl, jak výše (na str. 106.) podotčeno, jistou měrou pomocen i Josef Jungmann, přidruživ se také k boji o prosódii a přispěv tím jakož i básnickou svojí činností vůbec velmi úspěšně k rozkvětu českého básnictví.

Josef Jungmann*) narodil se 16. července r. 1773. ve vsi Hudlicích nedaleko Berouna na Křivoklátsku, studoval v Praze gymnasium, filosofii a práva, po té oddav se učitelství působil při gymnasii litoměřickém**) a dosáhnuv hodnosti doktora filosofie, stal se roku 1815. professorem a později ředitelem akademického gymnasia v Praze. Zemřel na odpočince v Praze 14.***) listopadu r. 1847. a pochován na hřbitově olšanském.

Jsa ještě posluchačem práv, Jungmann účastnil se již svými pokusy básnickými sbírek, způsobených Puchmajerem. Do sbírky z r. 1795., kterýžto rok jest počátkem literární činnosti Jungmannovy vůbec, přispěl jedním čtyřřádkovým epigrammem a do sbírky z r. 1798. čtyřmi epigrammy;†) do sbírky z r. 1802. podal prvou českou znělku *Těžké vybrání* a do sbírky z r. 1814. původní báseň *Spokojenosť* a překlad Popovy hymny *Messiáš* a Schillerovy††) romance *Rukavička*.

Z básní těch uvedeme si, míníce se zavděčiti, onu první otištěnou práci Jungmannovu jakož i prvou českou znělku.

Epigramm jest podepsán skratkem „J. J.“, jehož i později Jungmann skoro vždy užíval u příspěvků svých v časopisech. Zní:

---

*) Na křtu dáno mu jméno „Josef Jakub“.

**) Dostav se do Litoměřic Jungmann ihned ve školním roce 1800. jal se dobrovolně v mimořádných hodinách vyučovati své žactvo jazyku českému, i byl v Čechách prvým, jenž — a to v městě skoro již německém — český jazyk mládeži vykládal. (Viz o tom v Zeleného „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 34.)

***) Chybně udáváno 16. listopadu; viz o tom v „Urbánkově Věstníce bibliografickém“, roč. 1882., na str. 130.

†) Epigrammů těch Jungmann do sebraných svých spisů r. 1841. nepřijal, pokládaje tyto veršíky, za dob studentských skládané, za prostý cvik ve slohu.

††) Jan Krištof Fridrich Schiller, slavný básník německý, narodil se r. 1759. v Marbachu ve Virtembersku a zemřel r. 1805. ve Výmaru.

O Zdiborce.

Hezká[1]) Zdiborka, hodna lásky polìbení,
vždy truchlíc naříká sama sobě na svět.[2])
Proč? snad že mladá? snad že pěkná není?
O ne! žeť dvacet má, muž třikrát tolik let.

Znělka jest podepsána plným jménem „Josef Jungmann“ a zní tak, jak prvně byla otištěna, takto:

Těžké vybrání.

Dívky dvě můj život sladit volí,
popohnulo jich mé vzdychání,
sladké, však jak těžké vybrání!
Obou nelze, jednu vzíti bolí.

Rusá, jako zlatá síje v rolí,
Lila, jemně hoří k líbání;
prudkým hřeje ohněm k kochání
pěkná, živá, černooká Lolí.

Zvolím prudkou lásku Lolinu,
čili jemný oheň modrých očí?
Prudkýmť se i jemným rozplynu.

Slepě, vztáhna ruce, když mne zočí,
která dříve k horkým prsům skočí,
k prsům horkým slepě přivinu.*)

Co týče se boje o prosódii, Jungmann dal podnět ke spisku „Počátkové českého básnictví obzvláště prosódie“, vydanému r. 1818. v Prešpurce. R. 1817. totiž přibyl do Prahy Pavel Josef Šafařík, vraceje se do Uher z Jeny, kterého, prohlédajícího zralou myslí tehdejší stav českého písemnictví, idyllické jeho živoření naplňovalo tesknými obavami o budoucnosť národu českého. V Praze navštívil Jungmanna, a tu vzájemná výměna myšlének brzo netoliko zjistila

---

[1]) Tištěno „Heská“.

[2]) Tištěno „nasvět“, jako vůbec všude ve sbírkách Puchmajerových, vyjímaje svazek pátý, předložky splývají se svými slovy.

*) Znělku tu Jungmann ve svých sebraných spisech roku 1841. otiskl úplně beze změny — pouze v prvém verši jest „sladiť“ místo „sladit“ — s touto poznámkou: „Tento první pokus znělky v českém jazyku od r. 1798. naděje se laskavého soudu.“ Zcela tak učiněno také v „Národní bibliotéce“.

obapolnou shodu v názorech,*) ale přijměla je též, aby uvažovali, jak odstraniti zmalátnělosť českého básnictví. Že lahoda v té příčině nepomůže, bylo jim jasno, tož usnesli se tichý tábor vyburcovati ostrou kritikou, což učiněno r. 1818. „Počátky“, jak již výše bylo podotčeno.**) I byl Jungmann původcem převratu idyllického směru v básnictví českém, snaže se uvésti v ně vkus protřelejší, třeba že směr ten ještě potrval i několik roků po roce 1820. a třeba že sám Jungmann ještě r. 1841., jak níže bude řečeno, vydal báseň idyllickou.

Jinak co do prosódie mírná Jungmannova povaha ovšem nepřála hádkám, nýbrž chtěla spíše rozepři obou stran tiše porovnati, postavivši se prostřed obou. Jungmann totiž, sebrav důvody,***) kterými přízvuk i časomíra od svých zastanců byly podporovány, snažil se jednak zjednati u tehdejších pěstitelů českého básnictví

*) Jungmann byl jiného mínění nežli Hněvkovský. V posudku svém „Zlomků“ r. 1821. (v „Kroku“ na str. 162. a 163. dílu I. částky II.) přeje si, by soud Hněvkovského byl „beze vší hyperbole, která nás u méně milovných literatury naší znatelů toliko v posměch uvésti může“, dokládaje: „Kdo jednu dobrou periodu vyvedl, není ještě Cicerónem, aniž pro jednu dobrou ódu Horácem!“ (Není asi náhodou, že Jungmann právě Ciceróna a Horáce tu připomíná; nazvalť Hněvkovský Cicerónem Jana Nejedlého, Horácem Palkoviče, kteří byli literárními nepřátely Jungmannovými.) — Jak Šafařík pohlížel na tehdejší české písemnictví, o tom promluveno na str. 103. a 104.

**) Takto vznik „Počátků“ vykládá Josef Jireček v „Musejníku“, roč. 1878., na str. 237. a 238. — Že Jungmann jest původcem „Počátků“, hádáno již r. 1818. Dopisovatel z Čech do Palkovičova „Týdenníka“ napsal r. 1818. (na str. 303.): „V Čechách mají za vydavatele toho spisu (t. j. „Počátků“) Š., P. a M. (t. j. Šafaříka, Palackého a Marka), mnozí ale za pravého J. (t. j. Jungmanna).“

***) Učinil tak již r. 1804., ale spisu, napsaného tehda, nevydal, čehož důvodů hledati jest jednak v obavě, by „zvláštníkem nějakým nebo dokonce svárlivcem světu posměvačnému než pravdě milejším býti se nezdál“, jednak, a to nemenší měrou, v tom, že neslýchaná jízlivosť, s kterou Václav Stach r. 1805. obořil se na tvůrce prosódie přízvučné, učinila na dlouhý čas vděčnému „ceniteli nesmrtelných zásluh“ Dobrovského věcí nemožnou přidružiti se k němu a bojovati s ním jaksi pod jedním praporem. Když však vyšli „Počátkové českého básnictví“ a Hněvkovského „Zlomky“, Jungmann vystoupil veřejně, ač anonymně, r. 1821. v „Kroku“, kde, probrav zevrubným posudkem důvody Hněvkovského, postavil proti nim vítězně časomíru, a tak slavil stkvělé vítězství své theorie za mnohá léta po sepsání své rozpravy; poslav mladé nadšené zápasníky do prvého boje, rozhodl ve příhodné chvíli konečné vítězství. (Dle str. 55., 221. a 377. Zeleného „Života Josefa Jungmanna“.)

věcnými úvahami svými průchod zdravějšímu názoru o pravém základě a o pravidlech rhytmu českého, jednak, maje vkus vytříbený bedlivou četbou básníků cizojazyčných a znaje důkladně jazyk český, ještě mocněji a zdárněji působil ve směru tom původními básněmi svými i přeloženými, básně je i přízvučně i časoměrně.*)

Zvláště výtečný jest na onen čas překlad z angličiny Miltononova**) *Ztraceného ráje,* který Jungmann provedl co nejpřísněji na základě náuky o přízvuku tak, že užil pětistopého trochéje nadměrného místo pětistopého jambu úplného, kterýmžto jest psána skladba původní, napodobě tím velmi vhodně původní metrum; jestiť u trochéje nadměrného poslední slabika prvého verše přízvučna, po přízvučné slabice má následovati slabika bezpřízvučná, i přechází tím chod trochéjský jaksi v jambický.***)

*) Později spor urovnán tak, že časomíry užíváno z pravidla při překladech z jazyků klassických, přízvuku pak při básních původních, ale jsou i posud skládány také původní básně časoměrou, ačkoli „přízvuk jest podstatnou částí moderního veršovnictví“, jak píše Primus Sobotka v „Osvětě“, roč. 1877., na str. 317. — Stoj zde také, co praví dr. Jos. Durdík ve své „Poétice“ na str. 349.: „Nelze zakryti, že ve skutečnosti naší spor nabyl větší ostrosti na straně časoměrců, kteří proti přízvuku mnohem nemilosrdněji vystupovali, kdežto přízvučníci s počátku ku popírání časomíry nepostoupili, snažíce se jen, aby přízvuk byl také uznán. Jsoucnosť, i krása časomíry v českém jsou nepopíratelny. Spor mohl tedy býti i se strany přívrženců veden docela chladně.“ — Zajímavo jest i připomenouti, že Frant. Boh. Štěpnička byl takořka jist, že prosódie časoměrná nezvítězí a „jsa“ — jak sám o sobě napsal (viz na str. 179. „Musejníka“, roč. 1835.) — „té naděje, že čtenářstvo brzo pozná nepravosť takového domnění (t. j. nepravosť prosódie časoměrné, hlásané „Počátky“), šprýmem toliko jej ve vycházejících tenkráte „Rozmanitostech“ a „Čechoslavu“ odbýval“, avšak vydav r. 1817. „Hlas lýry české“ a „maje v oumyslu po svazcích všecky básnické své práce vydati“, přece „pro uvarování se mrzutosti“ — jak tamže dočísti se lze — „další vydávání básní svých zastaviti přinucena se viděl“ a teprve, „když později zmíněné hádky přestaly, vydal r. 1823. ostatní básně své“.

**) John (Jan) Milton, proslulý epický básník anglický, narodil se r. 1608 v Londýně, kde zemřel r. 1674. R. 1653. pozbyl úplně zraku svého, a jsa již slep, utvořil v sobě a diktoval nejslavnější plod svůj „Ztracený ráj“ a později „Ráj opět získaný“, kterážto báseň však prvější se nevyrovná. (Článek „John Milton jako paedagog“ podal V. Petrů do „Paedagogia“, roč. 1880., na str. 453.—461.)

***) Metra jambického Jungmann nevolil proto, že dobře vědom si byl, jak jamby češtině, která přízvukuje prvou slabiku slov, nesvědčí. — Stojte zde ve příčině té dva doklady: „Přílišné příchylnosti mladších básníků našich k jambu nikterak neschvalujeme, nevidouce v tom nic jiného než otrocké napo-

Miltonův „Ztracený ráj“ jest epos duchovní o 12 zpěvech, začínající se:

> Neposlušnosť první člověka, i plod
> stromu zakázaný, jehož požití
> zhoubné vneslo smrť a bídu všelikou
> na svět, s ztrátou ráje, až nás Bůhčlověk
> vykoupil, a získal opět blažené
> ono sídlo: — zpívej, Músо nebeská!

a líčící pád prvých rodičů v ráji a vyhnání jich z ráje. Vyniká pak báseň ta vznešeností svého předmětu i mohutným slohem. Pověsť o pádu našich prarodičů, líčení nebes, pekla, chaosu i nové země, zpupná a kleslá postava odbojného archanděla, svrženého s nebe, triumfujícího nad Adamem i Evou v ráji a měnícího zemi od té doby v bojiště, na němžto potýká se s božstvem — jsou místa velikolepá, svědčící o mohutném duchu básníkově. Avšak největším útvorem básníkovým jest povaha Satanova a Evina, kde Satan jeví se jakožto vtělená drzosť rozumová i bezdůvodná ctižádosť a Eva jakožto žena abstraktní, ale rozkošná i čarovná. Stopy rozsáhlé pročetlosti Miltonovy pozorujeme netoliko ve přirovnáních a metaforách, nýbrž i v samém výraze i v uspořádání myšlének; vše však nese na sobě ráz vlastního jeho ducha. Více nežli kterýkoli jiný básník Milton spojuje v sobě známky písemnictví dávného i moderního. U něho nalézáme klassickou prostotu myšlénky a hrubou

---

dobení německého a anglického ve dramatech veršování.“ („Zprávy soudcův o dramatech z dějin slovanských“, v Praze 1860., na str. 22.) — „Zpomínám si na svého bývalého professora in humanioribus, Karla Simeona Macháčka, dobrého básníka jistě a stilistu a ještě lepšího aesthetika, který říkával, že nám Čechům jest přirozen trochéj, Němcům jamb; a přece mladí básníkové naši veskrz oblibují si jamb a dosti nešťastně. Prvý u nás s jambem začal Hálek (ovšem již Mácha dříve, ale zůstal ojedinělý), a tuším jen proto, by ukázal, že čeština i k jambickému veršování se hodí; ale myslím, že přese všecku básnickou šikovnosť a obratnosť v řeči jamb nám zůstane vždy více méně nepřirozeným a nuceným. Čistě přízvukové trochéjské veršování okázal nám Kollár ve svých znělkách, Čelakovský ve své „Růži stolisté“ a j. My Čechové máme velmi málo jednoslabičných slov, a předložka splyne se slovem a přejímá důraz na sebe, nemůže tedy z předu za krátkou slabiku v jambě přízvukovém státi. Odtud to nudné, že v takových verších třeba 4 řádky po sobě začínají se ubohým výpomocným „a“.“ („Ženské listy“, roč. 1873., na str. 93.) — K dokladu druhému jest připomenouti, že prvou českou báseň jambem složil, jak níže bude podotčeno, Jungmann.

sílu názoru i romantické zauzlení a rozmanitost v líčení. Základních myšlének jest málo, ale okras i ozdob hojně. Hlavní jeho povahy náležejí k nejprostším. „Ztracený ráj“ jest epický velikostí jednání a episodami války v nebesích, jednání však samo jest dramatické i co do rozvrhu i co do provedení, a hlavní záliba spočívá od počátku až do konce na jediné povaze tragické, padlém archandělu. I lyrickou jest báseň tato nejen na jednotlivých místech, ale také vůbec, celým svým tónem i výrazem.*)

„Ztracený ráj“, jsa nejvznešenější básní v písemnictví anglickém, byl skoro do všech vzdělaných jazykův evropských přeložen. Překlad Jungmannův, prvý znamenitý překlad veršovaný v českém písemnictví vůbec,**) byl učiněn v letech 1800.—1804., ale tiskem vyšel teprve v létě r. 1811. o dvou dílech, a to v neúhledném malém formátě a na chatrném, promáčivém papíře sice, vanul však z něho duch volný, smělý, slovanský;***) předeslána jest předmluva a životopis Miltonův, za jednotlivými pak zpěvy jsou poznámky a na konci „Poznamenání slov pozatmělejších“†). Jungmann povznesl tímto překladem český jazyk básnický jedním rázem na stupeň dokonalosti, na jakémžto do té doby nebyl. Mluva v něm jest vesměs správna, jadrna, mnohá slova nová šťastně utvořena, mnohá jinoslovanská vhodně přibrána a vše tak mistrno, že stal se vzorem jiným básníkům českým, ušlechťuje velmi blahodárně básnickou mluvu jejich.††) Podruhé překlad ten vydán r. 1843. v „Novočeské bibliotéce“ s nemnohými změnami a potřetí vyšel r. 1873. jakožto svazek III. spisů Jungmannových v „Národní bibliotéce“ s před-

---

*) Úsudek ten podán dle XIII. a XIV. str. třetího svazku spisů Jungmannových v „Národní bibliotéce“.

**) Šeb. Hněvkovský vyjádřil se docela, že překlad ten „i tevtonské i jiné jak v síle tak v krátkosti a v dokonalosti převyšuje“. (Viz na str. 117. „Zlomkův o českém básnictví“.)

***) Dle Zeleného v „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 45.

†) V „Poznamenání“ tom vyložena jsou mimo jiná tato slova: „arciotec, blahý, chmura, čerpám, dav, dech, dosíci, dráha, hnusný, hrad, kolmý, látka, lup, obřad, obraznost, ohon, ohromný, otvor, pánovitě, siný, šumný, tkvím, trest, touha, tvar, úkor, úsvit, útrpnost, vděk, výspa, vzduch, vzteklice, zdroj, zjev, znak.“

††) Jiřímu Palkovičovi, jak již výše (na str. 99.) připomenuto, jakož i jiným „staromilcům“, jak na svém místě níže bude pověděno, nová slova ve „Ztraceném ráji“ se nelíbila.

mluvou vydání druhého a s životopisem Miltonovým i Jungmannovým.

Bylo řečeno, že Jungmann provedl překlad Miltonova „Ztraceného ráje“ co nejpřísněji na základě náuky o přízvuku. Tím však přesvědčil se dokonale, že prosódie přízvučná v básních klassických jest nevhodna, a sotva tento překlad, o němžto čtyři roky pracoval, dokončil, stal se úsilnějším přívržencem — časomíry, zastávaje se jí proti přízvuku a následuje tak svého předchůdce Václava Stacha. Z časoměrných jeho básní byla již uvedena shora Popova hymna *Messiáš,* která — což ovšem jest velice zvláštní — byla otištěna ve sbírce, způsobené Puchmajerem, jenžto byl přívržencem přízvuku. Mimo tu jest uvésti zejména výtečný jeho překlad výtečného Göthova*) eposu idyllického (občanského) *Herman a Dorota,* o němžto jal se pracovati již před r. 1815.**), ale tiskem vydáno teprve r. 1841. mezi „Josefa Jungmanna Sebranými spisy veršem i prósou“, tvořícími prvý svazek „Novočeské bibliotéky“, vydávané Maticí českou.

Epos „Herman a Dorota“, majíc za látku občanský život s pozadím dějepisným, skládá se z 9 zpěvů, psaných v šestiměrech, z nichžto každý má za nadpis jméno jedné z devíti Mús. Začíná se slovy, která pronáší hospodský „U zlatého lva“ ke své ženě:

„Tak jsem nikdy co živ neviděl trh i ulice pusté!
Vždyť se zdá, jako město by vymřelo! Přes padesáte
mním že z bydlitelův tu našich nepozůstalo všechněch.
Hle, zvědavosť co dělá; i běžíť a harcuje každý,
vyhnanců nebohých tažení chtě zříti žalostné
— — — — — — — — — — — — — — — —“

a obsah jeho jest: Za veliké revoluce francouzské mnozí Francouzové vystěhovali se ze své vlasti a přišli do Německa. Zástup takovýchto vystěhovalců, táhnoucí z Elsasu přes Rýn, ubíral se podlé pokojného německého městečka.***) Mezi těmi, kdo z mě-

---

*) Jan Volfgang Göthe, nejpřednější básník německý, narodil se r. 1749. ve Frankfurtě nad Mohanem a zemřel r. 1832. „Hermana a Dorotu“ vydal roku 1797.

**) Nejstarší stopa, že Jungmann epos to překládal, jest z r. 1812. (Viz na str. 86. Zeleného „Života Josefa Jungmanna“.)

***) Göthe podnět vzal z knížky o protestanských vystěhovalcích solnohradských, které vyhnal arcibiskup Firmian r. 1731., přeložil však děj eposu

stečka hrnuli se podívat na vystěhovalce, jest i Herman, syn hospodského „U zlatého lva“. Bídou, kterou spatřil, Herman byl velice dojat, a zvláště dojala jej dívka, přispívající výdajnou pomocí nemocné ženě a jejímu děcku. Poněvadž pak otec Hermanův již několikráte projevil přání, by Herman odhodlal se pojati jednu ze dcer souseda kupce za manželku, z nichžto však žádná Hermanovi se nelíbila, Herman nyní, navrátiv se domů, vyznal otci a matce, že pojme cizí onu dívku Dorotu za manželku, protože jak o rozumu tak o dobrém srdci jejím se přesvědčil. Otec zprvu tomu odpíral, ale matka a domácí přátelé, farář a lékárník, domlouvali mu, takže svolil. I jdou potom farář a lékárník s Hermanem vyhledat dívky, dovídají se o ní od starosty vystěhovalecké obce mnoho chvalitebného, a Herman vyslovuje jí ostýchavě a nesměle žádosť, aby s ním šla do jeho domu. Dorota domnívajíc se, že má jíti k němu za služku, přijímá jeho návrh. Teprve když do domu přišla, dovídá se, že má býti Hermanovou manželkou; ona svoluje, a přítomný farář zasnubuje ji s Hermanem, při čemž lékárník jest svědkem.

V idyllickém epose tomto, provanutém duchem národním, spatřujeme všude život skutečný, obraz skutečného občanského života německého, a různé projevy života toho, jsouce urovnány vniterným ladem, i spanilý ten klid, který nad veškerým jednáním vystupujících tu osob zachvívá nebeskýma perutěma, tím patrněji a důrazněji mysl naši soucitnou ovládají, že v temném pozadí zahřímávají výbuchy, vojna, stěhování se nešťastníků z děsné francouzské revoluce.

Podruhé „Herman a Dorota“ jest otištěno r. 1869. ve svazku I. „Josefa Jungmanna Sebraných spisů veršem i prósou“ v „Národní bibliotéce“ a potřetí r. 1881. v „Ústřední knihovně“.

Z ostatních básní Jungmannových, otištěných ve svazku II. Jungmannových spisů v „Národní bibliotéce“, buďtež uvedeny, a to původní: lyrická báseň *Jeseň* (Ajta jeseň! Krásy mizne ráj), *Rybářská píseň* (Osuda rybákům lahodí), *Elegie na smrť Stanislava Vydry,* poslání básnické *Slavěnka Slavínovi,* romance *Oldřich a Božena,* sepsaná již r. 1806., o jejížto básnické ceně bude níže zmínka, romance *Zuzana,* sepsaná r. 1814., kteráž, ačkoli nevy-

---

svého v dobu francouzské revoluce, kdy téměř co den francouzští vystěhovalci přes Rýn utíkali se do Němec. (Obsah příběhu v oné knížce viz ve Vymazalových „Dějinách německé národní literatury“ na str. 79.)

rovná se básnickou svojí cenou romanci „Oldřich a Božena“, přece také značné jest ceny básnické, jinotajitelná pověsť dle Hájkovy Kroniky *Krok,* óda *Na památku čtyřicetiletého slavného panování J. M. císaře a krále Františka I.* a j.; přeložené: Schillerova *Píseň o zvonu* a téhož romance *Rukavička,* která již i shora zmíněna byla, Grayova*) *Elegie na hrobkách veských, Poslání Karamzína**) k** (z ruského), romance Goldsmithova***) *Poustevník,* Bürgerova *Lenora,* kterou poprvé dal otisknouti r. 1806. v Nejedlého „Hlasateli“ s názvem „Lenka“ (týž název měla shora připomenutá skladba Vojt. Nejedlého!), Popova satirická báseň *Lazebnice,* téhož hymna *Messiáš,* o které již dvakráte (na str. 111. a 117.) byla zmínka, a heroida *Eloisa Abelardovi* †), Herderova ††) česká pověsť z IX. století *Kůň z Hory* a j.

Chcemeli vše, co máme od Jungmanna v oboru básnickém, pokládati hlavně za ovoce jeho obratnosti a zběhlosti ve slovesnosti a krasovědě, za plod jeho vysoké literární vzdělanosti, jest nám důsledně též uznati, že pouhá znalosť pravidel u něho byla větší náhradou básnického nadání než u jiných spisovatelův. Avšak není naprosto žádné příčiny, aby Jungmannovi na poli básnické činnosti snad bylo shovíváno pro jeho veliké zásluhy v oboru filologickém, aby snad toliko z nějaké vděčnosti nebo zdvořilosti nyní vedlé vědeckých jeho prací bylo vzpomínáno také jeho skladeb básnických, aby snad v písemnictví našem bylo tvrzeno, že Jungmann byl sice veliký učenec, ale malý básník. †††)

Důležitosť Jungmannova v dějinách českého jazyka ovšem několikráte přesahuje jeho význam v dějinách českého básnictví; ale vlastní jeho výtečnosť v oboru jednom nemůže zastiňovati a nezastiňuje ceny jeho v oboru druhém. Kdyby nám Jungmann

*) Thomas Gray, básník anglický, žijící v letech 1716.—1771.

**) Nikolaj Michajlovič Karamzín, otec novoruského písemnictví, žijící v letech 1766.—1826.

***) Oliver Goldsmith, básník anglický, žijící v letech 1728.—1774.

†) Abelard a Eloisa žili ve XII. století a stali se známými svojí nešťastnou láskou. (Článek o nich jest od Bedř. Fridy v „Lumíru“, roč. 1882., čís. 35. a 36.)

††) Jan Bohumír Herder, výtečný spisovatel německý, žijící v letech 1741.—1803.

†††) I Václav Zelený praví, že Jungmann „neměl zvláštního nadání básnického“. (Na str. 18. spisu o něm.)

nebyl podal „Slovníku“, „Historie literatury“ a znamenitých úvah o jazyce a písemnictví českém, kdyby byl přestal na pouhých překladech Miltonova „Ztraceného ráje“, Chateaubriandovy „Ataly“ *), Göthova „Hermana a Doroty“, Grayovy „Elegie na hrobkách veských“, Popova „Messiáše“, téhož „Lazebnice“, „Eloisy a Abelarda“, Herderova „Koně z Hory“ a ballad Bürgerových, Schillerových a Göthových: sláva jeho básnická byla by hlásána u nás všeobecně, protože k tomu všemu bylo potřebí skutečného básníka. Poněvadž však Jungmann mimo práce básnické, přeložené i původní, zůstavil nám díla ještě jiná, která již objemem svým vzbuzují podiv a praktickým potřebám jazyka našeho stala se hlavním pramenem: jen proto vešlo u nás tu a tam v obyčej vážiti sobě jeho básnického nadání méně, ano až přílišně málo. O Puchmajerovi, Vojtěchu Nejedlém, Hněvkovském a jiných není mluveno téměř ani jinak, nežli jako o básnících; ale Jungmann, jenž opravdovou poésií nad ně všechny vysoko vyniká, byl prý toliko slavný učenec! Takové mínění o jedné z nejdůležitějších stránek našeho písemnictví jest opraviti. Nejvniternější jádro v celé povaze Jungmannově, hlavní osa, kolem které veškeren život jeho se točil, byla poésie; Jungmann byl opravdovým básníkem. **)

Původních básní Jungmann nenapsal sice mnoho, ale dal v nich na jevo, že měl neomylný smysl pro nejvyšší účely básnického umění, a jeho romance „Oldřich a Božena“ jest co do času prvá dobrá původní romance česká, vynikajíc velice nad jiné skladby toho druhu až do let dvacátých, a jest i prvou českou básní jambem složenou. Ještě více však obohatil písemnictví české překrásnými překlady básnickými, mezi kterými jest kromě překladů výše připomenutých i Göthův *Čarodějnický učedlník;* romanci tu Jungmann přeložil pro svou „Slovesnosť“ r. 1820., a jest nejen nejlepší romancí ve „Slovesnosti“, ale jest i vůbec prvým překladem z Götha v českém písemnictví. Začátek její zní:

Posléz jednou kouzedlníku
událo se z domu jíti!

---

*) Bude promluveno o ní v oboru novellistickém.

**) Úsudek tento podán dle Ferd. Schulze v „Osvětě“, roč. 1877., str. 225. a 226. Viz i v „Musejníku“, roč. 1878., na str. 237. a násl.

Nyní bude učedlníku
duchy jeho k vůli míti;
slovo mistra všaké,
zvyk i skutky znám,
mocí duchů také
čáry udělám.

Skoky, skoky
ku potoku!
Vědro k boku!
Aby vody
valným, plným tekly tokem,
v koupel daly hojné brody.

Překlady svými Jungmann razil v českém písemnictví novou dráhu v oboru překladatelském proti překladům doby dřívější.*) Ukázal jimi, že jazyk český schopen jest vyjádřiti nejkrásnější a nejvznešenější myšlénky, a jsou trvalými pomníky jeho úsilí, by vzdělal jazyk český k vyšším účelům básnickým, tak, jako vůbec Jungmann získal si nehynoucí zásluhy, že zdokonalil a vzdělal pokleslý jazyk český, očistiv a oslaviv tento nejposvátnější odkaz otců našich rozličnými důkladnými rozpravami v časopisech a spisy o sobě vydanými.

O Jungmannově činnosti novellistické a vědecké řeč bude níže. Jungmann napsal a otiskl i několik příležitých básní a menších článků jazykem německým a latinským, jakž o sobě sám poznamenal, ale z německých těchto plodů nelze dopíditi se ani jediného, báseň pak latinská jest povědoma toliko jedna.**)

Jungmann vůbec jest skutečným patriarchou a předním zakladatelem i tvůrcem českého písemnictví doby nové, proživ celé jeho období předbřeznové. Nejen že byl sám spisovatelem v každé příčině vzorným, byl i vzdělavatelem přečetné řady spisovatelů jiných.

Vyloženo výše (na str. 23.), jaký prospěšný ruch jevil se po roce 1810. mezi studentstvem pražským. Studentstvo to však, zahořevši snahami vlasteneckými, nemělo náležitého vůdce v činnosti své spisovatelské. Josef Dobrovský, nemaje víry v další rozvoj

*) O překladech v novočeském písemnictví viz článek Primusa Sobotky v „Osvětě“, roč. 1877., na str. 304.—318.

**) Viz o tom v Zeleného „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 379.

národního života českého a jsa již kmetem, nemohl býti mladému pokolení tehdejšímu tím, čím byl za let devadesátých XVIII. století Antonínu Jaroslavovi Puchmajerovi. Jediný pak té doby úřední zástupce jazyka českého, Jan Nejedlý, zanechával tehda již ideálů svého mládí, hledě si čím dále tím více toliko všedního výdělku svým úřadem právnickým. A tu přišel r. 1815. do Prahy Josef Jungmann, který státi se oním vůdcem byl nad jiné způsobilým. A že vůdcem tím se stane, přítel jeho prorokoval mu dříve ještě, než odebral se do Prahy, napsav mu: „Vaše obývání v Praze nebude jistě bez velikých a spasitedlných účinků — ta studující mládež Vás se důvěrněji přidrží a jako vůdce svého následovati bude.“ *)

Co týče se básnictví, s Jungmannem drželi skoro všichni mladí básníci, kteří, básníce i přízvučně i časoměrně, utíkali se o bezpečnou radu k Jungmannovi, nejpřednějšímu znalci správného slohu českého. Jungmann vůbec byl jaksi přátelským jejich kritikem, vytýkaje jim nedostatky buďto soukromě neb i veřejně v časopisech, šlechtě mluvu jejich, povzbuzuje k nápravě a chvále zase, kde znamenal skutečné přednosti a pokrok. A kdežto ti, kdo nepřáli novotám a pokroku, pozorujíce činnosť Jungmannovu, čelící uzpůsobiti jazyk český i pro výtvory básnické vyššího vzletu, nedbali jí, ba i brojili proti ní, mladí básníci lnuli k Jungmannovi jako k otci a řídili se bedlivě jeho vzácnými pokyny na nemalý svůj prospěch. Nemůže zajisté býti vhodnějšího, pravdivějšího a zároveň velebnějšího jména nade jméno, které koncem druhé desítky našeho století dali si zvelebovatelé českého písemnictví, zejména básnického, snažíce se povznésti je na vyšší stupeň myšlénkové vniterné ceny, krasovědné dokonalosti a uměleckého půvabu. Jungmann prvý v novověkém písemnictví českém určil sobě ten úkol; následovníci a žáci jeho v tom velikém díle vzdělanostním vším právem nazvali se Jungmannisté.

K Jungmannistům těmto náležejí též Antonín Marek a Matěj Milota Zdirad Polák, kteří s Jungmannem tvoří trojici, v nížto novověké básnictví české za doby přípravné dostoupilo svého vrcholu. **)

---

*) Antonín Marek v dopise svém ze dne 3. října r. 1815. (Viz na str. 155. Zeleného „Života Josefa Jungmanna“.)

**) O jiných Jungmannistech promluveno bude v oddíle II. tohoto spisu.

Antonín Marek narodil se 5.*) září r. 1785. v Turnově, konal studia filosofická v Praze a bohoslovecká v Litoměřicích, byl děkanem v Libuni u Jičína a zemřel 15. února r. 1877. na Smíchově u Prahy, žije tu na odpočince, a pochován na Vyšehradě.

V Litoměřicích zazářila hvězda Jos. Jungmanna v Markův tichý život, a uchvátila jej mocně již za ohnivého mládí pro myšlénku probuzení národního, rozžehši v něm lásku k jazyku a písemnictví českému a učinivši jej jediným pravým přítelem Jungmannovým. „Že Jungmann dobyl si přátelství muže tohoto i srdcem i duchem výtečného, sluší pokládati za největší odměnu úsilí jeho u vyučování češtině v Litoměřicích. Jungmann nenalezl v tom věku, v němžto se nejsnáze víže srdce svazkem trvalým, nikoho, k němuž by byl přilnul celou duší svou; ani mezi spolužáky ani mezi dělníky na roli literární, s nimiž spojovalo jej jedno úsilí, nebylo nikoho, v jehož bytosti by byl shledal onen kouzelný souzvuk v myšlení a cítění, na němžto zakládá se pravé přátelství. Teprve nyní u věku mužském podařilo se mu nalézti mezi chovanci semináře litoměřického jinocha o dvanáct let mladšího, v jehož jímavé mysli símě vroucí lásky k národu a plodného nadšení nalezlo půdu nejúrodnější, jenž v mistru a učiteli svém spatřoval ideál, k němuž vší silou hleděl přiblížiti se, ježto Jungmann, raduje se všelikému vlasteneckému úmyslu i skutku jeho, okříval mladickou ohnivostí jeho ducha, jejž neustále k nové činnosti povzbuzoval.“ **)

Již v semináři Marek návodem Jungmannovým přispíval do Nejedlého „Hlasatele“ a do Hromádkových „Prvotin pěkných umění“ a byl pilným pracovníkem pro Jungmannův „Slovník“. Všeliké pak básnické plody, které Jungmannovi posýlával na posouzenou, došly od Jungmanna vždy horoucí a často nadšené pochvaly. Když Jung-

---

*) Udáváno také 11. září; viz v „Urbánkově Věstníce bibliografickém“, roč. 1882., na str. 196.

**) Václav Zelený v „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 41. — Z blahodárného pobytu Jungmannova v Litoměřicích jest učiniti zmínku též o Františku Šírovi (narodil se r. 1796. v Budyni nad Ohří v Litoměřicku, zemřel jakožto ředitel gymnasijní v Jičíně r. 1867.), kterého Jungmann ze svých žáků oblíbil si nejvíce a přijměl jej též, aby básnické své pokusy, jež prvotně přízvučně básnil, skládal časoměrně, což on potom skoro výhradně činil. Přijměl jej k tomu dříve ještě, nežli vyšli „Počátkové“. (Zevrubně vylíčil život a činnost jeho Ant. Truhlář ve spisku „František Šír“, r. 1882. v Jičíně vydaném.)

mann obdržel pověstné Markovo poslání Josefu Jungmannovi, vytištěné poprvé v Puchmajerově sbírce r. 1814. s názvem *Marek Jungmannovi. Psaní básnířské* a vzpomínající elegicky blažených dob v Litoměřicích s Jungmannem zažilých, psal mu: „Což říci mám o listě poetickém? Řeknuli, co myslím, kterak můj úsudek nazvete, an jste již ondy menší chválu přechvalou nazvali? To jedno pravím, že, slzeje radostí, hluboko do paměti nebo raději do srdce jsem sobě jej vložil . . . Již jste daleko přede mnou a můj věk a obstárnější duch Vás dohoniti všecku mi naději přejímá, avšak ani sám nad sebou pro tak zdařilé dílo radosť nemáte, jako já mám nad Vámi.“ A přečet Markovu ódu *Na Trosky,* tamž otištěnou, Jungmann psal mu skoro týmiž slovy: „Vaše óda na Trosky opět mi dosvědčuje, že jste mne daleko předhonil a jistě — první Čech jste.“ Nemenší chvály dostalo se od Jungmanna Markově elegii *U hrobu Fortunáta Duricha,* otištěné r. 1813. ve Hromádkových „Prvotinách“,*) a jiným básním.

A chvála, kterou Jungmann Marka za jeho básnické plody zasypával, nebyla nezasloužena. Dospělyť plody Markovy v brzce takové dokonalosti, že povznesl se nade všechny tehdejší české básníky — vyjímaje jediného Puchmajera a ve mnohé příčině i Jungmanna, třeba že sám Jungmann, jak výše připomenuto, dává před sebou přednosť Markovi —, ba Marek vlasteneckou odvahou básní svých i samého Puchmajera překonal. Puchmajer prvý sice způsobilou rukou sáhl ve struny, opěvaje nešťastný úpadek národu českého, a nemáme, jak již v rozpravě o Puchmajerovi (na str. 61.) bylo řečeno, podnes mnoho básní, jejichž účinek rovnal by se Puchmajerově „Jak žalostné jsme dočkali se chvíle“. Avšak Puchmajer v básni té toliko podivoval se slavné minulosti české a kvílel ze žalostné přítomnosti; roušku, zakrývající budoucnosť, odtrhnouti se neodvážil, neodvážil se věstiti, co v budoucnosti oko jeho spatřovalo. Toho prvý odvážil se Antonín Marek.

Markovo již výše připomenuté poslání Josefu Jungmannovi jest nejodvážlivější od obnovy našeho písemnictví po onu dobu tištěná báseň jazykem českým, z kteréžto příčiny nelze jí zde neuvésti celé. Zní:

---

*) Elegie ta jest otištěna také ve svazku III. Jirečkovy „Anthologie“.

Marek Jungmannovi.

Psaní básnířské.

I mužně tedy nesme, jak jsme nesli posud,
ten ku příkoří valně zasazený osud.
Kdo ve vrtkavém štěstí mysl chová stálou,
ten v nezvolných [1]) okovách věncuje se chválou.
Neníli nad nehodou zvítězení přáno,
buď aspoň na porobě statně počínáno.
Jest mnohá ztráta naše — po všem není veta!
Již bolné jízvy drahná zacelila léta.
Jak druhdy srdce naše — nejsou na rozporu,
neb konec, co nás různil, fanatiky moru.
Již uhašena hlaveň Lojolovy dumy, [2])
co z vlasti které zbylé dožírala rumy.
Již ostal [3]) Žižka mužské troskotati sbory,
a netřeba se krýti v lesích před Tábory.
Ni zvůr [4]) se Bílé Hory krví nečervená,
jenž za zvolností [5]) tekla darmo vycezená.
Ni mstivého se hrozí pražské hrady meče,
an zástupná [6]) jich hrdla vražedlně seče.
Tou strastí hynouc vlast se utišiti dala,
by sočné brani na se více nepozvala.
Tak dávnem uplynuli oni dnové krutí,
nám potomnímu kmenu ku zapomenutí.
Tak bouře poutichne, vychrlivši hromy,
a mladým proutím pučí roztříštěné stromy.
Buď že jho podmanění naše hněte šíje,
a vazba politiky vůkol nás se vije,
buď jak buď, aspoň čiňme nehodě své vzdoru,
svou příští blahost lépe majíc na pozoru.
Vždyť mnohý ukovaný v podzemnici [7]) věže,
svou chvílí prolomiv se, prchá od řetěze;
a s schudlé ruky pouto samo sebou spadne,
co z kraje bývá těžké, opodál je snadné.
I smutek pouleví krocen obyčejem,
nuž, jména svého hleďme, kteréhož si přejem.

[1]) nezvolný = těsný, obtížný.

[2]) Řečeno tím, že odstraněn rdousitel národu českého, jehožto zakladatelem byl Ignác Lojolský.

[3]) = přestal.

[4]) zvůr = každé oddělení na poli, kus pole osetého, zoraného.

[5]) zvolnosť = nevázanosť, svoboda.

[6]) = v zástupu záležející, hromadný, četný.

[7]) = v podzemním vězení.

Tam od východní strany duch Slávie věje,
tam rod se silných vzpíná vštípen od naděje.
Tam k Slovanům jest otvor líbezného zření,
k jichž nohoum Adriat a Okeán se pění,
jichž rádlo Labské nivy, onde Doňské voře,[8])
jichž lodi sjíždí Černé, Severské i moře.
Co z toho, že nás Tevton tiskne z jedné strany
a z druhé bídné žití mezi Ottomany.
Že outočícím Srbům chrabrá klesla ruka,
a rozvalená říše krále Svatopluka?
Vždy Rurikovo[9]) žezlo nám se nevyrvalo,
to násilám tatarským šťastně odolalo.
Až podnes stojí Moskva, sídlo starožitné,
a Petra Velikého hrady nedobytné,
jenž ve své vládě drží, statně cárujíce,
dvou dílů země staré valné polovice.
Že úkazům[10]) jich kraj náš nepodléhá český,
to sluje pronášeti malomyslné stesky.
Nech v ouřadě neb v vojště cizokrajan dvoří,
nám neodcizí lásky, jaká v srdcích hoří.
Z svých statků nebo jmění odplativše berní,
vždy ovšem svému jménu dostojíme věrni.
Jeť možné dohovění příznivějších časů,
kdy ušetřeno bude lépe našich hlasů.
Snad skutků prázdná druhdy nezůstanou slova,
jež vtipně zomyslila moudrost Šlecerova,[11])
an ředitelům našim vejde za ozdobu
ten jazyk, jehož často donášíno k hrobu,
ať ti, jenž hánlivě jím zhrdli v jeho mládí,
již dospělého sobě oblíbějí rádi.
Tak mnozí pacholatům posupně jsou láli,
kdy u zdi koli jejich pustotně[12]) si hráli;
než vidouc čackost jejich, mužství vryté v čele,
své mysli zbyvše, jeví srdce ochabělé!
Tak nepomněná věcí vyskýtá se cena,
tak za cizotu přijde domácnosti změna.
Slout Čechy nebude nám žádnou více hanou,
a z našich krásaviček Slovenky se stanou.

---

[8]) = oře.

[9]) Rurik, zakladatel říše ruské.

[10]) Ruské „úkaz“ = rozkaz.

[11]) Míněn proslulý dějepisec August Ludvík Schlözer, žijící v letech 1735.—1809., který napsal několik spisův o Rusku.

[12]) pustotně = dovádivě, lehkomyslně, rozpustile.

Již mnohé vonné růže vně anebo v kraji
se k chvále naší stkvějí nebo rozkvétají.
Jsouť, jenž k náuce schodnou prorazili dráhu,
vždy klesavé pověsti zdržujíce váhu,
jenž za Dobrovským pěstí nadějného sadu,
neb s Músou kochají se v sličném písní skladu.
Jenž proti hanných Švábů jízlivosti střele
čest vlasti s Kopytárem zaštiťují směle —
byť clona nepaměti jména oněch kryla,
jimž nejmilejší matkou Slávie kdy byla;
jen tebou by mi věčně stála drahocenná,
jen tebou má by byla tužba ukojena.
Kdo souhlas v sobě tento rovné mysli čije,
ten přítelem nám budiž, ten ať s námi žije.

V básni této „zní nám v udivené ucho již netoliko elegický bol ze zmizelých šťastnějších dob, tu slyšeti strašnou kletbu na kruté utiskovatele a s tváří na východ obrácenou věstiti strýzněnému národu doby slavnější. Před pěvcem „Slávy dcery“ zpíval nadšený Turnovan s nemenší vroucností a silou, ač nikoli s rovnou lahodou o společné matce Slávii, ano neostýchal se ukazovati radostně a hrdě k mocnému synu jejímu na východě jakožto strůjci lepší budoucnosti plemeni slovanskému. Byl i v tom Antonín Marek věrným hlasatelem Josefa Jungmanna“ *).

Jungmann totiž za svých studií filosofických (r. 1792.—1795.) a právnických (r. 1795.—1799.) učil se velmi pilně kromě češtiny také jazykům cizím, jmenovitě jazyku francouzskému, anglickému, vlašskému, španělskému a jazykům slovanským, z nichž oblíbil si nejprve zejména ruský a polský. K jazykům slovanským pudila jej vedlé touhy po vzdělání vroucí láska k národům slovanským, kterou již i v nejstarších spisech jeho zřetelně jest znamenati a které přes všeliká protivenství zůstal vytrvale věren až do hrobu, hledě i jiné vlastence jí získati.

Řečeno výše (na str. 116.), že z Jungmannova překladu Miltonova „Ztraceného ráje“, vydaného poprvé roku 1811., vanul duch slovanský, a ve spise tomto Jungmann poprvé vyslovil veřejně a rázně své smýšlení slovanské. Omlouvaje se v předmluvě, že užil v překladě slov jinoslovanských, připojil k tomu tato slova: „Nechtěj, milý vlastenče, aby vznešená báseň všedním jazykem zne-

*) Václav Zelený v „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 122.

uctěna byla; raději, Slovan jsa, lepší slovenštině přivykej a s rozumnými toho, abychom i my Čechové všeobecné spisovné řeči slovanské*) vstříc pomalu vcházeli, žádej."

Avšak Jungmann nebyl u nás prvým, kdo vyslovil se o potřebě, by různí kmenové slovanští dodělávali se jednoty duchovní, a již od prvých let století XIX. ukazováno ve spisech českých na blízké příbuzenství Čechů s velikým národem slovanským, z čehož vznikl velmi blahodárný účinek na písemnictví české. Promluvme si o tom poněkud zevrubněji.

Slované již za dob předhistorických rozdělili se v rozličné kmeny, a náboženská i literární rozervanosť jejich byla příčinou, že záhy odcizili se zcela jeden druhému. Přirozený účinek toho byl, že každý kmen úplně byl osamotněn a že konečně podlehl nadvládě cizích národův anebo docela zmizel z dějiště světového. Jediní Rusové, když byli setřásli s šíjí svých jarmo mongolsko-tatarské za Ivana I. Vasilěviče r. 1480., zachovali svoji neodvislosť, ba od časů Petra Velikého vzrostli v obrovskou, rovnováze evropské nebezpečnou velmoc. Ale také tu národ pod absolutistickou soustavou vlády a pod těžším ještě jarmem středověkého feudalismu úpěnlivě sténal v nevolnictví.

Prvým, kdož uvedl Slovany znova do světa byl Němec, totiž šlechetný humanista Jan Bohumír Herder, jenž osvědčil ve svých spisech i neobyčejnou spravedlnosť ke Slovanstvu. Herder již kolem roku 1780. věstil budoucnosť Slovanstvu těmito slovy prorockými: „Koleso měnivého času točí se neustále. Slované obývají větším dílem v nejkrásnějších krajích evropských. Protože v Evropě zákonodárství i politika čím dále bude a přirozeně musí místo podněcování válečnického ducha pracovati pořáde víc a více na prospěch tiché pilnosti a pokojného obcování národů, tak i vy, druhdy tak šťastní, nyní hluboko kleslí národové, probudíte se jednou z dlouhé své mdloby, rozlomíte otrocké okovy a budete užívati svých žírných krajův od Adrie až po Karpaty, od Donu až k Vltavě jako majetku

*) „slovanský" a „slovenský" tehdáž od sebe nebylo ještě důsledně rozeznáváno. Také Jan Blahoslav neuměl pojmy ty rozeznávati, jak svědčí 340. str. jeho „Grammatiky", ba řeč Jihoslovanů nazývá na str. 337. „slovenskou" tak dobře jako nářečí Slovákův uherských. Jest uvésti si tu také na mysl, co řečeno jest o Jiřím Palkovičovi výše (na str. 99.) ve příčině „slovenský" a „český".

svého, slavíce svobodně své dávné svátky tiché pilnosti a požehnaného obchodu!“ *)

Teprve však počátkem XIX. století, ve kterém duch osvěty, svobody a národnosti mocně zavanul veškerou Evropou, začíná se nová, radostnější doba Slovanům. Jsouce smutnými osudy a zkušenostmi minulých století poučeni, cizím jarmem, nátisky a hanou rozdrážděni, vlastní škodou zmoudřelí, jazykozpytem a dějepisným bádáním probuzeni, nálezem drahocenných starožitností a literárních pomníků slovanských osměleni, uveřejněním krásných národních písní a pověstí vábeni: Slované jali se zdvíhati hlavy a rozhlíželi se po svých kmenovcích; počali rozeznávati sebe samy, své přednosti a nedostatky, své štěstí a nehody, svou minulosť, přítomnosť i budoucnosť. A tím temné jejich tušení, po mnohá staletí téměř úplně udušené, přešlo v jasné vědomí, že Slované všichni činí vlastně jednu rodinu, jeden, na několik ratolestí rozvětvený národ, mající jednaké důležitosti a potřeby, jednaké národní povolání v dějinách člověčenstva. Z tohoto pak probuzeného vědomí zrodila se u nich — vzájemnosť slovanská, která nadchla Slovany tichou tužbou po vzájemné lásce, důvěře a sbližování se kmene ku kmeni, by, ježto národ jest už neslučitelně rozdroben, aspoň v národních citech a snahách jedno byli.

Idea vzájemnosti slovanské našla v brzce mohutné zastance a zvelebovatele, kteří jí dali ve vědě, v básnictví a životě silný výraz a oduševnili jí jednotlivé kmeny slovanské k novému žití tak, že za krátký čas idea tato, ve svém způsobě původní a toliko slovanským kmenům vlastní, učinila divy v národním vývoji Slovanstva. Jejím blahodějným účinkem vznikaly u všech kmenů slovanských nové časopisy, zakládány literární spolky, vlastenecké matice, jednoty, školy, divadla a vzešla literární činnosť před tím nevídaná. Jsouce puzeni touto vzájemností učenci slovanští cestovali k bližším i vzdálenějším kmenovcům, seznamovali se s jejich nářečím a písemnictvím a udržovali bratrské styky s nimi, posýlajíce jim své plody, knihy a časopisy a dostávajíce je též od nich navzájem. I na školy vysoké působila idea vzájemnosti slovanské, a založeny stolice řeči a písemnictví slovanského na vysokých školách v Praze, ve Vídni, v Lipsku, v Berlíně, v Paříži a v Rusku,

*) Vyňato z Adámkovy „Doby poroby a vzkříšení“, str. 189.

z nichžto vyšli noví a noví vzdělavatelé a hlasatelé vzájemnosti slovanské.

Avšak úkolem přítomné rozpravy není rozhovořiti se o vzájemnosti slovanské,*) nýbrž povšimnouti si jen účinku jiných Slovanů na písemnictví české doby přípravné, a to ještě toliko potud, pokud toho třeba vzhledem k básnictví. O účinku jejich ve příčině písemnictví vědeckého neboli náukového promluveno bude na svém místě níže.

Učiněna zmínka (na str. 23.), jak ihned za prvých let století XIX. bylo mezi vlastenci českými obyčejem, že hleděli přiučiti se jazykům slovanským. Připomenuto také, proč tak činili. A proč tak činili, jest právě podaným výkladem mnohem zřejmějším.

Byl pak z jazyků, jimžto vlastenci čeští hleděli přiučiti se, co do času prvým jazyk ruský. Příčinou toho bylo, že Rusové tehda byli nejvěrnějšími spojenci státu rakouského proti Francouzům, i pokládáno sympathisovati s nimi jaksi za příznak řádného občana. Proto, když r. 1799. sbory pomocných vojsk ruských táhly zemí českou, byly uvítány tu velmi vlídně a laskavě,**) a tento pobyt ruského vojska v Čechách účinkoval značně ve směr prvých novočeských spisovatelův a vůbec uvědomělejší vrstvy tehdejší společnosti naší.

K ruštině přidružila se nejprve polština a v brzce potom i jiná nářečí slovanská.

Prvým, kdož u nás vyslovil se veřejně o potřebě, by různí kmenové slovanští dodělávali se jednoty slovanské, byl Antonín Jaroslav Puchmajer. Puchmajer přeje si, by kmenové slovanští měli jeden jazyk spisovný, napsal již r. 1804. v předmluvě ku překladu „Chrámu gnidského“ toto: „Pakli by ta pěkná myšlénka, která by srdce všech Slovanů (aspoň v naší monarchii písmem latinským) měla přijíti k vyvedení, způsob tento nový psaní nemálo by k tomu napomohl, aspoň k sjednocení se Poláků s námi.“ A společný jazyk spisovný Slovanům žádal

---

*) O vzájemnosti slovanské vůbec viz článek v „Besedě“, roč. 1864., na str. 133.—135. a 140.—142. a o vzájemnosti slovanské v Čechách v „Koledě“, roč. 1879., na str. 22.—25., 38.—42., 53.—57., 69.—72. a 85.—88. Viz i na str. 45.—57. Vlčkovy „Literatury na Slovensku“.

**) Významné na to vzpomínky Jan Josef Rulík otiskl r. 1800. ve svém „Kalendáři historickém“.

i Josef Jungmann, jak výše (na str. 128.) uvedená slova jeho dosvědčují.

Kromě Puchmajera, jenž i napsal prvý průpravný spisek český k naučení se ruštině, vydaný r. 1805. s názvem „Pravopis rusko-český“, a jenž i v básních opěval vzájemnosť slovanskou, čehož doklad uveden na str. 56., a kromě Jungmanna i jiných obíral se Slovany Josef Dobrovský (viz na str. 23.; na svém místě bude zevrubněji o tom promluveno) a též Antonín Marek, jsa, jak již slovy cizími řečeno (na str. 127.), „i v tom věrným hlasatelem Josefa Jungmanna“. A tím jsou vysvětlitelny všeslovanské myšlénky, vyskýtající se v Markově poslání Josefu Jungmannovi. Co pak týče se odvážlivosti myšlének těch, jest i připomenouti, že Marek byl ruského jazyka „ctitelem takořka vášnivým“ *).

Antonín Marek i jinak značně vynikl ve své činnosti básnické, a věru divno, že posud básně jeho nevyšly sebrány. Od r. 1795. až 1825. neméně nežli dvacet tři spisovatelé čeští pokusili se o ballady a romance buďto původní nebo přeložené, a z té dlouhé řady vynikli pouze čtyři, totiž Josef Jungmann, František Ladislav Čelakovský, Jan Jindřich Marek a — Antonín Marek.

Antonín Marek byl, kdo prvý jal se překládati ballady Schillerovy a začal ihned rozhodně dobře, přeloživ r. 1813. do Hromádkových „Prvotin“ *Chod do železnice,* a zdokonaloval se v nesnadném tomto překládání ballad Schillerových velmi rychle, takže již r. 1814. vyšla tamže *Půtka s ještěrem* více jako přebásnění nežli překlad; uveďme si počáteční slohu:

Což taký hluk a lidu chvat
má po ulici znamenat?
Zdaž Rhodus v plamenu se boří?
Aj! rytíř na vysokém oři
ční z sterých vůkol sebe hlav
nad shloučený ten lidu dav,
a za ním k nepodobné věci!
potvoru vidět strašnou vléci.
Drak zdá se být dle ocasu,
s širokou krokodila tlamou,
a všecko trne v úžasu
nad jezdcem i nad šelmou samou.

---

*) Ant. Truhlář na str. 30. spisku „František Šír“.

Téhož roku 1814. Marek vydal i překlad Stolbergovy *) ballady *Kajicná* ve sbírce Puchmajerově a r. 1823. překlad ballady Schillerovy *Potápěč*.

Z pěkných Markových básní příležitých **), z nichž uvedeny již byly některé výše, jmenována ještě budiž óda *Ke jmeninám Josefa Hurdálka, biskupa litoměřického, 19. března 1816.*, kterou napsal k pobudce Jungmannově na oslavu Hurdálkovu, když byl jmenován biskupem. Mimo to uveřejnil rozličné jiné básně v časopisech různých a byl činným i v oboru novellistickém i dramatickém a zejména také v oboru filosofickém a bohosloveckém, jak na svých místech bude pověděno.

Druhým básníkem, který s Jungmannem tvoří trojici, v nížto novověké básnictví české za doby přípravné dostoupilo vrcholu, jest Matěj Milota Zdirad Polák. Narodil se 14. ***) února r. 1788. v Zásmukách v Čáslavsku. Za mládí svého věnoval se učitelství, v brzce však chopil se zbraně proti Francouzům. Stav se pobočníkem generála Františka barona Kollera, otce někdejšího náměstka v Čechách, odešel s ním do Neapole, až konečně jmenován byl professorem řeči a písemnictví českého při vojenské akademii v Novém Městě za Vídní, kde zemřel na odpočince jakožto generálmajor 31. března r. 1856.

Polák jal se básniti nejprve německy. Když však po r. 1809. válka francouzská na čas umlkla, bylo mu šťastnou pro naše písemnictví náhodou zdržovati se delší čas ve Královéhradecku, kde tehda Josef Liboslav Ziegler byl od r. 1809.—1817. lokalistou v Dobřanech. A Dobřany byly za Zieglera středem skoro všech mladších vlastimilův a vzdělavatelů znova procitlého písemnictví českého. Bylť Ziegler velmi horlivým činitelem a zástupcem národnosti české a rozséval lásku k vlasti, jazyku a písemnictví českému na vše strany, jsa v přátelských stycích s předními vlastenci. Také Polák scházíval se s Zieglerem, a Ziegler, poznav jeho nevšední nadání básnické, přijměl jej, aby básnil česky jakož i že dle tehdejšího vlasteneckého zvyku ke jménu svému „Matěj" připojil

*) Fridrich Leopold hrabě Stolberg, básník německý, žijící v letech 1750.—1819., jehožto bratrem byl Christian hrabě Stolberg, také básník.

**) Viz „Malý výbor z literatury české" od Čelakovského.

***) Chybný jest udaj 29. února; viz v „Urbánkově Věstníce bibliografickém", roč. 1882., na str. 314.

staročeská jména „Milota Zdirad“, označiv tak, že chce býti věrným synem Čechie.

Dříve nežli pokročíme k básnické činnosti Polákově, jest pohlédnouti se zpět po základě, na němžto činnosť ta byla zbudována.

Jak výše vyloženo, krásné neboli básnické písemnictví české, probuzeno jsouc koncem století XVIII. ze staleté mdloby k novému životu, do základů svých položilo úctu a lásku ke přírodě. A o všech skoro básnících, o nichžto posud v tomto spise bylo promluveno, jest říci, že probouzeli smysl a cit pro přírodu a popisovali přírodní krásy. Verše jejich jsou plny upomínek, přirovnání a všelikých pokynů z přírody. Vybízejíce pozorovati přírodní krásy a velebnosti sami dle nejlepších sil svých snažili se, by jakéž takéž obrázky přírodních zjevů slovy zachytili, ač ovšem cit jejich v té snaze jemností svou velice předstihoval i jejich oko i jazyk. Vrcholu pak v této své snaze básnictví české za té doby dostoupilo Polákovou *Vznešeností přírody*, ve které vznešené krásy přírodní jsou líčeny živě a mistrně slohem smělým.

„Vznešenosť přírody“ vyšla poprvé roku 1813., arciť u velmi skrovném rouše, v „Prvotinách“, vydávaných Janem Nep. Hromádkem ve Vídni.*) Bylo to pouze několik set veršů přízvučných, s kterými tu Polák ostýchavě vstoupil v řadu mužů pole národní vzdělávati počínajících, ale již i ty pojistily mu čestné místo v našem písemnictví, probřeskujíce v pravdě básnickými, tou dobou nevídanými, oslňujícími paprsky.**) Avšak Polák, cítě nedostatky této prvotní podoby „Vznešenosti přírody“, zpracoval ji znova, v rouše zcela novém ji upraviv a více než o dvě třetiny rozmnoživ, a vydal ji r. 1819. o sobě.

Nové toto zpracování „Vznešenosti přírody“ způsobilo mezi uvědomělými vlastenci tehdejšími bezpříkladnou na ten čas sensaci,***) jsouc skutečně básní veliké ceny básnické, ba na svou

*) Hromádko vydal i zvláštní otisk „Vznešenost přirozenosti v slavozpěvích na Tvorce (I. Píseň)“ a prodával jej za 6 kr.

**) Otištěny byly velice nesprávně, o čemž viz v „Osvětě“, roč. 1874., na str. 799. a 800.

***) Štěpnička na př. otiskl v Hýblových „Rozmanitostech“ r. 1819. „Na M. Z. Poláka z ohledu jeho překrásné básně: Vznešenost přírody“ tuto básničku:

Ha, co svatého se v přirození děje! —
Po západu nová rdí se zář,

dobu dílem mistrovským, rukou umělou vytvořeným a věštcem nové doby básnictví českého, vynikajíc skoro nade všechny české básně té doby. Síla původních myšlének, rázná mluva, bujný vzlet, hojné, často směle nově tvořené a veleobratně sestavené významy básnické: jak vše to různilo se a odráželo od „původních“ básní a básniček sbírek Puchmajerových!

„Vznešenosť přírody“ jest lyrická báseň popisná, obsahující úvod „V provod“ časoměrně a šest zpěvů přízvučně básněných.*) Jednotlivé zpěvy skládají se z „Písní“, „Slavozpěvů“, „Chvalozpěvů“, „Mnohozpěvů“ střídavě po sobě jdoucích; zpěv druhý končí se „Odzpěvem“ a pátý i šestý „Dozpěvem“. Metrum veršů časoměrných jest z větší části šestiměr, přízvučných pak trochéjský tetrametr; místy však jest užito tu a tam veršů kratších, a to dle toho, jaká právě jest povaha předmětův opěvovaných.

„V provod“, t. j. celou báseň vůbec, básník začíná oslovením:

Mhou klenutý strope, odvážným ve blankytu rozpiat
obloukem! tobě pozdravení a radosti přináším
usmání . . . .

a vypisuje v něm velikosť všehomíra, vznešenosť a velebnosť přírody, jejížto moc jest „nezpytatelna“ a jížto nelze ve všech jejích divech a útvarech dostihnouti; projevuje, že chce vše to opěvati, a cítě nedostatečnosť zpěvu svého, volá, jevě jednak vysoký zápal básnický jednak svoji skromnosť:

Ó, kdyby Wieland*) mou dle předmětu písně velebné
neb kdyby nesmrtný upravit chtěl ku zpěvu harfu

---

jasněji se třpytí Lůny tvář,
balzamový zefír v temném háji věje,
s přelahodným šustem potůček se leje,
vonná rosa stříbro po oudolí seje;
proč se Filomela
v sadu odmlčela,
křepelky své sladké upění
v širém stišily tam osení? —
Přirozenost plesá, — Polák o ní pěje.

*) Prvotně měla míti ještě více zpěvů. (Viz v „Osvětě“, roč. 1874., na str. 802.)

**) Christof Martin Wieland, německý básník, žijící v letech 1733. až 1813., který napsal didaktickou báseň „Über die Natur der Dinge“. — Ve vydání „Vznešenosti přírody“ z r. 1862. jest „Milton“ místo „Wieland“.

Thomson*), a Kleist**) své v útrobu mou city byl v stavu líti,
ó, co hlásal bych! lijavec jako krůpěmi deští,
tak zvuky by plynuly z vydutin mé harfy zučících;
ustrojuji však jen po tichu svou nesměle hudbu.

Potom zve samo tvorstvo k pochvale přírody a chválu její na konec připojuje.

V následujících po té zpěvech básník vznáší se duchem svým k různým ve přírodě předmětům, vstupuje krokem odvážným do středu všehomíra, do nekončin nebeských, tam do kvetoucích, oživených sadův a rolí nebo na hory v pozemské přírodě a, jsa uchvácen velebností, již oko jeho spatřilo a duch pojal, sdílí se s námi o vidiny a pojmy své a hned v obrazích malebných hned ve formách plastických před zraky nám staví a slovem vyličuje vše, co viděl; nebeská tělesa (zpěv I.), hory (II.), povětří (III.), krása jitra (IV.), hrůza bouře v letním dnu (V.), příjemnost večera a opětný návrat k hvězdnatému nebi (VI.) činí ten vznešený okruh, který rozprostírá se před námi ve zpěvech těch.

Zpěv prvý básník počíná „Písní“ se začátkem:

Nebe! nejslavnější dive nevýměrné veškerosti,
který otrok smrti může vypsat vznešenost tvou dosti?

v nížto slaví slávu nebes a povznáší ducha svého do modroty, k „polím, jichž se žádné tělné nedotknulo křídlo“ a „Tvorce mocný kdež své rozbil sídlo“, s vyzváním:

V modřenině krajů jasných ohněm vážným zňatá ústa,
na obrubě hvězdostolce chválu pějte nyní zhusta!

V následujícím „Slavozpěvu“ zevrubněji líčí ty prostory, „věčnosť kde se jeví z modřeniny“, a potom v „Písni“ stvoření světa. Jak velebně tu zaznívá zpěv Polákův o Stvořitelově „Světe, buď!“ Čtěme:

Světe, buď! I dělily se látek vlnobitné toky,
temnost mračen vysvětlela, hloubné sušily se moky.
Z nezpytatelné tuť brzy tmavé hrůzy propadliny,
z hlubin zestaralé noci, valem z hromné hlaholiny,
nesmírných se světokoulí zatočily milliony,
pokynutím všemocnosti řádné počaly své hony.

---

*) James Thomson, anglický básník, žijící v letech 1700.—1748., který napsal „Roční počasy“ od Fr. Douchy do češtiny přeložené.

**) Ewald Kristian von Kleist, německý básník, připomenutý již i na str. 84., který napsal báseň „Jaro“ r. 1749.

Po té líčí stvoření nebeských těles, pravě, že z jejich středu „v švihu vyvilo se hlasném, v sličné uzardělé tváři, v zlata barvě, v plášti jasném ohněm čistým obvinuté slunce“, o jehožto vznešenosti a vůbec vlastnostech a účincích se zmiňuje a vypisuje, „jaké následky by mělo jeho od nás se vzdálení“, a potom volá:

Hoň své hřebce tedy věčně, Jasoni*), tam po nebesku,
stkvěj se vezdy zemi k štěstí, hrdě otáčej se v blesku!

dokládaje, že slunce „tvorstvo jeho milostí hnuté upřímně vůbec žehná a jemu srdečnou nese chválu“. Zmiňuje se o „Dobropánu**), který, jsa „proti zahřiteli***) jako hrášek malý, zemi jen ozbrojeným okem spatřiti se nechá“, a o hvězdě, která

blíže Dobropána v plné spanilosti, v jasnu krásném
běh svůj béře; ona soumrak šerý libě pozdravuje,
nebe bleskem zlatým usmívavé jitro korunuje.†)

A dále pokračuje, že „náš se též na rozkaz mocný svět vymrštil z matenice“, která byla před tím, nežli „vyšel rozkaz: Světe buď!“ Po té popisuje svět obšírněji, líče, co vše jest na zemi a pod zemí; přechází k měsíci slovy:

Kouli naší luna v tichu věrný provod uděluje,
smutek nocí černých jemným stříbra jasnem obaluje,

i k jiným hvězdám a praví dále:

Mocné užasnutí prsy ouží, silně srdce sevře,
opovážný přelud jestli cestu dále pootevře,
do nekončin závratívých ducha zmámeného nese,
až tam do mlhavých krajů, Uran††) převeliký kde se
v šeru neprohledném valí. Jako když se uchopuje
zločince před sudím milost, který trest mu prominuje,
tak se duše mocně chytá síla nesmrtedlnosti,
mráz do žil nalívá chladný, až otřásá zima kosti.

---

*) Jasoň = Fébus, bůh slunce.

**) Dobropán = Merkur, oběžnice slunci nejbližší a ze všech oběžnic nejmenší.

***) = slunci.

†) Jitřenka neboli dennice a večernice zove se jedna a táž oběžnice Venuše, která jest velmi patrna svým stkvělým leskem a značnou zdánlivou velikostí a která pro svou blízkosť slunci jest viditelna vždy v čas východu a západu jeho.

††) Uranus byla do nedávna nejvzdálenější známá oběžnice.

Jaká ubohému v tomto světě širém zevšad těsna,
kdyby nadíti se nesměl toho? . . . .

kteroužto poslední myšlénku dále rozvádí, vytýkaje případnosti zvláštní a dokládaje, že vše pomíjí,

duchům jenom přestat nelze; v věčném žijí osvícení,
i kdy světů kůra skalná pukne v hromném hlaholení,

těší ducha svého, že jeho „vážnosti*) nezlehčí smrti**) trpké podrobení“; vzdává dík a poctu přírodě za její dary a velebí její krásy. Zpěv končí se „Slavozpěvem“, opěvujícím „vznešené oučinkování“, jež „jest určeno spojeným oudům v nesmírné báni“, pohybování se totiž nebeských těl v úplném ladu a skladu.

Zpěv druhý začíná se „Písní“, ve které básník rozhlíží se po krásách přírodních na zemi. Po krátkém úvodě popisuje „hrdé skály“, které „nesou výraz mnohotisícletí na čele“ svém vráskovitém a jejichžto témě ověnčují „mračna sněžná“; popisuje život na nich, potom rokle, pouště, propasti, proudy a pokračuje:

V těchto tělesech příroda prázdnem***) nevysula místa,
k dutinámli duch se spustí, divy najde dozajista.

Po té popisuje poklady v jejích útrobách skryté, šíří se o železe a jeho užitku a přechází ke Krkonošům slovy:

Vážně pozdraveny buďte, věžné krkonoské hradby,
mlhošeří očarové†), strašných skalosloupů sadby!

jichž obšírným líčením končí se „Píseň“. Ve „Chvalozpěvu“, začínajícím se:

Potně dobývá si chodec radost,
k výsostem když modrým vstupuje;
výhled ale duchu činí zadost,
an vždy kouzelně se zvětšuje,

básník rozpřádá dále po té myšlénce myšlénku, jaká by z toho byla škoda, kdyby „zmizly krkonoské hory, alpejské se ssuly hromady“, a končí jej:

---

*) Genitiv.

**) Dativ.

***) Tištěno „prázdném“, v zadu pak opraveno „práznem“, ale ve vydání z r. 1862. jest opětně mylně „prázdném“.

†) očar = očarování, kouzlo.

V horách co v oudolí, jestli chceme,
přírody vznešenost nalezneme.

V „Písni“ následující opěvá činnosť sopek, zemětřesení a hrůzy tím způsobené. Klassický co do své formy jest plastický obraz, jímžto zemětřesení tu líčeno:

Plamen ven, a voda tam,
z černých jam
jak se to paří
a vaří,
sičí
a fičí!
Černými křídlami hrůza již smrtící chvěje,
ach, co se činí, co, Bože, se děje!
Z propasti hluboka temně hřmí tisíce hromů,
v pěně se válejí hučící proudové k tomu.
Z chřtánu jak z věčnosti k vrchu se ječení hrne,
hlaholem nesmírným tvorstvo až zmámené trne.
Nyní se bouří,
praská a kouří
granitná skála,
která zde stála,
v ohromném lomu
rozdírá tlamu!
Černého dýmu již vyvaliny
špinavem plnějí modřeniny.
Černota z sebe
šedivost plije,
kolem se vije;
jasného nebe
klenutí kálí,
v chuchlech se valí
na doliny
přes roliny.

V „Odzpěvu“ líčena příroda jednak tvořící, jednak zase bořící.

Zpěv třetí básník začíná „Písní“, vypisující dary přírody, jejichžto „počet ústům byl vždy k neurčení“, jejichžto „bohatství a cena k vyjádření*) možná není“, líčí činnosť přírody, přidávaje chválu povětří (vzduchu, větru), „jehožto mocnosť těla nevídaně mění“, a které šířeji opěvá ve „Mnohozpěvu“. V „Písni“ pak následující opěvá „nevídanou moc“ povětří, jehožto vlastnosti vyzpytovati

*) Ve vydání z r. 1862., jest „vyjádřiti“.

převýborná zraku ostrost lidská žádná v stavu není,
ani jakou mocí žádné oka chytré ozbrojení,

a blahodárné jeho účinky; opěvá vítr bouřlivý, pravě o něm, že

častokráte lítým během, v plašném honě, v hromném rázu
z oblaků ten poděšenec k zemi vyluzuje zkázu,

a vylíčiv jej v krajinách našich, zabíhá do krajin cizích:

Daleko však záhubnější vějí v koutech jiných světa
větrové, i s mnohou krásou přirození jesti veta,
kam se ukrutníci tito přivalí . . .

a uvádí Chamsin a Samum*) a jejich účinky zhoubné. Vypisuje užitečné působení větrů, zmiňuje se o větříčku tichém, „oulisně jenž chládek sladký v tváři opálené vodí“, jenž „brzy líbá kvítek tento, brzy onoho se chopí“, jenž „brzy v trávě šeptá sladce, brzy tiše chvéje mechem“ a jenž „žertně v hladině si na rybníku kola tvoří“. Po té ve „Slavozpěvu“ opěvá zhoubnou činnosť vichrů, z čehož ukázkou jadrné a mohutné formy buďte verše:

Tam se buk zvrací,
tu se dub kácí,
v rachotu hromovém kmenatý bor
valí se s hor,
ve běhu plašném
v třeskotu strašném
kameny pádným kulením hrne.
Dolina trne.

„Slavozpěv“ končí se, že přece příroda,

třeba ať hřímáním slávu svou káže,
všude nás k povinné vděčnosti váže.

Zpěv čtvrtý básník začíná „Písní“, líčící blaženosť žití ve přírodě, její krásy, v nichžto básník se zálibou se kochal

i v Bellony**) pevných stanech, kde se trudná krutost rodí,
ocelem kde okovaný bez blahých citů lid chodí,

a „v samotě kvítím krášlil pošvu zbraně své a hlavu“, a v následujícím „Mnohozpěvu“ vyzývá tvorstvo, by přírodě vzdalo dík a chválu.

---

*) Chamsin slove v Egyptě horký vítr z pouště přicházející, který zvláště věje od konce dubna až do vystoupení Nilu v červnu; Samum panuje zvláště v Sahaře a jest ze všech škodných větrů nejnebezpečnější.

**) Bellona byla u Římanů bohyně války.

V „Písni“ potom líčí probouzení se rána a probouzení se přírody ze spánku, svítání, oživení přírody, půtku ranních par se sluncem vycházejícím, ranní větřík, blahodárný účinek tepla slunečního, činnost probuzeného živočišstva za jitra, šíře se zejména o činnosti včel, kterýchžto

čilých pracovníků tisíc všelijak se zaměstnává,
tento k bytu okres měří, onen stěnám způsob dává;
část ve květné rokli slídí, v zvonky vonné kvítků sedá,
tudy k šťávě nebešťanské látek medných pilně hledá.

Po té přechází k rolníkovi slovy:

Tichem*) zčerstven z lože vstává k práci při osvětu denním
rolník pilný ze snů lehkých probuzený kuropěním

a líčí počátek prací jeho denních. Praví, že obecenstvo měst nezná a necítí krás přírodních, lituje

. . . . . . měštěnína nešťastného,
jemuž náruživost blahým citům k srdci jíti nedá,
jiným těšením se oddal, v jiném štěstí bavu**) hledá,

a pokračuje:

Z rovin nyní na hory se, Umko, půjdem podívati***),
tam se chvílka roztomilá pohleděním rychle krátí.
Mezi skály zajdem v dálku, větříček kde fučí zdravý,
daleko tam vznešeněji Jasoň příští dňové†) slaví,

a vylíčiv jitro na horách, líčí užitečnosť jeho a ve „Mnohozpěvu“ volá:

Běžme, běžme z města na roviny,
pod ty čisté nebes modřeniny!

Zpěv pátý básník začíná „Písní“, líčící hotovení se rolníkovo ke žním, konče ji:

Zralost žencům předpovídá zrní nabopnalé klasů,
rolník sobě v tichu přeje, nebe jen by dalo času;
tu jen v polích stále bloudí, víc v chaloupce nemá stání,
sny mu sladí, den mu šťastní, blaží večer požehnání††).

---

*) totiž nočním.

**) = zábavu.

***) Mělo by býti supinum „podívat“.

†) Adjektivum.

††) „požehnání“ jest podmětem věty.

Potom opěvá ve „Mnohozpěvu“, písni to ženců, zaměstnání ženců v polích svižně a dojemně tak, že sbor ten věru již dávno zasloužil spravedlivě býti oceněn od hudebních skladatelů:

Stébla klesají,
dívčiny plesají
  kolem;
píseň zvučná veselost jeví,
daleko široko vinou se zpěvy
  dolinou, polem.
Dívky, jonáci,
pozornost na práci
  dejte!
Aby hrstě klasaté rázem
s chutí po řadě padaly na zem,
  v paměti mějte!

a začíná po té „Píseň“ žněmi a vinobraním, přechází k líčení bouře za dne letního, již obšírně vypisuje, a na konec zmiňuje se o její užitečnosti:

Každá bouře ourodností luka, pole nastrojuje,
povětří když všeobecné schovy,*) z země vykuřuje,
semenem by pro nemoci jedovatým obtěžkalo,
proto bouření tam letí, páry aby rozehnalo.
Kvítí barvu tratilo by, kam by kolem oko vzhledlo,
byliny a stromy, křoví, osení by šmahem bledlo.
Rodiny i živočichů tisknoucím by vedrem chřadly,
kdyby háje vichrem bouřným, hromem prchlým neochladly.

V „Dozpěvu“ pak básník líčí přírodu po bouři.

Zpěv šestý básník, začav „Píseň“ pokračováním v líčení přírody po bouři, pěje dále:

Z středu běhu svého zatím pod oponou tmavou moků **)
k snížení se žene slavná kule slunce v bystrém kroku

a líčí západ slunce, příjemnosti večera, zpěv slavičí, jehožto popis jest nad jiné zdařilým, i stoj zde:

Z vůně tmavých bezin ***) poslyš, jaká nyní kouzla v pění
prchem vyplynují! v jakém mile ohlazeném znění
hudebních teď zvuků hony z roštin libě dřímajících
ven se vinou! — v ohybáních jemných, oko jímajících,

*) schov = co v zemi jest schováno.
**) opona tmavá moků = mračna.
***) bezina = bez, bezoví.

dechu skrovničkého tahy, v nevyvážném nalezení
z skladu písní nových, zpěvák ducha nutí k podivení.
Bez vší oko jímající krásy těla, čarováním
prsa rozkoší nám plní, okolí svým radováním
k veselosti zůve tiché, oboru i porostliny *)
proniká, i píseň zvučná jeho tře se v oudoliny.
Lidstvu šerem okřálému laskavý cit v srdce leje.
V mnohotném teď proměnění hlasu, v hloubce temně pěje;
v chvílce, v středu váhavé se slabým dechem s písní plazí,
brzy během do výsosti z hluboka ji doprovází,
v volání kdež přerozkošném sem tam kolik chvílek pluje,
na početí změny další tejně zatím přemyšluje.
Potom z hrdla outlinkého množstvi hrne v okamžení
zadržených krasohlasů v pronikavém hlaholení,
kteréž v měnícím se zvuku z houště do veškera derou,
až pak v nepozorovaném tichu šeptem konec berou.
V chvílce v měkké padá lehce zticha zase naříkání;
ohlas pronikavé pění rozptyluje v křovné stráni.
Ve všech zvucích hlasovodů měkkých kluzem lehkým bloudí,
v okamžení k přechodu se tvrdému zas z ticha loudí:
nejkrásněji odměřeným obratem teď hlasy třese,
brzy z dosažené výšky ohlazené k hloubce nese,
brzy tahem sílícím se, brzy tržně výraz dává,
až pak v klokotání zvučném píseň slavnou dokonává.
Doly rosou ochlazené ticho milé sladce blaží,
větříček se více ani břízkou vrznout neodváží;
ani v trávě s zavitými modrozvonky zašustění,
ani třtiny na rybníce pohýbnutí slyšet není.

Po té ve „Mnohozpěvu“ básník uvádí ještě jedenkráte tvorstvu na paměť bouři uplynulou, její blahodárný účinek a přikvačivší večer s přáním:

V rájích vás blažených provázej sen,
slunce až mladistvý probudí den!

V „Písni“ sledující básník líčí noc, její ticho, vrací se opětně k tomu, čím byl báseň začal, totiž k hvězdnatému nebi, tvoře tak před našima očima celek zaokrouhlený, a praví:

Celý oblouk nebe dálný hvězdověnec bledý vine,
hvězdek**) jako písku v moři v mlze jeho šeré plyne.
Jaký chumel, záře, znění, oheň, jasnost, bleskot! — V letu
kolik tisíc millionů v nebi kolem běží světů?

---

*) porostlina = malý les, nedávno vzrostlý, křovina.
**) Nominativ jest hvězdka = hvězdička.

Vzneseli se bystrým letem výše toužná ducha tvornost? *)
Vznešenější představiti můželi si nebe hornost?

a podivuje se vznešenosti přírody, konče:

Mdlé něčeho nastínění **) stát před sebou duše cítí,
nevím, jak se tobě, mocná vznešenost, mám pokořiti!***)

„Dozpěv“ pak neboli vlastně celou báseň básník zakončuje přáním:

Národy ochlaď a vyvstalé poty jim na čelích otři,
starostmi zemdlená těla jim laskavě okři †),
dřímoto tichá! až jitro je růžové probudí zas,
přírodě vděčný pak vynesou hlas.

Co do podoby vnější vydání z r. 1819. vydáno ve formátě veliké osmerky. V předu připojena pěkná rytinka, znázorňující allegoricky „Vznešenosť přírody“, a na konci „Vysvětlení některých slov pro začátečníky“. Každému zpěvu předeslán stručný obsah.

„Vznešeností přírody“ Polák podal českému básnictví, co nejlepšího vůbec v lyrice přírodní bylo lze způsobiti původními silami domácími dříve, nežli byl objeven Rukopis zelenohorský a královédvorský a nežli byla poznána umělecká cena písní prostonárodních. Nižádný básník český před ním nepřilnul ke přírodě tak vroucně, nižádný nedal se zjevy jejími tak okouzliti, nižádný nepojal tak živě krás jejích jako Polák, jemuž učiněno bylo to možným dílem pobytem ve příhodných k tomu krajinách dílem, a to ovšem zvláště, vnímavou v té příčině jeho povahou.

Co týče se pobytu ve příhodných krajinách, Polák upravil „Vznešenosť přírody“ k tisku tak, jak r. 1819. vyšla, r. 1818., kdy zdržoval se v Čechách na zámku Obřiství (jižně od Mělníka na Labi) a kochal se ve krásách přírody tamější. ††) Co pak týče se vnímavé povahy Polákovy, stoj zde počátek věnování, jímžto Polák věnoval „Vznešenosť přírody“ Augustovi šlechtici z Kollerů: „Mladý pane! Slavné ňícení se jitra, večera blažící příjemnosti, mnohého rozmanitosť položení a jiné vznešenosti přírody tak mocně v nás oučinkují a takovými city mnohokráte srdce nám plní, že čilá

*) = fantasie.

**) Ve vydání z r. 1862. jest „zastínění“.

***) Ve vydání z r. 1862. verš tento zní: „Nevím, jak se ti mám, mocná vznešenosti, pokořiti.“

†) = okřej, t. j. působ tak, aby okřála.

††) Viz o tom na str. 343. v I. díle Polákových spisů.

obrazotvornosť, čarodějnými podňata barvami, se prašné kule naší k Edenským nás nese dolinám; ba i do blankytu bezkonečného nebes kouzedlně zavádí ducha, kdež tak rádi dlíme, kde nás slavnější a spanilejší předmětové sladce baví a k čisté rozkoši zovou. Komu by možné bylo projíti panné*) roviny kolem otcovského Vašeho hradu, aby podnícen jsa krajiny ladností, nenabyl vážnějších citů? Tak mně se dílo, když, bloudě v dubině lemující tučné proudů břehy, oulisným větříkům líce jsem líbati dával a slavičí světil plesy, nebo patřil na zápas vln vododmutého Labe, ano s jezu v peřeje**) hlukem se sráží. Jestliže krasozvuků Músy vlastenské drnkot neohlušil zbraně, kterak by jinak se státi mohlo, než že, ke stupňům chrámu jejího se sblíživ, citům tísnícím mi prsy volnější jsem způsobil průchod?...“

Ačkoli není lze popříti, že Thomsonovy „Počasy“ ještě více než Wielandovy a Kleistovy přírodní malby na samo sepsání jakož i na rozvrh „Vznešenosti přírody“ působily nemálo, přece dlužno Polákovi přiznati, že vedlé těchto, jím samým velebených vzorů zachoval úplnou samostatnosť svých myšlének a svého citu a že báseň jeho má cenu dokonalého originálu. Nadšení Polákovo pro krásu a velebnosť přírody zajisté bylo nejvyšším květem veškerého duševního života jeho, jak patrno ze slov jeho věnování, způsobilosť pak a sílu svou básnickou stkvěle osvědčil, zbásniv velmi zdařile některé delší části jakož i hojné podrobnosti. Avšak celkový krasovědný dojem „Vznešenosti přírody“ rušen jednak tím, že v ně značně přimícháno jest učené prósy, kterou nyní ukládáme do knih přírodopisných, jednak některými úvahami, které nejsou ani vědeckými ani krasoumnými. Ovšem za doby, ve které národu našemu i toto vše bylo novotou, vznešenosť přírody, také tímto způsobem vypsaná, valně vnikla ve známosť obecnější, a Polákova báseň přes tyto vady své vždy bude uznávána za vrchol původního básnictví českého od obnovy našeho písemnictví až do r. 1820.***) Ostatně již i Josef Jungmann r. 1821. ve svém posudku†) pravil o ní, že „jest v jistém ohledu nejvýtečnější až posavade plod českého

*) V Polákových spisech (I. 344.), kde věnování toto též otištěno, položeno „krásné“ místo „panné“.

**) peřeje = rozpěněná voda.

***) Srv. „Osvěty“ roč. 1872. na str. 458. a 459.

†) V Preslově „Kroku“ v prvé částce dílu prvého na str. 150.

básnictví a hodna nejlepším toho tvaru cizokrajným básním na bok postavena býti".*)

Že však „Vznešenosť přírody" r. 1819. tak dokonalou básní se objevila, není zásluhou jediného Poláka. Přispěl ji zdokonaliti značně Josef Liboslav Ziegler,**) a sám Jungmann, jehožto radou Polák v básni té bedlivě se řídil, svědomitě tříbil mluvu její, ba časoměrný úvod skoro docela pochodí od Jungmanna.***) I zdá se, že tato báseň měla jako dílo původní zjednati způsobem praktickým průchod opravným snahám Jungmannovým, o nichž učiněna byla zmínka vzhledem k mladším básníkům již výše (na str. 122.). A úkolu takovému dostála jistě plnou měrou.

Význam Polákovy „Vznešenosti přírody" jest i tím větší, čím méně bylo za doby, kdy o sobě vyšla, těch, kdo z básníků dřívějších setrvali na poli básnickém, nemohouce podati české poésii nového vzletu. Básnictví české tou dobou patrně bylo vzhledem

---

*) Budiž uveden tu též úsudek Hněvkovského ze „Zlomkův o českém básnictví", které již i výše v té příčině oceněny byly jakožto přílišně horující chvalořeči: projevil se o Polákovi takto: „V geniálním snažení úplné mladistvé síly vynikl Milota Zdirad Polák Vznešeností přírody. Báseň tato jest proňata lyrickým duchem. V plnozvučných hlaholích zní velebně a slavně jeho harfa, když veškerost, nesmrtelnost, světy vypisuje; strašnovznešeně, když Alpy a Vesuv obrazuje; ale líbezně zvuky znějí, když její kvetoucí krásu volící příjemnosti kouzlí. Svou živou obrazností a básnířským nadchnutím mnohé básníře převyšuje; jeho obrazy jsou všudy v nejčistších okouzlujících barvách, v básnířské okrase předneseny: rájskou spanilostí a blahostí pojímá každé citelné srdce jeho milostný duch a odkrývá čisté sličnosti světa, kterých bydlitel jeho, na ně hledě, neviděl. Co Kleist v prozpěvování jara, co Tiedge v své Uranii, co Kosegarten v opisování přirozených výjevů Germánům, co Tomson v svých Počasích Angličanům jest, toť jest Polák Čechům. Svým jadrným, plnozvučným, kvetoucím, obrazlivým slohem dotvrzuje: jaký duch v něm bydlí, jaké líbeznosti a souzvuku čeština jest schopna. Tento národní dar ostane hrdostí Čechů. Tento básnír sobě zvolil v dotčené básni osminohé verše, kterýžto druh veršů sám v sobě vláčivý jest; ale v jeho rukou ty nejvýbornější verše jsou; také přimísil mezi ně lyrické metry, které tuto báseň v letu pozdvihují. Jeho ostatní básně milostnost, básnický oheň a živost jeví, a Čechie jedním hlasem věnec slávy mu připravuje!"

**) Polák bez oprav Zieglerových nemínil vydati ani slova, jak psal r. 1815. Zieglerovi. (Viz na str. 328. a 330. dílu I. Polákových spisů.)

***) Také název „Vznešenosť přírody" jest bezpochyby od Jungmanna; ve vyňatcích ve Hromádkových „Prvotinách" jest „přirozenosti". (Viz v Zeleného „Životě Josefa Jungmanna" na str. 226.)

k časům sbírek Puchmajerových pokleslo. Jungmann, uveřejniv r. 1811. Miltonův „Ztracený ráj“, naklonil se více k písemnictví vědeckému, horlivý Rautenkranc rozptyloval své síly pracemi jiných druhů, Hněvkovský po nějaký čas umlkl, Vojtěch Nejedlý sice básnil, ale prací svých neotiskoval. I jest ovšem i tímto vysvětlitelna sensace, kterou, jak výše (na str. 133.) praveno, „Vznešenosť přírody“ způsobila.

Avšak i z jiné ještě příčiny Polák obrátil po sobě tak rychle pozornosť všeobecnou, a to z příčiny osobní. Přispělo k tomu zajisté měrou nemalou, že byl vojenským důstojníkem a pobočníkem generálovým, kterážto vlastnosť rozhlásila jej jakožto slavného básníka již i několik let před rokem 1819. Učinilť o něm jako o básníku velmi chvalnou zmínku na př. Dominik Fr. Kynský ve Hromádkových „Prvotinách“, roč. 1815., a dobrá polovice chvály té padá tu na důstojníka a pobočníka atd. Podav totiž do „Prvotin“ článek „Něco o válečných písních“, kdež i známou táboritskou „Kdož jste boží bojovníci“ otisknouti dal, Kynský projevil tu přání, by Polák podobnou válečnou píseň i Čechům své doby zbásnil, počemž pokračuje: „Kterémuž básníři raději by Čechie čestný věnec okolo čela povděčnou rukou vila jako p. M. Zd. Polákovi, c. k. vrchnímu poručíkovi u pluku J. M. cís. Alexandra, pobočníkovi J. vznešenosti místomaršála a intendanta armády neapolské, svob. p. z Kollerů, ku kterému nechť se plamennou tváří na svatých perutěch k tvůrci vznáší aneb v Erosově myrtové si pohrává aneb železnou hru Marsovu popisuje, uměny a milostenky libě usmívají? Jeho mnohozpůsobný duch mu k tomu dopomůže, k čemuž jeho důstojný stav ho zůve . . .“ Tato osobní příčina, která přispěla k básnické slávě Polákově, nezmirňuje ovšem nijak úsudku, proneseného výše o „Vznešenosti přírody“, ale „tušíme“ — podotýká Polákův životopisec*) —, „že by Polák, byť byl skutečně i českým Homérem býval, sotva byl tak rychlého a obzvláštního uznání došel u našich starých pánů vlastencův a učenců, kdyby nebyl spolu nějakým císařským královským diplomem se honositi mohl“.

Z ostatních Polákových básní drobnějších budiž uvedena tu toliko znárodnělá píseň *Nevěrná* (Sil jsem proso na souvrati), složená roku 1818. a svědčící, že Polák uměl již i zručně básniti

*) V I. díle Polákových spisů na str. 338.

v duchu prostonárodním,*) a *Zbrojení se černých divochů k boji*, složená r. 1811. a nemající co do tvorby a bujné obraznosti podobného plodu ve veškerém tehdejším básnictví českém, pročež i zde stoj aspoň začátek její:

Z jeskyň a z oudolí valte se k boji!
Zástupy bělanů na nás se strojí.
Hrňte se s hlaholem v moři jak vlny,
dusem se zatřese jeku les plný!
Na rohy zatrubte po horách,
zvuk ať se rozlíhá v oborách:
Trará! horá!
Holala, hohá!
Dupte a cupejte! po stráních třeštěte!
Cestu skrz dubinu krvavou kleštěte!

O jiných básních Polákových zmínka bude v oddíle II.

Spisy Mil. Zdir. Poláka vyšly ve dvou dílech roku 1862.**) Básně otištěny jsou v díle prvém,***) v němž i životopis Polákův jest vylíčen, a to bezpochyby od Václava Filípka.†) „Vznešenosť přírody“ kromě toho byla vydána též o sobě v „Ústřední knihovně“ roku 1882.

Polák byl činným i v oboru cestopisném.††)

* * *

Josef Jungmann, Antonín Marek a Matěj Milota Zdirad Polák tvoří, jak řečeno, trojici, v nížto básnictví české za doby přípravné dostoupilo svého vrcholu. Duší trojice té byl Jungmann, největší pak účinek na básnictví projevil Polák.

*) O vzniku jejím L. Domečka otiskl zprávu ve „Studentských listech“, roč. 1884., na straně 229. a 230., která potom otištěna také v „Literárních listech“, roč. 1884., na str. 149.

**) V Bayerově „Literatuře“ na str. 115. udáno mylně r. 1860.

***) Některé básně Polákovy otisknouti tu zapomenuto, o čemž viz v „Osvětě“, roč. 1874., na str. 811.

†) Míní tak Ferd. Čenský v „Osvětě“, roč. 1874., na str. 801.

††) Život Polákův a jeho činnosť vylíčil Ferd. Čenský v „Osvětě“, roč. 1874., na str. 795.—815. — Josef Myslimír Ludvík užil „Vznešenosti přírody“ ve svém článku „Myslimír po horách Krkonošských putující“, otištěném v „Čechoslavu“, roč. 1824.

Polák, rozohniv „Vznešeností přírody“ mocně mysli jiných básníků své doby, učinil jaksi přechod z básnické doby přípravné k potomní době vlastenecké, která podnětem vyskytnuvších se básnických vzorů domácích, k nimž ihned básníci čeští přilnuli, kolem r. 1820. zakládati se počala a která proti době předešlé vyniká netoliko hojností a rozmanitostí, ale také původností a vniternou dokonalostí prací básnických.

Vznikla tedy kolem r. 1820. skutečná proměna v básnictví českém, ráz a povaha básnictví českého po roce 1820. byla jiná nežli před rokem 1820., což zřejmo jest již i z toho, co posud o tom praveno, a což zřejmějším ještě stane se výkladem v oddíle II. Přihlédnemeli pak kromě toho také k tomu, že r. 1820. zemřel Antonín Jaroslav Puchmajer, zakladatel opravdivého básnictví novočeského a náčelník značně vyniknuvšího básnického hloučku doby přípravné, ba že r. 1820. zemřel i původce prvé básně novočeské Bohumír Jan Dlabač, nemůžeme neuznati roku 1820. vzhledem k básnictví vhodným za rozhraní.

Povšimněme si ještě přehledně, které druhy epiky a lyriky byly za doby přípravné vzdělávány; přibéřeme k tomu také některé práce, o nichžto posud zmínka se nestala.

Co týče se epiky, epos původní vzdělávali Šebestián Hněvkovský, Vojtěch Nejedlý a František Josef Rayman a překládali Václav Stach a Josef Jungmann; Hněvkovský dal nám původní epos komické (směšnohrdinské) „Děvín“, V. Nejedlý kromě tří umělých eposů hrdinských, které jsou „Otokar“ „Vratislav“ a „Václav“, epos náučné „Karel čtvrtý“, Rayman dva původní eposy duchovní „Máří Magdalena“ a „Josef Egyptský“, Stach a Jungmann přeložené epos duchovní, onen Klopstockovu „Messiadu“, tento Miltonův „Ztracený ráj“ jakož i epos idyllické Göthova „Hermana a Dorotu“. Mimo to stal se pokus o překlad Homérovy „Iliady“ od Jiřího Palkoviče, Jana Nejedlého, Antonína Jaroslava Puchmajera a Samuela Rožnaye.

Ballady a romance pěstovali: Antonín Jaroslav Puchmajer („Jiří král a Vaněk Všeboj“), Šebestián Hněvkovský („Vyšehradský sloup“, „Vnislav a Běla“), Vojtěch Nejedlý („Lenka“, „Vděčný syn“), Josef Miloslav Rautenkranc („Poutnice“), Prokop Šedivý („Ukrutný myslivec“), Josef Jungmann („Oldřich a Božena“, „Zuzana“, „Rukavička“, „Poustevník“, „Lenora“), Antonín Marek („Chod

do železnice", „Půtka s ještěrem", „Kajicná", „Potápěč"), Pavel Josef Šafařík, František Bohumír Štěpnička.

Také povídka básnická našla za doby přípravné svého vzdělavatele, a to v Antonínu Jaroslavu Puchmajerovi, od něhožto několik, ačkoli pouze kratičkých plodů toho druhu jest.

Bajky skládali Antonín Jaroslav Puchmajer, Jan Nejedlý, Josef Miloslav Rautenkranc, Matěj Josef Sychra, Josef Chmela, Dominik František Kynský, František Jan Tomsa. Také Václav Stach, a to již před r. 1782., skládal bajky, jak Josef Dobrovský dosvědčuje,*) ale neznámo kam se poděly.

Idylly (selanky) pěstovali Vojtěch Nejedlý, Jan Nejedlý, Bohumír Jan Dlabač, Antonín Jaroslav Puchmajer, Václav Hanka, Václav Matěj Kramérius, Josef Liboslav Ziegler.

Allegorie a satira vzdělávána od Josefa Jungmanna.

Co týče se lyriky, skoro všichni básníci doby přípravné pokusili se o píseň. Písně duchovní jsou od Václava Stacha, Štěpána Lešky, Bohumíra Jana Dlabače, Josefa Miloslava Rautenkrance, Josefa Heřmana Agapita Galaše, Josefa Liboslava Zieglera, Františka Josefa Raymana, Antonína Marka; světské od Bohumíra Jana Dlabače, Václava Tháma, Františka Jana Vaváka, Václava Matěje Kramériusa, Antonína Jaroslava Puchmajera, Vojtěcha Nejedlého, Jana Nejedlého, Jiřího Palkoviče, Václava Stacha, Bohuslava Tablice, Josefa Heřmana Agapita Galaše, Pavla Josefa Šafaříka, Michala Silorada Patrčky, Václava Hanky, Františka Bohumíra Štěpničky, Šebestiána Hněvkovského, Josefa Miloslava Rautenkrance, Josefa Jungmanna, Matěje Miloty Zdirada Poláka.

Ódy, kterýžto druh básnictví lyrického před stoletím XIX. nižádného zástupce v českém písemnictví nikdy neměl, skládali Václav Stach, Antonín Jaroslav Puchmajer, Šebestián Hněvkovský, Vojtěch Nejedlý, Jan Nejedlý, Josef Miloslav Rautenkranc, Bohuslav Tablic, Josef Jungmann, Antonín Marek.

Hymny máme od Antonína Jaroslava Puchmajera, Josefa Liboslava Zieglera, Josefa Jungmanna.

Žalmy některé přebásnil Antonín Jaroslav Puchmajer.

Elegie dosti hojně básněny. Vzrostloť novočeské písemnictví

---

*) Viz poznámku na str. 36. tohoto spisu jakož i v „Osvětě", roč. 1873., na str. 492. a 852.

z utlačené národnosti, čímž vznikl i jakýsi ráz elegický v básnictví doby přípravné, ač ovšem velikými city a myšlénkami pole národního vzdělání nezúrodnil. Básnili je zejména Bohuslav Tablic, Jan Nejedlý, Václav Stach, Antonín Marek, Josef Jungmann, František Palacký.

Básnický list (heroida) jest od Antonína Jaroslava Puchmajera, Vojtěcha Nejedlého, Josefa Miloslava Rautenkrance, Šebestiána Hněvkovského, Josefa Jungmanna, Antonína Marka.

Nénie zastoupena básničkou Dominika Františka Kynského „Na smrť mého kanárka“.*)

Básně popisné vyskytly se za doby přípravné celkem asi tyto: Gessnerovo „Vyobrazení potopy světa“ v překladě Bohumíra Jana Dlabače, „Poslední soud“ Vojtěcha Nejedlého, Montesquieuův „Chrám gnidský“ v překladě Antonína Jaroslava Puchmajera, „Poslední den a soud“ Františka Raymana a „Vznešenosť přírody“ Matěje Miloty Zdirada Poláka.

Epigrammy skládali Matěj Josef Sychra, Vojtěch Nejedlý, Jan Nejedlý, Josef Chmela, Josef Liboslav Ziegler, Václav Stach, Josef Jungmann, Josef Miloslav Rautenkranc, Michal Silorad Patrčka.

Znělku pěstoval Josef Jungmann; jsou od něho dvě, totiž výše (na str. 112.) uvedená „Těžké vybrání“ a „Létaví mravenci“.

Z přehledu toho, který není nijakž úplným, patrno, že již za doby přípravné takořka všechny druhy epiky a lyriky byly vzdělávány.

---

*) Otištěna ve Hromádkových „Prvotinách“, ročníce 1816., na str. 203. s podpisem „D. K. Slanský“.

II. Novellistika.

Úvod.

ovellistice české před stoletím XIX. nikdy hrubě se nedařilo. Již za staré doby českého písemnictví zmocnil se jí směr cizí, který víc a více se zakořeňoval a byl z největší části romantický.

Za doby střední nic původního nevyskytlo se v tom oboru; vznikly tu toliko četné pověsti cizozemské, které, česky od neznámých vzdělavatelů spracovány jsouce (nejvíce dle němčiny a také dle latiny), posud oblíbenou četbou našeho lidu zůstávají. Jinak nenalézámeli blesku zanícené obrazivosti a citu v tehdejší epice a lyrice, tehdejší plody novellistické poskytují nám ještě méně naladujících momentů.

Kdyby vnější podoba těchto plodů novellistických byla taková, by to, co v nich rozum uráží, ovnazeno bylo obrazivostí, poskytovaly by aspoň jako pazvuky překonané romantiky nějaké zajímavé stránky. Ale takž, jako jsou, nelze jim přičísti jiné zásluhy větší, nežli že, jsouce znova a znova vydávány za dob, kdy jiné četby české skoro žádné nebylo, chuť k četbě vůbec povzbuzovaly a snad i rozšiřovaly. Bylyť podávány chudému lidu našemu — bohatci bavily se tehda četbou cizojazyčnou — za několik krejcarův a byly také chápavosti jeho přiměřeny, prací pak novellistických kroje novějšího vydáváno nebylo.*)

*) O povídkách doby střední B. V. Spiess porozprávěl ve „Květech“, roč. 1866., na str. 335.—336. a 344.—346. Viz i článek Spiessův „České povídky po r. 1620.“ ve „Světozoru“, roč. 1869., na str. 3.—5., 17.—18. a 25.—26.

Anglie zatím a Francie i také Německo mělo již řadu důmyslných spisovatelů novellistických, jenom u nás rozednívati se v té příčině nechtělo. Za to však v XVIII. století Čechy byly zaplaveny novellistikou německou, *) a záplava ta konečně povzbudila některé tehdejší vlastence české, že pokusili se též o to, by svým krajanům i novější četbu upravili, vyrozuměvše, že leckterý Čech za té doby ku knize německé jen proto sáhl, že v jazyce mateřském něčeho podobného dočísti se nemohl.

A tak jako básníci snažili se vyhověti hlavnímu úsilí buditelů písemnictví českého ve příčině obnovy přerušené duševní spojitosti mezi dobou novou a starší na jedné a mezi písemnictvím českým a písemnictvími jinonárodními na druhé straně, činili totéž i novellisté, dílem vydávajíce znova české práce starší, dílem překládajíce nebo vzdělávajíce práce cizojazyčné.

a) O novellistice prostonárodní.

K životu novellistika česká doby nové byla ne o mnoho později probuzena nežli básnictví, ale neutěšený stav její značně déle trval. Co do oboru jejího náleží, bylo pokládáno jakož i prohlašováno tehda pouze za něco „pro obveselení mysli“ a dle toho také to bylo spisováno. „Obveselení mysli“ nežádalo tenkráte ničeho více nežli trochu bajek, pohádek i anekdot, a to z největší části z němčiny mnohdy dosti chatrně přeložených a skoro vesměs velice nechutných, a co původního bylo napsáno, neodvažovalo se vystoupiti z téhož kruhu.

Před rokem 1790. stav novellistiky české doby nové**) byl tak neutěšený, že ani jediné práce jen poněkud pozoruhodnější v oboru tom z let 1774.—1790. uvésti nelze. Jakého rázu tehdejší

---

*) O vzmohlém se tehda písemnictví německém v Čechách promluveno již ve spise tomto na str. 14., 27. a 29.

**) Článek „Novellistika a romanopisectví české doby novější“ jest ve „Kritické příloze k Národním listům“, roč. 1864., na str. 292.—294., 325. až 330. a 358.—363. (Článek ten jest od Karla Sabiny, jak udáno ve „Světozoru“, roč. 1869., na str. 17. a jak pisateli těchto řádků pravil (Ferdinand Schulz, vyjádřiv se, že všechny anonymní příspěvky z dějin českého písemnictví do tohoto časopisu i jiných té doby psal Sabina.)

česká novellistika byla, svědčí na př. název přeložené povídky Antonína Josefa Zimy *Ukrutný Jan Pieriere, aneb Jak nešťastné můž býti děvče skrze lásku,* vydané r. 1787.

Teprve po roce 1790. Prokop Šedivý, který přeložil z němčiny i původně vzdělal množství povídek dle nevkusného vkusu tehdejšího čtenářstva, zasluhuje zmínky, a r. 1794. a 1795. již i Václav Matěj Kramérius jal se vydávati své novellistické práce, jak níže bude pověděno.

Od Prokopa Šedivého jsou kromě jiných povídky: *Maran a Onyra, amerikánský příběh, kterýž se stal, když čtvrtý díl světa Amerika nalezena byla a Španielové a Angličané z žádosti nabytí velikého bohatství Indiány na křesťanskou víru obraceli* (vydána poprvé r. 1791., podruhé r. 1808.), „staročeská rytířská historie z jedenáctého století“ *Mnislav a Světivina, aneb Příběhové prvních obyvatelů Okořského zámku* (r. 1794. a 1812.) a „pravdivá historie z třináctého století na česko vyložená“ *Krásná Olivie, aneb Strašidlo u Bílé věže* (r. 1798.), kteréžto tři povídky dle prací německých jsou vzdělány a až podnes ještě jsou přetiskovány a vydávány, a *České Amazonky, aneb Děvčí boj v Čechách pod správou rekyně Vlasty, podlé Hájkovy kroniky sepsáno* (r. 1792.), která, jsouc původní prací Šedivého, také do němčiny byla přeložena, a jest ji pokládati za prvý český plod novellistický, mající látku z dějin a života domácího. Všechny povídky Šedivého jsou dobré jazykem a dojímají jak obsahem tak i vlasteneckým směrem svým, avšak o mnoha z nich nemožno s jistotou říci, zdali jsou původními výtvory jeho či překlady.*)

Vlastní novellistiku českou doby nové počal Václav Matěj Kramérius,**) jenž i přehojné čtenářstvo si získal. Narodil se 9. února r. 1759.***) ve Klatovech, kde studoval gymnasium, počemž

*) Článek „Prokop Šedivý a jeho povídky“ jest od V. Spiessa ve „Světozoru“, roč. 1877., na str. 369. a 370.

**) Na křtu nazván „Augustin Václav“, později však psával se „Václav Matěj“ dle jména, které mu dáno při biřmování. Psáti „Kramérius“ místo „Kramerius“, jak někteří píší, jest odůvodněno tím, že „é“ vytištěno na všech jeho spisech.

***) Zpráva Rulíkova (v „Učené Čechii“, III. 23.), že Kramérius narodil se r. 1755., jakož i v Jungmannově „Literatuře“, že narodil se r. 1753., jest mylna. (Viz o tom ve spise Ant. Rybičky „Přední křisitelé“ na str. 33., kde na str. 9.—89. jest otištěn znova spisek, který prvotně vyšel o sobě r. 1859. s názvem

odebral se do Prahy a nedokončiv tu studií právnických, oddal se spisovatelství; zemřel v Praze 22. března r. 1808. Od r. 1786. redigoval „Schönfeldské cís. kr. poštovské noviny“, od r. 1789. pak své vlastní „Pražské poštovské noviny“ a od r. 1791. až do své smrti „Kramériusovy cís. král. vlastenské noviny“. R. 1795. spořádal si samostatnou tiskárnu, a od té doby byla jeho „Česká expedice“ středištěm netoliko všelikého obchodu s knihami českými, ale také veškeré skoro české literární činnosti.

Kramérius, chtě v lidu oživiti smysl a chuť k četbě české, skládal a překládal neunaveně knihy zábavné i poučné v duchu národním, a to slohem tak ryzím, že vyrovnají se v té příčině nejlepším spisům doby Veleslavínovy. Vynikalť, vzdělav svou řeč dle vzorů XVI. století, mezi svými vrstevníky dobrou češtinou tak, že za doby jeho „psáti a mluviti po Kramériusovsku“ znamenalo tolik, jako psáti a mluviti vůbec dobře česky. Prostonárodními svými spisy, jichžto jest asi sto, získal si veliké zásluhy o to, že písemnictví české bylo znova zrozeno a že probuzen u nás duch vlastenecký; šířilť jimi vědomosti a zábavu až do posledních chatrčí venkovských a vychoval takořka české čtenářstvo, připraviv půdu vyšším literárním snahám. O spisech jeho právem pronesen úsudek, „že, hledíc k pravému způsobu psaní a vypravování prostonárodního, až podnes žádný ze spisovatelů našich nad Kramériusa nevynikl, anobrž, vyjímajíc snad Palkoviče, Sychru, Tyla a Kodyma, ho ani nedostihl a že vlastencům, kteří ku vzdělávání národu našeho knihy spisují, práce Kramériusovy vždy ještě mohou býti za příklad, jak by čistě, srozumitelně a právě k potěšení a poučení krajanů svých po česku psáti mohli a měli“.*)

Mnohé Kramériusovy povídky, vzdělané dle národních pověstí, jako *Ribrcoul na Krkonošských horách, aneb Zaklený a vysvobozený princ* (tištěno poprvé roku 1794.),**) *Čarodějnice Megera,*

„Život a působení Václ. Mat. Kramériusa“.) — Jiné udaje o dni narození i úmrtí viz ve článku „Neshodné udaje v českém písemnictví“ na str. 162. „Urbánkova Věstníka bibliografického“, roč. 1882.

*) Ant. Rybička na str. 29. „Předních křisitelův“.

**) Bedřich Vilém Spiess píše ve „Světozoru“, roč. 1869., na str. 17., že „Ribrcoul“ nepochází od Kramériusa, nýbrž že toliko jeho nákladem vyšel, a domnívá se, že jeho původcem jest Jan Josef Rulík.

aneb Okouzlený zámek p. z Jednorožce (tištěno poprvé r. 1795.) a j., dočkaly se několika vydání.

Nebude a nemůže ovšem nikdo schvalovati přemrštěný směr a záhubné účinky tehdejší francouzské a německé novellistiky, která z části tolikéž do češtiny byla překládána. Také jest známo, že Kramérius sám nemile nesl, že lid náš dosavade spíše hledí čísti povídky z doby střední nežli jiné knihy užitečné, ba opovrhoval jimi, nazývaje je „hloupými povídačkami". Proto zdá se na prvý pohled podivným, že Kramérius podával čtenářům svým četby snad mnohem škodlivější, nežli byly ony „hloupé povídačky".

Z jakých příčin Kramérius jal se jednak spisovati, jednak svým nákladem vydávati „historie rytířské" a jiná „čtení kratochvilná", o tom sám promluvil v předmluvě k povídce Prokopa Šedivého „České Amazonky", která již výše (na str. 151.) byla připomenuta a kterou Kramérius r. 1792. svým nákladem vydal.

Předmluva ta jest nemálo důležitým příspěvkem k povaze tehdejšího čtenářstva českého, i stojte zde prvé dvě třetiny její v plném znění: „Jakož vůbec známo, Němci za našich let spisováním a vydáváním pěkných historií a příběhů, kterýmž romány říkají, a že vždy veliké množství milovníků takových spisů mají, v krátkém čase svou literaturu zvelebili i tak rozšířili, že v pravdě nevím, aby se nyní který národ tak velikým počtem pěkných knih jako Němci honositi mohl. Skrze takové tedy historie oni svéli literatuře velice prospěli a napomohli, i takéli kdo z Čechů může tak příliš sprostný býti, aby řekl aneb jenom pomyslil, že se jazyk jeho k podobným historiím nehodí? Zajisté jazyk náš český tak jest prostranný a na slova hojný, že v něm všelijaké příběhy i nejkrásnější spisovati můžeme; ano chcemeli v naší řeči hrdinské skutky vypravovati, zajisté v té věci žádnému jazyku svého místa neustoupí, a tak pravda zůstane, jakož mnozí cizí povážliví mužové o našem jazyku pověděli: že prý jest nejvíce pro samé hrdinské činy sformován. Než možnoli, aby i čeští spisovatelé vydáváním podobných historií a příběhů naši českou literaturu na vyšší stupeň přivedli? Na tuto otázku ještě posavad slušné odpovědi dáti nemohu. Záleží na obecném lidu, s jakou totiž vděčností a jak mile takové spisy přijme; neboť nebudeli nikdy nic jiného čísti, než co proň mdlý člověka mozek za dnů nevědomosti smyslil, a nezavrhneli hloupých povídaček o Finetě, Bruncvíkovi, Meluzině,

Štillfridovi, Popelce, Eilenšpiglovi a jiných více, — ježto zhola ani k naučení ani k nejmenšímu mysli vyražení nesloužejí, — jisto jest, že nelze k čtení pěknějších a k čtení potěšitedlnějších i moudřejších historií průchodu učiniti. Ku konci loňského roku vydán jest na světlo amerikánský příběh o Maranovi a Onyře. Mnozí našeho jazyka milovní Čechové a Slované — Moravanům potud málo se dostal do ruky — chválili velmi tento příběh, pravíce, že jest utěšený ke čtení a že pěkná řeč česká příběh ten tím více ozdobuje. Jiní však ničemných výmyslů žádostiví počali se znovu tázati: takéli historie o Meluzině, Eilenšpiglovi k dostání jest, poněvadž se jiné zcela nové a jindy neznámé historie, jako o Maranovi a Onyře, tisknou a prohlašují? Pro takové tedy, jakož vím, ani tento příběh o bojovných dívkách v Čechách se nehodí; neboť v něm Bruncvíkových skutků nenaleznou. Však nicméně přece se vydává, a přijmouli jej tak mile a vděčně naši povážlivější Čechové, jakož amerikánský příběh přijali, vydavatel vezme sobě na starosť, že čas od času vždy pěknějších a utěšenějších historií do rukou dostávati budou, které se také spisují."

Křivdil by tedy dojista Kramériusovi, kdo by mu vyčítal, že podával čtenářům svým oné četby. Každý skoro z tehdejších čtenářů sháněl se neobyčejně dychtivě, ba hltavě po modních románech rytířských a historiích strašidelných, i bylo nemožno tehdejšímu duchu časovému a vůbec panujícímu smýšlení stavěti se na odpor. Ostatně Kramérius užíval při volbě spisů „vždy míry jisté a výboru zvláštního, vylučuje vždy vše, co by dobrým mravům na ujmu býti a vůbec nějaké pohoršení čtenáři dáti mohlo, takže bychom leckterou z povídek od něho vzdělaných nebo vydaných (ku př. Anežka, Maran a Onyra, Rozličné povídačky a j.) i nyní ještě schvalovati, anobrž pro nezávadný jejich obsah a jadrný, čistý jazyk před mnohými novomodními romány jim přednosť dáti mohli". *)

R. 1785. Kramérius přispěl i do básnické sbírky Václava Tháma a r. 1788. sám vydal sbírku svých básní, jak výše na svých místech (na str. 37. a 50.) bylo připomenuto, ale vida, že by tímto způsobem své vlasti neprospěl, vzdal se záhy všeho veršování.

---

*) Ant. Rybička na str. 18. a 19. spisu „Přední křisitelé".

Byl činným i v oboru dramatickém a psal i prostonárodní spisy dějepisné a cestopisné i jiné, o čemž níže bude promluveno.*)

Podobným směrem jako Kramérius, byvše od něho k tomu vybídnuti, brali se v novellistice kromě jiných Jan Hýbl (narodil se r. 1786. v České Třebové, věnoval se výhradně spisovatelství, zemřel r. 1834. v Praze a pochován na hřbitově olšanském), který redigoval časopisy „Rozmanitosti“ (1816.—1822.), „Hyllos“ (1820.—1821.) a „Jindy a Nyní“ (1828.—1832.),**) a Jan Josef Rulík (narodil se r. 1744. ve Žlebích, byl choralistou při chrámě svatovítském v Praze, kde zemřel r. 1812.), kterýž osvědčil nevšední nadání vypravovatelské, vydav r. 1799. tři komické povídky, jež i poměrně značně původněji proti celé řadě jiných, na konci XVIII. století u nás vyšlých, spracoval. O obou těchto spisovatelích zmínka bude ještě v oboru dramatickém, dějepisném a bohosloveckém.

Takto již před rokem 1800. dosť utěšeně vzdělávána česká novellistika, ale toliko novellistika prostonárodní. Spisy prostomluvou byly ovšem lidu srozumitelnější, vhodnější, i ujímali se také hojněji nežli básnické práce veršované a přispívaly vydatně buditi ducha národního. Avšak umělečtější, na vyšší směry hledící plody vyskytly se dříve veršem nežli prostomluvou. Novellistika vyšší, povznášející se nad obor pouhých spisů pro lid obecný, povznášející se nad novellistické spisy české, pro které doba českého písemnictví kolem r. 1800. nazvána již r. 1841. dobou romantickou a řečeno o ní, že, „kam se člověk vrtnul, rodili se Bruncvíkové, okazovaly se půtky s drakem, krásné Magelony, skučící Meluziny, zaklené princezky, všelijaké Popelky a rozmanité čarodějnice“ a že „byla to doba strašlivá a bázlivá“ ***), novellistika ta počala vznikati teprve nedlouho před rokem 1810.

---

*) Životopis Krameriusův napsal i Jan Er. Sojka na str. 7.—43. svého spisu „Naši mužové“, vydaného r. 1862.—63.

**) O Hýblovi jest článek od Ant. Rybičky v „Osvětě“, roč. 1875., na str. 641. a násl., jenž otištěn jest ve spise „Přední křisitelé“ na str. 233.—250.

***) Frant. Hajniš ve „Květech“, roč. 1841., na str. 325.

b) O novellistice vyšší.

Prvým, kdo dal písemnictví českému vyšší novellistický plod, byl Josef Jungmann, pořídiv novellistický překlad, který jest co do času prvým znamenitým překladem v českém písemnictví vůbec. Přeložil totiž z frančtiny Chateaubriandův*) román *Atala, aneb Láska dvou divochů na poušti* mluvou velice svěží a nad obyčej té doby smělejší a vydal jej tiskem r. 1805.;**) podruhé, jsa poněkud opraven, vyšel r. 1832., potřetí v I. svazku Jungmannových spisů v „Národní bibliotéce" r. 1869. a počtvrté v „Ústřední knihovně" r. 1882.

Chateaubriand spracoval v románě tomto dojmy cest zaatlantských, proživ své mládí mezi divochy americkými, a dodal svým obrazům, skládaje je na místě samém, v pralesích a chatrčích indiánských, té živé původní barvitosti a umělecké krásy, která tomu románu pojišťuje místo trvalé v novověkém písemnictví vůbec. Jungmann pak, byv unesen těmito jeho přednostmi, odhodlal se jej přeložiti; praviť v „Předmluvě" k vydání prvému: „Myslím, že chvalné jeho (spisu toho) po celém světě křesťanském přijetí, za kteréž vedlé paterého v brzkém času vydání trojí do vlašiny, jedno do němčiny a dvojí do ruského jazyka přeložení nejjistější jest rukojmě, — živý, jakýmsi milostným zármutkem promísený cit, a to sličné pustého a jako původního světa vymalování, kterým, zdá mi se, nemálo vděku přidal skladatel spisu svému, — mne dosti vymluvena učiní pp. vlastencům mým, že tím neposledním kvítkem literatury francouzské naši českou zahrádku okrásiti jsem neostýchal se." Za-

*) François René vicomte de Chateaubriand, spisovatel francouzský, žil v letech 1768.—1848. Chateaubriand přeložil do frančtiny Miltonův „Ztracený ráj" a dostal zaň 40 tisíc franků, kdežto Milton za originál svůj prý toliko 200 franků. (Srv. „Květy", roč. 1835., na str. 517.) — Také kněz de Lille přeložil „Ztracený ráj" do frančtiny, a vyneslo mu to 10.000 zl., jak Jungmann připomíná v prvém vydání svého překladu.

**) Jungmann na prvé vydání překladu se nepodepsal. Ale při skrovném počtě tehdejších spisovatelů českých nebylo toho ani potřebí, a všichni brzo věděli, kdo jest překladatelem. A také tajemství v této příčině nebylo zachovány příliš úzkostlivě. Palkovičův „Týdenník" na př. r. 1813. ohlásil na str. 500., že vyšla od Jos. Jungmanna, král. professora v Litoměřicích v Čechách, „Atala" z francouzskébo, „pěkná báseň", za 27 kr.

jímavo jest, že francouzský originál vyšel r. 1802. a že tedy za tři léta po vydání originálu vyšel již překlad český.

Román má tyto oddíly: I. Úvod, II. Vypravování, III. Závírka. V „Úvodě“ spisovatel uvádí nás do místa vypravování, do Ameriky půlnoční, a seznamuje nás s hrdinou románu slepým starcem, jménem Šakta, a s Francouzem, jménem René, který přibral se z Evropy do Luisiany. — Ve „Vypravování“ Šakta vypráví Renému své příhody. Vypráví o svém pobytě v Evropě (byl zajat, jsa raněn v bitvě, potom dlel u Lopéza) a o návratě do své vlasti. Navraceje se byl jat od jiného národu divochů Muskogulgův a Siminolů, kde seznámil se s Atalou, nevlastní dcerou vůdce těchto národů, která vyprostila jej z pout a sama také s ním prchla. Bloudili spolu v pustinách, a Šakta zvěděl od Ataly, že jejím pravým otcem jest Lopéz, u něhož on pohostinu byl. V pustinách těchto nalezl je poustevník Aubri, který vzal je s sebou do jeskyně, kde jim zvěstoval o obci křesťanské, ležící nedaleko jeskyně, kterou byl ku křesťanství přivedl. Druhého dne z rána poustevník vyzval Šaktu, když Atala ještě spala, podívati se do osady. O polednách vrátili se do jeskyně a nalezli Atalu umírající. Byla požila jedu, bojíc se, poněvadž láska k Šaktovi v ní plála, by neporušila slibu, který byla stvrdila své umírající matce přísahou, že zachová věčné panenství. Obdrževši útěchy duševní od poustevníka a vybídnuvši Šaktu, by přijal křesťanství, Atala zemřela, a když pochována byla, Šakta, rozloučiv se s hrobem jejím, odebral se do své vlasti k Mešasebi. — V „Závírce“ spisovatel praví, že pověděl o příběhu tom věrně, což Indové mu o něm vypravili, a oznamuje čtenáři konečné osudy Šaktovy a poustevníkovy, o nichžto náhodou zvěděl, procházeje poříčí mešasebéské, ode vnučky Renéovy, kterého Šakta byl přijal za svého.

Překlad „Ataly“ do češtiny byl i vhod tehdejším snahám, směřujícím, jak výše vyloženo, buditi úctu a lásku ke přírodě. Mocnějšího povzbuzování k milování přírody zajisté nebylo lze do českého písemnictví oné doby přenésti. I způsobil Jungmann překladem tím veliký v té příčině vzlet dříve ještě, než objevila se Polákova „Vznešenosť přírody“.

Jest učiniti také zmínku, že Jungmann již i v „Atale“ tak jako ve „Ztraceném ráji“ s novými slovy šťastně vystoupil, že však i v prvém tomto svém o sobě vydaném spise dopustil se

některých poklésků mluvnických, mezi kterými jest osudné „nelzelo". Ale přes to přese všechno Jungmannova „Atala" jest i v prvotní své podobě přece jen překladem skutečně znamenitým vůbec a na svou dobu zvláště.

Hlavně však vynikli před rokem 1820. v oboru novellistickém bratří Jan a Vojtěch Nejedlý.

Jan Nejedlý kromě pěkných překladů prostomluvou, připomenutých v oboru epickém a lyrickém (na str. 76.), již r. 1799. vydal „staročeské podivné příhody" s názvem *Plzenští rytíři, aneb Odplata udatnosti*, které r. 1812. byly vydány podruhé, jsouce poněkud změněny, a r. 1808. vydal svůj překlad tehdáž oblíbeného románu Florianova*) *Numa Pompilius, druhý král římský.* Románu tomuto dostalo se hned, jakmile byl vydán, nemalého účastenství od čtenářstva českého, a to vším právem; neboť, třeba že jazyk český toho času za příčinou nepříznivých okolností co do svého vzdělání a jmenovitě lehkosti, obratnosti a ozdobnosti za francouzským, u věci té nad jiné vynikajícím a vybroušeným jazykem daleko zůstával, nelze přec upírati, že Nejedlého český překlad románu toho — jsa vzdělán jazykem správným, jadrným a plynným, byť i zde onde od tekstu původního poněkud se uchyloval — byl tak zdařilý, že neměl tehda sobě rovného spisu v prosaickém písemnictví českém; i sluší jej pokládati mezi prvé zdařilé plody novellistiky domácí. Proto také ne bez příčiny tehdejší i pozdější spisovatelé naši nerozpakovali se tvrditi, že Jan Nejedlý právě svými překlady spisů Gessnerových a Florianových ukázal, seč jest jazyk náš a seč by mohl býti, kdyby bedlivě byl vzděláván, broušen a rozhojňován, a že Nejedlý překlady svými vyšší prostomluvě české cestu razil tou měrou, jako Josef Jungmann — co veršované mluvy české se týče — svým překladem Miltonova „Ztraceného ráje" byl učinil. **) Vyniká tedy co do mluvy Nejedlého překlad Florianova „Numy Pompilia" i nad překlad Jungmannův Chateaubriandovy „Ataly" a byl již r. 1821. ve příčině mluvy veleben slovy: „Numa Pompilius pana Nejedlého může

*) Jan Pierre de Florian, spisovatel francouzský, žil v l. 1755.—1794.

**) Dle úsudku Ant. Rybičky v „Osvětě", roč. 1877., na str. 367. a 368. a v „Předních křisitelích" na str. 102. a 103.

dokázati, co se může v českém jazyku psáti.“ *) K oblibě pak jeho v Čechách přispělo, že nese se duchem idyllickým, básnictví české tehda, jak na svém místě (na str. 83.—90.) bylo vyloženo, mocně ovládajícím.

Román tento skládá se z dvanácti „knih“, a obsah jeho jest: Tullus, nejvyšší kněz bohyně Ceres, vychovává Numu, který za jeho syna pokládán, až konečně mu zjeví, že jest synem Pompilia, knížete z krve sabinských králů pošlého. Vypravuje mu příhody matky jeho Pompilie, únos Sabinek, smrť jeho rodičů, válku mezi Římany a Sabiny a spolčení se dvou národů. Numa vychováván ve chrámě Cereřině, a tu bohyně rozkáže, by byl poslán do Říma. Numa vstoupí do hrobu matky své. Chystá se na cestu, a obdržev naučení nejvyššího kněze, rozžehná se s Tullem. Jeda do Říma zastaví se v lese a usne. Ve snách vidí vůz dvěma draky zapřažený a s výsosti oblak zrovna k němu letící. Ve voze sedí Ceres a táže se, co by si přál, on pak vyžádal si moudrosť. Probudiv se jede dále, prohlížeje si kraj římský a zvláště válečné město Řím. Král Tacius velice vlídně jej uvítá jakožto syna svého nejmilejšího přítele a seznámí jej se svojí dcerou Tacií, slibuje mu králem jej po sobě učiniti. Ale Numa zamiluje se do hrdinné Hersilie, dcery Romulovy, a nemá nic jiného na mysli nežli ji, zapomenuv na všechna svá předsevzetí. Odebéře se s ní do boje; provázelať Romula na všech jeho válečných taženích. Romulus v boji raněn právě, když tu Hersilie a Numa v čele Sabinů na nepřítele udeří a jej zaženou. Učiněn mír. Romulus, chystaje se na cestu do Říma, velí, by Numa s Hersilií posadil se do jednoho vozu, i chce, by oba v čele jeho vojska táhli. Stalo se tak, a to k veliké ovšem radosti Numově. V tom však přikvapí posel, zvěstující Numovi: „Převelebný Tullus nemohl snésti tvé nepřítomnosti; nejvíce pak ho bolí, že jsi na něho zapomněl; již k hrobu se blíže, prosí tě o tu jedinou lásku, aby tě ještě jednou před smrtí mohl viděti.“ **) Po těch slovech Numa hlasitě vzkřikne, s vozu skočí, a nerozloučiv se ani s Hersilií ani s Romulem, na koně, který prvý se mu namanul, vsedne a chvátá k Tullovi. Tullus zemře, a Numa, obdržev

*) Slova Magd. Dobr. Rettigové v „Mařenčině košíčku“ na str. 9. a 10. svazku prvého.

**) Slova z překladu Nejedlého.

opětně naučení od nejvyššího kněze, vrátí se do Říma. Cestou vidí kraje od Hersilie popleněné, i pozbude poněkud z lítosti nad tím lásky své k Hersilii. Přišed do Říma, kde právě Romulus slavil v Kapitólii své vítězství, vejde do Kapitólia, kdež i Tacius se svojí dcerou byl přítomen. Tacius, uvítav jej, vloží ruku své dcery v ruku Numovu, Numa však, spatřiv Hersilii vedlé Romula, pocítil k ní lásku svou zase plnou silou. Odkvapí k Romulovi, jenž, objav jej, ukazuje jej svému lidu, řka: „Římané! viděli jste mne triumfovati; ale ten triumf náležel Numovi na mém místě, neb Numovi mám za vítězství co děkovati; i za odměnu dám jemu tu, o niž tolik králů nadarmo se snažilo, tu, kteráž tolika hrdinami pohrdla, — svou dceru.“ *) Tacius a jeho dcera nemile překvapeni tím. V další pak řeči Romulus vybízí Římany, by stále toliko válčili a vše přivlastniti si hleděli, kdežto Tacius proti tomu vykládá škodlivosť války a prospěšnosť míru. Slova Taciova nabudou převahy u přítomných, a Romulus zanevře na Tacia, ale Numa zůstane nakloněn Taciovi. Tacius návodem Romulovým zavražděn. K smrti jeho nahodí se Numa a slíbí umírajícímu, že pojme Tacii za manželku, což Romulus mu zapoví. Numa však nedbá zápovědi Romulovy, ač i Hersilie k němu přijde s prosbou, a hodlá Tacii pojmouti za manželku při hranici, na které spáleno tělo Taciovo. Když tak učiniti chce, Tacie klesne a zemře, byvši otrávena. Sabinové se vzbouří proti Romulovi. Numa konečně obětuje se za svůj lid a odejde z Říma. Proživ mimo Řím všelijaká dobrodružství, povolán posléze do Říma, kde zatím byly samé různice a zmatky, za krále a vládl moudře a pokojně.

Obsah jednotlivých „knih“, ale jsa jinak nežli zde podán, jest i v překladě Nejedlého každé „knize“ předeslán a celému překladu stručná předmluva, kterou překladatel, zmíniv se o zásluhách a chvalných vlastnostech Numy Pompilia, zakončuje těmito slovy: „Takť tento výborný král, jako náš milý Karel u Čechů, věčné u všech národů památky a nesmrtedlnosti došel!“

S podobným zdarem jako Jan pokusil se v novellistice Vojtěch Nejedlý, a skutečně jest litovati, že nesepsal více podobných povídek naší mládeži, jako jest jeho „příběh pro mládež“ *Ladislav a dítky jeho,* vydaný o sobě r. 1807. a podruhé r. 1837., který jest

---

*) Slova z překladu Nejedlého.

prvým původním spiskem toho způsobu v jazyce českém a který ve druhém vydání Vojtěch Nejedlý, připojiv k němu svou podobiznu, potom jako na památku rozdával mládeži školní a svým osadníkům; prvně povídka ta byla otištěna v Jana Nejedlého „Hlasateli českém“ r. 1806. Také jest litovati, „že Vojtěch Nejedlý na místo svých rozvláčných epopejí nesepsal, jak to i původně učiniti chtěl, raději romány, v nichž by byl zajímavé příběhy, jež v epopejích těch opěval, ryzí a uhlazenou řečí nevázanou vylíčil a tím ku vzdělání jazyka, jmenovitě básnické prósy, jakož i k poučení a vyražení lidu našeho při tehdejším nedostatku romantických sepsání v literatuře naší nemálo prospěl a přičinil“.*)

Vedlé Jungmanna a bratří Nejedlých přispěli zdokonaliti novellistiku českou kromě jiných zejména také Josef Liboslav Ziegler a Matěj Josef Sychra.

Josef Liboslav Ziegler narodil se 10. července r. 1782. ve Králové Hradci; oddav se na kněžství pobyl ve správě duchovní na rozličných místech; r. 1817. stal se professorem při bohosloveckém ústavě ve svém rodišti a r. 1825. děkanem ve Chrudimi, kde zemřel 23. května r. 1846. Vydával časopis „Dobroslav“ (1820. až 1823.), „Přítel mládeže“ (1823.—1835.)**), „Milozor“ (1824.) a almanach „Milinu“ (1825.).

Ziegler přeložil z frančtiny pověstný svého času román Fénélonův***) *Příběhové Télemacha, syna Ulyssova* (dva svazky r. 1814. až 1815.), který prvotně překládal v šestiměrech; později však zvolil veskrze prostomluvu místo veršův, aby stačil zasýlati spis censuře, ježto s „Novinami“ Kramériusovými (r. 1814. a 1815.) po arších jako příloha každého téhodne vycházel a teprve potom o sobě vyšel.†) Román tento Fénélon složil pro následníka trůnu fran-

*) Ant. Rybička v „Předních křisitelích“ na str. 323. — R. 1823. Vojtěch Nejedlý přispěl i do „Přítele mládeže“ povídkou „Moudrý učitel“.

**) Později vydávala jej k žádosti Zieglerově biskupská konsistoř královéhradecká, a vycházel potom v letech 1838.—1846.

***) François de Salignac de Lamothe Fénélon, arcibiskup a spisovatel francouzský, žijící v letech 1651.—1715. Jeho „Příběhové“ jsou přeloženi skoro do všech vzdělaných jazyků; do češtiny je přeložil i kněz Josef Javůrek již roku 1796. (O překladě Javůrkově viz ve „Světozoru“, roč. 1869., na str. 26.)

†) Viz o tom na str. 171. Rybičkova spisu „Přední křisitelé“, kde jest otištěn na str. 167.—198. životopis Zieglerův, otištěný před tím v „Musejníku“,

couzského, jsa jeho vychovatelem, i jest jakýmsi románem vychovavacím, z kterého budoucí vladař měl učiti se potřebným pravdám. Představuje se v něm vzor mladého prince, a jest spisem mistrovským, skutečně poučným a zajímavým.

Obsah „Příběhů Télemachových“ jest: Télemach, syn Ulyssův, provázen jsa Minervou za moudrého Mentora přestrojenou, vydal se na cesty hledat svého pohřešovaného otce. Na moři loď se mu rozkotá, a nešťastný syn zahnán na ostrov Kalypsy, která hledí si jej připoutati, slibujíc mu nesmrtelnosť. Télemach jí vypravuje, co přihodilo se mu na cestách. Byv jakožto otrok odvlečen do Egypta dostal se do Týru, kde vyprostil se z rukou tyrana Pygmalióna; přišed pak na Cypr odolal statečně smyslnému lákání. Na Krétě mu nabízeli královskou důstojnosť, které nepřijal, dále se bera. Potom, odmítna lásku Kalypsinu, věnuje srdce své víle Eucharidě. Mentor, aby mu vrátil bývalou svobodu, uvrhne jej do moře a oba plovou k lodi nedaleko kolem plující. Kapitán, rodem Týřan, Télemacha pozná i slíbí mu, že jej odveze na Ithaku. Avšak Venuše, Télemachova nepřítelkyně, zavede loď bludem do Salenta. Král tohoto města, Idomeneus, přijme cizince vlídně; Mentora učiní si rádcem a Télemacha vojevůdcem. V táboře spojeneckém Télemach rozdvojí se s Falantem, kterážto hádka jest příčinou citelné porážky, ale Télemach porážku tu svojí udatností napraví. Z ležení Télemach vydá se do podsvětí, aby tam vyhledal otce svého. Tam spatří všechna muka lidí nešlechetných, jmenovitě pak nespravedlivých knížat. Odtud přijde k místu blažených, do niv elysejských, jejichžto rozkoše mu líčí živými barvami praděd Arcesius; blaženosti králů ctnostných ovšem není zapomenuto a tvrzeno, že heróům není popřáno užívati osudu blažených, poněvadž dobyli si toliko zásluh válečných. Po té Télemach vrátí se do svého tábora, přemůže Adrasta a učiní mír. Odešed do Salenta spatří, jsa všecek udiven, jak město to se vyvinuje, a Mentor poskytuje mu rady a dává politická naučení. Mimo to vyzývá Télemacha, by navrátil se na Ithaku a vybavil Pénelopu z moci ženichů. Nerad uposlechne syn Ulyssův, neboť miluje Idomeneovu dceru Antilopu. Mentor slíbí, že obdrží ji za choť. Nastoupí tedy na zpáteční cestu, Mentor po-

---

roč. 1869. na str. 34. a násl. — Později Ziegler otiskl překlad „Příběhův“ i ve svém „Příteli mládeže“, roč. 1832.—1835.

kračuje ve svém politickém poučování, zjeví se konečně jako Minerva a zmizí. Télemach přijde na Ithaku a sejde se se svým otcem u Eumaia, věrného pastevce. Tím ukončena poslední (24.) kniha „Příběhů Télemachových".

Ziegler byl činným i v oboru jazykovědném a bohosloveckém. O blahodárném účinku jeho na Matěje Milotu Zdirada Poláka i jiné promluveno výše (na str. 132).

Matěj Josef Sychra narodil se 21. prosince roku 1776. v Ústí nad Orlicí; pobyv jakožto kněz na několika místech, byl posléze farářem v Předklášteří u Žďáru na Moravě, kde zemřel 19. března r. 1830. Znamenaje, že povznésti skutečně a všestranně národnosť českou možno hlavně tím, když lid pozná sama sebe, když vzdělá se mravně i věcně a vybředne ze svých dosavadních předsudkův a nechvalitebných zvyků, Sychra hleděl lid náš mravně vzdělati a prakticky poučovati. Ježto pak lid náš rád čítá, jal se obraceti zření k vypravování rozličných příběhů vážných i kratochvilných, v nichžto by jak dobré tak i nechvalitebné stránky života lidského na odiv byly po zásluze své stavěny. Za tou příčinou sbíral takovéto příběhy, spracovával je i původní psal a otiskoval je jednak ve zvláštních sbírkách, jednak v časopisech.

Takto stalo se, že Sychra učinil prvou sbírku českých původních i přeložených povídek s názvem *Povídatel, nebo Sbírka rozmanitých pamětihodných příběhů, povídaček, důvtipných nápadů a průpovědí, k poučení a obveselení,* které r. 1815. vyšel svazek prvý a druhý, r. 1817. svazek třetí; prvému svazku připojil předmluvu, v níž ukazuje, jak důležity a potřebny jsou lidu našemu spisy zábavné a zároveň poučující.

Sám Sychra otiskl r. 1815. ve příčině „Povídatele" ve Hromádkových „Literních přílohách k císařským královským Vídeňským novinám" (na str. 286. a 287.) toto: „Máme sice v mateřském jazyku znamenitou zásobu v nábožných a zvláště v modlitebních knížkách; spisů však, jenž by k vyjasnění truchlivé mysli a k nevinnému obveselení, spolu však i k nenucenému naučení přispěli, málo posud (jak povědomo) počítáme. Jsouli pak tito zbyteční? — nikoli, ano za našich bouřlivých časů, v nichž neustálé těžkosti a trudné starosti na ubohé lidi naléhají, jsouť velice potřební; v čemž mi, jak doufám, každý přítel lidu milerád přisvědčí. Roznášejí se sice od jarmarečníků a knihařských překupníků rozličné

knížečky pro obveselení, přál by však každý moudrý člověk, by jich nebylo; neb sotva z desíti — jedna čeho k vzdělání a prospěšnému naučení v sobě obsahuje, ba bohužel! mdlého rozumu čtenářovi (a těch jest zhruba) vrtochů v hlavě nadělá, nové pověry s předsudky v něm vhnízdí, takže od toho nezáživného — ba škodlivého jídla lačnější povstane, nežli k němu přisedl. Ze všech těchto blivanin budiž jmenována toliko ona zamilovaná, vůbec co hmyz rozplemeněná knížka o Eilenšpiglovi, jejížto obsah což jiného jest, než nemotorné šprýmy, nestydaté propovídky, a co nejhoršího — chvalořeč na šejdířství? „Kýž by se někdo o to pokusil, aby něco chutnějšího v češtině pro zkrácení mrzuté chvíle vyhotovil, když ten výborný český „Hlasatel“ Umkám a všem češtiny milovníkům k zármutku oněměl!“ *) nejednou jsem zvolal, vida s mrzutostí a s útrpností, kterak mnohý čeledín, maje po chvíli, čtením podobné jalové žvanice oči si kazí a nové hlouposti do sebe láká. Že se však za drahný již čas žádný k tomu neměl, dal jsem se sám do té práce s celou chutí, a poštěstilo se mi, že sbírka rozličných paměti hodných příběhů, povídaček, důvtipných nápadů a průpovědí znamenitě zrostla, kteroužto se doufám krajanům svým zavděčiti .... K závěrce snažně prosím, aby se předmluva, jenž tento první svazek vyprovází, zrale a nestranně povážila, která obranou býti má proti těm, jenž by předsevzetí mé, neznajíce upřímného úmyslu mého, na zlé vykládali.“

Později (r. 1819. a 1820.) Sychra vydal dva svazky podobné sbírky s názvem *Kratochvilník* a za doby, nenáležející již do oddílu tohoto, totiž r. 1827., jeden svazek *Kratochvilná včelička.* Jak Sychra uměl vypravovati povídky ty, připomenuto bylo již v rozpravě o Kramériusovi (na str. 154.).

Sychra byl činným i v oboru dramatickém a bohosloveckém.**)

---

*) Míněn Jana Nejedlého „Hlasatel český“, který r. 1808. vycházeti přestal.

**) O Sychrovi jest článek od Ant. Rybičky v „Osvětě“, roč. 1876., odkudž otištěn jest na str. 199.—214. dílu I. spisu „Přední křisitelé“. — Nelze tu nepřipomenouti, co Rybička píše (v „Osvětě“ na str. 20. a v „Předních křisitelích“ na str. 209.): „Píšeme „Sychra“ a nikoli „Sichra“, jak někteří novější píší, a to proto, že on sám se tak po celý čas psával i od vrstevníkův — ať si již užívali dobropísemnosti bratrské neb analogické — psán býval.“ S touto poznámkou Rybičkovou však jest v neshodě vlastní rukou Sychrovou psaný podpis „Mathias Jos. Sichra“ pod podobiznou jeho, připojenou ke spisu Kryšpínovu „Matěje Josefa Sychry život a spisy vybrané“.

Než ačkoliv od přeložené povídky Antonína Josefa Zimy „Ukrutný Jan Pieriere“, vydané r. 1787., až k překladu Josefa Jungmanna Chateaubriandovy „Ataly“, vydané r. 1805., a k překladu Jana Nejedlého Florianova „Numy Pompilia“, vydaného r. 1808., jak jazyk tak i vypravovací sloh český pokročily měrou obrovskou, česká novellistika původní přece ještě i potom ležela téměř úplně ladem až do let dvacátých, kdy značně lépe dařiti se jí počalo.

Před rokem 1820. z původní novellistiky vyskytlo se kromě povídky Šedivého „České Amazonky“, vydané r. 1792., toliko několik krátkých povídek v Nejedlého „Hlasateli“ a v Sychrově „Povídateli“ a „Kratochvilníku“,*) o sobě pak objevila se r. 1807. vydaná a již výše (na str. 162.) připomenutá povídka Vojtěcha Nejedlého „Ladislav a jeho dítky“, která byla otištěna z „Hlasatele“, a r. 1818. dějepisný román Josefa Lindy.

Josef Linda narodil se v říjnu r. 1789. v Nových Mitrovicích, byl amanuensem při universitní knihovně v Praze, kde zemřel 10. února r. 1834.**) Redigoval v letech 1820.—1824. „Vlastenecký zvěstovatel“, časopis politický s částí belletristickou, v letech 1825.—1833. „Pražské noviny“ a „Rozličnosti Pražských novin“.

Co týče se Lindova dějepisného románu, r. 1818. vydaného, dojímal svého času značně, jsa prvou původní prací českou toho druhu, a vydání jeho bylo ohlášeno***) těmito slovy: „Čechům vlastencům se oznamuje, že nedávný spis, nazvaný *Záře nad pohanstvem nebo Václav a Boleslav,* na světlo vyšel . . . Obsah tohoto spisu jest vyobrazení pohanstva za sv. Václava, jeho hynutí a zrůst křesťanstva, pak smrť Václavova . . .“ Román tento jest nejlepší prací Lindovou a účinkoval blahodárně na českou novellistiku po roce 1820.†)

---

*) Jiné „původní“ povídky byly spracovány dle povídek cizojazyčných, i nejsou vlastně původními.

**) Že narodil se a zemřel, jak tuto udáno, viz v „Urbánkově Věstníce bibliografickém“, roč. 1882., na str. 196.

***) V „Pražských novinách“ v čísle ze dne 9. září 1818.

†) Zevrubně promluveno jest o něm v „Osvětě“, roč. 1879., na str. 903. až 914., kde na str. 893.—918. vylíčen život a činnost Lindova od Josefa Jirečka. — Na zadní straně titulního listu „Záře“ jsou slova Lindova, která každý

Linda byl činným i v oboru básnictví epického, lyrického a dramatického, ale s nezdarem.

---

kritik měl by na paměti míti, totiž: „Věci zcela zavrhovati nebo zcela vychvalovati — může jen člověk ten, jehož rozum a cit jsou neomylná pravda.“

III. Dramatické básnictví.

Úvod.

Za obecného úpadku básnictví českého v době střední nebylo lze ovšem, aby básnictví dramatické bylo dostoupilo nějaké zvláštní výše. Nemohlo povznésti se tehdejší písemnictví české ke dramatu ve smysle uměleckém, ale přece počalo se již vyzouvati z jednostranných a obmezených účelů prvotních, přecházejíc na širší půdu životní, ačkoli na počátcích tohoto přechodu spisovatelé čeští vždy ještě rádi ohlíželi se po oblíbených látkách z dějin biblických; spracování však těch látek jevilo se již zcela jinak nežli dříve, přiodívajíc se již rouchem skutečně dramatickým. Brzo pak poznáno, že netoliko starý a nový zákon, ale také jiné části dějin, nejprve posvátných, chovají v sobě podobné, obecně mravné myšlénky základní a že poskytují tedy vhodných látek ke skladbám dramatickým, jako najmě sv. Václav a j., odkudž potom přechod ke dramatu světskému, ke dramatu modernímu byl přirozený a snadný.

a) O vzniku básnictví dramatického.

Vlastní básnictví dramatické začíná se v písemnictví českém teprve koncem XVIII. stol., jsouc před tím v nepatrných zárodcích*), a již prví buditelé národního ducha v Čechách dobře tomu rozuměli, jak mocně divadlo přispívá, by probuzeno bylo národní uvědomění, i starali se, seč byly síly jejich, aby zavedeny byly v Praze hry

*) Viz „Začátky a rozvoj dramatického básnictví českého“ od spisovatele tohoto spisu ve „Květech“, roč. 1883.

české. Podařilo se jim to po několika nezdařených pokusech*) tak, že již r. 1785. česky hráti počato,**) a hráno potom, ačkoli velmi nepravidelně a nečetně, ale hráno přece.

) Prvý pokus, uvésti češtinu na jeviště, učiněn r. 1771. v německém divadle, zřízeném v Praze v Kotcích r. 1743., ale pokus ten potkal se s úplným nezdarem pro hloupost voleného kusu a zvláště pro špatnou výslovnost herců, kteří byli z veliké části Němci, jakož i pro velmi chatrný překlad. Jaká ta čeština byla, lze poznati již z názvu veselohry, která tehda byla hrána: „Kníže Honzík. Činohra od jednoho zátahu, z němčiny vzatá." — Konečná slova, pronesená od jednoho z herců, Němce, zněla: „Co dadykové moje, musím telat zase, — dys moje knížecí pivo i prase." (Ich muss nun thun, was meine Väter thaten, — du bist mein Herzogthum, mein Bier und Schweinebraten.) — Divadelní hra tato vyšla tiskem r. 1771. a překladatelem jejím jest JUC. Jan (ve „Vesně", roč. 1884., na str. 52. nazván mylně „Josef") Zeberer, kancléř Nového města pražského (1712., † 1789.), o němžto Václav Matěj Kramérius napsal toto: „Nebudu jeho zásluhy vypravovati, neboť není Pražana, komuž by povědomy nebyly; toliko jeho snažnou péči o zvelebení jazyka a učenstva českého povrchně doteknu, o které, kdybych obšírně psáti chtěl, hmotné knihy by nestačovalo. „Kníže Honzík", veselohra od jednoho zátahu, od něho přeložena jest, a právem říci můžeme, že on byl první, který řádnou činohru na světlo vydal. Byl měšťanům podpora, učencům zrcadlo — křesťanům příklad — nyní jest příjemný nebesům." — Ještě pochvalnějšího posudku o „Knížeti Honzíkovi" dočítáme se v „Neue Litteratur", roč. 1872., na str. 355. a 356.

**) Prvé představení české dáváno 20. ledna r. 1785. a hrána Štefaniho z němčiny od Františka Jindřicha Bully přeložená hra *Odběhlec z lásky synovské.* Hra podařila se tak, že vlastenci, oplývajíce radostí, při druhém provozování této hry, totiž 25. ledna, rozdávali v divadle příležitou báseň „Svátek českého jazyka na den druhého provozování Štefanového Odběhlce v pražském vlastenském divadle od Bondinské společnosti německých herců dne 25. ledna 1785.", kterou, jak již výše (na str. 49.) řečeno, složil Václav Stach. Báseň ta zní: „Plesej, Praho! při slavnosti, — kterou láska posvětila. — Plesej! dnes tvýho — syna vlastního — do chrámu umělosti — ponejprv přijít vzbudila. — Otevřiž citedlnostem srdce! — Nevzdychneš nad jeho zděmi více, — které tvou vlast okráslují: — a původci, — jehožto pečlivé svěřena jsi moci, — vděčnou být zavazují. — Bulla (ke slovu tomu připojena pod čarou poznámka: „Nynější správce divadla pražského") čechovskou horlivostí rozžatý — do něj svým bratřím zavřenou bránu prolomil, — rozptýliv tisíc závor srdnatý; jejž v té práci nevídané (připojena poznámka: „Nikdy ještě v Praze na veřejném divadle řádné hry v českém jazyku provozené nebyly") — jen potomka Čecha hodné — hrdý pohled neohromil — cizozemců vlastenských, — jenž nectí otců svých. — Plesej! Tevton jindy bystrý učedník tvůj — nyní, v tvé zastaralosti — učitel osvícený — jest vůdce tvůj. — Na důkaz vděčnosti, — by tvá řeč opět rozkvětla, — zlatého věku ovotce přinesla, — přátelsky jest

Vzešla tedy potřeba také českého písemnictví dramatického. Začátky jeho až do počátku XIX. století byly velice bídny. Zprvu obstarávány toliko řemeslnické překlady z němčiny, jichžto v čase kratičkém asi tisíc bylo pořízeno — tiskem ovšem vyšlo jich pouze několik, — dosti záhy počato psáti však i hry původní.*)

Jest želeti, že mnohé z těchto her již ani dle jména známy nám nejsou a jiných že známe toliko názvy. Kritika tehdejší nepodává nám nižádného vodítka, bychom mohli posouditi ráz a cenu jejich. Takž „Pražské noviny“ ze dne 14. ledna r. 1786. píší: „V Praze 10. ledna byla na vlastenském divadle provozována původní hra pod tímto nápisem: *Břetislav a Jítka* v pěti jednáních, z opravdového příběhu vzata od mladšího p. Tháma. Tato hra proto tím větší milosti v lidu nalézá, poněvadž obsah její na zvláštní hrdinský kus našeho někdejšího knížete Břetislava se vztahuje. On, pojat jsa milostí k Jítce, všelikého těžkého nebezpečenství se odvážil a ji proti vůli rodičů jejích z kláštera ukradl. Radosť národu našeho českého nad tím, že v svém mateřském jazyku mnohé k objasnění mysli sloužící věci na veřejném divadle slyšeti může, nedá se vypraviti, a pravda jest, že cokoliv her v českém jazyku provozováno bylo, vždy znamenitý počet milovníků nalézaly. Důvod to zajisté veliký, že ještě přece velmi mnozí jsou, kteříž staré vážnosti jazyku našemu odjíti nedopouštějí.“ — O druhém provozování této hry tytéž noviny vyjádřily se takto: „26. února byla podruhé na vla-

přihotovený, — děti tvé skrz divadla provésti — až do svatyně moudrosti; — kdež jí, báchorami nezastřenou, — ale v denní jasnosti vystavenou, — slepá pověra dávno hledat nedala, — by svůj klam svattosti vylíčený, — osvícení tvému škodný, — bezpečněji rozsývala. — Aj! z tebe se roznítí světlo! — které v tmavým bludu zhaslo!“ — Příležité takovéto básně vlastenecké byly také jindy rozdávány. Tak na př. již 16. května r. 1785. byla rozdávána báseň, začínající se: „Plesej Praho! jsme zvolali, — jak náš Bulla naučil — Thalii česky rozmlouvat“, ku které byly přidány poznámky, z nichžto jedna zní: „Bulla Frant. Jindř., Pražan, tehdejší správce divadla pražského, byl první, jenž svůj jazyk vlastenský na divadlo uvedl. Mnozí se o to snažili, aby žádné hry více v českém jazyku provozovány nebyly.“ — Co týče se „Bondinské společnosti“, založil ji Bondini, který r. 1782. zavítal do Prahy se společností vlaskoněmeckou a zařídil si divadlo na Malé straně v paláci Thunovském.

*) Podrobný seznam všech, alespoň dle jména zachovaných her těch jest v Jungmannově „Historii literatury české“, v Douchově „Knihopisném slovníce“ a ve Stankovského „Divadelním slovníce“.

stenském divadle pražském u přítomnosti znamenitého počtu lidu v jazyku českém provozována hra Břetislav a Jítka. Pan Antong, představuje Břetislava, tu osobu tak mistrně hrál, že živěji staročeské knížecí hrdinské mysli sobě představiti nemůžeme. Pan Höpfler, kterýž představoval osobu Přeslava, českého pána, ode všech přítomných veliké pochvaly sobě zasloužil. Podobně p. Zappe, maje osobu hajného při klášteře tom, z kteréhož Jítka od Břetislava ukradena byla, tak přirozeně jej vypodobnil, jako bychom skutečně takového sprostého člověka před očima měli. Panna Butto, děvčátko desítileté, představovala synáčka Přeslavova. Její krásné výřečnosti a neobyčejné na takový věk srdnatosti každý se obdivoval a všichni s potěšením očekávali, kolikrát jí kolem ven vystoupiti přišlo. Při té hře zamilovaný Břetislav do své Jítky, v srdci jedné zdejší panny, kteráž jakémus zámožnému sice, avšak sedmdesátiletému starci málo před tím zasnoubena byla, takový účinek způsobil, že ona od té chvíle ani slova víc o svatbě s tak letitým mužem slyšeti nechce.“ — 8. února provozována veselohra Václava Tháma: *Neslýchaná náhoda strašlivého hromobití, aneb Žebravý student.* Referát o té hře byl podán tento: „Pan Höpfler, maje osobu žebravého studenta, ode všech veliké pochvaly sobě zasloužil; podobně pan Zappe jakožto vrchnostenský správec, tu osobu tak přirozeně představoval, že bychom, hledíce na venkovské správce, jich činů, zvlášť kteří staří a zamilovaní jsou, sobě přirozeněji představiti nemohli. Panna Procký jakožto venkovské mlynářské děvče tak hrála a venkovskou nevěstu tak živě vyobrazovala, že na ni patřiti bylo potěšení a rozkoš. Posud na všech českých hrách takové množství lidu se sběhlo, že pro ně všecka místa nepostačovala.“

Takto podávány všechny divadelní zprávy u nás po mnohá léta. O obsahu dramata nebylo činěno téměř ani zmínky, ba málokdy spisovatel anebo překladatel byl jmenován.

Z toho zřejmo, že divadelní moment umělecký byl věcí vedlejší, za to však na moment národní kladena všechna váha, a veškery tehda sepsané hry svědčí víc o vlasteneckých a národních než o uměleckých snahách, nepovznášejíce se nad ráz prostonárodní. Dialog v nich jest prostě reálný, všechen důraz položen na apostrofy, jakož vůbec všechen účin dramatický zakládal se na situacích. O povahách, rozvíjejících se na základech psychologických, nelze při nich mluviti. Proto také nedařilo se tragédii v pravém

toho slova smysle a konversační veselohry ani nebylo. Ale za to historická činohra, situační veselohra a fraška jakož i komická operetta se značným úspěchem pěstována. Zvláště veselohra, ačkoli její ráz byl spíše fraškovitý, poskytovala dosti pěkně vyvedených obrázků z tehdejšího života českého.

Přední zásluhu o tyto prvopočátky českého básnictví dramatického měli bratří Karel Ignác a Václav Thám. O Václavovi byla již obšírnější zmínka shora (na str. 37.—43.), zde toliko buď k tomu dodáno, že liboval si v umění divadelním tou měrou, že byl nejplatnějším účastníkem zřízeného tehda v Praze divadla českého netoliko jako bedlivý a způsobilý herec z ochoty, ale také jako velmi plodný básník dramatický. Že překládá a vydávati hodlá „mnohé čino- a zpěvohry“, projevil, jak na svém místě (na str. 40.) připomenuto, již r. 1784. Mimo překlady pak rozličných her divadelních (celkem 45) psal i původní, z nichžto *Švédská vojna v Čechách, aneb Udatnosť pražských měšťanův a studentů* posud udržela se na divadle našem, byvši později od Jana Nep. Štěpánka předělána a s názvem „Obležení Prahy od Švédů“ r. 1820. tiskem vydána. R. 1799. vydal *Zpěvy z nejvýbornějších zpěvoher českých na cís. král. pražském vlastenském divadle představených a z němčiny přeložených*; jest jich celkem dvanáct. O dvou jeho hrách podány výše divadelní zprávy.

Karel Ignác Thám*) narodil se 4. listopadu r. 1763. ve Přelouči, byl doktorem filosofie a zemřel v nemocnici pražské 8. března r. 1816. Život svůj obětoval takořka jazyku českému, vyučuje v něm dílem veřejně s dovolením vlády, dílem soukromě až do své smrti. Roku 1783. vydal prvou, již výše (na str. 16.) připomenutou literární práci s názvem „Obrana jazyka českého proti zlobivým jeho utrhačům“, kterouž obrátil po sobě všeobecnou pozornosť. Když pak domohl se s jinými národovci toho, že od r. 1785. hráno na divadle česky, jal se překládati hry divadelní, z nichžto tiskem vyšli r. 1786. také Schillerovi *Loupežníci* a Shakespearův

*) Karel Ignác Thám nebyl prvým, kdo stotožňoval jméno „Hynek“ s „Ignácem“, jak udáno v „Osvětě“, roč. 1873., na str. 842., nýbrž světící biskup pražský Jan Hynek Dlouhovesský († 1701.), jak udáno v „Osvětě“, roč. 1881., na str. 26.

Makbeth (dle německého překladu Schillerova zčeštěný),*) a r. 1787. Göthova *Medea*, ale brzo věnoval se hlavní své činnosti, sestavuje díla mluvnická a slovníkářská, o čemž na svém místě níže bude promluveno.

Vedlé bratří Thámů jali se vzdělávati české básnictví dramatické mnozí jiní, jejichžto hry většinou zůstaly v rukopise. Tiskem vydali přeložené neb i své hry divadelní z těch básníků, kteří byli již uvedeni v tomto spise, tito: Václav Matěj Kramérius, který přeložil z němčiny veselohru *Albert a Lotte, aneb Ctnosť v největší nouzi* a vydal ji tiskem již r. 1785.; Prokop Šedivý, který byl značně činným v oboru dramatickém a vydal tiskem již r. 1796. tři veselohry;**) Jiří Palkovič, který pokusil se v básnictví dramatickém veselohrou *Dva buchy a tři šuchy, slovenská komedie, k zasmání se pro pána i sedláka,* vydanou roku 1800. a podruhé r. 1810.;***) Jan Josef Rulík, který vydal tiskem jedinou hru, a to r. 1808. činohru *Vlastenský malý rekruta.*

Kromě těchto vydali tiskem přeložené neb i své hry: divadelní herec Vincenc Hafner, František Jindřich Bulla, Ant. Josef Zima, který vydal dvě původní činohry, z nichžto jedna, vydaná r. 1789., má název *Oldřich a Božena*, a policejní kommissař Filip Heimbacher. Také Bohumír Jan Dlabač, o němžto v oboru epickém a lyrickém bylo promluveno, byl činným v oboru dramatickém, avšak žádná z jeho her nevyšla tiskem. Dlabač i roku 1792. překládal společně s Vojtěchem Nejedlým a Šebestiánem Hněvkovským zpěvy z opery *Kouzelná flétna.*

Konečně jest učiniti zmínku o Josefu Jakubu Tandlerovi (narodil se r. 1765. v Praze, kdež i zemřel r. 1826., jsa úředníkem při komorní hlavní výplatně), který hned od prvopočátku her českých přičiňoval se vzdělati české kusy. Jsou od něho: *Vůdce Táboritů* (smutnohra), *Čarodějství*, *aneb Láska činí dívky ne-*

---

*) Předmluva, kterou Thám připojil k „Makbethu“, jest otištěna v „Lumíru“, roč. 1852., na str. 46.

**) Roku 1793. vydal i „Krátké pojednání o užitku, který ustavičně stojící a dobře spořádané divadlo působiti může. Sepsáno a všem, kteří na osvícení lidského rozumu a zšlechtění svých krajanů podíl míti chtějí, obětováno“.

***) Tato primitivní skladba nezasluhuje jména ani obyčejné frašky, nýbrž jen pohřební literárněhistorické vzpomínky. (Úsudek ten napsal o ní Jaroslav Vlček v „Literatuře na Slovensku“ na str. 44.)

vážné (veselohra), *Ostrov lidožroutův* (komická zpěvohra), *Libuše, kněžna česká* (vlastenská hra), *Rybářské děvče* (zpěvohra), *Hamlet* (truchlohra) a *Čižba na dívky* (zpěvohra). „Nesnáze o hry k provozování příhodné byla tehda tak velika, že Tandlerovi nenechali ani pokdy, aby díla svá přehledl, natož opsal. První zběžné navržení bráváno mu z pod rukou. Okolnosť tato dostatečně vysvětluje, že žádný z Tandlerových kusů nebyl tištěn. Původně složil, pokud s jistotou tvrditi lze, jen jeden, totiž „Vůdce Táboritů", jehož rukopis podnes rodina chová. Ostatní nepochybně byly samé překlady anebo vzdělání her německých. Některé z nich snad by se ještě najíti daly v bibliotéce zemského pražského divadla."*)

Pracovníků na české roli dramatické objevilo se tedy záhy hojnosť, ale drahně let trvalo, nežli básnictví dramatické všestranněji mohlo býti zvelebeno. Největší ovšem závadou bylo, že hry české na jevišti stále byly odstrkovanou popelkou.**)

Nejlépe ještě dařilo se hrám českým od roku 1786. až do roku 1790., kdy hráno bylo v divadle dřevěném na Koňském trhu (nynějším Václavském náměstí), nazvaném „Bouda" neboli „c. k. vlastenské české divadlo", které císař Josef II. na žádosť bratří Thámů dovolil vlastencům českým postaviti.***) Na počátku r. 1790. „Bouda" z rozkazu vyššího — poněvadž prý překáží trhům — stržena, a české divadlo přestěhovalo se do bývalého kláštera Hyberňáckého na Poříčí, kde však hráno potom v brzce více německy nežli česky. A když r. 1802. toto divadlo po smrti svého zakladatele, hraběte Jana Františka Kristiána Sweerts-Sporka bylo prodáno, hráno česky v domě Rajmanském na Malé straně a po dvě léta také v německém divadle na Starém městě, které r. 1798. jakož i divadlo malostranské r. 1804. koupili tak zvaní stavové (neboli šest šlechticů českých) od hraběte Nostice. Když pak r. 1806. stal se ředitelem stavovského divadla Jan Karel Liebich, stavové vy-

---

*) Josef Jireček v „Musejníku", roč. 1862., na str. 273., kde na str. 272. až 274. podal životopis Tandlerův.

**) Srv. článek Sabinův „Vliv divadla českého na vývoj dramatické literatury české" v „Českém obzoru literárním", roč. 1868., a Bílého „Dvě doby z dějin českého divadla" v „Koledě", roč. 1880. Viz i Stankovského „Kroniku divadla v Čechách" v „Almanachu Matice divadelní", vydaném r. 1881. od J. V. Friče a J. L. Turnovského.

***) Historický obraz „Vlastencové z Boudy" napsal J. J. Stankovský a vydal r. 1877. Viz i na str. 60.—64. Josefa L. Turnovského „Z naší doby".

žádali si, by česká představení, která dála se vždy před představením německým, dávána nebyla, protože prý nelze po českém obecenstvě divadlo dostatečně provětrati, — a byli jmenovaní stavové přece šlechtici českými a divadlo staroměstské nazýváno tehda „národní divadlo české“! — počemž představení česká byla pořádána opětně na Malé straně, a to každou neděli a svátek, ale pouze do roku 1809., kteréhožto roku divadelní hry české v Praze docela zanikly, a trvalo skoro tři roky, nežli zase česky hráti počato.

b) O začátku rozvoje básnictví dramatického.

Ohromné zásluhy o divadlo české za těchto dob jeho nejtrudnějších získal si Jan Nep. Štěpánek. Narodil se 19. května r. 1783. ve Chrudimi a zemřel v Praze 12. února r. 1844. Vystudovav bohosloví v Praze a, nemoha z nedostatku kanonických let býti ještě vysvěcen, věnoval se spisovatelství. Oblíbiv si velice české divadlo, jal se překládati z němčiny různé hry divadelní a stal se sekretářem při stavovském divadle na Starém městě. Když pak roku 1809. hry české v Praze docela zanikly a když r. 1811. utvořil se spolek mladších vlastencův a vlastenek, kterýž ustanovil se na tom, že budou provozovati z ochoty k účelům dobročinným aspoň o dnech noremních, kdy na divadle staroměstském hráno nebylo, tamže hry české, Štěpánek byl zvolen za ředitele tohoto spolku a za pořadatele her.*)

Již 12. ledna r. 1812. počaty hry české na staroměstském divadle, které k tomu ředitel Liebich zdarma propůjčil, Holbeinovou**), Štěpánkem do češtiny vyloženou „rytířskou činohrou“ *Frydolín, aneb Cesta do železných hutí* (vytištěna r. 1820.). Účinek této hry byl tak mocný, že hry české téhož roku ještě několikrát od týchž ochotníků byly dávány.

Ale jestliže české hry měly udržeti se v náležité přízni u obecenstva, bylo třeba předkem a nejprve slušných kusů divadelních. I překládal Štěpánek potom hojněji a hojněji hry divadelní a také

---

*) Zmínka o spolku tom učiněna již na str. 23., ale řečeno tam mylně, že provozoval hry již „od r. 1811.“ místo „od r. 1812.“

**) František Ignác von Holbein, německý spisovatel dramatický a v letech 1820.—1824. ředitel stavovského divadla v Praze, zemřel r. 1855. jakožto ředitel dvorního divadla ve Vídni.

původní psal, a to zvláště vlasteneckohistorické, kterými budil cit národní a zároveň i větší účasť pro divadlo a z kterých prvá, *Obležení Prahy od Švédů* (vytištěna poprvé r. 1812. a podruhé r. 1820.), o nížto již shora (na str. 173.) zmínka byla učiněna, velmi se líbila.

Z jiných původních her Štěpánkových buďte připomenuty: *Břetislav první, český Achilles, aneb Vítězství u Domažlic* (vytištěno roku 1813.), *Korytané v Čechách, Vlastenci, aneb Slavnosť lipského vítězství*, frašky: *Berounské koláče, Tintili vantili, aneb Ať se to jen žádný nedoví* (vytištěna r. 1819.) a j. Až dosud s úspěchem bývá provozována veselohra *Čech a Němec*, která ze všech jeho her došla obliby největší a vyšla tiskem poprvé r. 1816.*) R. 1820. Štěpánek jal se vydávati sbírku svých dramatických spisů s názvem *Divadla J. N. Štěpánka*, v níž až do r. 1832. byly vydány v 16 „dílech“ 52 větší i menší, původní i přeložené hry; díl I. obsahuje „Obležení Prahy od Švédů“, činohru „Frydolín“ a frašku „Kýž bych se byl neoženil!“

O další činnosti Štěpánkově bude promluveno v oddíle II.

Kromě Štěpánka buďtež uvedeni z let 1812.—1820. tito: Jan Hýbl, který mimo jiné hry vydal roku 1816. smutnohru *Abelíno, veliký zbojník*, k nížto připojil dosti zevrubné dějiny českého divadla; Václav Rodomil Kramérius, syn Václava Matěje Kramériusa, žijící v letech 1792.—1861., který mimo jiné hry složil a vydal roku 1817. „vlastenskou původní čarodějnou hru podlé starodávné rozprávky vzdělanou“ *Král Václav a krásná Zuzana*; František Josef Rayman, který složil původní veselohry: *Sedlské námluvy* (r. 1819.)**) a *Vyhrané panství* (r. 1820.). R. 1819. také Václav

*) Veselohra ta spracována dle Thámova překladu Waidmannovy frašky „Žebravý student“. (Viz na str. 57. „Almanachu Matice divadelní“.)

**) Předesláno jest jí toto „Kratičké poznamenání“: „Tatáž malá divadelní práce má pánům vlastencům v maličkém vyobrazení představiti sprostnosť a chybnou řeč horských obyvatelů za Králové Hradcem k slezským hranicům ležících. Některý z vás pánů, v Praze bydlící, řekne hlasitým smíchem: „Toť jsou podivní šplechtoňové!“ Ba nejsou! Ještě hůř děje se to v našich hlavních městách. My se jim smějeme, kdežto oni právem nám se smáti mohou. Takových a těch vad v řeči jest v naší milé vlasti ještě tu neb onde veliké množství. Že, jak zde věrně se podotklo, čteme: tíle, tyka, manynka, kytle, ďauče, kráua atd. místo tele, pětka, maminka, sukně, děvče, kráva; co z toho? — nic. Vady buď dětinským šepláním a rozmazaností v řeč vlouzené neb zů-

Matěj Kramérius vydal „veselou hru se zpěvy“ s názvem *Pražští sládci, anebo Kubíček dostane za vyučenou*, sepsanou od Prokopa Šedivého, prohlédnuv a poopraviv ji, jak sám v předmluvě k ní připomíná.

R. 1819. počala vycházeti také sbírka *Nové divadlo české*, v níž účastnili se Jan Nep. Štěpánek, Jan Hýbl a Václav Rodomil Kramérius. Každého roku měly vyjíti čtyři svazky o třech hrách, ale již r. 1819. při svazku třetím podnik ten uvízl, svazek pak čtvrtý, který byl i posledním, vyšel teprve r. 1825.

---

statky starobylosti, což nám ovšem podivné býti se zdá, kteří raději sicher, kvis, frajlich, eincich, ganc, durchhous, rathous a jiných tisíc a více cizotiny užíváme slov. Střezme se toho, abychom podobného vytýkání nezasluhovali.‘

IV. Obory písemnictví vědeckého neboli náukového.

Úvod.

Písemnictví vědecké neboli náukové za střední doby českého písemnictví povzneslo se velice nad písemnictví krásné neboli básnické a v XVI. stol. tou měrou bylo zvelebeno, že tehda vykvetl mu zlatý věk. Avšak „jak vysoko Čechové“ — vyjádřil se již František Martin Pelcl *) — „vystoupili ve vědách a umění za věku zlatého, tak hluboko klesli ve stol. XVII. a XVIII.“ V XVIII. století vzešel sice příznivý obrat ve prospěch písemnictví v Čechách, ale nikoli ve prospěch písemnictví českého. nýbrž německého, které vzmáhalo se tou dobou v Čechách ve všech oborech víc a více, poněvadž nadvládí živlu německého nad živlem národním lidu českého, ve svém uvědomění národním hluboce kleslého, větší a větší se stávalo.

Kromě písemnictví, psaného jazykem německým, dařilo se v Čechách i písemnictví, psanému jazykem latinským, česky pak díla vědeckého nebo vůbec důležitějšího obsahu psána koncem XVIII. a počátkem XIX. století skoro nižádná nebyla, byť i rozprávěla výhradně jen o věcech Čech se týkajících. A byla psána díla ta německy nebo latinsky od spisovatelů, kteří skutečně vlasť svou milovali co nejhorouceněji! Příčin toho jest hledati v poměrech, které jak nepříznivy češtině tak byly němčině i latině příznivy, a zvláště v ohromném úpadku řeči české. Nebyloť ani čtenářů s dostatek pro vědecké spisy české, a jazyk spisovný nijak nestačil, aby osvěta novoevropská mohla jím býti vyjádřena.

*) Na str. 789. ve druhém díle svého dějepisu.

Toliko znenáhla vedlé písemnictví, německy nebo latinsky psaného, probouzelo se písemnictví psané česky, které, z malých zárodků vznikajíc a na počátcích svých s mnohými nesnázemi a překážkami zápasíc, vlastenecké smýšlení, jak samo sebou se rozumí, ovšem mnohem důrazněji projevovalo a k němu důtklivěji ponoukalo nežli spisy, psané jazykem cizím.

Nejvíce pak za doby přípravné z oborů písemnictví vědeckého neboli náukového vzdělávána jazykověda a dějepisectví, poněvadž obory ty, jak níže bude vyloženo, byly hlavní oporou a posilou křisitelům českého písemnictví i české národnosti vůbec.

a) O jazykovědě.

Za doby úpadku písemnictví našeho v XVII. a XVIII. století vše, čím dřívější spisovatelé přispěli jazykovědě české, pokazili a velice zhoršili mimo jiné zvláště Václav Jan Rosa, Jan Václav Pohl a Maximilián Šimek, jejichžto spisy jsou patrným důkazem nešvar, zahnízdivších se koncem střední doby v českém mluvnictví.*)

Proti nešvarám těm vystoupil počátkem doby nové Josef Dobrovský, a to dříve, nežli způsobil svojí náukou o prosódii prospěšný rozruch v básnictví.

Jos. Dobrovský, vlastně Doubravský**), narodil se 17. srpna***) roku 1753. v Děrmetu v Uhrách u Rábu, kdež otec jeho, tehda desátník u dragonů, právě ležel; po rodičích však pocházel ze Solnice ve Královéhradecku v Čechách. Otec jeho, vyslouživ jako strážmistr, usadil se v Horšově Týně, kde Josef za dětského věku svého zcela po německu byl vychován, a teprve později v Německém Brodě přiučil se češtině.†) Vystudovav gymnasium v Něm. Brodě a ve Klatovech odebral se na vysoké učení do Prahy a konečně vstoupil do řádu jesuitského v Brně. Když pak řád byl zrušen,

*) Viz o nich v „Osvětě“, roč. 1876., na str. 91.—98. a 254.—258. Viz i na str. 25.—27. tohoto spisu.

**) Kněz, neuměje bezpochyby česky, jméno jeho do křestné knihy místo „Doubravský“ zapsal „Dobrovský“, při kterémžto způsobě psaní později zůstáno.

***) Takž udávají všechny životopisy dosavadní, ale Dobrovský sám slavil své narozeniny 18. srpna. (Viz o tom na str. 1. „Života Josefa Dobrovského“ od Vincence Brandla, vyšlého r. 1883. jako zvláštní otisk ze „Sborníka Matice moravské“.)

†) Viz i na str. 94. tohoto spisu.

vrátil se do Prahy a stal se učitelem v domě hraběte Františka Antonína Nostice, který získal jej pro studium českých dějin a písemnictví. Dav pak vysvětiti se na kněžství stal se rektorem semináře ve Hradišti u Olomouce, a když tento byl zrušen, byl dán na odpočinek a žil opětně v domě Nosticově v Praze, vydávaje se odtud dílem sám, dílem se žákem svým hrabětem Fridrichem Nosticem na rozličné cesty po Evropě za účelem studií dějepisných. Zemřel, vraceje se do Čech, v Brně 6. ledna r. 1829. a pochován jest na hřbitově starobrněnském, kde mu postaven železný obelisk. Literárně činným byl v různých oborech; pokusil se také v botanice. Ohromné však zásluhy získal si o jazykovědu a též o dějepis.

Co týče se jazykovědy, Dobrovský upravil jazykovědě slovanské vůbec a české zvláště novou dráhu, stav se tvůrcem slavistiky, tvůrcem srovnavacího jazykozpytu slovanského*) a oprávcem mluvnice české. Dobrovský vystavil budovu jazyka českého způsobem vědeckým a tak důkladným, že potom o vnější jeho tvary sporu býti nemohlo a dosud každému jazykozpytci českému bedlivé jest míti zření ke spisům jeho. Nepřestávaje totiž na zpytování a studování řeči a starších mluvnic i spisů českých jal se zkoumati a srovnávati veškery řeči slovanské, zvláště pak řeči staroslovanské a vnikl bystře v ústrojí jejich.

Výzkumy své Dobrovský vynesl na veřejnosť soustavně nejprve r. 1791. v předmluvě ke slovníku české, německé a latinské řeči, který toho roku vydal František Jan Tomsa, a potom r. 1793. v české mluvnici Františka Martina Pelcla, latinsky sepsané dle návodu Dobrovského. R. 1799. vydal o sobě *Slovo slavenicum in specie čechicum* a *Die Bildsamkeit der slavischen Sprache, an der Bildung der Substantive und Adjektive in der böhmischen Sprache dargestellt,* totiž rozpravu o tvořivosti jazyka slovanského vůbec a českého zvláště, ve které vyložil náuku o tvorbě jmen podstatných a přídavných. Tím Dobrovský položil meze ledabylé tvorbě slov a spolu vytekl zákony, kterými říditi se jest dalším vzdělavatelům jazyka.

Podobně Dobrovský později ještě jinými spisy dal pevný základ jazykovědě. Zvláště proslavil se dvěma spisy, spisem *Lehrgebäude*

*) Viz články spisovatele tohoto spisu „O srovnavacím jazykozpytě vůbec a slovanském zvláště“ v „Komenském“, roč. 1883., čís. 6. a 7., a „Práce Čechů v oboru slovanských jazyků“ v „České škole“, roč. 1883., čís. 14. a 15.

der böhmischen Sprache (r. 1809. a 1819.), na němžto všichni potomní spisovatelé své české mluvnice zakládali,*) a srovnavací mluvnicí *Institutiones linguae slavicae dialecti veteris* (r. 1822.), o které promluviti jest v oddíle II. tohoto spisu. Mimo to vydával po způsobě časopisu spisy pro filologii a historii slovanskou, jeden s názvem *Slavín, Botschaft aus Böhmen an alle slavischen Völker, oder Beiträge zur Kenntniss der slavischen Litteratur nach allen Mundarten* (6 svazků r. 1806.), k němužto byla přídavkem *Glagolitica* (r. 1807.), a jeden s názvem *Slovanka, zur Kenntniss der alten und neuen slavischen Litteratur, der Sprachkunde nach allen Mundarten, der Geschichte, Alterthümer* (2 svazky r. 1814. a 1815.). „Slavín" jest prvý pokus literární vzájemnosti slovanské; obsahuje články národopisné, dějepisné, jazykovědné, posudky atd., a jeví se v něm snaha, znalosť světa slovanského mezi vzdělanci slovanskými rozšiřovati. „Slovanka" jest obsahem a účelem pokračováním „Slavína".**) Též uvésti jest spisek *Entwurf zu einem allgemeinen Etymologikon der slavischen Sprachen* (r. 1813.), který r. 1823.***) znova, rozmnoživ a opraviv jej, vydal Václav Hanka, a rozpravu *Geschichte der böhmischen Sprache*, která byla otištěna poprvé r. 1792. v „Neuere Abhandlungen der böhmischen Gesellschaft", svazku I., a která náleží více do oboru dějepisectví literárního, kde zevrubnější zmínka stane se o ní.†)

Dobrovský psal nejvíce německy, něco také latinsky; česky napsal pouze několik menších rozprav. Nepomýšlelť přivésti jazyk český k novému životu, on viděl v něm pouze jazyk vymírající,††)

*) R. 1822. Václav Hanka přeložil mluvnici tu do češtiny s rozličnými dodatky, a překlad ten dočkal se trojího vydání.

**) Že jest pokračováním, patrno z toho, že na str. 90. podáno pokračování popisu jihozápadních Slovanů, jehožto počátek otištěn ve „Slavínu". — V „Učitelských novinách", roč. 1883., na str. 160. řečeno mylně, že „Slavín" a „Slovanka" jsou napsány česky.

***) V Douchově „Knihopisném slovníku" na str. 32. udán chybně rok 1833. — Hanka r. 1834. vydal i Dobrovského „Slavín" s mnohými změnami.

†) O jiných jazykovědných pracích Dobrovského promluveno bude ještě níže.

††) Stojte zde v českém překladě slova, která Dobrovský napsal mezi jiným ku konci prvého vydání svých „Geschichte der böhm. Sprache": „Mnohé ústavy, které také mimo Čechy .... k naučení se české řeči byly zřízeny, dokazují ovšem, že mnozí za příčinou budoucího svého povolání nemohou postrádati řeči, kterou posud asi 5 millionů poddaných mocnářství rakouského

a jestliže konečně přece tušil, že by snad mohl ukrývati v sobě jiskru života, bylo to teprve na sklonku jeho dráhy životní a tedy přílišně pozdě, by sám o to pokusiti se mohl. Avšak probádav jej, vychoval takto nevědomky ohnivější žáky, kteří byli ctižádostí nadchnuti, by tomuto, tak učeně obnovenému nářečí nový život vdechli. Bez prací Dobrovského vzkřísiti národního ducha českého mohlo státi se touhou několika vybranějších duchův, ale nebyl by dojista vznikl onen jednomyslný ruch, jenž uvědomil znenáhla všechny vrstvy národu českého.

Dobrovský však získal si velikou zásluhu nejen o znovazrození národu českého, ale též o vznik vzájemnosti slovanské. On prvý jal se srovnávati jazyky slovanské, stav se tvůrcem srovnavacího jazykozpytu slovanského tak, jako Frant. Bopp*) — jenž i prvý z Němcův, ale později nežli Dobrovský,

mluví. Ale, by znova se ujala, rozšířila a vzdělávána byla, k tomu všechny tyto a podobné ústavy nemohou dojista tolik přispěti jako vlastenecké snahy několika učenců, kteří přičiňují se, ukazujíce na mnohonásobný z toho užitek, jiné k naučení se české řeči povzbuditi nebo, rozšiřujíce české spisy, zabrániti, by zcela nezanikla. Ač i seznam českých knih, které za posledních 12 let v Čechách, na Moravě a v Uhrách vyšly, tak značný jest, ač i české divadelní hry, které na Novém městě pražském od několika let několikráte za téhoden dávány jsou, tak četně jsou navštěvovány, ač i počet předplatitelů na české časopisy tak utěšený jest, přece pochybuji velice, že řeč česká celkem může dosíci skutečně a znamenitě většího stupně, na jakém byla za vlády krále Rudolfa, t. j. za zlatého věku, ježto závisí to na tak mnohých nahodilých okolnostech vnějších, které nejsou v moci naší (so zweifle ich doch sehr, dass die böhmische Sprache im Ganzen zu einem wirklich und merklich grössern Grade der Vollkommenheit gebracht werden könne, als sie unter K. Rudolphs Regirung d. i. in dem goldenen Zeitalter war, zumal da diess von so vielen zufälligen äussern Umständen abhängt, die nicht in unsrer Gewalt stehen). Vlastenecká přání — Dobrovský připomíná spis Hankeho a Thámův z r. 1783. — nemohou způsobiti nějaký převrat v celém národě, byť i mnohé k větší píli pobádala (können in der ganzen Masse der Nation keine Revolution bewirken, wenn sie gleich dazu dienen, manchen zum grössern Fleisse anzuspornen)." — I přátelům, česky umějícím, Dobrovský dopisoval německy, a to také když i české dopisy od nich dostával. (Viz o tom v Brandlově „Životě Josefa Dobrovského" na str. 119. a 120.) — František Palacký ještě r. 1827. obdržev od Dobrovského do „Musejníka" rozpravu českou, pokládal to za velikou zvláštnosť. (Viz v „Musejníku", roč. 1879., na str. 387.)

*) František Bopp, professor berlínský, žijící v letech 1791.—1867., proslavil se v jazykozpytě tak, že dr. Josef Durdík (ve „Květech", roč. 1883.) uvádí jej mezi pěti nejznamenitějšími jmény v písemnictvích XIX. století.

jazyky slovanské na jeviště jazykozpytné uvedl — tvůrcem jest srovnavacího jazykozpytu vůbec; on prvý osvětlil svými vědeckými výzkumy slovanskou starobylosť, ukázav blízké příbuzenství kmenů slovanských vůbec a jejich nářečí zvláště; on prvý učinil pokus literární vzájemnosti slovanské, a práce jeho byly skoro všechny rázu všeslovanského a nadchly záhy ideou vzájemnosti slovanské mnohé Čechy tehdejší, což i na básnictví, jak výše (na str. 128.—131.) vyloženo bylo, mocně účinkovalo.

A netoliko pérem, Dobrovský také výmluvným slovem obracel zření Čechů k ostatním Slovanům. V určité doby přicházeli totiž vyvolení k tomu studující a jiné osoby vzdělanější do bytu Dobrovského, kdež, usednuvše kolem něho, naslouchali bedlivě zajímavým jeho přednáškám o jazykozpytě, písemnictví a jiných věcech, týkajících se Slovanstva.*)

---

*) Z přednášek těch, o nichž učiněna zmínka již i výše (na str. 23.), nelze zde nepřipomenouti příběhu, jenž ukazuje k tomu, jak pravdiva byla slova, která tehdejší professor universitní Bernard Bolzano nejednou o Dobrovském pronesl, říkaje, že Dobrovský jest jediným mezi třemi milliony Čechem, který požívá za hranicemi vážnosti všeobecné. Když totiž r. 1813. jedenkráte Dobrovský své posluchače kolem sebe shromáždil, vstoupil do jeho obydlí vyšší důstojník ruský, žádaje za povolenou, by velitel jeho Dobrovskému svoji úctu osobně a ústně mohl dáti na jevo. Když k tomu Dobrovský milerád svolil a důstojník se vzdálil, posluchači jali se na kvap skrovný příbytek učitele svého jakž takž uspořádávati a čistiti, neboť leželo tu obyčejně vše — knihy, spisy, šaty a jiné věci — v největším nepořádku a skříně a jiné náčiní bývalo poprášeno i sem tam rozestaveno. Sotva pak vše bylo trochu v pořádku, vešel do skrovného obydlí největšího slavisty ve průvodě několika vyšších důstojníků generál ruský četnými řády vyznačený. Ukloniv se hluboce skládal svoji úctu Dobrovskému slovy nejvýše pochlebnými, ano poníženými, pokládaje sebe za šťastna, že poznal osobně muže, kterého veškero Slovanstvo, ba veškera střední Evropa řadí mezi své nejučenější a nejvzácnější muže. Po té rozmlouval s Dobrovským asi půl hodiny o rozličných věcech literárních a posléze projevil, odcházeje s průvodem svým, ještě jednou svoji úctu Dobrovskému. Byl to slavný ruský vojevůdce hrabě Barclay de Tolly, který toho času ležel táborem se sborem svým u Prahy. (Viz ve „Světozoru“, roč. 1871., na str. 231.) — Stojte zde také slova proslaveného básníka německého Götha, který veliký význam Dobrovského ve vědě a písemnictví slovanském vytekl tak jako nikdo jiný: „Abbé Josef Dobrovský, starosta kritického dějezpytu v Čechách, neobyčejný tento muž, který záhy již obecné studium jazykův a dějin slovanských vedl důmyslnou ve knihách pilností a Hérodotskými cestami, neustával obraceti se zálibou všeliký výtěžek svůj na zvelebu známosti národu českého a země české a spojoval takto

Dobrovský tedy prvý v Čechách rozséval ideu vzájemnosti slovanské, která v brzce veleutěšeně účinkovala na veškeren český život i na české písemnictví. Opravdivou rozkoš způsobil každý nový spis, který z Ruska nebo z Polska do Čech zavítal; vlastenec vlastenci podával o něm ústně i písemně zprávy, každý jej chtěl míti a čísti.*)

Vedlé Dobrovského za doby přípravné prospěli více méně jazykovědě české také někteří jiní spisovatelé, z nichž uvedeni buďte: František Jan Tomsa**), který sepsal *Uvedení k české dobropísemnosti* (r. 1782. a 1784.) a *Böhmische Sprachlehre* (r. 1782.), v nížto chce vyhostiti z neurčitého způsobu písmeno „i“, *Über die Veränderung der čechischen Sprache nebst einer čechischen Chrestomathie seit XIII. Jahrh. bis jetzt* (r. 1805.)***) a j.; Karel Ignác Thám, o kterém řečeno již výše, že život svůj obětoval takořka jazyku českému, vyučuje v něm dílem veřejně s dovolením vlády, dílem soukromě až do své smrti, a že r. 1783. vydal *Obranu jazyka českého proti zlobivým jeho utrhačům,* jíž ujal se velmi horlivě opovrženého jazyka českého, a který sepsal *Kurzgefasste böhmische Sprachlehre nebst böhmisch-, deutsch- und französischen Gesprächen* (r. 1785.), dočkavší se potom ještě pěti vydání s názvy poměně-

---

největší slávu vědeckou s řidší slávou obecné obliby. K čemužkoli přistoupil, ihned bylo viděti mistra, který předmět svůj odevšad obsáhl a kterému zlomky honem pořádají se v celek.“

*) Nelze zde neuvésti úryvku z dopisu Antonína Marka, poslaného r. 1818. Josefu Liboslavu Zieglerovi: „K nesnázím patří jistě ta nepřístupnosť jinoslovanské literatury k nám; naše knihkupectví za mák nestojí, ničehož, čehož do Lipska na trh přineseno nebylo, dopíditi se nelze u něho, a kromě některých slovářů a grammatik nařídce bude v naší vlasti knih ruských nebo polských. Že máte naději... do rukou dostati slovník Lindův (polský), přeji Vám i závidím. Tužba po knihách polských jest mi ze srdce vzata. Co by Varšavské noviny stály, nemohu Vás zpraviti — ač bych nad míru rád spolučtoucím jich býti chtěl, a co mi možného, spolu na ně připlatil... Dobrotou pana Gurkoviče, velitele vojanských chovanců v Jičíně, bývám účasten čtení srbských novin ve Vídni vycházejících...“ (Viz ve „Světozoru“, roč. 1869., na str. 303.)

**) Narodil se r. 1753. v Mokré blíže Turnova, byl správcem tiskárny a skladu knih pro školy normální v Praze, kde zemřel r. 1814. Synovcem jeho byl František Bohumil Tomsa.

***) Chrestomathie tato jest i prvým pokusem výboru z českého písemnictví.

nými poněkud (r. 1798., 1800., 1801., 1804. a 1821.);*) Frant. Martin Pelcl, který, jak již v rozpravě o Dobrovském (na str. 181.) připomenuto, sepsal latinsky dle návodu Dobrovského českou mluvnici s názvem *Typus declinationum linguae bohemicae nova methodo dispositarum* (r. 1793.), jež ve druhém vydání vydána s názvem *Typus declinationum ex grammatica Pelcliana* (r. 1795.), a od kterého kromě toho jsou *Grundsätze der böhmischen Grammatik* (r. 1795. a 1798.), do nichžto Dobrovský vložil svoji náuku o prosódii, *Handbuch zum Gebrauche der Jugend bei Erlernung der deutschen, böhmischen und französischen Sprache* (r. 1775. a 1792.) a *Akademische Antrittsrede über den Nutzen und Wichtigkeit der böhmischen Sprache* (r. 1793.); Jan Nejedlý, jehožto *Böhmische Grammatik* vyšla poprvé ve dvou dílech r. 1804.**) a r. 1805., podruhé r. 1809., potřetí r. 1821. a počtvrté r. 1830.; Aleš Vincenc Pařízek***), který sepsal učitelům a kandidátům učitelství *Pravidla české dobropísemnosti praktickými příklady vysvětlená* (r. 1813., 1815., 1819. a 1831.); Václav Hanka, který sepsal *Pravopis český podlé základu grammatiky J. Dobrovského* (r. 1817., 1821., 1833., 1835., 1839. a 1844.); František Novotný z Luže†), od něhožto jsou *Pravidla české řeči* (r. 1818.), a j.

Také k jazykovědě jinojazyčné záhy přihlíženo, a to hlavně, jak již vyloženo, k jazykovědě slovanské. Již r. 1799. (a podruhé r. 1813.) Josef Dobrovský vydal *Neues Hilfsmittel, die russi-*

---

*) Šesté vydání (r. 1821.) vydal Václav Hanka. — Vydání z r. 1798. Frant. Martin Pelcl vytýká ve druhém vydání své mluvnice z r. 1798. (na str. 328.), že ho část opsal z prvého vydání jeho mluvnice, a to leckde chybně, a tamže (na str. 326. a 327.) tvrdí, že není pravda, co Thám praví v předmluvě ke druhému vydání, že totiž jeho mluvnice již po dvanáct let jest užíváno za učebnici při vídeňské universitě, a připomíná, že tam užíváno od r. 1783. až po tu dobu mluvnice Tomsovy.

**) V Douchově „Knihopisném slovníku“ jest mylně r. 1801.

***) Narodil se r. 1748. v Praze, byl katechetou v Praze, později ředitelem hlavní školy ve Klatovech a konečně ředitelem hlavní školy malostranské v Praze, kde zemřel r. 1822. (Zevrubně porozprávěl o něm Vojtěch Kryšpín v „Paedagogii“, roč. 1882., na str. 248.—255. a 300.—311. Také Jan Nep. Štěpánek napsal životopis jeho do „Čechoslava“, roč. 1824., na str. 193.—196.)

†) Narodil se r. 1768. v Luži ve Chrudimsku, zemřel r. 1826. jakožto farář v Luštěnicích u Mladé Boleslavi.

sche Sprache zu verstehen, a r. 1805. Antonín Jaroslav Puchmajer vydal *Pravopis ruskočeský*, v němž učí česky psáti ruskými písmeny a srovnává stručně mluvnici obou těch jazykův,*) a sepsal mluvnici jazyka ruského, *Lehrgebäude der russischen Sprache* (r. 1820.) s předmluvou od Dobrovského, kterýžto spis od petrohradské akademie náuk velmi příznivě byl posouzen, a také mluvnici a slovníček jazyka cikánského s názvem *Grammatik und Wörterbuch der Zigeunersprache* (vytištěno teprve r. 1821.), ku kterémužto spisu přidána „Hantýrka", totiž řeč zlodějů. Dobrovský kromě onoho spisku, výhradně ruštině věnovaného, přihlížel ovšem i v jiných svých pracích k nářečím slovanským, o čemž výše bylo promluveno. O Puchmajerově pak mluvnici ruské a cikánské stoj zde, co v té příčině píše jeho životopisec Josef Vojtěch Sedláček: „... Největší díl času Puchmajer strávil spisováním ruské grammatiky. Jakou práci Čechu stála, každý v jazycích jen trochu zběhlý sobě pomysliti může. — Tak píše v svém listu od 7. března 1819.: „Má grammatika snad již jest v censuře. Nemohu s ní přijíti k žádnému cíli. Aspoň jsem rád, že jsem se jí jednou zbavil a z krku pozbyl." Při příjezdu do Čech ruské císařovny matky prostředkem pana hraběte Frant. Šternberka ji Její císařské Milosti obětoval, která tu oběť vlídně přijala, až pak nákladem českého vznikajícího Museum skutečně se vydala. V tom pracném vydávání ruské grammatiky i českého slovníka pan Václav Hanka korrekturu obstarával, která zvláště v ruštině mnoho trmácení působila, jelikož sazeči musili napřed v ruštině sázeti i čísti se naučiti, a když jednoho po druhém to omrzelo, čtyři sazeči po sobě do práce se vzíti musili. Za vypracování a vydání té grammatiky následku obdarování z Rus a slávy pozůstávající více se nedočkal... Ještě tu zimu před svou smrtí sepsal „Cikánku", ku kteréž práci náhodou povzbuzen byl. Chytilť na Radnicku cikány; muži v žaláři v Plzni a ženy s dětmi v Radnicích pod dohlížením byly. S těmi se obíraje a čiperného pacholíka neustále u sebe maje a ho živě, celý den s ním rozmlouval, na slova se vyptávaje, zkoumal vlastnosti jazyka až dosud málo známého, a sepsav grammatiku cikánskou a „Hantýrku", svého zkoumání požitku učeným podati mínil. V té případnosti vydavateli téhož (t. Sedláčkovi)

---

*) „Pravopis" tento vyšel ve druhém opraveném vydání r. 1851. (nikoli r. 1861., jak udáno v Douchově „Knihopisném slovníku" na str. 200.).

psal listem od 5. března 1820. takto: „Má ruská grammatika jest tištěna až na jeden arch, a nyní se zdržuje pro předmluvu, kterou pan Dobrovský vyhotoviti slíbil. Jak jsem letošní zimu ztrávil a čím se obíral, přiložené „Romani čib“ Vám oznámí. Můžete posouditi, jakých obtížností jsem při tom míti musil, když jsem i litery pro abecedu formovati musil... Nemáme dosavad, pokud vím, nic v této řeči, a snad bychom se učeným zavděčili, kdybychom mou pracičku na světlo vydali. Odesýlám Vám to k nahlídnutí. Co se „Hantýrky“ týče, na její vyzkoumání nyní všecku pilnosť vynaložím, budeli lze ji rozmnožiti...“ *)

Vedlé nářečí slovanských hleděno přiučiti se také jazykům jiným, zvláště německému, a mnozí sepsali rozličné příruční knížky k naučení se němčině, jako Josef Miloslav Rautenkranc *Cvičení v mluvení jazykem německým* (r. 1808., 1809. a 1819.)**) a jako Karel Ignác Thám a František Martin Pelcl, kteří hleděli, jak již názvy dotyčných, výše (na str. 185. a 186.) uvedených spisků svědčí, přiučiti také jazyku francouzskému.

K jazykovědě náleží také slovníkářství, a též oboru tomuto Dobrovský klestil v písemnictví novočeském prvý cestu.

Již r. 1779. Dobrovský položil ve svém spise***) tyto otázky: 1. „Majíli Čechové, ježto jsou tak hrdi jazykem svým, úplný slovník český?“, ku kteréž otázce odpověděv, že nemají, táže se 2. „Nelzeli úplného slovníka ani očekávati?“, a také zde jest odpověď záporná, totiž: „Brzo nehrubě. Přejí si ho sice a mnozí v Čechách i mimo Čechy pracují o něm, ale jednak není jmění na vydání jeho, jiný zase nemá síly a pokdy, by jej dokončil.“ Vykládaje pak dále, kterých vlastností jest potřebí skladateli slovníka českého, dává na srozuměnou, jak velice nesnadný jest úkol dotčený.

Kdo byli ti „mnozí“, kdož okolo r. 1779. pracovali v Čechách i mimo Čechy o úplném slovníku českém, Dobrovský nepověděl. Víme toliko z pozdějších příběhů na poli tomto, že někteří z předních spisovatelův a učenců našich konali práce směru tohoto, ačkoli

*) Viz na str. XXXI.—XXXIII. v prvém díle Puchmajerových „Básní“, vydaných r. 1835.— Znova, opraviv a valně rozmnoživ i přepracovav, vydal Puchmajerovu mluvnici cikánskou česky r. 1882. farář Josef Ješina s názvem „Romani čib čili Jazyk cikánský“.

**) Spis tento vyšel i ještě r. 1858.

***) V „Böhmische Litteratur auf das Jahr 1779.“ na str. 250.

všichni nezamýšleli spisovati slovník úplný. O zevrubném slovníku německočeském po mnohá léta pracoval Jan Zeberer*), ale tiskem ho nevydal. František Faustin Procházka vypisoval a zapisoval bedlivě ze starých spisů českých slova i obraty mluvné, a to aspoň za posledních let svých s úmyslem, aby sestavil úplný slovník. I František Martin Pelcl byl pilným sběratelem látky na slovník, a rovněž horlivě sbíral si pěkné a jadrné způsoby mluvy Václav Matěj Kramérius, přihlédaje ovšem více k potřebě své vlastní, než aby složil dílo slovníkářské. Také někteří studující vysokých škol pražských jali se v tom oboru pracovati a též i sám Josef Dobrovský měl vydání důkladného slovníka českého po mnohá léta na mysli.**)

Kromě toho již asi v letech 1786.—1788. sestoupila se v Praze slovníkářská společnosť vlastimilovných mužů, kteříž umínili si sestaviti veliký českoněmecký slovník společnou prací. Členy spolku byli: Josef Dobrovský, Bohumír Jan Dlabač, Václav Matěj Kramérius, František Martin Pelcl, Aleš Vincenc Pařízek, František Faustin Procházka, Jan Josef Rulík, Václav a Karel Ignác Thám, František Jan Tomsa, Stanislav Vydra, Antonín Josef Zima a j. Každý člen tohoto slovníkářského spolku měl část látky doma spracovati a ve schůzi předložiti, a nikoli pouze jednotlivá slova, nýbrž i rozmanité zvláštnosti a způsoby mluvení. Mimo to každý člen měl právo, přivésti některého dobrého svého přítele do schůzí, také venkovští úředníci, kněží a rychtáři měli přístup, jsouce zvláště vítáni, poněvadž společnosť dovídala se od nich o málo známých slovech a zvláštnostech řeči, zachovaných ještě v ústech lidu. Ve schůzích nesmělo býti mluveno jinak nežli po česku. Avšak úřadové čenichali tu tajný jakobinismus***), a společnosti za nedlouho bylo se rozejíti.†)

Horlivostí ve spolku tom nad jiné vynikal Karel Ignác Thám, kterýž, osvojiv si beze všeho návodu dosti důkladné zná-

---

*) Viz o něm na str. 170. tohoto spisu.

**) Viz na str. 93. Zeleného „Života Josefa Jungmanna".

***) „Jakobini" slul výstřední politický klub za času prvé francouzské revoluce, řečený tak po svém shromáždišti, klášteře jakobinském v Paříži. Klub tento znamenitě účinkoval na průběh oné revoluce a způsobil i popravu krále Ludvíka XVI.

†) Viz v „Lumíru", roč. 1862., na str. 518.

mosti jazyka českého, hleděl je všemožně mezi nahodilými vrstvami svých krajanů rozšířiti. Činil tak nejen opětným vydáváním své německy napsané a výše (na str. 185.) připomenuté české mluvnice, ale také svými německočeskými a českoněmeckými slovníky, jichžto vydal několik a některé z nich několikráte (poprvé r. 1788.), připojuje k nim své i cizí předmluvy a rozpravy o potřebě, užitečnosti a osudech řeči české, ba též o Slovanech vůbec.*) Zejména pak i snažil se češtinu veřejnosti přístupnou učiniti svým českoněmeckým slovníčkem právnickoobchodnickým, vydaným s názvem *Versuch eines böhmisch-deutschen juridischen geschäftsmännischen Lexikons* (r. 1808.).

Také František Jan Tomsa vydal českoněmecký slovník již r. 1789. a potom úplněji s předmluvou od Dobrovského, přidav i významy latinské, roku 1791. a 1805.—1807., a roku 1802. sám i Josef Dobrovský vydal prvý díl svého *Deutsch-böhmisches Wörterbuch*, jehožto druhý díl vyšel r. 1821., který vypracoval, uživ zásob Dobrovského, Antonín Jaroslav Puchmajer a dodělal po smrti Puchmajerově Václav Hanka. K prvému dílu slovníka toho připojena Dobrovského rozprava *Von der Bildung der Nennwörter*.

Avšak úplného slovníka, po jakém Dobrovský ptal se r. 1779., nevydáno. Thám a Tomsa nazvali sice své slovníky úplnými, a také pod podobiznou Thámovou, připojenou ke třetímu vydání slovníka jeho (r. 1814.), řečeno: „Spisovatel prvého úplného německočeského slovníka národního,“ ale pouhý pohled na slovníky tyto dosvědčuje, že nemohou býti úplnými. Činily dosti jen obyčejným potřebám, jsouce velmi vzdáleny ideálu Dobrovského. Dílům Thámovým kromě toho již Dobrovský vyčítal, že jsou ledabyla a povrchní.

Protože pak ani nebylo naděje, že by důkladný slovník český mohl býti v brzce sepsán, pomýšleno vydati dílo již o celé století dříve sepsané, totiž rukopisný slovník Václava Jana Rosy,**) ale nedošlo k tomu. Za to již r. 1800. Josef Jungmann počal pracovati o svém slovníku, o němžto jest promluviti v oddíle II. tohoto spisu.

Takto celkem utěšeně vzkvétala za doby přípravné jazykověda

---

*) Zmínka o předmluvě Adelungově byla již na str. 18. a 55. tohoto spisu.

**) Viz na str. 94. Zeleného „Života Josefa Jungmanna“.

česká. Zejména v letech 1780.—1810. pracováno poměrně více o příručných knihách, pravopisech, mluvnicích a slovnících českých nežli za kterékoli doby pozdější. I měl podnět, daný jazykovědnými pracemi Dobrovského, tím větší úspěch, čím takto více rostla a vůbec šířila se snaha, poznati přesné tvary jazyka českého.

Jazykověda vedlé dějepisectví, jak níže bude vyloženo, byla hlavní oporou a posilou křisitelům českého písemnictví a národnosti české vůbec, a proto také tak horlivě pěstována. Že byla hlavní oporou a posilou, patrno již z toho, co výše (na str. 183.) řečeno jest o Dobrovském.

* * *

Avšak zatím, co utěšeně vzdělávána jazykověda česká, vyskytla se otázka řeči spisovné, která v brzce přešla v ostrý spor.

Mělli národ český dle potřeb novějšího věku býti vzdělán, bylo nevyhnutelno, by řeč česká byla povznesena na ten stupeň, na kterémžto byla u jiných národů, již ode dvou století, co Čechové, jsouce omráčeni osudnou ranou bělohorskou, dřímali duševně, ve vzdělanosti velice pokročili; bylo nevyhnutelno, by nová a nová slova byla tvořena, ovšem důmyslně a opatrně, což dařilo se jmenovitě Josefu Jungmannovi. Slova: dav, dráha, hnusný, chmura, kolmý, látka, linu, lup, obřad, obraznosť, obvod, předmět, přelud, příroda, střed, svíží, (svěží) touha, úkor, úpor, úporný, vděk, vzduch, zdroj, zjev, jsou slova, s nimižto potkáváme se teď i v rozmluvách společenských, ale před Jungmannem byla buďto zapomenuta a jím opětně vzkřísena, buďto jím utvořena nebo z jiných jazyků slovanských přijata. Ano některá slova, kterýchž i Jungmann sám za svého mládí jen opatrně a střídmě užíval, dobyla si ještě za jeho žití tak nepopíraného práva občanského, že Jungmann užívá jich ku konci svého života již výhradně. V prvém vydání „Ztraceného ráje“ (r. 1811.) na př. užívá již i slova „příroda“, ale klade častěji ještě „nátura“, ve druhém však vydání (r. 1843.) položil všude „příroda“, poněvadž by slovo „nátura“ tehdejší čtenáře bylo již urážélo.*)

---

*) Jan Nejedlý činil veřejně směšným Jungmanna s kathedry pro slovo „příroda“, jež on byl utvořil, řka mezi jiným, že prý Jungmann jest Polák a Rus, česky však že neumí a že „příroda“ neznamená „die Natur“, nýbrž že „příroda“ jesti to, co se přirodí, tak jako „úroda“ to, co se urodí, „příhoda“, co

Ale proti novému tomuto ruchu zdvihl se záhy odpor duchův obmezenějších, slepých ctitelů „klassické" češtiny z doby Veleslavínovy, kterou pokládali za vrchol veškeré dokonalosti jazykové, nepřipouštějíce od ní žádného dalšího pokroku. V čele té strany, staromilci řečené, byl Jan Nejedlý, s nímžto drželi Šebestián Hněvkovský a Jiří Palkovič, tvrdíce proti novomilcům, že s češtinou Veleslavínovou lze vystačiti všude a vždy.

Sám Nejedlý takovou zásadou zabíhal arci nezřídka ke směšnostem, jako na př. když, chtě vyhnouti se slovu „sopka", z ruštiny od novomilců přijatému, nazval horu, oheň chrlící, „ohniváček". Staromilci zapomněli, že řeč XVI. století, jakkoli vzácný poklad v sobě chová, samotna nepostačuje století XIX., kdež obor myšlení lidského způsobem tak ohromným byl rozšířen, a že právě toto rozšíření nezbytně žádá, by jazyk rozhojněn byl, máli býti dostatečen k potřebám životním. Staromilci, kdyby se jim bylo podařilo omeziti rozvoj řeči české, dojista byli by, neli překazili, alespoň na léta opozdili a zastavili rozkvět její jakož i českého písemnictví. Boj mezi oběma stranami byl veden dlouho soukromě; jediný skoro jeho úkaz veřejný byla příkrá hádka o pravopis r. 1828.—30., jak na svém místě bude pověděno.

Ti, kdo pokládali češtinu věku zlatého za vzor nedotknutelný, vyhýbajíce se všemu tomu v novověkém životě duchovním, co by nebylo lze vetkati do úzké osnovy vzoru toho, chystali nám písemnictví pouze a čistě prostonárodní, avšak dle chuti a míry věků minulých a proto dobám tehdejším i nedostatečné, a nepřihlíželi jazyk dále vzdělávati a založiti písemnictví vědecké. Ti pak, jimž osvěta novoevropská zdála se býti důležitější nežli mluva Veleslavínova, javše se tlumočiti poznatky své doby národu českému, připravovali nám písemnictví vyšší, avšak méně národní a českému čtenářstvu skoro nedostižné, a to již i z té příčiny, že dálo se to slovy nově utvořenými a tudíž i často přemnohému ze čtenářů nesrozumitelnými.

---

se přihodí. (Dle str. 156. a 159. Rybičkových „Předních křisitelů".) — Slova „příroda" Jungmann užil dle polštiny poprvé ve „Hlasateli", roč. 1807., a nabylo všeobecnější platnosti teprve vydáním Polákovy „Vznešenosti přírody" r. 1819. a když Antonín Marek přijal je ve svou „Logiku" a Václav Hanka ve druhý díl Dobrovského slovníka. (Viz v „Osvětě", roč. 1874., na str. 799.) — Viz i v Zeleného „Životě Josefa Jungmanna" na str. 392. a 393. a v „Musejníku", roč. 1882., na str. 451. jakož i na str. 116. tohoto spisu.

Obě tyto strany spisovatelské měly své zvláštní zásluhy i vady. „Onano“ — napsal o tom Fr. Palacký*) — „starojazyková, pečovala o zachování našeho národního charaktéru ve slohu; tato, novovědecká, snažila se odíti vše v roucho české, cokoliv Evropa za našeho věku ve vědách, náukách a umách výtečného splodila i vychovala. Avšak ona zadržovala národ vždy pozadu, na chrám vyšší osvěty ani se téměř neohlédajíc: tato pak stavila si tento chrám tak nečesky, v takové výši a mhle nelogické, že národ ani zřetelně naň popatřiti ani kudy k němu povznésti se neuměl. Takž i čtenářstvo strany oné téměř jen na sprostý lid, této jen na malou hrstku stejně smýšlejících učencův obmezeno bývalo: jádro národu, jenž jsou vzdělané třídy obyvatelstva, nevšímalo si hrubě, při němčině své, ani jeděch ani druhých; literatura česká nebyla mu ani bližší ani zajímavější nežli třebas mongolská.“

V čele staromilců byl, jak již řečeno, Jan Nejedlý a v čele novomilců Josef Jungmann. Byltě Jungmann jako v básnictví tak i v oboru písemnictví vědeckého neboli náukového původcem opravdového obratu k lepšímu. Jemu šlo o to, by jazyk český skutečně stal se schopným k novověkému životu evropskému, a přívětivým svým způsobem udržoval přátelské svazky se všemi muži, kteříkoli byli s to, by mu v tom byli pomocni. A když r. 1815. dostalo se mu dávno žádoucí změny, že totiž mohl usaditi se na stálo v Praze, hned stal se vůdcem snažlivému mladému pokolení spisovatelskému, jak již výše (na str. 121. a 122.) pověděno.

Jungmann se stoupenci svými hájil proti staromilcům spolu též opravy, navržené v českém pravopise Josefem Dobrovským. Aby pak vzniklému z toho sporu o pravopis bylo náležitě porozuměno, stoj zde něco z dějin českého pravopisu za doby střední.**)

Pravopis český zdokonalil a opravil mistr Jan Hus († 1415.). Aby odklidil vady tehdejšího pravopisu, učinil pravidlem, aby každá česká hláska byla znamenána toliko jedním písmenem latinským a by hlásky české, kterýchžto latina nemá, znamenány byly pří-

*) V „Radhošti“ na str. 16. části první, kdež otištěna jest znova „Předmluva ke vlastenskému čtenářstvu“, otištěná prvotně v „Musejníku“, roč. 1837.

**) Dějiny jeho za doby staré spisovatel tohoto spisu podal na str. 13. a 14. druhého vydání „Stručných dějin řeči a pravopisu českého“, kdež i o době střední zevrubněji nežli tuto promluveno.

buznými písmeny latinskými, označenými znaménky rozeznavacími (diakritickými) za účelem, abychom na prvý pohled poznali, že označená hláska zní jinak v češtině nežli v latině a že označenou samohlásku dlouze čísti jest; znaménka ta byla: tečka u souhlásek, čárka u samohlásek. Spřežky „ch" ponechal. Též určil přesně, kdy psáti jest „i" a kdy „y"; pouze za spojku „i" psal *y*.

Pokládánli jest Hus za vynálezce a tvůrce nynějšího pravopisu našeho, vším právem se děje; neboť jakýmkoli změnám od oněch dob až na časy naše pravopis český podlehl, všechny pouze týkaly se věcí případných, v podstatě pak a základě ničeho nebylo změněno. Všechny proměny, vzniklé od časů Husových v českém pravopise, jsou toliko výsledky přirozeného dalšího jeho vývoje na nezvratném, od Husa položeném základě.

Diakritický pravopis Husův potom byl až do konce XVI. století, od kteréžto doby byl do konce XVIII. století pravopis bratrský od Bratří českých zavedený. Jest dílem zhoršený, dílem nepodstatně změněný pravopis Husův. Zhoršený tím, že psali po souhláskách *c, z, s* vždy *y*, místo *u* na počátku slov písmeno *v*, *j* místo *í*, v superlativném „nej" a v imperativech sloves páté třídy na „ej" psali *ney* a *ey*; změněný pak nepodstatně tím, že přijali za diakritickou tečku nad souhláskami kličku a oblouček na tvrdém ł. Dle Bible kralické, nejslavnější památky písemné po Bratřích pravopisem tím psané, jest nazýván i pravopisem kralickým.

Od konce XVIII. století začato opravovati pravopis bratrský a Husův, čímž vznikl pravopis nynější.

Nejprve (r. 1829.) provedena oprava analogická, dle které přestalo se psáti *cy* místo *ci*, *y* místo spojky *i* a *v* místo *u* na počátku slov, a psáno po *z, s* tu *i* a tu *y*, jak toho analogie mluvnické žádaly. Opravu tuto navrhl Josef Dobrovský již r. 1809. ve svém spise *Lehrgebäude der böhmischen Sprache*,*) a by provedena byla, vynasnažil se hlavně Josef Jungmann proti Janu Nejedlému, přijav ji poprvé r. 1820. ve svou „Slovesnosť". I vznikl onen pověstný spor o *i* a *y*, kdež obhájci pravopisu bratrského

*) Dobrovský tedy, jako v básnictví českém učinil obrat k lepšímu, ačkoli nebyl básníkem, tak i v pravopise, ačkoli česky téměř ani nepsal a ačkoli to, co psal česky, psal i pravopisně velice chybně, jak dosvědčují jeho česky psané dopisy, otištěné v „Musejníku", roč. 1870., na str. 311.—341.

nad slušnosť vášnivě si vedli. Jan Nejedlý, hlavní nepřítel pravopisu analogického, nazýval prý každého, kdo nepsal pravopisem bratrským, novotářem a kazičechem.

Pravopis Dobrovského přijal i Václav Hanka, a Jan Nejedlý, jsa professorem při universitě pražské, kde také Hanka té doby přednášel, přičinil se k tomu, že r. 1817. Hankovi bylo úředně zakázáno užívati pravopisu Dobrovským opraveného. Mimo to Hanka sám snažil se opraviti pravopis český, jmenovitě vymyslil zvláštní známky jednotné místo *č*, *š*, *ž*, *ch*, což potkalo se s úsměškem.

A Hanka vůbec jest původcem onoho sporu o *i* a *y*. Šest let bylo již uplynulo, co Dobrovský opravu analogickou navrhl, a slov jeho nebylo si skoro nijak povšimnuto. Tu r. 1815. přišel Hanka z Vídně, kde studoval práva, na další studie do Prahy a záhy uměl se vlichotiti Dobrovskému, nejslovutnějšímu učenci tehdejšímu, v přízeň. Navštěvoval jej, přijal za své jeho zásady pravopisné a jal se učiti češtině své druhy, a to nejprve soukromě a potom i veřejně v síni university pražské, kde r. 1817., jak řečeno již, přednášeti mu zakázáno. I vydal Hanka téhož r. 1817. na poškádlenou Jana Nejedlého *Pravopis český podlé základu grammatiky Dobrovského,* v němž označil se býti vděčným žákem Dobrovského.

R. 1815. do Prahy přišel i Jungmann a držel se zprvu, nechtě rozhněvati si Nejedlého, pravopisu starého. Ale r. 1817. Jungmann přece pozbyl přátelství Nejedlého. Hanka dal do tisku sbírku starých rukopisů českých, které většinou Dobrovský sebral a jemu postoupil, a nazval sbírku tuto „Starobylá skládánie“. Nejedlý, zvěděv o tom, přemlouval tiskaře, by toho netiskl, že nikdo nebude to kupovati.*) Tu Hanka, by sbírce dodal váhy, vyžadonil na Jungmannovi, že napsal k ní předmluvu, a — vše to vytištěno bylo pravopisem analogickým, a sbírka věnována „Jeho Důstojnosti Josefu Dobrovskému, učiteli svému, na důkaz vděčnosti“. Nejedlý pojal proto nesmířitelné záští proti Jungmannovi, Jungmann pak ocítil se takto mimovolně v čele obránců pravopisu Dobrovského.

Spor o pravopis trval až do r. 1829., i bude promluveno o dalším jeho rozvoji v oddíle II.

---

*) Viz o tom jakož i o následujícím v dopise Jungmannově, otištěném v „Musejníku“, roč. 1882., na str. 177. Viz i v Jungmannových „Zápiskách“ na str. 28. a 29.

b) Dějepisectví a vědy příbuzné.

Vedlé jazykovědy vzkřísiti české písemnictví doby nové přispělo zejména dějepisectví. Dějepisectví připadl měrou největší úkol, obnoviti přerušenou duševní spojitosť mezi dobou novou a starší, spojiti přítomnosť českou s minulostí a účinkem toho povznésti národ český k bývalé slávě.

Láska k minulosti svého národu ozývala se tu a tam i za dob úpadku nejhlubšího. Na sklonku XVIII. století láska ta sílena všeobecným pokrokem v osvětě, který stal se heslem časovým.*) Dosavadní předsudky ve příčině dějin a literárních památek českých mizely, ba dovolená svoboda ve zkoumání vědeckém právě k nim odkazovala přátely dějepisu domácího jakožto ke hlavním zřídlům pravdy dějepisné. I byli první skuteční křisitelé všeho, co českého, většinou dějepisci, jejichžto díla, byť i německá nebo latinská, vštěpovala větší a větší zálibu v národní starobylosť a vzhledem k cizině dokazovala i hájila práva národu svého. Že pak vyskytli se mužové neodvratitelně oddaní věci národní, také stalo se možným pouze dějepisectvím. Pohrouzivše se ve slavné děje svých předkův a poznavše, čím český národ druhdy ve světě byl a čím by býti měl, utužili tím v sobě lásku ke své vlasti a nabyli síly k vytrvalé činnosti na národu roli dědičné. Vůbec „v době, již jsme zvykli jmenovati probouzení se neb i vzkříšení národu našeho, dějepisectví české nehrálo nikterakž úlohy poslední, ano můžeme vším právem tvrditi, že hlavně bylo dějepisectví naše, které, držíc před národem naším zrcadlo, v němž odrážela se někdejší jeho síla a mohutnosť, touhu v něm budilo a důvěru u vrácení se nového života a v možnosť opětného vyvinování se národního života našeho jak duševního tak i hmotného“.**)

Střední doba českého písemnictví přečetnými spisy dějepisnými vykázati se může, nedočekala se však dějepisu kritického. Kronika Hájkova, do nebe vychvalována, za vzor pokládána, a v duchu jejím psány také jiné spisy dějepisné.

Otcem nového, otcem kritického dějepisu českého stal se koncem XVIII. století Gelasius Dobner. Narodil se

*) Viz o tom na str. 15. a 30. tohoto spisu.

**) Dr. Josef Emler v „Pramenech dějin českých“ na str. III. dílu I.

30. května r. 1719. v Praze, vstoupil do řádu piaristského*) vyučoval v kolejích řádu svého na rozličných místech, posléze v Praze, kde zemřel 24. května r. 1790. Jsa od svého mládí milovníkem českých dějin sbíral materiál jejich a konal studia kritická. Když pak řád piaristský chtěl vydati latinský překlad kroniky Hájkovy, kterýž učinil piarista Victorinus a sancta cruce, vyzval Dobnera, by připojil ku překladu tomu své historické poznámky, ve kteroužto práci on se vší horlivostí se uvázal. A tu se stalo, že Dobner, pohrouziv se důkladněji do dějin českých, z kořene vyvrátil dosavadní auktoritu Hájkovu, na které zakládal se po tu dobu dějepis český, ukázav bystrým rozumem svým nepodstatnosť její a Hájkovu nesvědomitosť vzhledem k tomu, že, sepisuje svou kroniku, dokládal se listin, jichžto buď ani nebylo nikdy nebo které zcela jiného smyslu byly, nežli jaký jim Hájek podkládal, chtě dodati víry svým smyšlénkám.

Vedlé kroniky Hájkovy, kterou vydal v letech 1764.—86. o šesti dílech s názvem *Wenceslai Hagek a Liboczan Annales Bohemorum e bohemica editione latine redditi,* Dobner vydával zároveň i listiny a jiné pomůcky dějepisné s názvem *Monumenta historica nusquam antehac edita* (6 dílů v týchže letech) a uveřejňoval rozličné rozpravy kritické o dějinách českých v časopisech i spisy zvláštní latinsky a německy psané.

K Dobnerovi pak přidalo se mnoho dějepisců jiných, a mnozí z nich se zdarem stkvělým pěstovali dějepis český po obratě, učiněném Dobnerem.

R. 1769. založena, jak již výše (na str. 17.) připomenuto, soukromá společnosť učená, která r. 1784. povýšena za veřejně uznaný spolek s názvem „Královská česká společnosť náuk". Společnosť ta pěstovala vědy mathematické, přírodní a dějepisné se zvláštním zřením k dějepisu českému, a tu v dějepisném odboru té společnosti shlukli se kolem Dobnera mladší dějepisci, z nichžto prosluli zejména František Martin Pelcl a Josef Dobrovský.

František Martin Pelcl, v písmě německém Pelzel**),

*) Řád piaristský byl co do vyučování protivou řádu jesuitského a vydal drahný počet učenců, kteří blahodárně působili rozšířiti vzdělání.

**) Václav Stach ve „Starém veršovci" nazývá jej posměšně „Kožíškem". Omyl jest, že by byl otec Pelclův slul „Kožíšek", o čemž viz na str. 78. Sedláčkova „Rychnova".

narodil se 12. listopadu r. 1734. v Rychnově nad Kněžnou, dosáhnuv pak hodnosti bakalářské ve filosofii odhodlal se ke studiu právnickému, ale vpád Prusů do Čech, oblehnuvších Prahu, přerušil studia na vysokém učení pražském, i obrátil se do Vídně. Vrátiv se po porážce Prusů stal se vychovatelem ve hraběcím domě Šternberském a potom Nostickém, kde byl touže dobou také Josef Dobrovský. Konečně dostalo se mu r. 1793. professury řeči a písemnictví českého při vysokém učení pražském. Zemřel v Praze 24. února r. 1801.*)

V oboru dějepisném Pelcl zabýval se hlavně dobou panovníků lucemburských, napsav o ní několik monografií. Mimo to sepsal *Kurzgefasste Geschichte der Böhmen* (r. 1774.), kteréžto dílo prvně obrátilo po něm pozornosť a v brzce (r. 1782.) dočekalo se třetího vydání, k němužto přidal Dobrovský svou rozpravu „Über den Ursprung des Namens Czech"; důležité dílo životopisné *Kaiser Karl der Vierte, König in Böhmen,* jež i česky vydáno r. 1849. s názvem *Život císaře Karla Čtvrtého,* a *Novou kroniku českou* (3 díly vydány v letech 1791.—1797. tiskem, 4. chován jest v rukopise), která stala se tak oblíbenou četbou lidu obecného jako před tím kroniky Hájkova a Beckovského a osvětlila mnohé stránky dějin českého národu, zpotvořené záštím a předsudky Němců; jde až do doby husitské, zůstavši nedokončenou, ježto dle úmyslu Pelclova měla sáhati až do jeho doby. Vydal i *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic* (r. 1777.) **) a s Josefem Dobrovským sbírku starých českých letopisů, latinsky psaných, s názvem *Scriptores rerum bohemicarum* (r. 1782.—1784.).

Jako Dobrovský tak ani Pelcl neměl naděje v nový život národu českého, třeba že již r. 1775., jak výše (na str. 16.) připomenuto, vydal pohrobní spis Bohuslava Balbína o výtečnosti jazyka českého, kterým značně přispěl k obnově národnosti české, poněvadž obecenstvo přijalo jej tak srdečně, že spis, ačkoli vyšel s řádným povolením censury, brzo byl zakázán a úředně zabaven,

---

*) O dni jeho narození i úmrtí viz ve článku „Neshodné udaje v českém písemnictví" na str. 278. „Urbánkova Věstníka bibliografického", roč. 1882., a k udajům tam podaným dodáno ještě budiž, že v Rulíkově „Učené Čechii" (I. 19.) udán za jeho den úmrtní 23. únor.

**) Václav Vratislav z Mitrovic, žijící v letech 1576.—1635., popsal příhody své mezi Turky, ocítiv se v zajetí tureckém v Cařihradě.

a třeba že již r. 1777. vydal i spis jazykem českým, totiž „Příhody Václava Vratislava z Mitrovic“, a to, jak sám pravil, „pro slávu jazyka českého“. A také skoro vše, co psal až do r. 1790., napsal německy, ovšem poněkud i z té příčiny, že netroufal si jazykem českým psáti, protože němčině více přivykl, jak přiznal se ještě r. 1784.*) Než i ještě r. 1789. srovnával stav Čechů se stavem Srbů v sousedním Sasku za XIV. století; jako za oněch dob v Lipsku toliko s venkovany možno smluviti se po srbsku, podobně prý po některém čase také v Čechách zanikne jazyk český.**) Teprve r. 1790. jal se psáti dějiny české zevrubněji, nežli byl učinil před tím německy, po česku a podal veřejnosti prvý díl r. 1791. Když pak r. 1793. stal se professorem češtiny při universitě, horlivěji a horlivěji vzdělával jazyk český.

Pelcl byl činným i v jazykovědě a v dějepisectví literárním, ba také v básnictví, uvítav r. 1791. svou básní návrat koruny české do Prahy***) a přispěv r. 1798. do básnické sbírky Antonína Jaroslava Puchmajera dvěma epigrammy.†)

Kromě Pelcla získal si za doby přípravné veliké zásluhy o dějepisectví české také Josef Dobrovský, a to zejména o dějepisnou kritiku, ku které kritický jeho duch přirozeně jej vedl. Dobrovský byl v Čechách prvým, kdo kritiku dějepisnou, Dobnerem založenou, zdokonaloval, rozebíraje za příkladem Dobnerovým v učených rozpravách starší části dějin českých. Uvedena byla již (na str. 198.) rozprava jeho *Über den Ursprung des Namens Czech* (z r. 1782.), v níž upírá osobnosť Čechovu proto, že zmínka děje se o něm v Rukopise zelenohorském. V brzce po té vydal *Historisch-kritische Untersuchung, woher die Slaven ihren Namen erhalten haben* (r. 1784.) a *Ueber die ältesten Sitze der Slaven in Europa* (r. 1788.). Později vydal o třech svazcích *Kritische Versuche, die ältere böhmische Geschichte von spätern Erdichtungen zu reinigen,* z nichžto prvý, vydaný r. 1803., obsahuje

---

*) Viz na str. 26. tohoto spisu.

**) Viz v Jirečkově „Rukověti“ na str. 96. svazku II.

***) Viz již i na str. 48. tohoto spisu.

†) Ódu „Na smrť pana Františka Martina Pelcla“ Vojtěch Nejedlý otiskl v Puchmajerově sbírce r. 1802. — Chvalořečnicky ocenil zásluhy jeho dr. Hugo Toman v řeči, kterou spisovatel tohoto spisu otiskl ve své „Stručné náuce o řečnictví“.

„Bořiwoy's Taufe", *) druhý, vydaný r. 1807., „Ludmila und Drahomir" a třetí, vydaný r. 1819., „Wenzel und Boleslaw". R. 1817. vydal spisek *Beiträge zur Geschichte des Kelchs in Böhmen.*

Z ostatních dějepisců doby přípravné jest učiniti zmínku o Františku Pubičkovi, Kašparu Roykovi, Mikuláši Adauktu Voigtovi a Václavu Michalu Fortunátu Durichovi.

František Pubička narodil se 19. srpna r. 1722.**) v Chomutově v Žatecku; vstoupiv do řádu jesuitského, stal se roku 1767. historiografem království českého a zemřel v Praze 5. června r. 1807. Vydal v letech 1770.—1801. o 10 dílech *Chronologische Geschichte Böhmens* Dílo toto sahá po rok 1618., ale jakkoli jest s nevšední pílí sestaveno, nevyhovovalo účelům a potřebám svého času, jsouc jednak pro suchopárný kronikářský způsob vypravování, jednak pro přílišné v něm polemiky a hádky s jinými učenci málo záživno a kromě toho také nedosti kritické a plno báchorek. Jiné spisy napsal většinou latinsky a vydány skoro všechny před rokem 1774.

Kašpar Royko narodil se 1. ledna r. 1744. v Mariboře ve Štýrsku, byl professorem církevního dějepisu v Praze, kde zemřel 20. dubna r. 1819. Přispěl velice rozptýliti všeliké lži, kterými jesuité dějiny české byli zastřeli. R. 1781. počal vydávati *Geschichte der grossen allgemeinen Kirchenversammlung zu Kostnitz*, kterými pro nestrannosť a svobodomyslnosť v nich osvědčenou obrátil po sobě všeobecnou pozornosť, očistiv zejména Husa od kalu; ***) dějiny ty do češtiny přeložil Václav Stach s názvem *Historie velikého sněmu kostnického* (dva díly r. 1785. a 1786.), podepsav se „Václav Petrýn". †) Kromě tohoto díla buďtež uvedeny ze spisů Roykových

*) Ve svazku prvém §. 1. obsahuje „Aufforderung zur kritischen Behandlung unserer Geschichte".

**) Ve spise Adámkově „Doba poroby a vzkříšení" na str. 126. udán rok 1727. O Pubičkově činnosti viz v Palackého „Zur böhm. Geschichtschreibung".

***) Jos. Dobrovský v „Litterarisches Magazin von Böhmen und Mähren" na str. 140. svazku třetího, vydaného r. 1787., zajásal ve příčině spisu toho těmito slovy: „Důkladné a svobodomyslné! Nezasluhujeli spisovatel slušné pochvaly a díků dobře smýšlejících Čechů, že zachránil česť jejich krajana (t. Husa)?"

†) Stach věnoval překlad ten „Velebným a Dvojctihodným Pánům a Pánům farářům a kaplanům církve římské pro dobrou vůli" s trpkými slovy: „Vejš sem se s mým obětováním vynésti nesměl, dál dolů sníziti sem se ne-

ještě: *Einleitung zur christlichen Religions- und Kirchengeschichte* (r. 1782.), *Synopsis historiae religionis et ecclesiae christianae* (r. 1785.) a *Christliche Religions- und Kirchengeschichte* (4 díly v letech 1789.—1792.).

Mikuláš Adaukt*) Voigt narodil se 14. ledna r. 1733. v Horním Litvínově v Žatecku; vstoupiv do řádu piaristského, stal se místorektorem kolleje pražské, až konečně byl povolán do Vídně jakožto professor dějepisu, kustos dvorní knihovny a sbírky mincí. Zemřel na odpočince v Mikulově v Litoměřicku 18. října r. 1787. Voigt jest otcem české numismatiky a stal se velezasloužilým o výzkum a dějiny vzdělanosti v Čechách. Prvý jeho spis byl *Schreiben an einen Freund über die bei Podmokl gefundenen Goldmünzen* (r. 1771.). V letech 1771.—1783. vydal o 4 dílech *Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Münzen,* kterýmžto spisem, porozprávěv v něm poprvé kriticky o českých mincích, obrátil po sobě pozornosť tehdejších učenců v Čechách. R. 1785. vyšel od něho spis *Was ist bis jetzt über die Naturgeschichte Böhmens geschrieben, mit einem Anhange über die Naturgeschichte Mährens* a r. 1788. *Ueber den Geist der böhmischen Gesetze in den verschiedenen Zeitaltern.* Byl činným i v oboru dějepisectví literárního.

Václav Michal Fortunát**) Durich narodil se 28. září r. 1735.***) v Turnově; vstoupiv do řádu pavlánského, pobyl ve klášteře řádu svého ve Mnichově, v Praze a ve Vídni. Zemřel na

---

opovážil, ale zůstal sem uprostřed mezi vyššími kněžmi a nejnižšími mnichami; jim totiž Vel. a Dv. Páni uprostřed stojící obětoval sem tu práci svou, aby ji pod svou ochranu přijali, když někteří proti zápovědi Nejvyššího poručení buď z hlouposti a nevědomosti, která vzteklou horlivosť plodí, nebo z pouhého farisejství, které poznovu pravdu a daremného ohledu vyznati nechce, jí pronásledovati budou křičíce: Tu jest kacířství! tu jest husitství! . . . . Konečně poroučeje se do Jejich Stých Milostí žádám, aby lidu sobě svěřenému dobrým příkladem v užívání té knihy předešli a před ním dle starého obyčeje pravdu neskrývali. Neboť i ten nejsprostší sedlák římský ví a pociťuje, že pravda pro každého jest a že páni kněží ji rozsívat, ale ne vyplet mají, třebas ona některým lidem nepříjemná byla.“ Z nelibosti, vzniklé u kněžstva katolického, vzešel spisek proti překladateli: „Sprosté katolické rozvržení nad opovážlivostí Václava Petrýna, překladatele historie Roykovské o sněmu kostnickém.“

*) „Adauctus“ jest jeho jméno klášterní.

**) „Fortunát“ jest jeho jméno klášterní; později zčeštil je ve „Blahoslav“.

***) Tak udáno v Jirečkově „Rukověti“ (I. 176.); jinde jest udáván den také 18. i 22. září a rok 1838.

odpočinku ve svém rodišti 31. srpna r. 1802. Jsa dokonalým znalcem východních jazykův a horlivým starožitníkem slovanským, jal se vydávati dílo s názvem *Bibliotheca slavica antiquissimae dialecti communis et ecclesiasticae universae Slavorum gentis* (r. 1793.), které mělo obsahovati dějiny politické, církevní, literární a vzdělanostní starého Slovanstva, uvízlo však na části prvé. Proslul i v oboru bohosloveckém.

Konečně buďte z dějepisců doby přípravné připomenuti úhrnně ještě tito: Václav Matěj Kramérius, od něhožto vydána středověká *Krátká historie o válce židovské,* „z knih Josefa Flavia vytažená léta 1595. od Mikuláše Stipacia Strakovského" *) (r. 1806.) a dva za své doby velice oblíbené spisky původní, totiž *Přežalostné noviny o nešťastném Ludvíkovi XVI., králi franckém, a o jeho katovýma rukama odpravování* a *Vypsání ukrutné smrti, kterouž Marie Antonie, královna francouzská, podstoupiti musila* (oba r. 1793.), k tisku pak upraveno nové vydání Gynterodovy české Cyropedie neboli Xenofonta mudrce athénského *Život a skutkové Cyra staršího, prvního mocnáře perského,* které však vyšlo teprve r. 1809. nákladem jeho dědicův, a vzděláno *Vypsání příběhů národu českého od prvních obyvatelů až na nynější časy,* které tiskem ani nevydáno; Jan Josef Rulík, od něhožto jest *Velmi užitečná historie o slovutném národu českém* (r. 1793.), *Kalendář historický,* obsahující krátké poznamenání všech proměn, příběhů, válek atd., nejvyšších nařízení atd., jak v království českém tak i na díle v jiných národech a zemích zběhlých" (pět dílů r. 1797.—1806. s přídavkem k dílu pátému r. 1810.), ve kterémž uvedeny události znamenitější od r. 1780., *Učená Čechia* (tři svazky r. 1807.—1808.), která podává přehled vzdělanosti české a jest psána s pravou láskou a zanícením vlasteneckým, *Nová kronika o národu tureckém* (dva díly r. 1809.—10.), napsaná dle Jana Kocína a Daniela Adama z Veleslavína, *Historie turecká anebo příběhy turecké říše* (r. 1809.) a překlady dvou spisů Schiffnerových **), totiž *Gallerie, aneb Vyobrazení nejslovutnějších a nejznamenitějších osob země české* (čtyři díly r. 1803.—1809.; v němčině vyšlo pět

---

*) Josef Flavius, dějepisec židovský, žijící v letech 37.—100. po Kr., sepsal jazykem řeckým dějiny židovské války proti Římanům. — Mikuláš Stipacius ze Strakova, měštěnín a radní ve Králové Hradci, zemřel r. 1602.

**) Josef Schiffner, vlastenecký spisovatel německý, žijící asi v letech 1760.—1817., vydal mnoho dobrých spisův o Čechách.

dílů, v češtině díl pátý zůstal v rukopise, ačkoli byl již oznámen *)) a *Historické vypsání obzvláštních míst milostných v království českém, kteráž pro mnohá putování slavná jsou* (r. 1807.); František Švenda **), jenž o svém rodišti napsal a vydal v letech 1799.—1818. obšírné dějepisné dílo *Obrazy města Hradce nad Labem*, rozvržené ve 4 části s názvem „První zlatý a stříbrný obraz města Králové Hradce nad Labem", „Druhý železný obraz", „Třetí měděný obraz" a „Čtvrtý hliněný obraz", kteréžto dílo má patnáct dílův a „jest ovšem toliko kronikářské bez přísné kritiky a pragmatického spořádání, má však velikou cenu pro bohatý materiál v něm obsažený, sebraný z archivův a jiných pramenů, kterých není již před rukama" ***); Jan Hýbl, od něhožto jest již výše (na str. 177.) připomenutá *Historie českého divadla* (r. 1816.) a překlad Pabstovy †) *Nejnovější kroniky a věrné poselkyně starožitného i nového národu českého* (4 díly r. 1809.—1827.), kterou přeložil s Janem Josefem Rulíkem ††) Bohumír Jan Dlabač, od něhožto jest *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien* (3 díly r. 1815.—1818.), který jest vzácnou pomůckou dějepiscům našeho umění.

Z dějepisných spisů, líčících životopisy osob znamenitých, jest uvésti pouze *Život Napoleona Bonaparte* (r. 1814.), který přeložil, a to z příčiny vzhledem k válečné době tehdejší snadno pochopitelné, Václav Rodomil Kramérius.

Podstatná část dějepisu zeměpis nevalně byl vzděláván. Vyšla toliko Ladislava Bartolomeidesa †††) *Geografie aneb Vypsání okršlku zemského* (r. 1798.), Jiřího Palkoviče již výše

*) Viz na str. 114. „Věstníka bibliografického", roč. 1870.

**) Narodil se r. 1741. ve Králové Hradci, byl exjesuitou a zemřel ve svém rodišti r. 1822. (Životopis jeho jest otištěn v Zieglerově „Milozoru" na str. 111.—113. od Ant. Prokopa Kubišty, kaplana v Čáslavi.)

***) „Stručný všeobecný slovník věcný" na str. 89. dílu VII. — Jest i připomenouti, že Švenda psal mluvou, hovící nešvarám, zahnízdivším se koncem střední doby v českém mluvnictví.

†) František Antonín Pabst, dějepisec český, byl ve státní službě v Praze a potom asi v letech 1814.—1824. magistrátním radním ve Vysokém Mýtě. Práce jeho, vesměs německy psané, nemají zvláštní ceny dějepisné, přece však účinkovaly oživiti cit národní v Čechách.

††) Viz na str. 213. dílu V. Malého „Stručného všeob. slovníka věcného".

†††) Narodil se r. 1754. v Klenovci v Uhřích, byl evangelickým knězem a zemřel r. 1825. v Ochtině.

(na str. 80.) připomenutá *Známosť vlasti* (r. 1804.) a Bohumíra Jana Dlabače *Krátké vypsání českého království pro pouze českou mládež* (r. 1818.).

V oboru cestopisném byl činným hlavně Václav Matěj Kramérius. Vyrozuměv, že lid náš libuje si ve vypsáních cest do cizích zemí a že „čítáním takových vypsání nabýváme známostí rozličných národů na světě i mnohých neznámých a přepodivných věcí a tím že se učíme znáti veliké a přepodivné skutky boží a tudíž k velebení jeho nevystihlé všemohoucnosti a moudrosti tím více srdce své rozněcujeme“, jal se vydávati všelijaké cestopisy, jednak od něho samého jednak od jiných na jazyk český převedené. R. 1798. vydal svůj překlad z němčiny *Jana Smita, kapitána anglického, Pravdivé příhody po cestách, kteréž vykonal ve čtyřech dílech světa,* „při čemž se také jako summovní vypsání rozličných krajin, království, měst, národů, náboženství, mravů, obyčejů a zvyklostí jejich nalézá“ *) s předmluvou, v níž ukázal na užitek z četby takových spisů. Později chtěl vydati ještě větší sbírku takovýchto cestopisův, ale pro jiné práce nedostal se k tomu a zůstavil toliko část v rukopise, která teprv od jeho dědiců r. 1812. vyšla o dvou dílech s názvem *Sbírka vypsání cest po moři.* R. 1802. přidával ke svým novinám *Úplné vypsání Egypta, jenž leží v třetím dílu světa, Africe,* r. 1803. vydal *Historické vypsání, kterak čtvrtý díl světa, Amerika, od Kolumbusa vynalezen byl* a *Historické popsání velikého mongolského císařství v druhém dílu světa, Asii,* „při čemž se rozliční národové, mravové, obyčejové, zvyklosti, práva a náboženství jejich jakož i jiné mnohé pamětihodné věci připomínají“ (jakožto prvý díl „Indie“), r. 1804. *Druhý díl Indie, to jest Historické vypsání mnohých království a krajin, jenž na druhém indickém poloostrově v Asii leží* a *Cestu do Arabie a do země svaté, jinak Palestiny,* „v kteréž se všecka místa svatá, obyvatelé, jejich povahy, mravové, obyčejové, řádové a náboženství jakož i jiné mnohé pamětihodné věci vedlé uloženého pořádku vypisují“; spisy ty jsou vesměs prostonárodní. Kromě toho vyšla nákladem jeho již r. 1795. *Jana Mandivilly, rytíře anglického, Cesta po světě***) s před-

*) Tak připomenuto na titule.

**) Sir John Mandeville neboli Maundeville, jeden z nejstarších prosaických spisovatelův anglických, žijící asi v letech 1300.—1372., cestoval po Asii, kteroužto cestu popsal latinsky, anglicky a francouzský. Do češtiny přeložil cestopis ten z němčiny Vavřinec z Březové († asi 1455.).

mluvou o potřebě, vydávati starší spisy, a končící se těmito slovy: „Čechové! Vy všickni národové rozšířeného slovanského jazyka! Pomněte na ušlechtilý dar matky své, abyste nepřišli v pohrdání u cizích národů, jenž vaší dokonalé řeči zhola rozuměti nechtí, přičiňte se, vzdělávejte ji a hajte, a tím způsobem dokážete, že jste kmenové Slávy, kteráž ani rezem zajíti aniž hlodáním jedovatého ještěra na věky porušena a zkažena býti nemůže!", a r. 1807. *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic v tureckém zajetí.*

Také syn Václava Matěje Kramériusa Václav Rodomil Kramérius vydal *Sbírky vypsání cest po moři* (2 díly r. 1812.), a kromě toho vyskytly se některé práce cestopisné v časopisech tehdejších, z nichž uvésti jest zejména Matěje Miloty Zdirada Poláka *Cestu do Italie,* kterouž otiskl Josef Liboslav Ziegler ve svém „Dobroslavu", roč. 1820.—1822.

Zajímavý a obšírný cestopis Polákův, který spisovatel chtěl pokřtiti novým, ovšem zbytečným slovem „Drožník" *) a který r. 1818. Zieglerovi poslal, jest prvým původním cestopisem v novočeském písemnictví a vznikl ze zápisků, jež učinil si, ubíraje se r. 1815. s baronem Kollerem z Vídně přes severní Štýrsko, Korutany, Furlandsko, Benátky, Ferraru, Bolognu, Florencii do Říma a odtud do Neapole, kde pobyl až do r. 1818. Celému cestopisu Polák předeslal toto „Předslovi": „Obrazotvorná moc, jenž mi již v nejrannější mladosti vlasť tak mile krásila a podnes mi ještě háje naše tak veselými maluje barvami, hlubokou žádosť, abych vlasť po dlouholetém vzdálení osobně pozdravil, v srdci mém tak prudce rozžehla, že dnem i nocí, vrátiv se léta 1814. z Francie, po příležitosti jsem toužil, abych stověžné Vltavy břehy i přítele, jehož pozdravení tak libě mi naproti znělo, navštívil a uměnám našim oběť dávno povinnou vzdal. Osud však místo do Čech jen přes jich pomezí k rovinám halickým a brzy odtud na Dunaj mne zavedl, odkud dříve, než jsem se nadál, cesta do Italie přede mnou stála. Bez naděje k brzkému se vrácení a věda, že dávných svých žádostí vyplnění ani z částky k očekávání nemám, s nelibostí na cestu byl bych se vydal, kdyby rozhlášená znamenitosť poledních krajin mysl mou byla nepodnítila. Tu jsem v duchu po římských hrady posetých náměstích bloudě, v nejslavnějším světa chrámu hrdým síním se divil, modřinu vlnokroužného moře pozdravoval,

---

*) Od slova „dráha", polsky „droga", rusky „doroga" = cesta.

u strašného Vesuvu nad mocí přirozenosti trnul a zpolou vyplněné, tajně vlasti učiněné přípovědi (kteréžto zadosťčinění prchlosť války překazila) jsem se těšil, následovně dosti příčin nabyl, abych navštívení vlasti na další časy odložil a s potěšením tím větším na poledne se odebral, čím větší mi příležitosti pohodlné putování poskytlo, po skončení povinných zaneprázdnění s uménou vlastenskou se obírati. Chvíle ty blahé všecky, jež jsem s ní strávil a na které vždy, ba i v nejpozdějším věku s potěšením vzpomínati budu, v následujícím spisu milovníkům vlastenské literatury přináším. Šťastněli v někom z vlastenců, kterýchž Čechie velký počet do světa vysýlá a z kterých větší díl cizozemským Músám se oddává, oheň tak roznítím, že by práci mou zdokonaliti si umínil, z dosažení žádaného cíle a z nejpříjemnější odplaty se srdečně radovati budu. Psáno v Neapoli dne 1. února 1818."

c) Dějepisectví literární.

Dějepisectví literární náleží k nejmladším odvětvím dějepisectví vůbec. Předkové naši za doby staré ani za doby střední ho neznali; teprve když česká národnosť na konci XVIII. století se křísila k novému životu, přední vzdělavatelé řeči prohlédali také k dějinám písemnictví.

Prvé základy k dějinám českého písemnictví položil František Martin Pelcl, a to zejména r. 1798., kdy podal ve způsobě rozmluvy stručný přehled veškerého českého písemnictví s názvem *O literatuře české* ve druhém vydání své mluvnice, a to česky i německy vedlé sebe. *)

*) Ve vydání prvém z r. 1795. podal toliko „Verzeichniss der böhmischen Sprachbücher", který ve vydání druhém připojen jest na konci. — Pro zvláštnosť stoj zde konec onoho přehledu: „Takéli pak se Čechové nyní o vzdělání jazyka svého přičiňují? — Mohu Vám říci, že velmi snažně a že od léta 1750. až do dnešního dne přes sto spisovatelů českých počítáme. — A medle jak se jmenují? — Já nerad koho zejména kladu, nemámli k tomu zvláštní povolení. — Však mi přece říci můžete, mnoholi kněh psali a vydali. — Od léta 1778. až nyní, tedy za dvacet let, vyšlo čtyři sta a padesát spisů. — Takť by na každý rok asi dvacet kněh přišlo. — Některý víc a některý míň. Léta 1783. jich 52 tisknuto bylo. — Jsouli pak také dobře psané? — Na větším díle a zvláště těchto posledních let téměř tak dobře, jakož kdy Hájek, Veleslavína, Kocín anebo Komenský psali. Zvláště ty, jenž se Kramériusovým přičiněním vy-

Ale již i dříve Pelcl byl v oboru dějepisectví literárního velmi platně činným. Ve spolku s Mikulášem Adauktem Voigtem a jinými učenci vydal v letech 1773.—1782. sbírku životopisných zpráv o slavných učencích a umělcích českých s názvem *Abbildungen böhmischer und mährischer Gelehrten und Künstler nebst kurzen Nachrichten von ihrem Leben und Wirken.* *) R. 1786. vyšel od něho druhý pro dějiny českého písemnictví důležitý spis životopisný *Böhmische, mährische und schlesische Gelehrte und Schriftsteller aus dem Orden der Jesuiten.***) Kromě toho zachováno po něm v rukopise z r. 1799. *Navržení literatury české k veřejnému přednášení.* ***)

Také Mikuláš Adaukt Voigt kromě životopisné sbírky, vydané společně s Pelclem, vydal sám některé vzácné příspěvky k dějinám českého písemnictví doby střední s názvem *Acta litteraria Bohemiae et Moraviae* (dva svazky r. 1774.—1783.) †) jakož i ve spisku *Nachricht von merkwürdigen böhmischen Mäcenaten* (r. 1784.), a pod záštitou jeho vycházel již r. 1772. i časopis *Neue Litteratur,* a to s počátku jako týdenník (vyšla 4 čísla téhodně) a potom v objemnějších svazečcích.

Mimo to ve knize Jana Josefa Rulíka „Věnec pocty ku poctivosti učených, výborných a statečných Čechů", vyšlé r. 1795., jest se-

dávají. — Slyším také, že se nyní mnoho krásných básních ve verších píše. — Tak jest, a to od té doby, co pravidla jistá a důkladná pro veršovství v této grammatice jsou vydaná. — Takéli se mnozí jazyku českému učí? — Ovšem, neboť se od léta 1782. až nyní sedm grammatik a šest zvláštních spisů o dobropísebnosti české vytlačilo. — Děkuji vám za to naučení o literatuře české. — Rádo se stalo; mějte se dobře." (Povšimnouti si jest, že Pelcl spisovatelů své doby zdráhal se jmenovati, nemaje „k tomu zvláštního povolení"; spisovatele dřívější uvádí plnými jmény.)

*) Vyšly čtyři díly, z nichžto prvé dva vydány také latinsky s názvem *Effigies virorum eruditorum atque artificum Bohemiae et Moraviae una cum brevi vitae operumque ipsorum enarratione.* — Také dr. Mathias Kalina z Jetenšteina vydal ve dvou svazcích (r. 1818. a 1819.) „Nachrichten über böhmische Schriftsteller und Gelehrte, deren Lebensbeschreibungen bisher nicht bearbeitet sind". K prvému svazku připojil za předmluvu „Warum haben wir bisher keine geschlossene Geschichte oder kein kritisch richtiges Lexikon böhmischer Schriftsteller und Gelehrten?"

**) I. J. Hanuš (v „Musejníku", roč. 1863., na str. 206.) praví o spise tomto, že Pelcl jím „způsobil velmi mnoho zmatku, nepodávaje přísně titule knih, než jen jako obecný jejich obsah".

***) Viz v Jirečkově „Rukověti" na str. 96. svazku II.

†) Obsah spisu toho podán v Hanušově „Quellenkunde" na str. 76. a 77.

znam českých spisů, vydaných v letech 1782.—1795., a v téhož knížce „Vesnického faráře rozmlouvání s svými osadníky", vyšlé r. 1804., jsou vyčteny zase české spisy, vydané v letech 1796.—1804. *) Náleží sem i Rulíkova *Učená Čechia*, připomenutá v oboru dějepisném (na str. 202.), k níž užil předmluvy k Pelclově a Voigtově sbírce životopisné „Abbildungen böhmischer und mährischer Gelehrten und Künstler", jak sám připomíná, a ve které jest mnoho zajímavých udajův o starším písemnictví českém.**) I Jan Nejedlý ve druhém díle své mluvnice, vydaném r. 1805., podal na konec *Krátké obsažení české literatury****), a František Novotný z Luže sestavil a vydal r. 1811. *Bibliothéku českých biblí,* obsahující bible

*) Spisek skládá se ze tří „rozmlouvání", a to: „O osvícení", „O svobodnosti a stejnosti městské" a „O knihách českých". A v „Rozmlouvání třetím" jest „Poznamenání kněh českých, kteréž od léta 1796. až do 1804. opět na světlo vyšly". (Slůvko „opět" míněno tu vzhledem ke dřívějšímu seznamu ve „Věnci".)

**) Z doby, za které Rulík žil, jsou tu pouze „Jména vysoce učených, urozených, důstojných, vznešených a slovutných mužů českých, kteříž se jednak výbornými pracemi, učením, výmluvností, jednak jednáním, příklady a poctivostí českou za našich časů vyznamenávali a pod jménem učená Čechia potomnímu věku tuto se pozůstavují", kterýžto seznam také jest ve mnohé příčině zajímav. Jejich „literní zásluhy přednésti, a co jsou psali a prací svou na světlo vydali, milovníkům literatury české zpamětniti" chtěl, jak připomíná v předmluvě ke svazku třetímu, ve svazku čtvrtém, ale ten již nevyšel.

***) I J. Hanuš (ve Quellenkunde" na str. 108.) praví o této práci Jana Nejedlého, že jest důkazem jaká povrchnosť mohla býti šířena s kathedry, za doby, kdy řádná spracování dějin českého písemnictví byla již v plném květu. „Obsažení" Nejedlého jest zakončeno těmito slovy: „Zdaliž literatura česká slávy své staré zase nabude čili ji převýší, budoucí časové rozsoudí!" — Nebude snad nezajímavo připomenouti zde, jaké zkoušce bylo se podrobiti Nejedlému, by ukázal, zdali jest způsobilým, aby byl professorem řeči a písemnictví českého při universitě. Dle „Českého poutníka", roč. 1801., str. 336.—338. Nejedlý dostal „písební otázky" tyto: „1. Kterého času se Čechové počali literám učiti a na který čas rozdělují se kroniky české? Kteréž jsou nejznamenitější práce české a kteří Čechové kdy jsou co psali? Podlé jakého způsobu má se česká literatura přednášeti, aby budoucímu duchovenstvu, úředníkům a právníkům užitečna byla? — 2. Losem vytažená 71. kapitola z kroniky Dalemila Mezeřičského musila se od žádostníka učitelské stolice v české verše podlé nynější české poésie obrátiti a zlepšiti. 3. Také některá c. k. nařízení z německého do českého byla přeložena." A „oustní zkoušení" žádalo odpovědi na otázku: „Jakouby společnosť měla řeč česká s řeckou a latinskou, s jazykem německým, a jaké jsou vlastnosti jazyka slovanského?" K tomu pak v „Českém poutníku" dodáno: „Pan

od XIII. století až po rok 1810.*), Bohuslav Tablic pak připojil ke svým „Poésiím“, již výše (na str. 81.) připomenutým a vydaným v letech 1806.—1812., *Paměti československých básnířův anebo veršovců, kteří buďto v uherské zemi zrodili se neb aspoň v Uhřích živi byli* (od XVI. až do začátku XIX. stol.), které jsou vzácnou pomůckou písemnictví českého na Slovensku.**)

Nejplatnější však služby za doby přípravné prokázal též oboru dějepisectví literárního Josef Dobrovský. Vydal v té příčině čtyři díly spisu pokračujícího časopisu podobného, vycházejícího po svazcích, jehožto díl prvý, vyšlý r. 1779. (o čtyřech svazcích), má název *Böhmische Litteratur auf das Jahr 1779.*, druhý (o třech svazcích) a třetí (o jednom svazku), vyšlý r. 1780., *Böhmische und mährische Litteratur* a čtvrtý, obsahující literární zprávy z let 1781.—1783., vyšlý však teprve r. 1786. a 1787. (o třech svazcích), název *Litterarisches Magazin von***) Böhmen und Mähren.*†) Ve spise tom Dobrovský tedy probírá, ačkoli více toliko bibliograficky nežli kriticky ††) písemnictví své doby, ale tu a tam zabíhá do doby starší a všímá si vedlé písemnictví také vzdělanosti vůbec. †††) Mimo to sepsal rozpravu „Geschichte der böhmischen Sprache“ (r. 1792.), kteráž uvedena byla již i v oboru jazykovědném a která, dotýkajíc se většinou dějin českých památek jazykových neboli písemnictví, téhož r. 1792. vyšla o sobě s názvem

---

Nejedlý na všecko předložené s velikou pochvalou svou nejlépe odpověděl i písebně vypracoval, tak že cís. král. slavný studentský konses uznal za vhodné, aby druhým žádostníkům představen byl, ačkoli již jeho výborné práce v českém jazyku spisovatele znamenitého vůbec ho známého učinily.“

*) Jak Dobrovský užil této „Bibliothéky“, viz v jeho „Slovance“, roč. 1814., na str. 137.—140. a tamže v roč. 1815. na str. 233.

**) Viz i pohrobní rozpravu Tablicovu „O literních svazcích Slováků s Čechy a Moravany v někdejší i nynější době“ v „Musejníku“, roč. 1842.

***) V Brandlově „Životě Josefa Dobrovského“ (na str. 25.) jest mylně „für“ místo „von“.

†) O názvu spisu tohoto zmínka byla již i v „Úvodě“ (na str. 2.); sám Dobrovský připomíná (na str. 7. svazku druhého), že název „böhmische und mährische Litteratur“ nemění vzhledem ke svazku prvému na věci ničeho. Čtvrtý díl jest objemný tak jako prvé tři dohromady.

††) Nejdelší jsou posudky spisů dějepisných a jazykovědných; byltě to vlastní obor Dobrovského!

†††) Povšímnouti si jest, že, uváděje knihy v Čechách vydané, uvádí nejprve latinské, potom německé a teprve na třetím místě české.

Geschichte der böhmischen Sprache und Litteratur; s týmže názvem rozprava ta, jsouc zcela přepracována a valně rozmnožena, vyšla potřetí r. 1818.*), ale sáhá toliko po rok 1526., kdežto prvotní stručnější rozprava sáhá až k době Dobrovského. R. 1792. vydal se také za příčinou svých studií literárních, jsa podporován „Královskou českou společností náuk", na delší cestu do Švédska, jmenovitě do Stockholmu a Upsaly, maje tu pátrati po literárních památkách, které tam za třicetileté války z Čech a Moravy, zvláště pak z Prahy byly zavezeny. Ze Švédska odebral se za týmiž studiemi do Petrohradu a Moskvy jakož i do Polska, počemž, vrátiv se r. 1793. do Čech, kde příchod jeho byl uvítán i básní (viz na str. 48.), o cestě té zprávu r. 1795. tiskem uveřejnil.**)

---

*) V Douchově „Knihopisném slovníku" na str. 32. udán chybně r. 1838.

**) Viz o tom ve spise Brandlově o Dobrovském na str. 18.—20. — Báseň Dlabačova otištěna ve Kramériusových „Novinách" ze dne 30. března 1793. s názvem „Vítání vlastenské učeného a nám milého krajana p. Jos. Dobrovského z cesty švédské, ruské a polské", a stoj zde ukázkou z ní toto:

Vítej, přemilý krajane!
z cesty šťastně vykonané.

Toť budiž k tvé věčné chvále,
žes tu cestu konal stále,
příkladem hnut slavných předkův,
oněch zlatých časů svědkův.

(Následuje opěvování českých cestovatelů.)

Zdaž tvá žádosť nebyla,
aby vlasť zas nabyla
odňatých pamětí českých
násilím nepřátel švédských?

Tím způsobem jsi navrátil,
co Švejda Čechům uchvátil,
vyplnils ouřad vlastence,
cvičených Čechů vyslance.

(Po té vypravováno o záslužné cestě Dobrovského na Rus a do Polska; konec zní:)

Mimo to pamětí jiných
nabyls tam, nám vždy příjemných,
jimiž kroniku vlastenskou,
okrášlíme též řeč českou.

Pokračující spis Dobrovského „Böhmische Litteratur“ přijat byl za své doby pochvalně i káravě. Zejména Karel Rafael Ungar*) jal se vystupovati proti Dobrovskému a napsal *Revision der böhmischen Litteratur auf das Jahr 1779.* (dva svazky) a *Beschluss der Revision der böhmischen Litteratur* (r. 1779.—1780.). Dobrovský pak na prvý svazek „Revision“ odpověděl spiskem *Antwort auf die Revision der böhmischen Litteratur;* na svazek druhý a na „Beschluss“ neodpověděl. Ungar nevražil na Dobrovského proto, že, když r. 1776. jal se vydávati Balbínovo dílo rukopisné *Bohemia docta*, Dobrovský ujal se proti němu jiného vydavatele, který týž spis vydal. **) Ungar vydal i r. 1784. *Gedanken von dem Zustande der Schulen und der lateinischen Litteratur in Böhmen vor der Errichtung der hohen Schule zu Prag* a r. 1786. jal se vydávati *Allgemeine böhmische Bibliothek,* v níž otištěn býti měl soustavně spořádaný seznam všech až po jeho dobu českou řečí tištěných knih, ale vyšel toliko sešit prvý, obsahující seznam biblí. ***) Předmluva ke spisu tomu jest nemálo významna i zajímava; psáno v ní mezi jiným: „České knihy jsou vzácny, tak vzácny, že mnohým z nich — zvláště jsouli celé — přednosť dáti jest i před rukopisy. Příčinou toho jest literární tyranie, s kterou nábožní knihomorci je pronásledovali, pálíce je nebo jiným způsobem zničujíce neb aspoň počerněním celých vět, ba stránek pomocí čínského inkoustu kazili. Kterýž medle literát s hrůzou nepřipomíná si barbarského 21. pravidla „Indexu“, dle kterého všecky knihy české, od r. 1414. až do r. 1635. tištěné, nebezpečenství zničení jsou vydány ... Uvážímeli, s jakým úsilím bylo naléháno zničiti české knihy, tuť věru diviti se jest, že jich tak značná částʼ slídícím zrakům stíhačův ušla. Ovšem jsou ně-

Zač tobě každý vlastenec
již plete bobkový věnec,
aby tvou ozdobil hlavu
v tom svou zakládaje slávu.

*) Narodil se r. 1743. v Žatci, vstoupil do řádu premonstrátského na Strahově a zemřel jakožto knihovník universitní knihovny pražské r. 1807. (Viz o něm ve „Zlaté Praze“, roč. 1864., a ve „Květech“, roč. 1883., jakož i v „Urbánkově Věstníku bibliografickém“, roč. 1883., na str. 4.)

**) O spise tom viz na str. 100. a 101. Hanušova „Quellenkunde“.

***) V universitní knihovně pražské jest přivázán k Dobrovského „Litterarisches Magazin“, a to mezi prvým a druhým sešitem jeho.

které z osvobozených porouchané, neboť majetníci užívali často lsti, vytrhujíce titulní listy a kladouce na jejich místo titule knih v podezření neuvedených . . ." Vyšlý sešit není pouhým knihopisem s udáním titulů, formátův atd., nýbrž obsahuje také některé na onen čas dosti vzácné literární, kritické a životopisné poznámky.

Velice prospěl českému dějepisectví literárnímu za doby přípravné také František Faustin Procházka. Narodil se 13. ledna r. 1749. v Nové Pace v Jičínsku, vstoupil do řádu pavlánského *), stal se ředitelem gymnasií pražských a zároveň ředitelem universitní knihovny pražské, vedlé kterýchž úřadů zastával i censuru knih. Zemřel v Praze 2. prosince r. 1809.

Na veřejnosť Procházka vystoupil poprvé r. 1780. s českým překladem písma svatého, o čemž na svém místě bude promluveno, a byv úspěchem jeho povzbuzen, věnoval potom síly své hlavně dějinám písemnictví a vzdělanosti v Čechách. Bohužel ani jednoho, většího spisu toho směru nenapsal jazykem českým, čímž sice jeho spisy za doby tehdejší větší užitek přinášely, jsouce čteny od vzdělancův, avšak za dob pozdějších staly se širšímu obecenstvu nepřístupnými. Již prvý spisek oboru toho, německy psaný, byl ostnem protivníkům nerozhodným i odhodlaným. Byltě jako upozorněnou na spis větší, latinský *De saecularibus liberalium artium in Bohemia et Moravia fatis commentarius* (r. 1782.) **), jenž obsahuje dějiny vzdělanosti české vůbec od nejstarších dob až po dobu Procházkovu.

Procházka napsal tedy dějiny vzdělanosti české před sto lety, podav o nich obraz přes nedostatek pramenů dosti zdařilý, a my po stu letech netoliko nemáme lepšího, nýbrž vůbec skoro žádného: tím ovšem přiřknut jest spisu tomu význam veliký! Dokázal tu zvláště znalosť všech řeckých a římských dějepisců, již o Slovanech psali, čerpaje z nich začátek našich dějin. Zároveň pak tento spis Procházkův jest prvou soustavnou rukovětí vývoje písemnictví latinského i českého v Čechách a na Mo-

---

*) Pavláni neboli Barnabité, řeholníci zvaní po chrámě sv. Barnabáše v Miláně i po svém ochránci sv. Pavlu.

**) Dr. I. L. Hanuš ve „Quellenkunde" na str. 75. udává mylně r. 1772. — Název tohoto spisu jest zcela správný tak, jak zde uveden; chybně uveden na př. v Jirečkově „Anthologii" na str. 1. svazku III. pátého vydání.

ravě a přesvědčil Procházku o potřebě, by aspoň hlavní spisové byli probráni jednotlivě zvláštními rozpravami.

K rozpravám těmto náleží již i vtipná zpráva o pamfletech doby Procházkovy, již uveřejnil s názvem *Uiber die Broschüren-Litteratur unserer Zeit* (r. 1782.), kterýžto spisek jest nemálo zajímav k poznání tehdejší doby literární. Kromě toho napsal *Commentatio de litterarum latinarum in Bohemia et Moravia restitutoribus* (otištěno ve Voigtových „Acta litteraria“ r. 1783.) a zamýšlel vydati větší počet různých rozprav o dějinách českého písemnictví, ale malým počtem odběratelstva stalo se, že pouze tři svazky dílu I. vyšly s názvem *Miscellaneen der böhmischen und mährischen Litteratur seltener Werke und verschiedener Handschriften*)* (r. 1784. až 1785.). Že podnik tento se nezdařil, jest velice želeti. Vycházely tehda právě rozličné obrany, dokazující užitek i krásu a tudíž i výhodu, ano potřebu jazyka českého; rozpravy Procházkovy byly by důkazem skutkovým obrany ony vydatně doplňovaly.

Procházka byl i prvým, kdož obnovil přerušenou spojitosť mezi českým písemnictvím novým a starším, **) jav se r. 1786. vydávati starší spisy české, které dle potřeby tehdejší zde onde poopravil a předmluvami opatřil. Předmluvy ty jsou namnoze k dějinám staršího našeho písemnictví a k povaze doby tehdejší velmi zajímavy i důležity. Jal se vydávati spisy ty r. 1786., tedy za doby vzhledem k národnosti české velice ještě trudné, a přece, jsa ozbrojen bystrým důmyslem a rozsáhlou učeností, chopil se úkolu toho se zdarem znamenitým. Než uplynula dvě léta, vyšlo péčí jeho sedm spisů těch.

Pohnutkou k podniku tomu bylo Procházkovi, že viděl veliký nedostatek knih českých mezi lidem a všeobecnou náklonnosť k četbě. Znaje pak lid český, znaje slavnou jeho minulosť, jsa zběhlým v dějinách své vlasti, znaje četbou starších spisů českých i češtinu, její krásy a přednosti tak jako málokdo z jeho vrstevníkův a vida bědnou přítomnosť, připadl na myšlénku, znova vydávati příhodné české spisy starší, by tím poskytnuto bylo lidu

*) Mylně jest udáván název „Miscellaneen aus . . .“, jako na př. v „Obzoru“, roč. 1879., na str. 356.

**) Prvým byl vlastně František Martin Pelcl, vydav již r. 1777. „Příhody Vratislava z Mitrovic“, ale, vydav toliko jediný tento spis, neobnovil tím oné přerušené spojitosti tak, jako Procházka učinil.

českému potřebné a nepokažené potravy duševní. I spojil se s knihkupcem a knihtiskařem, „aby nejlepší knihy české, od učených předkův buď vůbec vydané buď toliko sepsané, sebrali a tu škodu, kterouž jednak záhubnosť časů, jednak horlivosť bez umění někdejších missionářův v Čechách a v Moravě způsobila, vynahradili“.

Obnovená tato vydání měla vycházeti ve čtyřech pořadích, totiž 1. kroniky české a historie domácích skutkův od Dalimila do Beckovského,*) 2. historie národův a zemí cizích, 3. spisy o umění všech jiných věcí světských a 4. knihy umění božího, kromě těch jediných, které, hádky o víru obsahujíce, lásku křesťanskou více ruší nežli vzdělávají, a kromě biblí české, o jejížto zvláštní vydání žádné nouze není.**) Přihlížeje k obsahu i k formě Procházka prohlédal hlavně ke spisům obecně zajímavým a správným, a to hlavně dějepisným, aby lid jimi poznal sama sebe a svou druhdy slavnou minulosť. Ze staré doby písemnictví českého zalíbila se mu kronika Dalimilova svým vlasteneckým duchem, kterého buditi chtěl, a kronika Pulkavova***), kterou také vydal, důležitostí obsahovou. Zvláště však věnoval pozornosť spisům doby střední, z nichžto kromě jiných vydal Prefátův†) cestopis a Hosiův††) výtah z kroniky moskevské.

Takž dostaly se do rukou našeho národu knihy dějepisné, jež ukazovaly obecenstvu svoji stkvělou minulosť a zároveň i jadrný a ušlechtilý jazyk český i bohatosť někdejšího českého písemnictví. Škoda, že již r. 1787. bylo od dalšího vydávání upustiti. Missionáři tehdejší velmi nelibě nesli, že Procházka vydával znova spisy, z nichž i některé byly pokládány za kacířské, a Procházka kromě toho, stav se r. 1786. censorem a ředitelem gymnasií pražských

*) „Kronika Dalimilova“, napsaná veršem, jest prvým českým dílem dějepisným a prvým dílem českého písemnictví náukového vůbec, vzniknuvši v počátcích století XIV. — Jan František Beckovský († 1725.) vzdělal kroniku českou s názvem „Poselkyně starých příběhů českých“.

**) Viz v Jirečkově „Rukověti“ na str. 147. svazku II.

***) Přibík (Přibislav) Pulkava z Radenína († asi 1380.) napsal prvý řečí nevázanou napřed latinsky a hned potom česky k pobídce císaře Karla IV. a za jeho pomoci na základě kronik dřívějších „Kroniku českou“, která jest nejlepším spisem té doby a byla vzorem až do XVI. století.

†) Oldřich Prefát z Vlkanova († 1565.) popsal svou „Cestu z Prahy do Benátek a odtud po moři až do Paléstiny“.

††) Matouš Hosius († asi 1565.) přeložil z latiny „Kroniku moskevskou“.

a potom i jinými úřady byv obdařen, byl přílišně zaměstnán, aby byl mohl u vydávání starších spisů českých pokračovati. Ale proto přece připravil zdárně půdu prostonárodní činnosti Václava Matěje Krameriusa vůbec jakož i tomu, že také Kramérius i jiní starší spisy české znova vydávali. *)

d) O filosofii.

Čechové jsou prvým národem v Evropě, který jal se vykládati sobě filosofii jazykem svým národním. Zásluha ta náleží Tomáši Štítnému ze Štítného, který, stoje na výši poznatků národu svého a jevě se ve spisech svých nejhorlivějším zástupcem duševních prospěchů národních, dovršil ve druhé polovici XIV. století rozkvět vědeckého písemnictví staročeského, a to tak, že žádné jiné z písemnictví století XIV. nemůže vykázati se mužem, jako jest Štítný. Za časů však, které potom následovaly, duch český pohrouzil se zcela v bohosloví, čímž vývoj českého písemnictví filosofického přerušen, až opětně v Petru Chelčickém a Janu Amosu Komenském přihlásil se nový zásvit snah filosofických. Ale když učiněn byl všemu vývoji českému žalostný konec, snahy ty zcela zanikly, a filosofie zavítala po té do českého písemnictví teprve ku konci druhé desítky století XIX.

Prvou rozpravu filosofickou v českém písemnictví doby nové podal Vincenc Zahradník r. 1818. s názvem *Rozjímání o některých stránkách praktické filosofie* do „Hlasatele“ Jana Nejedlého.

Vincenc Zahradník narodil se 29. prosince r. 1790. ve Mladé Boleslavi a, oddav se stavu kněžskému, zemřel 31. srpna **) r. 1836.

*) Viz „Upomínku na Frant. Faust. Procházku po 70 letech“ v „Obzoru“, roč. 1879., na str. 341.—343. a 356.—358. — Vojtěch Nejedlý otiskl v Puchmajerově sbírce z r. 1814. báseň „Na smrť Františka Faustina Procházky“. — O všech tuto uvedených jakož i o jiných ještě pracích z oboru dějepisectví literárního za doby přípravné viz na str. 73.—117. spisu dra. I. J. Hanuše „Quellenkunde und Bibliographie der böhmisch-slovenischen Literaturgeschichte“.

**) Tak udáno v životopise Zahradníkově, který napsal Ant. Rybička do „Musejníka“, roč. 1871., odkudž otištěn v „Předních křisitelích“ na str. 279.—288. Udáváno také 29. srpna, ba také 29. prosince, o čemž viz ve článku „Neshodné udaje v českém písemnictví“ na str. 198. „Urbánkova Věstníka bibliografického“, roč. 1883.

jakožto farář v Křešicích u Litoměřic. V písemnictví českém proslul jmenovitě svými původními bajkami, jak na svém místě bude pověděno. Co týče se připomenuté jeho rozpravy filosofické, na svou dobu jest dosti důkladně psána, ale není dokončena.

Na ukázku stoj zde z rozpravy té počátek „Přístupu“:

„Život člověka jest nepřetržitá páteř*) přerozmanitých činů. V pravé pravdě bez přestání jedná člověk, a byť i chtěl nic nedělati, neníť s to. Neb i když prázdní a zahálí, vlastně jedná jmenovitě nenamáhá se, a v tom sobě libosť nějakou a pohodlí strojí.

Ačkoli pak člověk nemůž než jednati, máť však na svobodě, jednati tak neb jinak. Svrchovaná bytnosť, kteráž to tak zřídila a opatřila, že i bezděky jednati musí, alespoň to postavila v moci jeho, že jednání své sám zpravovati a z rozličných činů některé sobě obrati a oblíbiti může.

Svobodenství toho všickni lidé zejména užívají, s tím toliko rozdílem, že jedni těch, jiní oněch pravidel v jednání svém se drží. Kterážto pravidla zaujalali se v mysli člověka a tak hluboce v ní vkořenila, že v jednání svém stále jimi se spravuje, říká se o něm vůbec, že charakter čili zvláštní svou povahu má.

Dokudž se člověk pevně na něčem neustanovil, dokudž nemá stálé povahy, nýbrž vrtkavý jest a jednak toho jednak onoho se chytá: nepožíváť pravého pokoje v mysli své, nýbrž ustavičně v trapném jest kolotání.

Z toho jest patrné, že každý ta pravidla, ku kterýmž by při všech skutcích svých obracel zřetel svůj, záhy sbírati a v mysl uvozovati má, aby sobě zponenáhla zvláštní povahu svou uzpůsobil.

Avšak i na tom dosti není, máli jen kdo nějaká pevná pravidla. Nejvíceť záleží na tom, aby ta pravidla byla pravá a dobrá. Nebo . . .“

Kromě Zahradníka jali se obírati oborem filosofickým již i za doby přípravné zejména také František Palacký, Antonín Marek a Josef Jungmann, o čemž promluveno bude v oddíle II.

---

*) „Páteř“ z latinského „pater noster“ (= otčenáš) zove se v růženci větší zrnko mezi menšími, znamenajíc, že modlící se má říkati otčenáš. Odtud „páteř“ zove se také růženec vůbec a potom i vše, co růženci podobno; zde u Zahradníka páteř = řada.

e) O oborech ostatních.

Z ostatních oborů vědeckého neboli náukového písemnictví novočeského doby přípravné připomeneme si spisy toliko česky psané, jakž ostatně učinili jsme si již i při filosofii.

Přírodověda ležela takořka ladem. Z živočichopisu vyšlo *Popsání znamenitých zvířat* (r. 1811.) od Jana Hýbla a z rostlinopisu Kašpara hraběte ze Šternberka*) *Pojednání o bylinářství v Čechách* (r. 1819.), přeložené od Antonína Jaroslava Puchmajera, který vydal i krátké poučení o hospodářství polním pro lid obecný.**) Z oboru silozpyteckého Pavel Michálko***) vydal *Fysiku, aneb Učení o přirození* (r. 1819.), a otištěno také několik rozprav silozpytných v Nejedlého „Hlasateli“ (1806.—18.). Hvězdářství vzděláváno pouze v časopisech a kalendářích. Z oboru lékařského přeložil Jiří Palkovič Krištofa Viléma Hufelanda†) *Kunšt*

---

*) Viz o něm na str. 58. tohoto spisu.

**) Stoj zde, což o Puchmajerově činnosti přírodovědecké píše jeho životopisec Vojtěch Josef Sedláček (na str. XXIX. a XXX. dílu I. Puchmajerových „Básní“): „... prospívaje častým rozmlouváním a zacházením v bylinářství nad jiné vyniklého učeného hraběte Kašpara ze Šternberka, sám se také do bylinářství zabral, štěpařství oddal, a když tento vznešený hrabě s pozdvíhnutím bylinářské literatury se obíraje, své německé pojednání o bylinářství tiskem na světlo vydával, tu hned také Puchmajer nemeškal české názvy všech bylin, stromů, hub atd. shromážďovati a spis svého učeného příznivce před jeho obličejem zčešťovati. Ano měltě oumysl, zvláštní spis z příběhů přirození vydati, jelikož v tom druhu kromě Hýblovy knížky máme toho málo nebo nic. Nápodobně chtěl též historii přirozenou o ptácích vydati a již listem od 11. ledna 1818. psal vydavateli této biografie z té příčiny takto: „Odesýlám Vám Funke dva díly zatím, byste, maje 150 českých žáků, těm dospělejším uložil, jako za pensum na 8 dní každému jednoho ptáka k přeložení a tím způsobem se stane, že za 8 dní máte ty dva díly přeložené. To když se stane, odešlete mi je, a já opravím, co se týká jmen ptáků; neníli překladateli povědom, ať to vynechá a jen v překládání pokračuje, jméno já potom přidám; vímť jich českých přes 200, a co nevím, dozvím se, a co nemáme, utvoříme neb z polského a ruského vezmeme. — — — Když by se dílo dokonalo, a já je podlé systému spořádal, vydali bychom je pod jménem Vaším a mým.“ Vydavatel téhož (t. j. Sedláček) učinil dle žádosti Puchmajerovy, však k vyvedení oumyslu toho nevím jakou překážkou jest to nepřišlo.“

***) Pavel Michálko, učitel evangelické církve na Slovensku, zemřel r. 1825.

†) Krištof Vilém Hufeland, slavný lékař německý a professor při universitě berlínské, zemřel r. 1836. Jeho spis, od Palkoviče přeložený, přeložen

prodloužení života lidského (r. 1800.) a napsal *Poučení o očkování* (r. 1802.), a Bohuslav Tablic napsal *Kratičkou dietetiku* (r. 1819.).

Mathematiku zastupuje jediný spis, totiž Stanislava Vydry*) *Počátkové arithmetiky,* který vydal r. 1806. Josef Ladislav Jandera**) a který na onen čas byl velmi dobrý; obsahuje též algebru a logarithmy. Že obor tento nebyl vzděláván, ačkoliv ode dávna byl u Čechův oblíben, stalo se tím, že tehda nebylo mu česky vyučováno, z kteréžto příčiny ovšem i jiné obory písemnictví vědeckého neboli náukového bylo zanedbáno jazykem českým pěstovati.

V oboru právnickém vyskytlo se za doby přípravné několik theoretických spisů právnických a vydány některé zákony soudní a správní jakož i jednání sněmovní, ale celkem nevyšlo tu nic pozoruhodnějšího, což ovšem snadno vysvětlitelno, ježto správa politická i soudní byla vesměs německá. Uvésti tu jest dílo, kterýmžto Josef Jakub Tandler velice svým krajanům se zavděčil, přeloživ z němčiny *Dokonalý jednatel, aneb Zemský advokát,* t. j. naučení, jak prosby, smlouvy a jiné písemnosti právní skládati

---

skoro do všech jazykův evropských a vyšel poprvé r. 1796. s názvem „Makrobiotik oder die Kunst, das menschliche Leben zu verlängern".

*) Stanislav Vydra narodil se v r. 1741. ve Králové Hradci, byl jesuitou a professorem mathematiky při universitě v Praze, kde zemřel r. 1804. Nejprve, pokud vyučoval latinsky, podal veřejnosti o mathematice několik spisů latinských, mezi kterými jest i „Historia matheseos in Bohemia et Moravia cultae" (r. 1776.), když pak r. 1784. bylo nařízeno, by budoucně bylo vyučováno mathematice a fysice německy, vydal své přednášky německy a konečně, když oslepnuv musil vzdáti se professury, jal se pracovati o mathematickém díle českém, jehožto prvou částí jsou „Počátkové arithmetiky"; části druhé, obsahující algebru, již nedokončil.

**) Josef Ladislav Jandera narodil se r. 1776. v Hořicích v Čechách, vstoupil do řádu premonstrátského na Strahově v Praze a jsa pobádán svým professorem Stanislavem Vydrou, záhy věnoval se mathematice a stal se po něm professorem při universitě. Zemřel v Praze r. 1857. Sám psal pouze latinsky a nejvíce německy. (Chvalořečnicky ocenil jej dr. Josef Durdík v řeči, kterou spisovatel tohoto spisu otiskl ve své „Stručné náuce o řečnictví".) — Že Jandera nepsal česky, Josef Jungmann nemile nesl, i psal 18. srpna r. 1818. Antonínu Markovi: „P. prof. Jandera se poručena čině vzkazuje, že hodlá s Vámi sejíti se ty prázdniny. Natřete mu trochu na zubu, proč nepíše česky." (Viz v „Musejníku", roč. 1882., na str. 451.)

třeba, jehožto prvý svazek vydán r. 1794. a druhý r. 1795. Jak oblíben byl tento spis, patrno z toho, že již r. 1804. byl znova vydán; druhé toto vydání obstaral Prokop Šedivý, třetí pak r. 1820. farář Jan Javornický. Kromě Tandlera buď připomenut Antonín Pavlovský*), od něhožto jsou *Výkladové práva přirozeného* (r. 1801.).

Bohosloví pěstováno dosti značně, a to jak bohosloví katolické tak evangelické. Zejména písmo svaté několikráte vydáno, a prvou pobudku k tomu dala císařovna Marie Teresie, projevivši přání, by písmo svaté nově do češtiny bylo přeloženo a vydáno, arcibiskupovi pražskému hraběti Antonínu Petru Příchovskému z Příchovic**).

Arcibiskup svěřil úkol tento mnichovi řádu pavlánského Václavu Michalu Fortunátu Durichovi, který slynul nevšední na tu dobu znalostí jazyků nejen klassických, ale také východních (zvlášť arabštiny a hebrejštiny) i slovanských, a Františku Faustinu Procházkovi, spolupracovníku a odchovanci jeho ve studii jazyků těch. Ti pak ujali se díla horlivě i s vlasteneckým zápalem, a práce jejich vydána r. 1780. s názvem *Biblí česká, to jest celé svaté Písmo Starého i Nového zákona, podlé starého obecného latinského od svaté římské katolické církve potvrzeného a užívaného přeložení, opět s obzvláštní pilností přehlednuté, ponapravené a znovu vydané.* Josef Dobrovský, když bible tato vyšla, posoudil ji velice příznivě; ***) pověděv, že to již dvacáté prvé vydání celé české bible, vyjádřil se pak mezi jiným o ní takto: „Máme u vydání tomto knihu klassickou, jížto by Čechové co do pravopisu slušně říditi se měli. Čistota řeči, která v této knize vládne, jest přiměřena důstojnosti slova božího.“

Ale Procházka nebyl spokojen překladem tím a, přepracovav alespoň Nový zákon, vydal jej r. 1786. s názvem *Písmo sv. Nového zákona* se zajímavou předmluvou. Posléze pak, když vydání z r. 1780. bylo rozebráno, Procházka pořídil nové opravené vydání s výkladem,

*) Narodil se r. 1760. v Neveklově v Táborsku, byl doktorem práv v Praze, kde zemřel r. 1818.

**) Žil v letech 1707.—1793. a arcibiskupem byl od r. 1763. Přestavěl pražskou residenci arcibiskupskou v nynější její podobě.

***) V „Böhmische und mährische Litteratur auf das Jahr 1780.“ na str. 187.—191.

které vyšlo r. 1804. s názvem *Biblí česká t. j. celé svaté Písmo Starého i Nového zákona podlé starého obecného latinského od sv. římské katolické církve schváleného výkladu opět s obzvláštní pilností přehlednuté, ponapravené, vysvětlené a znovu vydané.* *) I dal Procházka prvý za doby nové českému lidu do rukou zase písmo svaté, psané jazykem správným a jadrným, jsa tehda vedlé Dobrovského nejlepším jeho znatelem. A zásluha jeho v té příčině jest větší tím, že bratrská bible kralická byla by asi nikdy nedosáhla sankce katolické církve a že jesuity pořízená bible svatováclavská jest namnoze přeložena otrocky beze vzhledu na povahu českého jazyka. Potřetí r. 1851. a počtvrté r. 1857. vydal bibli Durichovu a Procházkovu Jan Krbec, rektor káznice kněžské u sv. Jiří v Praze († 1857.).

Mimo to katolické písmo svaté Nového zákona vydali Frant. Poľášek **) (r. 1791.) a Frant. Novotný z Luže (r. 1810.). Z biblí evangelických uvedena budiž toliko Jiřího Palkoviče *Biblia sacra, t. j. Biblí svatá aneb všecka svatá písma Starého i Nového zákona* s vysvětlivkami slov od Štěpána Lešky (r. 1808.). Všichni tito jakož i Procházka také jiné spisy bohoslovné napsali.

Z ostatních spisovatelů bohosloveckých té doby buďte připomenuti, a to z katolíkův: Aleš Vincenc Pařízek, František Jan Tomsa, Vojtěch Nejedlý, Matěj Josef Sychra, Josef Miloslav Rautenkranc, Dominik František Kynský, Stanislav Vydra, Václav Matěj Kramérius (přeložil a vydal r. 1785. „Postillu"), Jan Hýbl a Jan Josef Rulík, a z evangelíků: Bohuslav Tablic a Ladislav Bartolomeides.

Kromě toho jest učiniti ještě zvláštní zmínku o Václavu Stachovi, jenž, ačkoli byl knězem katolickým, překládal i původně psal spisy směru protestantského a jehožto činnosť básnická „nerovná se nikterak ani množstvím ani důležitostí plodů činnosti jeho na poli literatury prosaické. Ano, smíme říci, že jest Stach nejplodnějším té doby prosaikem, ovšem že kromě nepatrných výminek pouze překládajícím". ***)

---

*) O třech těchto biblích viz ve článku Fr. Bílého v „Komenském", roč. 1881., na str. 751.—754. a 764.—765. Viz i v „Musejníku", roč. 1879., na str. 27.—31.

**) Zemřel jakožto děkan v Dolanech r. 1818.

***) Václav Zelený v „Osvětě", roč. 1873., na str. 495.

V oboru vychovatelském byl činným Aleš Vincenc Pařízek, který sepsal mnoho knih vychovatelských a vzdělavacích, z nichžto některé byly několikráte tištěny a podnes nejsou bez ceny. Škoda že později, poznav, že vlastenecká horlivosť nepřináší valného prospěchu hmotného, poněvadž u vyšších míst nebyla tehda vítána, oddal se na školství německé a spisovatelství k němu směřující.

Také z hospodářství vyskytly se za doby přípravné spisy, a to z oboru štěpařství, zahradnictví, včelařství a lesnictví.

V. Almanachy.

Almanach v českém písemnictví objevil se teprve v XIX. století, a to až ve třetím jeho desítiletí. Již na konci století XVIII. vyskytly se sice u nás básnické sbírky, almanachům podobné, vydané péčí Václava Tháma a zvláště Antonína Jaroslava Puchmajera, který v letech 1795. až 1814. pět takovýchto sbírek pořídil, ale prvý pravý almanach český pochází teprve z r. 1823.

Básnická sbírka Thámova liší se od almanachu již i tím, že vyšla ve dvou svazcích, jakož i tím, že vyšla ve dvou vydáních, což opravdivému almanachu státi se nemůže. A básnické sbírky Puchmajerovy tak jako také sbírka Thámova různí se od pravého almanachu svým účelem i obsahem i vnější podobou.

Podobu almanachu má také *Kniha zlatá, anebo Nový zvěstovatel všeho dobrého a užitečného pro národ slovenský,* „obsahující", jak udáno na titule, „nejdůležitější a nejprospěšnější k čtení předměty jak z popsání zemí a krajin tak z kroniky světa, z historie věcí přirozených; nové i neznámé starší příhody, práce básnířské a jiného všeho obsahu zástoje", které vyšly „prací a nákladem Václava Rodomila Kramériusa, spisovatele novin vlastenských", r. 1817. dva svazečky, „sbírka první" a „sbírka druhá".

Ve svazečku prvém na počátku Kramérius otiskl toto „Slovo k svým krajanům": „Drazí přátelé! Nový tento okus svých prvotin Vám k usouzení podávám. Maličtí někteří neznamenití spiskové, jichž jsem posud vydal, zalíbili se mnohým z Vás, i nechci od úmyslu svého přestati, a předsevzal jsem sobě dále se pokoušeti, abych časem svým hodna se učinil té Vaší náklonnosti, kterouž

mně nyní dopřejete. Vím, jak se tomuto podobní spisové v obecenstvu líbí i čeho prospěšného a jakého užitku v lidu působí: protož pílil jsem takový vyhotoviti a krajanům svým obětovati. Sbírka přítomná jest z těch nejužitečnějších a nejzalíbenějších kněh cizích jazyků sebraná dílem, dílem od mých přátel a milovníků mateřčiny naší mně k vydání zaslaná. Mohuli se tedy takovým způsobem větší ještě i hojnější přízně a laskavosti svých vážených krajanů nadíti, snažně o to se postarám jim zalíbeným spisováním se zavděčiti i na budoucnosť tutéž přízeň sobě zachovati. Ostenem mně to buď a pobídnutím stálým tak se přičiniti, abych zásluhami té laskavosti došel a ní se honositi mohl. Spisek rozdělím a rozvrhnu tak, aby dílek jeden po druhém lehčeji do rukou i toho nejnuznějšího, po vyzvědění užitečných věcí dychtícího lidu se dostati mohl. Podlé zalíbení spisu a doptávání více nebo méně dílů vydám. V tuto sbírku nejzvláštěji přijmu geografii vůbec, kroniku světa, fysiku, kosmografii. Pravdivé příhody, šašky, práce básnířské a všeho jiného obsahu zástoje. Měl jsem mezi spisy svého nebožtíka otce také přítomný morální příběh o šlechetné Lukrecii, jejž pro zásluhy otcovy hned nejprve kladu, jenž jest skoro ta nejposlednější jeho prací, před svým dokonáním.*) Zástoj každý, od koho jest vypracován, podpisuji buď celým jménem anebo na žádosť jen začáteční literou. V Praze v srpnu 1816. Kramérius."

Ve svazečku druhém předeslána předmluva s názvem „Moji vlastenci!" tato: „Povděčen jsem Vaší laskavosti, kterouž mně při každé příležitosti zřejmě udělujete. První svazeček přítomné mé skrovné pracičky byl vděčně přijat, a seznávám z ochotnosti, kterouž mně nová zaslání doručujete, že i dále v podniknutí svém pokračovati mám. Sbírka tedy tato, jak vidím, zalíbila se Vám, a neopominu, co nejochotněji i budoucně podobné sebrání zříditi. V geografii české dále pokračovati budu a jeden kraj po druhém kratičce, však úplně podotknu.**) Pak ustanovil jsem z historie světa příhody nejznamenitějších národů vypsati, a sice podlé obyčejného pořádku, v nejúplnější shrnutosti. Tu budou vypsáni všickni

*) Příběh ten otištěn tu jest s názvem „Lukrecia, zrcadlo ženské šlechetnosti".

**) Otiskl totiž v prvém svazečku článek s názvem „Geografie, aneb Popsání zemí a nejprve naší milé vlasti české" s poznámkou na jeho konci: „Vypsání krajů dáme v druhém dílu této sbírky."

příběhové zemí evropských i jiných dílů světa, tak jak se staly od počátku jejich povstání až do nedávných časů. Potom míním slušné básně a zpěvy a všecky básnířské práce i jiné povídky, příběhy atd., cokoli mně jich laskaví milovníci naší literatury české zaslati ráčí, připojiti. Jak dlouho z té náklonnosti vlastenců svých se budu moci těšiti, nepřestanu od vydávání tohoto zvěstovatele a čím dále tím více chci se snažiti jej dokonaleji zříditi. Dáno v Praze dne 20. ledna 1817. V. R. Kramérius."

Přispěli do „Knihy zlaté" kromě připomenutého Václava Matěje Kramériusa, jehožto „Lukrecie" jest otištěna na prvém místě v prvém svazečku, a jiných tito: Václav Rodomil Kramérius, Josef Liboslav Ziegler, Vladislav František Hek a Michal Silorad Patrčka.

Formát všech těchto sbírek, almanachům podobných, jest malá osmerka a úprava chatrna jako skoro všech spisů tehdejších.

Pravý snad almanach vydati chtěl Jan Josef Rulík již asi r. 1811. Psaltě Josef Jungmann Antonínu Markovi 29. prosince r. 1810.: „Rulík (kýž jiný) vydá Almanach český, na kterýž mu Karafiát 100 zl. daroval." *) O almanachu tomto však není nic známo.

---

*) Viz v „Musejníku", roč. 1881., na str. 518. — Karafiát byl účetním v továrně brněnské a velmi účinlivým vlastencem; usnadnil i Jungmannovi hmotnou podporou, že mohl vydati Miltonův „Ztracený ráj". (Viz o něm v Zeleného „Životě Josefa Jungmanna" na str. 44. a 135.)

VI. Časopisy.

Čechové prví vzhledem k jiným národům začali nové odvětví literární — novinářství; chovát písemnictví naše již z konce XV. století řídkou zvláštnosť, totiž rukopisné „Noviny léta božieho tisícého 495." *) Z novin tištěných opětně české jsou prvé, poněvadž známy jsou již z r. 1515., a také v pravidelném vydávání pořádných novin české písemnictví předstihlo všechna písemnictví jiná, majíc je již r. 1597. Ale české časopisy **) belletristické vznikly teprve na počátku století XIX. ***)

Na konci XVIII. století vyskytly se sice začátky českého časopisu belletristického, ale začátky velice nepatrné. Již v letech 1786.—1788. vycházel *Učitel lidu*, a to ve čtyřarchových svazečkách měsíčních formátu malé osmerky, jenž obsahoval články, poučující o domácím hospodářství nebo navádějící k počestnému a mravnému životu, i příběhy zábavné. Jesti to překlad měsíčního spisu německého „Der Volksfreund", který Karel Egon kníže z Fürstenberka †)

*) Přepis jejich zachován v archivě jindřichohradeckém. (Viz ve „Věstníku bibliografickém", roč. 1871., na str. 15.)

**) Místo „časopis" kdosi ponavrhl (v „Tatrance" I.) užívati „časník". Zmíniv se o tom Fr. Lad. Čelakovský připomenul k tomu (v „České včele", roč. 1834., na str. 7.): „Takéliž by radil, aby místo letopis, rukopis užívalo se letník, ručník?" Totéž připomíná Fr. Palacký v „Musejníku", roč. 1834., na str. 460.

***) O časopisech českých z let 1515.—1803. viz ve spise Dlabačově „Nachricht von den in böhmischer Sprache verfassten und herausgegebenen Zeitungen", vydaném r. 1803., jakož i ve článku „Historický přehled českého časopisectví" od Jana Er. Vocela v „Musejníku", roč. 1846.

†) Byl v letech 1771.—1782. nejvyšším purkrabím v Čechách, o které získal si veliké zásluhy a r. 1784. zvolen za předsedu „Královské české společnosti náuk".

v českém překladě tisknouti a za útraty tiskové, totiž svazeček za 3 kr. prodávati dal. Prvý ročník přeložil František Jan Tomsa, druhý a třetí Antonín Vojta, farář v Solopiskách u Kouřimi.*)

R. 1787. František Jan Tomsa vydal o 12 svazečcích i *Měsíčný spis k poučení a obveselení obecného lidu.*

Prvému svazku předeslána jest „Předmluva“, která jest v nejedné příčině zajímava i důležita; zní: „Nebojte se, milí lidé! tento spis čísť, nic tam zlého nebude. I chraň Bůh! co bych já si to na svědomí bral, abych vás něčemu zlému učil. Nemohu vás arci proto haněť, že se mnohokrát rozpakujete, máteli tu neb jinou knihu čísť; neb mnohé knihy jsou daremné a mnohé velmi škodlivé: kdo neumí pravé od nepravého dobře rozeznať, ten lépe udělá, když takových knih ani nečte; tu by se jen zmátl. Ale dobré knihy musíte pilně čísť, neb odtud se může člověk velmi dobrým a prospěšným věcem naučiť. Jestli co pochopiť nemůžete, poproste svého duchovního pastýře aneb některého jiného moudrého a učeného muže, aby Vám to vysvětlil. Ano, řeknete, kde pak by se našinec peněz nabral, aby si měl mnoho knih jednať, a potom kde pak může každý dobře německy uměť; ba ani není kdy mnoho čísť. To je taky pravda; vidíte, milí lidé! já vám v tom pomohu, jestli si mé práce vážiť budete; já se přičiním, abych, co kde dobrého a užitečného v knihách najdu, krátce a srozumitedlně vám to přednesl. Totě věru hanba, že mnozí z vás tak málo svět znají! Bůh stvořil člověka, aby on ho ctil a chválil; i jak pak ho chváliť bude, když mnohý ani neví, co Bůh je; neví, jak podivné věci on působí; neví, co duše, co tělo, co zem, co nebesa jsou. Jen pilně tento spis čtěte, nebudete toho litovať, jistě ne!“

Již z této „Předmluvy“ možno souditi, jaký asi jest obsah tohoto časopisu Tomsova. „Lid obecný“, jemuž určen byl, byl tehda neuvědomělým tak, že nyní tomu téměř ani uvěřiti nelze.**) Jmenovitě byla všude mocně zakořeněna úžasná pověrčivosť, a proti pověrčivosti Tomsa ve svém časopise hlavně bojoval, poučuje v rouše zábavném (ve formě povídek) o strašidlech, úkazech přírodních, pověrách a věcech podobných. Kromě toho též otiskoval

*) Viz o tom v Jungmannově „Historii literatury“, 2. vyd., na str. 417. — Ve „Kritische Blätter“, roč. 1857., na str. 15. časopis ten mylně zván „Přítel lidu“.

**) Viz i na str. 20.—22. tohoto spisu.

i jiné články přírodopisné a dějepisné a také mravoučné (nejvíce ve formě bajek) a vzdělavatelné vůbec. Vše pak to prodchnuto jest rázem náboženským.

Stojte zde některé názvy článků: „Bílá straka“ (vyloženo, že „velice chybuje, kdo ji za nešťastné znamení drží“), „Starý vlk. Báseň“ *), „Eliáš Hovorec. Příběh o strašidle“, „Jak dukáty pršely, sen“, „Rozmlouvání o měsíci“, „Půlnoční záře neb červánky. Pak něco o pověrách“, „O mrznutí tekutých těl“, „Proč voda těla roztrhuje, v kterých mrzne“, „Jak voda od spodu mrzne“, „Jak talíř v teplé světnici přimrzne“, „O mrznutí oken“, „Vyrážení zimy na staveních“, „Jaký blázen je lakomec“, „Dobročinnosť si sama odplacuje“, „Jak zle se máme, když jiných nenávidíme“, „O změně měsíce“, „Rozmlouvání o sněhu“, „O rozdělení času“, „Jak si zdravých oudů vážiť máme“, „Každé rozkoše se musí mírně užívať, nemáli se nám zoškliviť a škodu přinésť“, „Jak drahá věc je dobrý rozum“, „O škodlivosti neumělosti“, „Jak milé nás čistota činí“, „Co z nepořádnosti a z nečistoty následuje“, „O výbornosti střídmosti“, „O škodlivosti nestřídmosti“, „Neuznalá dobrodiní boží v zimě“, „Každodenní důkazy božské prozřetedlnosti“, „Mnohonásobný užitek ohně“, „O vodě“, „V čem teplo záleží“, „Roztažení těl skrze oheň“, „Páry“, „Pěna“, „Proč voda plamen hasí“, „Špičatá figura plamenu“, „Kouř a saze“, „Popel“, „Proč je dno hrnce teprv horké, když se voda vařiť přestane“, „Oheň žádného těla nespálí, skrze které čerstvě projde“, „Jak nešťastní bývají lidé skrze podvod a krádež“, „O příbězích a úkazích na nebi, o kterých kalendář zprávu dává“, „Něco o kometách neb ocasatých a vlasatých hvězdách“, „Vypsání krás jara“, „Řeč zvířat“, „Rosa“, „Déšť“, „Jíní“, „Jak dobře je, když vždycky pravdu mluvíme“, atd. K jednotlivým svazečkům připojeny ocelorytiny.

Jako tedy veškero písemnictví novočeské, psané prostomluvou, bylo s prvopočátku jen a jen prostonárodní, podobně též „Učitel lidu“ a „Měsíčný spis“ byly rázu zcela téhož a nečiní dosti nijakž ani nejskrovnějším potřebám a požadavkům časopisu belletristického.

Mimo tyto dva časopisy jest učiniti zmínku též o tehdejších novinách, protože život probouzející se společnosti české obráží se v nich co nejvěrněji.

*) Báseň = bajka.

R. 1719. Karel František Rosenmüller (nar. r. 1678., zem. r. 1727.) počal řádně a pravidelně vydávati *Outerní a sobotní Pražské poštovní noviny z rozličných zemí a krajin přicházející*, které zanikly r. 1776. Od té doby až do r. 1782. nevycházely v Praze žádné noviny české. Teprve r. 1782. dědicové Rosenmüllerovi počali vydávati *Pražské poštovní noviny*, a r. 1786. počaly vycházeti obezřelou redakcí Václava Matěje Kramériusa *Schönfeldské c. k. poštovské noviny*, které byl založil podnikavý Jan Ferd. ze Schönfeldu. Noviny ty redigoval od r. 1789. Václav Thám, za něhož nazývaly se *C. k. priv. poštovské Pražské noviny*, a od r. 1792. redigoval je Josef Jakub Tandler, který je proměnil v *Hospodářské noviny;* zanikly r. 1793.

Nedohodnuv se se ziskuchtivým Schönfeldem Kramérius založil r. 1789. nový týdenník *Pražské poštovské noviny*, které r. 1791. nazval *Kramériusovy c. k. vlastenské noviny*. Časopis tento redigoval Kramérius s neobyčejným úspěchem až do své smrti (r. 1808.); míval i 1400 odběratelů, počet na onen čas jistě nepoměrně veliký. Po smrti Kramériusově vystřídali se v redigování těchto novin František Jan Tomsa a Jan Josef Rulík; r. 1814. ujal se redakce Kramériusův syn Václav Rodomil Kramérius.

Novinářským působením svým Václav Matěj Kramérius dobyl si tytéž nehynoucí zásluhy o vzkříšení společnosti české jako svojí činností novellistickou. Kromě toho v jeho novinách složen jest drahocenný materiál ku pravému poznání poměrův a snah národu našeho jakož i ke správnému posouzení vývoje vzdělanostního ve vlasti naší za oněch dob velepamátných. Kramérius jest zajisté prvý skutečný, národní žurnalista český; stopoval tehdejší události domácí i cizí s vroucí myslí vlasteneckou, podávaje o nich čtenářstvu svému zpráv zevrubných, namnoze též úvah na onu dobu bystrou soudností jakož i vroucí láskou k opuštěnému, z těžké poroby se vymaňujícímu národu českému i v naší umělé vystřízlivělé době uchvacujících. Stálé rubriky po několik let v „Novinách“ byly: Zprávy „o válce a pokoji“, „Rozličné politické zprávy“, „kritiky (!) nových a ohlašování starých knih českých“, „smíšené zprávy“, „lékařské rady“, „kuchyňské recepty“, „zprávy o žních“, „různé seznamy předplatitelů na rozmanité české spisy“ a j. „Noviny“ vycházely téhodně, pololetní předplatné obnášelo

2 zl. 10 kr. „Příspěvky zábavné“ byly uveřejňovány v „Závěsku“, zvláštních to přílohách.

„Noviny“ Kramériusovy, které staly se všem pozdějším vydavatelům periodických listů v Čechách vzorem a příkladem, seznamovaly tedy čtenáře s událostmi politickými a s novými spisy, ba čas od času podávaly ve zvláštních přílohách i četbu poučnou a zábavnou. *) Avšak tím nebylo vyhověno potřebě časopisu, který by, vycházeje ve lhůtách vyměřených, zavíral v sobě po přednosti řádnou četbu poučnou i zábavnou a zároveň promlouval též o věcech domácího života národního a literárního. Protož usilovali již před r. 1800. tehdejší spisovatelé a vlastenci založiti týdenník, směřující vzdělati řeč a písemnictví české, ku kterému Kramérius chtěl přidati zvláštní přílohu s názvem *Hlasatel literatury české,* ale nedošlo k němu. **)

R. 1801. začal vycházeti v Praze „týhodný list“ *Český poutník,* který právem jest zváti prvým nepolitickým časopisem českým. Byl překládán z časopisu německého, který vydával Josef Jiří Meinert ***), a překládal jej s počátku Jan Nejedlý, později jiní vlastenci. †)

V 1. čísle jest obsažena „Zpráva vydavatelova“, která, podávajíc přehled obsahu časopisu toho, stoj zde skoro v plném znění. Zní: „Totoť jest první kus Českého poutníka. Poněvadž ohlášení toho týhodného listu pro krátkosť času ztěžka do rukou přišlo těm, jimž dobré vlasti naší na srdci leží, protož vidělo se mi potřebí, abych ještě jednou o oumyslu tohoto předsevzetí něco pověděl, jehož cíl a konec jest: Vše užitečné, co se ve světě mluví a koná a na zemi českou potáhnouti může. Obsah tohoto listu následující věci budou: 1. Krátké obsažení nejdůležitějších příběhů, kteříž za našich časů ve světě se dějí, spolu i zprávy o velikosti a zlidnění (množství lidu), způsobu jedné každé země znamenitější; o mravích, obyčejích národů, a obzvláštních skutcích znamenitých osob spoluvěkých, aby každý čtenář o příhodách nynějšího věku

*) Viz o nich i na počátku článku Jos. Jirečka „Zpomínky na časopisectvo české před půl stoletím“ ve „Světozoru“, roč. 1879.

**) Viz v Zeleného „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 64.

***) Viz o něm na str. 76. tohoto spisu.

†) Josef Jireček píše mylně (ve „Světozoru“, roč. 1879., na str. 291.), že název byl „Český posel“ a že vydáván ve lhůtách 14denních.

souditi mohl. 2. Zprávy o nejnovějších vynalezeních v svobodném a jiném umění, kteráž k zvelebení našeho dobrého směřují. 3. Zprávy o ustanoveních a předsevzetích, kteráž v jiných zemích k zachování a zvelebení lidského života přispívají a jenž by v Čechách buď snadně se vyvésti dala aneb jichž by obzvláště potřebí bylo. 4. Zprávy, jak Čechové v známosti pravdy, v zalíbení a vyvedení všeho, což pěkného, užitečného všeho dobrého jest, pokračují, jakož i o mužích, živých i mrtvých, jenž k tomu přispěli. 5. Naučení, jenž k mravům a moudrosti vedou, v příkladech; nejdůležitější pravidla o vychování a vyučování dítek. 6. Kalendář historický české země se týkající, t. j. vypsání dnů hrdinskými činy předků našich obzvláštně znamenitých; což pan Kornova, můj bývalý učitel pracuje.*) — Aby moji milí krajané o tomto týhodném listu souditi mohli, na jaký způsob psán bude, umínil jsem tisíc kusů prvních Českého poutuíka zadarmo vůbec rozdati. Každý týden vyjde od Českého poutníka jeden kus půl druhého archu silný, jenž celoročně dva svazky obnášeti bude . . . Žádám každého přítele dobré věci, aby tu zprávu dle možnosti ve svém kraji oznámil, a děkuji veřejně těm mužům, ježto svými důkladnými spisy mně již v tomto předsevzetí nápomocni byli. V Praze dne 3. července 1801. J. J. Meinert, doktor mudrctví a professor na král. akademickém gymnasium."

Avšak odběratelů „Český poutník" měl veliký nedostatek, třeba že číslo 1. bylo vydati ve druhém, opraveném vydání, jak dosvědčuje „Zpráva", otištěná v čísle 11.: „Při příležitosti druhého napraveného vydání prvního kusu Českého poutníka sluší tuto připamatovati, že ještě pololetné předplacení na tento týhodný list se bere . . ."

Jak veliký nedostatek byl odběratelů, patrno ze slov, otištěných na konci čísla 26. „K čtenářům": „S tímto přítomným kusem první svazek tohoto týhodného spisu se zavírá, kterýž, vedlé oznámení, od prvního měsíce ledna 1802. v jinším způsobu na světlo vyjde. Pp. milovníci, kteří za celý rok na oba svazky předplatili, obdrží jak nové noviny Pražské tak i poutníka Českého až do posledního června měsíce 1802. V české řeči nebude se více tlačiti, protože

*) V 11. čísle „Českého poutníka" jest i delší článek „J. k. V. arcikníže Karel odplacuje učené zásluhy professora Kornovy".

počet čtenářů (což k podivení jest) sotva se na 50 osob vztahuje. Při té příležitosti vydavatel svobodně se vyznává, že, nehledaje při tom žádné pochvaly, tímto týhodným spisem k obecnému dobrému mnoho posloužil — a budoucně aby sobě zásluh hodna učinil a své vlasti, neohlížeje se na mnohé těžkosti, k prospěšnému cíli a konci prospěl, umínil v tomto druhém pololetě poutníka Českého na jinou cestu obrátiti a spolu v novinách nových Pražských jej na světlo vydávati. Vedlé toho umínění bude tedy jakožto provoditel „Nových Pražských novin" „Český poutník" na světlo vycházeti, a celý ten spis na 4 svazky se vztahuje, každý pak 39 archů s jedným rytým obrazem obsahovati bude, a jest k dostání třikráte v týhodnu ... Níže podepsaní učinili tento pořádek, aby nové Pražské noviny s Českým poutníkem spojené řádně na světlo vycházely, a sice v pondělí a v pátek noviny a ve středu poutník Český jakožto těchto novin provoditel, protože politické noviny bez toho v správě své nyní zmenšeny jsou, ač přece při tom cena za celý ten spis zvýšena není ... V Praze dne 25. prosince 1801. Ondřej Eichler, k. policie vrchní kommissař. J. J. Meinert, c. k. professor."

Měl tedy „Český poutník" odběratelů „sotva 50 osob", což ovšem jest víře nepodobno, připomíná to však i Josef Jungmann.*)

Nesrozumitelným jest v oněch slovech „K čtenářům", že v nich řečeno, že „Český poutník" „od prvního měsíce ledna 1802. v jinším způsobu na světlo vyjde" jakož i že „milovníci, kteří za celý rok ... předplatili, obdrží ... poutníka Českého až do posledního června měsíce 1802.", a hned za tím, že v „české řeči nebude se více tlačiti". Že a jak bude vycházeti „Český poutník", vyloženo sice v následujícím, ale zároveň i ze všeho se zdá, že míněno jej vydávati česky. A také skutečně ještě r. 1802. vyšla 4 čísla česky,**) počemž „Český poutník" zanikl.

P r v ý m b e l l e t r i s t i c k ý m č a s o p i s e m č e s k ý m vyššího směru jest *Hlasatel český,* „spis čtvrtletní k prospěchu a potěšení všech vlastenců", který vydával v Praze J a n N e j e d l ý v letech

*) Viz v Jungmannově „Historii literatury", 2. vydání, na str. 417.

**) Viz v Jungmannově „Historii literatury", 2. vyd. na str. 417., v Douchově „Knihopisném slovníku" na str. 188., ve „Věstníku bibliografickém", roč. 1870., na str. 182. a v Rybičkových „Předních křisitelích" na str. 151. — Pisatel těchto řádků měl v rukou pouze čísla z r. 1801.

1806.—1808. a 1818.—1819. o čtyřech desítiarchových „dílech" do roka, tvořících vždy jeden „roční běh"; r. 1818. vyšly toliko tři „díly" a čtvrtý teprve r. 1819., tvoříce dohromady „čtvrtý roční běh".

„Díl první" Nejedlý poslal do světa se slovy tak srdečnými a důtklivými, že nelze jich zde neopakovati. Otiskl na počátku dílu toho toto „Promluvení k Hlasateli": „Beř se, Hlasateli milý! z Prahy k krajanům*) svým Čechům, Moravanům i všem podlé jazyka zpřízněným široko daleko bydlícím Slovanům! Projdi směle i předních pánů stkvostné a nádherné domy i nízké obyvatelů chaloupky; hlásej jim svatou povinnosť k vlasti, upevňuj a rozněcuj neuhasitedlným ohněm ušlechtilých vlastenců neporušenou horlivosť, svadlá a vyprahlá nevlastenců pak srdce občerstvuj, aby jako štípkové vadnoucí zalíváním opět se ujali a hojné i prospěšné ovoce vydali vlasti; vyučuj je v šlechetném umění; vzdělej jich mysl a ušlechtiž jich srdce; vypravuj, cožkoli v přirozenosti podivného a znamenitého, i což před mnoha sty a tisíci lety ve světě pamětihodného se sběhlo; jmenuj jim muže, ježto neunavenou prací i svých životů obětováním lidské pokolení vzdělávajíce zvelebili, slušnou jim vzdávaje pochvalu i památky jejich žehnaje; veď je pravou á neomylnou cestou k moudrosti, k té božské rozumu jiskře, nímž svrchovaný všech věcí Dárce své obdařil tvory; způsob jim vezdejšího života blaženosť, ujímaje zármutku a bolesti i vše dobré rozhojňuje; okaž jim cestu k nesmrtedlnosti i k věčnému blahoslavenství přerozkošnému požívání! Vzhůru! Rychlým pospěš si krokem a neustávej v předsevzetí svém chvalitebném; vlastenci praví a věrní tebe rádi přijmou a s tebou se potěší; přijdešli na některého cizozemce aneb odpadlého cizokrojného Slovana, an by tě, že Slovan jsi, haněl a tupil aneb tvému slovanskému uštipečně se posmíval kroji, opři i oboř se naň; neb jsa z slavného**), statečného i po všem světě nejrozšířenějšího národu pošlý, na své bratří žádné neslušné a utrhačné nesmíš dopustiti hany; braň a zastávej velikého národu slávu, rozšiřuj štěstí a slavné Slovanů

*) Snad i v tom, že Nejedlý nevokalisoval tu předložky „k" ani před slovem, počínajícím se souhláskou „k", jeví se jeho záliba v češtině z doby Veleslavínovy.

**) Co do předložky viz poznámku předešlou.

jméno, přičiň se nad jiné vyniknouti, aby okázal, že skutkem se snažíš velikého velmi národu slovanského hodna se učiniti i že ne bez oučinku se událo tobě Českým Hlasatelem býti!"

Pohnutlivá a zvučná slova tato nebyla nikterak pouze lákavým mamidlem, nýbrž vyprýštěla z plného přesvědčení a pevné, horlivé vůle, jakž Nejedlý osvědčil i skutkem.

Nejedlý byl nejenom redaktorem, vydavatelem a nakladatelem, ale také nejpilnějším spisovatelem „Hlasatele", ačkoli v brzce shromáždil vůkol sebe téměř i všechny tehdejší spisovatele české, a to starší i mladší, pražské i venkovské, jako Václava Matěje Krameriusa, Josefa Jungmanna, Františka Jana Tomsu, Vojtěcha Nejedlého, Josefa Miloslava Rautenkrance, Josefa Liboslava Zieglera, Bohumíra Jana Dlabače, Antonína Marka a j., později také Josefa Dobrovského, Vincence Zahradníka, Jana Nep. Štěpánka, Vojtěcha Josefa Sedláčka, *) Antonína Jaroslava Puchmajera, Josefa Lindu, Samuele Rožnaye a j. Celkem měl 24 spolupracovníky.

Obsahem „Hlasatele" byly články dějepisné, zeměpisné, přírodopisné, rozpravy literární a vlastenecké, povídky a básně větší i menší, původní i přeložené, překlady ze starých klassikův, anekdoty, epigrammy a podobné drobnosti.

Kromě „Promluvení k Hlasateli" a jiných příspěvků jest obsaženo v „prvním ročním běhu" (1806.): „O lásce k vlasti" od Jana Nejedlého, „O jazyku českém" od Josefa Jungmanna, povídka „Ladislav a dítky jeho" od Vojtěcha Nejedlého, „Život Daniele Adama z Veleslavína", „Zpěv při víně" i s latinským originálem (jesti to táž píseň, kterou Václav Thám přeložil s názvem „Zpěv pijáka"), báseň „Lenka" od Josefa Jnngmanna, „Řeč při uvedení přednášení pravidel češtiny na biskupském theologickém lyceum v Králové Hradci léta 1802." od Josefa Miloslava Rautenkrance, „Hra v šachy" od Josefa Jungmanna; ve „druhém ročním běhu" (1807.) jest obsaženo: „Psaní Eloisy Abelardovi" od Josefa Jungmanna, Jana Nejedlého původní selánka „Odplacené dobrodiní" a píseň „Veselý pacholík" a Grayova „Elegie na hrobkách veských"

*) Vojtěch Josef Sedláček nepřispěl k tomu, že Jan Nejedlý jal se vydávati „Hlasatele", jak udáno ve „Slovníku náučném" (V. 693.), ježto „Hlasatel" vycházel již r. 1806., Sedláček však teprve r. 1816., a to náhodou, na víru vlastenskou byl obrácen. (Viz o tom na str. 152. Rybičkových „Předních křisitelův".)

od Josefa Jungmanna; ve „třetím ročním běhu“ (1808.): „Elegie na smrť Stanislava Vydry“ od Josefa Jungmanna, Popova „Lazebnice“ od téhož a ve „čtvrtém ročním běhu“ (1818.): báseň „Na jazyk český“ od Antonína Jaroslava Puchmajera, úryvek z „Karla čtvrtého“ od Vojtěcha Nejedlého, „Proč by se mělo v hlavních školách království českého učiti také česky a češtině“ od Josefa Miloslava Rautenkrance,*) „Zpěv plesajících Čechův o slavnosti pokoje 1814.“ od téhož, prvý zpěv z „Vratislava“ od Vojtěcha Nejedlého, Bürgerova „Poutnice“ od Josefa Miloslava Rautenkrance, dva úryvky z Jana Nejedlého překladu Youngovy básně „Kvílení aneb Rozjímání noční“.

„Hlasatel“ došel v národě českém veliké obliby **) a znamenitě přispěl zdokonaliti jazyk náš jak příjemnými a druhdy též u vyšší vzlet pouštějícími se básněmi tak i lehkou, přirozenou prostomluvou. Kromě toho vůbec oživoval velmi platně a zdařile veškery naše národní snahy. Jmenovitě obsažené v něm rozpravy vlastenecké mocně účinkovaly na čtenáře tehdejší i potomní, a nejedni z našich nejslavnějších spisovatelův a nejhorlivějších vlastimilů, jako jsou: František Palacký, Pavel Josef Šafařík, Matěj Josef Sychra, František Bohumír Štěpnička, Josef Chmela, František Vetešník, František Josef Sláma, František Ladislav Čelakovský, Josef Vlastimil Kamarýt a j., právě tím, že čítali „Hlasatele“ vůbec a zvláště rozpravu Jungmannovu „O jazyku českém“ ***), byli povzbuzeni k citu a snahám národním a vybídnuti vzdělávati písemnictví české.

---

*) Článek ten byl napsán, jak při něm udáno, již před rokem 1816. Ant. Rybička píše o něm (v „Předních křisitelích“ na str. 79.), že to jest „jedno z nejpodstatnějších a nejdůtklivějších sepsání, s nimiž se v celé první čtvrti přítomného století na poli domácího řečnictví politického a veřejného, ano vůbec v literatuře naší potkáváme“.

**) Jak oblíben byl, tomu na doklad stojte zde počáteční slova Rautenkrancova dopisu, poslaného Janu Nejedlému a otištěného na konci „dílu druhého“ ročníku 1806.: „Kdybych mohl k Vám, celého bych Vás zlíbal za tu nevýmluvnou radosť, kterou jste mi Hlasatelem způsobil. Kdybych byl vlasti nikdy, kdybych byl nikdy nemiloval Vás a Vašeho bratra: teď láska má k ní i k Vám plamenem hoří nejživějším. Jsem jist, že tento Hlasatel znamenitý, mocný způsobí oučinek, že všecko o lásce k vlasti mluviti, ji cítiti, všecko česky mysliti, mluviti, čísti bude i psáti...“

***) Viz v Kalouskově „Nástině životopisu Františka Palackého“ na str. 7.

„Hlasatele“ co do účinku jest řaditi mezi nejznamenitější úkazy na roli českého písemnictví v letech 1806.—1808. Nesnadno jest pochopiti nyní, čím „Hlasatel“ byl tehdejším vlastencům českým. Neměli dosud žádného časopisu, kterýmžto by bylo činilo se dosti potřebám duševním; neměli dosud řádného časopisu ani zábavného ani poučného, a časopisem tím stal se „Hlasatel“. I jest vykázati „Hlasateli“ v písemnictví českém prvé desítky XIX. století místo nejpřednější, a to jednak proto, že tehda spisu jemu podobného nevycházelo, jednak proto, že k němu skoro všichni tehdejší čelnější spisovatelé čeští pracemi svými přispívali.

Zvelebiti „Hlasatele“ pomohlo měrou velikou ovšem, že Jan Nejedlý byl právě, když jal se vydávati jej, na vrchole své činnosti spisovatelské. Přednášeje od r. 1800. při universitě a vládna jazykem vybroušeným dle vzorů z doby Veleslavínovy, proslul krátce před r. 1806. vůbec a rozmanitými překlady svými zvláště, a veškera takořka veřejnosť česká byla mu nakloněna, což bohužel dlouho netrvalo.

Co řečeno posud o významě „Hlasatele“, platí jen o svazcích jeho z let 1806.—1808. Pouze za těchto let účinkoval v další rozvoj národu českého tak blahodárně, že v té příčině převyšuje vše ostatní, co za té doby vyskytlo se u nás na roli literární. Svazky jeho z let 1818.—1819. jsou značně méně důležity, ačkoli těm, kdo chtí seznámiti se důkladně s úsilím a pracemi tehdejších vlastencův a spisovatelů našich, jest ovšem u věci té bedlivé zření obrátiti také k těmto svazkům.

„Hlasatel“ měl i r. 1809. vycházeti, jak oznámeno v čele dílu čtvrtého třetího ročního běhu, ale vydávati jej kromě jiných příčin přerušila „válka strašlivá v roce 1809tém meži rakouským dvorem a Francouzy vzniklá, změna v penězích roku 1811. zběhlá i opět léta 1813. a 1814. válka obnovená a po všecken ten čas nesmírná drahota a potřeba nákladu velkého k vytištění spisů“, jak sám Jan Nejedlý vykládá v čele „dílu prvního“ „čtvrtého ročního běhu“. Když pak spisovatelé dotírali naň otázkami a žádostmi, stále sliboval, že bude vydávati jej opětně, jakmile odstraněny budou překážky, příliš drahý papír a pod. Konečně r. 1818. slib Nejedlého vykonán, „Hlasatel“ vyšel opět, ale za okolností zcela proměněných a „Hlasateli“ škodlivých. Nejedlý, byv před tím středištěm všech

literárních snah, byl teď pouze hlavou strany, stavící se příkře proti všelikému pokroku v jazyce. Ze spolupracovníků „Hlasatele“ z let 1806.—1808. pozbyl kromě jiných zejména — Josefa Jungmanna, kterému stal se počátkem r. 1817., jak výše (na str. 195.) vyloženo, nepřítelem.*)

Časopisy, o nichžto dosud promluveno, vydávány vesměs v Praze. V letech 1812.—1816. vycházely ve Vídni *Vídeňské noviny* a v letech 1813.—1817. tamže *Prvotiny pěkných umění,* kteréžto časopisy oba vydával Jan Nep. Norbert Hromádko a byly na svou dobu velmi závažnými.

Jan Nep. Norbert Hromádko**) narodil se 28. května r. 1783. ve Hrochově Týnci u Chrudimi. Oddav se učitelství, vyučoval na hlavní škole v Kolíně, ale brzo potom odebral se do Vídně a učil tu umění liternímu a také češtině v rodinách vyšších stavů. R. 1808. stal se bezplatným učitelem řeči české při reálné akademii a r. 1810. řádným professorem řeči a literatury české při universitě vídeňské. R. 1825. navrhl vládě, by zavedeno bylo jak na universitě tak i na polytechnice vídeňské řádné vyučování slavistice, než utržil si za to pouze důtku. R. 1849. byl dán na odpočinek a v brzce po té, totiž 30. dubna r. 1850., ve Vídni zemřel, jsa již i před tím stále churav.

Hromádko byl Čech nadobyčejně horlivý, ale nikoli příliš učený. Za každé příležitosti řeč i národnosť svou co nejohnivěji zastával a nemálo hartusil na její protivníky. Když hašteřili se v Čechách o pravopis, Hromádko pronesl se ve svých „Prvotinách“

---

*) O Jungmannově činnosti při „Hlasateli“ viz na str. 66.—75. Zeleného „Života Josefa Jungmanna“. — Že Nejedlý r. 1818. pozbyl i Josefa Miloslava Rautenkrance a že „Hlasatel“ toho roku byl naplněn kromě jiných příspěvků básněmi Šebestiána Hněvkovského, jak vyjádřil se — dle „Věstníka bibliografického“, roč. 1872., str. 48. — Karel Sabina, jest ovšem úplná nepravda.

**) O jeho příjmení poznamenává V. Zelený v „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 76.: „Jesti to jedna ze mnohých zvláštností tohoto „professora řeči a literatury české“, že jméno své na listě svém (totiž na Vídeňských novinách a Prvotinách, které vydával) čtverým způsobem dával tisknouti: Hrom*ad*ko, Hrom*ád*ko, Hrom*at*ko a Hrom*át*ko; nejčastěji vyskýtá se Hrom*ad*ko“. Prof. dr. K. V. Seydler však přimlouvá se na str. 129. „Urb. Věstníka bibl.“, roč. 1882., bychom psali řádně českým pravopisem Hrom*ád*ko, a zároveň stanoví tu dle matriky, že Hromádko narodil se 28. května roku 1783.

v ten rozum, že dokud všichni o pravidlech pravopisných se nedohodnou, každému, kdo toho žádá, jeho pravopis ponechá*), i užívali potom spolupracovníci jeho časopisů této svobody plnou měrou, a Hromádko později přičinil k tomu ještě takových novot malicherných, že tím vznikl u věci té opravdový zmatek babylonský. I ve svých přednáškách býval podivínem a liboval si v rozličných malichernostech filologických. Do koleje přijížděl koňmo ze svého hospodářství, které si ve sv. Vítě nedaleko Vídně koupil.

Vedlé své professury Hromádko jal se r. 1812. vydávati časopis politický, „Cís. král. Vídeňské noviny“, kterými by „svým vznešeným a slovutným i statečným pánům a panům vlastencům, o všem, což by neobyčejností nejnovějších příběhů ve světě paměti hodné bylo, rychlou a jistou zprávu dával.“ Prvé číslo vyšlo 25. srpna r. 1812. Při tom prý „také na to pomněl, aby spolu nějaké literní práce a spisy na světlo vycházely, které by všemu povyučovaly, čímž by jeden každý člověk stavu vyššího i nižšího na všecko byl pozornějším učiněn, což by poznání a vědomosti jeho rozšířilo, důmyslnosť poopravilo, užitky rozmnožilo, dychtivosť k umění a umělostem roznítilo a srdce šlechtilo, rozkoše i blaženosti zvýšilo.“ **) Tomuto druhému účelu sloužiti měly přílohy, jež od r. 1813. k „Novinám“ s názvem „Prvotiny pěkných umění neb Literní přílohy k císařským král. Vídeňským novinám“ připojovány byly. Oba časopisy tyto vycházely jednou v témdni na čtvercových arších.

Podnik ten ovšem byl velmi záslužný, a bylo zjevem nadobyčejným vydávati časopisy ty ve Vídni tehda, kdy v Praze podobné podniky s nezdarem se potkávaly. Hlavně však bylo důležito, že Hromádko, poznav přední nedostatky tehdejšího písemnictví českého, přihlížel ve svých časopisech hlavně ke směrům praktickým, usiluje šířiti vědomosti, kterými národ by se poučil i o živnostenských otázkách svých. „Prvotiny“ přinášely naučení mravná, zábavná, články dějepisné, přírodopisné, zeměpisné, básně, bajky, anekdoty, průpovědi, nekrology, které jsou v nich zvány „Smrtopisy“, atd., a leckterý příspěvek v nich otištěný lze čítati k lepším plodům našeho písemnictví; shromáždilyť kolem sebe v brzce skoro všechny

*) Viz na str. 163. „Prvotin“, roč. 1813.

**) Úryvek ze slov Hromádkových, připojených k titulnímu listu k ročníku 1813. „Prvotin“.

tehdejší mladší spisovatele české, a vydavateli dostalo se cti, že mohl mezi svými spolupracovníky uváděti nejslavnější té doby české spisovatele: Josefa Dobrovského, Josefa Jungmanna, Antonína Jaroslava Puchmajera, Šebestiána Hněvkovského, Dominika Františka Kynského, Matěje Milotu Zdirada Poláka, Bohumíra Jana Dlabače, Josefa Heřmana Agapita Galaše a j. Avšak oba tyto časopisy zanikly nedostatkem předplatitelův, a to „Noviny“ r. 1816. a „Prvotiny“ r. 1817.

Vydavatelem „Novin“ a „Prvotin“ byl jmenován nejprve Hromádko jediný, ale již r. 1814. poznamenáno, že vycházejí „nákladem ústavu náhradu ohněm, povodní a krupobitím svedené škody pojišťujícího“, a po třech měsících projeveno, že vycházejí „nákladem ústavu o zachování a větší vzdělání československé řeči a literatury i o rozšíření vůbec užitečných vědomostí pečujícího a náhradu za škody ohněm, povodní a krupobitím pp. vlastencům, kteříž se předplacením a zasýláním spisů svých údy ústavu tohoto stali, pojišťujícího“.*) Patrno, že Hromádko byl ducha praktického, nedostávalo se mu však tvořivé síly, a tudíž časopisy jeho spoléhaly docela na spolupracovnících.

Hromádko vůbec sám nepsal mnoho, ale způsob, kterýmžto dovolával se podpory hmotné i duševní, byl originální, jsa charakteristickou známkou podivné jeho povahy. Vyčítával obecenstvu netečnosť a vyhrožoval, že časopisy přestanou vycházeti, nebudeli vydatněji podporován, a skutečně též učinil říjnem r. 1814. přestávku, která trvala až do dubna r. 1815. „Znamenaje, že vydání léta 1813. příjmů šestkráte převýšilo a že by se totéž i léta 1814. státi musilo,“ — píše Hromádko 2. dubna r. 1815. — „tedy jsem prostředků takových vyhledával a došel, žeť nimi jsem zachování ústavu toho přede vším světem zaručiti mohl! Kdož by se byl nadál, že lidé slovu svému i písebnému závazku věrni nebudou!! — Tak tedy

*) Výklad toho, co Hromádko nazýval „ústavem“ tímto, viz ve „Světozoru“, roč. 1879., na str. 316. a 327. — 328. Sám Hromádko také podal ve přílohách r. 1816. čísle 77. — 82. „Kratičké popsání ústavu o zachování a větší vzdělání československé řeči a literatury i o rozšíření vůbec užitečných vědomostí pečujícího a náhradu ohněm, povodní a krupobitím svedené škody pojišťujícího“ a v čísle 92. — 98. „Nejnovější uspořádání ústavu o zachování, rozšíření, vzdělání a zvelebení československé řeči a literatury pečujícího a spolu také náhradu ohněm, povodní a krupobitím svedené škody stanovujícího a pojišťujícího“.

bezpráví a nesvědomí bylo příčinou, že Vídeňské noviny vydávány býti nemohly... Dobrá a užitečná věc... již v světě zápasiti musívají. — A člověk v času nestálém, nesmýšleje stále, ničeho nedovede, aniž komu učiněný jeho začátek vděk přijíti můž! — Já tedy v nešťastném okamžení tom všech překážek poznav, láskou k vlasti své nově roznícen o dovedení toho svého předsevzetí jsem se ještě jednou pokusil, čehož by sotva kdo byl více učiniti chtěl — a hle! Kdo sebe pevně ustanoví, světa sám sobě tvůrcem, šťastně jsem tolikerých těžkostí přemohl a tolikerých nesnází poodstranil, žeť jsem, Bohu všemohoucímu díka, an mne ve všem posilňoval a při dobrém zdraví zachoval, v „Prohlášení“ ode dne 15. března 1815. říci směl: Mnohonásobné překážky, že ani je nikomu uvěřiti nelze, vydavatel přemoci musil — a že ani nebylo lze krátké přetržce ve vydávání novin se vyhnouti; ale! pevné přesvědčení, že ono již počaté podniknutí mnohonásobného užitku i potěšení pp. vlastencům působí a ke vzkříšení české řeči a literatury, anaž mezi všemi slovanskými nářečmi nejprvněji vzdělávána a již v patnáctém a šestnáctém století na nejvyšší stupeň dokonalosti přivedena byla, nepochybně přispěje, srdnatosti mé zachovalo, kterážto přistoupením nejvzácnějších a vůbec vysoce vážených československých spisovatelů... opět nově sílena byla; konečně pak, poněvadž k stálému pojištění tak velikých útrat, které při podniknutí takovém potřebny jsou, vlastenským se súčastněním vysoce urozené šlechtičné rodiny, anaž všemu vůbec užitečnému ráda i ochotně přispívá, tolik jistin a peněz odhodláno jest, že se na ně vždy dojista spolehnouti mohu, aniž se více jakého nedostatku obávati třeba; všech překážek tedy na vždycky poodstraniv, jediné na tom nyní pracovati budu, aby z tohoto pracně a nesnadně založeného ústavu neustálé užitky vyplévati mohly. — To nyní ode dne 2. dubna běžícího roku pořádně vydávané Noviny skutečně osvědčí!“ Po té 2. července r. 1816. píše: „Laskaví páni a paní krajané! Bez peněz — ničeho nedovedeš! staré dí přísloví; bez peněz, byť bych se já na hlavu postavil neb i rozumu pozbyl! přec ústavu toho nezachovám, aniž pak zachovaného zdokonaliti moci budu! Představtež sobě, jaké starosti dosti malý nedostatek v domácím hospodářství působívá, — jaká toť tedy starosť jest, když týhodně při té veliké drahotě tolik lidí k placení přijde!!

Již loňského roku půlarch (do 500 *)) bez papíru, štemplu atd. tiskaři osmecítma zlatými placen byl, aniž pak tiskař k češtině slovíčka neb písmenky na své útraty líti dal. Co stojí písárna a novinárna (noviny, knihy, papír, inkoust, péra, vosk k pečetění, mouka, pošty, svíčky, dříví, obydlí, služebník, písaři atd.), to sotva kdo uvěří! Při té takové starosti i nejvýbornější spisovatel — douška ztratí a — schřadne, aniž z mrákoty té dříve vybřídne, leč přispěním — maličkým sic, ale mnohonácterým byl vzkříšen! — Nasadiž, snažně žádám, pět set z Vás jediné tolik zlatých, kolik já již s všemi svými pány společníky a přátely tisíc — tedy uvidí každý, čeho se od ústavu vídeňského dočká, zvlášť když lze bude učeným vlastencům aršek práce dvěma neb čtyřmi dukáty na zlatě zapraviti! Nyní ale všecky práce vděk přijíti musí, neb se odměňovati nemohou, a proto se kolikráte i lístek lecjakým spiskem doplní, třebas i jeho — malá cena byla uvážena! Drahocenní páni a paní krajané, bez klamu veřejně s Vámi jako s súčastenci mluvím, — neb Vám tento ústav jest věnovaný — an bez dostatečného Vašeho přispívání nikdy nevznikne!"

S jakým prospěchem potkávala se takováto provolání Hromádkova, vyloženo v „Prvotinách" ze dne 10. a 12. září r. 1816. článkem „Žalostění, prohlášení a žádosť Vroucnosti české na břehu dunajském". Článek tento Hromádko napsal slohem jaksi prorockým. Běduje, vytýká, kárá netečnosť vlastencův a vyčítává oběti peněžní, které časopisům přinesl. Lituje, že soukromí Mecenášové jej podporovati přestali, **) vůbec hořekuje a horuje — pro sebe až přes příliš. Jádro pak nářků těch jest na konci, kde všechny vlastence vybízí, by mu co nejrychleji celoroční předplatné, totiž po 15 zlatých poslali, dokládaje: „Kdo více zašle, zvláštní vděčnosti hoden se učiní."

Avšak článek tento potkal se s pravým opakem. V Kramériusových „Novinách" ze dne 28. září r. 1816. objevil se „Ohlas z českých krajin na žalostění, prohlášení a žádosť Vroucnosti české na břehu dunajském", z něhož patrno, jak pražští vlastenci

*) Totiž výtisků.

**) Dostávalo se mu podpory též od císaře. Josef Jungmann psal o tom Antonínu Markovi 30. listopadu r. 1813.: „Císař pán mu (t. Hromádkovi) tolik daroval na Noviny české, že zase dále je vydávati může, jinak by již po nich bylo." (Viz v „Musejníku", roč. 1882., na str. 39.)

prohlédli zištného ducha Hromádkova. „Ohlas“ ten, jenž, jak u něho připomenuto, „vtažen do těchto novin na požádání nejmenovaného vlastence“ a jehožto spisovatelem byl bezpochyby Josef Jungmann*), zní: „Ty, co tam na břehu dunajském sedíš samojediná, česká Vroucnosti, poslyš, kdožkoliv jsi, co ti opětuje Vlasť přemilostná, předrahá máti! Netřeba, by vichřice donášela tvého hlasu do Čechie, an sám tvůj hlas byl vždy jen vichřicí Čechům a k posměchu Nečechům. Mníš, že synové Vlasti mají tebe za Vroucnosť českou, jakož se ní zůveš? Mníš, že dívčinu mrhající na různo statek matky své Čechové mají za vroucnou dceř a hodnu mateře své? Vědíť, že scestná dcera zahanbuje matku, a kdo seznal scestného syna, že mní i otce scestného býti. — Lituješli, že jsi se rozhorliti dala lahodnými slovy, ustaň a vychladni, tvá neznámosť bude ctí synům Čechie, neboť vidí, že přetvářené jest tvé jméno „Vroucnosť“, a pomoci své budou udělovať jen pravé vroucnosti nepřetvářené. — Břehy dunajské, ač písčité, byť byly i sebe ourodnější, neponesou dobrého ovoce češtiny, pokud půda bude vzdělávána nedbalým, neschopným rolníkem. Bylať zahrádka založena pro Čechy a Slovany, a Čechové a Slované napomáhali zahradníkovi a zasýlali mu símě čisté, zralé, zrnaté; ale, očekávajíce přemilostné kvítky, dostávali bodláčí, kopřivy a rozčechrané, odporné bejlí od nehospodáře zahradníka, od něhož by Slavěnka se nikdy nedočkala kvítků na krásný věneček Slavínovi. Zahrádka, založená snaženstvím Čechie synů pro květinky, pro ovoce české, jest prorostlá trním, křovím, pejrem, bodláčím, jest spustlá vinou zahradníka svého. — „Cti vlasť a zákony i její jazyk“ — jestiť vůle věčně Svrchovaného —, ale podporovati přetvářenou Vroucnosť, napomáhati marnotratnému synu Vlasti, to jest zneuctiti, zhanobiti svou Vlasť a zákony i její jazyk. Synové moji sami chtí tomu, by zahrádka ta, jenž po čtyry roky, ano již pátý rok, ač takovým nákladem založená, jen bodláčí a bejlí nesla, mžitkem pominula, neboť hanou byla Čechům a zahradník některý češtější založí zahrádku českou a hodnější Čechů. — Moji synové jsou s to, by se rozvinoval jejich jazyk ve Vídni, hlavním městě veškerých zemí císařství rakouského, ale zpozdilí by byli, kdyby déle napomáhali kozlovi v zahrádce a snažili se zachovati potomkům svým tento

*) Viz na str. 165. „Kritické přílohy k Národním listům“, roč. 1864.

ach! nákladný ústav, ale při takovém činění, jaké až posavad objevil, směšný a nemožný na věky. Tuť by potomci mohli dáti svědectví o nich, tuť by potom Nečeši a cizinci mohli vynésti hanebný soud o nich, synech mých, že jsou byli zpozdilí a krátkozrační dunajskému břehu. — Na kohož může žalovati zahradník, že synové Čechie nejmou se kupovati žabince od něho místo kvítků? Na kohož bloudící pocestný, který nepovědom cesty své, slepě přes kopce, přes jámy se třeštil do světa? Na kohož ten, jenž beze všeho rozměru a předložení počal stavěti, a vystaviv poněkud, vidí, že nazmar jest jeho matlavá práce? Kdož se tomu diviti může, že pan *, nechtě přijíti o své celé jmění, přestal činiti náklad, oželev 8000 zl. ztráty? — Kdož tomu, že před tím jedna dobromyslná paní, vidouc svého nákladu ztrátu okolo 15.000 zl., odejmuła svou pomoc? Kdož tomu, že sem tam přestávají pomocníci, — neb mnozí že nezapravují slíbeného platu, nechtíce déle platiť za slíbené a neodsýlané květinky z této zahrádky české? Takovým nákladem mnohý syn můj učinil by jiný prospěch matce své Čechii a sestrám mým! — Outrpností nezachová se jazyk synů mých, nýbrž pravou nelíčenou vroucností, rozumem a umělostí. Kde to jest, tam synové moji budou bez prodlení zasýlati 5 zl. po poštovském voze; posud ale se smějí té dobročinné strace na vrbě, jenž chce pomáhati nešťastným, sama jsouc nuzná! — Tento hlas se rozléhá u mých synů na břehách Vltavy a Labe od nářku tvého, ty Vroucnosti česká tam na břehu dunajském!"

Jakožto odpověď na ten „Ohlas" Hromádko v „Prvotinách" ze dne 29. a 31. prosince r. 1816. otiskl „Vděčnosť Vroucnosti české na břehu dunajském", znějící takto: „V těchto listech neb Literních přílohách ode dne 10. a 12. září požádalať jsem svých vznešených a drahocenných pp. vlastenců o rychlé a dostatečné přispění, abych na břehu dunajském — písečném — vonných kvítků — — až do ustání!! — pro Čechy a Slovany — shromažďovati a rozmnožovati mohla!!! Tolicí přispěli a svým takovým přispěním toho jsou dovésti pomohli, žeť po tu dobu Vídeňské noviny a Literní listy na světlo vydávány býti mohly a — vydávány budou!? Poněvadž ale jakýs nejmenovaný vlastenec (známé již jestiť jeho jméno) mne zarmoucenou a žalostící v „Krameriusových císařských královských novinách pro veškeren národ slovanský" (čísl. 39. ode dne 28. září 1816.) potěšiti — a tak vděč-

ností svou za všecka tolikerá a setrvalá má snažení odměniti nezanedbal, tedy sluší, abych i já jeho vlastenství přec k známosti všem laskavým pp. čtenářům — a i potomkům přivedla! Z té příčiny tuto následující z výše dotčených „Novinek“ slovo od slova kladu, jsouc té naděje, že nejmenovaný vlastenec ochotnosti mé, jíž tuto jeho růži!! všem zdarma podávám, schválí a také chvály dojista u všech dojíti musí, kteří těchto listů čítají.“ Po té jest otištěn „Ohlas“ Jungmannův z Kramériusových „Novin“ v plném znění zcela tak, jakž i v tomto spise výše jest položen, ale s množstvím otazníkův a vykřičníků v závorkách, a na konec připojena tato slova: „Ohlas ten pravou a vroucnou dceř synům Vlasti české oznámil i ztrátu, — jižto při všem napomáhání tolikých Čechů a Slovanů pan* za 8 a paní — za 4 měsíce měli!!! Jakou ztrátu já jsem za 36 měsíců měla, nepověděl.“ A hned za tím následuje tato „Zpráva“: „Zejtra vydáno bude číslo 1. „Prvotin pěkných umění“. — Kdož se s předplacením opozdí, sotva „Novin“ č. 1. dostane!!“

Takto Hromádko svým časopisům nejen neprospíval, ale víc a více škodil, slibuje všelicos a neplně. Lepší spolupracovníci brzo přispívati přestali, a Hromádko, jak již výše (na str. 240.) řečeno, r. 1816. sám veřejně se projevil: „Nyní všecky práce vděk přijíti musí, neb se odměňovati nemohou, a proto se kolikráte i lístek lecjakým spiskem doplní, třebas i jeho malá cena byla uvážena.“ I vedlo se časopisům těm čím dále tím hůře, třeba že dovolával se i hesla, později ve změněné poněkud formě Janu Kollárovi připisovaného: „Slaviž slavnýť Sláv Slávů slavných slávy“ (15. října r. 1817.), a třeba že volal k přátelům: „Horlivě k pomoci a rychle přispěti pospěšte, a o to se pokuste, aby křik nedoukův a Nečechů nám ani zřejmě ani tajně škoditi nemohl. Těm do ucha hřmotným hlasem pověztež, že kdo s to není, aby toho všeho pochopil, mlčeti má!“ *)

---

*) Stoj zde také, co vrstevník Hromádkův o něm napsal: „Poznali jsme jej l. 1840. ve Vídni, kamž často zajížďval, maje hospodářství na blízku, a vždy ve vinárně Lenkaye se zastavil. Podivná se tam tehda scházívala společnosť, osoby v literatuře známé, ano mezi nimi i proslulé. Býval tam mezi jinými i Uffo Horn, Braun z Braunthalu a Mik. Lenau. Když přibyl Hromádko, oživil hovor svým rázným humorem a svým hovorem, v němž české a německé věty dohromady smísil, nehledě na to, zdali české polovici kdo rozumí. Byl

Redakčním spolupracovníkem Hromádkovým byl r. 1813. a 1814. Václav Hanka, později Hromádko přibral si také jiné, mezi nimižto byl i Michal Silorad Patrčka. Dle oznámení Hromádkova bylo by souditi, že spolupracovníkům těmto dařilo se dosti stkvěle, ačkoli tomu tak nebylo. Ale buď jak buď, návrhy, které Hromádko činil, byly na tehdejší dobu dojista velmi vábivé. „Kdo by se“ — tak oznamoval koncem června r. 1816. — „s literaturou československou rád a ochotně i jediné obírati chtěl a zaměstknávati, může v ústavu tom (t. v novinárně Hromádkově) službu dostati . . . Co se ročního platu tkne, tenť od 600 až do 3000 zlatých nyní byl vyměřen.“ A podobně Hromádko mnoho sliboval i jindy, málo však plnil.*)

Co týče se „Prvotin“, a to nejprve podoby jejich vnější, vycházely, jak již řečeno, jednou za týden ve formátě čtvercovém jako „Noviny“. Čísla byla o dvou listech a některá též o čtyřech. R. 1813. jednotlivá čísla jsou označena „List I.“, „List II.“ atd., a celý ročník nazván „částkou první“, která zase rozdělena na tři „svazky“, k nimž ke každému vydán společný titul „Prvotiny pěkných umění, neb Literní přílohy k císařským král. Vídeňským novinám na rok 1813.“; prvý „svazek“ obsahuje „List I.“ až

---

tehdáž asi padesáte let stár a připomínal si vždy krásné časy, kdy býval redaktorem politických a literárních novin českých ve Vídni. Literaturu českou znal jen až do r. 1825., dalších pokroků jejich nestopoval. Projevil se, že ho ty neustálé boje unavily, že raději sedlačí, a vždy končil refrainem: „Aby hrom do těch udeřil, kteří další vydávání jeho listů přerušili, „die verdammten Kerle!“ A když se ho Horn tázal, kdo „die Kerle“ byli, osopil se naň: „Ty, chlapče mlč! Máte mléko na bradách, ihr wüsst den Teufel von alten Zeiten. Tenkráte jsme byli jiní chlapíci und keiner hat was gehabt als Schulden. Vyprázdnili mi kapsy, a ti, jež jsem češtině vyučoval — lauter sehr grosse Herren — zůstali mi také dlužni. Posud mi nezaplatili. Habe noch bei drei hundert Gulden bei so einer Excellenz zu fordern a za noviny mám u vás v Čechách také asi sto zlatých státi. Gelesen haben sie gerne, ale neradi platili“ atd. Na toto thema Hromádko docházel povždy, ale proto pro všecko byl přece dobrý člověk a rád vídal i pohosťoval krajany.“ (Viz na str. 162. „Kritické přílohy k Národním listům“, roč. 1864.)

*) Viz i výše (na str. 240.) připomenutý honorář „dva neb čtyři dukáty na zlatě“ za „aršek“. — Jak dařilo se spolupracovníkům Hromádkovým, o tom dr. Legis Glückselig (na str. 9. Hankova životopisu) praví, že Hanka r. 1813. byl při Hromádkově závodě novinářském „zrovna literárním nádenníkem“ (gab geradezu einen literarischen Taglöhner ab).

„List XV.“, druhý „List XVI.“—„List XXX.“ a třetí „List XXXI.“ až „List L.“ S týmže společným titulem vyšla r. 1814. „Částka druhá“, obsahující 20 čísel, není však ve „svazky“ rozdělena, a to bezpochyby proto, že za příčinou již výše (na str. 238.) připomenuté přestávky u vydávání vyšlo toho roku čísel málo. Jednotlivá čísla r. 1814. jsou označena prostě „1.“, „2.“ atd., ale za to v čele každého položeno datum; číslo 1. datováno „Ve čtvrtek, dne 5. května 1814.“ a číslo 20. „Ve čtvrtek, dne 29. září 1814.“

Tak bylo r. 1813. a 1814. Avšak r. 1815. dán přílohám společný titul pouze „Literní přílohy k císařským královským Vídeňským novinám pro národ český a slovenský na rok 1815.“ a ročník rozdělen ve tři „částky“, z nichžto prvé dvě mají po 50 číslech, třetí 7 čísel; datováno jest číslo 1. „V neděli, dne 2. dubna 1815.“ a dvojité 56. a 57. „Ve čtvrtek, dne 19., a v neděli, dne 22. října 1815.“ Týž společný titul přílohám dán i r. 1816., kdy vyšlo jich plné 100; číslo 1. datováno „V úterý, dne 2. ledna 1816.“ a dvojité 99. a 100. „V neděli a outerý, dne 29. a 31. prosince 1816.“

R. 1817. opětně vyskytl se společný titul „Prvotiny pěkných umění neb Vídeňské učené noviny“, k čemuž připojeno „Přemysla první oddělení“, a titul tento mají také všechna čísla. Čísel vyšlo celkem 46, a jsou rozdělena ve dvě „částky“, z nichžto prvá obsahuje číslo 1.—24., druhá 25.—46; datováno jest číslo 1. „Ve středu, dne 1. ledna 1817.“ a dvojité 45. a 46. „V outerý a neděli, dne 24. a 29. června neb růžna*) 1817.“ Přídavek pak „Přemysla první oddělení“ jest vysvětliti si tím, že Hromádko chtěl vydávati nový český časopis s názvem *Přemysl*, jak oznámil již 7. září r. 1815., a že, když nepřihlásilo se naň dosť odběratelů, připojil název ten pouze k názvu příloh dosavadních.**)

---

*) Ferd. Čenský na str. 274. „Z dob našeho probuzení“ praví mylně, že slovo „růžen“ přichází poprvé teprve v Dobrovského slovníku ve druhém díle, vydaném r. 1821.

**) Ve „Kritické příloze k Národním listům“, roč. 1864., na str. 228. připomenuto sice, že „Přemysl“ začal vycházeti, ale pisatel těchto řádků soudí, že tu jsou míněny toliko „Prvotiny“ z r. 1817., protože Jungmannova „Literatura“ ani Douchův „Knihopisný slovník“ nečiní zmínky o něm, a také Josef Jireček ve „Světozoru“, roč. 1879., na str. 315. praví, že „Přemysl“ světla božího nespatřil. — Co týče se názvu, z téže příčiny jako „Musejník“ (viz na str. 13. tohoto spisu) přílohy Hromádkovy k „Vídeňským novinám“ jsou zvány skoro všude toliko „Prvotiny“. — Jest i připomenouti hrubý omyl, kterého dopustil

Co do obsahu svého „Prvotiny“ staly se záhy úrodným sadem, na němžto mladá tehdejší poésie česká se rozhostila, domáhajíc se zdárného rozkvětu. Spisovatelův účastnilo se při nich přes sedmdesát, a jest zajímavo pozorovati, kterak zvláště tehdejší národní činitelé naši na literární půdě se pohybovali. Nejstarším z nich byl Aleš Vincenc Pařízek, nejmladším František Palacký.*)

Básněmi přispěli: Bohumír Jan Dlabač, Václav Hanka (r. 1813. písní „Kozákovo loučení“ (Krásná Minko, musím jíti) a r. 1814. písní „Plachá dívčina“),**) Šebestián Hněvkovský, Josef Jungmann, Dominik František Kynský, Antonín Marek (r. 1813. elegií „U hrobu Fortunáta Duricha“ a r. 1814. a 1815. překladem dvou ballad Schillerových), Michal Silorad Patrčka, Matěj Milota Zdirad Polák (r. 1813. úryvky ze „Vznešenosti přírody“), Jan Purkyně (r. 1814. básní, která jest jeho prvým otištěným plodem literárním),***) Josef

---

se Fr. Bílý v „Rejstříku“ k Zeleného „Životu Josefa Jungmanna“, napsav na str. XIV. o „Prvotinách“, že „vyšly v pěti svazcích a zanikly r. 1814.“; že „vycházely do r. 1814.“, praví tamž i na str. XXI., a řečeno to také v Kotíkově překladě Pypinovy a Spasovičovy „Historie literatur“ na str. 386. dílu II.

*) Nikoli Pavel Josef Šafařík, jak omylem udává Josef Jireček ve „Světozoru“, roč. 1879.

**) Jiné básničky Hankovy, v „Prvotinách“ otištěné, jsou praslaboučké, jako na př. v 1. čísle roč. 1817.: „Na p. Jana Nepom. Norberta Hromatko“ k novému roku:

Přijměte mou žádosť v spěchu,
nebo jen vám zdraví přej!
Ostatně pak milosť Čechů
tisíc napředplatců dej!
v Uhřích takovýchto hostí
pět set prozatím jest dosti.

***) Že báseň ta jest od Jana Purkyně, tomu nasvědčuje i obsah i podpis „*J. P—ně*“. Hromádko původce jejího neznal, sice by jméno jistě byl přijal do některého svého seznamu spisovatelův. I nadpis její jest charakteristický, již tehda při muži 27letém určitě nastěňujíc způsob názoru jeho: „Obrážení obrazu bez konce“. Báseň ta zní:

Večerní se slunce rdí,
nad horami stoje,
po obraze západní
lučí záře svoje.

Pod horami modrými
jezero se šíří,
nad vodami hladkými
červánky se pýří.

Miloslav Rautenkranc, Samuel Rožnay (r. 1815. „Myšiadu Hynka Krasického", která však zůstala nedokončena), Václav Stach, Václav Alojs Svoboda Navarovský (r. 1813. „K jmeninám milého vlastence"), Pavel Josef Šafařík (r. 1815. balladou „Oldřich a Božena" a písní „Jarmila na Slavislava", kterou potom s některými změnami Hanka otiskl r. 1816. ve svých „Písních"), Josef Liboslav Ziegler, Vincenc Žák a j. Články prostomluvou podali: Josef Heřman Agapit Galaš, Václav Hanka, Jan Nep. Hromádko, Josef Jungmann, Dominik František Kynský, Antonín Marek, František Palacký (r. 1817. zpěvy Ossianovy), Aleš Vincenc Pařízek, Josef Miloslav Rautenkranc, Pavel Josef Šafařík, Bohuslav Tablic, Josef Liboslav Ziegler a j.

Celkem zrcadlí se v „Prvotinách" dosti živě národní a literární ruch tehdejší v Čechách, a čehož nad jiné povšimnouti si jest, přispívaly valně také rozšířiti všeliké vědomosti přírodopisné a dějepisné; zvláště dějiny té doby vysvětlovány tu hojnými články. Co týče se ceny článků, některé překvapují zručností a dokonalostí, jiné pak zase jsou tak nepatrny, že věru nepochopujeme, proč otištěny vlastně byly. Celkový dojem ovšem neuspokojuje, protože příspěvky nesou na čele ráz chvatu, neustálenosti, neurčitosti a všude ve všem jest úplný nelad, nepořádek i zmatek co do sřaďování článků.

Posléze stoj zde ještě něco o poméru Josefa Jungmanna k „Prvotinám". Jungmann, ačli jest spisovatelem „Ohlasu", otištěného v Kramériusových „Novinách" ze dne 28. března r. 1816.,

---

K vodám louka zelená
znenáhla se níží,
po ní stáda bekotná
napájet se blíží.

Na hladině jezera
vše se opakuje,
hory, záře večera,
slunce zobrazuje.

Do jezera vinice
řádná zasahuje
výsost její sklepnice,
čistá korunuje.

V mém též oku ozdobně
vše se vypisuje,
v mém i smyslu nadobně
vše se opětuje.

Do milé pak češtiny
měním obraz krajiny,
a ta v smyslu do tisíce
zmnožuje se víc a více.

přispěl ovšem velice k zániku „Prvotin", ačkoli r. 1813. a 1814. byl i velmi horlivým pomocníkem Hromádkovým, posýlaje mu do „Prvotin" netoliko příspěvky své, ale také cizí, a to zejména básně Antonína Marka. I není nemístno promluviti o jeho poměru k „Prvotinám" poněkud zevrubněji.

S prvopočátku Jungmann nevšímal si ani „Novin" Hromádkových ani „Prvotin" tou měrou, že ani nepředplatil se na ně. Ještě 28. ledna r. 1813. psal Antonínu Markovi: „Noviny Hromádkovy nevím, jak vyhlížejí, rád bych jich spatřil . . . Nemůžete mi jich poslati na ukázku?" *) Když pak obdržel je od Marka na ukázku, pronesl o nich v dopise ze dne 22. února r. 1813. tuto chválu: „Ta jedna příloha k Hromádkovým novinám se mi líbí; kdyby jen u každého numera něco takového měl. Ta satira Hor. ještě hezky plyne a že prosódie kulhá, za to nemůže ten, kdo ji zaslal." **) A 1. dubna 1813. zase psal Markovi: „Držíte noviny Hromádkovy? Já bych rád je prošel, kdyby bylo možné, třeba po roce najednou." ***)

Hromádko ovšem nemile nesl, že Jungmann stranil se jeho časopisu, i hleděl získati si jej. Psalť Jungmann Markovi již 8. dubna r. 1813.: „Pan Hromádka †) mi včera ponejprv novin svých poslal, ač jsem jich nežádal; byloli to omylem čili nějakým úmyslem, nemohu se dovtípiti . . . . Tuším, jsem v předešlém psaní Vám se zmínil o jeho druhém ke mně listu a mé k němu odpovědi, v které jsem mu radil na místě novin denník na způsob „Hlasatele" vydávati, aby asi 3 zl. stál, že mu pomáhati budeme. On myslím od novin neustoupí, ale, jakž praví, „Oznamovatele" zvlášť vydávati chce." ††) Po té 9. června r. 1813. Jungmann oznámil Markovi: „Panu Hromádkovi, kterýž mi nechtějícímu posýlá svých novin, poslal jsem — cizích prací, mezi nimiž Vaše elegie na Duricha . . ." a 2. srpna: „Jsem rád, že se nehněváte na mne, an

*) Viz v „Musejníku", roč. 1882., na str. 31.

**) Viz tamže na str. 31. — Připomenutá satira Horáciova (v „Listě" II. r. 1813.) jest přeložena šestiměrem přízvučným.

***) Viz tamže na str. 32.

†) „Hromádk*a*" Jungmann napsal v tomto dopise a v dopise ze dne 2. srpna r. 1813.; v dopise ze dne 23. března r. 1814. „Hromádko".

††) Viz v „Musejníku", roč. 1882., na str. 32. a 33. — Zmínky o listě Hromádkově „v předešlém psaní" Jungmannově není.

jsem poslal Hromádkovi bez Vašeho povolení prací Vašich. Ten „Chod do železnice“ *) měl p. Nejedlý pro „Hlasatele“, ale že ho nevydává — dal jsem ho raději tam. Až uvidím, co vzal Puchmajer do V. svazku, potom i poslední Hromádkovi dám (ač dovolíteli), aby tak výborné práce dlouho darmo neležely.... Ty ušlechtilé přiložené spisky **) (ač ničeho nepíšete) pošli p. Hromádkovi,“ zároveň však i již připojil: „Ba věru! to mne nemálo mrzí, že ničeho nemůže vydati ten p. Hromádka bez ohavných omylů, jichžto pramen on nejlépe znáti bude; spěchemli či nedbalostí, čili dokonce neumělostí to se děje?“ a vyjmenoval několik omylů těch.***)

Od té doby Jungmann potom r. 1813. a 1814. dosti hojně přispíval do „Prvotin“. Prvý příspěvek jeho „v Prvotinách“ jest otištěn v „Listě XII.“ r. 1813. s názvem „Literatura českého básnířství“. Článeček ten začíná se těmito slovy: „K nemalému poésii vlastenské prospěchu a národu slovanskému k poctě p. Tablic ve svých poésiích, dle příkladu cizozemců, počal křísiti a jako z nepaměti lidské vybavovati jména i skládání zemřelých básnířů vlastenských. Co on v Slovácích chvalně učinil, nikdyli v Čechách se nestane? — V té naději, že některý z pp. vlastenců k podobnému sbírání zpěvů starších a zpráv o jejích skladatelích se probudí, klade se tuto malý počátek, jemuž požehnaného vzrůstu ne jeden s námi milovník žádati bude.“ Po té Jungmann podal stručnou zprávičku o Janu Hájkovi, bratru svata svého,†) a otiskl tu „z rukopisních jeho básní, kterých žel! málo se zachovalo“, jak Jungmann připomíná, „dvě menší, kteréž jeho básnířskou schopnosť samy osvědčí“; z básní těch jedna, otištěná hned za článečkem, má název „Kanárek“ a skládá se ze 66 veršů, druhá pak, epigramm čtyřřádkový, otištěný již v „Listě VII.“, název „Na pijana ševce“. Článeček tento jest prvý, velice skrovný kamének na veřejnosť Jungmannem vynesený z oboru dějin písemnictví českého, „skrovný i tím, že“ — jak praví životopisec Jungmannův††) — „týkal se

*) Viz na str. 131. tohoto spisu.

**) Mezi nimi byla také „Půtka s ještěrem“.

***) Viz v „Musejníku“, roč. 1882., na str. 34.

†) Jan Hájek narodil se r. 1764. ve Hradišti v Boleslavsku a zemřel r. 1802. jakožto farář v Bezděcích.

††) Václav Zelený na str. 83. „Života Josefa Jungmanna“. — Název

muže, jehož jediný do té doby tištěný spis byla píseň, složená na uvítání biskupa litoměřického.“ Podepsán jest články skratkem „J. J.“

Prvý patrnější příspěvek Jungmannův v „Prvotinách“ jest překlad z Herdera „O Slovanech“, otištěný v „Listě XVII.“, kterýžto překlad končí se slovy, již výše (na str. 128. a 129.) v jiném překladě uvedenými, a svědčí patrně o slovanském směru Jungmannově; podepsán jest opětně „J. J.“ jakož i většina jiných prací Jungmannových, ale báseň Jungmannova, v témže „Listě XVII.“ otištěná s názvem „Slavěnka Slavínovi“, podepsána jest „(**—n.)“. O témže směru Jungmannově svědčí také překlad rozpravy Bartoloměje Kopitara „O slovanských nářečích a prostředcích jim se naučiti“, otištěný v „Listě XXII.“ a v „Listě XXIII.“, a „Výtah z řeči Jana Kosakovského, biskupa vilenského . . .“, otištěný v číslech ze dne 12. a 19. května r. 1814. a ukazující, kterak Poláci všímají si písemnictví českého. Menší plody z péra Jungmannova v „Prvotinách“ jsou básně původní i přeložené; z původních jedna byla právě připomenuta a o jiné zmínka byla již ve „Průpravě“ k oddílu I. tohoto spisu (na str. 20.).*) Některé příspěvky Jungmann uveřejňoval v „Prvotinách“ i zcela bezejmenně, takže 23. března r. 1814. psal Markovi: „Podav některé maličkosti Hromádkovi, které snad poznáte jako já, co Vašeho jest, i bez jména poznávám, dal jsem také něco Vašeho.“ **)

Řečeno (na str. 249.), že Jungmann v dopise svém již ze dne 2. srpna r. 1813. stěžoval si do omylů v „Prvotinách“, a výtky „Prvotinám“ hojně opakují se v jeho dopisech k Antonínu Markovi. V dopise ze dne 23. března r. 1814. psal: „Kéž by jen tolik omylů Hromádko nenechával!;“ ***) v dopise ze dne 4. května r. 1814.:

---

písně té Jungmann uvádí v onom článečku takto: „Upřímné mínění žáků hradišťských při slavném navštívení školy D. C. H. vys. Důst. P. Ferdinanda, rytíře ze Šůlsteynu, biskupa litoměřického. (Píseň.) V Praze u J. Diesbacha 1792.“

*) O všech tuto připomenutých pracích Jungmannových více viz v Zeleného „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 78.—82.

**) Viz v „Musejníku“, roč. 1882., na str. 40. — V „Listě XXXXVIII.“ roč. 1813. otištěna na př. Jungmannova „Pochoutka z knihy o německém národství Fridr. Ludv. Jahna“ s podpisem „(**)“; u jiných ani takovéhoto znamení není.

***) Viz v „Musejníku“, roč. 1882., na str. 40.

„Škoda, že p. Hromádko pilněji neprohlíží omyly; v mém „Slovu“ *) jich náramně nechal a některé i nebezpečné, ku př. „rychle“ místo „ejhle!“ a j.;“ **) v dopise ze dne 21. července r. 1814.: „Hromádkové ***) Noviny beztoho čtete, a víte, co tam Vašeho i ode mne zaslaného vyšlo, jen že sem tam s chybami, o čemž jsem jemu již psal. Nejedlý náramně se hněvá pro ty jeho novoty v jazyku a orthografii a zkázal mu po Zieglerovi, že jest blázen . . .;“ †) v dopise ze dne 11. října 1814: „Hromádkovy noviny, tuším, pošly docela, poněvadž již dnes podruhé nikdo jich v Litoměřicích nedostal; počátky nazbyt bujné, netrvalé, říkají dobře Poláci;“ ††) v dopise ze dne 15. února r. 1815.: „Kramérius †††), zdá se, dědil listy Hromádkovy. Jeho noviny se mi líbí . . . . Hromádko zdá se býti protřelého čela!;“ §) v dopise ze dne 1. července r. 1815.: „Hromádkových listů i novin dostávám nyní dobrotou p. K. Tachecího,§§) kterýž, že konsistoři darem přicházejí, sobě je béře; sem tam jest nějaké dobré zrnko, ale mnoho matného. Jeho pak čeština nechce býti slovenštější;“ §§§) v dopise ze dne 16. října 1815: „Hromádko mi počíná zasýlati noviny své; ale já stěží co s ním velkého vyvedu, an nestojím mu hrubě o ně. Listy sobě ale u Hessla koupím.“ *)

Patrno tedy, že Hromádkovy „Prvotiny“ již téměř od samého počátku svého Jungmannovi všelijak se nelíbily, a protože klamaly jej v nadějích, které v ně kladl, víc a více, ký div, že již r. 1815.

*) Míněno „Slovo k statečnému a blahovzdělanému Bohemariusovi“, otištěné beze všeho podpisu v „Listě XXXXVII.“ (Viz v Zeleného „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 84.—87.)

**) Viz v „Musejníku“, roč. 1882. na str. 42.

***) Takto chybně napsal Jungmann v tomto dopise, ačkoli v dopise ze dne 11. října r. 1814. správně „Hromádkovy“.

†) Viz v „Musejníku“, roč. 1882., na str. 42.

††) Viz tamže na str. 43.

†††) Míněn Václav Rodomil Kramérius, jenž ujal se redakce r. 1814.

§) Viz v „Musejníku“, roč. 1882., na str. 164. a 165. — „protřelého čela“ = nestydatý.

§§) Jan (Jungmann napsal mylně „K.“) Tachecí byl professorem při bohosloveckém ústavě a potom residenciálním kanovníkem v Litoměřicích. (Viz o něm v Zeleného „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 116.—118.)

§§§) Viz v „Musejníku“, roč. 1882., na str. 167.

*) Viz v „Musejníku“, roč. 1882., na str. 170. — Hessl, pražský knihkupec; bylť Jungmann tehda na odchodu do Prahy.

přispívati do nich přestal a že konečně tak příkře v „Novinách“ Krameriusových proti nim vystoupil?*)

Na Moravě o časopise nějakém tehdáž ani řeči nebylo. Na Slovensku za let 1783.—1787. vycházely v Prešpurce *Prešpurské noviny s milostivým c. kr. povolením***) a r. 1785. a 1786. v Baňské Bystřici kromě těchto novin politických *Staré noviny umění literního*, které vycházely v měsíčních svazcích, a ke všem svazkům vydán společný titul s názvem „Staré noviny, aneb Spolusebrání rozličných spisů z všelikého umění historického, geografického, filosofického, fysikálského, hvězdářského a ökonomikálského k užitečnému času trávení zběhlých slovenského jazyka milovníků a k potřebnému naučení mladého věku lidí, z částky z jiných knih vytáhnutých a v slovenské čisté roucho oblečených, z částky pak v nově vzdělaných, jimž místo předmluvy předložen jest charakter aneb vyobrazení našeho milostivého císaře a krále Josefa II.“

Po roce 1787. Slováci byli bez všelikého časopisu politického a literárního, až r. 1812. Jiří Palkovič začal vydávati ve formátě osmerkovém *Týdenník aneb Císařské královské národní noviny.****) Číslo prvé, vydané 3. července 1812., obsahovalo toliko předmluvu, v níž ukázáno, jak velice jest potřebí vzdělanosti a umění každému a zvláště národu slovenskému, jakož i majíli snahy ve příčině té býti platny, jak nutno jest, aby lid slovenský byl vzděláván jazykem jemu přirozeným, jazykem českým.†) Čísla pak následující obsahovala: *a)* všeobecné památné příběhy neboli nejnovější události politické; *b)* věci hospodářské vůbec, zavírajíc v to také přírodovědu, strojnictví, řemeslnictví, kupectví, orbu, vzdělávání vinic, luk, opatrování lesů, chov a léčení dobytka, vče-

---

*) Článek o „Prvotinách“ jest ve „Kritické příloze k Národním listům“, roč. 1864., na str. 161.—167. a 228.—231. Viz i ve „Světozoru“, roč. 1879., čís. 25.—30. ve článku Josefa Jirečka „Zpomínky na časopisectvo české před půl stoletím“, kde však Hromádkova slova, vyňatá z „Prvotin“, jsou namnoze chybně podána. Také ve „Wiener allgem. liter. Zeitung“, roč. 1813., na str. 16. a 303., a roč. 1814., na str. 390. řeč jest o činnosti Hromádkově.

**) Viz o nich v Palkovičově „Týdenníku“, roč. 1812., na str. 76.—80.

***) Na titule k celému ročníku jest motto: „Byl's jako dennice uprostřed oblaků.“

†) Předmluvu tu Palkovič ještě jednou znova otiskl v ročníku 1815., čís. 36. a 37.

lařství, zahradnictví, kdežto zvláště nové nálezy popisovány; *c)* o výchově dítek, a to jak tělesné tak duchovní; *d)* učení o zřízeních a pořádcích obecních ve vsích a městečkách, na př. pořádky při hašení ohně, o pastvě dobytka a p.; *e)* zprávy literární a nekrology; *f)* všeliká oznámení a návěští, nové zákony a p.; *g)* básně, hádanky, příběhy žertovné, jakož i překlady z klassiků řeckých a římských.

„Týdenník" psán jazykem čistým a jadrným, přesně českým*) a byl vůbec řádně redigován, takže již r. 1816. pronesen o něm v německém časopise**) mezi jiným tento pochvalný úsudek: „Způsob psaní jest příjemný a všude přiměřený, čistý a zřejmý, a spisovatel usiluje svědomitě, by tento periodický spis všelijak příhodný a užitečný býti mohl a by tedy krajanům svým všemožně prospěl." A neprospíval toliko krajanům Palkovičovým, nýbrž jevil účinek značný také na literární poměry v Čechách.

„Týdenník" vycházel od r. 1812. až do r. 1818. bez přestávky, ačkoli, jak redaktor několikráte připomínal, nenávistníci a jedovatí nepřátelé (t. j. někteří Maďaři a zejména vydavatel prešpurských novin německých) na něj se zlobili a proti němu brojili, a ačkoli nedostatek a drahota (r. 1817.) jej tísnily a toliko hrstka předplatitelů mu pozůstala.***) Ku konci však prvého pololetí r. 1818. zhoršilo se vše to tak, že redaktor oznámil v čísle 24.: „Má naděje mne mimo vše očekávání mé zmýlila . . . a poněvadž i předplatitelů málo jest a já při „Slovníku" příliš zaneprázdněn jsem, ne bez litování vůbec oznamuji, že těchto „Novin" aspoň nastávajícího půl roku vydávati více nebudu; mezitím uvidím, ukážíli se lepší k vydávání jich okoličnosti."

*) Palkovič zove v „Týdenníku" na mnoha místech „češtinu" toliko „slovenčinou", jak připomenuto již i na str. 99. tohoto spisu. — Že „Týdenník" byl psán ryzí češtinou, nijak vzhledem ke Slovákům mu nevadilo; píšeť o tom Jan Kollár r. 1823.: „Týdenník pana Palkoviče drželi a čítali, jak známo, celé cechy, obce a úřady slovenské . . . Pan rychtář neb notár, sedě za stolem, četl boženíkům a přísežným pilně poslouchajícím, ačkoli tento spis čistou a přísnou češtinou psán byl a málo aneb téměř žádných politických zpráv a novin neobsahoval a nemaje k tomu výsady, podávati nesměl." (Viz na str. 117. „Hlasův o potřebě jednoty spisovného jazyka", vydaných r. 1846.)

**) V „Allg. österr. lit. Zeitung", roč. 1816., čís. 35.

***) Zvláštní jest, že r. 1817. pozvání ku předplacení vydal i německy.

A tak „Týdenník“ zanikl nedostatkem předplatitelův, a ačkoli Palkovič i v posledním čísle 25., vydaném 30. června r. 1818., slíbil, že přičiní se všemožně, by znova vydáván byl, nestalo se to již. Slováci pak zůstali potom bez novin politických až do r. 1845. *)

R. 1819. Václav Rodomil Kramérius vydával v Praze *Dobrozvěst. Národní časopis k čtení užitečnému a kratochvilnému.* **) Vydával jej, jak na titule připomenuto, „na prospěch mnoha dobročinných založení“, a prvá dvě čísla mají název toliko „Dobrozvěst“, další pak mají nad „Dobrozvěst“ přidáno „Hyllos“. V čele každého čísla položeno jest nějaké motto mravoučné.

V prvém čísle jest obsažena „Zpráva o Dobrozvěstu“, která, podávajíc jeho programm a jsouc i jinak důležitou, stoj zde v plném znění: „Tento časopis rozvržen jest v obsahu svém, jak následuje: 1. Nejprvnější předmět jest skrovné, však dosti znamenité vypsání zemí a krajin, obyvatelů a způsobů v obecném životě jejich. 2. Něco o umění a známosti přirozených věcí. 3. O krásných uměních a přídavky k mravopisům. 4. O veřejných i domácích vyraženích, hrách, divadle atd. 5. Hlavní též zástoj jest sebrání ne příliš obšírných povídek a příběhů, skrovných (výborných) básní, žertovných a kratochvilných vypravování, důvtipných nápadů a povídaček, pohádek a mnohých jiných předmětů. Ač jest vždy hojná zásoba znamenitých spisů k tisku připravena, přece spisovatel všecka zaslání, jenž se s obsahem tohoto časopisu srovnávají a franko se zašlou, s uctivou vděčností přijme. — Každého týhodne v úterý a v sobotu vychází půlarch a třikrát za měsíc přidá se buď krásná rytina anebo příloha literní nebo hudba některá. Obrazové i spis skoro ve všem od německého děliti se budou, aby ti, kdož i německý list berou, tutéž věc stejnou neobdrželi. Cena, jistotně ta nejlevnější, jest pro celý čtvrtrok nic výše než na 1 zl. 18 kr. na tiskovém, 2 zl. 36 kr. na pěkném velenském papíře, určena a jedenkaždý nahlídne, že se jenom hojným počtem milovníků udržeti dá, avšak přece i nad to dosti se sleví, jestli tolik odbí-

*) O časopisech na Slovensku Ant. Rybička napsal článek „K dějepisu novinářství slovenského“ do „Světozora“, roč. 1861., na str. 257.—259.

**) V Jungmannově „Historii literatury“, 2. vyd., na str. 418., v Douchově „Knihopisném slovníku“ na str. 33. a j. chybně napsáno místo „Národní časopis“ pouze „Spis“.

ratelů se nalezne, co jest jich při listu německém. Pro kraj přijímá pražský slavný cís. král. poštovský úřad však jenom pololetní předplacení. Kdo chce předplacení sám dobrotivě sbírati, na každých deset exemplářů jeden zdarma dostane. Kdo považí, že za tři měsíce 13 archů spisu a mnoho krásných rytin i jiných závěsků obdrží, podiví se jistotně té skrovné ceně, a připomínaje se při tom, že při své kratochvíli i spolu k dobrému prospěl oučelu, ochotně předplatí. Hlavní sklad, jenž jest dosavad v české expedici na Starém městě, v Dominikánské ulici v Nře. 232. v prvním ponebí, přijímá čtvrtletní předplacení.“ Na konci pak prvého čísla jest „Návěští“ toto: „Pánům čtenářům tímto důležito jest oznámiti, že se denně více množí počet jejich; poněvadž pak i z venku mnoho se dosýlá: jeť třeba, aby vydání tisku nazmar nebylo, kdyby se menší počet výtisků učinil, některou dobu postáti. Pročež přestane se tisknouti a teprv dne 20. července vyjde 2. list tohoto „Dobrozvěsta“, pak každý úterý a každou sobotu dají se pánům čtenářům po dvou listech najednou, až zadržených 5 listů doplněno bude. Dnes obdržují páni čtenáři čistou rytinu, vyobrazení Žižkovo; nebyli jsme s to pro krátkosť lhůty nový obraz dáti, nebo nejvyšší povolení k vydávání tohoto časopisu teprv ku konci června se nám dostalo. K listu H. dáme nový krásně vyvedený obraz a ku konci měsíce líbeznou píseň, příští měsíc vyjdou zase dva obrazy a příloha k čtení a třetího měsíce tři obrázky. Nadějeme se, že tímto listem již se zavděčíme našim pánům čtenářům, z nichž jeden každý něco pro své vyražení nalezne. Vydavatelna.“

Avšak „Dobrozvěst“ ani rok nevycházel, byv zapovězen, jak Josef Jungmann psal 6. října r. 1819. Antonínu Markovi: „Český Dobrozvěst pro tu mizernou píseň zapovězen, avšak pod jiným jménem (tuším jako přílohy k novinám) Kramérius nás ním potěší.“*)

Básněmi do něho přispěli: Václav Hanka, Vojtěch Josef Sedláček (otiskl tu „Zpěv k jmeninám vznešeného vlastence, pana Jaroslava Puchmíra, faráře v Radnicích blíž Plzně; dne 17. ledna 1819. v společnosti vlastenců přednesený“) a j. Novellistické příspěvky**) podali: Josef Heřman Agapit Galaš, Josef Myslimír

*) Viz v „Musejníku“, roč. 1882., na str. 460.

**) Jest poznamenati, že „povídkami“ jsou tu nazvány anekdoty, novel-

Ludvík, Jan Hýbl a j. Příspěvky poučné jsou skoro všechny bezejmenny.

Do doby, o níž rozprávíme, z části náležejí také ještě *Rozmanitosti,* které v letech 1816.—1822. vydával v Praze Jan Hýbl; plný název byl: „Rozmanitosti. Sbírka všeho užitečného a obveselujícího k zšlechtění srdce, vybroušení rozumu a obveselení mysli.“

Ku konci XVIII. a na počátku XIX. století vycházel v Praze německý časopis „Blumenlese“, professorem Seibtem*) založený a redigovaný, jenž obsahoval básně, povídky a rozličné články poučné i drobné zprávy. Když pak Jan Nejedlý přestal po roce 1808. vydávati „Hlasatele“, Hýbl ustanovil se na tom, že pomocí svých mladších přátel a několika starších příznivců našeho písemnictví bude vydávati podobný český spis jako „Blumenlese“. I vydal u věci té vyzvání a oznámení, v němž ukazoval, „že časté stesky na nedostatek knih českých, jež by k poučení a zároveň k rozumnému obveselení lidu našeho sloužiti mohly, jej pohnuly k vydávání spisu pokračovacího, který se bude nazývati: Rozmanitosti. Každého roku že hodlá vydati alespoň pět šestiarchových svazků, které by činily jeden díl a obsahovaly v sobě tyto kusy: a) události z novější historie, b) kriminální příběhy, c) povídky o strašidlech s přirozenými výklady, d) životy znamenitějších osob, e) nešťastné příběhy, f) někdejší pohanské náboženství, g) popsání zvláštních úkazů z historie přirozených věcí, h) popsání znamenitých míst a pamětihodných věcí v Čechách a na Moravě, i) básně všelijaké, k) lékařská a hospodářská naučení, l) rozličné hry a kunšty a m) oznámení nových knih českých; a jakož jediný jeho oučel při spise tom jest ten, aby jím krajanům svým prospěti a je poučiti a obveseliti mohl, že bude k tomu prohlížeti, by vše v něm psáno bylo jazykem srozumitelným, při tom však i správným a jadrným.“

Spolupracovníků „Rozmanitosti“ měly 50, a byli mezi nimi Josef Chmela, Josef Linda, Vojtěch Josef Sedláček, František Dobromysl Trnka, Josef Liboslav Ziegler a j. Hlavním spolupracov-

---

listické pak příspěvky delší „příběhy“; anekdoty „povídkami“ zvány jsou na př. i ještě r. 1847. ve „Příteli mládeže“.

*) Karel Jindřich Seibt, professor při universitě pražské, žil v letech 1735.—1806.

níkem ovšem byl Hýbl sám. R. 1816. vyšel prvý díl a r. 1822. prvý i poslední svazek dílu čtvrtého. Každý díl měl 5 svazků.*)

K pátému svazku r. 1817. Hýbl přidal zvláštní doslov, kterého nelze zde cele neotisknouti; zní: „Tímto pátým svazkem doplňuji I. díl svých „Rozmanitostí", z jichžto hojného odbytu poznávám, že se spis ten krajanům mým zalíbiti musel. Za tak laskavou náklonnosť obyčejně spisovatelé čtenářům svým děkují a do jich další přízně se poroučívají, já pak nejen že o děkování ani zmínky nečiním, nýbrž ještě pro své spoluspisovatele, jichžto pomocí nejvíce spis ten toho oblíbení došel, vděčné památky očekávám. Nebo když já ty rodiče za pošetilé mám, jež svému rozmazlenému dítěti krejcárky dávají, jenom aby je do školy dostali, rovněž tak pošetilé zdá se mně to býti čtenářům svým děkovati, že se poučiti a vyraziti dali. Kdo zkusil, co to spisovatele za práci a vynaložení času stojí, než se v čistý mluvení způsob našeho vážného jazyka a v jeho pravidelnou dobropísemnosť vhloubal; kdo posoudí, že spisovatel láskou vlastenskou ku psacímu stolku puzený hlavu si láme a na to vynaloží, aby krajany své rozumně poučil a obveselil, co zatím jiní vyražení hledají a tělu svému hoví; kdo rozpočítati umí, jaký náklad spisovatel na vydávání knihy u nás vésti musí, který teprv po mnoha letech po krejcárku domů zase dostane; kdo nahlíží, že se spisovatel s vydanou svou knihou také zároveň závisti, pomluvám, přetřepávání a mnohým jiným nepříjemnostem pro pravdu sám vydává, a to proto, že — jak již Sirach (XXXVII. 32.) pravil — ne všechněm všechno se líbí: to všechno kdo náležitě uvážiti umí a ostatně pravý vlastenec jest, jistě v srdci svém největší díky spisovatelům vzdávati bude. Ale není tuto úmysl můj ani místo k tomu neodménitelné zásluhy spisovatelů vypočítávati; tím jsem jenom chtěl říci, že i vlastenci povinnosti k těm mužům mají, kteří spisy svými vlasti své se zavděčili. Ale kterak mohou vděčnosť svou lépe na jevo dáti, jako když spisy jejich ochotně odbírají, je rozvážlivě čítají, dle naučení v nich obsažených pokračují a tak v svém vzdělávání a zdokonalování prospívají? To jest ta nejsladší odměna každého spisovatele, když vidí, any jeho knihy co dobré símě hojný užitek vydávají,

*) Čásť Hýbl vydal i r. 1820. o sobě s názvem „Poučné a kratochvilné historie o strašidlech. Ze spisu pod názvem „Rozmanitosti" vytažené a znovu do tisku dané od J. Hýbla".

a to odměnlivé a pochlebné vědomí zavádí pak spisovatele, že se za laskavé přijetí spisů svých děkují. Mne však vše to povzbuzuje nejen k dalšímu vydávání spisu tohoto, anobrž také k vynaložení všeho na to, aby spisu tomu vždy více učených účastníků se dostávalo a on dál a dále jak k své vnitřní tak zevnitřní dokonalosti se blížil. Pročež opakuji zde své první návěští: že každý k mému nadepsanému předsevzetí napomáhající spisek, jakého by koliv obsahu byl, od každého učeného p. vlastence i také od těch s radostí a poděkováním přijímám, kteří, nejsouce učení, alespoň v svém způsobě s propůjčenou sobě hřivnou těžiti a tak vlasti své přispéti chtějí.“

Účinek „Rozmanitostí“ na písemnictví české byl nemalý a nemálo také přičinily oživiti cit a smýšlení národní, „a to jednak i tím, že mladším spisovatelům naskytovala se příležitosť, moci v nich své síly zkoušeti a pokusy literární u veřejnosť podávati, jednak i proto, že ve svazcích těchto, jež zhusta z ruky do ruky přecházely a kolovaly, obsaženým čtením náučným a kratochvilným náš lid starší a mladší nejen příjemně se obveseloval, anobrž i užitečně vzdělával“. *) Hýbl vžil se zcela v názory prostějších vrstev tehdejšího lidu českého a dle toho též ovšem upravil i svůj mocně působící způsob. Hlavně bojoval proti pověrám, i není svazku, by v něm nebylo něco o strašidlech. Ba pátý svazek druhého dílu (r. 1818.) dokonce opatřil touto dedikací: „Všem na rozum uhozeným, vysoce pověrčivým ☛ babičkám ☚ po celém království českém a markrabství moravském obětuje a připisuje všecka strašidla v těchto Rozmanitostech vydavatel.“ I k poznání tehdejšího stavu českého písemnictví „Rozmanitosti“ jsou velikou pomůckou, oznamujíce pravidelně s udáním ceny a namnoze také s krátkými poznámkami, všechny české spisy, které tehda vyšly, a tu a tam i nářek na netečnosť obecenstva přidávajíce.

Dříve ještě nežli počal vydávati „Rozmanitosti“, Hýbl jal se r. 1810. překládati do češtiny časopis „Der Volksfreund“, který v Praze v letech 1809.—1810. vydával po svazcích František Antonín Pabst **) s názvem *Český lidomil.* Obsahoval zprávy o nej-

---

*) Ant. Rybička na str. 238. „Předních křisitelův“.

**) Viz o něm na str. 203. tohoto spisu.

novějších příbězích, anekdoty, pohádky, články národopisné a dějepisné, ale čtrnáctým svazkem zanikl. *)

* * *

To jsou české časopisy z doby přípravné Jest jich nemnoho a vniterná cena příspěvků v nich obsažených až na skrovné výjimky nevelika. Za to však tím důležitější jsou ve příčině literárně-dějepisné.

Opravdivý rozvoj v českém časopisectvě belletristickém vznikl tak jako v českém písemnictví vůbec teprve po roce 1820.

*) Ant. Rybička v životopise Hýblově jak v „Osvětě", roč. 1875., na str. 645. tak i v „Predních křisitelích" na str. 235. praví mylně, že vyšly 24 svazky a že název byl „Lidumil".

Závěrečná úvaha.

Teprve zcela nestranná, důstojná kritika dodá náležité váhy písemnictví. „Říká se, že kritisovati jest snadnou věcí; ano — špatně kritisovati; dobrá kritika však má také své obtíže.“ *)

A jak nesnadno jest kritisovati plody českého písemnictví doby přípravné! Jest zajisté a bude vždy věcí velmi trudnou posuzovateli, zaujavšímu hlediště přísně umělecké a krasovědné, rozebírati spisy tehdejší a nemíti při tom na mysli dob, v nichžto spisy ty vznikly. Za let 1620.—1774. květ šlechty české, květ vzdělanců českých ze země vypuzen a z části na popravišti usmrcen, přirozený národní jazyk ze škol, chrámův a úřadů vyloučen, zbylé knihy náboženskými přemrštěnci, podporovanými tlupou vší kázně prostých žoldnéřů, ničeny a páleny, národnosť a vše, co k ní lnulo, v plen i v niveč dáno, písemnictví půl druhého sta let v zemi v pravém slova smysle umrtveno: **) jakž bylo lze našim křisitelům

*) Dr. Jos. Durdík ve „Kritice“ na str. 341.

**) Dokladů srdcelomných možno dočísti se ve článku Fr. Aug. Slavíka „Z doby před naším vzkříšením“ v „Osvětě“, roč. 1874., na str. 601.—615. Viz i články téhož tamže v roč. 1876. na str. 321.—339. a v roč. 1877. na str. 797.—807. a 891.—901. Jest však upozorniti také na článek I. J. Hanuše „O působení jesuity Antonína Koniáše v literatuře české“ v „Musejníku“, roč. 1863., v němž ukázáno mimo jiné, že Koniáš spálil knih českých značně méně, nežli bývá tvrzeno; bývá tvrzeno, že spálil jich 60.000 svazkův. — Viz i článek Karla Alojsa Vinařického „Kdo pak pálil a kazil dražší a vzácnější knihy, katolíci nebo husité“ v „Časopise katolického duchovenstva“, roč. 1862., na str. 383. a násl. — Dobu úpadku v Čechách v letech 1620.—1780. vyličuje také dr. Jindřich Šolc ve spise „Národnosť a její význam v životě veřejném“ na str. 271.—321.

dostihnouti národův ostatních, kteří takovýchto pohrom nezakusili, nýbrž cestou přirozenou ku předu se bráli?

A přece dějinám písemnictví jest posuzovati neuprositelně. I nelze nám ani v posudku plodů českého písemnictví doby přípravné ukazovati ke dřívějším, v hoři a trudu zažilým dobám; dějiny písemnictví nechtí a nikdy nebudou takové okolnosti uznávati a klásti na váhu, dějiny písemnictví ptají se toliko: „Čeho jste se skutečně dodělali? S čím vystupujete na kolbiště písemnictví světových?“ V dějinách písemnictví jest rozhodčím umění; jemu náleží vybrati si neb odsouditi. A nemůže dojista býti něco krásným toliko za jisté doby, neboť potom zákony času byly by trvalejšími nežli zákony krásy, nežli zákony umění.

Potřebí tedy po zásluze a spravedlivě zlatá zrna od plev odloučiti v písemnictví za doby každé, potřebí vytknouti skutečnou cenu uměleckou každého plodu. Tím ovšem není míněno, by byla přehlédnuta důležitosť jejich za doby, kdy se vyskytly, kdy projevily svůj účinek.

Přísná takováto prohlídka českého písemnictví doby přípravné vykonána již, a to dříve ještě, nežli doba ta byla skončena, a výbor z písemnictví toho tím vykořistěný vyšel tiskem právě roku, který stal se rozhraním doby té od doby následující. Míněn tu spis Josefa Jungmanna, vydaný r. 1820. s názvem *Slovesnosť, aneb Sbírka příkladů s krátkým pojednáním o slohu.*

Spis tento vzal původ z nařízení vládního r. 1816., by jazyk český na gymnasiích byl opětně pěstován. Pocítěn totiž nedostatek vhodných k tomu knih, i podjal se Jungmann úkolu, sestaviti čitací knihu mládeži vyšších tříd školních. Kromě potřeby školní měl však i na mysli prospěch českého spisovatelstva své doby, dospělého i dospívajícího, chtě mu řádným výborem všeho, co nejlepšího posud české písemnictví poskytlo, zobraziti, jakého stupně dokonalosti se již dopracovalo. Protože pak písemnictví staršího bylo mu užívati velmi střídmě, ježto by mládeži, češtiny spisovné zúplna neznalé, byly bývaly příklady z něho nesnadny, bylo mu bedlivě vykořištiti hlavně toliko písemnictví doby přípravné.

Zaznamenejme si přehledně, co jest obsaženo mezi příklady ve „Slovesnosti“ z doby přípravné, nepřidržujíce se ani rozdělení ani názvosloví Jungmannova.

Co týče se epiky, z eposu podán tu jen úryvek s názvem

„Nesmrtedlnosť", vyňatý z náučného eposu Vojtěcha Nejedlého „Karel čtvrtý" a připomenutý v tomto spise již na str. 72. pod ††). Úryvku tomu předeslána jest báseň Antonína Čermáka „Člověk", a dvě básně tyto jsou zástupci oddílu „Náučné básně".

Ani ballady a romance nejsou přílišně četně zastoupeny; jsou: „Vděčný syn" od Vojtěcha Nejedlého, která připomenuta výše na str. 71., „Bitva na Kosovu" ze srbského od Václava Hanky, „Knížecí stůl" z Herdera od Františka Jana Svobody, „Lakomec Bral" od Jiřího Palkoviče, „Přemožená žádosť pomsty" od Jana Zabranského a „Čarodějnický učedlník" z Götha od Josefa Jungmanna, která připomenuta výše na str. 120.

Bajky jsou tu tyto: Antonína Jaroslava Puchmajera „Oklamaná naděje", „Hlemýžď a zajíc" a „Rada zvířat", které všechny připomenuty na str. 61., a téhož „Dvě myši" a „Lakomý a závistný", Josefa Chmely „Straka lakomá", Antonína Marka „Vněšný (zevnitřní) i vnitřní nepřítel" a několik od Dominika Františka Kynského, Matěje Josefa Sychry, Aleše Vincence Pařízka a Ignáce Šislera.

Idylly (selanky) jsou zastoupeny jediným příkladem, totiž překladem Jana Nejedlého z angličiny „Zima nebo Dafne". Kromě toho za druhý příklad idylly položen Jungmannův překlad Popovy hymny „Messiáš", připomenuté výše na str. 111., 117. a 119.

Satiru zastupuje báseň Bohuslava Tablice „Pýcha".

Co týče se lyriky, jest zde píseň duchovní „Prosba k Bohu v nouzi obecné r. 1816." od Antonína Marka a písně světské: „Pramen života" od Šebestiána Hněvkovského, „Píseň májová" a „Při potůčku", obě od Josefa Heřmana Agapita Galaše.

Ódy, kterými příklady ve „Slovesnosti" jsou počaty, jsou tu tyto: „Mé zpěvy" od Pavla Josefa Šafaříka, z které poslední dvě slohy jsou otištěny v tomto spise na str. 103. pod **), „O velebnosti božské" z ruštiny od Antonína Jaroslava Puchmajera, která připomenuta výše na str. 54., „Na mír Evropy r. 1815." od Václava Alojsa Svobody, „Má česť" od Václava Stacha, „Na horu Radhošť" od Františka Palackého, která připomenuta výše na str. 107. pod *), „K příteli z vojny k právům se vracujícímu" od Františka Vetešníka, „U hrobu přítele" od Františka Palackého, „K zasnoubení Její Jasnosti Ludmily, kněžny z Lobkovic, vévodkyně roudnické s Jeho Osvíceností Prospera Ludvíka, vévody z Ahrem-

berku, z Meppen a Reklinghausen v Hoříně dne 26. ledna 1819.“ od Jana Nep. Štěpánka, „K jmeninám J. bisk. Milosti vysoce důstojného pána pana Josefa Františka Hurdálka, biskupa litoměřického, dne 19. března 1816.“ od Antonína Marka, která připomenuta výše na str. 132., a „Citové Čechů pro krále J. M. Františka I. při uvedení českého jazyka do vyšších škol“ od Josefa Vojtěcha Sedláčka.

Elegie podány: „U hrobu Fortunáta Duricha“ od Antonína Marka, která připomenuta výše na str. 124., a „Raškův hrad“ od Bohuslava Tablice.

Listy básnické: „Léta mladosti, Athanášovi Vankovi 1797.“ od Josefa Miloslava Rautenkrance, „Poslání k J* v únoru 1817.“ od Antonína Marka*) a „Poslání Karamzina k **“ z ruského od Josefa Jungmanna, které připomenuto výše na str. 119.

Nénie: „Na smrť mého kanárka“ od Dominika Františka Kynského, která připomenuta výše na str. 150.

Básně popisné: „Ideálů říše“ (I. zpěv) od Františka Palackého a „Vznešenosť přírody“ (V provod) od Matěje Miloty Zdirada Poláka.

Epigrammy od Matěje Miloty Zdirada Poláka, Františka Šíra, Josefa Jungmanna, Šebestiána Hněvkovského, Jana Zabranského, Františka Bohumíra Štěpničky, Jana Javornického, Vojtěcha Nejedlého, Václava Stacha, Františka Vetešníka, Josefa Miloslava Rautenkrance a Karla Payera.

Znělky: „Štědrý večer“ od Pavla Josefa Šafaříka a „Důst. P. Dominikovi Kynskému, svému druhdy laskavému učiteli“ od Václava Alojsa Svobody.

Kantáta: „O vznešenosti hudby“ od Matěje Miloty Zdirada Poláka.

---

*) Jest opraviti tu omyl, opakovaný na str. 124. tohoto spisu ze Zeleného „Života Josefa Jungmanna“. Zelený totiž, zmíniv se ve svém spise na str. 120. o Markově „Psaní básnířském“, otištěném na str. 125.—127. tohoto spisu, praví o něm, že „zpomínajíc elegicky blažených dob v Litoměřicích s Jungmannem zažilých vyzývá k mužné vytrvalosti v těžkém díle“, což jest omyl, vzniklý tím, že Marek napsal dvě různá poslání Jungmannovi; druhé otištěno ve „Slovesnosti“, a v tomto druhém Marek vzpomíná dob v Litoměřicích. Proto jest na str. 124. tohoto spisu vyškrtnouti v řádku 3. a 4. shora slova „a vzpomínající... zažilých“.

Dithyramba, počínající se: „Dřímá rozložený snem“, od Františka Turinského.

Hádanky (ve „Slovesnosti“ jsou nazvány „Pohádky“) od Jiřího Palkoviče a Josefa Chmely.

Z novellistiky podán úryvek z překladu Jana Nejedlého Florianova „Numy Pompilia“ s názvem „Numovo tažení do Říma“, dvě kratičké črty novellistické, totiž Václava Matěje Kramériusa „Napravený kalif“ a Františka Dominika Kynského „Bertrand Guesclin“, a dvě „Rozmluvy“, totiž „V jakém jazyku v Čechách psáti náleží?“ od Antonína Marka a překlad z Lukiana Samosatenského „Alexander, Hannibal, Scipio a Minos“ od Josefa Liboslava Zieglera.

Z dramatického básnictví Jungmann otiskl ve „Slovesnosti“ dvě, schválně pro „Slovesnosť“ sepsaná dramata Václava Klimenta Klicpery, totiž smutnohru „Svatislav“ a činohru „Bratří“.

Z písemnictví vědeckého neboli náukového tu jest „Život Daniele Adama z Veleslavína“ od Jana Nejedlého, „O hýbání rostlin“ od Jana Svatopluka Presla, „Cvikla neb svekla (beta, Mangold)“ od Josefa Kouble, „O přednostech těla lidského (z „Člověkosloví“)“ od Antonína Jungmanna a tři „Řeči“, totiž dvě „duchovní“ řeči „O novém létu“ od Antonína Marka a „O povolání člověka k ctnosti“ od Vincence Zahradníka a řeč „akademická“ Josefa Miloslava Rautenkrance „Při uvedení přednášení pravidel češtiny na biskupském theologickém lyceum v Králové Hradci léta 1802.“, která připomenuta výše na str. 77. tohoto spisu.

Z přehledu toho patrno, že Jungmann nevykořistil z českého písemnictví doby přípravné ani tolik, aby byl mohl poskytnouti příklady aspoň nejhlavnějších druhů slovesné tvorby. Některé druhy plodů slovesných nebyly tehdáž u nás vůbec ani ještě zastoupeny nijak, a Jungmann, aby částečně tomu pomohl, dal si některé práce teprve pro „Slovesnosť“ sepsati. Takž objednal si dopisem ze dne 17. dubna r. 1817. příklad z oboru řečnictví u Antonína Marka, připomenuv, že „netřeba hned“ mu jej poslati; „neboť“ — píše — „ještě mnoho mi se nedostává a než všecko shledám, zatím i to vyhledati neb i složiti můžete“. *) Marek poslal mu duchovní řeč

*) Viz na str. 171. Zeleného „Života Josefa Jungmanna“.

„O novém létu“. Též oba příklady básnictví dramatického, jak již řečeno, složeny teprve k žádosti Jungmannově pro „Slovesnosť“.

Avšak ani tím, že Jungmann dal si některé práce pro „Slovesnosť“ napsati, nepodařilo se mu dáti příklady pro všechny druhy slovesné tvorby měrou náležitou. Několik druhů není zastoupeno ničím, jiné zastoupeny jsou nedostatečným počtem prací neb i pracemi dosti slabými, do výboru, který Jungmann poskytnouti zamýšlel, se nehodícími. Ke slabým pracím těm náležejí z těch, jejichžto názvy tuto shora byly uvedeny, zejména tyto básně: Antonína Čermáka „Člověk“, Václava Hanky „Bitva na Kosovu“, Františka Jana Svobody „Knížecí štůl“, Jiřího Palkoviče „Lakomec Bral“, Jana Zabranského „Přemožená žádosť pomsty“, Františka Vetešníka „K příteli z vojny k právům se vracujícímu“ a Jana Nep. Štěpánka „K zasnoubení Její Jasnosti Ludmily, kněžny z Lobkovic“. Jungmann byl by býval mohl básně ty i také ještě jiné nahraditi lepšími básněmi svými, přeloženými i původními, ale nedostižná jeho skromnosť nedovolovala mu toho, a kromě toho snažil se soustřediti ve „Slovesnosti“ tehdejších spisovatelů českých co nejvíce, by získal tím svému spisu více přátel. Že „Slovesnosti“ touto přílišnou skromností neprospěl, zřejmo z toho, že slabé práce ty v písemnictví se neudržely, takže nyní takořka nikdo mezi námi již o nich ani neví. *)

---

*) Viz i v „Osvětě“, roč. 1877., na str. 376.—380. — Romance Jana Zabranského, faráře v Sedlci na Moravě, kterého Jungmann ani ve své „Historii literatury české“ neuvádí, byla později přec aspoň k tomu dobrá, že „pomocí lehounkého, velmi měkkého nápěvu“, jak praví Ferd. Schulz v „Osvětě“, roč. 1877., na str. 377., stala se z ní — školní píseň. Začátek její zní:

Fricek malý trhal kvítí,
chtěje z něho vínek víti,
v tom jej pichla včelička
do pravého malíčka.

Stojte zde některé udaje též o ostatních básnících, jejichžto básně jsou ve „Slovesnosti“ a o nichžto jinde v tomto spise nebude promluveno. Antonín Čermák narodil se r. 1776. v Litomyšli, byl farářem v Hermanicích na Litomyšlsku a později v Dolním Újezdě, kde zemřel asi r. 1827. — František Jan Svoboda narodil se r. 1778. v Praze, byl professorem v Litoměřicích, ve Králové Hradci a v Praze, kde zemřel r. 1864. — Ignác Šisler, kterého také Jungmann ve své „Historii literatury“ neuvádí, narodil se r. 1782. v Praze a byl tamž úředníkem. — Karel Payer narodil se v Budíni a byl pěstounem mladého hraběte K.

Kritické měřítko Jungmannovo bylo sice značně jiné, značně shovívavější nežli měřítko nynější, a snad ani nezdály se Jungmannovi býti slabými básně, které jsme si právě jakožto slabé práce ve „Slovesnosti“ vyjmenovali. Ale celkem, vyjmemeli právě vyjmenované slabé básně, jest nám býti spokojenu jeho výborem i nyní, totiž i když posuzujeme české písemnictví doby přípravné dle požadavků kritiky nynější, chtíce po zásluze a spravedlivě zlatá zrna doby té od plev odloučiti a vytknouti skutečnou cenu uměleckou tehdejších slovesných plodů za doby naší.

Pohlédnemeli s tohoto hlediště na krásné neboli básnické písemnictví doby přípravné, jesť ovšem říci, že celkem nižádný plod nečiní dosti těm požadavkům, které nynější pokročilá kritika vyhledává. Avšak přece nesluší plodů těch tak málo i nízko si vážiti, tak s vysoka na ně hleděti, jako by míry nynějších požadavků kritických ani hodny nebyly, jako by k nim míra nynější kritiky ani přikládána byti neměla. Zasluhujíť toho mnohé z nich i více nežli některé básnické plody doby nejnovější.

Epika a lyrika neboli básnictví v užším slova smysle, majíc tak nesnadný vznik jako nižádný druh umění na celém světě, dopracovala se již za doby přípravné několika plodů, které mají skutečnou cenu posud. Ovšem dopracovala se jich teprve po dvaceti, třiceti letech!

Můžemeť i nyní honositi se z doby té zejména některými bajkami Antonína Jaroslava Puchmajera, některými přeloženými i původními básněmi Josefa Jungmanna a Antonína Marka a „Vznešeností přírody“ Matěje Miloty Zdirada Poláka. Kromě těchto pak i ještě několika jinými plody směle pochlubiti se můžeme, a to jmenovitě rozličnými písněmi, třeba že písně ty jeví se býti leckde nebásnickými, ale, byvše nápěvy opatřeny, znárodněly.

Jest počet pramalý plodů básnictví epického a lyrického doby přípravné, které mají skutečnou cenu uměleckou posud, a české písemnictví tehdejší, jak již podotčeno, dopracovalo se jich teprve po dvaceti, třiceti letech! Avšak přihlédnemeli k okolnostem, z jakých a za jakých vznikly, zdá se nám i počet ten značným i těch dvacet, třicet let časem kratičkým ke vzniku plodů tak dokonalých. Byltě stav českého básnictví ještě po několik začátečních let doby přípravné tak neutěšený, že nemožno nalézti v našem písemnictví doby ve příčině básnictví smutnější, a dlouho

vůbec vše, co původního veršem psáno, bylo jen otrocké napodobení plodů cizích, jmenovitě německých, nejnižší druh básnické tvorby, chatrné rýmovačky, a překlady nebyly lepší. Překážela pak rozvoji tehdejšího básnictví českého značně také doba válečná; války Napoleonské v letech 1805.—1814. rozbouřily veškeru Evropu, a bylo platným tudíž i v Čechách tehda, že „inter arma silent Musae".

Řečeno, že plody, kterými honositi se můžeme z doby přípravné, mají skutečnou cenu uměleckou posud. Ovšem verše v nich nejsou tak uhlazeny a tak zvučny, rýmy tak štěpny, myšlénky v nich tak vzletny a vábivy i zajímavy, jakých dočítáme se ve skladbách básníků nynějších; práce ty nejsou veskrze bezúhonny, nejsou zcela bezvadny a postrádají také všeho takového lesku vnějšího, jakým stkvějí se básně epikův a lyriků dnů našich, umělecké však ceny jim upříti nelze, třeba že již i více méně v nezasloužené zapomenutí upadly.

Co týče se novellistiky za doby přípravné, kromě překladův, a to ještě pouze dvou, totiž „Ataly" Josefa Jungmanna a „Numy Pompilia" Jana Nejedlého, ničím z té doby čestně pochlubiti se nemůžeme. Zůstala tedy novellistika vůbec a původní zvláště za doby přípravné poměrně na mnohem nižším stupni nežli básnictví.

A dramatické básnictví doby přípravné co do ceny vniterné jest celkem horší ještě nežli novellistika té doby, čehož ovšem kromě jeho nedávného u nás vzniku příčinou nejpodstatnější byla, jak na svém místě (na str. 175.) řečeno, závada, že hry české na jevišti stále byly odstrkovanou popelkou a že vlastně teprv od r. 1812. začato básnictví dramatické řádněji zvelebovati.

Pohléděme s onoho přísně a přesně kritického hlediště také na písemnictví vědecké neboli náukové.

Písemnictví vědecké neboli náukové za doby přípravné rozkvétalo, jak jsme viděli, nejutěšeněji v oboru j a z y k o v ě d n é m, kde Josef Dobrovský získal si zásluhy tak ohromné, že povždy bude hrdě k nim ukazováno. Kromě jazykovědy také českému d ě j e p i s e c t v í položeny tehda dosti řádné základy, a v oboru b o h o s l o v e c k é m stal se velmi záslužný skutek novým překladem bible. Co vykonáno v oborech ostatních, vše skoro má cenu nevalnou neb i zcela žádnou.

Jako v každém novém aneb obnoveném písemnictví vzděláván

nejprve, jak přirozeno, jazyk a básnictví, potom dějepis a konečně filosofie, tak i v novězrozeném písemnictví českém básnictví mělo s počátku převahu nad písemnictvím vědeckým neboli náukovým, a z tohoto nejprve jazykověda a dějepis pěstován. K filosofii pak písemnictví české za doby přípravné dostalo se teprve na sklonku jejím.

A netoliko s počátku doby přípravné, také ještě ku konci jejímu básnictví mělo převahu nad písemnictvím vědeckým neboli náukovým, což bystřejší vzdělavatelé českého písemnictví nemile nesli. Na str. 103. a 104. uveden v té příčině dopis Fr. Palackého, mylně tam přiřčený Pavlu Josefu Šafaříkovi,*) v němžto stěžováno si jest do množství básníkův a nedostatku spisovatelů vědeckých. K tomu budiž tu dodáno, že také Josef Miloslav Rautenkranc ve Hromádkových „Prvotinách" ve svém článku „Vlastenské žádosti", otištěném 2. a 6. dubna r. 1815., podobně vyjádřil se o stavě českého písemnictví tehdejšího, napsav tam toto: „Horlivý vlastenec, jenž toto píše, zvláštní sice má v básních a zpěvích zalíbení a nad míru se těší z snažnosti mnohých, výborných, k skládání básní a zpěvů v řeči československé se přičiňujících mužů, nýbrž i sám při svých rozličných unavujících pracech v skládání zpěvů a v čtení od jiných složených básních kochání a vyražení mysli hledá a je nachází: ale zdá se mu, že by již čas byl o jeden krok i dále postoupiti. Svrchovaný čas jest, aby někteří vlastenci k vypracování geografie, historie přirození, fysiky, umění každému, kdož vzdělaného muže jména zasloužiti chce, nýbrž každému, kdo pověr prázden býti, a boží moudrosť a dobrotu vždy lépe poznati žádá, tak velmi potřebných — již jednou se přičinili. Věc jest přesmutná a přepodivná — nedímli h-á, že Čechové, ježto i výbornou v Praze universí i tak mnoho gymnasií a seminarií i jiných literních ústavů, k. p. školy pro hluchoněmé, slepé atd. mají, v jejichžto řeči se již přes tři sta let knihy píší, až podnes žádné geografie, které by se k nabývání známosti nynějšího světa s prospěchem užívati mohlo, nemají.... Ale Bohu

---

*) Viz o tom ve článku pisatele těchto řádkův, otištěnu býti majícím ve „Zlaté Praze"., roč. 1885., s názvem „Něco nového o Šafaříkovi a Palackém", jakož i v „Doplňkách a opravách" na konci dílu I. tohoto spisu.

žel! ani jen dobré geografie české země v českém jazyku nemáme!..." *)

Tak a podobně touženo po písemnictví vědeckém neboli náukovém, avšak utvořiti je bylo velice nesnadno. Kruh čtenářů českých byl velmi obmezen, ačkoli knihy byly značně laciny.**) Mezi vzdělanci byli odběrateli knih českých nejvíce kněží, mezi kterými bylo také mnoho spisovatelův, a hlavního čtenářstva bylo hledati mezi lidem. Bylo tedy klásti v prvou řadu do písemnictví směr prostonárodní a mravní, spisy poučné pro lid. Vyšší básnický a vědecký ruch byl pouze v několika výhradných osobách probuzen. Kromě toho duch vědecký byl tehda v Čechách udržován skoro toliko „Královskou českou společností náuk", která, jak již i výše (na str. 197.) řečeno, pěstovala vědy mathematické, přírodní a dějepisné se zvláštním zřením k dějepisu českému, ale nepěstovala věd těchto česky,***) a vzrůstu vědy, vzdělávané jazykem českým, vůbec vadilo vzmohší se v Čechách písemnictví vědecké neboli náukové, pěstované jazykem německým a latinským.†)

Celkem pak skoro vše, co vykonáno v českém písemnictví za doby přípravné, a to zejména za prvé její poloviny, má takořka pouze literárně dějepisnou zajímavosť a nemělo na obohacenou lidských vědomostí téměř účinku nižádného, ba také jazyk nemnoho přispělo to zdokonaliti. Skoro všechny spisy tehdejší — kromě těch, o nichž bylo výše připomenuto, že můžeme honositi se jimi posud — jsou svým obsahem velice chudy, takže zdá se věru, jako by české spisy byly bývaly tehda toliko z té příčiny vydá-

*) V následujícím ukazuje na vady a nedostatky českých prací v oboru tom se vyskytnuvších.

**) R. 1795. stál Frant. Jana Tomsy „Katechismus o zdraví" (84 str. mající) 6 kr., Jana Josefa Rulíka „Sláva a výbornosť jazyka českého" (48 str.) 6 kr., Frant. Martina Pelcla „Nová kronika česká", dva díly (752 a 477 str.) po 1 zl., Ant. Jar. Puchmajera „Sebrání básní a zpěvů" (150 str.) 30 kr. atd. (Viz na str. 184. a 185. „Doby poroby a vzkříšení" od Karla Adámka.) — Když již učiněna tato zmínka o obchodní stránce českého písemnictví tehdejšího, budiž tu též upozorněno na článek F. Tadry „K dějinám českého knihtiskařství a knihkupectví" v „Musejníku", roč. 1877., na str. 175.—181.

***) Teprve r. 1827. společnosť ta odhodlala se vydati prvou knihu českou. (Viz v „Musejníku", roč. 1883., na str. 57.)

†) Viz i na str. 179. a 180. tohoto spisu.

vány, by bylo lze říci, že čeština jest i literárně zastoupena. Slovem, písemnictví české za doby přípravné jen živořilo, nevykračujíc valně z oboru spisů prostonárodních a nemajíc ducha samostatného.

Skromnosť obsahu tehdejšího českého písemnictví jeví se také chudobným vnějškem, chatrným papírem, ještě chatrnějším tiskem a vůbec takovou neúhlednou podobou, v jaké nyní již ani jarmareční písničky a povídačky nevycházejí.*) A vyšlali kniha česká v úpravě vkusnější, nebo všimlali si jí osoba vynikající, hned vyhlašováno to za věc neobyčejnou. Tak na př. když Jan Nejedlý vydal koncem r. 1799. překlad Gessnerovy idylly „Smrť Abelova", František Martin Pelcl psal Cerronimu**): „Nejedlý převedl Gessnerovu Smrť Abelovu na česko a vydal ji ve sličné úpravě. Hraběti Joachymovi Šternberkovi***) práce ta tak se líbila, že překladateli dvacet zlatých daroval. Jest to vždy něco a ukazuje, že naše šlechta znenáhla českých knih si všímati začíná." A když Nejedlý vydal r. 1802. překlad prvého zpěvu Homérovy Iliady, Bohumír Jan Dlabač plesal, jak již výše (na str. 77.) řečeno, v dopise k Cerronimu: „Jest to prvé dílo, které ve stkvostné úpravě in folio a quarto jazykem českým vydáno jest."†)

Ačkoli však počáteční písemnictví novočeské bylo skromno svým obsahem, vyniká za to nadšeností pro vlasť a řeč českou i horlivým vzbuzováním a rozněcováním lásky

*) Dominik František Kynský psal rozhořčeně v té příčině Václavu Hankovi r. 1818.: „Neníli hanba, že v Praze, sídle české literatury, naše knihy a to výborné, na hadrových vytřiřitcích (odpusťte z nevrlosti prohozenému slovu) vycházejí? Čili ti páni a pani tiskaři pod těmi zlatými nápisy, nad svými špinavými tiskárnami zavěšenými, mají napsanou onu průpověď: „Lucri bonus est odor ex re qualibet? — Sed qui sermones, quae foedae buccina famae?" — Herež o to! Jen když jim cizí práce k duhu jde..." (Viz v „Musejníku", roč. 1881., na str. 111. a 112.)

**) Jan Petr Marie Cerroni byl sekretářem při gubernii moravsko-slezském v Brně, kde zemřel r. 1826. Protože za jeho doby v Čechách, na Moravě a ve Slezsku mnoho klášterův i jiných ústavů duchovních bylo zrušeno a jejich knihovny, obrazárny, starožitnosti atd. veřejně prodávány, Cerroni, jsa předním starožitníkem vlasteneckým, kupoval takové sbírky literární a umělecké a zachoval takto mnohé neocenitelné poklady dějepisné od zkázy.

***) Viz o něm na str. 57. tohoto spisu.

†) Slova z obou dopisů jsou vyňata z Brandlova „Života Josefa Dobrovského", str. 124.

k jazyku českému. Svým obsahem málokteré z plodů jeho byly způsobily k tomu, by čtenáře přivábily, by nepatrný počet čtenářů českých rozmnožily. Dlouho bylo Čechů velice po řídku, již obírali se českým písemnictvím.*) a Nečechové vůbec ani si ho nevšímali. České písemnictví „rodilo se tenkráte z nepatrného semínka a podobalo se malounké zahrádce, jižto milovník květin sobě ustrojil. Nebylotě divu, že sobě hlučný svět, nádhernými prostrannými sady panujícího živlu se proudící, zahrádky takové nehrubě všímal“.**)

*) Josef Alexander Helfert (na str. 251. a 252. „Die Čechoslaven“) vypráví dvě anekdoty ve příčině té z let druhé desítky tohoto století, nepřipomenuv, odkud je čerpal. Znějí v českém překladě takto: „Jakýsi „vlastenec“ připíjel si s jiným, opojen jsa radostí z toho, že na ulici dva pánové, slušně odění a tedy lepšímu stavu náležející, spolu mluvili česky. O Jungmannovi vypravuje se, že když jednoho dne byli u něho Marek a Jan Presl a rozmlouvali důvěrně, zvolal: „Kdyby nyní strop mé světnice na nás se sřítil, české písemnictví bylo by vesměs pohřbeno!“ — Avšak Prokop Chocholoušek (na str. 9. svazku V. „Rodinné kroniky“, roč. 1864.) zase vypravuje, že ještě r. 1831. veškero české spisovatelstvo, tehda v Praze žijící, nalezlo dosti místa u jednoho stolu v jedné kavárně, při kteréžto příležitosti jednou prý Čelakovský žertem prohodil: „Kdyby tak ten strop na nás spadl, bylo by veta po české literatuře!“

) J. Er. Vocel v „Musejníku“, roč. 1849., na str. 151. svazku čtvrtého. — Jaké pojmy měli tehda cizinci o Češích, patrno na př. ze slov v „Českém poutníku“, roč. 1801., na str. 8.: „Ve Francouzích nás Čechy před touto vojnou za cikány měli, protože ti nejprvnější cikáni z Čech se k nim dostali; u velikém díle země německé mají nás za nítaře, sítkaře, brusaře, a když nám jak náleží hodnou česť prokázati chtějí, tak nás mají za veliké tovaryšstvo žebravých muzikantů. Ano jakási vtipná paní V chtěla se saditi, že v Čechách skrze loupežníky a lesy bez nebezpečenství života svého se nemůže jeti. Proč? Protože zemi českou z jisté znamenité smutné hry, loupežníci nazvané, znala, kteráž dílem v českých lesích se představuje...“ A jiný doklad toho budiž uveden z r. 1820., a to v úryvcích z dopisu Františka Ladislava Čelakovského k Josefu Vlastimilu Kamarýtovi (v „Sebraných listech“ na str. 36. a 37.): „Teď nastavuj sluchy, noviny! — noviny! — noviny! — „O charakteru, jazyku a literatuře národu českého.“ Co tomu říkáš? — Ba ovšem, ty si myslíš, o tom by se nechal foliant psáť. — Bláhový! Viz, Němec důvtipný čili poněmčenec prof. V. A. Gerle (jak slyším při konservatorium v Praze) vydal o tom všem i se svým glosatorem a doktorem Sartori (Erneuerte vaterl. Blätter 31. Mai 1820.) pojednání — pojednání hubené tři stránky vynášející. — Kde se to v těch lidech bere! — Je se věru čemu diviti. — Já tedy, jak dalece jsem si cosi tosi pamatoval, musím toho též z té německé mošny poskytnouti. ... Es war und ist leider noch (tak se ten žalozpěv začíná) ein gewöhnl. Vorurtheil, sich den Böhmen als dumm, boshaft und störrisch vorzustellen etc. Slavná redakcí zde připojila známku: Wir sind der Meinung, dass der Herr Verfasser nur die eigentlichen

Ale vynikajíc zmíněnou nadšeností pro vlasť a řeč českou i horlivým vzbuzováním a rozněcováním lásky k jazyku českému, písemnictví české již za doby přípravné dodělalo se značných úspěchů na roli národní.

Proto zásluhy českých spisovatelů doby přípravné nezakládají se tak na vniterné ceně jejich děl literárních, nýbrž více na účincích, které díla ta měla na tehdejší pokolení národu našeho. Proto plody českého písemnictví doby přípravné, třeba že s hlediště přesně a přísně kritického namnoze nikterak nevyhovují požadavkům nynějším, mají velmi velikou váhu v dějinách vzdělanostního života našeho. Bylať osvědčena jimi zajisté snaha, udržeti a oživiti vznešené idee národní, a připravována jazyku českému platnosť v životě národním i průchod do rozličných vrstev společenských, z nichžto tehda takořka hlasem vzdělané většiny byl vyloučen. Veškeren ráz tehdejšího písemnictví českého byl většinou vychovatelský. Čechové měli zvykati české četbě, měli přiučovati se českému jazyku, odevšad vypuzenému, měli vychovati se k vlasteneckému smýšlení. I byl každý, byť i jakýkoli česky psaný článek, jen když poněkud přispěl k zábavě nebo poučení, pokládán za semínko blahodárné, které, jsouc do národní půdy vloženo, s nějakým aspoň účinkem se nemine. Tudíž ani skoro nikoho z tehdejších vzdělavatelů českého písemnictví neznepokojovalo, že málo co bylo v něm utvořeno samostatným a svobodným duchem; neměli na paměti požadavkův uměleckých, nýbrž přikročovali k práci na národu roli dědičné, puzeni jsouce úzkostlivostí vychovatelskou. Všechen národ náš byl tehda jako Láokoón hady svíraný, páže své marně vztyčuje v boji proti přesile. Nejhorší pak při tom bylo, že národ sám celkem ani nebyl si vědom tohoto nebezpečného stavu svého, že snášel svůj osud klidně tak, jako světu od-

Čechen und auch die nur in den untern Klassen hiermit im Sinne gehabt habe. Ba arciže tak myslil, ovšem jak povídá, jest to obyčejný předsudek o Češích... Item, vypravuje, jak klesl národ český, a jiné věci, které dávno víme; jak málo je pravých vlastenců, a ti, kteří jsou, jaké jsou to spanilé duše, sami do sebe se uzavírající, jejichžto důvěru ne tak lehce získati lze; atd.... Item jak český jazyk nehrubě k spisování způsobný — a jak hubená jejich literatura z několika toliko chatrných překladů pozůstávající..." (Viz i doklad o vlastenci Frant. Jos. Slámovi v Rybičkových „Předních křisitelích" na str. 333. a 334.)

umřelý vězeň, který konečně, zvyknuv temnotám žaláře svého, zapomene na své prospěchy a potřeby, jež upoutávaly jej kdysi k veřejnosti; ba národ náš necítil již ani tíže svých okovů, míně je býti nezbytným přívěskem svého bytí. V takovémto zápase o bytí či nebytí bylo ovšem ustoupiti svrchovaným směrům ideálním před tím, co blíže leželo, nutné totiž snaze, by národ český vůbec udržel se na živu.

Co právě řečeno jest o úkole českého písemnictví doby přípravné, platí o veškerém písemnictví doby té a zvlášť o písemnictví krásném neboli básnickém. Nebylotě pouze básnictví, které tehdejší básníci zasazovali se zvelebiti, nýbrž i řeč a národnosť česká vůbec. Křísiti život národní a probouzeti vlastenectví bylo, jak na svém místě (na str. 43.) vyloženo, výhradným úkolem básní prvého spolku básnického, jehožto náčelníkem byl Václav Thám, a týž skoro jen úkol měly básně také básníků pozdějších, budíce dřímající a vybízejíce i pobízejíce ospalé a netečné. Přihlédnemeli pak nestranně k tomu, co vykonal ku prospěchu národnosti české básnický spolek vlastimilovných jinochů, jejž Antonín Jaroslav Puchmajer založil a z něhož i Josef Jungmann vzešel, byv účasten sbírek Puchmajerových, věru nelze ani dosť oslaviti zásluhy spolku onoho. A nelze kromě Puchmajera a Jungmanna neblahoslaviti zejména také bratří Vojtěcha a Jana Nejedlého i Šebestiána Hněvkovského a s nimi starobylého Žebráka, z kterého vyšel vzácný ten trojlístek vlastenecký, a zcela oprávněně sluší k nim ke všem třem vztahovati prorocká slova Jana Nejedlého, která, když přečetl Hněvkovského „Děvín", r. 1802. pronesl takto: „Žebrák nebude míti z rodiny své hanbu u potomkův, ač jest jen malé hnízdo!" *)

Básnictví tedy za doby přípravné jevilo se více jako prostředek jiného ještě cíle. Ovšem nebylo ani mezi těmi básníky, kteří výhradněji toliko básnictví pěstovati zamýšleli a také skutečně k tomu nadání měli, takového genia básnického, jenžto by byl zápalem opravdivého zasvěcence vytrhl sebe a hlouček druhů svých z mezí, ve které řeč, výchova a vůbec jsoucí tehdáž u nás duch je vtěsnával; nebylo mezi nimi nějakého zvláštního, samostatnou tvorbou vynikajícího, neobyčejnou obrazotvorností a citem uchvacujícího

*) Viz na str. 328. Rybičkových „Předních křisitelův".

vyvolence; básníkové čeští tehda, kdy vůbec vše, co českého se objevilo, bylo nadšeně vítáno, kdy každičký nový český spisovatel obracel záhy po sobě pozornosť všeobecnou, nedodělali se rázu individuálního, nýbrž více toliko veršovali, než opravdově básnili, více kvítků cizích do české zahrádky přesazovali, nežli původních plodili, a ani nejnadanější a nejplodnější z nich nemohli vybaviti se z názorův obmezených, za to však upříti nelze, že to, co tomu a onomu z nich básnického vzletu se nedostávalo, nahrazoval aspoň částečně svou pílí a horlivostí vlasteneckou. Proto důležitosť básnických děl jejich jest daleko větší nežli vniterná cena většiny z nich. Tyto, nyní zapomenuté básně probouzely, křísily a vzdělávaly cit vlastenecký a smýšlení i uvědomění národní co nejplatněji a nejvydatněji, ano času svého, jsouce zpívány nebo přednášeny, činily takořka pravé divy.

A ta horlivosť vlastenecká básníků doby přípravné byla věru velepodivuhodna. Bylo jim zápoliti s tehdejším duchem šosáckým neméně nežli s jazykem. A netoliko překážky vnější, bylo jim překonávati také překážky vniterné. Vždyť byli syny doby pokleslé, byli v mezích doby té vychováni, názory jejími nasyceni a kromě toho byli vydáni návalům cizoty, dorážející na ně násilně se všech stran.

Ale vlastenecká horlivosť jejich nelekala se ničeho. Nelekali se první vzdělavatelé novověkého básnictví českého ani výsměchu ani všelikých úšklebkův a příkoří, nýbrž pracovali usilovně, pracovali s mladistvým nadšením a mužnou snahou, pracovali nezištně, obětavě.*) Odměny hmotné nenadáli se a neočekávali nižádné, přáli

*) Stojte zde některé toho příklady. Nedlouho před rokem 1803. básník Josef Heřman Agapit Galaš, přeloživ z němčiny Gessnerovy selanky, napsal: „Vím sice, co docela zněmčilí řeknou, a slyším již z daleka jejich potupného chechtání mé uši bolestně obrážející ohlas, an takto zní: ha, což to za pošetilou opovážlivosť, Gessnerovu Músu z plodné německé půdy na pustý slovanský louditi suchopar?... Nicméně přece já vroucnou vlastenskou nutkaný láskou pokusím se v tom, jakžkoli tuze a takměř dvě sta let již zpuštěném poli aspoň svůj pilně vzdělávati podíl...“ (Viz na str. 117. a 118. „Časopisu Matice moravské“, roč. 1877.) — Obrázek, jak byl Josef Jungmann šlechetným a obětavým pro svůj národ, jeví se nám v tomto příběhu. Jungmann, jsa gymnasijním professorem v Litoměřicích, vyučoval v tamějším semináři bohoslovce češtině zdarma. Vyučování toto, ačkoli neobligátní, nebylo mu sice zakázáno, avšak k vyučování vykázána mu r. 1810. nepřiměřená světnice. Leč ani to nepo-

si toliko, by nedostalo se jim za básně jejich nevděku. I napsal r. 1813. Bohumír Jan Dlabač vším právem epigramm „O básnířích českých“ tento:

Básnířů jest v Čechách dosti
bez vší jaké odměny;
kdybys je měl v uctivosti,
básnili by bez změny. *)

A podobně také právem o tehdejších spisovatelích českých vůbec napsal r. 1820. František Palacký: „Osud spisovatelů českých jest obzvláštní na světě a — závisti hodný. To zajisté světle dovésti se může, že jich ani zisku naděje, „ana všecky kola pudí v věčném světa orloji“, ani zevnitřní česť ani cti a slávy žádosť, také odrod pouhé zištnosti nemámí a nevábí, nýbrž samo to, což na ušlechtilé duchy samo sluší, horlení a enthusiasmus vlastenectví. V tom, v povědomí vyplněné povinnosti a v požívání toho dobra i té krásy, kterou tvoří, nachází spisovatel český jedinou, ale hojnou odměnu za všecko snažení své.“ **) A té horlivosti vlastenecké

---

strašilo horlivého Jungmanna, a ve svém dopise k Ant. Markovi praví: „Já třebas v chlévě česky učiti budu.“ (Viz v Zeleného „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 40.) — Karel Ignác Thám, ačkoli stále pracoval, přece zápasil s nedostatkem. Když r. 1816. zemřel, nebylo zač ani koupiti rakev. Kdyby Josef Dobrovský, třeba že velikým příznivcem Thámovým nebyl, někdy až příliš ostře jej ve spisech svých nabíraje, nebyl ji koupil, byl by býval pohřben jeden z prvých křisitelů našich — v pytli. (Dle „Rodinné kroniky“, roč. 1865., str. 171.) — Dominik František Kynský nevydal spisu svého, pokud nemohl jej vydati nákladem vlastním. Psal v té příčině r. 1818. Jos. Lib. Zieglerovi mezi jiným: „Mámť tu vadu do sebe, že když vaječko vysedím, co pštros rovně o jeho vylehnutí se starám. Mámli tolik peněz pohromadě, že mohu ono slovíčko „nákladem spisovatelovým“ připsati, milerád je vlasti obětuji: ale než bych čeho tiskaři dal, raději bych to snad na pranýř přibil. Druhdy bývali tiskaři ctižádostiví umělci, teď větším dílem řemeslničtí výdělkáři...“ (Dle časopisu „Vesny“, roč. 1852., str. 137.)

*) Otištěn ve Hromádkových „Prvotinách“, roč. 1813.

**) Viz v „Musejníku“, roč. 1879., na str. 382. — Koncem doby přípravné již i hmotná stránka českého spisovatelstva lepšiti se počala, a spisovatelé již i peněžitého honoráře, „čestným“ řečeného, aspoň poněkud nadíti se mohli. Dominik František Kynský psal na př. Václavu Hankovi 26. července r. 1818.: „Rýmované bajky p. Chmely, o jejichž leposti jsem se z Hýblových „Rozmanitostí“ přesvědčil, snažně jsem zdejšímu (t. j. brněnskému) tiskaři Fraslerovi poručil. On se ochotným k jejich vytisknutí propůjčiti chce, toliko žádá čestné zvěděti, a sice na penězích, o darování výtisků nic slyšeti nechce.

děkujeme za počátky novočeského písemnictví vůbec a za rozvoj jeho další.

Vzdělavatelé novočeského písemnictví za doby přípravné vykonali dojista vše, co vůbec za jejich poměrův a okolností bylo možno. Ale netušili, jak blahodárné účinky jejich úsilí a jejich činy míti budou v budoucnosti; nenadáli se, že pracemi svými dají podklad k novému českému písemnictví, které zase stane se buditelem netečných posud vrstev národu našeho. Řídili se jen asi tím, čím řídil se Josef Jungmann, píše 30. prosince r. 1809. Antonínu Markovi: „Ty smutné myšlénky, které Vás troudí, i mne stíhají. Durich, Pelcl, Procházka jsou tam;*) jediný Dobrovský mezi námi. Zatím, pomněje na lidských věcí nestálosť, tím se kojím, že, dokavad národ nepojde, vždy někdo k zvelebení vlasti se narodí; ano právě ta smutná mužův tak výborných . . .**) mne více pamatuje, že již na nás dochází o vlasť se starati. Když starý hospodář usne, mladý k domácnosti hleděti musí; že nemá té zkušenosti — což na tom! Dobývej jí! Na nás jest pořád, kdo z nás může, ten pracuj, abychom (možnáli) lepší vlasti dochovali potomkům, než nám od předkův zůstavena. Pojdeli vlasť, ať jen za nás, okolo nás, dokud my saháme a stačíme, nepojde.“

A jejich úsilí a činy dodělaly se brzo značných úspěchů. Již koncem doby přípravné počalo jasněji svítati na obzoru českého písemnictví a také čtenářstva přibývalo. Slovem, vzdělavatelé novočeského písemnictví za doby přípravné vystavěli mu pevné základy, připravivše v té příčině národu našemu lepší budoucnosť, a doba českého písemnictví z let 1774.—1820. jest v pravém toho slova smysle — dobou přípravnou.

Než ačkoli, jak vyloženo, důležitosť plodů českého písemnictví doby přípravné jest velmi veliká a zásluhy spisovatelů tehdejších neocenitelny, přece již nyní osoby, které před 60—100 lety v roz-

---

Neobtěžujte sobě p. Chmelovi to vyříditi s mým uctivým pozdravením. Toliko mu radím, aby raději méně čestného žádal (víte, jací držgrešličkové tiskaři jsou)...“ (Viz v „Musejníku“, roč. 1881., na str. 111.)

*) Totiž zemřeli.

**) Zde něco „vytrženo v listu“, jak poznamenáno v „Musejníku“, roč. 1881., na str. 506., kde list ten jest otištěn.

voji duchovního života našeho zaujímaly místo neposlední, i jejich činy jsou ve všeličems mlhavými. Spisy tehdejší rozebrány, rozptýleny, potraceny, takže již i spisů v nejedné příčině pozoruhodných a zajímavých z doby té nikde dopíditi se není možno, jiné pak jsou již řídkými vzácnostmi, a o životě spisovatelů některých nevíme již zcela ničeho. *) Časopisy tehdejší málokdy zmiňují se o osobních osudech spisovatelův a též o činnosti jejich slovesné vyskýtají se v nich toliko plaché zmínky. O vlastním jejich životě, o způsobě jejich studií, o společných poradách, o vzájemných pobídkách ku práci na roli národní, slovem o všem tom, co bývá předmětem soukromých hovorů přátelských, mluviti veřejně nebylo tehdáž obyčejem. **) Nám ukazuje se pouze dílo již dokonané, cesty však a prostředky, lopoty a zápasy, kterými bylo se ho dodéláno, namnoze zakryty jsou nám oponou neproniknutelnou. Jedinou, a to vydatnou v tom pomůckou byly by dopisy, ale těch bohužel zachováno na dny naše velice poskrovnu. A přece jak potřebno poznati co nejdůkladněji dobu tehdejší! Doba zajisté roste z doby, výsledek z výsledku, zdar ze zdaru, vše má svou příčinu. I jest

*) Viz na př. na str. 35., 37., 50., 72., 81., 99., 174., 231. a 245. tohoto spisu.

**) Ani prostá jména spisovatelů své doby, jak výše (na str. 207.) řečeno, František Martin Pelcl neodvážil se jmenovati, a Jan Josef Rulík napsal v předmluvě k svému „Věnci pocty ku poctivosti učených, výborných a statečných Čechů“ toto: „Nechtějte mi za zlé pokládati, učení, výborní a stateční páni Čechové, že jsem mimo vědomí vašeho tuto knížku, an „Věnec pocty“ slove, ku poctivosti vaší sepsal a v ní vaše jména jakož i jiných horlivých vlastencův a vašich následovníkův potomkům vašim k památce známá učinil a pozůstavil . . . Tajno mne není, že o přítomných a spoluvěkých psáti mnozí spisovatelé za pochvalu nesoudili, a přidrževše se toho pravidla, svým spoluvěkým zřídka co podobného činívali, aspoň činiti neschvalovali . . .“ A spisek tento mimo „Krátké historické vypsání o učenosti české“ obsahuje v pravém slova smysle toliko „Jména učených, výborných a znamenitých Čechů osmnáctého století“ a „Jména horlivých vlastencův a spisovatelův českých výborných“; pouze tu a tam nějaké pochvalné epitheton připojeno a za seznamem jmen potom uvedeno „Poznamenání knih českých, kteréž od léta 1782. mimo jiných spisů až do nynějšího času, jakž se zběžně shledalo, na světlo vyšly“, na konec pak „Závírka“, ve které Rulík vybízí své čtenáře, by knih českých si vážili a dle možnosti zaopatřiti si je hleděli. — Ostatně také sám Josef Jungmann napsal ještě r. 1825. v prvém vydání „Historie literatury české“ na str. 495. o své době: „Ousudek o každém básníku zvláště zůstaven budiž potomstvu.“ — Viz i v „Osvětě“, roč. 1879., na str. 893. a 894.

potřebí poznati dobu tehdejší co nejdůkladněji, bychom řádně rozuměli dobám následujícím....

Avšak vraťme se z dnů nynějších zase před rok 1820. a pohlédněme se ještě celkově po prvých začátcích českého písemnictví doby přípravné.

Již výše v závěrečné této úvaze podotčeno, že v každém obnoveném písemnictví, jak přirozeno, vzděláván jest nejprve jazyk, a tu byl Josef Dobrovský, jehožto pitevným nožíkem jazykovědným domněle mrtvý jazyk český nového života nabyl, obdržev i hojné posily obranami, vydanými na prospěch národnosti české.

Z obran těch zejména byla význačnou „Obrana“ Karla Ignáce Tháma, vydaná r. 1783., ve které mnohem ostřeji nežli Bohuslav Balbín ve své rozpravě latinské krajanům svým a jmenovitě šlechtě v Čechách vyčítal, že zanedbala svou řeč mateřskou, napomínaje ji tak řízně, že spisek dojista nebyl by býval mohl býti tiskem ani vydán, kdyby právě před tím (r. 1781.) censura nebyla bývala uvolněna. Když Thám svým vrstevníkům vylíčil, jak druhdy česká řeč v Čechách byla vzdělávána, píše: „Ejhle tedy otců našich pro zachování a vzdělání jazyka svého horlivé snaženství a hrubé předsevzaté práce, ejhle hrozná nebezpečenství zmužile a hrdinně podniklá! Rděte se hanbou, potomkové jejich, daleko, daleko od šlépějí slavných předků uchýlení! Rděte se, všichni, ježto, ó žel! v jazyku, od předků vždy zachovaném, rozhojněném a zvelebeném nepovědomí jsouce, mrzce jím zhrdáte. Rděte se i vy, kteří jste v ostříhání jeho nedbanlivými a lhostejnými se prokázali a snad, nastojte, zhouby jeho žádajíce, rozmanitých k vykořenění jeho rad podávali. Ó, jak truchlou pro Bůh za dnů našich jazyk český vzal proměnu! Nevypravitedlná zajisté jest nevážnosť a bezsmyslnosť jazyka, v němž zplozeni jsme, kteréhož předci chtíce zachovati, válečným před nepřátely hájili ramenem, lehce sobě vážiti, zavrci a dokona z vlasti své vyhlazovati! Ó, kdyby nyní ožili milí předkové naši, kdyby procitl M. Jan Hus z Husince, Bohuslav Lobkovic z Hasenšteina, Karel Žerotín, Jan Hodějovský, Daniel z Veleslavína, Jan Amos Komenský, Bohuslav Balbín a jiní, ó, jak by se mútili, jak by žalostili, vidouce, že jazyk jich milostný, od nich vždy velebený, za dnův nynějších od samých vlastenců hanebně zanedbán a potupen jest, přeušlechtilé pak jich spisy a práce onde po různu rozmetané práchnivějí, nastojte, — a červivějí!... Vás viním, ó, kletí

zemané a šlechtici, ježto liknavostí a nedbanlivostí jste takměř zvášnivěli. Milosť k vlasti vaší, kteráž vždy plápolati má, uhasla, nastojte, a hle, lásku k vlasti v srdcích krajanů již již se snad zaněcující, udusila! Vy, kterýmž přileží býti původcemi a podpůrcemi dobrého vlasti a slávy jazyka mateřského, tím pak příkladem krajany k podobnému úsilí chvalnému ostnem téměř pobádati, ó, žel! kmen jste míjící a hynoucí velebnosti jazyka našeho, Čechům k útulnosti a lhostejnosti podnětu dávajíce a od podnikání prací vlasti platných zúmyslně jich odvozujíce. Skřemenili jste se, bídníci, vlasť svou potupivše a o zem jí udeřivše. Neboť přilnuli jste k libostem, rozkoši a vílnosti dráždění v nejmrzčí rozmary a prostopášnosti se vydavše. tapáte v nich a se pohřižujete. Ouprava, stkvostnosť, zpupnosť a lakota osedlala vás tak, že není lze něčeho vlasti prospěšného obmejšleti, tím méně co předsevzíti a v skutek uvésti . . . Ó, běda vám, o kterýchž když potomkové někdy uslyší, drkotati*) budou! Ó, kýž raději jména vaše v potomství na věky zpráchniví, by potomkové, pomníce na vás, neobnovili trud a žalosť svou . . .“

Nelze nepřisvědčiti, že tato slova Thámova jsou velice mohutna co do výrazu. Avšak na odrodilou šlechtu, které svědčila po přednosti, neúčinkovala; nečetlať zajisté šlechta ta za oné doby nižádné knihy české, tudíž ani Thámovy „Obrany“. Ale Thám nepřestal na tom, aby toliko jiné napomínal a povzbuzoval, nýbrž i sám se svým bratrem Václavem úsilně chopil se díla.

Úsilím bratří Thámů zřízeny tři spolky na zvelebu českého písemnictví, spolek divadelní, spolek básnický a spolek slovníkářský, z nichžto spolek divadelní byl ve příčině národní nejdůležitější, spolkem pak slovníkářským dostalo se horlivých nástupců jazykovědným snahám Dobrovského.

Touže dobou vyskytly se také začátky českého časopisu belletristického i „Noviny“ Václava Matěje Kramériusa, a František Faustin Procházka přeložil s Michalem Fortunátem Durichem bibli a jal se vydávati starší spisy české.

Jinak ovšem poněmčující doba císaře Josefa II. (1780.—1790.) nebyla přízniva snahám českých vlastenců. Censury knih nebylo se sice příliš obávati, ale v každém jiném směru vláda, z největší

*) = třásti se.

části již poněmčená, bděla velmi ostražitě, by snahy národnostní se nevzmohly, ba také latině bylo ustoupiti před němčinou ze síní vysokých škol pražských. Avšak, ačkoli professoři nepřednášeli tu česky, přece někteří z nich dávali na jevo přízeň svou k zemi a národu českému a účinkovali v té příčině blahodárně na své posluchače, což jmenovitě říci jest o professoru Stanislavu Vydrovi.

Lepší časy snahám českých vlastencův ukazovaly se více méně, když nastoupil vládu císař Leopold II. (1790.—1792.) a potom František I. (1792.—1835.).

R. 1791. František Martin Pelcl vydal prvý díl své „Nové kroniky české“ a prospěšně působil jakožto professor řeči a písemnictví českého při vysokém učení pražském. R. 1795. Antonín Jaroslav Puchmajer vydal prvý plod básnického spolku, jehožto náčelníkem byl, a plodu toho účasten byl již i Josef Jungmann, který za nedlouho po té obohatil básnictví české svými překlady i básněmi původními, a téhož roku vzniklo také prvé české knihkupectví, Kramériusova „Česká expedice“.

Všechny tyto prvé začátky českého písemnictví doby přípravné zapustily pevné kořeny, i byl tím další jeho rozvoj nejen snadnějším, ale také možným učiněn. Povšimněme si ještě některých jiných jeho vlastností.

Řečeno výše (na str. 269.), že mezi vzdělanci byli odběrateli knih českých za doby přípravné nejvíce kněží a že mezi kněžími bylo také mnoho spisovatelů.

Ctihodnému kněžstvu českému náleží vůbec veliká zásluha, že s upřímnou láskou k vlasti obětavě přispělo vzkřísiti a zvelebovati řeč a písemnictví naše, že tutéž lásku šířilo a udržovalo v lidu, pečujíc zároveň též o vzdělání jeho. Velebné kněží vidíme mezi prvými buditeli národu svého, mezi pilnými pracovníky na poli literárním, aniť bádají v jazykovědě, v dějinách českých i všeobecných, vynášejíce na světlo zprávy o české minulosti, by příkladem otců povzbudili pokleslou mysl potomků, by naučili je českou řeč a vlasť znáti a milovati a k zvelebě její pomáhati.*)

Byliť kněžími: Bohumír Jan Dlabač, Václav Stach, Antonín Jaroslav Puchmajer, Vojtěch Nejedlý, Josef Miloslav Rautenkranc, Samuel Rožnay, Bohuslav Tablic, Dominik František Kynský,

*) Viz i na str. 20. tohoto spisu.

František Josef Rayman, Antonín Marek, Josef Liboslav Ziegler, Matěj Josef Sychra, Josef Dobrovský, Aleš Vincenc Pařízek, Frant. Novotný, František Faustin Procházka, Vojtěch Josef Sedláček, Gelasius Dobner, František Pubička, Mikuláš Adaukt Voigt, Václav Michal Fortunát Durich, Karel Rafael Ungar, Vincenc Zahradník, Stanislav Vydra, Josef Ladislav Jandera a j. Úkaz ten, že vzdělavatelé novočeského písemnictví za doby přípravné byli větším dílem kněží, jest jistě pozoruhodný, a dálo se to — „snad proto, že v té třídě více bylo příležitosti k učeným zaměstnáním". *)

Ostatně příčina toho, že ten aneb onen jal se za doby přípravné vzdělávati novočeské písemnictví a že vůbec z poněmčilého Čecha stal se horlivým národovcem, byla mnohdy velice nahodilá, jako na př. u Antonína Jaroslava Puchmajera a Vojtěcha Nejedlého, které přeměnil Šebestián Hněvkovský, o čemž bylo již výše (na str. 53.) promluveno. Stojte zde ještě některé jiné zajímavé toho doklady.

V Josefu Jungmannovi až do r. 1793. dřímal cit národní a s ním i snaha, by přiučil se důkladně češtině. Roku toho, studuje již filosofii, pozván byl o prázdninách jedenkrát od strýce svého, kde někteří z jeho příbuzných stolovali. Počal živěji míchati se v rozmluvu, mysl však ubíhala tryskem, an jazyk vázl v tenatech; vždy mu devět německých výrazů tanulo na mysl nežli jeden český. Tu jedna z hostí v upřímnosti prostosrdečné pronesla jej ohromující slova: „Já vždy slýchala, že pouze v Otročinovsi (odkud byla) koktají, ale nalézám to také v Hudlicích." Vše se zamlčelo, Jungmann pýřil se hanbou a zlostí a, cítě nedostatek mateřštiny, hned si umínil jí lépe se přiučiti. Od té doby stal se Čechem, aspoň vůlí upřímnou.**)

Jako u Jungmanna tak i u Františka Palackého byl stud prvou pobudkou, by hleděl důkladněji seznámiti se s mateřskou řečí českou. Když totiž r. 1813. vracel se z letních prázdnin od rodičů do Prešpurka na další studie, zdržel se za příčinou špatného počasí několik dnů v Trenčíně u tamějšího měšťana, jehožto syn býval mu za předešlých let, pokud Palacký studoval v Trenčíně,

---

*) Pypinova a Spasovičova „Historie literatur slovanských" na str. 378. dílu II. českého překladu Kotíkova.

**) Dle Zeleného „Života Josefa Jungmanna", str. 17., a dle Jungmannových „Zápisků", str. 38. a 39.

nejmilejším společníkem. Onen měšťan čítával rád české knihy a odebíral „Vídeňské noviny“, které Jan Nep. Hromádko vydával. Nerozuměje leccemu v těch českých novinách žádal Palackého, by mu to vyložil; ale tu se ukázalo, že Palacký tomu rozuměl ještě méně, a se studem bylo mu vyznati, že dosud knih českých sobě nevšímal. I umínil si věnovati od té chvíle všechny schopnosti a síly své tomu, by povznesl národnosť českou.*)

Vojtěch Josef Sedláček neměl až do r. 1816. zcela nijakého účastenství v tehdejších českých bězích literárních, nevěda vůbec, že by bylo nějakého písemnictví českého. Teprv, a to pouhou náhodou, r. 1816. stal se z dosavadního lhostejného a nevědomého Šavla opravdovým, ohnivým Pavlem a přehorlivým dělníkem na národu roli dědičné. Poptávaje se totiž jednoho dne na poště plzeňské po německých novinách a časopisech spatřil tam náhodou Hromádkovy „Vídeňské noviny“. Zvědavostí jsa puzen, sáhl po příloze k novinám těm přiložené, obsahující básnické a jiné práce literární. Četl a žasl! Příloha ta obsahovala v sobě mimo jiné kusy i báseň plynně a lahodně psanou, při tom tak vzletnou a dojemnou, že něco podobného v jazyku německém ani jiném Sedláček dosavade sotva čísti byl uvykl. Jako by mu prý spadlo bělmo s očí, cítil sebe najednou očarována a jako navrácena ve dny svého dětinství, kdež uchu jeho s rozkoší slýchati bylo sladké zvuky řeči mateřské.**)

Takovýmito a podobnými náhodami dostalo se nám prvých vzdělavatelů písemnictví novočeského! Dojista již i v tom jest něco zvláštního, neobyčejného.***)

---

*) Dle „Slovníka náučného“, str. 25. dílu šestého, a Kalouskova „Nástinu životopisu Františka Palackého“, str. 7.

**) Dle Rybičkových „Předních křisitelů“, str. 289.

***) Mnohdy také dařilo se národovcům českým i ryzí Němce dosti snadno nakloňovati českému písemnictví. Josef Vlastimil Kamarýt na př. psal 8. května r. 1820. Františku Ladislavu Čelakovskému: „Pan z Griez četl z žertu pomaloučku „Rozmanitosti“; tím dostal pomalu chuť k češtině. Později jsem mu dal k čtení první zpěv Iliady od Nejedlého, a hle s ochotností nedočkavou žádal o následující zpěvy, nevěda jich na světě nebyti. S jakým potěšením vyznal, jak mnohem dokonaleji Homér češtinou vyložen jest než němčinou, jak velmi se mu líbí, ano již se pronesl, že bych brzy z něho udělal Čecha. Teď čte „Královédvorský rukopis“. Nebyloliž by to něco velkého z takových odpůrců činiti (dovol) proselity? Nenadím se sice toho, že by cele

Co týče se směrů, kterými české písemnictví bralo se za doby přípravné, byli hlavními představiteli jejich tito: František Faustin Procházka byl představitelem směru, díla stará znova otiskovati, Václav Matěj Kramérius představitelem směru, nové spisy způsobu prostonárodního skládati, a Antonín Jaroslav Puchmajer představitelem směru, pěstovati básnictví. Nejčilejším a nejpraktičnějším byl Václav Matěj Kramérius, nejvědečtějším Josef Dobrovský. Protřelejší a umělečtější vkus do písemnictví zavésti vynasnažil se Josef Jungmann, jenž i jinak již za doby přípravné byl namnoze duchem a středem skoro všeho českého života literárního; již „na samém počátku své vlastenecké činnosti“ — tak vyjádřil se o něm přední literární dějepisec český *) — „objevil se co nejslavnější representace národní idee a národních snah českých v oné době“.

Směru, díla stará znova otiskovati, bylo předním úkolem obnoviti přerušenou duševní spojitosť mezi dobou novou a starší. Úkol tento kromě toho připadl měrou největší, jak již výše (na str. 196.) řečeno, dějepisectví. Snaha pak, poznati starobylosť, jsouc živena jednak živějším proudem vědy dějepisné, jednak životem samým, který hledal nových opor veřejných a spěl k většímu a většímu národnímu uvědomění, odměněna byla stkvěle r. 1817. nálezem „Rukopisu královédvorského“ a „Rukopisu zelenohorského“, který r. 1818. byl poslán „Museu českému“.

Směru, díla stará znova otiskovati, příbuzným aspoň částečně jest i směr, vydávati překlady starých klassiků řeckých a římských. A také v této příčině za doby přípravné vykonáno nemálo, a klassikové řečtí a římští značně prospěli tehdejšímu písemnictví českému. Byliť spisovateli tehda kromě kněží hlavně professoři, tedy přímo klassicisté neb aspoň muži klassickým směrem odchovaní. I jest ovšem úplně přirozeno, že takovíto spisovatelé obírali se rádi oborem, který za jejich studií nejvíce zaměstnával mysl jejich a který nyní mnohým z nich byl i životním povoláním. Mimo to dbali pěstovati ten obor i dojista proto, že byli si dobře vědomi užitku z toho plynoucího písemnictví vůbec a zejména

---

se zčeštil — ale jižť vyznání jeho mne potěšilo. I jeho maminka čtla tu částku Homéra. Kéž se pomalu všickni Nečeši přesvědčí o milostnosti češtiny!“ (Viz na str. 34. „F. L. Čelakovského Sebraných listův“.)

*) Ferd. Schulz. (Viz v „Osvětě“, roč. 1873., na str. 669.)

také básnictví. Pěstovali obor ten Josef Jungmann, Dominik František Kynský, Antonín Marek, Jan Nejedlý, Jiří Palkovič, Antonín Jaroslav Puchmajer, Samuel Rožnay, Josef Miloslav Rautenkranc a Josef Liboslav Ziegler, podávajíce veřejnosti překlady buď o sobě neb obyčejně v časopisech, a to jmenovitě ve „Hlasateli“ Jana Nejedlého a ve Hromádkových „Prvotinách“. Jiní zase, jako Václav Matěj Kramérius, František Faustin Procházka, Mikuláš Adaukt Voigt a František Jan Tomsa, vydávali překlady starší neb aspoň na přednosti jejich ve svých spisech ukazovali. Leč ani těmto ani oněm neběželo tak o přesnosť filologickou jako spíše jen o příhodnou četbu a formový vzor ke skladbám samostatným; proto starší práce vydávány byly bez oprav, pouze jazyk v nich pozměněn, a při nových bylo hleděno mnohem více toliko k potřebě a chuti časové nežli k důležitosti spisovatelově. Kromě překladu prvého zpěvu „Iliady“ od Jana Nejedlého vzbuzovaly tenkráte největší pozornosť překlady Rožnayovy, které „jsou skutečně velice plynné a mluvou jadrné, ale formálně i věcně nad míru volné, tak že by spíše slouti mohly přebásněním“.*)

Jest poohlédnouti se také po místech, kde jednotliví spisovatelé za doby přípravné působili a po vzájemných jejich stycích.

Středištěm veškerého českého života vůbec i literárního zvláště byla jako vždy Praha. Venkov však měl za doby přípravné mnohem více váhy nežli kdy před tím a potom. Bohumír Jan Dlabač, Václav a Karel Ignác Thám, Prokop Šedivý, Jan Hýbl, Jan Josef Rulík, Josef Dobrovský, František Martin Pelcl, Gelasius Dobner, František Pubička, Karel Rafael Ungar, František Faustin Procházka, Jan Nejedlý, Aleš Vincenc Pařízek, František Bohumír Štěpnička, František Jan Tomsa, Josef Linda, Josef Jakub Tandler, Jan Nep. Štěpánek, Stanislav Vydra, Josef Ladislav Jandera a Václav Matěj Kramérius se svou „Českou expedicí“ i jiní dodávali ovšem Praze důležitosti, kterou nižádné jiné místo pochlubiti se nemohlo; ale většina spisovatelů, ba skoro celá nová škola básnická dlela mimo Prahu.

Mimo Prahu dleli tři nejplodnější básníci, Antonín Jaroslav Puchmajer, Šebestián Hněvkovský a Vojtěch Nejedlý. Puchmajer,

*) Ant. Truhlář ve „Sborníku prací filologických“ na str. 75., kde na str. 78.—98. lze nalézti zevrubný výpočet překladů z oné doby.

byv posvěcen r. 1796. na kněžství, dostal se divným osudem za kaplana nejprve do německé farní vísky Ktiše nedaleko Budějovic, odkudž po dvou letech přišel r. 1798. do Prachatic u Písku, kde pobyl až do r. 1803.; z Prachatic dostal se za ředitele k svému strýci Puchmajerovi do Újezda, odtud brzo do Jinonic za administratora a hned po té do Citolib u Loun; r. 1806. dána mu fara v Radnicích. Hněvkovský odešel z Prahy již r. 1795., stav se radním ve Planicích u Klatov a r. 1805. v Žebráce, kde byl až do r. 1826. Nejedlý, pobyv jako kaplan čtyři léta v Praze, stal se r. 1802. místním správcem duchovním neboli lokalistou v Pečicích u Příbrami, r. 1807. farářem na Velíze blíže Kublova u Křivoklátu a r. 1813. farářem v Mirošově u Plzně, kde setrval až do r. 1826., kdy propůjčeno mu bylo děkanství v Žebráce.

Ale celkem pobyt v různých místech mimo Prahu těmto třem druhům nevadil v jejich činnosti. Stýkali se velmi často písemně, ba též ústně, scházejíce se na umluvených místech. Ano Puchmajerovi na př. pobyt v Radnicích byl vzhledem k jeho činnosti velice milý a příjemný. Žilit jeho přátelé, Hněvkovský a Nejedlý, v nedalekém okolí, i scházeli se po všechna léta buďto v Žebráce nebo v Radnicích a na Velíze, později v Mirešovech. A scházejíce se nebo si dopisujíce, radili se vespolek o potřebách národních i své práce vzájemně dávali si posuzovati. Také všichni tři skoro každý rok i do Prahy putovali, a tu všechny vlastence navštěvovali, zvláště pak u svého nejznamenitějšího a nejlepšího přítele Jana Nejedlého, u kterého přebývali, rokovali o vzkříšení a zvelebě řeči a písemnictví českého.*)

Ke schůzkám jejich zavítávali časem i někteří jiní spisovatelé, zejména Vojtěch Josef Sedláček, jenž od r. 1810. byl professorem v Plzni, kteréžto město také bývalo středem jejich schůzek. Když se sešli, byla radosť a veselí všeobecné. Dokladem toho stojte tu

*) R. 1816. měli na př. schůzku též u Jungmanna v Praze. (Viz v „Musejníku“, roč. 1882., na str. 172.) — Jindy opět i Jungmann byl s nimi u Nejedlého. Stalo se to, jak Jungmann vypravuje, takto: „Po několika letech chtěl nás (t. j. Nejedlého s Jungmannem) smířiti náš Puchmajer. Navštíviv mne ptal se, co proti sobě máme a proč se hněváme. Já řku: nic, a já se nehněvám. Nu tedy poďte k němu, jest tam jeho bratr Vojtěch a Hněvkovský. Volen jsem, dí já, a šel; ale jeho nevlídnosť mne zle přivítala. Vidíte, páni, pravil jsem, že na mně neschází. Buďte zdrávi.“ (Viz na str. 29. zvláštního otisku Jungmannových „Zápisků“.)

vlastní slova Puchmajerova z dopisu jeho, poslaného Sedláčkovi r. 1818.:*) „... V neděli Vás nepochybně v Mirešovech uvidím a zas na několik neděl okřeji; nebo, kdykoli s Vámi se sejdu, jest mi, jakobych Vaší horlivostí vlastenskou občerstvil a zmládl. Pan farář Nejedlý, an mne pozval, dělá mi naději, že se s jeho panem bratrem professorem a s panem Štěpničkou u něho sejdu a snad i s panem Dobrovským, an nyní v Marianských Lázních se nachází. Pro radosť zapomínám, že mám mravence v noze,**) když tak říkaje celý Parnass český v Mirešovech se sejde ..." — Jindy zase, totiž 19. ledna r. 1819. byla slavná a hlučná schůzka u Puchmajera v Radnicích za příčinou jeho jmenin, při které kromě jmenovaných spisovatelů bylo také několik vzácných hostí. A tu Sedláček, vytrativ se na chvíli ze síně hodovní, v největší rychlosti zhotovil báseň, přání ke jmeninám Puchmajerovým obsahující, a přednášel ji potom s velikým důrazem za obecného nadšení a potlesku vlasteneckých hodovníků. — Při jiné takovéto schůzce r. 1820. na faře mirešovské u V. Nejedlého byla čtena báseň, kterou tento ku poctě několika mužův, o národnosť naši zasloužilých, byl složil. Přítomný tu Sedláček, jsa nemálo rozčilen a rozveselen, naléhal na V. Nejedlého, by, až on — Sedláček — zemře, oslavil památku jeho básní podobnou, k čemuž Nejedlý s úsměvem odpověděl, že mu toho nemůže slíbiti, ježto nelze nadíti se toho, by on — Nejedlý — jsa již valně v letech pokročilý, měl životem přečkati Sedláčka, muže mnohem mladšího a čilejšího. Poněvadž však Sedláček od své žádosti neustával, Nejedlý slíbil, ovšem více žertem než opravdově, že vyhoví přání Sedláčkovu. Když pak mimo nadání Sedláček 12. února r. 1836. zemřel, Nejedlý dostál věrně danému před patnácti lety slovu a zhotovil tklivou elegii na smrť jeho.***)

A netoliko na sebe vespolek účinkovali, povzbuzujíce a rozněcujíce se k práci na národu roli dědičné, rozlévali také vlasteneckého ducha svého mezi obyvatelstvo, v němžto žili, rozmlouvajíce s ním, poučujíce je a lásku k vlasti v ně vštěpujíce. Hlavně pak

---

*) Viz na str. XIX. Sedláčkova životopisu Puchmajerova v prvém svazku jeho „Básní".

**) Dohlížeje jedenkráte na dělníky, pracující na zahradě, kterou v Radnicích na své útraty založil, a dívaje se na hasící vápno, Puchmajer spadl do vápenice a opařil si nohu; churavosť z toho na noze trvala mu až do smrti.

***) Viz poznámku ***) na str. 72. tohoto spisu.

snažili se rozmnožovati všude, kde dleli, víc a více chuť k četbě spisů českých a zakládali za tím účelem i zvláštní spolky čtenářské. Prvý takovýto čtenářský spolek v Čechách založil r. 1818. Antonín Jaroslav Puchmajer v Radnicích,*) a příkladu jeho rychle také jinde následováno, takže do r. 1820. vyskytlo se devatero takovýchto spolků, které velmi blahodárně jaly se působiti, a tudíž nemálo jest litovati, že nepříznivými okolnostmi a osočováním zjevných i tajných nepřátel národnosti české v brzce ve své činnosti ochably, ano i docela zanikly. Kromě spolku radnického stal se nejzáslužnějším a potrval nejdéle z nich spolek ve Spáleném Poříčí, městečku u Plzně, který založil r. 1819. Sedláček.**)

Jako takto na západě Antonín Jaroslav Puchmajer, Šebestián Hněvkovský a Vojtěch Nejedlý připravovali nové pevné základy národu českému a jeho písemnictví, podobně na východě zase Josef Liboslav Ziegler učinil nepatrnou vesnici horskou Dobřany, kde byl v letech 1809.—1817. lokalistou, na čas shromaždištěm mnohých českých spisovatelův,***) a ve blízkém okolí žili Michal Silorad Patrčka, František Josef Rayman, Antonín Marek a Matěj Milota Zdirad Polák, ze vzdálenějších pak přízně Zieglerovy dožadovali se Dominik František Kynský, Vojtěch Josef Sedláček, Bohuslav Tablic, František Bohumír Štěpnička, Jan Hýbl, Matěj Josef Sychra a j.

Na pobudku a domluvu Zieglerovu čeští spisovatelé a vlastenci tehdejší začali též užívati vedlé svých křestných ještě jiných, jednak starších jednak znova tvořených jmen českých. Jedenkráte bylo několik přátel a dobrých známých u něho shromážděno a mluveno o věcech písemnictví a národnosti české se týkajících. Uživ toho Ziegler promluvil o nepěkném obyčeji, jenž u obyvatelstva nižších tříd tehda byl zavládl, užívati totiž místo dřívějších Janů, Václavů, Jiříků, Kateřin a pod. jmen neznámých, novětvořených divoromantických: Roderichů, Fridolinův, Adelsteinů, Valdemírů, Vendelínů, Rosamund, Leokadií a pod., a ukázal důtklivě a jadrně, kterak každá, v cizozemských způsobech sobě libující pošetilosť nemálo jest na ujmu citu a vědomí národnímu a kterak právě před-

*) Viz „Dějiny čtenářské společnosti radnické“ v „Besedě“, roč. 1864.
**) Viz na str. 295. a 311. Rybičkových „Předních křisitelův“.
***) Viz o tom na str. 132. tohoto spisu.

kové naši rázněji a národněji si počínali, pokud libovali si v obyčejích, krojích a jménech domácích a vlasteneckých: Vratislavech, Bořivojích, Soběslavech, Boženách, Ludmilách a pod. I povzbuzoval přítomné tu přátely své, by, hledíce tím oživiti cit vlastenecký, působili k tomu, by zase bylo užíváno oněch jmen národních. Jakož pak Ziegler již před tím k svému jménu křestnému přibral si druhé české jméno „Liboslav", přimlouval nyní také shromážděným vlastencům, aby taktéž se zachovali, čehož oni poslechnuvše, nazývali se potom: Jaroslavy, Zdirady, Silorady, Hostivíty, Miloslavy, Radomily, Bohumily, Vlastami, Ludmilami a pod. Věci této dostalo se později nemalé pochvaly a takového účastenství, že skoro každý spisovatel a vlastenec k svému jménu křestnému jiné jméno české připojil.*)

Také Josef Miloslav Rautenkranc účinkoval velmi horlivě a úspěšně na různých místech svého pobytu mimo Prahu. Byv posvěcen r. 1798. na kněžství, byl vyslán za kaplana do Nebovid v Čáslavsku, odkudž r. 1799. přesazen do Cirkvice u Kutné Hory; ochuravěv však, byl dán r. 1802. na zatímný odpočinek, i odebral se do Králové Hradce a r. 1803. do Jaroměře; r. 1805. stal se katechetou v Nových Dvořích v Čáslavsku a r. 1812. farářem v Sedlci u Kutné Hory.

Rautenkranc měl i zvláštní zálibu putovati, a to vždy pěšky a obyčejně času nočního bez všelikého zření na počasí a délku cesty; vykonati šest mil cesty ze Sedlce do Králové Hradce bývalo mu hříčkou. Také nebývalo nic neobyčejného, že uslyšev, že vyšla v Praze nějaká nová kniha česká nebo že tam přijde některý z dobrých známých jeho — najednou u večer vydal se pěšky na cestu a druhého dne záhy z rána byl již na snídání u přítele svého Jana Nejedlého. Zakoupiv pak vyšlé právě knihy a časopisy české a vyptav se na všeliké noviny a záležitosti vlastenecké, vracel se opět u večer do Nových Dvorů nebo do Sedlce, kam příštího rána dorazil.**)

Někteří z lepších spisovatelů doby přípravné žili také na Moravě. Připomenouti si jest zejména Dominika Františka Kynského, který byl v letech 1809.—1820. při filosofickém ústavě v Brně — před tím byl r. 1801.—1803. ve Slaném, r. 1803. až

*) Viz na str. 172. Rybičkových „Předních křisitelů".

**) Dle Rybičkových „Předních křisitelů", str. 82.

1805. v Praze, r. 1805.—1806. ve Mladé Boleslavi a r. 1806. až 1809. ve Vídni — a Josefa Heřmana Agapita Galaše, který prožil většinu svého života ve svém rodišti Hranicích u Nového Jičína.

Na Slovensku žili Jiří Palkovič a Bohuslav Tablic, kteří důstojně řadí se svými usilovnými snahami k nejlepším tehdejším spisovatelům v Čechách. Tamže žil i Samuel Rožnay a Pavel Josef Šafařík s Františkem Palackým. Ano, když r. 1803. podařilo se několika národovcům slovenským zříditi při evangelickém lycei v Prešpurku professuru českého jazyka a písemnictví, jíž od počátku přes čtyřicet let zastával Jiří Palkovič, vzniklo v Prešpurku na čas i jakéž takéž ohnisko českého písemnictví, které ještě v letech 1812.—1818. mělo mohutnou oporu v Palkovičově „Týdenníku".*)

Také Vídeň byla povýšena novinářskou činností Jana Nep. Hromádka v letech 1812.—1817. za jakési ohnisko snah českých, a ve Vídni prožil i většinu doby přípravné Václav Stach, který ve příčině básnictví jest nemálo významným. Stach totiž odešel z Prahy r. 1783., stav se zámeckým kaplanem ve Slabcích u Rakovníka; r. 1786. byl jmenován professorem při generálním semináři ve Hradišti u Olomouce, odkudž téhož ještě roku dostal se do Olomouce, kde byl až do r. 1799., od kteréžto doby žil potom až do své smrti ve Vídni.

Mimo Prahu meškal v letech 1799.—1815. i sám arciotec a přední zakladatel i tvůrce českého písemnictví doby nové, Josef Jungmann, jsa professorem při gymnasii v Litoměřicích,**) ale byl se všemi skoro těmi ohnisky vlasteneckými, o nichžto právě promluveno, ve přátelských stycích. Nejvíc ovšem dopisoval si s Prahou, a to s hlavním tehda pražským činitelem na literární roli, s Janem Nejedlým. Již r. 1804., vyzývaje spisovatelstvo k soukromému hlasování o prosódii, jímžto by bylo rozhodnuto, máli zakládati se na přízvuku či na časomíře,

---

*) Na Slovensku tehdáž i hojně českých knih a časopisův odebíráno. Jan Kollár napsal v té příčině r. 1823.: „Kramériusovy spisy a noviny, Nejedlého spisy (zvláště smrť Abelovu a Hlasatele) a jiné tisíceré viděti možno často v nejchatrnějších slovenských vesničkách a chaloupkách, nercili v domích kněží, učitelů, měšťanů a šlechticů." (Viz na str. 116. „Hlasův o potřebě jednoty spisovného jazyka", vydaných r. 1846.)

**) Před tím v letech 1788.—1799. studoval v Praze.

Jungmann učinil Jana Nejedlého prostředníkem všech zásylek v té věci. Když pak Jan Nejedlý jal se vydávati r. 1806. „Hlasatele českého“, horlivý spolupracovník ocítil se ještě v užších a častějších stycích s redaktorem.

Zvláštní byly styky Jungmannovy za doby litoměřické s Josefem Dobrovským. Ačkoli si nedopisovali, dovídal se od něho zajímavých novinek literárních z Prahy i z ostatního světa slovanského při návštěvách, které Dobrovský činíval příteli svému Josefu Hurdálkovi, děkanovi a potom biskupu litoměřickému. Ba lze říci, že za doby litoměřické Jungmann se světem slovanským spojen byl hlavně pomocí Dobrovského.

Kromě Prahy Jungmann byl v písemných stycích zejména s Antonínem Markem, Antonínem Jaroslavem Puchmajerem, Šebestiánem Hněvkovským a Josefem Miloslavem Rautenkrancem a také s Jiřím Palkovičem a Bohuslavem Tablicem jakož i s Janem Nep. Norbertem Hromádkem, pokud byl spolupracovníkem „Prvotin“.*)

Pokud takto venkov a spisovatelé mimo Prahu žijící měli proti Praze váhu velikou a pokud tedy nebylo náležitého střediště literárního v Praze, šířily se mnohdy ovšem i všelijaké zprávy literární nesnadno, zvolna, ba namnoze pochybeně a nesprávně. Bylť v častějších stycích písemných skoro toliko důvěrní přátelé, a také těmto dopisovati si bylo znesnadněno tím, že dopisy jejich na poštách byly často otevírány a čteny.**)

Jak zvolna i nespolehlivě šířily se tehda všelijaké zprávy o spisovatelích českých, toho dokladem stoj zde na př. úmrtí Františka Jana Tomsy. Josef Jungmann psal z Litoměřic teprve 25. ledna r. 1815. Antonínu Markovi: „Snad již víte, že Tomsa 1. prosince

*) Viz na str. 128.—133. Zeleného „Života Josefa Jungmanna“.

**) Josef Jungmann na př. psal Antonínu Markovi 17. února r. 1820.: „Z Vašeho listu ode dne 14. t. m. pozoruji, že jste mého před několika dny poslaného poštou psaní nedostali. Na poště silně otvírají psaní, a tudy vždy mileji poslem psáti.“ (Viz v „Musejníku“, roč. 1882., na str. 461.) A Josef Vlastimil Kamarýt psal Františkovi Ladislavu Čelakovskému 21. února r. 1820.: „V Praze prý každé psaní, svědčící (addressirt) studujícím filosofie, se otvírá. Já tam jedno psal, jestli je otevřeli, něco se dověděli.“ (Viz na str. 27. „F. L. Čelakovského Sebraných listův“.) Že dopis poslaný nedošel, dosti často jest připomenuto v dopisech, zachovaných nám z té doby. (Viz na př. v „Musejníku“, roč. 1881., na str. 108., 110., 111., 113. a j.)

umřel."*) Tomsa však zemřel v Praze 17. listopadu**), ba snad docela již 1. listopadu***) r. 1814. Oznamoval tedy Jungmann úmrtí jeho teprve po dvou měsících, a to s omylem značným.†)

Když pak Jungmann r. 1815. dostal se do Prahy, dodáno tím ovšem Praze ve příčině českého písemnictví posily velice znamenité, a od té doby skutečné střediště českého písemnictví bylo již vždy a jest posud v Praze.††)

Jungmann, přišed do Prahy, měl zde půdu k své činnosti velice zdárně upravenu, což již na svém místě (na str. 121. a 122.) bylo vyloženo, a sám psal 13. dubna r. 1815., kdy byl ještě v Litoměřicích: „V Praze, dokládá Fessel†††), česká řeč se podivně zdvihá, a s ní láska k vlasti a národu." §) I přibyl do Prahy takořka v čas nejvhodnější, a to s úmyslem, usaditi se v Praze na vždy; psalť dříve ještě, než odebral se do Prahy, totiž 16. října r. 1815. Antonínu Markovi, že jeho „první péče jest koupiti nějaký dům v Praze". §§) což i za nedlouho po svém příchodě do Prahy učinil. A také s množstvím úmyslů literárních ocítil se v Praze; psalť již 30. srpna r. 1815. Antonínu Markovi: „Přijduli do Prahy, postaráme se o to, aby něco v Čechách vycházelo . . .§§§) Především chceme tu encyklopédii Funkovu neb raději podobnou českou malou vydati. P. Kouble přírodopisnou, p. Kramář zeměpisnou, p. Jodl (podlé psaní Kramářova) dějepisnou část na se vezmou, já vezmu přehlednutí celého a korrekturu s tiskem

*) Viz v „Musejníku", roč. 1882., na str. 163.

**) Dle Malého „Stručného všeobec. slovníka věcného", str. 200. dílu VII.

***) Dle Šemberových „Dějin řeči a literatury", str. 441. vyd. 3.

†) Ve své „Historii literatury" na str. 689. prvého vydání a na str. 642. druhého vydání Jungmann píše jen „umřel 1814".

††) Dominik František Kynský v dopise svém k Václavu Hankovi zove již r. 1818. výslovně Prahu „sídlem české literatury". (Viz v „Musejníku", roč. 1881., na str. 112.)

†††) Michal Josef Fesl neboli, jak Jungmann píše, „Fessel" byl professorem při bohosloveckém ústavě v Litoměřicích. R. 1815. byl návštěvou v Praze, a odtud původ uvedených tuto slov. (Viz o něm v „Rodinné kronice", roč. 1864., na str. 239. a 240. svazku IV.)

§) Viz v „Musejníku", roč. 1882., na str. 166.

§§) Viz tamže na str. 169.

§§§) Jungmann míní zde, jak z dřívějších slov v dopise tom patrno, nějaký časopis, který by si lépe vedl nežli Hromádkovy „Prvotiny".

na sebe; Vy byste*) mohli logiku a dušesloví (psychologii) na se vzíti. Není toho mnoho," a po svém příchodě do Prahy 11. ledna r. 1816.: „Od mého do Prahy příští byl jsem posud jako v závratu . . . První rok málo tuším vyrobím pro naši literaturu, avšak aspoň o to se postarám, aby ta malá encyklopédie vyšla. P. Kramář mně to potěšení udělal a sám svou část (zeměpis) přinesl. Kýž i Vás brzo tak uvidím! Již ani nevím, kdo a co na sebe vzal vypracovati k té věci. P. Jodl historický díl; Kouble přírodopisný a jestli Vy filosofický vyhotovíte, nezbyde mi ničeho, než abych to srovnal a pod jednu měru a jeden způsob uvedl, což ovšem dost ještě práce dá. Máteli nějaké pomůcky, pusťte se svobodněji . . . P. Nejedlý mým ponuknutím a přimluvením posléze zaměřil se vydati „Hlasatele"; má as na 2 svazečky pohromadě a sbírá na 3. a na 4., aby aspoň na jeden běh založen byl. Můžeteli tam něco sebrati a p. Vetešníka neb jiného též k tomu pozvati, doufám, že to učiníte . . . Dušesloví pana Vaňka mám u sebe, jest to hodná práce; některé názvy se mi přec nelíbí, ač jich sám nevím jak dáti . . ."**)

Blahodárné účinky pobytu Jungmannova v Praze jevily se v brzce měrou značnou, a to zvláště ve příčině písemnictví vě-

---

*) Jungmann napsal „by jste".

**) Cele dopisy ty jsou otištěny v „Musejníku", roč. 1882., na str. 168. až 171. — Karel Filip Funke, spisovatel německý, žijící v letech 1752.—1807., sepsal „Neues Realschullexikon" (5 dílů r. 1800.—1805.). Josef František Kouble, professor při gymnasii litoměřickém, žil v letech 1785.—1824. Josef Kramář, žák Jungmannův v Litoměřicích a potom farář ve Vysokém u Mělníka, narodil se r. 1785. Jan Jodl, jeden z druhů Václava Hanky za let studentských v Praze, budil tehdy naděje, že bude pilným spisovatelem, ale, byv po několik let učitelem při gymnasiích v Litoměřicích, v Písku, v Jičíně a v Brně, dostal se k žádosti své r. 1818. do Vojenské Hranice a od té doby nebylo u něho řeči o činnosti literární; teprve když vrátil se zase do Čech, jal se opětně spisovati, žije ve svém rodišti Kralupech, kde zemřel r. 1869. (Václav Zelený v „Životě Josefa Jungmanna" na str. 200. a 201. ví o něm velmi málo; zprávy podrobnější o něm viz v Kuldově „Posvátné kazatelně", roč. 1871., na str. 656. jakož i ve „Věstníku bibliografickém", roč. 1871., na str. 112. a 113. a v „Besedě", roč. 1869., na str. 91.) František Vetešník, spisovatel český, žijící v letech 1784.—1850., zemřel jakožto děkan v Sobotce. Norbert Vaněk, spisovatel český, žijící v letech 1782.—1835., zemřel jakožto skriptor universitní knihovny pražské. (O dni a roku jeho narození a úmrtí viz v „Urb. Věstníku bibl.", roč. 1883., na str. 181.)

deckého neboli náukového. Učiniti pak Prahu řádným středištěm českého písemnictví bylo učiněno možným i tím, že zmíněná střediště venkovská tou dobou vymizela. Jan Nep. Hromádko r. 1817. přestal vydávati své časopisy, Josef Liboslav Ziegler r. 1817. dostal se z Dobřan do Králové Hradce, Jiří Palkovič r. 1818. zastavil svůj „Týdenník" a Antonín Jaroslav Puchmajer r. 1820. zemřel. Zejména ovšem opravdivého střediště dostalo se rozmanitým snahám českých spisovatelův a vlastenců, když r. 1818. založeno bylo v Praze „Museum české", při čemž opět i Jungmann byl účastníkem a pomocníkem neposledním. O středišti tomto promluveno bylo již i výše (na str. 24.) a bude řeč o něm jakož i o úspěších českého písemnictví, vzniklých účinkem střediště tohoto a účinkem pobytu Jungmannova v Praze, na svých místech v oddíle II.

Ostatně Jungmann již i za své doby litoměřické pomýšlel s jinými předními spisovateli českými založiti v Praze za účelem řádného střediště písemnictví českého stálý spolek.

Již na konci století XVIII. bylo znamenati v Praze jakýsi směr spolčovací, totiž snahu, sloučiti stejnorodé prospěchy a úkoly ve společné jednoty,*) i ký div, že také spisovatelé pokoušeli se zříditi jednotu takovouto, jejímž úkolem by bylo vzdělávati řeč a písemnictví české. Nazývali pak jednotu tu „Společnosť česká", kterýžto název stal se takořka heslem českých vlastencův, až konečně podařilo se jim společnosť takovou založiti, ale teprve r. 1831. a s názvem „Matice česká".

Prvé pokusy, zříditi „Společnosť českou", stopovati možno již i za časů císaře Josefa II.,**) my však povšimneme si zde toliko, jak účastnil se toho Jungmann. Dovídáme se o tom pouze z jeho dopisů k Antonínu Markovi, a to zpráv velmi kusých.***)

Poprvé zmínka o „Společnosti české" děje se v dopise Jung-

---

*) O některých, tehda vzniklých spolcích zmínka byla v tomto spise na str. 17., 18., 19., 36., 53., 175., 189. a 279.

**) Viz o tom v Zeleného „Životě Josefa Jungmanna" na str. 133. a 134., v Tieftrunkových „Dějinách Matice české" na str. 2.—4. a v Brandlově „Životě Josefa Dobrovského" na str. 117.—119.

***) Dopisy dotyčné otištěny jsou chronologicky v „Musejníku", roč. 1881. a 1882.

mannově ze dne 30. prosince r. 1809. Antonín Marek pokládal tehda brzké zřízení „Společnosti“ té za tak jisté, že poslal s Františkem Vetešníkem Jungmannovi 20 zl. jakožto společný příspěvek na ni. Jungmann dosvědčuje mu, že ho peníze došly, připomenuv tehdejší rozviklanosť státních financí jako vážnou překážku v dotčené věci; píše: „Zatím, poněvadž ještě tuze brzo jest, nebo, dokud se neusadí běh peněžný, kam jisto bude jistinu tak svatou složiti? Komu nyní víra, jestliže i Řízení k ní nestojí? Pročež napíši ovšem k svému místu o tom Vašem dárku i onom p. Vetešníka tolikéž obsahujícím, ale zatím jich u sebe ponechám, až se vyjasní docela nebe a slunce prosvítiti bude moci. Vám pak tímto psaním kvituji formaliter, že jsem 20 zl. k dotčené příčině od Vás obdržel, jichžto v nejhorším případu, t. j. kdyby se úsilí těch dobrých Čechů v niveč rozplynulo, ode mne v poctivosti zpět obdržíte, ano i kdyby potřeba byla od mých dědicův. — Protož i moje manželka o tom jest zpravena. Budu Vám snad brzo něco více o té společnosti psáti, zatím pracujte jen pilně a zvláště co by k osvícení ducha sloužilo.“

Kdo byli někteří ti „dobří Čechové“, kteří tou dobou společnosť usilovali založiti, Jungmann v rozličných dopisech Markovi vypravuje příležitě. Hlavní v celé příčině osobou byl dle dopisů těch Josef Miloslav Rautenkranc;*) píšeť 18. dubna r. 1810. Markovi: „Společnosť ještě nemá zniku. Nejedlý (který, žel! více advokát než literator jest) předstírá to, že jich málo v Praze, an prý Tomsa a Rulík k tomu se nehodí. Bude psáti co nejdříve Rautenkrancovi a Puchmajerovi, abychom aspoň založili společnosť dopisující (Société correspondente). — Jest tu jen o dobrý plán,“ ale po třech měsících věc stojí na starém místě, a Jungmann stěžuje si rozhořčeně v dopise ze dne 5. července: „Rautenkranc mi kluk nic o tom nepíše! Hanba nám Čechům, že tak všecko váhavě jde!“

Kromě spisovatelův i někteří jiní vlastenci, jak vysvitá z dopisů Jungmannových, zasazovali se kolem r. 1810., by „Společnosť česká“ byla zřízena. Také vysvitá z dopisů těch, že „Společnosť“ měla míti dvojí úkol, jeden literární, druhý nakladatelský, a že

---

*) Ant. Rybička v životopisech Rautenkrancových, výše (na str. 79.) připomenutých, nezmiňuje se o této činnosti Rautenkrancově.

veliká byla naděje, že stane se skutkem.*) Avšak obrat nepříznivý vzešel v době kratičké, takže Jungmann již 11. dubna r. 1811. psal Markovi: „O společnosti Rautenkranc nic nepíše, Vaše peníze u mne zahálejí, pročež posýlám jich zpět; až přijde čas, můžete dělati, co se Vám zlíbí.“ Psal ovšem o „Společnosti české“ Jungmann Markovi zase ještě 15. února r. 1815.: „Co zmiňujete o „Společnosti“, není nikoli proti mému zdání a žádosti. Já toliko nerad vidím, když se mnoho křiku vede. Naše správa čili nespráva se toho jména „Společnosť“ náramně leká a ubohého Klicperu**) (což mám z jeho úst) k policii městské potahovali pro to jméno. Může býti společnosť pevná, o které svět by nevěděl kromě z oučinků . . .“ a také v pozdějších dopisech z r. 1815. činí kratičké zmínky, z nichžto zjevno, že chystáno ji založiti, ale všechny pokusy o to potkávaly se s nezdarem.

Takto myšlénka, zříditi „Společnosť českou“, jevila se až do r. 1818. pouhou bludičkou. R. 1818. někteří její přátelé v Praze ujali se jí řádněji, nežli bylo posud, a ačkoliv ani tento pokus nepodařil se hned, přece potom již ustavičně o věci té pracováno, až konečně jí dosaženo, což usnadněno bylo velice právě též účinkem „Musea českého“.

„Museum české“, jakž v tomto spise všude bude zván tento znamenitý vědecký ústav český, který pojmenován byl ve provolání, jímžto vyzýváno založiti jej, „Národní české museum“ ***) a v prvotních stanovách „Vlastenské Museum v Čechách“ †), od r. 1847. pak „České Museum“ a od r. 1855. „Museum království českého“ ††) a který jest obecně nazýván i zkrátka „Museum“, majíc býti založeno, znamenalo dva směry příbuzné sice co podstaty, v kusech některých však různé. Jedni obmýšleli založiti ústav, v němžto by všeliké znamenitosti přírodní a dějepisné země české byly uloženy, by učení badatelé mohli jich užívati při vě-

*) Viz i v Zeleného „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 136. a 137., v Tieftrunkových „Dějinách Matice české“ na str. 5.—8. v Brandlově „Životě Josefa Dobrovského“ na str. 119. a 147.

**) Míněn tu Václav Kliment Klicpera, který byl, nežli stal se r. 1819. professorem ve Králové Hradci, po delší čas auskultantem Jungmannovým. (Viz v Zeleného „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 232.)

***) Viz v „Musejníku“, roč. 1827., na str. 114.

†) Viz tamže na str. 118.

††) Viz v „Musejníku“, roč. 1855., na str. 149.

deckých pracích; druzí měli na mysli mnohem více to, co již po celé pokolení slulo „Společností českou“, totiž spolek, jehožto hlavním účelem by bylo podporovati řeč a písemnictví české.*) R. 1818. zatím založeno bylo to, co přál si směr prvý; co přál si směr druhý, zřízeno teprve r. 1831.**)

Jest i připomenouti, že r. 1819. Jungmann, hově svému smýšlení slovanskému, zřídil jakýsi — ovšem zcela soukromý — slovanský spolek čtenářský, jehož údové, připlácejíce si na knihy a časopisy jinoslovanské, druh po druhu je čítali, stopujíce tak bedlivě činnosť národů pobratřených; knihy pak a časopisy přečtené buď ukládali v „Musei“, by jich tam přátelé písemnictví jinoslovanského užiti mohli, nebo mezi sebe je rozprodali.***)

Zbývá ještě promysliti, proč rokem 1820. končíme oddíl I. českého písemnictví doby nové, ačkoli by již asi každý, kdo pročetl, co posud v tomto spise pověděno, vyložiti si to uměl.

Že zvolen za rozhraní rok 1820., toho příčiny jsou několikeré. Hlavní příčinou jest ovšem veškera povaha českého písemnictví doby nové až po rok 1820., kterážto povaha jeho jest označena právě názvem „Doba přípravná“, jakž v pravém toho slova smysle, jak řečeno již i výše (na str. 276.), jest zváti dobu českého písemnictví z let 1774.—1820.; připravovány a připraveny za doby té pevné základy českému písemnictví doby nové, a to jak krásnému neboli básnickému tak i vědeckému neboli náukovému, a přípravné snahy ty skončeny za posledních let druhé desítky našeho století. Obnovena totiž přerušená duševní spojitosť mezi dobou novou a starší studiemi dějepisnými jakož i tím, že znova vydávali starší spisy české Václav Thám, Antonín Jaroslav Puchmajer, Bohuslav Tablic, František Martin Pelcl a zvláště Václav Matěj Kramérius a František Faustin Procházka a že nalezen „Rukopis královédvorský“ a „Rukopis zelenohorský“; obnovena přerušená duševní spojitosť mezi písemnictvím českým a písemnictvími jinonárodními tím, že překládali nebo vzdělávali plody jinojazyčné Václav Thám,

*) Viz v Zeleného „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 210.

**) Jest upozorniti tu na Nebeského „Dějiny Musea království českého“, vydané r. 1868., a na Černého „Museum království českého“, vydané r. 1884.

***) Viz o spolku tom v Zeleného „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 357. a 358.

Karel Ignác Thám, Václav Stach, Antonín Jaroslav Puchmajer, Vojtěch Nejedlý, Jan Nejedlý, Josef Miloslav Rautenkranc, Jiří Palkovič, Samuel Rožnay, Dominik František Kynský, Josef Jungmann, Antonín Marek, Prokop Šedivý, Václav Matěj Kramérius, Jan Hýbl, Josef Liboslav Ziegler, Matěj Josef Sychra a j.; ustálena vědecky mluvnice česká Josefem Dobrovským a dány základy spisovné mluvě jak básnické tak i náukové. Kromě toho krátce před rokem 1820. udály se v českém životě vůbec i v životě literárním události v skutku epochální, které připravily úplnou proměnu k lepšímu v písemnictví. Dostal se do Prahy Josef Jungmann, nalezen „Rukopis královédvorský“ a „Rukopis zelenohorský“, založeno v Praze „Museum české“, vyšli „Počátkové českého básnictví“, Polákova „Vznešenosť přírody“ a Jungmannova „Slovesnosť“, vzešel příznivý obrat v českém divadle a hned po roce 1820. vyskytly se proti tomu zase zjevy, které nijak nelze sloučiti v jedno se zjevy před rokem 1820., jmenovitě pak básnictví české bylo po roce 1820. jiné nežli před rokem 1820., což již i výše (na str. 148.) připomenuto.

* * *

Krvavá bitva bělohorská 8. listopadu r. 1620. jedním rázem zničila všechna práva národu českého a na půl druhého sta let zbavila jej takořka života. Děsný spánek smrti rozhostil se po nivách českých, prosáklých krví šlechetných obhájců víry a svobody po otcích zděděné; spousty rumu rozkládaly se na místech, kde jindy kvetly živné osady, hrady a města; z nesčetných rozvalin jednotlivých chýží, ba také celých vesnic vystupoval dým a zaznívalo úpění těch, kdož, uniknuvše životem hrůzám válečným, strastiplné budoucnosti kráčeli vstříc. Nejlepší mužové kladli hlavy své pod sekeru katovu, a dlažba královské Prahy rděla se krví jejich. Tisícové opouštěli posvátnou půdu své vlasti; stanuvše na hranicích se zarosenýma očima loučili se bolně se zuboženou matkou svojí; v horoucném zanícení tiskli rty na chladnou její půdu, berouce si hrstku z ní do daleké ciziny, do trudného vyhnanství! Ještě krok — a před nimi rozprostíraly se nivy cizí, vítaly je nepřívětivě, nevlídně. Od rodičův odtrženy děti, od otců synové, dcery od matek, od bratrů sestry, bratří od sester, přítel z přítelova náručí . . . Po

třicet hrozných let bouřila divá vichřice válečná po vlastech našich. Pobiti a vyhnáni byli věrní Čechové, a to nejvzdělanější a nejzámožnější; statky jejich rozdány cizincům, a ten zbylý český lid, lid bosý, otrhaný a uštvaný, hledal v popele chýží vesnických bývalého krbu otců svých a stál tu v největším zoufalství, opuštěn, zrazen a ubíjen jsa ode všech.

Tak utlumen a zdrcen duch lidu českého, tak zlomena síla jeho jako bouří zasažená bujná ratolesť. Tak podlehl hmotně i mravně národ náš, podlehl tak zúplna, tak dokonale, že v době poměrně krátké národ dříve tak bouřlivý a veškerou Evropou hýbající vešel v zapomenutí měrou takovou, že ani jeho nejbližší příbuzní ho již neznali . . . .

Na půl druhého sta let utuchl všechen život v tepnách lidu českého; půl druhého sta let úpěla v okovech naše vlasť česká. Zapomenuta byla památka slavných českých bohatýrů na poli válečném i vědeckém; zapomenuty přeslavné doby, kdy moře dvoje líbalo břehy říše Otakarovy; zapomenuty doby velikého Karla; zapomenuty doby, kdy veškera Evropa třásla se před zástupy Žižkovými, kdy zvuky písně „Kdo jste boží bojovníci“ zněly jako mohutná hrana ve sluch nesčetných hord křižáckých. Hvězda blaha a slávy spadla s nebe našeho, zlatým paprskem svým nesvítila již na tvář těžkými ranami ubitého a cizí nohou pošlapaného lidu českého. Slavnou minulosť zastřely nám doby nepříznivé rouškou neproniknutelnou. Památky mužův učených a vzácné plody umělecké ve hrob uloženy. Jazyk druhdy slavných Čechů z hradů vyvržen, a v městech styděli se za něj; ve školách i v rodinách zapovídáno mluviti česky; česky uměti již bylo hříchem, natož česky mluviti! Všechny moci tohoto světa spikly se vyhladiti český život úplně, ba Čechové sami, jsouce vehnáni najatými žoldnéři ve tmu mravní i národní, pozbyli povědomosti o slavných předcích svých, a Čech namáhal se tvářiti se po cizinsku tak, aby na něm Čecha znáti ani nebylo . . .

Kniha dějepisu národu českého jest po půl druhého sta let po bitvě bělohorské jen a jen samá hořká slza . . . Starožitný pán Bohuslav z Michalovic, chystaje se k mučennické smrti, kterou bylo mu podstoupiti v osudný den 21. června r. 1621. s jinými 27 věrnými Čechy, pravil k těšícímu jej knězi tato památná slova: „Věřte mi, pane otče, a Bůh jest mi svědkem: aby mi chtěl císař

život můj darovati i mé všechny statky navrátiti a k tomu ještě panství veliké přidati, abych zase v kanceláři při svém úřadě prvnějším byl, žeť bych k sobě toho nepřijal a raději bych volil sobě umříti ... Neboť, kdybych živ zůstal, musil bych se na hrozné tyranství a soužení svých milých přátel dívati: nebo, bylo li kdy zle v království českém, to po naší smrti bude ..." *) A tato prorocká slova, která vyslovil umírající stařec, hledě na slunce, zapadající nad vlastí českou, stala se skutkem měrou nejstrašnější. Prozřetelnosť však, řídící osudy národů, neusnula, nezapomněla na trpce zkoušený národ.

Zatím totiž, co odpůrci národu českého spokojenou tváří usedali, plné majíce přesvědčení, že národ náš nevzmůže se již, že lev český nikdy již neotřese hřivou svojí, nýbrž že, těžkými jsa spjat okovy, mírně a tiše oddá se svému, nepřátely mu připravenému osudu; zatím, co jásali nad hrobem naším, tu již z nejhlubšího lůna sevřeného a strápeného lidu českého vzcházelo znenáhla pokolení nové, pokolení, v němž opětně vichrem nepřátelským byla rozdmychána vrozená jiskra uvědomění národního v mocný plamen svaté a hrdinné lásky k vlasti, rozžata pochodeň vzdělanosti české, kterou dokázáno znova a slavně, že dosud bije tepna českého žití, že národ český přes zuřivý boj, který po dlouhá léta proti němu veden byl s úsilím neuvěřitelným, nebyl zcela pokořen, že nebyly potlačeny všechny síly jeho dokona.

V odlehlých chýžích prostého lidu venkovského, v tajném úkrytě hor a lesů žila památka slavné české minulosti; ve prostých chaloupkách jazyk český, vypuzený z paláců královských i šlechtických, a z odnárodnělých a poněmčených měst, nalezl útulek; zde žili ti, kteří měli ještě v srdcích vroucí lásku ke svému národu. A z tohoto zákoutí nejskrytějšího, z chýží nejchudších, v nichž nikdy neumlkly hlaholy řeči české, povstali mužové, jimžto zželelo se těch otcův a synů českých v umrtvujících mrákotách národního uvědomění ležících, jimžto při pohledě na hynoucí ostatky staroslavného národu srdce zalévalo se lítostí, v nichžto vědomí staré slávy národní hluboký soucit vzbudilo.

Šílenstvím ovšem zdál se v obecném soudě úmysl toho velmi malého hloučku mužů, kteří mrtvolu národu českého k novému

---

*) Viz na str. 1640. Havlíčkova „Slovana", roč. 1850.

chtěli vzkřísiti životu, kteří zameziti chtěli, by jazyk český nebyl úplně vyhuben, kteří chtěli národu českému, tak hluboko hmotně i mravně kleslému, zjednati opětně platnosť v řadě národů živoucích, platnosť, jakou národ náš za dob před tím minulých stkvěl se áří oslňující vedlé ostatních národův evropských.

Za naprostou nemožnosť pokládaly všechny moci tohoto světa, by těch několik mužů, které by byl s počátku každý takořka na prstech ruky své spočítal, kteří byli beze statků, bez úřadů, kteří kromě nadšené lásky, kromě své vůle a své vědomosti neměli ničeho, vykonalo úkol tak nadlidský, práci tak obrovskou. A ejhle! jakouž odpovědí na nemožnosť tuto jest nám české písemnictví již za doby přípravné?! — Od doby, kdy národ český počato křísiti k životu novému, neuplynulo ani čtyřicet let, a národu českému pevné základy připraveny, takže plným právem Dominik František Kynský mohl psáti již r. 1818. nálezci „Rukopisu královédvorského“, Václavu Hankovi, mezi jiným tato pozoruhodná slova: „. . . líbeznosť Vašich zpěvů hánce našeho jazyka zahanbí, důkladnosť vašich filologických prací začátečníků poučí a dobývání starobylých pokladů lásku k naší literatuře v srdcích všech pravých vlasti synů roznítí. Lzeť se nadíti, že, byť by i naši odrodilí šlechtové svou zámožností zhola nic vlastenských spisovatelů nepodporovali, že my přece společným namáháním a nezištným vydáváním kněh ušlechtilý jazyk svých předků netoliko zachováme, ale, jakž tomu i dospělosť našeho věku chce, na větší stupeň dokonalosti přivedeme, nežli se to kdy státi mohlo. Zajisté, patříce na některé plody novějších časů, nemůžeme (leda bychom sami sobě pro přehnané obdivování minulým časům křivi býti chtěli) příti, že na krátce mnozí vlastenci jadrností řeči předkům našim se vrovnali, stálejším zachováním grammatikálních pravidel je převýšili a básnířstvím, lepším Bohem nadšeným, docela za sebou nechali (vyjmouce Vaše nejstarší zlomky). Můžemeť se ovšem neklamnou nadějí kojiti, že i nad onen pověstný zlatý věk Rudolfův se vypneme, budouli si učitelové na gymnasiích mužně počínati; rozmůželi se u našich spisovatelů známosť slovenských nářečí; budeli jednosvornosť aneb alespoň snášelivosť mezi našinci. Od vydání Jungmannova slovníku a Vašich, šťastnou náhodou vynalezených památek v Královýcħ Dvorech zlatého ovoce si při-

slibuji."*) A jako stala se bohužel skutkem smutná prorocká slova Bohuslava z Michalovic, tak i bohudíky vyplnilo se toto blahé proroctví Dominika Františka Kynského...

Tak postarala se Prozřetelnosť, řídící osudy národův, o vymírající národ český! A jest úkaz ten i jediným toho druhu příkladem v dějinách člověčenstva vůbec; o nižádném jiném národě na světě nelze říci, že poklesl měrou tak ohromnou a že byl zase znova vzkříšen...

---

*) Viz v „Musejníku", roč. 1881., na str. 111.

Oddíl II.

Doba vlastenecká.

(1820.—1848.)

Průprava.

a) **Dějiny národnosti.**

Národnosť česká za posledních let druhé desítky našeho století prospívala utěšeněji a utěšeněji. Zejména takořka zázračně působilo na rozvoj české národnosti, že nalezen byl r. 1817. „Rukopis královédvorský“ a že r. 1818. založeno v Praze „Museum české“, kterému téhož ještě roku 1818. poslán „Rukopis zelenohorský“*).

Jak účinkovaly ve příčině národnosti tyto události, podotčeno již v oddíle I. (na str. 24.). Ovšem účinek jejich neobjevil se hned ještě před rokem 1820. měrou nějak zvláště pozoruhodnou, nýbrž teprve po roce 1820. zasáhly mocně v myšlení a proud veškeré české společnosti.**) Byloť i po roce 1816., kdy velice příznivé nařízení bylo dáno ve příčině češtiny na gymnasiích, dlouho ještě po skrovnu obětavých a vytrvalých přátel vlastenecké věci české, takže „Museum“ ani nebylo založeno ryze české, ryze národní, nýbrž toliko jako ústav vědecký ku prospěchu země co do pokroku vzdělanostního beze vzhledu k tomu, jaké národnosti jest obyvatelstvo, jako ústav ku prospěchu obyvatelstva v Čechách vůbec, Čechů totiž i Němcův.***) A kromě toho nepřátelé národnosti české pra-

*) „Rukopis zelenohorský“ zván jest jménem tím teprv od r. 1859.; před tím byl zván „Libušin soud“.

**) Ještě r. 1828. Josef Jaroslav Langer, zmíniv se, že Angličan Bowring přeložil „Rukopisy“ do angličiny, psal v soukromém dopise: „Nyní teprva čeští stavové budou čísti Kralodvorský rukopis anglicky; dříve ani nevěděli, že ho mají!“ (Viz na str. 16. Pospíšilova „Z dob vlasteneckých“.)

***) Viz na str. 295. a 296. tohoto spisu jakož i na str. 10.—14. Tieftrunkových „Dějin Matice české“.

covali s úspěchem proti příznivým nařízením ve příčině češtiny na gymnasiích, a již r. 1821. nařízeno, že češtině smí býti vyučováno pouze mimořádně, nikoli pak jakožto předmětu řádnému, čímž ovšem naděje, kladené do nařízení dřívějších, neočekávaně byly sklamány, a Josef Jungmann, zmíniv se o tom, praví, že nařízení to „chladnosť a nechuť k národnímu jazyku, bohužel široko daleko rozlezlá, k svému pohodlí obrátila, takže v pravdě pro český jazyk na gymnasiích českých více se neděje, než před r. 1816. se dálo, t. j. že málokterý ušlechtilejší vlastenec několik vedlejších hodin do roka z vlastní vůle tak důležitému učení národního jazyka, často ostatním kollegům a jiným lidem nevděk, obětuje“*).

Avšak úsilí vlasteneckému podařilo se v brzku přece, že právě „Museum“ stalo se pevnou oporou všech snah, směřujících zvelebiti národnosť českou. „Museum“ sbíralo poklady minulosti naší, památky starobylého lesku a dějepisné slávy království českého, čímž mohutně probouzeno bylo sebevědomí národní a rozněcována láska k vlasti. Každý Čech, cokoli měl u sebe poučného, vzácného a drahého, buďto ve přírodninách buďto ve plodech a výtvorech ducha lidského buď i v památkách a pozůstatcích z dávné minulosti, přinášel to a skládal jako srdečnou oběť na oltář vlasti neb uvoloval se jinými příspěvky pomáhati ke společnému dílu, kterýmižto skutky víc a více křísil se a vzmáhal cit i smysl vlastenecký v národě u všech těch, kdo posud otčimsky chovali se k rodné kolébce svojí. „Národ český“ — praví o tom František Palacký — „stal se brzy majitelem pokladu vzácného, jehož mu nejeden soused záviděti mohl, a každý Čech mohl napotom volati s radostnou hrdostí: „Hle i to vše jest n a š e, tyto drahocenné stkvosty přírody a ducha lidského, tyto čestné a slavné památky zůstavili

---

*) Viz na str. 490. prvého a na str. 357. druhého vydání Jungmannovy „Historie literatury české“. Viz i na str. 385.—392. svazku II. spisů Jakuba Malého v „Národní bibliotéce“, kde vylíčen tehdejší „Bídný stav škol“ a „Čeština na gymnasiích“. Proti tomu jest i všimnouti si některých potěšitelnějších zpráv z té doby ve „Květech“, roč. 1834., na str. 100., jakož i v roč. 1836. na str. 111. a roč. 1837. na str. 32. i v Michlově „Literaturním letopise“ na str. 47. a 351. — Ostatně ani v letech 1816.—1821. češtině na gymnasiích skoro všude valně se nedařilo, takže na př. František Ladislav Čelakovský psal v soukromém dopise: „Rozkaz ten, by se na gymnasiích také česky učilo, již opět dvorem odvolán; a č k o l i t o n e v e l k á š k o d a, přece škoda.“ (Viz na str. 52. „F. L. Čelakovského Sebraných listů“. Viz i tamže na str. 206.)

nám předkové a otcové naši; toť naše společná ozdoba a chlouba!“ A rozmetané někdy po vlasti jiskry, sneseny byvše dohromady a spojeny v jednu záři, počaly brzy světlem samostatným a netušeným svítiti široko a daleko a objevovati Čechy v původní jejich ušlechtilé podobě k radosti všech domácích a ku podivení cizincův. A tak národ český po dvoustoletém omráčení počal opět pamatovati se ve své hodnosti, ve svém povolání mezi národy!“

A účinkovaloli takto „Museum“, „Rukopisové“ zase ruch národní v Čechách osvěžili, jakž asi „Museu“ samému nebylo by se nikdy podařilo.

„Rukopisové“ odhalili nenadále udiveným zrakům úplně nový svět, o němžto posud nikdo neměl ani tuchy. Odkryli rozsáhlý výhled v dějepisný život dálných věků, kdy národ český žil ještě zcela samorostle, kdy byl národem svrchované úcty hodným, čímž nabyli neobyčejného významu také pro tehdejší přítomnosť. Byloť u Čechů již dříve, nežli „Rukopisové“ byli nalezeni, probuzeno měrou nemalou vědomí hlubokého jejich úpadku: věděliť již, že tak jindy nebývalo, že nebýval před časy v Čechách pánem Němec, a vědomí tomu dodáno nálezem „Rukopisů“ velmi přesvědčivého a pádného dokladu. Dokladem tím pak ovšem i vědomí to bylo posilněno a zároveň i roznícena hrdosť národní, která zvýšována byla ještě mohutně, ba úchvatně myšlénkou, že národ český mohl nyní vykázati se netoliko vzhledem k domovu, ale také vzhledem k cizině tak krásnou a slavnou minulostí jako žádný národ jiný, ani Němci. „Rukopisové“ poskytli totiž o minulosti té zpráv překvapujících, svědčíce jak o převzácné, ryze slovanské vzdělanosti tak o hrdinských a čackých činech našich předkův. I ký div, že nález jejich uvítán byl s nadšením nejvroucnějším. *)

---

*) Jak „Rukopisové“ rozjařovali vlastence české, toho příkladem buďte tu na př. slova Františka Ladislava Čelakovského, napsaná 25. března r. 1821. v dopise Josefu Vlastimilu Kamarýtovi. Zmíniv se, že „Libušin soud“ otištěn ve „Pravdě ruské“, vycházející ve Varšavě, píše dále: „To připomenout musím, že se tam nalézá posouzení našeho Krald. rukopisu. N a š e h o r u k o p i s u!!! — Ten dělá u Slovanů účinek. — Rusové praví, že je starorusky psán, Poláci, že staropolsky, a my Čechové ovšem, že staročesky — z čehož následuje, že to staro- a staro- bývalo jedno, aspoň si velmi blízko.“ A 29. června r. 1823. týž psal témuž: „Ondyno jsem viděl Rukopis kralod. a v horlivosti tuto svátosť líbal.“ (Viz na str. 50. a 129. „F. L. Čelakovského Sebraných listů“.)

„Rukopisy“ dostalo se tedy vlasteneckému zápalu národu českého velice stkvělého předmětu národní hrdosti, národní chlouby, z čehož ovšem přirozeně prospěch plynul i české národnosti, protože předmět ten mocně pobízel tehdejší vlastence, by snažili se uvésti národ český zase v někdejší jeho slávu. A k snaze této „Rukopisové“ i jinak, a to takořka vyzývavě je nabádali. Znamenalit tehdejší vlastenci v „Rukopisech“, že ti zvukové jejich čarovní z dávnověkosti jsou jim dobře povědomi, že, ačkoli zvukové ti zazněli k nim z dálné dáli, přece jsou zcela blízky citu českému; pělot se v nich „od srdce k srdci“! Kromě toho všechny ty podobnosti mezi časy dávnými a tehdejšími, ten odvěký úkol Čechův, odrážeti od sebe cizí útoky, hájiti národnosti své proti záhubným živlům cizím a býti neustále na stráži proti „sousedům Němcům“, proti cizinci, který „přišel násilně v dědinu a cizími slovy poroučel“ a kterého chrabří předkové zahnali za „šedé hory“, ten obraz národu českého jakožto národu bodrého a statečného, kterému „nechvalno v Němcích hledati práva“, to vše ukazovalo na jakousi stejnosť národních snah tehdejších a nejdávnějších, i pokládal probuzený národovec za svatou svoji povinnosť, pokračovati v boji, od jeho předků začatém, za heslem, aby obhájil svou samostatnosť a samobyt národní. Takový byl účinek starobylých památek těch ve příčině národnosti české! — — „Věru, neposlední a ne nejslabší důkaz pravosti Rukopisů královédvorského a zelenohorského jest mohutná síla, jakou dotýkaly se všech strun citu národního, které najednou zachvěly se ve zvučném drkotání překypujícího sebevědomí. Žádný falsifikátor zajisté nebyl by dovedl uhoditi v tak pravý tón, aby vzbudil všeobecnou ozvěnu v srdcích národu svému ještě docela neodcizených.“ *) Účinkem podobným nižádný plod jiný vykázati se nemůže! **)

*) Jakub Malý ve „Zpomínkách a úvahách starého vlastence“ na str. 381. a 382. svazku II. svých spisů v „Národní bibliotéce“.

**) O účincích nálezu toho řeč jest ve spise tomto na svých místech. O „Rukopisech“ samých náleží promluviti v dějinách českého písemnictví doby staré; zde budiž podán stručný přehled sporu ve příčině pravosti jejich, ač ani tento spor neudál se za doby, o které právě rozprávíme, ba není ani posud ukončen měrou náležitou.

Není knihy české, která by byla dočekala se tolika vydání úplných i ve výtazích, s vysvětlivkami a výklady i bez nich, tolika překladů do jazyků jiných, která by byla tolik napodobitelů vzbudila, která by byla dala podnět

Avšak přes to přese všechno za let dvacátých stále ještě národnosti české dařilo se nevalně, třeba že po roce 1824. vzešla na čas i stkvělá doba divadlu českému a třeba že Josef Jungmann

k tolika spisům a rozpravám s hledišť rozličných, jako jest „Rukopis královédvorský“ a „Rukopis zelenohorský“. A přece jest posud v nich množství záhad, které budou dlouho asi ještě učence zaměstnávati. Ba posud ani není rozhodnuto přesně, za které doby vznikly a jaký jest jejich původ. Podobají se vším tím jakož i mnohými věcmi jinými bohatýrským eposům Homérovým.

Nejdůležitější ze všech rozprav, týkajících se „Rukopisů“ těchto, jsou rozpravy o jejich pravosti. Neběží tu totiž jen o několik těch pergaménových lístků, nýbrž o veškeru starobylou vzdělanosť českou.

Proti pravosti „Rukopisu zelenohorského“ vystoupil poprvé Josef Dobrovský, a to hned, jakmile byl objeven, prohlásiv jej za podvrženou slátaninu ještě žijících spisovatelů, maje Josefa Jungmanna a Václava Hanku za skladatele a Josefa Lindu za písaře. Prvý pak, kdo pravosť „Rukopisu zelenohorského“ obhajoval veřejně, byl Václav Alojs Svoboda. Auktorita Dobrovského a zdánlivé jeho důvody obdržely vrch za jeho žití. Po smrti Dobrovského Hanka a Svoboda vydali r. 1829. „Rukopis královédvorský“ a přidali k němu také „Rukopis zelenohorský“. František Palacký, byv vyzván Bartolomějem Kopitarem, uveřejnil o tom vydání posudek ve „Wiener Jahrbücher der Literatur“, v němžto hájil pravosti „Rukopisu zelenohorského“. Kopitar však ozval se proti tomu, a připojil se k němu také Jiří Palkovič, který proti „Rukopisu zelenohorskému“ vystoupil v „Tatrance“ r. 1832. Palkovičovi důtklivě odpověděl Josef Jungmann v „Musejníku“ r. 1832. Konečně František Palacký a Pavel Josef Šafařík, prozkoumavše důkladně „Rukopis zelenohorský“, vydali r. 1839. spis „Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache“, v němžto podali kritický rozbor „Rukopisu zelenohorského“ co do jazyka, místopisu a dějepisu, obhajujíce jej proti pochybovačům o jeho pravosti. I utuchly na čas spory o pravosť „Rukopisu zelenohorského“, aby propukly znova s velikou prudkostí po osmnácti letech, a to již o pravosť jak „Rukopisu zelenohorského“ tak i o pravosť „Rukopisu královédvorského“.

Boj byl obnoven r. 1858. ve feuilletoně pražských novin „Tagesbote aus Böhmen“ článkem „Handschriftliche Lügen und palaeographische Wahrheiten“ od nejmenovaného (anonyma) a od Maxa Büdingera zvláštním spisem a potom článkem v Sybelově časopise. Novým tímto sporem vyšlo na jevo, kým a kde „Rukopis zelenohorský“ byl nalezen. Vše pak, co v té věci bylo vyšetřeno, Václav Vladivoj Tomek uveřejnil v „Musejníku“ r. 1859. s názvem „Svědectví o nalezení Libušina soudu“. Proti novým útokům „Rukopisu zelenohorského“ hájiti se jali Hermenegild Jireček se stránky jeho dějepisné vůbec a právnické zvláště ve vídeňském „Světozoru“ r. 1858. a Martin Hattala se stránky jeho filologické v „Musejníku“ r. 1858., 1859. a 1860., čímž bylo v národě našem všeobecně utvrzeno přesvědčení o jeho pravosti. Tu roznítili znova spor o jeho pravosť lvovský kanovník Ant. Petruševič ve lvovském časopise „Slovo“, professor vídeňský Alojs Vojtěch Šembera ve 4. vydání svých „Dějin řeči a lite-

vyjádřil se veřejně roku 1825. o tehdejším stavě národnosti české dosť uspokojivě, totiž takto: „Ostatně tolik již snažením lepších synů vlasti vymoženo, že to dnes žádná více chlouba v Čechách

ratury české“ a professor brněnský Antonín Vašek zvláštním spisem. O novém tomto sporu, poněvadž dotekl se také „Rukopisu královédvorského“, promluveno bude níže.

Proti pravosti „Rukopisu královédvorského“ vystoupil poprvé Max Büdinger r. 1858., vystupuje zároveň proti „Rukopisu zelenohorskému“, a r. 1860. Julius Fejfalík hanlivým spisem „Über die Königinhofer Handschrift“ ve Vídni vydaným. Proti Büdingrovi hájil „Rukopisu královédvorského“ Frant. Palacký v Sybelově časopise a Václav Nebeský v „Musejníku“ r. 1859., a proti Fejfalíkovi bratří Josef a Hermenegild Jirečkové ve „Světozoru Slovenských novin“ a ve spise „Die Echtheit der Königinhofer Handschrift“ r. 1862. Hájili ho s účinkem takovým, že zdálo se, že spor o pravosť jeho tím navždy jest ukončen. Avšak obnovený spor r. 1878. o pravosť „Rukopisu zelenohorského“ zachvátil i „Rukopis královédvorský“ jakož i jiné památky staročeské.

Alojs Vojtěch Šembera r. 1878. přičinil ke 4. vydání svých „Dějin literatury české“ „Dodavky a opravy“, v nichžto důvody klade, pro které „Rukopis zelenohorský“ a „Zlomek evangelia sv. Jana“ za podvržený pokládá. (Třeba poznamenati, že tehda „Rukopis královédvorský“ byl Šemberovi ještě ryzím zlatem a stkvostem; sám v týchže „Dodavcích“ jej tak nazývá.) Šemberovi téhož ještě roku ozvali se ve příčině „Rukopisu zelenohorského“ archivář Vincenc Brandl v „Moravské orlici“ a Josef Jireček ve „Světozoru“ a v „Musejníku“; obě rozpravy vydány též o sobě ve zvláštních otiscích. Vida odpor netušený, Šembera sebral své důvody a r. 1879. vydal pověstný svůj spis „Libušin soud, domnělá nejstarší památka řeči české, jest podvržen, též Zlomek evangelium sv. Jana“. Opětně byl archivář Brandl, který téhož roku sepsal „Obranu Libušina soudu“, vyvrátiv pádně všechny námitky Šemberovy. Podobně, ale ne tak obšírně, učinil Josef Jireček v „Musejníku“ r. 1879. Také prof. Frant. Bartoš v „Osvětě“ r. 1879. vyvrátil mnohé námitky Šemberovy v rozpravě „Spory o pravosť Rukopisu zelenohorského“.

Než tu vyskytl se také důmyslný přívrženec Šemberův. Professor brněnský Antonín Vašek r. 1879. vystoupil se spisem „Filologický důkaz, že Rukopis královédvorský a zelenohorský, též Zlomek evangelia sv. Jana jsou podvržená díla Václava Hanky“, překonav tedy ještě Šemberu tím, že i „Rukopis královédvorský“ prohlásil za podvržený. Vyvrátili sice důkazy Vaškovy téhož ještě roku Josef Jireček ve „Světozoru“, Frant. Vymazal ve „Hlase“, Frant. Bartoš v brněnském „Obzoru“ satirickou rozpravou „Filologický důkaz, že Moravské národní písně jsou podvrženým dílem Frant. Sušila“ a zvláště Vincenc Brandl obšírnou úvahou o spise Vaškově v „Časopise Matice moravské“, ale Šembera byl utvrzen spisem Vaškovým v domněnkách svých, uvěřil i v nepravosť „Rukopisu královédvorského“ a r. 1880. vyslal do světa spis s názvem „Kdo sepsal Královédvorský rukopis roku 1817.?“, dokazuje v něm, že epické básně složil Václav Alojs Svoboda, lyrické Václav Hanka a že vše napsal Josef Linda.

není česky neuměti a snad i někdy hanba bude špatně mluviti a psáti." *) Zoufalť i sám Jungmann v té příčině jen o dvě léta později (r. 1827.), o čemž zmínka stala se již na počátku tohoto spisu (na str. 13.),**) a jest doklad podobný též o Josefu Dobrovském a o hraběti Kašparu Šternberkovi, zakladateli a tehda presidentu „Musea českého", z r. 1825. Dobrovský totiž byl toho roku 20. prosince s Františkem Palackým na hostině v domě Šternberském a rozmlouváno o „Musei". Hrabě Kašpar stěžoval si na veškeren národ, že počíná již zapomínati na ústav ten tolik potřebný. Palacký shledával vinu toho při „Musei" samém a navrhoval, aby společnosť musejní vydávala časopisy a živěji podporovala pí-

---

Mělké však důkazy Šemberovy v brzce vyvrátili Ferdinand Menčík v „Moravské orlici" a v „Koledě", Ferd. Čenský v „Moravské orlici", Josef Jireček a Primus Sobotka ve „Světozoru" a jiní.

Posud tedy nepodařilo se zvrátiti víru ve pravosť „Rukopisu královédvorského" ani ve pravosť „Rukopisu zelenohorského". Útoky protivníků měly ten dobrý účin, že bedlivěji památky ty zkoumány byly, a nebude dojista nikdy na škodu, jestliže spor i po smrti Vaškově a Šemberově obnoven bude. „Mínímť, že staré památky naše nejsou ještě tou měrou prozkoumány, by se v dalším bádání popřestati mohlo a mělo. Nad to jsem se mnohou zkušeností překonal, že namítky, jakkoli jalové, ba druhdy i jen o hrubé neznalosti svědčící, nejvydatnějším jsou podnětem ku práci zpytovací. Národ náš takořka osudem předurčen jest k tomu, by stále zápasil o národní byt svůj: úkolu tomu po staletí dosti činiti musí, ať již vinou svých, ať vinou cizích. I nevidím, proč by zápas tento neměl býti veden i o přesné památky slovesné? Vždyť památky ty jsou nejušlechtilejšími výkvěty ducha jeho. Anobrž pevné kojím přesvědčení, že zápas takový vždy vděk přijde národu samému, přinášeje mu utužení a vědomí síly, ducha jeho obohacuje a povznášeje." (Jos. Jireček na 4. a 5. str. spisku „O nejnovějších namítkách proti pravosti našich starých památek", otištěného z „Musejníka", roč. 1879.)

Konečně budiž připomenuto, že velmi objemnou obranu „Rukopisu královédvorského" dal právě do tisku professor universitní Martin Hattala, kterou veškera veřejnosť česká s velikým napjetím očekává. (Viz též obrannou studii Helfertovu „Die ältesten Denkmale böhmischen Schriftthums und der Streit über deren Echtheit" na str. 359.—450. spisu „Die Čecho-Slaven", vydaného r. 1883., kdež i rozsáhlá literatura obou těchto památek jest podána, jakož i na str. 211.—213. první části „Pamětí Jos. Václ. Friče". Velmi přehledně a úplně spor ten viz i v Hanušově „Das Schriftwesen und Schriftthum der böhmischen slovenischen Völkerstämme", vydaném r. 1867., na str. 55.—67.)

*) V prvém vydání „Historie literatury české" na str. 491.

**) Prvotním pravopisem Jungmannova slova ta jsou otištěna v Šemberových „Dějinách řeči a literatury české" na str. 534. vydání třetího.

semnictví a národnosť českou. Dobrovský a hrabě Kašpar však vyslovili se, že pozdě již jest mysliti vzkřísiti národ český a že všechny o to práce jdou na zmar.

Ale byli zase jiní, kteří nižádných překážek se nelekali a ničím zastrašiti se nedali. A k těm i Palacký náležel, což ukázal velikolepě při oné rozmluvě ze dne 20. prosince r. 1825. Rozhorliv se pochybnostmi o možnosti vzkříšení národu českého, dorážel přímo na Dobrovského, že skoro nic jazykem českým nenapsal, a doložil, spravedlivě se rozjařiv: „Budemeli všichni tak se chovati, pak ovšem že zahynouti musí náš národ hladem duchovním; jáť aspoň, kdybych byl třebas cikánského rodu a již poslední jeho potomek, ještě za povinnosť bych si pokládal, přičiniti se všemožně k tomu, aby aspoň čestná památka po něm zůstala v dějinách člověčenstva.“ *) Tak promluvil Palacký, ačkoliv i on byl by býval mohl zoufati, vida národnosť českou, přišed r. 1823. do Prahy, vymírati, jak sám zaznamenal těmito slovy: „Zastal jsem byl sice v Praze i v předních rodinách stavu městského některé ještě stařeny, zbytky to z doby předjosefinské, neumějící téměř ani slova po německu, ale nicméně všem národním pocitům i pomyslům naprosto již odumřelé i nepřístupné; vnoučata jejich již ne bez obtíží dorozumívala se s nimi.“ **) Slova Palackého mocně účinkovala na hraběte, takže přičinil se, by navržené časopisy musejní staly se skutkem, což učiněno již r. 1827.***)

Buďtež uvedena tu také jiná ještě slova Palackého z též asi doby. Jedenkráte hádal se s jakýmsi Němcem, tvrdícím, že čeština jest co do slov velice chuda, a pronesl konečně tuto větu: „Der Deutsche hat keine Religion, er ist keine Person und will erst eine Nation werden“ — Němec nemá žádného náboženství, není žádnou osobou a chce teprve státi se národem, čímž protivníka svého překonal, ukázav, že Němec nemá ani pro tak důležité

*) Viz ve „Slovníku náučném“ na str. 26. a 27. dílu šestého jakož i v Kalouskově „Nástině životopisu Františka Palackého“ na str. 13., kde však udáno, že ona rozmluva byla 25. prosince.

**) V „Radhostu“ na str. 260. a 261. dílu III.

***) Ba již 4. května r. 1826. „Rozličnosti pražských novin“ přinesly zprávu o tom tuto: „Praví se, že začátkem příštího roku národní Museum v Praze bude vydávati dva časopisy, jeden v českém, druhý v německém jazyku.“

a přečasto vyskýtající se pojmy slov vlastních, nýbrž užívá cizích latinských „Religion“, „Person“ a „Nation“.*)

Takovíto a podobní horlivci, jakýmžto Palacký tenkráte býti se ukázal, zachránila národ náš od záhuby, ačkoli ještě za let dvacátých, jak řečeno, národnosti české stále dařilo se nevalně.

Jakž asi dařilo se za let dvacátých národnosti české a vůbec snahám vlastenců tehdejších, zřejmo ze slov, která r. 1827. Josef Jungmann psal Antonínu Markovi: „Kromě želání co bych jiného psáti mohl nežli o tom, co nám oběma na srdci — o slovanské literatuře. O slovanské pravím literatuře! neboť líbo to aspoň k příteli v psaní pojmenovati, o čem se v tisku skoro mluviti nesmí. Tak jsme klesli zloději domácími, že se téměř k Slovanům znáti nám zbraňuje. Bojí se o nás v pravdě, abychom se nezpolštili a snad dokonce nezruštili; pročež s tím slovem „Slovan“ velmi opatrně v censuře pokračují, opatrně ho užívají spisovatelé moudří, jako Palacký, který sobě základním pravidlem položil ničeho v svůj spis musejní**) nepřijímati ani od Slovan ani o Slovanech, leda kde by musel a mohl, jako jest ta maličkosť Dobrovského — starý kapoun v nové omáčce .... Pojednání jeho (Kollárovo), v kterém proti Dobrov. dovozuje jméno Slovanů býti od „slávy“, třeba se mýlil, jest vždy pěkné a plno učenosti a ducha jeho; avšak Palacký jeho nepřijal do spisů a dal tam toliko Dobrov. ...“ ***) A podobně František Palacký psal r. 1829. Janu Kollárovi: „Bohužel! naše vláda stěžkem nám dovoluje býti Čechy a hlásiti se ke zbratřeným Moravanům a Slovákům; další pomyšlení na Slovanstvo za výtržné pokládá. My tedy jen tak říkaje na zapřenou obracíme zřetel svůj na Slovany, abychom ušli pozoru jedovatých buřičů, kteří by rádi buřičství na nás svrhli; počínáme sobě opatrně, mírně, avšak nebázlivě, abychom ochráncům a přátelům svým vyšším, kterýchžto se nám nedostává, nijaké mrzutosti nepůsobili a dobra národnosti své bez hluku přece hleděti mohli.“ †)

A tak i ještě koncem let dvacátých nepřáno Čechům, aby

---

*) Viz na str. 36. Koželuhova spisku „František Palacký“. (Srv. i Kollárův epigramm „Náboženstvo a ctnosť“ na str. 421. druhého dílu jeho spisů.)

**) Míněn tu „Musejník“.

***) Viz v „Musejníku“, roč. 1883., na str. 57. a 58.

†) Viz v „Musejníku“, roč. 1879., na str. 393.

jazyk český nabyl náležité půdy. Ba koncem let dvacátých „ještě každý téměř hoch, jenž do Prahy přišel na ućení, každé děvče, v Praze ve službě jsoucí, na rychlo odvykali české mluvě, a nemohouce se naprosto bez ní obejíti, aspoň na polo německy blabonili, přiměšujíce poctivé češtině, kterou v úplné ryzosti po slavných předcích zdědili, zde onde pochycená slova cizí, německá, přestrašným znetvořením. A což teprv mládež navštěvující školy pražské!? Dítky tyto, jazyka německého neznalé, přicházely do škol německých, kdežto páni učitelé, ovšem také z veliké části Češi, s nimi jen německy mluvili, po celý rok slůvka českého z úst nevypouštějíce. Aby pak mládež tím spíše do němčiny přinutili, ustanoveny jsou tresty těm, kteří by se česky promluviti opovážili. Trestu vyhýbá se každý, a proto lámali hoši němčinu, jak se dala. Takto dosti učiněno jest přísnému rozkazu opatrného pana učitele, a němčina šířila se z matičky Prahy vždy dál a dále po celé zemi utýraných potomků, věhlasných druhdy Čechův“*).

Že bylo za té doby s národností českou ještě nevalně, zřejmo také z toho, že ani správa „Musea českého“ nebyla ještě českou a že nevěřila v dostatečné síly jazyka českého, jak připomenuto již o jeho presidentu Kašparu Šternberkovi. Časopis musejní počal vycházeti dvojjazyčně, a to německý měsíčně, kdežto český pouze čtvrtletně, a rovněž i jinak v „Musei“ převládala němčina.**) A z „Musea“ téměř i nejlépe patrno, jak národnosť česká znenáhla se vzmáhala. Časopis německý přese všechnu pochvalu, které dostávalo se mu veřejně,***) nemohl získati si dostatečného počtu odběratelstva, takže již r. 1831. zanikl. Naproti tomu český čtvrtletník, jehožto začátky

---

*) Karel Štěpán Vodička ve spisku „P. František Doucha“ na str. 3. a 4.

**) Ba tehdejší jednatel „Musea českého“ kněz a professor universitní František Maximilián Millauer († 1840.), který podal i některé své práce česky do „Dobroslava“ a „Časopisu pro katolické duchovenstvo“, „ještě s jedním nedoživcem (arciotcem Slávů!!! —) radil, aby vycházel toliko německy, ano prý nemá se psáti pro Čechy, nýbrž pro svět“. Tak vyjádřil se Frant. Lad. Čelakovský v soukromém dopise, dodav k tomu: „Tomu se ale valná částka protivila, že by tudy národ, jenž z toho úmyslu k založení „Museum“ přispíval a posud přispívá, aby jeho jazyk spolu se vzdělával, oklamán a od dalšího placení a přispívání zrazen a zdržován byl.“ (Viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 191. Viz i tamže na str. 196.)

***) Jmenovitě Göthe pochválil jej r. 1830. v berlínských „Jahrbücher für wissenschaftliche Kritik“.

byly mnohem skrovnější a jenž ani příspěvků literárních neměl s počátku nadbytek, prospíval znenáhla víc a více,*) ba v málo letech stal se orgánem a ohniskem všeho vyššího literárního ruchu českého, každý nový svazek pak očekáván v obecenstvě s netrpělivostí a obsah jeho dychtivě pohlcován, neboť v něm bylo soustředěno takořka vše, co jakkoli dotýkalo se vlasti a národu českého. Kromě toho při „Musei“ počátkem roku 1830. zřízen „Sbor pro vědecké vzdělávání řeči a literatury české“ a počátkem roku 1831. „Matice česká“, ústavy to nad jiné důležitější. Tím poprvé zřejmě ukázáno bylo světu, že v Čechách ve příčině duchovní živel český má převahu nad živlem německým.

Český časopis musejní obdržel v brzce, totiž již r. 1828. vydatného společníka v „Časopise pro katolické duchovenstvo“, který horlivě ujímal se národnosti české. Časopis ten byl založen účinkem arcibiskupa pražského, Václava Leopolda Chlumčanského z Přestavlk**), jenž i jinak vlastenecké své smýšlení dal platně na jevo a zejména také svými penězi zřídil reálné školy v Rakovníce a Liberci, v nichžto mělo učeno býti všemu jazykem českým, ale potom poručeno učiti toliko češtině česky a ostatním předmětům německy.***)

Takto hned na počátku let třicátých jevila se mnohem utěšenější budoucnosť národnosti české nežli za let dvacátých.

Rokem 1830. vůbec vzešel obrat ve příčině národnosti české k lepšímu. Až po rok 1830. skromné snahy národu českého obmezovaly se celkem toliko na to, že pěstovaly jazyk mateřský a snažily se obhájiti národní svou individuálnosť, nedožadujíce se skoro nijak praktické platnosti v životě veřejném. Avšak události světové v brzce také národ český uchvátily do svého neodolatelného proudu, a znova oživlá touha po svobodě politické vyskytla se též u nás. Červencová revoluce v Paříži a následující po té povstání belgické a polské r. 1830. dalo všem dosavadním snahám národu českého

*) Hned, když časopisy počaly vycházeti, měl prý český odběratelů přes 500 a německý ani ne 200. (Viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 199. Viz i tamže na str. 204.)

**) Žil v letech 1749.—1830. a arcibiskupem byl od r. 1815.

***) Viz i spisek Michlův „Slovo o českých věcnicech v Rakovníce a Liberci“, vydaný r. 1839.

směr, sáhající mnohem dále, nežli nač pomýšleno kdykoli před tím. Čechové počali cítiti živěji svou porobu, a tužby vlastenců nesly se výše k cílům politickým, vykročivše z dosavadního příliš těsného oboru pouze vzdělanostního.*)

Vláda sice stále držela bedlivě české vlastence na uzdě, takže na př. r. 1832. zakázáno užívati názvu „Matice česká“ a užíváno potom místo toho nějaký čas názvu „Pokladnice českého Museum na vydávání knih českých“. A František Palacký psal r. 1832. Janu Kollárovi, oznámiv mu, že „Matice česká“ zakázána, takto: „Nerozum nad námi vládne; censorové naši zprosta nesmyslně sobě počínají, tajná vláda stíhá všudy ducha národnosti, ba ducha vůbec, jako by za to, co jinde se jí protimyslného děje, nad námi vymstíti se chtěla.“ **) Ale vlastenci neustávali pracovati ku prospěchu národnosti české, a počet jejich víc a více vzrůstal, čímž všem národnostním snahám větší a větší a zároveň i pevnější půdy se dostávalo.

Za let třicátých též učitelé pražští vzchopili se, by v poněmčilém hlavním městě českém znenáhla napravili nepřirozené zřízení školství národního. Jmenovitě Karel Slavomil Amerling shromažďoval kolem sebe hlouček jejich a mluvil k nim vroucími slovy, k tomu je maje, by starali se rozšířiti české knihy vůbec a zvláště vědecké a by také sami je odbírati se zavázali. Hlouček ten pak šířil uvědomění národní nejprve mezi učitelstvem a potom i jinde. Scházeli se v soukromých schůzích, aby předčítali nové knihy, aby předkládali a posuzovali si vzájemně práce, které sepsali, slovem, aby připravovali se k době školství českému příznivější.***)

A nejen učitele k poradám, k nimž i z daleka se sjížděli, svolával, Amerling za let třicátých byl vůbec nejhorlivějším a nejohnivějším buditelem národním, pořádaje veřejné přednášky, které velmi hojně obecenstvo a zvláště také studentstvo a řemeslnictvo navštěvovalo.

Hlavně studentstvo jako za doby přípravné, což bylo pověděno v oddíle I. tohoto spisu, tak i za doby vlastenecké, o které nyní

---

*) Podrobnější výklad toho viz na str. 422.—431. svazku II. spisů Jakuba Malého v „Národní bibliotéce“.

**) Viz v „Musejníku“, roč. 1879., na str. 473.

***) Viz ve Kryšpínově „Obraze činnosti literární učitelstva československého“ na str. 10. a 45.—47.

rozprávíme, rozsévalo horlivě, ano zaníceně ideu národnosti a politické svobody. Bylo v té příčině činno jednak v rodinách, v nichžto žilo, jednak ve společnostech zábavy milovných, o prázdninách pak ve svém domově při všech příležitostech, a z řad jeho vycházeli potom uvědomělí mužové, kteří s úspěchem stavěli se v čelo snah národu českého.

A takž lépe a lépe dařilo se národnosti české po roce 1830., a zvláště prospěli jí tehda znamenitě tak řečení „S t á l c i“.*) Českých vlastencův i po roce 1830. bylo ještě hrstka, a svět pohlížel na ně nezřídka jako na lidi, kteří pocházejí z neznámých končin, ba i jako na lidi, jejichžto smyslové nejsou vždy doma. Českých knih, nově vydaných, bylo tak málo, že nepříznivci národu našeho pohlíželi toliko s úsměškem na takovou „literaturu“. Pročež, aby takovéto mylné a nepravé názory usvědčili z nepravdy, k tomu ustanovili se „Stálci“.

„Stálci“ byli většinou studenti. Amerling svolal jednou své přátely, vyložil jim, jak mají ve prospěch národní působiti, a — první „Stálci“ byli hotovi. Jednotlivci z tohoto shromáždění vykládali potom záměry své svým známým, a tak šířily se kruhy „Stálců“, tak šířilo se české vlastenectví.

Avšak úkolem „Stálců“ nebylo toliko získávati víc a více půdy všemu českému, „Stálci“ měli vedlé této povinnosti také mnoho povinností jiných, které nás nejlépe poučují o poměrech tehdejších.

Jednou z prvých povinností řady druhé bylo, by „Stálci“ chodili co nejvíce do společností a by ukazovali se veřejně tam, kde hojně lidí se schází, při čemž ovšem bylo jim mluviti okázale a hodně hlasitě česky. A tenkráte ke skutku takovému bylo třeba opravdové odvahy, protože čeština stále byla ještě pokládána za jazyk, jímžto mluví pouze sedláci a služky, a lidé s podivem ohlíželi se po jinoších, kteříž opovážili se v „lepší“ společnosti nemluviti německy.

„Stálci“ měli také choditi do zábav a plesův a baviti se tam s dámami po česku, v čemž i záhy některé vlastenky byly jim velice pomocnými. Český mrav a cit, české vědomí začínalo se

---

*) Viz „Stálci I. a II.“ v „Akademických listech“, roč. 1880., na str. 67.—68. a 110.—111.

tehda již i v ženských srdcích probouzeti, a společnosť česká v Praze tím ovšem rostla potom ze zdravého, pevného kořene.

Kromě Amerlinga stal se toho času velmi zasloužilým o národnosť českou František Josef Sláma.*) Jsa správcem duchovním hleděl zjednati náležitý průchod češtině zejména ve chrámě a ve škole a hájil v té příčině národnosti české tak horlivě i vytrvale, že vším právem jest řaditi jej mezi přední zastance její. Již r. 1821. podal u věci té do „Čechoslava" důtklivou rozpravu „Milá vlasť, kde tě bolí a kde nejvíce?". Zvláště však jest pamětihodna jeho rozprava „O škodách plynoucích z německého vychování české mládeže na našich národních, zvláště pak venkovských školách" v „Časopise pro katolické duchovenstvo", roč. 1831. a 1832., a to pamětihodna jednak svým obsahem, jednak svými následky. K jakým prostředkům obrany národnosti české bylo sáhati tehdejším vlasteneckým spisovatelům, patrno z toho, že Sláma jakožto mocného důvodu proti němčině ve školách národních dokládá se tu toho, kterak známostí němčiny stávají se lidu českému přístupnými všeliké nemravné, bezbožné a podvratné spisy německé, církvi i státu nebezpečné. Mimo to přimlouvá se, by bylo vyučováno češtině také na školách německých. Rázná, tklivá a ohnivá rozprava ta přeložena byla do polštiny, kterýžto překlad vzbudil pozornosť gubernia haličského, jež o tom ihned podalo zprávu do Vídně k ministerstvu. Z toho vzniklo vyšetřování proti redakci „Časopisu pro katolické duchovenstvo", kterou vedl tehda Karel Alojs Vinařický. I bylo Vinařickému zvláštním, dosť ostrým spisem brániti časopis pro podezřívání směru jeho, až dovedl toho šťastně, že věc usnula.**) Ale Sláma přece jen upadl v nelibosť, a to též u mnohých Čechů, novotám, v oné rozpravě ku prospěchu národnosti české navrhovaným, nepřejících.

Avšak Sláma nedal se mýliti ani odstrašiti. R. 1835. vyšla též od něho „Obrana Časopisu pro katolické duchovenstvo", v níž ukázal nepodstatu stížností, od kněží i nekněží ve příčině časopisu

---

*) František Josef Sláma narodil se r. 1792. ve vsi Bojenicích v Táborsku, odkudž psával se zhusta také „Bojenický"; byl děkanem v Bechyni a zemřel r. 1844. v Mariánských Lázních. (Život a činnosť jeho vylíčil Antonín Rybička v „Musejníku", roč. 1874. a 1875., odkudž článek ten otištěn v „Předních křisitelích" na str. 333.—372.)

**) Viz v Malého „Našem znovuzrození" na str. 51. části první.

toho pronášených, dokládaje, „že pánové tito časopisu tomu předkem a zvláště jenom proto nepřejí a jej naříkají, poněvadž jest to časopis český a nic německý“. A podobně zůstal i jinak horlivým obráncem národnosti české. Jmenovitě pak, když r. 1835. krajský úřad písecký*) pokoušel se zavésti němčinu také do škol vesnických, Sláma sepsal německy důtklivou obranu jazyka českého na školách obecných, která vyniká nadšenou vroucností výrazu a citu vlasteneckého.**)

Když krajský úřad písecký tento pokus, zavésti němčinu také do škol vesnických, učinil, vládl již císař Ferdinand V. Dobrotivý (1835.—1848.), a obrana Slámova pokus ten zmařila. Zcela bez úspěchu byl však podobný spis jiný, již r. 1832. císaři Františkovi podaný, na kterýž odpověď došla teprve r. 1835., a to také již za vlády Ferdinandovy.

Stejnou totiž dobou, co bránil zvláštním spisem „Časopis pro katolické duchovenstvo“, Karel Alojs Vinařický sepsal německy spolu s Josefem Jungmannem spis s názvem „Pamětní spis o nynějším stavu vyučování v jazyku českém na vyučovacích ústavech v Čechách“, k němuž podnět dal musejní „Sbor pro vědecké vzdělávání řeči a literatury české“ a v němž touženo na křivdy, zvláště ve školách a úřadech na národě českém páchané, kterýžto spis byl přímo císaři Františkovi podán.***) Odpověď na spis tento dlouho nepřichá-

---

*) Jakub Malý v „Našem znovuzrození“ na str. 51. části první píše mylně „prácheňský“; správno by bylo „krajský úřad písecký kraje prácheňského.“

**) V českém překladě podal ji Emanuel Tonner v „Musejníku“, roč. 1877., na str. 88.—102. Viz o ní také v Šolcově „Národnosti a jejím významě“ na str. 343.—347. (Ant. Rybička v „Předních křisitelích“ na str. 370. a Jakub Malý v „Našem znovuzrození“ na str. 51. části první popletli si obranu tuto s obranou Slámovou z r. 1838. Kromě toho jest připomenouti, co Rybička píše, že totiž Slámovu obranu z r. 1835. „čísti lze téměř dle celého znění v Michlově Literaturním letopise 1839., str. 43.“. V Michlově „Letopise“ však Sláma není výslovně jmenován, pouze „jistý horlivý přítel mládeže a vroucí ctitel vlasti a našeho zeměpána“, a obrana tu uvedená různí se podstatně od překladu Tonnerova. Buď tedy obrana v „Letopise“ není od Slámy nebo to není obrana z r. 1835., nýbrž z r. 1838.)

***) Otištěn spis ten s názvem „Z literární pozůstalosti kan. K. A. Vinařického“ v „Musejníku“, roč. 1872., na str. 343.—358. (Viz i v Šolcově „Národnosti“ na str. 351.—357. a v Tieftrunkových „Dějinách Matice české“ na str. 42.—44. a 71.—73.)

zela, naděje na příznivé vyřízení účinkem zpráv soukromých přibývalo, až r. 1835. došla odpověď úplně odmítavá.

Ale národnosti české příznivým císař Ferdinand Dobrotivý ukázal se býti přece hned, jakmile vládu nastoupil, obnoviv již r. 1835. nařízení, dané ve příčině češtiny na gymnasiích r. 1816.*) Kromě toho projevil se býti náchylným Čechům za pobytu svého v Praze téhož r. 1835. jakož i r. 1836., kdy dal se v Praze na krále českého korunovati, při čemž přísaha věrnosti od stavů vyslovena nejprve jazykem českým a potom teprve německým.**) Mimo to zdálo se, že to, čeho sobě vlastenci čeští tenkráte tak úsilně přáli a žádali, totiž aby tehdejší, úplně poněmčiti lid náš směřující zařízení škol hlavních a středních bylo změněno ku prospěchu národnosti české, bude aspoň částečně vyplněno. Rokovánoť tehda ve příčině té u vídeňské dvorské kommisse studijní, až pak r. 1837. věc ta seslána jest k české vládě zemské s nařízením, aby prostředkem úřadů krajských v každém vikariátě vyslechla osoby, ve věcech školních a národních zběhlé a spolehlivé, a by potom předložila kommissi dvorské jejich dobrá zdání a návrhy o tom, které změny a opravy ve zřízení škol národních a hlavních zavésti by se měly. Úkolu, podati takovéto dobré zdání, dostalo se r. 1838. také Františku Josefu Slámovi. I byla mu tím znova dána vhodná příležitosť, aby napsal obranu jazyka českého a aby opětně navrhoval a se dožadoval, jak sám o tom psal v soukromém dopise: „Budiž všecko česky v českých městech a na základě české mluvnice vyučujtež se dítky v jazyku německém a v německých městech zase jazyku českém týmže během.“ ***) Ale zřízení škol národních a hlavních zůstalo také po roce 1838. totéž, jaké bylo před tím, a ve prospěch češtiny na školách kromě obnovy naří-

*) Viz v Michlově „Literaturním letopise“ na str. 29. — Michl za příčinou tohoto obnoveného nařízení vydal r. 1836. „Soustavu jazyka českého“. (Viz v jeho „Letopise“ na str. 77.)

**) Více viz o tom v Michlově „Literaturním letopise“ na str. 2. a 3. (Viz i tamže na str. 350., kde jsou vyjmenováni „příznivci české literatury“ z té doby, a to z panovnické rodiny a ze šlechty, jakož i v „Osvětě“, roč. 1874., na str. 339.—344., kde K. Světlá podala své upomínky na korunovaci Ferdinandovu.)

***) Viz na str. 359. Rybičkových „Předních křisitelů“. (Přehled farních míst, kde česky slovo boží hlásáno a česky ve školách učeno bylo r. 1837., viz v Michlově „Literaturním letopise“ na str. 53.—62.)

zení z r. 1816. žádného jiného nedáno. Ba ani na gymnasiích i přes to, že r. 1835. nařízení z r. 1816. ve příčině češtiny bylo obnoveno, nevedlo se češtině valně, a vlastencům i tu bylo stále pronášeti přání: „Kéž by také v nařízeném tomto vyučování jistý pořádek se ustanovil a učitelstvu spolu i prostředkův se poskytlo, kterými by Nejvyšší a Nejmilostivější vůle vyplniti se dala a cíle toho důležitého k oblaze člověčstva dojíti se mohlo!“*)

Avšak za císaře Ferdinanda Dobrotivého, který vůbec učinil vládu svou památnou tím, že zvelebil blaho obecné, přec uvolněno bylo poněkud veřejnému mínění, smysl obecenstva pro záležitosti obecné se vzmáhal, i vznikla prospěšná činnosť zakládati ústavy vzdělavací, čímž i v Čechách všeobecný duševní pokrok stával se zjevným. Počet vzdělanců českých denně vzrůstal, a uvědomění národní šířilo se očité, a to již i ve vrstvách odcizených, ba také již i ve vrstvách od národu českého zcela odpadlých. Asi r. 1840. počaly se v Praze také besedy, akademie, plesy a jiné zábavy společenské, v nichžto mluveno, zpíváno a deklamováno bylo toliko česky, i přispěno tím nemálo zapuditi někdejší ostýchavosť, pro kterou mnozí spěčovali se ve společnostech vzdělaných mluviti česky.**) Kromě toho „Průmyslová jednota“ v Praze zavedla r. 1839. česká čtení technologická k dobru řemeslníkův, a r. 1843. nařízeno úředníkům soudním, že mají nejen uměti dobře česky mluviti, ale také písemnosti po česku vzdělávati. A tak češtině

*) Viz v „Musejníku“, roč. 1843., na str. 532., kde jest otištěn na str 532.—539. článek Josefa Chmely „Prostředek, jak by po gymnasiích českých, moravských a slezských ohledem vyučování v jazyku československém Nejvyšší vůli poněkud zadosť učiniti se mohlo“.

**) O bálech těchto Jakub Malý („Naše znovuzrození“, I. 63.) vypravuje: „K českým bálům zavdala první podnět soukromá taneční zábava, uspořádaná v Kajetánském domě tamější ochotnickou divadelní společností. Sešla se společnosť vybraná, vedlé veškerého mladého světa vlastenského přítomni byli též někteří přednější starší spisovatelé, a ples úplně se vydařil. To dodalo některým mladším vlastencům chuti a odvahy k uspořádání podobné zábavy veřejné, kterouž by česká konversace uvedena byla co rovnoprávná s německou také do salónu, a první tak zvaný český bál dával se za příštího masopustu v sále konviktském. Pokus ten, jenž se strany protivné potkal se s mnohým úsměškem, měl stkvělý výsledek, a již druhý český bál dával se v místnostech žofínských.“ Tento stkvělý úspěch českých bálů dal potom podnět k pořádání tanečních besed v letě, v nichž velice pěstováno uvědomění národní, které svým rázem veskrze vlasteneckým budily také hrdosť národní.

cesta ponenáhlu klestěna v život obecný a společenský, v divadla, besedy, akademie a jinam, a to jak v Praze tak i všude na venkově, a v brzce nebylo českého městečka, které by nebylo mělo hlouček vlastenců, pořádajících zábavy vlastenecké a šířících uvědomění národní.

Vůbec kolem roku 1840. všechny snahy vlastenecké v Čechách, jakoby svěžím jarem byly zmlazeny, patrně zmohutněly, přibírajíce opravdovější, zmužilejší ráz. Dvěma mužům nesmrtelným náleží přední zásluha o tento pokrok zdatný, totiž Josefu Jungmannovi a Pavlu Josefu Šafaříkovi. Celý poklad našeho jazyka Jungmann otevřel náhle urovnaný mladému pokolení českému svým „Slovníkem", dokončeným r. 1839., a čím toto arcidílo Jungmannovo bylo jazyku našemu a jeho písemnictví, tím Šafaříkovy „Slovanské starožitnosti", vydané r. 1837., byly českému duchu a vědomí národnímu, utuživše mocně hrdé vědomí nás Slovanů, jak od „Slávy Dcery" Jana Kollára žádné jiné dílo. Kdežto pak Jungmann, jsa od r. 1835. ředitelem akademického gymnasia v Praze, působil nevýslovným kouzlem idealismu svého na studentstvo, Šafařík zatím s rovnou horlivostí tvořil v Praze jakési ohnisko slovanských studií. Slavné jméno, jehožto dobyl si takořka rázem ve světě slovanském, obracelo zraky bratří našich na východě i jihu víc a více ke „Slovanské Praze", takže hojněji a hojněji vyskytovalo se v Praze hostí slovanských. Tyto styky, tyto sympathie vzdálených bratří slovanských ovšem účinkovaly neodolatelně na ducha českého. Díla Šafaříkova mimo to poskytla také mocnou zbraň do rukou našinců, kteří, jsouce takto obrněni, mohli vystoupiti na pevnou půdu, a dala mnohým i za hranicemi českými podnět, aby věnovali síly své zvelebě kmenů slovanských. Za účelem zveleby této založen i již r. 1843. prvý německý časopis, ustanovený hájiti slovanské národnosti, a to v Lipsku s názvem „Jahrbücher für slavische Literatur, Kunst und Wissenschaft" od dra. Jana Petra Jordana, rodem Srba lužického.

A kromě Jungmanna a Šafaříka touže dobou František Palacký jal se odhalovati slavnou minulosť národu českého, počav r. 1836. vydávati své dějiny jazykem německým. Dílo to přijato s úctou k učenému a důkladnému dějepisci, spolu však vzbudilo jakousi kyselosť těch, kdo, hledíce na dějiny české s hlediště německého, pokládali je za dávno zašlou záři, za hvězdu na věky věků

zapadlou, za bludici nějakou, která na obloze dějepisu se zjevila, krátký čas svítila a již před věky potopila se do bezedné hlubiny zapomenutí. V díle Palackého, byť i poutem censury sklíčeném, český národ objevil se jakožto velebný, důstojný soupeř hrdých Němců, který pro dobré právo své přečasto slavně a vítězně s odporníkem sousedícím zápasil. Tím ovšem národní hrdosť, roznícená již „Rukopisy“, vzrostla opět o stupeň veliký.

Rozjařiti ducha národního přispěly také písně vlastenecké, z nichžto jest uvésti zejména „Hej, Slované!“ a zvláště „Kde domov můj?!“, kteréž obě složeny byly r. 1834. a za nedlouho zaznívaly z úst každého Čecha, v každé české společnosti.*)

Avšak zatím, co český národ takto ve příčině národní prospíval, probuzen tím i strach před vzmáhajícím se živlem slovanským, a počaly se ozývati četnější a četnější hlasy nepřátelské odvěkých nepřátel národu českého, zuřící záštím ke Slovanům vůbec i k Čechům zvláště. Vášnivě i jizlivě a zlomyslně líčeny a vykládány snahy českých národovcův a vůbec veškero hnutí českého živlu národního. „Velikánské strašidlo politického panslavismu počínalo se zjevovati německým žurnalistům, a tito již veřejně ukazovali na tajné pikle Čechů proti rakouské vládě; na příchylnosť západních Slovanů k ruskému velikánu zhusta naráželo se v zahraničních časopisech, zvláště v „Augsburských všeobecných novinách“ **), v jediném to téměř orgánu, v němž čilejší poněkud duševní život k rakouským národům od času k času zavítal.“ ***)

Čechové též ovšem nemlčeli a hájili se nejprve v českých časopisech, dokazujíce tu pravdu čtenářstvu českému, r. 1839. pak i zřejmě vystoupeno proti cizojazyčným utrhačům za hranicemi. Roku toho totiž Jan Erazim V o c e l odvážil se podati do „Augsburger allgemeine Zeitung“ článek „Die Westslaven und die böhmische Literatur“, jehož obsah sám Vocel vystihuje těmito slovy: †)

---

*) Dějiny „Kde domov můj?!“ pisatel těchto řádků podal ve zvláštním spisku, vydaném poprvé r. 1883. a značně zevrubněji podruhé r. 1884.

**) „Allgemeine Zeitung“, vycházející v Augsburku.

***) J. E. Vocel v „Musejníku“, roč. 1849., na str. 153. svazku čtvrtého, kde na straně 144.—171. vylíčil boje českého národu o svou národnosť až po rok 1848. (Viz i příklady nepříznivých výrokův o Češích v Michlově „Literaturním letopise“ na str. 31. a 32.)

†) V „Musejníku“, roč. 1849., na str. 154. svazku čtvrtého. Český překlad článku toho vyšel ve „Květech“, roč. 1839., čís. 22. a 23. přílohy.

„Promluviv v tomto pojednání o hrubé nevědomosti německých publicistů, jenž dokonalejší známosti mají vzdálených dílů světa nežli o srdci Evropy, Slovany obývaném, snažil jsem se z mravních i politických důvodů dokázati potřebu pěstování řeči a literatury české; ukázal jsem spolu, kterak se ti proti zákonu spravedlnosti prohřešují, jenž nechtí, aby kleslý a opuštěný lid slovanský prostředkem přirozeného jazyka svého vzděláván byl a k blaženějšímu životu přiveden. A podav krátký nástin probuzeného života národního v Čechách a přehled znamenitějších plodů literatury naší, podotknul jsem, jak hanebné jest jednání těch, jenž veřejně nás obviňují z tajných panslavistických piklů, ke spojení se s Ruskem směřujících, tvrdě naopak, že prospěch Rakouska tomu chce, aby se naproti ruskému absolutismu pod ochranou žezla rakouského druhý svobodnější živel literatury a vzdělanosti slovanské vyvinoval.“

Nepřízniví národu českého psali sice ještě i potom po mnohá léta proti němu; ještě i potom tvrdili, že „česká země, již ode dávna německému živlu podrobena jsouc, pouze několik přepjatých, jinak nepatrných vlastenců v sobě chová, kteří, nízkého původu jsouce, k německé osvětě zraků svých nemohou pozdvihnouti a protož sobě v nížinách sprostičké literatury české libují“ *), a k Němcům přidružili se proti Slovanům a Čechům i Maďaři, ale Vocel i jiní uměli řádně svým pérem útoky jejich odrážeti. **)

Zejména pak naše národní věci postoupily znamenitě ku předu spiskem, který r. 1842. vydal hrabě Lev Thun***) s názvem „Über den gegenwärtigen Stand der böhmischen Litteratur und ihre Bedeutung“. Vyložen v něm jasně a nestranně vývoj českého písemnictví a ukázáno slovy výmluvnými, kterak prospěch lidu, vlády a člověčenstva vůbec toho žádá, by jazyk národní byl pě-

(Viz i na str. 42. Pospíšilova „Z dob vlasteneckých“ a v „Časopise Matice moravské“, roč. 1876., na str. 84.—86.)

*) Tak psáno ve článku „Čechomanie und Russenfieber“ v „Leipziger allg. Zeitung“, roč. 1840.

**) Viz o tom v „Časopise Matice moravské“, roč. 1876., na str. 97.—116., kde na str. 76.—117. jest otištěna Šmídkova „Upomínka na publicistickou činnost Jana Eraz. Vocela“.

***) Lev Leopold hrabě z Thunu a Hohensteina narodil se r. 1811. v Děčíně, konal studia právnická v Praze a přilnul k národnosti české; r. 1849. stal se ministrem kultu a vyučování, ve kterémž úřadě setrval ad do r. 1860.

stován ve školách a úřadech, i kterak rozkvětem české národnosti mravní síla rakouského státu se množí a nezmenšuje. Blahodárné účinky toho spisku objevily se brzo v našem národním životě. Mnozí, kteří druhdy málo sobě všímali snah Čechův, ano nejedni z těch, kteří byli snah oněch protivníky, vlídně počali kloniti se k národnosti české,*) k čemuž ovšem kromě spravedlivých a přesvědčivých slov ve spisku nemálo přispělo to, že původce jeho stkvěl se v přední řadě české šlechty.

A tak znenáhla národní věc česká u obecenstva německého i maďarského vyšší vážnosti nabyla, celkem však i po roce 1840. stav národnosti české byl asi takový, jak jej líčí slova, pronesená r. 1842. a znějící: „Z mnohých stran se nám jasní, z jiných nám však hrozí utonutí v živlu německém, a ač neutoneme, přece se ještě dlouho budeme mučiti v tomto zápasu života a smrti.“ **) Vždyť ještě r. 1843. vyšel spisek***), v němžto tvrzeno, že jazyk slovanský v Čechách a na Moravě toliko v nejsprostší lůze se ukrývá, kdežto městský a poněkud vzdělanější lid že již německým duchem jest proniknut, ba vyskytly se ještě v letech 1845.—1846. v německých časopisech i spiscích o sobě vyšlých tak nepřátelské rozpravy, že zuřivosť v nich jest až pomatena, jako na př.: „Jestliže vaše (Čechů) počínání přirozeno jest, musí býti zlomeno, neníli však přirozeno, musí zahynouti.“ †)

Neméně zuřivými jako zahraniční byli též odpůrcové domácí. Jeden z nich r. 1845. žaloval v zahraničném německém časopise v dopise z Prahy německému obecenstvu, že vyskýtají se v Praze na štítech české nápisy, že jsou dosazováni v Čechách na německé fary čeští kněží, že někteří úředníci opovažují se na dopisy německé dávati české odpovědi, že ruský cář českým spisovatelům množství prstenů zaslal a tím nebezpečný řetěz tvoří, jímžto Čechy

*) Také ve Vídni Thunův spisek účinkoval prospěšně; Jan Erazim Vocel psal o tom z Vídně do Prahy r. 1842.: „Spis hraběte Thuna nás velmi překvapil a vůbec krásně a rázně účinkuje.“ (Viz na str. 43. Pospíšilova „Z dob vlasteneckých“.)

**) Václav Staněk v dopise Frant. Lad. Čelakovskému. (Viz v „Musejníku“, roč. 1871., na str. 235.)

***) „Ist Österreich deutsch?“ od Frant. Schuselky.

†) Viz v „Musejníku“, roč. 1849., na str. 165. svazku čtvrtého.

k ruské říši připoutati chce atd.*) A tak nepřátelé Čechů snažili se všemožně zničiti národnosť českou, ač ani vláda nebyla Čechům zcela nepříznivou, a právem vyjádřil se r. 1844. jeden vlastenec**) v soukromém dopise: „Od vlády bychom snad lecčehos obdrželi, kdyby nebylo Němcův a renegátův.“ ***)

Ale národnosť česká, vítězně odporujíc překážkám četně jí kladeným, hnala se mocně jako loďka skrze rozbouřené vlny k bezpečnému přístavu, takže Jan Erazim Vocel mohl směle již r. 1845. ve svém článku „Slovo o české národnosti“, v „Musejníku“, roč. 1845., otištěném, napsati (na str. 259.): „Vznešený cit národnosti též i u Čechoslovanů radostně probuzen jest a již kořeny života tak hluboko do vlasti naší pustil, že je bohdá žádná nepřátelská vichřice více nevyvrátí.“

R. 1846. založena v Praze stálá „Měšťanská beseda“, která mohutně přispívala k rozkvětu společenského života národního, majíc za heslo „Rovnosť a svornosť!“ a stavši se vzorem i podobným spolkům ve městech venkovských, a také v „Průmyslové jednotě“, r. 1829. založené a s počátku převahou německé, statně háјeno za let čtyřicátých práv lidu českého, který protivná strana ráda by byla vyloučila z oboru průmyslu a vyššího obchodu. V popředí vyskytla se tu snaha, založiti průmyslovou školu českou, na kterou po veškeré vlasti i v cizině sbírány a obětovně poskytovány příspěvky, a tuto péči osvícených vlastencův o zlepšenou jejich stavu vděčně uznávala třída dělnická a znamenajíc, že vlastenectví má ovšem i stránku praktickou, lnula víc a více k věci národní, čímž uvědomění národní šířeno i ve vrstvách, až dosud ve příčině té valně pozadu zůstavších.†)

Ze spisovatelů, píšících ku prospěchu národnosti české za let čtyřicátých buďtež uvedeni tu ještě dva. Jan Kollár s pseu-

---

*) Viz v „Musejníku“, roč. 1849., na str. 167. svazku čtvrtého.

**) Jan z Hvězdy. (Viz na str. 13. Pospíšilova „Z dob vlasteneckých“.)

***) Podobně vyjádřil se František Ladislav Čelakovský v soukromém dopise již r. 1824.: „Horšíť jsou ti propadení drabanti nežli sama vláda, která, nepomáháli, aspoň nekazí,“ a r. 1825.: „Věru by se ledačehos z Vídně obdržeti dalo, kdyby jen byl, kdo by žádal. Ale naše šlechta! — pfuj!“ (Viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 166. a 174.)

†) Viz v Malého „Našem znovuzrození“ na str. 62. a 63. části první jakož i v „Časopise Matice moravské“, roč. 1876., na str. 111. a 112.

donymem „Ondřislava z Pravdomluvic“ vydal r. 1841. spisek s názvem „Apologia, to jest obrana, kterou se odrodilci, jenž od své národnosti slovanské odstupují, brániti chtějí, ti pak, kteří o ni stojí, posilniti se mohou“, zvláště pak František Cyril Kampelík byl v té příčině činným, sepsav tyto spisy a spisky: „Čechoslovan, čili národní jazyk v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a Slovensku“ (r. 1842.), „Práva naší řeči a národnosti“ (r. 1844.), „Obrana českého jazyka proti utrhačům a odpůrcům“ (r. 1847.) a „Krása a výbornosti československého jazyka, jímžto asi 8 milionů lidí v Čechách a na Moravě, ve Slezsku a Slovensku mluví“ (r. 1847.). Jest i připomenouti zde spisek „Slovo v čas o vlastenectví, o češtině a o národu československém s ohledem na spolek německý, zvláště celní“ od nejmenovaného, který koncem r. 1844. v Praze byl napsán a r. 1845. v Lipsku tiskem vydán. Téhož roku 1845. vyšel v Lipsku spisek „Worte eines Čechen“, ku kterému dal podnět Jakubu Malému téhož roku vyšlý spisek hraběte Josefa Matiáše Thuna*) „Der Slavismus in Böhmen“, v němž ujal se sice Čechův, ale toliko z příčin čistě lidských, prose takořka pouze za milosrdenství pro ně; Malý spisek svůj vydal bezejmenně.**)

Než i přes ten úspěch národnosti české přese všechen mohl napsati Josef Jungmann ještě r. 1846.: „Vždy ještě vyskytující se uvádění německých škol v pouze české obce, toulání se německých divadelních spolkův po českých místech, řízení právní českého lidu v německém anebo naskrze pokaženém českém jazyku, nemírné oblibování franštiny již i v prostředních lidu třídách a úplné zanedbávání češtiny, nepříznivý a nad míru smělí hlasové proti věci naší ve spisech veřejných a p. jsou smutní posud úkazové naší hluboko kleslé národnosti, s kterýmiž nevím, v rovnéli váze stojí tam zde vznikající čtenářstva, z nichž dvě, radnické a spáleno-

---

*) Josef Matiáš hrabě z Thunu a Hohensteina narodil se r. 1794. v Praze a zemřel r. 1868. v Salcpurku; za let čtyřicátých obíral se s oblibou studiem jazyka a písemnictví českého.

**) Viz v Malého „Našem znovuzrození“ na str. 65. a 66. části první jakož i v „Národní bibliotéce“ na. str. 3. prvého svazku spisů Malého, kde na str. 3.—17. spisek „Worte eines Čechen“ podán jest v českém překladě; viz i tamže na str. 18.—25. článek „Něco o povaze našeho národního snažení“, otištěný prvně ve „Květech“, roč. 1847. (Viz i obranu jazyka českého, kterou J. V. J. Michl podal r. 1839. na str. 35.—45. svého „Literaturního letopisu.“)

pořícské*), vyššímu potvrzení se radují — ozývající se hlasy o potřebě českých promyslových učilišť a vlastenského divadla i provozované zatím zde onde od ochotníkův hry, držené besedy, koncerty, bály a jiné výjevy, české názvy na čele nesoucí. Tím se poněkud kojiti musí český vlastenec, že i vyšší stavové zřetel svůj obracejí k jeho vždy ještě důležité řeči a posud ovšem nebohaté, ale přece povšimnutí hodné literatuře, o jejížto vzdělání množící se časem učenci, ano i šlechetnější vlastenkyně snažně pečují. Tolik aspoň snažením společným naším vymoženo, že to dnes žádná více chlouba není česky v Čechách neuměti, ale nechvalno špatně česky mluviti a psáti.“ **) Ba bylo tenkráte hůře ještě, nežli tato slova Jungmannova svědčí. „Ještě v nejposlednější době před rokem 1848.“ — píše pamětník toho***) — „byl jazyk český úplně bezprávný ve veřejnosti, v společenském životě, ve škole i v úřadě. Na ulicích pražských slyšeti bylo hovor český jen vzácnou výminkou z úst lidí lépe ošacených, obzvláště dám; neznámou osobu česky osloviti neodvážil se nikdo, jenž nechtěl se vydati možnému hrubému odbytí; v krámech, kam nechodili učedníci, děvečky neb hokyně, v hostincích, kde neprodávali kořalku, mluvilo se výhradně německy; všeliké úřadování, vyjímaje dosti nejapné často výslechy osob německy neumějících, dálo se v samospasitelné němčině, ano všeliké snaze o to usilující nepodařilo se vymoci na zemské vládě, aby úřední oznamovatel v novinách byl obojjazyčný; oznámení na rozích pouze české nebylo policií trpěno, nýbrž musil alespoň dole udán býti obsah jeho krátce v jazyku německém (cedule divadelní, pozvání k českým plesům, koncertům atd.); ze středních a vyšších škol byla čeština naprosto vyloučena, jediné na filosofické fakultě v Praze byla systemisována učitelská stolice řeči a literatury české se služným 600 zl., ale přednášky ty navštěvovati nebyl žádný studující povinnován; ba i v domácnostech byla čeština obmezena jenom na rodiny nejnižších tříd, v rodinách úřednických a zámožnějších měšťanských převládala němčina . . . .“

Rokem 1847. národní život náš dostoupil za doby předbřez-

---

*) Viz na str. 287. tohoto spisu.

**) Viz v Jungmannově „Historii literatury“, 2. vyd., na str. 357. (Ve vydání prvém slov těchto není; pouze poslední věta jest i v prvém vydání, ale zní jinak, jakž uvedeno na str. 310.—311. tohoto spisu.)

***) Jakub Malý v „Našem znovuzrození“ na str. 7. a 8. části první.

nové nejvyššího vrcholu své činnosti. Nad hrobem zvěčnělého Josefa Jungmanna otevřel se nový zdroj národního života z vroucí mysli věrných Čechů se proudící. Ozývalyť se tehdáž okázale ve chrámech po veškeré vlasti nesčíslné hlasy, vysýlající do říše nadpozemské díky nejsrdečnější arciotci českého písemnictví doby nové a poskytující zároveň i svrchovaného svědectví o probuzeném duchu národu českého, zprávy pak o těchto veřejných projevech vlasteneckých přinášely všechny časopisy. „Zdá se“ — píše očitý svědek toho Jan Erazim Vocel*) —, „že vůle vyšší tomu chtěla, aby národní vědomí lidu českého až k onomu vrchu vroucnosti dospělo, kde se poměry zemské s nadhvězdným světem stýkají: nebo brzo na to klesly okovy, národ více než 200 let poutající, a vyřknuto jest slovem císařským heslo národní rovnoprávnosti!“

Tak bylo s národností českou v Čechách.

Co týče se Moravy, tu bylo mnohem nesnadněji buditi národní uvědomění nežli v Čechách, kdež od „královské Prahy“ národní ruch po veškeré vlasti rozšiřovati se mohl; Morava nemá takového střediště, jakým jest Praha Čechám. Dominik František Kynský zasteskl si již r. 1820.: „Čechie jistě se z dlouhého sna probudí, ale ubohá Moravo!**) A ještě za let dvacátých ani vzdělanci na Moravě neměli tušení o libozvuku češtiny, ba když Frant. Sušil za let dvacátých poslal strýci svému, knězi, blahopřání ke jmeninám ve verších českých a když báseň ta při visitační tabuli ostatním hostům, nejvíce kněžím, byla čtena, všichni se divili, že také řečí českou lze tak krásné blahopřání vysloviti, a zdálo se jim, jako by to byly zvuky z jiného jim neznámého světa.***) Tolikéž ještě koncem r. 1831. projeven ve příčině trudného stavu národnosti české na Moravě stesk těmito slovy: „Morava naše posud dřímá; rozněcujeme každou jiskru, vědouce o ní, že by časem plápolati mohla. V Moravě nic posud statného nevychází, co by vzdělanější třídu lákalo.“ †)

---

*) V „Musejníku“, roč. 1849., na str. 169. svazku čtvrtého.

**) Viz v „Musejníku“, roč. 1881., na str. 117.

***) Viz o tom ve „Zlaté Praze“, roč. 1864., na str. 39. (Viz i v Michlově „Literaturním letopise“ na str. 30.)

†) Slova z dopisu Františka Velislava Kampelíka, posluchače bohosloví v Brně, otištěného ve „Spisech Jana Kollára“ na str. 323. dílu II.

Avšak i na Moravě za let třicátých a čtyřicátých vzmohla se národnosť česká. R. 1831. obsazena při akademii v Olomouci stolice jazyka českého, zřízená již r. 1815.,*) a zejména jako v Čechách tak i na Moravě studentstvo šířilo uvědomění národní. Jmenovitě ve filosofii v Brně kolem r. 1840. studující zabývali se věcmi vlasteneckými, ba také psaný časopis mezi sebou vydávali.**) R. 1846. pak začato zřizovati již i „Matici moravskou".***)

Takto hlásila se k životu i k svým právům víc a více národnosť česká, a v národě našem probouzely se idee slovanské, až vypuknuvší počátkem r. 1848. ve Francii revoluce pojala do svého víru kromě jiných zemí také Rakousko s Čechami.

Když totiž r. 1848. byl vyhnán z Francie král Ludvík Filip a prohlášena tu republika, hnulo to mohutně všemi národy evropskými, a také v Čechách malý hlouček těch, kdo posud pěstovali mluvu a národnosť českou, jakoby byl elektrisován, zdvojnásobil svou píli; postavili se v čelo národu, vzdělávali jej a vedli ke svobodné, utěšenější budoucnosti, uvědomujíce jej víc a více ve příčině národní a probouzejíce v něm mocněji a mocněji smýšlení politické.

Stalo se pak za bouřlivého roku 1848. politické probuzení národu českého všeobecným, k čemuž ovšem hlavně přispěla svoboda tisková, když byla zrušena censura.†) Četba časopisův i jiných spisů, již od censury neseškrtávaných, podávala mu netušeného světla o mnohém, čeho si byl dříve nevšímal, a obíraje se častěji praktickými záležitostmi životními, poznával, co mu ještě chybí a čeho mu jest nejvíce potřebí, nabytými pak zkušenostmi zmoudřel a stal se opatrnějším i nedůvěřivějším.

---

*) Viz na str. 24. tohoto spisu.

**) O časopise tom viz zprávu v „Koledě", roč. 1879., na str. 478.—480. Viz i ve „Květech", roč. 1834., na str. 391. a na str. 46. Pospíšilova „Z dob vlasteneckých".

***) Viz v Jungmannově „Historii literatury", 2. vyd., na str. 352.

†) Censura byla zrušena nejprve r. 1694. v Anglii, od r. 1848. pak není jí již v žádném státě evropském, vyjímaje Rusko. Censura spisů zahraničných, rozhodující, zdali mají býti připuštěny do země čili ne, a divadelní, rozhodující, zdali některý kus divadelní smí býti provozován, trvá dosud. (O vzniku censury a o tom, jak censura byla konána, dočísti se možno v Michlově „Literaturním letopise" na str. 11.—15. a ve „Svobodě", roč. 1869., na str. 75.—78. a 115.—118.)

Věru překrásné naděje vzbudil rok 1848.! Slunce svobody, ozářivši naši vlasť, teplými paprsky svými rozehřálo vzpomínky staré slávy české, roztálo led lhostejnosti a cizoty, který byl zaujal srdce česká ve vyšších vrstvách, a z nenadání a netušeně rozbujnil se český život po celé zemi a strhl s sebou také ty, kdo před tím z „vlastenectví“ tropili si hrubý posměch. Jako kdyby byl šlehl čarodějným proutkem, dosavadní německá Praha proměnila se najednou v město české, a život český vyrůstal, jakoby z půdy jsa vydupán, na všech stranách, takže, než uplynulo několik měsícův, u veškerém národě rozvlnil se bujný život český, národní i politický.

Národní vědomí čím dále tím více se vzmáhalo a sílilo, čehož neposledním úkazem bylo také, že v Praze přeměněny byly názvy ulic: dosavadní „Koňský trh“ nazván „Václavským náměstím“, „Dobytčí trh“ „Karlovým náměstím“ a ulice „Jesuitská“ nazvána „Karlovou“. Všude vznikaly vlastenecké spolky za účely rozličnými, z nichžto na prvém místě jmenovati jest „Národní jednotu sv. Cyrila a Methoda“, kteráž určila si za účel, vzdělávati lid moravský, probouzeti a upevňovati občanské a národní vědomí a sebecit jeho.

A vláda, znamenajíc úsilí národovcův, aby jazyk český byl opětně povznesen, a poznavši, jaká škoda vzchází úřednictvu, neznajícímu řeči české, v životě obecném, vydala některá nařízení, zjednávajíc češtině ponenáhlu průchod do škol a úřadův, odkudž od r. 1774. byl vyloučen. R. 1848. poručeno, by na gymnasiích ve krajinách českých bylo vyučováno náboženství, dějepisu a přírodopisu česky, jakož i by na nich jazyk a písemnictví české byly probírány. Rok 1848. přinesl nám i prvou českou hlavní školu, která roku toho úsilím tehdejších vlastenců zřízena byla v Praze, a ředitelem jejím jmenován Karel Slavomil Amerling Jaký to rozdíl proti tomu, že ještě Josef Jungmann, který zemřel toliko čtyři měsíce před politickým rozruchem r. 1848., spatřoval ideál svůj v tom, aby zavedena byla čeština jakožto povinný předmět na gymnasiích v českých městech!*)

Avšak po roce 1848. nastal zase ve všem tom úplný převrat v neprospěch české národnosti.

---

*) Viz v Malého „Našem znovuzrození“ na str. 5. části první.

b) Dějiny řeči.

Čím více vzmáhala se národnosť česká, tím více dbáno zároveň i řeči české, a spisovatelé pilněji a pilněji přihlíželi k čistotě její. Když pak dostalo se jí také způsobilých vzdělavatelů vědeckých, a to zejména Josefa Dobrovského a jeho následovníků, zdokonalována a tříbena měrou ještě značnější.

Již za doby přípravné dány řádné základy novočeské spisovné mluvě jak básnické tak i vědecké neboli náukové, ač ovšem, jak patrno z ukázek, uvedených na různých místech v oddíle I., ještě všelijaké nedostatky česká řeč tehdejší jevila.*) Na základech těchto po roce 1820. zdárně pokračováno, v čemž opětně „Rukopisové“, poskytnuvše jednak mnoho neznámých staročeských přesných slov, jednak i nových a rázných tvarů mluvnických, měli účinek nemalý.

Mimo jiné řeč česká postoupila po roce 1820. také v tom, že stala se orgánem věd a umění a že byla obohacena způsobem nevídaným dle toho, by postačovala duchovnímu životu novověkému. Téměř až do r. 1820. stačila spisovatelům českým zásoba slov, dochovaná ze XVI. století. Byloli pojmenovati věc nějakou, před tím neznámou nebo nepojmenovanou, spisovatelé nejprve jali se opisovati, nazývajíce na př. fysiku „uměním přirozených věcí“, teleskop „sklennou prohledací trubou“, sopku „vrchem oheň vyvrhujícím“, ale brzo vyskytlo se množství slov prve neslýchaných, která znenáhla zobecněla. Šťastně tvořiti slova ta bylo velmi usnadněno spisy Dobrovského.

Jakožto zručného tvořitele nových slov připomenuli jsme si již v oddíle I. (na str. 116. a 191.) Josefa Jungmanna. Že pak zdárně Jungmann rozhojňoval češtinu slovy novými, zvláště názvy vědeckými, a že nalezl dva vydatné v tom směru pomocníky, totiž Antonína Marka a Jana Svatopluka Presla, podařilo se jim státi se původci vědeckého jazyka českého, a sami byli prví, kteří v XIX. století počali spisovati knihy vědecké česky.

Mimo slova nově utvořená byla stále také za této doby řeč česká rozmnožována slovy přijatými z jiných jazyků slovanských

*) Příklady řeči i pravopisu českého ze spisů, vyšlých v letech 1787. až 1819., viz v Šemberových „Dějinách řeči a literatury české“ na str. 527.—533. vydání třetího.

anebo slovy zapomenutými a opětně vzkříšenými. Abychom pak měli jakýsi obraz o tehdejší řeči české, stojte zde příkladem některá slova, která nyní jsou vesměs obvykla a dobře srozumitelna a která bylo tehdáž obecenstvu vysvětlovati.

Josef Jungmann ve své „Slovesnosti", vydané r. 1820., připojil na konec „Vysvětlení některých slov začátečníkům méně známých", v němž uvedena jsou s výkladem, co znamenají, kromě jiných tato slova: „bejlí, blizna, bohatýr, celovati, ctnota, čilý, čnělka, doupnák, dav, dna, dojem, dráha, dušeslovný, dík, jarmo, jih, jinotajitelný, horování, hrám (místo „hraji"), chmura, chrabrý, chvastám, chýže, klnu, komoň, kotrmelec, křepký, licoměrný, liknavosť, lísati se, lokati, náhon, nápěv, oblý, okres, osidlo, ostýchám se, osvěta, pavéza, pleť, podlý, popud, porok, proslov, prožluklý, pyl, pitva, roniti slzy, rov, rovník, rozbor, rozpor, ruče, řečiště, řevnivosť, sever, sklepení, skráně, slupka, snaha, snoubiti, snětivý, spílati, srdcejemný, step, stonati, strádati, svěže, svit, svízel, šílený, širák, tanouti, tkvíti, tříbiti, úkor, utroba, úval, vezdy, věštec, věstitel, vřes, vymknutí, vynořuji, zaklál, zarputilý, záštita, zaujímati, závitek, závoj, zdroj, zírání, zmije, značiti, zoře, spěčuji, ztepilý, zvůle." Také Jan Svatopluk Presl na konci prvého dílu svého „Kroku" připojil r. 1823. „Poznamenání neznámějších slov", v němž uvedena jsou s výkladem, co znamenají, kromě jiných tato slova: „bádání, balvan, bodrý, budování, bujarý, céva, jih, horovati, chrabrý, chyžka, kormidelník, lihový, mícha, místopis, mohyla, nachový, osa, osudí, plocha, ponořovati, povoz, pružnosť, rula, stonek, trup, výrok, záštita, žula." Podobně ke druhému svazku „Čechoslava" z r. 1830. připojeno „Vysvětlení některých slov", mezi kterými jsou: arcidílo, obočí, baviti, bohatýr, hrdina, čilý, domovník, jíl, jizba, haluze, haluzka, horoucí, horoucnosť, kučery, láva, luna*), nápěv, něžný, něžnosť, niva, niju, obřad, obzor, odrůda, ohromný, prahnouti, přízrak, skromnosť, těkati, ustrnulosť, vnada, vzdor, zábava, zardoušený, zásada." Že „biografie" nazvána „životopisem", pokládal za zvláštnosť i Josef Jungmann ještě r. 1823.*)

K utěšenému vývoji a řádné zvelebě vědeckého jazyka našeho nejvíce přičinil František Palacký, který, jsa redaktorem „Mu-

*) Podotčeno tu, že luna lépe řečeno nežli měsíc, když rozumí se těleso nebeské, a že měsíc jest vlastně čas, za který luna svůj běh okolo země dokoná.

**) Viz jeho dopis v „Musejníku", roč. 1883., na str. 47.

sejníka", r. 1827. založeného, a znaje důkladně jazyk český i vynikaje vědomostmi všestrannými, uměl v časopise sobě svěřeném vyhnouti se všem přemrštěnostem i staromilcův i novomilcův, o jejichžto snahách promluveno v oddíle I. (na str. 192. a 193.) tohoto spisu, čímž rozhodně přispěl ustáliti vědecký jazyk český vůbec. Konečně Josef Jungmann dopracoval se svým „Slovníkem" toho, že řeč česká byla přizpůsobena, by volně vyjadřovala idee novověké a mohla býti připuštěna v obor vzdělaných řečí evropských. R. 1830. pak při „Musei českém" zřízen „Sbor pro vědecké vzdělávání řeči a literatury české", jak také již výše (na str. 315.) bylo řečeno.

A tak česká řeč uváděna znenáhla na stupeň dokonalosti nynější, k čemuž ovšem přispěla nejpodstatněji skutečně svědomitá snaha, jakou tehdejší spisovatelé čeští v té příčině jevili a která mohla, ba měla by býti příkladem i leckterému, málo toho bohužel dbalému spisovateli nynějšímu. I sám Palacký, ačkoli důkladně znal jazyk český, rád dával se v něm ještě víc a více zdokonalovati, čehož dokladem stoj tu místo z přátelského dopisu, který Václav Staněk poslal z Prahy r. 1843. Františku Ladislavu Čelakovskému do Vratislavi: „P. Palacký si stěžoval, že mu praničeho nepíšete. Litoval, že Vás zde nemáme a že to ucítí zvláště, až bude psáti a vydávati česky svou historii, kterouž by Vám byl rád podal k vylepšení slohu a jazyka." *) A podobně hleděli zdokonaliti se v řeči české vzájemně jiní, ač i také r. 1836. Vincenc Zahradník právem napsal: „Mnohý spisovatel tohoto věku našeho českých sice slov užívá a pravidelně je ohébá a skloňuje, ale tak je spolu váže, jakž se to s vlastní povahou české řeči nikoli nesrovnává. Tímto způsobem vzniká třetí jakás řeč, kteráž ani německou ani českou není, nýbrž v prostředku mezi jednou a druhou kulhá, a literaturu českou nejen nic nezvelebuje, alebrž spíše jí k zlehčení slouží." **)

c) Všeobecný rozhled po písemnictví.

Písemnictví české, obdrževši za doby přípravné pevné základy, po roce 1820. čím dále tím zdárněji prospívalo a také,

*) Viz v „Musejníku", roč. 1871., na str. 239.

**) Viz v „Časopise pro katolické duchovenstvo", roč. 1836., na str. 132. svazku I.

jakkoli působnosť jeho celkem i na dále ještě stále byla ticha a skromna, nabývalo rok co rok větší a větší vážnosti, a to jak doma tak i za hranicemi, budujíc znenáhla na připravených před rokem 1820. základech rozsáhlou budovu.

Hned od samého začátku doby vlastenecké písemnictví české okřálo tak, jakž asi nikdo před rokem 1820. se nenadál. Stalo se to účinkem velice mocných činitelů, jichžto vyskytlo se šťastnou náhodou několik zároveň. Založeno „Museum české", nalezen „Rukopis královédvorský" a „Rukopis zelenohorský", vydána Jungmannova „Slovesnosť", probuzen smysl pro básnictví prostonárodní a pro studium památek českého písemnictví doby staré a střední, rozmnožena a rozšířena známosť i znalosť jiných slovanských jazykův, objevil se značný počet mladých, čilých i nadaných a láskou k vlasti nadšených spisovatelův, a to jsou oni činitelé, kteří, najednou vytrysknuvše a vzájemně se podporujíce, jali se mocně účinkovati na české písemnictví hned po roce 1820.

Zejména „Rukopisové" účinkovali všestranně na písemnictví české, zdokonalivše takořka všechny obory jeho a způsobivše, že v každém oboru zaplál jarý ruch. Kromě básnictví byla pak to z oborů vědeckých jmenovitě jazykověda, dějepisectví vůbec a také zvláště dějepisectví literární. Teprve totiž nálezem „Rukopisů" počato pečlivě a dokonale probádávati a prozkoumávati filologicky i krasovědecky starší české písemnictví, jako vůbec teprve po roce 1820. začato řádně pěstovati české písemnictví vědecké neboli náukové, takže za doby vlastenecké již i velmi pozoruhodná díla vědecká vyskytla se jazykem českým.

Bylo tudíž ihned za prvopočátečních let doby vlastenecké mnoho učiněno na prospěch ožilého našeho písemnictví od spisovatelův, objevivších se na obzoru a uvázavších se v dědictví pevných základů po svých předchůdcích. Lze pak opakovati tu slova, která již r. 1825. a opětně r. 1846. pronesl Josef Jungmann*) a která znějí takto: „Vůbec jak množstvím a rozmanitostí spisů tak i důkladností jejich tento věk nad

*) Ve své „Historii literatury české" na str. 493. a 494. vydání prvého a na str. 359. vydání druhého.

předešlý vyniká, dokonalostí pak jazyka k lepším věkům aspoň na velikém díle se blíží. Bezpředsudná, mnohostranná vzdělanosť německé i jiné evropejské literatury i v naši zotavující se literaturu šťastně působila, které by nejvíce to vystaviti se mohlo, že posud nemnoho původního důležitého vynesla, ale považímeli stav jazyka, v kterém ode dvou století se nacházel, odloučenosť literatury české od vyšších ústavův učitelských a to, že vznik její cele téměř připisovati dlužno jednotným, samopovstalým milovníkům a soukromým vzdělavatelům jejím, bez zisku a často se svou nemalou škodou oběti na oltář vlasti kladoucím: tu již ne, co a jak z náramné umění evropejského zásoby svým krajanům podali, souditi, ale že vůbec co podali, vděčně připomenouti musíme.“ Ovšem na rok 1846. Jungmannova slova tato nejsou již případna. Tenkráte bylo vyjádřiti se již o písemnictví českém, jak uvidíme, ještě značně pochvalněji, nežli slovy těmi učiněno.*)

Středištěm všech úspěchů, kterýchžto dodělalo se tehda české písemnictví, bylo „Museum české“, kterýmž utvořeno působiště hlavně k volnému životu vědeckému a vůbec k vyšším snahám literárním a kterýmž usnadněno také studium řeči a písemnictví staršího. Zvláště pak dostalo se z „Musea“ všem literárním snahám znamenité posily tím, že r. 1827. počal vycházeti „Musejník“**), který stal se v brzce skutečným ohniskem všeho českého ruchu literárního.

Mimo „Musejník“ a mimo časopisy jiné, které poskytovaly spisovatelům příležitosť i možnosť, vystupovati se svými plody na veřejnosť, a z kterých uvésti jest zvláště prvý vědecký časopis „Krok“, začavší vycházeti již r. 1821., přispěly k rozkvětu českého písemnictví různé spolky, na jeho prospěch zřízené. R. 1831. „Museum české“ zřídilo „Sbor k vědeckému vzdělávání řeči a písemnictví českého“ a spolu fond na vydávání dobrých knih českých, nazvaný „Matice česká“, která byla a posud jest českému písemnictví ústavem veledůležitým, vydávajíc nákladné a velmi cenné spisy české, jichž asi bez „Matice“ hned tak bychom byli neměli,

*) Všeobecného úvodu k oddělení šestému druhého vydání „Historie literatury“ Jungmann vůbec náležitě nespracoval, o čemž promluveno bude v oboru dějepisectví literárního.

**) O názvu časopisu toho viz na str. 13. tohoto spisu.

a již r. 1832. uvázala se vydávati „Musejník“ na svůj náklad. Za týmž účelem r. 1833. zřízen i fond na vydávání knih náboženských s názvem „Dědictví svatojanské“.*)

Avšak po celou ještě dobu vlasteneckou bylo zápasiti českému písemnictví s překážkami mnohonásobnými, s nesnázemi ohromnými. Záští Němcův a zněmčelých Čechů, nadvláda němčiny nad češtinou, přílišná ostražitosť a nedůvěra i podezírání úřadův a censura jakož i netečnosť obecenstva jsou hlavními z překážek a nesnází těch.

Nejvíc ovšem vadila náležitému rozvoji českého písemnictví censura, která po smrti císaře Josefa II. zase víc a více přísnou byla učiněna. Co mělo nátěr vlastenecký, bývalo z pravidla tehdejšími recensenty honorováno: „Non imprimatur“, t. j. není dovoleno vytisknouti. A tak přemnohá zdařilá, ba výtečná práce neblahou censurou na světlo přijíti nesměla, a práce, které směly býti vydány, bývaly všelijak zmrzačeny.

Ale když za let třicátých a čtyřicátých tužby vlastenců vykročily z dřívějšího přílišně těsného oboru pouze vzdělanostního a nesly se výše k cílům politickým, tu písemnictví české i přes přísnou censuru přijímalo na sebe barvu časovou a, přisvojivši si novověké idee, kráčelo za všeobecným pokrokem, majíc na mysli při tom v prvé řadě vlastní národ český a jeho výchovu pro účely praktické. K tomu nejlépe hodily se dějiny starých předkův, i obírali se spisovatelé pilně českou minulostí, kořistíce z ní jak pro písemnictví vědecké neboli náukové tak i pro písemnictví krásné neboli básnické. Zdarem pak práce jejich někdejší zoufalé myšlénky národovců českých znenáhla zmizely, a spisovatelé pracovali již s určitými nadějemi, pracovali již nikoli na zdař Bůh, nýbrž doufajíce pevně, že národ český nezahyne a že skutečně podaří se jim písemnictví české zvelebiti tak, aby nebylo za písemnictvími národů jiných.

Pokračováno tedy za doby vlastenecké v díle obnovy českého písemnictví kromě toho, že dále účinkem velice mocných činitelů zdárně zdokonalovány zděděné po předchůdcích snahy z doby přípravné, hlavně tím, že začato řádně pěstovati písemnictví vědecké

---

*) Viz o něm v Michlově „Literaturním letopise“ na str. 50.—53 (Založeno bylo vlastně již r. 1829.)

neboli náukové a že založeny přiměřené časopisy a spolky na zvelebu písemnictví. A pokračováno v díle tom s úspěchem větším a větším, až rok 1848. utěšený rozvoj ten zhoubně a ovšem i neočekávaně přerušil.

I. Epika a lyrika.

a) O vzniku prvých moderních zjevů klassických v básnictví českém.

Dříve, nežli začneme zabývati se básnictvím českým doby vlastenecké, uveďme si přísný úsudek o básnictví českém doby přípravné, pronesený již r. 1821.,*) tedy právě na počátku doby vlastenecké. Úsudek ten zní: „Na jakém stupni medle stojí a čím se obírá Músa česká? Až potud samými toliko drobnůstkami, a to takovou nedůvěrou do svých noh, že zábradlí od cizinců zaraženého, čiň co čiň, spustiť se nechce. Překládky, drobné bajky víc méně podařené — málokterých spisů vyjímaje — jsou až potud nejvyšší vrch, na nějž se pomazanci české Músy vyšinuli. — Nezdej se pak nikomu, že k pohanění těch skrovných počátků péra jsem se uchopil. I jeliž možno, aby lvice hned lva porodila — lvíčetem dřív býti musí, komu se lvem býti zachtělo: tak ty drobnůstky, nimiž se až po tu chvíli Čechie obírala, kdo nám bude předhazovať, leč barbar nebo hlupec? Dlouholi pak tomu, co víme, že se česky také psáti a čítati může? Jakého jsme k češtině dostali navedení? Kolik po tu chvíli českých uměn Mecenášů — ba Mecenášů! — jen čtenářů chtěl jsem psáť? Kolik překážek ze stran — ale zaraž, péro prostořeké! . . . Však jako z jedné strany rád pravdy hájím: tak zas z druhé nedůstatku ztajiti anebo dokonce do kapsy si lháti, těžko mi padne. Naše Músa až potud sama do se málo důvěry jeví a jakoby klesnouti se bojecí, těsně se k zábradlí drží, k zábradlí, které, byvši pro jinočeské uměny přichystáno, tudy ani jejímu zrůstu ani kroku prospěšno není.“ Řečeno, že ten úsudek jest přísný, a vzpomenemeli si, co

*) V „Čechoslavu“, roč. 1821., na str. 171. a 172.

pravili jsme v „Závěrečné úvaze“ doby přípravné, že totiž epika a lyrika dopracovala se již za doby přípravné několika plodů, které mají skutečnou cenu uměleckou posud, řekneme dojista, že ten úsudek jest velmi přísný. Ale přece jen úsudek ten jest i zároveň dokladem toho, že tak, jako nesnadný byl koncem XVIII. století vznik novověkého básnictví českého vůbec, podobně nesnadný byl i ještě za let dvacátých vznik prvých moderních zjevů klassických v básnictví českém.

Básníci čeští za doby přípravné vznítili aspoň do jisté míry v obecenstvě lásku k rodné řeči, lásku k vlasti a náklonnosť k četbě české, připravivše pevnou dráhu básnictví novočeskému. I byl usnadněn tím jejich nástupcům po roce 1820. další postup na dráze této, postup českého básnictví k umělecké výši. Nebylo by však asi bývalo přece básnické písemnictví naše tak ihned po roce 1820. zvelebeno, kdyby vedlé příznivých živlů, vyskytnuvších se krátce před rokem 1820. a mocně působících i po roce 1820., nebyly přispěly k jeho zvelebě ještě činitelé jiní.

Mimo boj o prosódii, dovršený prešpurskými „Počátky“, mimo básnickou činnosť Josefa Jungmanna a Antonína Marka a mimo Polákovu „Vznešenosť přírody“ přispěla k rychlému rozkvětu básnictví českého událosť, která dala mu směr a ráz zcela nový. Byl to již několikráte v tomto spise připomenutý a r. 1817. učiněný nález neocenitelných pokladů básnictví staronárodního, nález zbytků básní našich bardů, nazvaných *Rukopis královédvorský*, a r. 1818. „Museu českému“ poslaný *Rukopis zelenohorský*.

Zbytky tyto, ačkoli jsou rozsahu skrovného, působily měrou neslýchanou na veškero básnictví české po roce 1820. Působily na ně velice blahodárně již oním rozruchem vlasteneckým, jenž účinkem „Rukopisů“ vznikl, hlavně však tím, že básníkům ukázaly básně nevídané, ba okouzlující krásy, ozdobené zároveň i přirozenou, nelíčenou a ušlechtilou prostotou i duchem ryze českým, ryze slovanským. Krásou básní těch i sám Göthe tak byl dojat, že již u vysokém věku svém jal se učiti jazyku českému a některé drobnější básně „Rukopisu královédvorského“ přeložil do němčiny.*) Ký tedy

---

*) Frant. Lad. Čelakovský psal v té příčině z Prahy 10. srpna r. 1822. Josefu Vlastimilu Kamarýtovi: „Göthe je nyní v Marianských Lázních a pře-

div, že mladí básníci čeští, naleznuvše v básních těch nevyrovnaný vzor samorostlého domácího národního básnictví, jehožto vzorů neměli posud žádných, zanechali dráhy, na kteréž otrocky následovali vzory cizí, zvláště vzory německé, obrátivše zření své k těmto velikolepým výtvorům domácím starých pěvců národních, které vynikají silou a lepotou myšlének, hloubkou citu a živostí fantasie, vyjadřujíce rozmanitě a příhodně idee mocné i něžné řečí prostou, správnou a jadrnou.

A jako za staré doby našeho písemnictví básnictví české pokleslo, když následováno v něm od století XIII. vzorů cizích, tak zase povzneslo se, když opětně byly objeveny ty stkvosty, které převyšovaly měrou velikou vše, což u nás bylo básněno od století XIII. až do prvé čtvrti XIX. století. Bylť účinek objevů těch tak vydatný, že i dle slov urputného popíratele pravosti jejich,*) „veškera zveleba novějšího písemnictví českého počítána jest od objevení a uveřejnění „Rukopisu královédvorského" a potom teprve v řadě druhé od účastenství, které Čelakovský, Kollár a jiní dovedli obrátiti k písni prostonárodní. Ostatně také toto účastenství, kteréž obráceno bylo k písni prostonárodní, přičítati jest „Rukopisům".

Zření k písním prostonárodním u nás obráceno sice již i dříve, nežli byli nalezeni „Rukopisové". Zření to však bylo celkem nepatrno a bez účinku na básnictví české, připravivši toliko řádnou půdu v té příčině, čímž druží se případně k povaze novočeského písemnictví před rokem 1820. vůbec, a stalo se působením spisů, vyskytnuvších se v té příčině u národů jiných.

Jako za starověku opanovala všechny činy i události nadvláda státu a za středověku myšlénka náboženská, tak koncem XVIII. století posunula se v popředí idea národnostní.**) A tato idea národnostní vystoupila na jevo také tím, že staráno se jest od té doby též o vše to, co jmenujeme písemnictvím prostonárodním neboli lidovým. Ještě před sto lety skoro nikdo nejen

kládá některé kusy z Kralodvorského rukopisu. Nyní teprva začíná náš rukopis účinkovat. Zde žijící německá spisovatelka K. Voltmann rovně prý ho překládá a do polského jeden hrabě." (Viz na str. 99. „F. L. Čelakovského Sebraných listů".)

*) Julia Fejfalíka v „Österr. Gymnasial-Zeitschrift", roč. 1858., na str. 421.

**) Viz i na str. 15. tohoto spisu.

u nás, ale ani jinde písemnictví tohoto nijak si nevážil; ještě před sto lety skoro všeobecně jím pohrdáno.

Ani Jan Bohumír Herder*), jenž učinil v tom obrat r. 1778., podav toho roku ve zvláštním spisku německy ukázky básní všech národů, jichžto se dopídil, nevymanil se ještě zcela z předsudků vrstevníků svých proti plodům prostonárodním. Přece však Herder byl prvý, kdož ukázal na zpěvy prostonárodní jakožto na pramen opravdivého básnictví, čímž otevřel básnictví německému novou dráhu. Básníci němečtí, obrátivše se k těmto prvotním zřídlům, způsobili takové hnutí ve všem duševním světě německém, jakého před tím nebylo; mohutná záchvěva zastaralými pravidly občerstvila veškeren vzduch básnický jako mocná bouře čistí povětří, přeplněné škodnými výpary. I vznikla tím v německém písemnictví doba všeobecných nadšených snah, kterou Němci sami nazvali si „Sturm- und Drangperiode". A tento příklad básníků německých účinkoval i na básníky národů jiných i také na básníky české, takže písní prostonárodních i jinde počato si všímati.

U nás zření k písním prostonárodním obráceno hlavně působením Rusův a Srbů. Prvé totiž narážky na české písně prostonárodní dočítáme se r. 1814. ve Hromádkových „Prvotinách", v čísle ze dne 22. srpna, kde se vzhledem ke sbírce prostonárodních písní ruských, vydaných Ivanem Pračem, a ke sbírce písní srbských, vydaných Vukem Stefanovičem Karadžičem,**) ukázáno k tomu, že jest žádoucno, by byly sbírány také písně české.***) Stalo se to těmito slovy: „Žádoucí by bylo, kdyby

*) Viz o něm na str. 119. a 128. tohoto spisu. R. 1778. vydal spisek „Stimmen der Völker in Liedern", jehožto druhá část vyšla r. 1779. (Mylně bývá tu a tam udáván rok 1776.)

**) Ivan Prač byl kapelníkem a zemřel r. 1819.; vydal již r. 1790. a podruhé r. 1806. v Petrohradě „Sobranije ruskich narodnych pěsen", což nežli pisatel těchto řádků zvěděl, dlouho bylo mu hledati a se poptávati, až konečně pomohla mu dověděti se toho Klára Špecingrova, knihovnice knihovny Náprstkovy v Praze. — Vuk Stefanovič Karadžić, spisovatel srbský, žijící v letech 1787.—1864., vydal svou prvou sbírku písní srbských ve Vídni r. 1814. s názvem „Mala prostonarodna slaveno-serbska pěsmarica". (V Kotíkově překladě Pypinovy a Spasovičovy „Historie literatur slovanských" na str. 107. dílu I. řečeno mylně, že vydal ji teprve r. 1815.)

***) Písně slovenské jal se sbírati již za prvých let století XIX. Bo-

se některý pan vlastenec vynasnažil, aby nám naše líbezné národní písně sebral, tak aby Čechové opět ku slovanskému zpěvu přivedeni byli, od kterého se, Bohu žel! aspoň v městech tvrdými zvuky a následováním německých písní velmi vzdálili a naše staré písně toho zajisté zasluhují, aby za vzor nynějším novým skladatelům vystaveny byly, neboť který národ nám velebnější, vznešenější a svatější písně vykázati může, než jest „Otče náš milý Pane“?, kde najdeme milostnější a žertovnější nad onu „Má panenka hezká je“? a „Kdybys měla, má panenko, sto ovec“? — Čechové, tak rozhlášení v hudbě a rozptýlení po celé Evropě ve všech hlavních městech u každého dvora, měli by také onen poklad starého pění netoliko svým potomkům, alebrž všem národům zachovati, jako to učinil Rusům Ivan Prač . . . Také i Srbové nás v tom letos předčili, vydavše své národní písně . . .“

Ale hlasu tohoto nedbáno, třeba že „Prvotiny“ po celý ročník 1817. přinášely prostonárodní písně slovenské,*) až určitější zmínka stala se r. 1818. v prešpurských „Počátcích českého básnictví“ (na str. 100. a 101.), kde František Palacký ukázal k rhytmické dokonalosti písní „Néni tu, néni tu, co by mne těšilo“ a „Žežhulenka kuká na buku v lesy“. Vyjádřiv se totiž, že tehdejší básníky české „samy národní písně tolikou libozvučností předčí, že by jim za dokonalý mustr sloužiti mohly“, pokračuje: „Ukaž mi, příteli, jen dvě taková místa v celé nynější poésii české, jaké jest na př. toto:

Néni tu, néni tu, co by mne těšilo!
Néni tu, néni tu, co mne těší!
Co mne těšívalo, to pryč uplynulo;
néni tu, néni, co mne těší!

anebo:

---

huslav Tablic a podal veřejnosti již r. 1806. v prvém svazku svých „Poésií“ zárodek prvé jejich sbírky, a to písní nejstarších, na př.: „Léto, milé léto, kdes tak dlouho bylo?“, „Morena, Morena! za koho jsi umrela“, „Hoja, Ďunďa, hoja, poslala nás královna“ a j. — Tablic též upozorňuje, že staré duchovní písně slovenské byly zpívány dle nápěvu písní prostonárodních a udává jejich začátky.

*) R. 1814. ukázal v „Prvotinách“ k důležitosti prostonárodních písní sám Hromádko, r. 1817. promluvil tam o nich Šafařík a připojil ukázky. (Viz o tom ve „Světozoru“, roč. 1879., na str. 294.)

Žežhulenka kuká na buku v lesy:
ozvi se, milenko, ozvi se, kde si?
Tys děvečka ta má milá;
tys mi mé srdce ranila,
ale ne jiná.

Vyznej, nepanujeli v národních písních a zpěvích větší libozvučnosť nežli na samém tom Parnassu českém?“ *)

Těmito slovy v „Počátcích“ jsa povzbuzen, i Šebestián Hněvkovský pronesl se r. 1820. ve svých „Zlomcích o českém básnictví“ (na str. 91.) takto: „Kdož kdy pochyboval, že Čechové, tento hudebný národ, mnoho národních písní mají a že mnohé z nich, třebas i české básnictví na nejvyšší stupeň výbornosti vystoupilo, svou vážnosť podrží? že mnohé k anakreontským se blíží a přemnohé svou milostnou prostotou, svou lepostí, milostností a výtečností těší? Skoro každý kraj má své písně. Já sám skrovnou sbírku chovám a přáti by si bylo, by někdo sbírku z výbornějších na světlo vydal, protože, nejsouce tlačeny, mnohými nepatrnými v nepaměť přijdou.“

V téže době dáno v Čechách i jakési nařízení učitelům, aby sbírali písně prostonárodní. Josef Vlastimil Kamarýt psal totiž r. 1819. z Velešína Františkovi Ladislavu Čelakovskému: „Kdepaks běhal, a kdes nyní? Jsili pak přece doma? Co bych tobě psal, nevím, ale z pokuty tvého toulání neveselou tobě píši novinu. Předevzals sobě sbírati hlaholy národa prvotního, však věz, že již dávno kantorům (jak říkáme) žádosť a nařízení dané bylo, aby národních písní co kdo může sbírali a zaslali. A náš kantor sám jich devět zaslal i s melodiemi, toť se rozumí. Takť hle! Veta po tvém plánu!“ (Po té cituje čtyři české písně prostonárodní a pokračuje:) „To jest česká Daina z Vídeňských novin — kterou já jsem zaslal; jak se ti líbí? — Jenom pílej, Františku, shledati takových víc, i já se vynasnažím . . . Sbírej, bratře, sbírej a nevěř předešlému mluvení o kantořích, neboť nejvíce prý duchovní písně a takové, které již od starodávna při chrámích obyčejné jsou, zaslati měli, a byť by několik z našich měli, nic nedělá, nemá nás to zastrašiť, nemá nám to tu radosť zkaziť, zpytovati hlaholů sladkých sprostností; a viděť máme, jak vůbec národ

*) V Erbenových „Prostonárodních českých písních“ (na str. 194. a 204.) obě písně ty znějí poněkud jinak.

náš v té věci jest, jak daleko od cíle žádoucího neb jak blízko k němu, jak snadný k navedení, jak podivného ducha a t. v."*)

Zatím, co takto zření obraceno k prostonárodním písním českým, Václav Hanka vydal počátkem r. 1817. v Praze s názvem *Prostonárodní srbská Músa do Čech převedená* překlad osmi srbských a dvou ruských písní, ale pokus ten málo se mu zdařil, takže upustil od úmyslu svého, vydati sbírku prostonárodních písní všech slovanských národů; vůle při Hankovi, jakž i jindy se ukázalo, byla větší nežli schopnosť.**)

Praveno svrchu, že toto zření k písním prostonárodním u nás před rokem 1820. bylo celkem bez účinku na básnictví české, a skutečně nelze uvésti podstatnější doklad z básní před rokem 1820., který by svědčil o opaku. Matěj Milota Zdirad Polák uměl sice, jak výše (na str. 146.) připomenuto, již i zručně básniti v duchu prostonárodním, ale znárodnělá jeho píseň „Sil jsem proso na souvrati" jest učiněna zcela dle totožného skoro popěvku prostonárodního,***) čímž usnadněno bylo mu velice zbásniti ji. Větší po-

---

*) Viz na str. 3. a 4. „F. L. Čelakovského Sebraných listův".

**) Dr. I. J. Hanuš („Quellenkunde", str. 115.) praví, že přídavek písní ruských, které ve spisku zaujímají šest (Hanuš píše mylně „čtyři") stran, jest známkou, jak málo Hanka prostonárodní písně srbské napodobiti mohl. — Spisek označen „Částka první", ale více nevyšlo. Na druhé straně titulního listu poznamenáno: „Zalíbíli se tato maličká zkouška prostonárodních srbských písní, vynasnažím se vydávati krajanům svým celou sbírku prostonárodních písní všech slovanských pronárodů. Překladatel."

***) Viz na str. 201. a 202. Erbenových „Prostonárodních českých písní a říkadel". Zvláštní jest, že také Poláci mají prostonárodní píseň, jejížto prvá sloha jest skoro totožna s prvou slohou této písně Polákovy. Protože pak Erben ve své sbírce připomíná, že onen popěvek jest „z Hradecka", mohlo by se z toho souditi, že Polák za svého pobytu v severovýchodních Čechách na sklonku válek francouzských z úst polských vojínů prvou slohu slyšel a že vůbec polští vojíni píseň tu přinesli do Královéhradecka, kde potom za českou píseň prostonárodní byla přijata. Pisatel těchto řádků poslal opis polské písně Ferd. Čenskému, setníku a professoru v Novém Městě za Vídní, s dotazem, zda ví něco na vysvětlenou toho zjevu, a Čenský odepsal mu 3. února 1885. toto: „Vaše poslání a sdělení mě překvapilo. Nyní teprv porozuměl jsem slovům, jež asi před 13 lety za přátelského hovoru přítel můj Tom. Burian byl prohodil. Mluvili jsme o Polákovi a o znárodnělé písni „Sil jsem proso". Tu pravil Burian, první sloha že není jeho, to prý je „národní píseň" (zdali česká či jiná, neřekl); on Polák prý přibásnil jenom slohy ostatní. Možná, že Polák za živa sám tak se projevil k Burianovi, arci že neřekl, odkud píseň, totiž

někud výjimku činí Václav Hanka, vydav již r. 1815. „Dvanáctero písní“, v nichžto dosti zdařile napodobil naše básnictví prostonárodní. Avšak tato básnická činnosť Hankova neměla velikého významu a nebyla s to, by způsobila v básnictví českém nějaký převrat.

Převrat ten způsoben teprve po roce 1820., kdy básníci čeští jali se účinkem „Rukopisů“ všímati si písní prostonárodních bedlivěji a úsilněji nežli před tím.

Pověděno v oddíle I. (na str. 86. a 133.), že básnictví české hned, jak bylo probuzeno k novému životu koncem XVIII. století, položilo do základů svých úctu a lásku ke přírodě. Že však příroda v básnictví českém již kvete, že mysl obecného lidu českého uložila svoji úctu a lásku ke přírodě v písně prostonárodní, toho z umělých pěvců domácích dlouho nikdo nepoznal.*) Poznáno to měrou náležitou teprve za let dvacátých století XIX., když v novočeském básnictví umělém byla vykonána samostatná průprava a když bylo schopno pojati do sebe zúrodňující sílu básnictví přirozeného. Umělému básnictví českému bylo nejprve probouzeti

---

1. slohu, má.“ Po té, přisvědčiv k domněnce, že Polák bezpochyby slyšel píseň od polských vojínů, připomenul: „Snad by se dalo ještě z melodie vyrozuměti, zdali je píseň polská. Majíli tam touž melodii jako my, není pochyby, že Vaše domněnka je pravá.“ Avšak pisatel těchto řádků, poptav se na melodii, zvěděl, že melodie písně polské různí se od melodie písně české. Mají snad toliko slova společný nějaký původ? Složil snad někdo, ať u Poláků ať u Čechů, k písni prostonárodní nový nápěv, který potlačil nápěv dřívější? (Na píseň polskou pisatele těchto řádků pozorným učinil stud. Cel. Nesý, a jest otištěna s nápěvem, a to dvojím v „Ludu“ Oskara Kolberga; přibéřemeli tedy k tomu nápěv český, máme tři různé nápěvy té písně.) — Píseň Polákova prvně jest otištěna v „Dobroslavu“, roč. 1821., ve svazku IV. dílu druhého s názvem „Oklamaný miláček“, kdežto ve sbírce Erbenově jest jí dán název „Oklamaný milý“ a ve „Spisech Mil. Zdir. Poláka“ „Nevěrná“. Kromě názvu také tekst všude jest částečně jiný, a v „Dobroslavu“ třetí sloha chybí.

*) Viz spis Ludevíta Štúra „O (prosto)národních písních a pověstech plemen slovanských“ jakož i článek Josefa Václava Křtětického „Zosobňování přírody v (prosto)národních písních českých“ v „Besedě“, roč. 1864., na str. 121. a 122. a Josefa Leopolda Zvonaře „České (prosto)národní písně v „Obrazech života“, roč. 1859., na str. 307.—310. a 390.—394. — Viz i „Volkslied und Tanz“ na str. 163.—221. Vlachova a Helfertova spisu „Die Čecho-Slaven“, „O pověsti a písni národní“ od Jana Dunovského ve svazečku I. „Národních pohádek, písní, her a obyčejů“, vydaném péčí spolku „Slavia“ v Praze r. 1873., a „Národní písně a pověsti u Čechů, Moravanů a Slováků“ v Kotíkově překladě Pypinovy a Spasovičovy „Historie literatur“ na str. 479.—488. dílu II.

smysl a cit pro přírodu a popisovati přírodní krásy, jak výše řečeno, t. j. bylo mu svojí vlastní cestou postoupiti v úctě a lásce ke přírodě dosti značně, by mohlo postihnouti krasovědeckou a vzdělanostní cenu písní prostonárodních.*) Stalo pak se to hlavně účinkem básní lyrických „Rukopisu královédvorského", básní, které nalezl náhodou právě týž Hanka, jenž i prvý dosti zdařile nápodobil prostonárodní písně české za doby, kdy o „Rukopise" tom ještě nikdo nevěděl. Lyrické básně tyto „onou názornou předmětností se vyznamenávají, která vůbec charakteristickou známkou jest národního básnictví slovanského a jeví se v nich ono úzké přilnutí obrazivosti ke přírodě, jež každou myšlénku přiodí obrazem z ní vzatým, i účastňuje se tu příroda na všech citech a osudech" **).

A právě tato vzájemná příbuznosť jejich s písněmi prostonárodními jakož i jinak, jmenovitě Polákovou „Vznešeností přírody" probuzená již úcta a láska ke přírodě dodala vážnosti písním prostonárodním u básníků českých, i jali se jimi, a to nejen českými, ale také vůbec slovanskými víc a více obírati a je sbírati.***)

Kdo prví s úspěchem daleko stkvělejším nežli jejich předchůdcové sbírali naše písně prostonárodní, byli František Ladislav Čelakovský a Jan Kollár. Čelakovský totiž vydal v Praze ve třech svazcích (r. 1822., 1825. a 1827.) *Slovanské národní písně*, k nimžto mu přispěl i Václav Hanka a zvláště Josef Vlastimil Kamarýt†)

---

*) Ještě za let dvacátých censura pražská neuznávala krasovědecké a vzdělanostní ceny písní prostonárodních. Psaltě na př. Frant. Lad. Čelakovský, dav do censury prvou část své sbírky prostonárodních písní, Josefu Vlast. Kamarýtovi 21. února r. 1822. toto: „Doneslo se mně k uším od jednoho mého známého, který tu kdys s panem censorem mluvil, že prý se takto vyjádřil: jaké prý mu tam neestétické věci podávám, po ulici nasbírané písničky o Káči, Máři, Andulce, Jankovi — (to je Janek!), jestli prý si smyslí, že mi tam zrovna napíše: „Non imprimatur"." (Viz na str. 86. „F. L. Čelakovského Sebraných listů".)

**) Karel Sabina v „Dějepise literatury československé" na str. 69.

***) „Bibliografický přehled sbírek slovanských (prosto)národních písní" podal Pavel Josef Šafařík v „Musejníku", roč. 1838., odkudž otištěn jest i v jeho „Sebraných spisech", totiž mezi „Rozpravami z oboru slovanských věd" na str. 396.—411.

†) Psaltě 20. ledna r. 1822. Čelakovský Kamarýtovi: „Nyní tobě musím vyjeviť, proč já tak dychtil po těch národních písních; já doufám, že ty proti tomu nic nebudeš míti, já ty písně ještě ten čas míním dáti do tisku. Ovšem

a o nichžto Pavel Josef Šafařík vyjádřil se r. 1838. takto: „Nejlepší to sbírka písní českých a první i jediná posavad, v níž výbor písní téměř všech větví kmene slovanského s českým přeložením podán jest.“ *) Kollár pak vydal v Pešti ve dvou svazcích (r. 1823. a 1827.) *Písně světské lidu slovenského v Uhřích* s předmluvou Pavla Josefa Šafaříka, který písně ty sbírati mu pomáhal;**) záslužná sbírka ta byla potom, jsouc valně rozmnožena, vydána podruhé r. 1834.—1835. s názvem *Národnié zpievanky čili Písně světské Slováků v Uhrách, jak pospolitého lidu tak i vyšších stavů*, kteréžto vydání Šafařík prohlásil r. 1838. za nejlepší na svůj čas ve Slovanstvě, řka: „Sklad to písní bohatý, dobře spořádaný, správně tištěný a potřebnými vysvětleními opatřený, jakýmž, co do podotčených vlastností, sotva která jiná větev slovanská honositi se může.“ ***)

---

tobě patří největší díl těch písní... Mám naději ještě od p. Hanky některé dostati a rád bych mu je dedikoval. K tomu ke všemu, budeli možná, bych rád udělal místo předmluvy kratičké pojednání o národním básnictví. Co ty tomu všemu říkáš?“ A 9. února r. 1822.: „P. Hanka dedikaci přijal a sbírku tu mnohou písní, kterou nashráněnou měl, rozmnožil.“ (Viz na str. 79. a 83. „F. L. Čelakovského Sebraných listů“. Viz i tamže na str. 144., 146., 159., 163., 189., 193., 205. a j.)

*) Viz v Šafaříkových „Rozpravách z oboru věd slovanských“ na str. 408. — Stoj zde také, co Josef Jungmann psal Janu Kollárovi 4. ledna r. 1827.: „Zdejší censor bál se nechati titule „Slovanské národní písně“ Čelakovského sbírce, ano jiného nápisu tam nemožno, a kdyby I. svazek toho titule nenesl, II. by ho jistě byl nesměl dostati. Jaká blaznovosť!“ (Viz v „Musejníku“, roč. 1880., na str. 55.) — Výbor z Čelakovského „Slovanských národních písní“ v německém překladě vydal r. 1830. Josef Wenzig s názvem „Slavische Volkslieder“.

**) Sám Šafařík o tom píše takto: „Já sám jsem prostonárodní písně slovenské již roku 1814. sbíral, později s přítelem Kollárem vydal.“ (Viz na str. 82. „Hlasův o potřebě jednoty spisovného jazyka“, vydaných r. 1846.) Viz i podrobnější o tom zprávy Šafaříkovy v „Musejníku“, roč. 1873., na str. 128., 131., 134., 135., 137., 142. a 389.

***) Šafaříkovy „Rozpravy“ na str. 409. — Ale Ludevít Štúr („O národních písních a pověstech plemen slovanských“ na str. 145.) vytýká sbírce Kollárově, že pomíchal do ní také písně luzy a tím ji nemálo znečistil, dodávaje k tomu tato slova: „Básnictví, jak strojené tak prostonárodní, jest uměním, a co takové musí se domáhati krásy, písněm ale luzy nezáleží na ní, a právě proto jen ošklivosť vzbuzují. Co si utvořila luza, to není útvor národní a nemůže o něm ani svědectví vydávati. I ty mnohé suché, míchané, maďarskoslovenské

Oběma sbírkám těmto předeslány jsou pozoruhodné předmluvy, které jsou důležity vůbec i zvláště také k jejich původcům, i povšimněme si jich podrobněji.

V prvém svazku sbírky Čelakovského, ve které na druhé straně titulního listu jest motto z Kollára „— nám pěje lid", jest předmluva tato: „Již před několika lety přítel můj Kamarýt a já prostonárodní naše písně shledávati (ačkoli na začátku jenom k vlastnímu svému potěšení) za úkol jsme sobě uložili; a jakkoli předsevzetí toto zprvu nemálo nám lahodilo, a my, kde jen jsme se jaké písně dopíditi mohli, dohromady sháněli s radostí velikou; nicméně, dílem — jak se to vůbec v mladosti děje, anaž nesoustavuje jedno podnikání vedlé druhého, nýbrž jedno druhým zahání — dílem pravím, jiná zaneprázdnění nám toto z hlavy vypudila; dílem také samochtíce jsme je poodložili, slyšíce, jak toho času samými úřady písně národní se sbírají*) a jak jiní, způsobilejší k tomu tu samu práci sobě oblibují. Očekávajíce tedy do

a latinskoslovenské písně, jež Kollár v úplném zapomenutí na národní básnictví do své sbírky vmísil, jsou jen bodláčí v zahradě básnictví našeho. Nejde o rozmnožení sbírek, než o podání plodů na nivách básnictví našeho vyrostlých." Stoj zde také, co Šafařík psal r. 1822. Kollárovi: „... slovenských písní u mne již tolik, co by jich na vůz bráti mohl; ale jest tu jen přece, dle mého zdání, mnoho plev a zrna málo. Především tedy by se to všecko procíditi musilo, než by se co z toho jiným podalo. Já jsem se do toho již jednou byl oddal, ale potom, překažen jsa jinými pracemi, opět upustil. Mezitím mě pozorování účinků podobných prací a sbírek národních zpěvů a písní, zvláště vydání srbských, Vám známých, k jinému smýšlení přivedlo. Počal jsem totiž rozpakovati, zda a co tím u Srbů získáno, a čeho se nám dle toho nadíti? Tu pak bohužel nezískáno nic, leč že lepší lidu část národnosti a literatuře ztracena. Vuk Stefanovič a jeho pomocníci, nešetříce ničeho, což buď zastaralým obyčejem, buď domněním a zřízením církve, nebo kteroukoli jinou formou v národu zasvěceno, zbouřili nejprv duchovenstvo proti sobě, duchovenstvo zbouřilo lid. Já zde nechci souditi, náležíli staroslovensky (t. j. starosrbsky) psáti nebo novosrbsky ... Nuže tedy, co získáme my s našimi písněmi? Nebudeli se nimi, nechť třebas nejnevinnějšími, urážeti duchovenstvo naše? A z jiné strany opět, nenaleznouli se slepí následovníci, kteří to za heslo držeti budou, aby psali, jak lid mluví, jako kdysi Bernolák? ... Co soudíte Vy? Buďte uvěřen, že já předsevzetí Vašemu nikterakž překážeti nebudu; a jestli by se Vám líbilo nebo za potřebné vidělo, vydati ty zpěvy a písně, já Vám milerád sbírku svou tak, jak jest, pošli." (Viz v „Musejníku", roč. 1873., na str. 123. a 124.)

*) Viz o tom na str. 344. tohoto spisu.

dneška, ještě toho žádné vyplnění nevidíme, aniž kde slyšeti, aby se jaké vydání národních písní chystalo. — Vzpomenuv tedy opět vydavatel na ty libé sny, v nichž se mu tato milostná, ovšem krásná, beze všeho líčení a šnoření ve své prostotě krásná národní Músa jevívala, konečně, co v přátelských papírech zaznamenáno leželo, tuto vytáhl a v obecnosť uvádí. Dobrotivostí p. Hanky sebrání to podáním jak svých nasklízených tak také z větší sbírky p. Šafaříka vytažených slovenských písní se rozhojnilo. Snad někdo touto sbírkou povzbuzen, úplnější a dokonalejší nás brzo obraduje, snad z této bude moci některou píseň do svých přehostiti; anebo i já sám, budeli mně štěstí v tom přáti, někdy načatou tuto práci dál povedu, naděje se v milovníky národního básnictví, že mi v podniknutí tomto, kdyby se jim některé z lepších našich nebo jinoslovanských písní doslechnouti neb do rukou dostati mělo, nápomocni budou, jejichžto pomoc s vděčností a poděkováním přijmu. Totéž platí i se strany hudbiček a nápěv, které spolu i s pojednáním o národním básnictví přítomně přidati se nemohly. — Nebude nikomu protivno, že vydavatel tuto, vlastně pro naše národní písně ustanovenou prvotní sbírku několika jinoslovanskými rozmnožil. Ještě jednou tuto zvolám, což jsem již mnohdykráte činíval, kochaje se v národním básnictví: „Není nad zdařilou národní báseň!“ V této jen vidíme v živém tvaru básnickém ducha lidského;*) v těchto jen zřejmě vytknutý ráz národnosti; a kde národnosť k světoobčanství čili k světoběžnictví se blíží, tam nelze najíti národní uměny. — V nynějším národním básnictví, jak dalece nám známo, Slovan zpěvný bez pochyby nejpěknější věnec sobě na hlavu položiti může. Mnozí pokladové toho druhu již na světlo vyneseni, mnozí se hledají, kdesi ještě v nepatrných místech a ústech dřímající; ale věčná škoda těch, kteří se již času pod kosu dostávají. Každý slovanský národ měl by svých obhajovati a, čeho ještě k dostižení, udržeti. Ať vidíme, mnoholi již na ten čas učiněno; tedy: 1. Rusové z toho ohledu nejvíce učinili; jejich starobylé básně (Drevnijä stichotvorenijä), jejich pěsenníky a t. d. mnoho krásného nám poskytují. Škoda, že se ještě pilněji a obšírněji nehledá a že jejich básníci tak malý zisk z toho

*) K tomu Čelakovský pod čarou poznamenal: „Rozuměti, v zdařilejších čistě národních písních, ne v kterékoli kramářské.“

dobývati umějí, berouce sobě francouzské spisovatele za vzor. 2. Mezi Srby Vuk Stefanovič (Narodna srbska pěsmarica u Vienni 1814. a 1815.) sobě velké zásluhy získal, sebrav a sbíraje posavad písně svého národu. 3. Čechové, Polané posud méně toho sobě všímali. Mnohem pozornosti hodnější jsou písně Slovanů v Uhřích bydlících. A což vy, zakrkonoští, vy, na tučných březích Drávy a Sávy a jinde bydlící Slované! což vy mlčkem tam vzděláváte svých rolí? bez zpěvu honíte stáda svá? bez písně vedete živnůstku svou? Nepochybně by se i u vás dobývati dalo, ale není, kdož by dobýval. — A což bychom my s tím se vším dělali? — Když by každý z jmenovaných národů a každé nářečí s takovou zásobou se zásobilo; když by se nalezly ruce, které by toho užívati uměly a z těchto pěsenníků to nejvýbornější vybraly, která nářečí nám zatemnělejší, z těch písně přeložily (však s připojením vždy původních; nebo národní báseň, neřkuli z jiného nářečí, tím méně z jiného jazyku věrně vytvořiti se dá; poněvadž každý jazyk a každé nářečí svého vlastního idiomu užívá, v kterém velký díl i samé básnické krásy spočívá a který se tím samým, i tím nejschopnějším pérem vytknouti nedá); kdyby z toho potom nám se úplná kniha podala a jí se pilně užívalo: zajisté bychom zase veliký krok tam učinili, odkud nás věkové oddalovali; k národnosti, tak pěkně nás jindy šlechtívající a jiné některé národy posud šlechtící; zajisté by mnohé nebásnické všeobecnůstky přestaly, a Músa nám se zase v své nelíčené kráse zjevovala. Což ovšem ještě všecko za zlatými vrchy, i samé to želání v snářské chvíli pochyceno. Zde přiložených několiko jinoslovanských písní se vydavateli prozatím získati dostalo, jejichž přeložení, dílem svobodnější, dílem věrnější, ovšem tuze postupuje původním; aniž jsou to ty nejlepší, které by se vybrati daly. V Praze dne 6. července 1822.“ *)

Z předmluvy té se dovídáme, že Čelakovský již o několik let dříve, nežli jako básník vystoupil veřejně, shledával prostonárodní písně české „k vlastnímu svému potěšení“, což mu hned tenkráte „nemálo lahodilo“ a působilo „radosť velikou“, takže vzpomínal na to jako na „libé sny, v nichž se mu tato milostná,

*) Nelze zde nepřipomenouti nešetrnosti, jižto neznámý pán dal nedávno na jevo ke starším knihám českým, vyříznuv v prvém svazku těchto Čelakovského „Písní“ v universitní knihovně pražské jedenáct listů (str. 69.—90.) a pokaziv tak knihu, která jest nyní již velikou vzácností. Ejhle, novověký Koniáš!

ovšem krásná, beze všeho líčení a šnoření ve své prostotě krásná národní Músa jevívala“. Kromě toho dovídáme se, jak vysoce vážil si písní prostonárodních, kochaje se v nich, volaje: „Není nad zdařilou národní báseň!“, a jak uměl oceniti důležitosť jejich vůbec a zvláště jejich účin blahodárný na básnictví umělé, znamenaje, že by, kdyby sebrány byly, „mnohé nebásnické všeobecnůstky přestaly a Músa nám se zase v své nelíčené kráse zjevovala“. Takto tedy Čelakovský záhy pojal a pochopil písně prostonárodní, takto tedy duch jeho ponořil se v ně a připravoval se ke tvorbě básnických plodů svých!

Co týče se sbírky Kollárovy, svazek prvý má na titule poznamenáno, že písně ty jsou „sebrané a vydané od Pavla Josefa Šafaříka, Jana Blahoslava a jiných“, kteréžto poznámky není na titule „svazku druhého“; kromě toho v titule svazku druhého jest „slavenského v Uhrách“ místo „slovenského v Uhřích“.*) Jméno Kollárovo není připomenuto nikde, ani na titule ani v předmluvě, a to ani ve svazku prvém ani ve druhém.

Ve svazku prvém jsou na druhé straně titulního listu tato slova Montaignova: „Národní písně a zpěvy, jsouce pouhé přirození, mají půvaby a líbeznosti, kterými se ve hlavní kráse nejdokonalejšímu uměleckému básnictví rovnají,“ z rozsáhlé „Předmluvy“ pak buďtež uvedeny tu jen úryvky. Začíná se: „Jedna z největších překážek v pokračování slovanského národu ku vzdělanosti jest jeho mnohonářečnosť aneb rozličnosť nářečí a dialektů, kterou asnad žádný jiný národ tak obtížen a rozkouskován není.“

---

*) Šafařík, obdržev svazek druhý, psal 31. prosince r. 1827. Kollárovi ve příčině změny té toto: „Lituji poněkud, že na titule obyčejné naše „slovenské“ proměněno. Neníli to proti našim základům: „Ein einzelner kann nicht Namen erschaffen, die Majestät der Volksstimme etc?“ Aspoň historicky nikdy dokázáno býti nemóže, že by se naši Slováci kdy Slaváky byli nazývali! Naopak máme důkazy i v nově nalezených pamětných rukop. (v Sremě), že už za časův Cyrilla a Meth. Slováky slúli, jako dnes. Slovem, že by který slovenský národ sám sebe někdy Slaveny zval byl, nemohu věřiti; do novějších církev. knih to vlátali mnichové řečtí; národ jako národ (i sami Blgari NB) až podnes pravějí Sloven. Byť se i mohlo etymol. dokázati, že Sloven od slova slav pošlo: pochybuji, že by se mohla poslední forma u národu v obecný užitek uvésti. Dokládám to proto, poněváč vím, že to naši zde budú za pomýlení tiskárské míti — a já jich v tom domnění nechati musím.“ (Viz v „Musejníku“, roč. 1874. na str. 425. Viz i tamže na str. 286.)

Rozepsav se potom o všech těchto nářečích vůbec a o nářečích mezi Slováky v Uhřích zvláště podrobně a zmíniv se dosť obšírně o tom, že neradno, by Slováci co do mluvy spisovné odtrhovali se od Čechů,*) spisovatel „Předmluvy“ pokračuje mezi jiným: „Tímto se však to neradí, aby Slovák, v počtu Čechovi téměř rovný, na sebe samého naskrze zapomenul a Čechům se docela daroval zničeného ... Slovák nech něco Čechům a Čech něco Slovákům dá, máli mezi oběma jedna literatura místo míti, totiž československá. My jsme posavad bratry Čechy větší pozorností poctili nežli oni nás z ohledu na řeč, a přece i Slovák ve své řeči tak mnoho krásného a znamenitého má, že bysme srdečně litovali, kdyby Čech již jednou nepřestal po germanismech se sháněti a nezačal své oči jinam obraceti ... Vůbec taková literatura jest šťastná a závisti hodná, které mnoho nářečí k službě stojí, nebo z každého nářečí něco dobrého vážiti a půjčiti může — kolik nářečí, tolik pokladnic, z kterých básnictví, mluvnice, slovníky užitek a dokonalosť bráti mohou. I Čech byl by bezpochyby slovenské dary vděčně přijal, kdyby mu je byli našincové přinesli a předložili. Z částky se to již stalo v „Slovníku“ Palkovičově, ale slova, pouhé, holé**) slova ještě nejsou dosti k poznání ducha některého nářečí a národu. — A hle, toto byla jedna z nejhlavnějších příčin, která nás k vydání, těchto přítomných písní a zpěvů ponukla. Čechové nám již ukázali jakou jich lid zpívá, Moravané se hotují, hanba by byla, aby zpěvaví Slováci nic neučinili. Písně obecného lidu zajisté nejen v linguistickém, ale i aesthetickém a ethnologickém ohledu svou vzácnosť a užitečnosť mají. Ony jsou obrazy, v kterých každý národ svůj charakter nejvěrněji maluje a představuje, jsou historie vnitřního světa a života, jsou klíče od svatyně národnosti, kterými kdo otvírati nezná anebo nechce, ani co jest člověčenství, ježto se v písních pastýřských neméně jako v egyptských pyramidách zjevuje, nikdy nepozná. V čeleděch, pokoleních, kmenech, nářečích poznáváme, co je národ, v národech poznáváme, co je člověčenství. Hledání a sbírání takovýchto zpěvů tedy aspoň touž cenu a zásluhu má jako sbírání starobylých zůstatků s jejich mumiami, mincemi,

*) Kollár otiskl to také ve „Hlasech o potřebě jednoty spisovného jazyka“, vydaných r. 1846., na str. 101.—120.

**) Takto chybně jest v „Předmluvě“ místo „pouhá, holá“.

pergamenty, urnami, hroty, meči, kopími a jinými mrtvými památnostmi, kterýchžto nalezení a chování každá dobře zřízená obec mnohými nákladky podporuje a napomáhá. I pro vzdělance takového, který na vyšší stupeň osvícení a cítění z prostředku svého národu vynikl, mnoho vábného má prostonárodní Músa, když v ní jako v zrcadle viděti může, co by on byl, jak by byl myslel a cítil, jak svou žalosť i radosť, svou tužbu a lásku jevil, kdyby byl zůstal v nižším okolí života a nebyl se oddělil školským učením a cvičením od pospolité hromady národu svého. Tu se jakoby z daleké cesty navrátí ku tak mnohým starodávným známým, prvním přátelům a vrstevníkům své mladosti, kterých hlasy a zvuky celé štěstí minulého dětinství kouzedlně v paměti mu obnovují. Časové ustavičně svůj obličej proměňují, oni rozličné národy sbratřují a sjednocují a právě tím i míchají a ztírají jejich zvláštní mravy a obyčeje. Nezadlouho a svítající vzdělanosť i mezi vše Slovany rovnosť přivede jako mezi údy jedné rodiny a zmaže skrze to více neb méně vlastnosti jednotlivých kmenů. Z nynějšího roznárodu stane se národ, strakatá rozmanitosť roztopí se ve všeobecnou jednotu, částky se již berou stotožniti s celostí, jejich rozdíly a znaky hasnou, brzo snad zblednou a zmizejí i poslední jejich šlepěje a s nimi — i písně a zpěvy přítomných národních ratolestí. Co tedy ještě zachrániti můžeme, to jsme řeči a potomkům zachrániti podlužni... Ba i milovníci básnictví a krasovědných plodů vůbec v takovýchto sbírkách začasté zdravější pastvu naleznou nežli při mnohých parnasských Vulkánech, kteří nás obzvláště v těchto časích svým praskem a třeskem téměř ohlušili, svým popelem a skálím téměř zasypali. — Co se povahy těchto zpěvů týče, nechceme je přeceniti. Koho hlava básněmi draků, ještěrů, rytířů, čarodějníků a jiných romantických potvor předpojata, ten nech je ani do rukou nebéře. Charakter tento cizí jest celému básnictví slovanskému, tím více prostonárodnímu. U jiných národů bývá obyčejně jedna mocnosť duše, jestli ne potlačitelkyně, aspoň předběhuně všech ostatních; u Slovanů zdají se všecky rovné práva míti a stejným krokem kráčeti; u jiných jsou začasté hlava a srdce tak rozsouseděny, že čtenářovi křídla ustanou od jednoho k druhému létati, Slovan mysle cítí a cítě myslí, v chrámě Slávy políbili se tito dva geniové lidského přirození tak, že se z jejich svorného sňatku bezpochyby celé duchovní budoucnosti nový dokonalejší život narodí, ideál člo-

věčenství v nejmožnější úplnosti uskutečňující a představující. A toto se zdá býti i příčinou toho, proć náš národ tak zpozdile a zdlouhavě ve vzdělanosti pokračuje, on nese totiž na Olymp v jednom košíku všecky dary a hřivny spolu, které mu nebe půjčilo a které jiní jen po částkách vracejí. Duch básnictví chýlí se u jiných národů hned více k dobrodružství (Španělé), hned více k náruživostem (Vlachové), hned více ku vtipnosti a zdvořilosti (Francouzi), hned více k rozčilenosti a sentimentálnosti (Anglové), hned více k rozumování (Němci), u Slovanů zdá se básnictví býti plod, na kterém pod praporcem obrazotvornosti všecky duše moci rovný podíl mají. Divá, tmavá, potvorná, třeštivá, přepiatá, slovem jednostranná báseň v naší literatuře až posavad neslýchána. A totě k vysvětlení z přirozených příčin. Jiní národové totiž přivázáni jsou obyčejně jen na jedno klima, v kterém hned city zamrznouti severním ledem, hned mozky zhořeti mohou poledním ohněm. Sám národ slovanský všecky evropejské pásy obývá a v každém podnebí žije, a tato okolostojičnosť osvěcuje všecky kouty jeho duše a rozehrává všecky žilky a nervy jeho života. Toto viděti již v hojnosti a povaze jeho prostonárodních zpěvů, ač právě jen jako v prvotinách a poupátkách. Tu všecko čisté, jasné, přirozené, prosté, samorostlé a snadné, tu se písně nedělají, ale rostou jako kvítí na loukách a odtud jich i takové množství, jakovým se žádnému národu honositi nelze. Mezitím pozoruhodné jsou přece ty historické šlepěje, které se v těchto zpěvích tu i tam vyskytají ...." Po té vyloženy jsou některé ještě vlastnosti písní slovenských, učiněna zmínka velice pochvalná o jejich nápěvech, při čemž připomenuto, že, kdyby je „někdo sebral a spořádal náležitě, výbornou by sobě záslulu získal o budoucí někdy slovanskonárodní operu", a konečně jest podotčeno několik slov o „pravopísebnosti", kterou písně ve sbírce té jsou psány.

Ve svazku druhém jsou na druhé straně titulního listu verše ze „Slávy Dcery":

Sláva krásou libé řeči Polku,
vděkem ozdobila Srbinku;
Slovačky pak, naši rodinku,
zpěvem úst a srdcem bez okolku.*)

*) V posledním vydání „Slávy Dcery" začíná se verši těmi znělka 48. zpěvu I.

„Předmluva“ pak začíná se těmito slovy: „Jako mezi všemi národy v Evropě, co do národných zpěvů, národ slavenský vyniká: tak opět mezi všemi kmeny slavenskými jsou Slováčky neb Slavenky v Uhřích pro svou zpěvnosť obzvláště na slovo vzaté a rozhlášené“, o čemž v dalších řádcích spisovatel obšírně se rozepisuje. Potom, zmíniv se ještě o „věku a starobylosti těchto slavenotatranských písní“, pokračuje: „Přesvědčivše se pak ze zkušenosti, že první svazek těchto písní ochotně přijat byl, s větší důvěrností druhý svazek na oltář Slávie klademe, a zalíbili se tento, bez prodlení třetí, již k tisku dohotovený, velevženému občanstvu podáme.*) — Co se týče přítomných zpěvů, doložiti nám slušno, že obsahem svým velmi rozmanité jsou, též i strany mluvy aponářečí na rozličné končiny, místa a města .... Aby však počínání naše bylo všestranným, a tak mnohonásobné žádosti vyplnilo, obracíme se ku všechněm milovníkům našeho prostonárodního básnictví s tou důležitou prosbou, aby oni ve svých stolicech, okolích a dědinách podobné písně a zpěvy, i pokud možná s hudbičkami a nápěvami (melodiemi a notami) sbírati a nám po našich níže oznámených sbíratelích příležitě zasýlati ráčili ... Při tom majíce vhodnou příležitosť, ještě pp. vlastenců prosíme, aby zároveň pořekadla, přísloví, pohádky (hádky), pověsti (povídky) národní, též zastaralá slova shromažďovati, obyčeje mezi Slováky trvajícé**) popisovati a své kořisti nám dopřáti ráčili, tak abychom někdy v stavu byli, celý všenárodní poklad potomstvu zachovati ....“ Po té jest vyložena důležitosť a potřeba takovýchto sbírek i užitek z nich, posléze pak jsou vzdány „vroucné díky všem nám povědomým sběratelkám, sběratelům a pomocníkům“, mezi kterýmiž uveden tu jest i Blahoslav, Kollár a Šafařík tak, jakoby byl vydavatelem sbírky té zcela někdo jiný, a konečně oznámeno, že budou „v krátkém času v obzvláštním svazku“ vydány „melodie“ písní, ve sbírce obsažených. Předmluva ke svazku prvému jest od Kollára, ke svazku druhému od Šafaříka.

A tak Čelakovský a Kollár se Šafaříkem, sbírajíce naše zpěvy prostonárodní na západě i na východě, doplňovali vzájemně své práce, ačkoliv osobně tehda neznali se ještě,***) a účinkem sbírek

*) Svazek třetí nevyšel.

**) Tak psáno tu místo „trvající“.

***) Že Kollár se Šafaříkem písně sbírají, Čelakovský věděl. Psal

jejich básnictví české sprostilo se nadobro pout, kterými cizota křídla jeho svírala, bráníc mu volně vzlétnouti. Blahodatný pak úspěch toho v brzce ukázal se v jarém a hbitém vzletě básnictví umělého do říše vznešených ideálů, takže již r. 1832. básník Jaroslav Langer, který též obíral se horlivě písemnictvím prostonárodním, ve příčině té poznamenal toto: „Čelakovského Slovanské národní písně a Královédvorský rukopis přispěly nejvíce k nové české škole, kteráž, ačkoli teprve se počíná, přece mnoho pěkného již podala; jemu samému máme za klassické věci v tomto oboru co děkovati.“ *) Ostatně přemnozí z básníků našich vynikli a vynikají dosud „vlastně jen proto a potud nad jiné společníky své, že a pokud podařilo se jim lépe nežli těmto napodobiti toho ducha, který kromě Rukopisu zelenohorského a královédvorského i prostonárodní poésií naší vane a vládne“ **).

Písně prostonárodní náležejí mezi nejvzácnější plody každého písemnictví; v nich zračí se duch každého národu ve své nejčistější, nejvěrnější podobě. V písemnictví českém však prostonárodní písně mají ještě větší význam nežli v písemnictvích národů jiných. Nebudeme zde rozebírati úkaz dojista podivný, že totiž národ náš, který za nejstarší doby své tak stkvělými důkazy osvědčil nadání básnické, národ, který již za dětských let svých honosil se pěvci, jejichžto kouzelné varito „hýbalo Vyšehradem i vší vlastí“, že národ ten od století XIII. až do prvé čtvrti XIX. století nezplodil ani jediného básníka vynikajícího jen poněkud nad míru prostřední .... Přestaneme na tom, co již výše bylo řečeno o následování vzorů cizích.

---

1. dubna 1821. Kamarýtovi: „Jestli mi pošleš ty národní písně, tak mi neposýlej takové, které jsi z tištěných opsal, ty p. Hanka nedrží za národní (aspoň ne za čisté); on má čistěnárodních již hodně mnoho, a jak doslýcháme, p. Šafařík s Kollárem mají již velkou sbírku pohromadě, kterou hotoví do tisku.“ (Viz na str. 51. „F. L. Čelakovského Sebraných listů“.)

*) Viz ve „Spisech Jaroslava Langera“ na str. 114. dílu II.

**) Martin Hattala v „Osvětě“, roč. 1871., na str. 218., jakož i ve svém „Bruse“ na str. 96. Stoj zde také, co na témže místě v „Osvětě“ a „Bruse“ na str. 95. píše: „... netřeba ani toho dokazovati, že čím je který básník anebo spisovatel vůbec duchem národa svého víc oživen anebo proniknut a čím dokonaleji dovede dle toho básniti a psáti, tím jistěji a mohutněji hýbe a vládne myslí a srdcem národa svého.“

Jest však patrno z úkazu tohoto, že českému básnictví za starověku, pokud básníci stáli na půdě národní, dařilo se stkvěle, jakmile pak zpustili se této půdy, vzešel v něm žalostný úpadek. A jak bylo zase vzkříseno, jak zase vzkvetlo? — Pouze tím, že básníci vrátili se opětně na půdu národní, všimnuvše si básnictví prostonárodního.

Že tedy nedaří se básnictví umělému, jestliže není podporováno básnictvím prostonárodním, a že naopak vzkvétá velikolepě, jest z dějin českého písemnictví jasně zřejmo. A že nelze stvořiti původní básnictví umělé nežli na základě básnictví prostonárodního, že básnictví umělé samo v nejbujnějším svém rozkvětu není nežli básnictví prostonárodní, pěstované duchy slavnými, vědomými sil svých a svého působení, jest i náukou theoretickou. Nejpřednější theoretický vzdělavatel básnictví jazykem českým*) píše v té příčině: „Umělá poésie má aspoň trvati v neustálém styku s poésií lidovou jako město s venkovem, ba na jejím základě se vyvinovati. Zde jest její bezpečný a úrodný podstavec," a jinde:**) „Ač v podstatě lidu nemůžeme hledati nejvyšších cílů, kam poésie dostoupiti, ani nejdražších stkvostů, které zploditi uměna vůbec s to jest, mají plody prostonárodní přece znamenitý vliv na poésii umělou, což se jeví zvláště v dobách, kdy tato upadá, v nepravý směr se vrhá, a v některých hlavách pak touha i snaha po zdárnějším rozvoji se kmitne. Tu vynikne význam poésie lidové, a to její účin na osvěžení umělého básnictví; tu reformátoři, romantikové, omladina básnická odkazují na onen zázračný zdroj co na jedinou pomoc, aby poésie lepších časů se dodělala, ... a což hlavním vznětem bývá, řídí pozornosť zase na nezkaženou bytosť národa, na jeho vniterné jádro a chtí, by umělci se vnořili do národních vlastností, do národního cítění, smýšlení, toužení, zpívání. Heslem jest národnosť proti poésii odcizené, přivlečenými vzory se řídící..."

A to právě, co tuto řečeno theoreticky, bylo v dějinách českého básnictví na počátku doby vlastenecké. Básníci čeští totiž, naleznuvše v „Rukopisech" básnické vzory domácí, rozmnožili si vzory ty písněmi prostonárodními, žijícími v lidu, kterýchžto posud nikdo si nevšímal, a tak stalo se, že měli z nenadání hoj-

---

*) Dr. Josef Durdík ve své „Poétice" na str. 117.

**) Tamže na str. 107. a 108.

nosť vzorů domácích, a to vzorů převeliké ceny básnické, tak stalo se, že odstraněno zcela, co vadilo básníkům dob Puchmajerových, vzorů domácích postrádajícím a utíkajícím se skoro výhradně ke vzorům německým, takže duch, který vanul plody jejich, byl vlastně namnoze německý. I zavládl v básnictví českém duch úplně jiný, duch, kterýž ovšem jinak nežli dřívější duch německý svědčil básníkům našim.

Obírajíce se potom drahocennými básnickými poklady písní prostonárodních a poznavše, jak okázale písně ty zračí se nelíčenou přirozeností a okouzlující prostotou i jak prospěšně čerpají bujarou sílu a něžný cit z přírody, básníci čeští byli uchváceni tajemným plápolem a zapěli zvuky dávno neslýchanými, zvuky citu českého.

A takovými cestami proudily se hojné a vydatné zdroje básnictví národního. Protože pak i jinak počet spisovatelův a příznivců českého písemnictví víc a více vzrůstal a snahám literárním dostalo se již r. 1818., kdy založeno bylo „Museum české“, řádného střediště, a protože ke příznivým činitelům, o kterýchž výše bylo porozprávěno, přistoupilo také to, že utvořená za doby přípravné mluva básnická nalezla výborný pramen v „Rukopisech“ i v jiných básních cizojazyčných, zvláště slovanských,*) jakož i že byly zdokonaleny u nás názory o umělém básnictví účinkem slavných moderních básníků jinonárodních, ký div, že vyskytli se básníci, kteří Músou za pravé pěvce národu našeho byli posvěceni. I vznikla v národě českém četná řada nadšených pěvců, kteří, pochopivše důležitý úkol básnictví vůbec a pravý ráz básnictví národního zvláště,**) jali se skládati veliko-

*) „Mluva básnická, které náš jazyk téměř jako řecký schopen jest, rozvíjela se sice po celý ten věk, zvláště přičiněním Puchmajera; nejvíce ale nalezením starých českého básnictví památek a známostí jinoslovanských poetických děl vykvetla.“ (Josef Jungmann ve své „Historii literatury české“ na str. 495. vydání prvého a na str. 360. vydání druhého.)

**) Stojte zde slova, která ve příčině národního básnictví napsal Josef Wenzig: „Než mohou býti básníci národní, musí býti národ, který tedy bude míť i zvláštní své znaky, a jen to básnictví jest básnictvím národním, v němž zračí se zvláštnosti toho neb onoho národu. Básníka, jenž vytvořuje krásu pouhým nadáním přirozeným, lze si mysliť i za dob, kde se člověčenstvo ještě nebylo rozvilo na národy. Podstata básnictví národního zakládá se tedy na vytvořování zvláštností některého národu, a vytvořování to se může díti buď

lepé plody básnické, jimižto české písemnictví novověké podnes co nejčestněji honositi se může, opěvujíce národ a vlasť, minulosť a budoucnosť netoliko českou, ale také slovanským způsobem rozmanitým. Pěvci ti povznesli české básnictví již za doby vlastenecké na výši, s které hrdě mohlo pohlížeti na všechna písemnictví jiná, a kdežto před tím za dobu čtyřiceti let — od roku 1780. až do roku 1820. — nevystoupil v Čechách skoro nikdo s nějakým pozoruhodnějším dílem básnickým sám o sobě — plodův otištěných ve sbírkách Thámových a Puchmajerových a plodů roztroušených v časopisech v to nepočítáme —, vyskytlo se za následujících čtyř let — do roku 1824. — více nežli deset sbírek básnických, a to veliké, ba i velmi veliké ceny básnické a vesměs od nového pokolení básníků českých pochodících. Nejpřednější místo z básníků těch ovšem přísluší Janu Kollárovi a Františku Ladislavu Čelakovskému.

Kollár a Čelakovský jsou zakladateli nového básnictví našeho, jsouce také prvými řádnými sběrateli našich písní prostonárodních. Účinkem písní těch zahájili v českém básnictví řadu básníků školy národní a zahájili řadu tu velmi důstojně. Kollár a Čelakovský jsou původci prvých moderních zjevů klassických v básnictví českém; v nich Čechové měli své prvé moderní klassiky, jejichžto geniální plody vřadily novočeské básnictví čestně mezi moderní výtvory básnické ostatních národův evropských. Kollár dal českému básnictví „Slávy Dceru“, která vyšla tiskem poprvé r. 1821. s prostým názvem „Znělky neb Sonetty“ a s názvem „Slávy Dcera“ poprvé r. 1824.; Čelakovský pak, vydav již r. 1822. své „Smíšené básně“, položil vlastní základ

---

pouhým nadáním přirozeným nevědomě, buď vědomě způsobem umělým. Básnictví národní dělí se tím na národní básnictví přirozené a na národní básnictví umělé. Jak nestejná to sourozeňata! Kdež první, co pudem svým vedená včela, po lukách se toulá a med ssaje z kalíšků květin, musí druhé úkol svůj konati s obezřelostí kritickou, by celku, jejž má zploditi, nepřimíchalo nic cizího; kdež první se zvláštností nakládá jako s něčím povšechným, musí druhé povšechného nehleděti, by zvláštnosti neztratilo z očí, kdež tedy národní básník přirozený ze zvláštnosti svého národu ani nemůže vyniknouti, musí národní básník umělý všechnu pilnosť svou přičiniti k tomu, aby vnikl ve zvláštnosť, již má vylíčiti.“ (Viz v „Národní bibliotéce“ ve II. svazku spisů Wenzigových na str. 242. a 243.)

své básnické slávě „Ohlasem písní ruských“, vydaným poprvé r. 1829., ku kterému později připojil „Ohlas písní českých“ a „Růži stolistou“.

Že Kollár a Čelakovský stali se původci moderních zjevů klassických v básnictví českém, k tomu kromě shora vyložených činitelů, kteréž učinily možným vznik zjevů těch, přispěl také velice Josef Jungmann, poněvadž oba náleželi k Jungmannistům v oddíle I. (na str. 122.) připomenutým, a Jan Volfgang Göthe, o čemž jakož i o jiných příznivých okolnostech a podnětech, které pomáhaly utvořiti a utvořily z Kollára a Čelakovského takové básníky, jakýmiž ukázali se nám, řeč bude v následující rozpravě o Kollárovi a Čelakovském.

b) O původcích prvých moderních zjevů klassických v básnictví českém.

Promluvíme si nejprv o každém z původců prvých moderních zjevů klassických v básnictví českém zvlášť a potom připojíme si stručnou srovnavací úvahu o obou, k čemuž i přidáme několik slov vzhledem k jejich následníkům.

Jan Kollár narodil se 29. července r. 1793. v Mošovicích na Slovensku v turčanské stolici; vystudovav gymnasium v Prešpurku a universitu v Jeně, stal se r. 1819. knězem evangelickým v Pešti a potom r. 1849. professorem starožitností slovanských při universitě vídeňské, kterýž úřad zastával až do své smrti 24. ledna r. 1852.; pochován jest ve Vídni, a pomník na jeho hrobě má tento významný nápis: „Živ jsa nosil v srdci národ celý, zemřev žije v srdci národu celého.“ *)

Láska k vlasti a ke všemu, co slovanského, probuzena byla v Kollárovi v letech 1812.—1815. za jeho studií na evangelickém

*) V Jirečkově „Anthologii“ na str. 115. druhého vydání svazku III. jest udán mylně za den Kollárova narození 23. červenec. — O dni jeho úmrtí viz ve článku pisatele těchto řádků „Neshodné udaje v českém písemnictví“ v „Urbánkově Věstníku bibliografickém“, roč. 1882., na str. 161. Že správný jest den 24. ledna, Jakub Malý připomíná v „Našem znovuzrození“ na str. 33. části čtvrté. — V Jeřábkově „Staré době romantického básnictví“ (na str. 30., 40., 41. a j.) chybně psáno „Kolar“.

lycei v Prešpurku, kde byl professorem Jiří Palkovič a kde Kollár seznámil se s některými jinochy, kteří vroucně vlasť a řeč svou milujíce, přispěli k tomu, že Kollár počal obírati se pilněji nežli dosud jazykem svým mateřským a přiučovati se také jiným jazykům, zejména slovanským, a mezi kterými byl i František Palacký.*) Láska k vlasti provázela Kollára do Jeny, kamž odebral se r. 1816. na studia universitní, a doba, kdy dlel v Jeně, byla velmi způsobila k tomu, by rozjařila vzniklý v něm cit vlastenecký ještě více, protože národní nadšení a vůbec čilý ruch vlastenecký, který byl roznícen r. 1813. válkou proti Napoleonovi I., zvlášť u studujících na universitách německých, dosáhl právě nejvyššího stupně.**) Ký tedy div, že vnímavý duch Kollárův, byv rozohněn oním, třeba že cizím nadšením národním, stal se tak horoucím ctitelem a velebitelem všeho slovanského!

V Jeně Kollár seznámil se také s Göthem. Píšeť o tom sám: „Sotvy že jsem se v Jeně osadil a poohlédl, první má práce byla uviděti a poznati nejen professory, ale i jiné slavné tam žijící muže, aneb aspoň jejich pomníky a domy, kde bydleli a pracovali. Náhoda pak tomu chtěla, že p. Volfang Göthe nedaleko od nás bydlel, jemu tedy bylo prvnímu moje navštívení obětováno. Byl jsem tam nejprve s Mažárim, potom častěji sám. Ponejprv nechal nás v předním pokoji něco čekati, pokud se prý oblekl a připravil. I předstoupil před nás tento německý Juppiter s nádhernou zdvořilostí s odměřenými kroky i slovy. I pan Göthe byl toho domnění, že v uherské krajině pouzí Maďarové bydlejí, pročež i nás za Maďary měl. Když já ale proti tomu protestoval jsem, řka: „Pane, já jsem Slovák aneb chceteli Slavjan, tento pak můj druh jest polomaďar, poloněmec,“ zasmál se p. Göthe hlasitě nad touto mou upřímností, pročež, obrátiv se ke mně, důvěrně prosil mě, abych

---

*) Jak Kollár v Prešpurku seznámil se s Palackým, o tom, učiniv o něm zmínku ve „Slávy Dceři“ v 80. znělce zpěvu IV., připomíná ve „Výkladě“ toto: „Palacký, ač mladší, byl prvý milovník národu, řeči a literatury československé, se kterým skladatel těchto básní známosť učinil a ve svazek přátelský vstoupil; střetli a nalezli se spolu jako žákové v prešporských vinicech v jarním čase, on Moravan Slováka Tablice, já Slovák Moravana Komenského v ruce maje a čítaje.“ (Viz i na str. 203. Kollárových „Pamětí“ ve IV. dílu jeho spisů.)

**) Pěkně to jest vylíčeno v Sojkově „Naši mužové“ na str. 130.—134.

mu několik slovenských národních písní opatřil a přeložil, anť prý slyšel mnoho i o jejich mnohosti i o jejich kráse. O maďarské prý prosil a psal již mnohým, ale že posud žádných dostati nemohl. „Ich höre die Magyaren sollen ebenso sanglos sein, wie unser deutsches Volk.“ Tak jsme se rozešli. Asi za měsíc potkal jsem pana Götheho v knížecí zahradě na procházce, ihned ke mně kroky obrátě, vylál mi: „Co dělají slovenské zpěvánky?“ Já, vymluviv se nedostatkem času s počátkem roku universitního, slíbil i splnil jsem to, jakmile se první nahrnuté práce umenšily. Některé z nich od něho metricky přepracované vyšly v časopise od něho vydávaném. Při druhé a následujících návštěvách složiv již Göthe cele se sebe ministra a dvořana, zdál se více patriarchou a otcem . . .“ *)

Dostal se tedy Kollár v úzký styk s Göthem, který z básníků německých byl na prvém místě mezi těmi moderními básníky, jejichž účinkem, jak praveno (na str. 359.), byly zdokonaleny u nás názory o umělém básnictví. Kromě toho Göthe, navštěvuje často lázně v Čechách, stýkal se hojně s čelnými a předními tehdejšími muži českými,**) i poznal vlastním názorem poměry české, které velmi spravedlivě posuzoval, ano též učil se česky, by jmenovitě „Rukopis královédvorský“ mohl čísti a studovati v originále, o čemž již i výše (na str. 340.) zmínka učiněna jest. Vzhledem pak ke Slovanům vůbec Göthe byl žákem Jana Bohumíra Herdera, vůdce nadějí slovanských, jakž na svém místě (na str. 128.) v tomto spise bylo vyloženo. I prospěl styk s takovýmto mužem ovšem vydatně poésii Kollárově, ku které také v Jeně základ byl položen.

V Jeně, uprostřed dávných sídel Slovanů polabských, kteří vzali za své nepřátelstvím Němcův a vlastní svou nesvorností, cit vlastenecký a slovanský vzrostl v Kollárovi způsobem velikolepým a splynuv s citem milostným, jehožto předmětem byla Mína, potomkyně oněch Slovanů — Friderika Vilémina Schmidtova, dcera

---

*) Viz v Kollárových „Pamětech“ ve IV. díle jeho spisů na str. 247. a 248.

**) O stycích těch viz v „Lumíru“, roč. 1863., na str. 302. a násl. a v „Osvětě“, roč. 1862., na str. 71. a násl. Viz i „Göthe ve styku s českými učenci a básníky“ od Josefa Korna ve „Květech“, roč. 1882., na str. 99.—102. a „Briefwechsel zwischen Göthe und Kaspar Graf von Sternberg (1820.—1832.). Herausgegeben von F. Th. Bratranek. Wien 1866.“ jakož i příznivé úsudky Göthovy o básních českých v Michlově „Literaturním letopise“ na str. 32.—35.

německého pastora, který původ svůj vedl od oněch Slovanů, s nížto Kollár v městečku Lobedě, asi hodinu od Jeny vzdáleném, se seznámil*) a později (r. 1835.) v Pešti za svou choť ji pojal —, byl pobudkou k básnické skladbě Kollárově, v níž osobní jeho milostné slasti a strasti jsou propleteny dojemnými dějepisnými vzpomínkami na minulosť Slovanstva, velebením dějů slovanských a jejich původcův od nejzazší až dávnověkosti i přísnými úsudky o nich, rozjímáním o přítomnosti, ideálními sny o budoucnosti, plamennými přímluvami ke svornosti a ke společné práci na prospěch obecný a rázným povzbuzováním k národnímu vlastenectví a ke vzájemnosti slovanské.

Skladba ta vyšla tiskem poprvé r. 1821. s prostým názvem *Znělky neb Sonetty*; vydání další nesou název *Slávy Dcera,* kterýmžto jménem básník rozuměl i milovanou svoji Mínu i vlasť všeslovanskou.**) S názvem „Slávy Dcera“ vyšla poprvé r. 1824. o třech zpěvech, potom r. 1832., 1845., 1852., 1862. a 1868. o pěti zpěvech.

Vydání skladby té z r. 1821. vyšlo ve knížce s názvem *Básně*

---

*) Jak seznámil se s Mínou i jak vzrostl v něm v Jeně cit vlastenecký a slovanský, Kollár zevrubně vylíčil ve svých „Pamětech“ v díle IV. „Spisů Jana Kollára“ na str. 271.—279., kde mezi jiným praví: „Sotva že jsem se byl v Jeně usadil a nad Sálou poněkud rozhleděl, počaly se hluboce v utrobách mých neznámé před tím city a netušené bolesti, jakové nás na hřbitově projímají, jen že ve mnohem vznešenější velikánské postavě. Byli to citové nad smrtí slavjanského zde národu, nad hroby drahých předkův a kmenův, nad potlačenými a zničenými zde Srby. Každé město, každá vesnice, řeka, hora, slavjanské jméno mající, zdála se mi býti hrobem anebo pomníkem na tomto velikém hřbitově.“

**) Někteří píší „Slávy *d*cera, jakž i psáno ve vydání básně té z r. 1862. na př. ve znělce 1., 48., 68., 114. a 116. zpěvu I., ačkoli na titule obálky i ve „Výkladě“ psáno „Slávy *D*cera“, jakž i psáno na př. ve znělce 118. zpěvu II. a ve znělce 16. zpěvu V. Ve spise tomto zvoleno psáti „Slávy *D*cera“ z toho důvodu, že rozuměnali jest „Dcerou“ Mína, jest psáti „D“ tak, jako psány jsou náměstky, na ni se vztahující, začáteční písmenou velikou, a rozuměnali jest „Dcerou“ vlasť všeslovanská, že „Dcera“ jest jménem vlastním. — Jest i připomenouti, že Mína byla ryzí Němkyně a že ještě r. 1841. projeven ve příčině té tento stesk: „Hauf právem stěžoval sobě na Kollárovu manželku, která teprve od něho se slovensky učila a jejíž děcko, malá Ludmila, jediné německy mluví. Což nebylo možno našemu pěvci jinou Mínu nalézti? — Bohužel, že většina našich velkých mužů v podobném stavu se nalézá jako Kollár . . .“ (Viz v „Z let probuzení“ na str. 50. knihy první.)

Jana Kollára,*) ve které jsou „Znělky neb Sonetty“, „Elegie“, „Všelico“ a „Nápisy“. „Znělky neb Sonetty“, z nichžto, jak již řečeno, vznikla potom „Slávy Dcera“, jsou tu rozděleny ve dvě „oddělení“; „Oddělení I.“ má 37 znělek, „Oddělení II.“ obsahuje znělku 38.—86. Co do obsahu znělky ty jsou skoro vesměs milostné; vyjeviltě v nich Kollár, opěvaje slasti a strasti své lásky, hlavně svoji něžnou náklonnosť k Míně. A jako celá ta knížka jest celkem „malá, neúhledná, tištěná na papíře,**) kterého se nyní i jarmareční písničky štítí“, tak ani předmět znělek těch na svou dobu „nebyl ovšem nový, neboť i u nás již před tím opěvovány všelijak podobné sladké boly; ale takové vroucnosti citů, takové moci slova básnického nebylo posud slýcháno. A mezi verši milostnými zaznívalo tu tam slovo tak pevné, tak mužné, že se jím každá jemnější mysl povzbuditi, povznésti musila“ ***). Ve „Všelico“ otištěna jest i báseň *Slovanka k bratřím a sestrám*, která níže ještě bude připomenuta, a v „Nápisech“ odmítal již i tu statně všeliké šípy, metané od nepřátel na milený národ svůj.

Avšak přece tento prvý objev Kollárův na poli básnickém nepotkal se ještě s tím úspěchem, jaký mu právem již i tehda náležel. Hlavní ovšem příčinou toho bylo, že ve vydání tom nejsou

*) V Pypinově a Spasovičově „Historii literatur“ na str. 397. dílu II. českého Kotíkova překladu řečeno mylně, že pouze znělky, z nichžto vznikla potom „Slávy Dcera“, vyšly r. 1821. s názvem „Básně“. Týž omyl jest i na str. 616. „Literárních listů“, roč. 1865., kde na str. 616.—618. a 641.—645. jest úvaha „Kollár a jeho Slávy Dcera“ od A. M. V Ningrově „Historii literatury“ na str. 105. vydání druhého zase řečeno, že název „Slávy Dcera“ byl ihned r. 1821.

**) Má knížka ta 88 stránek formátu malé osmerky a byla, jak řečeno v Douchově „Knihopisném slovníku“ na str. 103., prodávána pouze za 10 kr. — Náklad počtu výtisků Josef Jungmann oznámil Kollárovi 14. dubna r. 1821. takto: „Vytiskla Fetterlová kolik? — nevím; ale 500 exempl. tisknouti dle usnesení se mnou měla a směla. 50 exemplářů Vám dává, a sice 1 na velínu, 5 na psacím, ostatní exempl. na tiskacím papíru . . .“ Byly tedy výtisky trojího druhu, a slova „tištěná na papíře, kterého se nyní i jarmareční písničky štítí“ týkají se dojista vydání „na tiskacím papíru“, které jest na př. v musejní knihovně pražské z pozůstalosti Pavla Josefa Šafaříka. V universitní knihovně pražské jest výtisk mnohem vkusnější, vytištěný na značně silném papíře, a to snad jest výtisk druhu prostředního, tištěného totiž „na psacím papíru“.

***) Václav Zelený v almanachu „Máji“ na rok 1862. na str. 23., kde podal na str. 1.—31. životopis Kollárův.

básně vlastenecké, které tehdejší censura nedovolila otisknouti, jak patrno z dopisů Jungmannových.

Kollár totiž poslal „Básně“ své do Prahy Josefu Jungmannovi, by je vydal tiskem a Jungmann psal Kollárovi 28. října r. 1820.: „Dané mi na starosť básně vydati bylo by mi potěšení, ale censura vše tíží. Zachraň Bůh, aby nějaká myšlénka o spojení Uralu s Tatry atd. nebo ona: Jen století atd. — — se někde vyskytla, tu by jistě celý spis zavržen byl, a literatuře by ještě větší pouta nastala. . . . Ty pěkné (ach přepěkné) části, které se Slávie týkají, nesmějí se na ten čas censuře předložiti bez znamenitého nebezpečenství dobré věci. Ano i druhá částka sotva celá projde*). . . . Já zatím přepsati dal básně Vaše pro censuru, aby se aspoň neztratily, kdyby nám jich vrátiti nechtěli. „Vlastence“ a několik nápisů sám jsem vynechal a schoval na lepší časy, ač že již „Vlastenec“ v opisech obíhá a nejlepším z našich znám jest. Každý říká, že tištěn aspoň nyní býti nemůže. Očekávám z censury opis podaný, a potom se s tiskem váhati nebude . . .“ Kollár po té poslal ještě nějaký „přídavek“ ke dřívější své zásylce, i psal mu Jungmann 15. února r. 1821.: „Nevím, co sobě myslíte, otevra tento balíček a místo básní svých vida prozatím jen „Kroka“. Na mne vina neleží; ale na censuře zdejší, která ještě mi přídavků nevrátila. Z prvních básní nemilosrdně mnoho přeškrtali, a zrovna nejpěknější, k. p. ten sonett, kde ta Lada s Madonou tak milostně splývá! Ale myslím, že některou do „Kroka“ ještě jim podstrčíme, aby co možné přišly na svět. Zatím i ten brak nechaný tak jest utěšený, že sobě ním věčné slávy u Slovanů získáte. Pravý to Petrarchův duch! Některé tvrdosti nalézám v sonettích, ale trudno co takového opravovati; snadno bych z dobrého udělal zlé, a ze zlého horší! Již nebude to dlouho trvati a počnem tisknouti, jestli nedostanem dlouho toho přídavku, vytisknem, co máme, leč byste Vy jinak kázali.“ A posléze 14. dubna r. 1821. psal mu: „Konečně jednou vidíte před sebou jeden výtisk na psacím papíře svých výborných básní neb raději zůstatku jich z censury. Naše censura nemaže vždycky jediná slovce, aby se, jak pravíte, kropkami vy-

*) V Zeleného „Životě Josefa Jungmanna“, kde na str. 228. úryvek ten také jest podán, místo „projde“, které jest v „Musejníku“, roč. 1880., na str. 41., stojí „vyjde“.

značiti rány a jizvy mohly, ale ona pro jednu strofu a t. d. hned veliký a tlustý kříž po celém díle učiní. Račte býti s tím vydáním, jak jest, tenkráte spokojeni; co neprošlo nyní, může snad při druhém vydání jinde projíti, zatím sobě to vše milovníci Músy Vaší věrně opíší . . . .“ *)

R. 1821. tedy nevyšly všechny básně, které Kollár do té doby napsal a Jungmannovi, by tisk jejich obstaral, poslal; velmi mnoho, ba prý „polovice vymazána“ **) byla censurou. Ale Jungmann přičinil se spolu též o to, by básně, které censura tehdáž otisknouti nedovolila, byly v přepisech zachovány a mezi známými vlastenci a přátely rozšířeny. Rozšířiti pak je starali se horlivě ovšem i zase ti, kteří takovéto přepisy obdrželi, takže toto zapověděné ovoce rozšířilo se snad hojněji a rychleji, nežli by se bylo stalo samým tiskem censurou povoleným.***)

Co týče se známosti Kollárovy s Jungmannem, seznámil se s ním na podzim r. 1816., ubíraje se Prahou na universitu do Jeny, a „při prvním vidění“ — napsal Kollár †) — „již byli na věky svoji“. Ještě více pak seznámili se spolu r. 1819., kdy Kollár, vraceje se z Jeny, několik neděl v Praze pobyl, i dopisovali si potom ve věcech literárních a vlasteneckých vůbec po mnohá léta pravidelně.††) A tak stalo se, že Kollár poslal r. 1820. znělky své Jungmannovi, by je vydal tiskem, čímž Jungmannovi, kterého sám Kollár později nazval „srdcem všechněch Slávů“ †††), poskytnuta zároveň i příležitosť, zdokonaliti básnické jeho prvotiny. Životopisec

---

*) V témže dopise Jungmann píše také: „Několik znělek Vašich, které pozdě bylo censuře předložiti, neměloli se opět čekati — půl leta! — dáme (dovolíteli?) do jiného spisu,“ a 23. května r. 1822. psal Kollárovi: „Vaše některé znělky, kteréž pozdě k sbírce přišly, dal jsem do „Dobroslava“ na zvláštní žádosť p. prof. Zieglera.“ Poslal tedy patrně Kollár kromě připomenutého „přídavku“ ještě později nějaký doplněk.

**) Frant. Lad. Čelakovský psal tak r. 1820. Josefu Vlast. Kamarýtovi. (Viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 48.)

***) Doklady toho viz na př. v Rybičkových „Předních křisitelích“ na str. 301. a v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 52., 64., 90. a j.

†) Viz „Paměti“ J. Kollára v díle IV. Kollárových spisů na str. 231.

††) „Dopisy Josefa Jungmanna k Janu Kollárovi“ jsou otištěny v „Musejníku“, roč. 1880., na str. 38.—59. a 196.—218., odkudž i vyňaty doklady z nich v tomto spise.

†††) Viz 117. znělku zpěvu II.

Jungmannův *) píše o tom: „Jakkoli působení Jungmannovo při vydávání básní Kollárových bylo více jen vnější, viděti přece z dopisů jeho, že obracel zřetel Kollárův . . . k různým nedostatkům, jichžto opravení bylo žádoucí.“ Že pak skutečně znělky Kollárovy Jungmann opravoval, o tom sám zmiňuje se v dopise ke Kollárovi ze dne 23. srpna r. 1821. těmito slovy: „Nejlépe zajisté spisovateli, když sám korrekturu vésti může, neboť druhý snadno něco jinak neb docela nerozumí, a tak nelze vyhnouti omylu. Některé věci však schválně jsem tak změnil a nikdy bez příčiny, k. p. Čechům protiví se nominativ místo vokativu, a věru neradno se vokativu zhostiti, dokud ho máme. „Tako lkám“ jemněji zní než tak lkám (k-l-k) atd. O tom by se arci ústně lépe jednati dalo. „Sudno“ když jsem četl, nepřipadlo mi „soudno“ pro krátké „u“, anobrž myslil jsem, že snad u Slovenů jako u Rusů „sudno“ (rad. sud) člun znamená, hinc illae lacrimae.“ **)

Takto tedy kromě činitelů, které přispěly kolem r. 1820. zvelebiti básnictví české vůbec, namanuly se Kollárovi ještě příznivé okolnosti jiné. Na prvé místo z okolností těch jest klásti pobyt jeho v Jeně, na druhé cit jeho vlastenecký a slovanský, na třetí lásku k Míně, na čtvrté styk s Göthem a Jungmannem. Pobyt jeho v Jeně klásti na místo prvé jest i již proto, že okolnosti uvedené na místě druhém, třetím a čtvrtém, vyplynuly jen a jen z něho; snad ani s Jungmannem nebyl by se poznal, kdyby byl neodebral se do Jeny. A tak plným právem životopisec Kollárův***) vyslovil se: „Ano, můžeme říci směle, že by „Slávy Dcery“ nebylo, kdyby Kollár nebyl konal studií na universitě jenské.“

Ovšem ani vším tímto Kollár nebyl by stal se básníkem slavným, kdyby byl i jinak neměl přirozeného nadání k tomu. A tu jest připomenouti, že básnická jeho mysl počala se jeviti dříve ještě, nežli vůbec dostal se na studie; zapisovaltě si již jakožto chlapec asi desítiletý v domě otcovském písně, které zvláště ve žních od veselých ženců slýchával, do knížky, ba budoucí pěvec

*) Václav Zelený v „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 229.

**) Jungmann přál si též, aby Kollárovy básně byly tištěny latinkou, o čemž viz v „Musejníku“, roč. 1880. na str. 42. nebo v Zeleného „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 228., ale jsou vytištěny švabachem.

***) Václav Zelený v „Máji“ na rok 1862. na str. 19.

všeslovanství zaslechl již r. 1805. od vojínů ruských i písně ruské.*) Kromě toho jest učiniti zmínku o jeho zvláštní lásce ke přírodě, která také již za dětství pronikala veškeru jeho bytost. Svou lásku ke přírodě sám Kollár pokládal za „zvláštní od přírody vštěpenou náklonnost, kteráž se oblibou, miláčkovstvím, dětinským koníčkem atd. nazývá“, jak píše ve svých „Pamětech“,**) kde, vyloživ zejména své „květomilenství“ t. j. zálibu ve květech, zmiňuje se o tom, jak tvořil své básně, takto: „V tomto chrámě přírody, v takovýchto zemských malorájech a blažených chvílích tam venku pod širým nebem, znikl a zhotoven byl větší počet mých básní a znělek, jak v Jeně tak i po cestách a v Pešti, takže vrátě se domův, nic jiného jsem nepotřeboval než položiti je pérem na papír. Moje poésie byla opravdivá včela jen v poli, v hájích a na lukách potravy hledající a pak s plnými obnožkami do úle letící.“ ***) A jak prospěšně i blahodárně láska ke přírodě působí na básnictví vůbec i jak působila na básnictví české, o tom promluveno v tomto spise již na několika místech.

Ostatně Kollár netoliko jevil již za svého chlapectví mysl básnickou, nýbrž i verše skládal. Složiltě prvé verše již r. 1803., tedy právě v desátém roce věku svého, jak sám o sobě zaznamenal.†) Roku toho totiž očekáván do rodiště Kollárova superintendent a chystáno se slavně jej uvítati. Také škole již odrostlé dívky chtěly nějak samy od sebe poctiti jej. I uvily z vonného zahradního kvítí krásný věnec, chtíce mu jej na cínovém talíři podati. Ale s pouhým věncem ostýchaly se představiti. Radíce se pak, což učiniti, zvěděly od sestry Kollárovy, že bratr její obírá se četbou slovenských knih a že již i někdy svým mladým přátelům a spolužákům přání na jméno rodičů, na svátky atd. zhotovil. I rozhodly se požádat ho, by jim napsal několik slov na uvítanou. Poslaly hned dvě ze svých družek ke Kollárovi, a když tyto svou prosbu přednesly, zahořela mu tvář i studem i hrdostí. Bylo ráno as o 8. hodině; mládež a zástupové lidstva stáli již okolo školy a chrámu; okolo 10. hodiny superintendent měl přijeti. Bylo tedy slov na uvítanou složiti toliko něco málo,

*) Viz ve „Spisech Jana Kollára“ na str. 115. a 119. dílu IV.

**) Viz tamže na str. 266.

***) Viz tamže na str. 269.

†) Viz tamže na str. 108.—110.

by jedna z dívek mohla naučiti se jim na paměť. Papíru, inkoustu, péra ani tužky nebylo lze ve zmatku dostati. I odstraniv se z hluku do tišiny, totiž do blízké staroškolní zahrady, Kollár za nedlouhou chvíli složil tam v paměti své tyto verše:

Pan superintendent! my mošovské panny
neseme tu kvítí a věnec k vítání:
nechže ráčá tento znak našej vděčnosti
přijati s otcovskou od nás laskavostí.

To jsou prvé verše Kollárovy; dřívější přání psal prostomluvou. Vrátiv se po té k oněm dvěma dívkám, toužebně již naň čekajícím, pojal je zpátkem do zahrady, kde předříkával jim verše ty, by si je zapamatovaly. Ale dívkám verše v paměti jaksi utkvěti nechtěly, až Kollár pochopil příčinu toho. Sáhodlouhé, latinské a dívkám nesrozumitelné slovo „superintendent“ neuměly vysloviti, natož v paměti je podržeti. Místo „superintendent“ říkaly hned „jsou prej v ten den“, hned „supetiteren“, hned „súpreten den“, hned „perisutenden“, „superiny v ten den“ a kdo ví ještě jak. I vynechal neznámé slovo to, třebas i zákonem přikázané, a místo „Pan superintendent“ položil „Důstojný pan biskup“, a ejhle, v několika chvilečkách uměly ty verše jako Otčenáš. Učily se pak obě dívky veršům těm, aby, kdyby jedna, přednášejíc je, se zarazila nebo chybila, druhá jí pošeptati a k pomoci přispěti mohla. I šly a přivítaly jimi u dveří chrámových očekávaného hostě.

Při prvých těchto verších Kollárových jest i to zajímavo a pozoruhodno, že složeny byly venku pod širým nebem a že nebyly napsány; básniltě tak Kollár i později většinu svých básní, jak již výše (na str. 369.) vlastními jeho slovy bylo připomenuto.*)

Ještě zajímavější a pozoruhodnější jest, že Kollár již r. 1805., když tedy bylo mu dvanáct let, předsevzal si státi se „slavjanským spisovatelem“. Roku toho uzřel poprvé Jana Nejedlého překlad Homérovy Iliady, vydaný r. 1802., i vypravuje o účinku překladu toho na sebe toto: „Milý Bože! jak divně působila na mne kniha tato, její bleskoškorněnci, Achajští, běloramná dívka a těmto podobné československé, před tím neslýchané výrazy! Vzav knihu, zašel jsem do pole, sedna na květnatou mezi uprostřed vysokého obilí o sa-

*) Viz i příklad z r. 1808. v „Pamětech“ Kollárových na str. 143. dílu IV. „Spisů Jana Kollára“. (Viz i tamže na str. 237.)

motě a v tichosti okem i uchem divil jsem se novým těmto polosrozuměným polonesrozuměným českým zvukům a řeckým hrdinám, ačkoli s hexametrováním tím, tam užitým, již tudy sluch můj jaksi spokojen býti nechtěl. Tu již zniklo jakési temné předsevzetí u mne slavjanským spisovatelem býti.“ *)

Opětně do přírody tedy Kollár zašel si také s Nejedlého překladem... Avšak odbočivše vraťme se zase k jeho „Básním“ z r. 1821.

Řečeno výše, že „Básně“ Kollárovy z r. 1821. nepotkaly se ještě s tím úspěchem, jaký jim právem již i tehda náležel, ale to míněno pouze vzhledem k obecenstvu vůbec. U jednotlivců dostalo se jim přece hned obliby velmi veliké. Takž na př. František Ladislav Čelakovský psal Josefu Vlastimilu Kamarýtovi již 9. prosince r. 1820.: „Kollárových básní polovice vymazána — a přec, až je čísti budeš, ó nebe počiješ!“ a o něco dříve Janu Vlastislavu Plánkovi: „Nový básník, Slovák, jménem Kollár, zdá se mi vše převyšovati, co posud v básnictví; Jungmann mi některé jeho básně čísti tu lásku měl.“ **) A Pavel Josef Šafařík psal Kollárovi r. 1822.: „Dodáno mi jest již před některým časem vzácné psaní Vaše spolu s připojenými básněmi Vašimi. Nemohu Vám dosti děkovati, že jste mě touto prací svou obdarovali; takové potěchy jsem již dávno v nižádném spisu nenalezl, jakou mě naplnilo čtení Vašich básní. Dovolte mi, abych ušetřil neosobování i Vašeho i svého, dolože zde slov ne tak svých jako raději prostosrdečného a neohroženého pravdy zástupce, našeho milého Blahoslava Benediktiho. Takto pak on: „... přišly mi ondy básně J. Kollára do rukou. Totě práce převýborná, a ne chléb každodenní! Já jsem si umínil ihned do Pešti mu psáti. Hle! tu idea, co jsem Vám s Palackým v Prešpurku jednou byl přednesl:

Květ v kořen obrací, z kamene zdí v oblaku zámky,
kdo vzdělanosť žádá národu dřív než obec.“

Tolik on. Není tedy příčiny, proč byste, protože snad od censorů nebo korrektorů v některých maličkostech vůli Vaší nevšelijak dostiučiněno, vydání těchto básní litovati měli. Ne v liteře, ale

*) Viz ve „Spisech Jana Kollára“ na str. 110. a 111. dílu IV.

**) Viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 48. a 489.

v duchu cena jejich. Tať jim zůstala v celosti.“ *) Podobně hned prvé vydání znělek Kollárových dojímalo také Josefa Vojtěcha Sedláčka, jenž i nerozpakoval se tvrditi, že „budeli Kollár na dráze básnické tak pokračovati, že zajisté stane se opravdovým českým Petrarkou, anobrž že bude i druhým naším Lumírem, ježto básně jeho dýchají nejen jemností, lahodou, ohněm a rozkoší znělek, kterými Petrarka zbožňoval někdy Lauru svou, anobrž že tytýž překypují onou ráznosti a nadšeností i oním zápalem vlasteneckým, kteréž plynuly druhdy z každého slova našeho Lumíra a jiných pěvců národních“ **). A Josef Jungmann kromě pochvalných zmínek, výše (na str. 366.) již uvedených, psal 23. srpna r. 1821. Kollárovi docela toto: „Básně Vaše, jakž hodny jsou, všeobecné pochvaly docházejí.“

Vlastní sláva Kollárova však počíná se teprve rokem 1824., kdy 86 znělek, vyšlých r. 1821. v jeho „Básních“, bylo rozmnoženo na 150 znělek a vydáno s názvem „Slávy Dcera“. Vydání toto má na titule poznámku „Druhé vydání“, a všechny znělky jsou tu rozvrženy na tři „zpěvy“, I. „Zála“, II. „Labe“ a III. „Dunaj“, z nichžto každý obsahuje 50 znělek. Kromě toho všem třem zpěvům jest předeslán „Předzpěv“ a za nimi položena znělka, která jest ve vydání z r. 1832. a následujících poslední zpěvu III.; má tedy toto vydání vlastně 151 znělku, jenže 151. není číslem opatřena, nýbrž jest o sobě jako zvláštní doslov.

Toto druhé vydání vyšlo v Budíně, kde censura méně přísnou byla. Že vyšlo v Budíně, stalo se dojista hlavně jen účinkem Jungmannovým. Psaltě Jungmann Kollárovi, jak již výše (na str. 367.) připomenuto, posýlaje mu výtisk: „. . . co neprošlo nyní, může snad při druhém vydání j i n d e projíti,“ a 23. srpna r. 1821. tázal se ho: „Což by nebylo možno tisknouti v Pešti české knihy?“, dodávaje: „My bychom sami tam ledacos zasýlali dle platu, protože u nás censorové (neumějící ani dobře orthog.) náramně svévolně maží a pokracují. Liší se pak vydání to nejen názvem, ale zvláště také svým rázem podstatně od vydání dřívějšího. Kdežto totiž ve vydání z r. 1821. byly skoro vesměs pouze znělky milostné, z nichž toliko některé vzdechy vlastenecké vynikaly na zna-

*) Viz v „Musejníku“, roč. 1873., na str. 125.

**) Viz v Rybičkových „Předních křisitelích“ na str. 300. (Viz i tamže na str. 371. pochvalný úsudek Slámův o Kollárovi z r. 1823. a 1824.)

mení, že srdce básníkovo jest i jiným citům přístupno, ve vydání z r. 1824. postaven jest již v popředí zápal národní. Již sám velebný „Předzpěv“, který se tu poprvé objevil,*) ukazoval, že v básnické sbírce té vystupuje nadšený hlasatel slávy národní, nikoli pak pěvec milostný, a životopisec Kollárův**) vším právem o „Předzpěvě“ vzhledem k vydání tomu vyslovil se takto: „Jest to nejsmělejší báseň, kteráž od vzkříšení literatury naší až po onu dobu sepsána jest, báseň, v nížto se prapor národní vztyčuje tak odhodlaně a pevně, že musili slabší bojovníci, pozbývající již mysli v boji téměř zoufalém, býti povzneseni k novému zápasu za nešťastný, nespravedlivě nešťastný národ. Sama tato báseň pojistila by Kollárovi slávu nehynoucí, i kdyby z péra jeho mimo ni nebylo se prýštilo ani jediné slovo!“

Jak uvítáno bylo vydání „Slávy Dcery“ z r. 1824., významně svědčí slova, která František Palacký psal Kollárovi 28. září r. 1826.: „Od té doby, co jsem se s Vámi rozloučil v Uhřích, došla mne jen jediná známka ušlechtilého života Vašeho — „Slávy Dcera“ zavítala k nám, k naší veliké radosti. Hlas její zvučí všude po Čechách, ač jen v srdci neodrodilých vlastenců. Veřejně jej pronésti ostýchal se každý: neboť obklíčeni jsme vůkol lidmi nešlechetnými, kteří chtějíce vysloužiti sobě oněch více než třiceti penízků, za kteréž, co Jidáš Krista, oni vlasť svou zrazují, ve všem, co se děje, byť by sebe nevinnější bylo, nedůvěru vlády zemské na nás svésti usilují. Vaše pak „Sláva“ jim arci velmi žádoucí byla, jelikož jim naději dávala, že jí kohokoli z nás podtrhnou, — ač se, chválu Bohu! v tom dosavad zmýlili. Jen v domácnosti známa jest ona všem Čechům národu svého milovným, a ti ji sobě jako národní poklad vážiti umějí.“***) Podobně Jan Nejedlý již 15. února r. 1825. psal velice pochvalně Šebestiánu Hněvkovskému: „Čtu též J. Kollára „Slávy Dceru“; výborný to básník. Ti dva†) slávu

*) Jakub Malý (na str. 403. druhého svazku svých spisů v „Národní bibliotéce“) domnívá se mylně, že „Předzpěv“ byl otištěn již i v „Básních“ r. 1821.

**) Václav Zelený v „Máji“ na rok 1862. na str. 25.

***) „Dopisy Františka Palackého k Janu Kollárovi“ jsou otištěny v „Musejníku“, roč. 1879., na str. 378.—397. a 467.—481.

†) Totiž Kollár a Václav Kliment Klicpera, o němžto Nejedlý zmínil se v dopise tom před tím.

české literatury rozšíří. Kollárovi vadí to, že některé rýmy chybné má, jakož „krásné" a „jasně", což ovšem maličkostí, ale právě v znělkách by se jí vystříhati měl; myšlénky, verše má výborné, přednesení živé." *) O stkvělém úspěchu vydání „Slávy Dcery" z r. 1824. význačně svědčí také slova Josefa Vlastimila Kamarýta, který, zvěděv z dopisu Františka Ladislava Čelakovského, že vydáno nešťastně rozmnožené vydání „Slávy Dcery" r. 1832., psal mu 25. října r. 1832. toto: „Slávy Dcera 3tího vydání, prosím, hleď mi zaopatřiti 1 výtisk. Ta práce, ať nedokonalá, tuším bude míti dobrý odbyt. Považ, an 2hého vydání již k dopídění nebylo, jen v Budějovicích (!) 7krát bylo opisováno a pěknou vazbou opatřeno." **)

Jungmannovi Kollár básně své v rukopise posýlal i po roce 1821., by je dal otisknouti; psaltě Jungmann Kollárovi 20. února r. 1822.: „Vaše milé psaní, při kterém byly některé básně, jsem obdržel .... Básně Vaše (všecky nejsou k nynějším okolnostem příhodné, a ty své doby dočkají, co hus klasu) dal jsem do „Dobroslava" ...." Ale nějaké zprávy o chystaném vydání z r. 1824. nejsou v zachovaných dopisech Jungmannových ke Kollárovi nižádné. Teprve, když vydání to vyšlo, zmínka děje se v nich o něm, a to 18. března r. 1824.: „Na předplacení, jakož jste chtěli, nelze u nás mnoho milovníků na knihu sehnati pro všeliké příčiny, mezi nimiž ta nejdůležitější jest, že pp. akademikové raději se uvolují platiti za několik neděl, než hned, pročež jsem, v důvěrnosti na Vaši laskavosť a pro shromáždění většího počtu, praenumerací do subskripcí proměnil, zavazuje se však Vám v nejdéle 1 měsíce peníze po dosáhnutí knih poslati, čímž zajisté i nakladatel spokojen bude. Račte tedy po dobré příležitosti poslati 78 výtisků po 40 kr. C. M., 36 výtisků po 1 zl. C. M. Ostatně p. Pospíšil kralohradecký a každý zdejších knihkupců, na př. Kronberger neb Neureuter rádi vezmou něco do kommissí, neboť nemohlo se roznésti návěští tak široko, aby každý milovník dověděti se mohl o vydání Vašich — již jménem samým slavných básní." Po té 22. září r. 1824. Jungmann projevil v dopise Kollárovi tento úsudek: „Vaše Slavie Dcera, nejlepší toho roku plod, všudy a všem se líbí ..." a 4. ledna

---

*) Viz v Rybičkových „Předních křisitelích" na str. 165.

**) Viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech" na str. 316.

r. 1827.: „Vaše S. D. každému, kdo ji zná, líbí se, a právem první místo mezi našimi básníky Vám dáno; avšak posouzení jí veřejné psáti dobře smýšlející posud se liknovali pro zlobu našich nepřátel a zlobu času samého. Bohdá, že to tak vždy nebude, zlosť nepřátelská se jako křen ostrý přeštípá, a vláda nahlédne v naši nevinnosť a dobrou vůli uzná...." jakož i podobně 10. listopadu téhož roku: „Dcera Slavie, která posud žádného chvalitele časopisného nenalezla, sama se tak pochválila, že jen jeden hlas o ní, a to nejpochvalnější, odevšad se ozývá."

Bylo tedy vydání „Slávy Dcery" z r. 1824. uvítáno nad míru příznivě a radostně, ale „jen v srdci neodrodilých vlastenců", jak psal Kollárovi Palacký (viz na str. 373.), a také těm bylo počínati si velice opatrně, takže i „posouzení jí veřejné psáti dobře smýšlející se liknovali pro zlobu našich nepřátel a zlobu času samého", jak psal Kollárovi Jungmann (viz na str. 375.), ba nebyla ani veřejně prodávána. Svědčí o tom slova, která Palacký napsal Kollárovi 8. července r. 1830.: „... dobré knihy přece odbyt svůj mají, jakož bych Vám toho příklady dokázati mohl .... Medle, mnoholi se rozprodalo exemplářů „Slávy Dcery" v Čechách? ačkoli, čehož velice při tom šetřiti sluší, nikde u knihkupců ohlášena aneb veřejně vystavena nebyla, protože by sice snad censura zdejší, návodem Zimmermannovým, stávku byla na ni uložila."

A takž, jako Kollárovy básně, které r. 1821. censura otisknouti nedovolila, byly rozšiřovány pokoutně, dálo se podobně s vydáním z r. 1824. Že pak vlastenci neobávali se „zloby našich nepřátel a zloby času samého" co do „Slávy Dcery" na plano, dokazuje také tehdejší stav české národnosti, vylíčený ve „Průpravě" k oddílu II. tohoto spisu vůbec a na str. 313. zvláště.

Za příčinou obav těchto tudíž ani vydání znělek Kollárových z r. 1824. tak jako vydání z r. 1821. dlouho nikde veřejně posouzeno nebylo. O vydání z r. 1821. pověděno toliko příležitě několik slov v „Dobroslavu", kde r. 1821. ke svazku III. dílu druhého připojen zvláštní list, začínající se: „Básně Jana Kollára*), v Praze 1821. u Joz. Fettrlové z Wildenbrunu. — Jest to nejnovější plod Músy české, záležející z 86 sonett (znělek) mimo

*) Jest povšimnouti si, že zde tištěno „Kollára", jak později Kollár vůbec se podepisoval, kdežto na vydání samém z r. 1821. jest „Kollara".

elegie, nápisy a t. d. na díle metrickým, rhytmickým veršem. Duch na díle Petrarchův z mnohých částek líbezně vane; a protož těm, kdo je v ruce mají, bude tuším milé oznámení těchto některých tam vloudilých a nepodotknutých omylů tiskařských.“ Po té jest vytčen a zároveň opraven 21 omyl tiskový; z omylů těch připomeneme si prvých 12, týkajících se „Znělek neb Sonettů“, níže na svých místech, srovnávajíce vydání z r. 1821. s vydáními pozdějšími. Chuďoučká slova ta do „Dobroslava“ napsal bezpochyby Jungmann, jak lze souditi ze zmínky v dopise jeho ke Kollárovi ze dne 23. srpna r. 1821.: „Omyly důležitější od Vás znamenané dal jsem do „Dobroslava“, kdež . . . sazeč nový jeden dosti ohavný učinil.“ *)

Teprve, když rokem 1830. vzešel obrat ve příčině národnosti české k lepšímu, vyskytl se veřejný časopisecký posudek „Slávy Dcery“, a to v „Musejníku“, roč. 1831., z péra Františka Ladislava Čelakovského. Jungmann oznámil to v dopise Kollárovi již 30. prosince r. 1830. slovy: „P. Čelakovský dá do Musejníka pěknou a chvalnou kritiku Slávy Dcery,“ a 15. dubna r. 1831. psal mu: „Čelakovský . . . nám velikou radosť učinil a tím dávný nás všech dluh z částky odplatil, že posudek Sl. Dcery vydal; třebas nebyl zevšad pravý, ale jest chvalný jak Vám tak jemu, tak celé literatuře československé. Až vyjde celé dílo zamyšlené tak pěkně, může soud také zceliti a kde chybeno, se napraviti.“

Posudek Čelakovského jest dosti zevrubný a začíná se takto:

„Zde, druhu můj, té Lípy pod krovem
se blažme, volný rozhovor vedouce,
zde duch plynoucí v dechu ambrovém
kvítků nečetných po slovanské louce
se zajmi vespolek; tu zvučné žídlo,
tu hájů blízkých šum, tu ptactva zpěv

---

*) Ve příčině omylů Jungmann ihned 2. února r. 1820. psal Kollárovi: „S radostí ostarám vše, co mi svěříte, ač mním, že by nejlépeji vyšlo dílo pod rukou samého spisovatele; neboť v pochybnostech dělávají se chyby nemilé,“ a 14. dubna r. 1821., posýlaje mu „jeden výtisk na psacím papíře“: „Že mi ale mnoho nezdárných omylů sazeč nadělal, to mne mrzí; tak se mi vždy vede s tím . . . Račte znamenané ode mne omyly aspoň na lepších výtiskách opraviti, a jestli jsem já ještě které přehlídl, jich mně k opravení mého výtisku propůjčiti.“

nám zlíbezňuje to milostné sídlo,
a prudčeji valí se k srdci krev,
když jemným toužením budí cit rajský
v poklidné stráni slavík podunajský.

Právě deset let uplynulo od té doby, co ponejprv Músa Kollárova*) v úplné své kráse, jako tamto druhdy Afrogeneia**) nad pěnami mořskými, se pojevila na vlasti lůně. Táži se, jaký byl první důraz na mysli a srdce těch, kteří patřili na tento úkaz nebeský? jaké bylo bohyně té uvítání? jaké přijetí ve chrámu národním? jaké zasloužené chvalořeči o ní se pronášely na besedách ctitelů slovanského genia a na tržišti veřejném? Tuto aspoň, probíraje vypuštěné u veřejnosť po celé to desítiletí úsudky a posudky hlasatelů slovanské učenosti a zpěvnosti, nevrle se ohlížím a darmo pátrám v časopisech i nečasopisech našich po hlasu slušné uznalosti, vzdávané básním Kollárovým a jeho vznešené „Slávy Dceři". — Hanbil bych se za své krajany, hanbil za ostatní Slovanstvo, byloli by pomysliti, že chladným okem na tuto přemilostnou dceru patřili, chladným uchem zvuky její jak lahodně tak mocně celou bytosť pronikající vnímali, že chladnou duši podrželi při tomto pravdivém: „ty pěješ srdce k srdci!" — Ačkoliv rozprávky po literních listech, ať ku pochvale ať ke haně rozváděné, nikdy spisu samému nemohou ani ceny pravé přidati ani ubrati, a co v skutku pěkného a vznešeného, samo sobě nejlepším bývá řečníkem: přece podlé účelu svého, záležejícího zvláště v tom, aby pozornosť čtenářstva především na pěkná národní díla byla uváděna, kritická naše, jakkoli dosavad skrovná škola za porok sobě pokládati musí, že právě tohoto mistrovského p. Kollárova díla ze žádné se nedotknula stránky. Čili snad toho slovanská skoupozvukosť příčinou?***) Aj, však někteří z našich vysoce učených pánů vlastenců dosti lerma i hluků po německých, za milostivého léta i po českých časopisech o svých i o cizích nepatrnostech troubívati umějí: čemuž té jejich chvalořečivosti též k důstojnějším předmětům nelíbo se povynášeti? —

*) Básně Jana Kollára. V Praze 1821. (Poznámka Čelakovského.)

**) = Afrodité neboli Venus. (Poznámka pisatele těchto řádků.)

***) Totižto, že Slovan skoupozvuký
nezná, jako jiní, troubiti
s každou věcí lermo hned a hluky. Son. 33.
(Poznámka Čelakovského.)

Za to chvalitebné zmínky o znamenitých plodech básníka našeho v nejedněch cizokrajných denních a časopisech umístěné nalézáme; i možná, že časem valná částka z krajanů našich podlé poskytovaných nám z ciziny úvah a posudků též krasocitného ducha Kollárova hodně a slušně poznati a jej zamilovati se naučí; jelikož u nás nic to není neobyčejného, teprv z úst cizozemcův o domácích a nejbližších k nám věcech prvních nabývati známostí . . .“

Takto horlil Čelakovský. Avšak přes to přese všechno nelze neschvalovati opatrnosti, s kterou nakládali se „Slávy Dcerou“, jak výše (na str. 375.) bylo vyloženo, jiní. Snad opatrnosť ta byla příliš úzkostliva, ale — opatrnosti nikdy nezbývá, jakž učí nás i přísloví, a na tehdejší dobu zbývalo jí tím méně.

Zakončil pak Čelakovský posudek svůj těmito nadšeně vzletnými slovy: „Nechať tedy, jak zasluhuje, zůstává Kollár po všecky časy miláčkem národa našeho — i zůstaneť, dokud české, dokud slovanské mluvy bude trvání, anobrž dokud cit a smysl pro krásu nevymizí na světě! Nechať v nejpěknějších dobách života jinochům vlastenským jest soudruhem a průvodcem, napomáhaje k zachycení a obrazu z temnosti se dobývajících citů a barev se rozptylujících lásky první. Tutoť ve všemožných modulacích octnouti se a jako svůj vlastní pocit nalézati může srdce. Nechať i dospělejšímu věku projevené tuto pravdy poslouží k rozjímání a k vroucnějšímu přilnutí k vlasti a jazyku. Ty pak, jemný, spanilý a blahodějný duchu! neustávej rozkoš tu a roznícení v srdce svého národa vlévati a v něm množiti sladkými zvuky své lýry, třebať i slzy se přiměšovaly ke zpěvu tvému; jsouť ony jasné perly na hrdlo drahé Slávie. Zakonči slova má Músa Kochanowského:

Jednak miéy tę nadzieję, że przedsię za laty
niebędą twoje czułe nocy bez zapłaty:
a co ci za żywota uymie czas dzisieyszy,
to po śmierci nagrodzi z lichwą wiek późnieyszy.
I opatrzył to dawno syn pięknéy Latony,
że twoich kości popioł nie będzie wzgardzony.“ *)

Podotčeno již výše (na str. 376.), že Jungmann vyjevil Kollárovi z tohoto posudku Čelakovského radosť nemalou, a také jiným vlastencům Čelakovský zavděčil se jím. Josef Vlastimil Kamarýt

*) Posudek ten jest otištěn i v „Národní bibliotéce“ na str. 366.—380. svazku IV. spisů Čelakovského, a řeč bude o něm ještě také níže v tomto spise.

pak, když přečetl posudek ten, psal Čelakovskému: „Touto slušnou a důvodnou pochvalou více jsi jej (t. Kollára) pochválil než všickni, kteří znělky naň metali.“ *)

Podruhé s názvem „Slávy Dcera“ Kollárova skladba vyšla v Pešti r. 1832., a to sama o sobě, a na titule poznamenáno, že to jest „Úpelné vydání“. Vydání to má celkem „Předzpěv“ a 615 znělek, rozdělených v pět „zpěvů“, I. „Sála“, II. „Labe, Rén, Veltava“, III. „Dunaj“, IV. „Lethe“ a V. „Acheron“. „Zpěv I.“ obsahuje znělku 1.—120., „Zpěv II.“ znělku 121.—264., „Zpěv III.“ znělku 265.—388., „Zpěv IV.“ znělku 389.—512. a „Zpěv V.“ znělku 513.—615. Kromě toho vyšel tenkráte zároveň ve zvláštním svazku „Výklad čili Přímětky a vysvětlivky ku Slávy Dceře. S obrazy, s mappou a s Přídavkem drobnějších básní rozličného obsahu“; svazek ten v tomto vydání není označen jakožto svazek druhý tak, jako svazek, obsahující „Slávy Dceru“, není označen tu jakožto svazek prvý.

Co týče se poznámky „Úpelné vydání“, dotekl se jí Jungmann ve svém dopise ke Kollárovi již 15. dubna r. 1831., v němžto zmíniv se, že Čelakovský vydal posudek „Slávy Dcery“ v „Musejníku“, napsal, jak již uvedeno (na str. 376. tohoto spisu): „Až vyjde celé dílo zamyšlené tak pěkně, může soud také zceliti a kde chybeno, se napraviti.“

Avšak nové toto vydání „Slávy Dcery“ neúčinkovalo na Čelakovského tak mile jako vydání z r. 1824. Očekával je sice velmi zvědavě, jak patrno z dopisu jeho, poslaného 8. června r. 1832. Josefu Vlastislavu Plánkovi, kterému psal: „Vyšlo právě nové vydání „Slávy Dcery“, ale ještě je tu nemáme. Obsahuje 500 znělek — jaká to hojnosť! Očekáváme dychtivě, co tam asi vše bude,“ **) a ještě týž měsíc psal Josefu Krasoslavu Chmelenskému: „Právě jsem dočetl Slávy Dceru nové vydání, při všech zde onde naskytujících se vadách mistrovské dílo!“ ***) Ale značně nechvalně vyslovil se o vydání tom již o tři měsíce později v dopise Josefu Vlastimilu Kamarýtovi: „Slávy Dcery ovšem v Praze 1 ex., totiž první díl 614†) znělek, druhý díl se dotiskuje. Tomu dílu se po-

*) Viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 291.

**) Viz tamže na str. 505.

***) Viz tamže na str. 325.

†) Tak Čelakovský napsal místo 615.

divíš, i ačkoliv záměr jeho dobrý, přec jeho básnické dílo nemá té ceny, jak jsme očekávali. Sto pěkných sonettů z 2ho vydání se téměř v tomto utopilo. Kollárovi se také matou koncepty — filologicky začíná básniť — a básnicky filologuje. Byloby k přání, aby také do jiných druhů básnických se pustil, tak by snad opět okřál; v znělce se již takořka přebral." *) Podobně také Josef Vlastimil Kamarýt, ihned když přečetl ukázky Kollárovy ze zpěvu IV. v „Musejníku", roč. 1830., vyjádřil se: „Znělky Kollárovy znějící v Lethe — hned od čísla 278. — již vadnou a chladnou, vyčítajíce arci na větším díle slavná jména Slovan, však toliko vyčítajíce — ne opěvajíce. Ale doufám, že se opět k lepšímu probere." **)

Ostatně Čelakovský již i ve svém posudku v „Musejníku", roč. 1831., napsal: „V prvním svazku lonského časopisu tohoto podány jsou p. Kollárem některé znělky ze zpěvu čtvrtého, nadepsaného „Lethe", z nichž vidno, že zpěv tento uchystán jest na poctu slavným a zasloužilým jménům slovanským, maje býti jako Pantheonem jejich. Nechci sobě před časem u věci této osobovati soudu; připomenu však, kterak jeden z mých přátel o nich se prohlásil v listu svém psaném brzo po jich se ukázání, k jehožto úsudku z většího dílu přistupuji. „S libostí jsem, dí, pročítal nově tu poskytnuté znělky Kollárovy, jichž číslování ukazuje, že „Slávy Dcera" zdvojnásobuje své poklady, ač tajiti nemohu, že mne obyčejným svým nerozpálily ohněm, a daleko méně nad předešlé zaspokojily chtivosť mou při vší tu a onde nacházející se zdařilosti. Příčinu toho snadněji udati nežli odstraniti. Jestiť zvláště ta, že obraný předmět odporuje sám sebou lyrickému letu, za svou unavující jednotvárností nejsa s to udržeti básníka v náležité výšce, tím méně na takovýto způsob, kde mnohé znělky pouhé jmenosloví v sobě obsahují . . ." Snad by se tomuto nedostatku, v samé materii základ majícímu, dalo tím nějak vyhověti, kdyby na jednu a zvláštní osobu každá znělka pro sebe se vztahovala, jako to u př. (Sl. Dc. 66.) se stalo v oné věnované drahému nám všem J—, tomuto tichému blahodějnému geniovi." ***)

*) Viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech" na str. 314.

**) Viz tamže na str. 267.

***) Míněna tu znělka, která jest nyní 117. zpěvu II., a jest v ní ve vydání „Slávy Dcery" z r. 1824., kde prvně byla otištěna, ve verši čtrnáctém „J**", čímž míněn „Jungmann"; ve vydání z r. 1832. a následujících položeno

Kromě těchto ještě mnohem ostřejší výtky stihly vydání „Slávy Dcery" z r. 1832., a to opětně zejména z péra Františka Ladislava Čelakovského, který do „České včely", roč. 1835., napsal „Obranu" proti Kollárovi.

Stalo se to takto. R. 1812. v pražském časopise „Bohemia" vystoupil velmi jizlivě proti všem snahám vlastenců českých Alojs Uhle, tehda professor při gymnasii jindřichohradeckém, začež od Jungmanna byl rázně pokárán ve Hromádkových „Prvotinách", roč. 1813.*) Kárná slova ta Uhle vzal si upřímně k srdci a mysli tou měrou, že hned po té stal se horlivým ctitelem jazyka českého, a jméno jeho zaznamenáno již r. 1825. v Jungmannově „Historii literatury české" mezi spisovateli českými. Kollár však, nedbaje proměny Uhlovy, dal jej ve vydání „Slávy Dcery" z r. 1832. do slovanského pekla, vylíčiv jej jakožto úhlavního nepřítele národu českého. I chopil se Čelakovský péra na obranu svého bývalého učitele Uhla.

„Obrana" Čelakovského počíná se těmito slovy: „Kdož medle, maje na zřeteli slávu spisovatele samého a dobrou pověsť svého národu — holubičího národu, nepřál z celého srdce, by velebený zpěvec náš, p. Jan Kollár, ve svém novém vydání „Slávy Dcery" (1832.) nikdy nebyl napsal, nikdy nebyl dal vytisknouti některé stránky zpěvu pátého, nadepsaného Acheron. Nehledíc na to, že sonetty zpěvu toho v ohledu básnickém skoro veskrz nehodny jsou takového mistrovského péra, jakovým p. Kollár vládne, dotýká se tam básník cti a dobrého jména některých osob způsobem nezaslouženým a sebe nedůstojným, pouštěje se v odsuzování pouhým zdáním, příliš kvapným uchopováním se té neb oné z ledajakého kalného pramene čerpané události, a neuváživ, že aspoň toho spravedlnosť žádá, by dříve ze všech stran skoumána byla mravní povaha té osoby, kterou chceme před světem (hrozný to čin již sám sebou!) v pohrdání uvésti a zatratiti. Není úmysl můj všechněch těch a takových osob, kterým p. Kollár více méně dle přesvědčení mého křivdu učinil, zde bráti v obranu! O dva ale přece muže odsouzené od něho do pekla, třeba jenom slavského, chci se tuto

„Mladon". Proč asi r. 1824. Kollár neuvedl Jungmanna plným jménem? — R. 1832. ve „Výkladě" připomíná již výslovně, že „Mladon" jest „Jungmann".

*) Viz o tom v Zeleného „Životě Josefa Jungmanna" na str. 84.—88. (Viz i ve „Kritické příloze k Národním listům", roč. 1864., na str. 229.)

zasaditi — ó, bych i dva jim věnované sonetty tím navždy zahladiti mohl!“ — Po té Čelakovský hájí boháče ruského, hraběte Demidova, kterému Kollár vyčetl, že „vlastním chudým bral a cizím dával“, a potom Uhla, a zakončuje „Obranu“ svou takto: „Zničením těchto dvou a snad i jiných odsudkův učiní výtečný náš zpěvec „Slávy Dcery“ nejen okřivděným osobám, ale i sobě spravedlnosť.“ *)

Ale též „Obranu“ Čelakovského potkala nehoda, že vyskytla se v nevhodnou chvíli. Kollár totiž právě meškal v Praze, jeda si pro svou Mínu, i byl tím dojat velmi nemile Jungmann, jakož vidno ze slov jeho, napsaných Antonínu Markovi 19. září r. 1835.: „Ve středu přišel ke mně Kollár, kterýž přes Prahu jel sobě pro nevěstu (Mínu svou) před 15 lety **) zamilovanou! . . . Nemilo bylo mi, že právě v jeho zde bytu Čelakovský vytasil se s tou obranou Demidova a Uhla, a mrzím se, že ten pán tak rád vozí se po jiných.“ ***)

Výtky, vydání „Slávy Dcery“ z r. 1832. činěné, týkaly se nejen obsahu jejího, nýbrž i vnější podoby mluvy její, kteroužto Kollár nijak Čechům se nezavděčil, třeba že on byl úplně přesvědčen, že zvláštnůstkami svými učinil ji mnohem libozvučnější, a třeba že také Jungmann některé novoty Kollárovy s počátku schvaloval, nenadáv se tehdáž ovšem, že Kollár octne se později tak přílišně na bezcestí.

Kollár totiž otiskl již r. 1821. ve „Kroku“ (na str. 32.—47. I. dílu svazku III.) rozpravu svou s názvem „Myšlénky o libozvučnosti řečí vůbec, obzvláště československé“, ve které dal na jevo, jak nelíbí se mu, že čeština příliš užívá samohlásky *i* místo samohlásek jiných a že vystříhá se samohlásky *o* a *a*, a radil, aby psáno bylo „rútiti“ (místo „řítiti“), „ostroha“, „smola“, „surový“ (místo „syrový“), „moja“, „přítelkyňa“, „duša“, „holubica“ atd., ba radil i též, aby psáno bylo „čtel“ místo „četl“, „smrek“ místo

---

*) Obrana ta jest otištěna také v „Národní bibliotéce“ na str. 381.—385. čtvrtého svazku Čelakovského spisů. (Výtku ve příčině Uhla Kollárovi učinil i Palacký v dopise ze dne 1. září r. 1832., což viz v „Musejníku“, roč. 1879., na str. 476.)

**) Vlastně tehda již před 17 lety, totiž r. 1818.

***) Viz v „Musejníku“, roč. 1883., na str. 508. a 509. (V Zeleného „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 91. udáno, že dopis ten psán 13. září.)

„smrk“, „osem“ místo „osm“, „sedem“ místo „sedm“, „vrhnul“ anebo „vrhel“ místo „vrhl“ a t. d. Jungmann pak schválil Kollárovi novoty ty v dopise ze dne 14. dubna roku 1821. těmito slovy: „Že Vaše myšlénky v pojednání o dobrozvuku etc. srovnávají se s myšlénkami všech jasněji o slovenčině myslících, toho jistotu mějte. Marek dávno se osmělil psáti „juž“ místo „již“, „píšu“ místo „píši“ atd. Stará čeština celá jest skoro Vaše slovenská. Polehku dálo by se to spojování zvláště skrze básníky. Nebude to ovšem bez násilného hřmotu Gotšedů českých, zvláště Nejedlého et Compagnie, ale nic na škodu, dělejme, co můžeme, já juž*) dávno „želati“ osmělil se oživovati na místě „vinšovati“ nebo přepylovaného „želeti“.“ Tak psal Kollárovi Jungmann, náčelník novomilců. „Přirozená jakási náklonnosť ku pochybování“ — píše v té příčině o Jungmannovi jeho životopisec**) — „a někdy až přílišná ochotnosť ku přijímání názorův a mínění cizích bývala příčinou, že jakkoli ve spisech svých vůbec svědomitě šetřil ustálených pravidel jazykových, schvaloval slovy i u věku velmi dospělém o zdokonalení formální strany jazyka českého nejedny myšlénky, které bouraly vokalisaci v jazyku českém historicky ustálenou.“

Také později ještě Jungmann schvaloval novoty Kollárovy. Psaltě mu 4. ledna r. 1827.: „Co ráčíte psáti o slohu českém a jeho vzdělání, pravda jest a i mně se líbí formy „nizposlán“, „obezčestiti“ etc., kterýchby básník na svém místě dobře užiti mohl,“ doložil však již tenkráte k tomu: „Ale bojím se našich nevědů, aby takových perel hned před svině neházeli a neužívali jich naposledy v slohu novinářském.“ Podobně psal mu 3. ledna r. 1828.: „Neračte se mne tázati, co bych smýšlel o nové formě „viděvšeti“, neboť mně, ač daleko nesměleji Vás jsem některých

*) V „Musejníku“, roč. 1880., na str. 44., jest otištěno „juž“, kdežto v Zeleného „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 286. „již“; poznamenati to jest důležito vzhledem ke zmínce Jungmannově o tom. Protože „již“ jest v obou vydáních Zeleného spisu, ačkoli vydavatel druhého vydání Karel Tieftrunk připomíná v předmluvě, že „odchylky tisku, které se v prvním vydání naskytly, změněny jsou dle rukopisu“, a protože zmínka Jungmannova nasvědčuje, že Jungmann napsal „juž“, nahlédl k žádosti pisatele těchto řádků knihovník musejní knihovny pražské Ant. Jar. Vrťátko do originálu a oznámil mu, že Jungmann skutečně napsal „juž“.

**) Václav Zelený v „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 286.

maličkostí v Literatuře užil, p. Dobrovský v své kritice červa vzal a mne odstrašil oč podobného se pokoušeti neb zasazovati. Prohlédneli Vám tu opovážlivosť grammatickou, a nezahřímá ze svého neomylného Vatikanu, jakž to činiti navykl — čas ukáže."

Kollár sice ještě ani ve vydání „Slávy Dcery" r. 1824. neřídil se rozpravou onou, ale v brzku potom odchyloval se od češtiny spisovné v Čechách víc a více. Mínilť na př., že „v české řeči obzvláště toho šetřiti náleží, aby se zrušená rovnováha vokálů v ní obnovila, nestydaté *i* se vyměšovalo a *o* se jí navrátilo", a že tedy psáti jest „úřadník" místo „úředník", „Jane" místo „Jene", „najlepší" místo „nejlepší", „daj" místo „dej", „chovaj" místo „chovej", „voz" místo „vůz", ba že „i hláska *u* ještě vzácnější má nám býti než *i*" a že tedy psáti jest „už" místo „již", pohrúžiti" místo „pohřížiti", „juh" místo „jih", „cuzý" místo „cizí".*) Tolikéž Kollár neschvaloval užívati hlásek *l* a *r* za samohlásky, píše: „vluk", „mlučeti", „Veltava", „heltati", „pelný", „nesol", „vezol", „selzy", „kreve", „Sorbů", „hernou", „hardlo (herdlo)", „paherbkové", „zvertne", „sardce (serdce)", „Krakonoše", „mluč", „zercadlivé", „perve", „smerti", „herdé" a pod. místo: „vlk", „mlčeti", „Vltava", „hltati", „plný", „nesl", „vezl", „slzy", „krve", „Srbů", „hrnou", „hrdlo", „pahrbkové", „zvrtne", „srdce", „Krkonoše", „mlč", „zrcadlivé", „prve", „smrti", „hrdé" a pod.**)

A Kollár učil tak psáti netoliko theoreticky, nýbrž i píše tak ve vydání „Slávy Dcery" z r. 1832. a 1845. i ve vydání

---

*) Viz ve „Spisech Jana Kollára" na str. 11. a 12. dílu II.

**) Viz tamže na str. 364.—371. (Viz i v „Osvětě", roč. 1871., na str. 721.) Zajímavo jest, jak Kollár již r. 1816. zkoumal libozvuk češtiny v Komenského „Labyrintě"; napsal o tom: „Poněvadž již tudy myšlénky o libozvučnosti československé řeči mě zaneprázdňovaly, spočítal jsem v první a druhé kapitole „Labyrintu světa" všechny samohlásky i souzvučky, abych jejich rozměr a poměr k libozvučnosti vynajíti mohl. Našel jsem tehdy v první kapitole: *a* 102; *e, é* 91; *ě* 34; *i, í, y, ý* 124; *j (g)* 15, *o* 76; *u* a *ů* 22; *ou* 4; součet všech samohlásek tedy 344. Spoluhlásek spočítal jsem *b* 20; *c* 14; *č* 8; *d* 34; *h* 9; *ch* 10; *k* 33; *l* 52; *m* 58; *n* 58; *p* 32; *r* 20; *ř* 12; *s* 65; *š* 3; *t* 54; *v* 50; *z* 19; *ž* 9; v sumě souzvuček 568. Mícháním, střídáním a rozpoložením těchto vokálů, jejich rozmanitostí a sestavením hledal jsem zprostředkovati cestu k libozvučnosti; ale později přesvědčil jsem se, že k této libozvučnosti nevede tak mechanická cesta jako raději jistý vrozený aesthetický cit a sluch." (Viz ve „Spisech Jana Kollára" na str. 219. dílu IV.)

z r. 1852., čemuž ovšem v Čechách nemohlo dostati se obliby, a bylo mu vytýkáno též od nejlepších jeho přátel.*)

Jungmann psal v té příčině Kollárovi 1. září r. 1832., učiniv mu nejprve mírnou výtku obsahovou co do své osoby, toto: „Některé prosby, kdyby pozdě nebylo, podaly by se na Vaše ušlechtilé srdce, ale že pozdě, i tak dobře býti musí. Jedna byla z mé strany, abyste byli mne vynechali zejména, a raději jiné tam jmenovali, neboť každý mezi námi mní sebe býti lepšího druhých, a tudy zbuzuje se závisť tomu, kdo by jí jinak ušel. Zvláště bych rád byl viděl, aby Marek (logiky naší původce a jinak výborný Slovan) nebyl propadl, a rád bych mu své místo v nebi Vašem postoupil. — Odpusťte tak dětinským myšlénkám. — Druhá rovně snad dětinská prosba byla by, abyste byli nechali čistý pouhý dialekt československý, jaký byl v druhém vydání. Jsou toho mnohé příčiny .... Bojíme se roztržek, ano se rádi mladíci Vámi zajišťují, když třeba své novoty nepotřebné na světlo uvodí, a plodí to neslýchaný odpor u našinců. Než i to mi odpusťte a pokračujte po cestě, kterou Váš lepší genius Vám naznačuje.“ Podobně psal mu 10. prosince r. 1833.: „Exegisti monumentum!**) — Než já raději zdržím se vší chvály, kteráž se na Vás odevšad sype; já radše jako Momus řeknu, co se mi nelíbí, a to jest, že jste od orthografie, v II. vydání užité, odchýlili se. Za Vámi jako za sluncem všechny planety ostatních spisovatelů běžeti chtějí, ale bohužel rozličným pomateným během. Jim toho potřebí, aby něčím novým sebe výtečnými učinili. Vy však, kteroukoli orthografií píšete, zůstanete velikým básníkem, a tudy Vám netřeba co v tom ohledu vymýšleti. Pište Vy nám buď „mohel“ buď „mohol“ buď „mohl“, my Čechové vždy jen „moh“ vyslovovať budeme, ačkoli „mohl“ pro jasnější etymologii píšeme. — O těch věcech však, — ano jste prý naději komus činili, že se Vaší přítomností v tomto roce u nás potěšíme, — lépeji ústně pohovoříme.“

Tolikéž i později ještě několikráte Jungmann káral ve příčině té Kollára ve svých dopisech. Takž psal mu 26. dubna r. 1836.: „Příteli, já Vás srdečně miluji a Vás sobě velice vážím, ale mám

*) Částečně tak za let dvacátých psal i Pavel Josef Šafařík, jak svědčí jeho dopisy v „Musejníku“, roč. 1874.

**) = Zbudoval jsi pomník! (Z Horáce.)

do Vás tu stížnosť, že novotami svými jako zlý genius na veškeré spisovatelstvo působíte. Vy jste opustili dráhu dochované nám v bouřích časových písemné řeči, a tím jste zviklali*) slabé hlavy na všech stranách. Z toho pošel zmatek, jehož jen Vy opět s rozvití jste. Pište, jak psal Komenský a slovenští protestanti lepší, a pohrnou se opět za Vámi .... V Čechách nikdy nebude se psáti, jak Vy píšete; s nechutí se odvracujeme od toho způsobu. A to jest příčina, že i Vás ne již mezi naše, ale mezi jiného nářečí spisovatele klademe, a sice nářečí ne slovenského, jako jsou Bernoláci, ale ve fantasii utvořeného ....“ a 15. září r. 1838.: „.... nářečí Vámi v rozpravách vyvolené mezi slovanským a českým se váhající našincům se zprotivuje svou neobyčejností, a protož každý u nás i 2hé vydání „Slávy Dcery“ 3tímu představuje, ač Vám rád i ve 3tím věnec básnický podává .... Než kdo může geniovi předpisovati? Já zajisté všecko od Vás rád přijímám, a bych i všeho nechválil, aspoň omlouvám a vymlouvám.“

Takto Jungmann opřel se novotám Kollárovým, ačkoli za let dvacátých některým z nich přál. Ostatně již i za let dvacátých protivil se tomu, by psáno bylo „pelný“ místo „plný“ a pod. Psaltě 26. února r. 1828. Kollárovi toto: „Polák (nyní v Vídeňském novém městě v akademii) poslal sem báseň novou .... Ten opět, zhroziv se, ve Vlaších obývaje po 6 let — zlozvuku českého jazyka, nemůže snésti „hrdličky“, ale chce Trukovičky, ne „plný“, ale „pelný“ atd. Já mu psal, že nám český jazyk dobře zní a že potřeba poslouchati ho českým, ne italským uchem!“ A když Kollár upustil později v jiných spisech od nářečí svého, Jungmann dal mu na jevo svou radosť z toho 5. ledna r. 1840.: „... pravím, že jsem blahořečil v srdci Vašemu poslednímu spisu o Slávě bohyni, uviděv, že čistou češtinou psán jest, a že bych mnoho za to dal, kdyby i předešlé nesmrtedlné díla Vaše takovou formu měli“**) a 15. května r. 1845.: „... s potěšením prošel jsem celé dílo a miloval Vás i tam, kde jste trochu proti Čechům i jich nářečí brojili, všecko Vám rád pomijeje, ano jste spis ten právě českým dialektem vyhotoviti ráčili, což zajisté Vám přízeň a lásku u Čechů, jestli by jí kde nebylo, zjedná, kterým nebyti

*) V „Musejníku“, roč. 1880., na str. 210. vytištěno „zvikali“.

**) Takto chybně napsal Jungmann r. 1840.!

Čechy nemožno.“ Radostí tou pak Jungmann ani jiným osobám se netajil, ano význačně ji projevoval. Psal na př. 13. března r. 1838. Františku Šírovi: „Kollár — dle kázání posledního (jubilárního) — vrátil se k čisté češtině! Mám radosť nad ním větší než nad 99 nezbloudilými.“ *)

Také Palacký psal Kollárovi již 17. listopadu r. 1829., obdržev od něho znělky do „Musejníka“: „Že jste si vymínil, abych ve znělkách nechal „mlučelivý“, „vluk“, „pruvní“ atd., velice nerad to vidím, protože to nový povyk způsobí, který nepříznivci zase k naší škodě vážiti sobě budou. Přál bych, aby náruživosti nad novotami našimi, kteréž již poutuchly, vnově buzeny nebyly; neznaje okoličností našich neuvěříte, jak škodné nám jsou a jak velice se všech příčin k nim chrániti musíme. Pročež Vás i jménem všech přátel svých a Vašich, kteří v tom již se mnou stejně smýšlejí, snažně žádám a prosím, abyste onou reformací poshověli k časům příznivějším, nežli jsou tato léta. Dokážete i v tom ušlechtilé sebe samého zapření a cit vlastenecký, když oblíbené pravdy své proti obyčejům národu popudlivého tam hlásati a hájiti nebudete, kdež užitek z ní menší býti může nežli škoda z půtky skrze ni povzbuzené. Nám nyní o to činiti jest, abychom chtivosť ke čtení knih československých ve svém národu rozšířili, což nikoli možná není, jestliže ještě na další novoty nastupovati budeme, protože lid náš jich nenávidí; všickni spisovatelé zdejší, vyjmouce snad jen pp. Hanku, Svobodu a Lindu, již pilně se štítí všeho toho, co by čtenářstvu našemu na urážku býti mohlo.“ A nejen že takto Palacký psal Kollárovi, ale též odstranil částečně ze znělek, otisknuv je v „Musejníku“, roč. 1830., ony zvláštnůstky, ponechav pouze ve znělce 276., která jest nyní 4. zpěvu IV., „stříbernými“ místo „stříbrnými“, ve znělce 279. (IV. 9.) „serbská“ místo „srbská“, ačkoli ve znělce 278. (IV. 8.) dal „srbským“, a ve znělce 284. (IV. 21.) „varkočů“ (později Kollár psal „verkočů“) místo „vrkočů“.**) Podobně Palacký psal Kollárovi 19. července r. 1832.: „Vašeho vokalisování při

*) Slova ta vyňata ze Zeleného „Života Josefa Jungmanna“, str. 289.

**) Také dříve již uvízly ve znělkách v „Musejníku“ zvláštnůstky Kollárovy, jako na př. „Sorbů“ v ročníku 1827. ve znělce 4. (I. 17.) a v ročníku 1828. ve znělce 2. (I. 51.), ačkoli v ročníku 1827. ve znělce 6. (I. 67.) dáno „Srbi“. Ostatně „Sorbů“ jest již i r. 1824. v „Předzpěvě“, kdež i ve znělce 121. čteme „sedem“ a ve znělce 54. „vicher“, které jest i r. 1821. ve znělce 41.

l a *r* všickni litujeme; národ s tím se nespřízní, ačkoli stkvělé zásluhy velikého zpěvce rád a vděčně uznává. Proměny takové jen poznenáhla i nevidomě uvozovati by se daly s prospěchem; kvapem ničeho nedovedeme, kromě hádek a různic, mistrování ve formách a zanedbání vzdělanosti reální, kteréž tak velice potřebujeme," jakož i 1. září: „Však o řeči litujeme všickni, že jste tak dalece zakročil, protože to i v národu jemu (t. vydání z r. 1832.) vaditi bude."

Mimo to Josef Krasoslav Chmelenský ozval se proti mluvě „Slávy Dcery" z r. 1832. i veřejně, a to v „Musejníku", roč. 1836., ve článku „Literatura r. 1836.", kde mezi jiným napsal (na str. 216.): „Kollár náš má jméno po celé vlasti, a co získal svou nově ukovanou řečí? — Že každý jenom vydání druhé jeho znělek čísti chce; — o třetím v Čechách již málo kdo slyšeti žádá. Náramně si u nás uškodil tímto nešťastným třetím vydáním. Ve druhém nám podal, jak se jeden z našinců trefně vyjádřil, samý med; ve třetím — celý úl; kdo chce medu, ať si dříve zaobalí hlavu a hledá jej s vlastním nebezpečenstvím. Víme, že popíchán bude a mnoho dříve vymýtati musí, než to nalezne, co druhé vydání beze vší práce podávalo, a čím se po celý život i těšiti i pyšniti budeme. Co se stává panu K. nyní novotěním tímto? Jest nucen každou knihu jinou takořka řečí a dobropísemností vydávati, protože se vždy ve krátkém čase o nedůvodnosti prvnější přesvědčuje .... Stal se, jak jeden z našich přátel výborně řekl, „z výborného básníka špatný linguista"."

Proti výtkám, učiněným „Slávy Dceři" z r. 1832., vyskytly se však i soukromé obrany. Jedna z obran takovýchto, napsaná r. 1838. a poslaná z Čech od jakéhosi Čecha Čechovi do Uher, byla r. 1839. také vytištěna,*) i stojte zde z ní některé důležitější úryvky.

„Ptáte se mne" — zní začátek obrany té — „ve svém psaní, co smýšlím o oněch slovech čili, jak říkáte, pomluvách, našeho výborného Kollára a jeho „Slávy Dcery" se týkajících, v Časopisu musejním r. 1836. sv. II. str. 216. od dra. Chmelenského pošlých a i jinde s jakýmsi záštím opětovaných? jak to Čechové ostatní přijali a nesou? a zdali to skutečně pravda, že každý jenom vy-

*) Ve příloze ku „Květům", roč. 1839., na str. 33.—35.

dání druhé znělek čísti chce, o třetím prý v Čechách málokdo slyšeti žádá, a že prý sobě Kollár „náramně uškodil tímto nešťastným třetím vydáním“ a t. d.? . . . Co toho nářku se týče, věru i mne rovně tak jako Vás mráz projal čtoucího ona neslušná, přepjatá, Čechů nehodná slova, a posud nelze mi pochopiti, jak jináče tak soudný p. redaktor časopisu toho ty hanoby a skvrny přijmouti mohl. . . . Pravda jest, že i jeden z našich přednějších básníků, jako v Časopisu musejním jindy ke chvále druhého vydání, tak ve Včele, jím řízené, proti třetímu vydání, aspoň některým jeho znělkám se ozval, jmenovitě proti znělce 520. a 585. Divíme se ale, že pan Č. jakožto básník lépe nepovážil, co jest poesis? že není dějepis ani životopis ani soud a censorství římské o mravích neb nemravích. Básník má svobodu, pravdu i nepravdu, skutečné i vymyšlené věci, historii, bajky, anekdoty, noviny, slovem jakékoli prameny ku vtělení a smyslnému představení své idee použiti, jak se jemu líbí aneb jak to dosažení jeho hlavního cíle vyhledává. Při Demidovi vzat a utkvěn poeticky toliko jeden skutek a moment ze života, ovšem v idei důležitý pro štěstí neb neštěstí národu: ostatní zásluhy a charakter přináležejí ruské historii a biografii. Že p. Uhl tak velikým dobrodincem p. Č. byl a později na pokání se dal, to p. Kollár, skládaje onu báseň, ještě nevěděl, aniž by to jeho Músu bylo vázati smělo u poetickém použití toho, co jistě věděl a před rukama měl. Dante a Voltaire, jak známo, vsadili do svého básnického pekla několik vůbec vážených a milovaných osob, ano několik ctihodných papežů, aniž proto komu na paměť přišlo zatracovati jejich aesthetický plod, že se s historií těch časů nesrovnává. Skutečnosť a básnictví jsou dva cele rozdílní světové. Pana Č. následovali pak v tomto jednostranném náhledu o třetím vydání „Sl. Dc.“ i někteří jeho přívrženci, jdouce ještě dále, takže se jim netoliko jednotlivé znělky, ale již celé to třetí vydání nelíbilo. Jedni se zastavovali brzo na formě, brzo na látce, jiní na přízvučné a nečasoměrné prosódii, jiní na neobyčejné řeči, novětvořených neb novéspojených slovích, jiní na příliš smělých myšlénkách a živých barvách, jiní na pomíchání lyrických a epických živlů, takže radili a žádali, aby p. K. celou „Slávy Dceru“ přelil, epickou část od znělek odrůznil a ji znovu v hexametry předělal a t. d. . . . Nechci se pustiti v půtku o vokalisování neb nevokalisování, ant já, zvláště v básnictví, nelpím na liteře,

nýbrž ducha hledám .... My svým spisovatelům národním nejen tělesný hlad a nedostatek trpěti dáváme, alebrž zhořčujeme jim i duchovně dny života daremnými úštipky. Kdo se při takové odměně národu ujme? Ode cti a slávy spisovatelů závisí česť a sláva národu; křivda a prohřešení proti oněm jest křivda a prohřešení proti tomuto. Nenávidím provozování modlárství se spisovateli, anť i oni vždy lidé jsou a zůstanou, ale ošklivím sobě z celé duše všeliké nevděčné k nim se chování; potutelné pak jich ostouzení anebo sočivé proti nim houkání a zlobivé jich kousání naprosto zavrhuji.*) Kollár náš, jak to světu známo, nejen žádných darů a odměn při vydání své „Sl. Dc." nedosáhl, nýbrž mnohá protivenství trpěti, mnohé oběti vynaložiti sám musel ...." (Po té pisatel obrany uvádí pochvalné posudky cizí i sám nadšeně „Slávy Dceru" vychvaluje, zmiňuje se rozhořčeně o Chmelenském a píše mezi jiným:) „Škoda že Kollár celou a úplnou svou „Slávy Dceru" najednou, nenadále a neočekávaně nevydal! Bylať by tak zajisté ve světě slovanském mnohem větší účinek způsobila nežli tímto stupnivým, zdlouhavým, částečným trojím vydáváním. První pražské a druhé budínské vytištění mělo zcela opominuto býti a veřejnosti všechno jedním rázem v třetím úplném vydání podáno býti. To by bylo slunce bez dennice a jitřní záře, které by mořem svého blesku Slávii divotvorně bylo osvítilo, bystré zraky k užasnutí bylo zachvátilo, tupé pak oslepilo a tím i k mlčení přivedlo. Tak ale podrobným mnohoročním vydáváním ztratila „Sl. Dc." „gratiam novitatis", vtisk na mysli ztratil první svou čerstvou čarodějnou moc, aspoň u přítomného pokolení a souvěkých Slovanů .... První a druhé vydání „Slávy Dcery" bylo vždy mezeravý, nedokonalý, neokrouhlý celek. Ačkoli vím, že všecka podobenství kulhají, pokusím se nicméně i já jedno neb dvě podati. První a druhé vydání jest potok, který i pachole přebřísti může; třetí vydání jest moře, kde ne každého rozumu a citu olovnice dna dosahuje. Anebo raději: první vydání bylo jen kytka kvítí; druhé domácí zahrádka; třetí jest celý veliký, krásný park, kterým šestero lipoplynných řek teče, u konce pak parku moudře umístěné hluboké jezero; park ten jest pln dolin a pahorků pro utě-

---

*) Kéž tato slova o spisovatelích potkají se s úspěchem i za dob nynějších!

šené výhlídky, pln soch a pomníků památným mužům posvěcených, pln květnic, luk a hájů, procházek a cest, besed, chládků a ptáků zpěvavých, mezi nimiž ovšem v noci nad jezerem i obludy a strašidla, nedopýři, krkavci a sovy se ukazují a slyšeti dávají, ale jediné ku poděšení zlých."

O vydání „Slávy Dcery" z r. 1832. také jakýsi Dalibor Kopecký promluvil zevrubně v pražském německém časopise „Ost und West", roč. 1839., a to celkem pochvalně, a Kollára nazval i „patriarchou novověké poésie" *), ale Kollárovi tato úvaha se nelíbila. Napsal o ní v soukromém dopise toto: „K neřestem a těžkostem, kteréž na mne slabé zdraví, mnohé a obtížné práce úřední atd. uvalují, přistupují i jiné nadto trpčejší, neboť mravní povahy. — Právě sem došla do zdejších kafíren z pražského časopisu „Ost und West" onano smyslu prázdná slova o „Slávy Dceře" od Dalibora Kopeckého. Můžete si pomysliti, jak ty malicherné škreky a soudy bez rozsudku tam v čísle 26. s tak renommistickou drzostí a úšklebným vandalismem pronesené, nepříznivci a závistníci k svému cíli užili a nepochybně i ještě budoucně užijí k mému zahanbení, anť prej hle ti sami, pro něž a v jejichž řeči to dílo psáno, je zatracují, zlehčují, anobrž spáliti žádají. Tento kritikastr (buď on kdo buď, neboť nám zde cele neznám jest), který celosti díla naskrze nechápá, na drobnostech a jednotlivostech lpí a idei hlavní, tam hned lyrickým hned epickým rouchem oděné, ani z daleka netuší, jest nepochybně žákem onéno pseudokritické školy, která se buď z osobního egoismu a uražené marnomyslnosti, že zde jména jejich matadorů aneb naskrze nejsou, aneb ne na tom místě a tak, jak by oni to byli žádali (čehož skutečné písemné důkazy v listech, hned po vyjití „Sl. Dc." s dlouhými litaniemi mně poslaných, v rukou mám), buď z kmenní nesnášelivosti a z nářečivé sobělibosti již dávno proti třetímu tomuto vydání byla zpikla a zpřísahala. S druhým vydáním jsou spokojeni, anť tam není místa osobní závisti a kmenní nenávisti; ale v třetím vydání opovážil se Kollár slabých stran češtiny dotknouti a jináče psáti nežli x, y a z. — Hinc illae lacrimae! — —

*) Viz v „Ost und West", roč. 1839., na str. 91., kde jest o Kollárovi delší článek od Dalibora Kopeckého na str. 91., 95., 102., 107., 115. a 119., v němž i některé znělky přeloženy jsou do němčiny. (O článku tom viz i ve příloze ku „Květům", roč. 1839, na str. 29.)

Pozoruhodno, že posavad v samých toliko Čechách někteří nedospělí mudrákové lermo troubí proti tomu třetímu vydání (neboť i onna v Zjewonii vykydaná hana z Čech pochází), anť to Slovákům, Moravanům a jiným, na lahodnější mluvení a libozvučnější nářečí navyklým, ani na um nepřichází. Nikde pak tito lidé nedonášejí hanění svého příčin a důvodů, příkladů a důkazů, kde a proti kterým aesthetickým neb poetickým neb grammatickým zákonům prohřešeno, dělajíce toliko ve prázdném povětří fiakerské plasky a třesky. To hle, příteli, jsem já sobě vysloužil tím zakletým básnířstvím, od cizích nenávisť a pronásledování, od vlastních škaredou nevděčnosť a surové urážky: a přece mne tito pošetilci ještě jen před některým časem ústně i písemně s nestydatým násilím k dalšímu básnění pobízeli, anobrž i bezčelnými námitkami přinutiti chtěli! ač právě malichernodušný Kopecký již nad velkým počtem znělek v „Sl. Dc." závrat dostává, navyklý byv posavad jen na samé *ačky*, *ečky* a *ičky*, básničky, novellečky, věnečky, fialečky atd. — Nu, rcete sám, co o rozumu a srdci takovýchto lidí mysliti máme?" *)

Avšak i hojné pochvaly dostalo se také vydání z r. 1832., ba někteří vážili si ho mnohem více nežli vydání z r. 1824. Palacký psal Kollárovi 1. září r. 1832.: „Já jsem jen jednou, a to jen přes noc měl u sebe exemplár nového vydání; od té doby jsem ho více neviděl. Soud tedy, který o něm Vám píši, není můj, ale jiných pánů zdejších, zvláště p. Čelakovského; mně však zdá se býti hodný. Že to docela nové dílo jest, že nová tak říkaje idea v jednotu ho spojuje a že tím samým právem jako Childe Harolds pilgrimage**) lyrickoepickou básní slouti může, v tom se snášíme. Cenu tedy tohoto vydání ve krasovědném ohledu mnohem výše váží páni naši nežli předešlých. Také i o tom jeden hlas jest, že spis ten jest poklad národnosti naší ve vyšším smyslu, — rukověť milovníků národu svého, — s kterou ve dne ani v noci loučiti se nesluší. Z toho suďte, zdali radosť nad jejím u nás zavítáním srdečnější býti mohla. Některé znělky arci nemají toho

*) Úryvek ten jest otištěn ve příloze ku „Květům", roč. 1839., na str. 144., kamž jej podal J. Záborský, kterému dopis byl bezpochyby poslán od Kollára.

**) Báseň Byronova.

jádra, které větší díl jich v sobě nese, aniž to v té hojnosti jináče býti mohlo."

A netoliko hojné pochvaly dostalo se také vydání z r. 1832., opakovala se při něm i táž opatrnosť, o které řeč byla výše ve příčině vydání z r. 1824. co „do zloby našich nepřátel a zloby času samého", třeba že s národností českou za let třicátých bylo mnohem lépe nežli za let dvacátých. Censura pražská zůstávala stále přísnější, nežli byla v Budíně a Pešti, ačkoli též ona někdy dala proklouznouti smělejším myšlénkám, neporozuměvši jim, jak svědčí na př. Palacký, napsav Kollárovi 17. listopadu r. 1829. toto: „Pospíchám k Vám se zprávou, že jsem psaní Vaše a poslané v něm krásné znělky dnes obdržel, a za ně Vám předkem díky své skládám. Naději mám, že je skrze censuru zdejší provedu, protože — censor jim rozuměti nebude; sice by jistě raději klatbu vyřknul na to zbožnění všeslovanstva." *)

Že v Pešti censura byla mírnější nežli v Praze, patrno nejlépe z toho, že ve vydání „Slávy Dcery" z r. 1832. jest otištěna znělka, která jest nyní 111. zpěvu II. a které r. 1827. pražská censura nepropustila, jakž oznámil Palacký Kollárovi, dopsav mu 30. července r. 1827. toto: „Vaše poslání znělek k „Slávy Dceře" náležejících mně veliké potěšení způsobilo. Právě byl se tehdáž počínal tisk 3ho svazku (t. „Musejníka"), když se mi do rukou dostaly; pročež já i pořád zastaviv dílo, dal jsem je, jakož slušné bylo, hned na počátku postaviti. Jednu z nich (Prahu „v řetězech, pěknobřehou Němců otrokyni") censura zdejší arci, jaká jest, propustiti nemohla. Že by ale censura „Kroku" aneb komukoli v Čechách příznivější byla nežli mým časopisům, tomu slušně odpírati mohu, věda dobře, že nejv. purkrabí k mé žádosti nejhoršího censora zdejšího, někdy tyrana nad literaturou českou, cele odstranil, a maje sobě referenta censurních věcí u präsidium zemského náchylnějšího nežli který jiný literator český." **) Znělka dotčená zní ve vydání z r. 1832. i ve všech následujících takto:

*) Znělky ty jsou otištěny v „Musejníku", roč. 1830., a jsou ze zpěvu IV., a to dle nynějšího počtu znělka 1., 4., 5., 8., 9., 12., 15., 19., 20., 21., 23., 24., 32. a 34.

**) Dopis tento jest odpovědí na dopis, který Kollár poslal Palackému 22. května r. 1827. Dopis ten jest autograficky připojen k dílu IV. „Spisů Jana Kollára" a bude také v tomto spise níže uveden.

Tožť jest ona veleslavná Praha,
ty zdi, hrady, věže obrovské,
ono město Čechů královské,
krásné jako Slávy Dcera drahá;
tam ten jest hrob Otakara, Braha,
Vojtěcha a Vlasty rekovské,
tu most, dílo Karla mistrovské,
na němž pěla Músa z Budče nahá:
Už tvé berly zlatolesklé zhasly,
a meč tupne při své štěrbině,
před nímž Tatry, Balt i Řím se třásly;
přece věčným Slávy budeš chrámem
pěknobřehá Němců sokyně,
zvítězivši v přemožení samém.

Když pak Palacký spatřil vydání z r. 1832., psal 1. září Kollárovi: „... o tom jsem přesvědčen, že dostaneli se to vydání jen šťastně až do Prahy, několik set exemplářů za nemnoho dní se tu rozprodá, jelikož očekávání jeho, zvláště u mládeže české, veliké jest, a mnohý student pražský rád i hlad podnikne, jen aby peněz na koupení „Slávy Dcery“ sobě uhospodařil. Než jak ten spis do Prahy dostati, to jest těžká otázka. Censura po něm jistě sháněti se bude, a polapíli ho v celém balíku někde kromě Prahy, veta bude po něm. Knihkupci zdejší, jako k. p. Eggenberger mladý, též Kronberger a jiní, rádi od Vás ho požádají, vědouce chtivosť našeho publikum, a také opatrností svou nic sjíti nedají: ale já přece se bojím. V tom račte moudře se poraditi; jest to věc nejen Vaše, ale celého národu, neboť věru ten spis bude důležitým v historii naší.“

Vydání z r. 1832. již týkají se také slova, která Jungmann psal Kollárovi 1. dubna r. 1832.: „Bylo tento čas, že jsem se s Vámi přečasto i ve snách obíral. Proklatec nějaký dal lži do časopisu Maltenova v Aaravě jak vůbec o Čechách tak o Vašich básních — dvou prý dílech, v kterých že zřejmě voláte Rusy, aby spojili Slovanstvo etc. Vídeňská censura nebo policie skoumati dala tu věc zde, jakž pozoruji, od lidí, kteří Vašich básní ani nečtli; co dáno za odpověď a jak to vypadlo, nic nevím, toliko lituji, že se neptali lepších znatelů. Roztrušují zde, že prý mají básně Vaše „damnatur“*). Bohu žel, takli jest. Nemohu Vám vypsati,

*) Totiž, že jsou zapovězeny.

kterak mne ta věc, jenž jest věc celé literatury naší, rmoutí a kterak se bojím, aby nové vydání těch básní, o němž Neureuter mému synu povídal, překážky nenalezlo; a protož jsem žádal pana Quadrata, který se ke konci srpna z Uher navrátiti míní, kdyby toho potřeba bylo, a my jich do té doby zde neměli, aby něco exemplářů mně od Vás přinesl; peníze bych bez prodlení po diližancí*) poslal.“ Když pak Jungmann vydání toto obdržel, psal 1. září r. 1832. Kollárovi: „Vaše třetí neb raději první úplné vydání S. Dc. (1 dílu) došlo mne šťastně skrze p. Quadrata, jehožto ochotností kýž by bylo i druhý díl dostati. Exegisti monumentum! Ó, by jen časové příznivější byli takovému podnikání a zloba nepřátel našich nám nevydrala z rukou tak pěkné dílo. Musíte s vší opatrností pokračovati, aby bez hluku se rozešli a rozprodali výtiskové.“

Tolik o vydání „Slávy Dcery“ z r. 1832. Nyní ještě několik slov o vydáních z r. 1845., 1852., 1862. a 1868.

R. 1845. vyšla v Budíně**) *Díla básnická Jana Kollára ve dvou dílích*, z nichžto I. díl obsahuje „Slávy Dceru“ a II. díl „Menší básně“. V tomto vydání tedy skladba Kollárova s názvem „Slávy Dcera“ objevila se potřetí, a „Výklad“ tehda nevydán. Má pak tu „Slávy Dcera“ kromě „Předzpěvu“ 622 znělky, rozdělené opětně v pět „zpěvův“ a s týmiž názvy jako r. 1832. „Zpěv I.“ obsahuje znělku 1.—120., „Zpěv II.“ znělku 121.—266., „Zpěv III.“ znělku 267.—390., „Zpěv IV.“ znělku 391.—517. a „Zpěv V.“ znělku 518.—622., a bylo prý v tomto vydání názvu „Slávy Dcera“ skrýti se pod obecný název „Díla básnická“ „pro tehdejší zlobu maďaronskou“.***)

František Ladislav Čelakovský, nebylli spokojen vydáním z r. 1832., nebyl ovšem spokojen ani vydáním z r. 1845., které jest celkem nezměněným otiskem vydání dřívějšího, majíc jen o sedm znělek více. Psaltě 4. února r. 1846. z Vratislavi do Prahy: „Čekal jsem, že „Slávy Dcera“ bude cos onačejšího; zatím jen holý otisk předešlého vydání, a co důležitějšího jest, totiž

*) Francouzské „diligence“ = poštovní vůz, rychlá pošta.

**) Jaroslav Pospíšil psal z Prahy 29. srpna r. 1845.: „Kollárovy básně v Pešti znovu se vydávají.“ (Viz v Čenského „Z dob našeho probuzení“ na str. 152.)

***) Viz ve „Vesně“, roč. 1852., na str. 134.

výklad, to vynecháno. Nemýlímli se, tedy ještě od předešlého vydání něco výkladův v Praze leží, nemohl bys mi jeden opatřiti?"*)

Po čtvrté skladba Kollárova s názvem „Slávy Dcera" vyšla ve Vídni r. 1852., kdy básně Kollárovy zase jako r. 1845. vydány ve dvou dílech, z nichžto díl prvý obsahuje „Slávy Dceru" a druhý „Básně drobnější", jenže není dán společný název „Díla básnická" a není ani označeno, že to jest díl prvý a druhý; výklad tehda také nevydán. Vnější úprava tohoto vydání jest poněkud podivna. Hlavní titul má název „Slávy Dcera. Báseň lyrickoepická v pěti zpěvích. Od Jana Kollára. S přídavkem básní drobnějších. Vydání obnovené a rozmnožené", potom jest otištěna „Slávy Dcera" s předzpěvem úplně tak jako r. 1845., za kterýmžto pak otiskem přidán „Dodatek. (Z r. 1845.—1851.)", obsahující celkem 23 znělky,**) z nichž prvá náleží, jak u ní připomenuto, „mezi znělku 39. a 40.", druhá, třetí a čtvrtá „mezi zn. 61. a 62.", pátá „mezi zn. 69. a 70.", šestá „mezi zn. 106. a 107.", sedmá a osmá „mezi zn. 108. a 109.", devátá „mezi zn. 113. a 114.", desátá „mezi zn. 420. a 421.", jedenáctá „mezi zn. 424. a 425.", dvanáctá „mezi zn. 430. a 431.", třináctá „mezi zn. 464. a 465.", čtrnáctá „mezi zn. 489. a 490.", patnáctá „mezi zn. 493. a 494.", šestnáctá „mezi zn. 522. a 523", sedmnáctá „mezi zn. 529. a 530.", osmnáctá „mezi zn. 530. a 531.", devatenáctá „mezi zn. 535. a 536.", dvacátá „mezi zn. 567. a 568.", dvacátá prvá a druhá „mezi zn. 574. a 575." a dvacátá třetí „mezi zn. 593. a 594.". Má tedy ve vydání tomto „Slávy Dcera" celkem 645 znělek. Po té jsou otištěny „Básně drobnější", a to tak, že stránky jest počato číslovati od jedničky — před tím stránky vůbec ani číslovány nejsou, jakž učiněno také ve vydání z r. 1824., 1832. a 1845. —, a jsou otištěny zcela tak a pouze ty, které byly ve vydání z r. 1845. „Dodatek" vydán též o sobě, by prý mohli jej obdržeti také ti, kdo mají vydání z r. 1845.***)

Posléze r. 1862.—1863. vyšly *Spisy Jana Kollára* o čtyřech „dílech", z nichžto díl prvý obsahuje „Slávy Dceru" s přídavkem „Básní drobnějších" jakožto „třetí, obnovené a rozmnožené vy-

*) Viz v „Musejníku", roč. 1872., na str. 30.

**) V časopise „Vesně", roč. 1852., na str. 65. a 134. řečeno mylně, že jsou pouze 22.

***) Viz ve „Vesně" na místě právě citovaném, kde mylně řečeno také, že celek má 644 znělky.

dání" a díl druhý „Výklad"; o díle třetím a čtvrtém zmínka stane se v tomto spise v oborech písemnictví vědeckého neboli náukového. Ve vydání tomto zařaděny jsou znělky, otištěné r. 1852. v „Dodatku", mezi znělkami, mezi které náležely, a přidána není žádná, takže jest jich celkem opětně 645. Nejsou však číslovány tak jako dříve, nýbrž v každém zpěvě znova od jedničky, a prvý zpěv obsahuje 120, druhý 146, třetí 124, čtvrtý 133 a pátý 113 znělek. Co pak týče se poznámky na titule, že to jest vydání „třetí", jest patrně chybna neb aspoň úplně nepochopitelna; jestiť to, čítámeli hned vydání z r. 1821., vydání již šesté a s názvem „Slávy Dcera" vydání páté, o pěti pak zpěvích vydání čtvrté.

Druhé vydání „Spisů Jana Kollára" vyšlo v téže podobě jako r. 1862.—1863. znova r. 1868., kdy díl prvý vydán i sám o sobě a označeno na něm, že to jest vydání „čtvrté".*) Byl však r. 1868. znova vytištěn toliko díl prvý; díl druhý byl otištěn znova teprve r. 1875., a díl třetí a čtvrtý jest posud v hojné zásobě z vydání dřívějšího. Budiž i připomenuto, že díl prvý jest již opětně rozebrán a že tedy brzo vyjde nové jeho vydání.**)

Co týče se vzájemné podoby vnější, různí se velice od ostatních všech skladeb, vyšlých s názvem „Slávy Dcera", „Znělky neb Sonetty" z roku 1821., skoro totožna pak jsou vydání „Slávy Dcery" z r. 1832., 1845., 1852., 1862. a 1868.; vydání „Slávy Dcery" z r. 1824. liší se od vydání pozdějších hlavně tím, že má pouze tři zpěvy, ač i tyto tři zpěvy mají vnější podobu namnoze zcela jinou nežli vydání pozdější. I srovnejme si zevrubně všechna ta vydání vespolek, a to posloupně týmže pořadím, v jakémžto znělky jsou prvotně, při čemž udáme si v závorkách, ve

---

*) Také Frant. Bayer ve „Stručných dějinách literatury české" na str. 120. píše, že „Slávy Dcera" vyšla r. 1868. ve 4. vyd. Jiní zase (Josef Jireček, Karel Tieftrunk, Pypin a Spasovič a j.) vydání z r. 1868. vůbec ani neznají; Jireček ostatně v „Anthologii" (na str. 116. vydání druhého a na str. 110. vydání pátého) neví ani o vydání z r. 1852., a Tieftrunk v „Historii literatury české" (na str. 106. vydání druhého) zmiňuje se jen o vydání z r. 1821. a 1832. Jest i poznamenati, že vydání z r. 1868. není v žádné z přístupných knihoven pražských.

**) Výbor ze „Slávy Dcery" pro mládež studující vyjde v Urbánkově „Osvětě mládeže" péčí prof. Karla Vorovky.

kterém zpěvě a kolikátou jest dotyčná znělka ve vydání z r. 1862. a 1868., a připojme si k tomu rozličné poznámky a úvahy.*)

Znělka 1. (I. 9.), kterou začíná se „Oddělení I.“ znělek z r. 1821. zní:

Aneb zhořte, ňádra, v plápol stlete
jiskrou touto prudce rozžatou,
aneb zmaťte mysl přepjatou,
neb dél nelze krýti, co mne hněte;
dítě kojí kvítí, tebe, kmete,
city vroucí více**) nematou,
muži žena krásný, odplatou
upřímnosti, věnec štěstí plete.
Láskuliž jen mládi zavrci
k hříchům směl by rozum šalbou mámen,
lásku, jak teď cítím na srdci?
Tako lkám: anť ve dvou, v spanilém
strachu, zřím se loktech: „Nevěř, plamen
tento“ řkoucích — „jest tvým podílem!“

Znělka ta v pozdějších vydáních jest značně poměněna, znějíc v nich ve všech takto:

Aneb zhořte, ňádra, v plápol stlete
jiskrou touto prudce rozžatou,
aneb zmaťte mysl přepjatou,
neb už nelze krýti, co mne hněte;
dítě kojí kvítí, tebe, kmete,
city vroucí více nematou,
muži žena útlých odplatou
ctností krásný věnec štěstí plete:
Láskuliž jen věku mladého
zval by hříchem rozum šalbou mámen,
lásku tuto srdce čistého?
Takto toužím v trudné nevoli,

*) Jsouliž odůvodněny podobné rozpravy o básních klassiků starořeckých a starořímských, lze dojista činiti totéž i s básněmi klassiků novočeských. Doděláme se tím všelijakých výzkumů zajímavých i důležitých a poskytneme také látku k rozpravám jiným, do nichžto na ten čas pisatel těchto řádků dáti se nemohl. Ostatně již i ten užitek z toho jest, že podáno znění všech, nyní již velice vzácných vydání skladby Kollárovy.

**) „více“ není ve vydání z r. 1821. vytištěno, což stalo se omylem tiskovým, jak opraveno v „Dobroslavu“.

ano blesk dvou liliových ramen
ústa zamkne slovem: „Nikoli!“ *)

Srovnámeli tyto dvě znělky, znamenáme, že ve verši čtvrtém položeno „už“ místo prvotního „dél“, a to dojista s úspěchem, protože „neb už nelze“ zní daleko lépe nežli „neb dél nelze“; změny ve všech verších následujících učinily verše ty plynnějšími, libozvučnějšími, lahodnějšími, srozumitelnějšími. Stojte zde také slova, která Josef Jungmann psal Kollárovi 28. října r. 1820.: „Některé pochybnosti prosím, že mi vysvětliti ráčíte, a sice: Znělka 1. Z prvních 4 veršů nemohu jasný smysl vylouditi, ztleti = verglimmen; plapol = Flamme, Loderasche, potom jak ta opposicí aneb — aneb.“ ale Kollár přece neproměnil veršů těch. Za to Kollár nebyl spokojen změnou Jungmannovou ve verši dvanáctém „Tako lkám“, o které výše (na str. 368.) již zmínka se stala, a raději verš, jak vidíme, zcela přepracoval.

Znělka 2. (I. 4.) má ve druhém verši „zakrývá“, ve čtvrtém „větší zrádcem“, v osmém „rozum v liboplynné“ a ve čtrnáctém „aj hle“, kdežto později jest „ukrývá“, „zrádcem větší“, „v liboplynné rozum“ a „ejhle“, což zní liběji; „rozum v liboplynné“ a „ajhle“ jest i ještě ve vydání z r. 1824.

Znělka 3. (I. 6.) jest později dosti změněna; jest v ní ve verši třetím „ano“ místo pozdějšího srozumitelnějšího „než co“, účinkem čehož změněn i čtvrtý verš její „co chci, umem nelze denně mdlejším“ v pozdější „nelze umem denně zmatenějším“; nelibozvučný prvotní verš devátý „Nyní lkám, slzeje od žele“ změněn u verš „Hnedky slzy roním od žele“; jedenáctý zní prvotně

---

*) Ve vydání z r. 1821. i ve vydání z r. 1824. jest vytištěno „ztlete“ „přepiatou“, kdežto zde „stlete“ a „přepjatou“ tak, jakž otištěno ve vydání z r. 1862., a ve vydání z r. 1862. jest vytištěno „outlých“ a „cností“, kdežto zde „útlých“ a „ctností“. Podobné změny pravopisné dovolíme si také ještě jiné, jako na př. zakončíme neurčité způsoby v „-ť“ místo v „-t“, ačkoli tak učiněno není v žádném vydání „Slávy Dcery“, vyjímaje vydání z r. 1821. a 1824., ba ani v těchto není „-ť“ všude, nýbrž pouze v některých znělkách. Ostatně co týče se „ú“ místo „ou“ ve vydání z r. 1862. a místo „au“ ve vydáních dřívějších, vyskýtá se také již ve vydání z r. 1821., 1824. a z r. 1832. a tu a tam nedůsledně také ve vydání z r. 1862. Kromě toho ve vydání z r. 1821. Kollár ke znělce, která jest nyní 36. zpěvu I., připojil poznámku svědčící, že přál si, by psané „au“ bylo čteno „ú“. (Poznámku tu níže při znělce té si připomeneme v plném znění.)

„tesklím, plesám opět v dobu krátkou", kdežto později „lkám a zase plesám v dobu krátkou" a ve verši třináctém jest správnější „tváři" místo pozdějšího obvyklejšího „tváře", ve čtrnáctém pak „tuto bolesť" místo pozdějšího „bolesť tuto". Ve vydání z r. 1824. třetí a čtvrtý verš zní ještě jako z r. 1821. a také ve verši třináctém jest ještě „tváři", které jest i ve vydání z r. 1832.; za to ve verši jedenáctém má „plesám zase", čímž liší se ode všech vydání ostatních.

Znělka 4. (I. 12.) jest otištěna později zcela beze změny kromě toho, že ve vydání z r. 1824. má ve verši prvém „králův".

Znělka 5. (I. 13.) též otištěna později skoro zcela beze změny; jest v ní pouze ve verši pátém „nechť" místo pozdějšího „nech". Jest i podoteknouti, že ve verši devátém znělky té jest „Ží jen, dávný děde", k čemuž dojista vztahuje se dotaz Jungmannův „4. znělka: ží jen, dědi", poslaný Kollárovi 28. října r. 1820., ku kterému Kollár poznamenal: „Ží imper., dědi vok. von děd." *) Poznáváme z toho jednak, že znělka 5. byla prvotně 4. a že tedy Jungmann snad i pořádek znělek změnil, jednak že Jungmann opravil „dědi" v „děde", protože tak vytištěno a Kollár i po dotaze Jungmannově „dědi" pokládal za správno.

Znělka 6. (I. 20.) má ve verši prvém „Těžko, věřím, patřiť" místo pozdějšího, plynnějšího „Těžko zříti ovšem" — ve vydání z r. 1824. jest „Těžko zříti věřím" —, ve verši čtvrtém „v mdlé" místo „na", ve verši pátém „an" místo „když", ve verši šestém „hrom potírá" místo metricky správnějšího „a hrom láme" a ve verši dvanáctém „Její pohled!" místo „pohled Její!", čímž „Její" s větším důrazem proneseno, nežli bylo dříve.

Znělka 7. (I. 18.) má ve verši druhém „tváři" místo „tváře" jako znělka 3., ve verši pátém „hned láskou pálá, hned jak by chtěla" místo „hned mře láskou, hned zas jak by chtěla", ve verši jedenáctém „vždy tkví", místo „veždy" a ve verši dvanáctém „mi jen" místo „přece"; změnou ve verši pátém odstraněno nevhodné „pálá", ve verši jedenáctém zní liběji „anť mi veždy v očích" místo dřívějšího „anť mi vždy tkví v očích", a verš dvanáctý „ó, rci přece, družko rozmilá" jest dojista zvučnější nežli prvotní

*) Viz v „Musejníku", roč. 1880., na str. 42.

„ó, rci mi jen, družko rozmilá“; „tváři“ a „vždy tkví“ jest i ještě r. 1824.

Znělka 8. (I. 22.) má ve verši čtvrtém ve vydání z r. 1821. „hnouce jeho“ a ve vydání z r. 1824. „obzvláštěné“ místo pozdějšího „rozdělené“ a ve verši šestém ve vydání z r. 1821. „zlehka“ a ve vydání z r. 1824. „pořád“ místo pozdějšího „řádně“. Kromě toho jest poznamenati, že ve vydání z r. 1832., 1845. a 1852. jest ve verši druhém nesprávný genitiv „třech“ místo „tří“.

Znělka 9. (I. 14.) jest v pozdějších vydáních značně poměněna; znělať prvotně takto:

Krásný jest zvuk, který vychovaly
ukou prostou ruky přírody,
mněl bys, že se z křovin hospody
vlaských mistrů, síně z lesů staly.
Krásnější však, jemuž v lidských daly
rtech již ceny kunsty svobody,
kde moc kladou zpěvu lahody
v duše slov, by um i smysly jaly.
Znám však zvuk, jenž kvete z živé růže,
nímž se onen bůh v nás hýbá touže*),
zhostěn jsa všech zemských okují:
slyším, slyším ho hle libě znící,
když mi oči k očím, líce k líci
Mína říká: „Já tě miluji.“

Ve vydání z r. 1832. a následujících pak zní:

Krásný jest zvuk, který vychovaly
venku ruky samé přírody,
mněl bys, že se z křovin hospody
vlaských mistrů, chrámy z lesů staly;
krásnější ten, jemuž Músy daly
v lidských ústech už i svobody,
kde um**) ve zpěvu se lahody
míchá, aby sluch i duši jaly:
ale znám zvuk jeden tichý, krátký,
než tak plný, pronikavý, sladký,
že vše jiné v něm se spojují;
slyším, slyším ho hle libě znící,

*) Kollár v zadu poznamenal, že „touže vyslovují Slavané i Moravané túže“, odkudž ospravedlněn rým.

**) Ve vydání z r. 1862. i 1868. vytištěno jest omylem tiskovým „mu“.

když si řeknou srdce milující
prvýkráte, že se milují.*)

Nelze nepřisvědčiti, že znělka ta v nynější své podobě jest dojista značně dokonalejší a také básničtější. Ke slovům „vše jiné“ ve verši jedenáctém Kollár poznamenal: „... totiž zvuky, místo „všecky jiné“ aneb „všickni jiní zvukové“. Krom Čechů a Poláků užívají slovíčko „vše“ bez přívěsků „cek“, „cken“, „chen“, „keren“, všickni Slavové i ve množném počtu ....“ **)

Znělka 10. (I. 27.) jest otištěna v pozdějších vydáních beze změny až na verš dvanáctý a třináctý, které znějí: „Žel jen, že čas nad vší zemskou smělý — krásou panství sobě osobí“ místo „Žel jen! že čas panství sobě smělý — nad vší zemskou krásou sobě osobí“, což jest ve vydání z r. 1832. a následujících a jest ovšem obratněji vyjádřeno. Kromě toho r. 1821., 1824. a 1832. jest otištěno ve verši prvém „usvitě“ místo „ousvitě“.

Znělka 11. (I. 30.) má ve verši druhém omylem tiskovým, v „Dobroslavu“ opraveným, „ctí“ místo „chtí“, ve verši čtvrtém „tváře obrací“ ***) místo „oblud přeobrací“, ve verši pátém „žvaví libě“ místo „libě žvaví“, ve verši šestém „nás k procházce zvali“ místo „k procházce nás vyzvou“, ve verši třináctém „chopím k trestu“ místo „trestati chci“ a ve verši čtrnáctém „křivdu sladce“ místo „sladce křivdu“; „chopím k trestu“ a „křivdu sladce“ jest i ještě r. 1824.†)

Znělka 12. (I. 36.) jest otištěna ve všech vydáních beze změny.

Znělka 13. (I. 37.) má r. 1821. i 1824. ve verši čtvrtém „Asii (r. 1824. „Asiu“) Evropu shnala“ místo případnějšího „celý jih i sever hnala“ a ve verši devátém „po čems“ místo „proč si“.

Znělka 14. (I. 42.) má v pozdějších vydáních značně poměněny prvé tři slohy; prvotně zněly:

---

*) Ve vydání z r. 1824. znělka ta zní také tak, jen ve verši sedmém má „kde se smysl v zpěvu lahody“.

**) Viz ve „Spisech Jana Kollára“ na str. 16. a 17. dílu II.

***) „obrací“ vytištěno tiskovým omylem místo „přeobrací“, jak opraveno v „Dobroslavu“.

†) Jest připomenouti vzhledem k předešlému „usvitě“, že v této znělce jakož i v jiných prvotně tištěno „aupadu“, „auřadu“ a „autěk“; za to zase ve znělce 21. jest „unos“, ve znělce 24. „uzké“, ve znělce 36. „upí“ a p. j. Zcela tak jest i ve vydání z r. 1824.

Někdy rtů dvanácte holubice
jedna k jazykům sto rozžala,
našim věkům klnouc přestala
přízeň nebes dávat divů více.
Dvě se ke mně vznesly, v jedné díce
řeči jen zniž Její pochvala;
k peánům si křídel žádala
tužba, ústa hasly začít chtíce.
Plností se vnitřek puknout míní,
ano ode srdce mezera
ke rtům příkrou citům cestu činí.

Ve vydání z r. 1832. a následujících pak znějí vhodněji takto:

Dvanácte rtů někdy holubice
jedna k jazykům sto rozžala,
našim hříšným věkům přestala
přízeň boží dávat divů více.
Dvě se vznesly ke mně,*) v jedné díce
řeči jen znějž Její pochvala;
k peánům **) si křídel žádala
tužba, ústa hasly začat chtíce:
plností se vnitřek puknout míní,
ano citům cestu, mezera
ode srdce ke rtům, příkrou činí.

Ve vydání z r. 1824. znělka ta má ve verši prvém „Někdy dvanácte rtů“ místo dřívějšího „Někdy rtů dvanácte“ a pozdějšího „Dvanácte rtů někdy“ a ve verši osmém „začít“ jako r. 1821. místo pozdějšího „začat“; jinak jsou prvé dvě slohy totožny s vydáním z r. 1832. a následujícími. Verš desátý a jedenáctý různí se od znění dřívějšího i pozdějšího; znějíť: „ano citům příkrou, mezera — ode srdce ke rtům, cestu činí.“ Kromě toho jest ve verši třináctém ve vydání z r. 1821. i 1824. „hoden“ místo pozdějšího „hodný“.

Znělka 15. (I. 43.) má ve vydání z r. 1821. a 1824. ve verši sedmém „aneb kolik drábů“ místo pozdějšího „kolik drábů hejsek“, ve verši osmém r. 1821. „by noc hejsek v schůzkách“ a r. 1824. „hejsek by noc v schůzkách“ místo „ve schůzkách noc aby“ a ve verši desátém r. 1821. „kde by slavných bylo“ a r. 1824. „kde

*) Ladě neboli Venuši přivlastňováno bylo dvé holoubátek, která, v jejím vozíku jsouce zapřáhnuta, ji vozila.

**) „Peán“ byl u Řeků způsob veršů ke slavným příležitostem na pochvalu bohův a bohyň zhotovených, asi to, co naše žalmy.

se slavných chová k vidění" místo „kde se chová slavných"; ve verši sedmém a osmém jest přirozenější pořádek slov „kolik drábů hejsek vyhřeší, — ve schůzkách noc aby strávil panských" nežli byl r. 1821. „aneb kolik drábů vyhřeší, — by noc hejsek v schůzkách strávil panských" i nežli byl r. 1824. „aneb kolik drábů vyhřeší, — hejsek by noc v schůzkách strávil panských" — verš osmý v podobě z r. 1824. usoudil býti také Čelakovský v „Musejníku", roč. 1831., „nedosti plynným" — a ve verši desátém odstraněno „bylo", by zmizel zlozvuk, vzniklý tím, že ve verši devátém jest „milo" a ve verši jedenáctém „dílo".

Znělka 16. (I. 46.) má později poměněnu slohu druhou a třetí, které prvotně zněly:

Ta nech Paříž nebo Londýn prosí,
by slal krojů nových pravidla:
při níž tvořícímu kružidla
Milku v ruce pohýbaly losy.
Ať to, čeho chyba, vynahradí
kupec perlou, čepcem švadlena;
čeho zbyt, nech skřínka vtipná zhladí.

Ve vydání z r. 1832. a následujících pak znějí obratněji takto:

Ta nech Paříž aneb London prosí,
by slal krojů nových pravidla,
při níž Milku v ruce kružidla,
an ji tvořil, pohýbaly losy:
ať to, kde je chyba, vynahradí
kupec perlou, čepcem švadlena,
kde zbyt, skřínka vtipná pozahladí.

Kromě toho jest ve vydání z r. 1821., 1824. a 1832. ve verši prvém „vonné kadidla" místo „vonná kadidla". Ve vydání z r. 1824. verš pátý a šestý jest opakován z vydání dřívějšího, verše 7.—11. jsou zase totožny s pozdějšími. Sloha poslední jest ve všech vydáních totožna.

Znělka 17. (I. 11.) má ve verši čtvrtém „které rozum" místo „jest, jenž hlavu", ve verši osmém „jen ho přilož" místo „přiložený", ve verši desátém „v kterých" místo „kterým" a ve verši čtrnáctém „bratře!" a „nech" místo „nebo" a „ať"; r. 1824. jest ještě „které rozum" a „nech".

Znělka 18. (I. 50.) má ve verši šestém „běží chasa spanilá" místo „chasa božská kvapila", ve verši osmém „pak zmizela: tvor

vstal dokonalý" místo „tvor vstal živý, ctnosti odlétaly", ve verši dvanáctém „v tmě se" místo „ve tmě" a ve verši čtrnáctém „raděj" a „ve tvář Jí" místo „radše" a „Jí ve tvář"; r. 1824. verš prvý ponechán z vydání dřívějšího, verš pak osmý zní „ctnosti ušly: tvor vstal dokonalý".

Znělka 19. (I. 61.) má ve verši třetím „zánět" místo „plamen", ve verši pátém „jenom sliby" místo „vždy jen slibem", ve verši osmém „oblehl" místo „oblehnul" a ve verši desátém „plamení" místo „pramení"; ve verši třetím „plamen" jest přiměřenější, ve verši pátém, znějícím nyní „zřídka přízní, vždy jen slibem blaží", vyniká mnohem výrazněji protiva míněná, nežli když zněl „zřídka přízní, jenom slibem blaží", a ve verši osmém změna „oblehnul" vznikla jen asi tím, že Kollár ve vydání z r. 1832., 1845. a 1852. nekladl „l" za samohlásku; „oblehl" a „plamení" jest i ještě r. 1824.

Znělka 20. (I. 70.) má r. 1821. i 1824. ve verši třetím „rouháte" místo „nekraťte" a ve verši čtvrtém „hovíc okem" místo „okem hovíc".

Znělka 21. (I. 66.) má v pozdějších vydáních značně poměněnu slohu druhou; r. 1821. a 1824. zněla:

Byť vůz Kairbrův, byť pěl únos zrádný
aneb Fingalovu trofeji,
stavěl karny aneb raději
kryl svou lýru v bouř a oblak vnadný.

V pozdějších pak vydáních zní uhlazeněji takto:

Byť vůz Kairbrův zpíval, aneb zrádný
únos, Fingalovu trofeji,
stavěl karny, aneb raději
v bouř a oblak kryl svou lýru vnadný.*)

Kromě toho má r. 1821. ve verši desátém „téměř srdce" místo „srdce téměř" a ve verši třináctém omylem tiskovým**) „sobě" místo „v sobě".

---

*) Kairbre, správce vojenského vozu, ve znamenité epické básni Ossianově. — Fingal, syn Ossianův a slavný vítěz. — „Karn" sluly u Gallů, předků nynějších Skotů, veliké hromady spolu snošených skal, kterými hroby vítězův a vojvod svých na památku značili a ozdobovali. Staroslovanské mohyly jsou jim podobny.

**) Viz opravu v „Dobroslavu".

Znělka 22. (I. 83.) má ve verši třetím „bohové“ místo „duchové“, ve verši pátém „znedbať“ místo „nedbať“ a ve verši čtrnáctém „praví“ místo „šeple“, kteréžto všechny tři změny jsou vhodnější znění prvotního.

Znělka 23. (I. 84.) má ve verši čtvrtém „vlasů“ místo básničtějšího „vlásků“, ve verši sedmém „tejná“ místo nepřehlasovaného „tajná“, ve verši devátém „k bojům srdce“ místo „srdce k bojům“, ve verši jedenáctém „osidel léčených klamem“ místo „nástrah klamem navnazených“; „tejná“ a „k bohům srdce“ jest i ještě r. 1824.

Znělka 24. (I. 85.) má r. 1821. ve verši prvém „jesti“ místo případnějšího „bývá“.

Znělka 25. (I. 86.) má r. 1821. i 1824. ve verši sedmém „nač jste ale“ místo správného „ale nač jste“, ve verši osmém r. 1821. „jedy tyto lstivé“ a r. 1824. „tyto jedy lstivé“ místo přiměřenějšího „jedy oklamlivé“, ve verši desátém r. 1821. „bran“ místo vhodnějšího „dna“ a ve verši jedenáctém r. 1821. „smrtnou“ místo „smrti“. Změnu ve verši jedenáctém nelze schváliti, protože „střelou smrti“ jest mluvnicky nesprávno; r. 1824. verš jedenáctý zněl: „který střelou smrtnou život plení,“ liše se od znění dřívějšího i pozdějšího.

Znělka 26. (I. 87.) má ve verši prvém nepěkné „Pravé jesti“ místo „Pravdivé jest“, ve verši třetím nemístné „česť“ místo „je“, ve verši čtvrtém neobratné „ba že vše jest“ místo „ano všecko“, ve verši pátém metricky nesprávné „z té náuky“ místo „z náuky té“, ve verši osmém nevhodné „zdárné“ místo „švárné“, ve verši třináctém „ano zdejších bytů“ místo „nýbrž bytů zdejších“ a ve verši čtrnáctém „ta zas“ místo „zase“, v zadu pak k „ta“ ve verši čtrnáctém poznamenáno, že znamená tu jakož i jinde tolik co „tam“; změna ve verši třináctém vznikla, by nebylo opakováno „a co“, položené ve verši čtvrtém, a by důrazněji bylo vytčeno „zdejších“, ve verši pak čtrnáctém, znějícím nyní „zpátkem zase, odkud přišla, letí“, „ta“ (= tam) bylo dojista jednak zbytečno, jednak méně libě znělo „zpátkem tam zas“. Ve verši osmém jest i ještě r. 1824. „zdárné“.

Znělka 27. (I. 88.) má ve verši čtvrtém „z tvorné ruky“ místo „z ruky tvorné“, ve verši šestém „pro tě mdlý dech zefíře“ místo „platí dluhy v nemíře“, k čemuž poznamenáno v zadu, že

položeno „zefíře svobodou básnířskou místo zefyru, podlé frejíř a p.“, ve verši jedenáctém „tuto horliť“ místo „já zde pěti“ a ve verši třináctém „v zbytku tolikém“ místo „zbytku v tolikém“. I zde jest podoteknouti, jako stalo se při znělce 5. (na str. 400.), že tato znělka v rukopise Kollárově byla prvotně na jiném místě; byla totiž 20., jak patrno ze slov Jungmannových v dopise ke Kollárovi ze dne 28. října r. 1820.: „20. zn. temná mi pro některá slova, jako: zefíře (in quo casu? od zefyr, *a* neb *u*?), tam (kde to?),“ ku kterýmžto Kollár poznamenal: „zefíř gen. jako básnífř, frejíř.“ *) Z této příčiny bezpochyby Kollár potom „zefíře“ ze znělky té odstranil, a co týče se „tam“, připomenul ve výkladě k místu tomu r. 1832.: „totiž v jiném vyšším světě, v nebi.“ **) Ve vydání z r. 1824. ve verši třináctém jest ještě z vydání dřívějšího „v zbytku tolikém“ a ve verši jedenáctém poněkud proměněné „tu již horliť žádal“.

Znělka 28. (I. 93.) jest otištěna později beze změny až na poslední slohu, která zněla r. 1821. takto:

Všickni by se, jiných nechajíce,
dílo toto bohů mistrovské
slaviť***) jali, spolek učiníce.

V pozdějších pak vydáních zní případněji:

Všickni by se, spolek učiníce,
dílo toto bohů mistrovské
slaviť jali, jiných nechajíce.

Znělka 29. (I. 94.) má r. 1821. a 1824. ve verši prvém „snesl látku všecku“ místo libozvučnějšího „snesl všecku látku“, ve verši sedmém r. 1821. „lukům“ a r. 1824. „nehtům“ místo přiměřenějšího „prstům“ a ve verši jedenáctém r. 1821. „lstivě řeckých předčiť mistrů“ místo správnějšího co do obsahu „k řeckým mistrům přilstiti se“.

Znělka 30. (I. 109.) má ve verši pátém „horlí“ místo vý-

---

*) Viz v „Musejníku“, roč. 1880., na str. 42. — V témže dopise Jungmann Kollárovi psal i toto: „68. zn. bez tě (tebe) — říká se tak v Slovanech Vašich?“ Které znělky dotýkají se slova ta, pisateli těchto řádků nepodařilo se nalézti.

**) Viz ve „Spisech Jana Kollára“ na str. 38. dílu II.

***) Vytištěno „staviť“, kterýžto omyl tiskový jest opraven v „Dobroslavu“

značnějšího „řevní“, ve verši devátém „co já koli smělec“ místo zvučnějšího „co já smělec koli“ a ve verši jedenáctém „jest jen krůpěj z valných oceánů“ místo libozvučnějšího „krůpějička to jen Oceanu“; verš pátý a jedenáctý ponechán i r. 1824. beze změny.

Znělka 31. (I. 118.) jest ve vydání z r. 1832. a následujících dosti značně poměněna; znělať prvotně:

Těchto na rtech, srdce Tvého prahu,
v oči tyto, květy duše Tvé,
skládám sliby věčné lásky své,
Míno! Míno! měj je za přísahu.
„Svět je poddán času, všeho vrahu,
nás čas tam, kde času není, zve,
tys můj, já tvá, věř mi, tam i zde,
slyš to, nebe, pro mých ňáder žáhu.“
„„K Vám se na oblaku tomto vznáším,
osud jsem a sám vás lituji:
pokoj slibům, než boj svazkům vašim!
Nelze jinač, tě tam, tě tam zplaším,
až vás, kdy a kde, to zmlčuji,*)
jednou a snad sloučím k spolkům blažším.““

Ve vydání z r. 1832. a následujících pak zdokonalena takto:

Na rtech těchto, srdce Tvého prahu,
v oči tyto, květy duše Tvé,
skládám sliby věčné lásky své,
milenko má, mějž je za přísahu!
„Svět je času poddán, všeho vrahu,
nás čas tam, kde času není, zve,
i já jsem tvá, věř mi tam i zde,
slyš to, nebe a hvězd krásný tahu!“
„„K vám se tomto na oblaku vznáším,
osud jsem a sám vás lituji,
pokoj slibům, než boj svazkům vašim!
Na různo teď obou porozplaším,
až vás, kdy a kde, to zmlčuji,
jednou a snad sloučím k spolkům blažším.““

Ve vydání z r. 1824. jest opakována sloha třetí a čtvrtá z vydání dřívějšího beze změny a kromě toho ve verši čtvrtém jest ještě „Míno! Míno!“

*) Vytištěno jest omylem tiskovým, v Dobroslavu opraveným, „zamlčuji“.

Znělka 32. (I. 119.) má r. 1821. ve verši čtvrtém „tak je smělá, tak se čehos*)“ místo „smělá je a tak se přece“, ve verši pátém „smíchům“ místo „smíchu“, ve verši sedmém „a lká“ místo „touží“, ve verši desátém a jedenáctém „jak dva bozi s srdcem hospodaří — osud s láskou, tato s oným sváří“ místo „jako, kde dva bohové se sváří — mezi nimi třetí hospodaří“, ve verši třináctém „řka, by“ místo „aby“ a ve verši čtrnáctém „s sebou mramor, perlík“ místo „mramor se sebou i“. Ve vydání z r. 1824., kde jest 44., znělka ta má ve verši čtvrtém „tak je smělá, tak se cosi“, ve verši desátém „jak zle“ místo „jako“ a ve verši jedenáctém „třetí mezi nimi“ místo „mezi nimi třetí“; jinak prvé tři slohy shodují se s vydáními pozdějšími, sloha pak čtvrtá jest opakována z vydání dřívějšího beze změny.

Znělka 33. (I. 120.) má r. 1821. ve verši prvém a druhém „Od slovanských hájů v tomto rouše stínu — Vlasť mne s heslem k tobě posýlá“ místo „Ode Babigory**) v tomto rouše stínu — Vlasť mne s heslem sláti ráčila“, ve verši šestém „matka“ místo „Lada“, ve verši devátém „tiše z lůžka“ místo „z lůžka tiše“, ve verši desátém „stanu“ místo „stana“. Ve vydání z r. 1824., kde jest 45., má prvé dvě slohy z vydání dřívějšího beze změny kromě toho, že ve verši prvém položeno již „Ode Babigory“, třetí a čtvrtou slohu pak má totožnu s vydáními pozdějšími.

Znělka 34. (I. 123.) má r. 1821. ve verši druhém „kvapně“ místo „spěšně“, ve verši třetím „ta tam“ místo „tam už“, ve verši sedmém „ho“ místo „je“ (totiž srdce), ve verši třináctém „mu“ místo „se“ a ve verši čtrnáctém „Slovanům a Tobě ať jen“ místo „Slávům jen a Tobě nechať“; verš druhý a čtrnáctý jest ponechán i r. 1824. beze změny.

Znělka 35. (I. 124.) má r. 1821. ve verši třetím „která“ místo „které“, ve verši čtvrtém „vzkřísila“ místo „křísila“, ve verši pátém „sudno“ místo „odtud“, k čemuž poznamenáno vzadu, že „sudno = lodička, člun“,***) ve verši sedmém „nad obloukem“ místo „nade

---

*) Tiskovým omylem, v zadu opraveným, vytištěno „čehož“.

**) „Babigora“ znamená vůbec Tatry neboli Karpáty jakož i zvláště mnohé jednotlivé vrchy jakožto částky Tater.

***) Poznámka ta jest od Jungmanna, jak již na str. 368. spisu tohoto řečeno slovy Jungmannovými, v „Dobroslavu“ pak opraveno to takto: „sudno čti soudno, t. j. souzeno.“

branou“, ve verši osmém „meč svůj Cherub — s Bohem“ místo „Cherub meč — nu s Bohem“ a ve verši třináctém omylem tiskovým, v „Dobroslavu“ opraveným, „straně“ místo „stromě“; verš čtvrtý a osmý jest ponechán i r. 1824. beze změny.

Znělka 36. (I. 126.) má r. 1821. ve verši třetím „mé bledne“ místo „obledne“; jinak jest úplně totožna s vydáními pozdějšími.

Znělka 37. (I. 128.), kterou jest „Oddělení I.“ zakončeno, zněla prvotně značně jinak, totiž takto:

Žehnám vás již, lásky kraje zlaté,
hory, břehy, pole květnatá,
i vás, chrámu toho bůžata,
v němžto jsem ji spatřil prvníkráte;
i vy, hájky, ať se dobře máte,
houště, kře a věštná doupata,
kvělte s Ní vy, zřídla mechatá,
lkejte s Ní vy, stromů dechy svaté!
Žehnám i vás, stíny cest mých tejné,
i vás, louky, po nichž chodily
vstříc mi Její nožky květosejné:
Chraňte klenot stráži vaší svěřen,
dokud cíl ten, co nám složily,
buď zde buď tam, losy nevyměřen.

V pozdějších pak vydáních jest spracována zdařileji a zní:

Žehnám vás už, lásky kraje zlaté,
zahrady i pole květnatá,
i*) vás, stromu toho bůžata,
co slib i žert náš i slzy znáte!
I vy, hájky, ať se dobře máte,
břehy, kře a věštná doupata,
kvělte vy s Ní, zřídla mechatá,
i vy, hory, věže, chrámy svaté!
Žehnám i vás, stíny cest mých tejné**),
i vás, louky, po nichž chodily
vstříc mi Její nožky květosejné:
chraňte klenot tento v prostřed sebe,
dokud cíl ten, co nám složily
zrádné losy, změní dobré nebe.

---

*) Ve vydání z r. 1824. jest „a“ místo „i“; jiných úchylek není v něm.

**) Zde za příčinou rýmu prvotní „tejné“ ponecháno, kdežto ve znělce 23. (I. 84.), jak výše (na str. 406.) poznamenáno, změněno v „tajné“.

„Oddělení II.“ začato jest znělkou 38., kterou začíná se ve vydáních pozdějších II. zpěv, a co týče se změn, má r. 1821. i 1824. pouze ve verši třetím „Reynu“ místo pozdějšího „Rénu“ a ve verši osmém „láska měla“ místo „měla láska“. Psáti „Rén“ Kollár vyložil r. 1822. ve „Kroku“ (na str. 41. třetí částky dílu I.) takto: „V slovích z německé řeči vzatých (t. do češtiny) horší a nehlasnější samohlásky následují, než jsou v slovích původních; n. p. v něm. Rein (mluv Rain, Rhenus) aspoň *a* slyšno, v českém nic ... Tu by lépe bylo přidržeti se latinského nedifthongovaného Rén ...“

Znělka 39. (II. 2.) má r. 1821. ve verši prvém „ta tam, ta tam v moře“ místo „tam, tam v onu moře“, ve verši šestém „tam se ta tam“ místo „tam se na vždy“, ve verši sedmém „svou“ místo „a“, kterėžto změny všechny tři přispěly dotyčné verše zdokonaliti nemálo.

Znělka 40. (II. 3.) má r. 1821. ve verši sedmém a osmém „jako od Charybdy pelechu — plavec v propasť kruté Scylly bředa“ místo případnějšího „jako plavec vedlé pelechu — Charybdy a kruté Scylly bředa“.

Znělka 41. (II. 4.) má r. 1821. ve verši jedenáctém „obraz“ místo vhodnějšího „dárce“ a ve verši dvanáctém „v port tvůj klidný“ místo plynnějšího „k portu tvému“.

Znělka 42. (II. 103.) má r. 1821. ve verši druhém „.... ovým“ místo „Karlovým“ a r. 1821. i 1824. ve verši čtvrtém „......“ místo „Catalani“,*) ve verši dvanáctém „avšak“ místo „ano“ a ve verši čtrnáctém „srdce“ místo „duše“.

Znělka 43. (II. 105.) má r. 1821. ve verši třetím „zehráním“ místo „hněváním“, ve verši devátém „ve mně“ místo „u mne“, ve verši desátém „hledám i sám“ místo „i sám hledám“ a ve verši jedenáctém „tuk žil oheň“ místo „oheň žíly“; verš třetí a devátý ponechán i r. 1824. z vydání dřívějšího.

Znělka 44. (II. 113.) má r. 1821. ve verši třetím „napřed“ místo „v předku“ a ve verši devátém r. 1821. i 1824. „dívče“ místo „děvče“.

Znělka 45. (II. 119.) má r. 1821. ve verši prvém „hluchým

*) Catalani, slavná zpěvkyně, r. 1818. a 1819. putovala cílem uměleckým po hlavnějších městech evropských a navštívila také Karlovy Vary. Proč asi ve vydání z r. 1821. i r. 1824. bylo „Catalani“ a ve vydání z r. 1821. „Karlovým“ vytečkovati? —

nechci“ místo „nechci více“, ve verši druhém „více“ místo „hluchým“, ve verši pátém „i“ místo „ej“, ve verši sedmém „neste ho, rci“ místo „lette s ním, kaž“, ve verši osmém „jak spřež onu“ místo „jako Šemík“.

Znělka 46. (II. 128.) má r. 1821. ve verši prvém „v onom černém lese“ místo „tamto nad Šumavou“, ve verši čtvrtém „v vzdálenosti“ místo „v dálce této“, ve verši sedmém „pozdrav Ji tam, pozdrav zahradu“, které jest i ve vydání z r. 1824., místo „pozdrav i Ji tam i zahradu“, a třetí sloha její zněla prvotně:

Však než k Ní jdeš, na mne papršleky
skloň své ještě, aby pobraly
ta k ní s sebou očí těchto řeky.

Ve vydání z r. 1824. zní:

Avšak dříve na mne paprsleky
skloň své ještě, aby pobraly
tam k Ní s sebou očí těchto řeky.

Později pak poměněna takto:

Avšak ještě na mne louče svojích
pramenů skloň, aby pobraly
tam k Ní tyto řeky očí mojích.

Znělka 47. (II. 5.) jest otištěna ve všech vydáních zcela beze změny.

Znělka 48. (III. 88.) má ve verši šestém „ho“ místo „je“, ve verši desátém „pod dub v širém“ místo „pode lípu v“, ve verši jedenáctém „duše v úžas větší vizne“ místo „úkaz množí hrůzu chmury“ a ve verši čtrnáctém „ach, sen zmizne“ místo „Ona s hůry“ *); změnu ve verši desátém jest vysvětliti si tím, že básník dal přednosť slovanské lípě, a změna verše jedenáctého jest za příčinou rýmu sloučena se změnou verše čtrnáctého, v němžto změna vznikla účinkem znělky následující, která ve vydání z r. 1821. nebyla za znělkou 48., nýbrž byla teprve na místě 81. Ve vydání z r. 1824. verš šestý a desátý ponechán ještě beze změny.

Znělka 49. (II. 51.) má ve verši druhém r. 1821. „liješ slzy potoky“ a r. 1824. „liješ slzí potoky“ místo „lilos už slz potoky“

*) Ve verši tomto vytištěno také „za“ místo „po“, což však v zadu opraveno.

a ve verši sedmém a osmém r. 1821. „výtoky léčné bylin“ místo „výtoky léčných bylin“, kteréžto dvě změny jsou dojista podstatně odůvodněny.

Znělka 50. (III. 43.) má za verš prvý „Zhrdna vším tím, co je smrtedlné“ místo „Vším tím, co jest zemské, pohrdaje“, ve verši čtvrtém „klne“ místo „laje“, ve verši pátém „srdce Boha plné“ místo „Boha v srdci maje“, ve verši šestém „zahrádku má“ místo „v zahrádence“, ve verši osmém „pokud neoslne“ místo „pak jde v nebes kraje“, a to r. 1821. i 1824. Kromě toho r. 1821. má ve verši jedenáctém „příti“ místo „přáti“.

Znělka 51. (III. 10.) má ve verši druhém „zvěnčená“ místo „věnčená“, ve verši čtvrtém „oblaku“ místo „oblaků“, ve verši pátém „z zlatých zřídel“ místo „ze žil zlatých“ a ve verši devátém „prsím“ místo „prsům“; „z zlatých zřídel“ jest i ještě r. 1824.

Znělka 52. (III. 46.) má r. 1821. ve verši prvém „časně“ místo „včasně“ a ve verši druhém „o Ní snové“ místo „snové o Ní“ a r. 1821. i 1824. ve verši sedmém „kdy“ místo „když“, ve verši devátém „proč si život“ místo „proč pak svět si“ a ve verši třináctém „s hory“ místo „od hor“.

Znělka 53. (III. 13.) má r. 1821. ve verši osmém „někdy“ místo „někde“ a r. 1821. a 1824. ve verši čtrnáctém „zahanběte“ místo „zahanbite“, které jest ve vydání z r. 1832.; ve vydání z r. 1862. jest „zahanbíte“, v ostatních „zahanbite“.

Znělka 54. (III. 50.) má r. 1821. ve verši čtrnáctém „s milky“ místo „s Mílkem“; jinak jest otištěna ve vydáních pozdějších beze změny.

Znělka 55. (III. 36.) má r. 1821. ve verši třetím „nechť“ místo „nech“ a r. 1821. i 1824. ve verši jedenáctém „pokrm“ místo „jídlo“ a ve verši čtrnáctém „v zdálí“ místo „v dálce“.

Znělka 56. (III. 45.) má r. 1821. i 1824. ve verši devátém „s sebe“ místo „z mysli“.

Znělka 57. (III. 55.) má r. 1821. ve verši druhém „závisť šklebí“ místo „šklebí závisť“, ve verši sedmém „k cti jí hlupců“ místo „ke cti jsou jí“ a ve verši osmém „slouží“ místo „hlupců“.

Znělka 58. (III. 49.) má ve verši třetím a sedmém „rcete“ místo „rcite“, ve verši pátém „luno“ místo „měsíc“, ve verši dvanáctém „posli“ místo „větry“ a ve verši třináctém „vdechnětež“ místo „vdechnitež“; „rcete“ a „vdechnětež“ jest i ještě r. 1824.

Znělka 59. (III. 48.) má r. 1821. i 1824. ve verši osmém „a poušť hrůzy“ místo „a strach pouští“.

Znělka 60. (III. 42.) má r. 1821. i 1824. ve verši jedenáctém „kdož ho, padna v tísni obou“ místo „v tísni jich kdo upadlého“ a ve verši dvanáctém „ztrátu lkavé“ místo „ztrátolkavé“.

Znělka 61. (III. 9.) má r. 1821. ve verši devátém „ta“ místo „tam“, ve verši jedenáctém a čtrnáctém „ta“ místo „k Ní“ a ve verši sedmnáctém „nech strach, nech bouř, nech tma cestu cloní“ místo „nech bouř a tma a strach kroky honí“.

Znělka 62. (III. 38.) má r. 1821. ve verši osmém „ta kamsi“ místo „tam kdesi“, ve verši jedenáctém „v níž jest“ místo „v nížto“ a ve verši dvanáctém „radosť tedy“ místo „tedy radosť“; „v níž jest“ jest i r. 1824.

Znělka 63. (III. 12.) má r. 1821. ve verši dvanáctém „klna“ místo „kleje“ a r. 1821. i 1824. ve verši třináctém „se, ó div“ místo „ó dive!“ a ve verši čtrnáctém „státi“ místo „stáť“.

Znělka 64. (III. 51.) má r. 1821. ve verši jedenáctém „cvič je cizím zhrdať slibu“ místo „zhrdati a slibolomným“.

Znělka 65. (III. 71.) má r. 1821. ve verši druhém „rychlého“ místo „noh rychlých“, ve verši pátém „žádal“ místo „volil“ a ve verši třináctém „žeť“ místo „že“; „žeť“ jest i r. 1824.

Znělka 66. (III. 47.) má r. 1821. ve verši třetím „jak kdy“ místo „jako“, ve verši čtvrtém „vzteklé vinu bičem ohně“ místo „zlé když vinu ohňobičem“ a ve verši devátém „zde, jen bych“ místo „jen abych“; r. 1824. jest ve verši čtvrtém „biče ohněm“, čímž různí se od znění dřívějšího i pozdějšího.

Znělka 67. (III. 53.) má r. 1821. i 1824. ve verši desátém „tichými“ místo „sladkými“, ve verši jedenáctém „sladkým“ místo „tichým“.

Znělka 68. (III. 79.) má r. 1821. i 1824. ve verši prvém „ledů“ místo „ledu“ a r. 1821. ve verši desátém „neb“ místo „či“.

Znělka 69. (III. 74.) má r. 1821. i 1824. ve verši třetím „samo“ místo „horší“, ve verši čtvrtém „srdce s sebou dvakrát horší“ místo „se sebou teď samo srdce“ a ve verši jedenáctém „více“ místo „tím víc“.*)

---

*) Znělka tato, začínající se „Zbraně ztupiv“, byla snad v prvotním rukopise Kollárově desátou. (Viz v „Musejníku“, roč. 1880., na str. 42.)

Znělka 70. (II. 127.) má ve verši prvém r. 1821. „aj mhu" *) a r. 1824. „mlhy" místo „sněhy".

Znělka 71. (III. 70.) má r. 1821. ve verši pátém omylem tiskovým, v „Dobroslavu" opraveným, „Tu" místo „Tě", ve verši osmém „z luk skrz stromy" místo „z květné louky".

Znělka 72. (III. 73.) má r. 1821. ve verši šestém „zrn víc zlatých" místo „zlata více", ve verši osmém „každý večer slzy navylévá" místo „každičký slz večer navylévá" **); ve verši osmém r. 1824. jest „každý večer slzí".

Znělka 73. (III. 72.) má r. 1821. i 1824. ve verši sedmém „blesků" místo „blesku" a r. 1821. ve verši čtrnáctém „blednou" místo „blednu".

Znělka 74. (III. 75.) má r. 1821. ve verši druhém „tvrdo měknou noh mých okuje" místo „pozdě mne čas pout mých zbavuje", ve verši sedmém „blízkosť" a „dálka" místo „v blízku" a „v dálce", ve verši osmém „rozkoš" a „žalosť" místo „smíchu" a „pláče" a ve verši desátém „sníh" místo „sněh"; r. 1824. jest ve verši druhém ještě „měknou noh mých okuje".

Znělka 75. (III. 77.) má r. 1821. ve verši prvém „Spolku míjím" ***) místo „Spolkům ujda", r. 1821. i 1824. ve verši šestém „by" místo „bych" †) a ve verši osmém „v žhoucím živlu" místo „v plameni tom" a ve verši dvanáctém r. 1821. „na pomezí" a r. 1824. „při počátku" místo „u počátku".

Znělka 76. (III. 84.) má r. 1821. i 1824. ve verši šestém „lodi" místo „loď tam", ve verši sedmém r. 1821. „spadly Prométeu" a r. 1824. „sproštěn Prométheus" místo „zbaven Prométheus" a ve verši osmém r. 1821. „v něž" místo „v nějž".

Znělka 77. (III. 86.) má r. 1821. ve verši prvém „tajných" místo „divy", ve verši druhém „divů v Mesmerově" místo „v tajné Mesmerově", ve verši osmém „sobě stkanou" místo „udělanou"; ve vydání z r. 1824. ve verši prvém místo méně správného „divy" bylo „divů", o čemž zmínka stane se níže.

Znělka 78. (III. 85.) má r. 1821. i 1824. ve verši prvém

---

*) Vytištěno pouze „mhlu", ale v zadu opraveno.

**) Ve vydání z r. 1832. jest dojista chybou tiskovou „zavylévá".

***) Vytištěno „Spolky prchna", ale v zadu opraveno.

†) „by" místo „bych" vytištěno také ve dvanáctém verši znělky 52., ale tu jest opraveno to v zadu v „bych".

„k vraždě“ místo „vraždně“, ve verši šestém „již se slza míchá s slzami“ místo „už Tvé s mými plynou slzami“ a ve verši devátém „pohřebte“ místo „pohrobte“ (dvakrát a jednou ve verši jedenáctém); kromě toho ve verši dvanáctém jest r. 1821. „mizne“ místo „mizí“.

Znělka 79. (III. 40.) má r. 1821. ve verši osmém „horka“ místo „slunce“, ve verši jedenáctém „v slovích skryté“ místo „skryté v slovích“ a ve verši dvanáctém „bylo by“ místo „lzelo by“.

Znělka 80. (III. 96.) má ve verši druhém r. 1821. i 1824. „v plné světlo“ místo „světlo v plné“, ve verši pátém r. 1821. „k nebi“ místo „rukou“, a poslední dvě slohy zněly r. 1821.:

Ticho v sadě, ticho v světnici,
oko opět na úkazu visí,
„Tam jdu“ slyším ohlas znějící;
strach mne zmráčí, radosť opět vzkřísí,
klesnu omdlen v blízkou stolici:
Kdo to, ha kdo, ty jsi, Míno, ty jsi? —

R. 1824. tyto dvě slohy zněly také tak kromě verše jedenáctého, který tu jest „blíže nutím nohy bojící“. V pozdějších pak vydáních znějí takto:

Ticho v sadě, ticho v chýži bylo,
oko zase patří k úkazu,
potom blíže k němu přistoupilo;
omráčí mne strach, než opět zkřísí
radosť velká z toho zárazu:
Kdo to, dím, ha Ty jsi, Míno, Ty jsi? —

Znělka 81. (III. 89.) má proměněnu ve vydání z r. 1832. a následujících slohu prvou, která r. 1821. a 1824. zněla takto:

Znášli kraj ten, ony ráje věčné,
vlasť tu krás a duchů palouky,
kde se ctnosť a láska za ruky
vedouc čistí v záři ve slunečné?

Kromě toho má r. 1821. ve verši desátém „trnu“ místo „trnů“.

Znělka 82. (III. 90.) má ve verši čtvrtém „slunce hřejí“ místo „hřejí slunce“ a ve verši jedenáctém „skrz“ místo „přes“; „skrz“ jest i ještě r. 1824.

Znělka 83. (III. 91.) má r. 1821. ve verši pátém „ku hvězdě bych na ohnivých“ místo „k hvězdě bych jsem na ohňových“ a ve

verši jedenáctém „zatmí“ místo „zažhne“; „ohnivých“ místo „ohňových“ jest omyl tiskový, v „Dobroslavu“ opravený. Verš devátý zní: „až bych se dopátral cíle jezdu,“ místo čehož opraveno v „Dobroslavu“: „až bych došel cíle mého jezdu,“ jakž verš ten zní také později kromě toho, že později dáno „svého“ místo „mého“.

Znělka 84. (III. 94.) má ve verši jedenáctém „nesmrtedlnosti“ místo „věčné nesmrtnosti“.

Znělka 85. (III. 117.) má r. 1821. i 1824. ve verši čtvrtém „paprskové“ místo „pableskové“.

Znělka 86. (III. 118.) má ve verši prvém „Poď“, které jest i ve vydání z r. 1824., 1832. a 1845., místo „Pojď“ a „osiřalých“ místo „osiralých“ a ve verši čtrnáctém „aby“ místo „jen, by“. Kromě toho v prvém verši jest omylem tiskovým, v „Dobroslavu“ opraveným, „těchto“ místo „těcho“.

Uvážímeli změny, které Kollár učinil později ve znělkách, r. 1821. otištěných, nemůžeme nepřisvědčiti, že skoro všechny značně zdokonalily vnější podobu znělek těch a že tedy Kollár celkem ani ve příčině formálné neobjevil se r. 1821. s plodem svým nejlepším, nýbrž vypiloval a vytříbil jednotlivé jeho částky ještě po té s úspěchem. Ukázalo se tudíž i co do této věci vydání z r. 1824. býti zdařilejším a nejen co do obsahu, jak na svém místě (na str. 372.) pověděno, a změny učiněné jest uznati skutečně za opravy, a to opravy vítané. Nesprávně změněn pouze ve znělce 8. genitiv „tří“ v „třech“, jakož i ve znělce 25. „střelou smrtnou“ ve „střelou smrti“, a ve znělce 32. opraveno neobratně „se sebou“.

Kollár však netoliko znělky, otištěné r. 1821., později zdokonaloval, nýbrž i stále a stále nové tvořil a částečně je otiskoval i v časopisech, nežli došlo k dalšímu samostatnému vydání básnické jeho skladby.

Hned, jakmile vyšlo vydání z r. 1821., Kollár poslal Jungmannovi ještě některé znělky, a Jungmann, jak již i výše (na str. 374.) řečeno, psal mu 20. února r. 1822.: „Básně Vaše . . . dal jsem do „Dobroslava“ . . .“ Jest pak otištěno v „Dobroslavu“, roč. 1822., ve svazku I. dílu třetího šest znělek a ve svazku IV. čtyři znělky, tedy celkem deset znělek. Znělky tyto později jsou také částečně poměněny.

Znělka 1. (III. 67.) má ve verši prvém „kterémž“ místo „kterém“, ve verši třetím „mám tě ještě, i když“ místo „tebe ještě

mám, když", ve verši pátém „raněn" místo „tu sám", ve verši třináctém „vzletlí" místo „sletlí" a ve verši čtrnáctém „vvedou"*) místo „vedou".

Znělka 2. (I. 81.) má ve verši dvanáctém „vše zřejmo již" místo „však zřejmo už"; „již" místo „už" jest i v „Dobroslavu" všude tak jako ve vydání z r. 1821. a 1824.

Znělka 3. (III. 80.) má ve verši druhém „spolku" místo „spolků", ve verši šestém „oblétati" místo „obletacím", ve verši sedmém „a" místo „an" a ve verši čtrnáctém „nežli" místo „kromě".

Znělka 4. (II. 8.) jest otištěna později beze změny.

Znělka 5. (III. 102.) má ve verši druhém „kamo" místo „kam už", ve verši sedmém „novým" místo „zpurné", ve verši osmém „z pouště této spojit srdce" místo „srdce novým spřáteliti", ve verši desátém „zde sám s sebou" místo „se sebou tu", ve verši dvanáctém „moc" místo „vztek" a „k škodě mohla" místo „k pádu mohl" a ve verši čtrnáctém „vždy jen" místo „ještě".

Znělka 6. (III. 103.) má ve verši čtvrtém „nebes hvězdy cele" místo „všecky nebes hvězdy", ve verši osmém „nektar číši ještě" místo „číši ještě nektar", ve verši desátém „Tě již" místo „Ti už", ve verši jedenáctém „dejž" a „kdy" místo „dej" a „když", ve verši dvanáctém „krátká" místo „krotká" a ve verši třináctém „jest, jenž mne" místo „mne potom".

Znělka 7. (I. 95.) má ve verši druhém „v tiché stráni" místo „opravdivý", ve verši třetím „onen oblak" místo „ni Sas ni Frank", ve verši čtvrtém „přírodného" místo „národného", ve verši pátém „ctíti" místo „cítit", ve verši šestém „slávy dědic" místo „Slávie syn" a ve verši čtrnáctém „národ i řeč slavnou" místo „slavný národ i řeč".

Znělka 8. (II. 102.) má ve verši druhém „odtud" místo „odtad", ve verši třetím „moudrosť" místo „Indus", ve verši čtvrtém „moudrosť" místo „stkvostně", ve verši pátém „citobleská" místo „mnohobleská", ve verši sedmém „opět" místo „hlas tvůj", ve verši osmém „hlas tvůj slyšel" místo „opět" a ve verši třináctém „ano" místo „to, že".

Znělka 9. (II. 120.) má ve verši prvém „K hradu tohoto se vystavení" místo „K tohoto se hradu vystavení", ve verši třetím

---

*) Tak Kollár napsal místo „vevedou".

„lid dal ruky“ místo „ruky lid dal“, ve verši pátém „díla mistrů věčných již“ místo „mistrů věčných dílo už“, ve verši osmém „pod ním“ místo „vůkol“ a ve verši jedenáctém „. . . ův“ místo „Čechů“.

Znělka 10. (II. 122.) má ve verši druhém „chraňme slávu“ místo „hleďme štěstí“, ve verši osmém „jiných“ místo „bratrů“ a ve verši třinácté „nechť“ místo „ať“.

Srovnejme si nyní také vydání z r. 1824. s pozdějšími.

„Předzpěv“ v tomto vydání liší se od pozdějších tím, že má ve verši prvém „smutně slzícím“ místo „slzy ronícím“, ve verši třetím „stůj“ místo „stoj“, ve verši pátém „přiviň“ místo „přichyl“, ve verši sedmém „horší je času vzteklosti člověk“ místo „času ten horší je člověk“,*) ve verši dvanáctém „plná“ místo „obraz“, ve verši čtrnáctém „hltavým“ místo „hltným“, ve verši šestnáctém „oněměl“ místo „oněmělť“, ve verši dvacátém pátém „nechby jazyk v okuje“ místo „nechťby jazyk v okovy“, ve verši třicátém „Obotritské říše praporce“ místo „Obodritské říše potomci“, ve verši třicátém čtvrtém „vnukové“ místo „kmenové“ a „ste potomci“ místo „vnukové ste“, ve verši čtyřicátém „vzkřísili“ místo „křísili“, ve verši čtyřicátém prvém „a“ místo „i“, ve verši čtyřicátém sedmém „oni“ místo „tito“ a „Slovanům“ místo „Slávě“, ve verši čtyřicátém devátém „Města syny stavěti, květné“ místo „Muž syny města učil stavěti“ a ve verši padesátém „muž cvičil, a mláď svou“ místo „a mláď svou učily“, ve verši padesátém druhém „roztrhaný“ místo „rozšklubaný“, ve verši padesátém čtvrtém „stádně hrnou a v něm“ místo „hrnou stádně a pak“, ve verši padesátém šestém „slouha drží těžký smutně na hrdle“ místo „soused ovil těžký smutně o hrdlo“, ve verši šedesátém druhém „mrví“ místo „drobí“, ve verši devadesátém pátém „hrkotem“ místo „s rachotem“ a „hrdinské“ místo „rekovské“, ve verši sto druhém „jako“ místo „jak“, ve verši sto třetím „na příšť pohlédni“ místo „na budoucnosť patři“, ve verši sto osmém „i zlé může“ místo „může i zlé“.

Mimo to chybí v „Předzpěvu“ ve vydání z r. 1824. verš dvacátý prvý a druhý, které znějí:

Neb krve nikde tolik nevylil černidla že žádný
nepřítel, co vylil k záhubě Slávy Němec.

Tolikéž chybí v něm verš 71.—74., které znějí:

---

*) Na vadu verše toho Čelakovský v „Musejníku“, roč. 1831., upozornil.

Jak dvě řeky, spojilo když i jich vody jedno řečiště,
přece i po drahné cestě je barva dělí:
rovně tyto zmatené násilnou národy vojnou
až posavad loučí dvůj očividně život.

Znělka 1. (I. 1.) má ve verši čtvrtém „slovanského“ místo „pověstného“ a ve verši devátém „mnoho“ místo „dlouho“.

Znělka 2. (I. 4.) byla 2. ve vydání z r. 1821. (Viz na str. 399.)

Znělka 3. (I. 5.) jest otištěna později beze změny.

Znělka 4. (I. 6.), 5. (I. 9.), 6. (I. 12.), 7. (I. 13.), 8. (I. 14.), 9. (I. 18.), 10. (I. 20.) a 11. (I. 22.) byla 3., 1., 4., 5., 9., 7., 6. a 8. ve vydání z r. 1821. (Viz na str. 398.—401.)

Znělka 12. (I. 24.) jest otištěna později beze změny.

Znělka 13. (I. 27.) jest úplně totožna se znělkou 10. vydání z r. 1821. (Viz na str. 402.)

Znělka 14. (I. 30.) má prvé tři slohy totožny s vydáním z r. 1832. a následujícími, slohu pak poslední se znělkou 11. vydání z r. 1821. (Viz na str. 402.)

Znělka 15. (I. 36.) jest úplně totožna se znělkou 12. vydání z r. 1821. a jest otištěna také v pozdějších všech vydáních beze změny.

Znělka 16. (I. 37.) jest skoro totožna se znělkou 13. vydání z r. 1821., různíc se od ní pouze tím, že má ve verši čtvrtém „Asiu“ místo „Asii“.

Znělka 17. (I. 42.), 18. (I. 43.) a 19. (I. 46.) byla 14., 15. a 16. ve vydání z r. 1821. (Viz na str. 402.—404.)

Znělka 20. (I. 48.) jest otištěna později kromě toho, že má prvotně ve verši druhém „Serbinku“ místo „Srbinku“ a ve verši šestém „účinku“ místo „oučinku“, beze změny.

Znělka 21. (I. 49.) jest otištěna později zcela beze změny.

Znělka 22. (I. 50.), 23. (I. 61.), 24. (I. 66.) a 25. (I. 70.) byla 18., 19., 21. a 20. ve vydání z r. 1821. (Viz na str. 404. a 405.)

Znělka 26. (I. 81.) a 27. (I. 83.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími. Prvá z nich začíná se: „Ten by vtipu zradil ochabělosť,“ a Čelakovskému „zradil“ zdálo se býti cizomluvem místo „jevil“, ale Kollár nezměnil výrazu toho.

Znělka 28. (I. 84.), 29. (I. 85.), 30. (I. 86.), 31. (I. 87.) a 32. (I. 88.) byla 23., 24., 25., 26. a 27. ve vydání z r. 1821. (Viz na str. 406.)

Znělka 33. (I. 90.) má ve verši dvanáctém „totižto že Slovan“ místo „totiž tato, že Sláv“. (Viz na str. 377. dole.)

Znělka 34. (I. 92.) má ve verši šestém „zrůstu“ místo „zrostu“, ve verši sedmém „hlaholí“ místo „šveholí“ a ve verši čtrnáctém „zasloužila“ místo „hodna jest i“.

Znělka 35. (I. 93.) a 36. (I. 94.) byla 28. a 29. ve vydání z r. 1821. (Viz na str. 407.)

Znělka 37. (I. 95.) jest otištěna později beze změny kromě toho, že má ve verši druhém „opravdový“ místo „opravdivý“ a ve verši pátém dřívější „ctíti“. (Viz na str. 418.)

Znělka 38. (I. 97.) má ve verši devátém „v lidstvu“ místo „v lidu“.

Znělka 39. (I. 98.) a 40. (I. 99.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími.

Znělka 41. (I. 102.) má ve verši třetím „proměňuje“ místo „oslavuje“, ve verši sedmém „všechněch“ místo „ústa“ a ve verši osmém „ústa“ místo „všechněch“.

Znělka 42. (I. 109.), 43. (I. 118.), 44. (I. 119.), 45. (I. 120.), 46. (I. 123.), 47. (I. 124.), 48. (I. 126.) a 49. (I. 128.) byla ve vydání z r. 1821., a to 30., 31., 32., 33., 34., 35., 36. a 37. (Viz na str. 407.—410.)

Znělka 50. (I. 129.) jest otištěna později zcela beze změny; pouze jest připomenouti, že má ve verši čtvrtém „skreyte“ místo „skrýte“.

Znělka 51. (II. 1.), 52. (II. 2.), 53. (II. 3.) a 54. (II. 4.) byla 38.—41. ve vydání z r. 1821. (Viz na str. 411.)

Znělka 55. (II. 6.) má ve verši třetím „dvě mne“ a „srdce Mílek“ místo pozdějšího „mne dvě“ a „Mílek srdce“.

Znělka 56. (II. 37.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími.

Znělka 57. (II. 13.) má ve verši pátém „Slovanů mi zovte“ místo „zovte i těch Slávů“.

Znělka 58. (II. 103.) byla 42. ve vydání z r. 1821. (Viz na str. 411.)

Znělka 59. (II. 99.) má ve verši třetím „posměchů“, jakž jest i ve vydání z r. 1832., 1845. a 1852., kdežto ve vydání z r. 1862. a 1868. jest „posměchu“, a kromě toho má ve verši jedenáctém „bratrů“ místo „dítkám“.

Znělka 60. (II. 105.) byla 43. ve vydání z r. 1821. (Viz na str. 411.)

Znělka 61. (II. 102.) má ve verši třetím „Východ" místo „Indus", kdežto prvotně v „Dobroslavu", kde znělka ta byla prvně otištěna, jest „moudrosť", ve verši čtvrtém jest z „Dobroslava" „bajek", ve verši jedenáctém „a" místo „i" a ve verši třináctém z „Dobroslava" „ano".

Znělka 62. (II. 109.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími.

Znělka 63. (II. 113.) byla 44. ve vydání z r. 1821. (Viz na str. 411.)

Znělka 64. (II. 119.) a 65. (II. 120.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími; ona byla 45. ve vydání z r. 1821., tato byla prvně otištěna v „Dobroslavu" r. 1822. (Viz na str. 411. a 418.)

Znělka 66. (II. 117.) má ve verši jedenáctém „kterés jiným" místo „které nám jsi" a ve verši čtrnáctém „J**" místo „Mladon". (Viz na str. 380.)

Znělka 67. (II. 53.) má ve verši pátém „Slovan" místo „Sláv měl" a ve verši šestém „měl i Řím" místo „i Říman".

Znělka 68. (II. 127.) byla 70. ve vydání z r. 1821. (Viz na str. 415.)

Znělka 69. (II. 104.) má ve verši druhém „kousati" místo „týrati"; Čelakovský v posudku svém v „Musejníku", roč. 1831., pravil, že „Nedej smutku ducha kousati" jest nízce proneseno.

Znělka 70. (II. 128.) byla 46. ve vydání z r. 1821. (Viz na str. 412.)

Znělka 71. (III. 8.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími.

Znělka 72. (II. 138.) má ve verši šestém „vedro" místo „rovník".

Znělka 73. (II. 122.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími.

Znělka 74. (I. 11.) byla 17. ve vydání z r. 1821. (Viz na str. 404.)

Znělka 75. (II. 143.) má ve verši desátém „zlatý řetěz" místo „onen řetěz" a ve verši jedenáctém „jej" místo „je".

Znělka 76. (II. 123.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími.

Znělka 77. (II. 7.) má ve verši jedenáctém „na mne lkají, světu" místo „lkají, na mne světu".

Znělka 78. (II. 8.) a 79. (II. 56.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími.

Znělka 80. (II. 142.) má ve verši prvém „srdce k vlasti

proto" místo „proto srdce naše", ve verši čtvrtém „netklo žádné" místo „žádné netklo" a ve verši pátém „jenž by", které jest i ve vydání z r. 1832.

Znělka 81. (III. 54.), 82. (II. 121.), 83. (III. 57.), 84. (II. 124.) a 85. (III. 58.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími.

Znělka 86. (I. 10.) má ve verši druhém „letů", jakž jest i ve vydání z r. 1832., místo „letův".

Znělka 87. (III. 56.) má ve verši prvém „bratře, ještě k ctnosti" místo „ještě k chrámu ctnosti" a ve verši druhém „chrámu" místo „nijakž".

Znělka 88. (III. 55.) a 89. (III. 37.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími.

Znělka 90. (III. 39.) má ve verši prvém „by" místo „bych", ve verši desátém „chybno" místo „dvojno"; verš prvý „Nikdy by jsem nebyl věřil" Čelakovskému zdál se býti „neobyčejným u nás Čechů vyřčením".

Znělka 91. (III. 40.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími a byla 79. ve vydání z r. 1821. (Viz na str. 416.)

Znělka 92. (I. 2.) má ve verši sedmém „blázen k sněžným" místo „k sněžným blázen" a ve verši třináctém „k slovanskému" místo „ku slavskému".

Znělka 93. (I. 75.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími.

Znělka 94. (II. 51.) byla 49. ve vydání z r. 1821. (Viz na str. 412.)

Znělka 95. (II. 5.) jest úplně totožna s vydáním dřívějším i s vydáními pozdějšími.

Znělka 96. (III. 38.) a 97. (III. 85.) byla 62. a 78. ve vydání z r. 1821. (Viz na str. 414. a 415.)

Znělka 98. (III. 43.) jest úplně totožna se znělkou 50. vydání z r. 1821. kromě toho, že má ve verši jedenáctém „přáti". (Viz na str. 413.)

Znělka 99. (III. 36.) jest úplně totožna se znělkou 55. vydání z r. 1821. kromě toho, že má ve verši třetím „nech". (Viz na str. 413.)

Znělka 100. (III. 12.) jest úplně totožna se znělkou 63. vydání z r. 1821. kromě toho, že má ve verši dvanáctém „kleje". (Viz na str. 414.)

Znělka 101. (III. 35.) a 102. (III. 9.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími.

Znělka 103. (III. 10.) byla 51. ve vydání z r. 1821. (Viz na str. 413.)

Znělka 104. (III. 11.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími.

Znělka 105. (III. 46.) a 106. (III. 13.) byla 52. a 53. ve vydání z r. 1821. (Viz na str. 413.)

Znělka 107. (III. 14.) má ve verši dvanáctém „bych" místo „bychť".

Znělka 108. (III. 45.) jest úplně totožna se znělkou 56. vydání z r. 1821. kromě toho, že má bezpochyby tiskovým omylem ve verši třináctém „tito" místo „tyto"; „tyto" jest i ve všech vydáních pozdějších. (Viz na str. 413.)

Znělka 109. (III. 47.) byla 66. ve vydání z r. 1821. (Viz na str. 414.)

Znělka 110. (III. 34.), 111. (III. 50.) a 112. (III. 51.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími.

Znělka 113. (III. 53.) jest úplně totožna se znělkou 67. vydání z r. 1821. (Viz na str. 414.)

Znělka 114. (III. 67.) má ve verši třetím „Tě mám ještě, i když" místo „Tebe ještě mám, když"; jinak jest úplně totožna s vydáními pozdějšími.

Znělka 115. (III. 49.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími kromě toho, že má z vydání dřívějšího ve verši třetím a sedmém „rcete" a ve verši třináctém „vdechnětež".

Znělka 116. (III. 48.) jest úplně totožna se znělkou 59. vydání z r. 1821. (Viz na str. 414.)

Znělka 117. (III. 79.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími kromě toho, že má ve verši prvém z vydání dřívějšího „ledů"; ve vydání z r. 1832. jest již „ledu".

Znělka 118. (III. 70.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími a byla 71. ve vydání z r. 1821. (Viz na str. 415.)

Znělka 119. (III. 71.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími kromě toho, že má ve verši třináctém z vydání dřívějšího „žeť". (Viz na str. 414.)

Znělka 120. (III. 72.) a 121. (III. 73.) byla 73. a 72. ve vydání z r. 1821. (Viz na str. 415.)

Znělka 122. (III. 74.) jest úplně totožna se znělkou 69. vydání z r. 1821. (Viz na str. 414.)

Znělka 123. (III. 75.) a 124. (III. 77.) byla 74. a 75. ve vydání z r. 1821. (Viz na str. 415.)

Znělka 125. (III. 63.) má ve verši desátém „by jsem“ místo „abych“.

Znělka 126. (III. 64.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími.

Znělka 127. (III. 86.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími kromě toho, že má ve verši prvém „divů“ místo „divy“; „divů“ bylo mluvnicky správnější, protože závisí na záporném slovese „nechápal“, ale Kollár genitivům po záporu nepřál, jak vyjádřil se roku 1822. ve „Kroku“ *) těmito slovy: „Vůbec i omrzelé i zbytečné jest to časté a nesčíslné užívání genitivu.... Tak je i s negativnými výpověděmi, po kterých někteří chtějí, aby se vždy genitiv kladl. Z jaké to ale příčiny? „Neotevřel ústa“, jak se říká v životě, jest dobře grammaticky mluveno, nebo je logicky mluveno, nebo je logicky dobře myšleno, nebo tu není řeč o nějakém trochu nebo o nějaké částce otvoru, ale o negativné celosti, kterou slovíčko „ne“ již dostatečně značí....“

Znělka 128. (III. 42.) jest úplně totožna se znělkou 60. vydání z r. 1821. (Viz na str. 414.)

Znělka 129. (III. 65.) má prvé tři slohy totožny s vydáními pozdějšími, čtvrtá pak zní:

> Ale darmo ztrátu vypátrám,
> ba žel množím, hlasům uče hlucho,
> a pak vlastní kárám zrak a ucho.

V pozdějších vydáních zní takto:

> Ale darmo ztrátu vypátrám.
> Neb to mi snad, co mé srdce tratí,
> ani sama Kaša nenavrátí.

Znělka 130. (III. 80.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími, majíc toliko z vydání dřívějšího v „Dobroslavu“, kde prvně byla otištěna, ve verši šestém „oblétati“.

Znělka 131. (III. 84.) byla 76. ve vydání z r. 1821. (Viz na str. 415.)

---

*) Ve článku „Myšlénky o libozvučnosti“ na str. 44. a 45. částky třetí dílu I.

Znělka 132. (III. 88.) má prvých deset veršů z vydání z r. 1821., ostatní pak totožny jsou s pozdějšími. (Viz na str. 412.)

Znělka 133. (III. 89.) má prvé tři verše totožny se znělkou 81. vydání z r. 1821., verše pak ostatní s vydáními pozdějšími. (Viz na str. 416.)

Znělka 134. (III. 90.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími kromě toho, že má z vydání dřívějšího ve verši jedenáctém „skrz". (Viz na str. 416.)

Znělka 135. (III. 91.) jest úplně totožna se znělkou 83. vydání z r. 1821. kromě toho, že jsou opraveny omyly tiskové a ve verši osmém položeno „k slunci na perutech", ale ve vydáních pozdějších zase dáno prvotní „na perutech k slunci". (Viz na str. 416.)

Znělka 136. (III. 94.) jest otištěna beze změny z vydání dřívějšího kromě toho, že ve verši druhém položeno „mého věku", ale ve vydáních pozdějších zase dáno „věku mého". (Viz na str. 417.)

Znělka 137. (III. 93.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími.

Znělka 138. (III. 95.) má ve verši čtrnáctém „mé" místo „mi".

Znělka 139. (III. 96.) byla 80. ve vydání z r. 1821. (Viz na str. 416.)

Znělka 140. (III. 97.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími.

Znělka 141. (III. 100.) má ve verši osmém „jinde" místo „zas tam".

Znělka 142. (III. 102.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími kromě toho, že má ve verši desátém „tu sám s sebou" místo „se sebou tu".

Znělka 143. (III. 103.) má prvé dvě slohy totožny s vydáními pozdějšími, třetí a čtvrtou s vydáním v „Dobroslavu" kromě toho, že ve verši dvanáctém položeno „krotká".

Znělka 144. (III. 111.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími.

Znělka 145. (III. 114.) má ve verši prvém „V skrytu tichém" místo „V tichu skrytém".

Znělka 146. (III. 116.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími kromě toho, že má ve verši dvanáctém mluvnickou chybu „zašly jara", která jest opakována r. 1832. a 1845., místo „zašla".

Znělka 147. (III. 117.) jest úplně totožna se znělkou 85. vydání z r. 1821. (Viz na str. 417.)

Znělka 148. (III. 118.) jest otištěna beze změny z vydání z r. 1821. kromě toho, že má ve verši čtrnáctém již „jen, by“. (Viz na str. 417.)

Znělka 149. (III. 122.) má ve verši pátém „počal“ místo „začal“ a ve verši devátém „skrej“ místo „skrý“.

Znělka 150. (III. 123.) jest úplně totožna s vydáními pozdějšími.

Znělka, doslovem otištěná, jest otištěna později zcela beze změny.

Na poslední straně vydání z r. 1824. jest poznámka tato: „Způsobu prosódie Dobrov. v těchto znělkách, ne pro přízvučkování, nýbrž jen pro pravidelnější rymování a pohodlnější užívání inversij, zachováno. Mína jest zkrácené milena, milenka. V předzpěvě v. 69. takto čti: Odrodilí synové však své sami matce začasto —.“

Vydav „Slávy Dceru“ r. 1824. Kollár po tři roky po té neotiskl nikde znělek nižádných. Teprve, když r. 1827. počal vycházeti „Musejník“, poslal 22. května roku toho Palackému dvanáct znělek s tímto dopisem: „Zde Vám posýlám 12 znělek do Časopisu. Jestli by z nich které Vaši censuru neprošly, dejte je do Kroka, na něhož se censura laskavější býti zdá. Vysvětlení jsem schválně nechtěl všudy přiložiti. Ve znělce 3. str. jest „Medvěd“ = Albrecht der Bär, „Lev“ = Heinrich der Löwe. Znělka 7. str. 3. „Músa z Budče“ znamená Lomnického atd. Aby se v nich nic neproměnilo, to Vám již známo jest. Přátelům já jen své srdce, celé srdce dávám, než aby mi hlavu na jejím místě nechali, jakáťkoli ona jest, to nic není než přirozené právo a slušná žádosť. Tuším ještě dosti času bude je do následujícího svazku měsíce července dáti. Neboť to Vám povídám, nezapomínejte na Slováky, nechceteli ten pěkný počet předplatitelů budoucího roku ztratiti, který jsme nyní rok trudně shromážďili.“ *) Protože pak censura jednu ze znělek těch, jak již výše (na str. 393.) připomenuto, otisknouti nedovolila, bylo jich otištěno pouze jedenáct, a to v „Musejníku“, roč. 1827., s touto poznámkou: „Prohledav ondy své akademické rukopisy, nalezl jsem náhodou v nich tyto ještě k prvnímu zpěvu „Sl. D.“ patřící znělky. — Ostatní jsou pozdějšího času plody.“

---

*) O dopise tom zmínka stala se již na str. 393. tohoto spisu.

Znělky ty jsou roztříděny ve tři částky s názvy „K zpěvu I.“, „K zpěvu II.“ a „K zpěvu III.“; v částce prvé jest jich šest, ve druhé dvě a ve třetí tři.

Znělka 1. (I. 38.) a 2. (I. 8.) jsou otištěny později zcela beze změny.

Znělka 3. (I. 16.) má ve verši čtrnáctém „divé“ místo „dravé“.

Znělka 4. (I. 17.) má ve verši čtvrtém „k hrobům miláčků svých“ místo k „miláčků svých hrobům“.

Znělka 5. (II. 42.), 6. (I. 67.), 7. (III. 81.), 8. (III. 31.), 9. (III. 98.), 10. (III. 99.) a 11. (III. 105.) jsou otištěny později zcela beze změny.

Jsou tedy znělky z „Musejníka“, roč. 1827., později ponechány všechny téměř úplně beze změny, ale, jak poznáváme z udajů v závorkách, některé ocítily se ve zpěvech jiných, nežli do kterých určeny byly prvotně.

Také v ročníku 1828. „Musejníka“ Kollár otiskl šest znělek.

Znělka 1. (I. 35.) jest otištěna později zcela beze změny.

Znělka 2. (I. 51.) má ve verši třetím „její“ místo „zloděj“.

Znělka 3. (II. 71.) má ve verši druhém „vnukové“ místo „synové“.

Znělka 4. (II. 16.) má ve verši třináctém „zdvihnout“ místo „mstíti“.

Znělka 5. (III. 109.) a 6. (II. 140.) jsou otištěny později zcela beze změny.

Mimo to r. 1828. Kollár otiskl šest znělek i ve „Kroku“, a to čtyři s názvem „K zpěvu II.“ a dvě s názvem „K zpěvu III.“

Znělka 1. (III. 2.) má ve verši čtvrtém „hromotřeská“ místo „hromojizvá“, ve verši šestém „aneb“ místo „či snad“ a ve verši sedmém „strmí“ místo „čumí“.

Znělka 2. (III. 25.) má poměněnu později slohu prvou a třetí. Prvotně zněly:

Zavzni ještě znovu slavenskými
zvuky, krajinečko spanilá,
ty vlasť Priviny a Hezila,
nad krásnými břehy blatonskými.

— — — — — — — — — — —

Vezmi, kraji, ve své mne utočiště,
a vy, lázně jeho pověstné,
zmeyte ze mne vše, co se stýšte.

Kdežto nyní znějí takto:

Zavzni ještě zvuky slavjanskými*),
vlasti Privinova spanilá,
vlasti Kocelova, zuhřilá,
už ach! nade břehy blatonskými.**)
— — — — — — — — — —
Vezmi, kraji, i mne v lůno svoje,
a vy, lázně jeho pověstné,
zmýte ze mne všecky strasti moje.

Znělka 3. (III. 27.) má ve verši pátém „nejkrasšího“ místo „nejdražšího“.

Znělka 4. (II. 137.) má ve verši třináctém „aby jednou přece“ místo „by už přece jednou“.

Znělka 5. (III. 108.) má ve verši třináctém „láska všech a“ místo „všecky láska“.

Znělka 6. (III. 104.) jest otištěna později beze změny.

Také při těchto znělkách poznáváme z udajů v závorkách, že ocítily se ve zpěvech jiných, nežli do kterých určeny byly prvotně.***)

V „Musejníku“, roč. 1830., Kollár podal již i čtrnáct znělek ze zpěvu IV. označených čísly 275.—288., čísel těch však ve vydání z r. 1832. neobdržely; máť tu prvá z nich, počínajíc zpěv IV., číslo 389.

Znělka 275. (IV. 1.) a 276. (IV. 4.) jsou otištěny později beze změny.

Znělka 277. (IV. 5.) má ve verši třetím „štvernásobné“ místo „čtverokmenné“.

Znělka 278. (IV. 8.) má ve verši druhém „lsknou se“ místo „kvetou“.

---

*) R. 1832. bylo ještě „slavenskými“, v dalších však vydáních všech jest „slavjanskými“.

**) Privina, údělný kníže nitranský za časů Mojmírových, od něhožto jsa vypuzen, utekl se r. 830. do Němec, kde přijal víru křesťanskou, a po nějakém čase obdržel od krále německého Ludvíka značné území v dolní Panonii okolo jezera blatenského, kteroužto krajinu potom ještě rozšířil a zvelebil. Později navrácen jest i prvotnímu svému knížectví nitranskému, nástupcem pak jeho byl jeho syn Hezil neboli, jak rusky slul, Kocel.

***) Jest i připomenouti zde, že Jungmann pomýšlel dáti do „Kroka“ některé znělky Kollárovy, jak výše (na str. 366.) řečeno, již i r. 1821. (Viz i na str. 393. a 427.)

Znělka 279. (IV. 9.) má ve verši devátém „i“ místo „a“.

Znělka 280. (IV. 12.) a 281. (IV. 15.) jsou otištěny později beze změny.

Znělka 282. (IV. 19.) má ve verši pátém „potulník“ místo „šálenec“.

Znělka 283. (IV. 20.), 284 (IV. 21.) a 285. (IV. 23.) jsou otištěny později beze změny.

Znělka 286. (IV. 24.) má ve verši pátém „Záboj usmívá se“ místo „usmívá se Záboj“ a ve verši jedenáctém „Sljepac“ místo „Vodník“.

Znělka 287. (IV. 32.) jest otištěna později beze změny.

Znělka 288. (IV. 34.) má ve verši jedenáctém „Češljar Serb a“ místo „Krainec Janša“ a ve verši čtrnáctém „ač i Dunajský ne“ místo „Dunajský též není“. Znělka ta zní nyní takto:

V desátém, ač pravda ještě malém,
a však dosti pěkném kostelci,
přebývají slavští umělci,
Method malíř jest jich spolku králem;
mezi nimi obletují valem
krásní hned sem, hned tam andělci,
aby podnět dali nesmělci,
libost měli v mistru dokonalém:
Schiavone tu v malbě před Kupeckým,
s Losenkem se Škreta raduje,
Krainec Janša, Kadlík s Chodovieckým;
Tomáška má hudba, Myslivečka,
Kozlovský zas v řezbě horuje,
Dunajský též není bez věnečka.

Prvotně však poslední verše její zněly zcela jinak, jakž patrno z dopisu Palackého ke Kollárovi ze dne 17. listopadu r. 1829., v němžto změniti je poradil mu těmito slovy: „K poslední znělce Vaší račte dovoliti, abych Vám zpráv několik poskytl k užití jich. Mezi všemi malíři, co jich kdy Čechie měla, nejvýše vyniká Kadlík (nyní v Římě), jeden z nejznamenitějších umělců našeho věku v každém ohledu a pravá chlouba Čechů; jest při tom horlivý Slovan a muž vysoce vzdělaný, ten nade všecky jiné „v desátém kostelci“ stkvíti se musí. Horčičkovi zdařily se některé portrety, avšak do výše umělecké nedaleko sáhá; snáze bylo jmenovati Hollara (Čecha), který v rytectví přede dvěma stoletími v Anglii novou

epochu způsobil. Co Kadlík v malířství, to jest Tomášek v hudbě, zvláště v církevní, kdežto s nejpřednějšími na světě o závod zápasí a již v Evropě slavně na slovo vzat jest, takže učedlníci z Anglie, z Vlach, z Polska a t. d. k němu se hrnou. I Tomášek jest horlivý Slovan, a protož tím více zasluhuje místo ve Slávy Dceře, kdežto i Mysliveček jalový velikému Zelenkovi (který před stoletím živ byl), ustoupiti povinen jest. Račtež, prosím, ohled na to vzíti, co Vám tu píši, a poslední verše znělky 288. poněkud zjinačiti, aby hlas Vaší Slávy tím důkladnější a právem pronikavější byl. Mezi všemi umělci slovanskými Kadlík a Tomášek na nejvyšším stupni stojí." *) Příteli Čelakovského znělka ta nelíbila se však ani v té podobě, v jaké v „Musejníku" otištěna; psaltě mu: „Co říkáte onomu soudružství výtečného Tomáška a dávno zapomenutého ubožičkého Myslivečka? Neníliž to sokola podlé strnada, Horáce podlé Bava kladení?" **)

---

*) Stojte zde ještě některé poznámky k oné znělce. Svatý Method uchvátil bulharského krále Borise hrůzou při pohledu na svůj obraz posledního soudu. — Schiavone, vlastně Andrea Medola, rodilý r. 1522. v Sabeniku v Dalmacii, odkud i Slavonem nazván, umřeł r. 1582. Jeden z nejznamenitějších malířů venecianské školy. — Kupecký Jan, nar. r. 1667. v Pezinku v Uhřích, umřel r. 1740. v Norimberku. Otec jeho byl Čech a měšťan mladoboleslavský, z příčin náboženských bylo mu svou vlasť opustiti. Ve čtrnáctém roce Kupecký byl od otce na tkalcovské řemeslo dán. Než to vtipu jeho přiměřeno nebylo. Zběhna učení, přišel k zámku hraběte Cobora v Uhřích a žebraje pohlížel pilně na malíře, kterak maluje. I vzav uhel vymaloval dle něho některé podobizny tak trefně, že hrabě i malíř nad tím se podivili. Hrabě Cobor dal ho pak malíři Klauzovi z Lucernu do učení, který jej po dokonané práci v zámku s sebou do Vídně pojal. Tam zůstal Kupecký tři léta, potom šel do Vlach, kde se 22 léta zdržoval. — Losenko, ruský malíř, umřel 1773. — Škréta, český malíř, umř. 1674. — Antonín Janša, vynikající samouk v malířství, z Krajiny rodem. — Chodoviecký, Polák, nar. 1726. ve Gdansku, slavný spolu i malíř i rytec na mědi, ve kterémžto posledním umění on novou epochu způsobil, umř. 1801. v Berlíně. — Mysliveček, český hudebník. — Kozlovský, ruský řezbář, umřel 1802. — Dunajský Vavřinec, Slovák, řezbář, nar. 1784. ve Zvolenské stol. v městě Libětové. Učil se řezbářskému umění v Bystřici a ve Vídni, kde roku 1807. první akademickou odměnu obdržel za vyhotovení řeckého geniusa. R. 1809. osadil se v Pešti.

**) Viz v „Národní bibliotéce" na str. 373. čtvrtého svazku Čelakovského spisů. — Jan Bapt. Euseb. Bava, generál piemontský, sloužil až do r. 1814. ve vojště francouzském, počemž vstoupil do služby piemontské jakožto kapitán a stal se teprve r. 1839. generál-lieutnantem, i byl r. 1830. tedy ještě

Nežli dále pokročíme, podejme si přehled všech znělek, které Kollár otiskl v letech 1821.—1830., abychom měli jasný obraz, které znělky z vydání nejnovějšího (r. 1862.) byly uveřejněny dříve, nežli vyšlo „Úpelné vydání“ z r. 1832.

1862.	1821.	1822.	1824.	1827.	1828.	1862.	1821.	1822.	1824.	1827.	1828.
I. 1.	—	—	1.	—	—	I. 50.	18.	—	22.	—	—
2.	—	—	92.	—	—	51.	—	—	—	—	2.
4.	2.	—	2.	—	—	61.	19.	—	23.	—	—
5.	—	—	3.	—	—	66.	21.	—	24.	—	—
6.	3.	—	4.	—	—	67.	—	—	—	6.	—
8.	—	—	—	2.	—	70.	20.	—	25.	—	—
9.	1.	—	5.	—	—	75.	—	—	93.	—	—
10.	—	—	86.	—	—	81.	—	2.	26.	—	—
11.	17.	—	74.	—	—	83.	22.	—	27.	—	—
12.	4.	—	6.	—	—	84.	23.	—	28.	—	—
13.	5.	—	7.	—	—	85	24.	—	29.	—	—
14.	9.	—	8.	—	—	86.	25.	—	30.	—	—
16.	—	—	—	3.	—	87.	26.	—	31.	—	—
17.	—	—	—	4.	—	88.	27.	—	32.	—	—
18.	7.	—	9.	—	—	90.	—	—	33.	—	—
20.	6.	—	10.	—	—	92.	—	—	34.	—	—
22.	8.	—	11.	—	—	93.	28.	—	35.	—	—
24.	—	—	12.	—	—	94.	29.	—	36.	—	—
27.	10.	—	13.	—	—	95.	—	7.	37.	—	—
30.	11.	—	14.	—	—	97.	—	—	38.	—	—
35.	—	—	—	—	1.	98.	—	—	39.	—	—
36.	12.	—	15.	—	—	99.	—	—	40.	—	—
37.	13.	—	16.	—	—	102.	—	—	41.	—	—
38.	—	—	—	1.	—	109.	30.	—	42.	—	—
42.	14.	—	17.	—	—	118.	31.	—	43.	—	—
43.	15.	—	18.	—	—	119.	32.	—	44.	—	—
46.	16.	—	19.	—	—	120.	33.	—	45.	—	—
48.	—	—	20.	—	—	123.	34.	—	46.	—	—
49.	—	—	21.	—	—	124.	35.	—	47.	—	—

---

malého významu. — O všech znělkách v „Musejníku“ viz i již na str. 387. a 388. tohoto spisu.

1862.	1821.	1822.	1824.	1827.	1828.	1862.	1821.	1822.	1824.	1827.	1828.
I. 126.	36.	—	48.	—	—	II. 140.	—	—	—	—	6.
128.	37.	—	49.	—	—	142.	—	—	80.	—	—
129.	—	—	50.	—	—	143.	—	—	75.	—	—
II. 1.	38.	—	51.	—	—	III. 2.	—	—	—	—	1.
2.	39.	—	52.	—	—	8.	—	—	71.	—	—
3.	40.	—	53.	—	—	9.	61.	—	102.	—	—
4.	41.	—	54.	—	—	10.	51.	—	103.	—	—
5.	47.	—	95.	—	—	11.	—	—	104.	—	—
6.	—	—	55.	—	—	12.	—	—	100.	—	—
7.	—	—	77.	—	—	13.	53.	—	106.	—	—
8.	—	4.	78.	—	—	14.	—	—	107.	—	—
13.	—	—	57.	—	—	25.	—	—	—	—	2.
16.	—	—	—	—	4.	27.	—	—	—	—	3.
37.	—	—	56.	—	—	31.	—	—	—	8.	—
42.	—	—	—	5.	—	32.	63.	—	—	—	—
51.	49.	—	94.	—	—	34.	—	—	110.	—	—
53.	—	—	67.	—	—	35.	—	—	101.	—	—
56.	—	—	79.	—	—	36.	55.	—	99.	—	—
71.	—	—	—	—	3.	37.	—	—	89.	—	—
99.	—	—	59.	—	—	38.	62.	—	96.	—	—
102.	—	8.	61.	—	—	39.	—	—	90.	—	—
103.	42.	—	58.	—	—	40.	79.	—	91.	—	—
104.	—	—	69.	—	—	42.	60.	—	128.	—	—
105.	43.	—	60.	—	—	43.	50.	—	98.	—	—
109.	—	—	62.	—	—	45.	56.	—	108.	—	—
113.	44.	—	63.	—	—	46.	52.	—	105.	—	—
117.	—	—	66.	—	—	47.	66.	—	109.	—	—
119.	45.	—	64	—	—	48.	59.	—	116.	—	—
120.	—	9.	65.	—	—	49.	58.	—	115.	—	—
121.	—	—	82.	—	—	50.	54.	—	111.	—	—
122.	—	10.	73.	—	—	51.	64.	—	112.	—	—
123.	—	—	76.	—	—	53.	67.	—	113.	—	—
124.	—	—	84.	—	—	54.	—	—	81.	—	—
127.	70.	—	68.	—	—	55.	57.	—	88.	—	—
128.	46.	—	70.	—	—	56.	—	—	87.	—	—
137.	—	—	—	—	4.	57.	—	—	83.	—	—
138.	—	—	72.	—	—	58.	—	—	85.	—	—

1862.	1821.	1822.	1824.	1827.	1828.	1862.	1821.	1822.	1824.	1827.	1828.
III.63.	—	—	125.	—	—	III.94.	84.	—	136.	—	—
64.	—	—	126.	—	—	95.	—	—	138.	—	—
65.	—	—	129.	—	—	96.	80.	—	139.	—	—
67.	—	1.	114.	—	—	97.	—	—	140.	—	—
70.	71.	—	118.	—	—	98.	—	—	—	9.	—
71.	65.	—	119.	—	—	99.	—	—	—	10.	—
72.	73.	—	120.	—	—	100.	—	—	141	—	—
73.	72.	—	121.	—	—	102.	—	5.	142.	—	—
74.	69.	—	122.	—	—	103.	—	6.	143.	—	—
75.	74.	—	123.	—	—	104.	—	—	—	—	6.
77.	75.	—	124.	—	—	105.	—	—	—	11.	—
79.	68.	—	117.	—	—	108.	—	—	—	—	5.
80.	—	3.	130.	—	—	109.	—	—	—	—	5.
81.	—	—	—	7.	—	111.	—	—	144.	—	—
84.	76.	—	131.	—	—	114.	—	—	145.	—	—
85.	78.	—	97.	—	—	116.	—	—	146.	—	—
86.	77.	—	127.	—	—	117.	85.	—	147.	—	—
88.	48.	—	132.	—	—	118.	86.	—	148.	—	—
89.	81.	—	133.	—	—	122.	—	—	149.	—	—
90.	82.	—	134.	—	—	123.	—	—	150.	—	—
91.	83.	—	135.	—	—	124.	—	—	151.	—	—
93.	—	—	137.	—	—						

Kromě toho byly otištěny r. 1830. znělky ze zpěvu IV., a to 1., 4., 5., 8., 9., 12 , 15., 19., 20., 21., 23., 24., 32. a 34.

Prohlédnemeli si přehled tento, majíce na mysli, že, jak již výše (na str. 365.) připomenuto, „Znělky neb Sonetty“ z r. 1821. skládají se ze dvou „oddělení“, z nichžto prvé má 37 znělek a druhé obsahuje znělku 38.—86., znamenáme, že znělky „Oddělení I.“ jsou otištěny ve vydání nejnovějším všechny ve zpěvě I., znělky pak „Oddělení II.“ dílem ve zpěvě II., dílem, a to větší část jejich, ve zpěvě III. a že seřaděny jsou zcela jinak, nežli učiněno bylo prvotně. Podobně pozorujeme, že již i ve vydání z r. 1824. znělky jsou seřaděny částečně jinak nežli dříve a že ani na těch místech nezůstaly později, kde byly r. 1824., ba nezůstaly ani v týchže zpěvech. Každý zpěv r. 1824. měl, jak také již výše (na str. 372.) podotčeno, 50 znělek, tedy prvý 1.—50., druhý 50.—100. a třetí

101.—150. znělku, i poznáváme, že dány později čtyři znělky ze zpěvu druhého do prvého a čtrnáct znělek ze zpěvu druhého do třetího. Kromě toho vidíme, že znělky z r. 1821. a 1822. jsou ve vydání z r. 1824. otištěny všechny až na jednu, která byla otištěna r. 1821. a která jest nyní 32. zpěvu III. a zní:

Pěj svou píseň celým ovrbeným
rákošem, ty, hustém ve křiku
skrytý, zlatoustý slavíku,
pod večerem jasnou nocí tměným;
dříve toč zpěv hlasem sladce chvěným
po všech souzvučností řebříku,
a pak žalmuj, Lady řečníku,
ty i jara, se mnou zarmouceným:
prvou píseň oné Svatopluka
bitvě obětujme krvavé,
jejíž svědkem potok ten a louka;
druhou píseň plačme nad samotou
mou, po ztrátě družky laskavé,
třetí nade Slávů nejednotou.

Celkem otištěno bylo před rokem 1832. 189 znělek, kdežto vydání z r. 1832. má, jak již i výše (na str. 379.) řečeno, 615 znělek. Bylo tedy r. 1832. prvně otištěno 426 znělek.

Vydání „Slávy Dcery“ z r. 1832., 1845., 1852., 1862. a 1868. jsou všechna již o pěti zpěvech, ale prvá dvě z nich mají přece ještě méně znělek než ostatní tři, která co do počtu znělek jsou stejna, řádně však znělky ty seřaděny jsou teprve v posledních dvou. Chybí pak ve vydání z r. 1832., srovnámeli je s vydáním z r. 1862. a 1868., ze zpěvu I. znělka 40., 63., 64., 65., 73., 112., 115., 116. a 122., ze zpěvu II. znělka 110. a 118., ze zpěvu IV. znělka 10., 18., 31., 36., 43., 78., 104., 109. a 133. a ze zpěvu V. znělka 6., 14., 16., 22 , 39., 55., 63., 64., 84. a 111. a ve vydání z r. 1845. ze zpěvu I. znělka 40., 63., 64., 65., 73., 112., 115., 116. a 122., a ze zpěvu IV. znělka 31., 36., 43., 78., 104. a 109. a ze zpěvu V. znělka 6., 14., 16., 22., 55., 63., 64. a 84.; znělky, chybějící ve vydání z r. 1845., jsou otištěny ve vydání z r. 1852. na konci v „Dodatku“. Jinak však ve všech těchto vydáních pořad znělek jest úplně totožný.

Ve znělkách, otištěných prvně r. 1832., později Kollár již skoro ničeho neměnil; jsouť v nich změny pouze tyto:

Znělka I. 19. měla ve verši devátém „Sama nade alabaster bělejší“ místo „Alabastru sama bělostnější“.

Znělka I. 55. měla ve verši jedenáctém „zvláště“ místo „najmě“.

Znělka III. 3. měla ve verši prvém „Vratislavu“ místo „Břetislavu“.

Znělka IV. 75. měla ve verši čtvrtém „dávnin“ místo „vzácnot“; ve vydání z r. 1862. i 1868. jest omylem „vzácnost“.

Znělka V. 51. měla ve verši desátém „v Ancyře“ místo „ve Pruse“.

Znělka V. 52. měla verš desátý a jedenáctý „s Tatary co pode zápolení — ve slovenské dral se kraje vaše“ místo „pod Rákocim co se bouřícím s Tatary vdral ve Slovensko vaše“.

Protože pak kromě těchto několika změn neučinil v ostatních znělkách, otištěných r. 1832., později změn nižádných, zůstaly tedy celkem skoro všechny znělky r. 1832. již bez proměny, ačkoli ještě tu a tam bylo by bývalo radno něco změniti. Takž na př. ve znělce 92. zpěvu II., která byla prvně otištěna teprve r. 1832., čteme „nelzelo“ a podobně „lzelo“ ve znělce 40. zpěvu III., která byla otištěna již r. 1821. Tolikéž místo „vepeř“ ve znělce 6. zpěvu III. bylo by lze položiti lahodnější a jemnější „vepřík“, které jest ve znělce 22. zpěvu V., atd. Ba ve znělce 92. zpěvu III., otištěné prvně také teprve r. 1832., zůstala značně hrubá chyba obsahová; jestiť udáno v ní, že bitva na Bílé hoře byla 8. října!

Že Kollár vnější podobu znělek po roce 1832. skoro nijak neměnil, jest ovšem vysvětlitelno tím, že potom nebásnil již tou měrou jako před tím. Ale zcela Músa neopustila Kollára nikdy. Do vydání „Slávy Dcery“ z r. 1845. přidal nových 7 znělek, a ve vydání z r. 1852. jsou otištěny v „Dodatku“ 23 znělky, které, jak výslovně jest u nich připomenuto, složil teprve v letech 1845. až 1851. Ostatně také sám Kollár o sobě zaznamenal, že poésie neopustila ho ani ve stáří,*) a známo jest i všeobecně jeho *Zalkání nad smrtí Jungmannovou*, složené r. 1847., které není otištěno mezi „Menšími básněmi“ ještě ani ve vydání z r. 1852. a které jest jistě přesvědčivým důkazem básnického ducha Kollárova i za jeho stáří, znějíc:

---

*) Viz ve „Spisech Jana Kollára“ na str. 206. dílu IV.

Nesmíš ještě, třesohlasá písni,
mlčeť v pozdních pěvce šedinách,
žaluj po horách a dolinách,
co nám vzali osudové přísní:
„Mladon umřel." — I mne bolekřísní
citové v mé duše hlubinách
ženou protlačit k té v květinách
skryté urně se a v lidstva tísni.
Ó, ty, prachu! hodný, aby máter
Sláva mohylu mu zkopila
z Krkonošů, Uralu a Tater;
ó, ty, duchu! jehož ctnostmi všude,
sídla nebes tak se zlidnila,
že již jiným sotvy místa zbude.

Básnil tedy Kollár až do své smrti, a chybně napsal o něm značně vynikající literární dějepisec český*) toto: „... jemu (Kollárovi) patrně Músa jen za zlaté mladosti přála. V dospělejších letech zcela oddal se skoumáním starožitnickým." Platíť o Kollárovi v pravém smysle, co sám o sobě pěje ve znělce 113. zpěvu III.:

Zařekl jsem se snad tisíckráte,
že už nebudu víc básniti,
a vy, Músy, přece rušiti
zářek můj mne vždycky nabádáte;
poněvadž pak samy ostýcháte
ubohou se duši škádliti,
tedy žádosti své plniti
snokradného Mílka posýláte.
Onehdy jsem tak se s tímto pánkem
rozkmotřil, že v strachu kročeje
okřídlil a poradil se s Vaňkem;
ale darmo! bych všech zemí i vod
meze prošel, nic to prospěje,
nebo báseň jest můj celý život.

Co týče se „Zalkání nad smrtí Jungmannovou", dočítáme se o znělce té v časopise „Vesně", roč. 1852., na str. 65. této zprávy: „Znělka tato, kterou jsme dobrotivou laskavostí k uveřejnění obdrželi, jest jedna z oněch básní, o nichžto zvěčnělý zpěvec (t. j. Kollár) pravil, že se ostýchá vydati je tiskem." Avšak znělka

*) Josef Jireček ve své „Anthologii" na str. 116. druhého a na str. 110. pátého vydání svazku III.

ta byla otištěna již r. 1847. ve „Květech“ na str. 609., ale zajímavo jest přiznání Kollárovo, že „ostýchal se“ vydati některé své básně tiskem.

A proč asi Kollár ostýchal se vydati tiskem některé své básně? — Styděti se mu za ně dojista nebylo nijakž, i nepochybíme asi, když řekneme, že ostýchal se vydati je z obavy, by nevznikly mu z toho nemilé nepříjemnosti a mrzutosti. Pělť i ještě r. 1852., opakovav z vydání dřívějších:

— — — — — básniti,
jak chci, nesmím, a jak smím, tak nechci.*)

Ostatně již výše bylo pověděno na několika místech (na str. 366., 367., 371.—375., 393. a 394.), jak censura i vůbec úřady chovaly se ke „Slávy Dceři“ nepřátelsky. Vydání z r. 1852. vyšlo, když již censura byla zrušena, ale — Kollár byl již mrtev.

Co týče se změn pravopisných ve vydání z r. 1832., 1845. a 1852., promluveno o nich již výše (na str. 382.—389.), a srovnávajíce znělky vydání dřívějších s vydáními těmito, změn těch ani jsme nedbali. Kromě toho jest poznamenati, že pravopisné změny ty dotekly se také zejména „již“, „cizí“, „pryč“ a „první“, jak psáno r. 1821. a 1824. i také ještě v „Dobroslavu“ a v „Musejníku“ všude, kde slova ta se vyskytají, a že r. 1832., 1845. a 1852. Kollár položil místo nich „už“, „cuzý“, „preč“ a „pruvý“. Mimo to Kollár užil r. 1832. „slavenský“ nebo „slavský“ místo „slovanský“, ačkoli nedůsledně, ponechav někde dřívější znění (na př. II. 63. a V. 90.), a „Slavenka“ místo „Slovanka“, ponechav však „Slovan“, místo čehož r. 1845. položil „Slavjan“ a „Sláv“ jakož i „slavjanský“ místo „slavenský“ a „slovanský“; v 95. znělce zpěvu I. „slavenský“ ponecháno r. 1845. i 1852., 1862. a 1868., ve znělce 53. zpěvu III. „Slovanství“ jest ve všech vydáních. Ani této změně nedostalo se obliby, takže na př. v „Musejníku“, roč. 1830. (na str. 220.), František Palacký ke článku Kollárovu „Ústrojnosť řeči slovanské“ poznamenal toto: „Pan spisovatel, domněnce své o původu toho jména věren jsa, píše všudy „Slav“, „slavský“; my, pro jednostejnosť a důslednosť pravopisu, položili jsme zde místo oněch obecní formu „Slovan“, „slovanský“.“ **)

*) Viz znělku 129. zpěvu II. Prvně verše ty byly otištěny teprve r. 1832.

**) Viz i článek Fr. Lad. Čelakovského „Jazykozpytné rozmlouvání o jménu Slovan“ v „Musejníku“, roč. 1837., na str. 53.—67., jakož i na str. 313. a 352. tohoto spisu.

Kollár však, ačkoli z popudu svého měnil ve znělkách jednotlivá slova nebo verše neb i slohy, ba také celé znělky, čině je lepšími, srozumitelnějšími, lahodnějšími jakož i zvláštnůstkami svými je opatřuje, rad a pokynův, odjinud dávaných na prospěch „Slávy Dcery", nedbal a neuposlechl. Byl v té příčině velice tvrdohlav, měl svou hlavu a jednal skutečně tak, jak psal Palackému: „Přátelům já jen mé srdce, celé srdce dávám, než aby mi hlavu na jejím místě nechali, jakáťkoli ona jest, to nic není než přirozené právo a slušná žádosť," což již i výše (na str. 427.) bylo připomenuto.

Jediný známý doklad, že Kollár uposlechl rady cizí, dané na prospěch „Slávy Dcery", jest rada Palackého ze dne 17. listopadu r. 1829., o které zmínka stala se shora (na str. 430.). Jiných rad, o kterýchžto také již na svých místech jsme se zmínili, ba ani výtek, učiněných „Slávy Dceři", neužil. Takž Kollár neupustil ve „Slávy Dceři" r. 1845. a 1852. od zvláštnůstek svých co do mluvy, a ponechal i na př. úplně beze změny též oněch dvou znělek, týkajících se Demidova a Uhla, proti nimž „Obranu" napsal František Ladislav Čelakovský do „České včely", roč. 1835., výtkám pak, které Čelakovský vyslovil v posudku svém v „Musejníku", roč. 1831., pouze částečně vyhověl.*) Ano, Kollár byl i velice roztrpčen, když Jungmann vším právem změny učinil v úryvcích z Kollárových prací, které dal otisknouti ve své „Slovesnosti" r. 1845. Psaltě Jungmann Kollárovi 20. září r. 1845.: „Uslyšav já od p. redaktora Čas. mus., že Vašnosť nad tím, že jsem ve výpisech z Vašich výborných spisů do chrestomatie své vložených některá slovce změnil, velice se horšiti a odpor jakýsi do „Musejníka" zaslati jste ráčili, nemálo jsem se podivil, dílem proto, že, co jsem učinil, jinak jsem činiti nemohl, dílem, že dle mé k Vám neobmezené lásky, přátelství a vážnosti očekávati jsem směl, že kdyby něco podobného, ač proti vůli mé státi se mělo, Vašnosť mně to raději přímo objeviti než veřejně pronésti by zvolila. Jak velice já Vašnostiny práce ctím, z toho jste poznati mohli, že v theorii své tolik příkladů a dokladů z nich jsem uváděl; že jsem to bez zvláštního dovolení učinil — k tomu tuším každý právo má, by veřejných spisů podobným způsobem užil. Čili jsem,

*) Doklady toho viz na str. 404., 419., 420., 422. a 423. tohoto spisu.

uváděje nejlepší dle mého vědomí příklady, Kollára vynechati měl? Co se změn oněch týká, prosím povážiti, že to kniha jest pro českou mládež vydaná od českého Museum. Základní pravidlo Sboru musejního jest čistosť a přesnosť jazyka, ne teprv tvořeného, ale nás od předkův došlého. Z té příčiny bylo potřebí jisté neologismy z některých příkladův vypraviti, kteréž, byť i se poněkud obyčejem ohrazovaly, v takovém spisu nedobře stojí. Z opravy té nejedni páni vlastenci mi děkovali, a nikdo kromě Vašnosti posud se nezazlil." *) Tolikéž o tom Jungmann psal Antonínu Markovi 13. října r. 1845.: „Já rozhněval na sebe milého Kollára, že jsem, uváděje z jeho cestopisu ve „Slovesnosti" příklad, některá slovce změnil; ku př. na místě „slavjanský" že jsem postavil „slovanský" atd. Já k tomu mám důležité příčiny, a nechceli on, jakož se vyjádřil, uznati to za své dílo, musím já to na se vzíti a ten hřích nésti. Tantaene animis coelestibus irae?" **)

Avšak přes to přese všechno, že Kollár od svých zvláštnůstek za života svého neupustil a že byl i velice uražen, když Jungmann je odstranil, vydavatel „Slávy Dcery" z r. 1862. přece dovolil si všelijaké změny, kterýchžto, byť i byly sebe oprávněnější, Kollár sám byl by asi nikdy nepřijal za své, když v té příčině neuposlechl ani Jungmanna ani Palackého, kteří, jak výše (na str. 385. až 388.) vyloženo, důtklivě mu to vytýkali. Tím ovšem znělky „Slávy

*) Viz v „Musejníku", roč. 1880., na str. 216. a 217.

**) Viz v „Musejníku", roč. 1884., na str. 424. — Jungmann učinil změny již i v Kollárových „Básních" r. 1821., jak na str. 368. vyloženo, a Kollárovi to nebylo bezpochyby vhod, jakž asi lze souditi z dopisu Pavla Josefa Šafaříka, který psal Kollárovi r. 1822., jak již výše (na str. 371.) uvedeno toto: „Není tedy příčiny, proč byste, protože snad od censorů nebo korrektorů v některých maličkostech vůli Vaší nevšelijak dostiučiněno, vydání těchto básní litovati měli." — Zvláštní jest, že Kollár, ačkoli sám byl uražen změnami, které Jungmann v jeho pracích učinil, i sám změny činil ve pracích cizích! Takž ve „Výkladě" ke „Slávy Dceři" (na str. 289. nynějšího vydání) otiskl úryvek z dopisu Palackého a položil v něm „skvíti" místo „stkvíti", „už" místo „již" a „učeníci" místo „učedlníci". (Srv. úryvek ten s dopisem Palackého v „Musejníku", roč. 1879., na str. 394.) — Také Kollár sám zapomenul se říditi slovy, která napsal v soukromém dopise 5. října r. 1836. do Vídně totiž: „Čeho nám nyní zapotřebí, jest snášelivosť a trpělivosť s rozličnými orthografiemi. Vždyť tyto maličkosti časem samy sebou do pořádku přijdou; jenom nedělejme s nimi takový křik, aby se tím i cizinci nastrašili a odstrašili." (Viz v Čenského „Z dob našeho probuzení" na str. 19.)

Dcery" nabyly vnější podoby podstatně jiné, a stalo se to dojista celkem na jejich prospěch. Ale vydavatel neučinil nižádné zmínky o tom, jak má se vydání jeho k vydáním dřívějším vůbec a k vydání z r. 1852. zvláště, a ještě nemilejší při tom jest, že změn těch jednak neprovedl důsledně a všude stejně, jednak že vznikly tím rozmanité nesrovnalosti a neshody.

K nesrovnalostem a neshodám těmto náležejí již i theoretické náuky o zvláštnůstkách těch, jsouce ve výkladě znělek otištěny tak, jak je Kollár napsal, a nejsouce ve shodě s tím, co vykládají. Horší však jest, že změnami těmi pozbyly smyslu dvě znělky zpěvu IV. a že do vydání z r. 1862. nijak nepříslušejí; jesti to znělka 123. a 124., jež, opěvajíce a vychvalujíce ony náuky theoretické, znějí:

Řeč se slavská mluví všudy tuto
v nářečích všech rovno hotově,
v dokonalejší však obnově,
takže každý nezvuk vytisknuto,
staroslavskou v chrámích navyknuto,
polskou užívati k obcově,
ruskou ku správě, než v osnově
jejich není cizomluvů puto;
hedbávnou řeč československého
jazyka tu zvláště miluje
sladkohlasná pohlaví pleť mého;
tak však, že se v našich rozmlouváních
tvrdý zvuk *r* a *l* změkčuje,
jak já činím v těchto mojich psaních.

Než řeč naše nejen nemá hmotů
jako *bl, kl, sl, ml*, huhnavé,
aneb *dr, pr, tr, vr*, štěkavé
od Germanů půjčené a Gothů,
nýbrž chrání se i od škřehotů,
zvléká pomalu *ř* břiskavé,
slala *ii*kání kvičlavé
s *ee*káním k mezem Hottentotů;
milostné *a*, pak *o* převelebné
vracejí se zpátkem z vyhnanství,
b*ey*k, š*ey*d, h*ey*l-tu hnusné, nepotřebné;
každá těžká, přebroušená, divá
hláska ztratila tu měšťanství,
hudbu má řeč naše zlatoznivá.

Mimo to na př. ve znělce 34. zpěvu III. tím, že od „r“ vypuštěna samohláska, jest porušen rým; rýmujeť se ve vydání z r. 1832., 1845. i 1852. „stříberný“ s „mizerný“, „nevěrný“ a „nádherný“, kdežto ve vydání z r. 1862. a 1868. se třemi rými těmi rýmuje se „stříbrný“. Totéž jest i ve znělce 78. téhož zpěvu, kde rýmuje se nyní „stříbrnou“ s „příšernou“, a ve znělce 118. zpěvu IV., kde rýmuje se nyní „stříbrné“ s „jezerné“, jakož i ve znělce 33. zpěvu V., kde rýmuje se nyní „smrti“ s „čerti“. Proti tomu zase ve znělce 25. zpěvu II. bylo ponechati dvakráte rým podobný:

Při Lipsku, tom Srbském malosvětu,
zřeli nejřidší jsme z divadel,
jeden Francouz koně ukradel
kozáku, jenž krev lil za Němce tu;
cválal na něm v nejrychlejším letu,
zmocniv sedla se i zubadel,
ale Slavorus náš popadel
divně onu Bonapartskou sketu.

Také ve znělce 7. zpěvu IV. ponecháno ve vydání z r. 1862. „e“ u „l“ za příčinou rýmu:

Vůkol ní pak všudy po stebelných
kvítečkách a listech včeličky
obletují v rojích nesčíselných.

Ve vydání z r. 1868. jest dáno „nesčíslných“. Nijak pak odstraniti nelze zvláštnůstku Kollárovu velice smělou, totiž neurčitý způsob času minulého „strávivšeti“ ve znělce 59. zpěvu III.*) Podobně vadí, že ve znělce 122. zpěvu I. položeno r. 1862. „lítosti“ místo „ljutosti“, které jest ve vydání z r. 1852.; zníť nyní „od lítosti zvaná Lutora“, a tu ovšem „Lutora“ lépe lze odvoditi od „ljutosti“ než od „lítosti“.

Ostatně zvláštnůstky mluvy Kollárovy snad i jinak dodávaly „Slávy Dceři“ lahody, plynouce z úst krajanů Kollárových. Mohouť nasvědčovati tomu slova jemnocitné básnířky Bohuslavy Rajské, která napsala ve příčině té o svém pobytu na Slovensku r. 1841. toto: „Vystoupli jsme na pahrbek, usadili se v polokruhu a někteří deklamovali Kollárovy znělky ze „Slávy Dcery“ — tam jsem teprve

*) O neurčitém způsobě tom viz i již na str. 383.

jim porozuměla a duch Kollárův se mi objevil v plné své mohutnosti. Na břehu dunajském od Slovákův musí člověk slyšeti ty lahodné verše, aby porozuměl kráse té poésie a vniknul v hloubku myšlének." *)

Ale vydavatel vydání „Slávy Dcery" z r. 1862. dovolil si také změny, dotýkající se celých slov, a ani o tom nikde se nezmínil. Takž ve znělce 40. zpěvu I. zněl prvotně druhý a třetí verš takto: „a při tom si času uspořil, — koupil jsem si stroj, jejž utvořil," kdežto ve vydání z r. 1862. znějí: „a si času při tom uspořil, — koupil jsem stroj, kterýž utvořil." Podobně ve znělce 64. téhož zpěvu bylo ve verši třetím „bychom zde u hrobu", kdežto ve vydání z r. 1862. „by zde u hrobu sme", ve znělce 115. „velikáť mi česť to", místo čehož dáno r. 1862. „velkáť to česť pro mne", a ve znělce 122. jest ve verši čtvrtém „kryji" místo dřívějšího „skryji". Ve znělce 36. zpěvu IV. jest ve verši šestém prvotně „truhličkou", kdežto ve vydání z r. 1862. „kystičkou", a ve znělce 43. ve verši šestém „ukradším", ve verši osmém „dráhu", ve verši devátém „znatel" a ve verši desátém „jestiť", kdežto ve vydání z r. 1862. „ukradlým", „símě", „chlouba" a „jest tvůj". Ve znělce 14. zpěvu V. jest prvotně ve verši prvém „nosních" místo „nosu", ve verši osmém „který přišel z úst sem vévodových", z čehož učiněno „přišelť z úst sem arcivévodových", a ve verši dvanáctém „tázán, jak ta se pocta líbí mu", který změněn takto: „ptán, jak ta se pocta líbí jemu," a ve znělce 16. téhož zpěvu jest ve vydání z r. 1862. vynechána ve verši osmém předložka „s". Ve zpěvě V. jest ve znělce 63. „zponěmčilé" místo dřívějšího „poněmčilé", ve znělce 64. ve verši osmém přidána předložka „z" a ve znělce 84. položeno „listopisu" místo „cestopisu". Všechny tyto znělky byly otištěny teprve „v Dodatku" k vydání z r. 1852. Vyskýtají se však změny, dotýkající se celých slov, i ve znělkách, otištěných úplně totožně ve vydání z r. 1832., 1845. i 1852. Takž ve znělce 69. zpěvu I. jest ve verši třetím ve všech vydáních dřívějších „mé", ale ve vydání z r. 1862. „své", kteréžto proměna učiněna také ve znělce 80. zpěvu I., kde ve verši pátém a sedmém položeno „svými" místo „jejich", které jest ve všech vydáních dřívějších. Podobně

*) Viz v „Z let probuzení" na str. 62. knihy první. (Ostatně viz i ve „Spisech Jana Kollára" na str. 364.—371. dílu II.)

ve znělce 45. zpěvu IV. ve verši osmém položeno „jménem" místo „jméno".

Také tyto změny, dotýkající se celých slov, jsou celkem oprávněny, odstranivše některé poklésky Kollárovy, ale zmínku o tom učiniti bylo dojista žádoucno. Též o tom, že místo „nimiž" a pod. (totiž „n" na počátku, ačkoli nepředchází předložka), které jest ve všech vydáních dřívějších, dáno ve vydání z r. 1862. „jimiž" a pod., nikde ničeho nepoznamenáno.

Největší však vadou při změnách, které vydavatel z r. 1862. ve „Slávy Dceři" učinil, jest, že neprovedl jich důsledně, ba že dal do vydání svého vklouznouti také několika chybám, jichžto dříve nebylo.

Co týče se nedůsledností, Kollár psal všude ve všech vydáních — vyjímaje vydání z r. 1821., kde bezpochyby Jungmann změnil — „sem", „sme", „ste" místo „jsem", „jsme", „jste", ale vydavatel z r. 1862. píše dílem s „j" dílem bez „j", a to mnohdy v téže znělce, jako ve znělce 2. zpěvu I. a ve znělce 107. zpěvu II., ba dopustil se tím i hrubé chyby, napsav na př. ve znělce 46. zpěvu II. „by jsme". Podobně Kollár všude psal a vydavatel někde, jako ve znělce 122. a 124. zpěvu I. a ve znělce 85. zpěvu II., ponechal „preč", ačkoli jinde zaměnil je ve „pryč", jako ve znělce 64. zpěvu II. a 36. zpěvu V. a jako jest učiněno — bezpochyby od Jungmanna — ve vydání z r. 1821. Také „prej", které jest ve vydáních dřívějších, vydavatel ponechal na př. ve znělce 7. a 25. zpěvu IV. a ve znělce 91. zpěvu V. jakož i „najblažší" ve znělce 5. zpěvu II. a „cuzí" ve znělce 108. zpěvu V. Ve znělce 64. zpěvu I. vydavatel dal „jděte", ačkoli ve vydání z r. 1852. jest „jdite" — ve vydáních dřívějších znělky té není —, avšak ve znělce 71. zpěvu II. ponechal „přijmitež". Tolikéž ve znělce 16. zpěvu V. ponechal nesprávné „její", ačkoli ve znělce 80. zpěvu I. dvakráte položil „svými" místo „jejich", které jest ve vydáních z r. 1832., 1845. a 1852. Ve znělce 48. zpěvu III. napsal „úžasy" a ve znělce 50. téhož zpěvu „úkaz", ačkoli jinde píše na počátku „ou" místo „au" vydání dřívějších, ba také ve výkladě ke znělce 10. zpěvu III. napsal „údol", ačkoli ve znělce samé „oudol".

Co týče se chyb ve vydání z r. 1862., jsou na př. „vlašťovky" (dvakráte ve znělce 60. zpěvu II. a jednou ve znělce 63. zpěvu III.), „lecos" (ve zn. 68. zp. II.) a „posměchu" (ve zn. 99. zp. II.) místo

„vlaštovky“, „leccos“ a „posměchů“, jak správně vytištěno ve vydání z r. 1832., 1845. i 1852. Podobně ve znělce 43. zpěvu IV. ve vydání z r. 1852. — ve dřívějších vydáních chybí — jest vytištěno správněji pravopisem polským „Dzieje Prawodawstva“ nežli ve vydání z r. 1862. pravopisem českým „Děje Pravodavstva“. K tomu druží se také rozličné větší menší chyby tiskové.

Budiž i připomenuto, že ve vydání z r. 1862. psáno na př. ve znělce 103. zpěvu II. „zhůry“, ve znělce 40. zpěvu III. „nesti“ a ve znělce 90. téhož zpěvu „skvoucí“ místo správného „shůry“, které jest již ve vydání z r. 1821. ve znělce 42., místo „nésti“, které jest tamže ve znělce 79., a místo „stkvoucí“, které jest tamže ve znělce 82. Podobně ve znělce 9. zpěvu II. psáno „vedle“. ačkoli ve znělce 3. téhož zpěvu jest „vedlé“.

Proti tomu zase vydavatel měl opraviti a neopravil pravopisné chyby „onno“ ve znělce 2. zpěvu IV., kterouž opravil na př. ve znělce 84. zpěvu I. a ve znělce 8. zpěvu III., kde také bylo dříve „onno“ a „onny“ místo „ono“ a „ony“; chyba tato jest i v „Musejníku“, a to v ročníku 1827. ve znělce 11. (III. 105.) a v ročníku 1828. ve znělce 283. (IV. 20). Také místo „zůřiti“ (I. 24.) bylo dáti „zuřiti“ atd.

Takto znamenáme, že vydání „Slávy Dcery“ z r. 1862. má rozličné vady, a jest věru litovati, že Kollár sám neupravil básnické skladby své spisovnou češtinou ryzí; vydati ji zcela tak, jak vydána r. 1852., neprospělo by jí, a odstraniti z ní, co by každého českého čtenáře nynějšího uráželo, tak, abychom jí neuškodili, jest nesnadno.

Horší ještě však celkem jest vydání z r. 1868., v němžto vady vydání z r. 1862. jsou skoro všechny ponechány a kromě toho bohužel mnoho velmi nemilých přiděláno. Neníť vydání z r. 1868. „nezměněným otiskem“ vydání z r. 1862., jakž i nakladatel jeho se domnívá, vyjádřiv se tak písemně pisateli těchto řádků, nýbrž jest značně poměněno, a to bezpochyby vinou toliko sazečovou a korrektorovou, když ani nakladatel o změnách neví. Ostatně při většině změn jest úplně zřejmo, že vznikly vlastně jen omyly tiskovými, ač i některé, jak patrno, zúmyslně jsou učiněny.

Ze změn těch, opomíjejíce změny, které čtenář snadno za omyly tiskové pozná, uveďme si, že položeno na př. ve zpěvě I. ve znělce 33. „bodnout Ji v pyštěk nebo líce“ místo „bodnouti Ji

v pyštěk aneb líce", tedy dvě změny, z nichžto prvá ubírá verši jednu slabiku; ve znělce 37. přidáno ve verši 10. mezi „proč" a „dlels" slůvko „si", čímž verš má chybně o slabiku více; ve znělce 38. jest přídavné jméno „větrožalmý" místo podstatného „větrožalmy"; ve znělce 59. „kdybychom" místo „kdybysme"; ve znělce 60. „ucha" a „růžoplodné" místo „uška" a „růžoplotné"; ve znělce 119. vynecháno ve verši 10. „kde" a ve znělce 129. ve verši 8. „už" a ve verši 9. „ven"; ve zpěvě II. ve znělce 12. dáno „hnedle" místo „rychle"; ve znělce 18. přidáno ve verši 5. „se" a ve verši 10. položeno „a" místo „i"; ve znělce 21. „jest nám" místo „nám jest"; ve znělce 27. „prý" místo „prvý"; ve znělce 32. „městě" místo „městech"; ve znělce 35. „Slavovraha" místo „Slavovrahá"; ve znělce 40. „středu" místo „středku"; ve znělce 50. „vezti" místo „vesti"; ve znělce 51. „líbali" místo „líbáli"; ve znělce 54. „lhají" místo „lkají"; ve znělce 74. „cnost" místo „cnosti"; ve znělce 86. „chvěli" místo „chtěli" a ve znělce 132. „zpovinilo" místo „zpovinnilo"; ve zpěvě III. ve znělce 27. „přijda" místo „přijde"; ve znělce 48. „Tatar" místo „Tater"; ve znělce 87. „nesla" místo „snesla"; ve znělce 88. „pouti" a „stroje" místo „proutí" a „strojte"; ve znělce 119. „zplodil" místo „zplodnil" a ve znělce 121. „nějkránější" — dvě tiskové chyby v jednom slově! — místo „nejkrásnější"; ve zpěvě IV. ve znělce 19. „vlastenstvím" místo „vlastenectvím"; ve znělce 123. ve verši 12. „tu" místo „tak" a ve znělce 124. „milostná" místo „milostné".

Již z této řady změn, učiněných ve vydání „Slávy Dcery" z r. 1868. proti vydání z r. 1862., vysvítá jasně, jak ledabylo vydání to pořízeno. Kromě toho pak učiněno v něm množství ještě změn nepatrnějších, ale též úplně bez příčiny a zcela neprávem. Takž na př. položeno „jež" (I. 49., II. 120., III. 3.) místo „jenž", „křišťál" (I. 23.) místo „křištál", „první" (IV. 26.) místo „prví", „k Slávy Dceři" (III. 30.) místo „k Slávy Dceře", „litou" (II. 17.) místo „lítou" atd.

Proti tomu zase, co bylo změniti, zůstalo beze změny, ba jsou opakovány z vydání dřívějšího také některé velice makavé omyly tiskové, jako na př. „hnedby" (I. 5.) místo správného „hnedky" „mu" (I. 14.) místo „um", „téměr" (II. 82.) místo „téměř", „žížeň" (IV. 7.) místo „žízeň", „vzácnost" (IV. 75.) místo „vzácnot", „se" (IV. 104.) místo „si", „semnou" (V. 4.) místo „se mnou", „břechů"

(V. 108.) místo „břehů“ a pod. Odstraněno sice také několik nedůsledností, o nichžto zmínili jsme se při vydání z r. 1862., avšak nestalo se tak všude. Jestiť na př. psáno „jsem“ (I. 21., 31., 43., 60.), „jsme“ (I. 59.), „jste“ (I. 124.) místo dřívějšího „sem“, „sme“, „ste“, ale jinde (I. 3.; II. 42., 58., 71.; III. 31.; IV. 20, 25.) zase ponecháno toto, a stalo se tak i v téže znělce, jako na př. I. 44., II. 112., III. 35. Chyba pak „by jsme“, tímto vzniklá, vyskýtá se ve vydání z r. 1868. četně (I. 64.; II. 33., 46., 91.). Podobně užito někde (I. 122., 124.; II. 17.) „pryč“ místo dřívějšího „preč“, ale jinde (II. 85., V. 102.) „preč“ ponecháno.

Povšimněme si nyní podrobně obsahu „Slávy Dcery“, a to dle poslední její podoby. Při tom přihlédneme zároveň i ke všem vydáním ostatním, jakož i jinak všelico připomeneme si k tomu za rozličnými účely a potřebami.

„Předzpěv“ vyniká neobyčejnou silou básnickou a byl svého času v ústech veškeré probudilé mládeže. Jesti to elegie na zříceninách Slovanstva, elegie tak vznešená, že podobné jí není v našem písemnictví.

Kollár na pobřeží sálském patřil vlastním okem svým na ty zříceniny slavné a mocné severní říše slovanské. Jako bludný potomek Israelův s těžkým srdcem kráčí po posvátné půdě země Kanaan, tak přemohl zde útlocitného syna Tater nevýslovný bol při každém kročeji po hrobech zmizelých bratří slovanských. A jako druhdy Jeremiáš na zříceninách města Jerusalema tak sedával často, ve trudné myšlénky jsa pohrouzen, mezi lipami veimarskými, posvátnými stromy Slovanův, a jeho stísněné srdce ulevovalo si dojemnými písněmi, které slavnostně a lahodně zaznívaly tichou nocí do dálné jeho domoviny, a jindy zase z útrob srdce svého zvolal ve hlubokém žale:

Aj, zde leží zem ta před okem mým slzy ronícím*),
někdy kolébka, nyní národu mého rakev!

To jsou počáteční dva verše „Předzpěvu“, vzniklého účinkem dojmů na pobřeží sálském. Básník, rozhlédnuv se kolem a dojat jsa nešťastným osudem matky Slávie, zbité, porobené, hanou po-

*) Ve vydání z r. 1824. bylo „smutně slzícím“, což bylo metricky správnější, ač i nynější znění r. 1832., 1845. a 1852. bylo zcela správno, protože tam bylo „selzy“ místo „slzy“, a nesprávno by bylo bývalo „smutně selzícím“.

kálené, matky mroucí, a to v zemi, která z někdejší kolébky národu slovanského změnila se v jeho rakev, i jsa unesen city posvátnými a rozhárán hněvem spravedlivým, lká pak o několik veršů dále:

Ó, věkové dávní, jako noc vůkol mne ležící,
ó, krajino, všeliké slávy i hanby obraz!
Od Labe zrádného k rovinám až Visly nevěrné,[1])
od Dunaje k hltným[2]) Baltu celého pěnám:
krásnohlasý zmužilých Slavjanů[3]) kde se někdy ozýval,
aj, oněmělť už,[4]) byv k úrazu zášti, jazyk.
A kdo se loupeže té, volající vzhůru, dopustil?
Kdo zhanobil v jednom národu lidstvo celé?
Zardi se, závistná Teutonie, sousedo[5]) Slávy,
tvé vin těchto počet spáchaly někdy ruky[6]).
Neb krve nikde tolik nevylil černidlaže[7]) žádný
nepřítel, co vylil k záhubě Slávy Němec.

A po té, odsoudiv rozhořčeně toto nespravedlivé počínání si Němců, táže se:

Kde jste se octly, milé zde bydlivších národy Slávů,
národy, jenž Pomoří tam, tuto Sálu pily?
Sorbů větve tiché, obodritské říše potomci,
kde kmenové Vilců, kde vnukové jste Ukrů?[8])
Na pravo šíře hledím, na levo zrak bystře otáčím,
než mé darmo oko v Slávii Slávu hledá.

---

[1]) Obě ty řeky opouštějí zrádně své vlasti, v nichžto počátek svůj berou, přecházejíce z vlasti své slovanské do Němec.

[2]) Ve vydání z r. 1824. bylo „hltavým“, ale „heltavým“ z příčiny metrické nehodilo se do verše.

[3]) Ve vydání z r. 1824. bylo „Slovanů“, což bylo metricky správnější.

[4]) Ve vydání z r. 1824. bylo „oněměl již“; protože pak Kollár v dalších vydáních položil „už“ místo „již“, bylo přidati k „oněměl“ ještě „ť“, aby stala se poslední slabika slova toho polohou dlouhá.

[5]) = sousedkyně; vokativ ten utvořen jest od nominativu „souseda“. — Teutonové, německý kmen při moři baltickém osedlý.

[6]) Číslo množné tu místo dvojného, ježto nebyly to dvě ruce.

[7]) = inkoustu; bojoval mečem i pérem k záhubě Slávy.

[8]) Čtyři byly kmeny Slovanů polabských: Bodrci neboliž Obotrité, Lutici neboli Veleti, Vlčkové, Vlci a Srbové, které zase v jiné větve se dělily; k Luticům mimo jiné náleželi Ukrané. (Jak zněly verše ty prvotně, viz na str. 419.) — „Sorbů“ místo „Srbů“ ponecháno z příčiny metrické.

Rci, strome, chráme[1]) jejich rostlý, pode nímž se obětné
dávnověkým tehdáž pálily žertvy bohům:
kde jsou národové ti, jejich kde knížata, města?

Vypověděv potom zásluhy, které Slované ti získali si v těchto krajinách, pokračuje:

Národe mistrovský, jakové pak máš za to díky?
Rozšklubaný[2]) hnusné zpotvořenosti věnec.
Jak včely med zavoníc kradné se do úle cizího
hrnou stádně a pak matku i dítky bijí:
tak tu domu vlastní podroben pán, chytře mu vlezlý
soused ovil těžký smutně[3]) o hrdlo řetěz.
Kde spanilá v zelených hájech pěla písně Slavenka,
už hlaholem zpěvná ústa umlkla němým.
Kde z mramoru stály hromného paláce Perůna[4]),
z troskotaných sloupů teď psota chlévy dělá.
Kde k nebi své věžila staroslavná Arkona[5]) týmě,
zlomky drobí teď tam hostě cizího noha.
Rozbořené želejí zdi chrámů Retry[6]) pověstné,
kde čněly, už ryje tam hnízdo si ještěr a had.
Slávy syna k bratrům přišlého v ty kraje nezná
brat vlastní, aniže vděčně mu tiskne ruky.
Řeč ho cizí zarazí ze rtů a tváři slavenské,
zrak mu lže Slavjana, sluch klamy bolně kazí.
Neb tak přehluboko vtlačila znaky Sláva synům svým,
místo že jich vymazať nikde nemůže ni čas.

A jako národ, mezi kterýmžto v Jeně meškal, tak ani země, po které kráčel, nezdála se býti Kollárovi cizí; všude poznával tahy Slovanů násilím poněmčených, všude viděl majetek, o nějž oloupili Slovany závistiví sousedé Němci. I pěje o několik veršů dále:

---

[1]) Pohanským národům a mezi nimi také Slovanům bývaly „posvátné háje“ na místě chrámů, kde bohy své vzývali a ctili; srv. v „Rukopise královédvorském“ báseň „Záboj a Slavoj“, kdež o nich děje se zmínka.

[2]) Ve vydání z r. 1824. bylo „roztrhaný“; „rozšklubaný“ vyznačuje dojista silněji útisky míněné.

[3]) Řečeno prolepticky, t. j. soused ovil řetěz tak, že účinkem toho vzešel smutný stav národu slovanskému. (Jak zněly verše ty prvotně, viz na str. 419.)

[4]) Perůn, jeden z nejpřednějších bohů pohanských Slovanů, kterému přičítali, že hromem vládne a že sesýlá na zemi úrodný déšť.

[5]) Slavné druhdy město na ostrově Raně, v němžto byl pověstný chrám Svantovítův; dánský král Valdemar Veliký r. 1168. rozbořil Arkonu a odvezl její nesmírné poklady.

[6]) = Ratihost, Radegast, Radigast, hlavní město větve Slovanů polabských, Rataři, t. j. bojovníci zvaných, bylo v nynějším vévodství střelickém.

Národ i čest zmizeli, s jazykem bohové zde [1]) zanikli,
jen sama zůstává příroda nezměněna.
Les, řeky, města a ves změniti své jméno slavenské
nechtěly, než tělo jen v nich, ducha Slávy není.
Ó, kdo přijde tyto vzbuditi hroby ze sna živého?
Kým přiveden slušný k své bude vlasti dědic?
Kdo rce to nám místo, kde cedil svou někdy za národ
krev Miliduch [2]), kdo na něm sloup mu památky složí?
Kde hněvivý novotám, otcovskou prostotu bráně,
válčícím Slavjanům Kruk [3]) po slavjansku [4]) velel?
Neb kudy vítězný máchal meč v půtce Bogislav [5]),
a v pokoji šťastnou zákony řídil obec.
Už jich více není! s rachotem surového rekovské
články jejich zhoubný láme oráče lemeš [6]).

Ale muži nesluší kvíleti nad hrobem otců svých, nýbrž jest osvědčiti mu lásku svou činem slavným, velebným, jest apoštolovati mu ve středu svých bratří rodných, ve středu porobeného národu a hlásati víru novou, víru slibující svobodu a budoucnosť. A tak Kollár, ulehčiv srdci svému verši dřívějšími, postavil se v čelo národu slovanskému jako mocný křisitel a věštec, hlásající s přesvědčivostí uchvacující a vše porážející víru v lepší budoucnosť Slovanstva, [7]) a rozhrnuv pošlapaný prapor Slávie, jal se pronášeti tuto útěchu:

Avšak [8]) umlkni, tichá, na budoucnosť patři, žalosti,
osluněným rozptyl mráčky myšlének okem.
Největší je neřesť v neštěstí láti neřestem,
ten, kdo kojí skutkem hněv nebe, lépe činí.
Ne z mutného [9]) oka, z ruky pilné náděje [10]) kvitne,

---

[1]) V polabských krajinách.

[2]) Vůdce kmene polabských Srbů.

[3]) Kníže Bodricův.

[4]) Prvotně bylo „slovansku“, což jest metricky správnější.

[5]) Bogislav, oblíbené jméno knížat slovanských v baltických krajinách, z nichžto Bogislav XVI., kníže pomořanský, byl poslední svého rodu, po němž Pomoří dostalo se dílem Švédsku dílem Braniborsku.

[6]) = radlice.

[7]) Viz i ve článku „Naděje v budoucnosť Slovanstva“ od Fr. V. Jeřábka v „Osvětě“, roč. 1877., na str. 346. a 347.

[8]) Na konci elegie pronášívána naděje v příjemnější, lepší budoucnosť.

[9]) = kalný, smutný, truchlivý.

[10]) Zde prvá slabika za příčinou metrickou zdloužena.

tak jen může i zlé státi se ještě dobrým.
Cesta křivá lidi jen, člověčenstvo svésti nemůže,
a zmatenost jedněch často celosti hoví.
Čas vše mění, i časy, k vítězství on vede pravdu,
co sto věků bludných hodlalo, zvrtne doba.

Verši těmi končí se „Předzpěv", který dle starého pořekadla „Dobrý počátek dobré znamení" dává nám již nejlepší zvěsť o básni samé.

Týkaje se „Slávy Dcery" samé, Kollárovi skládajícímu ji, byl vzorem Petrarka*) a Dante**). Jako Petrarka svoji Lauru tak Kollár opěvá v prvých třech zpěvech svou Mínu, uživ k tomu téže vnější podoby znělkové; zároveň však, učiniv ideálem své poésie vlasť, národ a Slovanstvo, hlásá nadšeně lásku k vlasti, velebí horoucně slavné děje slovanské a jejich původce, líčí důtklivě křivdy, kterýchž utrpěl národ slovanský, a vybízí ohnivě i rázně vrstevníky své k činům velikým, ku práci společné a usilovné za účelem, aby národ utištěný povznesl se zase k bývalé slávě. Jsou to buďto vroucně vlastenecké elegie, vzniklé vzpomínkami na dřívější slávu Slovanstva, buďto mohutné, úchvatné ódy, rozjímající o přítomnosti a povzbuzující ke svornosti nebo zatracující odpadlíky. Kollár, vida slovanské kdysi země zcela poněmčené, lká z minulosti Slovanů těch, vylévaje hoře srdce svého nad hroby vypleněných a umořených kmenů dojemnými žalozpěvy, truchlí pláčem usedavým, žaluje trpce na vrahy a nepřátely Slovanův, avšak, upíraje svůj hled do budoucna, nezoufá si, nýbrž probouzí a rozněcuje hlasem velebným k mužným činům, aby nesvorní národové slovanští vymanili se z poroby a chrám „Slávy" společnou rukou opětně „zbu-

*) Francesco Petrarka (naroz. r. 1304. v Arrezu v Toskánsku) žil za mládí svého ve Francii a básnil v řeči latinské a vlašské. Petrarka jest největším lyrickým básníkem národu vlašského a byl pro latinské své básně, nyní téměř již zapomenuté, v Římě za básníka korunován. Zemřel r. 1374. na venkovském sídle svém blíže Padovy.

**) Dante Alighieri narodil se ve Florencii r. 1265. Když podlehla strana, které se byl za nastalých různic v jeho vlasti přidržel, Dante byl z vlasti své vypovězen. Tu nastal mu život velmi nepokojný: 19 let bloudil jako vyhnanec z místa na místo, až konečně, hořem jsa překonán, zemřel v Ravenně v 56. roce svého života. Jeho „Divina comedia", skládající se ze 100 zpěvů, rozpadajících se ve tři části „Peklo", „Očistec" a „Ráj", přeložena do češtiny Jaroslavem Vrchlickým.

dovati hleděli, a okem věšteckým vidí všechny Slovany, ani spojeni jsou v jediný národ bratrský, v národ mocný a slavný, i prorokuje jim ideálnými obrazy velikolepou budoucnosť; vedlé toho hned staví nebe, by tam opravdivé Slovany a příznivce Slovanův uhostil, hned zase klene peklo nepřátelům jejich, totiž ve zpěvě čtvrtém a pátém, v nichžto mu byl vzorem Dante, jak níže bude vyloženo.

Zpěv prvý básník začíná znělkou:

V onom kraji, kde se květorouchá
Sála dolinami rozstřela,
po nichž někdy silná kráčela
pověstného noha Miliducha [1]),
Sláva, že ji čas a zloba hluchá
zhanobily, k nebi úpěla,
rada bohů přijdouc zavřela
k její křivdě nakloniti ucha.
Přemítáno dlouho o náhradě,
každý z bohů vroucně rozpráví,
jeden to a druhý ono radě;
v tom cos Lada [2]) Milku [3]) šepce hezká,
ten aj pannu stvořiv představí,
a sněm tichne, žasne, chválu tleská.[4])

Básník, chtě opěvati lásku k milence a lásku k národu svému zároveň, aby vyhnul se této dvojici, utekl se ke zvláštnímu pro-

---

[1]) Viz na str. 450. tohoto spisu.

[2]) V bajesloví slovanském bohyně mladosti, krásy, lásky a plodnosti.

[3]) Milek tolik co Amor, bůh lásky.

[4]) Znělka tato prvně otištěna byla v časopise „Čechoslavu", roč. 1822., o čemž učiniti zmínku bylo již na str. 419. tohoto spisu. Protože však mnohé z knih a časopisů českých období předbřeznového jsou již bohužel velice vzácny, stalo se, že pisateli těchto řádků „Čechoslav" *úplný* dostal se *pozdě* do rukou, a tím vznikl v archu 27. a 28. omyl ve příčině *čtyř* znělek. Byly totiž otištěny v „Čechoslavu" dvě znělky (I. 1. a I. 24.) r. 1822. a dvě (I. 49. a III. 39.) r. 1823., o nichžto výše řečeno, že byly otištěny prvně teprve r. 1824. O podobě čtyř těchto znělek promluvíme si tedy dodatečně při dotyčných znělkách nyní, a jest opraviti dle toho str. 420., 423., 432. a 433. Znělka I. 1. má v „Čechoslavu" ve verši prvém „Tam v tom" místo „V onom", ve verši čtvrtém „noha slovanského" místo „pověstného noha", ve verši šestém „dávno tisknou" místo „zhanobily", ve verši devátém „přemítánoť mnoho" místo „přemítáno dlouho", ve verši jedenáctém „toto" místo „to a", ve verši dvanáctém „šepne" místo „šepce" a ve verši třináctém „Mínu" místo „pannu".

středku básnickému. Bohyně Sláva, matka všech Slovanů, „že ji čas a zloba hluchá zhanobily, k nebi úpěla“; rada bohův uznává křivdu Slávě učiněnou, přemítá o náhradě, kterou by jí dáti měla, až Milek, bůh lásky, „pannu stvořiv představí“. Pannou tou jest „Slávy Dcera“, kterýmžto jménem, jak již i výše (na str. 364.) řečeno, Kollár rozuměl i milovanou svoji Mínu i vlasť všeslovanskou. Tak milenka Kollárova jest náhradou za všechny křivdy národu slovanskému učiněné; Kollár, an opěvá svoji Mínu, opěvá s ní zároveň všechny strasti svého národu.

Vypravuje pak Kollár v prvém zpěvě, že na Sále poznal „Slávy Dceru“ (svoji Mínu), které, jakožto obsahu všech ctností ženských, své srdce zasvětil, a opěvá ji i slasti s ní zažité a lásku vůbec.

Ukázkou veršů milostných, jimiž opěvá Mínu, buďte tyto znělky:

Není to zem ani nebe zcela,
co se z tváři[1]) Její vyskytá,
svatosť je to v kráse zavitá,
duše božská v útlé cloně těla.
Hned mře láskou, hned zas, jakby chtěla
vzhůru letnouť, city zamítá,
do ruk běží, aj v blesk rozlitá,
světy hvězd Jí plynou vůkol čela:
ba si, tuším, všudypřítomnosti
ode bohů samých půjčila,
anť mi veždy v očích, v obraznosti.
Ó, rci přece, družko rozmilá,
jsili trupel[2]), ať si trudu spořím,
čili anděl, ať se tobě kořím.

(Znělka 18.)[3])

Těžko zříti ovšem, když se v krásy
zlaté na Tatrách den obléká,

[1]) Položeno správnější „tváři“, třeba že tak bylo toliko r. 1821. a 1824. a třeba že ve všech vydáních pozdějších jest „tváře“; jiné změny, později ve znělce té učiněné, viz na str. 400. a 401.

[2]) trupel = kus něčeho nevydělaný, v hrnčířství pak = kus hlíny struhem ostrouhaný a okulacený, ale ještě nezválený, odkudž v naší znělce = člověk z hlíny stvořený. V Bibli bratrské čteme: Lidé jsou trupel hlíny.

[3]) Znělka tato byla přeložena také do angličiny, a překlad ten otištěn i v „Národní bibliotéce“ na str. 376. čtvrtého svazku Čelakovského spisů.

um se tu v cit, tělo člověka
v peruť mění, na ach! jeho hlasy;
mutno srdci, když mrak slunce hasí
a hrom láme dřeva stověká,
strašno, kdy rty Etna rozsmeká,[1])
lká zem, bledne měsíc hvězdovlasý:
přece toto všecko snadno snesu,
ale pohled její nevinný,
tohoť nelze, leč se celý třesu.
Pohled Její! ó, mlč nyní, vtipe,
srdce, mluv, jak jeden jediný
střely, světy, bohy do mne sype.
(Znělka 20.)[2])

Snadno bylo voliť Parisovi
jednu ze tří v řecké pustině,
když mu různem stály bohyně
rozdělené krásou, mocí, slovy;[3])
oči lehko snesou, když se nový
řádně za darem dar vyvine,
zniklý v srdci druhým pomine
účinek, an čas i místo hoví.
Ale komu dáno směle zříti
tam, kde v těsném blesku směsice
všech krás duše, těla vůkol svítí?
Já si oči rukou musím krýti,
anť se v jedné ona trojice
bohyň jedním rázem na mne řítí.
(Znělka 22.)[4])

Tolik může hle moc pěkné tváře!
Včera zvána byla ku bálu,
a když uvedla Ji do sálu
zdvořilého ruka hospodáře,
okouzlila svíc a perel záře
tak Ji, jakby byla z křištálu,
až ples ten jen Její na chválu,

---

[1]) T. j. když Etna počne soptiti; rozsmekati = roztrhnouti, rozvázati.

[2]) Znělka tato byla otištěna již ve vydání z r. 1821. a byla 6. (Viz o ní na str. 400. tohoto spisu.)

[3]) „Paris“ byl syn krále trojského Priama a Hekuby. Ty pak tři bohyně byly: Venus (krása), Juno (moc), Minerva (slovo, moudrosť).

[4]) Znělka tato byla otištěna již r. 1821., a to na místě 8. (Viz o ní na str. 401.)

hoch se každý změnil na modláře.
Jiné dívky stály jako vryté,
aby neztratily ctitelů
bleskem krásy snad a okrasy té;
dnes pak zní už rozmluv na tisíce
o Ní v chalup zděch i kaštelů[1]),
takže pro stud nikam nechce více.
(Znělka 23.)[2])

Maluj obraz, jenž se září hravou
na anděla strojí změniti,
duši jeho téměř spatřiti
přes jasnotu těla pronikavou;
oko musí k nebi víru zdravou,
k zemi lásku čistou svítiti,
avšak nesmí čelo zuřiti
na hubinku sladce usmívavou;
dva se věnce viňtež vůkol vlasů,
v kterých jako barvy duhové
kvítky chvějí věků všech a pásů:[3])
ale všemu tomu vdechni ženství
slavenského tahy kouzlové,
máš Ji aspoň v chudém podobenství.
(Znělka 24.)[4])

Příroda se ze všech živlů všudy
kvítek jala stvořit nesvadlý,
v němž se v sličné změně zrcadlí
nebe, země, hvězd a slunce proudy.
Než um Pallas[5]), Lada sladké pudy
místo vůně po něm rozkladly,
Kupid[6]) s Milkem lístky pokradli,
točíce z nich tři dny každé údy[7]).

---

[1]) „kaštel“ neboli „kastel“ z latinského „castellum“ = tvrz nad městem, pevnůstka; zde míněny vůbec ony domy, které jsou protivou chalup.

[2]) Znělka tato prvně otištěna byla teprve r. 1832.

[3]) všech pásů = všech podnebí.

[4]) Znělka tato prvně otištěna byla, jak již výše (na str. 452.) řečeno, v „Čechoslavu“, roč. 1822., a měla tu ve verši třetím „v něm lze“ místo „jeho“, ve verši desátém „duchové“ místo duhové“ a ve verši třináctém „slovanského“ místo „slavenského“.

[5]) Pallas Athéna, řecká bohyně věhlasu neboli „umu“.

[6]) Kupid = Amor.

[7]) Ve vydání z r. 1821., odkud znělka tato zcela bez proměny jest otištěna, vytištěno „oudy“ a v „Poznamenání“ k tomu řečeno: „Touže, oudy,

A vše tyto bohů větších dary
okouzlily vděky nevinně
stříbrem hlasu, hnutí lehkých čáry.
Kdo Ji uzří, stane, sám se ptaje:
Jakž pak přece tato bohyně
z řeckých hájů přišla v naše kraje?
(Znělka 36.)

Co jest slunce jitru spanilému,
měsíc noci, hvězda plavcovi,
kvítek včele, voda mřenovi[1]),
slavíkovi hájek zpěvavému;
co jest čerstvý chládek pocestnému,
ovci tráva, křídla orlovi,
koruna a berla královi:
to jest srdci milenka má mému.
Co jest jaro mezi roku díly,
perla mezi kovy drahými,
mezi větry zefyreček[2]) milý;
co jest růže mezi květinami,
palma mezi stromy jinými:
to jest Ona mezi panenkami.
(Znělka 47.)[3])

Nikdy takým záře šarlatová
východ nejasnila plamenem,
jaký v tomto zraku spářeném,
blesk a oheň Lada vždycky chová;
nikým takým štětka[4]) jara nová
růže nebarvila červenem,
jako v obličeji vznešeném
rdí se tuto květobrána rtová.
Aniž bylo pružnatější zlato
v luku Svatopluka tětivy,
jíž svět ztřásl, jako náruč tato.
A co bajka vymyšlená říká,

---

proudy a p. vyslovují Slavané i Moravané túže, údy, prúdy atd., odtud rýmy v zněl. 12. a j.“ (Znělka ta jest v onom vydání totiž dvanáctou.) O poznámce té zmínka stala se již na str. 399.

[1]) Mřen (= mřenka) položeno tu synekdochicky místo ryby vůbec.

[2]) Zefyros slul Řekům západní větřík, vyznačující se jemným vánkem, tedy velmi příjemný.

[3]) Znělka ta otištěna byla prvně teprve r. 1832.

[4]) štětka = štětec k malování.

ejhle, tu je skutek pravdivý,
noha, jenž se sotva země týká!
(Znělka 49.)[1]

Jakby všecky ctnosti vůkol stály,
když Ji ruka boží tvořila,
ta puk duše v růži nosila,
ta zpěv, ta ples vedla, jiné hraly;
stroj spal ještě, jen se rtíky smály,
houfem chasa božská kvapila,
by veň dar svůj každá vložila,
tvor vstal živý, ctnosti odlétaly:
tak vše při Ní útlé, čisté, lehké,
tak vše kryje stydu opona,
že to nelze vypsat ruce křehké;
ve tmě tak z Ní line oslona,
ba i ve dne, jestli při Ní sedím,
radše[2]) v slunce než Jí ve tvář hledím.
(Znělka 50.)[3])

Sotvy že se smělší opováží
cit jen hnouti v Její blízkosti,
týmž, co plamen valí do kostí,
zřením zemskost celou k prachu sráží;
zřídka přízní, vždy jen slibem blaží,
vnady kryje v roucho vážnosti,
jakby tábor z nebes výsostí
strašnou vůkol oblehnul Ji stráží:
mně ctnost kvete, kde jsem lásku rozsel,
v Cypru Vestě[4]) oběť pramení,
v tváři Milka přišel vyšší posel.
Takto láska předčí sama sebe,

---

[1]) Znělka tato prvně otištěna byla, jak již výše (na str. 452.) řečeno, v „Čechoslavu“, roč. 1823., a to zcela tak jako ve všech vydáních pozdějších; pouze ve verši čtrnáctém prvotně vynecháno „se“, což stalo se dojista jen omylem tiskovým.

[2]) Komparativ adverbia „rád“ má tyto tvary: raději, radše, radš, radější, radč, radči, radějše, radějie, radějé, raděj, rači, rejši. (Viz v Kottově „Slovníku“ na str. 7. dílu III.)

[3]) Ve vydání z r. 1821. znělka ta byla 18. (Viz o ní na str. 404. tohoto spisu.)

[4]) Na ostrově Cypru Vesta (Venuše) byla zvláště ctěna; Vesta jest bohyně čistoty.

mění vášeň v čisté tušení,
kdo zem hledá, dá mu jak mně nebe.
(Znělka 61.) [1]

Nejen ona růžokvětná líčka,
rtové k políbení spiknutí,
i vaz pyšný, hrdlo labutí,
šťastná zlatých vlásků po něm hříčka;
čelo slunné, klidný oblouk víčka,
očí přísných vábné kynutí,
lkavý úsměch, tajná vzdychnutí,
i slov němá sladkých polovička:
vše mé srdce k bojům bádá chybným,
tisíc zloboh Milek spojuje
nástrah klamem navnazených slibným;
Ona sama učí ujíť želu,
kolikráte tělo bojuje
proti duchu, a duch proti tělu.
(Znělka 84.) [2]

Oči! oči! modré, milostivé,
ó, vy perly v květu rozvitém,
v nichž se zem i nebe s blankytem,
jako v řece svítí zrcadlivé.
Vyznám, že jen u vás, školy živé,
ctnosť jsem spatřil v blesku věčitém[3]),
ale nač jste při tom podkrytem [4])
vlily do mne jedy oklamlivé?
Nač mi zhoubce prvé vaše zření
do dna srdce mého vhnízdilo,
jenž můj život střelou smrti plení?
Avšak hodno výhosť dáti zemi,
komu při pohřebu svítilo
takovými nebe pochodněmi.
(Znělka 86.) [5]

---

[1]) Ve vydání z r. 1821. znělka ta byla 19. (Viz o ní na str. 405. tohoto spisu.)

[2]) Ve vydání z r. 1821. znělka ta byla 23. (Viz o ní na str. 406. tohoto spisu.)

[3]) „věčitý“ na Slovensku znamená „věčný“, „stálý“.

[4]) = potaji; podkryt = záslona.

[5]) Ve vydání z r. 1821. znělka ta byla 25. (Viz o ní na str. 406. tohoto spisu.)

Vy, pstré louky, a vy, hustým nízká
křovím lemovaná údolí,
vplette krásy ve své okolí,
které na vás oko Její blýská;
potok jasna, barvy nechať získá
květ a zrostu hrdé topolí,
i pták sladčeji ať šveholí,
pastýř a žnec radostněji výská;
větry, vějte voňavěji lesem,
zmnožte hry svých duchů, jeskyně,
pahrbkové, poskakujte plesem;
nebo obraz takového rámu,
jak sám jest a jaká bohyně,
takového hodna jest i chrámu.
(Znělka 92.) [1])

Odkud snesl všecku látku Milek
k slití útlé této ručičky,
míru k článkům, k měkké teničký
hedbáv pleti, k loktům sněhu bílek?
Odkud červec k bludným tokům žilek?
Z kterých korun ony perličky
k pěti prstům a kde tkaničky,
jimiž spojil vtipně každý dílek?
Ó! co rámě, jímž se stkvěla Leda [2])
proti ní, neb kterým Angelo [3])
k řeckým mistrům přilstiti se hledá!
Spi jen tiše, sladká ukrutnice,
co by ti už mroucí prospělo
srdce raniť, na němž ležíš, více.
(Znělka 94.) [4])

---

[1]) Znělka ta prvně otištěna byla teprve r. 1824., a to na místě 34. (Viz o ní na str. 421. tohoto spisu.)

[2]) Leda, manželka Tyndara, krále lakonského, kterou básníci krásnorukou nazvali.

[3]) Angelo Michael Buonarotti, znamenitý malíř, řezbář i stavitel, žijící kolem r. 1500. Rafael, dojat jsa krásou jedné jeho sochy, postavil jej vedlé řeckých mistrů Feidia a Praxitela. Angelo, by také jiné v tomto, sobě pochlebném domnění potvrdil, dal sochu Amora zakopati, ulomiv jí prve jednu ruku. Socha ta, náhodou nalezená, byla vyhlášena ode všech znalců za dílo z nejstarobylejších a nejmistrovnějších, a proneseno, že ani Angelo by něco podobného učiniti nemohl. Tu Angelo ukázal onu ruku, kterouž uschoval, a tím zahanbil své nepřátely.

[4]) Ve vydání z r. 1821. znělka ta byla 29. (Viz o ní na str. 407. tohoto spisu.)

Při pohledě, jehož vážnou zpouru
milosť libě krotí pochlebná,
tvář Ji oslavuje velebná,
jakby dnes jen zletla z nebes kůrů;
při postavě pyšně pnící vzhůru,
údů blesk a hnutí ohebná,
v stavu krásou ústa hudebná
unaviti všechněch Troubadourů[1]).
V ten čas, kdybys klekna úcty platil
skroušnou ctnostem Jejím poklonou,
úmor by tě v náruč Její sklátil,
zde, by různých poloučily stránek,
Lada v jednom těle s Madonou
svorný sobě udělaly stánek.
(Znělka 102.)[2])

Tak teď prostě a tak jemně stojí,
ach, tak krotce a tak vznešeně,
plná ohně a tak studeně,
smělá je a tak se přece bojí;
tak mře želem, tak se k smíchu strojí,
jasným okem tak zří zmateně,
tak chce mnoho, touží skroušeně,
tak nic nechce při vší tužbě svojí.
Aj hle, modla k tomu hotová
jako, kde dva bohové se sváří,
mezi nimi třetí hospodaří;
leť tam k Tibru s lístkem, holoubátko,
aby hned sem přišel Canova[3])
a vzal mramor se sebou i dlátko.
(Znělka 119.)[4])

Takto tedy Kollár opěvá svoji Mínu... Ovšem obrazu nějak o ní přesného a jasného nám tím nepodal...

---

[1]) Troubadourové byli šlechtičtí básníci a zpěváci ve středověku, zvláště v jižní části Francouzska. Zpívaliť o kráse, lásce, zdvořilosti, rytířstvu romantickým slohem.

[2]) Znělka tato prvně otištěna byla teprve r. 1824., a to na místě 41. (Viz o ní na str. 421.)

[3]) Antonio Canova, slavný sochař italský, žijící v letech 1757.—1822. Jeho díla jsou všecka krásného slohu; zvláště pohledu ženskému uměl podivnou milosť propůjčiti.

[4]) Znělka tato prvně otištěna byla již r. 1821., a to na místě 32. (Viz o ní na str. 409.)

Ukázkou veršů, jimiž opěvá lásku vůbec, buďtež otištěny tyto znělky:

Láska, totiž pravá, ne ta bajná,
nikdy sama jedna nechodí,
jako z matky se z ní narodí
hned i pravda i ctnost nebedajná;
kam se pohne, nevinnost ji hájná,
náuka, česť i síla sprovodí,
a co náboženstvu lahodí
více nežli lkání její tajná?
Naděje a radosť v tváři její
jako ranní rosa u růže
jarokvětné spanile se stkvějí;
láska jest všech velkých skutků zárod,
a kdo nemiloval, nemůže
ani znáti, co je vlasť a národ.
(Znělka 25.)

Nechápám jak, ale srdcem smělým
vyznám to, co cítím skrytého,
totiž že mne láska celého
vítězstvím svým proměnila stkvělým;
ze chladného učinila vřelým,
povolným a krotkým z přísného,
nepřestrašenlivým z plachého,
ze smutného jasným, převeselým.
Ona všecku svlékla se mne školu,
aneb raději jen smířila
se životem rozkošně ji spolu,
takže nevím sám teď, jak jsem schodil,
či se země tato znebila,
či jsem já se celý znovu zrodil.
(Znělka 26.)

Nikdo ještě lásky nevystihnul
povahu a vládu čarovnou,
Bůh sám nejvyšší ji královnou
učinil a na trůn světa zdvihnul;
potom okem všemocnosti mihnul
v říši tělesnou i duchovnou,
a aj, hned se s tužbou milovnou
veškeren tvor k berle její přihnul.
Proto ona v celém světě věje,
ve hvězdách i prášku křídlatém,

jejžto větřík z květu na květ seje
vede k sobě duše oddálené
po života běhu klikatém,
jak mne až sem k Sále olípené[1]).
(Znělka 29.)

Nezáleží láska v surovostech
Hottentotů aneb Huronů,[2])
ale ani v přísných Katonů[3])
aneb suchých Aristarchů[4]) ctnostech;
já jsem zkusil, kdo jste v pochybnostech,
mně víc věřte než snům Platonů[5]),
láska žije beze zákonů
v sladkých, avšak čistých maličkostech:
Sokratické žerty, okamihy
milostné a bavné klevety,
byť i z páně Rozvodovy knihy[6]),
nezbedné hry, vzdorky dovádivé,
vděčné obtulky a štěbety,
toť jsou živly lásky opravdivé.
(Znělka 34.)

Co jest láska? Bída nevyhnutná,
protimluv je a hosť nezhostný,
chladný oheň, smutek radostný,
sladká hořkosť jest a radosť smutná;
milá rána, trávenina chutná,
žalosť smíšná a smích žalostný,

---

[1]) = lípami obrostlé; lípa připomenuta tu, poněvadž byla Slovanům stromem posvátným.

[2]) „Hottentoti", afrikánský, divý, ošklivý, ve stavu hovadství žijící národ. — „Huroni", surový národ v severní Americe.

[3]) „Kato", Říman vyhlášený přílišnou přísností a ostrostí zvláště proti mravům a šatstvu ženského pohlaví.

[4]) „Aristarch" učený, ale tuhý a kousavý kritik v Alexandrii, jenž i v Homérových zpěvích mnohé věci hanil.

[5]) „Snům Platonů." Platonská láska jest milování ideálu, čisté netělesné cítění krásy a odtud plynoucí blaženosť, ne tak skutečné požívání jako raději líbezné považování krásy.

[6]) „Z Rozvodovy knihy." V „Musejníku", roč. 1829., na str. 53. sv. 4. čteme: „Byl pan Rozvoda v Čechách zeman jeden, o kterém pravívali, že měl „Libros Klevetarum", t. j. rád zapisoval, když kdo co pravdě nepodobného rozprávěl; byl člověk kratochvilný a šprýmovný." Odtud vzniklo také přísloví: „Hodí se panu Rozvodovi k zapsání."

zdravá nemoc, katan milostný,
rozkošný hrob a smrť neukrutná.
I já cítím, že, co k ní jsem přistal,
sám jsem uťal větev pod sebou
a lep na svá vlastní křídla schystal;
nyní padmo letmo dolů třískám[1]),
Ikare[2]), ach, a snad za tebou,
a v tom pádu ještě sobě výskám!
(Znělka 44.)

Láska není veždy plodem snažných
záměrů a vůle následkem,
aniž běží slavným za předkem,
z titulů se směje mnohovážných;
jako chlouby tak i soků strážných
štítí se a skrývá před svědkem,
ona není k cíli prostředkem,
ale sama cílem citů blažných.
A co nejvíc hodno pozornosti,
jest, že lásku svár a různice,
bol a dálka nemdlí, ale rostí[3]);
jako mrak a hromobitné moci
světlo růžoprsté dennice
zjasnějšují po bouřlivé noci.
(Znělka 101.)

O zvláště jemném útlocitě milencově svědčí znělka 56.:

Pakli nechceš tyto zanechati
tvrdé úmysly a postupky,
tedy aspoň mezi holoubky
svoje rač mne, prosím, počítati;
a když ráno budeš volávati
holous! holous! na ně zpod houbky,
dovol, ať se v jejich zástupky
i já ještě mohu přimíchati.
Mnohem krotší nežli oni budu,
jestli slíbíš i mně hověti

---

[1]) třískati = třeskati = třesk dělati.

[2]) Ikaros v řeckém bajesloví syn Daidalův, jenž osvobodil se zároveň s otcem z kretenského vězení pomocí umělých, z vosku udělaných křídel, která však, když Ikaros tuze přiblížil se ke slunci, se rozpustila, a on u ostrova Samu spadl do moře, po něm ikarským nazvaného.

[3]) rostí = činí růsti, od „rostiti“ = činiti, by něco rostlo, v polském nářečí.

v takovémto žertohravém studu!
Neuslyšíš ani křídel šustek,
tak chci na loktech Tvých seděti
tichounce a cukr bráti z ústek.

Tolikéž útlocitným a žertovným rozmarem milostným vyznačuje se znělka 60.:

Jedenkráte, když sen tuhý sklíčil
Její unavené očinky,
polibek jsem za půl hodinky
pravoslavský dávati se cvičil;
ne jak Říman, Řek a Němec líčil
v básněch ony vilné šibřinky,
ale čisté, řádné hubinky,
jakových zvyk bratrům Rusům žičil [1]).
Totiž takto líbal jsem svou družku:
ode čela dolů ku brádce,
potom křížem ode ucha k úšku;
na té cestě dvakráte se přijde
k oné růžoplotné zahrádce
rtíků, kde vstříc duše duši vyjde.[2])

Podobně rozkošnou jest znělka 83. a 96.:

Ještě spí! ó, ticho, srdce hlasné,
ticho, kroky, mlčte, ptáčkové,
a vy, síně této duchové,
leťte k horám, zhaste slunko včasné!
Hřích by tu byl nedbať doby krásné,
nevděk minouť štěstí hotové;
vůle, nedli, polib růžové
krotce rtíky, polib čelo jasné!
Sotvy že se blíží ruka třesná,
z tváři odkryt clony hedvábné,
ant se v pěkném schytí hněvu ze sna;
tři sta blesků na vše strany sláno,
uzří smělce, oči půvabné
sklopí, krotne, šeple: „Dobré ráno!“[3])

---

[1]) = dopřál.

[2]) Znělka tato a předcházející 25., 26., 29., 34., 44., 101. a 56. prvně otištěny byly teprve r. 1832.

[3]) Znělka tato prvně otištěna byla již r. 1821., a to na místě 22. (Viz o ní na str. 406.)

Předkem se už té mi po hodině
srdce v tužbách sladkých rozlije,
ve které si spolu lekcie
dáváme v naší mateřčině;
nebo tu jsou všecky přítelkyně
Slávy při nás, Músy, Gracie[1]),
k nimž i žert a smích se přivije
s rukotisky v libé míšenině:
ona svému srbskolužickému
mne, já zas Ji učím nářečím
jiným, zvláště československému;
za každou jest chybu určen trestek
hubinka, s tím ale bezpečím,
aby její neslyšáno chřestek.[2])

V tyto a podobné znělky milostné Kollár vplétá tu a tam již i ve zpěvě prvém znělky též o poněmčení tamějších krajin slovanských, jako na př.:

Jako chodí opuštěná máti,
když jí pomrou dcery, synové,
každodenně v rouše smutkové[3])
k miláčků svých hrobům naříkati;
tak já k ní se mohu přirovnati,
chodě k vám, ó, Srbů hradové,
Kunice, Krain, Lobdy rumové,[4])
nad vašimi předky plakávati.

---

[1]) Gracie = Charitky, bohyně vnady, veselosti, krásy a půvabu ve přírodě i v životě lidském.

[2]) Znělka tato prvně otištěna byla teprve r. 1832. (Viz i druhou část poznámky **) na str. 364.)

[3]) Nominativ jednotného čísla jest „roucha smutková“.

[4]) „Kunice“, něm. Kunitzburg, hrad zbořený a ves asi hodinu níže Jeny nad Sálou. — „Krain“ srov. kraj, kraina, krajní na hranici vystavený hrad, také nad Sálou níže Jeny, něm. Crainberg. — „Lobda“ = Lobeda, městečko i hrad pustý výše Jeny asi půl míle. Kollár ve „Výkladě“ (na str. 17.) dodává k tomu mimo jiné: „Vůkol Jeny a v celém okolí sousedství na obojích břehách Sály nalézají se posavad mnohé, od Slávů někdy založené i obývané, nyní sice už změněné, avšak původní slavská jména s maličkou proměnou na sobě nesoucí města, vesnice, ku př. mimo výš jmenované: Gospoda, Velnice, Sorbice, Sorba, Droganice, Modelvice, Černovice, Kosnice, Kostrice, Priznice (snad Březnice), Radigast, Chotislav, Luža, Vrbice (Fröbitz), Horba, Lidnice, Holice, Horšice, Myslevice, Kvetice atd.“

Od vás nesu ke Sloupsku a Míšni
svaté horkých slzí obětě,
kde rty Němec slavskými se pyšní;
sotva že zde city poustydly,
vedou k Retře mne a k Vinetě
Dervan, Mík a Bělbog zlatokřídlý.[1])
(Znělka 17.)[2])

Jedna matka měla nebohatý
statek; na něm roli s úrodou,
soused zloděj, bydle za vodou,
přišel a vzal všecko, nestydatý;
slala syna aspoň na požatý
lán ten klasy sbírat za škodou,
a aj! na strništi náhodou
našel ještě klas on ryzozlatý.
Totě bajka, asnad[3]) někdo zvolá,
plná šumilebých[4]) pověrek!
Neníť, bratře, nýbrž pravda holá;
Sláva totiž jest ta hospodyně,
klasník já, a zlatý paběrek[5])
zašlých Srbů jest má přítelkyně.
(Znělka 51.)[6])

Právě tisíc tři sta dvacet sedm
roků počítal svět křesťanský,
když dán onen zákon tyranský
nakvašený nelidskosti jedem:
aby Sála nemluvila dědem
daný sobě jazyk slavjanský,
ale učila se germanský
blekotati hlahol za sousedem;[7])

---

[1]) „Dervan“, kníže polabských Srbů. — „Mík“, kněz modly Prove ve Stargradě (něm. Oldenburg). — „Bělbog“ = bílý, dobrý bůh; proti němu postaven jest „Černibog“.

[2]) Znělka tato prvně otištěna byla v „Musejníku“, roč. 1827. (Viz o ní na str. 387. a 428. tohoto spisu.)

[3]) „asnad“ místo „snad“ Kollár píše skoro všude.

[4]) šumilebý = komu ve lbi, ve hlavě šumí, bláznivý.

[5]) paběrek = co se po sklízni ještě béře neboli najde na polích, na vinicích, na stromech.

[6]) Znělka tato prvně otištěna byla v „Musejníku“, roč. 1828. (Viz o ní na str. 387. a 428. tohoto spisu.)

[7]) Kollár ve „Výkladě“ (na str. 50.) poznamenal k tomu dle Spangenbergovy „Kroniky“, že r. 1327. na Sále ve knížectví anhaltském nařízeno, by

století pět téměř němá byla,
anť jí opět divným efata[1])
vzývanka má[2]) ústa otvořila;
pokud čtena Slávy Dcery chvála
vámi, mládenci a děvčata,
teď už slavsky mluvit bude Sála.
(Znělka 114.)

Nerád jsem zde, přece přichází mi
těžko místa tato nechati,
ne, že v lásce se tu kochati
lze a obchod míti s učenými,
ale že zde s kraji těmi zlými
přivyknul jsem se už hádati,
naříkati na ně, žádati
počet z jejich vraždy nad bratřími.
Ach zem tato krev mých bratrů pila,
lítou rukou lestných zločinů,
takovou krev, jenž nic nezvinila;
a co nejvíc hodno litování,
ani potomci těch Kainů[3])
nedali se ještě na pokání.
(Znělka 121.)[4])

Též idea vzájemnosti slovanské již i v prvém zpěvě zaznívá, ač i tu básník pamatuje stále při tom na Mínu, jako na př.:

Sláva krásou libé řeči Polku,
vděkem ozdobila Srbinku,
Slovačky pak, naši rodinku,
zpěvem úst a srdcem bez okolku;[5])
v Rusku panství, v českou skryla holku
smělosť k hrdinskému účinku,
ale každou krás těch květinku
ještě v celém chtěla míti spolku:
Káže tedy, aby podlé měru

---

poddaní všechna svá podání k soudu činili v řeči německé, a nikoli, jako před tím se dálo, v řeči slovanské.

[1]) Za příčinou rýmu změněno z „effeta", kteréžto hebrejské slovo znamená „otevři se".

[2]) = Mína.

[3]) = bratrovrahů.

[4]) Znělka tato a předcházející 114. prvně otištěny byly teprve r. 1832.

[5]) Verše ty byly již uvedeny na str. 355. tohoto spisu.

spojil Milek, její kochánek,
ony částky v jednu Slávy Dceru;
proto se tu, jako v moři řeky,
divně spolu všechněch Slavjanek
objímají ctnosti, krásy, vděky.
(Znělka 48.)[1]

Zlatá Lado! stříbroluký Milku!
Jděte od nás toho večera,
bychom zde u hrobu Herdera[2])
s nábožností klaněli se chvilku.
Od Hermana po dnes v hřích a mýlku
proti Slávě téměř veškera
padla pod jménem krev Deutschera,
dub jen jednu má k ní vonnou bylku;
Kant a Wieland nemá národnosti,
Klopstok němým, Schiller studeným
jest k nám, ne ty, kněže člověčnosti[3]);
tys byl prvým Slávův, na vzdor zvyku,
obráncem a chválcem vznešeným,
začež přijmi od nich česť a díku!
(Znělka 64.)[4]

Škoda! že, co slavím já a vzývám,
vzor všech malířů a řezbářů,
proto přijíť musí do zmarů,
že tak málo posluchačů mívám.
Slávu s krásou Slávům odekrývám,
ale Němců řeč a Maďarů
větší díl mi mojich čtenářů
ukradly tak, že sám sobě zpívám;
ostatně pak daleko jsou bratří,
i tam nerozumí Slavjanu
Slavjan, což jen více bolesť jatří[5]).
Přece budu pěti Její chvály,
nebo jestliže já přestanu,
začnou hory křičeti a skály.
(Znělka 79.)[6]

---

[1]) Znělka tato prvně otištěna byla již r. 1824. (Viz o ní na str. 420.)

[2]) O verši tom viz na str. 443.

[3]) = Herdere.

[4]) Znělka tato prvně otištěna byla teprve r. 1852.

[5]) jatřiti = jitřiti.

[6]) Znělka tato prvně otištěna byla r. 1832.

Jako lípa, jenž se ve chrastině
nízké zrostem nebe dotýká,
tak tu nad sousedky vyniká
tato krásná Srbů potomkyně;
jako Lada, jdeli před bohyně,
všechněch krásy sama polyká,
tak tu předčí tato veliká
Slávy Dcera krásou nad Němkyně.
Věc to tedy k vysvětlení snadná,
proč mne ze všech těchto krásenek
německých zde nehne zhola žádná.
Ať to nyní mlčkem jazyk mine,
že jen k Slavce slavský milenek,
roveň k rovni, svůj se k svému vine.
(Znělka 89.) [1])

Všecko, co jen koli nahromadil
zlého na náš národ svobodný
buď čas aneb osud nehodný,
buďže soused neb syn, jenž ho zradil,
Tatar, Maďar a ten, který zhladil
půl sám z něho, Němec podvodný:
všecko toto Milek lahodný
v této jedné[2]) hojně vynahradil.
A že není vzorem, na který by
i řeč cizí měla patřiti,
nejsou Její, ale naše chyby;
totiž tato, že Slav skoupozvuký
nezná, jako jiní, troubiti
s každou věcí lermo hned a hluky.[3])
(Znělka 90.) [4])

Ale většinou jsou v prvém zpěvě znělky jen a jen milostné; většinou básník v prvém zpěvě ve skutek uvedl jen a jen to, k čemu nabádala jej láska jeho k Míně, jak pěje ve znělce 12.:

Chtěl jsem pěti králů českých trůny,
bratrů příchod, Vlastu s Libuší,
chtěl bič boží, kterak do kuší
střely klásti svoje učil Huny; [5])

---

[1]) Znělka tato prvně otištěna byla teprve r. 1832.
[2]) Totiž ve „Slávy Dceři".
[3]) Poslední tři verše uvedeny již i na str. 377.
[4]) Znělka tato prvně otištěna byla r. 1824. (Viz o ní na str. 421.)
[5]) „Bratrů příchod", t. j. Čecha a Lecha. — „Libuše", kněžna česká,

Tatry zlaté, Tokaj,[1]) ticho luny
prst se tytýž hráti pokouší,
ale klamné vždycky do uší
Mína jen a Mína znějí struny;
slohem prostým bajky, květy, říše
psát se jmu, než péro svévolné
tahy jiné, jiné ruka píše;
ani řeč má s vůlí kráčet neví,
a co v spolku lidí nevolné
srdce kryje, kvapný jazyk jeví.[2])

Slíbiv si pak s Mínou věčnou lásku a byv, jak pěje ve znělce 118.,[3]) osudem, zevrubněji nenaznačeným, od ní rozloučen, připomíná velmi důrazně i umėle, že na ni nezapomene, a to ve znělce 127., která zní:

Dříve bude na obloze pluhem
rolník jasné hvězdy orati,
na kopřivě růže zrostati,
ovce vlka jmenovati druhem;
dříve bude země luny sluhem,
vrba sladké hrozny dávati,
oheň vodu vděčně líbati,
muška slonem, velryb malým pstruhem;
dříve písně přestanou si pěti
ústa všechněch slavských děvčátek,
na Tatrách se stromy rozvíjeti;
dříve Sála tato ku pramenu
obrátí svou vodu na zpátek,
než já Tebe, Míno, zapomenu.[4])

---

dcera Krokova. — „Vlasta“ neboli Vlastislava, dvořanka Libušina, válku sedmiletou vedla s družicemi proti mužům na hradě Děvíně. — „Bič neb metla boží“, t. j. Atila, pověstný vůdce Hunův, který sám nazýval se „flagellum Dei“.

[1]) „Tatry zlaté.“ Hory Tatry nejen vniterně než i vně tak na zlato bohaty byly, že někdy ve střevách zastřelených u banské Kremnice ptáků, zvláště koroptev a jeřabic, místo písku zlatá zrnéčka nalezeno. — „Tokaj“, městys uherský na řece Tise, plodí výborná vína.

[2]) Znělka tato byla 4. ve vydání z r. 1821. a jest ve všech vydáních otištěna zcela totožně.

[3]) Znělka ta jest uvedena na str. 408. tohoto spisu, a jest všimnouti si, že osud zmlčuje, kdy a kde básníka s Mínou sloučí (ve verši 13. a 14.); nevěděltě Kollár r. 1820., kdy znělku napsal, zda pojme Mínu za choť, i nemohl tudíž ovšem určitěji se vyjádřiti. (Viz i poslední verš znělky 128. na str. 410. tohoto spisu.)

[4]) Znělka tato prvně otištěna byla teprve r. 1832.

Po té, projeviv již ve znělce 67. přání:

Nechci zlata, nápoje a jídla,
titulů a korun žádati,
chcešli mi však čeho dopřáti,
Slávo, matko milá! dej mi křídla,
na nichžto bych všudy, kde jsou sídla
bratrů Slávů, mohl létati,
Čechové k vám, Srbi, Chorvati,
potom kde jsou Visly, Volgy zřídla.
Tak jak motýl z květu na květ létá,
podnebím bych létal v krajinách
veškerého slavenského světa.
Tou bych pastvou věčně oči bavil,
a všem kmenům, po všech rodinách
zpěvem matku jako dceru slavil[1])

opouští onu krajinu, zakončuje zpěv I. znělkou 129.:

Ještěční ten domek, polibení
buď i tobě sláno k posledu,
a už rychle, nohy, ku předu,
skrýte očím toto těžké zření;
ó, vy, místa, plná potěšení,
už se věčně s vámi rozvedu,
ještě okamžení k pohledu
u kraj lesa — ach, už domku není!
Nehleď zpátkem, ven ven z tváři rovin,
ohlušte mne zvukem, ptáčkové,
hory, hučte, větry dujte, z křovin!
Už se sberu, jako sluší muže,
ale které srdce surové
ještě jeden pohled hanit může?[2])

Takto zpěv prvý jest zakončen výrazem beznadějného rozloučení, a jest v něm tedy vylíčen pobyt básníkův v Jeně. V následujících pak zpěvech básník líčí návrat svůj z Jeny zeměmi slovanskými do vlasti,[3]) a jestliže v prvém zpěvě pocit vlastenecké lásky jest zatlačen něžností milostnou do pozadí, převládá ve zpěvech ostatních.

---

[1]) Znělka tato prvně otištěna byla v „Musejníku“, roč. 1827., a to zcela tak jako později.

[2]) Znělka tato prvně otištěna byla r. 1824. (Viz o ní na str. 421.)

[3]) O návratě tom viz i ve „Spisech Jana Kollára“ na str. 279.—282. dílu IV.

Ve zpěvě druhém, který počíná se znělkou:

Ozvětež se nářkem, hory, doly,
zavzni žel můj šíře široce,
ode Rénu až tam k zátoce[1]),
kterou Dunaj dělí na dvě poly,
ode Tater kvěl ho onen holý
chlumec[2]), Čechů statných původce,
moře, ostrov, zalkej hluboce,
na nichž měla láska chrámy, školy:
z krajů, v kterých lásky zmizly práva,
ber se k pouštěm oněch divochů,
kde víc srdce řídí nežli hlava,
pouč mladých, kteří ještě posud
beze strasti žili, jinochů,
že je lásky mnohem větší osud.[3])

básník prochází, veden jsa Milkem a vzpomínaje často na svou Mínu, s bolnou myslí země slovanské na Labi, Vltavě a Rýnu, připomíná si vznik a pád národů slovanských i všeliké útisky, které vyhynulí tu Slované od nepřátel svých vytrpěli, a béře se okolo památných míst zemí českou a moravskou na Slovensko.

Strastných básníkových vzpomínek milostných příkladem uvedena budiž ihned znělka 2.—5.: [4])

Srdce, co chceš? „Tam, tam v onu moře
zřítiti se modrou hlubinu,
tam se za hvězdami rozplynu,
z tluků těchto nové světy tvoře;
vlasť, aj! v necti, lásku hněte hoře,
tam se na vždy odsud vyšinu,
jednou vlasť a druhou obvinu
rukou družku, zemi patou zboře.“
Tiše, tiše, vrať se do koleje
skutečnosti, tvorče vlastní strasti!

---

[1]) Zátoka tu jest částkou místo celku, totiž Černého moře, do kterého Dunaj tak prudce vpadá, že proud jeho ještě mnoho mil dalece v moři poznati lze, jakoby moře na dvé dělil.

[2]) = Řip, na který Čech, přišed do té země, vstoupil a kolem něho prvé obyvatele usadil.

[3]) Znělka tato byla otištěna již r. 1821. a byla 38. (Viz o ní na str. 411. tohoto spisu.)

[4]) Všechny čtyři znělky tyto byly otištěny již r. 1821., a to na místě 39.—41. a 47. (Viz na str, 411. a 412.)

úpěj a krý světu nářeky.
Ach, tě tuším i tam v snářské slasti
tvůj by mořil živel na věky:
trud a žel a tužba bez naděje.

Pakli nové rady nebe nedá,
zoufám lásce věrné k posměchu,
kdo dal bolesť, béře útěchu,
tužba žije, po naději běda!
Brzo skryla den můj bouře šedá,
na půl cestě stojím bez dechu,
jako plavec vedlé pelechu
Charybdy a kruté Scylly bředa.
Komu přál, teď tomu osud žehře,
zmizlo krátké štěstí divadlo,
ach, jak lépe zemříť bylo ve hře!
Dobrou noc! mně slunce zapadlo,
zefyrečky, aspoň vy, když zblednu[1]),
neste popel můj tam v urnu jednu.

Lásko! lásko! ó, ty sladký klame,
ó, ty číše slasti nejvyšší!
kde se duše s duší pomíší,
v citu jednom zem i nebe máme;
ó, kýž vnad tvých rychle užiť známe,
skrytí světu v houšti nejtišší,
dřív než vichr zhoubný přispíší,
který, jak mne, loď i veslo zláme.
Kde jsi, kde jsi, sestro bohů věčných,
hosti srdci mému nevěrný,
dítě kvítků, dárce bolů vděčných!
Já jsem darmo k portu tvému spěchal
ant mi zkvetlou orkán[2]) severný
růži vyrval, trny ostré nechal.

Oni rtové, jejichž vůně plynná
oheň vlila duše do naší,
že kosť v těle jihne[3]) nejzazší,
oni rtové jsou mých strastí vina;
tak dech loudný[4]) k chřípím nehostinná

---

[1]) = zemru.
[2]) = prudká bouře.
[3]) jihnouti = táti.
[4]) = loudící, vábný.

Arabia z dálky přináší,
a když vejde v kraje nejblažší
poutník, pozdě úpí, horkem hyna;
oni rtové rájských kvítků medem,
nektarem a manou tekoucí,
opili mne sladkým tímto jedem;
oni rtové, do nichž všecky Músy
Milek svábil lukem vládnoucí,
uvrhli mne v tyto věčné hrůzy.

Jsa zarmoucen, že osud odloučil jej od milenky, básník jeví se nám v zápase i se životem samým a stanuv u Labe, přemítá tonem didaktickým ve znělce 8.:

Život jestiť rovný řece dravé,
licho před člověkem tekoucí,
běda tomu, kdo jí v horoucí
šalbě svěří nohy nedočkavé.
Postoj trochu, protři oko tmavé,
sedni na břeh, patře na jdoucí,
bys tak zmudřel k cestě budoucí,
prve než tě shltnou vlny žravé;
dášli slepým losům člunek hebký,
bys i víc než Kolumb proploval,
ani kroku nešel's od kolébky,
hra to větrů jen a mrtvá nůše,
s níž si darmo světem střečkoval[1]),
život má býť dílo vlastní duše.[2])

Sešed se s Milkem, kterého Milkova „matka Lada“ a „tetka Sláva“ mu „poslaly za průvodce cesty“, jak praví ve znělce 9., popisuje jej ve znělce 10. takto:

Mělo pak to děcko v ruce pravé
mimo veslo louček s bičíkem,
z plece k bedrům pásek pošikem
visel, vlásky byly kučeravé;
očka bystré, ústka láskosmavé,
v tváři zloba hrala s žertíkem,
a vždy medosladkým jazykem
uměl řeči štěbetati žvavé;
krásnoperá obou na lopatkách

---

[1]) střečkovati = běhati jako dobytče střečkem bodnuté.

[2]) Znělka tato prvně otištěna byla v „Dobroslavu“, roč. 1822. (Viz o ní na str. 418. tohoto spisu.)

třepetaly sem tam křídélka,
libost měl jen v šibřinkách a fatkách[1]);
mocný však byl lotřík tak, že čeho
tkla se luku toho výstřelka,
padlo síle hned neb čárům jeho.[2])

Drasticky vylíčena protiva vzdělanosti (hudbymilovného národu rolnického) a surovosti (národu kočovného) ve znělce 37.:

Ku barbarům rodu avarského
přišli jednou trojí poslové,
citary se k hudbě hotové
chvěly z jejich plece vysokého.
„Kdo jste?" chán k nim pyšně s trůnu svého,
„kde jsou vaše vojska, mečové?"
„„Pane,"" řeknou, „„my jsme Slávové
ode krajin moře baltického;
vojnu sotvy podlé jména známe,
darmo žádáš od nás pomoci,
my jen hru a zpěvy doma máme.""
Hráli před ním, hráli přelíbezně,
tyran na odměnu: „Otroci,
vlecte do zajetí tyto vězně!"[3])

---

[1]) fatka = přiživování se, pochlebenství.

[2]) Znělka tato prvně otištěna byla teprve r. 1832.

[3]) Znělka tato prvně otištěna byla teprve r. 1824., a to na místě 56. (Viz o ní na str. 421. tohoto spisu.) — Ve „Výkladě" ke znělce té Kollár píše: „Byzantičtí dějepisci Theophilakt, Anastasius a Theophanes, při roku 590. vypravují tuto příhodu. My ji zde podlé Karamzina D. I. K. 1. klademe: „Ku konci šestého věku žili na březích moře Baltického mírní a šťastní Slavené, které chan avarský darmo chtěl ozbrojiti proti Řekům. Tuto tak rozkošnou jako i památnou příhodu poznamenali Byzantinci. Řekové, vypravují oni, zajali tři cizozemce, kteří místo zbroje kythary nebo husle měli. Císař (Mauric) se tázal, kdo jsou? Jsme Slávové, odpověděli cizozemci, a bydlíme na nejvzdálenějším konci západního okeanu (Baltického moře). Chán avarský, poslav dary našim knížatům, žádal vojska proti Řekům. Knížata vzali dary, než odpravili nás k chánu s výmluvou, že nemohou pro velikou vzdálenost dáti jemu pomoci. My sami byli jsme 15 měsíců na cestě. Chán, nehledě na svatost vyslaneckého povolání, nepustil nás do vlasti. Slyšíce o bohatství a přátelství Řeků užili jsme příležitosti, ujíti v Thracii. Se zbrojí zacházeti neumíme a toliko hráme na kythaře. Není železa v kraji našem, neznáme vojny a milujíce hudbu vedeme život tichý a pokojný. — Císař divil se tichému mravu těch lidí, velikému zrůstu i síle jich; uhostil posly a dal jim prostředky k navrácení se do vlasti. — Taková pokoje milovná vlastnost baltických Slávů ve strašných

Oslavou města Vinety a elegií nad ním jest znělka 42.:

Krajem břehů u Pomoří chodě
v rumích Slávie a rozmetu,
nad Vinetou hledám Vinetu
v různobarvé moře toho vodě.
Město, jehož někdy česť a lodě
kryly celou zemskou planetu,
vyviň třízubému klepetu
Neptuna[1]) se ještě ke svobodě!
Století si vzdorovalo Dánům,
a jen bohové tě stačili
přemoci, ty, mořské Herkulánum!
Nešťastné jsi dvakrát město Slávy,
předně, že tě vlny zničily,
pak že i vtip chce to křivohlavý.[2])

Jemnými slovy a vhodným sestavením protiv vylíčen obraz vlasti naší, který hořem svírá srdce čtenářovo, ve znělce 99.:

Jak tě vítať, slzou čili zpěvem,
jako matku či jak macechu,
země, plná cti i posměchů[3]),
slavná přízní bohů jako hněvem?
Hrady tvé se sov a plazů chlévem,
kraje pastvou staly Nečechů,
lev ti silný slouží za věchu[4]),
smrť a mdloba vězí pod oděvem.[5])

časech barbarstva představuje v mysli obraz štěstí, jež jsme toliko ve plodech obrazotvornosti hledati navykli. Souhlasnosť byzantických dějepisců v opisu této příhody dokazuje její pravdu potvrzenou i samými tehdejšími okolnostmi severa, kde Slávové mohli v rozkoši požívati pokoje, když germanští národové událili se k jihu, a když se vláda Hunská rozrušila.“ — Onen nápad Dobrovského ve Vídenských Jahrbücher d. Lit., B. 27., str. 89.: „či tito poslové snad jen špehéři nebyli?“ jako nenávistníkům našeho národu vítaný bude, tak se nám zdá býti nejen směšný a jalový, ale i cele nedůvodný.“

[1]) Neptun, bůh moře u Řekův a Římanů, nosil v ruce třízubé vidle.

[2]) Někteří totiž dějepisci popírají, že by Vineta bývala byla na ostrově Volině. (Znělka tato prvně otištěna byla teprve v „Musejníku“, roč. 1827., a to zcela tak jako později.)

[3]) Ve vydání z r. 1862. i ve vydání z r. 1868. jest „posměchu“, ve všech dřívějších „posměchů“.

[4]) „věcha“ slovensky, „vích“ česky.

[5]) Prvé dvě slohy této znělky Kollár napsal r. 1831. do pamětní knihy v kapli svatého kříže v Karlově Týně. (Viz na str. 225. „Zlaté Prahy“, roč. 1864.)

Tecte, mutné slzy, do Vltavy,
jako déšť a blesky s oblaků,
nesouc heslo toto dítkám Slávy:
Nechte svár, co hrob už vlasti vyryl,
slyšte národ, ne křik Feaků,[1])
váš je Hus i Nepomuk i Cyrill.[2])

Že vlasť básníkovi našemu nejmilejší, pěkně pověděno ve znělce 100.:

Třebas teplé slzy z očí leji
po těch hájech tu a rovinách,
přece plesám v duše hlubinách
víc a více každém při kročeji.
Všudy dobře, doma nejlépěji,
Parom[3]) po všech všudy cizinách!
Ach, mně ve slavjanských krajinách
sama zem už voní příjemněji.
Pro mne nejsou cesty světoběžné,
příchod, kde nás nikdo nečeká,

---

[1]) Feakové, národ na ostrově Korcyře, nyní Corfu, byli za starověku předmětem potupy pro hlouposť, břichopasnictví a jiné ošklivé obyčeje.

[2]) Znělka tato prvně otištěna byla teprve r. 1824., a to na místě 59. (viz na str. 421. tohoto spisu) a prvotně zněla jinak, censura však nedovolila ji otisknouti; jak dovídáme se z dopisu Frant. Lad. Čelakovského, poslaného 21. května r. 1821. Jos. Vlast. Kamarýtovi; Čelakovský opsal ji Kamarýtovi „na pochoutku“ v tomto znění (viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 53.):

Jak tě vítať, slzou čili zpěvem?
jako matku, či jak macechu?
země, plná cizích posměchů,
plná slávy, bitá losů hněvem.
Kraj lvů silných, nyní chlévem
zdáš se lecijakých (lecjakých) Nečechů,
vůdce jméno vzavši za věchu,
jen smeť různou skrýváš pod oděvem.
Tečte, slzy, jako Labe teče,
zmyte skvrny, co déšť z oblaků:
Ha! ký duch mne v pokušení vleče?
Vlasť-li větší, čili Bonců kasty?
Národ, čili hosté Feaků?
Za mnou, za mnou, pěkné české Vlasty.

[3]) Parom (tolik co Perun) značí u Slováků jako naše „hrom“.

odchod, při němž nelká srdce něžné,
lidé, s nimiž řeč nás nespojuje,
budoucnosť ni dávnosť daleká,
taková pouť vyhnanství mi sluje.[1])

A jak dojemně mateřská řeč účinkovala naň, vrátivšího se z ciziny, vylíčil ve znělce 102.:

Jako plavec radostivě tleská
k břehům vůni odtad nesoucím,
kde se Indus [2]) rouchem kvetoucím
stkvostně šatí, co choť kmentem hezká:
tak mým sladce rozkoš mnohobleská
srdcem proletěla třesoucím,
když jsem hlas tvůj uchem žádoucím
slyšel opět, milá řeči česká!
Třikrát šťastných, jenž tě mají vnuků,
dědictví všech jiných dávnější,
plné síly, krás i libozvuků.
Ó, že jedno přece smutně hrozí,
to, že v této zemi krásnější
jazyk mají nežli srdce mnozí.[3])

Bílé Hoře v rozhořčeném žalu věnoval bolnou znělku 109.:

Skryl se Řip a Libušina dvora [4])
zlaté sídlo téměř spatřeno,
ano náhle slunce zatměno,
srdce strach a nohy jala vzdora;
kde jsem? kam jdu? a co za potvora
tam své kostmi věnčí temeno?
Čí krev, hroby? — a v tom zakleno
hromem z Krkonošů: „Bílá Hora!“
Zpátkem, noho, s hory nade každou
černosť tmavých nocí černější
Medea [5]) to česká s dítek vraždou!

---

[1]) Znělka tato prvně otištěna byla teprve r. 1832.

[2]) Indus, řeka v Indii, pravlasti to Slovanstva, odkud evropští plavci koření, kadidla a jiné vonné věci přivážejí.

[3]) Znělka tato prvně otištěna v „Dobroslavu“, roč. 1822. (Viz o ní na str. 418.)

[4]) = Vyšehrad u Prahy.

[5]) Medea, dcera krále kolchického Aeta, manželka Jasona vůdce Argoplavcův, od něhož, do Kreusy dcery krále Kreona zamilovaného, po desíti letech byvši odstrčena, z pomsty palác Kreonův zapálila a dvé vlastních, s Jasonem zplozených dítek usmrtivši, utekla.

Mílek slzy s oka mého setře,
k Vltavě pak cestou přímější
neseme se v libě dchnoucím větře.[1])

Josefa Jungmanna poctil znělkou 117.:

Znám sic mnohou ušlechtilou hlavu,
jakých v cizině snad nemnoho,
chlouby pronárodu onoho,
jenž má slávu jména, řeči, mravů;
než kdo jest jim přednost dáti v stavu?
aniž haňme chválou někoho,
ačť bych já znal přece jednoho,
jenž jest — ale srdce všechněch Slávů:
Ty všech vděkyň spolu pěstoun, chovan,
buď ti dána, tichý Genie,
česť ta, které nám si nabyl: Slovan!
Byť i vyschlo lože Vltavino,
Tvoje, dokud stane Slávie,
jméno, Mladon, vděčně bude jmíno.[2])

Josefa Dobrovského oslavil znělkou 132.:

Tam se v Brně ve hrob uložilo
tělo otce Slávů učených,
moře zásluh jeho vznešených
na Evropu celou působilo;
zvláště český jazyk zpovinnilo
k činění mu díků skroušených,
an se tři sta roků ztracených
tímto mužem jemu navrátilo.
Zrozen v Uhřích; bydlel v Čechách; spatřil
Rusko, Polsko; zemřel v Moravě,
aby tak náš celý národ sbratřil;
proto zde si potomkové jeho
přisáhejte lásku ke Slávě,
neboť toť jest oltář Dobrovského.[3])

---

[1]) Znělka tato prvně otištěna r. 1824., a to zcela tak jako později.

[2]) Znělka tato prvně otištěna byla ve vydání z r. 1824., a to na místě 66. R. 1832. vydal ji v anglickém překladě John Bowring v „Cheskian anthology“ na str. 175. a 176., kde podal několik slov o Jungmannovi, a zajímavo jest, že Bowring ve svém překladě napsal plně „Jungmann“ ve čtrnáctém verši, ačkoli ve vydání z r. 1824., jak výše (na str. 380.) poznamenáno, jest pouze „J**“. (Viz i na str. 367.)

[3]) Znělka tato prvně otištěna r. 1832.

Ukázkou plamenných přímluv vlasteneckých buďte znělky:

Hřích je ovšem velký vražda vzteklá,
krádež, zrada, žhářstvo, otravy,
hodny, aby mečem popravy
krev a duše z těla jejich tekla,
i lež, pýcha, závisť, svod a směklá
chlipnosť, číhající na mravy,
a jak slují ony ohavy,
přišlé na zem z horoucího pekla:
však znám draka s tváří černochudou,
proti němuž tyto úlomky
hříchů ještě sněhu bělší budou;
ten sám loupí, repce, učí zlému,
bije sebe, předky, potomky,
a zní: Nevděk ku národu svému.
(Znělka 121.) [1])

Nuže! pokud srdce mladé bije,
hleďme štěstí vlasti laskavé,
bdící probuzujte dřímavé,
teplí chladné, živí vše, co hnije;
věrní zrádné pošlapejte zmije,
štědří haňte oči šilhavé,
pilní zběř tu, která krvavé
mozole jí a pot bratrů pije:
krásněji se nikdo nehonosí
smělým čelem jako vlastenec,
jenž v svém srdci celý národ nosí,
a to právem, nebo i on složí,
ať se směje tomu třeštěnec,
za své ovce počet ruce boží.
(Znělka 122.)[2])

Pracuj každý s chutí usilovnou
na národu roli dědičné,
cesty mohou býti rozličné,
jenom vůli všickni mějme rovnou;
bláznovství[3]) jest chtíti nemistrovnou

---

[1]) Znělka tato prvně otištěna byla r. 1824., a to na místě 82. (Viz o ní na str. 423. tohoto spisu.)

[2]) Znělka tato prvně otištěna byla v „Dobroslavu“, roč. 1822. (Viz o ní na str. 419. tohoto spisu.)

[3]) Abychom smysl jasně pochopili, přidejme si před „bláznovství“ slůvka „jest sice“.

rukou měřiť běhy měsíčné
jako k plesu nohy necvičné
pokoušeti pro pochvalu skrovnou:
lépe[1]) činí ten, kdo těží s málem,
stoje věrně na své postati,
velkýť je, buď sluhou nebo králem;
často tichá pastuchova chýžka
více pro vlasť může dělati
nežli tábor, z něhož válčil Žižka.
(Znělka 123.)[2])

Nepřipisuj svaté jméno vlasti
kraji tomu, v kterém bydlíme,
pravou vlasť jen v srdci nosíme,
tuto nelze bíti ani krásti;[3])
dnes neb zítra vraha zemí másti
a lid v jarmě jeho vidíme,
přece, když se duchem spojíme,
vlasť je celá v každé svazku části:
vzácný ovšem citu nevinnému
jest i háj ten, řeka, chalupa,
kterou praděd nechal vnuku svému;
ale meze vlasti nerozborné,
jichž se bojí tknouti potupa,
jsou jen mravy, řeč a mysli svorné.
(Znělka 124.)[4])

Ke čtyřem znělkám těmto přidána budiž i znělka 88.:

U všech nových národů i dávných
chválu měli vážní předkové,
i my, vlastenci a bratrové,
slavme slavně slávu Slávův slavných.
Jméno i prach svojich mužů hlavných

---

[1]) Abychom smysl jasně pochopili, přidejme si před „lépe“ slůvka „ale přece“. Zároveň jest opraviti, že v poznámce předešlé má býti „za“ a „slůvko“ místo „před“ a „slůvka“ a že „jest“ v ní býti nemá.

[2]) Znělka tato prvně otištěna byla ve vydání z r. 1824., a to na místě 76. (Viz o ní na str. 422. tohoto spisu.)

[3]) Verš třetí a čtvrtý John Bowring otiskl jakožto motto v „Cheskian anthology“, vydané v Londýně r. 1832., na titulním listě, a to česky i v anglickém překladě.

[4]) Znělka tato prvně otištěna byla ve vydání z r. 1824., a to na místě 84. (Viz o ní na str. 423.)

ctí Vlach, Němec, Francouz, Anglové,
i my, vlastenci a bratrové,
slavme slavně slávu Slávův slavných.
Sloupy Řek a Říman obelisky
dědům stavěl, plné mistrovství,
Číňan klade na hrob jejich blysky;
šetři otců i ty, čáko mladá
matky Slávy, v jejímž království
slunce boží nikdy nezapadá.[1])

Ve znělce 138. a následujících Kollár obrací se k ideální všeslovanské vlasti — „Slávii“:

Slávie! ó, Slávie! ty jméno
sladkých zvuků hořkých památek,
stokrát rozervané na zmatek,
aby vždycky více bylo ctěno;
od Uralů Tatrám na temeno,
v pouštěch, kde má rovník počátek,
až kde slunka mizí dostatek,
království jest tvoje rozloženo!
Mnohos nesla, avšak křivdy činů
nepřátelských všecky přežila,
ba i špatný nevděk vlastních synů.
Tak, když jiní snadno v půdě měkké,
ty jsi trůny sobě tvrdila
na století rumích dlouhověké.[2])

Ideální všeslovanskou vlasť tu zove také „Všeslávií“, jejížto hranice názorně před oči staví ve znělce 139.:

Od Athosa k Trigle, k Pomořanům,
ode Psího k poli Kosovu,
ode Cařihradu k Petrovu,
od Ladogy dole k Astrachanům;
od Kozáků ku Dubrovničanům,
od Blatona k Baltu, Ozovu,
ode Prahy k Moskvě, Kyjovu,
od Kamčatky až tam ku Japanům;
Ural, Tatra, Volga, řeka sávská,[3])

---

[1]) Znělky této týče se připomínka na str. 243. tohoto spisu. Prvně otištěna byla teprve ve vydání z r. 1832.

[2]) Znělka tato prvně otištěna byla ve vydání z r. 1824., a to na místě 72. (Viz o ní na str. 422. tohoto spisu.)

[3]) „Athos“ aneb i Svatá Hora v Makedonii jest jedna z nejpamátnějších ve světě, leží na půlostrově moře egejského. Výška její vznáší se asi 5900 stop

a všech hor i krajin okolek,
kde se koli mluva slyší slávská:
zaplesejte, bratří, i vy i já,
líbejme se při tom vespolek,
to hle, vlasť je naše: Všeslávia![1])

Rozloživ takto nepřehledné hranice vlasti všeslovanské pěje po té ve znělce 140.:

Všecko máme, věřte, moji drazí
spoluvlastenci a přátelé,
to, co mezi velké, dospělé
v člověčenstvě národy nás sází;
zem i moře pod námi se plazí,
zlato, stříbro, ruky umělé,
řeč i zpěvy máme veselé,
svornosť jen a osvěta nám schází!
Dejte nám tu, s duchem všeslavosti,
a aj národ máte viděti,
jaký nebyl ještě v minulosti.
V prostředku se mezi Řeckem, Britem
naše jméno bude blyštěti
na sklepení světa hvězdokrytém.[2])

Žádá pak ve znělce 141. národů slovanských, aby žili svorně a v jednotě:

---

nad hladinou mořskou, takže její stín dle svědectví Plutarchova a Pliniova až na náměstí města Myrrhyny na ostrově Lemnu padá. — „Tergla“, Terglav, Triglav, nejvyšší hora v Krainsku, asi 12.000 stop vysoká, a tak skoro třikráte vyšší nežli Sněžka v Čechách. — „Pomořany“ = Pomoří, provincie pruská při moři baltickém. — „Psí pole“ v Slezsku půl druhé míle od Vratislavi, slavné vítězstvím Poláků nad Němci pod Boleslavem Křivoustým r. 1100. — „Petrov“ = Petrohrad. — „Ladoga“, jezero v ruské krajině. Kollár ve „Výkladě“ ke znělce té připomíná k tomu: „Siestrenecvič, ruský spisovatel, odvodí jméno tohoto jezera a nad ním ležícího města téhož názvu, od bohyně Lado, Lada, a tím toto jezero a město velikou významnosť dostává ve slávském pohanství. I při Retře, Ploně, Raceburku a jiných, mythologicky památných místech slavských byla jezera obyčejně bohům svatá.“ — „Astrachan“, jeden z východních krajů ruského císařství, u Chvalinského moře, vybojovaný carem Ivanem Vasilievičem r. 1554. — „Dubrovničan“, měšťan města Dubrovníka neboli Ragusy v Dalmácii. — „Blaton“ anebo Balaton, jezero v uherské krajině. — „Ozov“, t. Azov, Azoff, moře. — „Řeka sávská“ = Sáva.

[1]) Znělka tato prvně otištěna byla teprve r. 1832.

[2]) Znělka tato prvně otištěna byla v „Musejníku“, roč. 1828. (Viz o ní na str. 428. tohoto spisu.)

Slávové! vy ducha nesvorného,
živí v rozbrojích a hryzotě,
jděte všickni spolu jednotě
od uhlí se učit řežavého;
ve hromadě svazku společného
dokud to jest, hoří v teplotě,
hasne každý uhel v samotě
odervaný ode druha svého.
Učiňte tu radosť milé matce,
Rusi, Srbi, Češi, Poláci,
žijte svorně jako jedno stádce!
Tak vám vojna lidožerná vládce,
tak vlasť neroztrhnou chytráci,
a váš národ prvý bude v krátce.[1])

A ke svornosti vůbec i na mnoha místech jiných básník důrazně nabádá, jako na př. již i ve znělce 56.:

Jestli Slávy rumy ještě vstanou
rukou vaší příští potomci,
věřte zkušenému vědomci,
jehož ústa tu k vám radu vanou:
Zřiďte obec, jedním jménem zvanou,
pevnou, ať ji cizí holomci,
svornou, ať ji vlastní lakomci
nezbourají novou zase ranou;
údy mnohé, hlavu jednu mějte,
vyrostlou však z těla vašeho,[2])
černé s bílým nikdy nemíchejte;
to nás cestou posud vedlo křivou,
vy se chraňte bludu našeho,
a vlasť stvořte čistou trvanlivou.[3])

Ve znělce 143. hořekuje:

---

[1]) Znělka tato prvně otištěna byla teprve r. 1832.

[2]) K verši tomu Kollár ve „Výkladě“ poznamenal toto: „Divno že někteří slavští kmenové při volení svých panovníků tak často se k cizincům utíkali, jakoby ve svém vlastním národě neměli mužů k panování způsobných. Tak šli Rusové k Varegům pro Rurika; Čechové k Němcům pro Friedricha Falckrabě; Poláci hned ku Francouzům pro Henrika z Valois, hned k Maďarům pro Batoryho, hned ku Švédům pro Sigmunda a t. d.“

[3]) Znělka tato prvně otištěna byla r. 1824., a to zcela tak jako později.

Stíny Lauritasů![1]) Svatopluků!
jak vás možno z hrobu vyvésti,
byste uviděli neřesti
národu a hanbu svojich vnuků,
netoužících ani střely luků
ke svobodě vzíti do pěsti
ani okovů svých bolesti
krotiti hrou vlastní řeči zvuků.
Plémě Penna[2]) ledva pomstu tutlá,
škřipně[3]) onen řetěz trhaje,
jímž je víže ruka matky útlá;
nám krev milou cizí žízeň chlastá,
a syn, slávy otců neznaje,
ještě svojím otroctvím se chvastá.[4])

Prohlédnuv země slovanské na Labi, Vltavě a Rýnu básník ubírá se s Milkem k Dunaji a začíná zpěv třetí znělkou touto:

Nyní že se valně srdci mému
písně zlatorýmé vylíte,
když se k místu tomu blížíte,
kde sloup slávy stkví se Sobieskému[5]),
ať jej všemu světu křesťanskému,
Stambulu[6]) i Mekce[7]) hlásíte,
zvláště před očima držíte

---

[1]) Lauritas, kníže Slovanů na levém břehu Dunaje v VI. století. Když chan avarský žádal r. 576. od něho, by se mu podmanil, odpověděl: „Kdo jest pod sluncem, jenžto by se opovážil nás naší svobody pozbaviti a krajiny naše sobě podrobiti? My obyčej máme, jiným krajiny odjímati, nikoli jiní nám: a tak má býti také budoucně, dokud vojny a meče na světě budou.“ (Viz o něm i v Hattalově článku v „Musejníku“, roč. 1864., na str. 211.)

[2]) Plémě Penna = obyvatelé severní Ameriky, jejichž osady původcem byl Angličan William Penn, nar. v Londýně r. 1644.; od něho Pennsylvania, před tím anglické koruně náleževší, jméno dostala. Do osady té z Evropy mnoho lidí pro náboženství pronásledovaných převedl, svobodu v občanských i církevních důležitostech za základ této nové říše položil a tím stal se otcem nynější svobodné obce americké.

[3]) škřipně = skřipně, skřípavě.

[4]) Znělka tato prvně otištěna byla ve vydání z r. 1824., a to na místě 75. (Viz o ní na str. 422. tohoto spisu.)

[5]) Sobieský Jan III., král polský († 1696.).

[6]) Stambul = Cařihrad.

[7]) V Mekce, městě v Arabii, narodil se r. 571. Mahomed; každý vyznavač mohamedanského náboženství má povinnosť, aspoň jednou v životě svém toto město navštíviti.

Sprevě tam, tu Istru nevděčnému,
korouhvi pak, kterou syn ten Slávy
měsíci vzav [1]) kříži věnoval,
tento nápis neste do Varšavy:
„Ó, by celá Evropa to znala,
že ji trůn ten někdy retoval,
který ona potom stroskotala.“

Přehlíží pak s nebetyčných Tater širošíré země slovanské, protékané Volhou, Vislou, Dunajem, kde všude bratří přebývají, a jejich životu, každému jejich ušlechtilému činu věnuje svou píseň; klne vrahům Slovanstva i odrodilcům původu slovanského, naříká také zde na rozdrobenosť a rozervanosť národů slovanských, kterýmž, ačkoli jsou tak četni, bylo přetrpěti tolik svízelův a hořkých památek, i přeje si ve znělce 7.:

Ó, by, dím, když duch můj tak se choulil,
naši různí slavští kmenové
byli zlato, stříbro, kovové,
já bych ze všech jednu sochu ulil.
Rusko bych sem v její hlavu skulil,
dřík [2]) pak byli by v ní Lechové,
ramena a ruky Čechové,
Srbsko bych sem ve dvě nohy půlil.
Menší větve, Vindy, Lužic dvoje,
Horvatů kmen, Slezů, Slováků,
roztopil bych v odění a zbroje.
Před tou modlou klekati by mohla
celá Evropa, anť oblaků
vyšší, krokem svým by zemi pohla.

Svému rodišti věnoval znělku 15.:

V meziříčí [3]) tom, kde rozložilo
švárné městečko se Mošovce,
v dávnosti prý sluly Snášovce,
tam mi nebe vlasť mou vyznačilo.
V horní straně jeho nasadilo
přirození bučí, jalovce,
v dolní role a pstré pokrovce

---

[1]) Korouhev tu Sobieski odňal Turkům u Vídně.
[2]) dřík = trup.
[3]) Městečko Mošovce (Mošovice) leží mezi dvěma potoky.

luk i kutin[1]) trávných rozšířilo:
tam jsem spatřil svět, se v Máči[2]) hrával,
vodu ze studně pil královské,[3])
z Tlusté cit a z Dřínku[4]) krásu ssával.
Kraj ten s městem tak se Milku líbil,
i lid, hry a zpěvy venkovské,
že mu věčnou česť a lásku slíbil.

Na rodiště Josefa Dobrovského vzpomněl znělkou 17.:

Kdo ctí národ, všeho si rád všímá,
co mu národ v paměť uvodí,
ves, kde muž se velký narodí,
hrob, jenž drahé kosti v sobě třímá;
proto i mne od Beskydů přímá
cesta ku Dunaji sprovodí,
na jehož se pravém nachodí
břehu mnoho, co cit Sláva jímá.
Krásným Váhem tedy beze dlení
do Rábských jsme Ďarmot vrazili,
Dobrovského místa narození;
a tu vroucí, já i lásky bůže,
dík jsme osadě té činili,
že nám dala na svět toho muže.[5])

Na pouti své v Podunají básník nemohl nevzpomněti pádu slovanských říší a nynější poroby Slovanstva — a nevida žádné naděje, kormoutí se z toho, a lká ve znělce 24.:

Bože! Bože! který dobře mínil
vezdy s národy si všechněmi,
ach, už nikdo není na zemi,
kdo by Slávům spravedlivosť činil!
Kde jsem chodil, nářek bratrů stínil
všudy veselosť mé duše mi,
ó, Ty, soudce nade soudcemi,
prosím: cože tak můj národ zvinil?
Křivda se mu, velká křivda děje,
žalobám pak se a zármutu

---

[1]) „Kutina“ zove se ten kout louky, který potok, vina se hadovitě, způsobuje; jinde jmenuje se „zákruta“.

[2]) Máča jest asi hodinu od městečka k východu vzdálená rozkošná dolina, v níž obyčejně slaveny tak řečené Majales školské.

[3]) „Studně královská“, výbornou vodu mající, z které dle pověsti král Matiáš, bývaje zde na lově, rád píval, odkudž tak nazvána jemu ke cti.

[4]) Tlustá a Dřínek jsou hory v sousedství Mošovce.

[5]) Viz i znělku 132. zpěvu II., otištěnou na str. 479. tohoto spisu.

našemu svět rouhá aneb směje;
aspoň v tom nechť moudrost Tvá mi svítí,
kdo zde hřeší či kdo křivdu tu
dělá či kdo tuto křivdu cítí? [1])

K vytrvalosti vybízí, připomínaje, že pravda musí zvítěziti, ve znělce 55.:

Nechtěj zoufať, když se proti tobě,
bratře, šklebí závisť trkavá,
kdo se, pravdu háje, obává,
ten jí škodí, nejsa věrným sobě.
Pravda nezná ustoupiti zlobě,
kdo jí laje, ten ji zastává,
ke cti jsou jí slova rouhavá,
blud a šalba hlupců ku ozdobě.
Pravda jest co cedry na Libanu,
ti, jenž na ni dují větrové,
jen víc šíří vonnou její manu;
jazyk její meč jest, ňádra hory,
srdce mramor, ruky sloupové,
paty rokle k pošlapání vzdory.[2])

A jak úchvatně nabádá Slovanstvo ke svornosti, zrací se ve znělce 62.:

Stokráte jsem mluvil, teď už křičím
k vám, ó, rozkydaní Slávové!
buďme celek a ne drobtové,
buďme aneb všecko aneb ničím.
Národem vás zovou holubičím,
než aj holuby jsou takové,
že milují hejno spolkové,
i vám tedy vlastnosť tuto žičím [3]).
Slávové, vy národ zlomkovitý!
síly sjednocené dělají,
než proud mělkne a schne roztočitý.
Slávové, vy národ mnohohlavý!
moudří horší smrti neznají,
než jest život hnilý, prázdný, tmavý.[4])

---

[1]) Znělka tato a předcházející 1., 7., 15. a 17. prvně otištěny byly teprve r. 1832.

[2]) Znělka tato byla otištěna již r. 1821., a to na místě 57. (Viz o ní na str. 413. tohoto spisu.)

[3]) = přeji.

[4]) Znělka tato prvně otištěna byla teprve r. 1832.

Také ve zpěvě III. básník vzpomíná často na svou Mínu, čehož dokladem stojte zde tyto znělky:

Hory, hory, slyšte, hory skalné,
vstupte vrstvou hora na horu,
stavějte mi řebřík v prostoru,
z níž bych uzřel ono srdce dálné.
Hory, hory, slyšte, hory skalné!
Řeky, řeky, slyšte, řeky valné,
dřív než jdete v moře oboru,
slitujte se, neste úkoru,
neste Jí tam tyto slzy kalné.
Řeky, řeky, slyšte, řeky valné!
Proč jste ztichly, vějte k Ní mé vzdechy
z dálky této, vějte, větrové,
rozdujte své lkáním mojím spěchy:
Proč jste ztichly, vějte k Ní mé vzdechy!
Zchvaťte mne k Ní aneb běžte pro Ni,
buď už sami tajní duchové,
nech bouř a tma a strach kroky honí,
zchvaťte mne k Ní aneb běžte pro Ni.
(Znělka 9.) [1])

Ani údol Tater těchto tichá
kolem hradbou chlumů věnčená,
chlumů, jejichž hlava zelená
v oblaků se a hvězd cesty míchá;
ani Pison, jehož v Eufrat [2]) spíchá
voda ze žil zlatých prýštěná,
ani šťáva v léčné vařená
dílně,[3]) kde sám Vulkán oheň dmýchá:
nic mne před mou nemůž skrýti strastí,
nic mým nedá prsům ochlady,
není v světě pro mé rány mastí;
co jsou Tempe[4]), vzav jim Nymfek zjevy,

---

[1]) Tato znělka tím, že básník opakuje počáteční verš každé slohy na konci jejím, má o čtyři verše více, různíc se tím od ostatních všech znělek ve „Slávy Dceři". Otištěna byla již r. 1821., a to na místě 61. (Viz o ní na str. 414. tohoto spisu.)

[2]) V turčanské stolici, že jest okrouhla a utěšena jako samorostlá zahrada, někteří hledali ztraceného ráje, odkud v této znělce rajská jména řek Pison a Eufrat.

[3]) = teplice.

[4]) Tempe jest krásný a rozkošný kraj v Thessalii, v němž ustavičné jaro.

bez pastýřek, co jsou Arkady[1])?
co jsou ráje, v kterých není Evy?
(Znělka 10.)[2])

Neste Jí tam tyto city vřelé,
tichomluvné noční soumraky,
rcite šeptem lkavým, kteraký
vedou boj v nich péče, tužby, žele;
nes Jí měsíc, neste hvězdy stkvělé
plamen zde jak v blízku jednaký,
rcite, mlčelivé oblaky,
že jsem a vždy budu Jejím cele;
rcite, řeky, echo, skály nahé,
jak nic nezná mluvit jiného
jazyk můj než jméno Její drahé;
i vy, větry letu vonného,
vdechnitež Jí, jako ve dne, v noci
jen Ji myslí vše mé duše moci.
(Znělka 49.)

---

[1]) Arkada neboliž Arkadie jest blažená pastýřská krajinka v Peloponesu.

[2]) Znělka tato byla otištěna již r. 1821., a to na místě 51. (Viz o ní na str. 413. tohoto spisu.) Znělky této a znělky 43. zpěvu III., která ve vydání z r. 1821. byla 50., týkají se slova, která Frant. Lad. Čelakovský psal v srpnu r. 1821. Josefu Vlastimilu Kamarýtovi, totiž: „Já pozoruji dvojí rozdíl v znělkách. První nejsou nic, než nezměřený obraz nebo proud, ale ne trhající citů (takové jsou Petrarkovy), jiné jsou epigrammatické, které v posledních řádcích neočekávaný obrat dávají, na př. Kollár. 50. 51. a nazvíce, a tyto prý sobě zvláště oblibují Francouzi.“ (Viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 65.) Ona znělka druhá zní:

Vším tím, co jest zemské, pohrdaje
v poušť své kryje starček šediny,
vzav hůl, knihu, kříž a hodiny,
budku splete, šalbám světa laje;
tělo svadlé, Boha v srdci maje,
v zahradence pěstí květiny,
chudým radí, vítá hrdiny,
divy tropí, pak jde v nebes kraje:
Tak hle starcům přeje vírou zpjatým,
ant už tuším lásky věkům zlatým
nebe přáti naskrz ustydlo;
já nic nemám, stín mé bydlo chladný,
papír listí, slzy černidlo,
posel větry, a host Milek zrádný.

Jak se jitro oknem tímto vkrádá,
bleskem hry snů ranních pokaze,
tys, ó, milý, krásný obraze!
prvý předmět, jenž mi v oči padá;
tu hned starou srdce tužbou strádá,
v oné opět vězím povaze,
kde svár, pokoj, slasť a nesnáze
v dobu jednu srdce jedno bádá.
Onatě to! vzdychám šeptem lkavým,
ona to! a v tomto mámení
líbám jej, s ním smlouvám se a bavím;
až pak zatím slunce záře zlatá
obraz v úkaz jasný promění,
jemuž slouží s Milkem Andělčata.
(Znělka 50.)

Ó, vy drahé zbytky mého pádu,
kadeř zlatem ryzím protkaná,
hodná, aby byla zpívána
Popem [1]) neb tím, co pěl Iliadu;
slib mi za ni hvězdy, rouna řádu, [2])
dávej palác, berly Sultána,
nedal bych tě, stokrát zlíbaná
památko, ne za půl světa vládu:
dokud tluče, drž jen srdce klíčem,
částkou krásy cvič je krásami
zhrdati a slibolomným chtíčem;
a když jednou prach můj větry schvějí,
ty tam zmizni mezi hvězdami,
kde se vlasy Berenice [3]) stkvějí.
(Znělka 51.)[4])

Ach, kam jste se přece odebraly
vy, dva krásné roky mládenské,

---

[1]) „Pope" Alexandr, anglický básníř, roz. v Lond. 1688. Chtě dvě, pro nevlídně odstřihnutou kadeř rozvaděné rodiny smířiti, psal znamenitou báseň „Loupež kadeře".

[2]) „Řád zlatého rouna" jest nejvznešenější světský řád. Založil jej roku 1430. Filip III. vojvoda Burgundský.

[3]) „Berenice", Ptolemea Philadelpha a Arsiny královny dcera, manželka bratra Ptolemea Evergety; vlasy její Konon mathematik na důkaz vděčnosti mezi hvězdy položil.

[4]) Znělka tato a předcházející 49. a 50. otištěny byly již ve vydání z r. 1821. (Viz o nich na str. 413. a 414.)

v nichžto se dvě duše slavenské
tak jak nikdy jiné milovaly;
kde jsme v zimě ve světnici hraly
v létě v zahradě se edenské,
večer v hudbě, v řeči vlastenské,
v malířství se ve dne cvičívali;
kde hned v člunku po Sále jsme hlasně
pěli při slunéčka západku,
hned zas všaké čítávaly básně;
básně, jež má láska stokrát četla,
i pár na česť Jí a památku,
přeložila a v ty Znělky vpletla.
(Znělka 69.)[1]

Na Tě myslím, když tmy šeré hynou,
hory zlatnou jitrem řeřavým,
když se bledá okem laskavým
luna tichou směje za březinou;
Tě jen slyším, kde se jiná s jinou
vlna smlouvá šeptem žvatlavým,
kde se větry dechem voňavým
z květné louky k zpěvům háje linou;
Tebe vidím, když svůj silnic prachem
příchod jeví poutník vzdálený,
kde mhla stráně v běhu kryje plachém;
s Tebou žiji, Tvůj jsem ještě celý,[2]
ač nás rok už darmo prošený,
ač nás závisť mnoha krajin dělí.
(Znělka 70.)[3]

Že láska k Míně dala podnět ke „Slávy Dceři", pěkně pověděno ve znělce 39.:

Nikdy bych jsem nebyl věřil tomu,
jakým láska divům naučí,
ona hvězdám státi poroučí,
duchy křísí, tupí střely hromu;
řeč dá němým ratolestem stromu,
skalin svazky tuhé rozloučí,
tigry krotí její náručí,

[1]) Znělka tato prvně otištěna byla teprve r. 1832.

[2]) Jest všimnouti si básnické okrasy na počátku verše prvého, pátého, devátého a dvanáctého.

[3]) Znělka tato byla otištěna již r. 1821., a to na místě 71. (Viz o ní na str. 415.)

smíchy k pláči a pláč vede k Momu [1]).
I mne láska mnoho naučila,
ach, že dvojno o tom souditi,
zda i díky za to zasloužila!
život štěstím v žalosť vrhla mělkým,
ducha naučila básniti, [2])
srdce lkáti nad národem velkým. [3])

Též osudu, který jej od Míny odloučil, vzpomíná ve znělce 31. a 73.:

Jaké barvy! jaké spanilosti
krášlejí vás, břehy ozdobné,
samé modré, něžné, předrobné
nezabudky vidím vůkol rosti;
ach, já znám tam v kruté dalekosti
oči docela vám podobné,
utište mé kvěle žalobné,
posilujte srdce ve stálosti!
Ó, bych jsem vás, kvítky nebeoké,
tam k Ní přesaditi v stavu byl,
od Rákoše[4]) k Sále stříbrotoké;
jen byste Jí jméno řekly vaše,
znala by, že sice pohubil,
nezničil však osud svazky naše.[5])

---

[1]) Momus jest v řeckém bajesloví bohem smíchu, žertu a satiry.

[2]) Podobně Kollár pěje také ve znělce 115. zpěvu II., zmíniv se, že nouze naučila Dalibora housti:

Jako tebe nouze houslemi,
tak mne láska obdařila lýrou.

[3]) Znělka tato prvně otištěna byla, jak již výše (na str. 452.) řečeno, v „Čechoslavu“, roč. 1823., a má ve verši prvém „nebyl uvěřil“, ve verši třetím „poručí“ a ve verši desátém místo „dvojno“ „chybno“, a kromě toho v „Čechoslavu“ bezpochyby nedopatřením nejsou otištěny poslední tři verše.

[4]) Kollár ve „Výkladě“ k tomu poznamenal: „Rákoš, pověstné pole s potokem a kopcem u Peště, kde za starodávna Maďaři, a snad již i Slávové před nimi, sněmy třímávali aneb rokovali, odtud rokoš, rákoš, místo k rokování. I v turčanské stolici, při Mošovcech nalézá se pole a kopec Rákoš, v gemerské vrch Rákoš, a nepochybně i v jiných ještě slavských krajích a místech. Dle podání a maďarských dějepisců byla na Pešťanském Rákoši bitva mezi Svatoplukem a Maďary.“

[5]) Znělka tato prvně otištěna byla v „Musejníku“, roč. 1827. (Viz o ní na str. 428.)

Labe, Visla, Volga ani Neva,
ni vln tolik má břeh Dunaje,
všechněch sedm kopců Tokaje
hroznů více nepřináší réva;
v Krkonoších zelin ani dřeva,
v Tatrách zlata více nezraje,
co mé oko, ztrátu pykaje,
každičký slz večer navylévá,
není stezky, sluje, háje, skály,
není trávy v celém okolí,
jenž by rosy mé už nepoznaly;
každý járek[1]), ptáče, větev stinná,
naučené mým už hlaholí
nářkem slova: láska, osud, Mína.[2])

Na Dunaji básník, rozloučiv se před tím s Milkem, obdržel smutnou zvěsť o úmrtí své Míny,[3]) která, vstupujíc po své smrti do nebe slovanského, promlouvá k básníkovi slova útěchy a naděje, že zase sejdou se na věčnosti, a to ve znělce 89.:

„Znášli kraj ten, tu vlasť Slávy věčné,
ráj všech krás a duchů palouky,
kde se ctnosť a láska za ruky
vedou, kráčíc v záři ve sluneční?
Tam, kde větry vějí tichořečné,
palmy klenou stinné oblouky,
tam, kde z vonných myrtů souzvuky
v trudnou duši slavík lije vděčné?
Znášli kraj ten, kde tma s horkem zajde,

---

[1]) Na Slovensku vodu tekoucí nazývají járkem, potůčkem a řekou; járek = příkop, strouha.

[2]) Znělka tato byla otištěna již r. 1821., a to na místě 72. (Viz o ní na str. 415. tohoto spisu.) Čelakovský v „Musejníku“, roč. 1831., usoudil, že v osmi prvých verších „nepěkná jest hyperbola, protože nepřirozená, a tudy spíše k usmání ponoukající“.

[3]) Kollár skutečně, lichou zprávou byv polekán, mínil, že jeho Mína zemřela. (Viz o tom v jeho „Pamětech“ na str. 279. dílu IV. „Spisů Jana Kollára“.) Když pak r. 1835. Kollár ubíral se pro ni do Jeny, František Ladislav Čelakovský psal Karlu Alojsu Vinařickému: „Onen týden jel skrz Prahu p. Kollár, já ho však neviděl. Jak slyším, jede do Sas oženit se. Mína jeho udělala mu zpropadený kousek! Ze slávského nebe ještě jednou přišla oblažit jej. Řekněte potom, že se divy starého světa neopětují! Náš Orfej svou Evridici přivolal též ze říše stínů.“ (Viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 406.)

bez trnů se růže červená,
a svou jilmu každý břečtan najde?
Tam, kde mutné vyschnou časů řeky,
kde choť, sestra jedno znamená,
tam jsem tvá a ty můj po vše věky." [1])

Po té básník obírá se v několika znělkách s Mínou v nebi, mezi kterýmižto jest i nádherná znělka 96.:

Lampa bledne, oknem tichá leje
luna světlo v plné proměně,
stolík nechám, patřím zmateně,
lampa bledne a šum kýsi věje;
kyna rukou proti mně se chvěje
stín, co anděl s křídly, na stěně.
„Kdo to?" ptám se s okna schýleně,
původ stínu v zahrádce být mněje.
Ticho v sadě, ticho v chýži bylo,
oko zase patří k úkazu,
potom blíže k němu přistoupilo;
omráčí mne strach, než opět zkřísí
radosť velká z toho zárazu:
„Kdo to," dím, „ba Ty jsi, Míno, Ty jsi?" — [2])

Jest mezi oněmi znělkami také něžná znělka 103.:

Černá noc se nad mnou rozkřídlila,
losů hněvy ještě nekrotnou,
šíříc bouři strachem těhotnou,
by mi všecky nebes hvězdy skryla;
kde jest ruka, jenž by sprovodila
mne skrz cestu tuto mrákotnou,
jenž by v mého věku lichotnou
číši ještě nektar jednou lila?
Ó, Ty, kterou v tiché tužbě vzývám,
(zemské jméno Ti už nesluší)
dej moc, když boj v pokušení mívám;
snížišli Ty na mne zření krotká,
co mne potom více zasmuší,
aneb zlého v šírém světě potká? [3])

---

[1]) Znělka tato prvně otištěna již r. 1821., a to na místě 81. (Viz o ní na str. 416.)

[2]) Znělka tato prvně otištěna již r. 1821., a to na místě 80. (Viz o ní na str. 416.)

[3]) Znělka tato prvně otištěna v „Dobroslavu", roč. 1822. (Viz o ní na str. 418. tohoto spisu.)

Zpěv třetí jest ukončen znělkou 124., která zakončuje prvé tři zpěvy, jakoby úplným celkem byly a jakoby již nenásledovaly později přidané zpěvy, čtvrtý a pátý, a která ve vydání z r. 1824. byla doslovem,[1]) totiž:

Šťastnou tedy cestu, básně, jdouce
neste pozdravení Slavjanům
všechněm vůkol, zvláště Tatranům,
a pak Čechům, jejich dcerky jsouce.
Přijdeteli k hoře nebo k louce,
k hloží nebo k vonným břečtanům,
do vsi aneb k soudným měšťanům,
stojte, o svém pánu toto řkouce:
„Jestli co se podařilo jemu,
hanba vždycky hnětla útrobu,
jak to skrovné k cíli takovému;
jestli padnul, vyzná bez úžasu,
padnul, avšak rovně Jákobu,
s andělem se pustiv do zápasu."

Zpěv čtvrtý začíná se slovy zemřelé Míny:

Abys věděl, co zde na vysostech
dělám, vzatá z počtu žitelů,
v jakovém se spolku přátelů
nacházím a při jakových hostech,
v kterém místě, v jakých blaženostech
kdo tu z věrných Slávy ctitelů?
To chci větrokřídlých andělů
psáti tobě po příležitostech.
Dám i o tom zprávu tobě shůry,
komu místo zde už slíbeno,
komu věnec pletou nebes kůry.
Stoupím také i tam na čas krátký,
kde se mučí ono plemeno
zlosynů a zrádců milé matky.[2])

Po té Mína podává Kollárovi zprávy o říši nebeské, kde Slávie se svými ctiteli trůní a kde přebývají v radostech a slastech vynikající mužové a ženy rodu slovanského všech věků, slovanští svatí a světice, hrdinové, panovníci a pěvci, umělci,

[1]) Viz na str. 372. a 427. tohoto spisu.

[2]) Znělka tato prvně otištěna byla v „Musejníku", roč. 1830. (Viz o ní na str. 429.)

učenci atd. jakož i všichni příznivci Slovanstva, což označeno jest nad branami této říše nebeské písmeny kyrilskými, jak vylíčeno ve znělce 4.:

Nad branami nebe stříbrnými
průčelí se bílé zdvihuje,
kde se nápis tento spatřuje
literami psaný kyrilskými:
„Tuto Sláva se ctiteli svými,
dcerami a syny trůnuje,
tu ples, radosť, rozkoš věkuje
s odměnami za ctnosť nebeskými;
pojďtež sem vy, milé moje děti,
věrné vlasti, řeči, národu,
světozvučné chvalozpěvy pěti;
požívejte milovanou draze
slávu a v ní slasť i svobodu,
přeblaze vám třikrát, blaze! blaze!“ [1])

Na Albrechta z Valdšteina Kollár vzpomněl si znělkou 18.:

Hřbetem k tomu sboru obrácený
byl muž pohádkový na straně,
a ač lesk se svítil od zbraně,
přece tmou a mhlou byl ochmuřený;
pohled měl tak do hvězd zahloubený
že stál ani nám se neklaně,
jak by o celého podmaně
světa v mysli plán kul rozšířený.
„Velectěná matko! starožitnosť,
jména, čin znám jiných reků všech,
ale kdo jest tato tajná bytnosť?“
„Valdštein jménem německým on sluje,
velký voják, ale malý Čech,
„proto i zde jenom cizincuje.“ [2])

Boje o prosódii přízvučnou a časoměrnou připomenul ve znělce 27.:

Usadiv se tedy na koberci
zeleném tu kolem do kola
Apoll, hru a závod provolá,
ihned vyšli šermíři a herci;

[1]) Znělka tato prvně otištěna byla v „Musejníku“, roč. 1830. (Viz o ní na str. 429.)

[2]) Znělka tato prvně otištěna byla teprve ve vydání z r. 1845.

bylit kvítím, vavřínem a pérci
ozdobeni jako Dodola, [1])
kdo pak, myslím sobě, odolá
Přízvučníci čili Časoměrci?
O vítězství dlouho bojováno,
naposledy celou básnickou
společností rozsudek mně dáno.
Těžký úřad! Co já učinila?
Romantickou jsem i antickou
stránku věncem smírlivosti ctila.

Františka Ladislava Čelakovského oslavil ve znělce 28.:

Líbilo se mi tu, proto cestil
duch můj po tom chlumci tam a sem,
a s tím slavských uměn zápasem
za dlouhý čas rozkošně se pěstil;
v tom zřím hocha, an si právě klestil
přes myrty sem chodník Parnassem,
novým ruských písní Ohlasem
sladce nástroj v ruce jeho chřestil.
Ihned zpěvem ochlácholená tím
šla jsem jinochovi v ústřety,
pak s ním spolu tam se zase vrátím;
sotvy že jsme přišly před mistrovský
spolek ten, už sláno pro květy,
a sbor celý volal: „Čelakovský!“

Karlovi Sudimíru Šnajdrovi a Václavu Alojsu Svobodovi Navarovskému, protože básnili česky i německy, určil znělku 29.:

Hle, hle, matko! ti tam na zem padnou,
onen ptáček na dvou větvičkách,
a ten muž tu na dvou stoličkách
sedící: ó, chyť je rukou vládnou!
Nebo oba píseň skladnou
pějí na lýře i husličkách,
a já v radostech i v pracičkách
nenávidím různost nepořádnou.
„Nech je, toť jsou obojživelníci,
Schneider Němec a Čech Svoboda,

---

[1]) Jest obyčej u Srbů, že v létě, když sucho, několik děvčat po vesnici od domu k domu zpěvem chodívá jako déšť přivádějíce. Jedna děvčina vyslečená, rozličnou travou a kvítím tak se obloží a obváže, že těla nevidno, a ta se zove Dodola. Odtud povstalo přísloví: „Vyfintila se jako Dodola“ — o ženské, která příliš mnohé šperky a ozdoby na sobě má.

ve dvou řečech rovně veršující;
nemilujeť pravda dvojjazyčnost,
avšak dána jim tu hospoda
aspoň pro žert nám a pro rozličnost.“[1])

Pavlu Josefu Šafaříkovi a Josefu Jungmannovi Kollár věnoval tu znělku 83.:

Odpusť, matko, že se osměluji —
řeknu, učinivši úklonu,
já snad v želi velkém utonu,
nebo dvou zde přátel pohřešuji;
ani místa ještě nespatřuji
Šafaříkovi a Mladonu
zchystaného, odhal záclonu
tu mi, nic víc nad ně nemiluji.
„Pravdu máš, a slovo tvé mi milo,
toť jsou synové dva, v nichž se mi
nejzvláštněji dobře zalíbilo;
žádalať bych téměř, milá dcero,
aby ti dva věčně na zemi
živi byli mi i jejich péro.“[2])

Zpěv pátý začíná se znělkou:

Cherub jeden, na křídla mne schytna,
nesl i tam v říši Merota[3]),
kam je ona zrádců holota
za nebesa dána za blankytná.
Klíčem strašným brány toho Sitna[4])
otevřel nám vrátný Milota[5]),
tu pláč hrozný, dým a mrákota,
draků zběř a hadů nenasytná.
Ohnivé tu moře spolu slito,
valíc celé hory plamenů
na nešťastné zatracence tyto.
Každý z nich má žalář přehluboký
zděný z ještěrů a z kamenů,
na němž stojí vina a muk roky.

---

[1]) Znělka tato prvně otištěna byla ve vydání z r. 1832.

[2]) Znělky této dotýkají se Jungmannova slova, uvedená na str. 385. tohoto spisu. Prvně otištěna byla ve vydání z r. 1832.

[3]) Merot (= Pluto), bůh pekla u Staroslovanů, zvláště Čechův.

[4]) „Sitno“ Slovákům tolik, co peklo. Slovo to pochází od sití, sitiny, t. j. močáru, bahna, propasti, kde sobě Staroslované peklo myslili.

[5]) Milota z Dědic zradil Přemysla Otakara II. na Moravském poli r. 1278. Poněvadž příčinou zrady jeho byla více nenávisť osobní nežli národní, proto Milota dlí toliko v předpeklí.

Mína v něm oznamuje Kollárovi, jaká muka v pekle trpí odrodilci slovanští a zrádcové jakož i četní vrahové Slovanstva za křivdy na Slovanech spáchané, což označeno jest nad branami této říše pekelné písmeny hlaholskými, jak vylíčeno ve znělce 25.:

Nad vratami pekla železnými
průčelí se černé zdvihuje,
kde se nápis tento spatřuje
Literami rytý glagolskými:
„Tuto Hanba s nášlapníky svými,
otroky a sluhy trůnuje,
tu pláč, hrůza, bolesť věkuje
s pokutami za hřích pekelnými:
Sem se kliďte v oheň tento živý,
zrádci vlasti, řeči, národu,
Bůh buď vašim dušem milostivý;
obývejte místa tato bledá,
ciťte žalosti i nehodu,
přeběda vám třikrát, běda! běda!“

Předposlední (112.) znělka zní:

Tak hle známosť krátkou, ale jistou
o těch světech jsem ti podala,
nediv se, že více poslala
z nebe jsem ti nežli z pekla listů.[1])
Ach, a mámli vyznať pravdu čistou,
nejvíc i z těch, jež jsem opsala,
v peklo jen zlosť Němců veštvala,
těchto věčných Slávy antikristů;
nebo to se musí dáti Slávě,
že lid její k Bohu náchylný,
tichý, dobrý při moudré je správě;
a když vtip můj rovné s rovným slípá,
tak se mi zdá býti rozdílný
Němec a Sláv, jako dub a lípa.

Poslední (113.) znělka zní:

Ó, vy, bratří, ó, vy, sestry sladké,
co jste živi ještě na zemi,
prosím volných uší přejte mi,
ať vám přidám naučení krátké:
Varujte se oné cesty hladké,
kterou ďábel protkal sítěmi,

---

[1]) Máť zpěv IV. 133 znělky, kdežto zpěv V. pouze 113.

aby na ní zrádce s dušemi
lapať mohl do své pasti vrátké.
Pojďte sem hle příklad sobě bráti,
i k těm dobrým, i k těm šibalům, [1])
učte se svůj národ milovati.
Hučte, Tatry, hlas ten k horám Černým,
hučte, Krkonoše, k Uralům:
„Peklo zrádcům, nebe Slávům věrným!“ [2])

Že zpěvu IV. a V. věnovali jsme, podávajíce si obsah „Slávy Dcery“, daleko méně místa nežli prvým třem, stalo se proto, že nelze vybrati znělek opravdivě básnických. Sám básník dal na jevo, že zpěv V. jest nedokonalý, ve znělce 109. zpěvu V., začínající se takto:

Odpusť, že tak nedokonale jsem
muky tyto vpletla ve znělky.

Jak z obsahu patrno, Kollárova „Slávy Dcera“ má většinou látku z minulosti slovanských národův, a protože minulosť ta není nijak potěšitelnou, naplňuje duši básníkovu nekonečným žalem a bolem, který toliko tím jest umírňován, že Kollár dle svého prorockého zápalu básnického tryznitele Slovanstva jakožto zločince lidstva vyznačuje.

Každý z pěti zpěvů „Slávy Dcery“ má svůj zvláštní obor, svůj zvláštní ráz. O prvých třech zpěvech František Ladislav Čelakovský, posuzuje v „Musejníku“, roč. 1831., vydání z r. 1824., napsal: „První „Zála“, plod nejbujnější, plnokvěté obraznosti, oslavuje onen drahý předmět básníkovy lásky ve všelikých možných poměrech a blahých dobách až po samé rozloučení. Všecka tělesná a duševní okrasa milenčina tak útle, tak živě a mistrně vytknuta, že sám básník nad sebe vyniká, sám sebe převyšuje. Tuto nejlibější něžnosť, jinde veliká lepota, a tuto zas sama očarovatelnosť. Bylo by zajisté těžko vyňatými odtud místy toho ztvrzovati, aniž by se přestati dalo na dobré polovici přiváděných příkladů. Druhý zpěv „Labe“ vystavuje nám básníka v boji s láskou a osudem, ano v zápasu se samým životem; prvnímu ráji se všemi jeho luznými sny stojí na odporu železná potřeba a skutečnosť ve

[1]) Totiž i k těm, o nichžto pěno ve zpěvě čtvrtém, i k těm, o nichžto pěno ve zpěvě pátém.

[2]) Všechny tyto čtyři znělky ze zpěvu V. prvně otištěny byly ve vydání z r. 1832.

strašné, všecku mysl porážející podobě. Čacké tu srdce ubolévá nad svým losem i nad tím, což mu jest nejbližšího a nejdražšího. Zde větším počtem se nalézají umístěny ony výše vzpomenuté sonetty vlastenecké.[1]) V třetím zpěvu, jemuž nadpis „Dunaj“, ve zpomínáních a touhách po zmizelé blahosti a v dávání výhostu svým nadějím, hoví zpěvec své truchlomyslnosti; zvukové jeho lýry jsou mdlejší, ačkoli ovšem loudící k sladké melancholii. Jedva by se dalo příhodnějšího najíti podobenství nad to, které se nám takořka samo podává, přirovnámeli tyto zpěvy ke třem částkám roku. V prvním zajisté libá Vesna všecky své nejrozmanitější vnady před básníkem rozvinuje a dary svými jej obsypává. Jarní odevšad dýše vůně, odevšad jarých kyne živosť barev, odevšad hudba a plesy zaznívají. V druhém parno letní obtěžuje též duši zpěvcovu, — leč i tu není bez bouře, hromobití a přívalův. Ve třetím a posledním vlekou se kroky jeho jako vedlé umírajících krásot veškeré přírody, oko jeho dlí při jejich zanikání, podzimní chmury zastírají milou tvářnosť oblohy, a s kanoucím se stromů listím kanou i slzy jeho.“ Že také později přidaný čtvrtý a pátý zpěv má každý svůj zvláštní obor a ráz, patrno samo sebou z obsahu jejich.

Názvy jednotlivým zpěvům Kollár dal dle jmen řek, a to prvým třem, opěvajícím skutečné příběhy, dle jmen řek skutečných, chtě pak býti v názvech zpěvů důsledným, pojmenoval i zpěv čtvrtý a pátý jmény řek, a to zpěv čtvrtý, vypisující slovanský ráj, ve kterémžto dlí po smrti lidé o Slovanstvo zasloužilí, jménem řeky „Léthé“ [2]), a zpěv pátý, líčící slovanské peklo, ve kterémžto mučeni jsou škůdcové Slovanstva, nazval podobně „Acherón“ [3]).

Vzorem posledních dvou zpěvů co do obsahu byl Kollárovi, jak již výše (na str. 451. a 452.) bylo připomenuto, Dante. Kdežto však u tohoto zbožnosť převládá a do pekla na př. hlavně pouze

---

[1]) Čelakovský před tím upozornil na několik znělek vlasteneckých, jež i v tomto spise výše na svých místech jsme si uvedli.

[2]) Léthé jest v řeckém bajesloví řeka podzemní, z nížto duším zemřelých, jdoucím do Elysia, sídla blažených, kde nebylo ani sněhu ani dešťův ani bouří a kde jemní ochlazující větérkové vanuli od oceanu, bylo se napiti, by předešlého žití docela zapomněly; a naopak i tomu, kdo z Elysia vrátiti se chtěl na svět, bylo z ní píti, by zase zapomněl slastí elysejských.

[3]) Acherón jest řeka v podsvětí, přes kterou Charon za určité převozné (obol), jež umrlému kladli do úst, převážel duše zemřelých do podsvětí.

ti jsou zavrženi, kdo prohřešili se proti víře, jest u Kollára idea zcela jiná, idea národnosti, které Kollár se koří a znělky své jí věnuje a která v celé „Slávy Dceři“ jej provází, mohutně všude se ozývajíc a hlásajíc vzájemnou lásku a jednotu slovanskou; Dante má nebe i peklo všelidské, lidí všech národů se dotýkající, u Kollára proti tomu v nebi i pekle jest pouze to, co vztahuje se ke Slovanstvu.

Bylo by zajímavo a dojista také záslužno srovnati podrobně čtvrtý a pátý zpěv Kollárovy „Slávy Dcery“ s Dantovou „Božskou komédií“, ale pisateli těchto řádků na ten čas učiniti to nebylo možno. Staň se tu zmínka však aspoň o tom, což oba tito básníci pějí o králi českém Přemyslu Otakaru II., vládnuvším v letech 1253.—1278. a přejícím za pozdějších let své vlády Němcům.[1]) Kollár věnoval mu znělku 131. zpěvu IV., která zní:

V zadku nebe na nevelké skále
sedí u vrat v plundrách zněmčenec,
vyzáblý a suchý hubenec,
jak by včera vyšel ze špitále;
přece nejen Sláva, než i krále
postavu měl tento spasenec.
Matko! kdo ten divný nejmenec?
„Otakar Čech!“ Jakto? pravím dále.
„Syn ten bludný opustil mne dlouze,
a šel raději, když znádherněl,
do Walhally k těm, jimž přál tak tuze;
než teď přišel zas a po koutečkách
tu se zmáhá, neb tam zmizerněl
při Teutových brambořích a břečkách.“

A Dante zmiňuje se o králi tom v „Očistci“ ve zpěvě VII., opěvaje sbor kajících se knížat a králů, kteří pro starosti státní a politické blaho duší svých zanedbali, mezi těmito verši:

Jenž sedí nejvýš touto nad družinou
a hledí, jak by zanedbal svou práci
a k druhým písni nedruží řeč línou,
jest císař Rudolf; dřív než dokrvácí,
moh' rány Italie mrtvé zhojit,
jež pozdě jiným teď se těžce ztrácí.

[1]) Dr. Em. Kovář o shodě této ve článku „Podoby některé básní Kollárových s Petrarkou a Dantem“ v „Listech fil. a paed.“, roč. 1884., na str. 39. až 47. se nezmiňuje, za to však sestavil v onom článku množství míst shodných, která dokazují, že Kollár Petrarku a Danta důkladně pročetl.

Ten druhý, jenž se zdá jej těchou kojiť,
vláď zemí, v které vzniká vody příval,
jenž v Labe padá s mořem chtě se spojiť,
slul Otakar a lepší v plenkách býval
než Václav, jeho syn, byl s dlouhou bradou,
jenž se zahálkou přepych v zvyku míval.[1])

Dante tedy dal Přemysla Otakara II. do očistce, kdežto Kollár do nebe, ale pouze do „zadku nebe", nikoli však do pekla, i jsou toliko částečně pravdiva slova, která byla v té příčině nedávno napsána a která znějí: „Karakteristické jest, že Dante, postaviv oba krále české do očistce, byl spravedlivějším k Přemyslu Otakaru než náš Kollár, jenž panovníka tohoto zaklel do pekla. Rozdílným stanoviskem obou básníků vysvětluje se arci tento rozdílný soud. Kollárovi byl Přemysl Otakar Němcem; Dante si nevážil především Rudolfa Habsburského, jenž dle jeho náhledu hlavní úkol císařství, „hojení ran Italie", zanedbal, a vzrostl tudíž v očích jeho Rudolfův sok, Otakar." [2])

Co pak týče se prvých tří zpěvů „Slávy Dcery", byl Kollárovi při nich vzorem Petrarka a jest opěvána v nich kromě slastí a strastí milostných i vlasť slovanská, což obé také již výše (na str. 451.) bylo řečeno. Vyslovil se pak o zpěvech těch podobně již i r. 1829. Angličan John Bowring[3]), a to takto: „Kollár vyvolil

[1]) Viz v překladě Jaroslava Vrchlického na str. 40. a 41.

[2]) Viz v Jeřábkově „Staré době romantického básnictví" na str. 382. — Co týče se zmínky o „brambořích" a „břečkách" v posledním verši oné Kollárovy znělky, Kollár píše ve „Výkladě" k ní toto: „Hojná slavská jména této zemské plodiny a potravy ukazují na to, že ji Slavové od Němců přijali; proto ji Slováci jmenují Švábka od Švábů čili Němců; Čechové brambory čili branbory od Braniborů, Brandenburčanů, Prusů: tak i krumple od Grundbirne; kartofle od Gartenäpfel, erdeple čili zemská jablka od Erdäpfel, snad i pols. grule od Gerolle. Brambory jsou u Němců velmi rozšířené a oblíbené jídlo, téměř není dne, kdeby se na stůl nekladlo a pod všelijakým způsobem nepožívalo. Žádný národ s těmito Amerikány takové modlářství neprovodil jako Němci. Salzmann ve Schnepfenthale ustanovil a slavil s celým svým ústavem výročně svátek bramborů „das Erdäpfel-Fest!" — I piva nikde se více nepije jako v Němcích, a to obyčejně planého — břečky. Slovákům a Uhrům v Němcích studujícím těžko přivykati obojímu, takže se domů navracují schudlí a tencí." (Viz ve „Spisech Jana Kollára" na str. 374. a 375. dílu II.) — Prvně otištěna Kollárova znělka ta byla ve vydání z r. 1832.

[3]) John Bowring, spisovatel anglický, žijící v letech 1792.—1872. obohatil písemnictví anglické překlady básní ze všech skoro písemnictví evropských

znělku ke svým zpěvům, a obrav sobě Petrarku za vzor, vystavil vlasť svou jako Lauru slovanskou, jejížto děje, zármutky a naděje opěvá v ohnivé rozčilenosti zamilovance. Na oltář neboli na hrob její on všecku svou lásku vylévá. V ní ničeho nespatřuje než toliko krásu hodnou obdivování, toliko dokonalosť důstojnou všeliké úcty: a právě v dobách kormoutlivých na vzdory utrpením jejím on vzývá ji jakoby božskou milenku. V ní mysl jeho spojuje pozemské půvaby a vznešenosť nebeskou; obraznosť jeho stále se nese mezi jakýmsi lahodným zpomínáním a milým tušením, kojíc se tím, co bývalo v této slávě anebo čím by posud měla oplývati. Tuto jsou zajisté myšlénky, jež vanou, a slova, která planou..."[1]) Avšak Čelakovský nesrovnával se s tím, posuzuje vydání z r. 1824.: „... nesrovnávám se ani v tom, že by Petrarka vzorem tuto byl, aniž připouštím, že básníku našemu buď vlasť, národ neb Slovanstvo za ideál výhradně stáli ke zpěvům jeho. Vyjmouce náhodnou zevnitřní formu, velmi malé příbuzenství, tím méně následovnictví mezi oním dávným vlaským mistrem a Kollárem nalezneme. U obou, i kde stejnosť předmětu se naskytuje, rozdílné jest přilnutí k němu, rozdílné s ním nakládání. Petrarkovu mimo to velikou tklivosť, útlosť a měkkosť nejvíce Kollár barvitostí a rázností nahražuje, ano mnohdy hlubokostí převyšuje. Sonett též Petrarkův velmi zřídka v tak nazvaném epigrammatickém zakončení si libuje, náš zpěvec naproti tomu rád na způsob paprsků do jednoho ohniska myšlénky své sbírá a svádí ke vtipné závěrce.[2]) Z čeho dále podotčený anglický pojednavatel soudí a uzavírá, že Kollár, podávaje nám nejsličnější vidinu ženské krásy a k ní v ohnivé rozčilenosti zamilovance se vznášeje, vlasť svou má na zřeteli a ji takměř pod tímto útlým závojem opěvá, — naprosto nepochopuji, a s mnohým čtenářem tohoto druhého vydání znělek Kollárových vyznati se musím, že ovšem není jasno, kterak název k této knize neboli kniha k tomuto názvu přichází. Byloli by jaké pravdy v nadzmíněném úsudku, byla by zajisté myšlénka tato p. Kollárova velice

a také z českého. (Viz „Vzpomínku na Johna Bowringa" od Ferd. Schulze v „Osvětě", roč. 1873., na str. 299.—313.)

[1]) Úsudek ten otištěn v českém překladě v Čelakovského spisech v „Národní bibliotéce" ve svazku IV. na str. 368. a poznámky Čelakovského k němu tamže na str. 369. a 370.

[2]) Viz i již poznámku Čelakovského na str. 490. tohoto spisu.

netrefná a usilování jeho nepodstatné. Žádnýť čtenář mu neuvěří více, aniž dá se přemluviti, a byť i on sám ji zkráceně jako „milenu“ neb „milenku“ čísti velel, že by v prvním vydání k pohledům vystavená „Mína“ jako v allegorii co jiného představovati mohla nežli právě onu všemi vděky duše i těla oplývající Mínu, rovně jako pravdě nepodobno, že by sama ona pouze básnickým byla přeludem; taktoť dalece sama ze sebe vážící obraznosť se nenese a srdce, obsahující takovéto jemné i hluboké city a znající samu lásku s působením jejím v nejútlejších odličnostech zajisté všeliké její nejvyšší okoušelo i slasti i strasti. Za jakouž by tedy příčinou toho skrývati chtěl před svým čtenářem básník náš, čím by mnohý se honosil? anoť často valná zpěvců milostných částka i v necítěných a toliko líčených blahocitech čili nedocitech až ku podivu nás omrazuje. Za jakou příčinou chtěl by čistý tento oheň, ať již na jakýkoli nadsmyslný předmět aneb allegorickou podobu přenášeti, který, byť třeba větší jasnosti získal, jisté teploty pozbýval by, jelikož všeobecná čistě člověcká zanímatelnosť přišla by ke zkrácení. Dle mé chuti kvítí toto v podobě růží pěknějšího jest vidu nežli v podobě immortelek. A proto zdá se mi, že některé znělky v druhém vydání jako na př. 1., 3., 20., 33., 37., 38.,[1]) jakkoli pěkné samy v sobě, jimiž p. Kollár s titulem knihy usmířiti se hledí a poněkud i vazbu s ostatními způsobiti, více jsou na překážku samé celosti nežli k napomáhání jejímu. Nechať v této jediné případnosti neváhá zůstati Petrarkovým následovníkem, ponechaje oné vlaské Lauře za důstojnou společnici svou Mínu slovanskou.“

Jest věru zvláštní, že cizinec, Angličan, mnohem lépe pochopil základní myšlénku „Slávy Dcery“ nežli veleslavný básník český. Ovšem znělek vlasteneckých bylo poměrně málo také ještě ve vydání z r. 1824., čímž vysvětlitelno, že Čelakovský ve svém posudku nekladl na ně veliké váhy. Teprve ve vydání z r. 1832. znělky čistě milostné zmizely takořka v moři rozhojněných znělek vlasteneckých.[2])

---

[1]) Které to znělky jsou ve vydání nynějším, viz na stránce 420. a 421. tohoto spisu. Jest mezi nimi také znělka I. 1., otištěná na str. 452., znělka I. 48., otištěná na str. 467. a 468., a I. 90., otištěná na str. 469.

[2]) Také přítel Čelakovského Josef Vlastimil Kamarýt nepochopil ihned náležitě „Slávy Dcery“ a pochopiv myšlénky její obával se, by nám z myšlének

Ale přece také Čelakovský zmiňuje se vroucně o přidaných ve vydání z r. 1824. znělkách vlasteneckých. Píše: „Rozmnožením tohoto druhého vydání skrze znamenitý počet znělek, vážených buďto ze slovanských dějů a z národního stavu, zvláště pak v jakém se vlasť naše nalézá, anebo poskytujících pouze mudrcké náhledy (jako to znělka 78., 86., 87., 88., 93. atd.), [1]) nezmenšil básník cenu díla svého, a ovšem listy své učinil výtečnějšími a rozmanitějšími Po dvojí této osnově veda čitatele, různých stránek srdce jeho se dotýká a jak mládeneckou čistou, šlechetnou duši tak mužské úmysly buď podílně anebo pospolu obojím živlem mocně rozněcuje a zaujímá. Přál bych, aby každý pravý a věrný syn vlasti hluboce v mysl a srdce vštípil city a pravdy podávané tuto ve znělkách 59., 61., 62., 65., 72., 73., 76., 79., 80., 81., 84. a j., zvláště pak poslední tři řádky dvou znělek 61. a 76. ránem i večerem přiváděl ke své mysli.[2]) Ovšem pravda, že ústa ve svatém rozhorlení zpěvcovi hořknou; leč táži se, nepravdivali, čili nespravedlivali tato jeho hořkosť?“

Co však Čelakovský pokládal za věc vedlejší, jest ve „Slávy

---

těch nevzešla škoda. Psaltě Čelakovskému 3. května r. 1828.: „Maje někdy po chvilkách, kdy nic obšírnějšího nelze mi čísti, nejraději vezmu „Slávy Dceru“. Již poněkud více světla dostávám k těmto prorockým výlevům srdce slovanského. Jen že povždy, když něco výborného v slovančině čtu, povždy namane mi ta myšlénka, aniž se jí mohu ubrániti: „Tiše, tiše! ať pak národ lichý, národ cizí o tom nezví, aby ze závisti, jak se stává — nekvetla nám škoda.“ — „Nechce chatry křiků neposvátných!“ praví sám náš Kollár. Však naproti tomu přál bych, aby každý věrný, pravý Slovan každou krásu matky své, každou dceru její zamiloval, aby nic mu tajno nezůstalo, co by k jeho blahu cestu ukázalo aneb dokona blaha přidalo . . .“ Ostatně také Čelakovský psal Kamarýtovi 16. května r. 1828.: „Slávy Dceru — znamenaje pro Bowringa z ní numera pěknější, schvalně jsem vyhnul oněm mečovým a bičovým, ale tento tknut její krásou hloubal dále a přišel — nač snad přijíti neměl. Praví v těchto vlasteneckých znělkách že jsou „citové, jenž hoří, a slova, jenž pálí.“ — Co my pod rouškou tam nalézáme, nalezl on též, a — (trochu to ovšem nemilo!) odhalil Angličanům.“ (Viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 217. a 222.) Viz i na str. 375. a 393. tohoto spisu.

[1]) Které to znělky jsou ve vydání nynějším, viz na str. 422. a 423. tohoto spisu. Jest mezi nimi také znělka II. 8., otištěná na str. 474., a znělka III. 55., otištěná na str. 488.

[2]) Které to znělky jsou ve vydání nynějším, viz na 421.—423. tohoto spisu. Otištěny jsou všechny, vyjímaje 65., 80. a 81., na str. 476., 478., 482., 480., 484. a 481.

Dceři" věcí hlavní. Jestiť opravdově základní myšlénkou „Slávy Dcery" a předním účelem jejím oslavovati vše dobré a šlechetné, cokoliv u jednotlivých kmenů slovanských možno nalézti, a vzbuditi touto oslavou lásku vespolnou, by všichni kmenové slovanští cítili se býti jednou toliko rodinou. Veškery pak znělky spojuje v ladný celek hluboce básnická myšlénka lásky, která převládá sice ve zpěvě prvém, ale celkem jest ji ve „Slávy Dceři" klásti do řady druhé, a jest pouze takořka duchem oživujícím onu pomyslnou, odtažitou myšlénku základní, třeba že básníka všude provází, jak pěje ve znělce 49. zpěvu II.:

Nebo cit můj jest cit slavjanský,
a má láska ne jak novokrojná;
kam se koli cestou noha má hne,
všudy onen magnet sálanský[1])
srdce moje silně k sobě táhne.

Povšímnemeli si základní té myšlénky zevrubněji, nežli bylo možno v obsahu jednotlivých zpěvů, jest vyznati, že básník zmocnil se jí soudně a důmyslně, vybrav i případně vylíčiv z dějin slovanských události, které skutečně byly s to, by mohutně působily v mysl Slovanů vůbec i Čechů zvláště.[2]) Bolem nás naplňuje dojista, když na př. čteme, že „právě tisíc tři sta dvacet sedm roků počítal svět křesťanský, když dán onen zákon tyranský, nakvašený nelidskosti jedem, aby Sála nemluvila dědem daný sobě jazyk slavjanský, ale učila se germanský blekotati hlahol za sousedem" (I. 114.), nebo jak třicet Slovanův od hraběte Gerona zavražděno (II. 13.), nebo jak Jindřich II. „oběsil dva Slávy z Braniboru", a to „pro ctnosť, ne pak hříchy, že svůj národ zradiť nechtěli, proti němuž vedl on boj lichý" (II. 14.), nebo jak Jindřich I. Ptáčník pobíjel Slovany, a to „jen pro tu velkou vinu, že ne Němci je, než Slaveny líbilo se stvořiť Hospodinu" (II. 17.), nebo jak týž Jindřich Ptáčník „vzal lotry zlostné katům, šibenicem, stínadlům, aby jimi plenil Slávy ctnostné" (II. 26.). Lítosť opravdivou pociťujeme z nešťastného osudu města Vinety (II. 42.).[3]) Hluboký žal uchvacuje nás, když, doprovodivše básníka na Arkonu, druhdy sídlo

[1]) = Mína, bydlící na Sále.
[2]) Srv. „Literární listy", roč. 1865., str. 641.—643.
[3]) Znělka ta jest uvedena na str. 476. tohoto spisu.

mocných Slovanů, slyšíme lkáti lid tamější a takto na Němce naříkati: „Ach! kraj, chrámy, krev nám hltají, pod křížem nám hlavy stínají, berou těžké desátky a daně, a co ještě horšího jest, to je, že nám vyřezují jazyky z našich úst a cpají do nich svoje; slovem, nemá tolik bílé křídy vrch ten v naší výspě veliký, jenž by mohla vypsat naše bídy" (II. 59.). Podobně nemile dojímá nás, když spatřujeme, že obraz Rugevita jest sídlem vrabců, kteří násilně vyhnali usadivší se tam vlaštovky — „Slávové vlaštovky ty jsou, a Němci vrabci" (II. 60.). S nevolí odvracíme se od onoho saského biskupa Burkharda, který „všecken našich Lutiků kraj boře, Retru spálil, domy drancoval, uzmul z chrámu Radhostova oře" (II. 66.), a poněvadž ty a podobné útisky a příkoří trpce nás rozhořčují, přisvědčujeme z hloubí srdce svého pěvci, když praví, že by „žádal v Němců dějinách vymazati jedno čtyřstoletí, totiž čas ten smutný člověkovi, v němž se dálo Vendů ničení, od Karla až ku Jindřichu Lvovi" (II. 82.).[1]) Proti tomu Slovan uvykl i nepříteli svému zlé spláceti dobrým, „takže pro svou velkou dobrotu často přicházívá na psotu" (II. 24.), proto již i svým obličejem různí se od jiných národů, jejichžto povaha není tak pokojná a mírná, maje totiž tváře okrouhlé, a to z té příčiny, „že duch veselosti smích a zpěvy lidský obličej přivozují k pěkné okrouhlosti" (I. 21.). Velice také působiv jest rozdíl mezi Němcem a Slovanem, učiněný ve znělce 70. zpěvu II., která zní:

Mezi Němcem rozdílu a Slávem
ještě neuzřel jsem většího,

[1]) Poslední sloha znělky té zní:

Ten tam začal, tento dílo skonal,
takže národ náš v tom mučení
roků téměř půltisíce stonal.

A ve „Výkladě" ke znělce té Kollár píše: „A tak tedy mimo mnohé krále a knížata, 23, rci třimecítma německých císařů pracovalo, jeden více, druhý méně, na podmanění, vykořenění a odnárodnění Slávů! totiž: Karel Veliký (800.), Ludwig I. (814.), Lothar I. (840.), Ludwig II. (855.), Karel II. (875.), Ludwig III. (877.), Karel III. (879.), Arnulf (887.), Ludwig IV. (899.), Konrad I. (911.), Jindřich I. Ptáčník (919.), Otto I. (936.) Otto II. (969.), Otto III. (983.), Jindřich II. (1002.), Konrad II. (1024.), Jindřich III. (1039.), Jindřich IV. (1056.), Jindřich V. (1106.), Lothar II. (1125.), Konrad III. (1138.), Bedřich I. (1151.), Jindřich VI., aneb Lev (1190.). — Karel narazil, Jindřich dorazil." — Doklady toho, jak Kollár zanevřel na Němce, jsou také v jeho „Pamětech" na str. 123. a 135.—138. dílu IV. „Spisů Jana Kollára".

jako, přišedše dne dnešního
k Malachovu při soumraku tmavém
loupežní tu Němci, Přibyslavem[1])
obleženi, z města zdejšího
byli do domovu vlastního
propuštěni, při životu zdravém,
Vrtislav pak, nevinný brat jeho,
okraden, jat, potom oběšen
ode Lva byl tuto německého.
„Nebyl to Lev, ale lítá šelma,"
pravil Milek skutkem předěšen
tím a zbaven pojatosti bělma.[2])

Přemnoho jest i míst, kde básník dotýká se zručně památek někdejší slávy Slovanův a k oslavě jejich vybízí:

U všech nových národů i dávných
chválu měli vážní předkové,
i my, vlastenci a bratrové,
slavme slavně slávu Slávův slavných! (II. 88.)[3])

Nemálo jsme hrdi, když připomíná nám slovutného Jana Amosa Komenského (II. 87.) nebo Josefa Dobrovského, „otce Slávův učených" (II. 132.). Také návštěva kláštera slovanského v Praze (II. 114.), hradu Kraslic (II. 133.) a slavného Velehradu (II. 146.), jakkoli bolně na nás účinkuje, svědčí přece výmluvně o věhlasu a slávě Slovanův. Arciť jsou hlavně ona místa, kde básník zvláštní strastné útrapy některého kmene slovanského líčí, která nás uchvacují, a uchvacují nás tím více, že básník právě v takovýchto případnostech, jsa rozžalostněn až do nejzazších útrob své duše, vyniká mohutným vzletem básnickým, což ukazuje nám nejlépe a velikolepě „Předzpěv". Zejména pak ovšem nás Čechy dojímají ta místa, kde básník dotýká se dějin národu českého, jehožto děje jsou psány často písmeny krvavými, čehož příkladem uvedeny buďte znělky ze zpěvu II. 90.—94.:

Při tom městě, jako ranní zoře
ruměnec když kryje řeřavý,

---

[1]) Přibyslav, syn Niklota, knížete slovanského, výmluvný a národ svůj vroucně milující, dobýval měst, Slovanům neprávem odňatých, nejraději bez boje, vyzvav vedravší se tam Němce, by odešli do domovu vlastního, a tak učinil i ve příčině města Malachova (Malchova).

[2]) Znělka tato prvně otištěna byla ve vydání z r. 1832.

[3]) Znělka ta jest otištěna na str. 481. a 482. tohoto spisu.

viděli jsme popel krvavý
barvit celé Německé to moře.[1])
„Což to," volám, otázky si tvoře,
„což to zase, Bože laskavý?"
A tu rybář jeden všímavý
přišel ke mně, toto odhovoře:
„Ode čtyř set roků, milý pane!
co prach Husův vržen do Rénu,
voda tato červcem tímto plane;
Rén se celý v krev a popel hustí
při Konštanci vedlé Bodenu[2]),
a nám krev tu dáví jeho ústí."

Parolođ tu zase Milek skoval[3]),
bysme šli té věci na stopu,
pustil v krvavou tu potopu
ji a z moře Rénem vzhůru ploval;
nedlouho, aj, plamen vyblukoval
od země až nebes do stropu,
který šíře celou Evropu
jiskrami a bleskem naplňoval.
My jsme pouť k té uspíšili stránce,
uzřevše pak obraz hranice,
víme, že jsme přišli do Konštance;
oheň ten prý století tu svítí,
a Rén, moře, řeky, studnice
nemohou jej nijakž zahasiti.

I nás tak ten plamen v oči pálil
a pral jiskry v srdce, na tělo,
že nám dlíti při něm nelzelo,
ač už noční mrak se na zem valil;
když pak let náš k Dunaji se vzdálil,
i zde světlo to nám hořelo
tak, že Řezno v blesku leželo,
jak by Vulkán lávou byl je zalil.
Spustivše se k němu na břeh řeky,
jdeme onen klášter hledati,
v kterém leží Rostislava svleky![4])

---

[1]) Německé neboli Severní moře, do kterého Rén se vlévá.

[2]) Boden = Bodamské jezero.

[3]) = ukoval, shotovil.

[4]) Rostislav neboli Rastislav, slavný kníže moravský, kterého vlastní jeho synovec Svatopluk vydal nepříteli Ludvíkovi, králi německému, r. 870. Ludvík dal jej oslepiti a zavříti do kláštera.

Dvanáct hodin znělo s věže k uchu,
najda rakev začnu volati:
„Procit, zjev se, zaklínám tě, duchu!“

Tu se víko rakve starobylé
samo sebou dvíhá s tichostí,
a šust větra v kryptě schramostí,
mrtvec v plachtě přede mnou stál bílé;
postavy byl velké, ušlechtilé,
obličej se barvil bledostí,
řetězy mu k zemi od kostí
řinčely už ryzou téměř zhnilé;
místo očí prázdné jamky byly,
ústa: „kdo jsi? v jakém vyslanství
přišel jsi sem?“ ke mně promluvily.
„Krajan tvůj jsem,“ řku já, „povězže mi
kníže náš a dárce křesťanství,[1])
proč ty ležíš v této cizí zemi?“

„Jeden král tam z toho pokolení,
které nikdy Slávům nepřálo,[2])
připravil mne sočně o málo
to, co měl jsem z dědictví a jmění;
pak mne do pout, k soudu, do vězení,
k smrti záští jeho tahalo,
potom spáchať na mne kázalo
horší nad smrť očí vyloupení.
Při mém soudu tři jsem viděl strany,
Němců dvě a třetí Němcovým
mečem k tomu hnané slávské many;
ptám se soudců: co má byla vina?
„Kalils vodu,“ vždyť, já odpovím,
Dunaj teče z Řezna do Děvína!“[3])

Uvážímeli, co posud bylo řečeno, znamenáme, že Kollár základní myšlénku „Slávy Dcery“ provedl dvojím způsobem. Jednak vystavuje před očima našima smutný obraz útrap jednotlivých kmenů slovanských, volaje při tom: „Ejhle, co trudného pošlo z neblahé povahy Slovanů, které přílišná prostosrdečnosť a dobrota i mnohokráte také nesvornosť ničí!“, jednak opěvuje památky

---

[1]) Rostislav vyžádal si od byzantského císaře Michala věrozvěsty pro svůj národ, i byli mu posláni bratří Cyrill a Method, apoštolé slovanští.

[2]) = Ludvík z pokolení německého.

[3]) Všech pět těchto znělek prvně otištěno bylo teprve ve vydání z r. 1832.

někdejší slávy slovanské, uváděje nám na mysl: „To byli předkové naši, tak i nám vésti si jest, chcemeli slouti jejich zdárnými potomky!“ Proto vzhledem ke způsobu prvému Kollár, ačkoli na mnoha místech pokojnou a mírnou povahu Slovanů slušně oceňuje (II. 24., 41.; III. 5.), tak často a tak důtklivě nabádá zejména ke svornosti a nejednou tklivě žaluje, a to slovy dosti trpkými na nesvornosť pobratřených kmenů slovanských.[1]) Proto také vzhledem ke způsobu druhému tak vroucně napomíná slovanské bratry k lásce vzájemné a ukazuje důrazné na ctnosti a chvalné vlastnosti jejich předkův i velebí vše, co kde u některého kmene slovanského vzácného nebo vzorného viděl.[2])

Nejsou však vždy pouze vznešené výjevy v dějích slovanských, jimiž utlumený cit lidu slovanského roznítiti a lásku v něm ke všemu slovanskému vzbuditi se snaží, nýbrž i domácí život slovanský se všemi jeho něžnými a básnickými stránkami jest mu vděčným předmětem. Sem předkem sluší vřaditi zálibu v orbě, ve které „Sláv byl veždy pro Evropu mistrem“ (II. 40.) a kterou básník často připomíná, protože orba pokládána jest za nejprvnější podmínku spořádaného života domácího a takořka za prvý stupeň vyššího vzdělání (II. 37., 43., 44., 57., 58., 142.). Za tou příčinou stala se také našim předkům posvátným stromem lípa, nikoli dub, neb, ač oba tyto stromy mají mnohé vlastnosti společny, lípa vyniká nad dub krásně rozloženými větvemi a líbeznou vůní květu, protož i básníkovi našemu zvláště jest milou (I. 5., 7., 13., 16., 29., 33.; II. 16., 29.; III. 42., 88.; IV. 7., 112.), a ve znělce 121. zpěvu III. přeje si, by ťak jako po veškeren jeho život lípa provázela jej až za hrob:

Pod lipou mne anděl kolébával,
dokud jsem byl malé děťátko,
pod ní jsem, ó, sladká památko!
v chlapectví si nejraději hrával;
pod lipou jsem zřel i milovával
nejkrásnější Slávy děvčátko,
pod ní jsem se s láskou, na krátko
trvající, smutně rozžehnával;
pod lipou mi Músy lýru daly,
z Jejích větví Znělky ve vzoru

[1]) Viz na př. znělky na str. 435., 477., 481.—484., 488. a j.
[2]) Viz na př. znělky na str. 475., 476., 478., 479., 481.—483., 485.—487. a j.

listí na mé lůno pršívaly;
pod lipkou mne také pochovejte
aneb na hrob místo mramoru
Slavostrom ten zasaditi dejte.[1])

Jak velice Kollár snažil se vzbuditi lásku ke Slovanstvu, toho jsou důkazem neposledním i hojné průpovědi slovanské, které ve znělky vpletl, jsa si dobře povědom, jakou moc tato národní filosofie do sebe má. Stoj zde několik příkladů:

Vím, že tato duše přemilená
trůn mi v přínos dáti nestrojí,
vím, že ke službě Jí nestojí
peněžitá Rothschildova měna;
doplňuje mi však utěšená
náhrada tu ujmu obojí,
neb mne přísloví to pokojí:
Krásná panna polovice věna!
(I. 52.)

Ať to nyní mlčkem jazyk mine,
že jen k Slavce slavský milenek,
roven k rovni, svůj se k svému vine.
(I. 89.)

Už znám, že to víry povědění
dáno jest i lásce za článek:
Člověk míní, a Bůh divně mění.
(I. 111.)

Ale hned mne u počátku plavu
rozpakové hnětli takoví,
že má prosba Milka osloví,
by loď zpátkem skroutnul ku přístavu.
„Proč to medle? co máš za obavu?“
On mi posměvačně odpoví,
a já řku to staré přísloví:
„Pověz pravdu, probiji ti hlavu!“
„Nestrachuj se,“ dí to krásné hole,
„jestliže i pravdu řekneme,
jen zlým lidem ona oči kole.“
(II. 11.)

Nech jsem dobrým! Milku, já už déle
nechci tuto s tebou cestiti,
neb i mne by mohli zabíti
tito slepí Slávů nepřátelé;

[1]) Znělka tato prvně otištěna byla již ve vydání z r. 1824. — O úctě Slovanů k lípě Kollár obšírně zmiňuje se ve „Spisech Jana Kollára“ na str. 12.—15. a 263. dílu II.

anebo snad, co by ještě vele
horší bylo, Bůh rač chrániti,
i mne násilně tu zněmčiti
mohou tito Vendů němčitelé.
Co já počnu s tebou samodruhý
proti celým městům, krajinám,
tys jen malý, střelče, třebas tuhý!
„To jsou snové,“ on mi na to vrátí,
„když pak by i škodiť chtěli nám:
komu Sláva, tomu všickni Svatí.“[1])
(II. 22.)

Na tom skutku tu má vděčně visíc
duše myslí sobě: Lepší je
jeden moudrý nežli bláznů tisíc.
(II. 27.)

Někdy se i v pěkných nepravdivá
příslovích lež krýti nestydí,
takže ten se velmi ošidí,
kdo je v žití za pravidlo mívá;
nenalézá se však více křivá
řeč snad v žádném běžném u lidí
jak v tom přísloví: „Co nevidí
oko, ani srdce neželívá!“
(II. 52.)

Ihned vzal jsem tuto slavskou Vedu,
než sám neznav čísti, odbude
ruka má ji Milku ku přehledu;
on čte, tuto polsky v běžném spěchu:
Pokud svět je světem — nebude —
tam zas česky: Tenkrát Němec Čechu —
(II. 61).[2])

---

[1]) Z průpovědi té vznikly bezpochyby tyto verše:

Komu Hus a Žižka platí
více nežli všickni svatí,
toho chrání pekla vzdor:
Svornosť! Svornosť! Český sbor!

Verše ty Karel Tůma v „Karlu Havlíčku Borovském“ na stránce 164. připisuje Kollárovi. Ale Kollárovy nejsou; nejsou aspoň otištěny ve „Spisech Jana Kollára“, ani dříve. R. 1848. prozpěvoval prý je Havlíček, cviče se ve zbrani ve sborovně „Svornosti“.

[2]) Polské přísloví vlastně takto zní: „Póki świat światem, nie będzie Niemiec Polakowi bratem.“ České pak celé zní takto: „Tenkrát Němec Čechu přeje, když se hus na ledě hřeje.“

Všudy dobře, doma nejlépěji,
Parom po všech všudy cizinách!
Ach, mně ve slavjanských krajinách
sama zem už voní příjemněji.

(II. 100.)

Dalibor jsem, naučil mne housti
mistr nouze: a v tom ku zemi
s okna motouz pro almužnu spustí.

(II. 115.)

Za obě ty ztráty hledati šel
aspoň v lásce jsem si náhradu,
ale z deště pode žlab jsem přišel.

(II. 144.)

Nuže tedy, Slováci, už spíte,
skoroť bude vašem po kmenu,
nebo, jak by házel na stěnu
hrách, slov matky Slávy neslyšíte.

(III. 33.)

Pták se často vysvobodí z léče,
poutník bludný najde koleji,
i ty kochej se v té naději,
co se vleče, že to neuteče!
— — — — — — — —
Naše láska čistější je zlata,
dojdeš bohdá cíle nejspíše,
loučení se ještě není ztráta.

(III. 44.)

Vrchy planí[1]), moře pije do dna
čas, a všecko změní posléze,
slunce hasí, hvězdy za meze
světa kryje, kde směs neúrodná;
po sta bludech přece vnesla svodná
loď tam do Itaky vítěze,[2])
zbaven Prométheus řetěze,
v nějž ho krádež ukovala škodná.[3])
Snad čas i mé strasti léky chystá,

---

[1]) = planými činí, hubí, se zemí srovnává.

[2]) Itaka, ostrov v moři Jonském, vlasť a sídlo Odyssea, který po dobytí Tróje mnoho let po moři sem i tam bloudil.

[3]) Prométheus, syn Japetův, na nebe vstoupiv, Zevsovi oheň ukradl, na zemi donesl a jeho užitek lidem ukázal. Za to přikován byl od Vulkána k veliké skále na Kavkazu, kde drahná léta visel, každého pak dne krkavec k němu přiletěv játra, přes noc rostoucí, vyžíral, až Herkules konečně jej osvobodil.

snad se i mně ještě zlatolistá
palma časem ještě zotaví;
aspoň jazyk lkáti unaví,
srdce nikdy, nebo láska čistá
nezná času ani nezná místa.
(III. 84.)

„Pane, bližšíť košile než kabát!“
Tak má ústa nyní mluvily
chlubcovi, jenž nosil košili
na kabátě a byl z počtu hrabat.
(V. 9.)[1])

A slovanská základní myšlénka vůbec i jinak dodává „Slávy Dceři“ zvláštní váhy a zvláštního významu v písemnictví českém. Přirovnámeli ji k básnictví předchozímu, vidíme, že novočeští básníci před Kollárem přestávali na vzorech cizích a že obírali si za předmět svých básní buďto zcela nevinné věci neb opěvali dosti matně slavnou minulosť našich předků. Tím vznítili sice v obecenstvě aspoň do jisté míry lásku k rodné řeči, lásku k vlasti a náklonnosť k četbě české, ale pobudkami těmi nevzešel ještě jasný směr národní, takže Kollár, když počal pěti, měl před sebou sotva probouzející se národní vědomí. Proti tomu pak jeho „Slávy Dcera“ byla zvučným, hluboce cítěným a mohutně podaným básnickým poselstvím věci národní, která tu byla pojata nikoli pouze v těsných mezích českého národu, nýbrž v rozsahu veškerého světa slovanského, povzbuzujíc netoliko k vlastenectví, ale i ke vzájemnosti slovanské.

O vzniku vzájemnosti slovanské jakož i o některých jejích pěstitelích v Čechách promluveno bylo již v oddíle I. (na str. 127.—131., 183.—185. a 202.) a také v „Průpravě“ k oddílu II. (na str. 322.). Zároveň skoro se vzkřišováním národu českého vystoupilo totiž u spisovatelů českých i vědomí slovanské, a to nejprve na poli přísně vědeckém. Po přípravných pracích Václava Michala Fortunáta Duricha, které počal tiskem vydávati r. 1793. ve spise latinském, uváznuvším na části prvé, pojal hlavně Dobrovský veškero Slovanstvo v obor svých studií, stav se tvůrcem srovnavacího jazykozpytu slovanského a osvětliv prvý svými vědeckými výzkumy slovanskou starobylosť i učiniv prvý pokus literární vzá-

[1]) Verši těmi začíná se znělka o Demidovi, připomenutá na str. 382. tohoto spisu.

jemnosti slovanské. Práce Durichovy účinkovaly na Dobrovského velmi velice, protože záhy s Durichem vešel v upřímné přátelství.[1]) Následovníky pak slovanské myšlénky Dobrovského byli zejména Antonín Jaroslav Puchmajer, Josef Jungmann a Antonín Marek, k nimžto přidružili se zvláště Václav Hanka, Pavel Josef Šafařík a — Jan Kollár svojí „Slávy Dcerou“, zapěv v ní rázně o společné matce Slávii.

O společné matce Slávii pěl před Kollárem již Antonín Marek, jak na svém místě (na str. 127.) bylo řečeno. Rázně však teprve v „Slávy Dceři“ veškero Slovanstvo vystoupilo poprvé v celkovém obraze,[2]) jsouc jadrně líčeno barvami, nadchnutými horoucí láskou vlasteneckou. Národy samé v jedno sloučiti Kollár ovšem nemohl, ale sloučil v jedno jejich osudy, pohromadě je zobraziv a ukázav na společnou příbuznosť, a „Slávy Dcera“ byla nejvýmluvnějším projevem tohoto ideálného všeslovanství z let dvacátých až do r. 1848., stavši se mocným hlasatelem vědomí slovanského a vzájemnosti slovanské, takže znělek jejích spisovatelé dokládávali se při všech provoláních vlasteneckých, a vůbec od té doby znamenati bylo zvýšené zření k citům a snahám slovanským.

Svým všeslovanstvím Kollár předstihl daleko svou dobu. Kdekoliv otevřeme „Slávy Dceru“, všude mocná víra v lepší budoucnosť Slovanstva, v budoucnosť všeslovanskou deře se nám na mysl s touže přesvědčivostí uchvacující a všeporážející, kterou připomenuli jsme si výše (na str. 450.) při závěrečných verších „Předzpěvu“, zakončeného veršem:

Co sto věků bludných hodlalo, zvrtne doba.

Jak přesvědčivě vysloven tento konečný verš „Předzpěvu“, tak nadšeně básník snímá záslonu, zahalující naši budoucnosť, na př. i ve znělce 142. zpěvu II.:

My, co jiní dokázali, známe,
než to skryto přede jinými,
co my v knize lidstva býti máme.[3])

---

[1]) Viz na str. 7. Brandlova „Života Josefa Dobrovského“.

[2]) U Poláků byl v té příčině částečně předchůdcem Kollárovým básník Jan Pavel Woronicz, žijící v letech 1757.—1829. (Viz o tom v Kotíkově překladě Pypinovy a Spasovičovy „Historie literatur slovanských“ na str. 116.—119. dílu II.)

[3]) Znělka tato prvně otištěna byla již r. 1824.

A ve znělce 110. zpěvu III.:

Co z nás Slávů bude o sto roků?
Cože bude z celé Evropy?
Slavský život, na vzor potopy,
rozšíří svých všudy meze kroků.
A ta, kterou měli za otroků
jen řeč křivé Němců pochopy,
ozývati se má pod stropy
paláců i v ústech samých soků.
Vědy slávským potekou též žlabem,
kroj, zvyk i zpěv lidu našeho
bude mocným nad Seinou i Labem.
Ó, kýž i já raděj v tu jsem dobu
narodil se panství slavského
aneb potom vstanu ještě z hrobu! [1])

Takovýto projev ovšem nemohl nemíti účinku dalekosáhlého na veškeren náš život národnostní. Vyrušilali sladce milostná částka „Slávy Dcery" své čtenáře zpěvy tak jemnými, tak něžnými, jakých u nás před tím nebylo, zachvěla jimi tím mocněji částka národní a všeslovanská. Bylatě právě tehda v Čechách doba prvého, čistého nadšení vlasteneckého. Probouzející se uvědomění národní dychtilo po velikolepých ideálech, které by mu byly posilou a které pěvci před Kollárem vytvořiti neuměli. A tu zazněl čarovný zpěv Kollárův a pěl písněmi kouzelnými o slavných činech a nesmírných, nevýslovných útrapách i strastech národu slovanského, předvídaje a naznačuje při tom i stkvělou jeho budoucnosť! I byl zpěv ten uvítán a přijat s jásotem nevyličitelným a zněl zvuky hromovými po všem národě našem, budě v něm důvěru ve vlastní jeho sílu a uchvacuje každičké srdce, které ještě nebylo pozbylo docela schopností k citům vznešenějším, ušlechtilejším.

A tak „Slávy Dcera" byla úkazem v literárním i společenském životě slovanském překvapujícím, ohromným. Kde kdo dřímal ještě, zatřásla jím a probudila jej z nečinného spánku; kdo pracoval již na národu roli dědičné, toho k další práci rozohnila a nadchla. Zejména pak „Slávy Dcera" veškeré mládeži slovanské byla povzbuzující knihou moudrosti, příkladným zjevem nejvyšší lásky vlastenecké, vzorným zrcadlem ctností muže svobodného a vábným hlasem andělským, volajícím syny Slávie do boje po-

[1]) Znělka tato prvně otištěna byla r. 1832.

svátného, takže veškera mládež, jsouc unesena básnickým kouzlem Kollárovým a jeho ideálnou vlastí všeslovanskou, brala se za Kollárem na Parnass slovanský a jala se pěti za ním a po něm znělky podobné.[1])

A netoliko na Parnass mládež brala se za Kollárem, byl i vůbec všechen rozruch národnostní v Čechách uchvácen a roznícen „Slávy Dcerou“ neodolatelně, a význam její jest i čistě národní. Vlilať báseň ta sílu životní v žíly probouzejícího se národu našeho; jsouc prodchnuta nadšenou snahou za svatou ideu národnosti, volnosti a vzájemnosti, rozproudila oživujícím teplem a ohněm svých znělek vlasteneckých nevyčerpatelný zdroj života v mladistvých srdcích českých, a kromě srdcí mladistvých i také leckteré srdce starší bylo jí rozjařeno a podníceno, by jalo se pečovati úsilně o svůj národ. A tak vlastenci vzmáhali se víc a více jak co do počtu tak i co do své síly vniterné. Spatřivše v jedno sloučené osudy svých, dílem ještě zachovaných bratrů slovanských před sebou rozložené, pohromadě zobrazené a spříbuzněné, spatřivše obraz ten vykreslený i ozářený barvami ohnivými, a poznavše takto, že všichni náležejí k jedné veliké, široko daleko rozvětvené rodině, vlastenci čeští znamenali také svůj ušlechtilý

---

[1]) Jak účinkovala „Slávy Dcera“ na mládež, toho dokladem buď na př. Mnohoslav Roštlapil, posluchač filosofie roku druhého v Litomyšli, který psal Kollárovi 17. ledna r. 1830.: „Slovutný Slovane! Ačkoli s třesoucí rukou, osměluji se Vám, mnohovážený Pane, jen ohlas těch citů popsati, které v mém srdci vrou při čtení Vašeho velecenného spisu: tak přece ta myšlénka blahokojná, že Vaše dobrota větší jest mé smělosti, byla popudem Vám, ode všech milovaný Pane, písemně říci, co mé přeplňuje srdce. Jaká blahosť mocní se ducha nejen mého, ale i každého Slovana Vaši Sl. Dc. čtoucího?! O kéžbyste nás brzo, ach brzo zase s pravou Vašeho ducha krásou chtěl potěšiti! Jakou cenu a lásku jste u nás vydobyl, neomylným může býti Vám, předrahý vlastenče! důkazem, že nejen Vaše spisy jak u starosti mnohovážné, tak i u kvetoucí československé mládeže vůbec se ctějí, zase a zase čítají, ale že i také každý po tom žádaném touží štěstí, by Vás v našem spatřiti středu a jestli možno na horoucí tisknouti mohl srdce. Zachovejž Vás ve stálém zdraví a šťastném na tomto světě trvání Bůh všemohoucí, abyste dlouho k rozmnožení všeho, což dobrého a krásného sluje, nám žil Slovanům! Odpusťte, velecenný Pane, dětinské mé lásce, kterou Vám smělým tímto listem obětuji, a té naděje plný, že ve zlou neobrátíte stranu moji smělosť, zůstávám Vám nejoddanější služebník a ctitel Roštlapil Mnohoslav.“ (Viz ve „Spisech Jana Kollára“ na str. 323. dílu II.)

a vznešený cíl, vzdělávati sebe i národ a vlasť českou, a k cíli tomu „Slávy Dcera“ nejen ukazovala, ale i důtklivě a důrazně vybízela.

Takž ideou svojí slovanskou Kollár znamenitě posílil vědomí české, kteréž oživeno bylo před tím nálezem „Rukopisů“; jeho myšlénky, jeho city, jeho tužby staly se myšlénkami, city a tužbami všeho národu. Ba Kollár co do idee té posud není nižádným básníkem překonán jako hlasatel vzájemnosti a mravně národní jednoty slovanské. Podnes, ve druhém již pokolení, „Slávy Dcera“ zůstává jediným básnickým zákonníkem všeslovanství neboli pověstného za své doby „panslavismu“, ač ovšem nikdy tou měrou strašlivého, jak domnívali se naši protivníci.[1])

I ký tedy div, že „Slávy Dcera“ s tak všeobecným nadšením byla uvítána ode všech Slovanův i všech milovníků českého písemnictví; ký div, že vše tak velikou měrou bylo uchváceno vzletem mocného genia Kollárova.[2])

---

[1]) Srv. článek „Naděje v budoucnosť Slovanstva“ od Fr. V. Jeřábka v „Osvětě“, roč. 1877., na str. 342.—360. a 401.—421. a Pypinovu a Spasovičovu „Historii literatur slovanských“ v českém překladě Kotíkově na str. 402. a 513.—534. dílu II. — Také Josef Perwolf vydal r. 1867. spisek „Vývin idee vzájemnosti u národů slovanských“ a již r. 1843. vyšel v Pešti spisek „Vzájemnosť ve příkladech mezi Čechy, Moravany, Slováky, Slezáky i Lužičany“ od Jana Kadavého. Viz i „Slovo o panslavismu“ v „Jana Pravoslava Koubka Sebraných spisech“ na str. 75.—155. dílu IV. — Ku konci r. 1884. vyšla ve Lvově brožurka s názvem „M. Th. Rajevskij i rosijskij panslavizm“ z péra Korn. N. Ustianoviče, přívržence mladorusínské neboli ukrajinofilské strany. Strana tato odmítá užívati spisovného velikoruského jazyka, vystupuje proti Rusku velice nepřátelsky a těší se proto — ovšem že jen platonické — lásce jistých kruhů ve Vídni a ve Lvově. Není se tudíž čemu diviti, že ve zpomenuté brožurce hned s počátku na str. 9. spisovatel tvrdí, jakoby byl básník „Slávy Dcery“, Kollár, končíval své dopisy k J. Holovackému slovy: „Kdo není panslév, ten je pes.“ Tuto tendenční lež vyvrací 21. března r. 1885. J. Th. Holovackij v orgánu starorusínské, slovanskou vzájemnosť obhajující strany, ve lvovském časopise „Slovo“. (Dle „Našich hlasů“, roč. 1885., čís. 14.) — Jak Kollár přilnul k Rusům již za svého mládí, o tom viz v jeho „Pamětech“ na str. 119. „Spisů Jana Kollára“ dílu IV.

[2]) O účincích „Slávy Dcery“ stoj zde zajímavý příklad. Na Mirově seděl 28 let ve státním vězení rázný Slovan, Martin Kurald, Slovinec, a skonal 31. prosince r. 1845. v loktech přítele svého, Leopolda Hausmanna, redaktora „Moravských novin“. Psal mnoho, slovinsky, latinsky, francouzsky, italsky a ně-

Kollár vystoupil ve příčině vzájemnosti slovanské také zvláštním spiskem, který vydal v Pešti r. 1837. s názvem „Über die literarische Wechselseitigkeit zwischen den verschiedenen Stämmen und Mundarten der slavischen Nation". Spisek ten Kollár vydal německy proto, by myšlénky v něm hlásané mohly účinkovati měrou náležitou na nepřátely Němce, a vznikl z rozpravy, kterou byl otiskl před tím česky v prvém ročníku časopisu „Hronky" r. 1836. s názvem „O literarnéj vzájemnosti mezi kmeny a nářečími slavskými" a kterou tuto německy podal rozhojněnou a šířeji objasněnou i odůvodněnou. Nebyla však ani rozprava ve „Hronce" prvotná; vysloviltě jasně myšlénku slovanskou již Antonín Marek v časopise „Jindy a Nyní" r. 1833. ve článečku „Slovan", jenž obsahuje veškery touhy i myšlénky všeslovanské a na základě jehož potom i Kollár svou rozpravu napsal, podrobněji vše vyloživ.[1])

mecky, — spisy jeho uloženy jsou v olomoucké knihovně. Mučedlník ten byl přítelem Kopitarovým, vydával r. 1812. ve Lvově belletristické noviny, potom byl professorem a cestoval konečně po Italii, kde spletl se s karbonaristy. Sotva vstoupil na půdu rakouskou, byl polapen a do smrti na Mirově uvězněn. Muž ten prorokoval vždy, že budoucnost jest naše, že náleží Slovanům. Před smrtí svou, neznaje svět 28 let a žije toliko v duchu s bratry slovanskými, dostal do rukou Šafaříkovy „Starožitnosti" a Kollárovu „Slávy Dceru". I rozplakal se nad „Slávy Dcerou" jako dítě, řka: „Nyní rád umírám, neboť spasena jest věvlasť slovanská svým velikým prorokem." (Dle Sojkova „Naši mužové", str. 139. a 140.)

[1]) Rozprava Kollárova z „Hronky", kde vyšla ve druhém svazku dílu I. na str. 39.—53., byla otištěna téhož roku také ve „Květech", o čemž viz v Čenského „Z dob našeho probuzení" na str. 265., a jest psána týmž odchylným pravopisem jako „Slávy Dcera" ve vydání z r. 1832., 1845. a 1852., takže vydavatel „Hronky" předeslal jí tato slova: „Následující pojednání zasláno nám jest do „Hronky" od velectěného spisovatele, p. Jana Kollára s tou výslovnou žádostí, bysme to z ohledu na mluvnické a dobropísemné jeho vlastnosti aneb tak, jakž nám zasláno, dali vytlačiti aneb je jemu zpátkem poslali. Chraň nás však Bůh, abychom někoho literou zabíjeli; známeť, že jen duch obživuje. Ač tedy my proměny tyto naskrz nevčasné a prospěchu vědeckoduchovního života našeho za škodlivé pokládáme, přece jen povolujeme žádosti p. spisovatelově pro důležitou výbornosť předmětu a výtečnosť samého pojednání. Velice litujeme, že nám nestává naděje, abychom se s p. spisovatelem kdy více srovnati mohli v tomto ohledě; proč? poněvadž rozumování naše různí se již v začátečných základných myšlénkách. P. spisovatel má za zásadu a nejvyšší pravidlo rozumování v tomto ohledě správnosť jazyka, my ale jednotu s Čechy a Moravany; která by z těchto základných myšlének zrůstu literatury a vědeckoduchovního našeho života prospěšnější byla, jediné

Co týče se zvláštního spisku Kollárova „Über die literarische Wechselseitigkeit“, Kollár v něm beze všeho ostychu a s důkladnou učeností vytekl pravý pojem vzájemnosti a vzletnými slovy promluvil o velikém a vznešeném úkole Slovanstva, čímž jednak odhalil takořka poslední roušku Němcům s očí, by na nesmírnou prostoru slovanského živlu a do hlubiny stkvělých nadějí Slovanů patřiti a nahlédnouti mohli, jednak otevřel Slovanům bránu budoucnosti, dokázav důvody na dějepisné pravdě založenými, kterak jim úkol připadá, by ku předu vedli duševní život svůj i člověčenstva. Slovem, co ve příčině vzájemnosti slovanské nebylo ve „Slávy Dceři“ vysloveno určitě, to Kollár jasně pronesl ve spisku tom a vůbec uvedl v soustavu vzájemnosť slovanskou, rozsévanou již od konce XVIII. století od národovců českých.[1])

Ze Slovanů mimo Čechy zejména Poláci a Rusové povšimli si „Slávy Dcery“ jakož i Charváti působením Dra. Ludevíta Gaje (žil v letech 1809.—1872.), který seznámiv se v Pešti s Kollárem a přivlastniv si směr ideí jeho národních, obral si za úkol, národ svůj k novému životu duševnímu probuditi. Nezůstala nepovšímnutou však ani u Neslovanů, byvši částečně do řečí jejich přeložena. Do němčiny část znělek byla přeložena již r. 1826., jak Palacký psal Kollárovi 28. září r. 1826.: „Jeden zdejší německý básník mladý přeložil větší díl sonettů z Vaší Slávy místy výborně. Chci jich několik na ukázku dáti do prvních svazků na-

---

čas osvědčiti může. Až potud tedy žijmež svorně a chovejmež se vespolek laskavě; nebo „láska přikrývá množství hříchů“.“ Za rozpravou pak na str. 53.—55. jsou „Přídavky od vydavatele“. — Rozpravu Markovu („Jindy a Nyní“, roč. 1833., na str. 165. prvého pololetí) Frant. Lad. Čelakovský dal otisknouti v „Malém výboru z veškeré literatury české“ na str. 314., ale s názvem „Heslo naše“. — Co Kollár vyrozumíval „vzájemností“, sám stručně vysvětluje ve „Výkladě“ ke „Slávy Dceři“ takto: „Pod vzájemností rozumí se tu literární vzájemnost a spojení mezi všemi kmeny slavskými, tak, aby jedenkaždý kmen slavský při svém sice nářečí zůstal, ale literaturu jiných slavských kmenů znal, kupoval, čítal.“ (Viz ve „Spisech Jana Kollára“ na str. 261. dílu II.)

[1]) Spisek tento byl záhy přeložen i skoro do všech slovanských jazykův a také články proti němu se vyskytly. (Viz o tom v Kotíkově překladě Pypinovy a Spasovičovy „Historie literatur“ na str. 398. a 399. dílu II.) Kollárovi bylo pro spisek ten mnoho trpěti zvlášť od Maďarův, o čemž viz na příklad v „Osvětě“, roč. 1880., na str. 599.—601. Ostatně Kollár i od Slovanů zakusil mnoho strastí, o čemž viz na př. v Malého „Našem znovuzrození“ na str. 33. a 34. části IV.

šeho německého časopisu. Věřím, že nejste proti tomu, aby se i Vaše jméno doložilo.“ Básník ten byl Josef Wenzig, a v „Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen“ jest otištěno z překladu toho r. 1827. v lednovém svazku osm znělek a tolikéž osm ve svazku únorovém, a r. 1829. též osm znělek ve svazku záříjovém, tedy celkem dvacet čtyři znělky. Tímto překladem Kollárových znělek v „Monatschrift“ byl učiněn pozorným na „Slávy Dceru“ také Göthe, který překlad onen lichotivě pochválil ihned r. 1827., vysloviv při tom i přání: „Škoda, že Wenzig nepřipojil i českého originálu!“ [1]) Po té r. 1833. Josef Wenzig vydal spis s názvem „Blüthen neuböhmischer Poesie“, který rozvržen jest ve dva oddíly, a v oddíle prvém po krátké zprávě o literárních činech Kollárových a kritickodějepisném výkladě obsahu „Slávy Dcery“ podává německý překlad padesáti znělek tak vyňatých a seřaděných, že celek pro sebe činí; o druhém oddíle Wenzigova spisu toho zmínka bude při Čelakovském.[2]) Jiné znělky Wenzig otiskl r. 1856. ve svém „Kränze aus dem böhmischen Dichtergarten.“ Šest znělek otištěno v německém překladě také ve „Slavische Blätter“, roč. 1865. (na str. 49.—52.), kdež otištěn jest i na str. 164.—167. předzpěv ke „Slávy Dceři“. V Anglii Kollárova „Slávy Dcera“ stala se známou již r. 1829., byvši toho roku v časopise „Foreign Quarterley Review“ od Johna Bowringa poprvé veřejně — o tři roky dříve nežli v Čechách [3]) — oslavena úsudkem, že jest nejznamenitějším plodem písemnictví českého. Kromě toho Bowring přeložil do angličiny 41 znělku ve své „Cheskian anthology“, vydané r. 1832., předeslav i několik slov o Kollárovi.[4]) Některé znělky byly přeloženy také do jazyka

[1]) Viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 204. (Viz i na str. 340. a 363. tohoto spisu.)

[2]) Viz o spise tom i na str. 397. svazku II. Wenzigových spisů v „Národní bibliotéce“.

[3]) Viz na str. 376. tohoto spisu.

[4]) Jsou tu přeloženy tyto znělky: I. 18., 20., 24., 36., 49., 61., 83., 84., 86., 90., 92., 95., 98., 118., 120. a 129.; II. 4., 37., 127., 128., 138. a 56.; III. 55.; II. 5.; III. 9., 10., 13., 45., 34., 51., 70., 63., 89. a 116.; I. 67.; III. 99., 98. a 31.; I. 16. a 38. a III. 81. O posledních sedmi znělkách Bowring mínil, že nebyly dosud uveřejněny, a připomíná, že mu byly dodány v rukopise; nahlédnemeli do přehledu, který jsme si podali na str. 432.—434., znamenáme, že byly otištěny všechny v „Musejníku“, roč. 1827. — Že také A. H. Vratislav

francouzského, a „Předzpěv“ přeložen byl roku 1873. i do maďarštiny.[1])

Avšak „Slávy Dcera“ netoliko přeložena do jiných jazyků, jest v ní také několik znělek přeložených od Kollára z němčiny. Sám Kollár zmiňuje se o tom v poslední sloze znělky 69. zpěvu III.[2]) a ve výkladě k tomu připomíná, že mezi přeloženými znělkami těmi jest znělka 70. zpěvu III., zbásněná „podlé Götheho, jehož Slávy Dcera mezi německými básníři nejvíce libovala“,[3]) znělka 117. zpěvu III. „podlé E. Schulze v Okouzlené růži“ a znělka 121. zpěvu II. „podlé Grillparzera v Sappho, právě toho času vyšlé“, dodávaje k tomu: „Na více se nerozpomínáme.“[4]) Jest bezpochyby tedy ještě větší počet znělek nežli tyto tři ve „Slávy Dceři“ nepůvodních, čemuž i zdají se nasvědčovati

---

přeložil do angličiny některé znělky z Kollárovy „Slávy Dcery“ ve spisku „Lyra czechoslovanská“, jak praví Alojs Vojtěch Šembera ve třetím vydání „Dějin řeči a literatury“ na str. 365., není pravda: Vratislav ve spisku tom — Šembera zove jej „spisem“ — přeložil pouze básničku Kollárovu „Proměna chuti“, která není znělkou a bude ještě níže připomenuta.

[1]) Viz ve „Věstníku bibliografickém“, roč. 1873., na str. 261.

[2]) Jest otištěna na str. 491. a 492. tohoto spisu.

[3]) Že Kollár dostal se v úzký styk s Göthem, o tom promluveno na str. 362. a 363.; že Mína byla Němkyní, poznamenáno na str. 364., a že Kollár zamiloval si němčinu pro krásnou dívku, stalo se také již o deset let dříve, nežli poznal Mínu, o čemž viz v jeho „Pamětech“ na str. 138.—140. „Spisů Jana Kollára“ dílu IV.

[4]) Viz ve „Spisech Jana Kollára“ na str. 257. dílu II. — Znělku III. 70. otiskli jsme si na str. 492. a znělku II. 121. na str. 481., znělka III. 117. pak zní:

Blaze, kdo si jeden čistý, smělý
účel místo mnohých představí,
v němž by jako v centru měňaví
pableskové všech dnů žití tleli,
a v něm myslí, cítí, žije celý,
v slasti v slzách, v přízni v bezpráví,
až se šťastně k němu doplaví,
byť i přes bouř, plamen, hrom a střely;
pevné vůli, tužbě ušlechtilé,
nerozdílné srdce žádosti,
rádo dává nebe dojíť cíle;
ač pak i mně slova tato lhala,
z vítězstvíli není radosti,
mužně padnouť není menší chvála.

tato slova Josefa Krasoslava Chmelenského, napsaná v soukromém dopise z r. 1837.: „Každý enthusiast musí svým časem své mínění změniti. Byl i u mne čas, kde jsem se Kollárovi takořka klaněl a všecko cizí peří za jeho vlastní měl. Jsou hory, kde kastalské zřídlo vysýchá.“[1]) Jmenovitě podobá se pravdě, že Kollár několik znělek zbásnil i dle klassiků starověkých, jako jsou na př. I. 12., 127., 129.; III. 76., 124. a j.

Promluvivše si o obsahu a významě Kollárovy „Slávy Dcery“, přihlédněme nyní také ještě k vniterné její ceně básnické.

Co do vniterné ceny básnické nejlepším jest vydání „Slávy Dcery“ z r. 1824.; vydání z r. 1821. jest velmi neúplno, a vydáním pozdějším vadí mimo jiné zejména to, že znělky později přidané jsou namnoze příliš učeně básněny nebo jsou skoro pouhou snůškou jmen a nemají náležitého vzletu. O jednotlivých však vydáních „Slávy Dcery“ promluvili jsme si již výše (na str. 364.—447.), nyní pak podejme si jen úsudek celkový o básnické ceně podoby její poslední tak, jakož učinili jsme také ve příčině obsahu.

Nejcennějším z celé „Slávy Dcery“ jest „Předzpěv“, o němž úsudek jsme si již podali (na str. 373. a 447.). Výtky nelze mu činiti nižádné ani co do vnějšího útvaru ani co do obsahu jeho.

Co týče se „Slávy Dcery“ samé, leckterá znělka z prvých tří zpěvů sama o sobě vyrovná se co do ceny básnické „Předzpěvu“, proti tomu však jest říci, že básnická cena dvou zpěvů posledních jest značně chatrna.

Ale vzhledem k celku, totiž vzhledem k celé „Slávy Dceři“

[1]) Viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 334. — Také Čelakovský ve svém posudku „Slávy Dcery“ v „Musejníku“, roč. 1831., píše: „Náleželo, aby básníkem bylo udáno, že některá čísla jsou toliko přeložena aneb ve hlavních myšlénkách odjinud čerpána, aby snad někdy překladatelem některým opět z přeloženého se nepřekládala.“ Potom kromě tří znělek, jež i Kollár uznává za přeložené, Čelakovský uvádí také znělku 4. zpěvu I. pravě, že přeložena jest z německého básníka Jana Krištofa Fridricha Hauga († 1829.), a o znělce z Grillparzera píše, že jest „dle básníka, jehož jméno českým ústům vysloviti tvrdo i hanebno“; osvědčiltě se František Grillparzer, básník německý, žijící v letech 1791.—1872., ve svých pracích básnických škůdcem dějin českých. (Viz i v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 175.) K tomu Čelakovský dodává: „Pochybuji však, že by dále bylo tu jakého překladu více.“

jest učiniti nějaké výtky netoliko zpěvu IV. a V., nýbrž i zpěvu I., II. a III.

Značnou výtku jest učiniti Kollárovi hned ve příčině Míny. Mína zajisté nijakž nemůže býti dostatečnou náhradou za tolik útrap národu slovanského, byť i „rada bohů", jak dočítáme se ve znělce I. 1., náhradou tou byla zcela spokojena. [1]) Ovšem Kollár, jsa tak velice okouzlen láskou k milence své, mohl, když právě měl Mínu na mysli, zapomenouti na útrapy ty, a sám přiznává se k tomu výslovně ve znělce II. 21., jejížto konec zní:

Čím víc teď by muselo a tuto
plamenem mé srdce shořeti,
kde půl Slavska nám jest odejmuto;
než jak všudy živlům klásti hrázky
Bůh, tak u mne ráčí uměti,
oheň hněvu hase deštěm lásky.

Výslovně tedy Kollár přiznává se, že hněv, který v něm plápolá proti nepřátelům Slovanstva, jest uchlácholován láskou k Míně, a tudíž i že jaksi zapomenul na křivdy, na Slovanstvě spáchané, když právě kochal se v lásce té, avšak ani z toho nelze souditi, že by snad aspoň i Kollárovi Mína byla zdála se skutečně dostatečnou náhradou za ony útrapy. A uznávalli Kollár, jak praví ve znělce I. 90., kterou jsme si výše (na str. 469.) otiskli, náhradu v Míně za ně dostatečnou, tu zase vším právem namítati můžeme, proč tedy tak trpce v některých znělkách touží na bezpráví národu slovanskému učiněné.

Neméně vadí, že Mína předváděna jest nám ve „Slávy Dceři" hned jako bytosť vyšší, hned pak zase jako milenka básníkova. Rozumělť Kollár, jak již dvakráte (na str. 364. a 453.) řečeno, „Slávy Dcerou" jednak milovanou svoji Mínu jednak vlasť všeslovanskou, a tento výmysl Kollárův má nejednu slabou stránku. Již to jest na ujmu, že, jevíc se polobohyní, zdá se, jako by „Slávy Dcera" ani po lidsku nemohla býti milována.[2]) Přirozenější poměr básníkův k Míně jest ovšem ve zpěvě IV. a V., kde „Slávy Dcera" není osobností dvojitou, nýbrž toliko zemřelou milenkou, ale vzhledem k celé „Slávy Dceři" ani tyto dva zpěvy ve příčině té nejsou bezvadny.

---

[1]) Viz na str. 452. a 453. tohoto spisu.

[2]) Viz i slova Čelakovského na str. 505. a 506. tohoto spisu.

Postrádáme tedy ve „Slávy Dceři“ náležité jednoty a vniterné užší souvislosti, protože básníku nepodařilo se spracovati ji tak, aby láska k Míně a láska ke Slovanstvu v jeden celek splývaly.

Z několika mála znělek, ve kterýchžto dvě tyto lásky uměle spojeny jsou v jedno, buďtež uvedeny tu toliko čtyři ze zpěvu I., a to 5., 52., 53. a 73.:

Stojí lípa na zeleném luze,
plná starožitných pamětí,
ku ní, co jen přišlo podletí [1]),
bývala má nejmilejší chůze;
žele moje, city, tužby, nouze
nosil jsem jí tajně k odnětí.
Jedenkráte v jejím objetí
takto zalkám rozželený tuze:
„Ó, ty, aspoň ty už, strome zlatý,
zastiň bolesti a hanobu
lidu toho, kterému jsi svatý!“
Tu dech živý v listí hnedky věje,
peň se hne, a v božském způsobu
Slávy Dcera v rukách mých se směje.

Vím, že tato duše přemilená
trůn mi v přínos dáti nestrojí,
vím, že ke službě Jí nestojí
peněžitá Rothschildova měna;
doplňuje mi však utěšená
náhrada tu ujmu obojí,
neb mne přísloví to pokojí:
Krásná panna polovice věna!
Přec i Ona věnuje mi mnoho
darů svadebných a předmětů,
totiž celé Slavsko kraje toho;
odtud, kde břeh Sály stojí švárný
až kde ječí moře Venetů,
co nám odňal Němec dlouhotvárný.

Za prsten, dar od mé milostnice,
stvořil Milek z drahých kamenů,
plných blesků jako plamenů,
v jednom celku, než dvě náušnice;
z obou stkvěl se obraz převelice

---

[1]) = jaro.

jasně složený dvou ze kmenů,
v pravo českopolských Slavenů,
srbskoruských opět u levice.
Kmenové zas po dvě větve mají,
v jejichž jantarové krůpěji
hoch se s holkou národů těch hrají;
tváře, zvyky, zbroje, odění tu
Milek vypodobnil značněji
nežli Vulkán v Achillově štítu.

Jednou, když jsem za Sálu k Ní chodil
slavského dle zvyku v ohledy,
jda hned přede mnou, hned za sledy[1]),
Světlonoš[2]) mne do půl noci vodil;
tam se se mnou po jezerách brodil,
po loukách tu tropil nezbedy,
až se konečně s ním ve zvědy
pustím, vida, že mi neuškodil.
„Kdo jsi a nač postavu's," dím, „změnil?"
A on: „Já jsem búžek Sorabů
bydlivších zde, a mé jméno Henil;
zloboh Teut[3]) mne zaklel, vlast mi bera,
však mne od kletby i od Švábů
jeho zbaví mého lidu dcera."

A ke čtyřem těmto znělkám vhodně druží se také dvě ze zpěvu II., a to 31. a 32.:

Svorně se až posud choval
ten můj lukonosný ředitel,[4])
ale když se jako cestitel
zpátky vrátil, vadu rozesnoval;
nebo družku mou už nejmenoval
tak jak jiný země bydlitel,
než ten nevolaný křestitel
Všeslavou ji na vždy přebiřmoval,
takže jménem trojím jednu krásu,
Míny, Slávy Dcery, Všeslavy,
nazýváno od tohoto času;

[1]) za sledy = za mnou; sled = stopa, šlapěje.

[2]) Světlonoš (na Slovensku) = bludička.

[3]) Teut, jinak Tuisko řečený, v germanském bajesloví bůh a practec Germánů.

[4]) Totiž Milek, jehožto popis podán ve znělce 10. zpěvu II., otištěné na str. 474. a 475. tohoto spisu.

prvé já jsem dal své milovnici,
druhé matka, třetím žvatlavý
přezdíval své Milek sesternici.[1])

Z pahorku se na pahorky klátím,
po vsech, po dolinách zelených,
po městech a řekách pramenných
už tak dlouho bolesť darmo tratím.
Než teď vím, jak cestu sobě zkrátím!
Na oltářích těchto kamenných,
obětnicech Slávů zmařených,
nebi žertvy utáhnuté splatím:
„Ó, vy, skály staré, hvězdonosné,
svaté pyramidy Severu,
oběť má jsou tyto slzy rosné!
Neste je tam, tu je všecky složím
lité pro matku i pro dceru,
aby byly perly v trůnu božím.“[2])

Ovšem Kollár celku onoho dosíci snad ani nepomýšlel. Skládaje znělky prvotní — většinou toliko milostné — nemínil asi složiti skladbu, která později ze znělek těch vznikla. Přidával znělku ke znělce, některou ze znělek dřívějších částečně poměnil, některé jinak seřadil, a to namnoze nahodile, protože leckterá znělka co do obsahu svého byla by vhodněji mezi znělkami jinými, nežli kde jest. A skládaje jednotlivé znělky měl asi vždy na mysli hlavně znělku, kterou právě skládal, nikoli pak celek.[3])

Že vznik „Slávy Dcery“ po jednotlivých takořka znělkách, složených za dob různých a nesměřujících prvotně utvořiti skladbu, jaká jeví se nám v podobě své nynější, skladbě té vadí, patrno nejlépe z toho, že vlastně skládá se z dvou zaokrouhlených celkův, ač ovšem ani v těchto v žádném není náležité jednoty a vniterné užší souvislosti. Jeden z celků těch obsahuje zpěv I., II. a III., protože prvá znělka zpěvu I. jest úvodem ke všem třem

---

[1]) sesternice = sestřenice; bylať Sláva tetkou Milkovou, jak Kollár pěje ve znělce 9. zpěvu II., což i na str. 474. tohoto spisu připomenuto, a tedy dcera této Slávy byla Milkovou sestřenicí.

[2]) Ze znělek těchto I. 5. byla prvně otištěna ve vydání z roku 1824., I. 52. a 53. a II. 31. a 32. ve vydání z r. 1832. a I. 73. teprve ve vydání z r. 1852.

[3]) Též účinku „Slávy Dcery“ stupňovitý její vznik vadil, jakž připomenuto na str. 390. tohoto spisu.

zpěvům těm a poslední znělka zpěvu III. zase vhodně všechny tři zpěvy ty zakončuje; druhým pak celkem takovým jest zpěv IV. a V., protože prvá znělka zpěvu IV. jest úvodem k zpěvu IV. i V. a poslední znělka zpěvu V. koncem k oběma zpěvům těm. [1]) Tyto dva celky v celek jeden nejsou spojeny nijak.

A jako v celku tak ani mezi jednotlivými znělkami není žádoucí spojitosti, a to namnoze ani mezi znělkami bezprostředně po sobě jdoucími. I jest většinou pozorovati každou znělku samu pro sebe za celek samostatný, což ostatně jest i předním požadavkem theoretickým útvaru znělkového. Avšak přes to přese všechno přece některé znělky navzájem doplňují se vespolek a objasňují podstatně, jakož i dojem jednotlivých znělek dojmem podobných anebo příbuzných znělek jiných jest zvětšován, byť ani znělky ty nebyly zařadény hned vedlé sebe, nýbrž i dosť od sebe vzdáleny. Takž na př. znělce 37. zpěvu I. bychom ani náležitě nerozuměli, kdybychom nečetli předcházející znělky 36.; ve 37. verš 14. zní: „nač tvář tato na zemi se baví,“ a toliko z 36. poznáváme, že „tvář tato“ značí bohyni, ku které přirovnána jest ve znělce té milenka Kollárova.[2]) Podobně svým obsahem úplně v jedno splývá znělka 30. a 31. i 57. a 58. zpěvu I., a tolikéž úzce souvisí znělka 39. a 40. i 73. a 74. zpěvu toho, ačkoli 40. a 73. z nich otištěna byla prvně teprve r. 1852., kdežto 39. a 74. již r. 1832. Totéž jest u znělek 28.—31., 45.—48., 57.—59. a 90.—96.[3]) zpěvu II. a j. Ba také na př. verš 14. znělky 29. zpěvu II. objasňuje nám již znělka 5. zpěvu I. a pod.

Jinou výtkou jest, že básník, unesen jsa povahou předmětu svého, pronáší tu a tam své myšlénky více řečnicky nežli básnicky, ale výtka ta nemá veliké váhy, protože mluva řečníkova blíží se s kolika stran mluvě básnické a má s ní všelico příbuzného.[4])

Největší vadou „Slávy Dcery“ jest, že, jak již výše (na str. 526.) připomenuto, znělky později přidané jsou namnoze příliš učeně básněny nebo že jsou skoro pouhou snůškou jmen a nemají

[1]) Znělky ty otiskli jsme si na str. 452., 496. a 500.

[2]) Znělku I. 36. otiskli jsme si na str. 455. a 456.

[3]) Ze znělek těchto 90.—94. otiskli jsme si na str. 510.—512.

[4]) Viz o tom ve druhém vydání „Stručné náuky o řečnictví“ od pisatele těchto řádků na str. 9.

náležitého vzletu. Vada ta jest zejména ve znělkách zpěvu IV. a V., kteréž oba teprve r. 1832. prvně byly do světa poslány.

Karel Havlíček Borovský, ocítiv se r. 1850. ve veřejné půtce s Kollárem, vyjádřil se o IV. a V. zpěvě „Slávy Dcery“ mezi jiným takto: „Pan Kollár musí míti o žurnalistech velmi středověká ponětí, když mne chce učiti, co jest fantasie ... Co se však dobrotivého, ale trochu samolibého přání p. K. týče, abych já měl více fantasie a „povznesl se z častého bláta nízkosti ku vznešenějším obratům i výrazům“, chtěl mi nepochybně p. K. tímto ihned také dáti příklad jednoho z těchto vznešenějších „i obratův i výrazův“, musím ale rovněž tak hrdě podotknouti, že v redakci „Slovana“, ačkoli se tam píše jenom prósa, vždy ještě tolik fantasie a vznešenosti se mezi ostřížky vymítá, co jich nalézáme rýmovaných v posledních zpěvích „Slávy Dcery“, a p. Kollár mi nedovede ve všech mých příliš mnohých a velmi rychle psaných prosaických spisech dohromady ukázati tolik „bláta nízkosti“, kolik já jemu na požádání v jeho znělkách v posledních zpěvích „Slávy Dcery“. Či zapomněl již p. Kollár na své rýmované hromady nosů, které čerti lopatami přehazují, na ten smrad z nich a na podobné „vznešenější i obraty i výrazy“?“ [1])

Úsudek tento Havlíčkův o IV. a V. zpěvě „Slávy Dcery“ jest ovšem nemírný a přemrštěný, ale jest v něm i dosti pravdy. Takž ona znělka „o nosech“ (V. 12.) zní:

„Chachacha, ó jemine!“ dím k zemi
hledíc, samých nosů hromadu
spatřivši a ďáblů armádu,
měrajících [2]) tu je měřicemi
a pak v kádi [3]) putnami je třemi
nosících co hrozny, od smradu
aby tuto se a neřádu
vykvasily: „co to, povězte mi?“
Milota dí: „To jsou nosálkové,
co se k Slávě pyšně chovali,
sobělibci, Němci, sadílkové [4])!“

---

[1]) Viz v Havlíčkově „Slovanu“, roč. 1850., na str. 1406.
[2]) „měrati“ značí Slovákům naše „měřiti“.
[3]) = v káď, do kádi.
[4]) „sadílek“ = kdo rád sází a se chlubí.

Čtyry z nosů těch jsme poznali:
Hacquetu co patřil, Meinertovi,
Bisingerovi a Ludenovi.[3])

A dokladů znělce této podobných bylo by lze uvésti několik.

Avšak poslední dva zpěvy Kollárovy „Slávy Dcery“ nedostihují básnické ceny tří prvých zpěvů hlavně z jiné příčiny. Podoba znělková příčí se v nich obsahu, ježto znělka nehodí se, by líčila ona slastiplná a strastiplná místa, nedostačujíc k tomu svým úzkým rámcem, který jest přesně vyměřen a příliš obmezen, aby mohly v něm ony pocity řádně býti podány. Mimo to látka obou zpěvů jest povahy takové, že poskytla by sice bohatého materiálu dějinám vzdělanosti slovanské, ale básníkovi jest nevděčna a nevhodna. Hromaditi a vypočítávati jména vlastní, byť i při každém jméně byly vytčeny zásluhy a ctnosti dotyčného muže nebo ženy, přece zůstane věcí jednotvarnou a namnoze také suchopárnou.[2]) Tudíž i zcela dobře jest vysvětlitelno a pochopitelno, že básnická cena těchto dvou zpěvů jest daleko menší prvých. Jest pak o tolik menší, že nemůže ani býti přiměřeně srovnávána s básnickou cenou oněch.

Ale při těchto dvou zpěvech posledních účinek básnický bezpochyby ani nebyl básníkovi věcí hlavní. Kollár chtěl uchvátiti čtenáře obrázky jemu ve zpěvech těch ukazovanými, chtěl jej názorně a důrazně poučiti, získati, pohnouti, dojati, přemluviti, přesvědčiti; chtěl jej pobídnouti k činům šlechetným, jež opěvá ve zpěvě IV., a zároveň odvrátiti jej od činů nešlechetných, jež opěvá ve zpěvě V. Účel tedy Kollárův byl tu vlastně řečnický, a proto jest i ráz a povaha znělek zpěvu IV. a V. tak pilně řečnická. Proto Kollár ve zpěvech těch dává vzorné příklady

[3]) Belsazer Hacquet, národopisec a přírodník, byl professorem chirurgie v Lublani a potom professorem přírodních věd ve Lvově, s kteréhožto úřadu se poděkovav, žil po té toliko vědě ve Vídni, kde zemřel r. 1815. Ve svých spisech vyslovil se o Slovanech velice nepříznivě, čehož doklad Kollár uvádí ve „Výkladě“ (na str. 383.), kdež i podobný doklad podává o Josefu Jiřím Meinertovi, o němžto zmínili jsme se na str. 76. a 229. — Tolikéž Jan Constanc Bisinger, professor při teresiánské akademii ve Vídni, zemřevší r. 1825., a Jindřich Luden, professor dějepisu v Jeně, zemřevší roku 1847., osvědčili se ve svých spisech nepříznivými Slovanům, čehož doklady Kollár také ve „Výkladě“ uvádí.

[2]) Viz i již na str. 380. tohoto spisu.

i odstrašující a vzbuzuje soucit, útrpnosť, soustrasť, nechuť, ošklivosť, hněv, bázeň, hrůzu a jiné pocity po spůsobu řečníkově, maje při tom před očima toliko svůj účel. A žádaného účelu toho dosíci podařilo se mu měrou nejlepší.[1]) Ostatně třeba že zpěvům těm nedostává se náležitého vzletu, jsou přece v nich i pěkné a rázné myšlénky, myšlénky básnické, kterýmž ani několik myšlének nebásnických není na úkor ani na ujmu.

Úkolem zpěvu IV. kromě toho jest i dojista, by básník jaksi ve skutek uvedl to, čeho postrádal mezi Slovany v prvých třech zpěvech. Postrádal mezi nimi jednoty, celku; viděl, jak jsou rozptýleni, a přál si, by spojili se v jedno. A v jedno Kollár spojuje Slovany právě ve zpěvě IV., kde shledáváme se s nimi v jednom společném bytě.

Že však takto Kollár sloučil Slovany v jedno, v jeden ideální celek, neuspokojuje zcela, protože zakládá se pouze na tom, co praví ve znělce 3. zpěvu IV., která zní:

Na hranicech Nebeslavska teče
řeka Léthé čili Zábuda,
jejíž pitím, čudo nad čuda![2])
všecka mizí zemnatosť i péče;
každý stín z ní nade břehem kleče
pije, a aj, časná nerůda,
bolesť, zármutek i ostuda
na věky se s příchozníků svleče.[3])
Proto, jako se stromův když v lese
listí na zem padá v jeseni,
duchů slavských množství sem se nese,
aby křivdy pozapomínali,
zvláště ty, co jejich plemeni
Maďaři a Němci činívali.

Zakládá se tedy pouze na tom, že stínové neboli duchové slovanští napijí se z řeky Léthé, by zapomenuli na útisky, utrpené na zemi. Avšak usmířiti může zase toliko život, v čem život se prohřešil; takž aspoň žádá přirozený cit lidský. Byť i výtečníci jednotlivých kmenů slovanských, když stínové jejich napili se vody

[1]) O řečnické povaze některých znělek „Slávy Dcery“ zmínka stala se také již na str. 531. tohoto spisu.

[2]) čud (na Slovensku) = div.

[3]) Viz i poznámku 2. na str. 502. tohoto spisu.

z Léthé, byli pohrouzeni ve blaživý vzhled matky Slávy, na nádherném trůně sedící (znělka 4.—7.), byť i český Václav a ruský Vladimír i jiní „všickni jako bratří v laskavém plápolali stínu rajských stanů“ (zn. 8.), byť i Cyrill a Method přidružili se ke Komenskému (zn. 11. a 12.), vše to uspokojuje nás rovněž tak málo jako kouzelný spánek Faustův, jenž utlumí v něm vzpomínku na jeho zločin.

Již Vergil poznal nedostatek nápoje Léthina, řka, že duše nábožných pouze nepříjemné zapomínají, kdežto zločinní vzpomínku na své zlé činy podržují.[1]) Kollár přisvojil si také tuto myšlénku Vergiliovu ve zpěvě V., kdež odpadlíci jsou mučeni a trýzněni. Básnický pak ten útvar nebe a pekla dle vzoru Dantovy „Božské komedie“, který také měl proč stěžovati si do rozptýlenosti Italiánův, ukazuje nám velikou sílu básnickou, síla ta však nedává zapomenouti na skutečnosť, ba právě naopak, ona nás upomíná tím mocněji na ni, čímž zpěv IV. a V. Kollárovy „Slávy Dcery“ stává se zřejmě nepřirozeným a protimyslným.

Jiné výtky, které lze činiti zpěvu IV. a V., jsou obsaženy v obraně, kterou Kollár r. 1832. napsal na konci „Výkladu“ svého ke „Slávy Dceři“ a která zní: „Poněvadž nám od několika Slávů žalobně nadmítnuto, proč ve „Slávy Dceře“ ten a ten vynechán, proč ještě to a to jméno v té neb oné znělce nestojí, tedy, ač by se to samo sebou rozuměti mělo, přece odpovídáme na krátce: že „Slávy Dcera“ není ani všeobecný dějepis Slávů ani historia literatury ani katalog a jménoslov všech slavných spisovatelů a mužů, ale báseň, jejíž účel není a nemůže býti nekonečná malicherná zevrubnosť, nýbrž raději rozmanitosť a možná všestrannosť slavského života. Centrum jest „Slávy Dcera“, ostatní úkazové slavského života jen na tolik tu jsou, na kolik na Ni účinkovali, s Ní v nějakové osobní neb duchovní styčnosti byli, slovem do okresu Jejího života více méně sáhali, proto i sluje lyricko-epickou básní. Odtud se vysvětliti má i to, že v ní jedno neb druhé jméno stojí, které snad jiným nedůležité býti se zdá, zde ale osobní potah a zvláštní znamenavosť má a ku „Slávy Dceře“ podstatně přináleží. — Ptáno se: jako prý jména ještě žijících na zemi v nebi býti mohou? — V poésii čili v ideálném světě jest

---

[1]) Viz v „Aeneidě“ verš 705.—750. knihy šesté.

časnosť a věčnosť jednota: tu obcují andělé a duchové na zemi a lidé v nebi: čas a prostranství jsou pouhé formy lidského rozumu, nic bytného.“ [1])

To jsou asi všechny výtky, které možno činiti Kollárově „Slávy Dceři“ co do obsahu, připočtemeliž i výtky, připomenuté hned při jednotlivých jejích vydáních na svých místech výše (na str. 380.—382., 393., 436. a 439.). Ale jest učiniti jí také několik výtek co do útvaru jejího vnějšího, kteréžto výtky týkají se ovšem toliko znělek jednotlivých a nemnohých.

Jest vůbec známo, že všichni výteční básníci všech národův a všech časů zápasili s mluvou, a to tím více, čím větší bohatostí myšlének vynikali. Mluva nepostačovala a náležitě nevyhovovala jim, aby mohli vylíčiti myšlénky své. Proto básníci takoví dílem tvoří nová slova, dílem užívají slov ve spojení neobyčejném, aby to, co si myslí a představují, čtenářstvu svému řádně a případně mohli říci. Takovéto svobody ovšem každému básníku užívati jest dovoleno.

Avšak i básníku klademe co do jazyka tytéž požadavky jako každému, kdo něco slovesného veřejnosti podává. A tu jest na prvém místě správnosť, která vztahuje se ke mluvnici jakožto soustavné náuce o pravidlech jazykových. Básníku jest šetřiti běžného pravopisu, tvarů slov i skladby vlastního jazyka. Není pak kladnou zásluhou, činíli tak, ale jest hanou, hřešíli proti správnosti. Povznesenosť básníkova nad mluvnicí buď vykládána vznešeně, totiž ne že by ji básníkovi nebylo třeba znáti, nýbrž aby ji znal tak dokonale, že není jeho boje s ní již ani znamenati. [2])

Ačkoli tedy básníku dovoleno jest užívati rozmanité svobody ve příčině mluvy, proti správnosti přece hřešiti nesmí. A tu kromě zvláštnůstek, o nichžto výše (na str. 382.—392. a 438.—447.) s větší menší pohanou bylo promluveno, Kollár i jinak se provinil, uživ svobody básnické někde měrou dojista upřílišenou. Takž nazývá spanilosť „bělohlavskou“ (I. 3.), léto „pěhavým“ (I. 15.), měsíc „hvězdovlasým“ (I. 20.), kahanec „nocobludným“ (I. 38.), Němce „dlouhotvárným“ (I. 52.) a nožky „květosejnými“ (I. 128.); užívá

[1]) Vyňato z „Výkladu“, vydaného r. 1832.; v pozdějších vydáních učiněno několik změn co do slov, nikoli však co do obsahu.

[2]) Srv. v Durdíkově „Poétice“ na str. 517.—532. dílu I.

slov nesrozumitelných anebo málokomu známých anebo nešťastně utvořených, jako „připlášťkovat“ (II. 20.), „ozbíjeli“ (II. 28.), „sřetězil“ (II. 49.), „pravotilo“ (II. 84.), „okleknutá“ (III. 105.), „zemnatosť“ (IV. 3.), „věkuje“ (IV. 4.), „v nebe vemklý“ (IV. 14.), „meravý“ (IV. 19.), „udaremnil“ (IV. 39.), „zámachy“ (IV. 39.), „vzácnot“ (IV. 75.), „písacké“ (IV. 76.), „zevniter i vniter“ (IV. 86.), „tmomil“ (V. 36.), „soucestitel“ (V. 57.); píše „mladoch“ (I. 39.) místo „mladík“, „trávenina“ (I. 44.) místo „jed“, „jablo“ a „známě“ (II. 85.) místo „jablko“ a „znamení“, „plává“ (III. 5.) místo „plave“, „tužebně“ (IV. 6.) místo „toužebně“, „zdravká“ (IV. 100.) místo „na zdraví připijí“ atd.

Ovšem Kollár, píše tak a podobně, byl k tomu namnoze sveden toliko tím, že narodil se a žil na Slovensku a že tedy zavlekl do „Slávy Dcery“ všelijaké slovakismy takové, jichžto spisovná čeština vůbec a nynější zvláště neschvaluje. Tím vzhledem ke Kollárovi možno jest ospravedlniti leckterou z právě učiněných výtek a tím jest i vysvětliti si zejména slova, vyskýtající se ve „Slávy Dceři“, která nám Čechům jsou nesrozumitelna. Jsouť obyčejně slova ta přijata z nářečí slovenského, čemuž na doklad buďte zde připomenuta na př. ještě tato, Slovákům dobře srozumitelná slova: pyštěk (I. 33.) = ústka; oslička (I. 54.) = brousek; modlikati (I. 54.) = neustále prositi; věčitý (I. 86.) = věčný, stálý; vyšibal (II. 21.) = vyšvihal, vyšupal prutem, metlou; zaškoulilo (II. 23.) = zašilhalo; neherská (II. 35.) = nehezká; věcha (II. 99.) = vích; jarek (III. 89.) = příkop, strouha; čud (IV. 3.) = div; měrati (V. 12.) = měřiti a j.

Jako nelze pochváliti Kollára, že tu a tam užil slov nesrozumitelných anebo málokomu známých anebo nešťastně utvořených, tak nedodávají okrasy „Slávy Dceři“ ani taková slova, jako jsou na př.: smrdí (I. 11.), fuku (I. 28.) a pod.

Jak patrno, Kollár všemi slovy a tvary, jichžto svobodou básnickou utvořil a užil ve „Slávy Dceři“, mluvy naší básnické neobohatil. A také jinak tu a tam nemile prohřešil se proti mluvě správné, napsav na př. „nosil jsem k odnětí“ (I. 5.) „nejšířejší“ (I. 6.), „dílo chová se k vidění“ (I. 43.), „dítě je k zření“ (I. 27.), „nelzelo“ (II. 92.), „lzelo“ (III. 40.) a j. Kromě toho vyskýtá se často po spůsobě německém „můj“, „tvůj“, „náš“, „váš“ a „jeho“ místo „svůj“, jako na př. I. 15., 33., 43., 69., 80., 107. a j., a také

přídavná jména rodu středního v nominativě a v akkusativě množného čísla zakončena v „-é“ místo v „-á“, jako na př. I. 7., 46., 60., 68., 103.; II. 10., 55. a j., nebo sloveso není náležitě zakončeno při podmětě středního rodu, jako na př. II. 1., 9., 35. a j.

Také ve příčině metrické vyskytá se ve „Slávy Dceři“ několik vad. Co do rýmu výtku jí učinil již r. 1825. Jan Nejedlý, jakž uvedeno na svém místě (na str. 374.), a jest i několik jiných méně podařených rýmů, jako na př.: hlase — kráse (I. 3.), luze — chůze — nouze (I. 5.), obléká — člověka (I. 20.), okrouhlé — třiúhlé (I. 21.) a pod. Někde verš, aby měl potřebný počet slabik, vyplněn slůvkem nevhodným, jako na př.: v peruť mění, na ach! jeho hlasy (I. 20.) atd. Někde vyskytá se nelibozvučný průzev, jako na př.: zvuků uchotěšných (I. 62.), znojů učijete (I. 70.), břehů u (II. 42.) atd. A také vyskýtají se takovéto nezručnosti ve verších, jako jsou tyto:

Nech jsem dobrým! Milku, já už déle
nechci tuto s tebou cestiti,
neb i mne by mohli zabíti
tito slepí Slávů nepřátelé;
anebo snad, co by ještě vele
horší bylo, Bůh rač chrániti,
i mne násilně tu zněmčiti
mohou tito Vendů němčitelé.
(II. 22.)

Musejí zde do své materčiny
pře- svá vlastní díla -kládati,
z němčiny ty, tyto z francouštiny.
(IV. 66.)

Slavským zvukem, když se proměňují
talíře a mísy stříberné
ven se okny z nebe vyhazují;
na nichž potom roz- i nerozbitých
rvou se u propasti jezerné
hejna Němců slavohladovitých.
(IV. 118.)

Takto znamenáme, že ani Kollárova „Slávy Dcera“, třeba že pokládáme ji za zjev klassický v básnictví českém, není zcela bezvadna. Avšak učiněné jí výtky jsou celkem nepatrny a jeví se býti ještě nepatrnějšími, když přihlédneme k vysvětlivkám a omluvám,

které jsme si k nim připojili.[1]) A uvedemeli si na mysl velikolepé vlastnosti chvalné, které daleko a daleko předstihují vady, vyskýtající se v básnické skladbě té, výtky ony téměř úplně mizí, ač ani z těchto vlastností chvalných některé nejsou nepředstižitelnými, jakž aspoň usoudil r. 1828. František Ladislav Čelakovský, vyjádřiv se v soukromém dopise, že polský básník Adam Mickiewicz ve svých znělkách vynikl „co do fantasie a barvitosti ještě nad Kollára“.[2])

Náleží pak k velikolepým vlastnostem chvalným ve „Slávy Dceři“ přehojně lepostí a krás básnických, ostrá určitosť a spojitosť přerozmanitých myšlének jakož i bohatosť jejich, smělá obraznosť, filosofický duch a vyšší všestranná vzdělanosť básníkova, případný důraz a nadšený vzlet, rázná mužnosť, vlastenecký zápal, mohutná úchvatnosť, hluboký a ohnivý cit, svěží živoucnosť, rozkošná něžnosť a lahodná jemnosť, dojemná vroucnosť, neobyčejná zručnosť, přiměřená přesnosť a vhodná stručnosť, čistota, libozvučnosť, ušlechtilosť, síla a bohatosť, avšak i prostota, jasnosť, zřetelnosť a srozumitelnosť mluvy se všemi ozdobami slohu básnického, velebný a vznešený tón, kterým se „Slávy Dcera“ nese, verš souladný atd. Při tom jest i protkána znělkami zdravého a bystrého rázu tendenčního, a to jak didaktického tak i mnohdy peprného rázu satirického. Zvláštní zmínky zasluhují též obrazy z přírody, rozmanitá podobenství a přirovnání, tropy a figury atd., o čemž o všem nejednu pěknou rozpravu bylo by lze napsati.

Znělky Kollárovy vyznačují se také řídkou pravdivostí, jak sám Kollár pěje ve znělce 110. zpěvu I. a ve znělce 20. zpěvu II., kteréž obě byly prvně otištěny teprve ve vydání z roku 1832. a znějí takto:

Jestli jen to básnířstvím se volá,
co lež, výmyslek a třeštivosť,

---

[1]) Jest i připomenouti zde výše (na str. 392. a 393.) uvedená slova Palackého, mínícího, že pro „hojnosť“ znělek ani býti nemohlo, by nebyly vyskytly se v nich i vady některé.

[2]) Viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 226.

. tak mně nepatří ta poctivosť,
nebo cizí jest mi tato škola;
co já básním, to jest pravda holá,
kterou vede jasná střízlivosť,
ne cit prázdný aneb horlivosť,
kterou zažhnou obraznosti kola:
básně mé jsou téměř ukazadla
jen a suché těch krás rejstříky,
jejichž v oči skutečnosť mi padla.
Kdybych zpíval podlé obyčeje,
hymny mohly by mé veršíky
a mé znělky býti epopeje.

Nehledám já věci zveličovať,
jak snad jisté mnějí rozumy,
nýbrž mnoho ještě ze summy
hříchů těchto krajů umenšovať;
zvyk mám radše oči zamhuřovať,
nežli schválné činiť výskumy,
sypu smírné kvítí na rumy
Slávy a zlosť volím připlášťkovať:
jen ty křivdy péro moje líčí,
nad kterými samo zarděné
nebe lká a člověčenství křičí;
kdo pak víru mně a Milku příčí,
ať sám spatří tyto slavené
hrůzy na náš národ holubičí.

A co týče se vnějšího útvaru znělky, Kollár zachází s ní velmi uměle a obratně, jakž i František Ladislav Čelakovský v posudku svém v „Musejníku“, roč 1831., dosvědčil, napsav o tom toto: „Pomyslímeli, jakých má obtížností do sebe zevnitřní forma sonettů, kdežto básník hlavně osmerými vazbami rýmů opoután a v poletu své obraznosti zdržován bývá, přinucen jsa nejednou tuhý zápas podstoupiti s nimi: s podivení jest snadnosť a obratnosť Kollárova v tomto spůsobu veršů. Ztíží by kdo nalezl prázdný a na zdař Bůh stavený epithet, ztíží nepotřebný a jen místo vyplňující záplatu neb příšivek. Mimo to jedním čistým plynutím nejvíce se nesou myšlénky takměř ulité od začátku až po sám konec. Neníť mnoho umělosti jednu zdařilou znělku utvo- řiti, ani deset; leč kde na sta se jich počítá — a zdařilých se počítá — toť zasluhuje uvážení. Rovně i čistota a jádrnosť rýmu není při znělkách maličkostí a věcí vedlejší co do ulíčení zevnitř-

ního. Pravda, že v jazyku našem taková hojnosť rýmů, jaká v málokterém jiném; leč třeba rozdílu činiti mezi rými štěpnými a planými. . . Tímto však nemíním, že by skladatel veskrz se musil planých vystříhati rýmů; buď toliko počet jejich daleko menší, jak to právě ve Slávy Dceři nacházíme."

Tato pochvalná slova Čelakovského o vnějším útvaru znělek „Slávy Dcery" týkají se ovšem toliko vydání z r. 1824. Ale zcela tak možno pronésti je též o vydáních pozdějších, a to jak o zpěvě I., II. a III. tak i o zpěvě IV. a V. Ba nelze ani to, co již dvakráte (na str. 526. a 531.) jsme si připomenuli, že totiž znělky později přidané jsou namnoze příliš učené básněny nebo že jsou skoro pouhou snůškou jmen a nemají náležitého vzletu, pronésti o znělkách všech: jsouť i mezi těmi znělkami, které byly prvně otištěny teprve r. 1845. neb i r. 1852., znělky veliké ceny básnické, což opětným jest důkazem toho, co v té příčině odůvodniti hleděli jsme na str. 436. a 437. Na doklad toho stačí přečísti si znělky, které jsme si otiskli na str. 468., 497. a 529., jakož i ze zpěvu I. znělku 63., 116. a 122., které prvně otištěny byly teprve r. 1852. a které znějí:

Nejen zvláštní v blízkosť Její plete
krásy příroda, zem hájové,
i ti největší ji mužové
otočili tvoji, Němcův světe!
Zde je Herder, Wieland, Schiller, Göthe,
tento v těle, oněch duchové,
v jejich středku Ona, v parkové
zahradě co růže kvete.
Sám Bůh shrnul se všech stran sem valem
všecky výbory a ozdoby
této perle za skříň, za šperk, za lem;
kdyby vše, co vůkol Ní jest, mělo
slavské srdce a řeč, všecko by —
živé, mrtvé — jen Jí ke cti znělo.

V Radigastě, vsi té blízko Jeny,
ke cti bohu tomu hostinu
ustrojil jsem, pozvav družinu
mnohých Němců, vzácné muže, ženy;
pouze slavských dáno drahé ceny
jídel i vín celou rodinu,
slavská hudba i ples, cizinu
vytevřeno odtud, vyjma stěny;

obrazy je Vendozhoubců řádem,
Medvěd, Ptáčník, Gero krášlili,
Gunther, Riddag, Ekkard za Konrádem.
Přišli hosté, ověšivše hlavy,
kradmo ze síní se tratili,
až já sám jsem zůstal s Dcerou Slávy.

Ty co Jenu ovlažuješ říčko,
od ljutosti zvaná Lutora,
dřív než rozloučí nás prostora
krutá, tvé se skryji ve křovíčko;
a když přijde umývati líčko
nech Ji Rusalek tvých obora
obklíčí a mně dá znameníčko:
uneseme pryč Ji v okamžitku,
Římané jak někdy Sabinky,
aneb český Břetislav svou Jitku!
Odtudto bych k Sále, k Labi, k Baltu,
mořem k Dunaji, kde Srbinky,
k Váhu, navzdor komus, dcerku vzal tu.

A takž uvedemeli si na mysl vše, co posud jsme si pověděli, zcela bez rozpaku a vším právem řekneme, že Kollárova „Slávy Dcera" náleží k nejznamenitějším zjevům veškerého písemnictví českého a jest plodem nejvýraznějším českého znovazrození.

Posléze stoj zde, což o Kollárovi napsal Adam Mickiewicz, který, jak výše (na str. 539.) řečeno, vynikl po soudě Čelakovského i nad Kollára; máť soud básníka o básníku, nehledímeliž ani ke stránce psychologické, velikou váhu a nemalý význam krasovědecký, a soud Mickiewiczův o Kollárovi jest i co do ocenění literárního stanoviska Kollárova zcela pravdiv. Píše ve svých čteních o písemnictví národů slovanských mezi jiným toto: „Z toho, jak pojímají spisovatelé účel svých prací, vždy téměř můžeme souditi na sílu jich samých, na životní sílu jejich národnosti. Čechové, známí svou minulostí, málo znační ve přítomnosti a k budoucnosti pouze vzdychající, mají několik znamenitých básníků. Nejvíce znám a nejslavnější z nich jest Kollár .... Jest věcí nesmírně nesnadnou porozuměti a ucítiti, co jest v básních Kollárových opravdu vznešeného a básnického. Angličané přeložili mnoho jeho znělek, jeho díla souzena jsouce se stanoviska literárního, posuzována jsou ostře nebo chválena, ale nikdo nedostihl ducha Kollárova. Jesti

to nový typus v nynějším písemnictví. Mluvili jsme, že učenci čeští představují nám vzor učenců, jací někdy budou, učence skromné, chudé, pracovité, připomínající horlivosť sv. otců církevních, milující národ svůj tak jako tito církev, nepomýšlejících na prodej svých prací. Kdyby chtěli psáti po německu nebo po francouzsku, mohli by získati nemalou slávu u cizincův, oni však spokojují se tichou zásluhou a pracují pro rodáky své. Takoví jsou učenci čeští. Kollár stojí uprostřed mezi učencem a básníkem. Nemá vlasti. Čechové si jej přivlastnili, on však je rodem Slovák a žije v Uhřích, kde pronásledován jsa od Maďarů, jiným jazykem mluvících, málo má svazků s Čechy. Poláci ho nečtou. Rusové ani o něm nevědí. Prošed všechny země západní a jižní slovanské, vložil vzpomínky svých cest v dílo „Slávy Dcera". Dílo má formu neobyčejnou; skládá se ze znělek, jichžto všech jest přes 600. Opěvuje všechny bohatýry slovanské, vypravuje, co jenom básnického nalezl v různých pověstech Čech i Polsky, Kollár utvořil ze znělek svých celek, jenž i vzhledem k vědě má platnosť. Znělky jeho dchnou jakousi vůní Petrarkovskou, často připomínají na básníka vlaského, ale kochanka Kollárova, stávajíc se vždy víc a více ideální, změní se v smýšlenou postavu, v představu milené národnosti. Milenkou jeho, Laurou opěvanou, oplakanou, žádanou jest Slovanstvo. Ale nesmíme spatřovati v tom pouze básnickou zábavu. Kollár opravdově poddává se té myšlénce, cestuje, by viděl pomníky, seznamuje se s učenými Slováky i Srby, by vzbudil v nich lásku ke společné vlasti, zahřívá, rozněcuje možnosť ve bratřích, trpících křivdu od Turkův, Uhrův i Němců. Dílo jeho jest dílem vlasteneckým. V jedné ze svých znělek dí, že tři smuteční dni v roce světí, postě se a pláče v zátiší: prvý, den záhuby Srbů na Kosově poli, druhý, poslední porážky Čechů na Bílé hoře, třetí, kdy Kościuszko u Maciejowic raněn jsa, zvolal: „Konec Polsku!"[1]) Slova tato nejsou pouhým obrazem básnickým. Kollár skutečně má slzy v očích, mluvě o neštěstí a útrapách Čechů, Poláků, Srbův. On nosí v srdci všechny tyto národy, všechny stejně miluje s nestranností českého učence. Všude a vždy objímá myslí celé plémě slovanské. Plémě to zdá se mu býti pokojným potokem, který zvolna a jistě k cíli svému plyne. Jestliže hory potká v běhu, obrací se mimo ně na

---

[1]) Viz znělku 92. zpěvu III.

roviny, přinese jim rajskou úrodu a uplyne v tichém požehnání. Naproti tomu jiní národové, podobní bystrému proudu, zůstavují po sobě nouzi, bahna a hrůzy. Žaluje tedy osudu svého národu, zpívá následující verše krásné, plné síly a prostoty:

> Bože! Bože! který dobře mínil
> veždy s národy jsi všechněmi:
> ach, už nikdo není na zemi,
> kdo by Slávům spravedlivosť činil!
> — — — — — — — — — — —
> Ó, ty, soudce nade soudcemi,
> prosím: co že tak můj národ zvinil?
> Křivda se mu, velká křivda děje.[1])

Poslední věta stala se příslovím za Karpaty. — Kollár dovedl poésii svou, celkem ideálnou zdramatisovati. Cizozemci nesnadno pochopiti, jak možná opěvovati národnosť v postavě osoby. Jesti to nicméně spůsob společný Čechům a Polákům. Básníci polští často zobrazují národnosť svou v podobě muže, u básníků českých jest jí žena. Kollár, jak řečeno, dovedl množství výtvorů básnických spojiti ve dramatický celek, v kterém oplakává minulosť, líčí přítomnosť a vzdychá do budoucnosti Slovanstva. Časem opouští jej mužnosť, naříká, že jest hlasem volajícím na poušti, že rodáci jeho nerozumějí ani jeho poslání ani namáhání, že třída vzdělaná čte raději knihy cizojazyčné, lid vesnický že zpívá milostné písně, vypravuje si pověsti, než aby poslouchal jeho znělky. Někdy probudí se v něm hluboký cit síly, ví, co může vykonati duch zajatý stále touže myšlénkou a vidící její úspěchy. V jedné z nejkrásnějších svých znělek mluvě o přemoci, které podléhá plémě slovanské, a o tichém odporu, který chystá lepší budoucnosť jeho národu, dí, že „často tichá pastuchova chyžka více pro vlasť může dělati nežli tábor, z něhož válčil Žižka“.[2]) A na jiném místě, mluvě o těžkostech, které jest ještě překonati, dokládá, že „často sama velikosť předsevzetí dodává sil nových“, a dává zároveň na ruku jedinou podmínku dobrého výsledku, řka: „Jenom víru mějme!“[3]) Kniha čtvrtá a pátá jsou nejslabší části jeho básní. Sbírá všude drobty, tvoře z nich jakousi jednotu slovanskou, oblí-

---

[1]) Viz znělku 24. zpěvu III.

[2]) Viz znělku 123. zpěvu II., otištěnou na str. 480 a 481.

[3]) Viz znělku 6. zpěvu III.

bený ideál všeobecné říše slovanské. A cítě, že vše, co Slovany otáčí, jeho ideálu se protiví, chce utvořiti sílu hmotnou ke spáse svého národu:

Ó by — —
naši různí slavští kmenové atd.[1])

Veškera naděje Kollárova spočívá tedy na hmotné síle. A totě jedna z příčin jeho nepopulárnosti. Národní představy národů slovanských jsou zajisté mnohem mocnější, moudřejší a hlubší. Čechové nikdy nepřestávali na pouhých ideálech hmotných. Lid český nikdy nespolehl se na Rus. Nemiloval sice pozdvihnouti se v své moci, čekal raději, ale nikdy nevyhlašoval Rusi za přístav spásy Slovanům. Odtud pochodí netečnosť ke znělkám Kollárovým. Nikdo nechce je zpívati, neb nejsou věrným obrazem přání a nadějí národu slovanského.“ [2])

Stoj zde také, co napsal o Kollárovi r. 1867. Josef Václav Frič: „Za mladosti rozhárána bývala duše Kollárova okamžiky zápalu, v nichž zřeknouti se chtěl lýry a páží ozbrojenou bojovati za svobodu, volen jsa zpečetiti vlastní slova svá prorocká a obětovati život svůj za budoucnosť milovaného svého národu. Avšak sebe větší hrdina odkázán jsa jediné na sebe sama, nemůže s prospěchem začíti půtku, aniž sám zápas připravovati. Kollár sám cítil se býti živým, avšak jen k tomu, aby věrným byl strážcem netknutých ještě hrobův, a dříve než generace zpěvy jeho odchovaná dospěla a k činům se hotovila, nezbylo v básníku velikém již více než jména Kollára bývalého. Po dvacet skorem let [3]) čekáno na pokračování jeho „Slávy Dcery“; mezi rozechvěnou mládeží tajně obíhala pověsť, že básník-věštec korunu vloží dílu svému připojením dvou zpěvů „Nebe i peklo slavské“ k třem prvnějším, v nichž vysýlá k nebi tak pohnutlivé prosby za probuzení svého národu. Myslelo se, že zpév první obsahovati bude apotheósu mučenníků slovanských, v druhém pak že básník za příkladem Dantovým kletbou stihne všechny vniterné i vnější národu našeho nepřátele. Doufalo se, že po soudu tomto před vzkříšením všech sbratřených národů slovanských konaném,

[1]) Citována znělka, výše již uvedená v tomto spise na str. 486.

[2]) Čerpáno z „Rodinné kroniky“, roč. 1865., str. 147., kde však vyňatky ze „Slávy Dcery“ jsou vesměs chybně podány.

[3]) „Slávy Dcera“ o třech zpěvech vyšla r. 1824. a o pěti již r. 1832., tedy čekáno jen osm let!

opěvati bude dobu svobody spůsobem takovým, že zardí se studem společní naši vrazi, a že skončí oslavením vítězství, pravdy a světla. Nastalo však trpké sklamání. Jako mnozí jiní vynikající mužové čeští zahrabal se i Kollár za živa v archaeologii a studia filosofická, a ani z „nebe" jeho ani „pekla" nevane již dřívější básníka toho duch a věštecké nadšení." [1])

Poohlédnemeli se celkovitě ještě jednou po všech znělkách „Slávy Dcery" a srovnámeli je vespolek co do ceny básnické, znamenáme, že znělky obsahu lyrického jsou zdařilejší nežli znělky obsahu epického a že mezi znělkami nejzdařilejšími vůbec ani znělek obsahu epického není. Byltě Kollár více lyrikem než epikem, a též útvar znělkový již i sám sebou ukazuje k lyrice.

Že „Slávy Dcera" jest převahou rázu lyrického, Kollár sám mínil říci slovy, která jsme si již výše (na str. 535.) uvedli a která znějí: „Centrum jest „Slávy Dcera", ostatní úkazové slavského života jen na tolik tu jsou, na kolik na Ni účinkovali, s Ní v nějakové osobní neb duchovní styčnosti byli, slovem do okresu Jejího života více méně sáhali, proto i sluje lyrickoepickou básní."

Původcem a předním zástupcem lyrickoepických básní jest Angličan Lord Byron, a tento název zvláštního toho druhu básnického není oprávněn. „Mnozí kritikové" — píše v té příčiné krasovědec český o Byronovi [2]) — „vyslovili se proti této formě, řkouce, že ji nemohou uznať za oprávněný samostatný tvar, poněvadž je to směs, ani lyrická ani epická báseň, ani to ani ono, zkrátka nemožná forma. Však co naplat — básně ty přece jsou a nedají se odestáti. Aesthetika sestavuje pravidla svá teprve podlé daných vzorů, a nehodíli se něco nového do klassifikace její, jsouc při tom tak krásné jako Byronovy lyrickoepické básně, musí chtíc nechtíc konečně přece uznať právo nového zjevu, své pojmy rozšířiť a klassifikaci změniť. . . Název lyrickoepický není pravý, proti němu víc čelí namítky kritikův; ale pak jest jich vinou, že jim tak říkají. Byron zajisté básnil ne proto, aby učinil zadosť jakési aesthetické kategorii; nechť se tedy najde jiné pro ně jméno, a zmizí ihned u většiny nechuť pochodící z theoretického předpojetí."

---

[1]) Viz ve „Svobodě", roč. 1867., na str. 238. a 239.

[2]) Dr. Josef Durdík „O poésii a povaze Lorda Byrona" na str. 51.—53.

A jako co do druhu básnického Kollárova „Slávy Dcera“ podobá se lyrickoepickým básním Byronovým, takž i shoda jakási jest mezi „Slávy Dcerou“ a mezi básní Byronovou „Putování Childa Harolda“, která jest největší lyrickoepickou básní vůbec, a to nejen co do druhu básnického, což usoudil již r. 1832. František Ladislav Čelakovský, jak řečeno bylo výše (na str. 392.), ale také co do obsahu. Píšeť o této básni Byronově krasovědec český [1]) mezi jiným toto: „Báseň tato jest velebné, nepřekonatelné rozjímání, tak vážné, jako zbožné kázání, tak vznešené, jak jeho látka vyžadovať může, a tak lůzné, že zapomínáme, co rozjímání a co hudba jest. Svoboda, duch, krása, život, politika, historie jest obsahem, těkáme s ním po krajinách a národech a čarovné rozhledy otvírají se oku... Pohlíží na půvaby a znamenitosti jižních krajin, v kulturním vývoji lidstva proslavených, vidí před sebou, čím příroda i dějiny jako by o závod ozdobily Italii a Helladu, a nechť horuje nad zbytky moci benátské, nechť žaluje v Římě v řítícím se koloseu, či v Athénách pídí po dávném rekovství a věhlasu: stejně zní ta elegická struna, jež mysl v tak vážné, svaté rozechvění přivádí...“ Ovšem tato shoda co do obsahu mezi „Slávy Dcerou“ a „Putováním Childa Harolda“ jest dojista pouze nahodilá a týče se toliko vnější podoby obsahu obou básní těch.

A poohlédnemeli se celkovitě také po vnějším útvaru „Slávy Dcery“, vidíme, že obsahuje „Předzpěv“, časoměrně v rozměru elegickém (šestiměr s pětiměrem) zbásněný, a 645 znělek, skládajících se z přízvučných veršů trochéjských a rozvržených v pět zpěvů. Protože pak každá znělka má 14 veršů — pouze znělka 9. zpěvu III., kterou jsme si otiskli na str. 489., má 18 veršův —, a protože „Předzpěv“ má 112 veršů, celá „Slávy Dcera“ má 9146 veršů.

Jak uměle a obratně Kollár zachází se znělkou, připomenuto již výše (na str. 540. a 541.) slovy Františka Ladislava Čelakovského. Zmiňuje se pak o svých znělkách Kollár i zvláštní znělkou, která, byvši prvně otištěna ve vydání z r. 1824., byla tam 92. — tedy skoro na konci druhého zpěvu — a která nyní jest 2. zpěvu I. a zní:

---

[1]) Týž tamže na str. 44.–48.

Mnohý jazyk, Znělky milé, laje
vám jak upýpavým hříšnicem,
že jste jeho útlým žvanicem
košík daly, k tanci s vámi maje.
Ale nač se, skřehlosť údů znaje,
starec k hebkým vtírá mladicem,
aneb k sněžným blázen hranicem
béře roucho pálčivého kraje?
Vy jste, kdo vás bez předsudku cení,
básně, kterým smysl nemizí,
při tom libých milovnice znění;
buďtež tedy volné tomu zvuku,
který ku slavskému pobízí
plesu vaši, Hesperidky[1]), ruku.

Takto tedy Kollár, vysloviv se, že ten, komu znělky dávají košem, t. j. komu nedaří se je tvořiti, laje jim, a poradiv, aby ten, kdo není schopen v znělkách básniti, jich netvořil, pochválil si je a uznal přiměřenými své básnické skladbě, připojiv k tomu ve „Výkladě“ k znělce té vhodně ještě tato slova: „Forma znělek zdá se nad to i nejpříhodnější ku smíšeným lyrickoepickým čili podmětnopředmětným básním, anť každá znělka i vlastní samostatnosť sama o sobě i svazek s jinými i poměr k vyššímu celku míti může. „Chorus“ u Řeků nic jiného nebyl než „lýra“ v dramatu čili subjektivnosť v objektivnosti: pročže by se nemohla lýra i s eposem spojiti?“ Mimo to nelze zde neuvésti z Kollárova „Výkladu“, kde zevrubnou o tom rozpravou dal na jevo, že pilná a bedlivá studia konal i ve příčině útvaru znělkového, aspoň těchto slov na doklad, jak vzhledem k jiným jazykům čeština jest schopna tvořiti znělky: „Slavská, obzvláště česká řeč tak jest šťastná, že se ve všech poetických formách, starých i nových, klassických i romantických svobodně hýbati může: hexametry i alexandriny, pentametry i ottavyrymy, safické verše i sonety, rhytmus i časoměrnosť i rýmování, všecko se v ní výborně zdaří. Slavská řeč převyšuje mnohé evropské jak bohatstvím tak i rozmanitostí rýmů; nebo netoliko každý kořen a každé slovo samo v sobě, ale i každá deklinace a konjugace, každý počet, pád a čas nové rýmy jednoho a téhož slova poskytuje, k. př. jasný-časný, jasného-časného, jasnému-časnému atd. Německá řeč, protože se málo deklinací a pádů v ní

[1]) Řekové Italii, matku znělek, nazývali Hesperií.

nachází, má jednozvučné a nepříjemné rýmy, které se nejvíce na *en* skončují, k. př. leben-heben, werben-sterben. Tak německý překladatel jeden Petrarkův verš takto přeložil: „Deren Augen Heiden machen blühen," o němž jeho soudce praví, že je to „gräulich um der fünffachen Endungen in *en*". — I nejlepší němečtí básníci, Göthe, Schiller, Wieland, mají přece zhusta celé dlouhé básně, ve kterých žádného jiného rýmu na konci veršů nenalezáme, než ustavičné *en* a *en*. Bürger píše: „Der Kukkuk möge zwei Drittel holen von dem E im Deutschen." — Francouzské a anglické rýmy urážejí nejen ucho, ale často i oko, k. př. Rich. Bently užívá v přeložení Horáce tyto rýmy: explore-soar, rites-nights, rise-decries, he-sea atd. — . . . Rým latina neráda trpí a prostě nenávidí, ale čeština a řečtina netoliko tím řeč svou ozdobuje a osladčuje, ale i lahodnou činí. A proto by u nás Slávů škoda bylo i pole rýmů nevzdělávati. Původcové a učitelé rýmů nejsou ani Arabové ani Germanové ani Severničané, jak mnozí hádají, ale sama příroda."

Prvý, kdo skládal české znělky, byl, jak již v oddíle I. (na str. 112. a 150.) řečeno, Josef Jungmann, ale hlavním a nejpřednějším vzdělavatelem jejím u nás byl Kollár, a podnět k tomu byl mu dán bezpochyby také za jeho pobytu v Jeně.[1]) Přišeltě Kollár do Jeny za doby, kdy v Německu dopěvovali své písně poslední pěvci školy, romantickou řečené, a romantikům těm právě znělka byla velice oblíbena.

Jednou však věcí Kollár velmi různí se od romantiků. Vpletlť skoro všechny bohy a bohyně, ano také mnohé polobohy a hrdiny bajesloví a dějin staroklassických do své „Slávy Dcery", čímž ovšem uvedl do ní živel romantice zcela se příčící, protože klassicismus jest opakem romantismu. Vysvětliti si ten úkaz jest asi tím, že Kollár již za útlého mládí oblíbil si neobyčejnou měrou řeč latinskou, ba nebylo mu ještě ani 10 let, když v srdci jeho, jak sám o sobě zaznamenal,[2]) „nejednou ta dětinská žádosť a myšlénka povstala, jakoby to dobře bylo, kdyby všecky jiné řeči zmizely a všickni lidé jen latinsky mluvili". Tudíž i později čítal pilně spisy slavných spisovatelů římských a tak osvojil si také

---

[1]) Jest uvésti si na mysl, co řečeno na str. 368. tohoto spisu.

[2]) Viz ve „Spisech Jana Kollára" na str. 95. dílu IV. (Viz i tamže na str. 177.—180.)

bajesloví staroklassické.[1]) Ostatně přispělo k tomu bezpochyby také to, že bajesloví slovanské nebylo tehda namnoze ještě nijak známo, a tedy Kollár, chtě básniti po spůsobě básníků, kteří, když mluví o věcech národních, obyčejně dotýkají se bajesloví onoho národu, o jehožto dávnověkosti pějí, byl jaksi mimoděk sváděn, aby vypomohl si bajeslovím, všeobecně rozšířeným.

Aby bylo lze zcela pojati Kollárovu „Slávy Dceru", jest potřebí k tomu nevšedních vědomostí, jmenovitě dějepisných, jest potřebí znáti důkladně příběhy a vlastnosti jednotlivých kmenů slovanských, ba také dějiny národů jiných. Básník sám sestavil za tím účelem s velikou pílí zevrubný *Výklad čili Přímětky a vysvětlivky ku Slávy Dceře,* který jest značně obsáhlejší nežli „Slávy Dcera" sama, jsa velmi bohatým a cenným pokladem vzácných vědomostí o Slovanech, takže i sám o sobě, totiž i bez „Slávy Dcery" zasluhuje bedlivé pozornosti. Kéž bychom i měli ke „Slávy Dceři" podobný výklad krasovědný![2])"

Již k „Básním", vydaným r. 1821., Kollár připojil na konec osm „Poznamenání", ale ta vysvětlují pouze význam některých slov, takže „Poznamenání" těch do „Výkladu" ani nepojal. „Výklad" pak, jak již i výše (na str. 379.) bylo řečeno, vyšel poprvé teprve při vydání „Slávy Dcery" z r. 1832., podruhé r. 1862., a to celkem skoro beze změny, jsa toliko nepatrně rozmnožen, a potřetí v novém otisku vydání z r. 1862. r. 1875.; vyhotoven byl již roku 1826.[3]) R. 1832. vloženy do „Výkladu" také čtyři obrázky, a to „Hrad Lobda", „Slúpsko", „Kamenný oltář" a „Arkona v noci" a jedna

---

[1]) Viz i zmínku na str. 526., že několik znělek Kollár zbásnil i dle klassiků starověkých.

[2]) Nelze zde neprojeviti přání, by čeští filologové psali méně rozprav o klassicích starořeckých a starořímských, nežli se děje, a by místo toho raději psali rozpravy podobné též o klassicích novočeských. Ovšem o klassicích novočeských rozpravy takové psáti jest mnohem nesnadněji, protože nelze čerpati z prací cizojazyčných, ale za to jest mnohem potřebnější. Jmenovitě pak jest snad úplně zbytečno vydávati také v Čechách prosté teksty (bez poznámek) klassiků starověkých, když k témuž účelu zcela dostačí vydání vyšlá v cizině.

[3]) Viz v „Musejníku", roč. 1883., na str. 58. (Viz i v „F. L. Čelakovského Sebraných listech" na str. 218.) R. 1862. proti vydání z r. 1832. rozmnožen toliko několika poznámkami od vydavatele, od Kollára ničím, a proto k znělkám, otištěným prvně r. 1845. a 1852., není výkladu žádného.

mapa, totiž „Ostrov Rýgen“, které později jsou vynechány, což ovšem schváliti nijak nelze.[1])

V předmluvě ke spisu tomu dí: „Skladatel těchto básní požádán byl nejprve od svých přátelů, potom i ode vzdálenějších čtenářů o výklad a objasnění některých míst ve „Slávy Dceře“, on žádosti jejich vyhověti se snažil, a tak povstaly pomalu tyto přimětky a vysvětlivky, o nichž předkem vyznati musí, že ho aspoň trojnásob více práce a času stály, nežli sám text, jejž vysvětlují. On sám sice takovou báseň za nedokonalou pokládá, která komentáře potřebuje; mezi tím přece často i tu ne tak na spisovatele jako na čitatelstvo a jiné okolnosti vina padnouti může. U jiných vzdělaných národů ku př. Anglů, Francouzů byly by ovšem takovéto výklady zbytečné, a bohdá že někdy i u našich potomků budou. Ale v našem národu, jak nyní jest, potřebné jsou, netoliko pro pospolité, ale i pro učenější čtenáře. Při našem zajisté vychovávání, jak domácím tak školském, neučíme se ani slavským dějinám a starotinám ani slavskému bajesloví ani slavskému zeměpisu ani slavské mluvnici a řeči, takže není divu, jestli náš národ sobě samému cele cizí jest, jsa co do národní vzdělanosti jen samému sobě a náhodě zanechán. Proto v našem národu musí býti básníř spolu i vykladačem, chceli rozumen býti. Znám, že pro mnohé čtenáře ještě i tyto výklady a vysvětlivky vysvětlovatele potřebovati budou: ale slušná věc jest, aby i čtenář, když se mu cesta trochu proklestí, potom sám vlastních noh svých užíval. Tito zde

[1]) Že vyobrazení ta jsou ve vydání z r. 1862. a 1875. vynechána, není připomenuto, a bylo by lze vůbec i ve příčině vydání „Výkladu“ všelico podobně vyteknouti, jako jsme učinili vydání „Slávy Dcery“ z r. 1862. a 1868. (na str. 397. a 440.—447.). Takž ve vydání „Výkladu“ z r. 1862. a 1875. čteme na př. ke znělce II. 47. tato slova: „Výspa Rýgenská čili ostrov. Chobot jináče Mezimoří.“ Ve znělce o „chobotě“ není zmínky žádné, i jest podivným, proč Kollár slova toho tedy vykládá, a tolikéž i podivným jest, že slova „Výspa Rýgenská“, která ve znělce jsou, vykládá zase toliko „čili ostrov“, protože tím ničeho vlastně se nedovídáme. Nahlédnemeli však do vydání „Výkladu“ z roku 1832., poznáme, že Kollár úplně jasně věc vyložil. Čteme tam: „Výspa Rýgenská čili ostrov, jehož vyobrazení viz na připojené mapě, kdežto místa závorkami poznačená, německá, ostatní slavská jsou. Chobot jináče Mezimoří.“ Výklad „Chobot jináče Mezimoří“ týče se mapy, na které slovo „chobot“ napsáno, a ostatní slova vydavatel z r. 1862. a 1875. vynechal, nepřidav za to co bylo třeba. (Jinou výtku vydání „Výkladu“ z r. 1862. a 1875. učinili jsme si již v poznámce na str. 536.)

poznačení spisovatelé, knihy a místa nejsou přivedeni všudy jako studnice, nýbrž častěji jen jako pomůcky a pochodně srozumitelnosti aneb toliko jako svědkové, soudcové, potvrzovatelé, ospravedlivitelé aneb obšírnější vyjadřitelé toho, co v básni podotknuto. Samy znělky zrodily se nazvíce ve mládeneckém věku, pod holým nebem, na cestách, bez knih, ve škole samovidnosti a zkušenosti:[1]) tyto výklady v pozdějších rocech a knihovnách...“

Jest pak „Výklad“ i zřejmým důkazem, jak bedlivě Kollár ve „Slávy Dceři“ šetřil všude a ve všem i pravdy dějepisné, dokládaje vše, o čemkoli z dějin zmiňuje se ve svých znělkách, hojnými výňatky ze spisů spolehlivých a hodnověrných dějepiscův.

Avšak tak jako výtky byly činěny „Slávy Dceři“, nejeden hlas ozval se také proti „Výkladu“. A táž obrana „Slávy Dcery“, vytištěná r. 1839., o které zmínka stala se výše (na str. 388.—391.), dotekla se „Výkladu“ těmito slovy: „Co pak se Výkladu ke Slávy Dceře týká, známť i zde výborný cíl Kollárův a vysoce ho sobě vážím: on chtěl tímto Výkladem neumělosti ubohého a zanedbaného obecenstva našeho k pomoci přispěti; ale tím sobě samému a slávě svého básnictví uškodil, stav se beránkem cizí hříchy na sebe vzavším. Člověk vůbec jest nevděčné stvoření: „do studnice, ze které se napije, hází kamení a smetí.“[2]) Každý kdo Výklad čte,

---

[1]) Viz na stránce 369. a 370. tohoto spisu jakož i znělku II. 105., znějící takto:

Cestu konám, měst a silnic hluky
lásku dusím, Músu zaháním,
smíchem ve dne, v noci hněváním
(žluči skoupá!) krotím srdce muky;
sám být nesmím, city ona, zvuky
tato vnuká, co se odstraním,
lesy panny mněje, makáním
Mínu hledám, a jsou jedle, buky.
Tak je všecko u mne v odporu,
skrývám se sám i sám hledám sebe,
led jsou líce, oheň žíly střede;
v duši hřímá, čelo klidem jasním,
jiní naschvál, já jen navzdoru,
jiní v chýžkách a já cestou básním.

[2]) Pisatel obrany naráží slovy těmi na znělku 54. zpěvu III., jejížto poslední tři verše znějí takto:

dívá se jakoby oknem i do pramenů, ze kterých Kollár látku čerpal, i do jeho obrazotvornosti, jak ji básnicky vzdělal; každý sobě nyní myslí, že by i on tak byl básniti mohl, že to nic nového a tvorčivého není, aniž komu zde vejce Kolumbovo na paměť přichází! Ovšem sám Výklad tak jest někdy zajímavý, poučný a plný, že tu i tam téměř více pozornosť čtenáře zaneprázdňuje nežli sám krátký stručný text. Ušlechtilodušný Kollár volil i z tohoto ohledu raději obětí národu přinesenou se státi, maje více brzký užitek a česť národu svého před očima než básnický nimbus a osobní slávu. Já však, co do mé osoby, cítím a uznávám, že i sám Výklad Slávy Dcery jest poésie v nejpěknějším smyslu tohoto slova, byť i ve verších psán nebyl. Jako se tam duch boží vznášel nad vodami, tak zde Sl. Dc nad Výkladem a jeho živly, zplodňujíc a oživujíc je a tvoříc z nich nový svět. Než myslete sobě tu mystickou světlotmu, to svaté tajemství, ty neznámé city, které by Slávy Dcera sama v sobě, bez vysvětlení a výkladů byla zbudila a čtenáře jen nevnadila, jeho hlad a žízeň neuhasila, ale více ještě rozdráždila, a tak cit a obraznosť v poetickém zavěsení zůstavila! Nyní již se staly Sl. Dc. a Výklad téměř blíženci nerozlučitelnými. Ale za obě děkujme ctnému dárci a původci. Já kolikrátkoli Slávy Dceru čítám, bezděky mi vyrčení Quintilianovo o Ciceronovi na jazyk přichází: „Ille se profecisse sciat, cui Slávy Dcera valde placebit;“ a jako Alexander někdy svého Homéra ustavičně pod podušku kladl, takť bych já večer snad ani zaspati nemohl bez Slávy Dcery. Budeteli kdy s Kollárem, proste jej, aby měl s námi zpozdilými poshovení: bolelo by to nejen mne, ale i všecky výbornější Čechy, kdyby on cit neuznalosti a nevděčnosti české s sebou někdy do hrobu vzíti měl. Byloť by ku přání, aby někdo, ale té práce hodný a dorostlý, dal se již jednou do všestranného, důkladného ocenění Slávy Dcery, aby toto dílo tak i méně vzdělaným lidem našeho národu přístupnějším a oblíbenějším učiněno bylo. Než bohužel právě Kollárovy práce potkává ten smutný a podivný los, že se ve veřejných časopisech anebo zhola nikdy anebo jen pozdě o nich mluví. O jeho Rozpravách a Zpievankách ani zmínky v našich

---

Tak svět činí často jako děti,
do studnice, z níž se napily,
házejíce kamení a smeti.

učených listech, ant zatím jednodenní básně a plody celé strany zaujímají . . ."

Nyní promluvme si ještě též o ostatních básních, které Kollár kromě „Slávy Dcery" napsal.

Z básní těch některé vyšly již r. 1821. v „Básních Jana Kollára", a to se společnými názvy *Elegie, Všelico* a *Nápisy*, což již i výše (na str. 365.) bylo připomenuto. Později pak otištěny jsou při všech vydáních „Slávy Dcery", vyjímaje vydání z r. 1824., ještě také básně jiné i s těmi, které byly již ve vydání z r. 1821., jenže později z vydání nejprvnějšího něco vynecháno.

Ve „Všelico" r. 1821. jest otištěn na konci též epigramm, který v pozdějších vydáních není a který zní:

Slavomil.

Slavomilem se teď každý, ale zvláště
ten pní, kdo má kousek básnířského pláště:
velkétě to jméno! brachu, při tvém milém
hudotkaném pláštku tys jen Slavotmilem.

Kromě toho tu jest otištěna delší, tři stránky vyplňující báseň *Selanka*, zbásněná dle německého, ve které jednajícími osobami jsou „Doryška" a „Damet" a která také není otištěna později; začíná se takto:

Doryška (sama).

Ach, co počnu! co můj otec na to poví!
když se, přeubohé kozy, o vás doví,
jak vás bude s pláčem litovati! ach ne,
tohoť snésti nelze, to mi k srdci sáhne;
radši, kde mne nohy vrhnou, půjdu skrytě
širým světem —

Damet (jda jí v ústrety).

Co pak kvílíš, milé dítě?

Doryška.

I jen, Damete, slyš příčinu mé strasti,
ty dvě kozy, co mi dnes dal otec pásti,
ty tam, — s oné převysoké skály
shůry do doliny se mi pometaly;
ubohý ten starček neměl více nad ně,
avšak mlékem jejich žili jsme dosť řádně.
Nebožátka! já jsem je tak ráda měla,
hned se hrala s nimi a hned při nich pěla;
a když na palouku ležela jsem v trávě,

vždy mi jedna k nohoum lehla, druhá k hlavě;
hledávala jsem jim jetel nejtučnější,
čerstvé větvinky a zřídlo nejčistější,
sama jsem je často v plese koupávala,
do chléva též sama večer zavírala;
a hle, nyní tam jsou! —

Tato „Selanka“ jest kromě dvou „nápisů“, přeložených z perštiny, jediným, výslovně připomenutým překladem ve vydání z r. 1821. a svědčí zřejmě, že také ještě Kollár byl s počátku náchylen převáděti do češtiny básnické plody německé, hově při tom i tehdejší oblibě v idyllismu, o které v oddíle I. (na str. 83.—90.) jsme si promluvili měrou dostatečnou.

Jmenovitě však z „Nápisů“ jsou později přemnohé vynechány, ačkoli věru nesnadno domysliti se možno, proč Kollár jich do vydání pozdějších nepojal. Protože pak vynechané nápisy ty byly otištěny toliko r. 1821., jsou nyní zcela neznámy, i buďtež otištěny zde všechny. Jsou tyto:

Některým.

Že Slovany slujete, proto nemněte, že slovo pouhé
bez věci již Slovana hned velikého dělá.

Básníř a národ.

Básně naše prorocká jsou hlas volavého na poušti,
hráme klavír, jenž snad strun v sobě ještě nemá.

Podnět.

Autorové, na hanu kdo jiných nedbáte a chválu,
k nám jděte, u Slovanů z těchto ni jedno není.

Náhrada.

Nám z života vzal čas, já řku, vši krásu, veřejnost;
ej, ale nám, rce jiný, dal za to kávu, tabák.

Český Parnass.

Grammatici k němu tam klusotem na poétice jezdí;
básníř, pod paždím s leksiky, táhne dolů.

Jistiny národu.

Jinde dluh, úroky nám učenost nese; tamto kalendář,
tu vzali básnictví zas do Arendy jiní.

Jak u vás?

Pán, kdo Němec; kdo Slovan, za kabát i za jméno se hanbí;
ten, kdo latinsky mudřec, troup, kdo mateřsky mluví.

Otázka cizinců.

Jak se mluví v Uhřích? Nu, maďarsky, slovensky, německy,
řecky, latinsky, ži.. ó, tak mnoho! to vše a nic.

Vrch krásy.

Vaďte se, estetici, kdeby byl vrch ve světě krásy,
mně sluje vrch všech krás na světě krása ducha.

Výminka.

Svět se celý v básníře duši v své kráse zrcadlí;
jen člověčenstvo v očích lépe milenky uzříš.

Na jeden strom rodu.

Vyšší jistě není strom onenno di centi cavalli,
i proto až ta na vrch mu šťávy těžko lezou.

Co mnoho, to příliš.

Znak zženilosti duše zženilosť řeči národu bývá;
kejte se o ička, ečka a oučka naše.

Péče o nové uherské slovo.

Nemnoho o svou řeč pečuje Slovan: ať v tmě neplesní,
zítra se, opět za turák[1]) slov, na tržišti prodá.

Slovenské knihovny.

Skrovná summa našich jesti knih: snář a kalendář,
i v těch však studují víc moli nežli lidé!

Vzdechnutí v jednom chrámě.

Ó, kazatel, jenž své tak bludné rozkazy káže!
Ó, kazatel, jenž svou řeč hrubě takto kazí!

Neřád.

Všecko to jedno tuším: kazatel ten, jenž plete metly,
jak naopak taková metla, co kázně dělá.

Nevděk od U...

Skuhřete, že zle zní naše řeč, však chutně slovanská
vám padají, jichž jste z ní si nakradli, slova.

Libosť mateřčin.

Z Kerlaka dej by se byl narodil; v umu zažni myšlénku;
i zde povím, že není nad řeč mé matky milejší.

---

[1]) turák (na Slovensku) = polturák (polvtorák, půl vtorého) = půl druhého krejcaru, půlgroš.

Řeč a řeči (pro kazatele).

Nevděčníku, holé cizozemským liž ruky služkám,
však při tom aspoň znej tu paní, co chléb tobě dává.

Příčina.

Otrokem ústa cizí slavný náš převzaly národ.
Proč? kdo nemá vlastní, slávu jiného haní.

Neznámost.

Všecky nové umějí Slované řeči téměř i mrtvé;
jen to ne, co znamená dobře slovensky Slovan.

Mimo to jest připomenouti, že nápis „Opak“, znějící později:

Nač prý všecka německy psal svá díla Dobrovský?
Tožť! chce, by Němci Češí, pak tito Němci byli.

zněl ve vydání z r. 1821. takto:

Nač prý díla německy Čechům psal všech hlava Slávů?
Tožť! chce, by Němci Češí, pak tito Němci byli.

R. 1832. připojen k „Výkladu“ na konec *Přídavek Drobnějších básní rozličného obsahu,* v němžto básně ty jsou rozděleny ve tři oddíly s těmito názvy: I. *Elegie, ódy, rozprávky*, II. *Příležitostné* a III. *Nápisy.* V oddíle I. jsou otištěny básně, které měly roku 1821. společné názvy „Elegie“ a „Všelico“, a to všechny, vyjímaje píseň *Přednosť očí,* která jest otištěna r. 1821. a potom teprve zase až r. 1845. jakož i ve všech vydáních následujících; za to r. 1832. přidána jest elegie *Mistivoj*, otištěná prvně v „Musejníku“, roč. 1827., a óda *Příchod Slávie.* Oddíl II. jest r. 1832. zcela nový, a v oddíle III. jest otištěno vše, co bylo r. 1821., a mimo to jest přidáno čtrnáct nápisů, které byly otištěny v „Musejníku“, ročníku 1827., a mezi kterými jest i nápis *Okolek literatury*, otištěný kromě „Musejníka“ toliko ve vydání z r. 1832. a znějící:

Ráno Slovan; den Němci mají; Anglicko poledne;
Francouz svačky! večer Vlach už [1]) a Hišpáni noc.

R. 1845. básně, o nichžto rozprávíme, vyšly ve druhém díle „Děl básnických Jana Kollára“ s názvem *Menší básně,* kdežto r. 1832. byl název „Drobnější básně“ [2]), a jsou rozděleny v šest

[1]) V „Musejníku“ jest „již“, o čemž viz na str. 438. tohoto spisu.

[2]) Na hlavním titule vytištěno pouze „*d*robnějších“, takže zdá se, jako by nebyl tím míněn společný název básní těch, ale před básněmi samými jest „*D*robnějších“. Ve vydání z r. 1852. jest zase název „Básně drobnější“, ve

oddílů: I. *Elegie*, II. *Ódy*, III. *Romance, ballady, písně*, IV. *Příležitostné básně*, V. *Nápisy* a VI. *Překlady*.

Takto rozděleny básně ty jsou také r. 1852., 1862. a 1868., chybí však r. 1845. a 1852. ještě a teprve r. 1862. a 1868. jest otištěna elegie *Vlastenec*, příležitá báseň *Kantata při tryzně Vys. Uroz. a Velkom. Pána Alexandra svob. pána Pronayho ze slovenského Travna a na Blatnici* a *Zalkání nad smrtí Jungmannovou*, z nápisů pak tyto:

Národní nespokojenosť.

Pláto bohům děkoval, že Řekem byl, Göthe že Němcem:
já lkám, že v Slavjanů různici žíti musím.

Vít.

Básnířem Vít býti mohl, kdyby úřadu neměl:
než kde prósa bydlí, táhne poésie pryč.

Prvně r. 1845. otištěny byly tyto básně: óda *Příteli P. P. Šafaříkovi k Čechům do Prahy odcházejícímu*, složená roku 1833., píseň *Slavík, Původ Lipska, Holubice ctihajná, Odřifouzovna a Radikovský, Slavjan, Kantata při slavení půlstoleté památky založení církve evang. A. V. v Pešti, 1837.* a *Kantata ku památce zesnulého p. p. Samuela Hajnala roku 1844. dne 8. prosince* jakož i celý oddíl VI., vyjímaje dva nápisy, přeložené z perštiny, a z nápisů tyto:

Rada matky Slávy.

Co jsi ty? Rus; co ty? Srb; co ty? Čech; co ty?
jáť Polák iestem:
Dítky moje: svornosť! nechte to, mluvte Slavjan.

Štěstí.

Štěstí! ty jsi měsíci podobné: jenžto lidem hned
tvář pěknou a celou, hned zas ukáže rohy.

Povinnosť přítomnosti.

Základy jen pevné my nyní vzdělanosti položme:
nech stěny a střechu sám vnuk si na těchto staví.[1])

Pomsta.

Za starodávna muži z vlastı svých vyhnali Músy;
teď naopak z vlastí ven muže Músy ženou.[1])

---

vydání z roku 1862. a 1868. pak jest na hlavním titule „S přídavkem básní drobnějších“, ale básním těm samým jest opětně dán název „Menší básně“.

[1]) Tyto dva nápisy byly otištěny již r. 1822. v „Dobroslavu“, do vydání z r. 1832. však nejsou pojaty.

Můj los.

Básnictví daroval byl Apoll za dnův mi mladosti,
než dar ten mi potom vyrval ukrutně život.
Lépe nevyrval, ale hromadou obdal je překážek,
v nichž co nevinný lká v tísni žaláře vězeň.

Nitra, almanach.

Světlo a blesk znamená tvé jméno v samskritě Indův:
tím tam své syny buď, tímto nepřátely děs.

Čechovi K... do pamětné knihy.

Podivný světe, jakové tu hry
provodí s námi někdy Bůh!
Já mám dvě vlasti: Čechy a Uhry,
zde bydlí tělo mé, tam duch.

Návěští potomkům.

Bratři, nesuďte o nás, co a jak jsme psáti my mohli;
nýbrž jen, co a jak jsme směli, suďte o nás. [1])

Zbývá ještě povšimnouti si aspoň některých z „Menších básní“ poněkud zevrubněji.

V oddíle I. jest obsaženo šest básní s názvy *Počátek lásky, Nářek, Cesta, Mistivoj, Rozpomínka* a *Vlastenec*. Prvá z nich měla r. 1821. název „Příteli *“, druhá, třetí a pátá byla otištěna bez názvu, čtvrtá pak a šestá ve vydání z r. 1821. chyběla; čtvrtá, jak řečeno výše (na str. 557.), otištěna prvně v „Musejníku“, ročníku 1827., s názvem „Mistivoj. (Básnická rozprávka)“, a šestou r. 1821. Jungmann bál se dáti do censury, což na svém místě (na str. 366.) bylo vyloženo, kterážto obava potrvala také později, takže báseň ta vyšla poprvé tiskem teprve r. 1862.

A obava ve příčině „Vlastence“ byla dojista velice podstatna; vzbuzujíť i nyní v nás podiv smělé myšlénky, které Kollár v básni té pronáší, a to rázně pronáší. Vmysleme se jen řádně v dějiny národnosti české za období předbřeznového a čtěme potom verše její, znějící takto:

Mlčteže už raději, pro Boha! křiklouni daremní,
jenž z učených „vlasť! vlasť!“ skuhřete kradmo chyžek.
Nic tu chabé lkání, nic řeč neprospěje prázdná,
národu jen zmužilé srdce pomůže a čin.

---

[1]) Viz i na str. 438. tohoto spisu.

Zda z břehu kvílících lenivého množstvo diváků
loď, již bouře žene k rokli, uchrániti můž?
Příroda sic slzy, však táž dala ňádra rekovská
k ozdobě tam ty ženám, než tato ke cti mužům.
Za vlasť, za svobodu kročejem volným sobě kráčí
sám nesa král ve chrám smrti se Kodrus oběť.
Manlius odmrštil, ne skřek hus, Brenna divého
ze zdi nohu, chtící lézti na Říma hlavu,
skutkem udatný Tell sebe sám, syna svého i vlasť svou
zvěčnil, jímž svobody, trýzniče potra, dobyl.
Pryč tedy křik, meč sem do pravé, do levé mi korouhev
dejte novou, ať též umru za národ a vlasť.
Za mnou nezcizená řícejte se, srdce slavjanská,
ať, čeho Evrópa všímati nechce, čije.
Však mi ušlé za moře k bídným rudy loupiti Indům
nechceme, nic Peru, nic Mexika kletby do nás;
nechť se pro východu rvou koření a šperky kramáři,
hodnoli medle, by dvou krev za to tekla světů?
Slušnoli mříti tisícům, by své jméno v Egyptě
na vznešené chvasták psal pyramídy jeden?
My dražších pokladův, my vlastní národu práva,
my chceme vlasť a obec: taťli se žebrati má?
Žebrati? ha, pronikej studený mé pot těla kosti!
Lidli je vám čili vy knížata dána lidu?
Ó, smutný člověčenstva osud! Když pravdu tu uzná
svět: že člověk mrtvá leckoho koupě není.
Hlas komu náš do němého milý darmo zněje srdce,
hlas mateřin! jakž ten svých bude dítek otec?
Však budiž i zmařilému tomu kleto národu věčně,
jenž živě své cítí rány a léčiti dlí.
Hleďte, jak od hnízda křídlem jestřába dravého
věrný družce holub, sám hyna radše, tepe.
Neb divoký řetězem slyštež lomcuje otrok
tam v Ohia zlostné váleje louži katy.
A v řeřavém stkvostné moři jak sídlo pline čáru:
Xante, kdes větší ve světě měl sokyni?
Zarděte tím skutkem sesterské Moskvy se, bratři,
tak, hle, drahý svobody sloup si ta z ohně dělá,
ba jděte jen k blízkým otcův svých slávy památkám
nezdařilých špatné vyznati hanby synův.
Učte se tam, za milou jak žíti a mříti sluší vlasť:
nechceteli — kliďte z lůna jejího se pryč!
Vlasť dary vám, aby jí svobody jste vy dar dali, dává,
vy však pod jarmem lkáti volíte cizím?
Zdaž kovu rovně jiným nenosí, by se rámě slavjanské
též cvičilo vlastní kouti si berlu i meč?

Zdaž nesupl klenutou nám též kyna k válce bojovný
hřivou vzdor Arabům, na vraha pomstu hřebec?
Jestliže pak co chybí, velikou nahraďte to myslí,
smrť samu, hle, předčil z Žižkovy kůže buben.
Nestřete mi těše tu, přísní mravohromci: poslušnosť!
Ej co ta? jen mrzký plášť zženilosti vaší.
Věčněli děcko budem? veliký bez národu národ?
vlastenec an co Cikán, an co Žid obce nemá?
Měj Němec, Anglia měj, Frank, Vlach měj své meze vlasti,
kým slavskou právem k své vy taháte roli?
Důvodu vlády hledáš? Kde je větší ve světě národ?
Předky? Labe s Dunajem snad pili dříve vašich.
Přece co ke štvanici schovaný lev jen na cizinské
mláď nám se spanilá nechtě bojiště vleče.
Ó, kéž se v storukého celý Briaréa obrátím,
kýž mi deset z každé pěsti vynikne mečův!
Sám za tě bych v prudkém bojuje směle ohni mladosti,
otčino! roztřískal pouta, jež úpně nosíš,
nestana, až bych sem lilium zde měsíce i orly
vetknul, Slávo, na tvé týmě, Vyšehradu zeď!

V oddíle II. jsou tři ódy s názvy *Kralodvorský rukopis*, *Příchod Slávie* a *Příteli P. P. Šafaříkovi, k Čechům do Prahy odcházejícímu*.

V ódě „Kralodvorský rukopis“, věnované Václavu Hankovi, censura r. 1821. vymazala dvě slohy, které posud ani ve vydání nejnovějším otištěny nejsou. Slohy ty zachoval nám František Ladislav Čelakovský v dopise, poslaném v srpnu r. 1821. Josefu Vlastimilu Kamarýtovi. napsav mu: „Tyto dvě strofy censurou vymazané vlož do ódy „Král. ruk.“ mezi 2. a 3. strofu:

Nám zmizly, ó, žel! skutky našich dědů;
utichly hlasné za svobodu hromy;
roztřen slepou s jménem patou již
prachtě za vlasť hrdinů bojovných.

Kde ples radosti zněl, snad úpí žalosť,
kde zbraň svobodná, teď řetězů hrkot;
a struna předků svých otrocké
znedbala šrámy hojiť potomků.“ [1])

V oddíle III. jest deset básní, a to: *Procházka v háji*, *Přednost*

[1]) Viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 64. (K ódě té viz i zmínku v „Musejníku“, roč. 1880., na str. 42.)

očí, *Slavík*, *Původ Lipska*, *Holubice ctihajná*, *Odřifousovna a Radikovský*, *Slavjan*, *Slavjanka ke bratrům a sestrám*, *Slávové* a *Proměna chuti*.

Báseň „Slavjan“, otištěná prvně r. 1845., jest, jak u ní připomenuto, složena „podlé prostomluvy p. Ant. Marka“, totiž dle Markova článečku, otištěného r. 1833. v „Jindy a Nyní“, o němžto zmínka stala se výše (na str. 522.). Báseň ta jest co do obsahu namnoze totožna se článkem Markovým, i budiž uvedeno zde na srovnanou obé v plném znění.

Článeček Markův zní: „Co jazyk spojil, toho člověk nerozlučuj! Spojil nás Čechy, Moravany, Slovany a Slezáky s bratřími Polany, Rossianíny, s bratřími poledními, na Dunaji, Moravě, Drávě a Sávě, s bratřími před Balkánem, s bratřími zabalkánskými, s těmi, kteří Carohrad obživují prací rukou svých, i s těmi, co skalnaté břehy jaderského moře osazené drží. Pamětliv zůstanu na Srba lužického, kterýž blízkým mýlen Teutonem nesměle se ve svém domácím hlaholu pronáší; pamětliv jsem na Srba dunajského, kterýž vedlé Turka poznenáhla vzniká; pamětliv jsem na Slovence krajinského jakož na Kašuba v Pomoří. — Byli časové, když cizincové semeno rozepří trousili a kmen proti kmenu štvali, aby se od sebe různili, svou vlastní sápali rodinu! Než stará vražda pominula, a umíření přívětivě se potkáváme na poli věd, na trhu obchodním. Všeobecná Slovanů láska zapomněla starých nevolí, starých nenávistí. — Neposlouchejme více těch jinostranných hlasův, kteří nás jedněch druhým zoškliviti usilují, abychom od sebe trháni jsouce, tím spíše klesli, tak jako klesli někdejší předkové naši v německé říši, v Britanii a Francii, neboť i tam se příbuzný nám hlahol rozléhal. — Radosť mám, když vidím, an pod Kavkazem nová sela zakládáte a na třech mořích se rozletujete loďstvem svým. Radosť mám, když vidím, an neobsáhlý slovanské literatury sad novými plody se krásí a bohatí. Nejsem z těch omrzalých nevlídníků, kteří nevrle se osopují na knihu kyrilicou aneb glagolitikou se jevící. Jest to toliko povrchní nestejnosť kroje, pod nímž srdce stojnoduché bije, a krev potravy do všech končin slovanského světa rozhání. Rozličný měj oděv, vždy jest jeden národ; rozličné měj písmo, vždy jest a zůstane jeden národ, dokud řeč materská se mu nezhatí a nepocizí. — Nebudu ten krátkozraký jámožilec, jenž ustavičně jen do sebe a pod sebe hledí;

cítím, že přináležím veškerému Slovanstvu a veškeré Slovanstvo že přináleží mně! To jest má hrdosť, to jest má pýcha, o kterouž se nedám připraviti obmezením mého národu na jeden tisíc čtverohranných mil. V širším světě bydlím já, než by závisť dopustiti chtěla; početnějším se slavím národem, nežli ráda slyší. Na okrsku mého kraje nezapadá slunce, a bohdá i sláva nezapadne v něm, dokud poslední syn a dědic její nepřestane hlásiti se k ní."

Báseň pak Kollárova zní takto:

„Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj!"
Co jazykem, oním svatým uzlem,
sama matka příroda svázala,
to, člověče, zlostnou a závistnou
nerozvazuj, neroztrhuj rukou!
Nás Slováky, Moravce, Slezáky
i Polany s Čechy sjednotila,
svázala jest i ohnivé Rusy
se silnými bratry poledními,
kterých rovná a bohatá pole
z velkého se napájejí Istra;
přes kterých se tiché louky valí
Sáva, Dráva, Drina i Marica,
i ostatní nesčíslné řeky;
kterých čistá města i dědiny
bělejí se s obou stran Balkana;
kterých veslo po Adrii plavá
i po širém ledobřežném moři.
Ó, já ještě nezapomenul jsem
v Pomořanech i v Lužicích Srba,
který blízkým mýlený Teutonem
nesměle jen, aby nebyl slyšán,
v domácím se hlaholu pronáší.
Často myslím na Dunajské Srby,
jenž se mezi Turky pozdvihují,
jak u prostřed chrasti hybké jedle.
V srdci nosím Krajnského Illyra,
jehož věky nemohly zničiti.
Vítězného zpomínám Slavonce,
který s chrabrým spojený Chorvatem
nepřátelským oddolává silám.
Často okem ducha mého bystrým
na Dalmata hledím obrovského,
jemuž v prsích starodávné slávy
památka až posud nevyhasla,

jehož píseň národního zpěvce
pudí k činu nejzmužilejšímu.
Ach, byly jsou někdy smutné časy,
časy dlouhé, časy přenešťastné,
když cizinci mezi nás trousili
nesvornosti prokleté semeno,
dráždíce kmen proti kmenu chytře,
by se klali sami mezi sebou;
aby syny s matkou rozvadivše
celý národ lehce potlačili!
Teď to símě (Bohu budiž chvála!)
plodonosnou nepadá na půdu.
Blesky z očí milé matky Slávy
zlocílné jich rozsívání sežhou.
Smíření se střetáváme bratří
na širokém knih a spisův poli;
hloupá pomsta i různice běsné
ve slavjanském přestávají světě.
Chraňme se jich, bratři, na budoucnosť!
Varujme se pilně oněch vrahův,
kteří nás jen rozvaditi chtějí,
jenž žádají, ať se rozsápáme,
aby oni pak nás znivočili,
jako někdy naše slavné předky,
naše předky v krajinách německých,
po Galii i po Britanii;
neb i tam se před věky slavjanská
ratolestná zelenala lípa,
i tam v horách někdy a dolinách
nám příbuzná řeč se rozléhala.
Nevýmluvná proniká mne radosť,
když vás vidím, bratři, pod Kavkazem
nové hrady zakládať a sela;
když vás vidím po třech širých mořích
sem tam s těžkým poletovať loďstvem;
když vás vidím věd a umĕn pole
novým ducha vysazovať plodem.
Ó, já nejsem z počtu těch omrzlých
(bodej zmizli skoro) nevlídníkův,
kteří svoje odvracejí oko
ode knížky psané literami
cyrillskými neb glagolitskými;
však to jest jen zevniterné roucho,
pod kterým též slavské srdce tluče,
na vše strany slavjanského světa

vylévajíc života potoky.
Nech rozličný na sobě má oděv,
nicméně plod jednoho jest ducha;
nech rozdílným psáno jest písmem,
jedna přece budeme rodina,
dokud synu milá bude matka,
nevděčník ji dokud neodvrhne
a tyranům neodevzdá cizím.
Co pak mne se dotýče, já nechci
krátkozrakým jamožilcem býti,
hledícím vždy jen do a pod sebe.
Já to cítím, že Slavjanstvo celé
moje jest, a já jsem opět jeho.
To má hrdosť, to má pýcha jestiť,
o kterou se připraviti nedám.
Můj národ jest spolu i vlasť moje,
vlasť moje má nesmírné hranice,
nepočítá sta, než milliony;
já jsem živý v mnohem větším světě,
nežli závisť dopustiti může;
já jsem synem silnějšího rodu,
nežli ona pomysliti schopna.
Nad prostrannou milou mojí vlastí
krásné slunko nikdy nezapadá;
dáli pán Bůh a štěstí junácké,
aniž její česť má zahynouti,
nezahyne, pokud budou děti
lásky obět Slávě přinášeti.

Vzletnější nežli tato báseň Kollárova jest báseň „Slavjanka ke bratrům a sestrám“, která připomenuta byla již výše (na str. 365.) a která zní:

Nechte cizích, mluvte vlastní řečí,
sláva Slávům slouti Slavjany;
ujměte se o ni snažnou péčí,
nechte cizích, mluvte vlastní řečí;
ona libým zvukem mnohé předčí,
v ní jsou duše otců schovány;
nechte cizích, mluvte vlastní řečí,
sláva Slávům slouti Slavjany.

Nechte cizích, hajte vlastních zvyků,
pěknáť byla předků prostota;
nedbejte nic novotících křiků,
nechte cizích, hajte vlastních zvyků,

bez nich nemá národ statný zniku,
co jen zmiznou z jeho života;
nechte cizích, hajte vlastních zvyků,
pěknáť byla předků prostota.

Nechte cizích, hleďte vlastních zboží,
i nám dal Bůh um a ramena,
ať je tedy každý vynaloží;
nechte cizích, hleďte vlastních zboží,
když se čerpá zřídlo, vodu množí,
strom jen mizou svou se zelená;[1])
nechte cizích, hleďte vlastních zboží,
i nám dal Bůh um a[2]) ramena.

Báseň „Slávové“ jest spíše toliko nápisem, znějíc:

„Každý národ snažně k chrámu slávy běží,
jen sám Slavjan ještě zahálčivě leží.“
Takto téměř každý lidomil nám laje —
ale načže líti vodu do Dunaje?
Jen vy spěte, bratři! nač vám věnec nové
slávy, však už Slavjan ode slávy slove.[3])

Báseň „Proměna chuti“ prvně byla otištěna již ve vydání z r. 1821., ale do vydání z r. 1832. Kollár jí nepojal, až teprve zase do vydání z r. 1845., kde přidal ještě k názvu do závorek „Zpěvanka“; zní:

Divno! jak jest nestálé
lidské přirození,
jak se často na odpor
věk a srdce mění.

Malí, co jest malého,
vůbec rádi mají,
o co, když jsou velicí,
velmi málo dbají.

Se mnou však je naopak,
an, byv maličičký,[4])

---

[1]) Ve vydání z r. 1821. bylo „se“ místo „jen“ a „z vnitřka“ místo „svou se“.

[2]) Ve vydání z r. 1821. bylo „i“ místo „a“.

[3]) Viz i na straně 313. a 438. tohoto spisu.

[4]) R. 1821. verš tento zněl: „nebo jsa maličký.“

holuby jsem miloval,
nyní holubičky.[1])

V oddíle IV. jest sedm básní, mezi kterými jest i *Zalkání nad smrtí Jungmannovou*, o němžto řeč byla již na str. 436.—438. tohoto spisu.

V oddíle V. jsou 62 nápisy a v oddíle VI. překlady z indičtiny, z perštiny a z arabštiny.

Jak vidno, „Menší básně“ Kollárovy chybno jest zváti „nepatrnými“, jakž stalo se nedávno ve spise veliké váhy; [2]) jsou jak co do počtu a rozsahu tak i co do ceny básnické v nejedné příčině velice pozoruhodny. Škoda jen, že nejsou všechny otištěny ani v nejnovějších dvou vydáních „Spisů Jana Kollára“.

Nejsou pak otištěny v nejnovějších dvou vydáních „Spisů Jana Kollára“ toliko básně, které jsme si již uvedli a které byly již otištěny dříve (viz na str. 554.—557.), nýbrž i také básně jiné, které censura nedovolila otisknouti a které zachovány jsou nám v dopisech Františka Ladislava Čelakovského k Josefu Vlastimilu Kamarýtovi, jsouce již i tiskem s dopisy těmi vydány. [3])

Takž v dopise Čelakovského ze dne 6. května r. 1821. čteme:

„Kollárovi nápisové censurou vymazaní.

Budoucnost.

Jen století, vnukové! moudřejší k národu přijdou:
tyť po slovansku jenom psáti, ne polsky budou;
tyť po slovansku jenom čísti, ne rusky budou;
tyť po slovansku jenom hráti, ne česky budou;
tyť po slovansku jenom píti, ne srbsky budou.

Dobrá rada.

Co jsi ty? Čech; co ty? — Rus; co ty? Srb; a ty?
já Polák iestem:
Vezměte rejstra bratří, smažte to, pište: Slovan.

Proroctví.

Až dokavád trůnům svět slouží, ne světu trůny,
tam nebude s lidstvem na světě dobře dotud.

---

[1]) Báseň tato vznikla z Kollárovy lásky k holubům za mládí. (Viz ve „Spisech Jana Kollára“ na str. 112. dílu IV.) Byla přeložena také do angličiny, což poznamenali jsme si již na str. 525.

[2]) V Pypinově a Spasovičově „Historii literatur slovanských“ na str. 398. dílu II. českého překladu Kotíkova.

[3]) Viz „F. L. Čelakovského Sebrané listy“, vydané r. 1865.

Věk.

Vždycky novými se náš, — ó, sláva mu! — nálezy věk stkví,
sňal těla otroctví, již ducha jatky staví.

Náš věk.

Ó, časové, horší než Circe! měníce veřejný
v chyžky život, na čeleď národy, vlasti na — dům.

Zvelebování národů.

Nač my prosím našemu šlechtictvu křivdu činíme?
Sice na národ nic, dbá ale více na rod.

Zmatek řeči.

Ten nečasům těmto sluje občan ctný a pobožný,
jenž doma tiše sedí; ven kdo vykukne — buřič!

Slovanská svatba.

Národ jest ženichem; choť obec; věno jest řeči sláva:
my chceme, můžli to být, bez chotě míti věno.

Určení.

Ne pluhy, ne droty, ne dřevo jest, ani plátno, olejky;
cíl člověka Slované, než rozum a svoboda."

Z nápisů těchto byl otištěn pouze nápis „Dobrá rada" roku 1845. i později, ale s názvem „Rada matky Slávy" a také v jiné podobě, jakž výše (na str. 558.) jsme si jej otiskli. Ostatních osm nápisů dosud není otištěno v žádném vydání básní Kollárových.

Ze zjevu tohoto lze se také domnívati, že některé básně Kollárovy, které censura nedovolila otisknouti, nám ani nejsou dochovány, třeba že Josef Jungmann i jiní vlastenci přičinili se horlivě, jak výše (na str. 366. a 367.) vyloženo, je zachrániti a rozšířiti, čehož i jiný ještě doklad jest v dopise Čelakovského, v němžto jest zaznamenána báseň, o které Čelakovský píše, že jest Kollárova a že ji censura otisknouti nedovolila, a báseň ta také není otištěna v žádném vydání básní Kollárových. I možno z toho souditi, že, když takto v zachovaných dopisech zachráněno nám něco z toho, co Kollár neotiskl, že podobně jiné básně s jinými dopisy nezachovanými zmizely.

Zmínka o básni té děje se v dopise Čelakovského ze dne 23. dubna r. 1822. takto: „Přislíbil jsem ti poslati něco pašovaného zboží, totiž Kollárovy básně; tuto prozatím jednu ti položím:

Bývali jsme — budemeli více —
kamž se sláva naše poděje!
starci svadli, mužům blednou líce,
mládež kojí vratká naděje.
Aj, Vltavo, kam tvé proudy plovou?
kamž se běh tvůj valí v zámoty? —
Labe houpá čluny Němoty,
na Vinetě? — Tevtoné již slovou.
Plnokvětnou vládu Svatopluka
v loupež schvátla Maděrova ruka;
Rakušan mu splácí zbrodný dluh,
a Slovana hněte druh i druh.
Co je zdárno, na Dunaj to musí,
jasná hlava, zlatomožný rod;
jiný sází, jiný češe plod,
po vlastech nás chudá bída dusí.
Pojďte, pojďte, horobujní Rusi!
mocní mstitelové našich škod:
vašich mečů vraždná luza zkusí."

Vydavatel „F. L. Čelakovského Sebraných listů“ poznamenal sice k této básni: „Není Kollárova, aniž se ví čí,“ ale není dojista slušné nějaké příčiny, proč bychom měli věřiti spíše vydavateli nežli Čelakovskému. Vždyť ani dvě slohy, které censura vymazala z ódy Kollárovy, jak výše (na str. 561.) řečeno, posud otištěny nejsou.

Hned pak za touto básní Čelakovský též uvádí ještě nápis, který také není nikdež otištěn v básních Kollárových a který zní:

Křesťan a člověk.

Nesmíchej s cílem prostředků. Ne z člověka snad
má křesťan, nébrž z křesťana býti člověk.

Že ještě více básní Kollár kromě „Slávy Dcery“ a právě zmíněných „Menších básní“ nesložil, stalo se tím, že po roce 1832., jak již výše (na str. 436.) řečeno, nebásnil již tou měrou jako před tím, věnovav se později skoro výhradně činnosti vědecké, ačkoli v ní byl nešťasten, osvědčiv se také tu spíše básníkem než učencem.[1])

[1]) „Okolo konce života svého dal se týž výtečník náš do filologie a vybojoval nám nejen starou Italii než i více přiležících krajin, a to tak šťastně, že naskrze není proč pochybovati o tom, co sám o sobě zapěl slovy: „Báseň jest můj celý život“,“ napsal o Kollárovi ve příčině té prof. M. Hattala v „Osvětě“, roč. 1871., na str. 721. (Viz i v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 265.)

Ostatně k vědecké činnosti té dojista hlavní podnět mu dala sama „Slávy Dcera".[1])

Vrstevník Kollárův, o šest roků mladší a téhož roku s Kollárem zemřevší, tolikéž básník veleslavný, ba co do stránky formální nad Kollára vynikající a z části také rázu a směru všeslovanského byl František Ladislav Čelakovský.

Čelakovský narodil se 7. března r. 1799.[2]) ve Strakonicích v Písecku a vystudovav gymnasium a filosofii věnoval se cele spisovatelství. V letech 1829.—1832. byl korrektorem a spoluredaktorem „Časopisu pro katolické duchovenstvo" a v letech 1834.—1835. redigoval „Pražské noviny" a zábavnou k nim přílohu „Českou včelu". Po smrti Jana Nejedlého dosazen r. 1835. jakožto supplent na stolici českého jazyka při pražské universitě. Kynula mu nadějná budoucnosť, když tu neopatrné slovo, pronesené v „Pražských novinách" o cáři Mikuláši, všechnu jeho čáku zmařilo. Ke stížnosti ruského vyslanectví ve Vídni zbaven téhož ještě r. 1835. i redakce „Novin" i professury.[3]) R. 1842. byl povolán za professora filologie slovanské na universitu do Vratislavi, kde byl tehda také Jan Ev. Purkyně a odkudž potom k témuž

---

[1]) O Kollárovi viz i článek V. Brandla „Šafařík und Kollár" ve „Slavische Blätter", roč. 1865., na str. 129.—137. a A. D. Výška „Upomínka na Kollára" ve „Zlaté Praze", roč. 1864., na str. 225.—227. jakož i v Sojkově „Naši mužové" na str. 125.—161. a ve „Slavíně" na str. 101.—107. oddílu I. Viz i některé prameny k životopisu Kollárovu, uvedené v Kotíkově překladě Pypinovy a Spasovičovy „Historie" na str. 399. dílu II. (R. 1852. vyšla také „Památka úmrtí Jana Kollára", obsahující báseň, složenou k úmrtní slavnosti, konané v modlitebnici církve české evangelické augšpurského vyznání v Praze 5. února 1852.). Viz i článek od pisatele těchto řádků „Jak ledabylo naloženo u nás s Kollárovou „Slávy Dcerou"" ve „Vlasti", roč. 1885., čís. 11. — Také budiž připomenuto, že vady vydání Kollárovy „Slávy Dcery" z r. 1862. a 1868., vyložené na str. 440.—447., přijměly pisatele těchto řádkův, aby sám vydal „Slávy Dceru", kteréhožto vydání část I. právě vyšla jakožto číslo I. „Sbírky nejdůležitějších českých plodů básnických starších i novějších", za účelem tím založené.

[2]) V Jungmannově „Historii literatury" na str. 543. druhého vydání udán rok 1794., kterýž omyl tiskový vnikl i jinam, ačkoli vzadu jest opraven.

[3]) Josef Jungmann („Historie literatury", 2. vyd., str. 543.) a Josef Wenzig („Spisy" v „Národní bibl.", sv. II., str. 400.) píší mylně, že Čelakovský zastával professuru až do r. 1837.

úřadu navrátil se r. 1849. do Prahy i s Purkyní. Zemřel 5. srpna r. 1852. v Praze a pochován na hřbitově olšanském. Život jeho byl pln neštěstí, a platí o něm co nejpřípadněji slova, která sám o sobě napsal již r. 1821., totiž tato: „Jean Paul praví, že pravý básník všecko býti může, jenom ne šťasten; ó, by tato průpověď i takto pravdivá byla, kdo vše jiné, ale ne šťasten, ten pravý básník, tuť bych já věru byl ten nejpravější.“ [1])

Za svých studií gymnasijních Čelakovský seznámil se v Budějovicích, kde na podzim r. 1812. gymnasium studovati počal, s Josefem Vlastimilem Kamarýtem a Josefem Krasoslavem Chmelenským, kteří byli tam jeho spolužáky, zvláště však spřátelil se důvěrně s Kamarýtem. Náhoda totiž tomu chtěla, že Čelakovský dostal se s Kamarýtem do jednoho bytu, i vyvinul se mezi oběma trvalý a hluboce zakořeněný přátelský poměr, jenž účinkoval tak pronikavě na veškeren život i veškero působení jejich, že podobného příkladu snad ani nelze uvésti. Nevynikal pak za svých studií Čelakovský nikdy zvláštním prospěchem ani pílí ve předmětech školních. [2]) Ale záhy probudila se v něm láska k básnictví, a to

[1]) Viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 53.

[2]) Pisatel těchto řádků, dopsav Dru. Gustavu Bozděchovi, řediteli českého gymnasia v Čes. Budějovicích, ve příčině doby, kdy tam Čelakovský studoval, obdržel ochotou jeho vysvědčení o prospěchu Čelakovského, která k jeho potřebě na žádosť Bozděchovu opsal Dr. J. Kubišta, professor při německém gymnasii, na němžto Čelakovský studoval. Opis tento stoj zde v plném znění:

Liber Calculorum, quos humaniorum litterarum studiosi in Bohemo-Budvicensi Piarum Scholarum Gymnasio ab anno 1788 ex merito retulerunt.

Anno 1813. I. Classis Grammatica.

	Mores		Dilig.		Religio		Latin.		Geogr.		Math.		Natur.	
	1. C.	2. C.	1. C.	2. C.	1. C.	2. C.	1. C.	2. C.	1. C.	2. C.	1. C.	2. C.	1. C.	2. C.
Czelakovský Fr. Bohemo-Strakonicensis.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

II. Cl. Grammatica.

Anno 1814.	Mores		Dilig.		Religio		Latin.		Graec.		Geogr.		Math.		Natur.	
	1.C.	2.C.	1.C.	2.C.	1.C.	2. C.	1. C.	2. C.	1.C.	2.C.	1.C.	2.C.	1.C.	2.C.	1. C.	2.C.
Czelakovský Fr.	1	1	1	2	1	1	2	2	0	0	2	1	1	1	1	2

III. Cl. Grammatica.

Anno 1815.	Mores		Dilig.		Relig.		Latin.		Graec.		Geogr.		Math.	
	1. C.	2. C.	1. C.	2. C.	1. C.	2. C.	1. C.	2. C.	1. C.	2. C.	1. C.	2. C.	1. C.	2. C.
Czelakovský Fr.	1	1	2	2	2	2	2	1	3	2	2	2	1	2

k básnictví německému. Čítal a opisoval pilně hlavně básně Herderovy, Schillerovy a Göthovy, ba také sám skládal básně německé, při čemž věrného druha měl v Kamarýtovi, ačkoli Kamarýta vábily více básně německých básníků jiných.[1]) Básně, které sami složili, vzájemně si posuzovali, z čehož ovšem vznikaly často hádky mezi nimi, přispělo to však i tříbiti a utužovati názory a myšlénky jejich.

Obírajíce se takto básnictvím německým nevšímali si při tom písemnictví českého skoro zcela nijak, a to proto, že česká kniha zřídka kdy jaká dostala se jim do rukou. Pouze Hromádkovy „Prvotiny“, vycházející od r. 1813. ve Vídni, byly v Budějovicích dosti rozšířeny, a tudíž i Čelakovský s Kamarýtem čítali v nich básně české.[2]) Ale několik těchto básní nebylo s to, by vzbudilo v nich náležitou úctu k češtině.

Co týče se Čelakovského, poněmčila jej jeho matka. Otec

I. Cl. Human.

Anno 1816.	Mores		Dilig.		Relig.		Stil.		Graec.		Histor.		Math.	
	1. C.	2. C.	1. C.	2. C.	1. C.	2. C.	1. C.	2. C.	1. C.	2. C.	1. C.	2. C.	1. C.	2. C.
Czelakovský Fr.	1	0	3	0	2	0	1	0	3	0	2	0	3	0

Nota: II. Sem. emansit.

Roku 1813 bydlel v ulici primatorské č. 382.
„ 1814 „ „ „ č. 363. a potom v ulici vídeňské č. 338.
„ 1815 „ „ vídeňské č. 338.
„ 1816 „ „ „ č. 333.

[1]) Básně, které líbily se jim nejvíce a nemohli sami koupiti je sobě, opisovali buďto celé nebo nejlepší jejich části a dávali opisy tyto vázati ve zvláštní sešitky. Svazečky tyto a knihy tištěné, které sobě s nemalým sebezapřením za peníz od úst uskrovněný kupovali, chovali jako pravý poklad ve svých truhlicích, nemálo pyšníce se tím, že mají v kufřích svých více knih nežli prádla! (Dle str. 252. Rybičkových „Předních křisitelů“.) — Ostatně choutka Čelakovského po knihách neochabla ani za mužného již věku jeho. Psaltě na př. 26. listopadu r. 1842. z Vratislavi Karlu Alojsu Vinařickému: „Musím též vyznati, že za čas mého pobytu zde náramný hlad se mne chytá — a sice hlad knížní. Již jsem za těch několik měsícův přes 200 tolarů platil za knihy. Nic to není mi divného. Člověk hledá společnost, zde jí mezi němými živými nenalézám, hledám ji tedy mezi mluvícími mrtvými. Až jen budu míti trochu svou školu s krku, která mi téměř všecken čas ujímá, pak si zasednu k té hostině s chutí.“ (Viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 452.)

[2]) Viz v Hanušově „Životě a působení Františka Ladislava Čelakovského“ na str. 5.

jeho mluvíval toliko po česku, býval však, jsa tesařem, zaměstnán po celý skoro den mimo dům prací svou, takže Čelakovský vyrůstal hlavně za dozoru matčina. A matka, sloužíc za mládí svého v Praze u vznešenějších rodin, přiučila se důkladně jazyku německému, i hleděla o zběhlosť svou v řeči té sděliti se se synem svým a hovořívala s ním často německy.[1]) Tím vysvětlujeme si náklonnosť Čelakovského k němčině za prvých let jeho studií.

Po tříletém společném pobytu s Kamarýtem v Budějovicích Čelakovský na jaře r. 1816.[2]) přešel na gymnasium do Písku, i scházíval se po té s Kamarýtem jen o prázdninách, za to však pilně si dopisovali.[3]) A teprve v Písku Čelakovský přilnul opravdivou láskou k písemnictví českému.[4])

Studovaltě Čelakovský v Písku druhý běh třídy čtvrté a třídu pátou gymnasijní, kterýmižto dvěma třídami tehda gymnasium bylo

---

[1]) Viz tamže na str. 3.

[2]) Ant. Rybička v „Předních křisitelích“ na str. 252. píše, že stalo se to na podzim r. 1815. Protože však Čelakovský studoval v Budějovicích i třídu čtvrtou, jak udáváno všude, kdež o tom zmínka, stejně, tedy třídu I. r. 1812. až 1813., II. r. 1813.—1814., III. r. 1814.—1815. a IV. r. 1815.—1816., jest rok 1815. zřejmě nesprávný. Ale celé třídy čtvrté Čelakovský v Budějovicích nevystudoval, nýbrž toliko prvé pololetí a do druhého běhu třídy té přešel do Písku, což oznámil pisateli těchto řádků velice ochotně na základě dokladův úředních, chovaných při gymnasii píseckém, professor Adolf Heyduk. Na poptávku při ředitelství gymnasia budějovického v té věci dostalo se odpovědi již výše (na str. 571.) připomenutým opisem vysvědčení Čelakovského, která zprávu Heydukovu zcela potvrzují.

[3]) Tvrdí to Rybička v „Předních křisitelích“ na str. 253., a jest ovšem i zcela pravděpodobno, třeba že zachovány nám jsou jejich dopisy teprve z let 1818.—1832., které jsou otištěny v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 1.—316., odkudž i vyňatky z nich v tomto spise na svých místech si podáme. Že nejsou nám zachovány nejprvnější dopisy Čelakovského ke Kamarýtovi, jest ostatně jasně patrno ze slov v dopise Kamarýtově ze dne 4. srpna r. 1821.: „Kolikerý by to list byl, jejžs posledně mi zaslal, toť, milý Ladislave! větší je mi pohádka než ona s devíti znělkami. Jakž mohu říci kolikerý, an každý mně milý a drahý. Raději a snáze povím tobě kolikátý, totiž 39tý, poněvadž ale k mnohému všelicos pěkného z literatury přiloženo, slušně mohu říci 40., ano 40 + x + y + z! Škoda, přeškoda našich prvnějších listů! Ne pro jejich výbornosť snad vypracování, hlubokovíření — než pro mladosť, pro dětinství jejich upřímné.“

[4]) Viz článek „Kdy F. L. Čelakovský přilnul k písemnictví českému?“ od pisatele těchto řádků v „Lumíru“, roč. 1885., na str. 200.—202. a 216.—218.

ukončeno; třída čtvrtá zvána tehda poétikou a pátá rhétorikou, obě pak humaniora neboli třídy humanitní. [1]) Měly tedy třídy tyto, jak již z názvů jejich patrno, poučiti žáky o tom, v čem právě záleží básnictví a řečnictví. I staly se tu Čelakovskému jasnými temné city, které posud měl o podstatě těchto dvou výjevův ideálnosti lidské, a utvrzena i vypěstována v něm uvědomělá záliba v básnictví. Zásluha o to přináleží Alojsu Uhlovi, který tenkráte byl humanitním professorem v Písku a který jsa tou dobou již horlivým národovcem českým, probudil v Čelakovském i lásku k písemnictví českému, učiniv jej pozorným na krásy a dokonalosti češtiny, což Čelakovský sám podal veřejnosti r. 1835. těmito slovy: „Pan Alojs Uhle, nyní ředitel reálních škol ve Lvově, byl r. 1816. a 1817. v Písku mým humanitním professorem, na jehožto hodiny nám dávané dosavade s potěšením se rozpomínám a jemuž tím co živ vděčen zůstávám, že byl mezi prvními, kteří lásku k mateřskému jazyku ve mně jsou vzbudili, na jeho krásy a dokonalosť mě pozorna činíce.“ [2])

Divná, podivuhodná hříčka osudu! Postaraltě se osud věru velice záslužně, by Uhle čestně odpykal a nahradil, čím byl provinil se nedlouho před tím na národu českém. R. 1812. velice jizlivě psal proti Čechům, [3]) a ejhle, r. 1816. a 1817. jakoby za pokutu proměnil Čelakovského, budoucího básníka německého, v básníka českého! Uhle, někdejší úhlavní nepřítel Čechů, dal nám básníka, jehožto jméno věčně bude dodávati lesku písemnictví českému!

Avšak kromě Uhla má o Čelakovského velmi velikou zásluhu také strakonický měšťan a truhlář Jan Vlastislav Plánek, [4]) muž

---

[1]) Gymnasium písecké dle zprávy, kterou podal pisateli těchto řádků na základě dokladův úředních prof. Adolf Heyduk, bylo od r. 1779. až po rok 1818. pouze pětitřídní, nemohl tedy Čelakovský v Písku studovati třídy šesté, jak v jeho životopisech udáváno, a tudíž ani žádné třídy šesté neměl. Teprve r. 1819. gymnasium písecké stalo se šestitřídní.

[2]) Viz v „Národní bibliotéce“ na str. 384. čtvrtého svazku Čelakovského spisů.

[3]) Viz o tom na str. 381. tohoto spisu.

[4]) Jan Vlastislav Plánek narodil se r. 1789. ve Vlachově Březí, byl úplným samoukem a zemřel r. 1865. ve Strakonicích. (Viz o něm v Malého spisech v „Národní bibliotéce“ na str. 416.—421. svazku II.) — Stojte zde také slova, jež o Plánkovi r. 1864. byla předeslána „F. L. Čelakovského Sebraným

neobyčejně na svůj stav vzdělaný a horlivě účastnící se obrodu českého písemnictví, s nímžto Čelakovský již r. 1814., zavítav ze svých studií gymnasijních z Budějovic do rodného města svého na prázdniny, se seznámil.[1]) Seznámiv se s Plánkem, který jal se mu půjčovati z bohaté své knihovny knihy české, Čelakovský přilnul poněkud k písemnictví českému již dříve, nežli přešel na gymnasium do Písku. Když pak v Písku byl od Uhla učiněn pozorným na krásy a dokonalosť češtiny, seznámil se o prázdninách r. 1817. s Plánkem a s jeho knihovnou důvěrněji, přilnuv k písemnictví českému láskou opravdivou. Uhle tedy v Čelakovském lásku tu probudil a Plánek roznítil. Byl pak mezi knihami, od Plánka Čelakovskému půjčenými také Jana Nejedlého „Hlasatel český“, jehožto četba zejména blahodárně účinkovala na Čelakovského, jak již výše (na str. 234.) podotčeno. Kromě toho Plánek poučoval jej i sám o dějinách národu i jazyka českého, čině to spůsobem takovým, že brzo získal jej úplně na dobro a na vždy písemnictví našemu, a Čelakovský kochal se potom v českém básnictví tak, že německému zcela výhosť dal.[2])

---

listům“: „Víte kdo je Plánek? Jan Plánek jest mistr truhlářský a usedlý měšťan strakonický, ctihodný kmet vysokého věku. Jest docela autodidakt, ale vzdělání tak všestranného, jaké sotva se nalezne při jiném muži jeho stavu daleko široko. I národovec jest samorostlý, veden byv k tomu vlastním citem svým; rozhodná pak svobodomyslnosť jeho má jakýsi přídech josefinský. Hojná jeho sbírka knih obsahuje i díla vzácnější, jichž obsah Plánek dobře umí oceniti. V dějinách jak vlasti své tak i všeobecných zná se výborně, i získal tím prostranného rozhledu ve světě a životě. Až do nedávna provozoval řemeslo, a to výtečně; nyní je vede syn jeho.“ (Po té jest učiněna zmínka o jeho zásluze o Čelakovského a potom skončeno:) .... „Nikdo ze starších literátů, který zavadí o Strakonice, neopomene navštíviti Plánka a pobaviti se s milým stařečkem. Plánek má v literární historii české zajisté větší důležitosť nežli mnohý spisovatel, i zasluhujeť vším právem, aby jméno jeho známo bylo v širších kruzích.“

[1]) Že Čelakovský seznámil se s Plánkem již r. 1814., pisatel těchto řádkův odůvodnil v „Lumíru“, roč. 1885., na str. 217.

[2]) Ještě také později, když toho nutnosť požadovala nebo zvláštní příležitosť tomu tak chtěla, Čelakovský básníval německy. Životopisec jeho I. J. Hanuš zná dva toho druhu plody, „jeden r. 1817., kdežto prof. Uhle takořka konkurs mezi žáky svými byl vypsal na nejlepší báseň ke cti a chvále tehdejší paní krajské, a druhý v pozdějších letech r. 1821., kdežto, zamilovav si při Hostinném (Arnau) v horách Krkonošských přesličnou pannu německého rodu, i chvalozpěv německý podlé Göthova „Mignon“ byl složil. V onom pak kon-

Za svých studií v Písku Čelakovský po příkladě Josefa Liboslava Zieglera a přátel jeho (viz na str. 287. a 288. tohoto spisu) přibral si také jméno „Ladislava“ a Kamarýt jméno „Vlastimila“, v čemž i Plánek jich následoval, nazvav se „Vlastislavem“ [1]), a také Chmelenský, v Budějovicích i na dále s Kamarýtem studující, pokřtil se tehda „Krasoslavem“.

Na podzim r. 1817. Čelakovský odebral se na studia filosofická do Prahy, kamž i Kamarýt s Chmelenským zavítal, takže zase upřímní a důvěrní přátelé ocítili se pohromadě, a Čelakovský s Kamarýtem opětně v jednom bytě společně se ubytovali a brzo seznámili se tu s Josefem Jungmannem a jinými vlastenci, čímž idea vlastenectví ještě více v nich byla roznícena.

Jakou láskou k vlasti své Čelakovský plál již r. 1818., toho zajímavý doklad podal v dopise svém ke Kamarýtovi. Navštíviv Bílou horu psal mu 9. října r. 1818.: „Dnes osm dní, příteli! věda, že mi s Prahou již co nejdříve se rozžehnati a k vyšším Vltavy břehům, kde Ty, jsa z náručí mého uchvácen, snad nyní bloudíš, že i mně tam povolno zase bude, přicházejícímu s Tebou se těšiti, přetrhnutou přátelství našeho nit zapřísti, a šťastnějších požívati dnův: pojala mne žádosť, ještě také ono nešťastné místo, kde naši padlí předkové jiným ku povstání osudem sloužiti museli, ohlédati. — „O nešťastné, právě nešťastné pole, přec jsi nám krví otcův posvěcené!“ dříve, než jsem se nadál, tam octnuv se, zvolal jsem. Pohled na umírající přírodu, nastávajícího podzimku, bolesť mou ještě více rozmnožoval, uvodiv mi na mysl, že i tentokráte podzimek nám nastal, jejž v patách tuhá následovala zima, anaž ještě i nyní úrodné naše kraje sněhem přiodívá, a zdravým bylinkám povstati brání. — Povyvodiž i Tobě, má rozkoši! nechť se v jakékoliv době nalézáš, toto trudné vzpomenutí slzí — slzí, jakýmiž

---

kursu školním zvítězil Čelakovský mezi šesti žáky, a to tím spůsobem, že se jemu i té cti dostalo, aby směl osobně báseň svou deklamovati mocné paní krajské, ba aby uzřel báseň svou panem professorem danou do tisku.“ (Viz v Hanušově „Životě a působení Františka Ladislava Čelakovského“ na str. 6. a 7.) R. 1820. Čelakovský složil i německý epigramm; aspoň psal tak Kamarýtovi 30. září roku toho.

[1]) Jakub Malý ve svých spisech v „Národní bibliotéce“ na str. 416. svazku II. zove Plánka „Vlastimilem“, avšak Antonín Rybička v „Předních křisitelích“ na str. 193. a 253. „Vlastislavem“, jakž nazván i v Malého „Stručném všeob. slovníku věcném“ na str. 395. dílu V.

mé smáčelo tváře, a jichž tok jen naděje budoucího jara a léta zastavovala. Dlouháť byla zima, dlouhéť bude i jaro i léto, nezměníť Pán ustanovený, doufám, zákon. — Přikročiv ku kapli tam vystavené, bolesť má v jakousi nevoli se obrátila; tu nápis zpupný, nehodný poznamenání, obrazové bitvu onu představující, na které já chvíli hledě hořkým smíchem, jak i zde mnišská lesť a bezbožnosť božství poznovu vymyšleným zázrakem zneuctila, naručesť jsem se vzdálil, a na jednom návrší se posadiv, pokojně za pluhem kráčejícího rolníka, nepamětlivého, co se před lety zde dálo, jsem pozoroval, an neví, odkud i na něj třeba bídy doléhají, a šťastnějším jest. V takových a mnohých jiných myšlénkách, jako loď v zbouřeném moři se házela duše má, a jen slabým obrazem toho tento list jest. Slunce již zacházelo, smutně i já se ubíraje z krajiny této, ani se neohlédna, při měsíčním světle domů jsem se dostal. Nemaje koho, s nímž bych těch věcí sděliti mohl, Tobě, nejmilejší Kamarýte, list tento jsem naplnil . . .“

Jak patrno z dopisu tohoto, Čelakovský, když jej psal, chystal se odejíti z Prahy. Druhý rok studií filosofických totiž Kamarýt umínil si studovati zase v Budějovicích za příčinou snadnější tam výživy, a Čelakovský, který ne jako Kamarýt doma, nýbrž v Praze byl strávil prázdniny, odešel za Kamarýtem.

V Budějovicích Čelakovský, jsa roznícen ideí vlastenectví a znaje důležitosť staršího písemnictví českého, pídil se všude po knihách starých. Náhodou seznámil se se služebníkem jistého kanovníka v Budějovicích, který choval valnou knihovnu staročeskou. Služebník, jsa nakloněn horlivému mladíku českému, tajně mu půjčoval knihy z knihovny svého pána, než najednou snesla se bouře nade hlavou Čelakovského. Jednoho dne, když služebník odnášel knihu, byl pánem svým zadržen. Na neštěstí byla to „Postylla Jana Husa, mučedníka božího na evangelia, která se čtou přes celý rok“ . . . Ortel zněl: Poněvadž studující Čelakovský knihy zapověděné a náboženství katolickému odporné čítá, budiž ze školy budějovické vyloučen.[1]) A tak se také stalo. Nějaký čas potom Čelakovský, než uplynul školní rok, pro něho ztracený, bloudil po vlasti české, sbíraje písně prostonárodní, by pobouřenou mysl svoji

[1]) Viz o tom v Hanušově „Životě a působení F. L. Čelakovského“ na str. 9.

ukojil, počemž, totiž po prázdninách r. 1819., v Linci ve studiích filosofických pokračoval.

V Linci Čelakovský seznámil se s lékařem Frant. Klicperou, bratrem Václava Klimenta Klicpery, který, maje bohatou knihovnu a jsa stále ve spojení se svým bratrem, byl mu zároveň i vydatným pomocníkem ve studiích. Byv od Klicpery povzbuzen Čelakovský jal se učiti se ruštině a brzo také slovinčině, polštině a posléze srbštině. Jmenovitě zamiloval si ruštinu, takže roku následujícího pomýšlel odebrati se na Rus. Psaltě 14. února r. 1820. Kamarýtovi: „... zdání jakési se ve mně zase ozývá a silněji, než nyní rok, zdání — snad nadarmo mne ponoukající, bych z nepříznivých vlastí se ubíral do příznivějších polovlastí — já se hotovuji do Rus; a to sice až ku dvoru cárovu. Ó, kdybys ty nebyl v domácích důležitostech na domov tak vázán, věru se mnou bys musel. — Čti noviny, uvidíš, jak Alexander vše, co jen koli trochu v umělosti prospívá, do svých zemí vábí, jaký počet Němců se tam táhne, ó, co bych se zradoval, kdybych se tam jen octnouti mohl — ale cesta — cesta! — Já dávno uzavřel neumříti v zemích pod rakouským žezlem, teď nepotřebuji nic, než aby valné jakési neštěstí se mne tknulo,[1]) — jdu.“ Odebral se však po prázdninách r. 1820. do Prahy dokončit svých studií filosofických, a neodešel do Ruska, třeba že ještě 21. května r. 1821. projevil v dopise Kamarýtovi touhu svou po Rusku takto: „Já míním utéci — ujíti do Ruska. Tam vidím hvězdu mou státi, anaž mne za sebou táhne. Co tam? To sám nevím, nebo v této věci jsem ještě v hrozných snách, a mé procitnutí jakové by bylo, sám nevím. Já jsem odhodlán na všecko. Jestli by nic jinak tam nebylo — tedy je tu — ultimum refugium[2]) — vojna. Tam bych sloužil mým bratrancům, kdežto zde mým bratřím sloužiti nesmím, leč k zahubení jich samých ... Moje nejmilejší zaměstnání a bavení je literatura ruská; právě čtu básně Karamzinovy; ó, jaký to vnadný, jaký to mužský zpěvec, chtěl jsem z něho výtahy dělati, ale tuť bych jej skoro celého opsati musel, tak silně se mi líbí; — ačkoli vlastně dob poetických mnoho

[1]) Uvedemeli si k tomu na mysl neštěstí, které Čelakovského stihlo r. 1835., kdy byl zbaven redakce a professury, a potom odchod jeho do Vratislavi, znamenáme, že málem tato slova Čelakovského byla by vyplnila se zcela; vrátilť se zemřít do své vlasti toliko tři roky před svou smrtí.

[2]) = poslední útulek.

do sebe nemá, ale jeho obsah, úvaha, síla, slovem didaktičnosť mistrná.“

V Praze Čelakovský dostal se opětně brzo do společnosti Jungmannovy, a Jungmann právě spůsobil, že jakožto básník Čelakovský co do stránky formální vynikl i nad Kollára. Zatím totiž, co vzešel nám Kollárem z družného Slovenska opravdový zasvěcenec Mús, božským uměním nadšený pěvec, u nás dozrávalo požehnání onoho duchovního semene, kterému připravil půdu, které zasel a s nejněžnější láskou pěstoval Josef Jungmann, vychovávaje nové pokolení básnické, jakž v oddíle I. (na str. 122.) jsme si vyložili. V čele pak vychovanců Jungmannových byl Čelakovský.

Rozmlouvávaltě Čelakovský častěji než ostatní s Jungmannem, jak životopisec Jungmannův [1]) vysvětluje vzhledem k jiným básníkům, kteří stýkali se s Jungmannem, napsav o tom tato slova: „Z básníků, jichžto vystoupení na Parnasse českém znamená svítání nové doby, nikdo neobcoval Jungmannovi tak dlouho a důvěrně jako . . . Čelakovský. Jiní básníci mladiství, meškavše některý čas na studiích v Praze, opouštěli ji opět, jdouce za povoláním svým, a svazek s Jungmannem učiněný, byť se i úplně nepřetrhl, uvolnil se časem; i Polák a Kollár jenom na krátko s ním pobyli, jsouce živi daleko od Prahy. Čelakovský, přišed do Prahy na studie, byl až do odchodu na učitelskou stolici vratislavskou po více než dvacet let v Praze [2]) a docházel pilně k Jungmannovi . . .“

Tím ovšem jest vysvětlitelno, že Čelakovský účinkem Jungmannovým tak velice vynikl co do stránky formální. „Není pochybnosti“ — píše životopisec Jungmannův [3]) —, „že mladíku vyššími myšlénkami vedenému nemůže dostati se vzácnějšího štěstí, než dívati se z blízka životu muže, jenž život svůj nejvyšším účelům lidským věnuje, a to s takovou vroucností a vytrvalostí, jako Jungmann to činil. Neméně jisto jest, že časté rozmluvy s vysoce vzdělaným krasocitým mužem obohacovaly a tříbily myšlénky mladíkovy. Aniž odvažujeme se čeho tvrdíce, že častým rozmlouváním s největším mistrem jazyka českého Čelakovský do-

[1]) Václav Zelený v „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 230.

[2]) Toto Zelený praví poněkud chybně, protože Čelakovský po prvém svém pobytě v Praze v letech 1817.—1818. meškal po dvě léta mimo Prahu.

[3]) Týž tamže na str. 321.

sáhl ryzého slohu českého, jímž nad všecky téměř vrstevníky své vynikl.“

Jak Čelakovský lnul k Jungmannovi, dokazují ostatně nejlépe dopisy Čelakovského. Psaltě Kamarýtovi na př. 22. listopadu r. 1820.: „Každodenně volám: Jen jedna Praha a v ní jen jeden Jungmann!... Jungmann! Jungmann! ó, co to jméno lahodí sluchu mému! jak blaží a pojí a dviže srdce mé!...;“ 2. prosince roku 1821.: „Jungmann, tato hvězda první velikosti,... na svém slovníku pořád pracuje..;“ 29. listopadu r. 1822.: „Rozmilý Jungmann na druhý týhoden začne dávati hodiny (každého týhodne v úterý): svobodné přednášky o filologických věcech slovanského jazyka; potom o věcech poetických, a výklad na Kralodvorský rukopis. Nepochybně se dám tady také každý úterý vynajíti;“ 19. března r. 1824.: „Dnes ráno odjel z Prahy kochaný Marek,[1]) zdržev se tu po čtyry dny. Ve středu jsem strávil rozkošný večer do půl noci u Jungmanna v spolku samých hodných našinců. Báťuška spůsobil ke cti Marka akademii a přívětivostí upravenou hostinu. Nic bych si byl nepřál než tebe vedlé sebe. Čechové operu naši ze snu vzbuzující přispěli pěkně i dospěli. Tu zpíváno bylo z Don Juana — tu z Střelce — rozmile — rozmile! Tak jsem jednou byl blažen zas svým jazykem — německy nám ani myš nepískla. — Ženština jedna a mladík jeden ze zdejšího konservatorium dali koncert na fortepiano a housle — něco nevyrovnaně. Báťuška byl nad míru vesel. As před osmi dny tudy jel Vuk Stefanovič do Vídně, vracuje se z Němec. Byl zde jen přes noc a navštívil mne — pak jsme byli u báťušky;“ 11. září r. 1824.: „Něco o předrahém našem báťuškovi, za kterého bych právě srdce z ňader vyňal. Jest pravý mučedlník za naši dobrou věc. Muž takovýchto zvláštních povah se mi ještě v žití nenaskytl;“ 20. ledna r. 1825.: „Nevím, jak to přichází, — nikdy se mi psaní na tebe, zlatičký! nedaří, jako kdy jsem buď hodně smuten a teskliv anebo nad obyčej vesel a nad něčím potěšen; všeliký mezi tím ležící všední stav ducha mého mne vůbec ke všemu neschopna činí, a v takovýcho dobách kdy píši, píši nepochybně i já velmi špatně. Dnes jsem byl zas jak náleží potěšen a trochu se mi zde vyjiskřilo z očí. Byl jsem

---

[1]) Míněn Antonín Marek, o němžto vzhledem k Jungmannovi viz na str. 123. tohoto spisu.

u báťušky pod večír, a tu jsme si zas o naší Slavěnce pohovořili, v horlení jeho nalézám jakousi zvláštní důraznosť a povahy jeho jemné nejsouť k vypsání. Zvláště mně lahodí jeho přízeň ke mně; neboť pozoruji, že mne velmi rád u sebe vídává, a kde možná, svou náklonnosť ke mně na jevo dává. Toť jest také má hlavní a jedinká potěcha a posila na světě, že mně několik šlechetných a vznešenějších duší, jimžto se zachovati a líbiti mé jediné snažení, přeje: krom tohoto kvítku byla by zahrada života mého tuze pusta; nechceť se žádný jiný kvítek v ní ujímati.“ A když Čelakovský r. 1847. obdržel zprávu o úmrtí Jungmannově, psal z Vratislavi do Prahy: „Náš Jungmann! náš drahý Jungmann! Ač jsem za těchto posledních pět let tak zřídka měl příležitosť z jeho líbezné tváři se těšiti, přece se mi nezdá jinak, leč jako by mi právě od boku odňat byl ten, jejž jsem co druhého otce svého po třicet let[1]) ctil a miloval. Avšak i on vždy neobyčejnou lásku a příchylnosť slovem i skutkem a více, než jsem zasloužil, vždy dával mi na jevo, a cit vděčnosti mé k němu jen s posledním tlukotem srdce přestane. Připomínám si, jak již před dvacíti a více lety, když jsme s přítelem nebožtíkem Kamarýtem si dopisovali aneb rozprávku měli, že to býval stálý a nezměnný výraz „báťuška náš“, jímž vždy Jungmann míněn býval. Byltě v skutku nás všech duševním otcem! Kterýž věk nám zas takového ducha a takové srdce sešle! Již pak ale i v tomto smutku radostně oka k nebi podzdvihnouti musíme, za to děkujíce, že nám ho darovalo a tak dlouho mezi námi zachovalo; ontě vykonal úkol svého žití, jak málo komu se dostalo a dostane. Jméno jeho, a co více příklad jeho žije napořád, a tudy pokoj Tvým popelům!“[2])

Takto tedy Jungmann účinkoval mocně na rozvoj Čelakovského. Ale přes to přese všechno nelze podrobně vylíčiti, kterak asi působil duch Jungmannův u vzdělání dospívajícího básníka. „Právě tím, že byli po všecken čas pospolu v jednom městě, nebylo potřebí mezi nimi dopisů, nejvěrnějších dokladů rozvoje duševního, a zprávy, Čelakovským podávané přátelům, jsou v této příčině, jakkoli časté, příliš krátké.“ [3])

---

[1]) Ocítiltě se Čelakovský poprvé v Praze po prázdninách r. 1817.

[2]) Viz v „Musejníku“, roč. 1872., na str. 316.

[3]) Václav Zelený v „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 230. a 231.

Avšak kromě Jungmanna ještě jiní dva činitelé přispěli zdokonaliti Čelakovského. Byl to jak u Kollára Göthe a prostonárodní písně české i slovanské vůbec.

Co týče se Götha, s kterýmžto Čelakovský obíral se, jak výše (na str. 572.) připomenuto, již za dob studií gymnasijních v Budějovicích v letech 1812.—1814., psal Kamarýtovi 23. prosince r. 1819.: „Pamatuješ ještě, Vlastimile, jak jsme někdy v slavném Městě[1]) žijíce, časem směšnou, časem i opravdovou půtku s V—nem vedli, Göthovili nebo Šillerovi krásnější věnec náleží? Myslel jsem sice častěji na to, ale jen povrchně. Teprv nedávno jakýsi Kdosi se mnou se dal v rozprávku, vydávaje se za znatele pěkné literatury; líbilo se mi sice jeho Šillera do nebes vychvalování, ale nelíbilo se mi jeho hanění Götha. Odkud tato nesvornosť? myslím. Je pravda, čtuli Šillera, tuť můj duch se jen kolébá v nebeských harmoniích, v pravé říši ideálů se kochá, vyveden živným jeho slovem z nízké pozemskosti; ale slyšímli Götha zpívati, tuť nejináč, než jakoby příroda prsem svým zdravotou napájela všecko, jakoby potůčkové medoviny se linuli, jakoby — ó, co mám říci? — Šiller uvádí člověka mezi bohy, Göthe bohy v společnosť lidskou. — Kdo větší má zásluhu? — V zjevný rozsudek o přednosti jednoho před druhým až posud se vydati nechci; ale odkud zalíbení to jednoho před druhým pochází, takto jsem si vysvětliti snažil. Báseň každá, vůbec tím slovem vzata, dle materie a formy své se považovati může. Materií vyrozumívám v světlo výstavný (exponendus) námět sám pro sebe neboli vidku jakousi v svém čistém vyložení a rozložení. — Formou kunštovný potah námětu na jiné zevnitř něho ležící předměty, a soustavení obou v šťastném závěru. Že každá báseň materii i formu do sebe míti musí, samo se rozumí. Ale nyní kráčím v úsudku svém dále. Čím více báseň na formě zište, tím jí více na materii ubývá, a naopak. Nicméně ale tento můj výřek výmince je podroben tak dalece, jelikož nalézáme básně i formou i materií výtečné, a zase v obojím malicherné. — Sáhnu nyní k Šillerovu rozdělení v naivné a sentimentální, a pravím: Básník sentimentální, kráčeje říší citů zveličených, a říší ideálů, s obtížnostmi zápasiti musí, chtěje námět svůj na zevnitř ležící předměty potahovati, a tím mu přibývá

---

[1]) Totiž v Praze.

v materii; naivní toliko v světu smyslnosti esthetické se kochá, a práce jeho toliko rozmanité a chaotické předměty v spůsobnou stvůru přivádí, by takměř tito dílní a rozdílní předmětové vedlé sebe v jednotu krásnou slinuli, z čehož jich pochází forma. K. p. Polákova „Nevinnosť“ [1]) je báseň více materiální; formální básní by se tentýž námět stal, dívku nevinnou nebo dítě v jednání uvozující. Nesčíslný je počet materií básnických, ale mnohem nesčíslnější počet forem, kdežto materie jedna v steré, ba tisíceré formy obléci se může. Materie každému zdravému rozumu je vrozena, a my obdivujem tak dalece básníka materiálního, jak dalece nás k poznání jejímu přivedl, neb čím čistější a subtilnější ji vyložil. Forma toliko z fantasie básníkovy pochází, je dítě, ať tak dím, šťastné doby, a tím více nám podivení vynutí, čím nestatečnější smysl náš esthetický cítíme, takové vyvoditi formy. Příkladu zde užiji: Koberce jak ho dle látky si vážíme, tím více čím tenší, čím hustější jeho nitě jsou, formu mu dává jeho tkanina, obraz nějaký vystavující. A tak, jestli to, co jsem propověděl, pravé, nazývám Šillera více materiálního, a Götha více formálního básníka a tudy komu Šiller více se líbí, ten v materii cenu klade, komu Göthe, ten ve formě. První více k filosofickému druhu, kde se o materii jedná; druhý ale více k čistému básnictví náklonnosť jeví. Já subjektivně chopuji se formy, a Götha jakož básníka více si vážím!“ [2]) A 15. března r. 1820. Čelakovský psal Kamarýtovi: „... hledám úlevy a rozkoše v Göthovi a Shakespearovi. Jací to čarodějové! Tento — a jestli on ne, zajisté žádný, kdo jen trochu mozku v hlavě má, umí tak vtip rozdrážditi, a čím dále až ku zhrození, po vysokých kopcích za sebou potahovati, onen ledajakýs brzy cit ve mně jen tutlající a dřímající tak náhle umí překvapiť, brzy obrazy z minulosti tak mile a živě znítiť, že co dítě radostí pleši a vnadného Němce toho nade všecko vynáším. Tak výteční synové velké přírody účinkovati mohou na její ctitele a rozence.“ [3])

---

[1]) Báseň tato byla otištěna teprve v almanachu „Milině“ na rok 1825., znal ji tedy Čelakovský z rukopisu Polákova. Ve „Spisech Mil. Zdir. Poláka“, vyšlých r. 1862., otištěna není, ačkoli by toho byla svrchovaně zasloužila. Úryvek z ní jest otištěn v „Osvětě“, roč. 1874., na str. 814.

[2]) Dopis tento jest prvý, který Čelakovský psal latinkou.

[3]) Viz i doklady záliby Čelakovského v Göthovi v „F. L. Čelakovského

A co týče se písní prostonárodních, sbírati písně netoliko české, ale také jiné slovanské vůbec náleželo k jeho nejutěšenějším a nejvyšším požitkům krasovědným již za let studentských, jakž pověděli jsme si výše (na str. 349.—352.), kde povšimli jsme si zároveň i toho, jak vysoce si vážil písní prostonárodních a jak uměl oceniti důležitosť jejich vůbec a zvláště jejich účin blahodárný na básnictví umělé. Stoj zde o tom i několik dokladů z jeho dopisů ke Kamarýtovi. Psaltě mu 12. února r. 1822.: „Mé národní písně snad již brzo dostanu z censury, a nad těmi mám větší radosť než nad mými vlastními básněmi. Ó, nic nad národní báseň! Řekové! Ossian! což to jiného než národní zpěv. Jak se v tomto posledním čase velká změna se mnou stala, co se týče ponětí o básnictví. Nic sláva, nic bohatství, nic jiné věci do mne — po věnci uměny sahám, a jestli ten mně nebude možno dosíci, tedy celý můj život bude za málo jiného stáť. Víra v Boha, dobré svědomí a přízeň Músy — a k tomu věrný, pravý přítel, — kdož by si více žádal! — ... Nyní jen národní písně bych již rád tlačené viděl, ty mně dělají větší radosť než mé básně. Jenom, příteli můj, co se ti udá někdy ještě od těchto najíti, dobře schovej, já budu též na polinách svých shledávati, abychom, tak někdy dá Bůh, mohli vyvésti „Hlasové slovanských národů v písních“ (Stimmen der Völker in Liedern von Herder).[1]) To by stálo za něco!;“ 2. září r. 1823.: „Mne teď zanímá sbírání a překládání národních písní; malé oddělení podal jsem v těchto dnech censuře a bezpochyby bude budoucího roku vydána druhá část písní. Než žel! české co do mnohosti i co do kvality nezajímají chvalného místa, a já nemohu nijak tomu pomoci. Já se nyní zabývám čtením srbských hrdinských písní, kochám se a divím se jejich krásotám. Jak divnou cestou chodí duch prostého národa maje toliko dary přírody. Jazyk v těch básních prost, ne mnohozvučný, avšak ve své prostotě tím silnější. Znáš bitvu na Kosově a znáš Herderův překlad některých, leč mnohé ještě převyšují jmenované. Proto jsem si umínil, jestliže čas dovolí, přeložiť všecky srbské hrdinské písně na mateřský

Sebraných listech“ na str. 29., 30., 89., 93., 96., 98., 110., 116., 123., 129. a j. jakož i v „Pamětech Jos. Václ. Friče“ na str. 268. oddílu I. části prvé. — Dle Göthovy básně Čelakovský napsal i ještě r. 1821., jak výše (na str. 575.) poznamenáno, báseň německou.

[1]) Viz na str. 342. tohoto spisu.

jazyk a vydať na své útraty ve dvou částech na předplacení. Očekávám tvého úsudku. A pakliže se bude líbiť tento můj záměr, chci přistoupiť také k překladu Starých ruských básní. Zdá se mi, že by takové předsevzetí mohlo se podařiť a v mnohých vzbudiť chuť k národní a romantické poésii jakož i povrhování všeho, co pravdivému básnictví se protiví, všech tintěrek a nepřirozených veršů;" 1. listopadu r. 1823.: „Mé rozkošné zabývání jsou nyní Srbské bohatyrské písně, kterých dráhnou částku již přeloženou mám; totě něco podivného. Jestli si mne udobříš, pošlu ti je někdy k přečtení ještě za tepla v rukopisu;" 25. září r. 1825.: „Maje již zásobu srbských písní, obírám se zas s některými ruskými pro 3. díl, který ale ne tak brzo, jak ty by myslel, světla božího spatří. Festina lente.[1]) O české mi tu nejvíc. Ale české, které jsme již vydali, mi činí velikou radosť, často si je pročítám a zpívám. Mnohé mají cosi velmi srdečného, vábného a nevinného do sebe, že se radosť při každém přečítání množí. Od té myšlénky do nejdelší smrti, nechť jsem kdekoli, neupustím; jest to opravdu nejpěknější větev básnictví. Až jen budou Slované všecky tyto drahocennosti pohromadě míti — jaká to krásná povaha toho lidu všudy vystkvívá, a nemůž podlé mého nynějšího nahlédnutí pěknějšího a věrnějšího zrcadla býti, jako zpěv národní."

Ze tří tedy pramenů vytryskl básnický duch Čelakovského. „Tyto tři prameny" — píše přední literární dějepisec český [2]) — „vplynuly pak v bohatý proud jeho vlastní básnické individuality a vytvořily onen zvláštní ráz jeho poésie, jenž v písemnictví našem stanoví jednu hlavní dobu." A ke třem těmto pramenům jest i připočísti čtvrtý, který byl také nemálo mohutný i vydatný, totiž jeho poměr ke Kamarýtovi.

Tak stalo se, že básnická tvořivosť Čelakovského stála již ve 20. roce věku jeho na stupni velmi vysokém. Usmysliv si pak věnovati se cele spisovatelství, jal se své práce básnické vydávati tiskem.

P r v o u č e s k o u b á s e ň Čelakovský složil koncem r. 1817., tedy v osmnáctém roce věku svého, a to ódu, kterou, zavítav na vánoční prázdniny z Písku do Strakonic, podal k novému roku

---

[1]) = Spěchej s rozvahou.

[2]) Ferd. Schulz v „Osvětě", roč. 1877., na str. 467.

Plánkovi na důkaz vděčnosti.[1]) R. 1818. pak Čelakovský složil již i báseň, kterou také tiskem nám zachoval a ve které zjevil vniternou duši svého tehdejšího stavu napjetí národního, počav cítiti se údem ústrojným veškerého národu českého a spůsobilým, aby křísil svůj národ k opětné starodávné jeho slávě. Báseň ta má název *Na smělosť* a zní takto: [2])

Aj, můžli dražších býti co pod nebem
cen, můžli krasší stkvíti se ozdobou
z věcí kterákoliv pozemských,
muž jako ten, ty, jemužs, smělosti,

silnou rukou ráz svůj na čelo vryla,
božskou jemužs hned srdce zanítila
jiskrou mladistvé, líčením by
zhrdalo chvály mužův nedošlých.

Ohněm šlechetný tvým zahořev Kolom,
v pusté lodí svých někdy vehnal moře,
stežnům jejich umdlévajícím
svítila tvá pochodeň, novou vždy

cestu k břehům, kde ještě nekráčela
dřív evropejská, ač zločinná noha
jevíc. Kdo drsnou slávy cestou
sílil a ved [3]) hrdinných mužův krok?

V morském velí kdo víru potápěči [4])
se s živly hroznou potkati odvahou?
Horníka skalním vstříc jedům zde
kdo zoceliv mu prsou učí jíť?

Tenkrát tisíc k tvé chvále ať ozve se
vroucích hlasův, když často nepoznalé
své sestře odtrhnout nehodnou
záclonu, pravdě se jmeš nebeské!

---

[1]) Viz v Hanušově spise na str. 7.

[2]) Otištěna jest v Čelakovského „Smíšených básních", které vyšly o sobě r. 1822. a podruhé r. 1830. a potom ve spisech Čelakovského v „Novočeské bibliotéce" r. 1847. a v „Národní bibliotéce" r. 1871.

[3]) Ve vydání z r. 1847. a 1871. jest chybně „vedl", protože tím verš má o slabiku více; v obou vydáních dřívějších jest správně „ved", což vhodno bylo by psáti „ved'".

[4]) Ve vydání z r. 1822. a 1830. jest „potápci se".

Hlasův tisíc ať ozve mu hláholem
valným se, pravdě k vůli co proskočil
plamen; smělosti též chovanci —
chvála, oběť nevinnou mstěcímu!

Otcův našich, ach, rozpaloval mysl
duch někdy tvůj též, vhnízdilo dříve než
v šťastné, samostatné obydlí
plémě cizích se loží — bojácné.

Jestliže báseň tato nese se rázem hrdinným, báseň *Večerní patření*, téhož roku vzniklá, dokazuje idyllickou svojí povahou, že Čelakovský již tehda byl mocen, aby ozýval se různými druhy básnickými. Kdežto však báseň „Na smělosť“ kromě jediné nepatrné změny ponechal i později zcela tak, jak ji byl otiskl prvotně, poměnil „Večerní patření“ velice, i stoj zde z této příčiny také v plném znění: [1])

K západu slunce se chýlí. Růžovitými posívá,
oblakové hory věnci; zlatem již vršky planoucí
klidně slaví odchod zvýšence do lůna tichého,
ještě jenom jediný zásvit se tratí v zlatolýčí.
Nášedivá mlha rozplývá se po obrubě lesní,
kupně rudá mračna [2]) v hladinách rybníka pokojných
obražují se,[3]) rybák, rozkládaje síť na lodičce,
v soumraku vlnky čeří, dvojitá vesnička ze sádků
modrošerých kyne s háječkem borovým, libě vůkol
kraj tu celý[4]) v měňavosti barev plyne v obrazu krásném.
Hlas jasný opodál zvonců zní z leštiny [5]) temné,
větve sytý skot rozvinujíc, vážným po pahorku
táhne krokem, veselou si klučík vzadu zpěvkuje píseň.
Větrninou se zatím roznáší zvuk tu do dálky [6])
s veské vížky na sen připomínajecího klekání.
Z proutí šum vrbového tichý vyniká u potůčku,
jenžto [7]) zlehounka crčí dolinou — kde se duch s zmilelými
předměty rád hluku a [8]) trudu prost všelikého zabývá;

---

[1]) Báseň tato jest otištěna tamže jako předešlá a zde podána dle znění z r. 1847.

[2]) Místo „rudá mračna“ r. 1822. bylo „se mračna rudá“.

[3]) Místo „obražují se“ r. 1822. bylo „zblíží, zvolna“.

[4]) „tu celý“ r. 1822. chybělo.

[5]) leština = lískový háj.

[6]) Místo „zvuk tu do dálky“ r. 1822. bylo „hlaholy v ohlas“.

[7]) Místo „jenžto“ r. 1822. bylo „anto“.

[8]) „hluku a“ r. 1822. chybělo.

tamto hrčí zas přes křemení klidné u chaloupky,
z píšťaly líbezné kde večír loudí zvuky pastýř.
Pod hustými chodec poléhá lipami, ježto [1])
z svých ramenou květ a ochladu naň větříky nesoucí
jemně vypouštějí. Z pustých čarodějně vyhlídá
luna sutin hradu tamto starého; po obloze jasné
postupujíc semotam vine jen zsinalými se mráčky.
Slyš! slyš! hlas to jaký sem z mrákot houštiny nízké
zakroužil medové zvuky? Zlehka nyní povyráží
z líbezných melodý v jemnější; kouzloplnou tu [2])
stříbrně již hlaholíc [3]) roznáší hudbu povětří
tknuté v kraj poutichlý! Nezni, umlkni, slavíčku!
z dřímoty touhu nebuď! Jihnoucí [4]) srdce pojímá
tak blahocit v sladkém celování dívky milostné.

Kromě těchto dvou Čelakovský z básní, složených r. 1818., neotiskl žádné jiné. Četnější jsou básně z let 1819.—1821., kterýmižto lety končí se doba, kdy Čelakovský básnil toliko pro sebe a svého přítele Kamarýta, a nikoliv i pro veřejnosť.

Jako každý umělec tak i Čelakovský byl vniterní svojí touhou pobádán, aby podal u veřejnosť, což utvořil, i hodlal učiniti to hned r. 1821. Ale neměly to býti toliko básně jeho, nýbrž chtěl shledati básně také jiných druhův a vydati je asi po spůsobě někdejších sbírek Antonína Jaroslava Puchmajera.[5]) Psaltě Kamarýtovi 24. června r. 1822.: „Teď ještě o jakémsi projektu; když ti páni logici hirci — pražští, — se tak dávají slyšeť v té blumové sbírce, co myslíš, abychom my se také oč zasadili? Já myslím tak: Já mám jakési takési ty mé prácičky; ty máš také nějakou zásobu, (Milodín NB. je beztoho můj, a následovně já s ním mohu činiť, co se líbí). P. Marchal [6]) — tu se také dá něco vybrať, totéž Plánek — a koho ještě anděl Páně přinese; o vagacích se něco ještě k tomu přidělá; zmíchejme si to *πάντα περὶ πάντων*[7]) a dáli

---

[1]) Místo „lipami, ježto" r. 1822. i ještě r. 1830. bylo „mdlý lipami, jenžto".

[2]) Místo „tu" r. 1822. bylo „již".

[3]) Místo „již hlaholíc" r. 1822. i ještě r. 1830. bylo „hlaholujíc".

[4]) jihnouti = táti, rozplývati se.

[5]) Viz o tom na str. 54. tohoto spisu.

[6]) Jan Marchal, spolužák Kamarýtův a dříve také Čelakovského, narodil se r. 1797. ve Velešíně a zemřel r. 1867. jakožto děkan a konsistoriální rada v Budějovicích.

[7]) = páté přes deváté.

Bůh na přes rok pod jménem: poetické zábavky to vydejme. Má vůle je v tom celá, a doufám, že pro naše přátelství tomu na odpor nebudeš. Hleď se mně vypůjčiti od p. Marchala ty jeho básně, (ale prozatím mu neříkej nic) a pošli mi je po poslu spolu s tvými posud nevydanými pracemi, za to tě prosím. Z jakého ohledu to chci činiti, ti jindy povím, ač se snad dovtípíš sám." Kamarýt pak nebyl proti tomu, i psal mu Čelakovský 11. července r. 1820.: „Že se mému podnikání nejen nezpěčuješ, alebrž je schvaluješ, jsem spokojen; já aspoň od té kojitelné myšlénky neupustím; ačkoli si nemám nač zakládati, co by se mne týkalo, a nepatrností mých práciček náhradu hodlám, upřímně vyznám, ve vašich druhých stodolách nalézti. Byť! — S málem začneme, a dovedemli někdy dal Bůh! čeho lepšího, nebude nám to na škodu. Piš Kvasničkovi[1]), pozdravuje ho ode mne, ať ti o feriích něco zaopatří. Marchalovy básně (jestli pak ten pan lenoch něco dále dělá?) jestlis je nedal ještě poslovi, tedy je nedávej, ale hleď je u sebe podržeti, až já k vám po prošlých dvou měsících přijedu. Ostatně o těch věcech se více ústně poradíme, jak bychom všecko spravili. Plánkovi jsem psal předevčírem..."

Takto Čelakovský pečoval vydati básnickou sbírku tu. Sebrané pak básně sám seřadil, opravil, na čisto přepsal a podal censuře. Ale censura sbírku tu vydati nedovolila, což Čelakovský oznámil Kamarýtovi zvláštním spůsobem sarkastickým 9. prosince r. 1820. takto: „Můj Vlastimile! Den po dnu tvé listy oba, po kterých jsem dychtěl, také jsem obdržel. Líbila se mi tvá dobromyslná rada, knihu naši na peníze uvésti; ačkoli jsem toho úmyslu nikdy nebyl, a čině všelijaké plány, dokud písmo v censuře leželo, zdarma to komukoli pořádnému tiskaři obětovati. Teď se to v censuře vyleželo, dnes právě z pazourů jejích jsem to zboží dostal, a hle mimo nadání považ, mimo nadání, ani slovíčka rozmilá censura nezměnila, — viz, totě pravý důkaz, že na tom a v tom a do toho přec něco je, neníli pravda? — „Klassisch! klassisch!" — jen z ticha! Nyní ale jen, jak to dáme tlačiť; já bych soudil ve folio, aby to více hluku nadělalo, a více do očí každému padlo; paní Vetterlová již bere předplacení po 1 zl. 45 kr., až to vyjde, bude prý cena zvýšena, až — až, nu co mi po tom. — Wůlman je po-

---

[1]) Bývalý spolužák Kamarýtův a Čelakovského.

volný za 50 zl. totéž do němčiny přeložiti. Co tomu zas říkáš? — Také dobře. Než hnedle bych byl radostí zapomněl oznámiti, co svatá censura na posledním lístku připojila. Aj všecken um pozbírej, a nadivno ti sluchu! „Non imprimantur“ Tvrdy. — O, mortalia facta! totě arci trudná novina. Pro Bůh! bratře! nepovídej to žádnému — to by bylo smíchu. Látro hromů do Němečka[1]) uhoď! aby mu ruka zdřevěněla, řiť otekla, měděný nos v sejr se obrátil. Ó, bys tu byl, to bys žlučí a smíchy pukl; ale více žlučí, jak hanebně všudy na porobu českou se pracuje, ale co pracuje? — Zdaž otroka možná více otrokem učiniti? — Že se nám tudy počet přetrh, z toho si nic nedělám, ba to mne ještě více k práci povzbudí, — jak já tomu za deset let najdu cestu, to víš, bez peněz nedojde daleko; ale to mne mrzí a bolí, jak jiná vlastenecká díla se hubí a potlačují. „Stuartka“ přeložená[2]) rovně zapovězena. Náš Trnka vůbec všenárodní povídky vydávati chtěje, rovně tak pochodil, Kollárových básní polovice vymazána — a přec, až je čísti budeš, ó, nebe počiješ![3]) — Viz, mně se to nelíbí, an se to nemá k dobrému. Ať nám censor vyfouká — jen když se naše básně Jungmannovi a jiným na slovo vzatým líbily; tito nám za více ručiti musejí. A konečně kdo ví k čemu to dobré. Aequam servare mentem.[4]) Jen pracuj, — censura horší než lutrie; — obsadíme budoucně toho více.“

Zmařila tedy censura zcela úmysl Čelakovského, vystoupiti r. 1821. na veřejnosť, a mezi závadnými básněmi byla také výše (na str. 586.) uvedená báseň „Na smělosť“.[5])

P r v ý m t i š t ě n ý m p l o d e m Č e l a k o v s k é h o, vydaným o sobě r. 1822. — tedy o rok později nežli Kollár vystoupil u veřejnosť[6]) — byly *Slovanské národní písně,* o nichžto již výše (na str. 347.) byla zmínka a jejichžto druhý díl vyšel r. 1825.

---

[1]) Němeček, tehdejší censor knih.

[2]) Od Pavla Josefa Šafaříka.

[3]) Viz i již na str. 371. tohoto spisu.

[4]) = Klidnou zachovati mysl.

[5]) Viz v Hanušově spise na str. 16.

[6]) Chybně tedy napsal Hanuš, vyjádřiv se v „Životě a působení Frant Ladislava Čelakovského“ na str. 11. takto: „Ve východní části československých vlastí pěl už d l o u h o Kollár, v západní počínal Čelakovský skládati své básně.“

a třetí r. 1827.[1]) Za „Slovanskými národními písněmi" téhož r. 1822. následovaly *Smíšené básně*, věnované „Příteli svému". Dvěma plody těmito Čelakovský hned označil určitě svůj básnický směr, že totiž oblíbil si básnictví prostonárodní a že chce vzdělávati dle něho naše krásné písemnictví. Zároveň pak oznámil 16. prosince r. 1822. příteli svému Kamarýtovi: „Já jsem sobě umínil každý rok mého živobytí (budeli vůle boží) nějakým českým spisem zaznamenati, totiž od 22ho, a kdyby to snář měl býti, tak se v jakési míře udržím."

Co týče se úspěchu, lze říci, že Čelakovský již prvými těmito dvěma plody proklestil si náležitě cestu k vrcholu své slávy, a to jmenovitě druhým z nich. Vynikalyť jeho „Smíšené básně" jak co do obsahu tak i co formy na tehdejší dobu neobyčejně, takže nejpřednější znalci básnictví, jakými byli tehda Josef Jungmann a Pavel Josef Šafařík, velmi chvalně o nich se vyjádřili. A ve „Slovanských národních písních", kde Čelakovský každou jinoslovanskou píseň podal v textě původním a zároveň i v překladě buďto přesném anebo volnějším, mnohý překlad již podobá se dobře jeho pozdějším „Ohlasům" písní prostonárodních.

Avšak úspěchem prvých plodů těch Čelakovskému vzešla také žehravosť, ba nenávisť mezi tehdejšími básníky českými. Někteří z nich, jako Karel Simon Macháček, Josef Mirovit Král a Frant. Bohumír Štěpnička, kladli jej do třídy prostředních toliko básníkův, i psal Čelakovský ve příčině té velmi skromně 27. června r. 1823. Kamarýtovi: „Cítíme sice dobře svou cenu, že nám u přirovnání Kollára, Šafaříka, Poláka a ještě třech nebo čtyřech jiných tato třída dobře vymezena, ale proti Macháčkovi a jeho konsortům ještě trochu hlavou pohoditi můžeme." Že pak Šafařík a Jungmann chvalitebně byli zmínili se o básních Čelakovského, jejich úsudek přijměl jej k těmto slovům: „Úsudek takových mužův desatero pochval od podobenců Štěpničkových převyšuje."

Aby učinil dosti svému úmyslu, „každý rok nějakým českým spisem zaznamenati", Čelakovský vydal r. 1823. překlad z básníka,

---

[1]) Na str. 347., 349. a 351. tohoto spisu pisatel těchto řádků napsal chybně „svazek" místo „díl", což stalo se mu tím, že tehda v universitní knihovně pražské byl pouze díl prvý, na jehožto titule není připomenut ani díl ani svazek, a teprve na titule dílu druhého jest vytištěno „díl druhý" a „díl třetí".

s kterýmžto také již v Budějovicích se obíral a kterýžto vedl jej i ke studiu písní prostonárodních, totiž překlad Herderových *Listů z dávnověkosti*. Jsa pak nespokojen tehdejšími českými poměry literárními napsal svou *Krkonošskou literaturu* a uveřejnil ji r. 1824. v „Čechoslavu“ s pseudonymem Marcyana Hromotluka Konárovice. Ostrou satirou touto popudil na sebe vyjma Jungmanna skoro všechny spisovatele, takže sám „Čechoslav“ přinesl odpověď velice jizlivou. Vrhli se zvláště na vlastní básně Čelakovského, o nichž „Čechoslav“ na př. napsal tehda toto: „Tyto těm, kdo slabé spaní mají, místo opium převýborně sloužiti mohou. Pro tuto příčinu by byl skladatel prý moudře učinil, kdyby byl jim titul dal: Laciné pilulky pro spaní . . .“ Ale Čelakovský toho všeho málo dbal a odpověděl toliko v dopise Kamarýtovi: „Viděti, že u nás ještě na satiru o 100 let brzo — zůstaňme tedy při selankách; ale proto však ještě Hromotluk se nevyhromotlučil.“ [1])

Avšak zcela bez účinku na Čelakovského ten útok přece nebyl; původní jeho tvořivosť byla jím obmezena, takže v letech 1825.—1827. skoro toliko překládal. Vydal sice r. 1825. ve Králové Hradci s Josefem Chmelou almanach „Dennici aneb Novoročenku“ a uveřejnil několik básní v „Kroku“, v „Poutníku slovanském“ a v „Musejníku“, ale počet i cena básní těch byly proti dřívějším značně menší. Za to jal se tou dobou vedlé překladův usilovně pěstovati filologii slovanskou, ku které povzbudil jej, jak výše (na str. 578.) řečeno, již v Linci František Klicpera. Kromě toho r. 1825. a r. 1827. vydal druhý a třetí díl „Slovanských národních písní“.

Rokem 1827., v českém písemnictví vůbec jedním z nejpamátnějších i nejdůležitějších, „Čelakovský“ — píše jeho životopisec [2]) — „dospěl doby, od které duch jeho rozperutil se k nejbohatší a k nejvšestrannější činnosti a vzletl až k vrcholu slávy své básnické“. Roku toho dokončil znamenitý překlad Scottovy *Panny jezerní*, který potom r. 1828. tiskem vydal, a prostřednictvím Vuka Stefanoviče Karadžiće, s nímžto si dopisoval, se-

---

[1]) Odpověď v „Čechoslavu“ psal bezpochyby Štěpnička. (Viz i v „Národní bibliotéce“ na str. 119. a 120. svazku II. Čelakovského spisů.)

[2]) Frant. Bílý v „Národní bibliotéce“ na str. 533. svazku IV. Čelakovského spisu, kde na str. 521.—567. podal „Životopis Fr. Lad. Čelakovského“.

známiv se s ním r. 1823. u Jungmanna,[1]) a jemužto věnoval třetí díl „Slovanských národních písní", počal si dopisovati v ten čas s Angličanem Johnem Bowringem. R. 1827. Čelakovský také pojal určitý a pevný úmysl k *Mudrosloví národa slovanského v příslovích* a vydal s názvem *Márinka* překlad Göthova dramata „Die Geschwister" jakož i překlad *Litevských národních písní* zároveň s překladem pověsti staroruské *Michajlo Ivanovič.*

Nežli dále pokročíme, poohlédněme se ještě jednou po básnické činnosti Čelakovského z let 1822.—1828.

Za let těch vyvinuly se v Čelakovském dvě zvláštní stránky básnické, kteréž ovšem ve dřívějších druzích jeho básnění již jako símě byly skryty. Jedna ze stránek jevila se tím, že vzmáhala se v Čelakovském víc a více záliba, humoristicky a satiricky hleděti na svět a na působení lidské. Druhá pak týkala se tak řečených epigrammů botanických, jež od toho času nepřetržitě až do své smrti s názvem „Kvítí" básnil a vydával.

Satirickou svoji stránku Čelakovský vyvinoval hlavně účinkem Martiálovým.[2]) Již ve „Smíšených básních" r. 1822. otiskl pět epigrammů z Martiála a r. 1823. pojal úmysl, přeložiti výbor z něho spolu s Kamarýtem. Psaltě mu na Bílou sobotu r. 1823.: „Tys někdy Martiála začínal překládať; nemáš již chuti do něho? — Dejme se oba do něho, a třebas jenom čtvrtinu lepší z něho přeložme a někdy ve zvláštním dílku vydejme. Kdy není chuti něco jiného dělať nebo roztržitá mysl, takového něco se dá přeci dělať; tedy jich několik v slovesném listu budoucně od tebe čekám." A 23. března r. 1823. psal mu: „Tuto ti posýlám dva Martiálovy epigrammy, jsou tak dobře? Mám jich v nemotorných hodinách více přeložiť?" Kamarýt pak odpověděl mu: „Martiála, panáčku, již nemám, a tvé epigrammy z něho mají jeho snadnosť." I rozhodl se Čelakovský překládati jej sám, dopsav Kamarýtovi 10. dubna r. 1823. toto: „Martiála mně hodně přibývá; a čím více jej rozvažuji tím většího ducha v nápisech nalézám; pominuv scurilia a obscoena. Když vy mně, lenoši, nechcete pomáhať, budu tedy museť dotrhnouť sám, čeho jsem natrhl, scil. favente trpělivostí.

---

[1]) Viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech" na str. 116.

[2]) Markus Valerius Martialis, římský básník, žijící v I. století po Kr., sepsal 1500 epigrammů.

Ale opravovať musíš a práť, a záplatovať, já si umínil, v slovesných listech špinavé také prádlo ti posýlať! Co myslíš? mám latinská jména v nápisech zčeštiť? čili počeštiť? Inu, na jménu mnoho nezáleží ..." A kromě přeložených epigrammů z Martiála i z jiných básníků Čelakovský záhy psal satirické plody také původní.

„Chová však tato satirická stránka básnictví Čelakovského" — jak případně píše životopisec Čelakovského [1]) — „sama v sobě dvojí, a to různou dobu, chvalitebnou jednu co do směru a nechvalitebnou druhou mnohdy co do obsahu a formy epigrammův. Směr ovšem jeho byl vší chvály hoden, neboť zamýšlel jím odkryti nadutou mnohou polovičatosť, ba špatnosť básnických, vědeckých a společenských dob svých a našich časův, a nedivno nám, že při důstojném vzoru svém, jejž v mysli své neporušeně chovával, při vzoru totiž, jak by měl uspořádán býti život lidský vůbec a slovanský život zvláště, v živobytí skutečném patrný někdy nalézal opak toho svého ideálu. Humor a satira jest, jak známo, dílem boj pro vzor v skutečnosti porušený, dílem pak duševní ulehčení citův nepříjemných, povstavších v mysli ušlechtilého člověka, vidoucího, jak ničemnosť někdy a někdy jak prostřednosť se zaobalují v pláštík klassičnosti a marného veřejného uznání. Jakého tedy divu, že Čelakovský zvlášť v dobách, v kterých se cítil uraženým a nešťastným nevzornostmi jiných, „kalené své střely" satirické metával po všech stranách, ale musíme se i vyznati, že vycházel někdy ve svých satirických bojech z mezí slušných krotkosti a uhlazenosti mravův našich. Možná, že za časův Aristofanesových[2]) Čelakovský veliké v tom druhu básnění by byl získal slávy, ale za časův ochočených tehdejších nespláceli mu střelou jeho ranění choulostivci vždycky, jak by se bylo slušelo, opět střelbou satirickou, nýbrž namnoze jen utajenou a potutedlnou nenávistí. Patrno bude tedy, že a proč i málokterý jiný literát tolik nepřátelův osobních míval jako náš Čelakovský."

Tolik o tom píše životopisec Čelakovského, a my již výše dotekli jsme se toho při Čelakovského „Krkonošské literatuře", a ještě několikráte příležitosť udá se nám ukázati k tomu.

---

[1]) Hanuš na str. 25.

[2]) Aristofanes, žijící v V. a IV. století př. Kr., proslavil se svými komédiemi, jejichžto předmětem jsou převrácenosti veškerého tehdejších časů života politického, mravního i duševního.

Vlastní základ Čelakovského slávě básnické položil teprv *Ohlas písní ruských*, vydaný r. 1829., za nímžto, sotva že jej vydal, Čelakovský chystal se vydati též *Ohlas písní českých*,[1]) ale k tomuto došlo z příčin rozličných teprve r. 1839., počemž r. 1840. objevila se také jeho *Růže stolistá*, kteréžto tři práce Čelakovského proslavily a známým učinily nejvíce. Zároveň pak rokem 1840. básnická činnost Čelakovského skoro zcela již i byla skončena. A jakoby v předtuše, že pro práce jiné v letech následujících bude mu básnění nechati, zakončil i „Růži stolistou" verši, v nichžto loučí se jaksi s básněním vůbec, pěje:

Snů mých, vděčná strůjce — nuže!
řku i tobě: s Bohem, růže!
Touha vede do jiných
záhonův mě květinných.

Zřejměji pak vyslovil se v té příčině v dopise k Plánkovi ze dne 7. června[2]) r. 1840.: „Že vám mé poslední spisy byly po chuti, těšilo mne výslovně od vás se dověděti; jsou to asi nepochybně poslední mé básnické plody; aspoň tak nyní u mne uloženo, anebo nic více nezpívati anebo k tomu okamžení poshověti — dočkámli se ho kdy? — až bych i něco buď ještě lepšího neb tomu rovného vyvésti mohl. Netoužímť po té cti, aby se o mně řeklo, že jsem byl hojným spisovatelem; raději méně, a to obstojné buď. Ostatně pak, že nezahálím, jist buďte, ač má pilnosť k jiným a k takovým věcem jest přiložena, které ne pojednou vyseděti se dají, ale mnoho času — mnohá léta zaujímají. Míním svá zkoumání a studia týkající se češtiny a slovanštiny vůbec, v kterémžto oboru někdy ovšem prospěti se nadějí kojím." A skutečně po roce 1840. Čelakovský mimo některé epigrammy a satiry i několik botanických básní, jménem „Kvítí" známých, málo kdy básniti se jal, jsa zaujat vědeckými, a to hlavně filologickými pracemi.

Vyloživše si, jak a čím asi básnický duch Čelakovského se vyvíjel a jevil, povšimněme si nyní básnických prací jeho samých.

---

[1]) Psaltě hned 15. června r. 1829. Kamarýtovi, posýlaje mu výtisk „Ohlasu písní ruských": „Zde i já tobě posýlám nějaký „Ohlásek", který jsem v několika příjemných dobách v měsíci lednu a únoru letos zhotovil. Rád bych i cos podobného podlé českých vyvedl; půjdeli to, nevím."

[2]) Ve spise Hanušově (na str. 45.) jest udáno „července".

R. 1846. Čelakovský spořádal básnické své práce a r. 1847. vydal výbor jejich s názvem *Frant. Lad. Čelakovského Spisů básnických knihy šestery* v „Novočeské bibliotéce", vydávané nákladem „Musea českého", a činí knihu prvou *Růže stolistá,* druhou *Ohlas písní ruských*, třetí *Ohlas písní českých,* čtvrtou *Smíšené básně*, pátou *Epigrammy* a šestou *Anthologie.*

Nejprve povězme si něco o vzniku tohoto vydání Čelakovského básní nákladem „Musea českého".

Čelakovský, spořádav básnické své práce k soubornému vydání a zvěděv, že z předešlého vydání zbývá již toliko „Růže stolisté" 39, „Ohlasu písní ruských" 69 a „Ohlasu písní českých" žádný výtisk,[1]) psal 13. dubna r. 1846. z Vratislavi do Prahy svému švakrovi Dru. Václavu Staňkovi, praktickému lékaři v Praze, toto: „Pozeptej se p. Jungmanna anebo Palackého, byloli by vhod Matici vydati mé veškeré básnické práce, jež jsem právě sebral, prohlédl a k tisku přichystal. Byl by to díl Novočeské bibliotéky vynášející okolo 25 archův. Nebudeli jim vhod mé nabídnutí, vydám je o své ujmě." Když pak „Matice" nabídku tu velmi ochotně přijala, Čelakovský poslal rukopis „Matici" s podmínkou, by byl vytištěn pravopisem od něho za lepší uznaným, psaním totiž „ou" místo „au". „Matice" však podmínce této vyhověti nechtěla, i psal Čelakovský Staňkovi 24. května r. 1846.: „Co se týče jednou již přijaté proměny v pravopisu, od té (jak jsem ti již ústně projevil) žádným spůsobem více odstoupiti nechci a nemohu, a rád bych, aby to, co a jak píši, také tak tištěno bylo. Uznávám a schvaluji spůsob ten „ou" místo „au" psáti za lepší, pročež bych proti svému přesvědčení jednal, kdybych se toho i nedržel, což není můj obyčej činiti. Nechceli anebo nemůželi výbor musejní mé básně s touto proměnou k tisku připustiti, tedy přestává všecko další o tu věc jednání. Podržíš zatím, milý švakře, rukopis ten u sebe, a při svém příštím do Prahy přijetí postarám se již o vydavatele aneb i sám knihu vydati dovedu. Bylof by mi to věru divno, by pánové ti naši také jiným neměli přáti té svobody, kterouž sobě přejí. Mimo to vím, že kromě přítele P.[2]) nikomu již ta věc na srdci neleží; nechže

[1]) Viz v „Musejníku", roč. 1872., na str. 35., kde jsou otištěny „Vzájemné dopisy Frant. Lad. Čelakovského a Václava Staňka", odkudž i vyňatky v tomto spise jsou podány.

[2]) Čelakovský míní Palackého.

on a s ním, komu vhod, si píše, jak se mu líbí, já rád spisy jeho i tak čtu a čítati budu, ale v tom, čemu tak aspoň jako on rozumím, sobě svobody nijak odnímati nedám. Vždyť i to dosti patrno, že krom sboru musejního nikdo již tak nepíše, a tudy že stojí i většina hlasův proti menšině. Proměnu tu nepatrnou nikdo již neudrží, a stáním na svém mohlo by i k tomu přijíti, že by se počet přispívatelů k musejnímu časopisu vždy více a více tenčil. Aspoň já, nepropůjčíli se táž svoboda, kterouž časopis theologický dává, ani řádkem k němu se nepřihlásím. Palacký mi posud nepsal nic. Ani p. Borovský ani p. Zap by rozšafně nejednali, by od lepšího k špatnějšímu přejíti měli. Leč dosti o tom, mínění mé tímto víš, a tím se řiď.“ Takto zdálo se, že básně Čelakovského nákladem „Matice“ nevyjdou, a Čelakovský psal Staňkovi ještě 7. července r. 1846.: „Ježto se mi nic dále o mých básních nezmiňuješ, soudím, že z projektu toho prvního s Maticí sešlo. Možná, že snad na to se odhodlám, že je dám zde vytisknouti buď sám anebo skrze knihkupce Hirta, který k vydání jich chuť jeví, slyše, že mají rakouskou censuru. Těžkosť jest jenom o pěkné české písmo.“

Ale tu Čelakovský obdržel v té příčině dopis od Palackého, který jej přijměl upustiti od oné podmínky, protože sbor musejní ve schůzi ze dne 2. června r. 1846. usnesl se za to jej požádati, což Čelakovský oznámil Staňkovi 17. srpna r. 1846. těmito slovy: „List Palackého jsem obdržel a pročež o této záležitosti zde Tebe zpraviti musím. Byl jsem dříve již na tom, že všecky ty věci tak nechám a na budoucí časy odložím; proto kdybych to buď zde anebo dle ponavržení Tvého v Praze u některého nakladatele vyjíti nechal svým spůsobem přijatým, vždy by to tak vypadalo, jako bych nějakou opposicí proti sboru činiti chtěl anebo ji posilovati; a toť se samo sebou rozumí, že mi pánové ti a přátelé naši více na srdci leží nežli jakékoliv orthografické přesvědčení. Když se pak zvláště nyní o to jedná, aby se všemožnými obyčeji jiným zabránilo nemotornostem, jež i já sobě zošklivuji, nejsem proti tomu aspoň na čas upustiti od svého, tím více, že mi tak mnoho nežáleží na tom, zdali v básních a jiných podobných sepsáních tak neb onak se píše. Proto vždy za to mám, že psaní „ou“, třebať i později se to stalo, přece svou platnosť podrží, poněvadž z povahy mluvy samé to plyne a tudy utlačiti se nedá. Chybeno vlastně

v tom, že před 5 lety i to spolu hned změněno nebylo, a toť na jevě, že Matici příkro přicházeti musí, již zas nyní po tak krátkém čase sebe opravovati chtíti. Budešli tedy, milý švakře, o to požádán, můžeš sebrání ono vydati sboru; výminky ostatní, jež jsem Ti ústně řekl, víš bez toho. To bych též rád, by vydání co možná úhledně a správně zřídilo se, a by mi asi čtyry exempláře na pěkném papíře přitištěny byly, jež, přijdeli na to, třeba já sám si zapravím."

A tak „Frant. Lad. Čelakovského Spisů básnických knihy šestery" vyšly s „au" místo s „ou", ačkoli Čelakovský s počátku velice se tomu vzpíral. Vytištěno bylo 3000 výtiskův, a slavný básník dostal 300 zl. stř. honoráře za 25 archů své výtečné poésie, tedy 12 zl. za arch.[1])

Nyní promluvíme si o každé „knize" těchto „Spisů básnických" zvlášť.

Prvou knihu činí *Růže stolistá*, vyšlá o sobě poprvé r. 1840. Před tím Čelakovský otiskl z ní třináct písní v „Musejníku", roč. 1831., s názvem *Pomněnky vatavské* a s touto poznámkou: „Skladateli těchto několika básniček vidí se především potřebné připomenouti a žádati, aby k žádnému celku srovnávány ani jako takový posud považovány nebyly; liboli komu nad nimi soud svůj činiti, nechť jednu každou pro sebe a zvláště posuzuje. Nebo bera ohled na jejich název — čtenáři ovšem nedůležitý, spisovateli ale tím významnější — poněkud samochtě v této jednotvárnosti udržeti se hleděl. Spůsob pak sám veršů, přijatý a přejatý od maďarského básníka Alexandra Kisfaludyho (Himfy' szerelmei) zdá se nám neméně jak samy sonetty příhoden k básním druhu tohoto a k podobným milostným hříčkám a drobnůstkám." Z poznámky této dovídáme se jednak, že otištěných tu třináct písní[2]) není posud celkem a že tedy básník ještě více jich složiti zamýšlel, jednak že vnější podoba písní těch přijata jest od maďarského básníka

[1]) Viz v Tieftrunkových „Dějinách Matice české" na str. 103.

[2]) Třináct písní těch otištěno jest v čele prvého svazku a jsou v „Růži stolisté" tyto: IV., XXIX., XXXVIII., IX., XII., XI., VII., VIII., V., X., XV., XXVII. a LXXX. Text jejich jest úplně týž jako později; pouze v písni II. (později XXIX.) jest „Vatavy" místo „Otavy" a v písni X., která jest i později X., „rozplynutá" místo „rozplynulá".

Kisfaludyho.[1]) Jest pak vnější podoba ta taková, že každá píseň má tři čtyřveršové slohy, zosnované na základě přízvuku v rhytmě trochéjském; rým prvých dvou sloh jest střídavý, třetí slohy sdružený.

Kromě toho jest i všimnouti si narážky v oné poznámce na název „Pomněnky vatavské“. Bylatě pobudkou k „Růži stolisté“ Čelakovskému Marie, dcera kupce a měšťana strakonického Venty, jejížto zjevem jsa kdysi o prázdninách r. 1830. na návštěvě u Plánka, byl tak okouzlen, že hned v tu chvíli projevil se Plánkovi, že ta bude jeho chotí nebo žádná jiná,[2]) což skutečně po třech letech stalo se skutkem. Odtud jest vysvětliti si epitheton pomněnek „vatavské“, totiž od řeky Otavy (německy Wotawa), na které leží Strakonice. Kamarýtovi Čelakovský psal v té příčině již 17. ledna r. 1831. toto: „Brzo po mém do Prahy příchodu přiložené tuto Pomněnky psány byly. Chtěl jsem u větším počtu jich nasbírati, leč přináhlila ona zimní chvíle, která všecko plynutí veršů na kosť ztužila. Možná, přijdeli kdy jaké jaro, že dále pokvetou. Spůsob tento krátkých sonetků, ač trochu trudný, se mi však dobře líbí. Snad jsem ti vyprávěl, že v dnech podzimku po březích vatavských jezdě na lodičce, pěknou kytičku pomněnek jsem nasbíral a ji M. obětovav, jí tudy radosť spůsobil. Ochraňovala tu kytičku velmi bedlivě, jak mi řečeno, a sama 29. listopadu ještě o ní píše: ... wie könnte ich dessen uneingedenk sein, da von den zarten aus Ihrer Hand erhaltenen mir lieben Vergissmeinnichtblümchen zu meinem Vergnügen noch einige in der Blüthe dastehen. Právě jí též tyto nové a snad méně svadnutí podrobené odesýlám. Pravda, že kromě trojího posezení při boku M. a tolikeréhož porozprávění s ní, blíže ji poznati příležitosti mi nebylo, ale já myslím, že i z nemnohého sáhnutí do strun dá se často znáti, nástrojli dobře nalazen neb ne. Krom toho ze žádných úst jsem neslyšel toho nejmenšího, co by jen stín necti do sebe mělo,

---

[1]) Sandor Kisfaludy, básník maďarský, žijící v letech 1772.—1844., proslul zvláště jakožto lyrik. Díla jeho (zvláště „Himfy szerelmei“, „Késergö szerelem“ a „Boldog szerelem“) spůsobila u jeho krajanů pravé nadšení, část jich přeložil i Bowring do angličiny.

[2]) Viz J. Malého „Zpomínky a úvahy starého vlastence“ na str. 417. svazku II. jeho spisů v „Národní bibliotéce“. (Viz o ní také v Turnovského „O životě a působení Josefa Kajetána Tyla“ na str. 26.)

anobrž všecko milé a chvalné. Též její listové jsou mi důkazem nesprostého ducha a jakoby je sama nevinnosť diktovala. M., jak jistotně vím, ponejprv milovati začíná, ačkoliv již ve 20. roku se nachází, a to při hezké a takovéto dívce ovšem mnoho."

Vznikla tedy „Růže stolistá" z téže pobudky základní jako Kollárova „Slávy Dcera", a prvý oddíl „Růže stolisté" podobá se co do obsahu velice prvým třem zpěvům Kollárovy „Slávy Dcery". Líčeny tu slasti básníka dlícího u milenky, potom strasti jeho, když od ní byl osudem rozloučen, a vše to propleteno myšlénkami vlasteneckými, jenže u Kollára těchto myšlének vlasteneckých jest hojněji než u Čelakovského.[1])

„Růže stolistá" jest báseň lyrická rázu reflexivního a obsahu jest milostného, vlasteneckého, filosofického a didaktického, slavíc lásku a přátelství, vlasť, přírodu, Boha. Jesti to lyrika dílem citův osobních, dílem poésie rozumující, a básník případně jí přičinil přístavek „báseň a pravda", kterýmžto přístavkem již i rozdělil báseň tu ve dví. Skládá se totiž „Růže stolistá" ze dvou oddílů po 50 písních totožné podoby vnější, o které již výše (na str. 599.) zmínka se stala.

Oddíl prvý, podobající se, jak výše (na str. 600.) řečeno, co do obsahu prvým třem zpěvům Kollárovy „Slávy Dcery", básník, předeslav motto:

Básník. Na nejsněžnější lilie
dva lístky z růže tu, tam anemonky,
a mezi ně vlož konvalinek zvonky;
sem hyacinty, jasné zde pomněnky,
a pak — a pak —
Amor. Nu tak! Nu tak!
Snad nechceš, pěvče zmámený,
malovať kvítím obraz své milenky?

začíná touto písní:

Luzným smáním, vnadou stkvostnou
mnohá[2]) se kře kouzlila;
jedna nevinou[3]) milostnou
zrak jen k sobě zvábila.

---

[1]) Že Kollárova „Slávy Dcera" působila na Čelakovského, bude ještě níže připomenuto.

[2]) Totiž růže, kterou básník míní obrazně krásnou dívku.

[3]) nevina = nevinnosť.

Či to poupě? srdce ptá se,
či to růže rozvitá?
Z půle dříme ve své kráse,
z půle život prosvitá.[1])
Co jsem viděl, myslil, cítil,
tvůj kdy půvab mě roznítil,
má stolistko! ze snění
v písně nech[2]) se promění."

Opěvá pak v oddíle tom milenku svoji Marii, což i výslovně praví v písni IV.:

Slávy věnce do zpěvného
mne nevábí zápasu,
cit blahý jen srdce mého
vydává se v ohlasu.
Zdali milý tyto zvuky,
zda je hana nemine —
nedbám; z jednéli jen ruky
pochvala jim pokyne.
Původe té sladké tísně,
Ty, buď předmětem mé písně,
Ty, buď, sličná Marie,
Músa má i Grácie!

Po té kochá se se svojí milenkou, dávaje na jevo horoucí lásku k ní, zdobí ji luznou lepostí a velebnou prostotou a pěje o ní v písni X.:

Kdykoliv se mysl vine
k její sličné podobě,
vždycky v jiné se a v jiné,
objevuje spůsobě.
Hned hrá v oku jejím milosť,
hned se libě veselí;
tu v myšlénkách zahloubilosť,
tu se s Músou přátelí.
Leč myslímli, jak se září,
klečíc božskou přede tváří
v jeden rozplynulá[3]) cit —
země víc můj není byt.

---

[1]) Poupě zavité nebo růže již rozvitá není tak krásna jako růže teprve se rozvijející, a takovouto rozvijející se růži jest básníkova milenka.

[2]) Rozkazovací spůsob od „nechati, jinak znící: nechať, nechť atd.

[3]) Viz poznámku [2]) na str. 598.

Opěvá její krásu, její postavu, ruměnec na jejích lících, nazývaje jej „krásným dnů panenských divem, libou studu záplavou“, její oči v písni XII.:

Oči, oči — přežádoucí
srdce mého vůdkyně,
ó, vy v jasnotě planoucí
lampy této svatyně[1])!
Rcete, v prvním světa máji
jižli jste se při sobě
usmívaly v blahém ráji
v něžných kvítků podobě?
Či jste na obloze dlely,
leskem milostným se stkvěly
druhdy mezi hvězdami,
vašimi tam sestrami?

Tolikéž opěvá její ústa a rty jakož i dojmy, které zjev její na něj činí, lásku k ní a slasti, které cítí, dlíli u ní; vyličuje blahé sny o ní a posléze trapné od ní odloučení a praví v písni XXXI.:

Po dnech rozkoše, má drahá,
jakou mně jsi štědřila,
jest milá mi jindy Praha
pusta, chladna, nemila.
Mé podobno není bdění
smrti ani životu;
v bouři srdce trá[2]) mé snění,
trá i městském ve hřmotu.
A mocíli Milka zlého
duše někdy z hlubokého
omraku[3]) se vzchycuje[4]),
hned k svým rájům[5]) putuje.

Avšak i když odloučen jest od své milenky, básník přece stále dlí v myšlénkách svých u ní; přeje si slávověnec, jímžto krášlívali se pěvci, nikoli však pro sebe, nýbrž aby čelo její jím okrášlil; touží po bývalém ráji — včelka za minutku tisíc kvítkův oblétne, ale roj myšlének jeho honí se od rána až do večera kolem

[1]) Svatyní básník míní svou milenku.
[2]) = trvá.
[3]) Život básníka, odloučeného od milenky, jest zachmuřen.
[4]) = se povznáší, zchycuje vzhůru.
[5]) = k milence své.

kvítku jednoho — a naříká, že jako příroda podzimem zbavena jest svých okras, tak i jemu že jest smutno, v písni XL.:

Zas vidím vás na doběrku[1],
luk a hájů okrasy!
Zbaven sad již jarých [2]) šperků
podzimními nečasy.
Po dřevech [3]) jen plápolají
barvy [4]) žluté, růžové:
či někdejších květin hrají
ve větvích to duchové?
Dnové krásní slasti čisté,
dnové květní, tak i vy jste
zmizli, a jen v záletí [5])
stkvíte se mé paměti!

Propouští ptáčka na svobodu, protože, jsa sám upoután láskou, chce, by jiný byl svoboden; ukazuje na lásku knížete Oldřicha a Břetislava a prosí, by milenka jeho tyto obrázky starověké stále měla na mysli.

Tyto pak a podobné myšlénky básník proplétá tu a tam láskou k vlasti, láskou k otčině, jako na příklad v písni XXV., kdež pěje o předmětu svých písní:

Bůh mi svědek! byť i [6]) zcela
vtipem, vděkem, krásou těla
rovnala se bohyni,
nekochal bych Němkyni.

A také již i v prvém oddíle básník všímá si přírody, jako na př. ihned v písni II., ve které vyslovuje se, že mu jest milo v lese z rána, u večer i v noci, a která zní:

V růžích bdím i sním — kdy v borce [7])
tvář mi jitro celuje;

---

[1]) Míněno tím to, co ještě z okras zbylo a co dobíráno.

[2]) = jarní; jesti to protivou dalšího „podzimní“.

[3]) = stromech.

[4]) Totiž listí.

[5]) Slovo to utvořeno jest od „zaletěti“; jesti to zde příslovkové určení spůsobu na otázku „jak?“.

[6]) Ve vydání z r. 1840. bylo „byť by“, což jest i ještě v tekstě vydání z r. 1847., ale vzadu jest opraveno v „byť i“.

[7]) borek = borový lesík; zde synekdochicky lesík vůbec.

zlatotkané den praporce
nad hlavou kdy vztyčuje.[1])
V růžích bdím i sním — kdy strou se
lehké mlhy po jezeru;
hájem, křovím kdy ženou se
světla pršky [2]) k večeru.
Leč ze širého kdy hvězdna
boží slávy plane bezdna [3]) :
řine z odkrytých se desk, [4])
immortelky [5])! váš mi lesk.

Zakončuje oddíl prvý písní L., která zní:

Ač na mysli mé se míhá
dlouhý jen o Tobě sen,
krátký přec valem ubíhá
každý mi při Tobě den.
Vzdechy, slova, zpěv, hubička
vše mžikem to uplývá:
báseň, divli, že kratičká
z mé vždy lásky vyspívá?
Snad, osud [6]) až ukrotíme,
v poupěti co ještě dříme,
zkvětlé, drahá, naději
delší písně zapěji.

Oddíl druhý básník, předeslav motto:

Překrásné jsou v tom parku lásky
besídky, chrámky i procházky,
slavík zde stále klokotá:
Leč, žel! i sem se touha plichtí,
a sama láska zase dychtí
jen dál do polí života.

začíná písní LI., znějící:

Srdcem chladným, umem suchým
za pravdou se sháněje,

---

[1]) Jako by praporci den dával znamení, že nastává; zlatotkané praporce = červánky.

[2]) „pršky“ metafora od „deště“.

[3]) bezdna = propasť bezedná; zde značí ohromnosť slávy boží.

[4]) Jakoby ve dne byly zakryty.

[5]) = nesmrtelné hvězdy.

[6]) Osud odloučil jej od milenky tak jako Kollára.

uslyšíš jen šumem hluchým
znítí vždy své kročeje.[1])
Viz ty divné tvorstva svitky[2])!
I v tichém snu dokola
vše do nejvnitřnější nitky
bdí a vře a plápolá.[3])
Všude pravdy pramen stkvoucí
rozlitý jen láskou vroucí
a tvým žezlem, básnění!
v podobu se promění.[4])

Povznáší se pak v oddíle druhém, pokochav se v oddíle prvém city milostnými, na vyšší stanoviště rozjímajícího básníka, opěvaje v něm básnický svůj názor o přírodě, na rozdíle tvrdého a měkkého se zakládající, pravě v písni LII., že „předně hmota jest a duch, — mrtvá tíže, živý ruch", což vykládá zevrubněji v písni LIII.:

Hmota sama na dvě poly[5])
nesmírné se prostřela,
ze směsičné hrozné zmoly[6])
do světů kdy vyvřela.
Část ta jedna **tvrdost** slove,
zpurná její pravice;
lehčím křídlem vůkol plove
měkkost — její levice.
Obě ony trou se, koří,
k sobě lnou, a zas se moří
přepodivným přeludem,
božské moci popudem.[7])

Po té vybízí pozorovati řádně přírodu, a to jmenovitě v písni LXI. takto:

---

[1]) Hledíšli pouze ku praktičnosti, příroda zdá se ti mrtvou. Před následující slohu doplniti jest „avšak", abychom řádně porozuměli smyslu.

[2]) = něco svitého.

[3]) = vše život jeví.

[4]) Jestliže básnění pokyne, rozlitý pramen pravdy ve přírodě promění se v podobu, t. j. pohrouzíšli se duchem svým do přírody, vše v ní mnohem lepší jeviti se ti bude.

[5]) = půle.

[6]) Týž kmen jako ve slově „výmol" = místo vodou vymleté; zde = mletí, hemžení se, tedy směsičná zmola = chaos = zející, nesmírná, bezsvětlá prázdnota, ve které byl svět stvořen.

[7]) Božská moc to řídí.

Zemi v roucho smaragdové[1])
oděl časů rozměrce[2]):
pojďme, drahá! zírat nové
luk a zahrad koberce.
Tam v oblouky slávy pnou se
hvozdy, háje, křoviny;
zde v oltáře vonné dmou se
něžné dítky Flořiny[3]).
Kdo se béřeš v tyto chrámy,
zbožně patř na divy s námi
čistým okem člověčím,
a ne smyslem zvířecím.[4])

Pozoruje přírodu, její tvorstvo od nejnižšího stupně bytí až ke člověku, o němžto v písni LXVI. praví:

Člověk — nejvyvinutější
dvojné hmoty[5]) výprava!
Člověk — nejproniknutější
mnohožitím[6]) soustava!
K rozjímáním se odkrývá
nevyvážná studnice
nad obihem[7]), jejž prochvívá
volná ducha letice.[8])
Ani Bohem ani molem,
jak ho křtí[9]) ve šprýmu holém,
stkvělook ten nebuď zván,
ale tvorstva všeho pán.

Patří zpytujícím okem do věčnosti, na život posmrtný, přivinuje se důvěrně k prsům Všemohoucího, opěvaje nevyzpytatelnost Tvůrcovu v písni LXXI.:

Tyli tajnost tu odkryl bys,
jak svět tvořil Hospodin:

---

[1]) Metaforicky řečeno místo „zelené".

[2]) Perifrase místo „Bůh".

[3]) Flora u Římanů bohyně květin, tolik co u Řeků Chloris.

[4]) T. j. pozoruj přírodu duševně (básnicky), a nikoli suchým rozumem jako zvíře, které ničeho necítí, patříc na divy přírodní; srv. píseň počáteční oddílu druhého (na str. 604. a 605..).

[5]) Viz básníkův názor o vzniku přírody v písni LIII.

[6]) Na světě jest mnoho životův.

[7]) = hojnost, požehnání.

[8]) = křídlo.

[9]) Podmět (lidé) zamlčen.

ne ten prachu tvor, a [1]) byl bys
Jeho Slovo, Jeho Syn.

Potom opěvá díla boží a příjemnosti přírody, při čemž v písni LXXVI. líčeno místo, kde a kdy zamilovaní dlí nejraději, a vyjádřen souhlas srdce lidského s přírodou a zároveň i chvála přírody; píseň ta zní takto:

Kdy tichá vlažička šustí
mezi listí zmlazené;
klasové kdy vedou hustí
šepty víním [2]) zbuzené
vlna za vlnou kdy šplouná
dmoucím se po jezeru;
ve stromech kdy vítr šoumá [3])
o podzimním večeru:
vhod tu srdci milovnému
plesati ke taktu tvému,
plná ladu, neshody;
divná hudbo přírody!

Zmiňuje se o večeru a noci, která přijměla jej i k písni LXXIX., znějící:

Již ve vísce mezi bory
svatvečer se odzvonil,
a přes obrůžené [4]) hory
letní den se překlonil.
Jak zlatý štít bohatýra
luna plá ve blankytu: [5])
vlij, ó, duše všehomíra, [6])
lad i mého do citu.
Ztiš ty vlny v pláni [7]) hladkou,
dej, by přítomnosť tvou sladkou

---

[1]) = ale.

[2]) V Jirečkově „Anthologii“ i v Kosinově a Bartošově „Slovesnosti“ položeno „váním“, což jest ovšem obvyklejší; „víní“ místo „vání“ vyskýtá se ve spisech Řehoře Hrubého z Jelení, Daniele Adama z Veleslavína, Václava Hájka z Libočan a j.

[3]) = šumí.

[4]) = růžovými červánky zbarvené.

[5]) Jako štít. . . tak luna. . .

[6]) = ó, Bože!

[7]) „pláni“ jest akkusativ.

srdce moje poznalo,
v souzvuku tvém plesalo.[1])

Vybízí k odhodlanosti a činnosti, uvažuje o mladosti, opěvá vlasť, o které pěje v písni LXXXVII.:

Potem, krví svatá země!
matko mužů velikých!
div hle! ještě žije plémě
tvé po bouřích tolikých![2])
měst tvých účel býval slávy
domknouti se výšiny;
a co ves — to bystré hlavy,[3])
a co hrad — to hrdiny.
Nuž, té pozasuté sopky
svou pochodní tajné kobky
nám, Palacký! osvěcuj,
dávní lásku rozněcuj.

Bojuje proti prázdným, ničemným, úhonným zjevům ve vlasti, která by po přání jeho měla býti oslavena důstojnou pracovitostí, svatou opravdovostí; opěvá přednosti a krásy jazyka českého v písni XCIII. a XCIV.:

Bujný oř jest mluva naše
ušlechtilé úrody[4]),
bezmezím se toulá plaše,
jak syn drahé svobody.
Hlavu pyšně na vzduch sází,
z očí šlehá blesk a blesk,
z nozder dým a jiskry hází,
pleť po něm — hedbávný lesk.[5])
A kdy letí, jeho hříva
s proudem větrů hravě splývá;

---

[1]) Poslední verš připojen po spůsobě básnickém beze spojky; měl by býti připojen spojkou „a“.

[2]) Narážka na doby pobělohorské.

[3]) V XVI. století vzkvétla v Čechách studia humanitní tak, že i vesničané znali řeči klassické, a vědy tak byly pěstovány, že ve vesnici pouze „mistr“ učitelem býti směl.

[4]) T. j. náleží k jazykům vzdělaným a vzdělavatelným; náleží totiž k jazykům indoevropským, a to jsou jazyky nejvzdělanější, ježto v nich nejbohatší písemnictví vykvetlo.

[5]) Tím míněna jest ráznosť a uhlazenosť jeho.

kdy však zvolna harcuje,
řeckým taktem tancuje.[1])

Pakli na něm jede v okol
mistr svého umění,
vede si co jasný sokol,
milé na ně vzezření!
Leč běda, kdy hrdotupě
jej kdo tiskne k rozmachu[2]):
náš ho bystřák[3]) ku potupě
brzo složí do prachu.
Tak i do soustavné káry
po německu jeho žáry
věčně věkův nevpravíš:
marně, brachu, svéhlavíš.[4])

Končí se pak oddíl II. písní stou, znějící takto:

K druhu, družce, k rodu, vlasti
stálosť již mi odměnou;
při vší jiné práci, slasti
rád blažím se[5]) proměnou.
Vždy ni tebe zříti v zlatě
nechci, zpěvu bohyně!
Vítej stále v jiném šatě,

---

[1]) Tím míněna jest zpěvnosť a hudebnosť jeho.

[2]) rozmachuji = rozhýbávám, roztočuji, rozpuzuji, rozkolisávám; máchaje roztloukám.

[3]) Jinak: bystrák = rychlé zvíře.

[4]) Srovnej s písněmi těmito také Čelakovského epigramm (z druhého oddílu knihy páté):

Zlomek z rozprávky,
vedené na besedě kafíčkujících paniček.

Jedna z nich, již nevím která:

K jinýmli přirovná se česká řeč,
že chudší jest, vyznať musíte sám.

Na to já:

S maličkým rozdílem. Jak já ho znám,
jest jazyk český hojný, sladký,
ohebný, hladký:
připouštím, krásná paní, ale —
jak Vy ho znáte, chudý neskonale.

[5]) Správněji by verš zněl: „blažím se rád . . .“

druhdy[1]) třeba v ličině[2]).
Snů mých vděčná strojce[3]) — nuže!

---

[1]) = někdy, časem.

[2]) V „Národní bibliotéce" vytištěno „lyčině", i vyložil si pisatel těchto řádků smysl toho prvotně takto: „v lyčině, t. j. v šatě velmi prostém, který spíše ve spod jest nosen; jesti to opak dřívějšího „v zlatě"; lýko (lýčí) = vniterná bílá tuhá vláknatá kůra na dřevě." Ale ve vydání z r. 1840. i 1847. a také v „Ústřední knihovně" jest „ličině", a Antonín Krondl v „Listech filologických a paedagogických", roč. 1881., na str. 108. a 109. píše v té příčině toto: „Podivno, že i v prvním vyd. z r. 1840., ve kterém nenašel jsem ani chybičky, i ve vyd. mus., které samým básníkem bedlivě jest prohlédnuto, psáno jest: v ličině, i zdá se mi, že nelze sobě mysliti, aby byl básník chyby té, kdyby chybou byla, nepozoroval. Kontext jest tento: Básník praví, že jako při vší jiné práci má rád proměnu, tak ani bohyni zpěvu že nechce viděti stále v rouše nádherném („ve zlatě"), ale vždy v jiném šatě, někdy třeba v ličině (lyčině?), kterážto slova vykládal jsem si v ten rozum, že jimi básník loučí se s formou poetickou vyšší, jaká se nám jeví právě v „Růži stolisté", a že jimi označuje směr básnické své činnosti, jaký spatřujeme v „Ohlase písní českých". Nezapomínejme, že současně skládal „Růži stolistou" i „Ohlas písní českých". Obě tato díla vyšla r. 1840. Co by ta „ličina" nebo „lyčina" znamenala, nesnadno říci. Čísti s „Nár. bibl." „lyčina" a vykládati ve smyslu roucha lykového, kterak, jak se zdá, „N. b." slovo to pojímá (ač i v tom smyslu slovo to ponejprv snad bylo by na tomto místě), co do smyslu jakž takž ještě by se hodilo: označovalo by se jím allegoricky prosté roucho písně národní, ku kterému obrátiti se strojil básník v „Ohlase písní českých", naproti stkvělejšímu rouchu poésie umělé, s níž se loučí právě v „Růži stolisté". — A co by znamenalo slovo „ličina"? Známe ruské slovo „ličina" s významem maska, škraboška (Rank); ani to, myslím, nebylo by nemístno. Byl by pak smysl ten: Vítej stále v jiném šatě, někdy třeba v šatě cizím, vypůjčeném, čímž by snad také mohl označen býti směr činnosti básnické, jaký spatřujeme v „Ohlase písní českých". — Co do proslovení srovnejme s tím, co praví básník v předmluvě k „Ohlasu písní českých". (Mus. str. 115., N. b. 123. násl.): „Toť mu (básníkovi píšícímu ohlas písní národních) buď stále na paměti, že nepěje on sám, chceli sám ve své osobě básniti, netřebať mu napodobiti národních písní, máť jinde pole dosti široké, ale že v rozličné proměňuje se líce, ze kteréžto tváří rozmanitosti teprv onen souzvuk vyniká, bez něhož každý ohlas přestává býti ohlasem." Že spisovatel zde onde ruských slov se neštítil, toho stojtež tuto jen dva doklady z „Růže stolisté": „Svět nad tvými kouzly šutí" a „Tak ji k srdci popřižav dí k Juditě Břetislav . . ." Než co platny takové domněnky? Otázku tu může rozřešiti toliko buď sám rukopis auktorův, zachovávalli se, nebo příruční jeho výtisk, v němž domýšlím se budou leckteré opravy a poznámky učiněny rukou jeho, které by v nejedné příčině mohly velice posloužiti i textové kritice i výkladu zvláště „Růže stolisté", ve které lecktera záhada naskýtá se vykladačům (ukazuji jen na místo . . . „a ta k tvému pohledu rozlitá rtuť na ledu")." (Viz i na str. 595. tohoto spisu.)

[3]) = strojitelko, strůjkyně.

řku i tobě: s Bohem, růže!
Touha vede do jiných
záhonův mě květinných.

V prvém oddíle „Růže stolisté“ Čelakovský tedy jest skoro naskrze pěvcem milostným, odhaluje nitro své mladistvé duše, ve druhém podává perly z bohaté zkušenosti a moudrosti pěvce, osvíceného důmyslem svého zralého a bystrého mužského ducha. Tam opěvá touhu, naději a slasti své lásky, svůj ideál jak duševní tak tělesné krásy dívčí; zde zjevuje svůj názor ve přírodu a živé vědomí své povinnosti k lidstvu i k vlasti. Tam ukazuje se toliko básníkem, zde také filosofem; tam hodí se písním z přístavku, přičiněného od Čelakovského „Růži stolisté“, „báseň“, zde „pravda“.[1])

Co týče se básnické ceny „Růže stolisté“ vzhledem k jiným básním Čelakovského, zejména k jeho „Ohlasům“, o nichž ihned bude promluveno, jest říci, že celkem jest slabší. „Jsouli básně oddílu milostného prohřáty libým žárem srdce básníkova a oddíl druhý prosycen vzácnými zkušenostmi a myšlénkami, přece tu i tam, zvláště však v oddíle druhém, proklouzla nejedna básnička, jež nevyjádřena dosti jasně aniž oděna v roucho dosti obrazné ni květnaté. Ovšem byl to první pokus, myšlénky a záhady filosofické podati způsobem básnickým a byl tedy spojen s četnými obtížemi — ale celkem přece jen chyběla Čelakovskému mohutnosť a bohatosť obraznosti a vzletu, aby jasnou myšlénku vědeckou mohl překouzliti v báseň ... Pochvala však i takto pokynula[2]) se všech stran: jmenovitě každý jat byl kouzlem jeho verše a uměleckou protříbeností i neskonalou půvabností a lahodou řeči vůbec; láska pak k vlasti a stkvostné průjevy její tu kárající, tu povzbuzující, jak kde třeba, každému práci v její prospěch vykazující, dále síla myšlének, žádosť charakterů, ryzí a mravní názor světový — to vše a jiné ještě přednosti uznávány a oceňovány bezvýminečně. Jakkoli pak dosti dlouhá již nás dělí doba od prvého vydání básní těch, přece většina jich a jmenovitě didaktické žijí a působí napořád v srdci mládeže i všech vzdělaných Čechů vůbec, a to svědčí nejlépe o jejich hodnotě.“[3])

---

[1]) Viz již i na str. 600. tohoto spisu.

[2]) Viz k tomu píseň IV., otištěnou na str. 601. tohoto spisu.

[3]) Fr. Bílý v životopise Čelakovského v „Národní bibliotéce“ na str. 551. a 552. čtvrtého svazku Čelakovského spisů.

Jmenovitě tedy dostalo se obliby didaktickým částem „Růže stolisté“, i stojte zde z ní některé průpovědi rázu toho.

Průpovědi ty vyskýtají se toliko v oddíle druhém; z oddílu prvého lze v té příčině vybrati případný doklad pouze z písně VI., a to tento:

Vůkol kadí láska planá,
pravá mece plameny;
pláčem, prosbou vyčekaná
dáreček jest bez ceny.
Ne ta ruka, poznenáhla,
ale která rychle sáhla
pro drahosť do plápolu,
vyňala ji bez bolu.

Z oddílu druhého podejme si tyto doklady:

Více ohni nežli ledu
v útlých ňádrech místo přej.
(LXXII.)

Blah, kdo pěstoval své vlasti
jednu růži, jeden štěp!
(LXXXIII.)

Střídmosť, bratře, která sladce
s mým se bytem přátelí;
pak nekvapná, stálá práce —
ty moú duši veselí.
(XC.)

Um svůj těmi bav caparty,
měr kdo vyšších netuší;
hříčka v koule, šachy, karty
nejměň muži přísluší.
(XCI.)

Ne horoucnosť povalečná
zjedná duchu potravu:
práce tichá a společná
získá vlasti oslavu. [1])
(XCII.)

Jazyk tak cti jako vědu,
přidej z něho soli, medu,
chcešli, by nám chutnala,
užitek stý vydala.
(XCV.)

[1]) Na základě veršů těchto Hynek Mejsnar napsal „Decimu — glossu“, otištěnou ve „Studentských listech“, roč. 1884., na str. 257. a 258.

Kéž průpovědi tyto každému hluboce a pevně utkví v mysli a srdci jeho!

Co do vnější podoby vydání „Růže stolisté“ z r. 1847. jest úplně totožno s vydáním z r. 1840.; ponechána na příklad i neshoda „*B*ohem“ (LXXX.) a „*b*ohem“ (C.) a nezměněno na příklad ani „*e*olova“ (XLV.) v „*E*olova“.

Několik písní z „Růže stolisté“ podali v německém překladě Václav Alojs Svoboda a T. Král v Klarově „Libuši“ na rok 1845. a 1851.[1])

Druhou knihu Čelakovského „Spisů básnických knihy šestery“ činí *Ohlas písní ruských,* kterýž obsahuje celkem 26 básní.

Prvou z nich jest *Bohatýr Muromec,* začínající se těmito verši:

> Oj za horami, za vysokými,
> za těmi lesy, za hustými,
> a za lesy hustými lichvinskými[2])
> vyletoval jasný, mladý sokol
> na rychlých křídlech až pod oblaky,
> a za tím za sokolem tři jestřábi,
> tři zbojci — jestřábi jsou se hnali;
> oni sokola obletovali,
> oni k sokolu doletovali,
> ostré zobce mu do těla zatínali,
> až jsou oni sokola k zemi strhli,
> a strhnuvše tak do smrti ubili.

Podobně ubili tři jezdci tatarští jinocha, a bohatýr Muromec strašně jej pomstil; prostřelil jednoho Tatara šípem, druhého rozťal mečem, a třetího zabilo kopyto koně Muromcova.

> A vrátil se Muromec k dobrému mládci,
> k mládci tomu dobrému, ubitému;
> on vykopal hrob v širém poli,
> do toho hrobu tělo položil,
> za duši jeho se pomodlil,
> a schytav a svázav koně tatarské
> on s nimi ujížděl ve svatou Rus.

---

[1]) Úvaha o „Růži stolisté“ od Karla Sabiny jest v „Ost und West“, roč. 1840., na str. 278. a 279., v níž i několik básniček z ní přeloženo do němčiny. (V tomto spise promluvíme si o „Růži stolisté“ ještě také níže v úvaze společné o veškeré básnické činnosti Čelakovského.)

[2]) Lichvín, krajské město v ruské gubernii kalužské, na levém břehu Oky. Jest důležitým místem na hranicích Litvy a Tatarů krimských.

Básní druhou jest *Rozmluva noční,* začínající se:

Nepokryla se podzimním listím
dolina, dolinečka;
a pusunula se ruským vojskem
krajina, krajinečka,
tož krajina ta, celá země švédská
od moře do hor vysokých;
a na vysoké hoře na noční stráži
mladý bojovník stojí.

Bojovník ten, rozhlížeje se na vše strany, s nikým nemluví, ale mluví s onou stranou, která jest jeho domovinou, a vyptává se jí, zda jest živ ještě otec jeho a zda po něm touží mladá žena s dítkami. A když strana ta mu odpoví příznivým spůsobem, prosí jí:

„Ach, ty, matičko, rodná strano,
trojí posluž mi službou:
což první služba — starému otci
poklonu a dobrou noc;
což druhá služba — mé mladé ženě
políbení a lásku;
což třetí služba — maličkým dítkám
otcovské požehnání.“

Básní třetí jest *Romantická láska,* začínající se:

Na záři to bylo, na úsvitě —
s růže květu rosa nepadala,
a po lících slzy ronily se
mladé dívce, mladé Vasilevně.

Rodiče její nepřejí jí jinocha, kterého miluje, a zasnubují ji jinému, i loučí se Vasilevna se svým miláčkem. On však radí jí, by spolu prchli do dálného kraje mezi hory na ostrov v jezeře, kdež vystaví město neb aspoň vesničku, a budou tam přebývati v lásce až do smrti. A když Vasilevně bolestno jest opustiti svou zahrádku, kvítečky červené a modré, otce, matičku, sestřičky a družičky, jinoch jí odpoví:

„Všude najdeš zas, milá, zahrádku,
kam pohlédneš, modráčky vyrostou,
kde umyješ líce, růže zkvetou;
tvůj otec bude měsíc jasný,
a matka tvoje, teplé slunce;
tobě družičky, všecky hvězdičky,
a já po věky tvůj druh milý.“

Básní čtvrtou jest *Odchod a příchod,* skládající se z dvou stejně dlouhých, šestnáctiveršových básniček, proti sobě svým obsahem postavených, které znějí:

Ach, jak těžko jarní růži,
kdy sníh pozdní na ni padá
a vítr chladný její lístečky
mrazem usvadlé odrývá.
Ach, jak bědno mladé dívce,
kdy v srdce její padá žalosť
a hoře, veliký zámutek
jí z očí, tváří prohlédá.
Čemuž mé děvče kvílí, pláče,
čemu mladička ztrápena?
A proč z okénka v kraj daleký
jen stále oči upíná?
Oh, carská služba, veliká tužba,
odjel na Turky do boje
a snad se již více nevrátí
dobrý mládenec, druh milý.

Ó, jak sladko jarní růži,
květ s jabloně kdy na ni padá
a teplý větříček v libosti
ji na vlnách svých kolíbá.
Ó, jak blaze mladé dívce,
kdy v srdce její padá radosť
a štěstí, veliká potěcha
jí z očí, tváří vysvitá.
Čemuž mé děvče plesá, skáče,
proč se mladička usmívá
a ulicí na lehkých nožkách
od družky k družce pobíhá?
Oh, carská služba, malá tužba,
přijel, z boje se navrátil
a zvítězil nad nepřátely
dobrý mládenec, druh milý.

Básní pátou jest *Veliká panichida* [1]), jsoucí žalem a oslavou padlých a začínající se:

Ne krupobitím, ani lijavcem
na širém poli obilí polehlo,
to zatopeno, to rozdrceno: —
ach, pode Moskvou, pode matičkou,
tam na rovinách, smutných dolinách
mnoho chrabrého vojska ruského,
mnoho vojínstva i francouzského
ku syré zemi hlavou přilehlo,
to rozbodáno, to rozkotáno
ostrými meči, hrotem bodáků,
i přívalem to kalených koulí! [2])

Básní šestou jest *Smrť Aleksandra*, začínající se:

---

[1]) Dle vyslovování obyčejného také „panifida". Tak slove v řecké církvi památka zemřelým slavená neboli smuteční obřady, tedy tolik asi co naše zádušní mše.

[2]) Bitvu tuto krvavou svedl s Francouzi Kutuzov 7. září r. 1812. na řece Moskvě. Z obou stran více nežli 120 tisíc ran z děl vypuštěných se počítalo, a málem 100 tisíc lidu dílem zabito, dílem poraněno bylo; z francouzské strany 43 polní vůdcové padli. Rusové však ustoupili, počemž brzo, jak známo, zapálení a sežhnutí Moskvy následovalo.

Potuchly hvězdy na nočním nebi,
pochmuřila se i jasná luna —
ó, noci, noci, černá noci!
Tys nesypala, černá noci,
z perutí mraky po širých polích
ani husté tmy do pustých lesů;
a tys sypala, černá noci,
těžký zámutek po našich krajích,
do ruských srdcí hoře veliké!

V následujícím jest líčeno, jak blíže Azovského moře cařice Elisaveta lká pro smrť Aleksandrovu pláčem tiché řeky, a za ní národ pláče vlnobitím rozbouřených moří; „moře snad se utiší — řeka neustane“.

Básní sedmou jest *Rusové na Dunaji r. 1829.* O básni té Čelakovský psal Kamarýtovi 1. dubna r. 1829. toto: „Tuto zimu zde přetrávil jeden Rus — chorý člověk, který se již opět do Teplic odebírá. Ten mi udělil jednu píseň, kterou z Rus obdržel a kterou loni ruské vojsko na Dunaji zpívalo. Já ji honem přeložil a dal do Musejníka, leč censura ji nepovolila. Zde prozatím přeložení, originál jinou dobou ti pošlu:

Rusové na Dunaji.

Bouře nebouří po širém nebi,
hromy nehučí v hustých oblacích;
a vojsko ruské táhne k Dunaji,
táhne k Dunaji v plesu veselém
písně zpívajíc, Dunaj vítajíc:
Hoj, ty náš starý otče Dunaji!
dlouho po tobě nám se stýskalo,
dlouho jsme s tebou se nevídali;
netoužili jsme po jarých vlnách,
a toužili jsme [1]) po tvých šedinách.
Ty na ramenou svých přenášej nás
dobrých jinochův i našich koní;
my jdem vyhubit tureckou zemi,
a my nevěrných Turkův vyženem.

Kdož to vítá nás dobrých jinochův,
vítá za starým otcem — Dunajem?
Zvony nezvoní hlasem stříbrným,
hlasem stříbrným s božích kostelů,
zlato vitých trub zvukem nezvučí,
zvukem nezvučí po dolech, horách:
a slovo mluví pravoslavný Car,
velký Hosudar, otec Nikolaj:
„Och, vy udatní, dobří mládcové,
ty, milé moje vojsko vybrané!
Vy posložte mi a vlasti svojí,
vy se vysložte pravdou i věrou,
a bíte vrahův ranou hromovou!“
Ó, pravoslavný Care, otče náš,
tobě i vlasti my posloužíme,
na tvé kynutí my poletíme
v řady nepřátel ranou hromovou,
i položíme život za tebe.
Turecký bude měsíc klesati,
slunce v jasnosti bude vzcházeti
a sláva ruská z něho svítiti.“

---

[1]) Ve vydání z r. 1847. jest „my toužili“ místo „toužili jsme“. Jiných změn není.

Vydal tedy Čelakovský báseň tu Kamarýtovi za překlad, ale překladem není, nýbrž jest jeho původní; zažertovaltě si podobně Čelakovský v dopisech svých ke Kamarýtovi také jindy několikráte, chtě zvěděti, což asi Kamarýt o plodu jeho bude souditi. A ještě jedné zmínky dočítáme se o písni té v Čelakovského dopise ke Kamarýtovi, a to v dopise ze dne 15. června r. 1829., v němž, posýlaje mu výtisk právě vyšlého „Ohlasu písní ruských", mu píše mezi jiným: „Že se ti z ohlasu mého několik kousků líbiti bude.., jist jsem. Píseň „Rusové na Dunaji" mi censura nepovolila, — vidíš, odkud a kam vítr věje." Tím jest si vysvětliti, proč báseň ta byla otištěna teprve r. 1847. Byla pak roku toho otištěna kromě nepatrné změny v jednom verši zcela tak, jak ji Čelakovský prvotně napsal a Kamarýtovi poslal.

Básní osmou jest *Opuštěná*, začínající se:

Letí oblaka přes lesy pusté
a luzní snové přes hlavy lidské,
ach, sledu za sebou nenechávají! —
Jak pod javorem, požloutlým stromem,
čistá se prýští na dol studánka;
a dívčina sem mladá přichází,
v kovaná vědra vody nabírá,
vody nabírala, pod javorem sedla,
bílé ruce klesly, hlavu přiklonila,
sama ona k svému srdéčku toužila:
„Samotna neroste v poli kalina,
a samotna bydlí v lidech dívčina;
není příbuzného, ni bratra, ni sestry,
otce a matičku země zasypala,
a milého druha vojna odjala,
vojna odjala a krajina dálná."

Po té v myšlénkách vystaví si dvě chaloupky: v jedné bydlí rodičové, v druhé ona se svým milým. Ale myšlénky její rozplynou se jako vítr a zůstaví ji ve smutku.

Básní devátou jest *Mládec koně pochvaluje*, začínající se:

Jak na dolině, na zelené louce
travička roste jakby hedbáví,
ve trávě na té louce kůň se pase,
a podlé koně stojí dobrý mládec,
on to loktem podepřen o sedélko,
s koněm, svým společníkem, tak rozmlouvá.

Pobídnuv ve své rozmluvě koně, by se hodně napásl, že jest mu ještě dnes do Moskvy jeti, vypravuje mu potom, co tam vše spatří, a končí:

„Najdeš tam, můj siváku, mnoho koní,
pěknějších to tebe, úhlednějších,
jak hříva to do země, hlava do větru —
avšak v matičce kamenné Moskvě
nad tebe nebude lepšího, věrnějšího,
věrnějšího a ve službě rychlejšího.“

Básní desátou jest *Dovtipný milý*, začínající se:

Dobrý mládec u souseda,
domek podlé domku;
sličné děvče u sousedky,
plůtek vedlé plůtku.
Věje vítr od půlnoci —
hněvají se staří;
věje větřík od poledne —
milují se mladí.

Lásce milenců rodiče nepřáli. Jednou chtěli spolu mluviti, ale v tom otec dívčin šel po zahradě. Děvče spatřilo holoubka na střeše, i rozmlouvalo s ním a zvalo jej, aby přišel si k ní pro pšeničku a proso, které mu na okénko nasypala. Holoubek řeči její nerozuměl ani otec, ale milý rozuměl jí.

Nepřiletěl holoubeček
pšeničku zobati:
přišel naděje, druh milý,
v ústa celovati
v ústa celovati,
se mnou se radovati.

Básní jedenáctou jest *Dívčino plesání,* začínající se:

Aj luli, aj luli, ty slunéčko,
ty krásné a teplé, rozjasni se;
aj luli, aj luli, větříčkové,
zavějte mi, vy libí a lahodní;
i vy, milí ptáčkové, zazpívejte,
i vy se mi, kvítkové, usmívejte!
Pro tuli radosť mou, pro velikou,
pro veliké plesání srdce mého.

Dívka takto plesá, neboť přijel z Petrova její milý, kterého málem již dva roky neviděla.

Básní dvanáctou jest *Dvě slovíčka,* začínající se:

Ty, labutičko, starší sestřičko,
ty rodná moje a přívětivá!
Neliboliž tobě mně se svěřiti,
upřímnou pravdu vypověditi,
jaké jsi včera až do večera
za naším sadem s milým stojeci,
po luhu s ním se procházejeci,
rozprávky vedla a tajné řeči?

Starší sestřička jí odpovídá, že již vše zapomněla kromě dvou slovíček „miluji tebe“ a „na věky má jsi!“.

Básní třináctou jest *Jak se zachovati,* začínající se:

Na zelené listí deštíček padá —
se mnou mladou se starý test hádá,
hádá, vyučuje po svém rozumu,
po tom po svém obyčeji starosvětském.
Ach, řekněte, dobří lidé, mně mladičce,
kterak se mám testi otci zachovati?

Neví také, jak zachovati se svekrušce a matičce, ale ví, jak zachovati se milenci:

Neříkejte, dobří lidé, mně mladičce,
kterak se mám milému zachovati;
vím to já, vím, druha mého že líbati,
okolo hrdla drahého objímati;
o tebe já, můj miláčku, starostliva,
a tobě já, ty světe můj, celá živa.

Básní čtrnáctou jest *Vyznání,* začínající se:

Pověz, ó, pověz, dívčino krásná,
matčina ty slávo, sivá holubičko!
Pověz upřímnou myšlénečku lásky,
jak bylo tobě, na zahradě carské
když jsme druh druha viděli ponejprv?

Dívčina odpovídá: „Půl očí v tobě, půl se krylo v trávě.“ a na vzájemnou totožnou otázku odpovídá jinoch: „Jen tebe očima jsem líbal a duší mládeneckou tebe jsem objímal.“

Básní patnáctou jest *Odšedivělý*, začínající se:

Jakto za rána, jitra zimního
neletí sokol po širém poli, —

letí na koni bujném mládenec;
on s vrchu pádí jak přede střelou,
a po rovině jakby za střelou,
nazpět kopytem dobrý kůň jeho
sněhu vánici práší k oblakům;
jemu ze chřípí jiskry nesrší,
a srší jemu jíní blýskavé.

Přijel do známého dvorce. U okna stojí mladá dívka a neznajíc mládence praví, že dědoušek jakýsi přijel do dvora jejich. Tu zavolá ji mladík, ona jej ihned poznala, vyběhla ven a objala jej.

A hle, kadeře jak dědúškovi
za tím objetím jsou potemněly;
v oči pohledla svému milému —
zčernalo starci bílé obočí;
a ústy k ústům svého drahého
také vousiska odšedivěly.

Básní šestnáctou jest *Udobření,* začínající se:

Vy, mé pěstounky, milé matičky,
vy, družky moje, krásné děvičky,
povězte vy mně: známoli vám,
jak dlouho trvá ranní rosa
a na nebi duha a[1]) hněv lásky?

Dívka hněvala se s milým. Na Hod boží velikonoční potkala jej a řekla: „Christos voskres," a milý odpověděl: „Vo istinu voskres" a v ústa ji políbil. [2])

---

[1]) Ve vydání v „Ústřední knihovně" „a" jest omylem vynecháno.

[2]) V noci mezi Bílou sobotou a velikonočním Božím hodem (Svjataja nedělja) v Rusích, zvláště pak v Moskvě veliké slavnosti a radovánky svůj počátek berou, trvajíce potom přes celý týden. Této noci vše valí se do kostelů v nejpěknějším oděvu, takže všecky chrámy a zvláště hlavní v Kremli, kde sám metropolit služby boží koná, lidstvem naplněny bývají. Kdokoli do chrámu vstoupí, rozsvítiv svíčku, v ruce ji drží; tichosť panuje kolem až do dvanácté hodiny, kdežto kněz hlasitě zvolá: „Christos voskres" (Vstal z mrtvých), čím znamení dává se k slavení hodu velikonočního. Tu vše veselejšího pohledu nabývá; druh druhu štěstí přeje a pozdravujíce se vespolek: „Christos voskres" — načež druhý: „Vo istinu voskres" (Opravdu vstal z mrtvých) odpovídá, líbají se staří mladí, sliční nesliční, chudí bohatí vespolek, a nikdo druhému, buď on kdokoli, políbení tohoto neodpírá. Tak to i po celý budoucí den na potkání se děje, kdež i malovaná vajíčka (pomláska naše) se rozdávají. (Viz: Richters russ. Miszellen I. str. 153. a násl.) — Podobně děje se také v ruském chrámě v Praze. (V prvém vydání „Ohlasu" bylo „Istinnoje" místo „Vo istinu".)

Básní sedmnáctou jest *Láska nad bohatství*, začínající se:

Já večer s mojím milým se viděla,
a já s ním se po dolině vodila.

Matka ji za to plísnila, protože milý byl chud, i odpovídá jí dcera a končí svoji odpověď otázkou:

Milejšíli, dceru míti bohatou
a bohatou v syrou zemi skládati,
nežli šťastnou po celý věk vídati?

Básní osmnáctou jest *Píseň dětská,* začínající se:

Zazpívej, co umíš,
milé děvčátko!
Můj ty světe, moje
drahé poupátko!

Básní devatenáctou jest *Smrť milé,* začínající se:

Ach, dědino, dědinečko,
ty otcovská vísko,
jak jsi ty mne těšívala
mládence dobrého!

Mládenec oplakává smrť své milenky.

Básní dvacátou jest *Vězeň*, začínající se:

Jakto na výtoku Donu tichého
do toholi moře do Azovského
stojí v městě Azově vězení temné,
u vězení tom leží dobrý bojovník,
a jistě dobrý bojovník, kozák donský,
druhdy slavný ataman kruhu kozáckého.

Jsa raněn pozoruje měsíc, jehožto světlo do žaláře vniká, jakoby se mu chtělo posmívati. To dojalo jej tak, že strhl obvazky s ran svých a zemřel.

Pohasly hvězdy na nočním nebi,
měsíc do hustých ukryl se mraků,
a mrakové se v déšť rozpustili,
pláčem svým syrou zemi porosili.

Básní dvacátou prvou jest *Výslechy*, začínající se:

Blízko matičky kamenné Moskvy
zelený se pyšní pahoreček,
na tom na pahorku stavení stojí,
stojí staveníčko nevysoké,
o dvou sloupech z dubu tesaných,

a na sloupech klenový[1]) trámec,
na něm visí petlice hedbávná;
petlicí ostrý vítr pohybuje,
a pusté staveníčko prohvizduje,[2])
hvízdá on vítr na dobrého mládce,
hvízdá na bujnou jeho hlavičku.
Což ve Kremli ve slavném hradu
sedí car hrozný na strašném soudu,
a před ním stojí v těžkých okovech
dobrý mládenec, otecký syn. —

Jméno mládence toho jest Nikita Ivanovič, a jest obviněn z loupežnictví. Na otázku carovu odpovídá, že loupil, byv k tomu dohnán bídou, ale že nikdy nevraždil. Konečně praví carovi, že kdyby byl zrozen na carově místě, že byl by také dobrým carem, a car zase, kdyby byl zrozen na jeho místě, že byl by rozbojníkem. I propustil jej car na svobodu.

Básní dvacátou druhou jest *Svatební,* začínající se:

Jaký je to divný kraj,
milý Bože, divný kraj!

Dcera prosí matičky své, by provdala ji za muže mladého, za starým že, kudy chodí, roste peluňka, za mladým však kvítí.

Básní dvacátou třetí jest *Veliký ptačí trh*, začínající se:

Lítala síkorka, malá modřinka,
po zemích po dalekých cara ruského.

Síkorka ta svolala k „sinému moři" na trh všechno ptactvo. Trh byl hlučný; nejvíce kupovala sova, „bohatá vdova". Z trhu všichni dostali se šťastně zase domů, toliko čápovi, „slavnému kupci suken dobrých", ztroskotal se koráb a bohatství jeho utonulo, jedva že sám život zachránil.

Od těch časů on čáp, slavný kupec,
po břehu smuten sem tam pochází,
chytaje žabky, plazy vodní,
protřásá je a vyklepává,
ku penízku penízek shledává.
Dejžiž mu, štěstí, peníze najíti
a zpěváku té písně s ním se rozděliti.

---

[1]) klenový = ze stromu, „klen" řečeného.

[2]) V ruských národních zpěvích nenajdeme snad nikdy „šibenici" pravým jménem pojmenovanou; zpěvák raději tímto nebo podobným způsobem staveníčko to opisuje. (Poznámka Čelakovského.)

Básní dvacátou čtvrtou jest *Odplata*, začínající se:

Jak v sadě u Ivana kupce bohatého
na jarním rozpučení krásné růže kvetou,
krásné růže kvetou, oči k sobě vábí:
a v domě u Ivana otce bohatého
krásnější dcery rostou, oči k sobě vábí,
zvláště to mezi všemi Marja Ivanovna.

Marja Ivanovna byla proti vůli své provdána za Maksima, který jí nedůvěřuje a všude ji stihá. Tu onemocní car Boris a dá vyhlásiti, že ten, kdo jej uzdraví, bude hojně obdarován. Marja, chtíc zbaviti se Maksima, oznámí carovi dopisem, že Maksim může jej uzdraviti. Maksim, jsa předvolán, nechce cara léčiti, protože tomu nerozumí. Má buďto cara uzdraviti nebo že bude stať. I jme se cara léčiti, a cara ve třech dnech uzdraví. Cár slíbí mu odměnu, ale také trest za to, že se zdráhal, a to dvakráte tolik dvorů, kolik ran udrží. Dostal devět ran a osmnáct dvorův.

A snad uléčil Boris i svými léky
Maksimovo lakomství ženiny krásy,
jako on z náhody hosudara svého.[1])

Básní dvacátou pátou jest *Čurila*[2]) *Plenkovič*, začínající se:

K sídelnímu to městu, ke Kyjevu
přijíždí statný mladoň na sivém koni,
na siváku kosmatáku[3]) — hříva do země,
a byl on bohatýr Čurila Plenkovič.

Čurila Plenkovič vracel se ze své otčiny do Kyjeva ku knížeti Vladimíru, u něhožto byl bohatýrem. Uviděv celý Kyjev ve smutku, domníval se, že zemřel buďto Vladimír anebo jeho choť Apraksějevna nebo že pohroma zastihla svatou Rus. Ano, pták Velikán Velikánovič soužil zemi. Čurila umínil si vlasť od něho osvoboditi. Dal se zašiti do tuří kůže v plné zbroji. Pták, shlédnuv jej, polkl jej jako zrnko. Čurila vysekal se z něho mečem, a pták zhynul. Byv pak otázán od knížete, jakéž odměny si přeje, odpověděl:

---

[1]) Příběh tento skutečně stal se za vlády cara Borisa Godunova na počátku XVII. století.

[2]) = Cyrill.

[3]) kosmaták = kůň vlasatý, chlupatý.

Aj, jsi ty laskavý Vladimír kněz,
a nevíš, čím mne mládce podarovati,
čím mně, to bohatýru, odměniti se?
Ty dej nanositi černé země
na tělo ptáka Velikána Velikánoviče
a ty kaž mi vystavěti na tom vrchu
nový palác — okna proti tvojim;
a sloupy u paláce ne ze dříví,
ale z brků křídel Velikánových;
a prahy u paláce ne rybí kosť,
ale zoban to ptáka Velikána;
a střecha to na paláci ne z cihel dobrých,
ale z drobného peří tohož ptáka.

Kníže žádosti jeho vyhověl.

Básní dvacátou šestou jest *Ilja Volžanín*, začínající se:

Po zemi mraky rozprostřely se,
na nebi hvězdy pojevily se —
a všecky děti, všickni odrostkové
domů k matičkám navrátili se;
jediné dítě, mladý Iljuška,
syn bohaté vdovy, mnohorozumné,
ke své matičce nevracoval se.

Iljuška ztratil se za večera své matce Marfě Andrejevně; spadl do Volhy a žil zde v divuplném světě jedenácte let jako půl roku. Popis žití jeho ve Volze Čelakovský podal velice zdařile takto:

Neslyší více mladý Iljuška
kvílení, pláče drahé matičky,
Marfy Andrejevny, nešťastné vdovy,
a on Iljuška pode řeky proudem
v krásných palácích skáče, pobíhá,
v zámku to světlém matičky Volhy.
On divu nemůže nadiviti se,
on lesku nemůže nasytiti se,
jakto stropy stěny kristalové,
a drahým jachontem [1]) vykládané;
jakto podlahy z ryzího zlata,
a zlato stříbrem prokvětované,
to prokvětované, to kostkované.
A vyjdeli on mladý Iljuška

---

[1]) Jachont znamená vůbec drahý kámen; přidáním však jména barvy určitěji pojmenován bývá. Tak červený (krásný) jachont tolik co rubín.

do sadů utěšných Volhy matičky,
ne veská jabloň, ne plané hrušky
ve sadu tom kvetou, ovoce nesou,
a podivné stromy kvetou, ve plody zrají,
podivnější kvítí kolem vyrostá. —
Kdo sám neviděl, těžko pomysliti,
a kdo pomyslí, tíže uvěřiti:
na stromech kvetou drahé to perly,
na křovinách ve plody zrají korály,
dokola kvítí, — jakby do lístků
se rozsypala duha nebeská.
A lehneli on, mladý Iljuška,
večer na lůžko, postel praporovou[1]),
ne husli hrají ani hudočky,[2])
a zvuky divnější, lahodnější
po palácích se kolem roznášejí,
jakby stěny a stropy strunami hrály. —
Kdo sám neslyšel, těžko pomysliti,
a kdo pomyslí, tíže uvěřiti:
dcerušky to matičky Volhy — bystré vlny
okolo jejích paláců se honíce,
šaty svými na stěny udeřují,
líbezné zvuky ze stěn vyluzují,
v těle celém život se rozslazuje
a ve životu duše rozplývá.
Mladémuli se zachce Iljuškovi
jísti, píti, zábavu míti,
jídla na stolech nejdražší ryby,
jakých v monastýru[3]) ani nebývá;
pití na stolech z medu sladkého,
jaké car ani sám to nemívá;
a na zábavu všecky divy své,
umělou svou práci tisíciletou,
matička Volha sbírá, shledává,
a co sama nemá, to se vydlužuje,
z moří se vypůjčuje, jemu předkládá.

---

[1]) Měkké peří neboli „prach“ zove se také „prapor“.

[2]) Ruští hudební nástrojové. „Husli“, druhdy zvlášť u kupců v oblíbený nástroj, nejpodobnější klavíru, a spíše ještě našemu cimbálu, s tím jednak rozdílem, že struny mosazné nikoli paličkami, leč prsty týkány bývají. „Hudok“, třístrunný nástroj, houslím podobný; hraje se toliko na jedné struně, ale smyčec všech zasáhá. (Poznámka Čelakovského.)

[3]) monastýr = klášter.

Dvanáctý rok konečně zastesklo se Volžanínovi, i žádal výhrůžně na Volze koně a zbroje. Obdržev, čeho žádal, ocitl se v rodném městě, které však bylo rozvaleno a obyvatelstvo i s jeho matkou povražděno sveřepými Tatary. Přimísil se k boji Rusů s Tatary a pobil dva tisíce nepřátel, mezi nimi zetě chánova. V tu dobu rozsypal se mu kůň jeho v žlutý písek, meč proměnil se v kluzkého úhoře, střely v rybičky a helma v kosť želví. To byl zrádný dar Volžin. Zbaven jsa zbroje a koně, dostal se do zajetí, ale Bůh poslal blesk, který zabil chána Ugadaje a sžehl okovy Volžanínovy.

I poskočil Volžanín na rychlé nohy,
meč Ugadajovi od boku vytrhnul,
na carského vyskočil dobrého koně,
seče, bodá Tatary na vše strany,
až on dostíhnul širého pole,
a na širém poli s koně skočil,
s koně skočiv Bohu se modlil,
za milosť velikou to díky vzdával,
za divné zachování svého života.

Verši těmi jest ukončen zároveň i celý „Ohlas písní ruských“.[1])

„Ohlas písní ruských“ vydán poprvé r. 1829. v červnu a nákladem Čelakovského, o čemž Čelakovský psal Kamarýtovi 15. června roku toho, posýlaje mu výtisk, toto: „Zde i já tobě posýlám nějaký „Ohlásek“, který jsem v několika příjemných dobách v měsíci lednu a únoru letos zhotovil. Rád bych i cos podobného podlé českých vyvedl; půjdeli to, nevím .... Knížečku tuto jsem dal tisknouti na svůj peníz; jestli by pro někoho chtěl nějaké exempláře kupovati, beř je ode mne, — jeden kus po 1 zl. v. č. Taktéž ti ponavrhuji — o čemž však při sejití našem šíře porozprávíme, — kdyby co ti z německého a jiných od Kronbergra, Pospíšila, dílem i Neureutra potřebí bylo knih, aby je skrze mne odebíral; já bych se s nimi rád splácel takovouto srážkou, beztoho peníze od nich jsou těžce k dostání ...“

Místo předmluvy Čelakovský připojil k prvému i druhému vydání „Ohlasu“ toho vyňatek z dopisu, který byl poslal svému

---

[1]) Rozbor básně „Ilja Volžanín“ jest v „Programm des k. k. Gymnasiums zu Königgrätz am Schlusse des Schuljahres 1858.“ od prof. J. Vinohorského.

příteli Karlu Alojsu Vinařickému. Protože pak vyňatek ten objasňuje nám vznik a původ „Ohlasu“ jakož i též „Ohlas“ sám, budiž uveden zde skoro celý.

„V duchu našem“ — píše Čelakovský ve vyňatku tom — „vystupují často myšlénky, ku kterým z počátku pro nesnadnosť jich vyvedení neboli z nedůvěry ne hned srdce přiložiti hotovi býváme; dodáním však sobě mysli brzo o možnosti v skutek jich uvedení sebe přesvědčujeme Odvaha a rozvlažená chuť tu více působí nežli dlouzí rozmyslové. Podobná mimoletná myšlénka byla mi pohnutkou, abych síly své v prostonárodních slovanských písních, a především v ruských, pokusil . . . Známyť jsou Tobě, příteli, půvaby a krásy zpěvné naší Slovanky, za našich dnů nejen na vlasti lůně, nýbrž i po vzdálenějších krajinách rozhlášené a slavené; i nebudeš se tedy diviti, že mě náklonnosť právě k této práci vedla, spíše se mnou divno musí Tobě býti, že posud žádný z našich spůsobilejších básníků k tomuto prameni se neodebral a z něho nečerpal. Mám naději, že zalíbení ve zpěvu národním básníky naše od oné nadutosti, oněch par a dýmu uchrání, jenž nyní některé cizokrajné literatuře, a poněkud i naší, více jsou na škodu než k užitku . . . Samo pak vymyšlení následujících písní v kroji ruském, jakož snadno sám spozoruješ, odnikud vzato není, vyjmešli užití rozměru, některých tak nazvaných stálých básnických forem, po mnohých písních rozprostřených a stále se opětujících, užití též několika grammatických zvláštností a jiných některých drobností, což vše k lepšímu vytknutí národní známky přičiniti se musilo. Ostatně, nadějeli neklame, že by tento druh básní Tvou i jiných přízeň získal, brzo k některým jiným slovanským národům podívati se, ano i počet ruských písní rozmnožiti hodláme . . .“

Jest zřejmě patrno z těchto slov, jak Čelakovský jasně vědom si byl úkolu, který si předsevzal, i jak poznal prospěšný účinek písní prostonárodních na básnictví umělé. A v naději své sklamán nebyl, nýbrž naopak dodělal se takového úspěchu, jakýž asi sotva očekával.

Prvé vydání „Ohlasu písní ruských“ spůsobilo u tehdejších vlastimilů českých ohromný rozruch všeobecný, rozletnuvši se bleskem po Čechách a rozčilivši veleradostně mysli jejich. Tehda zdálo se, jakoby Čelakovský neměl ani jediného nepřítele, nýbrž všude toliko ctitele. Kde kdo, každý přispíval k obecnému plesu.

„Ohlas písní ruských“ stal se, jak již i výše (na str. 595.) bylo podotčeno, Čelakovskému základním kamenem jeho slávy básnické. A sláva ta byla plnou měrou zasloužena. Nebylť „Ohlas písní ruských“ nikým dostižen ani posud, jsa velemistrně zidealisovaným duchem národního básnictví ruského. Obsahem i formou jest v něm napodoben tak uměle a tak případně zádumčivý a pochmurný ráz národních písní velikoruských, totiž jejich jarobujná živosť, bohatýrská něžnosť, hloubka i vroucnosť citu i rozmarnosť nehledaná, že projevováno až i mínění, že „Ohlas“ ten jest překladem z ruštiny, a nikoli původní skladbou básníkovou.

Kamarýt, sotva že obdržel od Čelakovského výtisk „Ohlasu“, psal Čelakovskému 4. července r. 1829.: „Jakými líbeznostmi tvůj ohlas písní ruských v Klokotech se rozléhá, — to vysloviti nelze, leč ač sám přijdeš a uslyšíš! S tím, nejmilejší Ladislave, od dávna — ano ne od dávna, co vyšel Rukopis kralodvorský — co vyšly tvé národní písně, co jsem počal znáti ducha národního — od té doby s tím se těším, žeť není možná, aby se některému slovanskému geniovi nezdařilo v původním, vlastním ukázati se světle, cestou kráčeti a letem letěti ještě nevídaným, jenom duši našeho národa možným a přirozeným. Tak jako se Němcům dávno již znechutily písně a vtipnůstky francouzské, tak jsem se já i mnozí z našinců až do krku nasytil forem a hluků německých. Myslím, že to u mnohých našich počínajících výtečnějších básníků nemalou příčinou, že tak málo se slyšeti dávají; není snad druhu zpěvů, o který by Němci nebyli se pokusili, a zpívati, co zpíváno tak zhusta, popisovati, co popisováno bezpočtukráte, zpívati řečí českou, ale duchem německým — toť se mnohému zhnusiti musí. Začíti pak dráhu jinou, kdož tak hned se osmělí, an mu ve školách německých tolik cpáno, a jen na staré ukazováno, an z největšího tedy dílu naši čtenářové všecky umělecké plody jenom dle vkusu německého měří, a co na míru nejde — zhola odsuzuje?! — Že by vyplnění mé a tvé naděje nebylo nemožné, dokazuje tvůj první smělý krok, jejž jsi „Ohlasem písní ruských“ v básnictví našem učinil. V tom světě jeví se původní slovanská romance — ballada — povídka — slovem epika, která by se tím samým duchem i k Ossianu a Homéru směle povýšiti dala. — Lyrické — v českých až milo hraje, a i vyšší lyrika z nich se vyvinouti dá. Že pak

i dráma slovanské původem honositi někdy se bude, ukazují, ač ještě ve stínu, pokusové Klicperovi . . ."

A v brzce po té, totiž 13. srpna r. 1829., Kamarýt psal Čelakovskému: „Musím nejpředněji opověděti Ladislavovi, co o jeho písních ruských náš mladý básník Kamenický v listu svém ke mné píše: „Není jináče, musel míti lýru potaženou strunami ze střev sobolových . . . Já aspoň dle toho ducha, jenž zavívá z písní ruských posud Čelakovským vydaných, byl bych je za pouhé ruské a v češtinu přeložené národní zpěvy měl, kdybych již nevěděl, že se náš potutelný Ladouš do těch sobolových kožešin zaobalil, a jakožto ruský pěvec po Čechách chodě, nás až ve svatou Rus za nos vodí. Zkažte mu ve jménu mém, že ho za jeho ruské vousy zatahám, až letos na prázdniny do Prahy přijdu." — Mé mínění to samé, a jestli v Rusii takový živý duch jako u nás, tuším, než rok mine, že je sobě Rusové oblekou v roucho domácí. Mně sice veskrz líbily se, nebo každá ta báseň má něco výtečného, buď obraz, buď nález, buď vtip, zvláště pak mne zajímaly: „Romantická láska", „Veliká Panichida", „Dovtipný milý", „Odšedivělý", „Výslechy", „Čurila Plenković", také „Ilja Volžanin" — kdybych ale příčiny udávati chtěl (jenž se lépe cítí, než udávají), musel bych psáti recenzí a ne list k mému Ladislavu. S charakterem ruským jsi se neminul, i silné doufání mám, že český postihneš, pak tobě věnec jako původnímu básníku. O těch a k tomu náležejících věcech, které v listech jenom krátce podotknouti, ano i pominouti nám, rozmlouvati budeme hojněji, a na novo raditi se při našem sejití, jehož se ani dočkati nemohu."

Jaroslav Langer v předmluvě k svému překladu „Starožitných básní ruských", které přeložil, byv k tomu pohnut Čelakovského „Ohlasem písní ruských", vyjádřil se o tomto „Ohlase", nazvav jej „pokladem a posud nejnárodnějším plodem našeho novějšího básnictví" . . ., „v němž naskrze všecko zdařilé", takto: „ . . . směle jej nazývati můžeme největší chloubou naší nynější poésie. Výbornosť krasovědecká v nich (písních) patrně jest i každému přístupna. Co pak se krásné prostonárodní formy týče — ta na ponejprv trochu cizí se býti zdá, a potřebí toliko navykati se na ni. Tenť zajisté krásu básnickou našeho Čelakovského teprv pozná, kdo se dříve seznámí s národními písněmi ruskými . . ., i přesvědčí se s námi, že páně Čelakovského „Ohlas",

co se formy týče, básním těmto ruským, které mu, jakož patrno, byly v tom školou, všudy se vyrovná, co pak se vniterné, čistobásnické školy dotýká, velice je a naskrz všecky předčí.“ [1])

Jmenovitě pak Frant. Palacký posoudil Čelakovského „Ohlas písní ruských“ v „Musejníku“, roč. 1830. (I. 108.—112.), kdež napsal mezi jiným toto: „Pan Čelakovský, jakož vůbec známo jest, od r. 1822.—1827. vydal ve třech dílech důležitou sbírku slovanských národních písní, ze všech nářečí, s českým přeložením cizojazyčných. Potom r. 1827. zase svazek litevských národních písní, z původního jich jazyka přeložených, nám od něho podán byl. Když to samo již za důkaz sloužiti může, jak on velice sobě národní zpěvy oblibuje, zase pilnější podrobné uvažování těchto sbírek zřetedlně by dokazovalo, jak jemný a čilý smysl poetický jím vládl při vybírání těch na oko často nepatrných zpěvův. Týž poetický duch jeho vnukl jemu myšlénku, aby sám pokusil síly své v prostonárodních slovanských písních, a především v ruských. Tak povstal drahocenný ten dárek, o kterémž tuto řeč jest a kterým on krajany své minulého léta utěšil. — Jest to již zastaralá vina učeného vychování našeho, že jsme až příliš navykli zakládati sobě cenu poetickou básní a zpěvův právě v tom, v čem ona nikoli nezáleží, a že tudy často tratíme i jemnosť chuti pro vyšší a spanilejší půvaby poésie. Vzorové námi vládnou a formy mrtvé; domníváme se, že básniti nám nelze, nehodíli se verše naše pod rubriku ódy neb zpěvu, ballady, elegie, idylly, a co těch jmen více. Ale živý obor poetických forem jest tak nesmírně rozmanitý, jaková jest rozmanitosť květin ve přírodě; a duch poetický podobá se tvorné síle organické, která samovolně zdobí všecky sady a květnice v nestíhlé rozmanitosti ušlechtileji, nežli jakékoli naše umění a namáhání učiniti může. Tato tvorná božská síla, založená na citu čistě člověckém a na spojené s ním jemnosti moci obrazotvorné, jevívá se i v písních obecného lidu často tím spanileji a živěji, čím méně se umění do výtvorův jejich vtírá, protože lidu obecnému neschází ani jemnosť citův ani živosť fantasie. Mnohé písně národní jsou krásnější, nežli všecky ódy a hymny anebo elegie, co jich která literatura dohromady počítá. Jevíť se v nich spanilosť mysli lidské v nekonečné živosti a rozmanitosti,

[1]) Viz ve „Spisech Jaroslava Langera“ na str. 12.—15. dílu II.

a to tím mileji, čím méně hledána jest, čím méně z úmysla pochází. Ale tím nesnadnější jest také jejich nápodobení (imitace), leč kdo tou mocí ducha vládne, kterou Bůh „ku podobenství svému" člověčtvu udělil. — O takové ducha moci nepochybně svědčí také páně Čelakovského „Ohlas písní ruských"; aspoň já tak soudím, že vedlé „Slávy Dcery" ušlechtilejšího plodu básnického nad „Ohlas" tento v novější literatuře naší nemáme. Ačkoli tu jen 25[1]) písní větších a menších, lyrických i epických, nám podáno: však dosti toho k ospravednění zdání mého a ke slušné pochvale básníkově. Mnoholi u všech národův tak utěšených písní, jakové jsou zde „Udobření", „Opuštěná", „Píseň dětská", „Smrť Alexandra", „Veliká panichida", „Dvě slovíčka", „Rozmluva noční" a jiných více? Není to jejich přední zásluha, že nesou na sobě kroj a charakter dokonale ruský, ale to, že v charakteristických známkách ruského života vyjadřují čisté výlevy jemného srdce lidského, a tím také něžně pobuzují a chovají, co božského ve člověku jest. Jiných písní znamenavosť ačkoli ukrytější jest, vystavují však obraz národního spůsobu smýšlení a citu, neb i humoru, jako ku př. „Veliký ptačí trh", a zvláštní charakter fantastických povídek, jako „Čurila Plenkovič" a „Ilja Volžanín". Poslední tento zpěv náleží k těm nejpěknějším, které kdy národní Músa světu podala . . . Všecko v povídce této jest zdařilé: hojnosť vynalezení a jeho živá spojitosť, barva národní v rozpravování, živosť fantasie, jarobujná divokosť a zas jemný cit bohatýrský, a posléze zvláště ta síla tajemná živlu nevěrného (řeky Volhy), která jest za osnovu této fantastické povídce, jsou motivy, které svědčí o neobyčejném důvtipu básníkovu. Ale i útlosť myšlének a citův jeví se ve mnoha písních s důvtipem spojená, jako jest idea veliké panichidy ve velikém zanícení Moskvy l. 1812. anebo smrť císaře Alexandra, nad jehožto tělem, u tisového smutného lůžka, jako anděl nad zpustlým chrámem, máť-carice Elisaveta slzy prolévá . . . Kromě zvláštního rozměru některých tak nazvaných stálých básnických forem, též užití několika grammatických zvláštností k lepšímu vytknutí národní známky, spisovatel užíval všude slohu prostého, avšak poetického, a dovedl toho skutečně, (o čemž arci nikdy pochyby nebylo), že pravá poésie vždy jasně, čistě a nenuceně plyne. „Mám naději,

---

[1]) R. 1829. nebyla otištěna báseň sedmá, i bylo jich 26 teprve r. 1847.

(praví p. Čel.), že zalíbení ve zpěvu národním uchrání básníky naše od oné nadutosti, oněch par a dýmů, jenž nyní některé cizokrajné literatuře, a poněkud i naší, více jsou na škodu, než k užitku;[1]) pokud pravda jest, že pestrá látatina slov nikdy myšlénky samé nenahradí, která čím vznešenější a pěknější, tím spíše takořka v tenké roucho slov se odívá, aby více viděna a pozorována byla." Přál bych, aby všickni naši mladí básníci slov těch skutkem šetřili, a Músu naši k národu vlídnější a jemu přístupnější učiniti se snažili." [2])

Vyslovil se tedy Palacký mimo jiné, že „vedlé Slávy Dcery ušlechtilejšího plodu básnického nad „Ohlas" tento v novější literatuře naší nemáme". A skutečně vedlé Kollárovy „Slávy Dcery" nižádný plod českého básnictví novověkého nedošel takové pochvaly jako Čelakovského „Ohlas písní ruských", nižádný vedlé ní nepotkal se s tak prospěšným úspěchem.

Uvítalit „Ohlas písní ruských" veleradostně netoliko národovci čeští, nýbrž i cizinu básnická sbírka ta učinila po sobě pozornou. V německém časopise musejním professor krasovědy při vysokých školách pražských, Antonín Müller, rodem Čechoněmec, nazval „Ohlas" ten nejznamenitějším úkazem nového básnictví slovanského,[3]) a také četné posluchače svých oblíbených (rozumí se německých) přednášek upozorňoval na stkvělou tu hvězdu, vyšlou nad obzorem písemnictví českého, a přímo nadšeně rozebíral krásy geniálního toho plodu mladého básníka.[4])

Čelakovský netoliko že přispěl „Ohlasem písní ruských" ke vzájemnosti slovanské a přičinil se vedlé Kollára nejvíc o utěšený rozkvět její, ale cena básnická této sbírky byla tehda zvyšována ještě také tím, že to byl prvý a jediný podobný plod básnický u všech Slovanů vůbec, a Čelakovského „mistrovství", jak vyjádřil se r. 1840. Jan Slavomír Tomíček,[5]) „v tomto oddílu básnictví bylo

---

[1]) Až potud Čelakovského slova ta uvedli jsme si na str. 627.

[2]) Posudek ten otištěn i v „Radhostu" na str. 31.—35. dílu I.

[3]) Viz jeho článek „Ein Wort über Volksschriftstellerei, veranlasst durch Čelakovký's „Ohlas písní ruských" v „Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen", roč. 1829., na str. 43.—56. a 109.—125.

[4]) Viz v Malého „Našem znovuzrození" na str. 23. části I.

[5]) Ve „Vlastimilu", roč. 1840., na str. 208. dílu I.

vůbec slaveno, ano rodilí Rusové slyšeli v ohlasu tom proudění citův a vanot ducha svého národu".

Kollár za příčinou „Ohlasu písní ruských" oslavil Čelakovského ve své „Slávy Dceři" ve zpěvě IV. znělkou 28., kterou jsme si výše (na str. 498.) v plném znění otiskli.

V „Ohlase písní ruských" převládá živel epický, rozkládaje se více do šířky nežli do hloubky, a to s uměleckou umírněností tak, že nenabývá nikde rozměrů přílišných. Zvláště „Bohatýr Muromec", „Čurila Plenkovič" a „Ilja Volžanín" vynikají nad ostatní básně epické v „Ohlase", jsouce složeny co nejpřípadněji v duchu národního eposu velikoruského. Podobně jako tyto tři vyniká také „Veliký ptačí trh", jenže toto jest epos zvířecké. Básní lyrických v „Ohlase" jest hlavní známkou těsná přilnulosť ke přírodě — zejména zhusta vyskýtá se, a to i v epických básních obraz ze přírody a potom dle něho skutečnosť, — hluboký, klidný, nikoli rozvášněný cit, upřímná naivnosť, vyslovující svou radosť i zármutek, tužbu i lásku prostě a dojemně. V této příčině vynikají „Rozmluva noční", „Odchod a příchod", „Opuštěná", „Vyzvání" a „Svatební". Živel humoristický velezdařile zastoupen jest v básni „Odšedivělý" a „Veliký ptačí trh".[1])

Co do vnější podoby vydání „Ohlasu písní ruských" z roku 1847. liší se poněkud od vydání z r. 1829. Jednak báseň „Rusové na Dunaji r. 1829.", jak již výše (na str. 617.) řečeno, r. 1829. otištěna nebyla, jednak Čelakovský učinil několik změn v některých básních. R. 1829. bylo totiž v básni šestnácté „Istinnoje" místo „Vo istinu", jak také již bylo připomenuto (na str. 620.); v básni dvacáté ve verši jedenáctém a dvanáctém „násměšníka" místo „posměšníka"; v básni dvacáté prvé v předposledním odstavci poslední dva verše zněly: „milosť dobrému Caru, slunci jasnému — i chudoby temný život osvěcovati" místo „já kde ty zrozen, byl bych dobrým Carem, — ty, kde já zrozen, rozbojníkem"; v básni dvacáté třetí ve verši 67. bylo nesprávné co do tvaru „dvořeníny" místo „dvořany hladkými", ve verši 88. pak chybělo „všudy" a ve verši 105. bylo „smutný" místo „smuten", v básni dvacáté čtvrté bylo ve verši 11. odstavce posledního „pozbuda" místo „pozbyv"

---

[1]) Srovnej s tím i výše uvedené nejlepší básně dle úsudku Kamarýtova (na str. 629.) a Palackého (na str. 631.).

a v básni dvacáté šesté ve verši 142. bylo „ve sadu“ místo „v sadu“; „v sadu“ jest i v Čelakovského „Malém výboru“, v „Čítací knize“ jeho pak jest „v sadě“. Mimo to „Ohlas písní ruských“ z r. 1847. leda ještě tím liší se od vydání prvého, že v něm položen jest na několika místech akkusativ „mě“ místo dřívějšího „mne“.

R. 1882. „Ohlas písní ruských“ vyšel v „Ústřední knihovně“, a r. 1883. pořízeno stkvostné illustrované vydání jeho s vyobrazeními od Mikuláše Aleše a s předmluvou od Primusa Sobotky a Karla B. Mádla.[1])

Některé básně z „Ohlasu písní ruských“ Josef Wenzig přeložil do němčiny, a to „Ilju Volžanína“ již r. 1830. do „Jahrbücher des böhmischen Museums“; překlad ten otištěn v druhém oddíle spisku „Blüthen neuböhm. Poesie“, vydaného r. 1833., o jehožto prvém oddíle zmínka byla již při Kollárovi.[2]) Překlad pak 24 básní podal v prvém svazku svého spisku „Blumenlese aus der böhmischen Kunst- und Naturpoesie neuerer und älterer Zeit“, vydaném r. 1854.[3]) Do hornolužičtiny přeložil „Ohlas písní ruských“ r. 1846. Jan Arnošt Smolér a A. Waŕko s názvem „Fr. Lad. Čelakowskjeho Wothłos pěsni ruskich“.[4]) Do angličiny některé písně přeložil John Bowring r. 1832. v „Cheskian Anthology“ a Albert Henry Wratislav r. 1849. v „Lyře czeskoslovanské“.

Třetí knihu Čelakovského „Spisů básnických knihy šestery“ činí *Ohlas písní českých*, kterýž obsahuje celkem 57 básní.

Prvou z nich jest ballada *Toman a lesní panna*, začínající se:

Večer před svatým Janem
mluví sestra s Tomanem:
„Kam pojedeš, bratře milý,
v této pozdní na noc chvíli

---

[1]) Vydání tohoto nevydal A. Reinwart, jak Fr. Bílý udal mylně v „Komenském“, roč. 1885., na str. 413., nýbrž knihtiskárna Wiesnerova v Praze. Vydati je poradil pisatel těchto řádků.

[2]) Zevrubnější zpráva o spisku tom jest v „Jindy a Nyní“, roč. 1833., na str. 134. a 135.

[3]) Není tu přeložena píseň sedmá a dvacátá čtvrtá.

[4]) Úvahu o tomto překladě Fr. Doucha napsal do „Musejníka“, roč. 1847., na str. 65.—77. dílu II. Ve překladě tom jest i báseň „Rusové na Dunaji“, kterou Čelakovský v českém znění mohl otisknouti teprve r. 1847., jak připomenuli jsme si na str. 617.

na koníčku sedlaném,
čistě vyšperkovaném?“

Toman zajel si k své milé, ta však právě s jiným ženichem se kochá. I zatočí koněm a jede zpět k domovu doubravou. V doubravě připojí se k němu na jelenu lesní panna, milkuje se s ním, Tomana rozveselí a konečně usmrtí. Kůň pak přinese smutnou zvěsť o smrti Tomanově jeho sestře.

Sestra k oknu přiskočila,
a rukama zalomila:
„Bratře můj, bratříčku můj!
kde skonal jsi život svůj!“ [1])

Básní druhou jest *Jízda k milé*, začínající se:

Slunce za horami,
po dolích se stmívá:
škoda tebe, můj zlatý tatíčku,
že tě zem ukrývá.

Syn lituje, že nemůže pochlubiti se mrtvému tatíčkovi svojí milou, a vybízí koníčka k jízdě k ní.

Básní třetí jest *Celoroční výživa*, začínající se:

Jeníčku můj milej,
nic se nerozmýšlej,
mášli za ženušku mě sobě vzít:
krátké rozmejšlení —
snad bude, co není,
ty málo máš, já nic nazbyt,
budem spolu dobře hospodařit.

Po té dívka humoristicky vypočítává, čím v zimě, na jaře, v létě a na podzim živiti se budou.

Básní čtvrtou jest *Stasa čarodějnice*, začínající se:

Utopte ji, upalte ji
kantorovic Stasu,
ať nekouzlí, nečaruje
naši mladou chasu.

Vyprávěno o ní, jak hochy i pana správce kouzlem své osobnosti očarovala, na konec opakována sloha počáteční.

Básní pátou jest *Dobré naučení*, znějící:

[1]) Vyobrazení k básni té viz ve „Květech“, roč. 1868., na str. 109.

Kvete růže, kvete,
ale jednou v létě:
milujme se, má Haničko,
dokud i nám kvete.[1])
Na podzim v ořeší
víc láska netěší:
kdo se ráno neměl k světu,
večír to pohřeší.

Básní šestou jest *Pražská,* znějící:

Slečinko spanilá,
povězte, co dělá
váš jemnostpantáta?
„Vydal se na cesty,
chodí po předměstí,
prodává košťata."
Slečinko má milá,
povězte, co dělá
jemnostpanímáma?
„Má krámek v podloubí,
písek a věchtoví
na grešle prodává."

Básní sedmou jest *Luňák*, začínající se:

Táhne mračno proti mračnu,
v stromech vítr bouří,
vyvalil se luňák z mraku,
nad rybníkem krouží.
Otec volá Ančičku:
„Kde máš, dcero, husičku?
Chraň ji před luňákem,
tím zlodějským ptákem."

Po té následují ještě tři slohy takovéto s tou změnou, že místo „nad rybníkem" dáno „nade dvorem", „nad lukami" a „nad zahradou" a že místo otce volá matka, bratr a sestra, a to po slepičce, holubičce a hrdličce. Jinak slohy jsou totožny s prvou i co do slov.

Básní osmou jest *Starý zahradník,* začínající se:

Starý zahradníček
mladičkou dceru má:
komuž on, můj Bože,
to děvče odchová?

---

[1]) Poznamenati jest, že, ačkoli ve vydání z r. 1840. třikráte tu položeno správně „kvete", ve vydání z r. 1847. jakož i v „Národní bibliotéce" jest nesprávné „květe".

Jinoch, udiven jsa krásou její, ptá se zahradníka, kde vzal ten drahý květ, tu krásnou růžičku? Zahradník odpoví, že sám ji o sobě na jaře štěpoval a ze všeho kvítí nejvíc opatroval. I radí jinoch, aby matičky došly se svými dceruškami k zahradníku tomu a daly je u něho na jaře štěpovať, že jim mládenci budou za to děkovať.

Básní devátou jest *Prokop Holý*, začínající se:

> Od moravské strany šíře lukami
> rozložil se tábor mezi horami,
> a v něm Prokop Velký se svými oděnci
> čeká jisté zprávy o milém sestřenci.

V básni opěvána pomsta Prokopova na zrádném Sezimovi, jeho smrť a zkáza jeho hradu Kamenice nad Lipou.

Básní desátou jest *Žehravý,* začínající se:

> To zlaté slunéčko
> za mrakem se skrylo,
> jakby ho za týden
> na nebi nebylo.

Ženuška naříká na žehravého manžela, vidoucího ji vésti se s jakýmsi mužským. Usmíří jej, oznámivši mu, že to byl její bratříček.

Básní jedenáctou jest *Radosť a žalosť,* která znárodněla a zní takto:

> Ach, radosť, ach, radosť,
> hezká to květina;
> jen škoda, přeškoda,
> že kořínků nemá.
> Přijde vítr — rozfouká ji,
> přijde voda — odhoupá ji:
> ach, škoda, přeškoda,
> že kořínků nemá!

> Ach, žalosť, ach, žalosť,
> hořký to kořínek,
> žádný z něho nepučí se
> květ ani lupínek.
> Kolik vzdechů srdce kruší,
> než mu hořkosť povysuší;
> kolik slzí uplyne,
> nežli v nich se rozplyne.

Básní dvanáctou jest *Dárek z pouti*, začínající se:

> Na Svaté hoře
> přál bych si, Bože,
> býti kostelníkem,
> třeba i zvoníkem,
> jenom jeden měsíc.

Tak přeje si jinoch, a to proto, že tam do roka přichází krásných děvčátek kolik tisíc. A byla tam i jeho milá a nakoupila pouti bratrům a sestrám, jemu pak srdéčko z marcipánu. I projevuje

jinoch, že srdce to polepí pozlátkem, že dá k němu ceduličku: „Toto je památka hezkého děvčátka!“ a že potom připne si je na klobouk za kytičku.

Básní třináctou jest *Pečlivá milá*, složená, jak u ní připomenuto, dle nápěvu „Nežel, děvče, nežel!“, básní čtrnáctou *Drahý zpěvák* a patnáctou *Odbytý*, vesměs laškující hříčky milostné.

Básní šestnáctou jest *Cikánova píšťalka*, začínající se:

Náš tatíček, nebožtíček,
ledacos věděl,
nám ubohým cikáňatům
nic nepověděl;
uměl píť, uměl hráť,
měkce dělať, tvrdě spáť,
za pět prstů pěkné věci
kupovať.

Vyprávěno v ní, jaké divy svojí píšťalkou konal, když na ní zapískal, a na konec pronesen stesk, že píšťalky té neodkázal cikáňatům. Píseň tato znárodněla.[1])

Básní sedmnáctou jest *Slzy a vzdychání,* opětně hříčka milostná.

Básní osmnáctou jest *Nevěrný milý*, začínající se:

Ach běda, nebudu
víc chodiť pro vodu,
pro vodu, pro vodičku
k studánce při měsíčku.

Opěváno v ní hoře dívky, hledící na nevěrného milence.

Básní devatenáctou jest báseň *Sňatek,* začínající se:

Kvete[2]) jabloň v sadě,
pod ní keř růžiček;
přelíbezným hlasem
večerním tu časem
zpívává slavíček.

Po té básník diví se, jak slavíčkovo útlé hrdélko na tolik zpěvu sladkého vystačí, a pravě, že ještě divnější, „kterak do útlého srdce panenského vstoupí tolik lásky“, přechází k ději básně. Nevěsta zví, že její milenec onemocněl, žalostně pláče, a když milenec zemře, již nepláče, nýbrž „z hoře usmívá se“. Po pohřbě

[1]) Nápěv k ní složil Josef Vorel, žijící v letech 1801.—1874.
[2]) Ve vydání z r. 1840. správně „kvete“, v pozdějších „květe“.

o půlnoci slyší hlas jeho, by se přistrojila, že se s ní zasnoubí. Přistrojí se a následuje ženicha svého na věčnosť.

Básní dvacátou jest *Milý nade všecko,* dvacátou prvou *Dívčina jak dobrá hodina,* dvacátou druhou *Krotká holubička,* složená jak u ní připomenuto, dle nápěvu „Lastovička lítá“, a dvacátou třetí *Dárek z lásky*, vesměs hříčky milostné. Píseň „Dárek z lásky“ byla prvně otištěna v „Musejníku“, roč. 1831., a znárodněla; zní takto:

> Když jsem šel přes lávky,
> našel jsem korálky
> na pěti šňůrečkách navlečené;
> dalli je děvčátku milý na památku,
> bude mít srdéčko zarmoucené.
>
> Každý to dobře ví,
> že i ten nejmenší
> dáreček z lásky je nejmilejší;
> přijdeli k ztracení,
> nikdy potom není
> stříbrem ani zlatem k nahražení.

Básní dvacátou čtvrtou jest satirická báseň *Pocestný*, začínající se:

> Je to chůze po tom světě —
> kam se noha šine:
> sotva přejdeš jedny hory,
> hned se najdou jiné.

Pocestný naříká nejprve na lopoty chůze pěšky, ale po té chlácholí se, že někdy také na pány v krytém voze trhne, když se kolo zláme nebo vůz se zvrhne, a mimo to že, až ocítíme se po vezdejší pouti na onom světě, všechny nesrovnalosti podobné pominou. — Píseň tato znárodněla a byla prvně otištěna v „Musejníku“, roč. 1831.[1])

Básní dvacátou pátou jest milostná hříčka *A co dál — to nepovím*, dvacátou šestou píseň *Dětská*, dvacátou sedmou píseň *Jarní* — dle nápěvu „Pojď, pojď, pojď, jen mne vyprovoď! — a dvacátou osmou píseň *Zimní.*

Básní dvacátou devátou jest *Neblahé sejítí*, začínající se:

> Žala Zuzka u lesíčku,
> jel tudy pán na koníčku:
> však to nebyl žádný pán,
> ale byl to milý sám.

Milý vrátil se z vojny, ale bývalá milenka jeho nevítá ho, jakby měla; provdalať se zatím za jiného.

---

[1]) Nápěv k ní složil Alojs Jelen, žijící v letech 1800.—1857.

Básní třicátou jest *Ptáče* a třicátou prvou *Výmluva*, obě hříčky milostné.

Básní třicátou druhou jest *Vávra*, začínající se:

> Běží Vávra z Poličky,
> nese v mošně hrozníčky,
> zpívá sobě cestičkou,
> že má mošnu plničkou.

Ale blízko u Brodu vojáci mu hrozníčky pobrali, i naříkal Vávra zase, že má mošnu prázdničkou. Vojáci ho litovali, nasbírali mu do mošny kozích bobkův, a Vávra zase zpíval, že má mošnu plničkou. Píseň ta znárodněla.

Básní třicátou třetí jest *Pomluva*, začínající se:

> Pomluvo, ty pomluvo,
> kdo tebe rozsívá,
> že z maličkého tě zrnka
> plné město bývá?

Milenka stěžuje si milenci, jak lidé ji pomlouvají, tento pak jí případně odpovídá:

> „Těš se, milá! kdybys byla,
> jakby oni chtěli:
> pomluvači by o tobě
> dávno oněměli.“

Básní třicátou čtvrtou jest *Pomilování*, třicátou pátou *Mocnosť očí*, třicátou šestou *Kytičky* a třicátou sedmou *Statečný jonák*, vesměs milostné hříčky.

Básní třicátou osmou jest *Svatební den*, složená, jak u ní připomenuto, dle pověsti národní, začínající se:

> Spuštěn most a otevřena
> byla brána na Střele;
> v bráně stojí panna krásná,
> tvářičky má zardělé.

Panna ta, Ludmila, dcera rytíře Žicha, přijímá v bráně dary, které jí poddaní a přátelé přinášejí k svatbě. Z darů těch nejvíce líbil se jí dar od ovčáka, od myslivce a od rybáře. Po svatbě ženich odváží si nevěstu svou, a tu se strmého návrší po srázném svahu sřítí se povoz do řeky, a ženich s nevéstou utone. Když řítili se dolů, zahlédl to ovčák a myslivec, a když do vody zapadli, rybář zalomil nad nimi rukama.

Básní třicátou devátou jest hříčka milostná *Pomoc pro náramnou lásku,* čtyřicátou popěvek *Upraný*, čtyřicátou prvou popěvek *Janek* a čtyřicátou druhou píseň *Po práci.*

Básní čtyřicátou třetí jest *Poslední vůle,* znějící:

> Ach, ach, pane Janku,
> v slovutném copánku!
> Až někdy umřete,
> komuž odkážete
> tu pěknou oháňku?
> „Ten můj panický cop
> postavte mi na hrob,
> ať tam na mém hrobu
> pro věčnou ozdobu
> stojí jako šilboch [1]).“

Básní čtyřicátou čtvrtou jest humoristický popěvek *Rozpaky.*

Básní čtyřicátou pátou jest báseň *Český sedlák,* začínající se:

> Ty, český sedláčku,
> vychytralý ptáčku!
> po zpěvu, po peří
> blázen, kdo ti věří!

Před pány prý naříká, ale jindy si výská. — Píseň tato znárodněla.

Básní čtyřicátou šestou jest *Krásná Kordula,* skládající se z osmi sloh, z nichžto každá následující jest proti předešlé o dva verše delší; přidána totiž v každé následující sloze nová vlastnosť té „krásné Korduly“ a zároveň opakováno zcela doslovně to, co řečeno bylo ve sloze předešlé. I jest prvá sloha sedmiveršová, kdežto osmá již má 21 verš a zní takto:

> Jak živ nikdo neměl a nemá
> krásnější panenku jako já;
> ona má, ona má, ona má
> nožičky ze strunek,
> dělají klep, klep, klep;
> hedbávné ručičky,
> na nich bradavičky;
> nehty podobné ku
> pazourkům z česneku;
> bradu na tři facky,

---

[1]) Z německého „Schildwache“ = stráž.

a nos sedmihradský;
tváře v roznícení,
muchomurka nic není;
očka popelavé,
trochu naříkavé;
kudrnatou hlavičku
jako kapustičku;
pystičky odulé
jako dvě cibule:
což pak jí schází, co chybí
mé krásné Kordule?

Básní čtyřicátou sedmou jest *Vrchní z Kozlova,* začínající se:

Pan vrchní z Kozlova
přijel do Rousova
na křtiny;
tu sobě namluvil
ctnou pannu Hejduli,
Němkyni.

Pan vrchní byl hodně tělnatý, nevěsta pak zase příliš útlounká. Jeli v kočáře přes vodu, kočár se rozbořil, a pan vrchní s nevěstou padli do vody. Tělnatého vrchního vytáhli z rákosího bahna, nevěsta mu uplavala.

Básní čtyřicátou osmou jest *Hubička*, čtyřicátou devátou *Odbytí*, padesátou *Přemýšlení*, padesátou prvou *Veselá jízda*, padesátou druhou *Vracování se od milé*, padesátou třetí *Zrušení slibu,* padesátou čtvrtou *Zrůst* a padesátou pátou *Zmizelá radosť.* Píseň „Zmizelá radosť“ znárodněla a zní:

Proč jsi, doubravo, za jitra
mhlou šerou se oděla?
Bývalá ty má radosti,
kam jsi ty se poděla?

Zdali k zemi padši, dáváš
krásu jarním poupatům?
Aneb k nebi vystoupivši,
barvu letním oblakům?

Není, není mezi kvítím,
ani mezi hvězdami:
větrové ji odvanuli,
odplynula s řekami.

Básní padesátou šestou jest *Kalendár a ne farár*, zbásněná po slovensku a znějící:

Synu milý, bodej zvážal,
čo pan farár dněska kázal!
Kázal: „Pomni, človeče,
na smrť, něžli pritěče,
ver ta tvoja mladosť
skoro utěče.“
„Ej, čo já dbám na farára
já sa trímám kalendára:
napred mámy masopost,
potom teprv prijdě puost,
na memento mori
ešče času dosť.“

Píseň tato znárodněla. Zajímava pak jest zmínka o ní v Čelakovského dopise, který poslal Karlu Alojsu Vinařickému z Vratislavi 28. října r. 1844., maje po smrti své Marie pojati choť druhou Antonii; psaltě mu mezi jiným: „V jednom listu vašem, jejž jsem sobě NB. mezi autografy českých spisov. byl uložil, čtu d. d. Kovaň dne 26. ledna 1834. takto: „Psal jste mi, že byste rád svou Marii z ruky mé přijal. Kdybych byl o vašem úmyslu jen o týden dříve se dověděl, byl bych, ovčičky své doma opatřiv, s vámi do Strakonic se odebral. Jen položte ruku na srdce, ihned řeknete: ej čo já dbám na farára, já sa trímám etc. propouštím vás v pokoji; než nebudeli požehnání jiným vám udělené dosti vydatné, sám sobě vinu přičítejte.“ — Když nyní opět tyto řádky čteme, ledaco mně i vám na mysl tanouti musí. Když jsem se před 10 lety do Strakonic pro svou nezapomenutedlnou družku mé mladosti ubíral, měl jsem čtvrť cesty od Strakonic po pravé ruce přítele Vacka, jenž mi tehdáž sám k tomu svatému obřadu byl se nabídnul. Ano nyní na tom jsem se ustanovil, s pomocí boží v též příčině ku Praze se ubírati, mám zase čtvrť cesty od Prahy, po pravé ruce přítele Vinařického, ku kterému já se nyní s tou přátelskou žádostí obracím, bych z jeho ruky přijmouti mohl s požehnáním hojným obnovení domácího štěstí svého. Že by ono prvnější požehnání nebylo dosti vydatné bylo, na to sobě stěžovati byl by hřích, jediné trvalosti mu scházelo, a té vy nyní ke všemu dobrému ještě pro nás na pánu Bohu vyžádejte a nám udělte.... Dáli Bůh se nám toho ve zdraví dočkati, chystám se velikonoční

svátky slaviti v Praze, a hned ten týden po svátcích k novému sňatku svému přistoupiti. Záležeti to bude na vás, který den k tomu vyvolíte a nám ustanovíte. Tentokrát sa trímám farára, něch on nahladně do kalendára.“ [1])

Básní padesátou sedmou jsou *Popěvky*, jichžto jest sedm, a to „Pozdní litování“, „Což je víc!“, „Pravá veselosť“, „Vnoučata k dědečkovi“, „Přípověď“, „Zvěřina“ a „Kratičká modlitba“, kterou tudíž „Ohlas písní českých“ jest ukončen a která zní:

Pane Bože, zachovej
naše oseníčko;
ke žni hojné požehnej
zlaté obilíčko;
před zlobou nám ostříhej
i před ohněm střechy;
k dlouhým věkům dochovej
všecky věrné Čechy!

Prvé vydání „Ohlasu písní českých“ vyšlo koncem r. 1839.[2]) s předmluvou o prostonárodních písních slovanských vůbec a o „Ohlase písní českých“ zvláště a jest úplně totožno s vydáním z r. 1847. Roku 1881. pak vydán v „Ústřední knihovně“. Vyjíti měl ihned za „Ohlasem písní ruských“, ale vyšly ho toliko části v „Musejníku“ r. 1830., 1831., 1833. a 1839.; nejpozději, totiž r. 1839., v „Musejníku“ byly otištěny tyto: „Toman a lesní panna“, „Prokop Holý“, „Sňatek“, „Vrchní z Kozlova“, „Zmizelá radosť“, „Krotká holubička“, „Pomluva“ a „Radosť a žalosť“.

Že hned, jakmile vydal „Ohlas písní ruských“, Čelakovský pomýšlel vydati též „Ohlas písní českých“, toho doklad jeden uvedli jsme si již dvakráte (na str. 595. a 626.) z Čelakovského dopisu ze dne 29. června r. 1829. Totéž vysvítá také ze slov, která Kamarýtovi psal 7. července r. 1829.: „Pamatuji se, žes mi jednou v listě svém, kdy a kde, více nevím, as v tento rozum podotknul, že by bylo slušné, abychom slovanští národové vždy více a lépe se poznávali, necizili a sbližovali, k čemuž by prý i básníci dobře posloužili, představujíce nám nejenom vlastní domácí život v pěkných formách, leč i onen našich bratří a na vše, co by se jak z dějin,

---

[1]) Viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 470. a 471.

[2]) Na titule jest po nechvalném obyčeji knihkupeckém již rok 1840.

tak i z jiných lepot uvíjeti dalo, ukazujíce atd. Toto tvé prohozené slovo mi zatkvělo již tenkráte v mysli, i mělť jsem je též před sebou při Ohlase a přál bych, aby k záměru tomu aspoň těchto několik stránek posloužilo. Avšak ničeho jsi mi nepodotknul, jak se asi u tebe o tom snáší, jak dalece jsem se podlé úsudku tvého k ruskému národnímn charakteru přiblížil. Že jsem se s ním neminul, soudím. V tom mi bylo trochu zápasiti, že všecky formy básnictví ruského, pokudž mi známy, zahrnouti jsem se snažil. Tak epické, lyrické, až i satyrické neboli žertovné. Tak mi též pověděti musíš, která čísla se ti u vymyšlení čili vynálezku nejlépe líbila. Nyní bych rád též nějaký Ohlas český zachytil. Jak bohovec zaklepá a s časem odtušení přijde, jsem hned pohotově. Rád bych však, aby v ceně nezůstaly za ruskými. O látku by ani tak nebylo, ale forma! forma! tať již v našem zetřelejší i mdlejší. Však uvidíme, co se dá dělati." Že pak Čelakovský skutečně hned i skládati jal se „Ohlas písní českých", patrno z toho, že již v říjnu r. 1829. poslal z něho Kamarýtovi čtyři básně, totiž „Jízda k milé", „Celoroční výživa", „Co je mi do světa" a „Pomilování", a Kamarýt vyslovil se o nich v dopise ze dne 29. října r. 1829. takto: „První zvuky Ohlasu českých národních písní dříve mne překvapily, než bych byl očekával, a jsem s nimi výborně spokojen. Bylоť se nadíti, any se ruské tak zdařily, žeť na těchto našich dokonalosti chybovati nebude. Ty mně zaslané všecky jeví ducha pouhé české národnosti, i obratnosť i lehkosť, jakouž míti mají takové písně. Zdařené jsou všecky; však „Celoroční výživu" a počínající „Co je mně do světa"... mne celého jakoby očarovaly; a kdybych sobě mezi dvěma voliti měl, skoro bych volil tu prvnější jako zcela původní a novou.[1]) To je lyrika! vždycky říkávám: „Česká píseň neplazí se, jako kachna kulhává po svém předmětu, ale jako sedmihlásek s větve na větev, a se stromu na strom, jedvaže oko naše mu stačí — poletuje:" tak myšlénky našich písní jenom hrají a poskakují, a suď kdo jak suď, v lyrickém předčí ruské i srbské. Těším se velmi na tvůj ohlas, a nemuselo by Čechům již býti národnosti, ani duchu ani sluchu českého, — kdyby tě tak pějícího s celou duší neposlouchali.

---

[1]) „Celoroční výživa" připomenuta na str. 635., a veršem „Co je mně do světa" začíná se báseň dvacátá s názvem „Milý nade všecko".

Jen více poděj než ruských! — V tom jsi již dospěl, můj Ladislave, vínek tobě náleží."

Co do ceny básnické „Ohlas písní českých" jest poněkud, ačkoli nemnoho, méně cenný než „Ohlas písní ruských". Básník Jaroslav Langer vyjádřil se o písních těchto, že „takměř polovice jich jest spíše parodie — ne sice jednotlivých písní prostonárodních, ale parodie písně české vůbec nebo ducha raději a těla písně prostonárodní našinské; — avšak bohužel! že je aspoň jako parodie dokonalými jmenovati nemůžeme" [1]). Úsudek ten ovšem jest co do části druhé příkrý. „Chceli básník podati píseň, žádáme krátkosť, zpěvnosť, prostotu mluvy, obrazy vzaté z půdy písně samé," praví nejpřednější theoretický vzdělavatel básnictví jazykem českým,[2]) dokládaje, že Čelakovský „mistrně dovedl požadavkům těmto vyhověti" právě v „Ohlase písní českých". „Slyšíce jeho" — pokračuje týž vzdělavatel — „zpěvné řádky v „Ohlase českých písní", shledáváme tak věrné sebrání všech znakův, že se nám vznáší na mysli bezděký výkřik: Totě pravá česká píseň! Ba pravá píseň; neboť mimo národní ráz svůj vyhovuje i pravidlům onoho druhu vůbec, je vkusná, kteroužto vlastnosť všechny básnické plody Čelakovského sdílejí." [3])

Rozdíl mezi písněmi českými a ruskými Čelakovský vytekl sám v předmluvě k „Ohlasu písní českých" velmi případně takto: „Jiné vzory měl básník před očima tuto, a docela jiné tam; s jiným zde, a s jiným tamto zápasil živlem, tak sice, že zpěv ruský a český téměř za dvě stežejní strany neb protivy národní poésie slovanské vůbec považovati se může, což hlavně v tom svůj základ má, že onen jest nejvíc epické, náš ale lyrické povahy, onen jest více rozjímavý, budě cit pomocí obrazů a dějů, a v širší a vyšší zasáhaje prostranství, tento zas jest prchavější, hravější, cit prostě pronášející, předmětů, a to nejbližších, jen lehce se dotýkající, a tudy v mezech mnohem užších se pohybující. Čítání písní ruských (tak mně aspoň vždy se vidí) podobá se procházce hlubokými hvozdy, mezi hustým, vysokým stromovím, vedlé potvorně

---

[1]) Viz ve „Spisech Jaroslava Langera" na str. 14. a 15. dílu II.

[2]) Dr. Josef Durdík ve své „Poetice" na str. 58. dílu I.

[3]) O „Ohlase písní českých" i Josef Kajetán Tyl napsal úsudek do přílohy ku „Květům", roč. 1841., na str. 14.

rozmetaných skalin, hučících řek a jezer; bavení se zas písněmi českými procházce širým polem a lukami, kde oko toliko s nízkým křovím neb utěšenými hájky se potkává, a sluch chřestem potůčkův aneb skřivánčím švitořením bývá zaměstknáván." Takovýto tedy jest rozdíl mezi „Ohlasem písní ruských" a mezi „Ohlasem písní českých", i vysvítá z toho, že „Ohlasy" ty nemohou vhodně nějak ani k sobě býti přirovnávány.

V „Ohlase písní českých" jest největší počet písní naivních, žertovných a satirických, málo jest písní elegických a nejméně epických. Čelakovský snažil se napodobiti veškery podoby prostonárodních písní českých a počtem těchto podob ve skutečnosti řídil se také v „Ohlase".

Stojte zde též o tom úryvky z jeho předmluvy: „Počet balladických a dějepravných zpěvů nás došlých a ve sbírkách našich zaznamenaných jest ze všech nejskrovnější ... V nemnohých napodobeninách našich myslíme, že zvláště v čísle I. a XIX.[1]) ducha těchto rozpravných písní českých postihnouti nám se podařilo... Rovně neveliký jest počet i našich elegických písní. Čech — toť dávno známo — nepoddává se snadno smutku a těžké mysli ... V sklíčenosti své nezpívá ... Pějeli však přece, prosvítá všude i tím smutkem jakási tichá a milá veselosť, jenž písním toho druhu zvláštní půvab dává. Slzy tu ještě na tváři, a již radosť v oku. I skrze mraky vždy některý sluneční paprslek musí prorážeti ... Z oddílu toho jsou v Ohlasu našem čísla II., X., XVIII., XX.[2]) a některá jiná více méně sem náležející. V největší hojnosti poskytují se nám písně naivní, žertovné a satirické, jsouce jako jádro všeho českého národního básnictví, a tudy také na těchto listech[3]) větší částka v oddělení to zasahuje. S dobrým rozmyslem trojí ten druh připojuji k sobě, an z jednoho a téhož původně vyniká pramene — z pravdivé, nelíčené prostosrdečnosti a z přirozeného humoru. Vdechnouti v píseň českou ducha naivnosti a vytvořiti ji v tomto spůsobu jest a zůstane vždy každému napodobiteli úlohou nejtěžší a nejnebezpečnějším úskalím, poněvadž velmi snadno mu jest vyklouznouti anebo v nechutné dětinské

---

[1]) Viz na str. 634. a 638. tohoto spisu.

[2]) Viz na str. 635., 637., 638. a 639. tohoto spisu. O XX. viz i na str. 645.

[3]) T. j. na listech, na kterýchžto tištěn jest „Ohlas".

hříčky anebo v titvorné laškování. Zde básník nápodobující úzkou a velmi nepevnou pod sebou má podlahu, nepožívaje té výhody, jakové se dostává nepovědomému skladateli písně prostonárodní, by totiž vypuštěn byl z mysli zpěvákovy neb čtenářovy, a jest s věcí touto právě tak jako s mnohými dětskými nápady, jež k usmání a radosti ponoukají, ježto všecku vnadu by ztratily i bez povšimnutí zůstaly, proneseny jsouce ústy osob dospělejších . . . Přístupnější k následování jsou již písně žertovné a satirické. Vylučují ze sebe ovšem nízké šprýmy i všechen rafinovaný vtip; jistá však hravá svévole a uštěpačnosť (jsouť dítky z půdy české!) jest jim zcela přirozena a protož i v Ohlasu jejich směle si povolovati může básník . . . Jsou pak písně v nejužším smyslu slova toho, jakové v každém zpívajícím národě nalézáme co vynoření citu nějakého, podržující však vždy svou národní známku, kterouž se od jinonárodních písní patrně rozeznávají vnitř i zevnitř . . . Konečně připomenouti třeba o tom druhu kratičkých našich písní, kteréžto záležejíce větším dílem v jediné sloce, ve zpěvu toliko a skrze zpěv mají nějakou cenu a jež bychom pro tu příčinu nejraději popěvkami nazývali . . .“

Rozeznával tedy Čelakovský celkem pět různých podob českých písní prostonárodních, a každá z podob těchto, jsouc co do podstaty své jinou, kladla mu jiné požadavky, jichžto bylo mu dbáti, chtícímu ji řádně napodobiti. Podařilo se pak Čelakovskému skutečně vystihnouti v „Ohlase písní českých“ netoliko povšechný celkovitý ráz českých písní prostonárodních, ale také všechny ty odstíny a nepatrné rozdíly mezi jednotlivými podobami jejich tak uměle a zručně, že až podiv jímá nás, jak svrchovaně vyhověl slovům, která všeobecně napsal v předmluvě k „Ohlasu“ tomu o oněch pěti různých podobách neboli, jakž on je zove, třídách českých písní prostonárodních vzhledem k tomu, čím jest napodobícímu je se říditi. Slova ta znějí: „Z rozvržení předeslaného již samo vyplývá, že básník nespouštěje nikdy s mysli toho, co vlastně jest podstatou české písně, přece v jedné každé z uvedených tříd jináče sobě počínati musí, ano že plody jeho tím zanímavější jsou, čím větší rozmanitosti v každé zvláštní třídě bylo hleděno. Toť mu buď stále na paměti, že nepěje on sám (chceli sám ve své osobě básniti, netřebať mu napodobiti národních písní, máť jinde pole dosti široké), ale že v rozličné proměňuje se líce, z kteréžto tváří roz-

manitosti teprv onen souzvuk vyniká, bez něhož každý ohlas přestává býti ohlasem.“ [1])

Čelakovský tak uměl poésii své vlastní osoby odstrčiti do pozadí a přispůsobiti ji poésii lidové, že básně v „Ohlase písní českých“ jsou tak rozmanity, že nijakž a ničím nepřipomínají na jednoho původce společného. I vyjádřil se v té příčině zcela správně o Čelakovském posuzovatel „Ohlasu“ toho hned r. 1839.,[2]) řka, že diviti se jest geniálnímu duchu jeho, ježto „v tak rozličných formách stejně šťastně a nenuceně pohybovati se umí, v čemž směle přirovnati jej můžeme ku Göthovi, kterýžto s rovnou výborností hned v klassickém, hned v romantickém, hned v národním, hned v staročeském, hned v anglickém, hned ve vlastním původním duchu básnil“. Ano, Čelakovský napodobil nám různé ony podoby prostonárodních písní českých opravdu tak, že vším právem lze ukázati k tomu, kterak vlastně teprve Čelakovským poznali jsme obsah a také rozsah jakož i rozmanité zvláštnosti a vůbec i veškeren ráz a povahu jejich, jejich jemnosť, jejich elegičnosť, kterou nelze krásněji a případněji vysloviti, nežli Čelakovský učinil slovy, že „slzy tu ještě na tváři a již radosť v oku“, zvláště však jejich nejvýznačnější známku, totiž jejich naivnosť, čtveračivosť, žertovnosť, hravý vtip a lehkou usmívavou satiru.[3])

A že vše, co právě jsme si řekli, jest pravdou, toho svědkem ovšem nejhlavnějším a nejpřesvědčivějším jest samo nitro národu českého. Vniklať většina básní „Ohlasu písní českých“ do nitra národu českého tak, že některé z nich lid ihned si osvojil, jakmile tiskem vyšly, jiné pak ne o mnoho později, a zpívá je dosud, jakoby si je byl sám utvořil, o původce jejich se nestaraje a neznaje ho. A také hudebníci a výtvarníci i jiní umělci postřehli záhy v „Ohlase písní českých“ oživující pramen a čerpali i čerpají z něho látku ke tvorbám svým.

Co do vnější podoby „Ohlas písní českých“ z r. 1847. jest úplně totožný s vydáním z r. 1840.

Do němčiny z „Ohlasu písní českých“ Siegfrid Kapper přeložil část do časopisu „Ost und West“, roč. 1840., a Josef Wenzig ve svém spisku „Blumenlese“, vydaném r. 1854. a již výše (na

[1]) Viz i na str. 610. tohoto spisu.

[2]) Jakub Malý v „Musejníku“, roč. 1839., na str. 500. a 501.

[3]) Viz i na str. 646. tohoto spisu.

str. 634.) připomenutém plným názvem, 30 básní. Do polštiny přeložil je r. 1840. A. Szukiewicz s názvem „Odgłos pieśni czeskich". Do angličiny přeložil některé písně John Bowring roku 1832. v „Cheskian Anthology" a Albert Henry Wratislav r. 1849. v „Lyře czeskoslovanské".

Kromě „Ohlasu písní ruských" a „Ohlasu písní českých" Čelakovský chtěl i dle zprávy v „Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen", roč. 1829. (na str. 110.), vydati „Ohlas písní srbských", ale nevydal.

Čtvrtou knihu Čelakovského „Spisů básnických knihy šestery" činí *Smíšené básně*, kteréž obsahují básně příležité, jako ódu *Jasně osvícenému Rudolfovi knížeti Kinskému* a *Panu Josefu Jungmannovi při dokončení Slovníka českého 1839.*, jež obě byly prvně otištěny v „Musejníku", a to tato r. 1839., ona již r. 1832., i různé jiné, z nichžto známy jsou: *Společná píseň* (Za dnů mladosti kdo radostné modlám cizím se nekoříš),[1]) *Děvče já ti udělám* (Bětulinko boubelatá), satirická báseň *Radostné cestování* (Ó, radostné cestování).[2]) Zvláštní zmínky z nich zasluhuje hymna *Buď vůle Tvá*, náležejíc k nejkrásnějším písním duchovním, která složena byla r. 1828. a vyšla též o sobě, ale rok na tomto zvláštním jejím otisku neudán.[3])

Tři ze „Smíšených básní", které Čelakovský r. 1820. složil a poslal s dopisy Kamarýtovi, stojte zde v plném znění za příčinou Čelakovského zmínek o nich v dopisech těch.

Psaltě Čelakovský Kamarýtovi 30. srpna roku toho: „Co dělá Plánek? Co ti píše? Co nejdřív mu musím psát. Musím já si zase tu česť osobiti, česťli to, že jsem nadcházivý?? Já ho mám přece rád, ač nechce písničkářem býti, kdežto já bych radosť nesmírnou měl, kdybych jen nějakým dokonalým mohl býti. Onehdy jsem zase něco skládal, poslyš:

---

[1]) Píseň tato, jsouc kdysi zpívána k poctě nějakého vlastence, byla o tři slohy rozmnožena. Dodatek tento jest otištěn i se zprávou o tom ve „Květech", roč. 1838., na str. 399. a 400.

[2]) K této písni Ed. Nápravník složil nápěv.

[3]) Pisatel těchto řádků má ten otisk ve své knihovně. Skládá se ze dvou listů veliké osmerky; na prvé straně jest název „Buď vůle Tvá! Od F. L. Čelakovského", druhá jest prázdna a na třetí a čtvrté jest otištěna óda ta. Jako pak není udán rok, kdy otisk vyšel, tak ani tiskárna ani nakladatel není poznamenán.

Bělička.

Schni jen, schni, mé plátenečko,
bych tě zase mohla skropit:
ráda běhám, kropím, leji,[1])
čekám — bys co sníh zbělelo.
Kdy jsem símě zasívala,
můj milý mne zamiloval;
kdy se v poli lenek modral,
pojal si mne za ženušku.
Kdy jsem zralé hlávky drhla
a na slunci len sušila,
pomáhal mi již mužíček;
pak jsem mědlovala — předla,
ale ach! Jak těžko těžce!
A co tkadlec přízi soukal
hlavička mně zabolela.
Schni jen, schni, mé plátenečko,
dokud jasné nebe topí:
až smutná zas zima přijde,
obělujíc vrchy, doly,
budeš, hebounké plátenko [2]),
rozměřeno, rozstřiháno;
košile a košilinky
pěkné budu z tebe šíti
pro mužíčka, pro synáčka —
již jsi uschlo, plátenečko —
hned tě napojím vodičkou."[3])

A 11.—14. července psal mu: „Žes mi mou titěrku pochválil, posýlám ti jinou, mnohem titěrnější. Vydej svůj úsudek:

Tři světýlka.

Pod lesíčkem roste osamělý dřínek[4]),
roste — zelená se v zimě, v létě;
tři světýlka skáčí kolem dřínku,
skáčí o půlnoci divným skokem.
Až ten dřínek dozelená,
tři světýlka shasnou,
odletí krásné dušinky
za modrý lesíček
daleko, daleko, daleko.
Přišly sem tři pacholátka
v bělounkých košilkách;
odkud přišly, nikdo neví,
pacholátka zlatovlasé.
Za těmi sem tři děvčátka
přišly s růžovými pásky,
odkud přišly, nikdo neví,
děvčátka hezounké.
A do země zasadily
ten zelený dřínek;

---

[1]) Ve vydání z r. 1822. i ve všech následujících místo „kropím, leji" jest „liji, kropím".

[2]) Ve vydání z r. 1822. i ve všech následujících místo „hebounké plátenko" jest „plátenko hebounké".

[3]) Ve vydání z r. 1822. i ve všech následujících místo posledních dvou veršů jsou opakovány počáteční čtyři.

[4]) = rostlina bezovitá.

kolem dřínku, kolem stromku,
po dvou skákaly jsou divně.
Aj! z hlaviček jim plamínek
modrojasný šlohá,
aj! kde jsem, kde jsou děvčátka?
kde ty pacholátka?
Tři světýlka skáčí kolem dřínku,
skáčí o půlnoci divným skokem.
Až ten dřínek dozelená,
tři světýlka shasnou,
odletí krásné dušinky
za modrý lesíček,
daleko, daleko, daleko.

Já ti, děvče, udělám.[1])

Bětulinko boubelatá,
darmo se mne vzdaluješ;
darmo ústka růžovatá
zlíbati mi zbraňuješ:
známť já čarovati,
dívky skrocovati,
já, děvče, ti udělám.[2])

Čtverolístky v jetelíčku
dva si schválně vyhledám,
ty ti do nových střevíčků,
Bětulinko, tajně dám:
za tvé upejpání
nebudeš míť stání,
já, děvče, ti udělám.[2])

Za klobouk si[3]) mezi kvítí
laskavičník[4]) zavěsím;
tvá jak na mne pozasvítí
očka, ním je poděsím:
budou po mně číhať,
zdaleka mně stíhať; —
já, děvče, ti udělám.[2])

Tu kdys v noci při měsíčku
nastíral jsem s kapradí
kapky rosné do hrníčku,
ty mé bdění nahradí:
těmi tebe skropím,
bouři v tobě stropím,
já, děvče, ti udělám.[2])

Žabku v mraveništi[5]) chovám;
až jen dobře vysmáhne,
háček z ní u sebe schovám,
ten tě ke mně přitáhne:
rádo, děvče, půjdeš,
lahodiť mi budeš:
já, děvče, ti udělám.[2])

Tvému nyní usmívání
potom já se mohu smáť;
bez milosti, bez poddání
na oko se budu zdáť:
pak tě teprv zpile
zlíbám roztomile,
děvče, to ti udělám."

---

[1]) Ve vydání z r. 1822. i ve všech následujících jest název „Děvče, já ti udělám".

[2]) Místo „já, děvče, ti udělám" jest ve všech vydáních „děvče, já ti udělám".

[3]) Místo „za klobouk si" jest ve všech vydáních „za kloubouček".

[4]) Místo „laskavičník" jest ve všech vydáních „laskavec si".

[5]) „Žabku v mraveništi" jest i r. 1822., později však „V mraveništi žabku".

Ke třem pak básním těm Čelakovský dává tento posudek a výklad: „Považ, můj Vlastimile, jak já pozadu za tebou poklusávám. Takovéto písničky tys již před třemi lety dělával, ku př. „zbouření“ a právě také v Linci, buď to snad proto, že Linec v lepším prouhu leží — anebo tu píšícímu u téhož stolku mi nějaký pozůstatek po tobě zůstal. To nejspíš bude. Zatrolené písničky! — Tak já ubohý dodělávám z básnictví na písničkářství, podobaje se onomu kupci, an dokupčiv, v kudličkách kramařiti začal. Nemohu si pomoci — aspoň se těším tou myšlénkou, že mi někdy selská mládež také ratolesti v cestu klásti bude.[1]) — Co ty tomu říkáš? Když mne ta nadvětrná Músa opouští, musím se přidržeti pozemské; tu vidím plátno běliti — co z toho? uděláme běličku. Tu chce ódou některou vynésti se nad slunce, péro pořád selhává, bohovec se nutiť nedá, — budem psáť, co se namane, — co z toho? Tři světýlka. Tu zas pod stromem v chládku leže, najdu jetelový čtyřlístek, — myslím a myslím, — a per decessum idearum vagarum začnu čáry plodiť. — Však je to má poslední taková práce; dobře má Plánek, že nechce býť písničkářem.“

Avšak Kamarýt právem odpověděl na to Čelakovskému 29. července r. 1820. takto: „Ne? Zajisté! Takové libostné písně, takové čáry jenom nápojem Helikónu, Helikónu zas jen českého,[2]) opojen prováděti umí. Nikoli nepochlebuji a přísahal bych, že takovýmito písněmi ovšem našim kráskám uděláš. — Jaká to lež, jaké přeřknutí, takové písně já již před desíti lety dělal? Ba arci že ne, a kdyby hned, musil bych přec nyní říci: „Býval jsem, bývával, ale teď — nejsem nic — —.“ Mne bys mohl praviti dokupčivšího kudličkáře. Však míním, že na oko jenom pohrůžky dělaje, se stavíš, jakobys tu národní Umku právě za děvku držel, za milosť její se stydě, sice jinak nadíti bych se toho nemohl do Ladislava. Spíláš tedy a čekám více od tebe písní podobných.“ Co pak týče se čtveračivé písně „Děvče, já ti udělám“, životopisec Čelakovského[3]) vyjádřil se o ní, že „vypadá, jakoby i símě již

[1]) Předtucha ta vyplnila se skvěle, jak i na str. 649. řečeno.

[2]) Vynajdiž nám pak nějakou vlastenskou znamenitou horu, již bychom naším Helikónem zvali. (Ale nesměj se tomu, že dle Řeků něco chci tvořiti, co myslitelné není.) Vždyť může Umka naše také obývati květné luhy — ne zrovna nadvětrné vrchy. (Poznámka Kamarýtova.)

[3]) I. J. Hanuš na str. 13. spisu o Čelakovském.

v sobě chovala pozdějších epigrammův botanických i ohlas písně národní zároveň".

Mezi „Smíšenými básněmi" jsou také *Znělky* (celkem osm), a tu jest zajímavo, což o znělkách těch a zvláště o prvé z nich Kamarýt psal Čelakovskému 4. srpna r. 1821. Prvá znělka ta zní:

Zvony zněly v kráse baldachýnu,
sluhu páně nésti nejvyššího
vidět v sboru chvály pějícího
lidstva hlasy blahých Serafinů.
Světel řady cestu v nočním stínu
zjasňovaly od hrobu Božího,
ach, tu v říši nebes bloudícího
bludné oči zhlídly nejprv Nýnu.
Klečíc v skroušenosti [1]) k blahobojným
svatou vznášela se duší nivám,
v knize tkvěla [2]) pohledem pokojným.
Kněz lid žehná. Žhoucí tvář ukrývám,
v hruď se tluka, šeptem bohabojným:
„Pane, odpusť viny!" Boha vzývám.

A Kamarýt Čelakovskému psal toto: „Já mám ten obyčej, ku knihám připisovati, co k nim schází neb náleží; to právě bych byl učinil se znělkami mně zaslanými, jež bych byl všecky připsal ku Kollárovi — to by byla mela! Dobře žes mi pověděl (víc jich nemáš od Kollára?), nebť já uhodnouti skoro neumím; jaké těžkosti při tom, napověděl jsem a jsouť patrné; a já za vše milovník nejsem skoumání a posuzování ostrovidového: u mne více citu se usadilo nežli zpytu — více srdci žehnáno než rozumu — a nestydím se toho vyznati přede všemi vysokoučenými, přeosvícenými. Nezavrhuji, neudušuji sice ono světlo nebeské, kteréž ovšem i tomu srdci jasné pěknosti přidává, ano bez něhož nevěděl bych o srdci — —, nikoli, jenom kde na ujmu čistému, pěknému, oštastňujícímu smrtelníka citu světlo své rozžíná, tu nemilá mi jasnosť jeho, tu mi tma libá. Že se mi znělka „Zvony . . ." líbí, to jsem vyznal, povím však ti proč zvláště. Za jedno pro oné malující popsání slavné slavnosti — obraz a povaha milenky: „klečící v skroušenosti" atd., za druhé: pěkný zápas milosti se ctností

[1]) Ve vydání z r. 1822. místo „klečíc v skroušenosti" bylo „klečící dle máti".

[2]) Ve vydání z r. 1822. místo „tkvěla" bylo „dléla".

a nábožností: „Žhoucí tvář ukrývá . . .“ a nábožnosť zdá se že vítězí: „V hruď se tluka“ jako z želení hříchu. Jaká to krásná modlitba: „Pane, odpusť viny!“ Každý měl by tak se modliti, kdo v chrámu božím očima se toulá. Čta tu znělku, hned každý oba zamiluje ideály — oba soudí býti hodny, aby před Bohem se milovali — soudí býti sobě souzené, a při tom jakousi nespokojenou toužebnou žádosť pozůstaví znělka ta v čtoucím, žádosť, aby podíl byla Mína — jestli ctnosti, jestli Boha neuráží to zamilování, začež ručí, co tu praveno. — Pozapomněl jsem, ono: „V knize dlela pohledem pokojným“ svědčí o nevinnosti, o pravé pobožnosti. Z ostatních některé se mi líbí, ale pro krátkosť času je přejdu, ponechav toho, až se sejdem.“

A ještě zajímavější jest, co Čelakovský odpověděl Kamarýtovi týž ještě měsíc: „S potěšením jsem četl tvou sudbu o první znělce, jelikož to byla má první znělka, kterou já dělal a dle tvého soudu má býti mezi druhými nejpodařilejší; ještě více se mi líbí ale rozložení tebou udělané, na které já bych byl nepřišel. To je směšné věru, psáti a nevěděti, co píšem, ale tak se tuto sám přesvědčuji, o čem já již dávno přemýšlel, že kolikráte básník na ledacos nemyslil, co mu jeho komentator vysoce pokládá; a myslím, že to velmi často se přiházívá, nebo větším dílem jakási krása zřídka chtějícímu v báseň se vnutiti dá, a kolikráte nechtějícímu samoděk, nevědomky se vkrade. Věř mi, já jednal v této prácičce beze všeho plánu, a psal jsem, jak to šlo, a jak rýmy velely; ti tyranové přece tedy jsou někde dobři.“

Mimo to Čelakovský již ihned 21. května r. 1821. Kamarýtovi poslal jednu ze znělek těch, a to spůsobem svým zvláštním, vydav ji za znělku Kollárovu, takže ký potom div, že Kamarýt i znělky, které Čelakovský později mu poslal, pokládal za znělky Kollárovy. Čelakovský totiž, ukončiv svá studia, právě přemýšlel, co by sobě v budoucnosti počíti měl, i položil v čelo dopisu svého Kamarýtovi „místo všeho pozdravení na pochoutku jednu z Kollárových censurou vytrhnutých znělek“, totiž znělku začínající se: „Jak tě vítať slzou čili zpěvem?“, o které zmínka stala se již výše (na str. 477.), a hned za ní svou vlastní znělku tak, jakoby byla také znělka Kollárova.

Znělka ta Čelakovského zněla takto:

Vy, jenž trudné ňádra otvíráte
volněj, bratři, v chrámě přírody;
vy, jenž hojných zlostí zárody
ke své škodě v světě potínáte;
vy, jenž dny a noci povzdycháte,
želejíce lásky neshody;
aneb odkopnuvše mrzké návody,
onu velkou ztrátu se mnou lkáte:
čisté duše! jimžto s nezbednými
losy v zmatku tuto válčiti,
k břehu kroky pospěšte rychlými.
Zde je pevná loď a silné veslo,
kdož by nechtěl v kraj ten plaviti?
Ideál a krása — naše heslo![1])

A jakoby skutečně cizí toliko slova uváděl, Čelakovský píše po té v dopise: „Krása a ideál! — Toť heslo i mé! A což nám jiného zbývá? — Tolik příprav k tomuto bídnému žití, tolik lopotování v tomto bídném žití — a skok — a po všem veta. Tuto pod rouškou tiché noci sedě, přemýšlím o časech minulých a klopotně a strašně myslím na časy budoucí; nebo, příteli můj, nyní se tu i se mnou jedná, k čemu se pro budoucnosť odhodlati mám ...."

Čelakovského „Smíšené básně" vyšly poprvé r. 1822., a Čelakovský věnoval je „Příteli svému" (totiž Kamarýtovi), r. 1830. pak vyšlo „druhé rozmnožené vydání" sbírky této, které věnováno není nikomu a které jest vydáno již pravopisem skladným s „ou" a „v", což učiniti nepodařilo se Čelakovskému r. 1847., jak výše (na str. 596.—598.) vyloženo.

Ve vydání z r. 1822. jest otištěno také několik básní, kterýchžto Čelakovský později neotiskl a které byly potom otištěny teprve r. 1876. v „Národní bibliotéce" ve druhém svazku Čelakovského spisu s touto poznámkou: „Uveřejněné zde básně č. 3.—18. jsou básnické prvotiny Čelakovského. Vyšly tiskem r. 1822. v první sbírce básní nazvané „Smíšené básně" a nebyly v pozdějších sbírkách ani r. 1830. ani 1847. opakovány. Při čtení jich sluší vždy na mysli míti, že pocházejí z péra mladíka dvacetiletého (Čela-

[1]) Znělka tato zní zcela tak i ve vydání z r. 1822., ale ve vydání z r. 1847. jest ve verši prvém „trudná" místo „trudné", ve verši osmém „velkou vlasti" místo „onu velkou" a ve verši čtrnáctém „Sláva" místo „Ideál".

kovský narozen byl r. 1799.), jenž musil literární pouští, jakáž panovala v tehdejším životě českém, samostatně a bez příkladu nějakého raziti si cestu. Uveřejňujeme pak básně ty pouze z této příčiny a k vůli úplnému přehledu literární produkce básníka našeho."

Názvy básní, s touto poznámkou otištěných, jsou: *Vděky M. Z. Polákovi, Svatba, Při víně, Na * *, Ples čarodějnic, Živelník k svému učedlníku, Znělky* (dvě), *Na strom, Na Julii, Jinoch a dívka, Slza, Trojí stesk, U Juliina hrobu, Zajícové, Nenadání* a *Nápisové* (pět). Ale tu nejen že mezi „Nápisy" na místě pátém jest otištěn šestiveršový nápis s názvem „Moderní Músy a Grácie", který r. 1822. otištěn nebyl, nýbrž i jiná ještě chyba vloudila se do oné poznámky. Byly totiž básně „Při víně", „Ples čarodějnic", „Slza", „Trojí stesk" a „Zajícové" otištěny také ještě r. 1830. a vynechány teprve r. 1847., i nebyly tudíž opakovány ani r. 1830. ani r. 1847. pouze tyto: „Vděky M. Z. Polákovi", „Svatba", „Na * *", „Živelník k svému učedlníku", „Znělky", „Na strom", „Na Julii", „Jinoch a dívka", „U Juliina hrobu", „Nenadání" a „Nápisové".

Mimo to ve „Smíšených básních" r. 1822. i r. 1830. Čelakovský otiskl některé plody, které později zařadil jinam. Takž otiskl r. 1822. osm epigrammův a r. 1830. dvacet sedm z oddílu „Kvítí", které jsou r. 1847. v prvém oddíle knihy páté, překlad jedné znělky Petrarkovy, která jest r. 1847. mezi „skládáními cizími" v prvém oddíle knihy šesté, a r. 1822. sedm a r. 1830. patnáct epigrammů, které jsou r. 1847. otištěny v druhém oddíle knihy páté.

Na konec „Smíšených básní" r. 1822. Čelakovský připojil *Přídavek několika přeložení*, a to tyto básně: *Asan aganice* (dle srbského), *Vzpomínka* (dle Vosza), *Hřbitov* (dle Karamzina), *Bajky dle Dmitrieva* a *Nápisové* (celkem 17 dle různých spisovatelů, nejvíce dle Marciála — pět — a dle Götha — šest —); prvé dvě z nich a bajka „Ostrovid a krtek" otištěny nejsou r. 1847., až zase teprve r. 1876. v „Národní bibliotéce". R. 1830. název zní *Přídavek některých přeložení*, a není zde otištěna báseň „Asan Aganice"; [1]) za to tu jest *Amfion, Z Petrarkových sonettů, Legio-*

[1]) Básně té r. 1830. neotiskl ve „Smíšených básních" bezpochyby proto, že ji otiskl r. 1825. v druhém díle svých „Slovanských národních písní" na str. 173.

nista a *Bělosť vší bělosti,* „Nápisové“ pak jsou rozmnoženy tak, že jsou 43 dle Marciála, 5 dle Götha a 10 dle rozličných.

Pátou knihu Čelakovského „Spisů básnických knihy šestery“ činí *Epigrammy,* rejdiště vtipu a satirické vlohy Čelakovského, v němžto hlavně pošetilosť a převrácenosť ve své vlasti nemilosrdně bičuje, které skládají se ze čtyř oddílů; prvý oddíl nazván jest *Kvítí,* v němž obsaženy jsou 62 epigrammy na různé květiny, druhý oddíl nemá zvláštního názvu a začíná se epigrammem *Čeho tu třeba,* znějícím:

Pouhý nápad k epigrammě nestačí,
jemuli nadání cestu neznačí.
Leč nadání opět není dosti,
pakli nenadání k němu nepřihostí.
Posléz i to žádám, ať jest cele
chuti navinulé[1]) nebo zaostřelé.

Celkem jest v oddíle druhém 96 epigrammů, z nichžto jeden i výše (na str. 609.) jsme si již uvedli, a zde buďtež uvedeny ještě tyto pro svůj, vzhledem k dějinám českého písemnictví zvláštního pozoru hodný obsah:

V čem jsme si s Dobrovským podobni.

Epigrammy já po kusích
skládám druhdy i na fidibusích:
Dobrovský zas slovník psával —
slyšte — slyšte! kopa máku!
na kornoutkách od tabáku.[2])

Chmelenskému.

Rozkošných Věnců, Kytek[3]) vonných
že dáváš dívkám na tisíce,
nedivno sice mi; však více
divím se, že tvá libá, laskavá
ženuška proto není žehravá.

---

[1]) navinulý = návinný, nakyslý jako víno.

[2]) K tomu Čelakovský poznamenal: „Chovají se prý jako vzácnosť v Českém Museum. Kýž by se tam i mé poepigrammované fidibusy dostaly.“ — Fidibus = složený pruh papíru k zapálení tabáku.

[3]) Míněny sbírky písní, které Josef Krasoslav Chmelenský s názvy těmi vydal.

Šafaříkovy Slovanské starožitnosti.

Z rubínův, topasův a diamantův,
rumem zařícených,
v kalu pohozených,
tvá umělecká ruka sestavila
a v ryzí zlato upravila
tu korunu. Hle, již ji v jednom líci král
ten nejstarší, a hned nejmladší,
ten nejchudší a nejbohatší
z rukou tvých, Šafaříku! vděčně vzal.

Jungmannův slovník.

Všecky naše potoky i řeky
— věčné buďte jemu za to děky! —
v moře jedno snahou svedl ohromnou.
Směle, prósopisci, již se potápějte,
perly a korály z něho vynášejte;
a vy, zpěvní Argonautové,
šťastným větrem po něm dále plujte,
vlasti zlaté rouno vybojujte.

Dobrá naděje.

Až jen Brit a Francouz o nás budou psáti,
až i k nám je všezvědavosť zavede,
snad nás lépe také budou znáti
tu i onde naši sousedé.[1])

Kromě těchto pěti buďtež uvedeny zde z té příčiny, že vykládají slova mylně vyložená na str. 431. přítomného spisu, také tyto dva epigrammy:

Útěcha.

Až i to, co Shakespeare psal a Göthe,
v sebe přijme hostitelská Léthé[2]),
koj se, Baviuse, nadějí tou nevinnou!
potom zase z ní tvé spisy vyplynou.

---

[1]) K tomu Čelakovský poznamenal: „Jistotně! — dobré aspoň činí se počátky. Tak u př. ať o jiném pomlčíme, poněvadž v Anglii a ve Francouzích všímají sobě Rukopisu kralodvorského, také v knihkupeckém katalogu ve Vídni tištěném četli jsme kdys o něm tato přepamátná slova: Rukopi's Kralodvorsky, d. i. die Königinhofer Handschrift verfasst von Rukopi. — Potud jsme znali jenom pěstouna dítěte toho, nyní víme i kdo otcem jest.“

[2]) Viz poznámku 2. na str. 502.

Druhá útěcha.

Nermutiž se, Baviuse, proto,
míň že máš než jiní čitatelův:
štěstí — pouhé štěstí! — V náhradu ty o to
máš tím více následovatelův.[1])

Oddíl třetí obsahuje epigrammy z Marciála, které jest klásti na prvé místo z básnických překladů Čelakovského, ježto v nich „trefný výraz podán veršem plynným a uhlazeným“ [2]), oddíl čtvrtý z rozličných (Karamzina, Dmitrijeva, Puškina, Izmajlova, Prešérna, Vestonie, Götha, Lessinga, Hauga a j.); v onom jest jich 168, v tomto 38.[3])

Šestou knihu Čelakovského „Spisů básnických knihy šestery“ činí *Anthologie*, která skládá se z dvou oddílův; oddíl prvý obsahuje skládání ruská, maloruská, jihoslovanská, polská a cizí, oddíl druhý cizonárodní písně z jazyků přerozličných, v kterýchžto Čelakovský znal se v tolika, jako málokdo na světě, a po Jungmannovi objevil se býti nejschopnějším překladatelem. Také v této příčině jeví se na Čelakovského účinek Jungmannův. „Jungmann“ — píše jeho životopisec [4]) — „pěstoval se zvláštním zalíbením všecky hlavní literatury slovanské, důležité spisy ve všech jazycích slovanských čítal ve spolku s přátely svými . . . Tato horlivost působila patrně i v mladistvého ctitele jeho, i on jal se studovati se vší horlivostí a důkladností jazyky slovanské a dosáhl ve všech nevšední znalosti.“

Co týče se textu Čelakovského „Spisů básnických knihy šestery“, jak z uvedených na svých místech odchylek[5]) patrno, liší se toliko nepatrně od textu staršího. Co pak týče se vnější podoby jejich, spůsobily původci svému málo radosti, oplývajíce

[1]) Baviusem Čelakovský míní tu tak jako Vergil v 90. verši zpěvu III. „Zpěvů pastýřských“ chatrného básníka vůbec. Nominativ slova toho jest i „Bavus“, i jest dle toho vyložiti slova „Horáce podlé Bava kladení“ na str. 431. a vynechati bezpodstatnou poznámku „Jan Babt. Euseb. Bava... významu“. (Na omyl ten pisatele těchto řádkův upozornil 23. června r. 1885. Josef Černý, professor při gymnasii v Králové Hradci.)

[2]) Primus Sobotka v „Osvětě“, roč. 1877., na str. 305.

[3]) Viz i již na str. 593., 594. a 657.

[4]) Václav Zelený v „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 231.

[5]) Viz na str. 603., 616., 633., 634., 636., 638., 651., 652., 654. a 656. přítomného spisu.

množstvím tiskových omylův, a Čelakovský trpce stěžoval si v té příčině ve svých dopisech. Psaltě z Vratislavi do Prahy na př. 5. března r. 1847.: „Začínám zas s jeremiadou na špatnou korrekturu mých básní. V arších těch, ježto mi posud přislány byly, při běžném jich přečtění přes 50 větších menších chyb nalézám poznamenáno. To bude hezký rejstřík na konci ku ozdobě spisu toho. Již toho věru lituji, že jsem tyto práce své touto cestou v svět pustil, anebo raději s tím docela nepřestal. Zmiň pak se o tom některému z těch našich čelnějších pánův, u př. Palackému neb Jungmannovi. Jsem tím zcela rozmrzelý. A když nyní tolik chyb, ježto se pořád z tištěného sází: jak pak bude dále, až to půjde z psaného! To mi všecku chuť odňalo rukopis mých přísloví, již k tisku připravený, do Prahy posýlati; řaději ho nechám ležeti, a nic s takovým ledabylo vydáváním míti nechci. Při těch prostředcích, jež Matice má, mohla i měla by se o lepšího postarati korrektora. Leč dosť o tom; mrzutoť mi již o tom psáti.“ [1]) Podobně psal 8. května r. 1847.: „Že vydání mých básní nevypadlo tak, jak bych sobě byl přál, snadno z přiloženého zde hříšného rejstříku vyrozumíš, jejž odveď, kam náleží, s tou výslovnou mou žádostí, aby celý list ten tak vysazen byl, jak napsán jest. I v tom ještě u nás bída, že ani korrektorův žádných nemáme, na něž by se zcela spustiti možné bylo. Co já vím, byl v tomto umění někdy u nás pravý mistr Hýbl, jemuž v celé knize sotva jedna chyba proklouzla. Matice by měla o to dbáti, by zas takového získala. Nu což dělať! Snad mi Bůh života do těch dob prodlouží, až bych se ještě jednoho vydání mých básní dočkal. Potom si to zavedeme jináč!“ [2])

Tyto „Spisů básnických knihy šestery“ byly jaksi zrcadlem minulé básnické činnosti Čelakovského, ačkoli ne zcela věrným, protože mnoho básní původních a četné překlady slovanských písní prostonárodních nejsou ve sbírku tu pojaty, z novellistiky pak úplně nic, „což se nejspíše stalo“ — jak soudí jeho životopisec [3]) — „z nějakých subjektivných motivů“. [4]) Teprve v letech 1871.—1880.

---

[1]) Viz v „Musejníku“, roč. 1872., na str. 181.

[2]) Viz tamže na str. 184.

[3]) Frant. Bílý v „Národní bibliotéce“ na str. 557. svazku IV. Čelakovského spisů.

[4]) Mylně tedy řečeno v Kosinově a Bartošově „Malé slovesnosti“ (na

vydány všechny básnické i některé jiné drobné *Fr. Lad. Čelakovského Sebrané spisy* v „Národní bibliotéce“ ve čtyřech svazcích.[1]) Svazek I. obsahuje „Spisů básnických knihy šestery“, o kterýchžto jsme si porozpráveli; přihlédněme tedy toliko k ostatním třem svazkům.

Dříve však nežli přihlédneme k ostatním třem svazkům „Sebraných spisů“ Čelakovského v „Národní bibliotéce“, jest bohužel o svazku I. připomenouti totéž, co výše (na str. 440.—447.) nechvalného řekli jsme o vydání Kollárovy „Slávy Dcery“ z r. 1862. a 1868.[2])

„Vůbec má“ — napsáno jest o tom nedávno[3]) — „Čelakovský zvláštní neštěstí. Výtečné jeho „Ohlasy“ nikým dosud nedostižené, „Růže stolistá“, která podnes drží jedno z nejpřednějších míst mezi poetickými spisy toho druhu u nás, vytištěny jsou všeho všudy třikrát, poprvé r. 1829. „Ohlas písní ruských“, r. 1840. „Ohlas písní českých“ a „Růže stolistá“, podruhé v souborném vydání „Čelakovského Spisů básnických knihách šesterých“, které vyšly jakožto čís. 8. „Novočeské bibliotéky“, vydané nákladem Českého Musea r. 1847., a po třetí po dlouhé přestávce r. 1871. u Kobra[4]) v „Národní bibliotéce“. A tu když po dlouhé době

---

str. 332. vydání třetího), že r. 1847. vyšly „sebrané“ básně Čelakovského. V Jirečkově „Anthologii“ a v Tieftrunkově „Historii literatury české“ (v druhém i třetím vydání) zase vydání Čelakovského básní z r. 1847. není vůbec ani připomenuto.

[1]) Svazkem čtvrtým, vydaným r. 1880., Čelakovského spisy v „Národní bibliotéce“ jsou ukončeny, i není řečeno tedy správně v třetím vydání Tieftrunkovy „Historie literatury české“, vyšlém r. 1885. a vypisujícím dějiny českého písemnictví do konce r. 1881., na str. 109., že „básnická díla Čelakovského vydávají se v Bibliotéce národní“.

[2]) Jest i ještě připomenouti, že to, co řečeno jest na str. 440.—447.) jest řečeno velice mírně a že jmenovitě vydání „Slávy Dcery“ z r. 1868. tak hanebně jest pořízeno, že téměř ani jediná znělka není, v které by nebylo hrubých omylů tiskových, a to namnoze takových, že smysl jimi jest úplně porušen a zcela nesrozumitelným učiněn. (Ostatně viz i druhou polovinu prvé poznámky na str. 570. spisu přítomného.) — Podobně hanebně vydán i „Výklad“ k „Slávy Dceři“, což již i na str. 551., ale také příliš mírně jest připomenuto.

[3]) Viz článek Ant. Krondla „Tekst básní Fr. Lad. Čelakovského ve vydáních a otiscích novějších“ v „Listech filologických a paedagogických“, roč. 1881., na str. 101.—114.

[4]) Nelze nepoznamenati zde, že vůbec starším spisům, znova nákladem knihkupectví I. L. Kobra v Praze otiskovaným, bývalo a nyní zase jest pra-

čtyřiadvaceti let zas jednou podávají se českému obecenstvu básnická díla nejpřednějšího básníka z prvních dob ožilé naší literatury v bibliotéce, která podává výběr prací čelnějších spisovatelů československých, v jaké formě se to stalo! Zpozorovav náhodou na několika místech, že vydání Čelakovského v „Nár. b.“ se různí od vydání musejního, ačkoli již podlé těch několika míst jsem poznal, že vydání „Nár. b.“ není spolehlivo, ježto čtení jeho na první pohled jevilo se proti matičnému vydání čtením nesprávným, přece, chtě zevrubně poznati, jak se má k sobě toto dvoje vydání, srovnal jsem texty „Růže stolisté“ a obou „Ohlasův“. I užasl jsem nad tou silou odchylných míst, která jsem shledal na těch asi 190 str. „Nár. b.“ malé osmerky (kdežto celé „Knihy šestery“ mají stránek 467) nemluvě o menších odchylkách, jako o dělidlech a j. I poznal jsem ovšem hned jak po stejném spořádání látky, tak zvláště po některých společných chybách, že vydání „Nár. b.“ jest otisk vydání musejního, a to otisk velmi nesprávný, úchylky ty že jsou chybami tiskovými, vzniklými při tomto otisku — obyčejně již sám smysl ukazoval, které čtení jest pravé, když totiž čtení „Nár. b.“ nepodávalo dobrého smyslu — vydání musejní naproti tomu že jest spolehlivo a s velikou pečlivostí prohlédnuto nejen od toho, kdo tehda v Praze obstarával korrekturu (Čelakovský té doby, jak známo, byl ve Vratislavi), nýbrž i od samého autora; svědčí o tom seznam „chyb v tisku a jiných omylů“ na konci přidaný. . . Chtě zvláště seznati, které jest pravé znění aspoň hlavních děl nejpřednějšího klassika mezi staršími našimi poétami doby novější, a mysle, že přece žádoucno jest, aby mladší generaci podány byly plody jeho ve formě přesné, aby jej poznala a zamilovala si podlé zásluhy, tak jako se v něm kochávali starší vlastencové (čemu by ovšem poslouženo bylo lépe výborem básní lepších, nežli vydáním souborným), srovnal jsem také starší texty . . . Co

---

málo péče věnováno, by byly otištěny správně. Vyšloť nákladem knihkupectví tohoto netoliko ledabylé vydání Kollárovy „Slávy Dcery“ r. 1862. a 1868, nýbrž i na př. „Spisy Mil. Zdir. Poláka“, které také velmi ledabylo vydány, o čemž viz již i v „Osvětě“, roč. 1874., na str. 811., a nyní „Národní bibliotéka“ vychází — bez redaktora! Takový nešvár v písemnictví věru jest jen u nás možný. Zdá se, že tak, jako v památkách ze staré doby českého písemnictví naděláno jest pozdějšími opisovači chyb všelijakých, totéž i v písemnictví našem nynějším má následovníky.

jsem nalezl, podávám tuto za tím účelem, abych přispěl ku konečnému ustanovení textu aspoň hlavních prací básnických Čelakovského, a zvláště, abych dokázal, kterak nedostatečno jest vydání jich v „Národní bibliotéce", a tudy, kterak potřeba vydati je znovu v otisku veskrze přesném a spolehlivém . . ."

Slova ta jsou napsána jen o I. svazku spisů Čelakovského v „Národní bibliotéce", vyšlém r. 1871. Správně pak vydána „Růže stolistá", „Ohlas písní ruských" a „Ohlas písní českých" v „Ústřední knihovně"; „Růže stolistá" kromě toho péčí Fr. Zákrejsa vydána též o sobě r. 1884. ve vydání kritickém. Též ostatní tři svazky „Sebraných spisů" Čelakovského v „Národní bibliotéce" jsou celkem správně a namnoze velmi pečlivě vydány od Zákrejsa v letech 1876.—1880. [1])

Svazek II. „Sebraných spisů" Čelakovského obsahuje „Spisů veršem i prósou knihu sedmou i osmou", a činí knihu sedmou sedm oddílů, totiž epigrammy *Nové kvítí, Nové epigrammy, Nové*[2]) *smíšené básně, Dodatek k Anthologii, Selanky, Literatura krkonošská* a *Patrní dopisové nepatrných osob,* knihu pak osmou devět oddílů, totiž *Písně velikoruské, Maloruské dumky, Písně polské, Písně srbské, Písně chorvátské, Písně bulharské, Slovinské písně, Prostonárodní písně Slovanův v Lužici dolní a Litevské národní písně.* Tu a tam redaktor „Národní bibliotéky" připojil některé vhodné poznámky, z nichž o jedné zmínku již učinili jsme si na str. 656. a 657.

Oddíl IX. knihy osmé *Litevské národní písně* Čelakovský vydal o sobě r. 1827.[3]), přeloživ je z původního jazyka; dřívějších osm oddílů má společný název *Slovanské národní písně.* Čelakovský totiž vydal, jak již shora dvakráte (na str. 347. a 590.) bylo podotčeno, r. 1822. prvý díl „Slovanských národních písní" s předmluvou, která také jest otištěna v „Národní bibliotéce";[4]) druhý díl

---

[1]) Svazek I. Čelakovského spisů v „Národní bibliotéce" vyšel, pokud Zákrejs ještě redaktorem jejím nebyl. Škoda pak jest citelná, že r. 1884. Zákrejs redaktorem „Národní bibliotéky" jakož i též „Ústřední knihovny" býti přestal.

[2]) Tak vzhledem k prvým dvěma oddílům jsou nazvány případně v „Obsahu"; ve spise samém místo „Nové" jest „Některé".

[3]) V Jirečkově „Anthologii" ve všech pěti vydáních svazku III. jest udán chybně rok 1823.

[4]) Jest otištěna také na str. 349.—351. přítomného spisu.

téže sbírky vydal r. 1825., třetí r. 1827. Všechny tyto tři díly obsahovaly netoliko množství národních písní českých, moravských i slovenských, než i původní teksty písní jinoslovanských, což vše ve vydání v „Národní bibliotéce“ jest pominuto, takže jsou tu uveřejněny pouze překlady národních písní jinoslovanských, které v oněch třech sbírkách byly otištěny, jsouce doplněny dalšími, od Čelakovského do rozličných časopisů podanými překlady.

Jest i připomenouti, že r. 1827. Čelakovský připojil na konec k „Litevským národním písním“ také překlad „pověsti staroruské“ *Potok Michajlo Ivanovič*, kterou počat jest nyní v „Národní bibliotéce“ oddíl I. knihy osmé, a to tak, že ji vně zcela oddělil od oněch; netoliko že stránky začato znova od jedničky, ale jest i vytištěna kursivovou latinkou, kdežto „Litevské národní písně“ vesměs švabachem.

Co týče se oddílů knihy sedmé, epigrammy „Nové kvítí“ byly prvně otištěny v „Musejníku“, roč. 1850. a roč. 1852.,[1]) a jest jich 70; uvedeny zde z nich buďte tyto dva, otištěné prvně r. 1852.:

Abecedník.

Zlá bylino, kde si rostoucí za zemí třidevátou,
cos po Slovanstvu posud ty psoty natropila![2])

Válečné květiny.

(K. Vinařickému.)

Za tvé „Zbroj a muže —“[3]) chudý botanik ti posýlá
z válečných kvítkův ten věnec upletený.
Máš tu mečík ostrý, královské máš tu kopíčko,
(braň se vlkům!) i šišák máš se dračí tu hlavou.

Oddíl II. knihy sedmé, obsahující „Nové epigrammy“, jichžto jest 22, začíná se tímto epigrammem:

---

[1]) R. 1850. jsou otištěny s názvem „Kvítí“, r. 1852. s názvem „Nové kvítí“.

[2]) K tomu Čelakovský poznamenal: „A nejhorší jest to, jak J. Sv. Presl ve svém Všeob. rostl., str. 887. zřejmě dosvědčuje, že „kvete pořád“. Latině slove Abecedaria anebo Spilanthes acmella (plamatka abecední).“ — Epigrammem tím Čelakovský naráží na pravopisné hádky.

[3]) Slovy těmi začíná se překlad Vergiliovy „Aeneidy“, který Karel Alojs Vinařický r. 1851. tiskem vydal.

Padesátka z mé tobolky.

Co kdo mi půjčil, tuto jemu vracím,
a věřitelům s úrokem
zde touto bankovkou své dluhy splácím.

K epigrammu tomu Čelakovský připojil „Etymologické poznamenání“, které zní: „Někteří myslí, že slovo „bankovka“ od cizího „banco, bank“ pochází. Já však, aspoň v některých případnostech, raději od našeho „bančiti“ slovo to bych odvozoval.“ Aby pak epigrammu tomu i poznámce k němu bylo rozuměno, jest o něm učiniti zmínku podrobnější. Čelakovský, byv zbaven roku 1835. redakce „Pražských novin“ i professury při universitě a jsa pronásledován rozličnými trampotami, osudem bičován, ve vlastní své vlasti odstrkován, zalíbil si tehda hlavně básnictví satirické a ulehčoval sklíčené mysli své přečetnými a neobyčejně ostrými epigrammy. Ký však div, že, jsa takto roztrpčen, počínal si při tom jinak, nežli slušelo se tak jemnému jindy básníkovi, a „že“ — jak již výše (na str. 594.) řečeno slovy cizími — „vycházel někdy ve svých satirických bojech z mezí slušných krotkosti a uhlazenosti mravův našich“. A tak stalo se, že složil na své nepřátely a nepříznivce skutečné i domnělé padesáte epigrammů, které r. 1837. chtěl uveřejniti v „Musejníku“, jsa právě na čas jeho redaktorem, a to s názvem „Padesátka z mé tobolky“; prvým z epigrammů těch byl epigramm, jejž otiskli jsme si s názvem tímto. Epigrammy ty prošly censurou, ba byly již i vytištěny, když zpráva o nich dostala se mezi tehdejší literáty, kteříž ihned spůsobili, že sazba epigrammů byla rozmetána a vytištěné již epigrammy potlačeny. I nebyl v „Musejníku“ z epigrammů těch otištěn žádný, a bylo jich 41 otištěno teprve r. 1847. mezi „Epigrammy“ v druhém oddíle páté knihy „Spisů básnických knihy šestery“. Čelakovský podal je tenkráte bezpochyby opětně všechny do censury, ale censor jich všech nepropustil, čehož však Čelakovský nelitoval, napsav 24. května r. 1846. Václavu Staňkovi ve příčině té toto: „O vymazané epigrammy mně není žel; bylyť jsou k tomu určeny, aniž bych se byl horšil, třeba by i více těch hříček se bylo vyhodilo.“[1]) Mezi epigrammy z oné „Padesátky“ r. 1847. otištěnými jsou též epigrammy, které jsme si výše (na str. 658. a 659.) otiskli, a 9

[1]) Viz v „Musejníku“, roč. 1872., na str. 39.

epigrammů vynechaných r. 1847. jest otištěno v „Národní bibliotéce“ s jinými ještě 13, z nichžto poslední dva jsou opatřeny poznámkou: „O těchto dvou epigrammech poznamenáno v pozůstalosti Čelakovského, že jsou jeho poslední,“ a znějí takto:

Díš: nechže by o Boha lidé málo dbali,
jen když by vroucně o ctnosť a šlechetnosť stáli.
Hlupec praví: Nech sobě zdroj v horách vypráhne,
jen když do města voda po trubách se táhne.

Nač mi ty divné čáry, kruhy, obdýlníky —
tázal se mistra žáček, nač ty úhelníky?
Že potřebny jsou, synu, musíš nyní věřiť;
nač jich třeba, pochopíš, až svět počneš měřiť.

Oddíl III. knihy sedmé, obsahující „Nové smíšené básně“, z nichž o některých již učinili jsme si zmínku (na str. 656. a 657.) a mezi nimiž i jsou kromě jiných tyto básně: *U hrobu Josefa Chmelenského, Náhrobní nápis Marii Antonii, Zpěv u hrobu slečny Johany Jungmannovy* a epigramm *Karlu Vinařickému,* znějící:

Před lety Tvé duše hlas sladký v mé povzbudil ohlas.
Sešli se pak v souhlas — v souhlasu věčně budou.

Oddíl IV. knihy sedmé, obsahující „Dodatek k Anthologii“, skládá se z dvanácti básní, přeložených z různých jazykův.

Oddíl V. knihy sedmé obsahuje „Selanky“, jichžto jest 9 a jsou vesměs složeny řečí nevázanou. Tři z nich otištěny byly v almanachu „Dennici“ na rok 1825. a čtyři v „Musejníku“, roč. 1829.; ostatní dvě vydány na světlo prvně teprve v „Národní bibliotéce“. Nesou se týmž idyllickým rázem, o kterém promluvili jsme si na str. 83.—90.

Oddíl VI. knihy sedmé obsahuje „Literaturu krkonošskou“, připomenutou již i na str. 592. a 594.

Oddíl VII. knihy sedmé tvoří „Patrní dopisové nepatrných osob“, otištění poprvé v „Musejníku“, roč. 1830., s poznámkou „Sebraní a vydávaní někdejším spisovatelem krkonošské literatury“, a jsou také namnoze téhož účelu a rázu jako „Literatura krkonošská“, jenže jsou satirickým románem.

Svazek III. „Sebraných spisů“ Čelakovského obsahuje „S p i s ů p r ó s o u k n i h u d e v á t o u a ž d v a n á c t o u“, a jest o něm pro-

mluviti v oborů novellistickém a částečně také v oboru básnictví dramatického.

Svazek IV. „Sebraných spisů“ Čelakovského obsahuje „Spisů prósou knihu třináctou až patnáctou s přídavky“, a činí knihu třináctou Waltera Scotta *Panna jezerní*, báseň o šesti zpěvech z anglického přeložená, knihu čtrnáctou *Různé překlady z neslovanských jazykův* a knihu patnáctou *Některé vědecké články a Posudky a drobnosti*. Na konci svazku IV. jsou „Přídavky“, zejména ke smíšeným básním, nalezené v jeho pozůstalosti, a „Životopis Fr. Lad. Čelakovského“ od Frant. Bílého.[1])

O „Panně jezerní“ v dopisech Čelakovského jest učiněna prvá zmínka 14. listopadu r. 1823. v dopise Josefu Vlastimilu Kamarýtovi, a to tato: „Nic jsi nečetl ještě od Waltera Scotta? Nejnovější anglický básník, ale jaký to romantik! pravý to Ossian našich časů! Já četl od něho v polském přeložení: Pani Jeźiora v 6 zpěvích.“ V brzce po té Čelakovský jal se již i překládati ji do češtiny, neboť o rok později, totiž 11. listopadu r. 1824. psal Kamarýtovi toto: „Nečetl jsi nic z Walter-Scottových spisů? — Mám právě doma přepsaný jeden zpěv od jistého známého českým přeložením, který bych ti někdy k přečtení poslal. Nechce jej však vydati, až prý bude všech 6 zpěvů přeloženo.“ Tento „jistý známý“ jest dojista Čelakovský sám; zažertovalť si, jak z jeho dopisů zřejmo, s Kamarýtem podobně několikrát,[2]) a že to překlad jeho, vysvítá také ze slov dopisu následujícího: „Kdybych budoucně prázdné, listy měl posýlati, slovesným[3]) nenaplním nic, aspoň ne tak brzy a Scottem zcela ne; nemusilť ti jíti pod fousy, an mi o něm ani slovem se nezmiňuješ, an to bych zvláště rád tvůj úsudek byl slyšel, — nyní jej můžeš podržeť za sebou.“ Zcela určitou zmínku, že sám jest překladatelem, činí v dopise ze dne 20. ledna r. 1825.: „Scott arci orig. ve verši, však rady té uposlechnouti nemohu, bych jej též veršem překládal; jazyk anglický, zvláště Scottův, tuze stručný, a to nejde tak v českém, leda bych chtěl Nescotta vytvořiti, jakož mám před sebou německé přeložení veršem, kde koli-

[1]) Kolovala pověsť, že p. prof. Bílý píše zevrubný životopis Čelakovského. Kéž neustane a brzo jej vydá tiskem!

[2]) Příklad toho podobný připomenuli jsme si na str. 655.

[3]) Míní tím říci, že k dopisu nepřipojí žádného plodu slovesného, t. j. žádné své básně.

krát myšlénky přicházejí, o nichž se Scottovi ani nesnilo, a mnoho pěknějších vypuštěno. Krom toho by mne rým tuze vázal a bez rýmu to zhola nejde, leč by tu zas byla prósa. Já se raděj držím překladatele polského Szenkiewicza, který též prósou překládá (nyní jak v novinách stojí) již 4tý román na polský jazyk. Jest však mnoho zpěvů mezi tím, které i já veršem překládati míním." A podobně stěžoval si do nesnází s překladem tím i později; 26. června r. 1825. psal Kamarýtovi: „Ze Scotta bych ti též něco poslal, ale nevím, kde jsem zůstal, a s 2hým zpěvem ještě nejsem na konci. Jde to zdlouha. Někdy není chuti, a jindy času."

Dokončil pak Čelakovský překlad „Panny jezerní" r. 1827., jak již výše (na str. 592.) připomenuto, a vydal jej tiskem o sobě r. 1828. Tím, že kromě některých částí pořídil jej řečí nevázanou, překlad ovšem nemálo si usnadnil. Ale nevázaná řeč ta různí se velice od obyčejné řeči nevázané, jsouc nevázanou řečí básnickou ve stupni nejvyšším. Vázanou řeč originálu hleděl nahraditi vzletem, horováním, povznášejícím se nad všednosť běžného spůsobu řeči nevázané. I uvedl tím Čelakovský do písemnictví českého zcela nový druh řeči nevázané, a ačkoli nezdařilo se mu to měrou náležitou, protože řeč ta namnoze unavuje svou nepřirozeností, přece překlad uvítán byl všude velmi příznivě. Ba Kamarýt vyjádřil se k Čelakovskému v dopise ze dne 8. května r. 1828. o přeložené básni té docela takto: „Ač není přeložena veršem, přec taková sladkosť a hladkosť, že málo našich básní mohou se ní vykázati." Hned však, jakmile překlad vydán, ozývaly se také stížnosti proti němu, jak Čelakovský psal Kamarýtovi 6. září r. 1828.: „Ondyno mi přišlo do rukou psaní jednoho z lepších Čechů a též literatora, který Pospíšilovi píše a si ztěžuje, že v „Panně jezerní" mnoho neznámých a těžších slov nalézá, což mi nemilo bylo, neboť jsem se poněkud schválně vyhýbal tomu; ale kdož to ví, co tomu neb onomu neznámo jest."

Originál „Panny jezerní" vydán poprvé r. 1810., a Scott získal si jím svrchované slávy v oboru romantické epiky. Jesti to epická báseň pastýřská rázu romantického o šesti zpěvích s kratinkým předzpěvem a dozpěvem; zpěv prvý má název „Lov", druhý „Výspa", třetí „Hotovosť", čtvrtý „Věštby", pátý „Boj" a šestý „Strážnice". Ke všem zpěvům připojeno na konec několik poznámek, které Čelakovský poněkud rozmnožil.

Předzpěv skládá se z tří sloh, z nichžto prvá zní:

Severní harfo! ó, jaks dlouho truchnivěla
na jilmu, kde Fillanův zdroj své proudy valí,
tu, kde tvá ku posledu tichá píseň zněla,
a větrem provívané struny rokotaly,
než kadeře závistné břečtanu je spjaly.
Aj! bory, řeky, žídla kolem tebe zvučí.
Tvéliž jen sladké znění věky pochovaly?
Či bohatýrské srdce více nerozhlučí
tvůj hláhol, ani pannu v pláči nepoučí?

Zpěvu prvého prvé tři odstavce znějí takto:

1.

Jelen napojiv se u večer do vůle v toku Monanském, v němž pohrávala luna, ustlal své lože půlnoční v pustých Glenartnu leštinách, a kdy slunce červené ohně metalo po vrcholích Benvoirlichu, již jekotné psů krvolačných štěkání se rozléhalo v úžlabinách skalních, a v podálí slyšeti temný rohů zvuk s dupotem koňským.

2.

Jako vůdce, an slyší stráže hlas: „Do zbraně, nepřítel stýká zdi!“ rychle se vzchopil z lože vřesového parohatý vladyka pouště. Ale dříve, než se vydal v útěk, otřásal s sebe rosu, a podoben jsa bohatýru hrdému pod ozdobnou lebkou, vztýčil rozvětvenou korunu k nebi, tu pohlídaje v údolí, tu větře po vzduchu čerstvém, tu na štěkot poslouchaje, jenž blížeji s lovci se přiháněl. Uhlédna pak hubitele prvního, bujným vyrazil z houštiny skokem, a napřaženým letem ubíhal svoboden v širopusté lada Uam-Varské.[1])

3.

Zaričel jej shledna dav nástopný — probuzené skály, úvaly a jeskyně rázem pomíšenou hlaholily odpověď. Štěkot psů sterých, podkov v podálí dupotání, a veselé znění trubek lesních s hlasy sterými se snoubilo v pokřiku. Lovců volání, praskot a divoký ryk nedal oddechu ozvěnám na Benvoirlichu. Ubíhaly srny před hlukem; danělé ve svých se skrývali peleších; a sokol z vysokého hnízda metal zdivočené pohledy, pokud nepohltila dolina bouři, unesenou z okolí bystrých jeho zraků. Zpovolna umlkalo pohřimování po slujích a stráních, a hluboké posléz zmlknutí usedlo na osamělých lesích a mračných pahořinách.

---

[1]) Uam-Var, hora severovýchodně ode vsi Kallender v Menteitě ležící, znamená tolik, co velká roklina neb jeskyně. Zde podlé pověsti jakýsi obr před věky bydlel; v posledních časech byla tu skrejš lotrů a loupežníků, teprv o polovici minulého století odtud vypuzených. (Poznámka z překladu Čelakovského.)

Dozpěv skládá se také jako předzpěv z tří sloh, z nichžto prvá zní:

S bohem, severní harfo! den v horách umírá,
v soumraku blednou nachem oplývané chlumy,
zvěř polovidná na sen v pelech se ubírá,
světlušky ojiskřují v boru pusté rumy;
vstup na svůj jilm čarovný! kde lesů se šumy
a zdrojů romonění ke tvým strunám shlučí;
spoj s přírody nešporem divoké své dumy,
kdy důčela pastýře od stavadel zvučí,
neb roj včelek domácích po večeru vučí.

Z ukázek těchto dostatečně patrno, že překlad Čelakovského není zdařilý měrou náležitou a že zejména byla též oprávněna připomenutá výše (na str. 669.) stížnosť ve příčině „neznámých a těžších slov“. Jinak však „Panna jezerní“ honosí se přemnohými velmi vynikajícími vlastnostmi chvalnými. Povahy osob v ní vystupujících jsou sice neurčitě nakresleny, ale neurčitosť ta nahrazena jest okouzlujícím půvabem nádherné krajinomalby jakož i veselou náladou a rozkošnými dobrodružstvími, což vše vroucně a úchvatně vylíčeno. Velmi důmyslně také jsou tu postaveni polodiví horalové proti uhlazenému a rytířskému dvoru krále Jakuba V. neboli spíše proti rytířstvu vůbec. Děj básně trvá pouze šest dní, místo, v němžto se odehrává, jest poměrně obmezené i počet osob jest skrovný, ale vše vane životem čilým. Zejména pak vše zračí se přesnou pravděpodobností a skutečností. Každá skála, každý záchvěv jezera, každá stezka horská i každý čin osob súčastněných svědčí, jak básník svým názorem o všem se přesvědčoval. Kromě toho jest znamenati všude ve všem ráz aristokratický, prozrazující smýšlení přívržence strany královy.[1])

Mezi „Různými překlady z neslovanských jazykův“ jest na prvém místě zpěv Ossianův *Karthon*, který Čelakovský prvně otiskl v „Poutníku slovanském“, roč. 1826., a mimo to jsou tu rozličné drobné práce novellistické, a to vše řečí nevázanou. Zpěv onen

---

[1]) Čelakovský dva výtisky „Panny jezerní“ poslal i do Anglie, jeden Bowringovi, druhý Scottovi samému, který mu z Londýna přívětivým dopisem poděkoval. (Dopis ten jest otištěn v anglickém originále na str. 27. Hanušova spisu o Čelakovském.) — Článeček „Walter Scott“ Čelakovský napsal do „České včely“, roč. 1834., který jest otištěn i ve čtvrtém svazku Čelakovského spisů v „Národní bibliotéce“ na str. 435.—438.

Ossianův jest přeložen skoro touže nepodařenou řečí nevázanou jako „Panna jezerní“; začíná se takto:

Hláhol pověstí dávnověkých! Udání z časů bývalých!

Romonění tvých proudů, ó, Loro! pominulosti zbuzuje památku. Jemně doráží k uchu mému susení lesů Garmallarských! Zříšli, Malvíno, temeno skály na pustině? Zletilé sosny se sklánějí se šíje její, skrovné obnoží se zelená, lesní kvítí po skále roste, kolébajíce své bělavé hlávky u větru; osamělý bodlák roztřásá bradu sestárlou, a dvou kamenů do půl propadlých viděti čela mechem porostlá. Prchá z místa toho zvěř horská, spatřujíc šerého ducha na stráži. Tamť, Malvíno! bohatýrů odpočinek na skrovné rovni skalní.

Hláhol pověstí dávnověkých! Udání z časů bývalých!

U prostřed svých tisíců kdo se to béře z vlasti cizinců? Paprslek sluneční před ním se line tokem jasným; vlasy jeho rozchvívá vítr z domácích pahorků. Tvář jeho jest odvrácena bojům. Poklidem zírá jako večerní osvěta s západních červánků, na utichlé doliny Konské. Komhalovec to král slavných činů! patře v radosti na své pahorky tisíci hlasů povstati káže: „Prchli jste synové cizokrajní! běžíce po polinách vlastních . . .“

Kniha patnáctá náleží do oboru písemnictví vědeckého neboli náukového.

„Přídavky“ na konci svazku IV. „Fr. Lad. Čelakovského Sebraných spisův“ obsahují *Kvítí trhané na rozličných cestách,* které bylo otištěno v „České včele“, roč. 1835.; jsou to rozmanité aforismy prostomluvou i veršem, vyňaté a přeložené z rozličných spisovatelův, a svědčí o veliké sečtělosti Čelakovského jakož i o velmi bystrém důvtipu, čehož dokladem stoj zde hned druhý z nich, zasluhující, by byl bedlivě promyšlen zejména též od nynějších kritiků českých:

Kdo kárati chce spisovatele některého za špatné jeho literní plody, ovšem mnoho smělosti potřebuje k tomu; ale mého dle mínění mnohem více udatnosti potřebí jest tomu, kdo chváliti zamejšlí dílo zasluhující pravdivou pochvalu. (Snáze s důvodem vady vytýkati nežli s důvodem chváliti.)

Kromě „Kvítí“ jsou tu *Závěrečné dodatky k básním* s touto poznámkou: „Verše tyto nalezeny byly posledně v pozůstalosti Čelakovského a k vůli úplnosti zde se připojují.“

Takto probrali jsme si všechny básnické práce Čelakovského, pokud náležejí do oboru, o němžto promlouváme, totiž do epiky a lyriky.[1]) Nyní podáme si ještě úvahu společnou o veškeré té probrané básnické činnosti Čelakovského, o jejím významu a o její ceně vniterné.

---

[1]) O Čelakovského pracích promluvíme si ještě také v oboru novellistickém a dramatickém jakož i v oboru písemnictví vědeckého neboli náukového, a to zejména v oboru jazykovědném, literárnědějepisném a bohoslovném.

Vyložili jsme si výše (na str. 579.—585.), že básnický duch Čelakovského vytryskl ze tří pramenů, totiž ze styku jeho s Jungmannem, ze záliby v Göthovi a v prostonárodních písních českých i slovanských vůbec. Kromě těchto tří pramenův účinkovaly vytvořiti poésii Čelakovského ještě mohutné i vydatné živly jiné, z nichžto připomenuli jsme si jmenovitě jeho vlastní básnickou individualitu a poměr ke Kamarýtovi (na str. 585.), nespokojenosť s tehdejšími českými poměry literárními i společenskými (na str. 592. a 594.), epigrammy Martiálovy (na str. 593. a 594.), milostný poměr k Marii (na str. 599.) a Kollárovu „Slávy Dceru" (na str. 600.). I povšimněme si těchto pramenův a živlů, vytvořivších básnické plody Čelakovského, nyní ještě také vzhledem k společné úvaze o plodech těch.

Že Čelakovský tak velice oblíbil si Götha, z toho mimo jiné vyplynul mu týž užitek jako Kollárovi, o němžto zmínili jsme se v té příčině na str. 363. K tomu pak jest uvésti si hlavně na paměť i to, co řečeno jest o učiteli Göthově Herderovi na str. 342. Prospěltě Göthe Čelakovskému netoliko tím, že z básníků německých byl na prvém místě mezi těmi moderními básníky, jejichž účinkem byly zdokonaleny u nás názory o umělém básnictví, ale také tím, že právě byl žákem Herdera, jenž ukázal prvý na písně prostonárodní jakožto na pramen opravdivého básnictví, což účinkovalo i na básníky české, takže písní prostonárodních počato si všímati též u nás. Tím i jsou vysvětlitelny Čelakovského zmínky o Herderovi, které jsme si otiskli na str. 584.

Přihlédnemeli nyní k nejhlavnějším třem Čelakovského pracím básnickým, totiž k „Ohlasu písní ruských", „Ohlasu písní českých" a „Růži stolisté", znamenáme již i ze slov Čelakovského samého, připojených k „Ohlasu písní ruských" a otištěných na str. 627. přítomného spisu, že podnět k „Ohlasu" tomu daly Čelakovskému písně prostonárodní vůbec a ruské zvláště. Jeví se nám tu tedy nový živel, účinkující na básnického ducha Čelakovského, jeho láska k Rusku, k čemuž opětně Jungmann přispěl dojista nemálo svým smýšlením slovanským. Takž ukazují se nám základní tři prameny básnického ducha Čelakovského: Jungmann, Göthe a písně prostonárodní!

Co týče se Jungmanna, o vroucí lásce jeho k národům slovanským zmínili jsme se na str. 127. Čelakovský pak, seznámiv

se před tím se spisy Herderovými, dýšícími neobyčejnou spravedlností ke Slovanstvu a prorokujícími mu i stkvělou budoucnosť, jal se učiti se jazykům slovanským již v Linci a zamiloval si jmenovitě ruštinu, takže pomýšlel odebrati se na Rus, o čemž promluvili jsme si již na str. 578., a budiž dodáno k tomu zde, kterak Čelakovský ještě 2. února r. 1820. přiznal se Kamarýtovi v dopise, že neumí rusky, ale již 20. dne téhož měsíce psal mu: „Četl jsem též tyto dni ruské básně Ivana Dmitrieva s německým přeložením, aj jaký to lyrický duch!“ a připojil k tomu čtyři verše rusky na ukázku.[1]) Lze tudíž ovšem domnívati se právem, že Jungmann kterého Kollár nazval „srdcem všechněch Slávů“ [2]) a který, jak na svém místě řečeno (na str. 127.), hleděl i jiné vlastence své lásce k národům slovanským získati, také na Čelakovského v té příčině působil, a to tím spíše, když Čelakovský již i sám Slovany obírati se počal. Ostatně Čelakovský zmiňuje se též o tom ve svých dopisech ze dne 29. listopadu r. 1822. a ze 20. ledna r. 1825. z nichžto v prvém píše, že nepochybně dá se také každý úterek vynajíti v Jungmannových přednáškách o filologických věcech slovanských, a v druhém, že pohovořil si s Jungmannem o naší Slavěnce, což uvedli jsme si na str. 580. a 581.

Prostonárodní básnictví ruské jakož i básně Göthovy spůsobily také, že vlastní jádro v poésii Čelakovského jest epika,[3]) která má převahu jak u Götha tak i v prostonárodním básnictví ruském. A protože tyto dva živly velice mocně opanovaly básnického ducha Čelakovského, proto též „Ohlas písní ruských“ jest z básnických prací Čelakovského nejzdařilejším. „Básník s převážným směrem lyrickým nikdy by nebyl býval s to, aby nám podal takové stkvosty poésie výpravné, jakými jsou Ilja Volžanin, Čurila Plenkovič, Veliký ptačí trh, Vězeň atd. v Ohlase písní ruských anebo Toman a Sňatek v Ohlase písní českých.“ [4])

Kromě prostonárodního básnictví ruského i prostonárodní písně srbské naladily svým rázem epickým poésii Čelakovského. Studovalť i srbské písně Čelakovský horlivě, chtě, jakž i již na str. 650. jsme si připomenuli, vydati též „Ohlas písní srbských“, a prosto-

[1]) Jak zalíbil si ruštinu, toho doklad viz i na str. 600. přítomného spisu.
[2]) V znělce 117. zpěvu II. „Slávy Dcery“.
[3]) Viz i již na str. 633. jakož i v „F. L. Čelakovského listech“ na str. 243.
[4]) Ferd. Schulz v „Osvětě“, roč. 1877., na str. 468.

národní písně srbské „příslušní soudcové jednohlasně pokládají za nejryzejší a nejkrásnější ze všech slovanských“[1]).

Co týče se „Růže stolisté“, možno již vzhledem k tomu, co řekli jsme si na str. 600., domnívati se, že prvý oddíl „Růže stolisté“ Čelakovský zbásnil za dojmu prvých tří zpěvů Kollárovy „Slávy Dcery“.

Že pak skutečně Kollár mocně působil na Čelakovského, vyznal i sám Čelakovský veřejně, posuzuje „Slávy Dceru“ v „Musejníku“, roč. 1831., těmito slovy: „Mně pro své neobyčejné vnady a z mnohých též zevnitřních poměrů, tak drahou společnicí se stala Músa Kollárova, že po tolikeronásobném s ní obcování po tu dobu nelze jináče nežli s plným a celým srdcem, jako na tváři nejspanilejší milenky utkvělým okem, více pociťovati všecky vděky její, než vydávati se o nich v rozumování.“

A ještě případněji vzhledem k „Růži stolisté“ Čelakovský vyslovil se o „Slávy Dceři“ již 18. srpna r. 1830. v dopise Kamarýtovi, v němž podává mu zprávu, že zamiloval se do nějaké Pražky, a píše mimo jiné toto: „Stokráte jsem tyto poslední časy na tebe a tvou známosť s M. před několika lety myslil. Příběh se opakoval na tvém příteli v té samé míře, v týchže okolnostech; k jakému vše to konci přijde — sám ani pomysliti nechci. Toto léto jsem požil nejblaženějších i nejnešťastnějších hodin v celém živobytí. Což jest rozum lidský — srdce jediným dchnutím jej přemůže — ano sfoukne. Můj miláček, průvodce stále a stále Kollár, — jedva by kdo pomyslil, jak krásná tato „Slávy Dcera“, kdo zamilovaným okem na ni nepohledl. Což tu vše v jinačím světle se ukazuje, jinačí život dostává. Z této knihy mi Ona ondyno též do mého památníku z 43. sonettu posledních 6 řádků k smutnému upamatování napsala.[2]) Však dosti o tom . . .“

---

[1]) Hattalův „Brus“ na str. 23. (Doklady o Čelakovského studiu písní srbských viz na str. 584., 585. a 664. přítomného spisu.)

[2]) Verše ty ve vydání „Slávy Dcery“ z r. 1824. — později byly částečně poměněny — zněly:

„K vám se na oblaku tomto vznáším,
osud jsem a sám vás lituji:
pokoj slibům, než boj svazkům vašim!
Nelze jinač, tě tam, tě tam zplaším,
až vás, kdy a kde, to zmlčuji,
jednou a snad sloučím k spolkům blažším.“

Tuto zálibu svou v Kollárově „Slávy Dceři“ Čelakovský dojista přenesl z oné Pražky na Marii, kterouž opěvá v „Růži stolisté“ a do které zamiloval se o prázdninách r. 1830., jakž pověděli jsme si na str. 599. Jaltě se „Růži stolistou“ skládati hned, jakmile Marii poznal, jakž patrno ze slov Čelakovského v dopise jeho ke Kamarýtovi ze dne 17. ledna r. 1831., otištěných na str. 599., a otiskl již r. 1831. v „Musejníku“ z ní třináct písní, jakž uvedeno na str. 598. O „Slávy Dceři“ pak vyslovil se v „Musejníku“ počátkem roku 1831., tedy právě, když jal se „Růži stolistou“ skládati.

Že Čelakovský zbásnil „Růži stolistou“ za dojmu Kollárovy „Slávy Dcery“, vysvítá také z „Růže stolisté“ samé, o čemž svědčí již vzájemná jejich podoba co do obsahu, připomenutá na str. 600., jakož i poznámka 6. na str. 604. a zvláště tyto verše v písni XVI.:

Sladce z Hesperidek kraje
píseň lásky kouzlí sluch;
i nad pěvcem u Dunaje
sladce můj plesává duch.

Jest uvésti si také na mysl, jak zručně Čelakovský napodobil znělky Kollárovy, o čemž promluveno na str. 654.—656., a což i významně svědčí o bedlivé jeho četbě „Slávy Dcery“. Budiž i dodáno k tomu zde, co Kamarýt psal Čelakovskému již 24. července r. 1821.: „Devět zaslaných sonet na větším díle se mi líbí, ale ze všech povyšuji 1., poněkud 6.; tyť celé podle chuti mé v znělkách. Aj tím výborně na mne jsi zašel: Devět znělek pěkných, čtyry tvé? a pět Kollárových? Na to jaktěživ nebyl bych přišel, a na posledy ještě je jich 5 tvých a 4 Kollárovy. Buď si to jak buď, dotud ti věřím, ale na všechen spůsob jest to pro mne velké uložení. Za jedno není mi cviku ve vyšší kritice čili sudbě, za druhé Kollára na to dostatečně jsem nestudoval. Slyšellis pak co o jakémsi Francouzovi (jméno mi nepřipadá), an Tacita po mnohá léta četv, tak mistrně dějinu jeho skoncoval, že nelze jest rozeznati slohu onoho od tohoto — jedna krátkosť, jedna jadrnosť, jedna promluva. A ty neméně s Kollárem na procházkách se obíráš — což si kdys listem vyznal, tedy mi nesnadno rozhodnouti; mimo to ještě Kollár žije a píše a cvičí se: a z toho malička (ač to mnoho z jiného ohledu) nelze cele seznati ducha a slohu jeho atd. S tebou rovněž tak se děje. Abych snad přece

něco vyřkl, prozatím následuje tvé rady k vyhledání, zdá mi se býti znělka 4tá, 6tá, 8má, 9tá, jakoby tobě náležely. Jenom jestli kterou uhodl jsem, pověz, dále neříkej nic, snad to přec vyvedu, přemysliv časem lépe Kollára. Nic nad jeho smělosť ve slohu."

Lze tedy dobře pokládati také prvý oddíl „Růže stolisté" za „ohlas" [1]), a to prvých tří zpěvů Kollárovy „Slávy Dcery", při čemž jest i pozoruhodno, že zpěv IV. a V. „Slávy Dcery", jež objevily se tiskem poprvé r. 1832., Čelakovskému se nelíbily [2]) a že tudíž ani jich snad právě z té příčiny nenapodobil. Druhý pak oddíl „Růže stolisté" lze zase nazvati „ohlasem" Polákovy „Vznešenosti přírody", a tak ukazují se nám všechny tři nejhlavnější básnické práce Čelakovského jen „ohlasy" prací jiných. [3])

---

[1]) Viz i čtvrtý verš písně IV. v „Růže stolisté" na str. 601. přítomného spisu. Doplňkem k poznámce prvé na str. 601. stojte zde tato slova Čelakovského, otištěná v „Národní bibliotéce" na str. 504. a 505. čtvrtého svazku Čelakovského spisů: „Plná, rozkošná růže stolistá, jsouc v nejpěknějším květu, poskytuje pravdivý obraz pěkného, ctnostného děvčete. Lístky rozkvetlé růže vypodobňují všecky vděky a ctnosti panenské. Jestliže stolisté růži jenom jednoho lístku se nedostává, již krása její není dokonalá, květ není úplný, slabě se udržuje a pomalu všecky lístky jeho odpadávají. Tak i když panně jenom jedné se nedostává ctnosti, jednoho půvabu z pravdivé ušlechtilosti ženské: hned všecko ústrojí vnad jejích klesati a rušiti se počíná. Neníť ona více tou, kterou bývala, a nikdy již předešlého stupně nedosáhne." (Že růže často jest obrazem dívky a milenky v slovanských národních písních, o tom viz na př. v „Listech fil. a paed.", roč. 1876., na str. 161. a 163.)

[2]) Viz na str. 379.—382.

[3]) I Petrarka jako na Kollára působil na Čelakovského. Psal o něm 23. března r. 1823. Kamarýtovi: „Můj zalíbený básník, kterého nyní čítám, a trochu do jeho vnitřností vniknouti se snažím, jest Petrarka. Ó, bych jej mohl v lepším stavu čísti! tuť bych jej věru chtěl celého i cítiti — a polovičním citem — jest jen polovice požitků. Z mnohých ohledů není možná, jej dáti v přeložení, jak je. Zde platí, uč se vlasky, a požívej. A přec bych myslel, že jenom slovanskými jazyky možná nejblíže k němu se dostati. Ano, kdyby se mohl vytvořiti z českého, polského, ruského zvláštní jazyk, tak by v lahodnosti jej dostíhl. Ale jak jsou tito jazykové nyní, tak ne; nejblíž by byl Polák; kdyby krásnou toliko stranu svého jazyku dobře potřebovať uměl. Rus má zcela zvučné vlaské *o*, kterého my nemáme; z jiného ohledu ale zas daleko za češtinou. Němci a Angličané, ti jsou docela ubožáci!" (Viz i jiné doklady v „F. L. Čelakovského Sebraných listech" na str. 65. a 105. jakož i na str. 657. přítomného spisu.)

Avšak „ohlasy“ ty, ačkoliv i vnější jejich podobu Čelakovský přejal odjinud, [1]) nejsou mu nijakž a ničím k necti, nýbrž honosí se tolika chvalnými vlastnostmi, které jsou zcela původní, které jsou zcela jen a jen Čelakovského, že právě tu okolnosť, že básně ty jsou „ohlasy“, nelze ani dosti velebiti.

Že Čelakovský podal dosti důkazů, jak znamenitě hned, když básniti se jal, byl vnikl již duchem svým do podstaty prostonárodního básnictví vůbec a slovanského i českého zvláště, připomenuli jsme si již na několika místech (na str. 352., 584. a 627.). [2]) A chvalné vlastnosti Čelakovského „ohlasů“ v tomto vnímavém duchu jeho mají svůj zdroj.

Znamenitý spisovatel v oboru básnictví prostonárodního [3]), zmíniv se, že „Čelakovský vlastními útvory nápodobil i ruské i české národní písně“, pokračuje: „Následování takové není sice v pravém smyslu uměním, an i pomysly i zevnitřní podobu odjinud sobě vypůjčuje, není však proto bez zásluhy, neboť usnadňuje vmyšlení se do ducha prostonárodního básnictví našeho, a z tohoto ohledu patří i Čelakovskému uznalosť naše. Plni jsme zajisté toho přesvědčení, že zpěvci naši, kteří chtí hýbati srdcem veškerého národu našeho, kteří chtí v něm přecházeti z pokolení na pokolení, musejí prozpěvovati zpěvy své v duchu národu, v útvorech jeho mimovolně vylitého.“ Slova tato jsou sice celkem pochvalna, ale měla by býti pronesena značně pochvalněji. Případněji, ač ovšem s jiné stránky, vyslovil se sám velmi zručný napodobitel písní prostonárodních, Karel Jaromír Erben ve příčině té o Čelakovském takto: „Mezi umělými básníky českými Čelakovský nejlépe ducha i formu písně národní pochopil; mnohé písně z „Ohlasu“ jeho skutečně by byly pravými národními, kdyby se jim této třetí vlastnosti, totiž národního jmění, dostávalo.“ [4])

---

[1]) Viz na str. 598., 627.—631. a 645.—649.

[2]) Viz i v Hattalově „Bruse“ na str. 220.

[3]) Ludevít Štúr na str. 145. svého spisu „O národních písních a pověstech plemen slovanských“.

[4]) Viz Erbenovy „Prostonárodní české písně a říkadla“ na str. VII. (Místo „písně prostonárodní“ v uvedených slovech užito nevhodně „písně národní“, o čemž viz i v Hattalově „Bruse“ na str. 218. a 221.) Na vysvětlenou slov „této třetí vlastnosti, totiž národního jmění“ stoj zde, což Erben napsal před tím: „Konečně máli píseň slouti národní, třeba jest, aby žádnému jistému skladateli nenáležela, nébrž aby národ vůbec za skladatele držán býti musil.

A kromě toho, uznámeli pravdivými býti slova, „že těžko jest prohlídnouti srdce národa a přeměřiti rozum jeho, i porozuměti pravidlům jeho krasocitu, ano téměř nemožno člověku, který s národem mysliti i cítiti nepřivykl a takořka v životě národním neuzrál“ [1]), a uvedemeli si k tomu na mysl, že Čelakovský po veškeren svůj život neměl kromě knih žádné jiné příležitosti, aby byl mohl „prohlídnouti srdce a přeměřiti rozum i porozuměti pravidlům“ prostonárodní poésie ruské, kterou „po Srbech Rusové mohou se nejslušněji ze všech ostatních Slovanů honositi“ [2]): tu věru takořka žasneme, jak stalo se možným, že „Ohlas písní ruských“ tou měrou se mu podařil.

Ovšem „jako na př. květinář žádného samorostlého květu a chemik od včel dělaného medu a vosku dokonale nápodobiti nedovedou; jako se ani nejdůmyslnějším jazykozpytcům nikdy nepodařilo, všech zákonů, vládnoucích kteroukoli řečí, poznati: tak ani sebe výtečnější z umělých básníků není s to, aby ducha i formu přirozené poésie aspoň svého vlastního národa dokonale pochopil a nápodobil. Jen nad společníky své může ovšem i on tím víc anebo méně vyniknouti“ [3]). A tudíž i Čelakovského „ohlasy“ různí se přece poněkud od skutečných písní prostonárodních.

Písněmi prostonárodními básníci přilnuli také, jak vyloženo na str. 346. a 347., k přírodě, a Čelakovský dal to na jevo skoro ve všech svých básních a zejména v oddíle druhém „Růže stolisté“, jak pověděno na str. 600., 605.—611. a 677., a v epigrammech s názvem „Kvítí“, připomenutých na str. 593., 595., 657., 658., 664. a 665. Také v této příčině Čelakovský byl velice pří-

---

Pakli se kdo k písni co k plodu a jmění svému hlásí, můžeť sice píseň i ducha i formu národní míti, však již náleží té jisté osobě. Hlavní účel básníka národního jest jenom zpěv; on zpívá, buď že ho srdce k tomu pudí, buď že se chce před jinými novou písní okamžitě zablesknouti; více zásluhy sobě nepřičítá, a protož o píseň již také více se nestará. Zalíbilali se jiným, pamatují si ji, a zpívajíce ji opět, buďto s proměnami buď bez proměny, tak dobře ji za svou pokládají, jako básník sám. A když již píseň na jednom místě každému jest povědoma, ztratí půvabnosť a zmizí ze života aneb odstěhuje se jinam . . .“

[1]) Karel Jaromír Erben ve svých „Prostonárodních českých písních“ na str. VII.

[2]) Hattalův „Brus“ na str. 24.

[3]) Hattalův „Brus“ na str. 219. a 220.

buzen Göthovi,[1]) sám pak napsal o tom v „Musejníku", roč. 1830., tato slova: „V počtu oněch prvních pohnutek, připravujících anebo přivádějících mladého ducha k básnictví a schopnosti jeho v tomto druhu rozvinujících, jest bez pochyby nejhlavnější bedlivé obracení pozoru na pěknou přírodu a kochání se v jejích mnohotvárných úkazech .... Jakkoli úkazové tito pěkné přírody na mladistvou mysl básníkovu silné mají působení a srdce nevinné skoro okouzlují, takže nejedni zdařilejší básníkové dary svoje výhradně na popisování krásot přírody vynaložili: přece s postupem let půvabové ti sytosť jakousi zplozují, a básník vyššího a důstojnějšího předmětu ke svým zpěvům hledaje, nalézá jej ve vládci a pánu veškeré přírody, totiž v člověku samém, v jeho poměrech k samému sobě, k ostatnímu okolnímu světu, v jeho hnutích a citech, v jeho dějích a ostatních okolnostech, až pak i v položení jeho k světu nadsmyslnému." [2])

Posud v úvaze společné o básnické činnosti Čelakovského měli jsme na mysli hlavně jen epiku a lyriku pouhou. Přihlédněme také ještě k jeho plodům tendenčním, a to humoristickosatirickým. Již 16. září r. 1821. psal Kamarýtovi: „Těžko býti v Praze a nepsati satiry," a jak vedlo se mu s prvými plody toho druhu, které veřejnosti podal, o tom promluvili jsme si na str. 592.—594. Skládal pak Čelakovský v oboru tom hlavně jen epigrammy, o nichžto zmínili jsme se zejména na str. 658.—660. a 665.—667.; z jiných básní připomenuli jsme si některé na str. 633., 635., 639.—643., 647. a 650. Tato připomínka úhrnná nám postačiž.

I co do významu básnické činnosti Čelakovského přestaneme toliko na něco málo slovech, mohouce odkázati k tomu, co již na svých místech (na str. 611., 627.—632., 647.—649. a j.) bylo v té věci řečeno.

Čelakovský oblíbiv si básnictví prostonárodní a vzdělávaje dle něho naše krásné písemnictví, ubíral se směrem, ku kterému vedly jej jednak prostonárodní písně české, jednak prostonárodní písně slovanské vůbec. „Národní duch, slovanský duch —

[1]) Viz zajímavý doklad v „Osvětě", roč. 1884., na str. 787.

[2]) Viz v „Národní bibliotéce" na str. 344.—346. čtvrtého svazku Čelakovského spisův.

toť jsou ty žulové podklady jeho bytosti. Vše, cokoliv napsal a jak to sepsal, vše jest nejvěrnějším odleskem a ohlasem jeho nitra, jeho přesvědčení — — Čelakovský byl vždy a všude jen Čechem a Slovanem — — ten duch vane vstříc ze všech jeho spisů, proto právě nám tím dražších, tím milejších .... A toť nejpřednější význam Čelakovského v literatuře české, že veškerým plodům svého přebohatého ducha dovedl vtisknouti nesmazatelný ráz národní, ráz český a slovanský, nechať šveholí nám líbezné písně, neb ostřím svého sarkasmu nemilosrdně dotýká se slabostí a lidí vůbec, neb ať krásy z cizích luhů převádí do krajů domácích ..." [1])

Slovanským svým rázem, jevícím se zejména v jeho „Slovanských národních písních" a v „Ohlase písní ruských", Čelakovský obracel, pokračuje ve směru Kollárově, zření Čechů k pobratřeným národům slovanským, které jest z největší části výsledkem styků s Rusy za válek Napoleonských. Ráz český po přednosti zračí se v „Ohlase písní českých", jiným pak rázem vyniká zase „Růže stolistá".

Řečeno (na str. 612.), že jmenovitě didaktickým částem „Růže stolisté" dostalo se obliby, při čemž uvedeny z ní některé průpovědi rázu toho. Průpovědi ty dotýkají se života vůbec i zvláště také našeho života národního a vyznačují se zdravým směrem praktickým. A zdravý tento směr praktický, kterýmžto veškery snahy národu našeho vyznamenávají se od doby jeho vzkříšení, směřujíce zlepšiti hmotné i duševní postavení naše a nehoníce se při tom za účely a cíli nedostižitelnými, znamenati jest v celé „Růži stolisté".

Hlavní podmínkou spokojeného a šťastného života jest dojista střídmosť spojená s prací, čehož dotýká se průpověď z písně XC. Stálá, vytrvalá práce tuží tělo i ducha, povznáší sebevědomí, zjednává samostatnosť a svobodu. Střídmý pak požitek toho, co si kdo získal, poskytuje utěšeného souladu, z něhož plyne spokojenosť mysli. Průpověď z písně XCI. pamatuje nás, abychom nemařili času hrou, ať jakoukoliv. A jak vhodně básník připojuje k tomu, bychom spokojili se hrou, kterou čas s námi hrá, a hleděli jej obehráti, t. j. všemožně zužitkovati, aby on sám nevyhrál a nevy-

---

[1]) V „Přednáškách Josefa Baráka" na str. 24. a 25. čísla 2.

klidil nás s tohoto světa jako smeti neprospěšné, řka v ostatních verších písně té:

Vtipnou hru nehráliž dosti
čas s tebou — ten mocný pán?
Čacký pán! jemuž k radosti
bývá, bylli obehrán.
Vyhráv ale sám, jak smeti
vyklízí ty staré děti
nevědoucí, proč zde jsou,
ani proč se světa jdou.[1])

Chladnosť, spojená s vůlí třeba sebe poctivější, zřídka kdy dospěje cíle; rozehřáti se jest člověku pro záměr svůj a horoucně přilnouti k němu, by jej uvedl ve skutek. Toť asi jest smysl průpovědi z písně LXXII., kterouž i pro jiné důmyslné pokyny na doklad toho, o čem právě vzhledem k „Růži stolisté" rozprávíme, otiskněme si zde celou:

Tvorčí jiskra až se vznítí
sama, nikdy nečekej:
ni po rajském zrak tvůj kvítí
bez účelu netěkej.[2])
Více ohni nežli ledu
v útlých ňádrech místo přej.
A co dobré, z toho středu
zúrodněné dál podej.
Za ctnosť odplaty nežádej,
za kořisť celou pokládej,
tvůjli šlechtí zemský byt
mravní shoda, krasocit.

Bouřím života člověk nesmí podléhnouti, nýbrž jest bráti se mu odhodlaně a neohroženě za svým cílem, neboť žádná bouře netrvá věčně a vždy jest přece více dnů jasných nežli bouřlivých. Víra v Boha a ve vlastní sílu, láska k předsevzatému úmyslu a naděje v jeho zdar konečně nade všemi bouřemi zvítězí. Myšlénky tyto básník pronáší v písni LXXX. takto:

Ať si jak chce moře zmítá
člunek mého života,

---

[1]) Viz i připomínku v Lindnerových „Drobných článcích paedagogických a psychologických" na str. 64.

[2]) Zde Čelakovský výslovně zrazuje honiti se za účely a cíli nedostižitelnými, o nichžto zmínili jsme se výše (na str. 681.).

at ho stíhá bouře lítá,
živlů vztek a mrákota:
směle Bohem uloženou
podnikaje výpravu,
spěchám s duší nezhroženou
k blaženému přístavu.
Zjasňujíce černé noci
ve tříhvězdí tajné moci
nade mnou se vznášejí,
víra, láska s nadějí.

Příklady takovýchto a podobných moudrostí životních obsahují také písně LI., LIII. a LXVI., které jsme si otiskli na str. 604.—606., jakož i prvá průpověď na str. 612. uvedená z písně VI. a mnohé jiné písně „Růže stolisté“. A týmže spůsobem mnohé písně dotýkají se také našeho života národního, jakž i již ostatní tři průpovědi na str. 612. (z písně LXXXIII., XCII. a XCV.) a písně XXV., LXXXVII., XCIII. a XCIV., otištěné na str. 603., 608. a 609., dokazují.

Co Kollár praví v znělce „Pracuj každý s chutí usilovnou — na národu roli dědičné“, otištěné na str. 480. a 481., totéž asi Čelakovský míní průpovědí, vyňatou z písně LXXXIII., která zní:

S námi štěstí nech zahrálo
na pány neb posluhy,
k činům přec každému přálo
dosti volné okruhy.
Nepaměti do propasti
klesne pustý darmochléb:
blah kdo pěstoval své vlasti
jednu růži, jeden štěp!
Komu los však méně stkvoucí
padl, aspoň pro budoucí
poutníky a poutnice
urovnávej silnice.

Případným doplňkem písně této jest průpověď z písně XCII., jejíž ostatní verše znějí:

Jednoli by zrnko zdravé
každý v půdu položil,
brzo by, můj Krasoslave [1])!
dvůr se pustý ostožil.

---

[1]) Čelakovský oslovuje Krasoslava Chmelenského, přítele svého, kterého výslovně jmenuje také v písni III.

Kdo však marnou chloubou práší,
koše plev na trh vynáší,
vítr času odvěje
jej i jeho naděje.

A takž i v „Růži stolisté“ Čelakovský dbal horlivě toho, k čemu nabádá znělka Kollárova „Nuže! pokud srdce mladé bije, — hleďme štěstí vlasti laskavé“, otištěná na str. 480.[1])

Co týče se ceny vniterné, nejlepšími z básnických prací Čelakovského jsou „Ohlas písní ruských“, „Ohlas písní českých“ a „Růže stolistá“, a to co do stupně nejlepší právě v tom pořadí, v jakémž uvedeny tuto jsou. Mladší vrstevník Čelakovského[2]) pokládá za nejlepší z jeho básnických prací „Ohlas písní českých“, a „Růži stolistou“, nazvav je „nejspanilejšími plody jeho Músy“, a sám Čelakovský pokládal za nejlepší „Ohlas písní českých“. Psalť o něm Karlu Alojsu Vinařickému 1. prosince r. 1839.: „Zde vám posýlám právě dotištěný Ohlas a přeji, byste ho s tím potěšením četl, s jakým já ho psal. Nemohuť tajiti před vámi, že tato knížečka ze všech mých prací mi jest a zůstane nejmilejší, ano že ji ze všech za nejpodařilejší považuji. Jiným se ovšem jinak zdáti bude, proti čemuž nic nemám; já však mám své důvody a příčiny, proč takto soudím, a čelnější jest ta, že jako v morálním světě srdce nad hlavou stojí, rovně i v poésii obrazo- neb citotvorná moc srdce (neumím lépe vyjádřiti to, co Němci Gemüth, das Gemüthliche jmenují) daleko vyniká nad obrazotvornou moc hlavy, a protož pro nesnadnosť věci spíše bych se uvolil ještě pět Ohlasů ruských psáti, nežli jeden český. Však vy to sám nahlédnete, a pročež netřeba mi o tom slov šířiti.“ [3]) Vinařický pak odepsal mu 15. prosince toto: „Váš „Ohlas“ mne velice potěšil. Četl jsem jej s pravou rozkoší, ačkoli že jsem jej z většího dílu znal již z časopisu musejního, a mnohé kusy také nazpamět věděl, ježto jsem z něho častěji svým hostům čítával ledaco k povyražení. Píseň „Žehravý“ nadepsanou počítám v něm za svrchovaně krásnou. Jest tam ideál srdečné české ženušky vytknut. Svůj exemplář pře-

---

[1]) Viz i článek „Jakým okem pohlížel Čelakovský v „Růži stolisté“ na život vůbec a na náš život národní zvlášť“ od F. J. Š. v „Českém studentu“, roč. 1870., na str. 282.—286. a 330.—331.

[2]) Jakub Malý v „Našem znovuzrození“ na str. 36. části IV.

[3]) Viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 428.

pustil jsem P. Jonášovi, zámeckému kaplanu Klášterskému u Hradiště. Dá ho bezpochyby hraběti Waldsteinovi, jemužto se vaše píseň: „Za dnů mladosti atd.", zpívaná při domácí akademii, velice líbila, takže si ji jedinou opakovati dal . . ." [1]) A Čelakovský 23. prosince psal Vinařickému: „Že vám byl vhod Ohlas, komuž mileji slyšeti jako mně. A věru nelišíme se v chuti; neboť i já za tu „Žehravý" a pak Toman (i na té si zakládám) ochotně všecky ostatní dáti hotov jsem. Kýž bych rozuměl hudbě! na tu první chtěl bych nápěv míti, jak si ho myslím, a jak mi při psaní zněl v srdci." [2]) Konečně ještě také 23. ledna r. 1840. Vinařický psal Čelakovskému: „Z Ohlasu vašeho, jenž se mi ovšem vůbec líbí, zajímaly mne tyto písně nejvíce: I., IV., VIII., IX., X., XVI., XVII., XIX., XXIV., XXVIII., XXXII. (český John Bull!) XXXIII., XXXIX., XLII., XLV., XLVII., LVI. V úvodu jste nám podal krátkou sice, ale jádrnou a pravdivou charakteristiku našich národních písní. Učiňte totéž o našich příslovích a vydejte nám je brzy. Tato zavírají v sobě poklad prostonárodní filosofie; v písních pak jeví se poetická stránka našeho národa. Z obou lze souditi na cit, ducha a vtip národa." [3])

Že nejlepším z básnických prací Čelakovského jest „Ohlas písní ruských", vyložili jsme si na str. 628.—633., 646. a 674. Ovšem platí to jen o celku, nikoliv o všech básních jednotlivých; jsouť i v „Ohlase písní českých" některé básně nepopíratelně cennější nežli v „Ohlase písní ruských". Jmenovitě jest uvésti balladu „Toman a lesní pannu", tedy báseň epickou a ne lyrickou, [4]) na které sám Čelakovský si zakládal, jak psal Vinařickému a jak i v předmluvě k „Ohlasu písní českých" připomenul. [5]) Avšak i nad tuto balladu, jestliže dáme přednosť ději jasnému před neprůzračným dějem báchorkovitým, vyniká na př. báseň „Záboj" v „Rukopise královédvorském".

Co týče se výtek, lze činiti jich básnickým pracím Čelakovského nesnadno a nemnoho. Některé připomenuli jsme si na str. 609., 610., 611., 646. a 671., a na těch budiž dosti.

---

[1]) Viz tamže na str. 430.

[2]) Viz tamže na str. 431.

[3]) Viz tamže na str. 433.

[4]) Viz k tomu výklad na str. 674. přítomného spisu.

[5]) Viz na str. 647. přítomného spisu.

Rokem 1840., jak již výše (na str. 595.) pověděno, básnická činnosť Čelakovského byla skoro zcela skončena.

Přispěla pak k tomu poněkud i táž příčina, která již v letech 1825.—1827., jak vyložili jsme si na str. 592., obmezila jeho tvořivosť básnickou. Psaltě již 13. května r. 1838. Josefu Krasoslavu Chmelenskému toto: „Básnění, milý kmotříčku, mne nechává na pokoji, a já jeho též. Psal mi můj kmotříček minulého roku mezi jinými hrozbami i toto „já s literním světem na čisto súčtoval“ — — že se ale v účtech sám s sebou zmýlil, nemám mu za zlé, anobrž těší mne. Já zas naproti tomu nic takového nepíši, ale dokáži skutkem! Netřeba mi vám tuto o hodných k tomu pohnutkách a příčinách se zmiňovati; víteť je bez toho, to jenom podotknu, že nemohuli dosáhnouti úplného vnitřního poklidu, aspoň po zevnitřním toužím, a toho se mi zajisté dostane — nepsaním. I proč bych po tom sáhnouti neměl, čeho za tak levný peníz lze dosíci. Jsem jist, že při zachovaném po několik let mlčení s mé strany, utichnou i vášně proti mně se všech stran pobouřené. Nač dobrými úmysly popouzeti na sebe nenávisť? Byloť příležitosti dosť k zmoudření.“

Posléze jest při Čelakovském promluviti o tajůplné Žofii Jandové.

Stoj zde nejprve, čeho dočítáme se o ní v Čelakovského dopisech ke Kamarýtovi. Psal mu 21. června r. 1822: „To byl déšť, zlatinký Vlastimile! tak jsem promokl, že suché niti na mně nezůstalo! — A jak podivně ke všemu tomu, pod střechou na mne pršelo, samé chvály — v posledním listu od mého Vlastimila, ale nedivím se tomu. — Malický[1]) hotovil právě v tu dobu kytku pro Žofii — inu! a to mu pořád ještě v hlavičce tkvělo, a on se dal potom do blahořečení, mysle, že tu kytku podává jí samé — také neškodí: ženské pohlaví rádo takového něco slyší, jestli Žofie taky — nevím. Aspoň zde v Praze takové věci draho se prodávají. Naše paní nikdy neopomine přidati, kdy vystavuje příklad na Petru neb na Pavlu, jakožto na dokonalém a blahovzdělaném člověku, neopomine přidati: er kann auch Schönheiten sagen! — To je první ctnosť! — Však já to tak nepokládám, ani nezavrhuji; já si myslím, chval dosť, rozmilý Vlasto! Ty beztoho chválíš jen podlé

[1]) Míněna říčka Malice, u jejíhož ústí do Vltavy leží Budějovice, kde tehda byl Kamarýt.

pravdy,[1]) bez lichocení a — si placeo, tuum est!;“ 29. listopadu: „Předně o Žofii. Ta měla radosť, žes zas jednou na ni zpomenul. Za to se přiznala, kdybys u nás byl, že by ti dala takovou srdečnou hubičku, jakou (prý) jsi ještě od žádné dívčiny nedostal. Písničku „Nevěrnosť“ jsem jí musel kolikráte po sobě čísti, a už ji umí nazpaměť, a nyní ji zpívá svou zvláštní notou. Ta se jí líbí! a následovně uzavříti můžeš, že se i mně líbí. Po každé poště jí máš tedy poslati takovou, a ona se zavazuje vždy zase podobnou tě obdarovati, to jest, ať tomu rozumíš, ne snad jakoby ona ji dělati chtěla, tolik síly to dobrá děvče ovšem si nedůvěřuje, ale ona je chce shledávati a mne samého prosila, abych jí některé zaopatřil;“ 10. dubna r. 1823.: „Ž. J. poslala do Novoročenky selanku v próse, několik básní; a ty o tom nic nevíš? hahaha! a nemýlímli se, šlo psaní zrovna z Budějovic p. Klicperovi;“ v květnu: „Vůbec se tu povídá, že Žofie sem přijde na svatodušní svátky; našinci ji toužebně čekají.“ a 5. června: „Předevčírem jela skrz Prahu nějaká Žofie Jan…, asi na třech místech mně to již povídali, že jede do Karlových Varů, a jeden p. vlastenec mně dokonce vypravoval, že ji viděl před červeným domem, jak do kočáru vstupovala. Škoda — rád bych ji byl taky viděl! — Těš se, ona tedy jede k české Hippokréně[2]), kdož potom obstojí?“ Na tato poslední slova Kamarýt odepsal Čelakovskému 10. června r. 1823. toto: „Tak Žofie jela do Karlových Varů? jste tam předci šťastní lidé, že vám bylo dáno ji poznati; jest prý hezounké děvče, tiché, zvedené, nábožné; mínil jsem, že k sv. Václavu půjdu do Prahy, abych ještě jednou pozdravil Našince, báťušku, museum naše a Žofii, neboť do toho času z Karlových Varů prý se navrátí, však se doslejcháme, že by letos nám ferie (mé poslední ferie! —) dříve padly a se sv. Václavem skončené byly, následovně bych jináče s ní nemohl mluviti, leč bys ji přemluvil, aby pak se také podívala na Velešínské stříbrné doly a hory, na Kochanov, na Malici, na Kváčov, dokud ještě Vlastimil po nich putuje, a těch nejrozkošnějších vů-

---

[1]) Chtěl jsem říci (abych taky po tobě jednou noty dělal), chtěl jsem říci: vždyť se známe — následovně vím, kdo chválí. (Poznámka Čelakovského.)

[2]) Hippokréne (= koňský pramen), pramen na úpatí vrchu Helikonu v Boeotii, který dle báje vypryštil se z prohlubiny šlépěje oře Pegassa, a jehožto voda měla do sebe tu moc, že nadchnula k básnění.

kolí a položeníček pro ni zasvěcuje, položeníček a vůkolí snad nevídaných ani tvým a nedávno teprv mým okem zhlédnutých."

Již z těchto úryvků zdá se, že Žofie Jandová jest Čelakovský sám, a zdá se, že také Kamarýt dobře to tušil. Čelakovský pak dává to na jevo dosti zřejmě v dopise ke Kamarýtovi ze dne 16. července r. 1823.: „A což Žofie tomu řekne? Onehdy psal někdo na ni: Vysoce vážená, militká, drahocenná, jakož Blahorodná Paní vlastenkyně! — Kolik toho loket? Takové dlouhé titule druhdy ani slavné paměti Gottsched svým příznivcům v psaních nedával. — Dále stálo v tom listu: — Vy v mém srdci, jako ta nejkrásnější perlička místo máte etc. Smíchy mi ještě péro poskakuje, an to píši, ale věř, bratříčku, tak tomu jest v pravdě — a až se sejdeme, uvidíš dokumenta. Ten titul! ten titul! takový snad ani Šach Baham neměl." Jakž nemělo Čelakovskému smíchy péro poskakovati, když Žofií tou byl on sám? —

A že skutečně Čelakovský sám jal se básniti jménem Žofie Jandové, vysvětlil Kamarýtovi 8. února r. 1824. takto: „Slíbil jsem ti před půl letem asi, že ti pošlu k sv. Václavu 12 obrázků (lauter Landschaften), zůstal jsem ale ve lži, aniž ty mne o ně upomenul. Zde ti je posýlám k přečtení pod jménem: Selanky Žofie Huberové, rozené Jandové. Ale ten celý románek ti musím z konce do konce vypravovat. Jest oněch 12 idyll má práce v minulém máji vyvedená, a chtěl jsem ji, jak vidíš, do světa pod cizí rouškou poslati z úmyslu dobrého; přepsav to kantorskou rukou, dal jsem do censury a odeslal od bratrance Assenbauma jejího, kterému Žofie do Prahy dopisuje, k Pospíšilovi do Hradce. Naše hra, o které Chmelenský věděl, nebo sestra jeho v Budějovicích nám musela Žofiiny listy opisovat, šla výborně (podlé výrazu p. Tomsy v Čechoslavu). Ale poněvadž dva rada a třetí brada — jak obyčejně bývá, skrze výtisky a jiné okoličnosti, se to musilo i u Griů říci, a tudy se snad naše celé tajemství proneslo, takže se to konečně i báťuška dověděl. — Nemeškal jsem tedy a tudíž Pospíšilovi psal, aby mi naručesť rukopis vrátil, což on i učinil. To by byla komedie, a já bych za to byl pseudo....; teď není již s Žofií nic; musíme po čase na jinou myslit. Z listů přiložených porozumíš chod toho příběhu. Že se mi to nepodařilo, mrzí a mrzelo mne trochu. Přečta mně ty věci zase odešli a připoj, které se ti ze Selanek líbily, já schvalně vyvolil tenkráte lehčejší sloh, a vydámli je kdy pod svým

jménem, musím je místy přepracovati a vyšvihnouti. V máji se zas těším, a snad některé k nim přidělám. Nezaběhl jsem do Arkadických pastýřů věku, — toť by byla práce marná, chtíti po Gessnerovi ještě tuto sbírati, ale vyvolil jsem náš věk, a na nejvýš rozprostranímli se do minulých věků, tedy do slovanských." A Kamarýt odepsal po té Čelakovskému toto: „Ubohá Žofie! Dejž jí Bůh věčnou slávu! Její Selanky roztomile mé srdce rozehřály. Tyť musí účinkovati, ty musí se vůbec líbiti Čechům...[1]) Však sám pravíš, místy že je musíš popraviti a vyšperkovati (mnoho jim ale šperku nedávej), vydášli je i pod svým jménem. Vydej, vydej, a přidělej. Jiného ti říci nemohu nic, kritickým nečetl jsem je okem, ale citným srdcem, a děkuji ti za poukázání těch dávno slíbených obrázků. — — Tím šustem se mi najednou všecko vysvětlilo, cos mi říkával o pravé ruce v spisovatelství — bodejž ta ruka schřadla! jestli to vyzradila. Nu, tím větší bude tvá česť, a někdy se z celé tvé dějiny splete aspoň veselohra, — jen škoda, že Žofie pěkně najednou nemohla umříti, tu by bylo elegií a nénií! a ty by byl vyšel jako její vydavatel! Když to ale tak není, co dělať." Čelakovský pak odpověděl 19. března: „Rád jsem byl vytčeným mně tebou chybám v Selankách, o některých však jsem věděl, jiné schvalně udělal, píše cizím pérem. Však je ještě mnohem více nehezkostí, které někdy, až mne zas selanková napadne chuť, opravím a předělám na svou ruku." Kdy a kde Čelakovský potom „Selanky" ty otiskl, pověděli jsme si na str. 667., jenže jich podáno veřejnosti místo 12 toliko 9.

A proč tak podrobně zmiňujeme se o této historce s Žofií Jandovou? — Pamětník dob předbřeznových[2]) zaznamenal nám, že Žofie Jandová byl pseudonym Josefa Krasoslava Chmelenského, a jinde[3]) čteme tuto poznámku: „Se smyšleným jménem Žofie Jandové dovolil si Chmelenský nevinnou mystifikaci, uveřejniv pod pseudonymem tím některé básničky, které v tehdejších kruzích vlasteneckých vzbudily radostné roznícení myslí nad objevením se první české básnířky a vyvolaly nejeden ohlas, mezi nimi i tento Chmelenského samého." Chmelenský totiž otiskl ve svých „Básních", které r. 1823. vydal, dvě znělky s názvem „Ohlas Žofii J..dové",

[1]) Potom upozorněno na některé chyby v „Selankách".
[2]) Jakub Malý v „Našem znovuzrození" na str. 23. části I.
[3]) V „Národní bibliotéce" na str. 68. prvého svazku spisů Chmelenského.

a znělky ty znova jsou otištěny s poznámkou, kterou jsme si právě uvedli. Nebyl by tedy Žofie Jandová Čelakovský, nýbrž Chmelenský, čemuž i přední literární dějepisec český na základě této poznámky přisvědčuje.[1])

Že však Čelakovský hodlal vydati své „Selanky" s jménem Žofie Jandové, jest z dopisů jeho zcela jasno. Ale snad i Chmelenský s pseudonymem tím básnil? — Abychom odpovědi domakali se k otázce té, povšimněme si básní s jménem Žofie Jandové otištěných.

S jménem Žofie Jandové vyskytly se r. 1822. básně v „Čechoslavu" a v „Dobroslavu". Do „Čechoslava" přispíval s pravým jménem svým toliko Chmelenský, do „Dobroslava" ani Chmelenský ani Čelakovský. Co pak týče se Čelakovského, jest určitě povědom pouze jediný jeho příspěvek, jejž uveřejnil v „Čechoslavu", a to „Krkonošská literatura", otištěná v časopise tom r. 1824. s pseudonynem Marcyana Hromotluka Konárovice, o které zmínili jsme se již i na str. 592. a 594. Příspěvek ten otištěn, když již hra s Žofií Jandovou byla prozrazena. A protože jest otištěn s pseudonymem, mohl by dosvědčovati, že také dřívějšího pseudonymu „Žofie Jandová" užil v „Čechoslavu" Čelakovský a nikoli Chmelenský, který s pravým svým jménem do něho přispíval. Podobně též „Ohlas Žofii J . . dové", s kterýmžto názvem, jak výše (na str. 689.) řečeno, Chmelenský dvě znělky složil, jest dojista značně platným svědkem, že básně, otištěné s jménem Žofie Jandové, jsou spíše od Čelakovského než od Chmelenského; nelzeť rozumně pochopiti, aby Chmelenského jeho vlastní plod k „Ohlasu" takovému tou měrou roznítil. Mimo to jednu ze znělek těch Chmelenský uveřejnil i r. 1822. v „Čechoslavu", tedy v témže časopise, v kterémžto vyskytla se Žofie Jandová.

Ovšem nejlépe bylo by rozhodnouti důvody vniternými, zdali básně, otištěné s jménem Žofie Jandové, jsou od Čelakovského či od Chmelenského, zde však ani tímto spůsobem není možno dodělati se pravdy nepopíratelné. Básniltě Čelakovský to, co hodlal vydati s jménem Žofie Jandové, zúmyslně jinak, špatněji, nežli byl schopen, aby snáze čtenáře oklamal, napsav, jak výše (na str. 688. a 689.) uvedeno, Kamarýtovi: „Já schvalně vyvolil tenkráte leh-

[1]) V „Osvětě", roč. 1877., na str. 475.

čejší sloh, a vydámli je kdy pod svým jménem, musím je místy přepracovati a vyšvihnouti," a podruhé: „Rád jsem byl vytčeným chybám . . ., o některých však jsem věděl, jiné schvalně udělal, píše cizím pérem." Ale jest přece jakýsi důvod vniterný, že básně ty jsou od Čelakovského, totiž ten, že Čelakovský vůbec rád básně své za cizí vydával, jakž připomenuli jsme si na str. 617. a 668. a jakž i projevil slovy: „teď není již s Žofií nic; musíme po čase na jinou myslit" (viz na str. 688.). Také ta okolnost, že Čelakovský postaral se, by báseň Žofie Jandové byla otištěna v anglickém překladě v Bowringově „Cheskian anthology" může býti za důvod podobný dobře pokládána.[1])

Že jsou od Čelakovského básně, otištěné v „Čechoslavu" a „Dobroslavu" s jménem Žofie Jandové, tomu nasvědčují také zmínky v Čelakovského dopisech, které Kamarýtovi o ní učinil dříve, než oznámil mu svou mystifikaci, a které jsme si na str. 687. a 688. otiskli. Dotekli jsme se toho již na str. 688., i povšimněme si jich ještě jednou podrobně. Již v dopise ze dne 21. června r. 1822. Čelakovský slučuje patrně v jedno chválu, týkající se Žofie a jeho, a podobně stotožňuje se se Žofií v dopise ze dne 29. listopadu, a to zejména slovy: „Ta se jí líbí! a následovně uzavříti můžeš, že se i mně líbí." Přečtemeli jen tyto dvě zmínky o Žofii Jandové pozorně, neřekneme dojista, že Čelakovský, píše slova ta, měl na mysli Chmelenského. A tolikéž ani z ostatních zmínek v dopisech Čelakovského nelze souditi, že Žofie Jandová byl pseudonym Chmelenského.

Ostatně důvodu, že Chmelenský uveřejnil básně s pseudonymem Žofie Jandové, není vlastně žádného. Svědectví pamětníka dob předbřeznových i poznámka k znělkám Chmelenského, což obé uvedli jsme si na str. 689., má původ bezpochyby zcela společný, a snad obé docela týž spisovatel napsal, takže splývalo by v jedno jediné svědectví.[2]) A svědectví toto zdá se býti nepodstatným, při-

[1]) Jasně vysvětlily by záhadu s Žofií Jandovou dopisy, o nichžto Čelakovský píše slovy: „Z listů přiložených porozumíš chod toho příběhu . . . . Přečta mně ty věci zase odešli" (viz na str. 688.). Jsou dopisy ty zachovány?

[2]) Redaktorem „Národní bibliotéky" byl totiž dle „Slavína" (III. 86.) před rokem 1873. Jakub Malý, i napsal tedy bezpochyby také zmíněnou poznámku. (Nelze zde neprojeviti se nelibě o tom, že takovéto a podobné poznámky ve spisech, po smrti spisovatelů jejich vydávaných, nebývají opatřeny

hlédnemeli k slovům Čelakovského (na str. 688.): „Naše hra, o které Chmelenský věděl, nebo sestra jeho v Budějovicích nám musela Žofiiny listy opisovať, šla výborně.“ Dle slov těch Chmelenský věděl o „nevinné mystifikaci“ Čelakovského, a tím, protože veřejnosť nedověděla se pravého stavu věci té, stalo se, že vznikla domněnka, jakoby Chmelenský byl básnil s pseudonymem Žofie Jandové. Že sám Čelakovský záhady té nikdy veřejně nevysvětlil, učinil bezpochyby proto, by uvaroval se toho, co psal Kamarýtovi: „To by byla komedie, a já bych za to byl pseudo . . . .,“ (viz na str. 688.). Chmelenský pak vysvětliti to nemohl, protože záhy zemřel. Také jest připomenouti, že Žofie Jandová není „smyšlené jméno“, nýbrž, jak ze zprávy Čelakovského patrno, toliko jméno vypůjčené, a byly tedy básně přivlastněny osobě, která jich nesložila, ovšem „z úmyslu dobrého“, jak Čelakovský přiznal se Kamarýtovi (viz na str. 688.). Úmysl ten asi byl, aby básně ty „v tehdejších kruzích vlastenských vzbudily radostné roznícení myslí nad objevením se první české básnířky“, což, jak uvedená poznámka k znělkám Chmelenského potvrzuje, svrchovaně se podařilo.

Zvláštní však jest, že Josef Jungmann, ačkoli věděl o mystifikaci Čelakovského — psaltě Čelakovský Kamarýtovi: „tajemství se proneslo, takže se to konečně i taťuška dověděl“ (viz na str. 688.) —, přece, jak se zdá, mínil, že básně, otištěné s jménem Žofie Jandové, jsou skutečně od básnířky toho jména a že nepokládal jména toho za pseudonym ani Čelakovského ani Chmelenského.[1]) Ba Jungmann zanechal nám i velice překvapující zprávu, že od Žofie Jandové jest ballada „Jan za chrta dán“, která všeobecně přivlastňována jest Karlu Sudimíru Šnaidrovi, řka, že Šnaidrův

---

jménem svých původců, ba že není ani nikde připomenuto, kdo spisy ty k vydání upravil. Hanlivá zmínka tato týče se na př. „Národní bibliotéky“, pokud nebyl a zase nyní není redaktorem Frant. Zákrejs, „Spisů Jana Kollára“, „Spisů výtečných českých básníků novověkých“ a jiných spisů, vydaných nákladem knihkupectví I. L. Kobra, nechvalně v té příčině uvedeného již i v poznámce na str. 662. a 663. Také na př. vydavatel „F. L. Čelakovského Sebraných listů“ není udán, ačkoli k listům těm připojil i velmi důležité poznámky, z nichž uvedli jsme si jednu na str. 569., a pisateli těchto řádků nepodařilo se posud vyzvěděti, kdo listy ty vydal.)

[1]) Viz v Jungmannově „Historii literatury české“ na str. 572. vydání druhého.

„Okus v básnění českém“ „objímá také báseň od Žofie Jandové: Jan za chrta dán“.[1]) Že ballada ta jest opravdu od Šnaidra, vyloženo již jinde,[2]) ale není tam objasněn omyl Jungmannův. Šnaidr otiskl ve svém „Okuse“ skutečně báseň Žofie Jandové z „Čechoslava“ s názvem „Dívka bdící“, připojiv k ní zároveň odpověď s názvem „Žofii Jandové po přečtení předstojící básně“. Jungmann pak bezpochyby napsal, že „Okus“ Šnaidrův „objímá také báseň od Žofie Jandové“, neudav názvu básně té, a že tam jest i „Jan za chrta dán“, a tiskovým omylem to bylo změteno.[3]) Že to není jen omyl tiskový, soudně domnívati se dojista nelze.[4])

* * *

[1]) Viz tamže na str. 383.

[2]) V „Osvětě“, roč. 1877., na str. 472.—476.

[3]) Že jsou vady v druhém vydání Jungmannovy „Historie“, poznamenali jsme si již i na str. 336., 570. a j. (Úplně podobný omyl tiskový jest i v Jungmannově „Historii“ na str. 374. druhého vydání, kde řečeno, že článek Antonína Marka „Lovec“ jest otištěn v „Kroku“ r. 1832. na str. 27.; roku 1832. „Krok“ vůbec ani nevyšel a na str. 27. článek onen také není, jest však otištěn v „Kroku“ r. 1823. a pokračování jeho v „Kroku“ r. 1827., i má býti tedy patrně v Jungmannově „Historii“ udáno „r. 1823. a 1827.“ místo „r. 1832. na str. 27.“.)

[4]) O Čelakovském, kromě spisů připomenutých na svých místech, viz i v Sojkově „Naši mužové“ na str. 240.—311. a v „Slavíně“ na str. 152. až 161. oddílu I. jakož i „Zpomínku na Fr. Lad. Čelakovského“ od B. Jandy v „Zlaté Praze“, roč. 1864., na str. 2. a 3. a článek J. Vinohorského „Rukopis královědvorský, národní písně, F. L. Čelakovský čili starožitné a nové básnictví národní“, otištěný v „Jahresbericht des k. k. Gymnasiums zu Königgrätz am Schlusse des Schuljahres 1853.“. Viz i některé prameny k životopisu Čelakovského, uvedené v Kotíkově překladě Pypinovy a Spasovičovy „Historie“ na str. 404. dílu II., a prameny, uvedené v Hanušově „Životě a působení Františka Ladislava Čelakovského“ na str. 58. a 59., a „Literární pozůstalosť Čelakovského“ tamže na str. 60.—64., z které bohužel posud tak málo vydáno tiskem. (Posudek spisu Hanušova jest v „Obzoru“, roč. 1855, na str. 373.—380.) Viz i článek od pisatele těchto řádků „Kdy a kde F. L. Čelakovský studoval?“ v „Pokroku“, roč. 1885., čís. 226., odkudž otištěn jest i v „Literárních listech“, roč. 1885., na str. 254. a 255., jakož i téhož článek „Z kterých pramenů vytryskl básnický duch F. L. Čelakovského“, který bude v „Lumíru“, roč. 1886., a článek „O láskách Frant. Lad. Čelakovského“, který bude ve „Květech“, roč. 1886. Jest i připomenouti, že r. 1884. jest otištěna ruská studie o Čelakovském v sedmém svazku sborníku, vydaného Akademií knížete Bezborodka v Nežině, z péra N. V. Šumrajeva. R. 1880. vyšla v Urbánkově „Nové knihovně pro mládež“ také „Kytice z básní Frant. Lad. Čelakovského“, kterou sestavil Jan Vítek.

Promluvivše si o každém z původců prvých moderních zjevů klassických v básnictví českém zvláště, připojme si nyní ještě stručnou srovnavací úvahu o obou, k čemuž i přidejme několik slov vzhledem k jejich následníkům, slíbivše tak učiniti hned na str. 361.

Takový převrat v básnictví českém nespůsobil posud nikdo nikdy jako Kollár a Čelakovský, vymanivše je z mělkosti a všednosti, v niž i znamenití jinak duchové před nimi upadali. Oba vynikali vzácným duchem básnickým měrou rovnou, a namnoze také skoro totožní činitelé v rozvoj poésie jejich působili. Avšak nadání Kollárovo ukázalo se více mohutnou fantasií a neobyčejným nadšením pro vznešené myšlénky velikosti slovanské, Čelakovský pak, ačkoli v hlavních ideách srovnával se s Kollárem, seznamuje české písemnictví s rázem národních písní jinoslovanských a pracuje tak sblížiti Slovany, vynikl zase bystrým důvtipem svým a tím, že pojímal rozvážlivě a jasně výjevy skutečné života národního. Kollár ubíral se více směrem ideálným, Čelakovský směrem reálným; Kollár více horoval nežli Čelakovský, který setrval v jakési míře básnické.[1]) Odtud také se stalo, že Kollárovi, chtícímu obsah své básně zřejmým učiniti, bylo připojiti ke „Slávy Dceři“ zevrubný výklad a že ještě i tento na porozuměnou skladbě té potřebuje doplňkův a přídavků, kdežto básně Čelakovského samy sebou dostatečně jsou srozumitelny.

Co do stránky formální Čelakovský vůbec vynikl nad Kollára, čehož příčinu vysvětlili jsme si na str. 579., a pro formu na př. vážil si také Götha více nežli Schillera, což uvedli jsme si na str. 583.[2]) Že byl ve formě mistrnějším nežli Kollár, patrno již i z toho, že prvotních skladeb svých později skoro nijak neměnil, otiskuje je větším dílem opětně zcela tak, jako byly dříve,[3]) kdežto Kollár původní podobu často a mnohdy

---

[1]) Velmi případně Dr. Josef Durdík píše ve své „Všeobecné aesthetice“ na str. 552.: „... zpomenuto budiž rozdílu mezi Čelakovským a Kollárem: oba jsou lyrikové, ale Čelakovský prostou krásu (píseň), Kollár vznešenosť, unášivý tón probouzí.“

[2]) Viz i na str. 645. a 649. přítomného spisu.

[3]) Viz na str. 586., 587., 598. a 660. přítomného spisu.

velmi značně přepracoval.[1]) Ostatně vydavatel pohrobního spisu Čelakovského[2]) též ukazuje v předmluvě na „vzácnou zvláštnosť Fr. L. Čelakovského, jenž, cokoli psal, vše psal z plné ustálené mysli, takže v rukopise nikdež není ani oprav ani velikých přídavkův“, dodávaje k tomu: „Takový zajisté byl spůsob jeho, že nikdy péra se neuchopil dříve, než až věc sama v duchu jeho dokonale byla promyšlena a upravena; ale když se ji na papír přenášeti jal, dělo se to písmem tak jistým, že ničeho ani dodávati ani měniti třeba nebylo.“

A jak zachovali se Kollár a Čelakovský vzhledem k prosódii?

Co týče se Kollára, promluveno o něm ve příčině té na třech místech spisu nedávno vydaného. Spisovatel spisu toho, mluvě o vítězném zápase verše přízvučného s časoměrným, píše: „Ještě sám Jan Kollár rozdělil sice v „Slávy Dceři“ srdce své mezi antický dystich a moderní znělku — kteréž poslední on, žák Danteho a Petrarky musel arci věnovati tu větší srdce půli.“ Téhož dotýká se na druhém místě slovy: „Jan Kollár, dobrým taktem veden, chtěl oproti starometrikům a časoměrcům dokázať rýmoschopnosť a zvučnosť našeho jazyka a volil k tomu znělku,“ a na třetím slovy: „Co do formy volil Kollár znělku, místo metra jiného, aby oproti časoměrcům a pseudoklassikům své doby dokázal bohatou rýmovnosť českého jazyka.“ [3]) Avšak že by byl Kollár dával přednosť prosódii přízvučné před časoměrnou, ze „Slávy Dcery“ není nijak patrno, ba spíše bylo by lze dokázati opak toho, ačkoli Kollárovi bezpochyby obě tato metra byla stejně mila. „Předzpěv“ ke „Slávy Dceři“ vyšel tiskem teprve r. 1824., kdežto 86 znělek bylo vydáno již r. 1821. Skládal tedy Kollár znělky přízvučné dříve nežli časoměrný „Předzpěv“, i uchýlil se tedy spíše od přízvuku k časomíře, zůstav věren i přízvuku, než od časomíry ke přízvuku. Ostatně jsou mezi „Menšími básněmi“ Kollárovými básně časoměrné, z nichžto některé byly prvně otištěny teprve r. 1832., jiné teprve r. 1845. a jiné docela teprve r. 1862.,

---

[1]) Viz na str. 398.—439. a 566. přítomného spisu.

[2]) „Čtení o počátcích dějin vzdělanosti a literatury národův slovanských“, které r. 1877. vydal Josef Jireček.

[3]) Viz v Jeřábkově „Staré době romantického básnictví“ na str. 30., 40. a 398.

jakž tedy možno domnívati se, že Kollár svými básněmi spůsobiti chtěl, aby časomíra byla přízvukem poražena?

Že pak Kollár stejně vážil si přízvuku i časomíry, patrno z 27. znělky zpěvu IV., kterou jsme si otiskli na str. 497. a 498., ba že i více přál časomíře nežli přízvuku při překladech starověkých, sám výslovně projevil ve znělce 71. zpěvu IV., která zní:

Toto krátké Maeonida[1]) dlení
v této společnosti učenské
užila já k oné vlastenské
otázky jsem jemu předložení:
„Které se vám nejvíc tlumočení
líbí vašich zpěvů slavenské?"
On si prosil z každé sestřenské
řeči veršů několika čtení.
Prvé polské, potom ruské bylo,
české, a to trojí, posléze,[2])
než, hle, žádné se mu nelíbilo.
„Proč pak?" díme, a on: „Řecké duše,
bohy, bohyně a vítěze
rád mám v řecké míře jen a rouše."

Stoj zde také, co Kollár napsal ve „Výkladě" k znělce 2. zpěvu I.: „Co se dotýče přízvuku, skladatel těchto básní pilnějším vyšetřováním věci a srovnáváním československého nářečí s jinými to nalezl, že nejen Čechům, Moravanům, Slovákům, ale i Lužičanům jak horním tak dolním, anobrž i Vindům ve Štýrsku, a ještě snad i jiným Slávům, kladení přízvuku na prvou každého slova sylabu vlastní jest, a sice tak, že ve spojených předložkami aneb jinými částečkami slovích, prvá sylaba přízvuk tratí, předložená pak částečka jej dostává. Tuto náuku a zásadu o přízvuku nenašel, ale jen obnovil a zkřísil náš Dobrovský, nebo už sto roků před ním předkládali ji Jiří Ludovík, Jiří Matthaei, Jan Hauptmann a jiní. Odkud viděti, že tato zásada o přízvukování prvé sylaby, v novějších časech do pochybnosti bránu býti počatá, ovšem není toliko

[1]) Maeon slul otec Homérův, odtud i tento Maeonides sluje.

[2]) Kollár míní tu, jak poznamenal ve „Výkladě", polský překlad od Ign. Nagurczewskiego a Fr. Dmóchowskiego a ruský od Kostrova a Gnědiče, kteréž oba jsou rýmovány, české pak překlady od J. Nejedlého, A. J. Puchmajera a J. Palkoviče, o kterýchž uvádí vzhledem k metru nepříznivý úsudek P. J. Šafaříka.

plod mámivé obrazotvornosti, ale hlouběji tkví v podstatě naší řeči...[1]) Že by toto prvé slabiky přízvukování od Němců pošlo, nikdo neuvěří, kdo zná, že tito docela jináče svou řeč přízvukují. A toto všecko spolu ať slouží k ospravedlivení toho, proč skladatel těchto znělek všudy v nich přízvuk a jeho formu básnickou následoval. Tímto zpátkem béře to, co ve druhém vydání tohoto díla na poslední stránce v poznamenání v závorkách povědíno.[2])... Neradíme však to, abysme podle přízvuku hexametry dělali aneb jej vůbec ve klassických metřích užívali. Základy přízvuku a rýmu následujme jen v novějších romantických formách: v alexandrinu, v ottavěrymě, v sonettech, balladách, romancech, madrigalech, trioletech a t. d., naproti tomu časoměry ve klassických.[3])... Buďme rádi, že naše řeč měkká, hebká a elastická jako zlato, do každé nádoby volně vlíti se dá, a že je tím paní a královna všech básnických forem, časů, krajin a národů."

Nebyl tedy Kollár odpůrcem časomíry, třebaže mnohem více veršů přízvučných, a to bedlivě dle náuky Josefa Dobrovského, složil nežli časoměrných, s čehož i Josef Jungmann srážel jej již r. 1824. v dopise soukromém těmito slovy: „Že Čechové Vás za prvního básníka svého uznávají, to jen spravedlnosť. Kéž pak Vám líbí se více psáti metricky, neboť po lepším básníku všickni pokračují, a tak by se prosódie utvrdila, čehož potřebu cítíme v operách českých. Macháček nám přeložil „Rodinu Švejcarskou" a „Vodaře", kteréž s náramnou pochvalou provozeny byly, on se řídil časomírou; Štěpánek 6. t. m. provozoval českého „Střelce kouzelného" (Freischütz) dle přízvuku, což velmi ucho urážело. Publikum ovšem chválilo dekoraci a hudbu atd., ale ti, kteří neslyšeli předešlých, vyjevili starý předsudek, že český jazyk nehodí se k opeře!" [4]) Zvláštní také jest, že přízvučné znělky Kollárovy nebyly příznivě posuzovány ani od přívržence a obhájce přízvuku, Šebestiána Hněvkovského. Psaltě Hněvkovský Vojtěchu Nejedlému 16. února r. 1835.: „Vy v ódách jistě Kollára převyšujete, kterého v nedostatku jiných za Pindara[5]) drží. Já jsem jak živ sonetty nenáviděl a za hračky

[1]) Po té Kollár uvádí vyňatky ze spisů na doklad toho.
[2]) Míněna poznámka, kterou jsme si otiskli na str. 427.
[3]) Viz k tomu prvou poznámku na str. 114. přítomného spisu.
[4]) Viz v „Musejníku", roč. 1880., na str. 52.
[5]) Viz i na str. 88. přítomného spisu.

je držel, a Kollár nedostihl Petrarku.[1]) Vlaši mají více rýmů, pročež jsou sonetty jejich přirozenější. Kollárovy znělky jsou básnické zlomky do nevlastenecké formy stísněné.[2]) Mimo asi sta znělek ty ostatní za mnoho nestojí, ani zpívati se nedají a točí se neustále okolo jednoho hřídele; národ z nich málo užije . . . " [3])

A co týče se Čelakovského, znamenáme, že počínal si co do prosódie svobodněji nežli Kollár. Kollár šetřil bedlivě náuky Dobrovského o přízvuku, kdežto v básních Čelakovského jsou zastoupeny takořka všechny odstíny prosódie od časomíry, v pevných základech utkvělé, až k libovolnému veršování písní prostonárodních. Nejprve Čelakovský jal se za dojmem prešpurských „Počátků českého básnictví" básniti časoměrně, ale brzo vystřízlivěl z opojení časoměrného, ačkoli ještě v dopise ke Kamarýtovi ze dne 2. února r. 1820. s oblibou nemalou zmínil se o verších časoměrných.[4]) Ihned, jakmile vyšly Šebestiána Hněvkovského „Zlomky o českém básnictví", psal 9. prosince r. 1820. Kamarýtovi: „Zlomky Šebestiánovy jsem překoukl! To je klassičnosť!" [5]), a již „Smíšené básně",

---

[1]) Viz k tomu, co řečeno na str. 504.—506. přítomného spisu.

[2]) Viz i na str. 547.—549. přítomného spisu.

[3]) Úryvek ten jest otištěn v Rybičkových „Předních křisitelích" na str. 332.

[4]) Viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech" na str. 21.

[5]) Jest i poznamenati, že Čelakovský psal Kamarýtovi 14. července r. 1821. toto: „Nejedlého 3. rozmnožené vydání „mluvníku" vyšlo, rozmnožené NB., jelikož asi dvacet listů Dobrovského vypsal a několik výpadů hloupých na novotáře a časoměrce připojil. Hněvkovského zlomky, praví Nejedlý, jsou: das mit vieler Umsicht und Genauigkeit bearbeitete Werkchen!" A 21. srpna r. 1821. psal mu: „Básni, jak chceš, přirozenou mírou, v přízvuku, v časomíře, dle sluchu po hindicku, anebo v nově vynalezené prosódii od slavného Štěpničky. Co my tu máme prosódií, hnedle tolik, co v Řecích bývalo filosofických sekt, co nyní v Uhřích jazyků a v Němcích zemských vlád. Ba to je hlavička ten pan Štěpnička, přízvuk se prý ovšem hodí velmi dobře k deklamaci, ale ne prý ku zpěvu . . . . Obzvláště úvod k tomu pojednání se mi líbí (abys se měl čemu pozasmáť, udělám ti kratičký výtah, ovšem ani stín od původního; nebo ten je opravdově Lukiánský, — pojednání to budeš moci čísti [snad] v Dobrosl., nyní teprv vyšlo z censury). — Tedy on (t. p. Štěpnička), pod večír rajskými zlatými či jen pozlacenými krajinami se procházeje, uvidí najednou stříbrný oblak (samé kovy; olovo přijde, je chuďas v cís. kr. službě), an se k němu sklání, a (monstrum per excessum!) tři bohové na něm sedí; a ti mezi sebou rozmlouvají, jak pravím, à la Samosatensis. — Saturnus, Vulkán, Apollo. Vulkán si stěžuje Apollovi, že mu někdo ukradl perlík, a Saturnus totéž činí, běduje, že mu ukradeny přesejpací hodiny a kosa. — Apollo

které r. 1822. vydal, ukazují toliko stopy bývalého jeho záchvatu časoměrného, jsouce většinou přízvučně zbásněny. Ovšem k přízvuku vedly Čelakovského hlavně písně prostonárodní, nevzdal se však časomíry zcela nikdy, skládaje v ní zejména epigrammy ještě za nejpozdějšího věku svého a napsav na začátku února r. 1825. Kamarýtovi, podávaje mu zprávu o svém styku s polským básníkem Brodzińským, toto: „V čas jeho bytí v Praze jsme mnoho a zhusta mluvili spolu o časomíře, čítával jsem mu a probíral s ním naše časoměrné veršíky. Jemu však to s polským nijak choditi nechtělo, an míra slabik tu zcela, bylali kdy jaká (což bez pochyby), ztracena a vyhaslá. Zoufal nad vší možností časoměrných polských veršů, blahoslaviv nás. Tak daleko by to snad i s námi bylo přišlo, kdyby se zcela Dobrovského cestou bylo šlapalo. Kdo nás uchoval? Báťuška. To nevíš, že dva listy v „Začátcích“ [1]) jsou Palackého a 4 Šafaříkova práce. — Původem ale všeho Jungmann.“ [2])

Celkem tedy Čelakovský také ve příčině prosódie vynikl nad Kollára, totiž co do rozmanitosti, o čemž již i výše (na str. 694.) jsme si promluvili podrobněji, osvědčiv se také tu co do stránky formální býti mistrnějším nežli Kollár. A takž Čelakovského básně vůbec nevyznačují se pouze krásnou řečí a jádrnými myšlénkami, nýbrž i vyznamenávají se svojí podobou vnější.

Jest pak i zásluhou Čelakovského, že uvedl v písemnictví naše všechny druhy básnické, a to s prospěchem rozhodným. Stalť se Čelakovský s Janem Kollárem svými pracemi básnickými pravým zakladatelem a vůdcem tak řečené básnické školy národní,[3]) a to v trojím směru jejím, v epickém, lyrickém a humoristickosatirickém.

---

jich lituje, posýlá Merkura, aby to šel hledat, a aj, Merkur přilétá zpět s věštím, že to oboum čeští básníci ukradli, t. odcizili, perlík přízvukotepci, a časové hodiny časoměrci a kosou prý poráží se, co se zprotiví. Není to hezky? totě joviální člověk! to jsou nápady a západy, ale žádné popady. A ku konci dovádí na hindickou metriku jako rybnikář. Inu tak je, vtip mu pohlavek nedal.“ (Čelakovský tu míní rozpravu Štěpničkovu, o níž učinili jsme si zmínku v poznámce na str. 108.)

[1]) Míněni presprurští „Počátkové českého básnictví“.

[2]) Viz i Čelakovského polské heksametry v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 190. jakož i poznámku na str. 30. a 40. spisku „O básnické činnosti P. J. Šafaříka a F. Palackého“ od spisovatele přítomného spisu.

[3]) Viz i již na str. 360. přítomného spisu.

Nejvíce vzdáleno leželo mysli Čelakovského básnictví dramatické,[1]) ačkoli již r. 1823. byl básnil dramatickou selanku ve verších „Zasvěcenec", která byla prvně otištěna v Chmelově almanachu „Dennici" na rok 1825., a ačkoli již r. 1820. pilně četl a r. 1828. pomýšlel i překládati dramata Shakespearova.[2]) Jediný plod dramatický, který počal překládati r. 1824. a vydal r. 1827., jest Göthova „Marinka".[3])

Ještě méně nežli Čelakovský objevil se býti básníkem dramatickým Kollár, nepokusiv se o drama ani překladem. Dovedl sice Kollár i v „Slávy Dceři" poésii svou zdramatisovati a množství výtvorů básnických spojiti v celek dramatický, jakž Adam Mickiewicz o něm usoudil, což uvedli jsme si výše na svém místě (na str. 544.), ale tím ovšem ani z daleka nedospěl k vrcholu básnictví, k básnictví dramatickému.[4])

Za to v oboru epickém a lyrickém Kollár i Čelakovský zvelebili básnictví české proti předchůdcům svým neočekávaně. A co týče se jejich následníků, reálná povaha básní Čelakovského, svědčíc výborně národnímu duchu českému, účinkovala nejvíce v další rozvoj národní školy básnické, ač i „Slávy Dcera" zahájila celou řadu básní téže látky, opěvajících totiž také slovanskou jednotu a bývalou i budoucí slávu, a mocně i na Čelakovského působila, jak na str. 675.—677., 681. a 683.—684. vyloženo, takže skutečně vším právem veleslavný básník český[5]) nazval Kollára „Nestorem novočeských pěvců našich." Plody pak obou vždy líbiti se budou, jsouce klassické; „jen klassické se udrží" [6]).

Spisovatelé novočeští již za doby přípravné ve svých spisech ukazovali na blízké příbuzenství Čechů s velikým národem slovanským, o čemž dočísti se lze na str. 517. a 518. přítomného

---

[1]) Doklad toho viz i ve Fričových „Pamětech" na str. 267. oddílu I. části prvé.

[2]) Viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech" na str. 18., 22., 31., 33., 187., 209., 211. a 219. (Viz i Čelakovského zmínku o Shakespearovi na str. 583. přítomného spisu.)

[3]) Promluveno bude o ní v oboru dramatického básnictví.

[4]) O náležitém poměru básnictví dramatického k epickému a lyrickému viz v Durdíkově „Všeobecné aesthetice" na str. 307. a 308.

[5]) Boleslav Jablonský v „Divadelních táčkách" na str. 19.

[6]) Dr. Josef Durdík ve „Všeobecné aesthetice" na str. 551.

spisu, ale celkem bez úspěchu v národě českém. Teprve Kollár a Čelakovský způsobili opravdově, že ke dřívějšímu zápalu vlasteneckému přibyl zápal nový, že uvědomění české vzmohlo se v povznášející a blažící uvědomění slovanské. Účinkem Kollárovým a Čelakovského stalo se, že, jak z četných zápisek předních našich vlastenců často vychází na jevo, horliví jednotlivci jak v Praze tak po venkově, znalí slovanských jazyků, soukromě vyučovali jim beze zisku s vroucím zápalem vlasteneckým. I rozšířila se známosť slovanských jazyků v Čechách v brzce tou měrou, že nijak nepokládáno za vzácnosť, když někdo mimo český ještě jiných slovanských jazyků byl úplně slovem i pérem mocen, ba nezřídka čeští učenci voláni pro tuto vlastnosť i na přední stolice slovanské do ciziny, jako na př. i sám Čelakovský byl povolán za professora filologie slovanské na universitu do Vratislavi.

Avšak ihned za let dvacátých ani básně Kollárovy a Čelakovského, jsouce ojedinělými jiskrami, hozenými takořka nazdařbůh do směsice, která postrádala řádného ohniska společného, neměly ještě vydatného účinku. Ale jiskry ty vzňaly se v chytlavých myslech mladých básníkův a vyšlehly v brzce v mohutný plamen neuhasitelný.

Jako pak básně „Rukopisu zelenohorského“ a „Rukopisu královédvorského“ a sbírky písní prostonárodních přispívaly znárodňovati české básnictví, což vyloženo na str. 357.—359., tak básně Kollárovy a Čelakovského byly zase básně, jimiž opětně básnické vzory domácí veleplatně rozmnoženy byly a jež tak úspěšnou měrou roznítily a rozohnily mladá srdce básnická, jako po „Rukopise zelenohorském“ a „Rukopise královédvorském“ nižádná jiná báseň česká.

Kromě toho „Slávy Dcerou“ též otevřena brána vyššímu oboru básnictví v písemnictví českém. „Slávy Dcera“ podala důkaz, že též u nás veliký zpěv může zavzněti, o čemž dřívější básníci byli pochybovali, jako na př. Šebestián Hněvkovský, který vyslovil se r. 1805. v tento přepodivný smysl:

> Že jest malý národ český,
> pro něj také malý zpěv jen hezký.[1])

[1]) „Děvín“, 1. vyd., XII. 1. (Jest uvésti si k tomu na mysl i Hněvkovského úsudek o Kollárových znělkách otištěný na str. 697. a 698.)

Mocně také vzrušil mysl mladých básníkův i Jungmannův „Slovník“, vyšlý v letech 1835.—1839., odhaliv zrakům jejich netušené bohatství jazyka českého. Sám Čelakovský veleradostně zaplesal z tohoto díla pětatřicetileté úmorné práce, zapěv báseň *Panu Josefovi Jungmannovi při dokončení Slovníka českého 1839.*, kterou připomenuli jsme si na str. 650. a která zní:

Zdráv buď, mistře veleslavený, zdráv, náš ty starosto!
  Nesmírné Ty jehož jsi bohatství
objal nesmírnou pílí a umem divu hodným,
  týmž jazykem Tebe šíře a šíře
upřímný velebí zástup, a pronášeje díky
  z díla těší se s Tebou zdařeného!
Božská na tvořivé rty opravdutě člověku jiskra
  padla, ponejprv jenž medovými
zahlaholil zvuky rozkošné mluvohudby slovanské,
  a v rodinách rozsívaje prvních
plodná zrnka její započal slov barvami obraz
  vytvořovať světa věčně pohybný.
K stejné povzbuzuje však chvále a obdivování
  pásmo nedostihlé i potomkův
jemných, nábožnou jenž myslí k odkazu lnouce
  svých pradědův jej šlechtili zdárně
v míru dobách, a hrdinsky ve hrozných hájili bouřích.
  Ó, zpěvná rajských dcero končin,
kdo, zrak a sluch komu neztupěl, na tvé vnady může
  patřiti chladně, tudíž nezatouživ
plésati povždy duchem při tvé harmonie proudu!
  Dostojnouť tebe sám osud uznal,
v nejširších aby prostranstvích tvé se stkvělo žezlo
  nezlomné, jsouc přírody zevšad
ochraňováno mocí a plemen statných bujarostí,
  i stráží geniův vědolibných,
snažných Tvému ku oslavení vyzdvíhati chrámy
  stálejší zlobu nad časovou i
lidskou. — Základní hle i kámen božnice české
  Tvou položen tu rukou, ba Teboutě,
nezmožený! vstala ze zbořenin sama božnice jasná,
  od čeledí kde šedých do čilého
odmladu povznáší hlasy (buď trvalá jeho síla!)
  tváří sbor nejrozmanitějších.
Nuž, bratří, nad zasvěceným tím národu dílem
  zpevněme slib veliký, doby po vše
věrně stříci naší bohatých mluvy žídel a čistých,
  a v davu ve všelikém neustupně

státi za práva její proti útiskům luzy bujné
i štěkavé závisti nepřátel,
z lůna dějin září se linoucí mysli tužíce.
Na knihy pak kdykoliv tyto padne
obrovské zrak náš, u vděčném plápolu zavzní
v srdci radosť našem: Ať žije Jungmann!
V srdci radosť pozdním se ozývej i mnohočetným
vlasti synům: Náš ať žije Jungmann!

Tak tedy slovník Jungmannův dojal básnického ducha Čelakovského a podobně dojal jiné tehdejší básníky české, jež i Čelakovský k tomu měl, jak ukazuje konec básně právě citované, a ještě zřejměji vybízel je k tomu v epigrammě *Jungmannův slovník*, který jsme si otiskli na str. 659.

A tak snadno vyskytla se ona řada nadšených pěvcův, o které již výše (na str. 359. a 360.) všeobecně promluveno a o které nyní rozhovoříme se podrobněji, roztřídivše si pěvce ty v několik skupin.[1])

c) O zástupcích epiky.

Básnictví epické vedlé vzorů Kollárových a Čelakovského bylo zdárně vzděláváno zejména tím, že dílem probuzené již vědomí národní dílem pak velebné básně epické „Rukopisu zelenohorského“ a zvláště „Rukopisu královédvorského“ vedly naše epiky hlavně ku předmětům národním, k dějinám vlasteneckým.

Záhy sáhl ve příčině té v bohatý zdroj dějin vlasteneckých Jan Erazim Vocel. Narodil se 23. srpna r. 1802.[2]) v Kutné

[1]) Ukončiv rozpravu „O původcích prvých moderních zjevů klassických v básnictví českém“, pisatel její vidí v ní některé vady a nedokonalosti vůbec a v závěrečné části zvláště. Bylоť mu, když o ní pracoval, zaměstnávati mysl svou vědomostmi a záležitostmi, rozpravě oné zcela nepřiměřenými, jakož i literární činnosť svou z příčin hmotných rozptylovati velmi nevhodně, a nebylo možno dáti ji do tisku teprv, až by celá byla vypracována. Račiž tedy čtenářstvo prominouti mu, že nevykonal úkolu svého tak, jak hodlal. V čase příštím bohdá bude mu možno již stále pracovati důkladněji. Ostatně hodlá, jakž oznámil i na konci druhé části svého vydání Kollárovy „Slávy Dcery“, vydati asi za rok o této básni Kollárově ještě zvláštní spis a někdy později bezpochyby též o básnické činnosti Čelakovského.

[2]) Že tento den a rok jest správný, o tom viz v „Urbánkově Věstníku bibliografickém“, roč. 1882., na str. 215. a tamže v roč. 1883. na str. 198. jakož i ve „Štěpnici“, příloze „Školy a Života“, roč. 1883., na str. 60.

Hoře; gymnasium studoval v Praze, dokončiv pak tamž a ve Vídni studia právnická, byl vychovatelem v několika domech šlechtických, potom v letech 1842.—1849. redaktorem „Musejníka“ a od r. 1850. professorem starožitností českých a dějin umění a konečně od r. 1862. také českého písemnictví při universitě pražské. Zemřel 16. září r. 1871. v Praze a pochován na hřbitově olšanském. Psal nejprve česky, potom německy a teprve r. 1834. obrátil se zcela k jazyku i předmětům vlasteneckým, jak sám o sobě tiskem zaznamenal, což níže bude uvedeno.[1])

Za mládí probudila se ve Vocelovi myšlénka, vylíčiti v rouše básnickém některé důležitější děje z dějepisu českého, i přikročil chutě k dílu a proslul v té příčině třemi cykly básní epických a přemnohých i takových, v nichžto lyrika převládá. Dva z cyklů těch jsou herojské umělé eposy *Přemyslovci* a *Meč a kalich* a třetí epos romantické *Labyrint slávy.*

Eposy ty Vocel napsal v tom pořádku, v jakémž uvedeny právě byly. „Přemyslovci“ vyšli totiž tiskem poprvé r. 1838.[2]) (podruhé r. 1863.), „Meč a kalich“ r. 1843. a „Labyrint slávy“ r. 1846.; nejnověji počato vydávati *Spisy Jana Erazima Vocela* v „Národní bibliotéce“, kde tvoří svazek I. (z r. 1874.) „Meč a kalich“ a svazek II. (z r. 1879.) „Přemyslovci“. Všechny tři eposy Vocelovy činí mezi sebou souvislý celek tou měrou, že „Meč a kalich“ druží se těsně k posledním událostem, opěvovaným v „Přemyslovcích“, a že bitvou u Lipan, kterou končí se líčení dějů husitských v „Meči a kalichu“, počíná se děj „Labyrintu slávy“. Ku každému z nich připojeny jsou vzadu důkladné poznámky a doklady dějepisné.

Promluvme si nejprv o „Přemyslovcích“ a „Meči a kalichu“ a potom teprv o „Labyrintě slávy“, poněvadž tento liší se ideou

---

[1]) Prvotně podepisoval se „Wotzel“, o čemž viz v „Časopise Matice moravské“, roč. 1876., na str. 79.

[2]) Na titulním listě jest udán již rok 1839., jak nechvalným jest obyčejem u knihkupců, že spisy, vydané v druhé polovici roku, datují již rokem následujícím. Že „Přemyslovci“ vyšli poprvé r. 1838., Vocel připomíná v předmluvě k vydání druhému, což níže bude uvedeno. Zpráva zevrubná o vydání tom jest ve „Květech“ již v čísle, vydaném 6. září 1838. Prvotně Vocel nazval epos to „Přemyslidé“, jak svědčí úryvky otištěné v „Musejníku“, roč. 1835., a ve „Květech“, roč. 1836., ale již v ročníku 1837. „Květů“ čteme v názvě otištěného tam úryvku „Přemyslovci“.

svojí od oněch a poněvadž ony dva i jinak jsou si příbuzny. Konečně budiž úvaha o všech třech připojena.

„P ř e m y s l o v c i“ opěvají jednotlivé výjevy z dějin českých, počínaje od Libuše a Přemysla Stadického až k vyhynutí rodu Přemyslova po meči Václavem III., zavražděným v Olomouci r. 1306., v rozličných delších kratších básničkách různé podoby, z nichžto každá tvoří celek zcela samostatný; jsou tu také stance, terziny vedlé veršů trochéjských i jambických různě spořádaných.

Básník, předeslav *Úvod,* v němž obrací se k své vlasti a velebí látku, kterouž obral si za předmět svého básnického díla, projevuje tak zároveň obsah jeho. Počíná jej verši:

Ó, dcero [1]) dávné slávy, vlasti má!
Hle, lýru kloním k stupni tvého trůnu,
by ozvěna tvých dějů posvátná
zachvěla jemně v syna tvého strunu!

Pochopilť úplně důležité místo, které vlasť naše v řadě ostatních zemí již ode dávna zaujímala, věda, že cokoli kdy národ český potkalo, vše také v dějiny ostatních národův evropských zasáhlo, jakož i duševní hnutí v cizině zase v Čechách ozvěny se dočkalo; proto pokračuje:

Tě Tvůrce světa jako perlu drahou
Evropě veleslavné k srdci pnul — [2])

a cokoli za vlády Přemyslovců tohoto „srdce“ radostně nebo žalostně se doteklo, před zraky naše uvésti slibuje, zakončuje úvod těmito verši:

Hle! jako plavec, jenžto nazpět pluje
k severním břehům z palů jihových,
svým druhům známé hvězdy ukazuje,
radostně zdvihna k nebi zraků svých: [3])

tak, an Vás lýra zvukem vlasti zove,
teď bránu časů dávných otvírám,

---

[1]) Ve vydání prvém bylo „hvězdo“.

[2]) Ve vydání prvém verše ty zněly: „Tě Tvůrce světa jak diamant drahý — Evropě krásné k srdci položil.“

[3]) Sloha ta zněla ve vydání prvém takto: „Hle! jako plavec z palů jihových, — an k severu zpět čilým větrem pluje, — radostně k nebi zdvihá zraků svých — a druhům známé hvězdy ukazuje.“

by bohatýři, královští rekové,
by hvězdy slávy zjevily se Vám![1])

Dílo samo básník zahajuje básní *Libuše,* za nížto následuje báseň *Přemysl* a potom *Duma u hrobu Přemyslova.* Za těmito zakladateli české budoucnosti opěvá jejich potomstvo statné, dobývající jménu českému cti a slávy doma i za hranicemi a stát český upevňující, až zastkví se na hlavě Přemyslovců koruna královská za Vladislava I. — báseň *Koruna* — a až za Václava III. říše česká největšího rozsahu své moci dosáhla, spojivši pod žezlem Přemyslovcovým troje veliké království, totiž vedlé českého i polské a uherské, čemuž jest věnována báseň *Poledne.* Avšak dýka vrahova činí konec rodu Přemyslovcův, usmrtivši posledního jeho mužského potomka právě, kdy rod ten největšího rozsahu své moci dospěl — báseň *Zhasnutí.* V básni této básník vrací se k básni počáteční, čině tak zaokrouhlený celek. V básni „Libuše" totiž kněžka ze svatyně Perunovy na posvátném vrchu Petříně věští Libuši slávu české země, přirovnávajíc postup rozkvětu jejího ku třem stromům olivovým, a v básni „Zhasnutí" na vrchu Petříně „tam, kde Peruna jevíval se stan", Libuše s Přemyslem, hledíce s vrchu toho na pohřeb Václava III., lkají ze smrti jeho:

„Olivo krásná, ty jsi zvadnula!"
takto Libušin zaplakal hlas;
„Slávo nejvyšší, tys pominula,
plod lůna mého krvavě zhas'!"
„„Krvavě zhas'!"" tak bolně ozývá
z lesů a skal se ozvěny duch.
Hlasu trudného k nebi teď zdvíhá
Libuše matky knížecí druh:

„Rod můj dostoupil polední báně,
účel velebný nedokonal;
ověnčiv trojí korunou skráně,
konec na věky věků vzal.
Účel velebný národu mého
kdo doplní?" — „„Kdo doplní —""
od Vyšehradu tak královského
ozvěnou slova Přemyslova zní.

---

[1]) V Jeřábkově „Staré době romantického básnictví" na str. 36. a 37. řečeno, že Vocel užil ve svém „Předzpěvu" k „Přemyslovcům" stance; „Předzpěv" však k „Přemyslovcům" není žádný, a míněnli jím „Úvod", ten zase není v stancích.

Ještě více pak básník celek zaokrouhluje, připojiv na konci „Přemyslovců“ báseň *Hroby Přemyslovců*, slavě v ní památku jejich, tak jako byl předeslal celému cyklu „Úvod“. Poslední verše této závěrečné básně jsou:

Duchové královských vyvolenců!
opatrujte řeč a národnost,
žehnejte sbor velebných vlastenců,
v národu rozpalte horlivost,
by ve stínu vašich slávověnců
pěstoval svých velkých předků ctnost, —
by, ozbrojen národní hrdostí,
zaryl prapor lva do skal věčnosti!

Zmínka o verších těchto bude ještě níže.

Nejzdařilejší z „Přemyslovcův“, a to vůbec a ve příčině podrobného provedení zvláště, jest část *Přemysl Otakar Veliký*, skládající se z dvanácti básní opěvajících slavné činy krále tohoto.[1]) Kromě této části báseň *Hody krále Václava I.*, oslavující báseň „Jaroslav“ z „Rukopisu královédvorského“, byla svého času často veřejně přednášena, líbíc se mezi všemi nejvíce.[2])

„Meč a kalich“ opěvá děje české od r. 1306., začínaje Alžbětou, druhou dcerou Václava III., až po bitvu u Lipan r. 1434., opětně, jako „Přemyslovci“ v rozličných samostatných básních. Jsou to většinou romance.

Veškery básně jsou rozděleny ve dvě části po dvou oddílech; názvy oddílů v části prvé jsou *Alžběta a Jan* a *Václav IV.*, v části druhé *Mstitel* (t. j. Jan Žižka) a *Poslední sen*. Kromě toho jest předeslán každé z obou částí *Vstup*, a v prvé části každému oddílu *Přehled historický*; „Vstup“ jest předeslán i druhému oddílu části druhé.

V oddíle prvém prvé části, nazvaném „Alžběta a Jan“, básník opěvá, kterak Alžběta, druhá dcera Václava III., od Jindřicha Korutanského, za krále českého zvoleného, hanebně byla pronásledována a kterak pánové čeští pro Alžbětu proti Jindřichovi bojovali, kterak jej přemohli a kterak Alžběta zasnoubena byla s nově

[1]) O části té jakož i o jiných jí podobných zmínka bude ještě níže v celkové úvaze o všech třech eposech Vocelových.

[2]) Úvaha o prvém vydání „Přemyslovců“ jest ve „Vlastimilu“, roč. 1840., na str. 289.—293. dílu II. a v prvé literární příloze ku „Květům“, roč. 1840.

zvoleným králem českým Janem Lucemburským a kterak Jan u vládu se uvázal. Potom opěvá život krále Jana, krále málo o blaho země české pečlivého. Hlad a mor uchvacoval životy lidské v Čechách, on však korunu českou válkami soužiti nepřestával. Věrní jeho jej opouštějí, a on konečně vyjednává s německým králem Ludvíkem, aby mu za korunu českou postoupil Rýnské Falcko. Tu však porazí pluky Ludvíkovy pan Vilém Zajíc z Valdeka, pěstoun Václava, syna Janova, jehožto jméno později v Paříži změněno v Karel, a doví se od Alžběty, že Jan obmýšlí uvázati se v Rýnské Falcko a dáti za zemi cizí její dědictví, Čechy milé. I zaváže se Alžbětě, že jí i synu jejímu žezlo české statně obhájí. Alžběta uteče se k měšťanům Starého města pražského, Jan marně Staré město obléhá a konečně zase s všemi se smíří. Vilém Zajíc, byv vyslán s vojskem na pomoc Bavorům, zhyne, a Alžběta, pozbyvši ochránce a byvši uražena plachým manželem, opouští se svými dceruškami Čechy — vylíčeno to v básni *Strom na pomezí* — a béře se k zeti svému do Bavor, kde dlouho v žalostném soukromí žije, což vylíčeno v básních *Královna v cizině* a *Písně královny Alžběty.*[1]) Jan mešká nejvíce za hranicemi země české, kochaje se v marnolibých dobrodružstvích tehdejšího věku a na zemi českou pouze tenkráte pamatuje, když potřebuje peněz. Oslepnuv pak na obě oči, vrátí se do Čech a sbírá voje proti polskému králi Kazimírovi. Oblehne Krakov a byv vyzván k souboji — v básni *Vyzvání,* začínající se: „Jak ten slepý lev tam bouří po okolí krakovském,“ — žádá, by také Kazimír dal se oslepiti. Po té sleduje báseň *Bitva u Kresčaku,* v které vylíčena bitva ta a smrť Janova. Oddíl zakončuje báseň *Ohlas*, v níž o Janovi básník pronáší přísný soud, a *Óda na Karla, Otce vlasti.*

Oddíl druhý prvé části, nazvaný „Václav IV“, jest začat allegorií *Jednání mimozemské*, v které Satan, jenžto měl malou žeň v Čechách za Karla IV., chce užiti jinošství Václavova a vlákati jej do svých tenat, i svolává své podřízené duchy, kteří mysli pozemšťanův ovládají, svádějíce je k sedmeru hříchů smrtelných. Mezi duchy těmi duch obžerství a duch zlosti jakož i duch lenosti

---

[1]) Že Alžběta z Bavor vrátila se později opětně do své vlasti a v Praze zemřela, o tom v „Meči a kalichu“ není zmínky.

osobují sobě nadvládu v mysli královĕ. Potom básník opěvá, kterak král Václav IV. byl s počátku dobročinný a spravedlností nadchnutý. Jedenkráte pak, jsa honbou unaven, dřímá v stíně lesním a sní sen; slyší hlas andělův varovný a zase hlasy rozličných duchův, uvádějících jej na bezcestí. Procitne, zatroubí v lesní roh, svolá svou družinu a béře se z lesa. Jednoho dne, zkusiv až do noci práci nádenickou, káže psáti obcím mandát, aby, jak do hradu přijde, bylo uleveno chudým od bohatých. Ale když mandát napsán, písař jeho Jíra se ozve, že marno jest chrániti nuzných od bohatých, a vyzývá jej, aby všechny trampoty své vínem zapil, a král uposlechne. Potom král popíjí na hradě, když tu otec Markvarta z Vartemberka, od krále pro vzpouru uvězněného, vstoupí s pány českými prosit, aby syn jeho byl propuštěn. Král však prchlivě oboří se naň a velí, by synu jeho hlavu kat srazil; vyžene je z hradu a hoduje dále, až pod stůl klesne se soudruhy v dřímotě a vedlé něho položil se na stráž hrozný pes. Maje Václav opustiti vězení krumlovské, kam návodem svého bratra Sigmunda byl odvezen, dá si zapěti na rozloučenou od pánů píseň k slávě otce Karla a potom projevuje, že pomstí se pro své zajetí. Pánové, jsouce tím pohnuti, usnesou se jej otráviti; podají mu na smířenou číši, v které jed v nápoj byl vmísen. Král vyprázdní číši, jed však krále neusmrtil, nýbrž zůstavil mu toliko neukrotitelnou žízeň. „Od té doby, co král Václav na Krumlově hodoval, více vtělené se hrůze než sám sobě podobal“, a „přečasto té bídné hlavy pokojný se štítil sen“; vniterné boje, vzniklé v něm účinkem jeho skutků prchlivých — mezi jiným utopení kněze Jana — jej stále znepokojovaly. Upálen Hus, a pánové z Chlumu a z Dubé, nahrabavše na popravném místě země — báseň *Černá země* —, přinesou ji do Prahy, vypráví na Staroměstském náměstí lidu shromážděnému — báseň *Zběh* —, „jak byl spálen drahý mistr Jan“, a onu černou zemi ukazují.

Tu se ticho rozbouřilo
v strašný pláče jek,
do pláče pak veškerého
zařve pomsty vztek. —
Mužové dva jen v té bouři
pražské chudiny
stáli, jak vlnou rvané
němé skaliny.

Mužové ti jsou král Václav a Jan Žižka. Král stoluje — báseň *Smrť krále Václava* — s rádci svými, kteří marně snaží se rozveseliti jej.

Tu se dvéře rozletěly,
posel během unaven
vrazí sem a děsně volá:
„Běda! běda! hrozný den!
Zle jest, zle jest, slavný králi!“
na zem klesna běduje.
„V Praze potokem krev teče,
lůza v městě panuje.
Třináct konšelů smetavše
z novoměstské radnice,
na kopí jsou je vpíchali,
na meče a sudlice;
třináct konšelů s rychtářem —“

Král rozhorlí se a jme se zuřiti:

„Světlo hromů! nedržte mě!
Meč! můj meč!“ král chrapotí
v divokém an rozsápání
stůl s poháry překotí.
Tvář mu rudým ohněm plane,
ústa se mu zapění,
slábne — pánům v náruč klesá —
děsná slova tato zní:
„Meč mi dejte — pohár k ústům —
hoj! ta číše červená!
na století krev a žalosť —
přehrozný kdož konec zná!?“

Oddíl zakončuje opětně *Jednání mimozemské,* v němž uvažováno jest o smrti králově.

Oddíl prvý druhé části, nazvaný „Mstitel“, jímžto jest Jan Žižka, přední hrdina druhé části cyklu, začíná se básní *Bitva sudoměřická,* opěvující prvé vítězství Žižkovo. Potom líčeny různé výjevy z válek husitských, a promluveno zejména též o dceři Žižkově Ludmile, jejížto svůdce za mnicha přestrojeného Žižka usmrtí, a milenec její, míně, že svůdcem byl mnich, mstí se za to na mniších. Avšak, usmrtiv mnicha — starce, jenž umíraje šepce: „Nevědí, co činí, — odpusť — odpusť, Pane jim!,“ jest dojat tak, že zahodí svůj meč a stane se sám — mnichem, kaje se za své činy.

V oddíle druhém druhé části, nazvaném „Poslední sen", líčeny výjevy z válek husitských po smrti Žižkově [1]) za vůdcovství Prokopa Holého; porážku jeho a smrť líčí báseň *Lipany*. V oddíle tomto báseň *Černý stav* jest nejlepší básní z celého „Meče a kalicha". V básni té nejvěrnější Žižkovo plémě ocítá se po trampotném putování po bitvě u Lipan na nebetyčných Tatrách a zde na žulových vrcholech u jezírka, Černý stav řečeného, účastníci obrovského boje nacházejí po hrdinném boji želaný hrob. Oddíl zakončuje báseň *Ohlas poslední,* počínající se:

Zhůru, zhůru! české země syni,
s mečem blesknym, s víry kalichem!
Vstaňte z hrobů, reků slavných stíny —
hlahol harfy prohlašuje sněm,
noční sněm — — — — —

v které básník, oživiv a shromáždiv po letech postavy těch reků, v jejichžto čele jest Žižka a Prokop, rozpřádá rozhovor mezi Prokopem a „lýrou vlasti". Prokop táže se:

— — „Kdo na zemské luhy
z tichých hrobů nás teď vyvolal?
Jaký čár to Hospodina sluhy
na tu kouli hříšných tvorů zval?"

Odpověď zní:

„Kouzlo to — oddaná vlasti lýra,
tázajíc se jménem století:
Milosti proč věčné svatá víra
kácela krvavých obětí?"

V dalším rozhovoru Prokop, aby ospravedlnil činy husitův, ukazuje na příkoří jim činěná, dotýkaje se jmenovitě toho, jak vrháni byli do šachet kutnohorských, nazývaje šachty ty „strašné, bezedné propasti".

Z propasti tu divý třesk se zdvíhá,
děsný pláč, umírajících žel —
řetězů se řinkot tam rozlíhá,
zazní rachot padajících těl.

V kalichu, který Žižka v ruce drží, „krev kypí — srší — pláče —", a tu veškero shromáždění reků husitských zvolá: „Bratře z Trocnova, ó, spoj je, spoj!"

[1]) O smrti Žižkově není v „Meči a kalichu" promluveno.

Tu se oči jasně odemknuly
bratru z Trocnova, a slze dvě,
ronící se dolů z nich, kanuly
tiše v kalich víry — do krve,
kalich klesna z rukou bohatýra
do propasti strašných víření
padá, an se ústo Žižkovo otvírá,
hlásající slovo: „Smíření!“

Prokop pc té doloží:

„Jednota a mír! toť heslo spásy,
Táboritů heslo poslední!
K národu slyš poselství teď naše:
Rozbroj krve vlastní kletbu vám
tvoří — valí též na děti vaše —
jednota vystaví slávy chrám!“ [1])

Řečeno výše (na str. 705.), že „Přemyslovci“ a „Meč a kalich“ jsou si příbuzny. Příbuzny jsou si již i tím, že oba ty eposy jsou umělé eposy herojské. Kromě toho budiž tu připomenuto, co sám Vocel o nich napsal.

O „Přemyslovcích“ Vocel psal 28. června r. 1837. nakladateli jejich toto: „Co dělají „Přemyslovci“? Nevězí ještě v klepetech censury? Jestli pak rukopis můj již někdo přečetl, jenž by zdravý úsudek o práci celé pronésti mohl? Obávám se chyb a špatných rýmů! Přeškoda, že mi nikdy přáno nebylo s broušeným znatelem češtiny spis ten přehlédnouti, by mne na vady, bohužel přečetné, pozorna učinil.“ A když vyšli, psal témuž 10. září r. 1838.: „Díky srdečné Vám skládám za vydání „Přemyslovců“, kteréž nad míru pěkné a správné nalézám; též p. Tupému za ochotnosť a práci vynaloženou na opravování děkuji. Chyb velmi málo v poznamenáních aneb vysvětleních, a to jen nepatrných nalézám. Též páně Šafaříkově mírnosti v censurování spisu se obdivuji a protož jemu velmi zavděčen jsem.“

Bylo pak Vocelovi stěžovati sobě také do kritiky, i psal svému nakladateli 10. června r. 1839.: „Již přes tři čtvrti roku uběhly, co „Přemyslovci“ vyšli, a ještě dosud žádný úsudek o nich

---

[1]) Úvaha o prvém vydání „Meče a kalicha“ jest ve příloze ku „Květům“, roč. 1843., na str. 61., 62. a 69.—72. a ve „Květech“, roč. 1844., na str. 578. a 580. (Viz o něm i v „Musejníku“, roč. 1844., na str. 291. a 292.)

v nižádném českém časopise pronesen. Když jináče není, alespoň -- nechť i hanba to našincům — to, co v časopise „Europa“ aneb „Allgemeine Theaterzeitung“ atd. o tom podotknuto, přeložiti račte. Vím já dobře, že dílo sem tam chybné jest, ale toto opovrhující mlčení trpčejší jest nežli nejostřejší literární bičování. Což pak pan Vrťátko aneb Tyl se nad tím smilovati nechtějí? Mám již prací začatých, též plánů nových množství, ale jak člověk do spisování chuti nabyti může, nevěda, zdali čtenářstvu vhod přichází, neboli v potupu upadá?“ A 20. října téhož roku psal témuž: „Zdá se, že mnoho přátel v Praze nemám, an žádná obšírná recense „Přemyslovců“ ve Květech... vyjíti nechce.[1]) Směšné jest ono posouzení v Musejníku; recensent sotva celou báseň četl; vím, že dosti poklésků v knize té jest, ano že řeč a mluvba tam místy dosti obratná není. Proč pak p. recensent žádných důkazů neuvádí, an všeobecně praví, že ne já řečí, ale řeč mnou vládne? Mám já obzvláštní ideu o budoucnosti literatury naší a cítím v sobě duševní mohutnosti, abych k objevení předmětu toho přičiniti se mohl; k čemuž i přichází, že uprostřed nejbohatší šlechty naší ve Vídni velmi výhodně postaven jsa, co representant nové naší literatury důležitě bych účinkovati mohl. Žádám Vás tedy, ne v mém, nébrž ve jménu naší vykvetající literatury, abyste „Přemyslovce“ klesnouti nenechali. Myslím, že by básně následující obzvláštního zřetele hodny byly, totiž: Duma u hroba Přemyslova, Otec a syn, Stranov, Bitva domažlická, Vršovci, cyklus o Vladislavovi, Hody krále Václava, Přemysl velký, Vidění a konec Hrobů Přemyslovců.“ [2])

O vzniku a poměru prvého vydání „Přemyslovců“ k druhému (a třetímu, které jest nezměněným otiskem vydání druhého) stojte zde slova, která Vocel napsal v předmluvě k vydání druhému: „Bylo to v podzimku r. 1834., když při čtení kroniky české Mart. Pelcla myšlénka ve mně vznikla, znamenitější výjevy starší historie české v básních opěvovati; idea ta opanovala tak mocně ducha mého, že jsem ihned k dílu přikročil a celý cyklus básní o Přemyslovcích v nedlouhém čase složil. Avšak vědomosti mé co do slohu a jazyka českého byly tenkráte velmi nedostatečné . . . Meškaje

[1]) Poněkud obšírnější chvalný úsudek o „Přemyslovcích“ vyšel teprve v prvé literární příloze „Květů“, roč. 1840., podaný Slovákem Josefem Miloslavem Hurbanem.

[2]) Dopisy ty viz v Pospíšilově „Z dob vlasteneckých“ na str. 40.—43.

dílem ve Vídni, dílem za Rýnem na pomezí hollandském, psal jsem básně tyto, a poněvadž jsem za mnohá léta jen zřídka zvuku českého zaslechnul a výhradně ve společnosti německé a francouzské obcoval, odveden jsem byl tím od spůsobu vyjádření českého a sveden k formám a obratům nečeským . . . Vyšlo dílo to na podzim r. 1838. Obecenstvo přijalo skládání toto nad míru příznivě, a první vydání jeho bylo v dosti brzkém čase rozebráno. Přední příčina příznivého výsledku toho byla idea národnosti, podstatný živel básní těch tvořící.[1]) Obecenstvo české nalézalo v Přemyslovcích ozvěnu toužení svého po volnějším hnutí národního života, tehdejšími neblahými okolnostmi sklíčeného; nalezlo tu nejednu myšlénku zřejmě vytknutou, kterouž až dosud před veřejností tajiti a bedlivě stříci bylo. Máť tedy dílo toto jakýsi historický význam, neboť naznačuje dobu, kde vláda počala v Čechách poněkud uzdy popouštěti vlasteneckému snažení, propůjčujíc volnějšího vzletu duchu národnímu“[2]). To jest vyňatek ze slov, která Vocel napsal na vysvětlenou, „proč staré vydání Přemyslovců, zvláště co do formy jazyka, tak nedokonalé jest“[3]). Připomenuv pak, že, byv vybízen, aby dílo to znova vydal, nemohl se k tomu odhodlati, pokračuje: „Ale když r. 1862. mi uloženo, abych vedlé starožitností a historie umění také literaturu českou na zdejších vysokých školách přednášel, cítil jsem, že by slušno bylo, aby literární ona památka po mně, professoru literatury české, v dokonalejší formě se zachovala, i přistoupil jsem ku práci nesnadné. Nechtě tekst jednotlivých básní rušiti, musil jsem nicméně mnohé změny učiniti, jakých buď pravidla mluvnická, buď logická i historická důslednosť požadovaly. Za dobré jsem uznal některé básně prvního vydání, buď ceny příliš nepatrné . . . aneb v dějinách českých základu nemající . . ., z tohoto

---

[1]) Srv. závěrečné verše shora (na str. 707.) citované; zevrubnější zmínka o nich bude níže.

[2]) Viz o tom na str. 321.—326. spisu přítomného.

[3]) O nedokonalostech prvého vydání „Přemyslovců“ vyjádřil se velmi přísně Josef Krasoslav Chmelenský v dopise k Frant. Ladislavu Čelakovskému ze dne 30. října r. 1838: „Koupil jsem si v Praze „Přemyslovce“. Bylo mnoho hluku o nich, a pěkné vydání mne lákalo. — Já se při nich nerozehřál, vše tak matné, pracné, jakoby je byl básník dříve německy byl psal a přeložil. A ten ubohý otec všech Přemyslovců, o tom nám jen praví, že se s Libuší oženil a pak umřel. — Nechme toho, ať to žádný neslyší . . .“ (Viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 373.)

vydání vypustiti[1]); za to jsem složil a přidal několik nových, v nichžto se výjevy historické, látku básnickou poskytující, obrazí, chtě takto poněkud vyplniti mezery v osnově historické prvního vydání . . .“ Podobně psal svému nakladateli 28. srpna r. 1862.: „Konečně jsem dohotovil opravu svých „Přemyslovců“. Hleděl jsem ovšem při opravování předně k tomu, aby původní ráz básní byl zachován, nicméně musel jsem vedlé oprav jazykových i takové podniknouti, kterých pokročilé zpytování jak dějin tak i starožitností českých nutně požadovalo. Několik nových básní, k důležitým dějepisným dobám se vztahujících a nápadné mezery v ústrojí celku vyplňujících, jsem přidal, doufaje, že těmito nové vydání nemalé ceny nabude. Věc však sama požaduje, aby nové vydání předmluvou bylo opatřeno, nebo za dvacet pět let od doby sepsání „Přemyslovců“ uplynulých velmi mnoho v národních i literárních poměrech se změnilo, k nimžto předmluva zřetel mladého pokolení obrátiti a ukázati musí, kterak se v oněch básních poměry minulých dob národního vzkříšení našeho obrazí.“ [2])

O „Meči a kalichu“ pak Vocel psal svému nakladateli 8. března r. 1842.: „Na „Meči a kalichu“ dosti pilně pracuji; duchem a slohem docela národním je píši, což se mi konečně po mnohém bádání a čítání podařilo; dílo to zajisté mnohého překvapí, neboť se od „Přemyslovců“ znamenitě liší.“ [3]) A totéž psal r. 1842. svému příteli professoru Alojsu Vojtěchu Šemberovi, dokončuje epos to: „Báseň ta se od „Přemyslovců“ velice liší, jsouc v pravém českém a slovanském duchu básněna, který mi, když jsem „Přemyslovce“ psal, skoro docela neznámým byl.“

Co Vocel psal o svých „Přemyslovcích“ Šemberovi, toho důvody vyložil v předmluvě k druhému jejich vydání, jak uvedeno bylo shora (na str. 714.). Než i o prvém vydání „Přemyslovcův“ — o druhém ovšem více — jest říci, že ovládá v něm tak jako v „Meči a kalichu“ ráz čiře český, vlastenecký. Za to v eposu třetím, v „Labyrintě slávy“ duch básníkův povznesl se po příkladě Kollárově a Čelakovského k idei veškerého Slovanstva, k idei, kterou, jak výše (na str. 704. a 705.) řečeno, toto epos liší se od oněch.

[1]) Ve vydání třetím, obsaženém v „Národní bibliotéce“, vynechané básně z vydání prvého jsou připojeny na konec ve zvláštním přídatku.

[2]) Viz v Pospíšilově „Z dob vlasteneckých“ na str. 43. a 44.

[3]) Viz tamže na str. 43.

„Dozněly válečné vřavy hrdinných bojovníků za víru a svobodu národní v dalekých zemích, a bujarou jejich krev vpila v sebe cizí půda. Tasili chrabré meče za uskutečnění myšlének, jichžto zora teprve nyní v jasnějším lesku vychází na obzoru člověčenstva: za oblažení všech všemi, kdež (jak pěje ku konci svého „Žižky“ Alfred Meissner) národové seděti budou, sjednoceni jsouce v lásce, co bratři pod blankytem nebeským a vztýčí opět kalich, avšak kalich vzájemné lásky. Staneli se tak? Aneb mají do sebe závažnější pravdu slova téhož básníka v básni vstupní: že od jedněch končin ke druhým na této strastiplné zemi zůstane truchlohrou veškeren život národův a meč věčným jeho symbolem? Tkví v tom stěžejní otázka ve příčině dějin každého národa. Neušly podobné záhady ani bádavé mysli našeho Vocela. Marněli byla na bojištích ceděna krev nadšených rekův, anebo vykvete a vyroste z ní símě blaženějšího života, strom pravé svobody? A jaká bude budoucnosť nejen českého národa, ale i veškerých s ním spříbuzněných kmenů slovanských? Jakou kráčeti jest cestou českému národu po tolikera hrdinných bojích za svou samostatnosť podniknutých?“ [1]) Na tyto a podobné otázky Vocel umínil si odpověděti ve svém posledním větším díle básnickém, v „Labyrintě slávy“, vydaném r. 1846. [2])

„Labyrint slávy“ počíná se tam, kde skončily se básně „Meče a kalicha“, totiž bitvou u Lipan. Chod veršů jest větším dílem trochéjský, a také jsou tu některé stance.

Směr „Labyrintu slávy“ jest didaktický, prováty duchem elegickým, a jest v něm allegoricky provedena myšlénka, že národ český toliko vzdělaností a pravou osvětou zjedná si lepší budou-

---

[1]) K. Šmídek v „Osvětě“, roč. 1875., na str. 292.

[2]) Korrekturu „Labyrintu slávy“ obstarával velmi svědomitě Josef Kajetan Tyl a získal si nemalou zásluhu o jeho vybroušení i zušlechtění co do mluvy i co stránky metrické, o čemž podrobná zpráva podána v „Literárních listech“, roč. 1885., na str. 229. — Úvaha o „Labyrintě slávy“ jest v „České včele“, roč. 1846., a to tak, že část, obsažená v čísle 44., jest od J. Kaliny. Havlíček však, nejsa spokojen úvahou Kalinovou, nedal z ní kromě začátku ničeho vytisknouti a napsal sám velmi pochvalnou úvahu, vytištěnou v čísle 51. a 52., nehledě nikterak k tomu, co napsáno kritikem předešlým, ovšem pak ji zúplna ignoruje. (Viz o tom na str. X. prvého svazku Havlíčkových spisův.) — Úvaha od Karla Sabiny jest ve „Květech“, roč. 1847., na str. 320. a 323. — Viz i zmínku o „Labyrintě slávy“ v „Národní bibliotéce“ v druhém svazku spisů Wenzigových na str. 264.—269. a 271.—273.

cnosť. Jsouc pak, jak již výše připomenuto, eposem romantickým, nahrazuje dějství dějepisné příběhy romantickými, klade místo pověsti herojské příběhy smyšlené, místo osudu světového osudy osobní.

Celá báseň rozdělena jest ve dvě „oddělení“, z nichžto „první oddělení“ počíná se těmito verši:

Na ohromných Krkonošů báně
černý mrak své čelo položil;
mrtvé ticho — vysokánů skráně
ejhle blesk teď křížem pokropil.
Za to žhoucích blesků požehnání
hlásá příroda svůj dík,
vysýlajíc hor a lesů ryk
do oblohy v rázném zahřímání.
Ejhle, tamto, hroznou nad propastí
v hávu zkrváceném mladík stojí
— — — — — — — — —

Nadšený husita Jan Kutenský dostal se totiž po nešťastné pro jeho stranu bitvě u Lipan na Sněžku, kde chce vrhnouti se do propasti. Již padá, avšak zlý duch Duchamor zachytiv zachrání jej, ale jenom, aby si jeho duši přivlastnil. Jinoch trne hrůzou před mužem tím, „v jehož oku zdroj se záští skrývá“; zlý duch však vyhrožuje, že Jana, nevzdáli se mu, zase v propasť uvrhne, kdežto zapíšeli aspoň na deset let jemu duši svou, že mu změní zemi v ráj. Jan mlčí, váhá, a tu Duchamor poznav, že v duši Janově plápolá žárem nejžhoucnějším jedna myšlénka — láska k národu, slibuje mu:

„Pomstím tebe nad nepřítelem,
tebe a tvůj národ oslavím.“

I zapíše mu Jan duši svou svojí krví, při čemž jedna krůpěj krve padá na prsten Janův, druhá na prsty Duchamorovy. Zde tedy v Janovi převládá duch občanský: obětuje sebe i svou duši za slávu svého národu. Jan vstoupí po té opětně do řad husitských i se svým společníkem. Vypráví jim, jak, chtě Prokopa, svého vůdce, pomstíti u Lipan na jeho škůdci Vil. Kostkovi, nemohl tohoto skoliti, po krutém boji že, odpočívaje v trávě, od zoufalé smrti vysvobodil jej nynější společník, a konečně přislibuje, že hotov jest život svůj nasaditi pro kalich a pro pomstu. Tu náhle zvon udeří na znamení, že blíží se voje nepřátelské s Kostkou

v čele. Vše žene se k odporu. Jan skolí Kostku, čímž vykoná pomstu slíbenou. Náhlý potom obrat vzejde ve smýšlení a jednání Janově. Duchamor oznámí mu, že otec Janův, byv horlivým katolíkem, byl zavražděn rukou stoupenců Žižkových, matka pak Jítka že pouze v útěku nalezla spásu s dítětem a sluhou Vítkem a že tedy Jan zadal duši svou za vražedníky své rodiny. Jan žehře na strašný tento svůj osud, nastane v něm spor citů rodinných s city občanskými, zhnusí se mu věc, pro kterou hořel, které sebe i spásu svou byl obětoval, a odvrací se od řad husitských. V zoufalství stýská si, že ho nešťastníka země již dávno nepohřbila v chladné lůno. Rozervanosť tato jest vhod svůdníku Duchamorovi, dobře znamenajícímu, že, kdo pozbyl víry i naděje, umoří v sobě také jiskru lásky, a udusiv v něm shora připomenutého ducha občanského, zamýšlí jej tím snáze zlouditi vábidlem slávy. Zatím Jitka zjevuje Ludmile, že tato není vlastní její dítě, nýbrž sluhy Víta a jeho ženy Jarmily, kteříž oba již jsou mrtvi. Duchamor pak uvádí Jana ve vír rozkoší, ale Jan jim nepodlehl, jsa chráněn upomínkou na Ludmilu, kterou byl poznal na hrobě své matky a kteréž od té doby neuzřel. Ludmila však, jakoby nadpozemským výjevem byla unesena, vidí Jitku pobízející ji, by ostříhala Jana, i jme se sledovati Jana, za panoše jsouc přestrojena, všude. Ludmilu básník náš určil, aby vysvobodila Jana z tenat zkázy; ona těší a povzbuzuje zarmouceného Jana, hledíc do něho vštípiti „lásku k víře, ctnosti, k národu“, jsouc při tom ovšem nenáviděna od Duchamora. Roznítiv účinkem slov panošových — Ludmiliných — v hrudi své plapol lásky k národu, Jan vybízí Duchamora, by mu odhrnul oponu s minulosti národů slovanských před pěti sty lety[1]) Duchamor k žádosti této tím ochotněji svoluje, by jej odvrátil tak od „ctnostné, nadehrobní nevěsty“, neb Jan již počíná tušiti v panoši svém Ludmilu. I jme se Jana vésti po všech „koutech slovanského světa“, by při tom zároveň poznal, za jakými příčinami veškeří národové slovanští přetrpěli tolikeré úrazy.

---

[1]) „Před pěti sty lety“ jest výborná episoda ve formě a v duchu napodobněném dle „Rukopisu královédvorského“, a platně lze tu říci o Vocelovi jeho vlastní slova, která v episodě té pronáší:

V duši se ti život zhaslý vryl,
an jsi v dávnověkých bájí svitu
s národem svým cítil, trpěl, žil.

V „druhém oddělení" Duchamor vede Jana nejprve k západu Slávy, a to k Baltickému moři k chrabrým a bojovným Bodrcům, líčí mu zápas i záhubu baltických a po té polabských Slovanů[1]; vede jej na Moravu na rumy Velehradu, na Vislu do spoutaného Polska a k Tatrám, útočišti Slovákův. Odtud vede jej k východu Slávy, k Srbům na Kosovo pole, do Moskvy a naposledy také do pravlasti Slovanstva, do Indie. Při tom obapolném v dalekých končinách slovanského světa putování Duchamor má nekalé záměry; usiluje Janovi dokázati, že přední příčina všech svízelův i strastí, kterými veškeří národové slovanští byli ode dávna ztýráni, tkví v jejich snahách národních a náboženských. I radí, chtíli Slované dospěti k slávě a míru, že jest zříci se jim národnosti i víry, a tím obmýšlí Jana zlouditi k bludnému, všechny síly umrtvujícímu světoobčanství:

Pročež máli dospěť plémě tvé
k blaženosti, slávě, míru:
nechť vyvrátí kořen bídy své,
nechť vyvrátí národnost a víru.
— — — — — — — — — — — —
Světoobčanem kdo stane se,
ten se k blaženosti povznese.
— — — — — — — — — — — —
V přírodě a v sobě Boha znejte,
tomu česť a chválu věčnou vzdejte
— — — — — — — — — — — —

Jan jižjiž byl by podlehl, avšak vysvobodil jej domnělý panoš, vyvrátiv delší rozmluvou veškery pochybnosti Janovy. Jan poznává v panoši zbožňovanou Ludmilu, a oba slibují si věčnou lásku; vždyť „hvězdu lásky peklo neudusí", k čemuž Duchamor odpovídá ďábelským hlasem: „Zhasnouť musí!" Duchamor nalíčil věc tak, že Ludmila, byvši polekána nočním hlomozem, aby zachovala Jana

[1]) Pravou perlou celého „Labyrintu slávy" jest elegie, nadepsaná „Sála", která v čtenáři zůstavuje týž pocit hlubokého, k činům probouzejícího bolu jako „Předzpěv" Kollárovy „Slávy Dcery", a dlouho ještě zaznívají v rozbolestněné útrobě slova:

Za každého slovanského muže
strom vyroste v této krajině,
za slovanskou děvu něžná růže
dýchať bude v slavské dolině.

před fanatickým husitou, chtícím potrestati jej za odpadlictví jeho, zahalí se v plášť Janův, vezme jeho klobouk a opáše se jeho mečem, i jest zavražděna, ježto Táborita pokládal ji mylně za Jana. Její poslední slova, by Jan i veškeren národ slovanský, „víru, lásku k vlasti, statečnosť spojil v národnosť“, jakož i smrť, které za něj se obětovala, mocně na Jana působí. Vzmuží se, odloučí se od svůdníka Duchamora a sama sebe za pokutu vyobcuje z lůna krásné své vlasti. Dříve titanským pudem „hledav slávu, hledá nyní chýži, kde by klidně hlavu položil“, a ubírá se do Německa, kde v Mohuči stane se vynálezcem tisku.[1]) Krásně a významně končí se báseň:

Avšak bitvy krvavé a seče
neotevrou blaženosti chrám:
vězte, že jen světla bleskné meče
vydobudou věčnou slávu vám.

„Labyrint slávy“ podobá se Göthovu „Faustu“, ale nesmí býti pokládán za jeho následování. Vocel sám o tom píše v „Předmluvě“ a vyloživ ráz a směr „Fausta“, pokračuje: „Docela na jiném základu spočívá báseň přítomná. Ďábel chce Fausta z Jana teprv utvořiti, a namáhaje se od víry, naděje a lásky jej odtrhnouti, o to usiluje, aby Jan k přírodě, t. j. ke hmotu srdcem i myslí přilnul, aby v ní netoliko oslavení své, nýbrž i slávu a spásu národa svého hledal; ďábel chce, aby se Jan stal apoštolem víry nové, jejížto zákony na zbožňování přírody založeny jsou. Tím se patrně jeví, že duch odporu se zde netoliko o kořisť jediné duše zasazuje, nýbrž o získání nesčíslných pokolení lidských. V jedné okolnosti se pak stýká osud Janův s osudem Göthova Fausta, —

[1]) Na vysvětlenou, proč Vocel přilnul k myšlénce, učiniti z hrdiny své básně vynálezce knihtiskařství, budiž připomenuto, že r. 1840., kdy slavena byla čtyřstaletá památka vynálezu knihtisku, v Čechách ovládala domněnka, jakoby vynálezce jeho byl rodem Čech. Poprvé při dotčené slavnosti projevil tu myšlénku, že týž vynálezce narodil se v Kutné Hoře, v novelletce Antonín Jaroslav Vrťátko, později obšírněji provedl ji Karel Alojs Vinařický, usiluje dokázati, že „Jan Gutenberg, narozen v Hoře Kutné r. 1412., . . . byl prvním knihtiskařem v Mohuči 1450.“ („Květy“, roč. 1845., čís. 136. a násl.). Sám Vocel praví o tom ve své básni: „Že by umění knihtiskařské Čechem, z Kutné Hory rodilým, vynalezeno bylo, nedá se ani přísně dokázati ani docela zavrhnouti, takže tato důminka nám dosavade nic jiného neposkytuje nežli stkvělou látku básnickou.“

totiž že oba mocí nekonečné lásky vyváznou z kletby věčné... Avšak s ideou vykoupení Jana spojena jest zde nerozdílně též idea spasení národů slovanských světlem duševním osvěcujícím tiché koleje míru.“ [1])

Jako pak vůbec směr „Labyrintu slávy“, jak výše (na str. 716.) připomenuto, jest didaktický tak zejména také verše konečné. A konečné verše i prvých dvou cyklů — jsou shora citovány — jsou rázu didaktického. Básník ve všech třech cyklech podal národu českému na konec rady a pokyny, plynoucí z dějů v nich opěvaných; ukázal mu jako v zrcadle minulosť, aby budoucnosť svou lépe opatřil. V „Přemyslovcích“ vybízí střici národnosti,[2]) v „Meči a kalichu“ nabádá k svornosti a v „Labyrintě slávy“ kromě toho ještě ku vzdělanosti.

Velikolepá látka, kterou Vocel obral si k svým cyklům básnickým, jest velice vhodna a vděčna, by z ní bylo utvořeno nehynoucí epos národní. Ale Vocel ho nevytvořil. Nejen že tu a tam podává jednotlivé náčrtky z dějin spůsobem kronikářským beze vší svěžesti, beze všeho vzletu básnického, nevyhověl ani hlavním požadavkům básně epické. „Nežádá se v epické básni jednota děje s takou přísností, s jakou ji vymáhá zakulacenější a ve všem sesoustředěnější organismus básně dramatické... Nicméně musí i v epické básni vytknut býti jeden střed, z něhož jednotlivé paprsky směrem odpudivým se vyrážejí, k němuž pak opětně se schylují a navracejí; a středem takovým jest heros neboli hrdina popřední, okolo něhož se ostatní osoby i děje sřaďují... Dále vymáhá táž architektonika, aby pásmo děje, jenž se během epické básně rozpřádá, mělo svůj počátek, svůj střed a své ukončení... Při takovémto básnickém dějů vyličování musí tolikéž s přísnou bedlivostí zachovávati se zákon motivování...“ [3]) Témto požadavkům básně epické Vocelovy cykly „Přemyslovci“ a „Meč a kalich“ nijak nevyhovují; nemůžeť ani řeči býti o nějakém sesoustřeďování dějův okolo vynikajícího hrdiny, kde požadováno jest, abychom v obou dotčených básních proletli několik století.

---

[1]) O Göthově „Faustu“ viz i ve Štúrově „O národních písních a pověstech“ na str. 17. (Jest uvésti si na mysl i Byronova „Manfreda“, Šeb. Hněvkovského „Doktora Fausta“, Ign. Herrmanna „Historii o doktoru Faustovi“ a Jarosl. Vrchlického „Twardowského“.)

[2]) Viz shora (na str. 714.) citovaná slova, která sám Vocel o tom napsal.

[3]) K. Šmídek v „Osvětě“, roč. 1875., na str. 200.

A jak oprávněny jsou výše uvedené požadavky vzhledem k básni epické, dosvědčují nejlépe Vocelovy cykly samy. Tak v „Přemyslovcích“ právě tam probouzena jest hlubší záliba v čtenáři, kde mysl naše jest upoutána jedním hrdinou, jak tomu jest v cyklu básní, opěvajících slavné činy Přemysla Otakara Velikého, kteroužto část již výše (na str. 707.) za nejzdařilejší jsme si prohlásili. Podobně též úsudek chvalný pronésti jest o cyklu básní, vztahujících se k rodu Vršovcův, a o cyklu básní o slavných činech prvého krále českého Vladislava na luhách italských, ježto také svůj střed mají.

Nejlepším z cyklů Vocelových jest „Labyrint slávy“, maje jednotného hrdinu a vynikaje i jinak hloubkou myšlének, živými výjevy, ryzím slohem a bezúhonným metrem nad druhé dva. Nejméně zdařily se romance v „Meči a kalichu“, jsouce namnoze mdle provedeny.

Proč „Labyrint slávy“ jest nejlepším, jest vysvětliti si hlavně tím, že Vocel básnil jej teprve, když byl zdokonalil svoji tvorbu básnickou „Přemyslovci“ a „Mečem a kalichem“. „Přemyslovce psal mladík rozpálený slavnými ději předků a vlil do nich všecku vroucnosť citů duše hluboko dojaté; Meč a kalich psal muž vlasti a národu svého upřímně milovný, ale nemilými zkušenostmi mýlený; Labyrint slávy psal muž dozralý, sám s sebou sjednocený, jenž přišel k nevývratnému výsledku všech zkušeností svého života a na pevném nezměnném smýšlení se ustanovil, který ví, co a jak to má chtíti, přišed k osvědomění sama sebe a k poznání pravých pružin života, praktický mudrc, k žádné škole nenáležející, ale tím přesvědčenější o pravosti svého smýšlení, protože jest samouk a vyučenec zkušenosti, a tím stálejší ve svém počínání, poněvadž z přesvědčenosti pochází. A tento výsledek posavadního života svého, svaté a důležité pravdy opět obrací k vlasti, jako prv obracel city svoje, ale kdežto dříve oko jeho zpět hledělo do dávné minulosti a v ní ne bez přimíšení lehkého zármutku se kochalo, nyní směle a pyšně proniká budoucnosť a rtové v nadšení hlásají proroctví o šťastném příští pravého národního blaha. Ano, Jan hlavní osoba básně, jest národ český, Janův život jest obraz osudů národa českého. Idea pak básně jest: převaha ducha nad hmotností a vítězství lásky (v smyslu nejvznešenějším) nad zlým živlem, kterýžto básník vhodně zosobnil v Duchamoru. Spory

náboženské, mudrcké hloubání, rozkoše života, sláva světská nemohou uspokojiti ducha po vyšších věcech toužícího, jelikož v nich ve všech nalézá lichou ješitnosť, až náhledem v minulosť poučenému v jasné záři zasvitne hvězda pouti jeho — touha po pravé duševní osvětě. Avšak není to obraz toliko národa českého, jest to obraz i básníkova duševního se vyvinování, ano pochodu jeho při každém, jemuž vštípena jest jiskra plamenné touhy po dokonalosti, a Jan není pouze národ český, nýbrž vůbec každá lidská osobnosť — jedno zdali fysická neb morální — v svém osvědomění. Jest tedy „Labyrint slávy", jak vidno, báseň filosofická, zahrnující hlavní interessy našeho věku, jest to úkaz u nás nevídaný, první patrnější plod nového směru básnictví, sloužiti tendencím věku. Básník sám dobře sobě toho svědom jest, ano za dobré uznal, předeslati v předmluvě ospravedlnění svého počínání, dokládaje, kterak každá původní národní poésie sloužila tendencím svého věku, čehož příklady uvádí ve starých Řecích a Římanech, ano i v našem Lumíru a ostatních národních básnících z oněch dob, kde ještě literatura řecká a latinská a s ní tak zvaná klassičnosť nebyla v té míře kořeny do života národního pustila, aby mu mohla ubírati šťávy potravné. Upustiti tedy od lichého následování klassičnosti a navrátiti se na pravou, básníkovi vykázanou cestu, má náš básník za potřebu našeho věku, k jejímžto vyhovění aby první krok učinil, sepsal toto nejnovější své dílo . . ." [1])

Vocel totiž, probrav v „Předmluvě" k „Labyrintu slávy" dosti podrobně, „kterak každá původní národní poésie sloužila tendencím svého věku", pokračuje potom takto: „V novějších dobách, když řecká a latinská literatura opět znamenitého oblíbení došla, vzory staroklassické sobě na Parnassu českém samovládu též vydobývati počaly. Nepřím toho, že následování starých klassiků nemalé působení mělo na ušlechtění forem jazykových a zevnější vzdělání řeči české; avšak málo přispělo ku poznání potřeb, sil a předností lidu našeho, k povzbuzení a vyvinování ducha národního. Žádá pak náš praktický věk, aby též básník k praktickým potřebám zřetel svůj obrátil. Přešly doby, kdež zdařilé formy, klas-

[1]) Jakub Malý v „Musejníku", roč. 1846., na str. 650. a 651. (Redaktorem „Musejníka" byl tehda Vocel.)

sická metra, lesklé, mile plynoucí sady hlavní podstatou spisů básnických byly. Jinou, důstojnější úlohu věk náš pěvcům českým ukládá, žádaje, aby tito hluboce nahlédali do života národů, aby zpytovali duševní pohybování, veškeré toužení a snažení lidu, aby sledovali okem pozorlivým ideály věku svého, k nimžto pokolení lidské toužebně mysl přikládá. Takovýmto básníkům se podaří do života národu metati střely duševní, dotýkati se strun nejtajnějších srdce lidského a tak od srdce k srdci mluviti v pravém smyslu slov pěvce posvátného.[1]) A právě doba nynější, na první pohled tak nepoetická, básníku velkou, ano nesmírnou látku poskytuje. Neboť spatřujeme, kterak ohromný boj povstal mezi myšlénkou a hmotem, mezi světem ideálů, jehož obor národnosť, náboženství a vědu abstraktní v sobě zavírá, a mezi smyslností, jenž z lůna přírody zlaté své paláce do výsosti žene. Avšak svět ideálů i svět smyslnosti jsou tvorové jedné světoplozí moci, pročež z jedné věčné myšlénky povstavše, v odporu a boji věčném býti nemohou. Boj a odpor jen z převrácenosti lidského smýšlení pocházejí. K jednotě a smíření nechť tedy básník co kněz míru vyzývá; on odkrývej stkvělé poklady v hlubinách dějů dávných pohrobené, zbuzuj důvěru, aby národ v sebe, v pružnosť a vytrvalosť svou pevně doufal; on budiž tlumočníkem jeho citu a smýšlení; on konečně ukazuj co nadšený věštec v dálce časů cíl velebný snažení národního, ideál stkvělý, po němž nejvznešenější duchové všech věků toužili. Patrno, že směr těmito slovy podotknutý ani klassické ani romantické škole pouze nenáleží, a nahlédnemeli blíže v úlohu, jižto věk náš básníkům předkládá, přesvědčení nabudeme, že tento směr tentýž jest, který v nejstarší době českého básnictví panoval. Záboj opěvuje děje, city, toužení současných pokolení, národ svůj těší, sílu jeho budí a mocným varytem svým k činnosti vyzývá — a hle! toť právě jest cíl národního básnění našeho; z čehož poznati lze, že se k původnímu, pravému zřídlu svému básnictví věku našeho opět navracuje.[2]) Spisovatel básně v následujících listech obsažené cíl tento co hvězdu průvodčí před očima maje, celou sílu svou k tomu přiložil, aby zadosť učinil směru podotknutému; a byť

---

[1]) Slova ta zasluhují dojista bedlivého pozoru také vzhledem k nynějšku! (Ostatně to jest požadavek čistě psychologický, o čemž viz na př. v Durdíkově „Psychologii“ na str. 108. a 111. vydání druhého.)

[2]) Viz i na str. 357.—359. přítomného spisu.

i báseň ta posouzení nepříznivého došla, skladatel její sobě povědom jest, že z věrné vůle, z pevného přesvědčení vznikla, a jsouc v duchu již dávno utvořena, jako poupě z lupene svého na světlo se prodrati musila, aby tím též nějakého důkazu podala o velebném, vyšším směru národního snažení našeho . . .“

Stojtež zde také ještě na doplněnou toho, co posud o „Labyrintě slávy“ řečeno, slova, která Vocel poznamenal v „Musejníku“, roč. 1845. (na str. 271.), podávaje z něho ukázku veřejnosti: „Podávaje zlomek tento velectěnému obecenstvu, za slušno uznávám poznamenati, že této básně předmět, s nímž jsem se již mnohá léta zanášel, hluboce sahá do dávných dějů českých a slovanských vůbec, připomínajíc spolu na budoucí určení a osudy národa našeho. Snaže se do díla tohoto výsledky rozjímání a duševního života svého vložiti, mohl jsem arci vydání spisu celého, by se tím důkladnějším stal, na pozdější doby odložiti, avšak právě odkládání takové by na ujmu býti mohlo dílu tomuto, jelikož známo, že plodům básnickým v lidském životě jisté meze vyměřeny jsou. Báseň vyjde během tohoto roku . . .“ [1])

Ačkoli však „Labyrint slávy“ jest nejlepším, přece „Přemyslovci“ a „Meč a kalich“ byly za své doby více oblíbeny a všeobecněji rozšířeny.[2])

Kromě těchto tří cyklů básnických jsou od Vocela různé ještě básně, složené se zdarem v rozličném metru, jako jsou kanzona, sestina, ghasela, které jsou posud vzácným úkazem v básnictví českém, a podal z nich veřejnosti některé také ještě po roce 1848., a to zejména v „Musejníku“, kde r. 1847. otiskl i báseň *U hrobu Jos. Jungmanna 17. listopadu 1847.* Za pozdějšího pak věku svého Vocel pracoval s nevšední důkladností a pilností v oboru starožitnickém. Byl činným i v oboru dějepisném, právnickém a aesthe-

---

[1]) Vyšla teprve r. 1846.; v „Musejníku“ jest oznámena mezi „Novými knihami“ teprve v III. svazku ročníku 1846.

[2]) Viz v „Národní bibliotéce“ na str. 457. druhého svazku spisů Jakuba Malého a v Malého „Našem znovuzrození“ na str. 43. a 44. části I. (Stručný úsudek Ferd. Schulze o eposech Vocelových viz v „Osvětě“, roč. 1880., na str. 608.) — Doplňkem ke str. 712.—715. přítomného spisu budiž uvedeno zde, co Vocel psal z Naardenu 12. října 1836.: „Báseň Přemyslidé již dávno skončenou opravuji a brousím. Jestli se mi poštěstí hrob krále Jana vynalézti, tedy se odvážím činy králů našich rodu Luxemburského co druhý díl epických vlastenských básní sepsati.“ (Hronka, 1837., 31.)

tickokritickém. Náleží vůbec k nejdůležitějším učencům a mužům nejosvícenějším české společnosti a získal si zásluhy veliké o povznesení národního vědomí jak svými básněmi tak díly vědeckými.[1])

O epos české vedle Vocela stali se zasloužilými před rokem 1848. také Karel Alojs Vinařický a František Matouš Klácel. Jako pak eposy Vocelovy, tak i eposy těchto tří básníků jsou svým účelem tendenční. Kdežto však eposy Vocelovy, jak bylo řečeno, jsou didaktické, tyto jsou humoristickosatirické.

Karel Alojs Vinařický (pseud. K. V. Slanský) narodil se 24. ledna r. 1803. v Slaném a studoval v Praze a ve Vídni, vyvoliv si stav duchovenský. Byv r. 1825. vysvěcen na kněžství, stal se hned ceremoniářem arcibiskupa pražského Václava Leopolda Chlumčanského z Přestavlk, i dlel v Praze až do r. 1833., kdy dostal se za faráře na Kováň, odkudž r. 1849. odebral se za děkana do Týna nad Vltavou, a r. 1859. vyvolen kanovníkem kapitoly vyšehradské, v kterémž úřadě zemřel 3. února r. 1869. Za let dvacátých obcoval v Praze důvěrně s Františkem Ladislavem Čelakovským, s nímž i za let třicátých a čtyřicátých hojně si dopisoval,[2]) s Josefem Krasoslavem Chmelenským i jinými a také s Josefem Jungmannem, náležeje k Jungmannistům připomenutým

---

[1]) Článek „Jan Erazim Vocel co básník“ napsal prof. Karel Šmídek do „Osvěty“, roč. 1875., na str. 196.—207., 286.—293., 357.—373. a 430.—443. Viz i „Upomínku na publicistickou činnosť Jana Eraz. Vocela“ od K. Šmídka v „Časopise Matice moravské“, roč. 1876., na str. 76—117., jakož i v „Slavíně“ na str. 84.—90. oddílu I. Chvalořečnicky ocenil Vocela Václav Vlček v „Osvětě“, roč. 1876., na str. 767.—772., odkudž otiskl řeč tu také ve svých „Tužbách vlasteneckých“ na str. 365.—376. a pisatel těchto řádků ve své „Stručné náuce o řečnictví“ na str. 40.—46. vydání druhého. Podrobný seznam všech prací Vocelových, o sobě i v časopisech otištěných, jest podán od K. V. Seydlera ve „Věstníku bibliografickém“, roč. 1872., na str. 57.—59. a 83.—87. — Budiž opraven zde též omyl, vyskytnuvší se na str. 707. přítomného spisu v ř. 8. zd., kde jest řečeno, že Alžběta (obyčejně Eliška Přemyslovna řečená) byla druhou dcerou Václava III.; bylatě sestrou Václava III. a dcerou Václava II. (Omyl ten pisatel těchto řádků převzal z Vocelova „Přehledu historického“, předeslaného „Meči a kalichu“, upozornil pak jej na něj 11. února r. 1886. Josef Černý, professor při gymnasiu v Králové Hradci.)

[2]) Dopisy jejich z let 1831.—1850. jsou otištěny v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 377.—485., připomenutých na str. 573., odkudž i vyňatky na svých místech si podáme.

na str. 129. a 579. R. 1828. založil a v letech 1860.—1868. redigoval „Časopis pro katolické duchovenstvo", o němžto zmínka byla výše (na str. 315. a 318.) již učiněna a ještě podrobná zpráva bude podána na svém místě mezi časopisy, a spůsobil, že byl r. 1863. zřízen spolek k vydávání českých knih bohoslovných „Dědictví sv. Prokopa".

Vinařický byl z vlasteneckého kněžstva své doby básníkem nejplodnějším. Básnická činnost jeho sahá od r. 1822.—1863., zaujímajíc tedy plných čtyřicet roků. Z epických jeho básní zvláštní zmínky zasluhuje allegorie člověkotvárná *Sněmy zvířat,* přenášející poměry lidského života na zvířata; vydána byla poprvé r. 1841. a podruhé r. 1863., jsouc opravena, přepracována a rozmnožena. Již i sám titul pozměněn; r. 1841. zněl: „Sněmy zvířat. Bajka i pravda od K. V. Slanského" a r. 1863.: „Sněmy zvířat. Bajka i kronika od K. V."

Vydání „Sněmů zvířat" z r. 1841. skládá se z pěti částí, jimžto všem předeslána jest úvodní báseň s názvem *Pohádka,* zvěstující, že na zemi místo Pravdy zavládla Lež a Lichota a že Pravda vrátila se k nebesům; časem však Pravda „s nebe vysýlá na místě sebe k lidem zahalenou stařenu, a ta při kahanců plamenu divné povídky vypravuje", nezřídka pak i metlou „švihá Pravdy, Ctnosti, Krásy pohrdače", i končí se báseň ta slovy:

Kdož ta zahalená stařice?
Kdož ta Pravdy poslice?

Část I., nazvaná *Volení* a mající 496 veršů, vypravuje, kterak k Orlovi, králi ptactva, sídlícímu „na Adulské hoře, z níž se prýští Rýn",[1]) došlo pozvání od Lva, krále čtvernožcův, aby uradili se vespolek o prospěch a dobro svých říší. Pozvání to bylo Orlovi vhod; ihned svolal ptactvo a oznámil mu, že odejde na delší dobu ke králi Lvu. Aby však v jeho království, nežli se vrátí, dobrý zachován byl řád, odevzdal shromážděným spolu listinu pravidel pro vladaře i občanstvo. Náměstkem jeho zvoliti si mohou kohokoliv, ale zvolený, řídě se danými pravidly, bude jemu ze skutků svých odpověden. I zalíbila se sněmovníkům slova ta, avšak kuli zároveň pikle; chtěltě každý z nich sebe učiniti královým náměstkem. Aby pak tím jistěji důstojenství toho dosáhl, každý od-

[1]) Slova v uvozovkách činí první verš části I.

hodlal se svůj hlas zmařiti, a většina volila — Sedmihláska, ptáků posměváčka, který býval u všech v nenávisti, i nepřipadlo nikomu z voličů na mysl, že též ostatní budou voliti Sedmihláska. Takto proti úmyslu všech stal se náměstkem Sedmihlásek, který přál toliko svému rodu a křivdil ostatním, což tito vidouce, osnovali pomstu a čekali Orla, aby Sedmihláska s jeho chasou pokořil.

Část II., nazvaná *Předložení* a mající 576 veršů, začíná se odchodem Orlovým ke králi Lvu, u něhožto již zasedal valný sněm a přiletšího Orla přivítal s náležitou poctou. Na sněmě vykládá Orangutang, opičák dle pařížského vzoru, o svých útrapách ve zvěřinci. Vyprostiv se z útrap těch, vyzývá přítomné, aby zařídili divadelní spolek. Spojíli se čtvernožci s ptactvem, budou moci potom hráti činohry, smutnohry, zpěvohry, a — prospěch je minouti nemůže. Lev, vyslechnuv jeho řeč, děkuje za ochotu a ohlašuje, že za tři dny o návrhu tom počne se rokovati, zatím aby každý přemýšlel a zkoumal i vážně věci se chopil. S tím úkolem všichni se rozešli.

Část III., nazvaná *Besedy* a mající 728 veršů, líčí hostinu, kterou král na počest Orlovu vystrojil a na kterou pozváni také Slon, Rys, Orangutang a jiní zvířecí hodnostáři. O hostině Orangutang vypravuje kratochvilnou historii z věku zvířecí romantiky. Nebyli totiž tehdy mravenci valně spokojeni, že pán a vládce jejich, král Lev, ledakdy je pošlape. Dali tedy v nebi Lvovi zhotoviti zvláštní brýle a slušně mu je pavučími provazy na nos nastrčili. Nyní pojednou Lev viděl vše před sebou veliké a pro samý strach i vyhýbání s místa nemohl a stravy nemaje, sešel se světa hladem a žalem. Po smrti jeho chopili se vlády Tygr, Medvěd a Hyena a učinivše triumvirát vydali ohlášení, že k obhájení svobody postavili se v čelo obce. Ohlášení nových vládců rádi na vědomí vzali poddaní Lvovi, ale záhy toho pykali. Nabaživše se pak vlády jejich, vnuka Lvova sobě za krále znova vzali. Tu Orangutang se zamlčel. Všichni tázali se dychtivě: „Ale kam se poděly Lvovy brýle?“ Odvece Orangutang: „Praví se, že Medvěd kamsi je uklidil, až tu ondy mladý jakýs filosof je v lese našel. Sotva je sobě na nos dal, ihned vidí zázraky. Kdosi korunovaný blíží se k němu. Vskutku však to byl drvoštěp, jenž ho vybízel, aby vrátil se domů, poněvadž ostatní panstvo, s kterým byl do lesa přišel, nastoupilo již zpáteční cestu. Tu dává filosof brýle své drvoštěpovi,

a nastojte, i drvoštěp sklání pojednou kolena svá před ním a koří se jeho královskému majestátu. Záhadu tak zajímavou rozřešuje hned filosof; vykládá, že vlastně všem lidem by od Adama náleželo království, svoboda že všech vlastnosť přirozená. Řeč jeho nelíbí se drvoštěpovi, i dí: ‚Králem jsem, pravda, ale proto, že obrazu božího nesu podobu; rovnosti pak lidí rozumím jinak. Adam otcem byl, děti my. Dětem poslušnosť přináleží, s poslušností souvisí úcta, a krále ctíti máme jako svého otce.‘ V takovémto rozumu filosof vidí ovšem velikou nedospělosť, ale drvoštěp, na svém trvaje, praví, že řídí se pravidlem: ‚Miluj jak sebe samého, i bližního svého. Chraň se křivdy, viny; všech Bůh soudí činy.‘ Na jiná slova mnoho prý nedá. Zná to ze zkušenosti. Otec jeho měl kdysi blíže Paříže lány polí; jednou přišel do města, byl však davem shluklého lidu obklopen a se všech stran bylo na něj dotíráno, aby volal: ‚Vive la liberté.‘ Nerozuměje tomu, odporoval. Ale zle se potázal; bili jej, zrádcem prohlásili, a byl by i životem to zaplatil, i volal tedy v nouzi a strachu s lidem: ‚Vive la liberté.‘ Pomohl si k svobodě, ale zboží, vůz a koně ty tam! S mnohou modřinou vrátiv se domů, proklínal tu svobodu, která bije, loupí, na hák věší — za to stižen byl žalářem, kdež umřel. ‚A já,‘ dí drvoštěp, ‚uprchl jsem z vlasti až v tyto kraje.‘ Domluvil, avšak filosofa nepřesvědčil; ten, vrátiv se domů, o náleze brýlí napsal stkvělý článek do novin, a od té doby chovají ty brýle za štít svobody a skrze ně lid dívá se do mlhy.“ — Po vypravování Orangutangově hosté baví se ještě chvíli novinami, brošurkami a chystají se potom na rokování sněmovní.

Část IV., nazvaná *Rokování* a mající 684 verše, popisuje valný sněm. Rokováno za přítomnosti obou králů, Lva i Orla, o nově navrženém spolku. Jedni sněmovníci vítají novou myšlénku, jiní však jí odporují. Jmenovitě Rys ve spolku tom pouze zkázu spatřuje, neboť vyčetl právě z časopisů, které jemu Orangutang zapůjčil, kterak novověké básně dramatické zhoubně účinkují. Námitky pak Rysovy dojaly většinu; sněmovníci se dvojí, a když král hlasovati káže, ku podivu, rovnosť na obou stranách! Král rozhoduje tedy sám: zříditi spolek soukromou jest věcí, pokud na něm, povolení dává, aby spolek byl zřízen.

Část V., nazvaná *Cvičení* a mající 506 veršů, vypravuje, co zatím dálo se v říši Orlově. Pýcha Sedmihlásků neměla mezí.

V tom došel dopis od krále Orla, jenž utvoření zvířecího spolku divadelního ohlašoval a ke spojenectví v operách ptactvu povolení dával. Sedmihlásek — vladař — poslušen jsa vůle královy, dopis na sněmu rychle svolaném předčítá; tu také pro spolek takový hned se rozhodnuto. Stanoveno, aby Sedmihláskové rozletli se po říši jak učitelé a cvičili ptactvo, připravujíce opery a koncerty. Arci v sedmihlásštině! A čeho král přál si dosíci dobrou vůlí, na to místovládce nastupoval holí. Nadešla doba zkoušek. Vladař sám přesvědčuje se o pokroku cvičenců. Následují drastické scény. Malí žáčkové neznali abecedy, v druhé třídě neznali slabikovati — bití, hněv, sužování v patách. V tom právě přikvačil Orel do říše své a shlédnuv to týrání ptactva, pln rozhorlení vece k Sedmihláskům: „Bídní kantoři, chceteli dle šílených svých návodů mistrovati? Toli nazýváte uměním, co příčí se schopnostem přirozeným? Na vás bič a skřipec! Svou si nechte sedmihlásštinu a jiným necpete v ústa svého jazyka motaninu. Libujte si v ní, tohoť se vám nebrání; jiným násilí nečiňte jazykům, přejte přirozených zpěvů Slavíkům.“ Potom, ujav sám správu své říše, odevzdal péči o spolek koncertní Slavíkovi, a ten dovedl svou umělostí spojiti zvuky ptactva v líbezný souhlas. Zatím ve Španělsku vycvičil se sbor dramatický, a spojivše se sborové oba, dali se na cestu po Evropě, bažíce po vavřínech slávy.

Toť obsah prvého vydání Vinařického „Sněmů zvířat“.[1]) Řečeno výše (na str. 727.), že to jest allegorie člověkotvárná, proti tomu však, když vyšla, od většiny čtenářů byla pojata jakožto báseň výhradně satirická. Sám Jan Erazim Vocel [2]) napsal o ní v „Musejníku“, roč. 1842. (I. 111. a 112.): „Jest to báseň satirická, v níž spisovatel s vynaložením mnohého vtipu kárá panující vady našeho věku. Forma, jak to při Vinařickém zvykli jsme spatřovati, jest lepá a dokonalá, škoda, že směr básně takový jest, s jakým panující smýšlení věku sotva se smíří. Proti potopě hráze stavěti a proti duchu času bojovati, oboje stejně marné jest. Ostatně má každá věc své extremy, které se s vlastním jádrem jejím míchati nemají.“ Ale výhradně satirickou básní Vinařického „Sněmy

[1]) Obsah ten spracován částečně dle „Osvěty“, roč. 1884., str. 517.—520.

[2]) Dle str. 29. Schulzova „Ukazatele k prvním padesáti ročníkům Časopisu Musea království českého“, nikoli tedy Šafařík, jakž udáno v „Osvětě“ roč. 1884., na str. 522.

zvířat“ nejsou, nýbrž básní jinotajitelnou neboli allegorickou, za jakou správně pokládal ji na př. i Josef Jungmann.[1])

Chtěltě Vinařický zajisté v „Sněmech zvířat“ předvésti čtenářstvu před oči některé za doby své převládající špatné idee v lichosti a nepodstatnosti jejich, i zvolil k tomu formu bajky, formu allegorie. Té doby hýbala veškerou Evropou veliká myšlénka svobody národa; že pak pojem o té svobodě nebyl vždy pravý a přesný, jest na bíle dni. A tu básník chtěl krajanům svým, kteří hnutí ono sledovali, na paměť uvésti, že pravá svoboda vykvésti nemůže ze sobectví, že jejím základem a zdrojem jest vedle nadšení též opravdové a dokonalé vědomí práva. Proto zakončuje část I. tímto epilogem:

Svobodo, tys drahocenná perla,
pokud jasný rozum tebou vládne,
pokud ctnost a právo tvoje berla!
Kde ale tvé heslo budí vášně,
kde tvůj plášť neřesti skrývá:
tam tvé slávy věnec vadne;
svévole tam obce základy podrývá
a zabijí tebe samu strašně!

A jako svoboda, podobně pravá osvěta a filosofie nemůže vykvésti z klamu, sobeckosti, zvůle, násilí. I tepe vady také v této příčině, zavrhuje zejména znemravnělosť umění a písemnictví a káraje zvláště nešvár násilného poněmčování škol své doby. Staví na pranýř pýchu správců říše Orlovy, když jim bylo heslem: „Sedmihlásština všech věd objímej kruh, jenom ta se zvelebuj. Za matný se považuj každé jiné řeči druh! Uzavření to ať do desk říše jako přísný zákon se napíše! A ten celé ptactvo váže!“ Teprve král Orel, ujímaje se potlačovaných, zahání učitele cizinství a hlásá: „jiným násilí nečiňte jazykům.“ Nesmírný pokrok, k němužto vede vyučování jazykem mateřským, básník líčí koncertem, který záhy uspořádal Slavík, uživ přirozeného hlasu jednotlivých ptákův.

Takto Vinařický ve „Sněmech zvířat“ dotekl se těchto i ještě mnoha jiných poměrů politických, společenských a literárních své doby a zobrazil i případně a vtipně i také perně satiricky rozmanité neduhy a vady lidského života. Zakončil pak celou báseň tímto epilogem:

---

[1]) V „Historii literatury české“ na str. 360. a 403. druhého vydání.

Světlá Evropo! tys osobila sobě
zvířat mravy, umělost i práva!
Měj se na pozoru, aby v nové času době
s oblohy tvá v moře nezapadla sláva!
Sebe sama's ponížila,
lidské zhanobila's ideály;
opičí a spotvořenou sběř
uvodila's ve svá divadla a sály.
K hanbě tvé teď pouhá zvěř
sebe sama ušlechtila!
Vzdělaný Orangutangův sbor
hlavy Pyrenejských přestupuje hor,
a svým Múzám stavěti se chystá dům!
Umělá Evropo, měj se na pozoru;
hvězda tvá již mizí na obzoru.
Výhost dej svým Požabilcům,
a je zažeň k divokým Kabylcům,
aneb koř se Opicem a Medvědům!

A netoliko za báseň výhradně satirickou Vinařického prvé vydání „Sněmů zvířat“ bylo neprávě pojato, byly mu učiněny mylně také jiné výtky, a to jmenovitě od Václava Bolemíra Nebeského,[1]) který sice mnohé chvalné vlastnosti básně té rád uznával, ale domníval se, že tendencí svou čelí proti svobodě. I napsal Vinařický odpověď *Soku mému po prvním vydání „Sněmů zvířat“ r. 1841.*, která začíná se takto:

Ty mne viníš, že proti snaživým věku bojuji cílům,
zač prý největší muži prolévali krev. —
Křivdu činíš mi, jiný mé bajce přičítaje záměr;
svým šípem kaleným k terči jinému biješ.
Znám věku cíl, tvůj cíl neznám, mým pravda je cílem;
za tu, za víru a vlast svou třeba krev vycedím.
Ctím svobodu všem stejně drahou; libovůli se příčím.
Zákon je můj velitel; svévole práva je vrah.

Odpověď ta jest předeslána vydání druhému „Sněmů zvířat“, vyšlému r. 1863.,[2]) a jsou za ní otištěny ještě také tyto dva epigramy:

Někomu.

Jméno nesuď, báseň posuzuj! Čili nečtl jsi nápis
knížky? „Rada zvířat“ zdažli podobna „Sněmům“?

[1]) Ve příloze ku „Květům“, roč. 1841., na str. 17. a 18.

[2]) Jest otištěna také v „Národní bibliotéce“ na str. 265. a 266. prvého svazku spisů Vinařického, ale v znění namnoze zcela jiném.

Třetímu.

„Reineke Fuchs byl prý mi vzor!“ Ty se, příteli, mýlíš;
kulturních neznám Reineke Fuchsa řečí.

Takto nebylo náležitě porozuměno prvému vydání Vinařického „Sněmů zvířat“, ba vyskytli se také lidé, kteří báseň tu pokládali za stejnu s „Novou radou“ pana Smila Flašky z Pardubic,[1]) od které báseň Vinařického různí se velmi podstatně. Proto Vinařický napsal ještě též epigram *Recensentům „Sněmů zvířat“*, takto znějící: [2])

Kukli cizího nosím prý jména, pravíte vy, páni.
Mýlka to; křestný list má v čele knížka nese.
Či snad pan kritikus ani názvů kněh nedočítá?
Soudce novokrojný: „Sněm“ „Rada“ jedno není.

Povšimněme si také druhého vydání Vinařického „Sněmů zvířat“, třebaže co do času nepřísluší na toto místo.

Řečeno výše (na str. 727.), že podruhé Vinařického „Sněmy zvířat“ vydány byly opravené, přepracovaňé a rozmnožené. Skládáť se druhé vydání z dvanácti kapitol, které mají zvláštní názvy tak jako pět částí vydání prvého, a to kap. I.: Kultúronoš, kap. II.: Ideál akademie, kap. III.: Osel kandidát, kap. IV.: Aréna ptačí, kap. V.: Akademikové čtvernozí, kap. VI.: Volba, kap. VII.: Návrh, kap. VIII.: Beseda dvorská, kap. IX.: Rokování, kap. X.: Usnesení, kap. XI.: Školní plán, kap. XII.: Cvičení a výprava. Na konec připojena jest báseň „Soud“, utvořená z myšlének básně, která byla předeslána vydání prvému s názvem „Pohádka“ a která ve vydání druhém jest vynechána.

Rozmnoženo druhé vydání jest hlavně tím, že prvých pět kapitol jest přidáno, takže to, co bylo ve vydání prvém, činí ve vydání druhém kapitolu VI.—XII., jakž i názvy kapitol těch ukazují. Není pak ani to, co bylo ve vydání prvém, otištěno ve vydání druhém beze změny, nýbrž některé verše jsou přepracovány, skráceny, na jiná místa dány, vynechány nebo také přidány. Takž epilog části I., jejž otiskli jsme si na str. 731., ve vydání druhém

[1]) Viz: Nová rada. Báseň pana Smila Flašky z Pardubic. K tisku připravil a výklady opatřil Dr. Jan Gebauer. V Praze 1876. (Číslo 1. „Památek staré literatury české“ nákladem „Matice české“.)

[2]) Otištěn v „Národní bibliotéce“ na str. 264. prvého svazku Vinařického spisův.

není, a epilog k celé básni, jejž otiskli jsme si na str. 732., zní ve vydání druhém takto:

Měj se na pozoru,
Evropo přeumělá,
aby stkvělá hvězda tvá
nevybledla na obzoru
krásných umění a věd!
Věnce slávy tvé jsou již uvadlé;
s tebou zápasí, hle, na divadle
vtipu zvířecího květ!
Zvířatům již herny stavíš
a jich, jak umělců slavíš!
Hleď se, by tě svou
nepřemohli hrou!
nad tebouli nezvítězejí
dříve čili později?

Ukázkou, jak asi Vinařický přepracoval vydání druhé, stoj zde ještě počátek části I. z r. 1841.:

Na Adulské hoře, z níž se prýští Rýn,
Orel, ptactva král, má skalní týn.
Ondy přišli vyslancové k němu
ode čtvernožců krále Lva,
a jej zvali k velikému sněmu,
žádajíce s uctivostí
Jeho ptačí velebnosti:
„aby přišel co nejspíše
do Afriky, Lvova stanu,
k jejich velmožnému Pánu;
tam že o blaho své říše
pojednají oba dva.“
Na poctivé pozvání to krátce
odpověděl ptáků samovládce:
„Vyřiďte mé služby králi svému,
milerád že přijdu k němu.“

R. 1863. pak verše ty v kapitole VI. jsou pozměněny takto:

Na Adule, kde se prýští Rýn,
Orel, ptactva král, má skalný týn.
Ondy přišli posli k němu,
žádajíce s uctivostí
Jeho ptačí vznešenosti:
„by přišel k valnému sněmu

co nejspíše
do stanu čtvernožců krále Lva,
tam že o blaho své říše
pojednají oba dva."
Na pozvání krátce
pravil ptáků samovládce:
„Vyřiďte mé služby králi svému;
přijdu k němu."

Jest připomenouti ještě obsah prvých pěti, nově přidaných kapitol; jest: Zvířata čtvernohá sešla se pod Atlasem a radila se, jak by mohla vyniknouti nad lidi. K tomu účelu zařídila nejprve knihovnu a akademii, kde každý volné přednášky měl. Rovněž i ptáci zařídili si svou arénu a přednášeli zde plody ducha svého. Nejhlavnějším činitelem jest v kapitolách těch Osel, a líčí se tu vady a výstřednosti moderního písemnictví.[1])

Kromě „Sněmů zvířat" Vinařický složil i několik jiných básní satirických. Prvým jeho pokusem v tom oboru byla *Řeč k výroční slavnosti druhého s Olympa sestoupení Zeusa na den památný jeho pozemského narození dvacátý čtvrtý, dne 6. prosince 1824.*, zvláště pak pro řízný vtip obecně se líbily a v českých besedách zhusta byly přednášeny *Taroky, kámen mudrců*, otištěné v „Musejníku", roč. 1834., a charakterisující i tepající zručně vady a vášně tehdejší doby; podav důkazy, že taroky jsou pramenem nové filologie, psychologie, právnictví, politiky, vojenské taktiky, řečnictví, básnictví, že „taroky jsou tedy pravá pansofie, — zlatonosná alchimie, — všeho umění lidského pramen, — dávno hledaný mudrců kámen!", schvaluje ironicky liknavosť ke knihám a časopisům, protože hráti taroky jest lépe nežli čísti.

František Ladislav Čelakovský psal o satirickém nadání Vinařického Josefu Vlastimilu Kamarýtovi již 30. srpna r. 1825. toto: „Jeden tobě posud neznámý osobně, ale zvláštní český satirik, kterému satira z očí tak dobře jako tobě vyhlídá a který

---

[1]) Bylo by zajímavo i důležito promluviti zevrubně o obou vydáních Vinařického „Sněmů zvířat" i srovnati je vespolek, ale k tomu zde není místa. (V „Osvětě", roč. 1884., na str. 517.—523. ani v „Slavínu" na str. 176. a 177. dílu III., kde promluveno jest o vydání prvém, není zmínky nižádné o vydání druhém.) — Prvých pět kapitol vydání druhého Vinařický spracoval brzo po roce 1841., a měly vyjíti prvotně jakožto zvláštní báseň s názvem „Akademie zvířat", o čemž viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech" na str. 460.

právě, an toto píši, se u mne nalézá, tě pozdravuje — jest to p. Vinařický, o kterém jsem ti psal, že překládá nábožného Eneáše ($2^1/_2$ zpěvu již hotovo), a který mnoho satir v rukopise chová, ale tuším ještě více v ústech.“

Co jinak dotýče se básnické činnosti Vinařického vůbec, Vinařický ve všech básních svých projevuje hlavně něžnou, ušlechtilou mysl a dokonalou formu, jsa vždy velmi pečliv i jazyka i rozměru, takže osvědčil se býti mistrem slohu básnického a tudíž i zdárným vychovancem Jungmannovým.[1])

Nejlepším dokladem toho, co právě řečeno, jest Vinařického sbírka původních, časoměrných i přízvučných básní s názvem *Varyto a lýra,* vydaná o sobě r. 1843., kterou napsal, aby ukázal libozvučnosť češtiny; střídáť se ve sbírce této samohláska vždy se souhláskou, takže nikde dvě souhlásky (kromě souhlásky „j“, která jest velmi příbuzna samohlásce „i“) nenásledují po sobě.

Co bylo Vinařickému podnětem k „Varytu a lýře“, o tom sám projevil se v „Musejníku“, roč. 1828. (na str. 45. svazku III.) takto: „Podávaje tady svým milým pp. krajanům dvě metrické hříčky, podotknouti musím příležitosti, která mne k sepsání jich pobídnula. Stěžoval sobě totiž někdo z nematných lidí na veliký shon konsonantů v české řeči, pročež, doložil; není možná cizinci naučiti se tomuto tvrdému jazyku. Marné bylo moje namáhání vyvrátiti mu z hlavy křivé domnění, kterýmž podjati bývají téměř všickni, jenž jazyk náš méně znají než Čínu a jiné „terras incognitas“. I umínil jsem sobě v řeči vázané složiti nějakou básničku, v níž by nikdy dva konsonanty spolu se nescházely. Zde kladu za příklad nejprve popsání čtyr částek ročních[2]) v časoměrných hexametřích; pak romanci[3]), jenž sice ze samých krátkých čten složena nicméně určitý rythem prozrazuje. Kdo by pak sobě na tvrdosť řeči naší stěžoval, pokusiž se ve svém líbezném jazyku o cosi podobného.“

A tolikéž sbírce samé jest předeslána časoměrná báseň *Obrana zvuků českých*, začínající se těmito verši:

---

[1]) Formu v „Sněmech zvířat“ pochválil r. 1842. i Vocel, jak výše (na str. 730.) uvedeno.

[2]) Název zní: „Jaro, léto, jeseň a zima.“

[3]) Název zní: „Kochan a Milina.“

Ondy pravil mi Němec: „Česká tvrda, drsnata řeč jest,
zvučky samé hromadí; někde ni hlásky nemá.“
Češtinu já hájil . . . .

Druhá polovina „Obrany“ té zní:

Nezkažený cizotou vždy mluví Čech mužně a rázně;
slastiplná se rtů Češky, co med plyne řeč.
Vlasti jen odcizený lopotí se po významu vhodném
svých myšlení; v ústech stále hátí se mu řeč;
Češka samé jasné samohlásky zná, jako Vlaška;
temným ŭ aneb ŏ ústa si nestahuje.
I měkké spoluhlásky tvoří, jichž Němkyně nezná;
ty v řeči poskytují proměnu rozmanitou.
Než jaková zvuček a samohlásek v češtině vládne
míra; tu, sousede, viz důkazy předložené.
Zde vždy jenom jediná se střídá zvučka po hláskách;
viz to a nemluv nám, že tvrda řeč je naše.
Chcešli zahanbiti nás, poukaž nám písně podobné
v němčině své; a hned palmu podáme my jí.

Básnická cena jednotlivých básní „Varyta a lýry“ jest nestejna, a jsou to většinou skutečně toliko libé „metrické hříčky“, jak sám Vinařický v „Musejníku“ je nazval; záležíť krásno v každé básni vždy více v představách, v pojmech, v myšlénkách nežli ve formě vnější, a báseň, jejímž účelem jest ukázati jen umělosť metra a libozvuk mluvy, snadno zabředá v pouhé cinkání, ač ovšem i vnější forma má v básni váhu velikou.[1]) I napsal o „Varytě a lýře“ celkem velmi případně František Ladislav Čelakovský Vinařickému v dopise ze dne 1. května r. 1843. toto: „Čta sobě téměř veskrz nahlas Vaši Lýru a Varyto, byl jsem tím metrickým kunštíkem překvapen; vyznati však musím, kdyby mi někdo chtěl dávati takové povahy jazyk naveskrz (konsonant + vokál + konsonant + vokál etc.), nechtěl bych ho za celý svět za ten náš takový, jaký sám v sobě a sebou v své úplnosti jest. Byloť by mi při tom věru tak, jako chtělli by mně přes den a týden ničím jiným leč sladkými dýněmi krmiti. Zde však jako argumentum ad homines quosdam má to svou příčinu a tudy i místo.“

Na počátku sbírky jest *Věnování*, svědčící synům a dcerám českým, prvá pak báseň má název *Varyto* a poslední *Na lýru.* Mezi ostatními básněmi jest i veleznámá básnička *Podoby,* znějící:

[1]) Viz o tom v Durdíkově „Všeobecné aesthetice“ na str. 310.—312. a 642.

Koněli ve běhu
kopyty dupotají;
čemu se dupoty
podobají?
Dupoty,
cupoty
na zem a půdu
tepotu cepů se
podobají.[1])

Druhým dokladem toho, kterak Vinařický dbal dokonalé formy, jsou velmi zdařilé jeho překlady děl básnických.

Nejprve, byv upozorněn, jak sám o sobě zaznamenal,[2]) Josefem Jungmannem „na výborný, klassickým řečím latině a řečtině podobný sklad spanilého jazyka našeho“, Vinařický jal se překládati z latiny spisy básníka římského Publia Vergilia Maróna, a byly prvým Vinařického spisem o sobě vyšlým *Pub. Vergilia Maróna Zpěvy pastýřské,* které vydal r. 1828. i s tekstem latinským. Spis ten ihned obrátil obecnou pozornosť po sobě, protože před tím nemnoho pokusů bylo v oboru tom učiněno a překlad Vinařického nad jiné vynikal.[3]) Spisy Vergiliovy začal překládati již r. 1822. a pustil se nejdříve do „Aeneidy“, avšak jsa „umdlen vzal před sebe lehčí Eklogy“ (= Zpěvy pastýřské). Ale již r. 1825. měl z „Aeneidy“ 2½ zpěvu přeloženo[4]) a r. 1829. podal veřejnosti v „Musejníku“ překlad *druhé knihy Aeneidy* s názvem „Zkáza Trója“, o sedm pak let později, totiž r. 1836. *Aeneidy zpěv první.*

Plynný, lehký a uhlazený Vinařického šestiměr časoměrný okouzlil znalce, a dojista výmluvným ohlasem jsou v té příčině slova, která r. 1835. František Ladislav Čelakovský napsal ku konci své úvahy o jiném překladě jiného překladatele: „Budiž panu J. V. za příklad, kterak klassikové řečtí a latinští do našeho jazyka zdařile překládati se mají, z nemnohých p. Karel Vinařický

[1]) O básničce té viz i v Durdíkově „Všeobecné aesthetice“ na str. 229.

[2]) Viz v předmluvě k Vinařického překladu Vergiliovy „Aeneidy“ na str. III.

[3]) František Ladislav Čelakovský vyjádřil se o překladě tom v soukromém dopise ze dne 24. února r. 1828. takto: „Mezi novosti literatury náleží nově vyšlé přeložení: Vergil. zpěvů pastýřských od Vinařického, které se mi dobře líbí, a přál bych, bychom aspoň tak již celého Vergila měli.“ (F. L. Čelakovského Sebrané listy, str. 212.) Viz i v „Musejníku“, roč. 1828., na str. 136. sv. II.

[4]) Viz o tom na str. 736. přítomného spisu zprávu Čelakovského.

Vergiliovými Eklogami a částkou Aeneidy (ó, by celým tím Římanem chtěl nás potěšiti!)..." [1]) Přání tuto projevené Čelakovský vyslovil veřejně také r. 1836. v „Musejníku": „Přikládáme ještě tu žádosť (kterou zajisté mnozí s námi sdělí), by K. V. i potom pochvílí své klassikům starým obětoval a především již započatým svým „Arma virumque" literaturu naši obohatiti snažen byl." [2]) A v dopise svém ze dne 27. prosince r. 1840. napsal Vinařickému: „S novým rokem stará přátelská láska — a všeho jiného dobra dostatek! K tomu pak ještě neunavenou sílu přeji a chuť ve všem literním počínání, zvláště pak k tomu, v čem jsme včerejšího dne na Vás vzpomínali. Neznělo Vám v uších? Měli jsme malou schůzku u J.,[3]) kde se konečně za příčinou nového roku rokovalo, co a jak od Matice příštím časem má vycházeti. Učiněni tři rozdílové: *a*) Biblioth. staroč., *b*) novoč., *c*) klassikův jinostranných, totiž cizonárodních. K prvním dvěma se již ledacos předběžně ponavrhlo, co se s jistotou přijmouti dá; leč třetí! tu to vázlo; a nevím, by i nevázlo, nenajdouli se k tomu ruce, a především ruce Vaše. Neměl bych to sice před časem vyzváněti; ale Vyť učiníte, jakobyste nic nevěděl, — že mnohostranné pozvání, žádosti, prosby atd. co nejdříve na Vás se přihrnou o to, byste v této věci povolným se ukázal, a opět — a opět nejpříze k svému Vergilu sáhnul. Soudě dle toho, jak jste započal a jak vůbec s latinskými klassiky zápasiti umíte, nevím, byste čím výtečněji naší literatuře, a ať dím upřímně, i jménu svému lépe posloužiti mohl, jako překladem třeba jediného Vergilia. Vyť jste sám mne před několika lety vybízel a jednou v listu, jak se pamatuji, k našemu drahému Chmelenskému, bychom se společně v to dílo uvázali. Hle, teď pěknější než tehdáž příležitosť k tomu se poskytuje. Již tedy nic výminečně, ale určitě a plně na závazek se nám dejte, že k těmto žádostem dostáti chcete a volíte. Za to v naději, že Aeneidu česky čítati budu, uložím sobě ten půst, že se nedotknu postních jídel z řecké mísy Vlčkovské."

Avšak Vinařický dokončiti překlad „Aeneidy" otálel, čehož příčiny sám vykládá v předmluvě k němu takto: „Neblahé vy-

[1]) Viz v „Národní bibliotéce" na str. 477. čtvrtého svazku Čelakovského spisů. (Prvotně otištěno v „České včele", roč. 1835.)

[2]) Viz tamže na str. 483.

[3]) Míněn Jungmann.

loučení našeho jazyka národního ze škol vyšších z jedné a úšklebné se posmívání romantiky moderní starodávným hexametrům ze strany druhé nemohly býti mocnou pohnutkou k lopocení se dalšímu s prací nevděčnou.[1]) Až když pak vyřčená rovnoprávnosť jazyků národních v říši Rakouské také našemu, od vyšších stavů opuštěnému a nespravedlivě pohrdanému jazyku přístup do škol opět sjednala, zároveň probudila se touha po překladech spisů staroklassických a teprve se bolestně pocítil nedostatek jich. Povzbuzen několika literárními přátely, ujal jsem se v březnu 1850. opět svých starších studií v prázdných dobách. Nyní podávám úplný překlad Vergiliových spisů básnických, kterých slavný sbor Musejní k vydání ochotně byl přijal. Nejprve vychází Aeneida, po ní Zpěvy pastýřské (Eklogy) a Rolnictví (Georgica) s výklady připojenými na konci . . ." Spis ten vydán r. 1851. s názvem *P. Vergilia Maróna Spisy básnické.*

Kromě Vergilia Vinařický jal se metricky překládati také *Quinta Horatia Flakka Ódy*, otisknuv z něho tři „kytky ód" v „Musejníku", a to dvě r. 1831. — prvá má 10 ód, druhá 12 — a třetí r. 1852. o 12 ódách.[2])

Mimo to Vinařický překládal i jiné spisovatele staroklassické, a podal jmenovitě také r. 1843. v „Musejníku" překlad *I. zpěvu Homérovy Iliady* a *I. zpěvu Homérovy Odyssee*, a to Iliadu časoměrným šestiměrem a rozměrem „prostonárodním", t. j. veršem desetislabičným po spůsobě epických básní Rukopisu královédvorského a zelenohorského, Odysseu pouze rozměrem „prostonárodním".[3]) František Ladislav Čelakovský mimo nadání Vinařického vyslovil se v důvěrném dopise k němu ze dne 1. května r. 1843. rozhodně a ovšem i správně za překlad v časoměrných šestiměrech, neschvaluje překladu v rozměru „prostonárodním"; psaltě mu mezi jiným o překladě prvého zpěvu „Iliady" toto: „Jak mne ondyno

[1]) Viz i Vinařického nápis „Česká Aeneida", otištěný v prvém svazku jeho spisů v „Národní bibliotéce" na str. 252.

[2]) V „Osvětě", roč. 1884., na str. 525. a v „Slavínu" na str. 177. dílu III. „třetí kytka" není připomenuta.

[3]) V „Náučném slovníku" (IX. 1104.) chybně řečeno, že „v Museiníku z roku 1843. uveřejněny časoměrné překlady Iliady (zpěv I.) a Odysee (zpěv I.)". (Že též „Odyssee" zpěv I. přeložil časoměrně, chybně řečeno také v „Osvětě", roč. 1885., na str. 526.)

„Musejník“ došel, padl jsem dychtivě na první zpěv a neodložil knihy z rukou, až jsem jej přečetl. Přál jsem si vždy od Vás přeloženého Vergilia někdy čítati; ale teď již nejen toho Římana od Vás přeloženého přál bych literatuře naší, ale rovnou měrou a věru mnohem více i otce Homéra. Jak byste se vlasti své zavděčil a nás velice potěšil, ano i sobě mnoho rozkošných dob připravil, kdybyste se k této práci odhodlati mohl a ba jenom chtěl! Totě něco docela jiného — dím, jak myslím a cítím; neboť zajisté víte, že jsem v pochlebování až příliš skoupý — toť něco jiného v jazyku našem nežli překlad Vlčkův, jehož tři stránky po sobě čísti nebylo mi možné, a celého přečísti museti za trest bych si pokládal. Že však soud tento můj toliko o překladu na levé stránce ležícím a ne spolu o onom na pravé desítistopném platí, odkrytě vyznávám. Jakožto provedená domněnka, můžeť i to své místo míti; na té však ukázce dosti buď. Homér mého dle zdání to není. Překlad Váš v hexam. jest obraz sličně v barvách vyvedený; tento druhý nic není než kostra[1]) anebo pérem zhotovený rysuněk, kde arci tentýž předmět, ale —. Volením krátkých výrazův a vymýtěním všech epithet, tohoto lesku na motýlčích peroutkách, dalať by se tuším každá báseň z hexametrův na týž počet bělých veršíkův přerobiti; není to ale to, co býti má. Škoda, že jste práci na tuto brykuli vynaloženou raději hned k zhexametrování druhého zpěvu neobrátil. Dejtež nám brzo zpěv druhý, třetí atd. spatřiti . . .“[2]) Podobně Čelakovský také psal svému švagrovi do Prahy téhož roku: „Vinařického překlad Iliady I. zpěvu jsem s takovou rozkoší četl, že jsem ho s ruky nepustil, až jsem byl u konce. Rozumí se, že překlad ten po levé ruce ležící — hexametrem: druhý skracovaný neschvaluji; to mi není Homér, té myšlénky ať se spustí. Méli byste, pánové, ze vší moci naň doléhati, již netoliko Vergilia, ale i Homéra aby se úsilně jal překládati. Jak by tu li-

[1]) V „F. L. Čelakovského Sebraných listech“, kde tento dopis jest otištěn na str. 458., poznamenáno k slovu tomu toto: „Několik soudných spisovatelů přisvědčilo Vinařickému, a rádi byli by měli celého Homéra v takovém převodě prostonárodním. Spor chutí měl pak za následek, že V. nechal překladu jak uměleckého tak prostonárodního.“

[2]) Že Čelakovský slovy těmi Vinařickému nekřivdil, svědčí na př. i článek J. Niederleho v „Listech fil. a paed.“, roč. 1874., na str. 18.—22.

teratuře naší posloužil!... Žeňte naň útokem, jinak se ne tak brzo vyspělého překladatele starých klassikův dočkáme." [1])

R. 1836. vyšel i Vinařického spis *Pana Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic věk a spisy vybrané,* v jehožto třetím oddíle podán jest v českém překladě výbor básní tohoto proslulého muže, který v letech 1480.—1510. humanismus v Čechách důstojně zastupoval a toliko latinsky psal. [2]) Z němčiny Vinařický přeložil a r. 1840. vydal *Lad. Pyrkera*[3]) *Perly posvátné,* báseň o 14 zpěvech obsahu biblického, ze slovenštiny pak převedl úryvky z básně Jana Hollého *Svatopluk,* otisknuv r. 1833. zpěv šestý v „Musejníku" a části zpěvu prvého v „České včele". Co bylo mu pohnutkou k převodu „Svatopluka", vyložil v dopise ze dne 17. března r. 1835. Čelakovskému takto: „Přikládám Vám tady první zpěv Svatoplukiady. Přečtěte jej a budeli Vám libo a vděk, od verše 25. až ku konci zpěvu prvního dejte jej otisknouti ve „Včele" pod názvem: „Svatopluk vězeň. Z Hollého." Projevuje se tady povaha Svatoplukova lépe, než ji p. Budislav Malý v Jindy a Nyní pojal, zvláště když se vše to s ostatním jeho myšlení a konání spůsobem v jednotu spojí. Bolelo mne to nemálo, že p. Malý Hollého Svatopluka za „lstivého zrádce" prohlásil, v němž jsem něco lepšího, ano hrdinu ušlechtilého hledal a našel. Stálo mne to mnoho přemáhání, abych se byl neozval proti tomu křivému soudu, jenž se poněkud i mé

---

[1]) Viz v „Musejníku", roč. 1871., na str. 244.

[2]) Jan Kollár tepe jej za to v „Slávy Dceři" v znělce 132. zpěvu IV. O úmyslu Vinařického, vydati jeho spisy, Josef Vlastimil Kamarýt psal 14. září r. 1830. Frant. Ladislavu Čelakovskému toto: „S vydáním poésií Hasištejnových má dobré předsevzetí, zvlášť může nakloniti sobě Augusta Lobkovice, jejž doufáme obdržeti místo Chotka za nejvyššího purkrabí. A k tomu nadějeme se, že i obecenstvu náš Karel něco pěkného tím podá, neboť povědom jeho vkus a schopnosť k takovému vyvedení." — Úvahu o tomto spise Vinařického Čelakovský napsal do „Musejníka", roč. 1836. (str. 219.), která jest otištěna také na str. 479.—483. čtvrtého svazku spisů Čelakovského v „Národní bibliotéce". (Viz i tamže na str. 487.)

[3]) Jan Ladislav de Felsö Cör Pyrker, arcibiskup v Jagru v Uhřích a básník německý, žijící v letech 1772.—1847. R. 1837. Josef Jungmann seznámil se s ním v Karlových Varech, a tu Pyrker, vydávaje tehda své sebrané básně, vyslovil přání, aby někdo jako „na prubu" něco z nich do češtiny přeložil. I zdá se, že tento pokyn byl podnětem k překladu Vinařického. (Viz v Zeleného „Životě Josefa Jungmanna" na str. 366. jakož i v „F. L. Čelakovského Sebraných listech" na str. 432.)

osoby týkal; jelikož uznalli jsem lstivého zrádce za šlechetného muže, což medle o mne, jenžto jsem za učitele mravů povolán, publikum Jindynyňské smýšleti mohlo? Než nechtěl jsem se zaplésti do hádky — i nechal jsem a nechám posud tak; leda, že bych — bez ohledu na onen p. Budislava Malého soud — ve zvláštním pojednání charakter Svatoplukův, jak jej Hollý pojal, vytknouti se pokusil. Já posud mám báseň tu za dílo klassické ve svém způsobu a lituji, že není české. Což? abych původního skladatele vybídnul, by dílo to sám přečeštil? Co se Vám zdá? Zjevte mi o tom své mínění. Vašemu uzavření to zanechávám taktéž, chceteli onu částku ve Včele dáti vytisknouti. Čiňtež, co a jak se Vám líbí.“ [1])

Aćkoli pak překlady Vinařického vesměs jsou na svoji dobu výtečny vůbec a co do stránky formální zvláště, přece Jan Kollár v „Slávy Dceři“ vyslovil se, že byly by mu mnohem milejší básně původní, složiv ve příčině té znělku 74. zpěvu IV., která zní:

Založená vtipným zahradnickým
uměním zde stála vinička
a v ní cizozemská révička
přesazená naším Vinařickým.
Těšily jsme jeho nad básnickým
dílem se i já i matička,
on nám dal svá řecká kvítička,
potom hostil římským Falernickým.
Ponukal i českým Lobkovicem
v zehřívárně lhané zelinky,
našim pak se nelíbily plícem.
„Já bych vděčně,“ matka povídala,
„zpátkem všecky jeho latinky
za jednu mu českou báseň dala.“

Ovšem před rokem 1832., kdy znělka tato prvně veřejnosti byla podána, Vinařický z překladů svých otiskl jen úryvky.

Jest i připomenouti, že boj mezi časoměrnou a přízvučnou prosódií, který ještě ani za let třicátých úplně nepřestal, byl Vinařickému pohnutkou, že, jak již v oddíle I. (na str. 97.) poznamenáno, sestavil z básní Václava Stacha jakousi veršovanou theorii

[1]) Viz i slova, která ve příčině básně té Čelakovský napsal do „České včely“, roč. 1835. (str. 103.), a která jsou otištěna také v „Národní bibliotéce“ na str. 469. čtvrtého svazku Čelakovského spisů.

metriky české, otisknuv ji v „Musejníku", roč. 1830., 1835. a 1836., a to r. 1830. s názvem *České veršovství. (Ze spisů starého veršovce vyňato a vzděláno.)*, r. 1835. s názvem *Lýra* a r. 1836. s názvem *Ohlas lýry starého veršovce.*[1]) Básně ty zjednaly platnosť časomíře vedle přízvuku tak jako překlady Vinařického a jsou přepracovány tou měrou, že vlastně náležejí spíše Vinařickému nežli Stachovi. Sám Vinařický r. 1830. připojil v „Musejníku" k „Českému veršovství" tuto poznámku, podepsav ji skratkem „K. V.": „Částka náučné básně o veršovství českém. Ze spisů dotčených užito sice větší částky myšlének, forma však téměř celá předělána, jelikož původní p. skladatel *é* za prosódicky krátké užívá a posicí nešetří. Což se zde na výslovnou žádosť p. skladatele[2]) k známosti přivádí. Spisy jeho do národního Museum jsou odevzdány."[3])

---

[1]) Dle str. 280. „F. L. Čelakovského Sebraných listů" snad ještě více hodlal podati ze Stacha.

[2]) Totiž Stacha.

[3]) Míněny Stachovy básně. Stojte zde též úryvky z Vinařického „Literárních listův", otištěných v „Musejníku", roč. 1829., a to ze str. 76.—81.; „Památné mi přede vším zůstane seznámení se s veteránem literatury naší, skladatelem „Starého veršovce" ... S ním jsem o literatuře vlastenské rozmlouvaje několiko hodin strávil. Posléz mi mimo nadání některé knihy a své české přeložení Klopstockovy „Messiady" a německé pojednání o původu jazyků darem odevzdal, řka o tom prvním: „Věk můj již nedovoluje mi k vyhlazení této práce přiložiti ruku poslední; co mi však nemožná, nechť učiní, kde toho potřebí, někdo z krajanů mých." Slíbiv, že všecku šetrnosť jeho osoby a péči o zachování, a pokud možná, i o vydání spisů mi odevzdaných míti budu, bezděky jsem se rozžehnal s mužem mi ctihodným ... Do Vídně přijeda, neopominul jsem ještě jednou navštíviti ctihodného mi překladatele „Messiady". I tím navštívením vyzískal jsem něco literatuře naší. Rozpomenul se totiž vážný stareček, že jistému antikvárovi před několika lety odevzdal rukopis, v němž o prosódii a metrice české šířeji jednáno. I neváhal jsem hledati muže mi pojmenovaného, a vyhledaje upomenul; načež rukopis žádaný vlastníku se navrátil. Nadepsán jest Harmonie a dobrozvučnosť..." (Po té Vinařický uvádí plný název spisu toho, jakž uvedli jsme si jej na str. 97., a rozepisuje se o jeho obsahu a potom píše:) „Tyto myšlénky našel jsem v rukopisu podotčeném, mi darovaném. Pilněji jej prohlížeje, znamenal jsem, že by se mezi jinými některé semotam rozložené básně v celek spořádati daly, čímž by téměř jakási náučná báseň o veršovství českém povstala. I okusil jsem to sestaviti dle smyslu svého, opustiv, co k věci nesměřovati, a naopak vyšetřiv, kde co scházeti se mi vidělo, a poněkud opraviv, kde přísnější pravidlo buď grammatiky neboli metriky to žádalo, tou důvěrnou při tom se koje nadějí, že mi původní p. skladatel nepoloží to za zlé, ježto by rovněž žádný mistr věkem

Vinařický obíral se svědomitě také školstvím českým, hledě je zvelebiti. Jak zastával se ho, připomenuto výše (na str. 318. a 319.), kromě toho však i jal se spisovati spisy na prospěch mládeže a vydal za tím účelem i dvě pěkné *Kytky* (r. 1842. a 1845.), v nichž obou střídají se básně, bajky a hádanky pro děti, vštěpuje jimi ušlechtilé snahy čistolidské i něžné city vlastenecké; veleznámy jsou z „Kytek" těch písně: *Holubice* (Sotva bílý den zasvítá), *Hra na vojáky* (Tluče bubeníček), *Panenka* (Ať si hoši hrají, ať se radují), *Pasačka* (Paste se housátka), *Píseň letní* (Tráva, tráva, tráva zelená) a j. Nové, rozmnožené vydání obou „Kytek" vyšlo s názvem *Kytka básniček* r. 1852.[1]) S uvedenými právě písněmi jakož i s jinými zdařilými básněmi Vinařického pro děti, na jejichžto prospěch vůbec rád básně skládal, setkáváme se v čítankách obecných škol, užívaných do nedávna, protože čítanky tyto byly jeho dílem, a některé z nich jsou pojaty také do čítanek nyní užívaných. Mezi básněmi těmi jest i duchovní zpěv *Katolík* (Jsem křesťan, věrný katolík), a Vinařický přeložil i složil původně duchovních zpěvů, dosud zpívaných, několik. Mimo to vydal r. 1863. sbírku básní s názvem *Vlast*, složených v letech 1839.—1863.

Karla Al. Vinařického Sebrané spisy veršem i prózou vycházejí v „Národní bibliotéce"; r. 1871. vyšel svazek I., obsahující *Drobné básně*, a to: I. Dětské, II. Pro věk dospělý (mezi kterými jest i píseň *Františkovi Palackému*, uvedená v hudbu od Josefa Vorla již r. 1823., *Řeč k výroční slavnosti druhého z Olympa sestoupení Zevsa*, připomenutá na str. 735., *České veršovství, Lýra* a *Ohlas lýry starého veršovce*, jež uvedli jsme už všechny na str. 744., *Taroky*, připomenuté na str. 735., *Svatopluk vězeň* a *Kolébka národů slovanských*, úryvky z básně Jana Hollého, o nichž učinili jsme si zmínku na str. 742., *Janu Hollému, slavnému básníku slovenskému, poslání z Čech*, složené v srpnu r. 1840., *Plané růže*, sbírka nápisů, složených v letech 1824.—1844. a věnovaných Fr. Lad. Čelakovskému slovy: „Růže plané ti podávám: přijmi je,

---

sešlý, nemoha dokonati díla svého, nehorlil proti žáku vděčnému, jenž by, toliko česť mistra svého vyhledávaje, se vší snažností pečoval o zvelebení památky jeho . . ." (K tomu Vinařický připojil i „Drobnůstky z rukopisu Starého veršovce", totiž sedm kraťoučkých básniček neboli nápisů.)

[1]) Úvaha o „Kytce" z r. 1842. jest ve příloze ku „Květům" roč. 1842. na str. 93. a 94., o „Kytce" z r. 1845. tamže na str. 239. a 250.

Růže stolisté pěstiteli; — přijmi, štěp a ošlechti je sám!", *Jungmannovi,* báseň složená r. 1845. při odchodu jeho na odpočinek, *Český student buršovi,* jakož i překlady z básníků řeckých a římských, jež uvedli jsme si na str. 740.) a III. Některé zpěvy duchovní, mezi kterými jest *Dies irae* (Hrůza pojme nás v tu chvíli), *Pange lingua* (Jevte, ústa, velebného), *Píseň popeleční* (Ustaň, hudbo a plesání), *Katolík* a j.; r. 1875. vyšel svazek II., v němžto jest *Varyto a lýra, Pana Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic věk a spisy vybrané* a dramatická báseň *Jan Slepý,* o které promluvíme si v oboru básnictví dramatického; r. 1885. počal vycházeti svazek III., obsahující *Publia Vergilia Maróna Aeneidu.* [1])

František Klácel, klášterním jménem Matouš, narodil se 7. dubna r. 1808. v České Třebové (odtud jeho pseudonym Třebovský); [2]) vstoupiv do kláštera augustiánského ve Starém Brně, byl vysvěcen na kněžství a stal se professorem filosofie při biskupském ústavě v Brně, kdež účinkoval vydatně na studující mládež, což mu spůsobilo mnoho mrzutostí, až byl sesazen s učitelské stolice. R. 1870. odebral se do Ameriky, kde s jménem „Ladimír" byl činným publicisticky mezi tamějšími Čechy až do své smrti, která jej zastihla 17. března r. 1882. v Belle Plaine (Iowa). [3])

Nejznámějším a nejznamenitějším dílem Klácelovým jest *Ferina Lišák z Kuliferdy na Klukově čili Kratičká historie zlopověstných kousků starého Reineke.* Klácel vydal báseň tuto s jménem Dra. J. P. Jordana [4]) v Lipsku r. 1845. [5]), podruhé

[1]) Literární úvaha „Karel Alojs Vinařický" od Jana Šafránka jest v „Osvětě", roč. 1884., na str. 289.—297. a 515.—527. Viz o něm i v „Slavínu" na str. 172.—178. dílu III. jakož i zprávu o literární pozůstalosti Vinařického v „Musejníku", roč. 1872. (Jest i poznamenati jaksi dodatkem k příslušným poznámkám, otištěným na str. 662.—664., že druhý zpěv Vinařického překladu Vergiliovy „Aeneidy" jest otištěn v „Nár. bibl." již i v I. svazku jeho spisův a že tedy v téže sbírce zpěv ten jest otištěn dvakrát!)

[2]) Česká Třebová jest ovšem v Čechách, nikoli, jak mylně řečeno v „Naučném slovníku" (IV. 670.), na Moravě.

[3]) Den narození a místo úmrtí, jest udáváno jinak, nežli zde, chybně, o čemž viz v „Urbánkově Věstníku bibliogr.", roč. 1882., na str. 130.

[4]) Jan Petr Jordan, doktor filosofie, přednášel na lipské universitě o věcech slovanských, kde Klácel seznámil se s ním. Později žil v Praze a nyní ve Vídni. Jest od něho známý slovník německočeský.

[5]) V Douchově „Knihopisném slovníku" jest udán omylem rok 1848.

v Praze r. 1867. a ukázal jí kousavou satirou a ironií v obrazech, ze státu zvířecího vyňatých, ničemnému světu jeho převrácenosť a zvrhlosť.[1])

Líčiti převrácenosť a zvrhlosť, poněvadž čelí proti mocným lidem tohoto světa, lze jen obrazně, ale, máli mravně působiti, musí podkladem obrazu toho býti ironie, onen názor světa, který, přesvědčen jsa, že vlastně jen ideálné a mravné má právo k existenci, ale vida, že sprostota a sobectví ve veliké komedii světové na vrchu jest, této převrácenosti se směje, poněvadž ví, že ona věčně nepotrvá a že dobro konečně přece zvítězí. A takovýto svět sobecký, v němž každý jen o sebe se stará a prospěchu obecného nic nedbá, nejlépe dá se zobraziti povahami zvířecími, ponévadž zvíře již podle pudu nejvniternějšího bezohledné a sobecké jest. Již ve středověkém eposu zvířecím jest representantem hnusného sobectví Lišák (Reineke), vtělené zároveň pokrytství, jenž světu ovšem rovně sobeckému a pokrytskému namluviti chce, že sobcem není, nýbrž že jen obecné dobro na péči má.

A tak i Lišák v eposu Klácelově, složeném ve dvanácti „zpěvech“, chytá každého do té pasti, od kteréž obelstěný očekával, že mu nadělí to, po čem jeho sobectví nejvíce dychtí. Lišák však, jsa nejchytřejší vždy vyvázne z nebezpečenství a lituje se škodolibou ironií těch, kteří sice jeho návodem, ale hlavně přece jen svou chtivostí k úrazu přišli. I jest Lišák mezi sobci největším sobcem a mezi pokrytci největším pokrytcem, který neostýchá se ani v duchovní šat obléci, když děti kohouta Kokoše bezpečněji zardousiti chce; není ve příčině náboženství horší nežli král Pazourus, který sice přihlíží, aby zachovávána byla přikázání církevní, o němžto však opičák Škleboun dobře ví, že sám v pátek maso jídá; proč by tedy Lišák, jsa na cestě k soudu, se nevyzpovídal, vždyť

to nemůže škodné býti,
očistěný k soudu jíti;

ale vyzpovídav se uškrtí kuřátka a potom modlí se za duše jejich,

---

[1]) Jsou tam i popisy mnohých vad obyčejných tehda v Čechách, jmenovitě ve školství (na př. že „z hochů vyrůstají trouby“, poněvadž německy neumějíce, byli vyučováni toliko němčinou), proto kniha ta tištěna v cizině a jiný za spisovatele jejího podstrčen.

aby Pán Bůh nebe jim připravil,
jichž tělíčka života jsem zbavil.

Jsa licoměrnou, bohaprázdnou šelmou zachovává pouze formu, obsahu však se směje; proto při druhé zpovědi praví:

Hříchů vědomých zkroušeně lituju,
nevědomých pak nadarmo zpytuju.

Chytrý Lišák domnívá se míti právo, býti netoliko sám sebou špatným, nýbrž odvozuje právo ke špatnostem svým z příkladů mocnějších, nežli jest on; budouli odpuštěny těm, proč by svědomí jej pálilo? Vždyť

každému je milá zdravá kůže,
blaze tomu, kdo ji zachovat si může,
za zlé žádnému to nepokládám;
stejné právo však i sobě žádám.
Příkladem kdo jiného ponouká,
proč žehravě kolem sebe kouká?
Když já co na větších pánech vidím,
za to také více se nestydím.
Pak si pomyslím u sebe:
Každý má svou tajnou stezku,
nechodívá po ní bez poklésků,
odpusť nám to všechněm nebe.

Ačkoli někdy pobožně si povzdechne, přece zůstává zásadou jeho nezměnitelnou:

U nás ale věru svět jen platí,
svět kdo ztratí — všecko ztratí.

A proto chytrý

podle rozkoše si život váží,
každý užívat se vynasnaží.

I nelze se diviti, že Lišák ve společnosti, jejížto členové jsou všichni jemu v sobectví a v lakotnosti podobni, tedy právě tak vinni jak on, jsa nejchytřejší a nejnešetrnější z nich, stane se kancléřem říše, jejížto princip „sobectví“ v něm vtěleno jest. Tu však chytrosť káže mu, aby bývalé své nepřátely sobě naklonil;

nebo tak si zas rozkládal:
Co bych já se s nimi hádal?
Ať si kněží lidem kážou,
svědomí jim rozvážou, zavážou,

na světské se ale nehodí
kárat, co žádnému neškodí. —
Sladká huba, lichotivé mravy
přemáhají lidi slabé,
srdce kamenné, dubové hlavy
medovitý jazýček prodlabe;
nevyvrátí koleno si z klubu,
kdo se trošku víc pokloní,
nepodere též si žádný hubu,
líbezně když jinému zazvoní,
ten si aspoň vezme to do zvyku,
kdo má pravou politiku.
Dbej na slovo, dbej na líce,
kdo chceš časem býti více,
nežli v kanceláři praktikantem
neb v kostele ministrantem;
přímým krokem jde se jen do chýšky,
ale vazem skrčeným do výšky.

Proto Lišák nepřátelům bývalým jak

— — přítel největší se stavěl,
také věci jen rozprávěl,
které lehtaly nejvíce v uchu.

Klácel v „Předmluvě“ nazval „Ferinu Lišáka“ „výborem slovanských překladů“, pořízeným co do „pořádku a rozdělení“ dle Götheho „Reinecke Fuchs“, vydaného r. 1794. Z toho vznikla domněnka, že tato práce Klácelova jest vlastně toliko překladem dotčeného díla Götheho. Není však tomu tak, nýbrž „Ferina Lišák“ jest samostatně spracované epos zvířecí, při němžto Klácel užil všech svých předchůdcův a tudíž ovšem i díla Götheho, kterýmžto co do pořádku a rozvrhu příběhů vypravovaných se spravoval. Klácel protkal své spracování také různými narážkami na tehdejší dobu.

V jiných svých básních Klácel povzbuzoval k vlastenectví. O sobě vyšly jeho *Lyrické básně* v Brně r. 1836. a *Básně* (označené na titule jakožto „svazek druhý“ vzhledem k svazku z r. 1836.) v Brně r. 1837., a jsou vlastně toliko veršované myšlénky filosofické; podivujeme se jim ovšem pro jejich hlubokosť, ale pravou poésií nejsou. Skoro všechny jsou rázu didaktického.[1]) Sepsal

[1]) Úvaha o nich jest v „České včele“, roč. 1836., na str. 165. — Podobnou úvahu napsal o nich Jos. Kaj. Tyl ve „Příloze ku Květům“, roč. 1836.,

i průpovídky *Jahůdky ze slovanských lesů,* které také vydal s jménem Dra. J. P. Jordana v Lipsku r. 1845. (podruhé v Praze r. 1867.). Jsou to průpovědi, dílem epigrammaticky krátké dílem rozšířenější, v nichžto Klácel pronáší své názory o věcech přerozličných, názory svobodomyslné, že lze pochopiti, proč sbírky té nevydal jménem svým.

Kromě toho a kromě několika spisů jiných, zvláště filosofických a mluvnických Klácel vzdělal po česku *Bajky Bidpajovy*, které vydal o dvou svazcích r. 1846. a 1850. s pseudonymem Frant. Třebovského.[1])

Vocel, Vinařický a Klácel jsou zástupci eposu za doby vlastenecké. Tři básníci jen a nižádný z nich nevytvořil eposu velikého, eposu pravého, ale přece každý z nich vytvořil epos ceny trvalé. Nejvíce ducha epického projevil Vocel, avšak jemu zase vadí proti ostatním přílišná rozkouskovanosť, jak na svém místě bylo vyloženo.

Vedle těchto tří učinili více méně slibné počátky k pravému eposu básníci jiní, jimžto — jako již i Kollárovi — překáželo jejich nadání lyrické, aby mohli zbudovati větší ryze epickou skladbu. Vadilo jim ovšem i to, že neměli k eposu žádného vzoru domácího.[2]) Vydali sice epické skladby větších rozměrů již Šebestián

---

ve svém článku „Pohled na literaturu nejnovější", který jest otištěn v „Národní bibliotéce" na str. 115. a násl. ve sv. XIII. Tylových spisův. Proti nepříznivému posudku, který Josef Krasoslav Chmelenský napsal o Klácelovi do „Musejníka", roč. 1836., jest otištěna odpověď v „Hronce", roč. 1837., na str. 88. a násl.

[1]) „Příspěvky k životopisu Matouše Klácela" od V. Brandla jsou v „Časopise Matice moravské", roč. 1881., na str. 71.—120. Zmínku o Klácelovi viz i v „Obzoru", roč. 1886., na str. 114. a 115.

[2]) Stoj zde ve příčině té několik úryvků z toho, což o nedostatku eposu čteme v Pypinově a Spasovičově „Historii literatur slovanských" na str. 23. až 25. dílu I. překladu Kotíkova: „Obecné formy slovanského básnictví byly epos a lyrická píseň; dráma zjevuje se teprv později, a to v umělé formě, přejato byvši ze západu. Náboženské představy, na nichž se zakládalo epos slovanské, braly původ svůj z pantheistického zbožňování přírody, jako u všech evropských národů; slovanské bajesloví však, pokud známo, nevyvinulo se do té míry, jako na př. germánské. Osoby pohanských bohů v národních podáních a písních nemají žádné určité tvářnosti, není tu té báječné historie, jež mythologii jiných národův naplňuje ději božskými: patrně postupovala pohanská kultura slovanská velmi zvolna, než aby mohla světu báječnému dáti celou

Hněvkovský, František Rayman a zvláště Vojtěch Nejedlý, ale těm nedostávalo se vzletu básnického, jiní pak básníci, kteří vedle lyriky měli i smysl i sílu básnickou pro epiku, pěstovali jen epiku drobnou, jakž i sám Čelakovský, jehožto poésie vlastním jádrem byla epika,[1]) činil. Než i těchto práce epické byly známkou příznivou, že za nedlouho šťastná doba zasvitne českému eposu. K básníkům těm náležejí na prvém místě Karel Sudimír Šnaidr, Jan Jindřich Marek (Jan z Hvězdy) a Josef Jaroslav Kalina.

Karel Sudimír Šnaidr, vlastně Karel Agnel Schnei-

organisaci. Podání zachovalo jen nemnohé zmínky o bozích starého bajesloví, rovněž i dějepis slovanský jich málo zná... Slovanské národní básnictví nemá ani jedné staré památky, jež by srovnávati se mohla s Eddou, Nibelungy a jinými výtvory středověké epiky germánské; ruské „Slovo o pluku Igorově“ padá obsahem svým do mnohem pozdější, již historické doby; Rukopis královédvorský i s zelenohorským zůstávají nad to podnes z nejedné stránky záhadnými... Slovanské básnictví výpravné záleží především v básních hrdinských a historických, v nichž zmínky bajeslovné vyskytují se jen nahodile. Básně hrdinské vznikaly v dobách rozličných, některé i v nejnovějších, a zachovaly se jen u některých Slovanů, postrádajíce skoro všude písemné formy. Národní epika vůbec uchovala se jen tam, kde národ věrnějším zůstával staré patriarchálnosti a méně dotknut byl civilisací, jež národní život z konservativní odloučenosti ven vyvádí. Z té příčiny národní epos slovanské uchovalo se jen u plemen východních, u Rusů, Srbův a Bulharů. Každý z těchto tří národů v epose svém spracoval jen své národní dějiny . . . Na druhé straně, na západě slovanském, Poláci a Čechové nadobro zapomněli své staronárodní epické tradice, o nichž my nyní souditi můžeme jen podle úryvků zachovaných a podle letopisných svědectví. Poláci a Čechové byli již záhy šumnou historickou skutečností oderváni od upomínek starého pohanství a jeho bajesloví. V století XV. česká starověkosť zasloněna byla bouřlivými ději hnutí husitského a klesala v zapomenutí před novými ideami, jež cele zachvátily národní život Čechův v této pozoruhodné jich době hrdinské: dějnosť národa byla nejvýš napjata, ale nebylo v něm již žádné patriarchálnosti, a na jeviště vystupují snahy jednotlivců — protivné vší povaze epiky národní. Za doby nynější český národ nezná již nijakých podání hrdinského básnictví; jsou dokonale zapomenuta. Podobný úkaz sběhl se i v Polště... Jakožto jediná skoro forma básnická zbyla těm národům lyrika, snadněji lnoucí k měnivosti dějin...“ — K tomu jest uvážiti také slova Dra. Josefa Durdíka („Všeobecná aesthetika“, str. 299.): „Každý pravý básník má místa lyrická plné krásy, a přece v jiných druzích nedosáhl dokonalosti. Kdežto, komu se vzlet lyriky nikdy nezdařil, může psáti básně výpravné, poučné i divadelní, ale velikým, pravým básníkem není.“ (Viz i v „Osvětě“, roč. 1880., na str. 606. a 607.)

[1]) Viz na str. 674. přítomného spisu.

der, narodil se 14. prosince r. 1766. v Králové Hradci, studoval práva, přednášel jeden čas krasovědu a klassickou filologii na universitě pražské a zemřel 17. května r. 1835., jsa justiciářem [1]) ve Smidarech v Jičínsku; tři měsíce před smrtí svou byl raněn mrtvicí tak, že téměř docela pozbyl sluchu, řeči a zraku. Za svého mládí básnil německy, teprve k stáří, byv k tomu ponuknut Vojtěchem Josefem Sedláčkem,[2]) česky.

Karla Sudimíra Šnaidra Básně vydány podruhé r. 1869. v jednom svazečku v „Národní bibliotéce" s fotografickou podobiznou Šnaidrovou a životopisným nástinem od Antonína Rybičky.[3]) Poprvé vyšly r. 1823. (a druhá část r. 1830.) s názvem *Okus v básnění českém,* byvše před tím otištěny po různu v časopisech a almanaších, a dostalo se jim neobyčejné obliby u tehdejšího obecenstva. Líbily se zvláště některé jeho písně, k nimž i hudba byla složena, a romance *Bivoj* (Kdož to tam od lesa kráčí), ballada *Poustevník* (V borovém na skále háji),[4]) *Cikánka* (Seděla cikánka u keříčka) a j., nejznámější však stala se z nich ballada *Jan za chrta dán,* která byla také do němčiny a angličiny přeložena a od Václava Klimenta Klicpery zdramatisována.[5])

---

[1]) Tak zván před rokem 1848. úředník, řídící na panství věci soudní v prvé instanci.

[2]) Viz v „Ost und West", roč. 1840., na str. 30. a v Rybičkových „Předních křisitelích" na str. 291. a 292.

[3]) Životopis Šnaidrův napsal i Jaroslav Pospíšil do „Květů", roč. 1835., na str. 269. a 270.

[4]) Nechvalný úsudek o „Bivoji" viz v „Osvětě", roč. 1877., na str. 385. a chvalný proti tomu úsudek o „Poustevníkovi" na str. 465.

[5]) Že ta ballada jest od Šnaidra, nikoli pak od Žofie Jandové, o tom viz v „Osvětě", roč. 1877., na str. 472.—476. a v „Urbánkově Věstníku bibliograf.", roč. 1882., na str. 258. a 259. (Viz i na str. 692. a 693. přítomného spisu.) Německé překlady jsou dva, a to v „Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen", roč. 1828., ve svazku třetím od Václava Alojsa Svobody, podepsaného skratkem „. . . y . . .", a ve „Slavische Blätter", roč. 1865., na str. 317.—323. od Alfreda Waldaua; do angličiny převedl balladu tu John Bowring v „Cheskian anthology", vydané v Londýně r. 1832., z „Novoročenky", předeslav několik slov o Šnaidrovi. Ukázkou překladu Bowringova stoj zde prvá sloha:

Come hither, youths! and in your train
your maidens bring:
the old man o'er his hoary lyre,

Ballada ta byla poprvé otištěna v „Almanachu aneb Novoročence“ na rok 1823. a hned po té téhož ještě roku v „Okuse v básnictví českém“ a básník nazval ji „staročeskou povídkou“. Skládá se ze sedmi odstavců, složených verši přízvučnými, a to rozdílnými dle toho, jaké povahy jest děj právě líčený. I jsou verše v odstavci prvém, čtvrtém a sedmém jiné nežli v odstavci druhém a pátém, ačkoli všechny jsou složeny metrem trochéjským, a opětně jiné nežli v odstavci třetím a šestém, poněvadž tuto jsou verše daktylické. Slohy jsou všude osmiveršové s rýmem přerývaným.

Básník počíná:

Pospěšte sem, pacholátka
s děvčaty,
stařec bude s lýrou [1]) v ruce [2])
zpívati.
Do minulých časů hledí
jeho duch —
popřejtež mu pozorlivý,
tichý [3]) sluch!

Oznámiv takto, že posluchačům poví něco z minulosti, vpadá

---

old songs will sing.
The spirits of departed days
again appear;
and sounds re-echo'd from the past,
burst on his ear.

[1]) Lýra jest vedle harfy nejstarší strunový nástroj hudební, který dostal se do Řecka z Egypta. Měla podobu dvou velikých S proti sobě obrácených, se 3—11 strunami, na něžto bylo tlučeno plektrem neboli hůlkou slonovou nebo dřevěnou, při čemž lýra držena byla mezi kolenoma. Lýra bývá příznakem Apollovým, dle ní pak nazváno jest i básnictví lyrické a zde v balladě vhodně jest označeno „lýrou“, jakož i následujícím „zpívati“, že ballada jest báseň více lyrická než epická. (K tomu a doplňkem ke str. 4. budiž i přidáno, že název „básnictví lyrické“, po veškerém světě rozšířený, jest ovšem vlastně velmi nahodilý. Nazváno „lyrickým“, poněvadž básně toho druhu bývaly za starověku v Řecku, jsouce zpívány, provázeny hrou na lýru, i mohly by týmže způsobem dobře býti zvány lyrické básně u Slovanů „varytové“, u Němců „harfové“ atd.)

[2]) V balladě Šnaidrově jsou na některých místech ve vydáních pozdějších čtení různá; tak v Jirečkově „Anthologii“ (III. sv., 5. vyd.) zní tento verš „stařec bude vám při harfě“. (V přítomném spise citováno dle prvé její podoby.)

[3]) V Jirečkově „Anthologii“ jest „všickni“ místo „tichý“.

hned po spůsobě básníkův epických do středu události, nepočínaje jejím vznikem, nýbrž ihned těmito slovy:

V Hrubých Kozojedech[1]) leží
přes průhon[2])
ještě podnes stará studně
a v ní zvon.
Zvonu však již oko lidské
nezhlídne,
aniž vás kdy k modlitbě hlas
pobídne.[3])
Jenom jednou, přede mnoha[4])
století,
pobožné[5]) měl staré ženě
zazněti.
Ta v té studni len a přízi
máchala,
a jej do polou ven na ní
vytáhla[6])

a pustivši jej i s přízí z ruky, zaslechla hlas zvonu,

...až se hnul a zatřás'
vrch i les:[7])
„Jan, Jan za chrta[8]) dán!"

Tím zakončen jest úvod ballady, počemž v odstavci 2.—5. básník vypráví celý příběh, jejž odstavcem šestým dovršuje a jehož obsah tento jest:

---

[1]) Kozojedy, jinak Kozojedy Veliké jest vesnice poblíže Nového Bydžova; čtvrť hodiny od vesnice té jsou chatrné zbytky někdejší tvrze, kterou prý Táborité r. 1423. zničili. V druhé polovici XVI. a na začátku XVII. stol. Kozojedy náležely rytířům Stranovským ze Svojovic a na Kozojedech.

[2]) Průhon = cesta mezi dvěma poli, dráha, kudy dobytek na pastvu se honí (prohání).

[3]) Nebude totiž již nikdy zvoněno naň. — V Jirečkově „Anthologii" poslední dva verše znějí: „aniž vás kdy ku modlitbě — pobídne."

[4]) V Jirečkově „Anthologii" místo „přede mnoha" jest „již tomu dvě", čímž odstraněn chybný instrumentál „století".

[5]) Poněvadž žena byla „pobožná", vytáhla zvon, třebaže byla „stará" a tedy slabá. (Epikovi není nemožným nic, proto připouští také zázrak, o čemž viz v Durdíkově „Všeobecné aesthetice" na str. 301.)

[6]) V Jirečkově „Anthologii" jest „vyňala", čímž učiněn rým správnější.

[7]) Synekdochicky užito čísla jednotného místo množného.

[8]) Chrt jest odrůda psa domácího.

Hrubokozojedský pán (rytíř) jede, marně po tři dny hledav svého ztraceného chrta, který mu byl nade všechny psy milejší, s nepořízenou rozmrzele domů. Provází jej „věrný sluha, dobrý Jan“, veda ostatní chrty jeho. V tom tu:

Na silnici stojí bába[1])
na dvě berle[2]) sehnutá,
škaredá, co soví hlava,
jednooká, hrbatá;
v tvářnosti je samá brázda,[3])
ruka kůže jen a hnát —
hlasem — jako vraní krákot —
jezdcům káže stát!

„Černokněžka“ slibuje rytíři, že mu poví o jeho chrtu, ale nikoli zadarmo, nýbrž pouze s tou podmínkou, vydáli jí sluhu Jana, aby si jím mohla zmladiti svou krev, dokládajíc:

„Mámli — tak jest v hvězdách psáno —
děvče[4]) zas se usmívat,
v jinošské[5]) se krvi musím
častěj umývat!“

Domluvila. Sluha Jan „vrhl se na kolena“ před svým pánem a

lítostivým hlasem prosí
statečného rytíře,
život věrného by sluhy
nedal za zvíře!
Rytíř však jen horkou vášeň
svého srdce poslouchal,
na tvář bledou, poslzenou[6])
svého Jana nekoukal. —
„Přiveď chrta“ — pravil k bábě —
„zejtra na úsvitě k nám;
věru, že ti bez meškání
Jana za něj dám!“ —

---

[1]) V Jirečkově „Anthologii“ čteme „Na silnici baba stojí“, snad aby odstraněna byla assonance s následujícím „hlava“, protože ty dva verše nemají se rýmovati.

[2]) Mělo by býti „berly“.

[3]) V Jirečkově „Anthologii“ verš ten zní: „její tváře jedna brázda.“

[4]) V Jirečkově „Anthologii“ jest instrumentál srovnávací „děvčetem“.

[5]) V Jirečkově „Anthologii“ čteme „v panické“.

[6]) V Jirečkově „Anthologii“ jest „uslzenou“.

Verši volenými k odstavci tomuto přiměřeně jest označována rozmrzelost pána Hrubokozojedského ze ztráty nejmilejšího psa, potměšilost stařeny, která za cenu určitou psa přivésti slibuje, zděšení a prosby sluhovy jakož i slib učiněný u vášnivém pohnutí mysli pánem Hrubokozojedským, že stařeně Jan bude vydán.

V odstavci třetím jest hlavní děj celé básně a vysloven jest pouze několika málo verši. Bába přivede chrta, a rytíř, radostí ze svého chrta jásaje, vydá Jana, ačkoli tento opět o milosť a útrpnosť prosí, bábě, která jej unáší. A jako vše děje se tu ve přílišné radosti kvapem, jako Jan, vida před sebou záhubu svoji, úpěnlivě prosí krátkými, ale významnými slovy, tak i formálně vhodnými verši naznačena jest kvapná radosť a zoufalá prosba.

V odstavci čtvrtém vzniká obrat v ději:

> Neminulo ale ani[1])
> pět neděl,
> chrt ten draze vykoupený
> zcepeněl!

a tu počal rytíře v jeho svědomí červ hlodati pro to, že dal život lidský za zvíře: počal litovati svého činu, své viny a hleděl napraviti, co provinil:

> Na to kázal kostelíček
> založiť,
> při něm dřevěnou zvonici
> postaviť.
> Na ni svěsiť zvon ze stříbra
> jasného,
> jímž by denně za Jana se
> zvonilo.[2])
> Když však naň ponejprv zvoniť
> počali,
> hrůzou všem u zvonu zuby
> cvakaly;[3])
> nebo místo zvuku stříbra
> zazněl hlas

---

[1]) V Jirečkově „Anthologii" verš ten zní: „Ale neminulo ani."

[2]) V Jirečkově „Anthologii" poslední čtyři verše znějí: „Na ni zvonec ze stříbra dán — jasného — jímž by zvonili za Jana — dobrého."

[3]) V Jirečkově „Anthologii" tyto čtyři verše jsou proměněny takto: „Když však zvoniti ponejprv — počali — přítomným všem hrůzou zuby — cvakaly."

hřímající, až se kostel
pozatřás':
„Jan, Jan za chrta dán!“ —

Cit litosti nad tím, co spácháno bylo, a hoře, že to provinění nelze tak snadno napraviti, jest opětně vhodně verši naznačen. V odstavci pátém básník vypráví:

Slyše to pán Kozojedský,
hořce počal plakati,
oděv rytířský se sebe
divou rukou trhati.
Rubáš žíněný si kázal
přinést, ním[1]) se přiodil,
a k dřevěné zvonici se
za zvoníka dostavil.[2])

Zvon pak na to nevydával již hrozných oněch slov ze sebe, rytíř pocítil úlevu ve svém nitru, kaje se z přečinu a zastávaje úřad zvoníka až do smrti, která jej zachvátila tenkráte, když právě zvonil, vepsavši v jeho tvář,

že se jemu vina velká
milostně prominula.[3])

V odstavci šestém vypráví básník, co dělo se dále s kostelíkem a se zvonem, pravě, že za bouřných dob, které zemi českou stihly, byl kostelík rozkotán a stříbrný zvon stržen, že však ho nezhltla lakota lidská;

. . . . . nebť mocná ruka
božího anděla ukryla jej,
zaryvši do sypké, hluboké studně,[4])

kdež od oné doby spočíval, až jej

pobožné[5]) babičky usvadlá ruka
s předivem[6]) napolou vytáhla ven!

---

[1]) Básníci nelibují si ve vztažných větách.

[2]) V Jirečkově „Anthologii“ verš ten zní: „jako zvoník postavil.“

[3]) V Jirečkové „Anthologii“ verše ty znějí: „že se jemu vina hříchu — milostivě smazala.“

[4]) Zvon byl vzhledem k rytíři symbolem očisťujícím, tedy posvátným protož ujal se ho anděl, aby nebyl znečistěn.

[5]) V Jirečkově „Anthologii“ čteme „zbožné té“.

[6]) předivo = příze.

Tenkráte naposled výslovným hlasem
vyvolal[1]: „Jan, Jan, Jan, za chrta dán!“

Potom

zvon zmizel na věky; nikdy ho žádný
nevydá[2]) na světlo ze studně ven! —

V odstavci sedmém básník vrací se k počátku, a to vnější formou i vniterným obsahem, čímž celek jest náležitě zaokrouhlen, napomínaje své posluchačstvo:

Vezměte si příklad z mého
rytíře,
nedávejte duši drahou[3])
za zvíře.
Hleďte z mládí každou vášeň
krotiti,
tak se Bohu, lidu všemu
líbiti![4])

a vyzývaje je na konec:

Za Jana se pomodlete
Otčenáš! —

Děj ballady rovná se účinem svým účinu tragédie.[5]) V balladě naší rytíř, dav člověka za zvíře, dopustil se viny, která jest i zvětšena ještě tím, že člověk ten byl „věrný sluha, dobrý Jan“ a že dvakráte prosil rytíře a skutek ohavný mu před oči kladl. Na vinu svou rytíř byl upozorněn tím, že chrt jeho „zcepeněl“; počal litovati svého činu, kázal založiti kostelíček se zvonicí a zvonem, aby smyl svou vinu, než hlas zvonu „Jan, Jan za chrta dán!“

---

[1]) V Jirečkově „Anthologii“ čteme „zavolal“.

[2]) V Jirečkově „Anthologii“ čteme „nevyndá“.

[3]) V Jirečkově „Anthologii“ položen správně genitiv po záporu: „duše drahé.“

[4]) Ve verších těch jest idea celé básně.

[5]) Výše (na str. 753.) v poznámce připomenuto, že ballada jest báseň více lyrická než epická, o čemž viz i na př. v Durdíkově „Všeobecné aesthetice“ na str. 300. a 316., a tuto zas upozorněno na její podobu s básní dramatickou, ač ovšem jen a jen pouze k básním epickým ji řaditi jest. Od lyriky ballada různí se velmi podstatně tím, že má v sobě, co v lyrice nikdy býti nemůže, totiž časový děj, a od dramatiky tím, že připouští, co dramatika vylučuje, totiž zázrak a náhodu. (Budiž upozorněno zde také na článek Jana Herbena „Moderní ballada“ v almanachu „Zoře“, roč. 1885., na str. 47.—53.)

zvěstoval mu, že není na tom ještě dosti, že jest mu potřebí ještě více učiniti, aby smyl svou vinu. Teprve když rytíř dal se na pokání — básník praví „rukou kajicnou" —, nastal úplný smír, který básník označuje v poslední sloze chodem veselým a klidným a zvláště slovy: „Odevzdejte se teď tiše spaní v moc."[1])

Z lyrických básní Šnaidrových nižádná nějak co do ceny básnické nevyniká, a nejlepší jest asi z nich jeho *Labutí píseň*, ve které naříká, že pozdě jal se básniti česky, jak již počáteční verše dojemně vyslovují:

Běda, že se mi tak pozdě
Múza česká vyjevila!
Že mne teprv na okraji
hrobu zpěvcem učinila:
že až na mé máry ze svých
vonných růží věnec dává,
a ruky, již v temný soumrak,
na rozchodnou mně podává![2])

Avšak proto, že Šnaidr teprv u vyšším stáří jazyk náš si zamiloval a česky básniti se jal, nelze mu činiti nějaké výčitky, jako Jan Kollár v „Slávy Dceři" ve znělce 29. zpěvu IV.[3]) dosti nešetrně učinil. Spíše, máme-li na mysli jeho vychování německé a vůbec tehdejší okolnosti národní v Čechách jakož i postavení, jehožto požíval jakožto spisovatel německý, přičteme mu to k veliké zásluze a vyslovíme se o jeho přechodu k básnění českému co nejchvalněji. Není sice v českých básních Šnaidrových již takového vyššího zápalu básnického a takové jaré bujarosti, jakou vyznačují se jeho německé plody z let mladších, ale přece jest uznati, že skutečně s podivuhodnou snadností osvojil si pravdivý český způsob a ráz. Vynikají pak básně Šnaidrovy hlavně přívětivým, milým, nenuceným rozmarem, srdečnou prostotou a lehkou, příjemnou formou, vyznamenávají se skoro vesměs povahou písní prostonárodních, ať již jsou žertovny a důvtipny nebo vážny a do-

---

[1]) Probrali jsme zde balladu Šnaidrovu podrobněji, nežli náleželo, a to proto, že často ve školách o ní řeč bývá.

[2]) „Labutí píseň" tu také John Bowring otiskl ve své „Cheskian anthology", a to nejen anglicky, nýbrž i česky. (Všechny ostatní básně jsou zde jen anglicky.)

[3]) Otiskli jsme si ji na str. 498. a 499. (Viz i v Rybičkových „Předních křisitelích" na str. 415.)

jemny, a z té příčiny právě byly za své doby velice oblíbeny, získavše nemálo ctitelů písemnictví českému ve všech vrstvách obyvatelstva domácího.

Jak účinkovaly na Šnaidra písně prostonárodní, o tom jeho vlastní zprávu zachoval nám František Ladislav Čelakovský. Psaltě Josefu Vlast. Kamarýtovi na Veliký pátek r. 1823.: „Navštívil mne minulý týhoden náš na víru obrácený Šavel — básník Šnaidr, — ctihodný stařeček — s kterým sobě asi půl leta (sice jen 4 měsíce) dopisujem — já jej v listech našich nazýval Anakreonem, a on byl v odměnu tak zdvořilý, že si mne zvolil za svého Bathylla[1]). Přinesl mně asi 12 písní, které nám dává na posouzenou a které se mně hned při prvním čtení z většího dílu zalíbily (ku konci tohoto listu máš dvě). Zdají se mně hezky prostonárodní býti, aspoň on sám povídal, že ho naše vydané písně nemálo do toho druhu vtrhly a že se bude cvičiti co možná v podobných.“ [2])

Ale Kamarýt jaksi nedůvěřoval, že mohl by býti ze Šnaidra básník opravdově český, a projevil i pochybnosť, zdaž ony dvě básně, které mu Čelakovský poslal, jsou Šnaidrovy, odepsav mu, maje již v rukou též „Okus v básnění českém“, od Šnaidra r. 1823. vydaný, toto: „Šnaidrovy básně jsem as na půl oka viděl, a zevnitřek, tisk, obrázek dobře by se mi líbil (o básních ještě souditi nemohu), ale název jest jaksi divě a strakatě psaný. Byltě nedávno p. Šnaidr v novinách Kramériusových pochválen, že prý již v časopisech známé jeho básně dokazují, jak pouze českým duchem básní; nu, buď jak buď, p. oznamovatel neví, co jest pravý duch český, neboť o tom dosavad pochybuji. A! něco jiného by byly mně zaslané národní písně pod jménem Agnelovým, než nevím, nebudeli to s nimi tak vyhlížeti jako tenkráte se znělkami Kollárovými — —, směješli pak se?“ [3]) Potvrdil tedy Čelakovský ještě v dopise ze dne 6. dubna r. 1823. výslovně: „Písně ty jsou opravdově Sudimírovy, a nikoli tvého Ladislava.“ [4]) K tomu budiž i

---

[1]) Bathyllos, oblíbený starověký komik v Římě a zakladatel pantomimiky jakožto samostatného umění.

[2]) Viz na str. 110. „F. L. Čelakovského Sebraných listů“.

[3]) Viz tamže na str. 114. (Na vysvětlenou zmínky o znělkách Kollárových jest přečísti si, co jsme si pověděli na str. 617., 655. a 668. přítomného spisu.)

[4]) Viz tamže na str. 116.

připojen ještě též úsudek Čelakovského o prvé části „Okusu“ Šnaidrova: „Krom lehkosti, která nevyhnutedlna vlastnosť národní písně, ještě se žádá, aby nebyl její běh tuze přirozeně uspořádaný, pořádek jakýsi musí býti, ale skrytý. Mimo to řeč musí míti cosi z populárních idiotismů sloučeného .... Konečně naivnosť, která ale nevyhnutedlná věc není; a není každá naivní básnička již také národní; Sudimírovy jsou naivní (ty které mi obětoval), ale k čistě národním ještě mnoho chybí.“ [1])

Jest i připomenouti, že Čelakovský z básní Šnaidrových pojal dvě písně také do druhého dílu svých „Slovanských národních písní“, vydaného r. 1825., a to píseň *Vojáček*, začínající se: „Z tábora na horu — vstupuje vojáček,“ a píseň *Jezdec*, začínající se: „Kdo to jede tam od lesa;“ prvá z písní těch jest otištěna v „Národní bibliotéce“, ale se změnami, začínajíc se hned takto: „Z tábora na hora — putuje vojáček,“ druhá pak tam chybí. Také jest poznamenati, že Šnaidrova píseň *Cikánka* (Seděla cikánka — u keříčka) tou mérou znárodněla, že ji posud často lid český zpívává a že i sběratelé písní prostonárodních za zcela prostonárodní ji pokládávají.

Konečně budiž otištěna zde básnička, kterou „Na básně Sudimíra Šnaidra“ František Bohumír Štěpnička otiskl v „Čechoslavu“, roč. 1823. (na str. 89.), svědčíc výmluvně o veliké oblibě básní těch:

Ó, pěj stále konopásku!
v loubi mladistvého smrčí,
potůček kde jasný hrčí.
Věz, že plesám při tvém hlásku.
Onť zní sladce jako lýra
libostného Sudimíra:
leje v srdce radosť, lásku.

Jako epik proslul i J a n J i n d ř i c h M a r e k, spisovatelským jménem J a n z H v ě z d y, který narodil se 4. listopadu r. 1803. [2])

---

[1]) Viz tamže na str. 120.

[2]) Že narodil se r. 1803., a nikoli r. 1801., jakž udáváno, o tom viz v článku pisatele těchto řádků v „Urbánkově věstníku bibliografickém“, roč. 1882., na str. 196. — Na křtu dána mu jména „J a n T a d y á š“; proč psal se „Jindřich“ neznámo. Záhy počal spisovati různé básně a stávalo se často, že sedával ve škole, nejsa náležitě součinným. I kárával jej professor jeho Minikati, spozorovav jeho roztržitosť, slovy: „Jene, jste zase ve hvězdách?“ Důtka

v Liblíně v Plzeňsku a zemřel jakožto farář v Kralovicích u Plzně 3. listopadu r. 1853. Vynikl hlavně v oboru novellistickém, liboval si však i v epických skladbách veršovaných a poněkud i v lyrických, vole látku k nim nejraději toliko z dějin českých a života domácího.

Básně své Jan z Hvězdy počal otiskovati v časopisech již r. 1820. O sobě vydal *Básně* poprvé r. 1823., v letech pak 1843.—1847. vyšly jeho *Zábavné spisy* v 10 svazcích, v nichž i veršované jeho skladby jsou zahrnuty, totiž ve svazku prvém *Ballady, romance, pověsti a legendy* a ve svazku druhém *Písně a jiné drobné básně.* V letech 1873.—1876. vyšly v „Národní bibliotéce" *Jana z Hvězdy Sebrané spisy* ve třech svazcích; ke svazku třetímu jest připojen životopis od Frant. Zákrejsa. Básně obsaženy jsou tu s drobnými povídkami ve svazku prvém.

Z „Ballad a romancí" buďte jmenovány: *Jaromír a Vršovci* (Co znamená ten hluk tak časně z rána), básnická povídka *Muromská korouhev* (Větérci jitřní vanuli), *Stará věž*, *Slepého krále smrť* (Bojovný král Čechů Jan seděl ve stanu svém), romance *Horymírův skok* (Co lid všechen spěchá k Vyšehradu), *Jezd pro nevěstu* (Jede hrabě lesem, jede), romance *Andělská hora* (Chodče, patř, jak na vysoké skále), *Založení kláštera vyšebrodského* (Jak palčivé zem parno tíží), *Drahomíra* (Ven na lov, ven! — Jak v hradě těsno!), *Sv. Václav* (Slyš, jak strašně duté štíty znějí), *Ubohý pastýř* (Na pahorku pastýř seděl), *Návrat z Palestiny* (Rytíř se vrátil z Palestiny) a j. Z „Písní i jiných drobných básní" buďte připomenuty: *Píseň česká* (Píseň česká slavně znívá), *Ranní* (Slunéčko když vychází), *Večerní* (Již zlaté slunéčko zašlo), *Společní*

---

tato dala příčinu ku přezdívce, které dostalo se Markovi od jeho spolužákův a kterou přijal za své jméno spisovatelské, nazvav se „Jan z Hvězdy". Obíral se pak vůbec za svých studií co nejhorlivěji písemnictvím, a rukopisy jeho prací dosti valně vzrůstaly. Tím však poněkud ztrácel čas a mysl pro školu, takže professoři hlasitě si stěžovali na ochablosť jeho ve školských studiích. O tom dověděl se také přísný otec, i kladl potom o prázdninách synově spisovatelské činnosti všemožné překážky, ano posléze, kdežto matka z Janových zajímavých básní a povídek přesrdečně, až slzíc, se radovala, značnou sbírku synových, k vydání připravených básnických prvotin, výsledek kolikaletého přičinění, v zuřivém hněvu spálil. Což vše mělo v zápětí, že Jan odtud s větším sebezapřením školskému učení pozor a péči věnoval. (Dle životopisu jeho v „Národní bibliotéce".)

píseň (Sedněme si k stolu), *Sylvestrova noc* (Ticho! — Dvanáctá bije), *Píseň májová* (Zas sluněčko), *Zastaveníčko* (Nespi, nespi, dívko krásná), *Růže a děvče* (Na zahradě kvete růže), *Žárlivý* (Srdce mé — pohádko tmavá), *Dívka nemocná* (Povězte, sestřinky), *Lízinka* (Lízinka — ach, to je děvče), *Láska nad bohatství* (Aj, děvinko, blaho moje), *Píseň Dalibora vězně* (Ach, jak jest tu pusto, temno), *Modlitba Páně* (Otče náš!), *Domácí lékař* (Aj, vy páni, co děláte), *Sedlák na billiáru* (Ženo! již jsem tady z města). Jest od něho také píseň *Že peníze světem vládnou* a parodie *Píseň o botě,* složená na Schillerovu „Píseň o zvonu".

Když vyšel prvý a druhý svazek „Zábavných spisův" Jana z Hvězdy, pronesen o nich v „Musejníku", roč. 1844.,[1]) tento nepříznivý soud: „Po dlouhém umlknutí vydal i známý a oblíbený Jan z Hvězdy dva svazky básní, z nichž první obsahuje básně epické, druhý básně lyrické. Líto jest nám, že o nich nemůžeme tak příznivý úsudek vynésti, jak bychom přáli. Jsouť to dvě kytky ze samých tulipánů, kvítků bez vůně. Vyšší idey naskrze v nich pohřešujeme. Před dvadcíti lety byly by obliby došly, ale od těch dob pěli nám Kollár, Čelakovský, Jablonský, Erben i jiných duchaplných zpěvců více, a básník, který nám nyní dosti učiniti chce, musí dokázati, že jest v skutku a pravdě zasvěcený." S nepříznivým soudem tím ovšem nelze nijak souhlasiti; jsouť oblíbeny mnohé z básní těch posud a snesou s dobrým výsledkem i přísnější měřítko krasovědné.

Jan z Hvězdy nesklamal naděje, které v něj kladli Josef Jungmann a František Ladislav Čelakovský hned r. 1823. Psal o něm totiž roku toho Josef Jungmann Antonínu Markovi: „Tisknou se též básně Vašeho jmenovce Marka asi 8 archů prý silné. On jest v I. roce bohoslovèm a toho jména hoden, které s Vámi nese,"[2]) a Čelakovský Josefu Vlastimilu Kamarýtovi: „Vyšly básně J. Marka, tyto dny jsem je pročetl. Z většího dílu projdou: a tuším, až přijde k dozralejším letům (nebo teprv snad mu 21 roků),[3]) že bude něco; ještě všude vykukuje tak jaksi, že šlape po cizích

---

[1]) Na str. 292. „Přehledu literatury české na r. 1842. a 1843." od J. Malého.

[2]) Viz v „Musejníku", roč. 1883., na str. 47.

[3]) Bylo mu teprve 20 roků.

cestách, neprostřev sobě vlastní; má mnoho v hlavě německé poésie, — však to se vykouří — a hodný bude.“[1])

Že Jan z Hvězdy nesklamal nadějí Jungmannových a Čelakovského a že básně jeho snesou s dobrým výsledkem i přísnější měřítko krasovědné, tomu na doklad stoj zde několik slov předního literárního dějepisce českého, projevených o některých romancích jeho r. 1877.,[2]) tudíž o 23 roky později, nežli pronesen nepříznivý soud v „Musejníku“, a za doby, kdy těch „duchaplných zpěvců“, kteří „pěli nám“, bylo ovšem ještě značně více nežli r. 1844.

O romanci „Ubohý pastýř“, která byla prvou tištěnou básní Jana z Hvězdy, jsouc otištěna v „Čechoslavu“ r. 1820., tedy v sedmnáctém roce věku básníkova, píše dějepisec ten: „Ve spůsobě Uhlandově první tklivé zaznění harfy v rukou umělcových. A již ten první akkord Múzy nezazněl bez ohlasu, nestichl hned v své době, nezanikl na velikém literárním hřbitově českém. „Ubohý pastýř“ posud má místo v živé poésii naší.“[3]) O romanci „Horymírův skok“, která vyšla poprvé r. 1822. v „Dobroslavu“, píše dějepisec ten, nazvav ji v prvotní její podobě, „zdařenou, od té doby v neproměnné oblibě trvající“, toto: „Později jen několik slohových a rhytmických oprav a měli jsme první národní deklamovánku. Zajímavosť, jasnosť, dramatičnosť a rychlý postup děje, živosť a malebnosť mluvy učinily z Markova Horymíra jednu z nejpopulárnějších básní v obnoveném písemnictví českém. Epická škola Schillerova přispůsobena tu národnímu duchu českému se zdarem nepopíratelným a rozhodným.“[4]) Tolikéž o jiných romancích a balladách Jana z Hvězdy týž dějepisec dosti chvalně se vyjádřil, a to zejména o „Drahomíře“[5]) a zvlášť o „Andělské hoře“[6]), ačkoli pro-

---

[1]) Viz na str. 116. „F. L. Čelakovského Sebraných listů“.

[2]) Míněn článek Ferd. Schulze „Česká ballada a romance“ v „Osvětě“, roč. 1877.

[3]) Viz v „Osvětě“, roč. 1877., na str. 386. (Mylně zde řečeno, že Janu z Hvězdy bylo devatenáct let, když „Ubohý pastýř“ v „Čechoslavu“ otištěn.)

[4]) Viz tamže na str. 472. (Viz i báseň Antonína Müllera „Horimir und sein Ross Šemik in vier Romanzen“ ve druhém svazku „Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen“, roč. 1827.)

[5]) Viz tamže na str. 708.—711.

[6]) Viz tamže na str. 785. a 787.

bral toliko ty z nich, které vyšly tiskem do r. 1825., a ačkoli posoudil je dle požadavků doby nynější. Ostatně již v oddíle I. (na str. 131.) pravili jsme si, že, ačkoliv od r. 1795. až do r. 1825. neméně nežli dvacet tři spisovatelé čeští pokusili se o ballady a romance, vynikli z té dlouhé řady pouze čtyři a mezi těmi že byl i Jan z Hvězdy.

Veliké naděje vzbudil co do ballad čistě národních Josef Jaroslav Kalina.[1]) Narodil se 9. listopadu r. 1816. v Boru (Hajdě) v Litoměřicku; vystudovav práva, nepřijal úřadu žádného a oddal se spisovatelství. Zemřel v Praze 22. června r. 1847. a jest pochován na hřbitově olšanském. Vypravuje se o něm, že naučil se Kollárově „Slávy Dceři“ na paměť a že též ustanovil se naučiti na paměť dějinám svobodomyslného, v tehdejší době slavného publicisty německého Karla Rottecka.[2])

Sebrané básně Kalinovy vyšly r. 1852. s názvem *Básnické spisy z pozůstalosti J. Jaroslava Kaliny* péčí Františka Douchy a Jana Vlčka, kteří k vydání tomu připojili „Pomněnky z krátké života pouti Josefa Jaroslava Kaliny“; podruhé vydány r. 1874. s názvem *Josefa Jaroslava Kaliny Básnické spisy* v „Národní bibliotéce“ s podobiznou Kalinovou i s oněmi „Pomněnkami“, ale doplněnými.

Nejpopulárnější básní Kalinovou jest jeho ballada *Kšaft,* která r. 1842. o sobě vyšla. Kalina žil v chudobě a nouzi, jsa idealistou až přílišným, a docházel často v největší tísni své k Václavu Krolmusovi[3]), který po staroslovansku každému podal soli a chléba, a tento zase k němu. Právě když jedenkráte nouze byla dosáhla stupně nejvyššího, Kalina dopsal „Kšaft“. Krolmus znal balladu tu

[1]) V Jungmannově „Historii literatury“ (2. vydání, 576.) nazván mylně „Jaroslav František“; ve „Světozoru“, roč. 1880., na str. 82. řečeno: „Jaroslav (recte Josef Arnošt).“ — Ve příčině dne jeho narození viz v „Urbánkově Věstníku bibl.“, roč. 1882., na str. 130.

[2]) Viz v „Osvětě“, roč. 1874., na str. 36.

[3]) Václav Krolmus, starožitník český a kněz, narodil se r. 1787. ve vsi Březinci v Boleslavsku a zemřel na odpočinku v Praze r. 1861. a pochován na Vyšehradě. (Viz o něm, jakož i o Kalinovi v článku Josefa V. Friče „Naši předchůdci“ v „Ruchu“, roč. 1885., a něco také v téhož „Pamětech“ na str. 202. a 206.—208. oddílu I. části prvé, jakož i v Sojkově „Naši mužové“ na str. 83.—104. a v článku pisatele těchto řádků ve „Škole a Životě“, roč. 1885., na str. 73.—75.)

z rukopisu, dal ji na své útraty vytisknouti a postaral se o její prodej. V nižších vrstvách společenských vzešel po „Kšaftě“ nesmírný shon, takže odbyt byl neslýchaný. Ale ruch a povyk z toho byl tak veliký, že policie prodej ballady zakázala. Přece však bylo již, a to v jediné Praze za dobu kratičkou rozprodáno asi 10.000 výtiskův.[1]) R. 1846. „Kšaft“ vytištěn v německém překladě Alojsa Václava Svobody Navarovského v almanachu „Libussa“, který Pavel Alojs Klar v letech 1842.—1860. vydával.

Neobyčejný úspěch „Kšaftu“ jest vysvětliti si tím, že obsahem i směrem jest vybájen z tehdejší mysli našeho lidu. Délky není přílišně značné, skládaje se z 25 sloh čtyřveršových, z nichžto prvá zní:

Co to v Cerekvi vyzvání?
Hodinkuli či klekání?
Toť umíráčku mutný hlas,
Bože, věřící duši spas!

Další obsah jest: Co zatím umíráček dává zvěsť o poslední hodince otcově, nezdárný syn bouří v krčmě a laje otci. Zvěděv pak, že právě otec zemřel, ptá se hned po dědictví, po „kšaftě“ a hýří dál, a to po tři dny, počemž vrátí se domů a doráží na bratry, aby mu vydali dědičný podíl. Avšak otec neodporučil mu ničeho jiného nežli příkaz: „Sprav život svůj!“

To slyše — v komoru běží,
kde v rakvi již tatík leží.
Z očí mu jiskří lítý hněv,
zlolajce tříská na rakev:

„Tisíc hromů tě probudiž!
Vstaň a cos napsal, opraviž!
Tu šelmo! za stůl se posaď
a piš a nehni se mi ztad!“

Na ten pozev praská rakev;
ruka padá — noha padá —
a syn bledou hrůzou strne,
an mrtvý vzhůru povstane!

Vezme péro a píše. Než co píše? Kletbu! Nezdárný syn béře si život, ale mrtvý „otec sedí — otec hledí — jak přimrazen jsa

[1]) O původě „Kšaftu“ a jeho prodeji napsal Karel Hof, očitý toho svědek, článek do „Koledy“, roč. 1879., na str. 220.—223.

k lavici, a péro drží v pravici". Spěchají pro bábu, pro popa, ano pro sama vrchního popa, aby jej zažehnali, nic však platno.

Zažehnáno, zaklínáno,
otec sedí — otec hledí,
jak přimrazen jsa k lavici,
ni rady s ním ni spomoci.

Až dítko se přibatolí,
„Pote, dedečku," hlaholí,
„pote dadat!" a útlinkou
chopí ho mile ručinkou.

Tu teprve „z lavice otec se zdvíhá; pravice požehná vnoučka milého", a věčný sen opět obejme dědečka, a ballada končí se:

A tak, co nelze žádnému,
možná robátku malému!
Co zdíla nepravosť syna,
spravila dětská nevina.

Jest věru málo básní, v nichžto by posvátnosť rodinných svazků byla vyslovena tak něžně a přece tak úchvatně! [1])

Značně více nežli všickni posud jmenovaní epikové proslul Karel Jaromír Erben. Že však sbírka básnických jeho prací vyšla o sobě teprve r. 1853., promluvíme si o něm až v oddíle III., kde bude porozprávěno též o Janu Pravoslavu Koubkovi, který také již od let třicátých básně své v časopisech otiskoval, ale o sobě jich za svého žití nevydal, ba ani dvou eposů svých náležitou měrou neukončil.

[1]) Literární nákres „Josef Jaroslav Kalina" napsal Fr. Zákrejs do „Osvěty", roč. 1874., na str. 33.—44. Viz i v Oheralově „Týdenníku", roč. 1848., na str. 369. a 370. pěknou úvahu o Kalinovi od Karla Sabiny a v „Obrazech života", roč. 1859., na str. 269.—275., jakož i v „Pražských novinách" na rok 1853. polemiku proti úsudku o Kalinových básních v „Musejníku" proneseném. Také ve „Světozoru", roč. 1881., na str. 130. a v „Slavíně" na str. 99.—104. dílu III. psáno jest o Kalinovi.

OBSAH.

ZEVRUBNÉ
DĚJINY ČESKÉHO PÍSEMNICTVÍ
DOBY NOVÉ.

NAPSAL
Dr. FRANTIŠEK BAČKOVSKÝ.

DÍL I.

OBDOBÍ PŘEDBŘEZNOVÉ.

ČÁSŤ II.

V PRAZE,
na Ferdinandské třídě v č. 25. n.
Nakladatel FR. A. URBÁNEK, český knihkupec
pro literaturu paedag. i hudební a učebné pomůcky.
== Prvý český závod hudební. ==
1887.

Národní knihtiskárna I. L. Kobra v Praze.

I. Epika a lyrika.

d) O zástupcích lyriky.

Zvelebiti naše básnictví lyrické přispívaly po roce 1820. hlavně písně „Rukopisu královédvorského“ a písně prostonárodní, nevysychající pramen svěží síly básnické. Mohutný a prospěšný účinek českých písní prostonárodních, jakkoli hlavní jejich sbírky vyšly teprve za let třicátých, jasně lze stopovati v básnictví již před rokem 1830., což jmenovitě Čelakovského „Ohlas písní českých“, vydaný r. 1829., a básně Šnaidrovy dosvědčují, jak výše bylo vyloženo, i jiné básně básníkův, o nichž ihned bude promluveno.

Sám nálezce „Rukopisu královédvorského“ Václav Hanka byl v tom oboru dosti zdařile činným. Narodil se 10. června [1]) r. 1791. v Hořiněvsi v Královéhradecku; studoval gymnasium v Králové Hradci, filosofii a práva v Praze a ve Vídni. Když otevřeno bylo v Praze Museum české, stal se r. 1823. jeho knihovníkem, kterýž úřad zastával svědomitě až do své smrti 12. ledna r. 1861.; pochován jest na Vyšehradě. Přednášel i na pražské universitě o jazycích slovanských, a to r. 1816. a 1817. a potom od r. 1848. až do smrti, zůstav pořáde jenom bezplatným docentem.

V písemnictví Hanka počal pracovati již jako student, skládaje písně a tiskna je v Hromádkových „Prvotinách“ (r. 1813.—1815. a 1817.), o čemž zmínili jsme se na str. 246. [2]), ve sbírce Puch-

[1]) Jiné udaje jsou chybny. (Viz o tom v „Lumíru“, roč. 1861., na str. 62.)

[2]) Místo názvu „Plachá dívčina“ na str. 246. má býti „Dívka plachá“; báseň tu Hanka potom otiskl i v druhém díle „Dvanáctera písní“ r. 1816., kdežto tamže v díle prvém r. 1815. otiskl báseň „Plaché dívčiny“, před tím nikde neotištěnou.

majerově (z r. 1814.) a potom též o sobě, vydav již r. 1815. *Dvanáctero písní* a r. 1816. druhý jejich svazeček s týmže názvem; obsahuje tedy každý svazeček dvanáct písní, v prvém svazečku však jest jedna z těch dvanácti od Michala Silorada Patrčky a v druhém jedna („Jarmila“) od Pavla Josefa Šafaříka, [1]) jedna od Augusta Jiřího Suchánka a jedna od Františka Budislava Veverky. Na titule svazečku prvého není naznačeno, že to jest svazeček prvý, a vyšel bezejmenně; pouze na konci poznamenáno: „Tyto písně jsou od V. Hanky kromě „Nástraha“ od M. Patrčky; v hudbu pak jsou uvedené od V. Tomáška, kterou on na podzim vydá. Píseň nazvaná „Lidka“ jest nejprvnější píseň skladatelova, když ještě o prosódii nic nevěděl.“ [2]) Na druhý svazeček předplacení bylo vypsáno 23. dubna r. 1816. v „Prvotinách“, i dí se tam dále: „První svazek těchto písní byl přeochotně přijat, tím pak vydavatel pohnut, jme se vydati výtečným vlastencům svazek druhý.“ A také druhý svazeček vyšel bezejmenně, ale má na titule „Svazeček II.“ a na konci tato slova: „Jarmila jest od J. Šafaříka, Mína od J. Suchánka, U hrobu děvčátka od F. Veverky a ostatní od V. Hanky.“ Písně ty potom vyšly již r. 1819. v druhém, r. 1831. v třetím, r. 1841. ve čtvrtém a r. 1851. již v pátém rozmnoženém vydání s názvem *Hankovy písně*, a to ve vydání pátém skoro všechny s polským a tři ruské s českým překladem.

Poprvé Hanka chtěl vydati bezpochyby již r. 1811. písně ty nebo nějaké jiné; psaltě Josef Jungmann Antonínu Markovi 11. dubna r. 1811.: „Nějaký Hanka (fysiky posluchač) má býti tak výborný český básníř!! Však censura prý jeho nejnovější práce nepřijala. Přece více teď než kdy jindy učených jest mezi námi Slovanů, a naději se, že časem nám třeba sporé, přece pěkné pokvetou růže.“ [3]) Že v prvém svazečku „Dvanáctera písní“ r. 1815. Hanka otiskl i nejprvnější svou skladbu básnickou, nazvanou *Lidka*, sám tamže připomenul poznámkou, kterou jsme si výše uvedli. [4]) Vydání pak z r. 1819. bylo v „Pražských novinách“

---

[1]) „Jarmila“ jest otištěna také v „Musejníku“, roč. 1871., na str. 295. a 296. a zároveň i posouzena velmi nepříznivě.

[2]) Jest i poznamenati, že svazeček prvý vyšel „Nákladem posluchačů českého učení“.

[3]) Musejník, 1881., 519.

[4]) Letočetný přehled všech veršovaných skládání Hankových od prvých počátkův až do roku 1819. s úvahou o nich Josef Jireček podal v „Musejníku“

20. ledna 1819. takto oznámeno: „Právě v několika dnech vyjdou na světlo Hankovy písně, jenž všecky od něho složené a dle jiných slovenských v známém již jímavém Hankovém citu vytvořené.“ Po té 3. února ohlášeno, že již vyšly. „První vydání (totiž Dvanáctero písní), 1500 výtisků, dříve než půl léta minulo, se prodalo a největší hudební výborníci, vlastencové Tomášek, Kníže, Voříšek, obživovali je líbeznou hudbou, i také některé v němčinu přeloženy byly.“ A sám Hanka předeslal druhému vydání toto „Připomenutí“: „Žádosť moje při Písních byla pouhý zpěv; pročež je nebudou prosódisti naši ani přízvukem ani časoměrou měřiti; sluch jediné byl vůdcem mým, a někde i z jeho stezičky jsem sklouzl, nemoha nucenosť řeči přeskočiti. Žádosť ta se vyplnila; málokdo se honositi může Tomáškem a jeho výbornými žáky Voříškem a Knížem.“ [1])

Písně Hankovy, napodobíce dosti zdařile naše básně prostonárodní, líbily se velice, a některé z nich i znárodněly, byvše záhy v hudbu uvedeny, jako *Plaché dívčiny* (Proč se upejpáte, plaché dívčiny?), *Rokyta* (Rokyto, rokyto, rokyteuko hustá!), *S Bohem* (S Bohem buď a pamatuj), *Na sebe* (Porodila mne moje matička), *Morava* (Moravo, Moravo, Moravičko milá!) [2]) a j., jiných pak pří-

---

roč. 1879., na str. 351.—364. (Některých básní z těch, kteréž otiskl v Hromádkových „Prvotinách“ a v Puchmajerově sbírce, Hanka později již neotiskl, a z těchto básní později neotiskovaných Jireček podal i vyňatky.)

[1]) Jest i připomenouti, že vydání z r. 1815., 1816. a 1819. jsou nyní již velmi vzácna.

[2]) K písni této budiž připomenuto, že ve „Všeobecném věstníku“, roč. 1883., na str. 8. *M—k* píše: „Vlastenecká píseň Moravanů ‚Moravo, Moravičko milá‘, k nížto slova Václav Hanka byl napsal, pochází od moravského skladatele Ludvíka ryt. z Dietrichů, který ji v Olomúci r. 1843. vydal.“ — Mimo to budiž položeno zde, co píše *Jos. V. Frič* ve „Studentských listech“, roč. 1883., na str. 216. a 217.: „Dočítám se ve Studentských listech, jakoby horlivý pěvec českých ‚Krakoviáčků‘ Jaroslav Langer Bohdanečský byl původcem písně na Moravu, což mne tím více podivilo, ježto jsem se domníval, že o prastarém historickém původě této písně nikdo nepochybuje. Již ta 4. řádka v první sloze, v níž jest mnohým vrstevníkům nesrozumitelný výraz „koňstvo“, což za XIV. věku znamenalo jízdectvo (kavalerii), mohla by postačiti k důkazu, že v této vzletné apostrofě na sesterskou Moravu máme zachovánu první perlu našich řídkých a obyčejně jen ve zkomolených zlomcích zachovaných historických písní. Připouštím, že některé slohy jsou časem přidány, zmodernisovány, ale ti, co nám tu píseň jakožto posvátnou tradici náhodou v paměti zachovali (a byli to právě sedláci z okolí Králové Hradce, kde bylo tamějšímu biskupu ještě počátkem tohoto století vydávati pastýřské listy proti tajným schůzím

činou obliby bylo, že Hanka uměl hověti v nich obecnému tehdy směru idyllistickému, o čemž zmínka stala se již na str. 86. Řeč jejich jest prosta, lehounka, nehledána, líbezna a zpěvna, obsah jejich činí láska ve své nevině. Byly také, jak již připomenuto, do němčiny přeloženy [1]), ba čtyři z nich i do angličiny r. 1832. v „Che-

a zvláště nebezpečnému sektářství), sami na příklad nevěděli, co znamená řádka ‚proč bys teď krkavci v dravé spáry klesla!?‘, až pozdější, uvědomělejší vlastenci domyslili se, že to mužstvo za Matyáše Korvina Uherského, jenž osvojoval si tehdy Moravu, onen a jediný hrdinský král pak, jehož že máme Čech i Moravan společného, že jest slavný náš Jiřík z Poděbrad. A jakož i narážka na „Kalich páně“, jehož Morava milá s námi první pila, takž i mohutná melodie jest původu prastarého, totiž současného. I nezpíval a nedochoval jí nám nikdo jiný, než uvědomělý venkovan, tajný český bratr z okolí Králové Hradce, totiž sám otec našeho Váceslava Hanky, mistr řeznický, což mi na slovo vzatý vynálezce našich staročeských básnických velestkvostů nejednou obšírně vypravoval, přidávaje, že sám Dobrovský učinil jej pozorna na význam toho „koňstva“ — i na onoho tajemného „krkavce“, čemuž sám Hanka byl s počátku nerozuměl! Že tento horlivec leckteré slovo potom změnil, jednu nebo druhou slohu snad přibásnil, dosti možno, avšak zachoval nám též jinou historickou píseň, jež připisuje se moderním skladatelům jak do tekstu tak do melodie. Totiž naši husitskou ‚Těšme se blahou nadějí‘, jejíž refrain však ‚Napojme se, nedejme se‘ jest rovněž tak stár, vskutku husitský, jako ta konečná k tomu přidaná modlitba: ‚Svatý Václave, oroduj za nás, patrone české země,‘ obě pak zpívával Hankův otec, o němž se ještě méně než o synovi lze domýšleti, že by si byl tak znamenité jak charakteristické stkvosty našich nejvzácnějších písní mohl vymysliti.“

[1]) Wěnceslaw Hanka's Lieder von Alfred Waldau. Prag 1863. Před tím některé přeloženy do němčiny od různých básníků jiných, jako na př. píseň „Hospodářství“ (Vystavím si skrovnou chaloupku), otištěná prvně v Puchmajerově sbírce r. 1814., od Juliány Glaserové, sestry K. Egona Eberta, v Klárově „Libuši“ (1852., 306.). V Rybičkových „Předních křisitelích“ čteme na str. 408.: „Jakož povědomo, Hanka tehdáž skládal písně české, kteréž jednak V. Tomáškem, jednak M. Knížetem jsou v hudbu uváděny. Aby však písně tyto mohly přednášeny býti taktéž v kruzích, do kterých jazyku českému času toho nebylo ještě zjednáno přístupu, Hanka dával je přítelem svým Svobodou z části také překládati na jazyk německý, a takto s původním českým i přeloženým německým tekstem tisknouti; čímž se stalo, že některé písně Hankovy času toho v českých i německých společnostech bývaly zpívány a oblíbeny. Toto platí jmenovitě o písni „Hospodářství“ (Vystavím si skrovnou chaloupku atd.), kteráž zároveň v českém i německém (Svobodově) tekstu r. 1816. v Praze u Endersa o sobě tiskem vyšla, v letech pak čtyřicátých paní Juliánou Glaserovou znovu do němčiny vyložena byla.“

skian anthology" od Johna Bowringa, a to *Čekání* (Jak se ten měsíček), *Hněv* (Jednou jsme v neděli), *Nářek* (Ach, hory, hrozné hory) a *Sen* (Často zamyšlený). Dvě z nich, a to *Božena* (Věj, větřínku zlatý) a *Žalosť* (Listí opadalo) jsou otištěny také v prvém díle Čelakovského „Slovanských písní národních", vydaném r. 1822. Mezi ostatními, dosud nepřipomenutými písněmi jsou také tyto: *K sňatku osvíc. Rud. knížete Kinského dne 12. máje 1825.*, *Slza na hrob J. Excell. Jasn. hraběti Františkovi z Sternberg-Manderseidu*, *Vděčnosť Královhradčan učeným Čechům 1817.*, *Ke jmeninám Dobrovskému dne 19. března 1815.* a j.

Avšak, ačkoli písně Hankovy líbily se velice, dostalo se jim přece také nejednoho úsudku nepříznivého, zvláště když k novému roku 1817. Hanka vydal „Pravopis český podle základu grammatiky Dobrovského" a tím všechny přívržence Jana Nejedlého, tedy bezmála všechny spisovatele tehdejší, proti sobě poštval. Na jaře r. 1819. neznámý satirik složil vtipnou parodii na Hankovu píseň „Na sebe", otištěnou prvně teprve r. 1819. v „Hankových Písních", a brzo potom, když Hanka jal se z urážky té naříkati, týž neznámý přidal k tomu uštěpačnou bajku o bazalce a včele, obojí pak v přepisech bylo po vlasteneckých přátelích rozesýláno. [1])

Kromě „Písní" Hanka vydal ještě několik děl básnických. R. 1817. vydal v českém překladě sbírku prostonárodních písní s názvem *Prostonárodní srbská Múza do Čech převedená,* o které zmínili jsme se již na str. 345., r. 1819. vydal překlad *Gessnerových Idyll,* [2]) r. 1831. věrně v původním jazyku s českým i německým překladem hrdinský zpěv o tažení proti Polovcům *Igor Svatoslavič* a r. 1834. *Krakoviáky, aneb Písně národní polské* s připojeným původním tekstem, které vyšly r. 1851. podruhé. [3]) R. 1826.—27. vydal ve dvou svazcích *České historické zpěvy (Böhmische hist. Ge-*

---

[1]) Parodie z části jest otištěna v „Musejníku", roč. 1871., na str. 431.—433., celá pak v „Musejníku", roč. 1879., na str. 355. a 356. a bajka v „Musejníku", roč. 1878., na str. 233. (Josef Jireček v „Musejníku", roč. 1879., na str. 356. míní, že onen neznámý byl bezpochyby Norbert Vaněk.)

[2]) Úvahu o překladě tomto viz v „Musejníku", roč. 1830., na str. 39. a násl., která jest otištěna také v „Národní bibliotéce" ve IV. svazku Čelakovského spisů na str. 344. a násl.

[3]) Nepříznivou úvahu o vydání prvém napsal Fr. L. Čelakovský do „Musejníka", roč. 1834., která jest otištěna také v „Národní bibliotéce" ve IV. svazku Čelakovského spisů na str. 386.—393.

sänge), jejichž obsahem jest „Václav a Rastislav“ od V. A. Svobody, „Drahomíry propadení“ od téhož a přel. od K. S. Macháčka, „Vojtěchův návrat“ též od Svobody a přel. od Hanky, „Oldřich a Božena“ od P. J. Šafaříka, přeložil do němčiny V. A. Svoboda. S názvem *Starobylá skládánie*, jichžto dotekli jsme se již na str. 195., vydal v letech 1817.—1824. v šesti dílech sbírku různých staročeských skladeb básnických; r. 1818. (na titule jest již rok 1819.) jako „díl zvláštní“ těchto „Starobylých skládání“ vyšlo prvé vydání „Rukopisu královédvorského“ s německým překladem V. A. Svobody. Sestavil a vydal r. 1852. *Polyglottu* (t. j. původní tekst se všemi tehdejšími překlady) *Rukopisu královédvorského*, obsahující tekst v původním i v obnoveném pravopise, překlad ruský, srbský, illyrský, polský, hornolužický, vlašský, anglický, německý a ukázky překladu dolnolužického, maloruského, krajnského, francouzského a bulharského. [1]) Mimo to Hanka vydal i mnohé jiné starší spisy české a obíral se také mluvnictvím.

Hanka jakožto básník byl činným pouze v oboru básnictví lyrického, a o nějakém nadání k básnictví epickému nemůže na základě jeho básní býti při něm ani řeči, i nebyl dojista nijak schopen, aby byl býval mohl padělati „Rukopis královédvorský“ nebo „Rukopis zelenohorský“. Duch jeho nestačil ani pohroužiti se ve hloubi přísné vědy ani vzhůru povznésti se k výši samotvořivého básnického genia; „ne bystrou perutí orlovou k výši slunečné, — jen vířivým letem skřivančím vznášel se v hravých písních nad nivami domácími.“ [2]) Lehkou píseň složiti dovedl, ale k epické tvorbě postrádal všeho nadání naprosto.

Že Hanka nebyl schopen padělati „Rukopis královédvorský“ ani „Rukopis zelenohorský“, na to již mnozí poukázali. Jsou však přece dosud i někteří lidé, kteří domnívají se o Hankovi, že schopen toho byl. I nebude nemístno podati zde několik přiměřených řádkům našim úryvků z článku, uveřejněného již r. 1871. [3])

---

[1]) Od té doby pořízeny také jiné překlady „Rukopisu královédvorského“, takže jest nyní přeložen skoro do všech jazykův evropských.

[2]) A. J. Vrťátko v „Musejníku“, roč. 1871., na str. 288.

[3]) Míněn článek „Hanka a Dobrovský v poměru k sobě a k Rukopisům královédvorskému a zelenohorskému“ od A. J. Vrťátka v „Musejníku“, roč. 1871., na str. 287.—307. a 411.—435., z kteréhožto článku část otištěna jest i v „Obzoru“, roč. 1879., na str. 250.—254.

„Patřme již blíže“ — čteme v článku tom — „k plodům mladého Hanky, jimiž až do nalezení „Rukopisu královédvorského“ básnický talent svůj osvědčil. Všecka plodnosť jeho přestává do té doby na dvou svazečkách „Písní“, po dvanácteru jich vydaných, v letech 1815. a 1816., z nichž ale toliko 20 jemu náleží.

Nelze zapříti, že kde Hanka v rozpomínkách na léta mladistvá ze vlastního života čerpal, dovedl několikráte šťastně udeřiti v struny srdce lidského, docházeje milého ohlasu. Sem náleží z prvního svazečku píseň „Vystavím si skrovnou chaloupku“, „Když jsem svou Lidušku vyprovázel domů“ a „Proč se upejpáte, plaché dívčiny?“; a z druhého svazečku „Jak se ten měsíček za lesíčkem bělá“ a konečně „Jednou jsme v neděli já a má Liduška na sadě seděli“. To je všecko. Vedle těchto patero písní je ale patnáctero jiných, které velmi zle dokumentují poetický talent mladého Hanky.

Ale ani oněch pět podařenějších písní nemůže naprosto srovnáno býti, i povzdálečí jen, s lyrickými básněmi „Rukopisu královédvorského“. Nepociťujeme v nich ani krůpěje toho občerstvujícího zdroje pravé poésie, která z drobných písní královédvorských se pramení a srdce čtoucího tak dojemně, tu mile, onde bolestně, uchvacuje. Co v „Rukopise královédvorském“ píseň, to samorostlý květ — přirozený, přímý výraz opravdového citu a rozkladu srdce lidského. Písně Hankovy jsou s malou výminkou ozvuky písní národních [1]), slovanských, ano i — německých! Většina jich jsou strojené kvítí bez přirozené vůně. Chudoba invence i v těchto 20 písních je tak veliká, že mnohé z nich mají jednu a tuže myšlénku za základ. Hanka měl paměť výtečnou, ale málo fantasie, duch jeho byl více receptivní než produktivní, a proto i písně jeho na pouhé imitací přestávají.

. . . První jeho poetické jaro, padajíc do let 1815. a 1816., bylo velmi kratičké, a i v krátké této době plamen básnický v duši jeho jen mdle a nízko vyšlehl. Dnů svátečních, kde mysl nad prach pozemský k výši ideálné se vznáší, bývalo vůbec v duši Hankově pořídku a na mále; u něho nejvíce všední, dělný den, který dobře hodil se k pracnému snášení, přepisování, srovnávání, slov „vytahování“ a grammatickému se lopocení, ne ale k samočinnosti básnické. Žíla poetická počala u Hanky již v 30tém roce věku jeho

[1]) Totiž prostonárodních.

(1821.) silně přesychati. Vysíliv se na dva svazečky, celkem na dvacatero písní, a malým přídavkem v druhém vydání (v Praze 1819., svazeček první), je rozmnoživ, běduje v listu k Dobrovskému z r. 1821. 5. dubna, že Múza se ho vzdaluje: „Co jsem těmi slovnickými korrekturami tak trápen, Múza mne jaksi opouští, mám vydati, prv však doplniti druhý svazeček Písní, kterýž již dávno došel a nic mi takového napadnouti nechce.“ Nemůže zajisté býti upřímnějšího vyznání své vlastní neplodnosti básnické, jako tato slova domnělého skladatele „Rukopisu královédvorského“, jehož asi třicet drobných písní bylo umořilo. [1])

. . . Původní samotvorné síly ducha Hanka co živ neprokázal ani v oboru poésie ani v oboru vědy; té pak geniálnosti, jakáž zvláště v epické části „Rukopisu královédvorského“ na jevo se dává, po celý život svůj ani nejmenšího sledu nezůstavil...

Či mohl snad Hanka, jakož v oboru náuky na základě rozumu cizího pracoval a jakož některé z drobných jeho lyrických písní jsou ozvukem písní národních, touž měrou i epické básně královédvorské napodobiti? Čelakovský v jisté míře toho dovedl, básniv „Ilju Volžanína“, „Čurilu Plenkoviče“, „Veliký ptačí trh“, básniv „Tomana a lesní pannu“ a jiné a jiné; a i Erbenu podařilo se básniti „Vrbu“, „Štědrý den“, „Poklad“ a podobné. Ale Čelakovský i Erben byli duchové tvůrčí a poétové v pravém smyslu slova, jímž Hanka v té míře nikdy nebyl, ani před nalezením „Rukopisu královédvorského“ ani po jeho nalezení. Ale kdyby i týž Čelakovský a Erben v nejjarejším rozkvětu své poetické síly byli se pokusili napodobiti epických zpěvů královédvorských: nebyli by dovedli toho!...

Žel! že ani v posledním pátém vydání Písní Hankových, 40letým úsilím složených a v devítiarchovém svazečku se všemi jinoslovanskými překlady v jedno sebraných, ani jediná epická báseň se nenachází, která by o poetickém nadání nebožtíkově v oboru tomto bezpečným mohla nám býti měřítkem. Avšak přízeň osudu postarala se v příčině této jinou cestou o doklad nezvratný, jímž epický talent nálezce „Rukopisu královédvorského“ v jasné a nepochybné postaven je světlo...“ Potom uvedena jest velmi nepodařená epická báseň, kterou Hanka r. 1813. složil, nikdy jí

---

[1]) **Svazečku druhého vydání z r. 1819. vůbec ani nevydal!**

neotisknuv, a po té řečeno: „Kdo by ještě chtěl býti nevěřivým, že Václav Hanka nebyl skladatelem epické části klenotu královédvorského!?“ [1])

Tolik o Hankovi jakožto básníku. Povšimněme si nyní ostatních zástupců lyriky za doby vlastenecké.

Nejvíce spůsobilých lyriků za doby vlastenecké vzešlo nám z českého duchovenstva, kterémuž i jinak náleží zásluha hlavní, že zvelebeno bylo naše písemnictví vůbec a naše básnictví zvláště, a to již i před rokem 1820., čehož dokladem jsou kněží, vyjmenovaní na str. 280. a 281., kteří byli velmi blahodárně činnými již koncem XVIII. a počátkem XIX. století, z doby pak, o které promlouváme, byli z duchovenstva v přítomném spise již uvedeni František Josef Sláma, Jan Kollár, Karel Alojs Vinařický [2]), František Matouš Klácel a Jan z Hvězdy [3]).

Kněz, pocházeje obyčejně z lidu a stýkaje se potom i v úřadě svém s lidem přečasto, vmyslil se nejlépe v duševní život jeho a neodnárodnil se tak snadno jako synek městský, již od maličkosti

[1]) O nespůsobilosti Hankově k epice viz i ve „Světozoru“, roč. 1879., na str. 292.—294. Viz i článek od pisatele přítomných řádkův „O některých účincích Rukopisu královédvorského a zelenohorského“ v „Pokroku“ ze dne 14. března 1886. jakož i téhož články na obranu pravosti „Rukopisů“, napsané proti letošním (1886.) pochybovačům, a to: „Příspěvky na obranu Rukopisů“ v „Národních listech“, čís. 114., 116. a 117., „Ke sporu o Rukopisy“ v žižkovské „Vlasti“, čís. 9.—12., a „Některé z nejstarších projevův o Rukopisech“ v „Hlídce literární“, čís. 8.—10. — Viz i životopis Hankův od Ferd. B. Mikovce v „Lumíru“, roč. 1861, čís. 3., 4. a 6., od Jana Er. Sojky na str. 68.—82. spisu „Naši mužové“ a od Fr. Jar. Peřiny na str. 3.—11. II. oddílu „Slavínu“. R. 1852. vyšel spisek „Váceslav Hanka. Nach seinem slavistischen Wirken, seinem Schriften und seinem Privatleben geschildert durch Dr. Legis Glückselig“, k němuž opravu viz v Zeleného „Životě Josefa Jungmanna“ na str. 179. R. 1861. vyšel i spisek „Evangelíkův zármutek, útěcha a žádosť za úmrtím Váceslava Hanky. Kázání konané dne 2. února 1861. v chrámě česk. evanj. sboru h. v. v Praze od Václava Šubrta“. — Kollár v „Slávy Dceři“ pojal Hanku do znělky 77. zpěvu IV.

[2]) Protože ročník 1885. „Paedagogia“ pisateli těchto řádků dostal se do rukou teprve v září 1886., připomíná zde přídavkem k poznámce 1. na str. 746., že jest v ročníku tom na str. 469.—475, 506—523. a 537—556. článek „Život a práce Karla Al. Vinařického“ od L. J. Kovaříčka.

[3]) Na str 763. jest udáno mylně, že od Jana z Hvězdy jest píseň „Že peníze světem vládnou“; jestiť od Josefa Vorla, o čemž viz v Rybičkových „Předních křisitelích“ na str. 313. a 331.

žvatlání německému přivyklý. K tomu přistupovalo také to, že na jediné fakultě bohoslovecké bylo popřáno češtině nějakého místečka, totiž v pastorálce, a že jediné bohosloví mělo svůj orgán český v „Časopise pro katolické duchovenstvo“, vydávaném od r. 1828., jakož i že sám arcibiskup pražský Václav Leopold Chlumčanský z Přestavlk snahy vlastenecké horlivě podporoval. Tak stalo se, že za let třicátých žádný stav v Čechách neměl poměrně tolik pracovníků na národu roli dědičné jako stav duchovní, a to jmenovitě mezi lidem, s nímžto rád, znaje i cítě potřeby a tužby jeho a pokládaje za svou povinnosť pečovati nejen o blaho jeho duševní, nýbrž i hleděti zlepšiti bydlo jeho vezdejší, dělil se o slasti a strasti života našeho.[1]) Proto také kněží snažili se povznésti národnosť českou, a protože lid připomenuté slasti a strasti života našeho nejraději projevuje ve svých písních, i básnictví lidového jali se všímati si bedlivě. Vidouce pak v básnictví lidovém tak zřejmý důkaz a tak vydatný poklad nadání básnického, dbali jedni z nich, aby tyto ušlechtilé plody básnické byly zachovány časům pozdějším, a jiní jali se sami dle písní prostonárodních zvelebovati básnictví české.

A k tomuto druhu zvelebovatelů českého básnictví náleží na prvém místě Josef Vlastimil Kamarýt. Narodil se 21. ledna r. 1797. ve Velešíně blíže Českého Krumlova v Budějovicku, byl od r. 1824. kaplanem v Táboře, odkudž za nedlouho dostal se do Klokot u Tábora a zemřel 19. března r. 1833. v Táboře, jsa tam na vyléčené.[2])

Když v letech dvacátých počato všímati si též u nás starších národních památek písemnických, písní, přísloví, říkadel, pohádek a

---

[1]) Viz i „Zásluhy duchovenstva o řeč a literaturu českou“ od J. Ježka a v Malého spisech v „Nár. bibl.“ na str. 400. a 401. svazku II. jakož i v Tůmově „Karel Havlíček Borovský“ na str. 21.

[2]) Prvotně podepisoval se „Kamareyt“, čehož doklady viz na př. na str. 2., 3., 7. a 24. „F. L. Čelakovského Sebraných listův“, ano snad i „Kamareith“, čehož doklad viz tamže na str. 185. Neprávem bývá psáno „Kamaryt“. V „Urbánkově Věstníku bibliografickém“, roč. 1882., na str. 130. pisatel přítomných řádkův upozornil, kterak chybně jest udáváno, že Kamarýt zemřel v Klokotech, jakož i že jeví se neshodný udaj ve příčině dne jeho narození, Sám Ant. Rybička v „Předních křisitelích“ na str. 251. udává den 21. ledna a na str. 272. den 20. ledna, k udajům pak, uvedeným v „Urb. Věst. bibl.“, buď přidáno, že 20. ledna jest udáno na př. i v „Pravdě“, roč. 1867., na str. 97. a 21. ledna v Orthově a Sládkově „Slovníku Čech“ na str. 892. Dle matriky, jak oznámil pisateli těchto řádků velešínský kaplan. Bar. Vavreyn, narodil se 21. ledna.

podobných plodů prostonárodních, Kamarýt jal se také společně s přítelem svým Frant. Lad. Čelakovským sbírati plody ty. Ale vstoupiv do stavu duchovního, přestal sbírati plody světské a obrátil celou svou pozornosť k prostonárodním písním duchovním, k čemuž Čelakovský mu prvý podnět dal, napsav mu v květnu r. 1823.: „Včera jsem byl u sv. Jana na mostě, poslouchaje tam zpěv poutníčků — naše české písně! Oči mně pošly slzou, zpívali nějakou hezkou píseň, snad ti bude známější, jeden verš byl takto: „Jsem sirotek opuštěný, kam se obrátiť mám, otec matka mně zemřeli, přítelíčka nemám“ atd. — a ten nápěv k tomu! Jestli pak by se nedala udělati sbírka našich nábožných písní, která by práce Tobě dobře slušela a právem, ale nápěvy by musely býti při tom.“

Jak výborně Kamarýt porozuměl důležitosti, vzácnosti a užitečnosti písemnictví prostonárodního, patrno z jeho předmluvy k spisu, který s názvem „*České národní duchovní písně*“ ve dvou dílech (r. 1831. a 1832.) vydal, kde praví: „Ducha a pravý vnitřní život národa některého žádný pozorující cestovatel, žádný statistik nám nemůže vypsati, jestliže ten duch se mu nezjeví; a žádná statistika nám jej nemůže tak dobře a neomylně představiti, jako když vlastním okem naň patříme. Tento ale vlastní národa duch aneb národnosť jeví se slovem, nikoli však slovem cizími ústy vypraveným, které nám bohužel tohoto ducha obyčejně jako nesličné strašidlo představuje, alebrž vlastním slovem se jeviti musí, a tuť na místě strašidla vidíme anděla. Nechtíce již vzdělaní národové popisováni býti toliko dle tváře zevnitřní jako pouhá zvířata, sebírají bedlivě povídky, pohádky, přísloví, písně v lidu svém jakožto v největší a ještě neodcizené části národa, aby tím co nejvěrněji svůj charakter jako v nejtrefnějším obraze, ano v původu světa představili. Povídky domácí život, obrazotvornosť a jiné mocnosti duševné věrně malují; pohádky jsou důkazové vtipu; přísloví představují stupeň a spůsob rozumování, filosofie a morálky prostonárodní; ale písně, nevylučujíce svými místy ani povah nadjmenovaných, tu nejvýtečnější stránku charakteru národního nám ukazují: národa city, vášně, národa srdce.“ A jak přilnul k prostonárodním písním duchovním, vysvítá z těchto slov v téže předmluvě: „. . . V Čelakovského sbírce slovanských písní národních slyšeli jsme sice, jakými písněmi u nás hory, doly, pole luka a vísky se ozývají, když lid mravů neporušených ve své tiché spokojenosti se rozveselí. Však tento

národ, jemuž nevinná, pěkná příroda tolik a tak libých písní do srdce vlévá, — příroda pravím, neboť to charakter jeho zpěvu, že od přírody počíná, pak nenuceně na své city přechází: — tento národ neuměl by se také v písni k Tomu povznésti, jenž původem jest všech krás přirozenosti a jenž pro ně tak vnímavé srdce mu dal? Kdo tak hlasitě zpívá o závod se skřivanem nad jeho hlavou se vznášejícím, an zvonky pasoucího se skotu v to hlásky své mísí, aneb když louku zelenou nebo zlatoklasou pšenici kosí a sebírá: ten zpěvavý lid najednouliž jako němý umlkne, když palouky jeho suchotou chřadnou a jeho v potu tváři zaseté obilíčko před klasem již schnouti počíná a do žádné veselé písně mu není?... Ano, tento lid neměl by charakteristických a hojných písní nábožných? Ba, jako hory a doly, taktéž, ano hlučněji, chrámy a svatyně svým srdečným hlasem naplňuje; — ale nejen ve svatyních, nejen při obětech, i v chýžkách svých i v dílnách i za pluhem i při srpu slyšeti písničky svaté a tím více pohnutelné. České světské písně, co jich koli tištěno, veskrz „pro obveselení mysli mládencům a pannám na světlo vydané“ jsou, tak jejich nadpisy zní. Když ale ten čilý mládenec, ta kvetoucí panna tak někdy jest mysli zarmoucené, že ji nižádná písnička obveseliti nemůže; neníliž třikráte dojemnější její „Ó, Maria, zpomeň na mne!“, kterouž ona slzavýma očima před obrazem té nejsvětější potěšitelkyně aneb někde venku o samotě toužebně zpívá?...“

A když „České národní duchovní písně“, od Kamarýta sebrané, vyšly, obecenstvo přijalo je vděčně, a také v časopisech uvítány byly pochvalně. Tehdejší redaktor „Musejníka“, Frant. Palacký vyslovil se v časopise tom (1831., 235.) o nich takto: „Mezi novými knihami českými, které tenkráte ohlašujeme, kniha tato snad a beze snadu jest ta nejznamenitější; aspoň nám největší potěšení způsobila.... Pan vydavatel skutečné zásluhy tím nabyl, že i tuto stránku života národu našeho poobjasniti se snažil, dříve nežli snad jiné tvárnosti nabude; neboť i sám připomíná, že novější zpěv duchovní vždy více od té vážnosti, hlubokosti a jímavosti se uchyluje, kterou starší zpěvové toho druhu vynikají. Ale čeho této knize se nedostává, jsou melodie těchto písní; a neradi vidíme, že se jich ani neslibuje....“ [1])

[1]) Otištěno také v „Radhostu“, I. 40. a 41. (Viz i v Rybičkových „Předních křisitelích“ na str. 276.)

O deset let dříve, nežli vyšly „České národní duchovní písně“, Kamarýt vydal sbírku svých básní světských z dob studentských, totiž r. 1822. s názvem *Smíšené básně*. R. 1834. a podruhé r. 1845. vyšla od něho hojná sbírka mravných průpovídek národních s názvem *Pomněnky, aneb Rýmované propovědi nábožnosti, mravnosti a moudrosti*, která jest určena mládeži, po jeho pak smrti vydal r. 1867. *Sebrané světské a duchovní básně Josefa Vlastimila Kamarýta* bratr jeho Frant. Dobromil Kamarýt, děkan v Kaplici v Budějovicku, s životopisem od Ant. Rybičky. [1] Z básní těch buďtež uvedeny zejména: *Píseň vesničanů* (Kdo chce vidět boží ráje), která jest prostomilým obrazem utěšených radostí vesnických, *Bůh jest láska* (Bůh jest láska, dennice plesejte), *Píseň postní k Panně Marii bolestné* (Matka pláče, ruce spíná) a překlad z ruštiny Děržavínovy ódy *Bůh* (Ty, prostranstvem světů bezkonečný), kterou čínský císař zlatem na bílé hedvábí vytisknouti a v paláci svém vyvěsiti dal. [2] Mimo to z básní epických budiž připomenut jeho překlad Bürgerovy ballady *Únos*, který poprvé vyšel tiskem r. 1822., [3] a původní romance *Nanka*, tištěná poprvé r. 1830. Poměrně nejlepší z původních básní Kamarýtových jest romance *Dcera mlynářova*. [4]

R. 1822. Kamarýt „Smíšené básně“ opatřil předmluvou, z které dovídáme se, kterak mínil, že, oddav se stavu duchovnímu, dosavadní

---

[1]) Životopis Kamarýtův, sepsaný od Ant. Rybičky a otištěný r. 1867. při sbírce básní Kamarýtových, byl i zároveň o sobě vydán a téhož roku vydán i nákladem studujících táborských. Znova jest otištěn ve spise „Přední křisitelé“ na str. 251.—278., kdež i na str. 278. jest otištěna báseň Kamarýtova *Naděje* v sebraných jeho básních chybějící. (Stručnější životopis Kamarýtův Rybička před tím otiskl již v „Lumíru“, roč. 1863.)

[2]) Zajímavo jest, že, ačkoli Kamarýtův překlad ódy této byl otištěn již v „Čechoslavu“, roč. 1825., nebyl r. 1841. v literárním světě českém znám, pročež Jos. Kaj. Tyl dal jej znova otisknouti ve „Vlastimilu“, roč. 1841. (Viz o tom ve „Vlastimilu“, roč. 1841., na str. 191. dílu I., kde Fr. Doucha, připomínaje, že český překlad ódy té mu není povědom, přeje si, aby přeložena byla do češtiny, a tamže na str. 287., kde Tyl podává zprávu o překladě Kamarýtově.)

[3]) Název „Únos“ jest od Frant. Lad. Čelakovského; psaltě Kamarýtovi 2. prosince 1821.: „Ten název „Odvod“ se mi opět nelíbí, já postavím „Únos“. Odvod bych spíše jmenoval to, co se odvádí, na př. obilí, peníze do cís. kas atd. My se nemusíme tak přísně na slova vázati; nebo nepřekládáme písma svatá ani zemské cirkuláře.“ (Jak naložila s „Únosem“ censura, o tom viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 79.)

[4]) Viz v „Osvětě“, roč. 1877., na str. 469.—472.

způsob jeho básnický nesrovnával by se s oním stavem; zní: „Jiný stav, jiné povolání žádá toho, abych nyní poděkoval se Múze, ana touto nevinnou zábavou mládenectví mi osladila, ana mne tolikeré nehodě a bolesti ba již od dětinství podaného některou aspoň požehnanou hodinou ukájela v libé zapomenutí. K rozloučení se tedy s vesnou života mého tento, ač nedospělý vínek s děkou na oltář přátelství a umění kladu, žádaje, aby brzy milostivějším pohleděla okem na své hodnější schovance. Já pak neustanu skutkem své pěkné, milé vlasti milovati.“ Když pak básně ty vyšly tiskem, různíce se namnoze podobou vnější svých veršův i jejich obsahem od obyčejného tehda veršovaného klinkání, byly přijaty velmi příznivě, což Kamarýta přijmělo, že nerozloučil se, jak pronesl v oné předmluvě, s Múzou naprosto, nýbrž i potom ještě básnil, ačkoliv ovšem hlavně toliko básně duchovní.

Co týče se ceny básní Kamarýtových, „zřejmě k tomu ukazují, že Kamarýt, pilně sbíraje „hlasy národu prvotního“ a bedlivě naslouchaje „sladkým hlaholům sprostnosti“, výborně vyrozuměl duchu a vniternému životu národu našeho a byl pravý zasvěcenec vlastenské Múzy básnické, jehož harfa jakož s počátku líbezně a dojemně zněla na Parnassu českém, taktéž potom slavně a zbožně ozývala se na Sionu vlastenském. Pročež zaujímá také Kamarýt neposlední místo v řadě pěvců domácích, jimiž na konci první a na začátku druhé čtvrti přítomného století — na místě dosavadního lichého klinkání a otrockého sousedů našich následování — opravdovému národnímu a vyššímu básnictví českému průchod zjednán jest“ [1]).

Jest i připomenouti, že Čelakovský z básní Kamarýtových pojal dvě písně také do svých „Slovanských národních písní“, a to píseň *Prstýnek* (Švární ženci žito žali) do dílu prvého, vydaného r. 1822., a píseň *Nevěrnosť* (Letěl holoubeček) do dílu druhého, vydaného r. 1825. [2])

Za podobným cílem jako Kamarýt bral se také František Jaroslav Vacek, podepisující se po rodišti svém místo „Vacek“ i Kamenický. Narodil se 24. ledna r. 1806. [3]) v Kamenici nad

---

[1]) Ant. Rybička v „Před. křis.“ na str. 261.

[2]) Některé básně Kamarýtovy do němčiny přeložil Alfred Waldau v „Slavische Blätter“, roč. 1865.

[3]) Den narození Vackova různě jest udáván, což pisatel těchto řádků připomenul v „Urbánkově Věstníku bibl.“, roč. 1883., na str. 198. Že nena-

Lipou v Táborsku, byl od r. 1831. kaplanem zámeckým v Březnici, později farářem v Týnci u Klatov a od r. 1846. děkanem v Blovicích v Plzeňsku, kde zemřel 23. března r. 1869.

Jakožto básník Vacek vystoupil u veřejnosť poprvé r. 1825. v „Čechoslavu“, a nejproslulejším plodem jeho jsou *Písně v národním českém duchu*, vydané r. 1833., kterými veleobratně napodobil písně prostonárodní, takže přemnohé z nich, byvše v hudbu uvedeny, znárodněly, jako na př. *Vlastenka* (V Čechách, tam já jsem zrozena), *Vysvědčení z lásky*, *Píseň Čecha* (Kde můj je kraj, kde má je vlasť?) *Píseň Moravana* (Přicházím přímo z Moravy), *Čím to je?* (Jak pokojně měsíček), *Na vlasť* (Jaké to sladké jméno), *Vdejte mne, matičko, dokud jsem mladá*, *Co tě, skřivánku, ze sna budí?*, *U panského dvora*, *Já jsem holka jako lusk* a j. Všech obsažených tu písní jest kromě věnování Frant. Lad. Čelakovskému a básnického úvodu devadesát, z nichžto posledních pět jest vojenských, a Čelakovský, posuzovatel v té příčině dojista nejspůsobilejší, vyjádřil se v předmluvě k svému „Ohlasu písní českých“ r. 1839. o básnické sbírce té takto: „Prostonárodní písně české nalezly posud jediného šťastného napodobitele, p. Fr. Jar. Kamenického. . . . Vše, cožkoliv tento druh básnictví vyhledává, v tak pěkné tu shodě a míře, taková veskrz lehkosť a plynnosť, že skutečně naše písně jako v zrcadle spatřovati se domníváme.“ [1])

Vacek, žije mezi lidem vesnickým a mysle i cítě s ním, vnořil se úplně v život jeho, pročež pochopitelno, že vžil se také co nejhlouběji v básnictví prostonárodní a že napodobiti písně a popěvky rázu veselého i vážného dařilo se mu velmi snadno, a většinou i šťastně. Jmenovitě všímal si vyznačných známek písní prostonárodních jako vnější podoby, humoru, vtipu, tklivosti, volného metra a rýmu, i dbal známek těch obezřele při vlastních svých

---

rodil se 24. června, nýbrž 14. ledna, jest opraveno v „Slavische Blätter“, roč. 1865, na str. 505., kde na str 504.—509. jest o něm článek od Alfreda Waldaua. Proti tomu Jos. Zd. Raušar ve spisku „Vacek-Kamenický“, vydaném r. 1885, udává „dle záznamu v matrice“ za den narození jeho 24. leden. (Doplněk ke spisku Raušarovu jest od Ant. Rybičky ve „Světozoru“, roč. 1886., na str. 43. a 46.)

[1]) Viz na 124. str. I. svazku Čelakovského spisů v „Národní bibliotéce“. — Podobného úsudku lze dočísti se již i v „Jindy a Nyní“, roč. 1833., na str. 30. a 31.

písních, v národním duchu českém skládaných. Chtě pak spolu vyhověti, požadavkům své doby, na př. národnímu citu, zbarvil mnohé tendencí vlasteneckou. Jinak Vackovy písně jsou prosté, obsahem citupiné, lehkým tokem plynoucí, pouhé výrony jeho básnické nálady nechtíce ani povznášeti se k vyšším sférám básnickým, nýbrž jsouce jen, jakoby z nitra národu samého vytryskly. Přiznává se sám k těmto vlastnostem své poésie, posýlaje „Písně v národním českém duchu“ na pouť do světa; praví ť ihned v úvodě k nim:

A to sice píseň prostá, česká,
jakou si při práci a kdekoli
ve chaloupce, ve sadě i v poli
v Čechách zpívá každá dívka veská,
a kteréž i já si oblibuji;
přiznámť se, že písně přepjaté,
v naškrobeném šatu upjaté
nemiloval jsem a nemiluji,
přirozenou krásu rád já mám,
líčené si mnoho nevšímám.
. . . .
. . . .
Prostičké jen máte přiodění,
ale srdce láskou pěstované.
. . . .
. . . .
Přístupu vy sotva dostanete
do paláců hrdých, zlatostkvělých,
opuštěny přec snad nebudete.
Přijmouli vás duše ušlechtilé,
nechť i ve chaloupkách osamělých,
dosti na tom: takť jste došly cíle.

V letech šedesátých Vacek chtěl i pořiditi druhé opravené a rozmnožené vydání „Písní“ těch, ale pro nemoc nedostal se k tomu a podal veřejnosti tiskem pouze deset nových písní jakožto ukázku nového vydání v „Lumíru“ r. 1861.[1])

Mimo to jest od Vacka dojímavá, časoměrně básněná *Elegie nad hrobem mé matky*, otištěná s jinými čtyrmi elegiemi v „Musejníku“ r. 1839., kterou k nejlepším toho druhu básním v písemnictví českém jest řaditi, a pracoval se zdarem i v básnictví epickém.

---

[1]) Podrobnou zprávu o zachovaném rukopise druhého vydání „Písní v národním českém duchu“ jakož i jiných dosud netištěných básní Vackových L. Domečka podal v „Literárních listech“, roč. 1885., čís. 9.—11. a 13.

Napsaltě dvanáctero znělek *Sv. Václav*, vydaných r. 1844., které potom pojal do sbírky znělek *Lilie a růže*, vydaných r. 1846. a opěvajících dějiny vlasti naší, kterýmžto básním vadí, že psány jsou ve znělkách, ježto znělka k básním epickým se nehodí.[1] Jest od něho také *Besední kytice*, vydaná r. 1862., a přeložil i některé znělky Patrarkovy, ano i překlad Götheho eposu „Herman a Dorota“ dohotovil a k tisku chystal, když mimo nadání jeho vyšel překlad Jungmannův.[2])

Co týče se sbírky „Lilie a růže“, Vacek psal o ní svému příteli r. 1844. toto: „Abych pak k tomuto dni (jmeninám) něco vázaného poslal, přikládám k listu svému dvanáctero znělek neb sonettů ze svých „Lilií a růží“, pod kterýmžto názvem mám nyní v práci větší epickolyrickou báseň na všechny znamenitější doby z dějin českých. Hotových mám již 150 znělek, tedy asi polovici celého díla, s nímž se v prázdných chvílech, zvláště v dlouhých zimních večerech při teplých kamnech obírám a na kteréž se sám těším, jestliže je tak, jak je v mysli mám, i vskutku také vyvedu; budeť to česká historie v takovýchto malých znělkových obrázcích.“ [3]) Mělo býti tudíž asi 300 znělek, ale jest jich pouze 159. Obsahujeť sbírka ta úvodní báseň a dva „věnce“. Věnec prvý opěvá děje české v 69 znělkách od pradávna až do vlády knížete Hostivíta; věnec druhý počíná se líčením rozšiřování křesťanství v zemích slovanských sv. Cyrillem a Methodějem a prochází českými dějinami v 90 znělkách až do smrti knížete Břetislava († 1055.).

Vyloživ v básni úvodní, že nejmilejší z kvítek jest mu růže a lilie, protože „to národní jsou barvy české“, básník v znělce I. „věnce prvého“ praví, že Bůh i Slávům vedle jiných národů nesmírný okršlek země vykázal, aby jej osadili a v něm zrostli u veliké plémě, a připomenuv ve znělce II. nesvornosť jejich a pohromy z ní jim vzešlé, pevnou naději v obrat příznivější pronáší v znělce III.:

Opozdili jsme se — ale máme
utěšenou za to naději:
snahou šlechetnou že slavněji
daný Bohem úkol vykonáme.

---

[1]) Vada ta byla připomenuta také při Kollárově „Slávy Dceři“ na str. 533. přítomného spisu.

[2]) Viz v Raušarově spisku na str. 27.

[3]) V Raušarově spisku na str. 28.

Neb co jiní dovedli, již známe;
naše dílo půjde snadněji;
v ujeté před námi koleji
s úrazem se žádným nepotkáme.
Příznivější nastala již doba,
v níž lze bude zase napravit,
co nám pokazila časů zloba.
Nyní, an již výhost dán jest sečem,
jméno národní chcem oslavit,
zápasíce duchem a ne mečem!

Připomenuli jsme si již, že znělku Vacek zvolil nevhodně k epické básni té. Jsou sice znělky ty všechny co do vnější podoby zdařily, ale jsou většinou málo básnicky, a kromě toho takořka každá sloha nějak upomíná na Kollárovu „Slávy Dceru". Všechny prodchnuty jsou vroucím citem vlasteneckým a namnoze tendencí mravní nebo náboženskou, dojímají však celkem skrovně.

Nejlepší jsou znělky didaktické, které z přirozeného pochodu líčených dějů vyplynuly a jichžto jest značné množství. Takž zmíniv se v znělce XXXVIII. o třech dcerách Krokových, básník vkládá znělku XXXIX. a XL., v nichž uvádí důrazně na paměť, kterak užitečno a potřebno jest vychovati dobře dítky, počemž vypráví zas o dcerách Krokových a končí znělku XLIV.:

Takové vlasť dcery měla:
věrné, moudré, krásné, vznešené; —
kýž by se i nyní jimi stkvěla!

Vylíčiv po té dosti vzletně vlastnosti tělesné i duševní, kterými vynikala Libuše, i její blahonosnou vládu, podává znělku XLIX. a L., které buďtež uvedeny zde za příčinou obsahu svého v plném znění:

Povadivše se dva vládykové,
přihnali se k stolci Libušinu;
jeden druhému vytýká vinu,
rázná mají slova pohotově.
Vece kněžna: „Opět sváry nové?
Ty jsi škůdce, odrodilý synu!
Klatba tvému bezprávnému činu!"
Odcházejí oba odpůrcové.
Chrudoš, jemuž právo odsouzeno,
jme se vévodkyni haniti,
řka: „„To nemá být ti odpuštěno!""

Nesvornosť vždy byla naše vada,
jíž jsme nechtěli se chrániti;
a z ní pošla mnohá strasť a zrada.

Z nesvornosti ku národu zkáze
mnohý vylíh' ještěr se a had;
ona mnohý rozbořila hrad,
přivedla nás těžké ve nesnáze.
Zarazila nás na slávy dráze,
hojnosť země obrátila v hlad,
plenic královský ten vlasti sad,
pěstovaný ke národní bláze.
Zlobou její synové se bili
jedné matky, takže potoky
krve bratrské zem zatopily.
Uvalila na nás strasť a hoře,
nepřátelské vábíc útoky,
až jsme octli se — na Bílé Hoře!

Hned za tím mluví o Přemyslovi, velebě při tom přednosti stavu rolnického a pamatuje rolníka, aby nezáviděl štěstí vyšším (LIII.):

Pamatujte v sprostotě své na to:
„Větší spokojenosť mnohá chýše
poskytuje nežli hradů výše."

To stačí na poznanou, kterak asi Vacek v „Liliích a růžích" si vede i kterak pravdiv jest úsudek, jejž o nich výše jsme si pronesli. I buďte zde jen otištěny ještě dvě znělky z „věnce druhého".

Když Spytihněv byl dán do zástavy a se srdcem krvácejícím odcházel ze své vlasti, básník vložil pěknou znělku LXXXV.:

Čí se oko nezalilo,
když mu bylo opustiti vlasť,
ó, ten nezná oné lásky slasť,
jížto nebe zde nás oblažilo.
A čí srdce v dáli netesknilo,
ten necítil lásky žel a strasť;
za hřích těžký měl by to si klásť,
srdce jeho že tak tvrdé bylo!
A kdo vlasť svou za zem každou smění
lehkovážně, ten co povrhel
vymazán buď z svého pokolení;
zasluhujeť, aby bez památky
zapomenut v zemi cizí ztlel,
jenž co zrádce opustil své matky!

Poslední znělka zní:

Ve Chrudimi na bolestném loži
Čechů kníže leží v nemoci;
lid se modlí v chrámě do noci,
nikdo k spaní hlavy nepoloží.
Rád by každý celé své dal zboží,
i svou krev, by bylo pomoci;
ale život lidské ve moci
není, nýbrž v samé ruce Boží!
Vztržené se reku oko svírá,
chrabré v žebra srdce nebije,
jednou ještě dechne — a umírá!
Od úst k ústům smutná letí zpráva:
„Dokonal již! ach, více nežije! —
Kdo dá druhého nám Břetislava!“

Sebrané básně Vackovy (tištěné i v rukopise chované) dosud nevyšly, třebaže „horlivé působení vlastenecké tohoto skutečného kněze českého lidu, plodná činnosť básnická směřující jediné k probuzení národní osobivosti, hrdosti a statečnosti, pieta k památce jeho — dávno již vyžadovaly, aby nynější i příští pokolení měla v rukou aspoň sebrané básnické plody Vacka Kamenického, a ještě po drahných letech duchem jeho, z nich vanoucím, osvěžiti a nadchnouti se mohla k obětavému pokračování onoho vznešeného díla, ku kterému on, jeho předchůdci i vrstevníci, mohutné základy položili“ [1]).

Posléze budiž promluveno z duchovenstva ještě o Františku Sušilovi a Boleslavu Jablonském, a budiž probrána tu veškera jejich činnosť básnická, třebaže částečně náleží také do doby po roce 1848.

František Sušil narodil se 14. června r. 1804. v Novém Rousinově blíže Slavkova u Brna, byl knězem, doktorem bohosloví a od r. 1837. professorem při bohosloveckém ústavě v Brně; zemřel 31. května r. 1868. v Bystřici pod Hostýnem a pochován v Brně. [2])

Mimo obor bohoslovecký Sušil v oboru básnickém získal si zásluhy hlavně jakožto sběratel prostonárodních písní moravských. R. 1833. [3]) vydal prvou sbírku s názvem *Moravské národní písně*,

[1]) Literární listy, 1885., 155. (Dosti důkladný seznam básní Vackových, otištěných v časopisech, jest v Raušarově spisku na str. 61. a 62.)

[2]) Neshodné udaje ve příčině dne narození i úmrtí viz v „Urb. Věstníku bibl.“, roč. 1883., na str. 34.

[3]) V Jirečkově „Anthologii“ (III. sv., 5. vyd.) udáno mylně r. 1835.

za kterou r. 1840. následovala druhá. Obě pak sbírky tyto, velice jsouce rozmnoženy, byly vydány s nápěvy v letech 1853.—1860. s týmže názvem. [1]) V písních těchto Sušil vypátral důmyslem a bystrým duchem svým přirozená pravidla a zákony o české prosódii, jež od jiných prosódií liší se prospěšně, majíce tu výhodu, že jsou vzaty z národu samého, a opíraje se hlavně o písně národní a rythmus řeči čeké, sepsal *Krátkou prosódii českou*, která vyšla již ve třech vydáních (r. 1855., 1861. a 1863.), došedši hojného souhlasu.

Pravosť a důslednosť této prosódie Sušil ukázal svými básněmi, s nimižto poprvé vystoupil u veřejnosť r. 1825., vydav toho roku dvě dosti zdařilé básně v almanachu „Novoročenka", a jejichžto prvá sbírka s názvem *Básně* vyšla r. 1847. [2]) a druhá s názvem *Růže a trní* r. 1851.; obě tyto sbírky, v jedno sloučiv, poněkud opraviv a značně je rozmnoživ, vydal r. 1862. s názvem *Sebrané básně.* Po smrti jeho vydány r. 1869. a r. 1870. *Nové básně Františka Sušila* a díl I. obsahuje 183 znělky s názvem *Zpěvy a hněvy* a druhý *Smíšené básně.*

Básně Sušilovy jsou nejvíce obsahu náboženského a vlasteneckého a jsou psány jazykem ryzím a ve formě dokonalé, ačkoli slohem svým jsou poněkud nepřístupny a těžky i málo vzletny, takže byly a jsou nevalně oblíbeny; nelze jim však upříti chvalitebného směru ethického.

Klassickou formou vynikají také Sušilovy překlady latinských a řeckých hymnů církevních, které s názvem *Hymny církevní* roku 1846. a podruhé r. 1859. [3]) vyšly s výkladem. Mezi překlady jeho nad jiné jest postaviti *Anthologii z Ovidia, Katulla, Propertia a Muséa*, kteréžto básně velmi zdařile přebásnil a r. 1861. vydal. [4])

---

[1]) O svazku 1.—4 tohoto vydání jest úvaha v Pospíšilově „Obzoru", roč. 1855, na str. 51.—57. O sbírce z r. 1833. jest úvaha ve „Květech", roč. 1835., na str. 190.—192, 212., 251. a 252. — Frant. Bartoš „za doplněk sbírky Sušilovy" vydal r. 1882. „Nové národní písně moravské s nápěvy do textu vřaděnými". (Viz i almanach „Růže Sušilova", vydaný v Brně 1885.)

[2]) O vydání tom jest úvaha od K. Šmídka v „Musejníku", roč. 1847., na str. 545.

[3]) V Ningrově „Literatuře" (2. vyd, str. 108) chybně udáno r. 1852.

[4]) Článek o Sušilovi jest v „Zlaté Praze", roč. 1864., na str. 39.—42., a životopisný nástin „František Sušil" vydal r. 1872. Mat. Procházka v „Dědictví sv. Prokopa". Viz i v „Slavíně" na str. 111—115. oddílu I.

Boleslav Jablonský, pravým jménem Karel Eugen Tupý,[1]) narodil se 14. ledna r. 1813. v Kardašově Řečici v Táborsku, vstoupil do řádu premonstrátského na Strahově v Praze a potom byl od r. 1847. proboštem premonstrátů na Zvěřinci u Krakova, kde zemřel 27. února r. 1881. Mrtvola jeho převezena z Polska do Prahy a pohřbena na Vyšehradě.

Básně své Jablonský počal uveřejňovati již za prvé polovice let třicátých, a to prvně r. 1833. v „Jindy a Nyní“ a později v „Květech“. Zejména pak upozornila všechny vlastence tehdejší na Jablonského jeho krásná báseň *Tři zlatí vlasové* (dle národní báchorky), která byla otištěna v „Květech“ r. 1835. Koncem roku 1836. sestavil a vydal „almanach pro kvetoucí svět“ s názvem *Vesna*, jehož potom ještě dva svazky vyšly, a to r. 1838. a 1839. péčí Jaroslava Pospíšila.

R. 1840. Jablonský rozstonal se nebezpečně a očekával brzkou smrť, i bylo mu to podnětem, že jal se chystati k tisku sbírku svých básní, aby tím zanechal po sobě památku na tomto světě. Psaltě příteli svému Jar. Pospíšilovi 5. února r. 1841.: „Máteli ty dva ročníky „Květů“ (1834.—1836.) pohotově, tedy buďte tak laskav a zapůjčte mi je. Já bych ještě rád některé z mých tehdejších básní vybral a pro svou sbírku poopravil, dokud jsem ještě mezi živými. Dnes půl léta jsem se roznemohl a dnes se opět stav můj tak zhoršil, že jsem musil zase pro lékaře poslati... Neočekává mne nic, nežli náhlá smrť aneb chorobný život... Proto bych rád aspoň ty básně své k tisku spořádal, abych aspoň touto skrovnou památkou dokázati mohl, že jsem zde byl...“ [2]) A kterak Jablonský sbírku tu k tisku upravoval, patrno z jeho slov v dopise Pospíšilovi ze dne 14. února r. 1841., v němž, oznámiv mu, že k tisku je již uchystal, píše: „Je v nich asi 10 nových — jedna ve „Třech zlatých vlasech“, pět v „Písních milosti“ (vesměs 20), jedna v „Mou-

[1]) Nejprve v časopisech otiskoval básně své s podpisem „Karel Tupý“, když však r 1837. vstoupil podruhé do kláštera, podepisoval se potom, zůstav v klášteře již na vždy, „Boleslav Jablonský“. (Chybně udávané dny jeho narození viz v „Urb. Věstníku bibl.“, roč. 1882., na str. 130. i v roč. 1883. na str. 1.)

[2]) Dopis ten úplně jest otištěn ve spise Al. Mattušky „Život Boleslava Jablonského“, vydaném r. 1886., na str. 47. a v úryvcích v Pospíšilové „Z dob vlasteneckých“ na str. 18.

drosti otcovské" a tři v „Básních drobných". — „Oběť" proměnil jsem v „Lásky boj" a vynechav zpěv první, ostatních pět jsem jinak spořádal, takže tomu teď i dítě porozuměti musí. Ostatně jsem ve všech starších básních tolik změnil, že se některé na polo novými zdáti budou. — Některé pak — ovšem nejstarší — jsem docela vypustil. A kdo bude básně mé podruhé čísti, nalezne v nich mnoho nového. Vesměs je 69 básní..." [1])

Vyšly pak *Básně Boleslava Jablonského* poprvé hned ještě r. 1841. a dočkaly se od té doby již vydání sedmého; vyšlyť podruhé již r. 1846. [2]), potom r. 1856. a nejúplněji r. 1864., kteréžto vydání r. 1872. vyšlo znova s některými změnami a doplňky, r. 1881. pak s přídatkem několika básní z jeho pozůstalosti a posléze r. 1884. vydáno vydání z r. 1881. beze změny s podobiznou básníkovou. [3]) Jsou tyto: *Moudrosť otcovská*, *Tři zlaté vlasy*, *Lásky boj*, *Písně milosti*, *Básně smíšené* a *Básně příhodné*. Všem těmto jest předeslána báseň *Pozdrav do vlasti*, otištěná prvně ve vydání z r. 1872. a začínající se: „Můj pozdrav ti, ó, Praho má!"

„Moudrosť otcovská", vyšlá nejprve ve „Vlastimilu", roč. 1840., o 15 básních a potom v prvém vydání „Básní" o 19 a v druhém o 70 básních, [4]) jest báseň didaktická, skládající se ze 110 básní v pěti oddílech [5]) a mající za motto z Jana Amosa Komenského: „Pojď, synu, uč se moudrým býti!", učíc v podobenstvích lásce k Bohu,

---

[1]) Mattuška, 48.

[2]) O prvém vydání jest úvaha od Karla Sabiny v „Ost und West", roč. 1842., na str. 117. a 118., od V. B. Nebeského ve „Vlastimilu", roč. 1841., na str. 279.—287. dílu I. a od neznámého v příloze „Květů", roč. 1841., na str. 45.; o druhém vydání v „Květech", roč. 1846., na str. 159. Zmínky zasluhují zde také slova, která Jablonský psal Pospíšilovi 14. února r. 1841.: „Básně své jsem s pomocí boží šťastně již dopsal. Jsou sice řidce psány, ale vypsal jsem na ně přece celou knihu papíru, takže mohu právem říci, že jsem sepsal knihu. Dal bych je do Vaší tiskárny, ale víte již dávno, že to učiniti nemohu. Mohl by snad někdo říci, že jste si vytisknul básně na svou sestru!" (Viz v Pospíšilově „Z dob vlasteneckých" na str. 19.)

[3]) Bylo by snad i radno připojiti stručný životopis básníkův. (Mattuška ve svém spise o Jablonském na str. 88. a 145. udává roky vydání chybně.)

[4]) R. 1881. „Moudrosť otcovská" zároveň s básní „Tři doby země české", vyňatou z „Básní smíšených", vydána též o sobě. (Mattuška na str. 63. svého spisu o Jablonském chybně napsal, že „Moudrosť otcovská" po vydání jejím r. 1846. již ani opravena ani rozmnožena nebyla.)

[5]) Ve vydání z r. 1846. byly pouze tři oddíly.

vlasti, pravdě a jiným ušlechtilým předmětům. Jednotlivé básně jsou složeny ve dvou až devíti slohách čtyrveršových; pouze báseň 27. má slohy o šesti verších, z nichžto třetí a šestý se rymují, ostatní pak jsou bez rýmu. Verše jsou přízvučné, trochéjské, rým střídavý nebo přerývaný, u tří básní (25., 56. a 96.) sdružený. Co do obsahu básně řadí se k sobě toliko volně, nejsouce pevným svazkem spojeny, ale lze přece mezi nimi nalézti logické pojítko.

Oddíl prvý básník počíná básní, tvořící úvod k celé „Moudrosti otcovské“:

Synu! Jest v tom světě bytosť,
jež nás vznáší do nebes;
v její chrámu [1]) svatou skrytosť [2])
nejeden již vniknul kněz.

Před její se [3]) krásou koří
král i divoch ztupělý,
ona kouzlem svojím tvoří
ze zlosynů anděly.

Její perly srdcejemné,
její vzácné dary jsou
nade všecky stkvosty zemné
spanilejší ozdobou.

Ona jako hvězda září
nám na dráze [4]) života,
před její nadzemskou [5]) tváří
prchá [6]) z duše temnota.

Ona učí, blaží, sílí,
potěšuje v zármutku,
bývá s námi v každé chvíli,
v radostech i ve smutku.

---

[1]) = genitiv.

[2]) Ve vydání z r. 1864. prvé tři verše znějí takto:

Synu! jest na světě bytosť,
dcera země i nebes,
v jejíhožto chrámu skrytosť.

[3]) Licence co do přízvuku.

[4]) Správně co do přízvuku bylo by: na dráze nám.

[5]) U „její“ a „nadzemskou“ jest licence co do přízvuku.

[6]) Ve vydání z r. 1864. „žniká“.

Pročež pojď, ó, synu drahý,
použij [1]) své mladosti,
chcešli žíti život blahý,
vstup do chrámu [2]) — Moudrosti.

Učí pak v oddíle prvém nejprve znáti Boha. Hned druhá báseň obsahuje myšlénku „Jest jeden Bůh“, a jednotlivé sloky básně té zesmyslňují v symbolech jednotlivé vlastnosti jeho. V dalším učí Boha milovati, jemu se kořiti, jemu děkovati a založiv takto velikolepou stavbu svou na základech přepevných, na Bohu, tedy na základech křesťanských, vstupuje na pole ctnosti, jíž obírá se v celém takořka prvém oddíle, pravě o ní:

Ctnosť jest anděl, jehož kráse
nic nemůž' [3]) se vyrovnati;
kdo ji poznal v její spáse,
ten ji musí milovati!

Ctnosť jest krásy tak mohoucí,
že ji musí rozum ctíti,
že jí musí srdce tlouci,
že ji musí vůle — chtíti. (6.) [4])

Pověděv, že po ctnosti toužiti jest dobrovolně, nikoli na pokyn cizí, přechází k jednotlivým ctnostem; nabádá k „pomoci v nouzi chladnou myslí zvážené“ a varuje před „předsevzetím v ohni vášně tvořeném“; vybízí k vděčnosti slovy:

Udělíšli dobrodiní,
vpiš to v listy květinové;
toběli kdo dobře činí,
vryj to v desky mramorové!“ (10.)

Povzbuzuje k dobročinnosti, byť i nevděku za to člověku se dostávalo, a k práci konané nejen pro sebe, nýbrž i pro jiné; upozorňuje, že „zlé nejvíc škodí tomu, kdo je sám svévolně plodí“; varuje před hříchem, jenž „odívá v půvabný se často šat“; vybízí k „pracovité spokojenosti“, k nenávisti pýchy, k poslušnosti Boha; zmiňuje se o neoblomné vůli člověka, řka, že, byť dělo se cokoli,

---

[1]) Ve vydání z r. 1864. „použí“.

[2]) Správně co do přízvuku bylo by: do chrámu vstup.

[3]) Správně co do přízvuku bylo by: nemůž' nic.

[4]) Číslo písně *v závorkách* položené značí, že báseň není citována *celá*. (K šesté básni viz i připomínku v Lindnerových „Drobných článcích“ na str. 26.)

člověk, „nechceli, nemusí chtíti“, a o otroku, kterého ke všemu člověk může donutiti, „jen ne — by jej miloval“; dává na rozváženou otázky:

Co jest jaro beze kvítí?
Co jest léto beze klasů —
matka bez dcer, bez synů?
Co jest jeseň bez ovoce?
Co jest zima beze sněhu?
Co jest život — bez činů!

Co jest kvítí beze krásy?
Co jsou klasy beze zrna —
dítky ducha zbaveny?
Což [1]) ovoce beze chuti?
Což [1]) i sníh jest bez bělosti?
Co jsou činy — bez ceny! (27.)

Doporučiv takto pracovitosť, [2]) učí šlechetnosti se skromností a bez zištnosti; napomíná, aby člověk „tvořil dílo tak vždy, by se oku Páně zalíbilo“, aby neoddával se vášním; zmiňuje se o nepokojném svědomí, které hryze ustavičně až k hrobu; učí, že netřeba smrti se lekati, protože

ne tvou bytosť končí smrť,
končí jen tvé muky (32.) [3])

Končí pak oddíl první básní 33.:

Synu milý! Když se stalo,
že svět ve svůj ráj tě vlákal,
vše se vůkol usmívalo,
jenom ty jsi při tom plakal.

Jednejž tak v tom světě všude,
bys, až budeš umírati
a vše vůkol plakat bude —
ty se mohl usmívati. [4])

Oddíl druhý básník začíná básní 34., co do idee básni předešlé podobnou:

---

[1]) Enklitické „ž“ básník vzhledem k ostatním veršům připojil, aby odstranil průzev.

[2]) K práci vrací se také v básni 84. a 90. oddílu čtvrtého.

[3]) Útěchyplnou tuto náuku o životě záhrobním pěje také v básni 81., 105., 106. a 107.

[4]) Kontrast velice pozoruhodný!

Synu! Když se's počal smáti,
roditele svoje zoče,
první z tvých slov bylo: máti!
druhé z tvých slov bylo: otče!

Když jsi počal s nimi hráti,
kolem krku jim se toče:
„Miluji tě," pravil's, „máti!
nosím tebe v srdci, otče!"

Když jsi počal Tvůrce znáti,
stkvostné dílo jeho zoče,
učila tě zbožná máti
modliti se k němu: Otče!

Když se's počal světem bráti,
v ráj své slavné vlasti vkroče:
„Krásnou," zvolal's, „dal's mi máti,
ty, jenž sídlíš v nebi, Otče!" [1])

Přestaneš se někdy smáti —
zazní zvon, i na tě soče;
naposled pak zvoláš: máti!
naposled pak zvoláš: otče!

Čiň, bys moh' pak provolati,
mroucí oko slzou smoče:
„Miloval jsem tebe, máti!
nosil jsem tě v srdci, otče!" [2])

Propověděv takto, že každý člověk obdržel údělem rodného otce a rodnou matku, ale také jiného otce (Boha) a jinou matku (vlasť), které má rovněž tak milovati, těší chudého, kterému „Tvůrce v nemilosti statků zemských odepřel", dodávaje:

Však i tobě, synu, dala
ruka boží země časť,
neboť tobě darovala —
tvoji krásnou, slavnou vlasť! (35.)

Učí pak v oddíle druhém, neopouštěje stanoviska křesťanského, hlavně lásce k vlasti. Tím, že vlasti, takořka druhé matky, jsme

---

[1]) Verš tento ve vydání z r. 1864. zněl: „jenž jsi na nebesích, Otče!"

[2]) Jest povšimnouti si psychologického momentu, jevícího se v prvých čtyřech slohách u vývoji mysli dětenčí, ana nejdříve bývá si vědoma lásky k rodičům, potom prostřednictvím těchto lásky k Bohu a konečně lásky k vlasti, kteréžto trojí lásky splynutí my v posledních dvou slohách snadno tušíme.

nabyli, jsou nám uloženy rozličné povinnosti a závazky k ní. I nabádá básník, abychom tuto vlasť nejprve náležitě naučili se ctíti, a pronáší hned po té slova, která měla by býti heslem všech Čechů vůbec a Čechů mimo vlasť svou žijících zvláště:

Nevděkem své vlasti zplácím,
nectu na svou metám zem,
jsemli v cizině domácím,
ale doma cizincem. (36.)

A opětně hned po té přeje si, aby každý s vlastí srostl, napomínaje:

Měsíc točí se kol země,
se zemí pak kolem slunce —
srdce tvé se toč kol vlasti,
a tak s vlastí kolem Tvůrce. (37.)

A jak vlasti své nemilovati, ba i života svého za ní nepoložiti, když prý

. . . rubín nejkrásnější,
jenž až k nebi plamená,
jesti krůpěj lidské krve,
z lásky k vlasti cezená! (38.)

Avšak i také napomíná šetrně míti se k řečem všem, pravě:

Truchlivé by byly sady,
kde by jedna píseň zněla;
a svět neměl by té vnady,
kdyby jedna řeč být měla. (39.)

Vyzývá však zvláště mateřskou řeč a svůj národ milovati, tvrdě, že

. . . zlosyn nejstrašnější,
jakého zná příroda,
zlosyn ze všech nejhříšnější
jest — vrah svého národa! (44.)

Povzbuzuje rozšiřovati pravdu, ctnosť, blaženosť, obětovati se pro jiné a vůbec všemožně pečovati o vlasť a končí oddíl ten, věnovaný hlavně náukám o lásce k vlasti, pevným přesvědčením o jistém vítězství, uče vážiti si vítězství tohoto tím více, jestliže boj k němu vedoucí byl klopotný, pronášeje k posledu tato krásná slova:

Ne tak draha duši mojí
vlasť, jíž nikdy vrah neškodil,
jako vlasť, již národ v boji
tolikkráte osvobodil.

Ne tak, synu, klenot blaží,
jejž nám nikdo neodbírá,
jako ten, v kteréhož stráži,
národ těžká muka svírá

Ne tak v zlaté pro něj době
jest nám jazyk otcův milý,
jako v čas, když jsme jej sobě
v protivenstvích zachránili.

Vštěp tu pravdu v mysl svoji
navždy, synu nejmilejší:
vítězství po čestném boji —
rozkoš ze všech nejslastnější! (51.)

Oddíl třetí básník začíná:

Synu! Ke všemu, co ctného —
aby růže krásy zkvetla,
aneb zrostlo co dobrého [1]) —
ke všemu jest třeba světla. (52.)

A jako v přírodě ke všemu jest nejprve třeba světla — proto je Bůh i nejprve stvořil —, tak i člověk potřebuje světla, potřebuje osvěty:

Jak jest ten svět boží krásný,
nikdo nezví, nepocítí,
dokud světla záblesk jasný
ducha jeho neosvítí. (53.)

. . . . . . slepý člověk
přečasto se z činů viní,
jichžto by se hrozil po věk —
kdyby věděl, co as činí! (54.) [2])

Bůh však dal světu dvě světla, denní (slunce) a noční (lunu), a podobně člověku dal k rozumu na pomoc srdce. A jako když ani luny neviděti, posvítí nám hvězdy, tak básník, mlčíliž i naše srdce, radí ptáti se moudrých přátel. Také varuje před domněnkou, „polosvětlo lepší že jest nade světlo“, totiž osvěta polovičatá, planá nad celou, pravou, pravě v básni 57.:

Jenom člověk slabých zraků,
nemoha lesk světla snésti,
libuje si v temnu mraků
a je za své klade štěstí.

---

[1]) Licence co do přízvuku.

[2]) Srv. přísloví: Nevědomost hříchu nečiní.

Jenom blázen, v jasnu žádné
zalíbení nemající,
zastírá si okna za dne —
a rozžíhá sobě svíci.

Také připomíná, že osvěta nehrozí nebezpečenstvím pravdě a ctnosti:

Hvězda hvězdu nezastíní,
pravda pravdu neponíží;
perla perlu nepošpiní —
pravda ctnosti neublíží. (58.)

Po té velebí pravdu, která nám s počátku nemilá bývá, budíc nás „z milého snění“:

Ty však nechtěj pravdě láti,
činíť to jen rozum kusý;
nechť i svět se na rub zvrátí —
pravda pravdou zůstať musí! (59.)

A tak pravdy svatý plamen
i posvátná dobrá věc
nade sty odporných ramen
zvítězí přec na konec. (60.)

Časem však nevíme, „co je pravda, a co dobrá věc“, proto třeba jest, „abys od nepravdy třpytu rozeznal pravdy plamen“, užívati při všem konání rozumu, vzácného to daru ze tří darů božích, které jsou: „jazyk, srdce s rozumem“:

Z těchto darů nezadávej
jazyk než lidu svému,
srdce všemu člověčenstvu,
a svůj rozum — žádnému! (62.)

Učí užívati rozumu důstojně, zmiňuje se o klamech světa tohoto a čině rozdíl mezi ním a přírodou, praví o této:

Jestiť jedna velká kniha
bez omylu, bez vady,
a ta velká, svatá kniha
sluje — kniha přírody. (64.)

Po té vyzývá pilně čítati v knize té (= pozorovati přírodu a obírati se s ní), protože „v přírodě mluví Bůh“, [1] jehož „ne však každý slyší slova“, protož:

---

[1]) Tento motiv, pravdy hledati v přírodě, jest i v básni 97. oddílu čtvrtého.

Jasněli chceš slyšet zníti
slova ta v jich libém zvuku,
musíš, synu, zdálen býti
od marného světa hluku. (66.)

Zmiňuje se:

Věda zemi činí krásnu,
náboženství nebesa. (68.)

Radí:

Chceśli temnost rozptýliti,
učiň den — noc zajde sama;
bludy chcešli zapuditi,
pravdě uč, jež není známa. (69.)

A dokládá k tomu, že

. . . každý dobrý pije
ze studnice moudrosti,
jenom zlý se v temnu kryje
a vymýšlí [1]) — chytrosti [2]).

Opěvá tudíž oddíl třetí osvětu křesťanskou, založenou na Bohu a k Bohu zase vedoucí, a pravdu, které dopracuje se člověk pravou osvětou prodchnutý. Proto také básník náš ozývá se proti osvětlovatelům, kteří hlásají vědu bez Boha, ukazuje na škodu z toho, a doporučuje šířiti osvětu pravou, kdykoli k tomu jest vhodná příležitost, ale toliko mezi lidmi, kteří toho užiti umějí, konče básní 73.

Rosný déšť se perlí z nebe;
viz ty kapky, synu můj!
prach je pouští mimo sebe,
květ je jímá v kalich svůj.

Zpomeň si, ó, synu, na to,
dospěješli k vyšším dnům, [3])
nepředkládej psům, co svato,
ani perly — selatům!

Oddíl čtvrtý básník začíná básní 74.:

Velekrásné umění jest
v mrtvý kámen ducha vlíti
aneb kouzlem pestrých barev
krásnou duši zobraziti. [4])

---

[1]) Licence co do přízvuku.
[2]) = klamy, úskoky.
[3]) = k dnům svého většího věku, t. j. až dospěješ v muže.
[4]) = sochařství.

Velekrásné umění jest
stobarevné ducha kvítí
sličné květy obraznosti
v rozmanité věnce svíti. [1])

Velekrásné umění jest
vtěliti, co srdce cítí,
a nebeské [2]) moře zvuků
jemným deštěm v duši líti. [3])

Velekrásné umění jest
svatyně a chrámy zdíti
a [4]) tak z prachu rukou tvorčí
sídlo božství utvořiti. [5])

Umění však nejkrásnější,
jež ne každý umí ctíti,
nejtěžší a nejvzácnější
umění jest — moudře žíti.

I uvažuje v oddíle čtvrtém, v čem vlastně zračí se moudrý život. Podává výměr moudrosti:

Moudrosť, dcera zkušenosti,
rozumem je zplozená,
sestra pravdy, matka ctnosti,
u bolestech zrozená. (76.)

Vyjádřiv takto, koho zove moudrým, vyčítá známky moudrého života, z nichžto prvou jest přemáhati sama sebe:

zvítězit nad sebou samým —
největší jest rekovství. [6]) (77.)

Zvítěziti nad tělem bylo by snadno, kdybychom je umrtvili; ale Bůh dal nám duši i tělo, a proto jest známkou moudrého života uvésti tělo v souhlas s duší:

ale ten jest rek, kdo tělo
s duchem drží v souhlasu. (78.)

Moudrému jest chrániti se „příliš mnoho, příliš mála“ a jíti vždy střední cestou:

---

[1]) = malba.
[2]) Licence co do přízvuku.
[3]) = hudba.
[4]) Ve vydání sedmém jest chybou tiskovou „s“ místo „a“.
[5]) = stavitelství.
[6]) Srv. Sókratovo „Poznej sama sebe!“

K pravému jen ten si blahu
v životě svém cestu klestí,
kdo si zvolil za svou dráhu
ve všem zlaté středocestí.[1] (79.)

K moudrému životu náleží:

. . . láska k světa Pánu,
k lidem, k vlasti, ku vědám,
moudrá láska k sobě samu,
k přírodě a k uměnám. (80.)

. . . hvězdy v společenství
pravda, krása, právo, ctnost,
pověr prosté náboženství,
volnost a dokonalost. (81.)

K tomu dokládá:

Půvabnější věci není
na prostoře země celé,
nežli v plném rozvíjení[2]
krásná duše v krásném těle. (83.)

Vybízí hleděti nejen na dobrotu, ale také na lepost; radí:

Nežli malých věcí mnoho,[3]
čiň, ó, synu, raděj málo;
pečliv ale budiž toho,
by to vždy za mnoho[4]) stálo.[5] (86.)

Schvaluje býti mysli otužilé, odvážné proti všem ranám osudu, a dále:

Nedbej též na[6] jazyk lidský,
chvály zlých se můžeš chybit;
jen když budeš, synu, vždycky
moudrým se a dobrým líbit. (91.)

Dokládá v básni 93.:

---

[1]) Srv. latinské: Media via optima.

[2]) Ve vydání z r. 1864. verše ty zněly takto:

Dokonalejšího, synu,
nenajdeš na zemi celé,
než jest v plném svém rozvinu.

[3]) Ve vydání z r. 1864. verš ten zněl: Než malicherných mnoho.

[4]) Správně co do přízvuku bylo by: za mnoho vždy.

[5]) = Non multa, sed multum

[6]) Licence co do přízvuku.

Nic pod [1]) změnným luny leskem
není, synu, stálého;
nic nenajdeš [1]) pod nebeskem
vpravdě dokonalého.

Marna jesti všecka žádosť,
nalézť růži bez trní;
marno hledati tu radosť —
jižto žalosť neskvrní!

Nabádá získati si přítele; vybízí šetřiti zdraví, pravě:

Tážešli se však: co jesti
největší v tom světě štěstí?
odpovídám tobě směle:
„Zdravá duše v zdravém těle!“ [2]) (96.)

Radí spřátelovati se s přírodou a neprohřešovati se proti ní a končí oddíl ten, podoteknuv, že moudrý nepachtí se po věcech ceny pomíjející, po bohatství, napomenutím:

Polož kámen všemoudrosti
zlatou na pracovitosť, [3])
přidej k tomu perlu ctnosti —
a pak máš na [4]) věky dosť! (99.)

Oddíl pátý básník začíná básní 100.:

Čtvero živlů naplňuje
všehomíra prostory,
a to čtvero zobrazuje
čtyry lidské letory. [5])

Lehko skloníš vodu v ruchu, [6])
aby slzy ronila,
lehko pohneš peruť vzduchu, [7])
by se, kam chceš, klonila.

---

[1]) Licence co do přízvuku.

[2]) Srv. latinské pořekadlo: Mens sana in corpore sano.

[3]) Prvé dva verše zněly ve vydání z r. 1864. takto: Dobuď kámen si moudrosti — a zlatou pracovitosť.

[4]) Licence co do přízvuku.

[5]) Jsou, jak známo, čtyry letory (temperamenty): sanguinická, cholerická, melancholická a flegmatická.

[6]) Verš ten ve vydání z r. 1864. zněl: „Lehko pohneš plynnou vodou.“

[7]) Verš ten ve vydání z r. 1864. zněl: „Lehko hneš perutí vzduchu.“

Lehko oheň rozdmychnouti, [1])
by se znítil plamenem;
ale těžko bývá hnouti —
v zemi tkvícím kamenem!

Obsahuje pak oddíl ten značně méně básní (celkem 10) než oddíly dřívější, a básně samy jdou tu mnohem volněji za sebou, nemajíce pojidla obsahového skoro nižádného, ale podávají také přepěkná zrnka pro život. Varuje před nešetřením pravé míry v „trojí věci":

jest to láska — k čemukoli —
jará krev — a svoboda. (101.)

Poukazuje k tomu, že vše ve všemmíru užitek vydává, a praví v básni 103.:

Mnoho na planetě zdejší
temnou pohádkou jest nám;
pohádkou však nejtemnější
jesti člověk sobě sám.

„Co jest člověk v podobenství?"
tážeš snad se zvědavě; —
anděl — ve svém důstojenství,
ďábel — ve své ohavě!

Zmiňuje se, že mnohá pravda ještě čeká na svého odhalitele a že mnohé z toho, co skryto jest před zrakoma našima, stane se nám zjevným teprv až po smrti, ponėvadž člověku, dokud zde na zemi dlí, nelze vše duchem obsáhnouti, nelze mu konečného cíle nalézti, i volá básník k člověku:

Vždycky blažším, šlechetnějším,
vždycky máš být moudřejším;
nikdy však přec nejmoudřejším,
nejblažším a nejlepším! (106.)

Připomíná:

Synu! Ne vždy spravedlivě
lichá jedná přítomnost;
rozdávát též časem křivě
slávu, čest a důstojnost. (107.)

---

[1]) Verš ten ve vydání z r. 1864. zněl: „Lehko ohněm jest pohnouti."

Avšak v soudný den odhaleny budou skutky všechny v pravém světle svém. Ukazuje, jakou „mocí neodolnou vládnoucí jest času duch“; oslavuje „dvé mudrců“, Cyrilla a Methoděje:

Přirozeným hovořili
k otcům našim jazykem,
vlídně símě pravdy sili
všeslovanským [1]) návykem.

Proto národ co své otce
mudrce ty vděčně ctí,
proto snah jich ctné ovoce
podnes vroucně velebí. (109.)

I varuje: „nečiň, synu, nikdy zlého — pražádnému z národů“, dokládaje:

Každý národ pamatuje
dobrodějství zkušené,
každý přísně zapisuje
křivdy jemu činěné. (109.)

Konečná pak báseň 110., obsahujíc rozhled po celé „Moudrosti otcovské“ a úvahu s napomínáním, zní:

Synu! slyšel jsi z úst mojich
mnohé slovo moudrosti;
kéž by znělo v uších tvojich
do šedé až starosti!

Jsou to však jen kapky malé
z moře pravdy svatého,
jsou to jenom zrnka malé [2])
z jeho písku zlatého.

Chcešli projít o své síle,
veliký moudrosti [3]) chrám,
musíš býti od té chvíle
učitelem sobě sám.

Vnikni v plody velkých duchů,
projdi světa končiny,
sleduj život v jeho ruchu,
vnoř se v duše hlubiny.

---

[1]) Ve vydání z r. 1864. jest „praslovanským“.
[2]) Chyba mluvnická za příčinou rýmu.
[3]) Licence co do přízvuku.

Bádej pilně báje lidu,
zpytuj děje národů,
zkoumej v tichém [1] srdce klidu
duchaplnou přírodu.

Kdekoliv se v svaté chvíli
oko tvoje uhostí,
všude najde, synu milý,
tajné písmo moudrosti.

Poznav pak vší moudrosť zdejší,
s pokorou tvůj vyzná duch,
jeden jen že nejmoudřejší,
a tím jedním — jest tvůj Bůh!

Bludnáť jesti každá věda,
která Boha zapírá;
jím pak — jenž se zapříť nedá —
moudrosť má se zavírá.

Takto „Moudrosť otcovská" tvoří zaokrouhlený celek, majíc i báseň úvodní i závěrečnou, k celé skladbě se vztahující.

Jablonský ve vydání druhém (r. 1846.) „Moudrosť otcovskou" nazval „Salomon", [2] a tento název označuje, jak jsme z ukázek viděli, významně její obsah. Jako Salomon v Písmě svatém po spůsobě přísloví podává synu svému hojný počet pravidel mravních, tak i v této básni otec udílí synovi náuky podobné v půvabném rouše básnickém. Protože pak básník vystavuje nám v jednotlivých obrazech řadu rozjímání života se týkajících, jest báseň tu vřaditi mezi didaktické básně průpovědnými neboli gnomickými řečené. [3]) Tento druh básnický nepožaduje na básni zvláštního nějakého spojení vniterného co do obsahu, spokojí se jen umělým látky pořádáním.

Avšak v „Moudrosti otcovské" nepostrádáme ani spojení vniterného, třebaže jednotlivé básně řadí se k sobě toliko volně. Spojujeť všechny básně v jeden organický celek idea „člověk v poměru k veškerenstvu". „Ontě básníku středem ohromného kruhu, na jehož

---

[1]) Ve vydání z r. 1864. jest „svatém", což básník opravil asi proto, že „svaté" také v následující sloze jest.

[2]) Chystaje k tisku vydání prvé, Jablonský psal Pospíšilovi, že, kdyby byl zdráv, „chtěl časem svým pokračování „Moudrosti otcovské" pod jménem „Salomon" vydati" (Mattuška, 47.).

[3]) U Němců jest básní takovou báseň Fridricha Rückerta „Die Weisheit der Brahmanen", vydaná v letech 1836.—39. o šesti svazcích.

obvodní čáře se nalézá nesčíslné množství bodů, kterých se dotýká tolikéž paprsků ze středu k nim vybíhajících. Tito jednotliví paprskové jsou spojítka středu s obvodem — člověka s veškerenstvem. A jednotlivé části veškerenstva — dotýčné to body, jak jsme výše pravili, čáry obvodní — jsou ty předměty, ku kterýmž člověk v určitém poměru vystupuje. Z nesčíslných poměrů či vztahů těch mohl básník voliti jen takové, které by již podstatou svou byly spůsobilé k provedení básnickému, které by tedy nejen rozum, ale i cit a fantasii mohly dojímati. A to jsou vztahy všeobecné a čistě člověčské, poněvadž jenom v těch spočívají momenty či znaky aesthetické. Takové jsou na př. poměry k Bohu, přírodě, vlasti, k bližnímu atd., aneb jak básník sám dí v článku 21.:

Jest to láska k světa Pánu,
k lidem, k vlasti, ku vědám,
moudrá láska k sobě samu,
k přírodě a k uměnám." [1])

A jako celá „Moudrosť otcovská" spojena jest společnou ideou v organický celek, tak i každý oddíl tvoří sám pro sebe celek, jakž ukázali jsme si, rozbírajíce jejich obsah.

A jak uměle látka jest uspořádána! Jednotlivé básně řadí se k sobě sice volně, ale nejsou dány na svá místa nahodile, nýbrž úmyslně, čehož dokladem jest již i báseň úvodní a závěrečná. Otec v úvodní básni vyzval syna svého: „Pojď, ó, synu drahý, — vstup do chrámu Moudrosti!" a zavedl jej do přírody, upozorniv jej na Boha. Procházeje se pak s ním v přírodě, na jednotlivé předměty, jak naskýtají se zraku jejich, opírá jednotlivé náuky své. „Pohleď, synu, jak se země — ve své kráse zjevuje!" volá na počátku básně 4. a potom upozorňuje jej nejprve na květiny, po té na stromy (jabloň), na včely, hada, mravence, páva, uče jej na základě tom životu ctnostnému, až den již k večeru se schýlil. I naskýtá se mu opětně nový předmět k jeho účelu a praví na počátku básně 30.: „Pojď, požívej, milý synu, — půvabného večera!" Takto básník, pokračuje u výběru jednotlivých předmětů v přírodě, přišel konečně až k před-

---

[1]) Jos. Uhlíř na str. 5. a 6. své rozpravy „Kritický rozbor básní Boleslava Jablonského", otištěné v „Programě c. k. gymnasia v Jičíně roku 1852". („Program" ten půjčilo pisateli těchto řádků co nejochotněji ředitelství gymnasia jičínského, což budiž připomenuto proto, že tak ochotni nejsou všude.)

mětům takovým, které bývají charakteristickou známkou básnických popisů večera. Rozprostíráť se tu před otcem a synem hladina pokojného jezera, na nížto sněhobílá labuť rozkládá své perutě, a v blízkém lesíku slyšeti tlukot slavíkův. Otce přijměje krásné toto večerní patření k slovům:

Této vodě podobej se
duše tvojí hlubina,
žádnou vášní nezmítej se
klidná její [1]) hladina.

Každá pak myšlénka tvoje
při [2]) svém duší plynutí
podobej se v lesku zdroje [3])
plující zde labuti.

A tvé srdce, perla všeho,
podobej se slavíku,
jenž tu tluče pro každého
ve svém klidném lesíku. (30.)

Na odchodu domů spatří usychající strom. Červ hryze nitro jeho. „Z růžových hor slunce vzchází, veškerým se krajem dní; — na nebi se hvězdy lesknou, veškeren tvor klidně spí; — červ však hryze ustavičně, neustává v hryzení, — a tak hryze též až k hrobu nepokojné svědomí.“ (31.) Tyto poslední pohledy za doby večerní a rozjímání o nich: hlodající červ a usychající strom, nepokojné svědomí a zanikající život, musili ovšem otci připomenouti smrť a věčnosť. A jako doba večerní jest rozhraní mezi dnem a nocí, tak večer věku našeho jest mezník mezi životem a smrtí, mezi časností a věčností — poslední to úkon přirozenosti člověčí. Mohlli tedy básník ukončiti přiměřeněji oddíl prvý? — Mohlli případněji a přirozeněji seřaditi jednotlivé básně oddílu toho? —

Pohlédnemeli celkově na obsah Jablonského „Moudrosti otcovské“, můžeme říci toto: „Jablonský jeví se nám předně jako křesťan prodchnutý náukou vskutku křesťanskou ven a ven. S tohoto jeho stanoviska čistě křesťanského plyne skálopevná víra bású-

[1]) Ve vydání z r. 1864. a dřívějších bylo: její klidná.

[2]) Ve vydání z r. 1864. a dřívějších bylo „ve“.

[3]) Ve vydání z r. 1864. a dřívějších bylo „ve všem co je“ místo „v lesku zdroje“.

kova v základní kámen všeliké moudrosti — Boha, od něhož, jak jsme poznali, vyšel a jímž úvahu svou zakončil. Bůh jest mu jedinou, pravou, neklamnou moudrostí, jíž nás chce učiti neboli k poznání této svrchované Moudrosti vésti. Prvním pak krokem na této jediné spásonosné cestě jest ctnosť a plnění její v nejširším smyslu slova. Kdo učí jiné moudrosti, svádí učedníky své s cesty pravé, nejsa řádným osvětlovatelem a vzdělavatelem, nýbrž prorokem falešným. A poněvadž tato Moudrosť jediná je s to, aby nás přivedla k cíli určení našeho, člověk musí ve všem všude Boha býti poslušen jakožto Pána všech pánů, kterým člověk slouží na světě tomto. Nejen pevná víra prozírá ze stanoviska dotčeného, nýbrž i silná naděje v blaženější život pohrobní, jehož přípravou jest všecka naše práce v tomto údolí slzavém. Tato oblažující naděje v lepší osud po smrti jest nám pružinou dbáti povinností svých tou měrou, abychom jednou na blízku byli oné Moudrosti, v jejíž službách jsme zde na zemi . . . Touto nadějí jsa posilněn pěvec doufá, že mnohá záhada teprv na onom světě bude objasněna; tato naděje křesťanská sílí ho, aby snášel křivdy na světě; neboť jednou objeví se pravda věčná, zasedne k poslednímu soudu spravedlivému a učiní každému po právu, nikoli jako falešný tento svět, který křivě rozdává slávu, česť a důstojnosť (107.). Než i horoucí láska jest výronem tohoto ducha ryze křesťanského, láska, která ovšem Boha na místě prvém, ale pak nejen sourodáky a souvěrce, nýbrž celý svět zajímá. Jablonskému jest každý bližním, jest tedy láska jeho všelidská... Tato láska všelidská jeví se v konání ctností, jež neprospívají pouze jednotlivci, nýbrž celku: pracovati máme nejen pro sebe, nýbrž jako včelka pro všechny. Chce tudíž básník, aby všecko lidstvo pracovalo k jednomu cíli — k poznání boží Moudrosti, a tím k lepšímu jednou životu. Ještě však jiným drahokamem vyzdobena jest „Moudrosť otcovská“ — vroucí láskou vlasteneckou... Básně druhého oddílu nejsouli drahocenné perly, vážené na dně nejčistší lásky vlastenecké?... Věru kdyby zásady, Jablonským hlásané, námi věrně byly plněny, nebylo by českému národu tolikráte hořké slzy roniti nad zradou nejednoho syna a nejedné dcery své; nebylo by matce Vlasti tak často zříkati se synův a dcer nevěrných, jichž v našem národě, budiž to Bohu žalováno, jest přemnoho. Konečně mluví k nám z „Moudrosti otcovské“ kněz-vzdělanec všestranný. Jaký smysl pro krásu,

pravdu, osvětu atd. projevuje v básních těch, v rozboru samém již bylo ukázáno.“ [1])

Sám Jablonský předeslal o „Moudrosti otcovské“ ve vydání z r. 1846. tato slova: „. . . Lichotivá přízeň, s kterouž můj milý národ první vydání mých básní a mezi nimi i Moudrosť otcovskou přijal, dodala mi chuti tyto prvotiny větší didaktické básně rozmnožiti . . . Jestiť to má filosofie života, z praemiss mé sladké i trpké zkušenosti, otisk ducha i srdce mého. Vím sice, že krůpěj tato ze studnice ducha lidského v moři moudrosti zmizí, ale kojím se přece sladkou nadějí, že snad mnohou posud ladem ležící půdu pro símě pravdy, ctnosti a lásky k vlasti zúrodní, mnohé kvítko občerství a mnohou ratolesť národu, který oba tak vroucně milujeme, k vydání ovoce svlaží . . .“ A v naději své se nesklamal.

Jablonského „Moudrosť otcovská“ jest u nás všeobecně známa a jest vštěpována s úspěchem v mysl již i nejútlejšímu věku. Právem pak sluší pokládati ji za nejzdařilejší plod tohoto u nás neobvyklého druhu básnického, ba jest unikum v našem písemnictví, jakož zjevy podobného rázu vůbec jsou vzácny, podávajíc kolik náuk „tolikéž perel moudrosti, navlečených na zlaté niti opravdové nábožnosti“ [2]). Některými myšlénkami a způsoby shoduje se ovšem s „Růží stolistou“; ale báseň Čelakovského celou svojí silou působiti může toliko v dospělou mysl čtenáře vzdělaného, kdežto básni Jablonského porozumí dokonale každé srdce lidské, i srdce člověka nejprostšího. Také vynikající vlastností její vedle přemnoha jiných jest, že, ačkoli z veliké části moralisuje, přece nikde v ní Jablonský nepřestává býti básníkem, aby stal se pouze kazatelem a mravokárcem; a ačkoli celou „Moudrostí otcovskou“ vleče se niť opravdové nábožnosti, přece stanovisko křesťanské osloňuje spanilou Múzu Jablonského jen asi tak jako záře hlavy svatých. I vyřkneme rádi o „Moudrosti otcovské“: „Zde nalézáme pravdu a báseň, moudrosť a krásu v harmonickém spolku, a přesvědčujeme se o pravdě zdánlivého paradoxu, že jest mudrctví to nejkrásnější básnictví.“ [3])

Co do podoby vnější verše Jablonského „Moudrosti otcovské“ mají sice tu a tam nepatrné vady metrické, jmenovitě ve příčině

[1]) Vesna, 1886., 112. a 127.
[2]) Musejník, 1842., 111.
[3]) Vlastimil, 1842., I. 285.

přízvuku, jakž upozornili jsme si již i výše na svých místech, ale celkem jsou bezúhonny. Ostatně Jablonský stále je zdokonaloval, čehož několik příkladů také na svých místech jsme si uvedli. Řečeno, že Jablonského „Moudrosti otcovské“ porozumí dokonale i srdce člověka nejprostšího, a jest vůbec říci, že lepotu veršů jeho zvyšuje ušlechtilá jejich vnější podoba, plynné, lehké metrum a mluva prostá, nad obyčej lahodná, srozumitelná, hravě a jakoby usmívavě vždy jemně dotýkající se srdce a citu čtenáře z kterékoli vrstvy národa. Kromě toho dodává „Moudrosti otcovské“ velikého půvabu, že bedlivě přihlíží ke přírodě, uměje z ní jako z pravé kniby poučné vhodně vybírati nejpěknější a nejpřípadnější obrazy, znamenitá podobenství a přirovnání, kterými mistrně protkal, znázornil a povznesl spanilé myšlénky své. Také Jablonského tedy příroda ku prospěchu českého básnictví okouzlila tak, jako jiné vnímavé básníky, kteří k ní přilnuli a z ní kořistili.

Nežli přejdeme k ostatním básním Jablonského, zmiňme se ještě, kterak o nevšední oblibě „Moudrosti otcovské“ svědčí též okolnosť ta, že byla přeložena také do němčiny, ba i do maďarštiny [1]); do němčiny úryvky z ní přeloženy od Josefa Wenziga v časopise „Ost und West“, roč. 1848., jakož i v jeho spise „Rosmarinkranz“, vyšlém r. 1856. v Řezně a obsahujícím i překlady jiných ještě českých básní. [2])

Pokročme k ostatním básním Jablonského.

„Tři zlaté vlasy“ jest epická báseň, skládající se ze sedmi krátkých částí s těmito názvy: I. Krásná Rudmilovna, II. Přepadnutí, III. Cesta k moři, IV. Cesta přes moře, V. Velikán Zlatohlavec, VI. Návrat a VII. Shledání, a obsah jest: Starý Vojmír zamiluje se do krásné Rudmilovny. Její otec, přepadnuv milence v lásce se kochající, slíbí Vojmírovi dceru svou, přineseli mu tři zlaté vlasy s „obra zlatohlavého“. Vojmír, dosáhnuv po mnoha nebezpečenstvích tří vlasů, vrátí se a pojme Rudmilovnu za svou choť.

Báseň tato, ačkoli jest veliké ceny básnické, nemá potřebné síly epické, což ovšem snadno jest vysvětlitelno při lyriku tak rozhodném, jakým byl Jablonský. Poprvé byla otištěna s názvem

---

[1]) Květy, 1871., 271.

[2]) V „Obrázkové knihovně pro mládež“ (řídí St. Řehák-Kamenický v Novém městě n. M.) vyjde výběr z „Moudrosti otcovské“ pro mládež s obrázky.

„Tři zlatí vlasové“ v „Květech“, roč. 1835., upozorniv̌ši všeobecně, jak již výše (na str. 792.) řečeno, na Jablonského, a jest patrným svědkem, kterak i na Jablonského také Rukopis královédvorský a zelenohorský účinkoval; ihned začátek její upomíná na „Libušin soud“, zněje:

Aj! kdož tamto s oné výše,
s pavlanu tam se zlatého,
kdož to zírá jarním jitrem,
zdoben rouchem šarlatovým,
rouchem perlami posetým
drahými kameny?

Dcera jest-to Rudomila,
Rudomila polabského,
kupce slavna po všech vlastech
bohatšího nad bohy. [1])

„Lásky boj“ také jest cyklus pěti krátkých epických básní s těmito názvy: I. Žalobník, II. Zvadlá růže, III. Soud, IV. Milosti plod a V. Oběť lásky. Obsah jest: Křesťanští rytířové řádu křižovnického hodují, v tom přijdou vyslanci od kněžstva bohů národu pohanského s pěvcem v čele, který žaluje, že člen řádu znectil jejich kněžku, jižto zove „růží“. Člen onen ihned zná se k vině, a vyslancové odvedou jej na svůj soud, kde kněžka nabízena mu za choť s podmínkou, aby pokořil se jejich pohanským bohům a přinesl jim v oběť hlavu vůdce řádu, což on učiniti odepře. I jest odveden do žaláře, co zatím milenka jeho kochá se se svým dítkem, „milosti plodem“. Avšak i kněžku stihnouti má trest. Jest dána s dítkem na hranici, hranice podpálena, jinoch postaven před ní tak, že levice jeho ke sloupu přikována a do pravice dán mu meč, a soudce zvolá k němu:

„Okovy a meč máš! vol, v porobě dlíti,
aneb se svou druží na svobodě žíti!
Budeť brzy pozdě — rozhodni se, škůdce,
obětuj milenku — aneb svého vůdce!“

Plameny pnou se vzhůru, jinoch utne si jednou ranou levici, aby vyprostil se z pout, druhou ranou setne hlavu soudci, vrhne se ve plameny a zhyne v nich s milenkou svojí a synem. Pohané ustrnou,

---

[1]) Podrobný rozbor básně té Jos. Uhlíř podal na str. 14.—20. svého článku v „Programě c. k. gymnasia v Jičíně roku 1852.“.

diví se síle víry křesťanské, „a než třikrát sedm dní jest uplynulo, tři tisíce pohan ku kříži přilnulo", kterýmižto slovy báseň jest ukončena.

Prvně báseň ta otištěna byla v almanachu „Vesně" na rok 1839. s názvem „Oběť" a pronesen o ní tehdáž úsudek, že jest přílišně romantická, aby jí obyčejná mysl porozuměla, [1]) i proměnil ji Jablonský potom tak, aby jí, jak sám se vyjádřil (viz na str. 793.), i dítě musilo porozuměti. Avšak i v přepracované podobě báseň ta podobně jako „Tři zlaté vlasy" dokazuje, že epika nesvědčila básnickému zdroji Jablonského. [2])

„Písně milosti", jichžto jest celkem 20, jsou rozděleny ve dva oddíly po desíti a převyšují všechny podobné plody něžností citu, opěvajíce blahé upomínky básníkovy na život jeho mladistvý, na lásku k Angelině (Marii Pospíšilově), v nichžto kochal se s pravou zálibou. Veleznáma jest z nich úchvatná píseň, začínající se: *Jako krajina nebeská*, která záhy byla v hudbu uvedena a které bývá dáván ve zvláštních sbírkách název „Vlasti a Tobě"; dělíť v ní básník city své stejně vlasti, stejně své milence.

Složeny byly krátce před rokem 1841., a Václav Bolemír Nebeský, posuzuje prvé vydání básní Jablonského, vyjádřil se právem, že písně ty jsou „nejvýtečnější celé sbírky", počemž vhodně pokračuje: „Jsou to básně náležející mezi nejvýbornější toho druhu, o nichžto psáti velmi těžko jest, neboť jsou tak něžné, jako křídla motylků pelem zlatým posypané, tak jemně citlivkové, jakoby prosebně své lupeny blankytné rozvinujíce na nás hleděly: Noli me tangere! [3]) — Tak plamenného a hlubokého citu, že jakmile se jich duše čtenářova dotkne, nevýslovnou mocí ji do svých čarovných kruhů táhnou! Každá myšlénka je sněhobílá jako vestalka, cit jako gazella plachý, a hned zas hluboký a tajný jako oko modré a blankyt nebeský. Holubice, lilie, hvězda, anděl, labuť, záře jsou obrazy a symboly jemnocitné a hluboké duše, vanoucí v těchto plodech jihovým palem a severní hlubokostí .... Ve čtvrté [4]) básni *(Čarovný sen ověnčil spánky moje)* milostný cit lásky se povyšuje k velebno-

---

[1]) Ost und West, 1839., 164.

[2]) Podrobný rozbor básně té Jos. Uhlíř podal na str. 20.—25. svého článku v „Programě c. k. gymnasia v Jičíně roku 1852.".

[3]) Nedotýkej se mne!

[4]) Nyní báseň ta jest šestou.

sti neobyčejné, takořka svaté. Ve snu stojí básník v chrámě. Tu kněžka dí:

Tak výrok zní bohyně nevinnosti:
„Dar nejkrásnější určila jsem tomu,
kdo nejdražší mi oběť zasvětí.“

Dívka přinese lilii, dítko holubici.

I přiblíží se též poslední z matek
Vršovských synů, nesoucí dvě číše;
jí z úst se proudí hořký řeči tok:
„Zde, bohyně! krev útlých nevinňátek,
kteroužto zbarvil hlavu svojí říše
nejukrutnější kmene jejich sok!“

I jdu též já — otevru srdce svoje —
a v kalich zlatý slza vyplynula,
již ňádra moje nejhloub skrývala.
„Zde,“ dím, „ta perla z posvátného zdroje,
jež andělu se v oku zalesknula,
když jej má ústa — prvně líbala!“

V básni patnácté *(Modré oči, modré oči)* hluboce a jakousi nivou roztouženosti pojata jest sladká mystika, jež se na nás z hloubí modrých očí dívá. A když čtenář poslední báseň přečetl, zajisté v jeho citlivé a jemné duši poslední sloha, její hluboký žal a slova: „Kde Abelard s chotí svou [1]) objímá se — sejdem se zase!“ v dlouhém ohlasu doznívati bude, nebo v těchto slovech ozývá se celé duševní světodějství žalné lásky . . .“ [2])

Věru sotva který jiný básník dovedl o lásce pěti tak vroucně, tak pravdivě, tak dojímavě, jako Jablonský. Jablonského „Písně milosti“, jsouce nejlepším jeho plodem básnickým, neunavují vzdychotem a pláčem, nýbrž šveholí nevyslovitelnou lahodou plné touhy a něhy, které schopny jsou slasti a strasti toliko lásky pravé, nadšené, a všeliký bol mírněn v nich jest sladkou nadějí. „Milostné písně Jablonského“ — vyslovil se o nich případné chvalořečník jeho [3]) — „vždy zdají se mi býti jakoby vonným i sladkým medem, jejž básník čerpal v zahradě života i za jasné slunka záře i v bouře hlomozu ze květin druhů všech — nejen pro jazyka chtivého dobrou

[1]) V nynějším vydání jest „s Helojsou“.
[2]) Vlastimil, 1841., I. 284. a 285.
[3]) Josef Barák: Přednášky, III. 21.

chuť, ale též lékem srdci chorému a osudu měnivým větérkem bolestně mnohdy zmítanému.“

Do němčiny některé „Písně milosti“ jsou přeloženy od Sigfrida Kappera v časopise „Ost und West“, roč. 1842. a 1843.

„Básně smíšené“ rozděleny jsou ve dvě části a jsou mezi nimi: *Pěvec na hřbitově* (Slunce s vroucím políbením), *Tři doby země české* (Byl jednou čas, kde krásné Čecha jméno) [1]), *Krásné podívání* (Čarokrásné jest to podívání), *Pěvec v cizině* (Zpívej, zpívej! tak voláte), *Milenka* (Jak jsi krásná, jak jsi sličná), vzletuplné ódy *Duchu světa* (Tajen jsi ty oku smrtelnému) a *Pražský dóm* (Hle! zde ční — a králí nad Prahou), *Povzbuzení k zpěvu* (Pějme písně liboplynné), *Společenská* (Sladce ten zpěv český plyne), *Vojenská* (Zhůru, bratří! zbrojme paže), *Vojínovo loučení* (Červánek se ukazuje), [2]) *Drátenická* (Já jsem dratař od Trenčína), *Máj* (Sličný máj — v luh i háj — život leje), *Smutná věsť* (Jede vojín od Prahy).

Zvláštní zmínku jest učiniti o básni „Pěvec v cizině“. Jablonský, byv r. 1847. jakožto člen konventu strahovského dosazen za probošta do Zvěřince u Krakova, přestal pěti, jsa zaneprázdněn pracemi, básníku méně svědčícími, a jsa vzdálen od vlasti, kde jediné básník tak něžné povahy prospívati mohl. Toliko zřídka kdy jeho lýra odtud zazněla, a to zvuky žalnými, které hlásají touhu po vlasti jakožto jediném zřídle tvořivosti pěvcovy, a toho právě dotýká se báseň „Pěvec v cizině“.

Podobně vznikla báseň Jablonského „Pěvec na hřbitově“, prvně otištěná v „Básních“ r. 1846., ku které podnět dán velesmutnou událostí z jeho života. Když totiž Jablonský vstoupil do kláštera, dav tím na vždy výhost sňatku s Angelinou, spěchal k milené mateři své, aby na prsou jejích nabyl posily v osudné této době života svého. Avšak nastojte! Nežli dostihl prahu otcovského, zatím smrť uchvátila mu matku, a jemu nezbývala než úleva v slzách, prolévaných na blízku drahých ostatků jejích. A to jest okamžení, jež uchopiv básník na počátku básně své vystavuje. Vidímeť jej pohrouzena ve hlubokém bolu na hrobě milé rodičky. Bez milenky,

---

[1]) Báseň „Tři doby země české“ zároveň s „Moudrostí otcovskou“ vydána r. 1881. též o sobě, jak již i výše připomenuto.

[2]) Prvotně báseň ta počínala se veršem „Zhůru, zhůru, má matičko!“ který jest nyní na místě třetím.

bez mateře, těchto jediných ideálů, kterýmiž obíraly se až posud jeho zpěvy, co počíti s harfou? koho opěvati? — Bolestným pocitem osiřalosti té jsa překonán,

. . . . . . mrští strojem
na hřbitova stánky [1]) chladné,
sám pak s trapným nepokojem
na hrob drahé matky padne.
Struny harfy v nočním kraji,
labutí svou píseň hrají,
a jich ladič, umdlen jsa,
klesá zvolna v lokty sna. —

A hle, ve snách zjevila se mu matka, aby sňala zármutek tížící jeho prsa; i loučila se s ním, takto mu přimlouvajíc:

„Přejiž děcku matky tváři,
jinochu přej lásky [2]) slasti;
tobě jiná hvězda září;
muži sluší — láska k Vlasti! —
S Bohem, květe lásky moji!
Vlasť teď budiž matkou tvojí!
Ona buď též nyní tvou
nad vše dražší milenkou!“

Po té matka zmizela, a pěvec probudí se ze sna zázračného. Ještě cítí vroucí polibek matčin, a líbezný zpěv doznívá v ucho jeho. I chopí se zase harfy zavržené a nové nesa zápaly v srdci a nové zvuky v ústech, vrací se, jsa oživen a posilněn, opětně ve kruhy života. Poznaltě v této chvíli novou milenku, novou matku; poznaltě nové a důstojné ideály, které by oslavoval strunami družné harfy své. Poznaltě v této chvíli svou krásnou, drahou Vlasť, a Vlasti chce, jak muži sluší, budoucně obětovati zvuky zpěvů svých; chce směřovati všemi snahami a činy svými k prospěchu a blahu jejímu.

Nejpopulárnější z Jablonského „Básní smíšených“ jest vlastenecká báseň „Tři doby země české“. Prvně vyšla v „České včele“ r. 1846., záhy pak nebylo téměř ani místečka v české vlasti, kde by nebyla přednášena, a jest oblíbena velmi velice dosud, ukrývajíc v sobě kouzelný zápal nadšenosti národní. Prvá, pátá a desátá sloha její zní:

---

[1]) Ve vydání z r. 1864. „cely“.
[2]) Ve vydání z r. 1864. „růže“.

Byl jednou čas, kde krásné Čecha jméno
tak slavně znělo v uších národů,
že od celé Evropy bylo ctěno
co jméno reků, chrabrých vojvodů.

Však ten čas minul. Nepříznivá doba
nastala, och, českému národu;
sil jeho mravních zmocnila se mdloba,
on klesl sám v duchovní porobu.

Však ejhle! „Zhůru!“ volá anděl Páně.
„Povstaňte z hrobů!“ trouba jeho zní.
„Vyjasněte se, chrámu vlasti báně —
spěj, národe, k slavnosti zkříšení!“

To jsou ty tři doby země české: doba slávy, doba poroby a doba vzkříšení! A v posledních třech slohách (13.—15.) básník vyzývá a napomíná rodáky své těmito mocnými a smělými slovy, která za dob předbřeznových nemohla neminouti se účinkem ohromným a která dosud rozněcují nadšeně vlasť milovati:

Nuž, vstaňte všichni, kteří posud spíte;
dennice vzešla — jitřena se rdí!
Slavíci pějí — aj! proč ještě dlíte?
Hana tomu, kdo bude poslední!

Ó, žíte, bratří, národu zas svému!
Nebuďte mrtví jeho údové!
Přihlaste se zas k matce své a k němu
co věrní bratří, věrní synové!

Ctěte svůj jazyk, zvyky své a práva,
dokažte skutkem, že jste Čechové —
a vlasti české opět vzejde sláva,
kterou se stkvěli — naši předkové.

Posléze ve příčině „Básní smíšených“ buď připomenuto, že jsou mezi nimi také znělky, o které že Jablonský se pokusil, jest ovšem vzhledem k tehdejší znělkové době snadno vysvětlitelno, a pokusil se o ně se zdarem nemalým, čehož dokladem jest zejména znělka jeho „Krásné podívání“. S podobným zdarem pokusil se o písně v duchu národním, o čemž svědčí zvláště píseň „Vojínovo loučení“, náležející k nejlepším toho druhu básním. Obě tyto básně dokazují zřejmě, kterak i Jablonský s úspěchem podlehl oněm dvěma tak mocným vzorům básnickým, totiž Kollárovi a písním prostonárodním.

„Básně příhodné“ jsou také rozděleny ve dvě části a jsou mezi nimi: *Panu Františkovi Palackému v Peruci 1845. v ročnici sňatku jeho* a *Panu Jos. Frant. Smetanovi na zprávu o navrácení mu zraku od jeho ctitelů a přátel v Krakově 1857.*

Tolik o „Básních Boleslava Jablonského“ jednotlivě. Nyní ještě celkový úsudek o Jablonského básnické činnosti veškeré.

Znamenati jest v básních Jablonského tři hlavní směry, směr milostný, vlastenecký a mravoučný. Nejzdařilejšími jsou básně směru milostného a vlasteneckého; básně směru mravoučného postrádají leckdy svěžejšího vzletu, ačkoli zas ušlechtilým rázem svého obsahu vynikají nad ostatní tak, že Jablonský v oboru tom dosud zůstává zástupcem nejčelnějším.

Básně směru milostného jsou ovšem, jak řečeno již na svém místě (na str. 815.), nejlepším Jablonského plodem básnickým, ale básně směru vlasteneckého nezůstávají daleko za nimi, ba kdyby básník byl utvořil z nich samostatný cyklus, jako činí jej „Písně milosti“, bylo by asi nesnadno říci, který z cyklů těch jest cennějším. Ostatně Jablonský sloučil i v „Písních milosti“ směr vlastenecký se směrem milostným v jedno, jako jmenovitě na př. v básni „Vlasti a Tobě“, připomenuté na str. 814.,[1]) a dal vůbec na jevo skoro všemi básněmi svými, jak ohnivým vlastencem byl i jak plamennými a uchvacujícími slovy uměl učiti lásce k vlasti. A tak i když duše jeho plála milostným žárem, ulevujíc si písněmi, přece zároveň náležela také vlasti a vykouzlila zpěvy vlastenecké téhož citu hlubokého a horoucného. A vlastencem takovým ukázal se býti také v „Moudrosti otcovské“.

O vnější podobě všech básní Jablonského bylo by opakovati, co pověděno výše (na str. 811. a 812.) v té příčině o „Moudrosti otcovské“. Ani když nadšeným vzletem pěje, nezabíhá nikdy v nejasnosť a nesrozumitelnosť. Ovšem snaha Jablonského, býti co nejjasnějším a nejsrozumitelnějším, bývala až přílišnou — i dítě mělo básním jeho rozuměti (viz na str. 814.), ačkoli dětem určeny nebyly — a jest i na ujmu jeho básním, ubírajíc jim někdy vzletu, ale přes to přese všechno křivdil by Jablonskému dojista velice, kdo by proto, že tu a tam v básních jeho (zvláště v „Moudrosti

---

[1]) O refrainu v básni té — „Vlasti mé a Tobě“ — zmínku viz v Jeřábkově „Staré době romantického básnictví“ na str. 35.

otcovské") není svěžejšího vzletu, snižoval jej na básníka jen asi prostředního. Právem pak usouzeno jest o něm, že „patříval k nejoblíbenějším pěvcům národním" [1]), ano netoliko „patříval", ale dosud patří, čehož důkazem jsou nová a nová, dosti rychle za sebou jdoucí vydání jeho „Básní", o kterýchžto zcela zasloužile stále jest míněno, že „náležejí k nejvýtečnějším plodům v naší literatuře" [2]), znajíce se dotýkati s velikým prospěchem zejména srdcí mladistvých. A nerozehřívají srdcí těch svým vestálským plamenem snad pouze jeho „Písně milosti", nýbrž veškeren ten bohatý poklad myšlének a citů Jablonského básní všech jest jakoby ozvěnou vniterného světa věku mladického. [3])

O jiných nepatrnějších básnících z českého duchovenstva za doby vlastenecké zmínka stane se níže.

Z lyriků světských, odkojených písněmi prostonárodními, za té doby vynikli nad jiné kromě Václava Hanky, o němžto výše bylo promluveno, Josef Krasoslav Chmelenský, Václav Jaromír Picek, Josef Jaroslav Langer a František Jaromír Rubeš.

Josef Krasoslav Chmelenský narodil se 7. srpna r. 1800. [4]) v Bavorově v Práchensku; oddav se studiu právnickému a stav se doktorem práv, vstoupil do služby státní a zemřel v Praze 2. ledna r. 1839. jakožto místosudí při dvorském soudu lenním. Vydával po dvě léta (1835.—1836.) *Věnec ze zpěvů vlastenských uvitý a obětovaný dívkám vlastenským*, který jest uvit z vlasteneckých písní všech tehdejších básníků českých, [5]) a po tři léta (1836.—1838.) almanach *Kytku*, sbírku zdařilých, k uvedení do hudby vhodných písní svých i jiných rozličných českých básníků své doby. Avšak přiměřených příspěvkův odjinud málo mu posláno,

---

[1]) Truhlář: Výbor z literatury české, 189.

[2]) Ferd. Čenský v „Rozhledech literárních", roč. 1886., na str. 118.

[3]) Seznam rozprav o Jablonském jest podán v Mattuškově spise na str. 146. a 147., ale buď opraven tak, že rozprava Kořínkova o Jablonského „Moudrosti otcovské" není otištěna v „Literárních listech", roč. 1881., nýbrž ve „Vesně", roč. 1886., čís. 5.—8. a že tamž od téhož v čísle 11.—14. jest i rozprava „B. Jablonský jako básník epický".

[4]) V Bayerově „Literatuře" (128.) jest udán chybně rok 1790. a ve „Věstníku bibliografickém", roč. 1871., na str. 135. rok 1801.

[5]) Další tři ročníky (1837.—1839.) redigoval Frant. Škroup, a nikoli Chmelenský, jak udáno na str. 407. Kotíkova překladu Pypinovy a Spasovičovy „Historie".

takže na př. mezi padesáti písněmi prvého svazku „Kytky", který vyšel koncem r. 1835., jest třicet pět písní od Chmelenského a pouze patnáct od jiných šesti básníkův. [1])

Básně „vlasteneckého" pěvce Chmelenského vyznačují se méně vzletem a hloubkou myšlének nežli lehkou a nenucenou podobou vnější, milou lahodou, něžnou prostotou a spanilou ušlechtilostí. Pěstovaltě vůbec se zvláštním zdarem píseň českou, dbaje více zpěvnosti a libozvuku nežli hlubokého citu a vzletu básnického, i udržely se básně, které mají nápěv, v lidu posud, kdežto jiné jsou zapomenuty.

Jsou pak básně Chmelenského skoro všechny pouze lyrické, a jest jich množství veliké. Poprvé vystoupil r. 1823., vydav o sobě v Králové Hradci nákladem Jana Hostivíta Pospíšila *Básně*, k nimžto sám mimo jiné v předmluvě připomenul tato slova: „Vím, že tyto mé prvotiny nic vznešeného do sebe nemají, aniž to mého bájení byl účel; ale že jsem s citem a ze srdce pěl — to mi snad žádný neodepře . . ."

Dr. Jos. K. Chmelenského Vybrané spisy počaly vycházeti v „Národní bibliotéce", a vydán r. 1870. svazek prvý, z něhož uvedeny buďtež, a to ze sbírky, vydané r. 1823., z které jest otištěn tu výbor „dle vlastnoručních oprav spisovatelových": ballada *Fatima* (Rcete! Co to má tam býti?); z „Novoročenky" na rok 1824.:

---

[1]) Úvaha o prvém svazku „Kytky" jest v „Květech", roč. 1835., na str. 477.—479. — Frant. Lad. Čelakovský podal o ní zprávu v „České včele", roč. 1835., na str. 366., kde mezi jiným praví: „S potěšením mnohým dáváme návěští čtenářům našim o této počtem stránek sice skrovné, ale obsahem svým předůležité knížce . . . Za našeho století mnohé třídy básnictví hned s větším hned s menším prospěchem byly jsou u nás vzdělávány; písně však, tyto nejpěknější květy Múzy, které by hudbou oživení a rozšíření po národu zasluhovaly, posud u velmi skrovném počtu se vyskytovaly . . . Počav pak . . . Chmelenský „Věnec" . . . vydávati . . . nalezl velikou ochotnosť se strany hudebních skladatelů jak v Praze tak na venku žijících, ale tudíž i veliký nedostatek písní, jež by jim na požádání byl doručiti mohl. I umínil sobě . . . jako ku podpoře „Věnce" vydávati co rok malou sbírku písní a jiných básní k hudebnímu skládání se hodících, by skladatelé věděli, po čem sáhnouti mají a z čeho dle své libosti a chuti předměty si vybírati. Tento jest vlastně původ a účel „Kytky" . . . Spanilomyslný a lepým citem obdařený vydavatel „Kytky" vyvinul takovou sílu v písni a takovou si osobil lehkosť (hlavní vlastnosť dobré písně), že v třídě této vším právem zasluhuje státi v čele všech našich básníků."

Na ni (osm znělek); z almanachu „Dennice“ na rok 1825.: *Víra* (sedm znělek); z „České včely“ na rok 1834.: *Znělky* (čtyři); z almanachu „Kytka“ na rok 1836.: *Na nevinnosť* (Nevinnosti, nejkrásnější — každé panny ozdobo!), *Růže tetínská* (Nad Berounkou pod Tetínem), *Lumírův zpěv labutí* (Trůn kníže zanechává), *Píseň cestujícího* (Již pěkně slunečko vychází), *Píseň při víně* (Podejte mi víno), *Otčina* (Kde v kráse nejstkvělejší — vychází slunce z hor?), *Děvy slovanské* (Děvy ruské, děvy panské!), *Umírající hrdina* (V poli širém země dálné), *Píseň vesničanů* (Kdo radosť pravou chce znáti), *Žel milenčin* (Ach, kolik tisíc kvítečků); z almanachu „Kytka“ na rok 1837.: *Při víně* (Děva, zpěv a víno); z almanachu „Kytka“ na rok 1838.: *Chodníček lásky* (Pěkně na chodníček — zářil mi měsíček), *Píseň hanácká* (Aj, což na světě mi schází). Z jiných básní, ve svazku tom otištěných, budiž připomenuta ještě píseň *Planá růže* (Kdo tě, planá růže, ve dne pěstuje?) a báseň epická *Spytihněvův soud* (Vzhůru každý, kdo vojín jsi věrný), otištěná prvně v „Musejníku“ r. 1837. Jsou od něho také písně: *Přemysl* (Doorávám, dokonávám), *Na vlasť* (Ó, vlasti má, drahá ty vlasti česká!), *Píseň Moravana* (Přicházím přímo z Moravy) a j., s kterými setkáváme se skoro v každé sbírce písní.

Zvláštní zmínku jest učiniti o Chmelenského „Růži tetínské“. O původě krásné písně té starý pamětník z Berouna vypráví tuto zajímavou anekdotu: Na děkanství v Berouně sešla se jednou na sklonku let třicátých vzácná společnosť vlastenecká. Byli tu mnozí spisovatelé, okolní kněží a jiní vážení mužové. Mezi nimi byl i P. Vorel a Chmelenský. Mluveno pak mezi jiným o krásném údolí berounském, a Chmelenský prohlásil, že památkou na pěknou tu krajinu napíše báseň. „A já k ní napíši nápěv,“ doložil Vorel. — „Slovo s to,“ pravil Chmelenský, „a abyste mohl tím spíše slovu dostáti, napíši vám nápěv dříve, nežli dokouříte svoje cigaro.“ A tak i se stalo. Chmelenský psal tekst, doručil prvé dvě slohy Vorlovi, který sedl k pianu a počal tužkou noty psáti. A když Chmelenský dopisoval poslední slohu, Vorel byl s nápěvem hotov, zahrál píseň na piano, a celá společnosť byla lahodou slova i dojemností nápěvu uchvácena, jako podnes „Růže tetínská“ uchvacuje ryzou mysl českou. [1])

[1]) Alfred Waldau přeložil „Růži tetínskou“ do němčiny, kterýžto překlad otištěn v „Slavische Blätter“, roč. 1868., na str. 82. a začíná se:

O básni „Otčina“ buď připomenuto, že Chmelenský vynasnažil se s úspěchem spojiti v ní přízvuk s časoměrou, čímž verše její staly se neobyčejně dokonalými, lahodnými a líbeznými.

Chmelenský skládal i triolety a podobné jim rondely, zvláštní to refrainové tvary lyriky francouzské, ale byl v hříčkách těchto nehrubě šťasten. Jak byl starostliv o českou operu, bude pověděno v oboru dramatickém.[1])

Václav Jaromír Picek (pseud. Podsvijanský) narodil se 13. listopadu r. 1812. v Újezdě u Svijan blíže Turnova; dokončiv studie právnické v Praze, byl úředníkem na několika místech a konečně okresním sudím v Nových Benátkách, kde zemřel 26. listopadu r. 1869.[2])

Picek byl básníkem naskrze lyrickým směru vlasteneckého. Vydal *Básně* (r. 1843., 1856. a 1859.), *Písně* (r. 1847., 1852., 1856. a 1859.) a *Písně školní* (r. 1854.). Nejzdařilejší jsou jeho písně, které, byvše většinou od rozličných skladatelů v hudbu uvedeny, znárodněly, a bylo hned v úsudku o jeho „Básních“ z r. 1843. řečeno, že Picek jest nejlepší český básník písní.[3]) Co do obsahu jsou sice prostinky, ale co do vnější podoby velice lahodny a zpěvny, a zejména vynikají z nich písně vlastenecké. Připomenuty z nich buďte: *Má otčina* (Tam, kde věnčí modré hory), *Oplata*

Dort bei Tetin am Beraunflusse
ein Röslein blüht' im rothen Schein:
ein Krieger stand am grünen Anger
mit einer Jungfrau lieb und fein.

[1]) Jos. Kaj. Tyl napsal o něm článek do „Květů“, roč. 1845., který jest otištěn ve svazku XIII. Tylových spisů v „Národní bibliotéce“ na str. 3.—6. Viz i článek o něm v „Akademických listech“, roč. 1880., na str. 118.—121. a 132.—133. Že Chmelenský nebásnil s pseudonymem „Žofie Jandová“, o tom viz ve spise pisatele těchto řádků „Několik rozprav o Frant. Lad. Čelakovském“ na str. 123.—133.

[2]) Mylně bývá udáváno, že zemřel na Zbraslavi, kdež úřadoval dříve, nežli dostal se do Nových Benátek. Mylný udaj ten jest i v Truhlářově „Výboru z literatury české“ na str. 188.; správně místo jeho úmrtí jest udáno na př. v „Květech“, roč. 1869., na str. 383., v Malého „Stručném všeob. slovníku věcném“ na str. 361. dílu V. a v třetím vydání Tieftrunkovy „Historie literatury české“ na str. 215.

[3]) Viz na str. 138. Jordanových „Jahrbücher für slavische Literatur“, roč. 1843. Jiná úvaha o sbírce té jest v příloze ku „Květům“, roč. 1842., na str. 86.

(Pod bezem za jezem), *Slovan* (Já jsem Slovan s duší, s tělem), *Čechoslovan* (Tážete se, proč jsem Slovan), *Staročeská* (Bývali Čechové), *Pěvcovo loučení* (Z českých hor zaznívá zpěv), *Pěvcovo putování* (Dejte mi perutě, varyto do ruky), *Vltava* (Vltavo, Vltavo, řeko Čechů, řeko síly!) *Na Prahu* (Praho, Praho, máti měst), *Svorný duch* („Svorný duch!“ buď vaše heslo), *Komu zazpíváme?* (Komu, bratří, zazpíváme), *Pošta* (Jede pošta dolinou), *Ples Čechův* (Ještě se ty naše hory), *Před svítáním* (Kdy se nám as vyjasníte), *Slovo k vlasti* (Ó, vlasti má, ty krásná země), *Loučení se s vlastí* (Buď s Bohem, krásná vlasti má), *Půda vlastenská* (Kdyby mi tak osud kázal), *Mladý cikán* (Řekněte, kde má je vlasť).

Na doklad toho, kterak Picek byl zručným básníkem, budiž otištěna zde tato jeho báseň:

Večerní klekání.

Doliny,
dědiny,
tichnou, blednou, hasnou;
jenom září jasnou
stkvějí hor se báně
jak oltáře Páně;
vánek líbá květiny,
lučiny
planiny.

V údolí
hlaholí
zvonka hlas co z ráje,
ozvěnou jsou háje;
než se spánek sklání,
tvorstvu se vyzvání,
„s čistou duší dítěte
klekněte,
klekněte!“

Mocný Pán
má svůj stán
nad hvězdami výše;
anděl strážce tiše
sstupuje s červánků
střežit lidstva stánků,
noc až mine den je dán
dobrýť Pán
dík mu slán.

Báseň tato jest vzorným příkladem figury básnické, kterou zoveme onomatopoeia. Snažíť se v ní básník ideu a zvláště jednotlivé myšlénky básně souhláskami i samohláskami tak označiti, že mezi oběma jakási shoda jest. I jest pozoruhodno hlavně také rhytmické napodobení, v tom záležející, že vhodným střídáním dlouhých a krátkých slabik obsah celé básně i jednotlivých myšlének jest názorně vytčen.

Picek liboval si také v hříčkách. R. 1838. na př. otiskl v „České včele" (str. 49.) báseň *Mílo a Běla*, v které nikde nesetkávají se dvě souhlásky vedle sebe a v které kromě toho není písmena „r"; začáteční dvě slohy (celkem jest sedm sloh) znějí:

Milená ty děvo moje,
je ti samé doma být,
nebo jedu já do boje,
budu ale tobě žít.

Vece tak, a již opásá
Mílo boky ocelem,
pádí dolem a zajásá
na koníku veselém. [1])

R. 1861. Picek počal vydávati v sešitech své *Písně české* s nápěvy a průvodem pianoforte od rozličných skladatelů hudebních; k písním připojen tu jest i překlad německý. Byl činným i v oboru dramatickém. [2])

Zbývá z lyriků světských, výše uvedených, promluviti ještě o Josefu Jaroslavu Langerovi a Františku Jaromíru Rubešovi. Že však tito kromě pouhého básnictví lyrického pěstovali hlavně básnictví tendenční, a to humoriskosatirické, poohlédněme se dříve po jejich v tom oboru předchůdcích i vrstevnících, o nichžto bylo již porozprávěno. A abychom celkový obrázek měli o zástupcích

---

[1]) Báseň ta jakožto „příklad libozvučnosti československého jazyka" jest otištěna také r. 1847. v Kampelíkově „Kráse a výbornosti československého jazyka" na str. 9.

[2]) V Tieftrunkově „Literatuře" (2. vyd., str. 112.) mylně řečeno, že od Picka jest i tekst písně „Nad Berounkou pod Tetínem". Kromě toho někteří, jako na př. Jan Soukup, domnívají se, že Picek přeložil i hymnu rakouskou „Zachovej nám, Hospodine", a jiní míní, že přeložil ji Vinařický, ale kanovník Dr. Matěj Procházka oznámil s plným vědomím Frant. Vymazalovi, že přeložil ji sídelní kanovník v Králové Hradci Josef Antonín Šrůtek a že konkurroval i František Sušil.

lyrického básnictví humoristickosatirického za doby vlastenecké, dodáme si k nim potom i ještě jiné tehdejší básníky oboru toho.

Snad u žádného jiného národu nejeví se tak rázný a zdravý humor jako u lidu českého. Avšak lid český humor svůj od pradávna projevoval hlavně ve svých plodech prostonárodních, a plodů těch bohužel umělí básníci dlouho sobě nevšímali, čímž i stalo se, že humoristické a satirické básnictví novočeské počalo se pěstovati teprve po roce 1820. A spisy toho druhu líbily se přirozeně lidu nadmíru. Ležíť zdravý, prostý humor zdravému, prostému rozumu lidu nejblíže; protože navnazuje a osvěžuje mysl jeho nejvíce. Proto křisitelé novočeského písemnictví poznavše, že tímto spůsobem nejlépe zalíbí se lidu našemu spisy české, jali se psáti práce humoristické a satirické měrou dosti hojnou, a to jak prostomluvou tak i veršem.

R. 1823. Matěj Josef Sychra vydal sbírku epigramů s názvem „Maličkosti v řeči vázané“, které jsou prvé o sobě vyšlé české epigramy, po něm pak Jan Kollár v epigramech a hlavně Frant. Lad. Čelakovský, jakož bylo na svých místech ve spise přítomném pověděno, dokázal ve svých epigramech i jiných básních řízný vtip a zdravý humor český. Po Čelakovském vyznamenali se v oboru tomto před rokem 1848. jiní odkojenci písně prostonárodní v jejím směru humoristickosatirickém. Uvedeni byli z nich výše zejména Karel Alojs Vinařický a František Matouš Klácel, kteříž obohatili nás podobnými pracemi v oboru epickém, a také Jan z Hvězdy osvědčil se na poli humoristickém, a to jmenovitě rozmarnou svou básní „Sedlák na billiáru“, která za své doby velice se líbila, takže mnozí soudili, že by měl raději obor tento vzdělávati nežli psáti novelly. [1]) V oboru pak lyrickém vynikli ve příčině té hlavně básníci Josef Jaroslav Langer a František Jaromír Rubeš, o nichžto nyní si promluvíme.

Josef Jaroslav Langer narodil se 12. [2]) listopadu r. 1806. v Bohdanči u Pardubic; vystudovav filosofii v Praze, věnoval se výhradně spisovatelství. Redigoval s Josefem Frantou Šumavským a Janem Slavomírem Tomíčkem v letech 1830.—1831. „všeobecný

---

[1]) Viz na str. 11. Pospíšilova „Z dob vlasteneckých“.

[2]) V Bayerově „Literatuře“ na str. 141. bezpochyby tiskovým omylem udáno 10. listopadu.

zábavník“ *Čechoslav*, vycházející v Králové Hradci. Jsa však stíhán pro nedosť opatrný výraz v jedné ze svých básní, odešel z Prahy, odebrav se do svého rodiště, kde zemřel 28. dubna r. 1846.

U veřejnosť Langer vystoupil poprvé r. 1829., kdy v „Musejníku“ byly vytištěny některé jeho *Bajky* a *Kopřivy*. Hned po té vystoupil i se spisem samostatným, vydav tiskem r. 1830. své *Selanky*, r. 1831. pak vyšel od něho v „Musejníku“ *Bohdanecký rukopis*, který potom i ve zvláštním vydání téhož roku vydán, a r. 1832. v „Musejníku“ *Den v Kocourkově*.

Co týče se prvého Langerova spisu samostatného, vydaného r. 1830. tiskem s názvem „Selanky“, jest zjev jeho dokladem, že živel idyllický, zavládnuvší v novočeském písemnictví před rokem 1820., jak vyloženo na str. 83.—90., potrval ještě drahně let po roce 1820. Ostatně Langer v té příčině nebyl ani ojedinělým; vydaltě na př. také Frant. Lad. Čelakovský v letech 1825.—1829. selanky, o nichžto zmínili jsme se na str. 667. a 688.

A jak oblíbeny byly i za let třicátých spisy živlu idyllického, toho příkladů přesvědčujících bylo by lze podati nemálo[1]), i byly uvítány také „Selanky“ Langerovy velice vlídně. Takž Josef Vlastimil Kamarýt, obdržev je, psal 16. února r. 1830. Čelakovskému: „... potěšme se slovíčkem o výtečném Langerovi. Kdo pak jest ten Langer a kde? To musí býti duše k milování, člověk, ku kterému lne srdce při čtení jeho Selanek. Není snad milenec Žofie Jandové? — — Hle, kdyby ty tvé Selanky byl připojil k těm, když je zvlášť vydati nechtěl — kdoby řekl, že nejsou od jedné a té samé ruky?[2]) Toho můžeme směle k výboru našich básníků počítati. Ještě ten samý den, kdy mi byl dodán, jsem jej s velikou rozkoší přečetl. Mezi rozmarnými nad míru se mi líbí „Kozonohy Lesoň“, a ta starožitná národní pověsť, ta mou duší všemožně zatřásla, jináče vyjádřiti se nemohu. Jestli ta báseň původní, básník její mistr, a ten kus by zasluhoval do všech jazyků býti přeložen. A Selanky? Dobrou noc, Gessnere! hle, jak u nás také svítati po-

---

[1]) Viz na př. v „Obzoru“, roč. 1885., na str. 207. příklad, jak účinkovala na čtenáře r. 1833. Gessnerova „Smrť Abelova“ v překladě Jana Nejedlého.

[2]) O Žofii Jandové promluveno na str. 686.—693., mnohem však důkladněji i správněji ve spise „Několik rozprav o Frant. Lad. Čelakovském“, vyšlém r. 1886. nákladem Urbánkova knihkupectví v Praze, na str. 123.—133.

čínâ, právě když vy se na odpočinutí odebíráte. — Arci jeho idyllický svět od Langerovy rozdílen, — ale koho z našinců tento více a hlouběji by nedojímal, ten srdce nemá ani vlastenecké, ani pro ty nejjemnější city otevřené, ani pro ty sladkosti, které naším jazykem se říci mohou — schopné. Jestliže jistá královna Gessnerovy idylly vždy na svém stolku mívala, toť slavná kněžna, které Langerovy obětovány, zajisté je sobě zamiluje, kýž by se to říci mohlo o některé kněžně české! Díka Bohu za ten dar roku 1830. — díka jemu, že přec každým rokem něčím nás oblaží. Těším se na posouzení v Musejníku. — Za Gessnerem přišli Schillerové — Göthové — — nadějme se — anť vše dle Němců u nás měříváno — — —.“ [1])

A podobně „Selanky“ Langerovy uvítali také jiní, a jasavě projevována radosť, že také české písemnictví má svého Gessnera. [2]) Čelakovský napsal o nich zevrubnou úvahu do „Musejníka“, roč. 1830. (na str. 39. a násl.), z níž uvedena buďte tu tato slova: „Uvážíli se, s jakými v tomto druhu básnictví spisovatel nemalými obtížemi zápasiti musí, chceli dosti málo z kalu všednosti vybřísti: zajisté nedá se zapříti, že sbírka tato původních selanek o zvláštních schopnostech dotčeného spisovatele svědectví vydává... Tentoli mladý básník na své již nastoupené cestě neustane — čehož ani bychom nepřáli ani se lze nadíti — anobrž upřímněli o to se zasadí, aby podle vznešenějších vzorů ducha svého sílil a cvičil: dospěje zajisté k nemalé ozdobě vlasti a literatury naší.... Připomenouti sluší, že tentýž náš básník i v satirických pracích po různu vyšlých své síly a řekl bych ještě s větším prospěchem zkoušel...“ Kamarýt pak, když úvahu tu přečetl, psal 7. června r. 1830. Čelakovskému: „Langerovi's v ničem ani za mák neukřivdil, jen žes jej mohl co do Selanek více pochváliti.“

Stal se tedy Langer hned, jakmile vystoupil na veřejnosť, velice oblíbeným, a obliba ta vzešla hlavně z toho, že byl básníkem ryze národním. Co do satir dostalo se mu tak velikého uznání, že Josef Jungmann jeho satiry žákům svým za vzor satir uváděl, a jsou „Bohdanecký rukopis“, „Den v Kocourkově“ a „Kopřivy“, v nichž ukázáno stkvěle, jak výtečným satirikem a jadrným vtipem

---

[1]) Viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 262. a 263.
[2]) Viz v „České včele“, roč. 1877., na str. 238.

i bujným rozmarem překypujícím humoristou byl; „Den v Kocourkově“ psán jest prostomluvou.

Spisy Jaroslava Langera vyšly r. 1861. ve dvou dílech ve sbírce „Spisy výtečných českých básníků novověkých“; k dílu druhému jest připojen dosti zevrubný životopis Langerův od V. F. Mimo to, co již uvedeno bylo, buďte tu připomenuty ještě *Básně*, které jsou vesměs lyrické, *České krakováčky*, které jsou napodobením polských toho druhu básniček,[1]) a *Starožitné básně ruské*, které jsou překlady z ruštiny, pořízenými z pohnutky, jižto Langerovi dal Čelakovského „Ohlas písní ruských“, o čemž již i výše byla zmínka.

Že Langer byl básníkem ryze národním, stalo se účinkem písemnictví lidového, kterýmž obíral se velmi svědomitě a bedlivě [2]), a sebral i mnohé „České prostonárodní obyčeje a písně“

---

[1]) Vzhledem ke vzniku „Krakováčků“, budiž poznamenáno, že Langer rád přispíval k veselému životu o prázdninách a zavedl v Bohdanči tak řečené merendy, ku kterýmžto z veškerého okolí, na př. z Pardubic, z Chrudimi atd., studující a jiní hosté do Bohdanče se scházeli. Tyto merendy měly ráz přátelských schůzek, k nimžto zvané paničky chutně připravená jídla posýlaly, nebo, jak se říkalo, krásné pohlaví postaralo se o mísu a mužské pohlaví o nápoj. Když večer merendy se přiblížil, bylo stříleno na znamení začátku z moždířův, a potom začal se ples. Byl to zárodek pozdějších besed. V těch merendách byla veselost utěšená, a Langer nejraději tančíval „Krakováčky“. I sestavily se taneční párky, Langer zazpíval krakováčka a počato tančiti. Uprostřed tance hudba umlkla, tanečníci stanuli, a zase zpíván krakováček. Langer byl nevyčerpatelný a často improvisoval nesčíslný počet krakováčků, v nichž opěval merendu, přítomné dívky, paničky atd.; někdy také humoru uzdu pustil a vzbudil všeobecný smích a veselost. Zbyloli po merendě ještě něco nápojův a jídel, slavena druhého dne k polednímu pěkná hodinka. Nápoje a jídla vyvezeny a vyneseny před město ke kaplicce blíže pardubické silnice; tam mladý lid obojího pohlaví z merendy se sešel, zpívány národní písně a strávením všech zbytků merendě se takměř odzvonilo. (Dle Langerových „Spisů“, II. dílu, str. 550.)

[2]) Jak bedliv v té příčině byl, o tom svědčí dopis, který poslal 10. března r. 1835. Janu Host. Pospíšilovi: „... Chcete, abych knížku — kteráž mi dávno již povědoma byla — „Navedení pro družby a řeči na svatební služby“ — předělal a opravil. Příteli, zde jen dvě cesty k dosažení cíle vedou: buď knížku tu jen ledajak popraviti, co se řeči a slohu týče, anebo zcela novou psáti. Že nemyslíte o tom prvním, doufám alespoň, neboť věru vím, že tomu nechcete, abych na věc času obětoval a pak Vám ji snad horší podal, než jaká jest nyní. Abych světleji mluvil: knížka tato jest mrzák ubohý v literatuře

a „Svatební obyčeje a písně“, které též otištěny jsou v jeho „Spisech“. A kterak vpravil se v písně prostonárodní, o tom sám Josef Krasoslav Chmelenský pronesl tato vzhledem k Langerovi chvalná slova:[1]) „Ostatně jest zvláštní vada některých z našich mladších básníků ta, že spůsobem písní národních básniti chtějí, nepovážíce, to že ze všech nejtěžší jest práce. Tím se stává, že jejich básně jakousi sedlskou podobu na sebe berou, které přáti nemůžeme. Řádek jednotlivých na zdař bůh opakování, vzývání ptáčků, hájků a hor, zpívání o paloucích a potůčkách nečiní ty písničky dílem rovným národním zpěvům. Jenom Langerovi a Kamenickému se v tomto duchu zpívati někdy poštěstilo.“

Langer proslavil se značně, ale byl by prospěl českému písemnictví dojista mnohem a mnohem více, kdyby osud nešťastný byl mu toho nepřekazil. Když červencová revoluce v Paříži jako osvěžující vítr Evropu převála, také hrstka Čechů pocítila, že není

naší, ačkoli i jako mrzák ceny jakési do sebe míti může, a to tím více, jelikož nic lepšího toho druhu v literatuře naší nemáme. Ale jak se Vám líbí mrzák, když se oblíkne do šatu dle nejnovějšího kroje, pyšně modácky sobě vykračuje, napřed hrb vzadu dva, na jednu nohu nemůže a na druhou pokulhává — a myslí, že k vůli kabátu všemu lidu se zalíbiti musí. Tak by to bylo s knížkou touto, kdybych ji trochu lepším slohem a volenějšími slovy obdařil. Nechte Vy jen knížku tu, jakáž jest, semotam jen některé již vymrskané slovíčko proměnivše. Já aspoň jináče nerozumím; prozatím se jí může dobře použiti, dokud se někomu nepodaří, druhou cestu k dosažení cíle nastoupiti, totiž: zhotoviti zcela nový o tom spis. — Že Vy ve svém listu mně lahodíte a mně tolik v té věci zběhlosti připisujete, nevím co Vás k takovému domýšlení zavedlo. Já ovšem — nezapírám toho — národní smýšlení, jevení citu a vtipu lidu našeho dosti dobře znám; také o jeho příslovích, písních, báchorkách a humoru národním, o jeho pověrách i věrách dosti rozšířené mám známosti; ale posud toho jsem nedocílil, abych toho všeho v mysli své jediný obraz utvořil a všecko v jednu myšlénku slil. Příčina toho jest, že jsem posud málo ještě k vůli tomu cestoval — a kde bych vzal peněz? — a pak zapotřebí mi jest pilnější ještě studování našich dějin a obyčejův okolních národův, jelikož povždy náš národ na své sousedy i naopak onino na nás opět účinkovali; mnoho cizího se nám sem vtrousilo, mnoho domácího zase roztrousilo a v cizině kořen svůj rozpustilo, vzrostlo a zdomácnělo. Mnoho bych o tom psáti musil, kdybych Vám vše na úkazech vyhynulých i posud živých vyhledati a důkazy i příklady všemi opodstatniti měl. Slovem, já k takovému podniknutí posud nedospěl a — nezměníli se osud můj — sotva již kdy dospěju.“ (Viz v Pospíšilově „Z dob vlasteneckých“ na str. 16.—18.)

[1]) Musejník, 1835, 102. a 103.

na světě ještě vše ztraceno pro národ český, a jala se kojiti nadějemi v lepší budoucnosť. Naděje ty ovšem vzhledem k tehdejší netečnosti většiny národu spoléhaly na velmi slabých základech, ale obětavosť a zápal věřících jednotlivců neumdléval ve snahách svých a připravoval základy pevnější a pevnější.

A tu již r. 1831. Langer osmělil se provolati ve své básni „České lesy“ takto:

V jarmu naše dědina —
přece si nezoufá,
k Bohu prosby posýlá
úpí jen a doufá;
ve tajemném žalování
volá z nebe smilování,
ach, a vždy jen doufá;
doufá a ve bídě své
přece si nezoufá.

Nebylo maličkostí r. 1831. veřejně projeviti, že jest „v jarmu naše dědina“! Báseň ta byla otištěna v pátém svazku „Čechoslava“, a ačkoli vytištění to stalo se, jak ani jinak tehda býti nemohlo, s povolením censury, přece potom veliké mrzutosti Langerovi spůsobila. Že censor Zimmermann tak hrozných slov, jakými byla na tehdejší dobu slova „v jarmu naše dědina“, nevymazal, toho příčinou jedinou bylo pouze to, že nevěděl, že ruské „jarmo“ znamená české „jho“. A pro tuto nevědomosť censorovu Langer byl potrestán vypovězením z Prahy,[1]) k čemuž ještě více přispěla další slova v téže básni:

Hle, vítr od východu
mračno k nám dohání,
a nese nám, nese již
z nebe smilování;
nechvějte se, milé stromy,
ve mračnu tom nejsou hromy,
ale požehnání;
v rosných kapkách ze mraků
deštík dolů splyne,
a vše život dostane,
co teď schne a hyne.“

---

[1]) Viz ve „Světozoru“, roč. 1869., na str. 319. (Viz i v Rybičkových „Předních křisitelích“ na str. 138. a 139. jakož i v Turnovského „O životě a působení Josefa Kajetána Tyla“ na str. 37.)

Bylať u vládní strany slova ta vykládána tak, že tím „mračnem“ jest vyrozumíváno tehdejší mocné povstání polské. [1])

Langer tedy vypovězen z Prahy. Tuhý ortel pro básníka neméně nežli pro písemnictví a vůbec pro věc českou! Jednotlivec tenkrát u nás mnoho vážil, neboť na několika jednotlivcích spoléhala veškerá budoucnosť českého národu. A škoda písemnictví vzešla z toho tím větší, že vyrván byl ze středu života literárního geniální satirik a humorista. Pozbyloť tím pole satiry a humoru českého pěstovatele nad jiné spůsobilého, neboť Langer na venku chřadnul, až r. 1836. dochřadl, nejsa činným literárně od doby, co z Prahy bylo mu odejíti, skoro zcela nijak. [2])

O něco šťastnější nežli Langer byl ve stránce životní František Jaromír Rubeš, který narodil se 19. ledna r. 1814. v Čížkově v Táborsku, odkudž psával se také Čížkovský. Gymnasium studoval v Německém Brodě, počemž odebral se na další studie do Prahy, kde konečně vstoupil do bohosloveckého semináře. Ze semináře však po dvou letech vystoupil a byv dva roky vychovatelem, jal se potom studovati práva, která dostudoval, a byl úředníkem na několika místech. Posléze stal se adjunktem okresního soudu ve Skutči, kde zemřel 10. srpna r. 1853. [3])

S prvým plodem literárním Rubeš vystoupil r. 1834. ve „Květech českých“, a to s vážnými znělkami nadepsanými *Pouť života*, nakaziv se znělkovou záplavou tehdejší. R. 1835. zabral se již do svého pravého oboru, v němžto tak věhlasně proslul, začav totiž psáti deklamovánky. Pokračoval pak na dráze té tak šťastně, že plody jeho víc a více byly oblíbeny, až i povznesl se na nejvyšší stupeň obliby humoristy národního, jsa v žertech i v teskném rozjímání pravým tlumočníkem povahy české, takže dosud není nikým v tom oboru předstižen, a málo jest u nás básníků, kteří kdy podobně oblíbeni byli nebo jsou. Žílu humoristickou projevoval záhy. Studuje v Praze, bydlel v Liliové ulici na tak zvaném krejčovském herberku. Dříve nežli byl na to pomyslil, že dary své mezi lid český může rozdávati, maloval ve svém bytě, který tolikéž herberkem nazval, rozličné šprýmy a vtipné myšlénky po stěnách, což jeho

[1]) Viz na str. 529. druhého dílu Langerových spisův.

[2]) Viz i „Zpomínku na Jaroslava Langera“ od Fr. Hajniše v „Lumíru“, roč. 1860., čís. 18., a od A. Rybičky v „Lumíru“, roč. 1861., čís. 8. a 9.

[3]) V Bayerově „Literatuře“ na str. 142. jest udán chybně rok 1852.

známé a navštěvovatele zvláště bylo bavilo. I bavil se tak s počátku malitký toliko hlouček spolužáků šprýmy jeho, později však celá vlasť.

V letech 1841.—46. Rubeš vydával s Františkem Hajnišem a Václavem Filípkem *Palečka*, *milovníka žertu a pravdy*, který tak byl oblíben u obecenstva, že prvý svazeček v krátkém čase třikráte byl přetištěn, a velice rozšířil se v národě našem jakožto bohatý sklad vtipu a žertu prostonárodního. Vyšlo ho celkem 18 svazečků, k pozdějším však Rubeš nemohl přispívati za příčinou svého úředního zaměstnání. [1]) Úřední zaměstnání poskytlo mu sice výživy, i byl v té věci tedy šťastnějším co do stránky životní nežli Langer, ale býti spisovatelem mu také nepopřálo i předčasně v hrob jej skosilo. [2])

Jako „Paleček" byly oblíbeny také *Deklamovánky a písně*, které Rubeš v letech 1837.—1847. vydal o šesti svazcích a kterýchžto svazek prvý již r. 1841. a ostatních pět r. 1854. vyšlo v druhém vydání. Dobyltě si žertovnými a vlasteneckými básněmi těmi záhy přízně všeobecné, takže byly s velikou chutí přednášeny i poslouchány a ozývaly se takořka všude, kdekoli jen hovor český zazníval, stavše se nejpodstatnější částkou všech vlasteneckých zábav, plesů, besed, koncertův a jiných radovánek, které za let třicátých a čtyřicátých v Praze i po venkově v národní módu vešly.

Jaké přízně záhy Rubeš dobyl si svými „Deklamovánkami a písněmi" jakož i proč, o tom svědčí výmluvně posudek o prvých čtyrech svazcích, objevivší se r. 1840.; čtemeť v něm mezi jiným toto: „. . . Rubeš k potěšení čtenářstva našeho v krátkém čase čtyry svazečky „Deklamovánek a písní" na světlo vydav, již již vůbec mezi nejoblíbenější národní básníky československé se počítá... Dvoje vlastnosti nade vše při každém básníku, neobyčejně nadaném, zajímají nás i rozhodnou oblibu jeho u národu a působení jeho na krajany své: cizotou nezkalený pramen obrazotvornosti a opravdivosť citu. U všech skoro národů vzdělanějších nalézalo se geniálních básníků a posud se jich nalézá, kteří buď v čele věku svého stojíce buď jej docela předčíce, právě od svých krajanů nepochopeni zůstávali, malého mezi nimi soucitu nalézali a v dě-

[1]) Pěknou zprávu o „Palečku" viz v „Osvětě", roč. 1886., na str. 245.—247. (Viz i v „Hlídce literární", roč. 1886., na str. 76.)

[2]) Báseň, kterou Hajniš poslal Rubešovi, vybízeje jej v ní, aby byl opětně činným, jest otištěna v „Lumíru", roč. 1852., na str. 384.

dině vlastní ohlasu nepatrného zbudili. Jsouť to duchové vystoupivší z okresu čtenářům obyčejným nepovědomého, jichžto city a myšlénky — buď vypěstované v temnotách obecenstvu neprozračných buď směřující k výšinám všednímu lidu nepřístupným — protože z kořenů života národního nepocházejí, v národu se neujmou. Slova i obrazy jejich jeví se co mámivé přízraky na obzoru života i poésie; mnozí jim se obdivují, málokdo však jim rozumí... Z větší obliby a z četnějších příznivců se těší básníci z oboru národního, a z těchto zvláště onen, kterýž v lůně života společenského vychován, s otevřeným srdcem, s jasnou myslí, s pochopitelným citem a tváří přívětivou k obecenstvu se přibližuje. On jest přirozenějším, zábavnějnějším — protož i vítanějším. Každý nový spis pravého národního básníka jest nové pozdravení jeho, všem pobratřencům, ve vlastech poslané, jesti dar, kterýž na pouti své v říši ideální básník pro obecenstvo uschránil a z jakéhož se lid těší. Podejte dítěti meč, samo se jím raní a konečně jej odhodí; podejte mu obrázky — potěší se jimi. Větší díl obecenstva podobá se dítěti — a národní spisovatelé, zvláště básníci, mohou i mají státi se jeho vychovateli. [1]) Rubeš jesti národním básníkem. Básně jeho vinou se z českého srdce tak nenuceně a lehce, jakoby mluvil slova obyčejná, a přece by zřídka komu se povedlo takové důkladné pravdy podobnou jeho lehkostí pronésti. Povaha jeho básnická jest lahodný rozmar. Kdy žertuje a se posmívá, již i útrpnosť s vadami lidskými na čele mu psána, a obecenstvo satirou svou trestaje, podobá se člověku, vytýkajícímu dětské nespůsoby, jež ho byly právě k smíchu donutily. Jakž by tedy čtenářstvo básníka tohoto bylo nemělo radostně uvítati? Mluvíť on mluvou národu svého, přináší mu zábavu, soucit, útrpnosť a lásku, vzbuzuje neškodný úsměšek a jeví pramen citu, který se nikomu ani co přepjatý ani co vymyšlený zprotiviti nemůže. Rubeš nevychoval obraznosti své na výjevech divoké, vznešené přírody ani na pobouřeném moři lidských náruživostí ani na širém poli světohistorických dějin. Okres jeho jest vlasť a národ, jak jeví se v pospolitém životě. Tamť on jest pánem, a ostrozraku jeho neujde tak snadno směšná vada, kterákoli se tam zjevuje a kterou pak on — sine ira et studio — jako v zrcadle čtenářům před oči staví . . . U čtení deklamovánek páně Rubešových dva předchůdcové jeho na

[1]) Jest uvážiti slova ta také vzhledem k nynějšku.

dráze básnictví mimovolně na mysl nám padají . . .; jsouť to pp. V. Klicpera [1]) a J. Langer. Nemíníme tím říci, že Rubeš pouhým následovníkem těchto dvou, v mnohém poměru geniálních Čechů, jest, nýbrž raději za nastupitele jisté dráhy považujeme, kterouž oni dva u nás proklestili . . . Příbuzenství Rubešovo s J. Langerem záleží na jejich básnické povaze. Oba kořenů svých v půdu národní založivše, jako mezi horami domácími vyrostlí s pravočeskou tváří na obzoru literatury naší se vyskytli, oba s podobnou nadějí a laskavostí od národu uvítáni byli, a za dokonalé Čechy z kmene cizotou neporušeného je pozorovati jest. U vyjevení nadání jejich přece však pozorujeme veliký rozdíl. Langer má více ideálnosti, pročež u něho i vyšší zápal a vzlet, jakož i poetičtější názor přírody a života pospolitého. Rubeš však jest opravdivějším u vystavení obrazů svých ze života, a věc jím vyobrazená sama sebou stává se směšnou, bez vylíčení a namáhání se strany básníkovy. Langer tepe v satirách, Rubeš baví v obrazech. Langer chtěl uvésti v posměch mnohé vady pospolitého života, u Rubeše vady tyto samy sebou co směšné se představují — protož Langer co satirik, Rubeš co humorista se zjevuje. Vidímeť ze spisů jeho, že Rubeš ve světě se ohlídnul, že nikoliv z dálky, nýbrž na blízku pozoroval život — zvláště krajanů svých — že neidealisoval, alebrž nynějších časů společenství okreslil, tudíž i plody jeho dojista obecné pozornosti zasluhují! Však ta sama nenucenosť a opravdivosť, jakovou se deklamovánky jeho vůbec vyznamenávají, i v lyrických výlevech jeho mile a příjemně čtenáře zajímá. Neníť zde ovšem citů vznešených ani zápalu nadoblakového; alebrž něžnosť a mírný elegický vzduch vane z těch skromných květin májových, aniž ve formě a povaze děl jeho národní smýšlení básníkovo upříti lze . . .“ [2])

---

[1]) O Václavovi Klimentovi Klicperovi, o němžto promluvíme si v oboru novellistickém a dramatickém, budiž připomenuto, že vydal r. 1841. *Deklamovánky*, z nichžto žertovné deklamace „Mlynářova opička“, „Báseň bez nápisu“, „Šestadvacet“ a j. došly veliké obliby a zobecněly po Čechách. Jinak Klicpera „k lyrice a epice rýmované nenarodil se“, jak praví o něm Ferd. Schulz v „Osvětě“, roč. 1877., na str. 712., rozepisuje se tam o nepodařené balladě Klicperově *Krkonošská klec*, která tím jest zajímava, že jest nejdelší českou původní balladou.

[2]) Karel Sabina ve „Vlastimilu“, roč. 1840., na str. 99.—101. prvého svazku dílu I. (Jest otištěno také ve „Spisech Frant. Jaromíra Rubeše“, díle IV., 2. vydání, na str. 471.—474.)

Spisy Frant. Jaromíra Rubeše vyšly v letech 1860.—61. a podruhé v letech 1861.—62. ve čtyřech dílech ve sbírce „Spisy výtečných českých básníků novověkých“; k dílu čtvrtému jest připojen stručný životopis Rubešův od V. F. Znova začaly r. 1885. vycházeti v „Národní bibliotéce“.

Díl prvý obsahuje *Deklamovánky*, mezi kterými jest na místě prvém pověstná báseň *Já jsem Čech* (Já jsem Čech a kdo je víc), která svého času takořka divy konala všude, kde národovci k zábavě se sešli, ozývajíc se s nadšením a mocně rozněcujíc i bujně povznášejíc srdce česká. [1]) Kromě té buďtež uvedeny *Básník* (I já jsem se zrodil v Arkadii), *Jindy a nyní* (Naše první rozjímání), *Ženiť nebo neženiť* (Můž' se člověk sebe víc), *Venkovanka* (Jsem jen sprostá venkovanka), *Co jest láska, Opičákův rozsudek* a j.

V díle druhém jsou *Písně a jiného druhu básně*, z nichžto jsou známější tyto: *Veselá píseň zarmouceného* (Ať žije pivo! pivo a zpěv), *Při měsíčku* (Sviť, měsíčku, jasně), *Ukolébavka* (Hajej, hajinkej!) *Na hrobě Jos. Vlast. Kamarýta ve Klokotech v srpnu 1834.*, *Památce mého milého strýce Jana Nejedlého*, *Na hrobě Karla Sudimíra Šnaidra*, *Vrabec a kůň* (Nad ouvozem na roštině). Nejdelší z básní v tomto díle jest parodie na romanci Jana z Hvězdy *Horymírův skok* (Na pahorku stojí hrad) a báchorka *Květinoválka* (Asi před tisíci lety), která prvně byla otištěna v almanachu „Vesně“ na rok 1837. a velice se líbila.

Zevrubnější zmínka budiž tu o oněch třech vážných básních, věnovaných Kamarýtovi, Nejedlému a Šnaidrovi, a to již i z té příčiny, že o všech těchto třech osobách také dříve v tomto spise bylo proluviti. Obsahem svým jsou si velmi příbuzny, opěvajíce osoby mrtvé, české o vlasť zasloužilé básníky.

V básni „Na hrobě Jos. Vlast. Kamarýta“, začínající se: „Tiše, větérkové, tady vějte“ a otištěné prvně v „Květech“, roč. 1834., básník, uchvácen jsa bolnou vzpomínkou, líčí prostými sice, ale srdečnými slovy život zemřelého, který,

nehledaje v světě světské slasti,
v sadě Páně pilně pracoval,
církvi svaté, bližnímu a vlasti
vše, co měl, i sebe věnoval,

[1]) Byla přeložena také do ruštiny od N. Berga a jest otištěna v „Poezii Slavjan“ na str. 373. a 374.

líčí bol nejen lidu jeho duchovní správě svěřeného, ale také bol vlasti celé! Jsa však povznesen slávou jeho a úspěchem, radostněji vypravuje o památce jeho nehynoucí a pěje na konec:

A když tady v soumrak bude jemně
rolník lkáti: „On nás miloval!“
opětujte, české hory, temně,
požalujte: „On nás miloval!“

V básni „Památce mého milého strýce Jana Nejedlého“, začínající se: „Lidské mdloby — kryjí hroby“ [1]) a otištěné prvně v „Květech“, roč. 1835. (str. 293.), básník vzpomíná muže neméně o naši vlast zasloužilého slovy srdečnými. Všude — praví asi — bylo pusto a prázdno, všude bylo temno a noc po české vlasti. I přišlo světlo a osvítilo kraje setmělé. A světlo to rozséval Jan Nejedlý.

Nejedlý se svými ctnými druhy
sňali s českých úst nečeské kruhy;
jimi zkvetla Čechům nová spása.

Báseň končí se:

Slzte pro něj, Češi! — Onť nás zkřísil z mdloby,
on nám rozžal světlo — a to věčně svítí!

Působení Nejedlého a značné zásluhy jeho o naše vzkříšení národní v básni té vylíčeny jsou velmi srdečně a dojemně, ač i poněkud hyperbolicky, což přičísti dlužno velikému duševnímu pohnutí básníkovu a opravdovosti jeho i také tomu, že byl jeho příbuzným.

V básni „Na hrobě Karla Sudimíra Šnaidra“ básník opěvá památku jeho a význam básnický spůsobem i veršem, jakého Šnaidr užil na počátku a konci ballady „Jan za chrta dán“. Mluvě o jeho činnosti básnické, německé i české, i o překladech básní jeho do němčiny a angličiny, připomíná také veškeren jeho život a rmoutí se z neštěstí a pohrom, které jej potkaly. Počáteční a závěrečné verše toliko několika slovy různí se od počátku a konce ballady Šnaidrovy. [2]) Počátek zní:

Pospěšte sem, pacholátka
s děvčaty,
jinoch bude s lýrou v ruce
zpívati.

---

[1]) Začátkem básně té vhodně Ant. Rybička (Přední křisitelé, 145.) ukončil životopis Jana Nejedlého.

[2]) Viz na str. 753. a 758. spisu přítomného.

O starečku bodrém píseň
jeho zní,
který v hrobce této věčný
sen již sní.
Snad že na nás s nebe hledí
jeho duch,
nakloňte mi, drahocenní,
mile sluch.

Končí pak se báseň těmito verši:

V hrobce této odpočívá
pěvec náš,
pomodleme se tu za něj
Otčenáš. [1])

Díl třetí a čtvrtý obsahuje práce novellistické, i nenáleží do oboru epiky a lyriky, nýbrž do novellistiky. [2])

---

[1]) Ant. Rybička, otisknuv báseň tuto v životopisném nástině Karla Sudimíra Šnaidra (Národní bibliotéka, II. 150.—152.), předeslal jí tato slova: „Fr. Rubeš nejednou vypravoval, kterak jako študent s velikým zalíbením čítával a deklamoval humoristické i vážné básně Šnaidrovy, anobrž že jich prostomilým spůsobem a naskrz národním směrem k tomu byl povzbuzen, že se později sám o podobná skládání pokusil. Putuje r. 1837. po východních Čechách navštívil také hrob Šnaidrův a sepsal při té příležitosti na památku „milovaného bodrého starečka“ dojemnou elegii, kterouž pak v „Květech“ dal otisknouti...“

[2]) O Rubešovi viz i v Sojkově „Naši mužové“ na str. 366.—387. a v „Slavínu“ na str. 21.—30. oddílu II. — R. 1863. vyšel též almanach „Po desíti letech. Zpomínky na Františka Jaromíra Rubeše“ s vyobrazením náhrobku básníkova, v němžto kromě různých básní a povídek i jiných prací jest článek „Frant. Jaromír Rubeš“ od K. S., „Řeč při odhalení památní tabulky na domě, v kterém Frant. J. Rubeš bydlel a zemřel“ a „Před čtvrť stoletím“, upomínka na Frant. Jar. Rubeše od Frant. Hajniše. (Budiž uvedeno zde také, což o Rubešovi vypravuje jeho životopisec V. F. na str. 482. dílu IV. jeho „Spisů“: Když začalo se proslýchati, že zvláštní české divadlo bude zřízeno, a potom již i o stavbě divadla v Růžové ulici bylo mluveno, Rubeš měl z toho velikou radosť a hned také činohru „Marii“ psáti začal. Avšak činohra se pěkně četla, ale provozovati ji nebylo lze beze značného přepracování. I chtěl ji dáti alespoň vytisknouti. Zaklepal tu i tam a konečně vida, že marně ji nabízí, velmi jsa rozmrzen, do kamen do ohně ji hodil. To stalo se v tiskárně Jana Spurného, v pokoji, v němžto Šumavského Slovník byl sestavován. Já, právě jsa přítomen, šťastně jsem „Marii“ zachránil a dlouho potom ve svém stolku uzavřenu měl. Asi za rok Rubeš za činohru požádal udávaje, že ji přepracuje nebo povídku z ní udělá. Kam se poděla, není mi známo; možná, že snad přece neušla záhubě, v jakou již jednou byla vržena.)

Z ostatních lyriků humoristickosatirických za let čtyřicátých buďte zde ještě připomenuti: František Hajniš (narodil se r. 1815. ve Vamberce; vystudovav práva a vstoupiv k poštovnímu úřadu, stal se konečně poštovským radou v Praze, kde zemřel r. 1885.), který vydal r. 1841. sbírku epigramů s názvem *Trnky*;[1]) Josef Burgerstein (narodil se r. 1813. v Plzni a zemřel jakožto officiál v ministerstvě veřejného vyučování ve Vídni r. 1873.), který vydal r. 1846. *Deklamovánky a písně*, a Václav Vilém Trnobranský (narodil se r. 1819. v Rosicích u Heřmanova Městce a zemřel jakožto listovní při okresním soudě v Opočně r. 1883.), kteréhožto jméno jakožto dovedného skladatele časových deklamovánek směru žertovného a satirického, otiskovaných v Tylových „Květech" i jiných časopisech, bylo za své doby velice oblíbeno, avšak o sobě *Václava V. Trnobranského Vybrané spisy veršem i prózou* vyšly o 3 svazcích teprve v letech 1883.—86., i upadl v nezasloužené zapomenutí, ačkoli namnoze získal si podobné zásluhy jako Rubeš. Jméno jeho vyskytlo se poprvé r. 1844. v „Květech", kde kromě povídky otiskl roku toho deklamovánku *Ženichovy radosti*, r. 1845. pak deklamovánky *Láska* a *Čím dál, tím hůř!* a r. 1846. deklamovánky *Pes venkovan* a *Nová Arkadie*. Také v almanachu „Horníku" na rok 1845. otiskl několik básnických prací svých. Jiných prací za let čtyřicátých veřejnosti nepodal.

e) O básnících zbylých z doby přípravné.

Probravše si nejčelnější po Kollárovi a Čelakovském zástupce epiky a lyriky za doby vlastenecké, povšimněme si nyní ještě básníků nepatrnějších.

Nejprve poohlédněme se po některých básnících, kteří zbyli do doby vlastenecké z doby přípravné a o kterých promluvili jsme si již v oddíle I. Básniliť z nich i za doby vlastenecké zejména tito: Šebestián Hněvkovský († 1847.), Vojtěch Nejedlý († 1844.), Jan Nejedlý († 1834.), Bohuslav Tablic († 1832.), Michal Silorad Patrčka († 1838.), František Bohumír Štěpnička († 1832.), Josef

[1]) Ferd Čenský napsal o Hajnišovi článek do „Osvěty", roč. 1886., na str. 245.—254.

Jungmann († 1847.), Antonín Marek († 1877.) a Matěj Milota Zdirad Polák († 1856.).

Šebestián Hněvkovský (viz o něm na str. 67.—71.) vydal r. 1829. v druhém vydání svůj *Děvín*, r. 1841. *Nové básně drobné* a r. 1844. báseň *Doktor Faust*. Básnil tudíž až i ještě za nejvyššího věku svého, avšak, ačkoli jest ovšem, jakž ihned, kdy básně ty vyšly, velmi vděčně bylo uznáváno, chvalitebna patrná snaha starcova, „ducha svého uspůsobiti dle pokroků časových a vmísiti se v hlučný, hemžící se dav nového pokolení“ [1]), která z básní jeho vysvítá, přece básně ty nemají nijakž ani té svěžesti ani tak unášejícího vzletu, jaký jeví se v plodech básníků z onoho pokolení nového za let čtyřicátých. I náležejí básně Hněvkovského svojí povahou vesměs do doby před rokem 1820.; činitelé, kteří zvelebili básnictví české po roce 1820., na něho neúčinkovali, ba on ani ceny a významu básní, vyskytnuvších se po roce 1820., nepochopil, čehož příklad uvedli jsme si na str. 697. a 698. [2])

Týž úsudek pronésti jest o básnických plodech, které po roce 1820. vydali bratří Vojtěch a Jan Nejedlý.

Vojtěch Nejedlý (viz o něm na str. 71.—76.) vydal r. 1835. *Básně* a epické básně *Karel čtvrtý* a *Otokar*, r. 1836. epickou báseň *Vratislav* a r. 1837. epickou báseň *Václav*. Že básní těch nebylo si povšimnuto, když vyšly, tou měrou, jako by bylo, kdyby byly bývaly podány veřejnosti před rokem 1820., připomenuto již na str. 76., i budiž k tomu pouze dodáno, že vlastně před rokem 1820. také již i k tisku byly připraveny. Pomýšleltě Vojtěch Nejedlý vydati je již r. 1813. [3]) Kdo byl vinen, že nevyšly již tehda, patrno z dopisu Dominika Františka Kynského, píšícího r. 1817.

---

[1]) Musejník, 1842., 110. a 111.

[2]) Přídavkem k poznámce prvé a druhé na str. 71. budiž upozorněno na „Smyšlénku o básních Hněvkovského“ od Boh. Jana Dlabače v „Beilage zur böhm. Wiener Zeitung“, roč. 1813., v čís. 8. na str. 31. a na článek V. V. Tomka „Zpráva o domě doktora Fausta na Novém městě pražském“ v „Musejníku“, roč. 1845., na str. 70.—75. Viz i spis, vyšlý r. 1884. s názvem „Historie o doktoru Faustovi . . .“ od Ig. Herrmanna.

[3]) Viz v „Musejníku“, roč. 1882., na str. 34. a 161.; viz i tamže na str. 163., kdež otištěna zpráva z r. 1815., že Vojtěch Nejedlý „vydati chce sebrání svých básní novými mnohými rozhojněných, a sice ve dvou dílech — mimo své epopéje“.

Václavovi Hankovi: „Ještě nevraží p. Nejedlý na pravopis? Kýž raději vydá básně svého bratra, které tak dlouho již ladem u něho leží.“ [1])

Jan Nejedlý (viz o něm na str. 76. a 77.) vydal r. 1829. jakožto „Spisů Gessnerových díl třetí“ *Idylly*, které hned r. 1819. byl přeložil i Václav Hanka. Na obálce k překladu Nejedlého jest „Návěští“, kteréž, aby nezůstalo někomu, kdo by ho mohl užiti, neznámým — obálky bývají pohozeny — buď otištěno zde; zní: „Překládaje tyto přeutěšené Idylly Gessnerovy, snažil jsem se, aby co nejvěrněji přeložené v čisté, srozumitedlné a liběplynoucí češtině, i v klassické, všeho novotaření prázdné, české dobropísemnosti na světlo vyšly, aby cizími, nečeskými a nemotornými slovy aniž truskami z ruštiny nebo z polštiny (jakž k záhubě jazyka, bohužel! mnozí nyní činí) poskvrněny a zohyzděny nebyly; neboť máme jazyk mateřský na slova hojný, zvučný, plynný, ohebný, i k zdělání a složení nových slov v čas potřeby přeschopný, jen ať ti, kteří české knihy skládati a vydávati chtí, jsou schopnostmi a vtipem naležitým opatřeni, i dobrým vlastenským úmyslem k jazyku vedeni, aby jazyk otcův našich čistý a neporušený se zachoval, i s prospěchem, aby Čechové rozuměli, se šířil a zveleboval, takť by při společném nevášnivém přičinění dosti českých a horlivých vlastenců, ctitelů i čtenářů nabyl! V Praze dne 5. máje 1829. Jan Nejedlý.“ [2]) Avšak obliby překladu tomu se nedostalo. Josef Vlastimil Kamarýt vyslovil se v dopise k Frant. Lad. Čelakovskému o něm ihned r. 1829. takto: „Ve „Zprávách literních“ z Prahy v musejním časopise 1829. Nejedlému dobře se za zlé pokládá, že podruhé Idylly Gessnerovy vydal, an již dosti dobré Hankovo přeložení máme, ale toto vyjádření, jestliže se týče Gessnera — „Bodejž taková pilnosť a péče obrácena byla k něčemu platnějšímu, než jsou tyto plody fantasie ochablé a bezživotné,“ — to vyjádření, pravím, celou českou literaturu by v hanbu obleklo, více ti ani o tom psáti nebudu, ale zastyděl jsem se velmi čta to ponejprv; přenáším to však na to nové přeložení, an vidím, že není možná, aby kdo nejnevinnější, nejněžnější Gessnerovu báseň tak hanebně pojmenoval, leč by sám byl fantasie nejvýš ochablé a bezživotné. Poslal mně za novinku Neureuter nadjmenované idylly od Nejedlého — já mu

[1]) Viz v „Musejníku“, roč. 1881., na str. 107.

[2]) Výklad k tomu viz na str. 192.—195. přítomného spisu.

je vrátil s doložením: že s Hankovými dobře jsem spokojen atd.“ [1]) A Čelakovský posoudil překlad Nejedlého nepříznivě v „Musejníku“, roč. 1830. [2])

Bohuslav Tablic (viz o něm na str. 81. a 82.) vydal r. 1831. *Anglické Múzy v československém* [3]) *oděvu* a r. 1832. Boileauovo *Umění básnické.*

V „Anglických Múzách“ obsažena jest „Alexandra Pópa, anglického rytíře, Zkouška o člověku. S poznamenáními Wartburtonovými“ a „Jiřího Littletona, anglického lorda, Básně“.

Překlad „Zkoušky o člověku“ měl tiskem vyjíti již r. 1827., [4]) a v „Předmluvě“ k němu, napsané 1. srpna r. 1826., Tablic píše mimo jiné toto: „... Žádostiv jsa, z jedné strany literatuře naší a našemu jazyku prospěti, z druhé pak strany svým vlastencům k uspokojení mysli v životě vezdejším a k přestávání na cestách opatrování božího, tento svět nejlépe spravujícího, napomoci: přeložil jsem Alexandra Pópa, anglického rytíře, „Zkoušku o člověku“, knihu, která i svým krásným slohem i velmi důležitým a vážným obsahem nad mnohé jiné anglické knihy vyniká a jako hvězda první velikosti na obloze anglické literatury se stkví. Odtud již v první polovici předešlého století do vzdělanějších evropejských řečí byla přeložena, kteréhož štěstí žádaje i já řeč československou

---

[1]) Viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 247.

[2]) Viz v „Národní bibliotéce“ na str. 355.—365. čtvrtého svazku spisů Čelakovského. — Doplňkem k str. 77. buď poznamenáno, že Josef Jireček v „Musejníku“, roč. 1878., na str. 231. píše mylně, že Nejedlého překlad Homérovy Iliady stal se dříve nežli Palkovičův. — Josef Václav Filípek otiskl v „Čechoslavu“, roč. 1823., na str. 153. báseň k jmenovinám Jana Nejedlého. — Josef Myslimír Ludvík otiskl na oba bratry Nejedlé v „Čechoslavu“, roč. 1820., na str. 143. tento logogryf:

Trojsyllabičné vám Čechové slovo dám za pohádku,
zničí žádosť vám první bez protahu.
Vlastnosť prostřední okusil kdysi Sókrates volně.
S poslední českých slov mnoho se skloňuje.
Skládky všecky tři pospolu zadním odporují dvoum.
Dva bratří slovem tím Čechii ozdobují.

[3]) Na titule není „československém“, jak otištěno na str. 82. přítomného spisu.

[4]) Viz v „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 199. (Měla vyjíti v Praze, ale vyšla v Budíně.)

účastnu učiniti, před několika roky do naší mateřčiny v přízvučných verších byl jsem tuto knihu přeložil, ale pro nepříznivé literatuře naší okolíčnosti tiskem jsem ji vydati nemohl. Prodlévaje takto s vydáním svého přeložení, dočekal jsem se nové v básnictví československém změny, kterou vystavení prosódie časoměrné spůsobilo. I pokusil jsem se přízvučné své verše v časoměrné hexametry předělati..." Z toho patrno, že nebyl František Josef Rayman, jak na str. 109. řečeno, jediný, kdo, když vyšli v Prešpurku „Počátkové českého básnictví", přepracoval přízvučné své verše v časoměrné.[1] A také tu a tam v překladě Tablicově setkáváme se s některými zvláštnůstkami Jana Kollára, o nichžto zmínili jsme se na str. 382.—388.; připomíná to, vykládaje, jak co do časomíry si počínal, těmito slovy v „Předmluvě": „Doufám, že se soudní čtenáři této knihy na tom urážeti nebudou, že jsem některým slovům, v nichžto více spoluzvuček se schází, vložením mezi ně samozvučky více libozvučnosti dáti se snažil, jelikož řeči naší z této jediné příčiny od cizincův nelibozvučnosť se předvrhuje, kteroužto tvrdosť řeči české již Bratří Čeští obměkčovati chvalitebně začali, psavše: chaterný, usechl, dotekl, místo: chatrný, uschl, dotkl atd., ukázavše tudy, co by jejich potomci za nimi užitečně činiti měli; a totě mimo to u nás tatranských Slovanův nic neobyčejného, kdežto gemerští a šariští Slované místo smrt, srdce, srp etc. smert, serdce (Šarišané šerdce), serp říkají..." Podav pak i „Zprávu o Alexandrovi Pópovi a jeho spisích", seznamuje s obsahem „Zkoušky člověka" takto: „Co se přítomné knihy dotýká, Pópe v ní jako Mudřec píše, pouze světla rozumu k vyšetření přirození člověka užívaje, tímto prostředkem čtenáře k vyššímu světlu připraviti žádá. Kde toto světlo přestává, tam se jeho rozumování dokonává a víra se počíná. Pópova naučení jsou pronikavá, až do samých vnitřností člověka sáhající; jeho zkoumáním nejtajnější hnutí člověka neucházejí. On v svém předkládání spůsobu přísný pořádek zachovává, předměty pilně spolu srovnávaje a ze základu závěrky formuje, jichžto prostředkem z jedné pravdy na druhou prochází. Cíl Pópův, který sobě při této knize představil, jest: hlubokou vážnosť k Bohu

---

[1]) O Raymanovi na str. 109. to bylo řečeno dle str. 158. Rybičkových „Předních křisitelů". — Totéž ostatně připomenuto v Rybičkových „Před. křisitelích" na str. 386. a 400. též o Václavu Alojsu Svobodovi Navarovském.

a vysoké o něm myšlení v mysli člověka vzbuditi, jej k poslušnému oddání se do vůle boží a k přestávání na božím opatrování ponuknouti, v něm lásku k moudrému a dobrotivému Bohu roznítiti, a naposledy člověku cestu ctnosti jakožto jedinou k pravé blaženosti vedoucí ukázati a jej spolu i k plnění těch povinností, které jiným podlužen jest, podnítiti..."

A co týče se „Básní" Littletonových, Tablic předeslal jim slova „Ku čtenáři", z nichžto dovídáme se, že „v prvním díle „Anglických Múz" jen toliko Pópovu „Zkoušku o člověku" vydati mínil", že však proto, že „radou tlačitelovou kniha ve větším osmerci a drobným písmem — podle nynějšího, ač zraku lidskému nepříznivého obyčeje — jest tlačena, [1]) odkudž pošlo, že což se na dvou arších vytlačiti mělo, nyní na jednom archu místo nalezlo, čímž něco papíru jestiť získáno", přidal ještě „hlavnější básně" Littletonovy, „které i pěknými myšlénkami i líbezným slohem čtenářům se poroučejí". Končí pak slova ta, napsaná 25. prosince r. 1830., tímto: „Jestli tento I. díl „Anglických Múz" zalíbení mých vlastencův dojde — což z odbytu se pozná — tedy druhý díl v krátkém času na světlo vyjde." Ale druhý díl nevyšel. Ostatně není ani na titule dílu prvého označeno, že to jest díl prvý; toliko na posledním listě čteme „Obsah dílu I. Anglických Múz". [2])

Michal Silorad Patrčka (viz o něm na str. 82.) jest zajímav, že jal se napodobiti „Rukopis královédvorský", napsav do „Dobroslava" r. 1820. dle „Jaroslava" báseň *Jaroslav Šternberk*, ale beze všeho vzletu. Jesti to však dokladem, jak mocný byl účinek „Rukopisů". Napsal celkem dvanáct sloh, z nichžto prvé dvě znějí:

Pozastav se s pozorností,
kde jsi který země syn!
Poslyš z šedé minulosti,
Čecha veleslavný čin,
svět jenž lítě nelidského
zbavil pouta tatarského.

---

[1]) Jest vytištěna latinkou, a to verše garmondem a poznámky petitem neproloženým, i není písmo „zraku nepříznivo" tak, jak soudili bychom dle slov Tablicových.

[2]) O Tablicovi viz i ve „Výkladě" Kollárově k znělce 49. zpěvu IV. „Slávy Dcery". (Překlad Boileauova „Umění básnického" nedostal se pisateli těchto řádků do rukou.)

K Náchodu od náspu, Syny [1])
Mungalů žal krutý meč —
jako hroma rudé klíny
zplenil vše, kde vedl seč!
Tropě jako vzteklé moře
k pomezím až českým hoře.

František Bohumír Štěpnička (viz o něm na str. 82. a 83.) také snažil se pomocí „Rukopisů" vyniknouti. Jeho skladba *Čech*, vytištěná v druhém díle jeho „Hlasu lýry české" (r. 1823.), jest napodobena dle „Libušina soudu" z „Rukopisu zelenohorského" a dle „Záboje" a „Čestmíra" z „Rukopisu královédvorského" až do nejmenších podrobností, ovšem toliko co do vnější úpravy slovesné neboli lépe řečeno, slovní; začíná apostrofou řeky Orlovy ve Slavonii:

Aj, proč Orlovo! ty stříbropěnná,
proč tak smutně plyneš těmi luhy?
Proč vy, pahrbkové zelenaví,
truchlivě tak kolem sebe zříte?
Proč vy, prvé zpěvozvučné háje,
jste tak oněměly v jaře květném? —
Ach, vy žalostíte pro své drahé,
pro své drahé ochrance, pro Slovany,
an, vás zůstavivše sirosiré,
zašli za daleké vrchy, lesy,
zašli k Vltavě tam hlučnoproudné,
zašli k tiše plynoucímu Labi atd.

Takovýchto neschopných pěvců „Rukopisy" vyburcovali několik. [2]) Nejeden z těch, kdo měli snahu zdokonaliti básnické plody své pomocí „Rukopisů", nedovedl toho. I svědčí dojista také tato okolnosť o neobyčejné ceně krasovědné staročeských památek oněch, když pouze básníci ducha velikého byli s to, aby prospěli jimi tvorbě své. Štěpnička a podobní veršotepci byli slábi, aby byli poznali, čím a kterak užitečny básnictví býti mohou.

---

[1]) K tomu poznamenáno: „Syna líp než Chyna."

[2]) Stoj zde zmínka též o Janu Vládykovi, který vydal r. 1825. *Hyacinthy*, o nichžto Josef Jungmann připomíná (na str. 383. druhého vydání své „Historie literatury"), že v nich jest „čeština zpotvořená", a v nichžto napodobil i „Rukopis královédvorský" na př. takto: „Cválá vývod truchločerný z města ouzka k chlumku smrtnu."

O Štěpničkovi hned r. 1823. František Ladislav Čelakovský vyjádřil se posměšně v té příčině v soukromém dopise takto: „Právě se dotlačily Štěpničkovy básně. Neráčíte nic? — Pane Bože! Tu bude zas bambavrkání! Mezi jinými nalézají se také malé hrdinské básně jakožto doplněk ku Král. ruk.; jsou skoro tím rozměrem, ale jiným uchem: duchem; puchem: a suchem. Tu máš 4 rýmy, kterých můžeš použiti, opěvuje někdy Štěpničku v znělce.“ [1]) A také Josef Jungmann o neschopnostech Štěpničkových zmínku zanechal nám v soukromém dopise: „Vaše (Kollárova) Slávie Dcera nejlepší toho roku plod všudy a ve všem se líbí, toliko Štěpnička myslí, že jeho „Hlas lýry české“ daleko nad vše možné plodiny stojí, a drží znělky za příliš maličké cti. On samé epopéje!“ [2])

Zbývá ještě poohlédnouti se po trojici, v nížto novověké básnictví české za doby přípravné dostoupilo svého vrcholu, totiž po Josefu Jungmannovi, Antonínu Markovi a Matěji Milotovi Zdiradu Polákovi. A tu znamenáme, že všichni tři za doby vlastenecké v oboru básnickém ustoupili velice do pozadí.

Josef Jungmann (viz o něm na str. 111.—122.) sice znamenitě ještě r. 1841. obohatil české básnictví, ale pracemi, které byl skoro všechny zpracoval před r. 1820. Vyšlyť r. 1841. *Josefa Jungmanna Sebrané spisy veršem i prózou* jakožto prvý svazek „Novočeské bibliotéky“, vydávané Maticí českou, a prvně otištěn tu byl jeho překlad Götheho eposu idyllického *Herman a Dorota*, o němžto promluvili jsme si na str. 117. a 118.

Byly pak „Spisy“ Jungmannovy ovšem vším právem takto příznivě uvítány: „Tato kniha v dvojím ohledu literaturu naši znamenitě obohatila, neboť netoliko vyplnila vyjitím svým dávní žádosť všech ctitelů Jungmannových a spanilé Múzy jeho, kteréhožto menší i básnická i prozaická sepsání tuto pohromadě v ušlechtilý celek spořádána spatřujeme, nobrž obsahuje i věci posud netištěné, z nichž nejznamenitější jest překlad Götheho čaromilé idyllické povídky „Herman a Dorota“. Že České Museum nemohlo „Novočeskou bibliotéku“ důstojněji započíti než vydáním spisů muže, přede všemi jinými o literaturu zasloužilého, jest věc vůbec uznaná, a sotva byl by jakýkoli jiný spis tolik vábnosti a zajímavosti měl...“ [3])

---

[1]) F. L. Čelakovského Sebr. listy, 121.

[2]) Musejník, 1880., 54.

[3]) Musejník, 1842., 109. a 110.

Jakožto díl druhý „Spisů“ těch Jungmann r. 1843. vydal Miltonův *Ztracený ráj*. Kromě toho r. 1832. otiskl v „Hlasech vlastenců“ báseň *Na památku čtyřicetiletého slavného panování J. M. císaře a krále Františka I.*, která dokazuje, že Jungmann ani k stáru nepřestal býti básníkem opravdovým. [1])

Antonín Marek (viz o něm na str. 123.—132.) otiskl sice také ještě v letech 1820.—1825. několik básní v časopisech, z nichžto jest uvésti zejména pěknou báseň *Na Velis v okolí Jičína*, otištěnou v „Čechoslavu“ r. 1822., ba ještě r. 1832. podal i příspěvek do „Hlasů vlastenců“, ale vzhledem k tomu, co zbásnil před r. 1820., není po roce 1820. básníkem pozoruhodným. A básně jeho nedočkaly se ani dosud vydání souborného, ačkoli za let čtyřicátých chystáno se vydati je již takořka na jisto. [2])

Matěj Milota Zdirad Polák (viz o něm na str. 132.—147.) byl z oné trojice v oboru básnickém po roce 1820. poměrně nejplodnější, a není nijakž o něm pravdivo, že, vydav „Vznešenosť přírody“, „potom pohříchu docela umlknul“ [3]). Pravdivo však bohužel jest, že Polák upadl v zapomenutí již i za doby vlastenecké, takže sám, když r. 1848. dávný ctitel jeho jej navštívil a na básně jeho upomenul, odpověděl mu: „Nemyslil jsem, že ještě někdo na mne pamatuje; aspoň jsem toho nikde po roce 1823. známky nenašel.“ [4]) A bylo tomu tak skutečně. I jeho „Vznešenosť přírody“ jakoby byla do vody padla. „Děloli se tak proto, že Polák později žil nazvíce v kruzích výhradných, národnímu snažení našemu odvrácených, osvědčila by se tím znovu nepravá taktika literárních

---

[1]) Na str. 111. místo slov „a dosáhnuv — v Praze“ budiž dáno: a r. 1815. stal se professorem a r. 1834. ředitelem akademického gymnasia v Praze; r. 1817. dosáhl i hodnosti doktora filosofie a r. 1828. (jakož i r. 1839.) zvolen za děkana fakulty filosofické, na rok 1840. pak za rektora.

[2]) Životopis Antonína Marka pisatel těchto řádkův otiskl v „Zlaté Praze“, roč. 1885., čís. 36.—45., a článek o spisovatelské jeho činnosti v „Literárních listech“, roč. 1886., čís. 15.—22. (Na str. 132. v ř. 2. a 3. sh. má býti, že překlad ballady „Potapěč“ Marek vydal r. 1817. v Hýblových „Rozmanitostech“; v „Osvětě“, roč. 1877., na str. 784. míněno chybně, že překlad ten vyšel teprve r. 1823.)

[3]) Tieftrunk: Historie literatury české, 3. vyd., 105.

[4]) Spisy Polákovy, I. 369.

předvojů našich, která vždy jen na to hledí, co se jí samo před oči staví aneb nač jisté auktority poukazují..." [1])

Kromě „Vznešenosti přírody" Polák napsal také báseň *Vznešenosť hudby,* kterou sám výše si cenil nežli „Vznešenosť přírody", [2]) ale z básně té zachoval se nám jen úryvek, otištěný r. 1820. v Jungmannově „Slovesnosti". A ještě jednu objemnou báseň měl již celou zpracovánu s názvem *Listopad,* o které Frant. Lad. Čelakovský psal 24. února r. 1828. Josefu Vlast. Kamarýtovi: „Tyto dni jsem obdržel list od Zdirada, v kterém mne žádá, bych popravky a korektury jeho nové básně „Listopadu" ve 4 zp., která tímto rokem má vyjíti, na sebe vzal. Jest v hexametrách psaná, a ač mnohá přepěkná má místa, přece se celkem „Vznešenosti přírody" nevyrovná." [3]) Také Josef Jungmann psal o básni té Janu Kollárovi 26. února r. 1828.: „Polák poslal sem báseň novou „Listopad" v 4 zpěvích, aby se mu vydala." [4]) Žádná z obou básní těch nebyla bohužel vydána tiskem, a rukopisy jejich r. 1834. za požáru v Novém Městě za Vídní shořely.

R. 1821. Polák uchystal k tisku také sbírku svých drobných básní; psaltě r. 1828. Josefu Liboslavu Zieglerovi, aby mu zpět poslal sbírku drobných básní od sedmi let u něho uloženou, podotýkaje, že zamýšlí ji vydati. [5]) A ani tato sbírka nevyšla.

Porůznu však Polák otiskl přece několik básní po roce 1820., a to jmenovitě v „Dobroslavu" a „Milině" Zieglerově. Vyniká pak z nich nad jiné klassická báseň lyrická s názvem *Nevinnosť*, otištěná prvně r. 1825. v „Milině", která v souborném vydání spisů Polákových z r. 1862. chybí. [6]) A také ještě r. 1838. byla otištěna v „Květech" dosti zdařilá Polákova báseň *Vínopěv*, která jest jedinký, veřejnosti podaný básnický plod jeho z pozdějšího jeho života.

Celkem znamenáme, že Polák z básníků zbylých z doby přípravné byl by za doby vlastenecké prospěl básnictví nejvíc, a jest

[1]) Tamže, 369.

[2]) Viz o tom v „Osvětě", roč. 1874., na str. 803. a v „Slavínu" na str. 148. ročníku III.

[3]) F. L. Čelakovského Sebr. listy, 212.

[4]) Musejník, 1880., 198.

[5]) Lumír, 1856., 832.

[6]) Po druhé jest otištěna r. 1831. v Macháčkově „Chrestomatii" a po třetí r. 1884. v Čenského „Vojenské čítance".

věru nemálo litovati, že jednak všech básní, které sepsal, nevydal, jednak že stav jeho vojenský jej písemnictví českému zneuáhla téměř úplně odcizil...

Jaroslav Pospíšil poslal r. 1837. prostřednictvím Tomáše Buriana, professora při vojenské akademii v Novém Městě za Vídní, dopis Polákovi, žádaje ho za příspěvky do almanachu „Vesny", Burian pak podal Pospíšilovi v té příčině potom tuto zprávu: „Odevzdávaje list Váš panu Polákovi nemeškal jsem přičiniti slov podněcovacích, abych zvýšil vlasteneckou lásku jeho; ale velmi málo jsem pořídil, jediné to, že sobě některé knihy a časopisy budoucně objednávati bude, aby literaturu podporoval a se umístil na hledišti, s něhož by novočeského ducha a literaturu seznati a sám se v ní opět poněkud vměstnati mohl. Nečetl zajisté po 8 let téměř nic českého. Manželka, dítky (tři po německu vychovaní chlapci a děvče nemluvně) a minulá jeho služba zaujaly všecku tělesní i duševní sílu jeho i všecken čas tak, že se literatuře oddati nemohl. Na ten čas mu prý nemožno pomýšleti na básnění a spisování, že však, jakkoli opět po chvíli míti bude, zajisté budoucně něco buď pro „Vesnu" buď pro „Květy" upraví, avšak ne pod svým jménem." [1]) Takováto tedy změna stala se s básníkem Polákem, ačkoli neuplynulo ještě ani dvacet let od doby, kdy vyšla jeho báseň, která byla zjevem epochálním!

Polák dal si říci a brzo poslal dvě básně, z nichžto jednou byl výše připomenutý „Vínopěv". I psal Pospíšil Burianovi: „Obě básně jsou plny ohně a výtvorných myšlének, toliko verš a jazyk poněkud vázne. Než do „Vesny" nemohli jsme jich již užiti, protože rukopisy pro almanach ten byly už censuře zadány. „Vínopěv" vyšel ve „Květech" (1838.) č. 2. s podpisem M. [2]) Snad by se i s druhou básní tak učiniti mohlo... Snad se Polák nebude mrzeti, že jsme „Vínopěv" do „Květů" dali? Ale, proč na tom stojí, aby celé jeho jméno pod báseň se nevytisklo? Dílo, hlásíli se k němu slovutný spisovatel, spíše zřetel přátel a obecenstva vůbec k sobě obrací." [3])

Stoj zde ještě, co k dopisu právě uvedenému poznamenal vydavatel jeho [4]): „Tyto dvě básně byly posledními produkty Po-

[1]) Čenský: Z dob našeho probuzení, 68.
[2]) Mělo bezpochyby značiti „Milota".
[3]) Čenský: Z dob našeho probuzení, 71.
[4]) Tamže, 281.

lákovy činnosti na poli české literatury. Dal je Burianovi, aby se vytiskly v almanachu „Vesně“. Že však přišly pozdě, psal Burian redakci „Květů“, aby tam jednu báseň otiskla. A z toho rozmrzel se Polák, dokládaje se své druhdy auktority, zvláště pro některé formální veršův opravy tak, že zapověděl tisk druhé básničky, jejíž nápis byl: „Podobizna večera v tužbě po Líně“. A rozmrzelosť ta dlouhý čas trvala. Tak nám nejednou B(urian) sám vypravoval. Postupem v hodnostech vojenských „Slovanskosť“ Polákova také vůbec ochabovala.[1]) Marné bývalo Burianovo a jiných vlastenců naň doléhání, aby se zase české literatuře oddal. Polák zůstal zatvrzelým až do skonání.“ [2])

f) **O básnířkách doby vlastenecké.**

Jako slavný národ řecký má své nesmrtelné Erinny a Sapfy, tak i v národě českém, sotvaže znova vzkříseno bylo naše písemnictví, již i v řadách ženských dosti četné zástupkyně mělo. [3])

Jmenovitě pak za let třicátých a čtyřicátých vedle hojných spisovatelů vyskytl se také značný počet spisovatelek. Usilovalit tenkráte vlastenci probuditi vědomí české i v srdcích ženských co nejhorlivěji, znamenajíce, kteraký prospěch z toho vzejíti může. Zmínili jsme se v té příčině již o „Stálcích“ (na str. 317. a 318.), a svědčí o tom výmluvně také na př. „Dopis z jižních Čech redaktorovi Květů“, jehož obsahem jsou slova „I dívky naše mohou k zachování národního jazyka přispěti“, celému dopisu tomu jakožto motto vhodně předeslaná, a jenž otištěn jest v „Květech“, roč. 1839. (str. 181.—183.). Dopis ten nebyl bez účinku. V témže ročníku „Květů“ (na str. 247. a 248.) jakási „Květoslava“ podala naň „Odpověď z východních Čech“, v které čteme mimo jiné: „. . . Že dívky naše k zachování národního jazyka přispěti

---

[1]) Jest vůbec bohužel takořka pravidelným úkazem, že Čech stává se tím menším Čechem, čím větším stává se hodnostářem!

[2]) Přídavkem k tomu, co řečeno o napodobitelích „Rukopisů“ na str. 844. a 845. buď upozorněno také na „Osvětu“, roč. 1877., kde na str. 469.—471. promluveno jest v té příčině též o Jos. Vlast. Kamarýtovi.

[3]) Viz článek „České spisovatelky“ od pisatele těchto řádků v „Ženských listech“, roč. 1882., na str. 88.—89., 100.—101. a 118.—120.

mohou, kdož by tomu odpírati mohl? Jsouť dívky údové národu právě tak, jako větve a letorosti částky jednoho stromu. Když tedy dívky — arcižeť zde o vzdělanějších řeč býti musí, a která dívka by za nynějších dob nevzdělanou slouti chtěla? — k zachování národního jazyka přispěti mají, jest jim i nevyhnutelně třeba v národním jazyku dokonalého vzdělání a cvičení nabyti. . . . Přáti by bylo, aby ve vlasti naší a zvláště v starobylé Praze, kde tak mnoho blahodějného se stává, ústav ku vzdělání pohlaví ženského se nacházel, kde by se v národní řeči děvčata vzdělávala a na základu této s jinými řečmi seznamovala. Neboť z dívek budou manželky a matky, a těm pak na tom záleženo býti má, by již nemluvňátkům ssáním mateřského mléka lásku a úctu k řeči národní vštěpovaly; neboť nedávno jsem četla a si poznamenala toto: „Símě nejčistší národnosti v lůně matčině spočívá, a láska k vlasti, k národu a své řeči ve všech okolnostech života, v štěstí i neštěstí stálá setrvá. Kde se tohoto oživujícího základu nenalézá, tam jest vše nepevné a pomíjející, jak se o tom z denní zkušenosti přesvědčiti lze.“ . . .“ Takto vroucí vlastenkou ona „Květoslava“ býti se projevila a takto snažila se nakloniti také jiné dívky lásce k vlasti! A podobných „Květoslav“, pomáhajících mužům v práci vlastenecké, vyskýtalo se znenáhla víc a více.

A protože za období předbřeznového každý „vlastenec“ u nás obyčejně byl i „spisovatelem“ jakož i naopak každý „spisovatel“ „vlastencem“, bylo také čím více „vlastenek“ tím i více „spisovatelek“.

Ovšem proti počtu spisovatelů bylo spisovatelek poměrně velmi málo. A jinak ani býti nemohlo, poněvadž vůbec ani nikdy jinak býti v té příčině nemůže. Horlivci předbřeznoví byli tím však velice znepokojováni a přáli si míti spisovatelek co možná mnoho. I napsal kněz František Doucha, tehda již „pouze spisovatel“, v článku svém „Slovo o spisovatelství vlastenek“, otištěném r. 1842. ve „Vlastimilu“ (I. 245.—255.) toto: „Byloť na to již několikráte zde i tam v časopisech našich, jmenovitě pak také v těchto listech vším právem touženo, že se posud tak malým počtem spisovatelek vykázati můžeme. Věc tato, na veleplatném důvodu spočívajíc, tím patrněji v oči bije, čím více se v literatuře nejen jiných národův, jazykem od nás rozdílných, ale i u jinoslovanských našich pobratřenců, nadevše pak Polákův, ohlížíme, kde veliké množství vla-

stenek mluvy mateřské milovných na dědičné roli s chvalitebnou účinlivostí pracovati a své nebem obdržené schopnosti k poučení a ušlechtilému bavení svých spolukmenovců vynakládati vidíme. Takovýto nedostatek u nás přirovnávajíce k dosti veliké hojnosti u národův jiných, nemůžeme se ovšem potkávati s myslí lhostejnou; nelze nám ale také dlouho na rozpacích býti, pátrámeli po příčině nepříjemného úkazu tohoto. An u národů jiných také při vychování dívek hned záhy na vzdělání jich v duchu národním bedlivý zřetel se má; an u nich nejen v domácnosti a při soukromém vyučování, nýbrž také ve veřejných vychovávacích ústavech na to pilně se hledí, aby dívky jak v písemním jazyku mateřském cvičeny tak i s plody literatury národní a s dějinami, země- a národopisem své vlasti obeznámeny byly: stává se právě naopak v našich vychovávacích ústavech dívčích . . . Že by pak častější se objevení také vlastenek na poli literatury naší pro vznik její prospěšno a tudy velice žádoucno bylo, nebude tuším nikdo odpírati... Avšak zde oko přítele literatury a národního vzdělání se potkává s planí, kterážto bedlivé a pro úrodnění účinlivé ruce teprve očekává. Mámeť ovšem již některé o sobě vydané menší spisy, kteréž, od vážených vlastenek pocházejíce, buď vzdělání dívek buď poučnou zábavu mládeže za účel mají; doslýcháme o rozličných přípravách mladých, naděje plných vlastenek, z nichžto nám bohdá mnoho krásného vykvésti může, ale pohlídnemeli na skutečnosť a jmenovitě na pole tak nazvané literatury pěkné ve smyslu vyšším, marně se ohlížíme po nějakém větším, od některé vlastenky o sobě vydaném díle, jak jich v písemnictví jiných národů dosti velký počet nacházeti bývá...“

K nedostatku tomu přihlížejíce, vlastenci též ústně snažili se písemnictví českému získati spisovatelky vůbec a básnířky zvláště, pobízejíce vlastenky, aby básně skládaly. Ba na počátku let dvacátých, kdy písemnictví české ještě skoro žádných básnířek nemělo, dva vlastenci otiskli s jmény básnířek i básně, jichžto nesložily básnířky, nýbrž básníci, a to tak, že o klamu jejich veřejnosť ničeho se nedověděla a že básně ty za plody básnířek pokládala.

Jedním z vlastenců těch jest František Ladislav Čelakovský, kterýž otiskl s pseudonymem „Žofie Jandová“ tři básně, a to r. 1821. v „Dobroslavu“ báseň *Dívka bdící* a r. 1823. v „Čechoslavu“ báseň *Josefovi Chmelenskému* a *Touha*, za tím úmyslem, aby

vlastenecké mysli tehdejší byly radostně rozníceny zjevem nové nadějné české básnířky. [1])

Druhým z vlastenců těch jest Josef Liboslav Ziegler, který způsobil, že Magdalena Dobromila Rettigová stala se neprávem ihned r. 1820. slavnou básnířkou.

Rettigová narodila se 31. ledna r. 1785. ve Všeradicích v Berounsku. Provdala se za Jana Alojsa Sudiprava Rettiga, s kterým pobyla na různých místech, až konečně dostala se s ním do Litomyšle, kde zemřela 5. srpna r. 1845. Manžel její byl také spisovatelem českým, a tu stalo se, že r. 1820. poslala Zieglerovi do „Dobroslava“ s několika příspěvky svými i báseň *Jablíčka*, začínající se: „Stojí jabloň v šírém poli — na trávníčku zeleném,“ kterou složil její manžel, která však otištěna byla v „Dobroslavu“ r. 1820. s jménem jejím, a veřejnosť nedověděla se o tom, až teprve r. 1885., ačkoli Rettigová soukromě několika osobám stěžovala si do toho, že báseň, které nesložila, jest jí mylně a nesprávně přivlastněna. [2])

Rettigová byla sice také sama básnířkou a otiskla za let dvacátých a třicátých značný počet, většinou příležitých básní svých v časopisech, ale žádná z nich nemá té ceny jako báseň „Jablíčka“, která, byvši v hudbu uvedena, znárodněla. [3]) Ostatně jest skoro ne-

---

[1]) Viz o tom na str. 686.—693. spisu přítomného a zvláště na str. 123.—133. spisu „Několik rozprav o Frant. Lad. Čelakovském“ od pisatele těchto řádkův, a budiž zde doplňkem k str. 131. spisu toho poznamenáno, že K. V. Seydler již r. 1871. ve „Věstníku bibliografickém“ na str. 191. udal, že Žofie Jandová byl pseudonym Čelakovského, a že mínění toho jest i Ant. Rybička, jak dočítáme se v „Urbánkově Věstníku bibl.“, roč. 1880., na str. 188. (Prvou, jakž udáváno, básnířkou novočeskou „Žofie Jandová“ nebyla.)

[2]) Pisatel těchto řádků podal doklady toho v „Ženských listech“ na str. 21. ročníku 1885. a na str. 124.—126. ročníku 1886., probrav v obou ročnících těch zevrubně životopis a činnosť Magd. Dobr. Rettigové.

[3]) Báseň tato, napsaná, jak u ní v „Dobroslavu“ připomenuto, „V Oustí 1820.“, rozšířila se valně po celých Čechách a jest často zpívána posud. Za píseň takořka prostonárodní František Ladislav Čelakovský pokládal ji již r. 1822., vloživ ji do I. dílu svých „Slovanských národních písní“, toho roku vydaného, s poznámkou: „Kýž ta šlechetná vlastenkyně nám více podobných podá!“ Nápěv k ní napsal Matěj Josef Sychra, jakž udáno v Rybičkových „Předních křisitelích“ na str. 213., a jiný podal Josef Novotný do „Věnce ze zpěvů vlastenských“, roč. 1835. — Píseň tato jest „až ku podivu krásna“, jak vyjádřil se o ní Václav Bolemír Nebeský (v „Příloze k Věnci“, roč. 1844., na

pochopitelno, že Rettigová, která tak chladně a rozvážlivě umí rozprávěti o přípravě chutných pokrmův i o domácím hospodářství vůbec, která tak střízlivým okem do všedních poměrů ženských hledí, že chovala v sobě také neméně živý ruch krasovědecký, že byla také básnířkou. Ano, Rettigová byla dříve básnířkou nežli spisovatelkou knih kuchařských, „ale poésie její nevyrůstala z démonických kořenů, nad nimiž čarobujný strom divotvorné haluze rozkládá, nýbrž pouze z onoho jemného a více citlivého než obrazového pudu, kterýž jest znakem ženské povahy vůbec, ač ne každá ženská pravých slov nalézá k vyslovení jeho. Poésie nenaplňovala tedy její život, neprobouzela v ní myšlénky veliké a k cílům vzdáleným jí nepoháněla, slovem, neopanovala jí, nýbrž jen životem ji provázela jako milá tichá družka, s kterouž se časem pobavila k utěšení srdce a k povznesení mysli své“ [1]).

Kromě Rettigové z básnířek doby vlastenecké buďtež uvedeny zde jakožto nejpozoruhodnější tyto tři:

Marie Antonie, vlastně Josefa Pedálová, narodila se 18. února r. 1781. [2]) na Vyšehradě a byla klášterní pannou řádu sv. Alžběty v Praze, kde zemřela 4. března r. 1831. S jménem Dobrovlastka otiskla několik básní v „Čechoslavu“ a „Poutníku slovanském“ za let dvacátých jakož i v Chmelenského „Věnci ze zpěvů vlastenských“, a po její smrti otištěny dvě její básně v „Musejníku“, roč. 1836. [3])

Marie Čacká, vlastně Františka Bohunka Pichlová, narodila se r. 1811. v Praze, byla chotí spisovatele Dra. Josefa Bojislava Pichla a zemřela v Praze 18. března r. 1882. Uveřejňovala od

str. 42.), a soudě také, že složila ji Rettigová, píše tamže na str. 43.: „Neníli celá tato píseň roztomilá poésie, přírodě ve snu ukradená? A ta paní utichla, byl to v životě jejím jasný okamžik, Múzou zasvěcený, její duše rozkvetla, a konec — byla to poésie jednodenní. Ta samá paní napsala teď pojednání o telecím mase...“ Nyní ovšem rozumíme, proč „ta paní utichla“, rozumíme, proč nevyhověla přání Čelakovského, aby podobných písní více podala, když ani tato nebyla její...

[1]) Lada, 1861., 21.

[2]) V „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 520. jest rok 1780., ale dle „Urb. Věstníka bibl.“, roč. 1881., str. 135., a roč. 1883., str. 1., jest správný rok 1781.

[3]) Viz o ní také v „Několika rozpravách o F. L. Čelakovském“ na str. 91.—98.

sklonku let třicátých v časopisech lyrické básně, které r. 1857. vydala s názvem *Písně;* znova „Písně" ty byly vydány r. 1882. v „Ústřední knihovně" i o sobě. „Málo jest toho, co Marie Čacká veršem napsala, ale náleží to mezi pravé perly poésie české, a popularnosť jejích písní jest tak veliká, jaké se dostává jen výtvorům básníků nejpřednějších," praví o „Písních" Marie Čacké nejlepší básnířka česká, [1]) z čehož ovšem ihned poznáváme, že Marie Čacká byla básnířkou znamenitou. Jsou pak v „Písních" těch písně vesnické, písně matčiny a různé, a všechny vyznačují se přirozeností a upřímností neodolatelnou, tklivou prostotou, něžnou a milou vroucností, ušlechtilou jemností myšlének a citův i také, jakž ani jinak tehda nebylo lze, horoucím zápalem vlasteneckým. A mluva jejich tak jest lehýnka, že při nehledané lahodě svého vnějšku „takořka samy se zpívají, a není snad hudebního skladatele českého, který by k jedné nebo k několika z těchto písní nebyl složil nápěv, ba některé z nich složeny jsou mnohokráte, majíce pro hudebníky a pěvce kouzlo zcela zvláštní" [2]).

Podobně jako Marie Čacká, neli více, jest jakožto básnířka pozoruhodna Božena Němcová, o které promluvíme si podrobněji v oboru novellistickém oddílu III. Na veřejnosť vystoupila poprvé r. 1843. a hned spůsobila „Květům" mrzutosť s censurou. V čísle 63. totiž tištěna jest její báseň *Slavné ráno,* v které velebila šťastnou budoucnosť Slovanů. Protože však toho času směl býti ve světě šťastným každý, jenom ne Slované, bylo báseň tu vynechati, a Tyl nahradil ji nevinnými písněmi Pickovými. [3]) Byla pak báseň ta vytištěna teprve r. 1846. v „České včele". R. 1843. v „Květech" otiskla také báseň *Ženám českým* a *Má vlasť* i jiné básně a podala také za pozdějších let do „Květův" i do „České včely" několik básní, [4]) které tehdejším čtenářům líbily se velice. Sám Frant. Lad. Čelakovský psal Němcové 2. září r. 1844. toto: „Tak jste mě v kratičkém čase povinným sobě učinila k dvojí díce: i pro to dobré smýšlení, jež o mně chováte, i pro ty půvabné své

---

[1]) Eliška Krásnohorská v „Ženských listech", roč. 1882., na str. 50. a 51.

[2]) Táž tamže na str. 51. (Článeček o Čacké také Ferd. Čenský napsal do „Osvěty", roč. 1882., na str. 472.—475.)

[3]) Viz v Turnovského spise o Tylovi na str. 126.

[4]) Všechny jsou otištěny v „Národní bibliotéce" na str. 193.—206. svazku IV. spisů Němcové.

práce, jimiž mi příležitosť dána byla Vás poznati a vysoce si vážiti. Ano, ušlechtilá pěvkyně naše! netajím toho před Vámi a s hrdostí znám se k tomu, že, čta první ty čarovné plody Múzy Vaší, hluboko jsem sklonil čelo své před Vámi a přál vlasti své štěstí, že nastala již ta doba, kde dcery její jsou s to sypati na její oltář tak blahovonné květy. Básně ty, jež mi sama ruka Vaše do mých sbírek opsala, a několik jiných vytištěných, co mi posavade k očím přišly, pohnuly mne k té vroucí žádosti, aby ne v jednotkách, ale v desítkách, stech a celých dílech jimi ozdobována byla literatura naše. Jest mi i to k nemalému potěšení, že komukoliv předčítám tyto milé Vámi vydané zvuky, každý stejně se mnou cítí, každý v též žádosti se mnou se srovnává. Bůh Vám, výborná paní, račiž propůjčiti potřebného k takovým plodům pohodlí a pokoje . . ." [1])

Podotčeno, že Němcová jakožto básnířka jest pozoruhodna podobně jako Marie Čacká, neli více. Jsouť obě pozoruhodny netoliko jako básnířky vůbec, ale zvláště také tím, že, dobře pochopivše svůj úkol, velmi mužně po příkladě vlasteneckých druhů svých mužských vynasnažovaly se básněmi svými rozněcovati hrdé vědomí české v srdcích ženských. A básnířka dojista ve příčině té snáze mnohem více spůsobila nežli básník, a to zejména básněmi takovými, jaké skládati uměly Čacká a Němcová.

Od Čacké na př. jest báseň tato:

Sestrám.

Sestry slávské! Sestupme se blíže,
páska jedna ať nám srdce víže,
pouto svaté, zdroj ten rajských slastí:
láska k mluvě naší, k naší vlasti.

Klaněti se déle modle cizí,
blud ten ze srdcí ať našich zmizí;
ctiť a šetřiť svaté jiných práva,
jesti duší ušlechtilých sláva.

Avšak srdce jen své vlasti vzdejme,
sestry drahé! rukou slib si dejme,
a buď naším heslem v každé době:
„Zdar a blaho, česká vlasti, tobě!"

A Němcová na př. začala báseň „Slavné ráno" takto:

Byla noc; však teď již zoře svítí,
z tmy slovanské začíná se dníti,
zvony zvučí ke slavnému ránu,
Slovan vstal na slávy tluče bránu,

od Uralu k Šumavě,
od Balkánu k Vltavě.
jeden hlas zní, jedno slunce svítá,
nové jaro, nový život zkvítá.

---

[1]) Z let probuzení, III. 13.

Svátek slávy nastal, věnčte skráně,
v mocné odějte se ducha zbraně,
velicíť nám jižjiž dnové planou,
a mužili ještě nepovstanou,
žráťli má rez slávy zbraň,
nuže, slabá žena vstaň!
Nechť okáže ochablému věku,
z českých žen že zrostou pluky reků.

Nemáliž, kdo Češkou jesti, vstáti,
slavných umíli svých matek dbáti?
Vlastu ctíti, a tu Bohy zňatou
kněžnu Libuši, věštkyni svatou,
jenž všeliké slávy chrám
Prahu vystavěla nám,
věštným duchem símě činů sila,
požehnáním je svým zasvětila.

A skončila báseň tu těmito verši:

Vzhůru, ženy! panny! vždyť duch Páně
v útlou pannu vstoupil v Orleáně:
noste vy teď oryflamy zlaté,
když jdou muži v boje ducha svaté!
Ženou založena vlasť,
ženy ať zas hájí vlasť.
Protož vstaňte v novočeském ránu,
Blaník otevírá již svou bránu.

Takto básniti uměly Čacká a zvláště Němcová!

Jiné básnířky doby vlastenecké, jichž asi 20 ještě bylo by lze vyjmenovati, jsou celkem přílišně nepatrny, abychom jim zvláštní pozornosť věnovali. Za to povšimněme si ještě knížečky, ku které podnět dal bezpochyby hlavně František Doucha.

Napsaltě Doucha ve „Vlastimilu“ r. 1842. v článku již výše (na str. 851.) připomenutém, vyjmenovav tehdejší spisovatelky, toto: „Pohlídneli přítel naší národní literatury na tento dosavadní počet spisovatelek československých a projdeli pak jejich, semotam roztroušené písemné plody, z nichžto nejedny také vnitřní cenou vynikají: bezděky se mu navrhne myšlénka, že by as tak těžké nebylo z nich dosti pěknou sbírku učiniti a tak ve sličném vydání obecenstvu našemu podati knihu, která by nejen důstojné místo v naší literatuře zaujímala, nébrž také (buď co zastupitelka almanachu) radostně uvítána byla. Dalotˇ obecenstvo naše pokaždé, kdykoli některý ze spisův periodických nějaký článek téhož druhu poskytnul, patrně na jevo, kterak velmi milá jemu jest každá, byť i sebe menší práce vlastenek šlechetných ... I nelze, leč na jisto svědčiti, že by tím více podobná sbírka k žádostem četných vlastimilův byla, an by nejen všecku dosavadní na onom poli účinlivosť v pěkném celku na oči vystavila, ale také snad mocným ohniskem se stala, jehožto paprskům blahodějné výsledky, to zvláště povzbu-

zení k podobnému literárnímu účinkování, naprosto odepříti nemožno. Samo sebou pak vysvítá, že by z takovéto větší sbírky napotom snadno sestaviti se dala menší anthologie pro *Pomněnky*, již po dvě léta nám od vlasti milovných podnikatelů ušlechtilého plesu podané, která by rovně se zvláštní zajímavostí a spolu s dobrým působením se neminula. Neboť kdyby pak jedné každé, posud nám známé spisovatelky alespoň jedna báseň do této menší sbírky přijata byla, staly by se „Pomněnky“ jakýmsi krasorouchým výkazem počtu našich spisovatelek...“

Avšak, co tuto Doucha navrhoval, stalo se dříve, nežli návrh byl vytištěn, jakž dovídáme se z této poznámky redakční k návrhu tomu: „Musíme zde poznamenati, že rukopis tento i s celým „Vlastimilem“ v tisku se opozdil, a tak uskutečnění této výhodné myšlénky před jejím v tisku zveřejněním se pospíšilo. „Pomněnky“, vedle toho k českému společenskému bálu (8. února 1843.) vydané, obsahují básně od osmnáctera vlastenek, nazvíce nové, od nich k účelu tomu propůjčené. Vlastenky, kteréž v nich ponejprv jako spisovatelky vystupují, jsou: Bohuslava Rajská, Zden. a Mil. Němečkové, Mil. Hlavsová a Mar. Hošková...“ Nevyšla tedy sice ona větší sbírka, kterou vydati Doucha navrhoval, nýbrž uspořádána z plodů básnířek ihned ona menší anthologie pro „Pomněnky“.

Byly pak „Pomněnky“ praktické i užitečné knížečky ve stkvostné vazbě, které byly v letech 1841.—1846. při plesích s „tanečními pořádky“ tanečnicím rozdávány. Velmi úpravné na tehdejší dobu knížečky tyto vycházely po spůsobě almanachů jednou za rok s rytinkou v čele a jsou sázeny kromě prvých dvou písmem nonpareillovým, což ovšem tehda bylo zvláštností velikou. [1])

Podnět k těmto „Pomněnkám“ daly „české bály“, pořádané v letech 1840.—1848. za účelem, aby ve společenském životě byla zjednána vážnost a platnost jazyku českému. Prvý „český bál“ byl 5. února r. 1840. v sále konviktském a vydařil se stkvěle. Rozjařiti mysl vlasteneckou jeho účastníků přispěla nemálo báseň Sabinova „Vlastenkám“, která v několika stech výtiscích s galerií mezi obecenstvo byla rozhozena. Stkvělý však úspěch prvého tohoto „če-

[1]) Josef Mikuláš, do nedávna majetník tiskárny a knihkupectví v Karlíně, jenžto je sázel a s nímžto pisatel těchto řádkův o nich rozmlouval, zvláštnost tu si posud velmi živě připomíná.

ského bálu" pobouřil úřady, a když podána žádosť, aby povolen byl i r. 1841., policejní ředitelství ji prostě zamítlo. I odvolali se pořadatelé k nejvyššímu purkrabímu, vyloživše mu, že není úkolem jejich rozněcovati nesváry mezi Čechy a Němci, jak jim vytýkáno se strany policejní. „Bál" po té dovolen, ale s výminkou, když všechny tiskopisy, totiž nárožní plakáty, zvací lístky, ano i taneční pořádky v obou zemských jazycích tištěny budou. Tak konán druhý „český bál" 3. února r. 1841. na Žofíně neboli, jak tehdy zván, na Barvířském ostrově, a pořadatelé ve všem vyhověli úřednímu nařízení, toliko jeden tiskopis dovolili si učiniti pouze český, totiž — „Pomněnky", na které náklad veden bálovým výborem a kterých vydáno celkem šest svazečkův.

„Pomněnky" na rok 1843. zahrnovaly v sobě výhradně práce tehdejších básnířek, totiž básně: „Sestrám" (Sestry slávské, sestupme se blíže) od F. Božislavy Svobodové [1]), „Česká země" (Naše česká země milá) od Marie Čacké, „Sen" (Jakýž to sen?) od Marie Pospíšilové, [2]) „Blaho života" (Proč mé srdce někdy těsným) od Vlastimily Růžičkové, „Ze zimy k jaru" (Vltavu jak jarou jímá) od Bohuslavy Rajské, „Jablíčka" (Stojí jabloň v širém poli) od M. Dobr. Rettigové, [3]) „Píseň Slovenky" (Pod Tatrami větřík) od Rosálie, „Základ lásky" (Láska zdroj jest slastí rájských) od Antonie A. Šemerové, „Zdálená" (Kde, ach, kde jsi, jarní kráso) od Ludmily Tiché, „Příteli" (S Bohem, s Bohem, drahý příteli) od Antonie Salové, „Potěšení" (Děvy milé, děvy švarné) od Vlastimily Rymavské, Slovenky, „Tři kvítka" (Jako ruměnec tvůj, růže krásná) od Zdenky Němečkové, „Upevnění" (Útlé prý má srdce naše býti) od Zdenky z Vlasti, „Blaze Čechu" (Blažen, komu od přírody dáno) od Miliny Hlavsové, „Český znak" (Krásná jesti barva bělostkvoucí) od Niny Herbstové, „Hlas vlasti" (Dcero slavská, hleď dokázať) od Marie Hoškové, „Věnování" (Kteráž je to země? — Tys to,

---

[1]) Svobodová = Marie Čacká. (Báseň tu otiskli jsme si na str. 856. přítomného spisu.)

[2]) Báseň ta jest otištěna také v Mattuškově spise o Jablonském na str. 43.

[3]) Báseň ta není od Rettigové, jak připomenuli jsme na str. 853. přítomného spisu.

země česká!) od K. N. Slovanky, „Češka jsem“ (Češka jsem! a hle, jak krásně) od Milady Němečkové.[1])

Také z těchto „Pomněnek“ vyzírá snaha, rozmnožiti počet básnířek i spůsobem klamavým. Zdálo se, že jich tu zastoupeno osmnáct, a zatím ihned „Svobodová“ i „Čacká“ jest básnířka jedna — byla dcerou professora Františka Svobody —, od Rettigové pak otištěna tu dojista bez jejího vědomí báseň, které nesložila. Podobně snad i ještě jiná dvě nebo docela tři jména jsou jmény básnířky jedné, protože jinak o nich ničeho nevíme. Takž asi bezpochyby na př. jednou básnířkou jest Zdenka Němečková i Zdenka z Vlasti. A kdo jest Rosálie a Slovanka? Ovšem nesnadno, ba nemožno rozhodovati ve příčině té zcela přesně, ale méně než osmnáct básnířek zahrnuto jest v „Pomněnkách“ těch určitě.

g) O básnících ostatních.

Vedle dosud uvedených básníkův a básnířek vzdělávali za doby, o které promlouváme, ještě mnozí jiní básníci básnictví české. Buďte stručně připomenuti z nich postupem chronologickým dle let, kdy prvně na veřejnosť vystoupili, alespoň tito:

Václav Alojs Svoboda Navarovský narodil se 8. prosince r. 1791. v Navarově v Boleslavsku, pobyl jako professor při gymnasiu v Písku a potom v Jindřichově Hradci a konečně byl professorem při gymnasiu malostranském v Praze, kde zemřel 8. ledna r. 1849. Podával již od r. 1813. básně obsahu vážného humoristického do časopisův a skládal i mnohé práce příležité. Jsa obratným stilistou jak českým tak německým a latinským, proslul zvláště jako výborný překladatel do těchto jazyků. R. 1818. přeložil do němčiny „Rukopis královédvorský“, čímž zjednal mu průchod daleko za hranicemi. R. 1826.—27. otiskl v Hankových „Českých historických zpěvích“, jak připomenuli jsme si na str. 776.,[2])

---

[1]) Úvahu o těchto „Pomněnkách“ K. Štorch napsal do přílohy ku „Květům“, roč. 1843., na str. 15. a 16.

[2]) Budiž zde k téže stránce dodatkem poznamenáno, že Hanka r. 1814 otiskl v Hromádkových „Prvotinách“ i dvě romance „Myslibor a Mari“ a „Svůdce nevinnosti“, ale že „nezasluhují ani bližšího povšimnutí, jsouce toliko veršovaná próza“ (Schulz v „Osvětě“, roč. 1877., na str. 236.).

tři básně, z nichžto „Sv. Václav a Rastislav“ má místo rýmů jen assonanci. R. 1845. vyšla od něho *Sbírka českých národních písní* s německým překladem, s nápěvy a průvodem fortepiana i s krásnými vyobrazeními. R. 1847. vydal *Výbor básní Friedricha Schillera*, které zčeštil a dva roky před tím i latinsky veřejnosti podal. Pokusil se také v oboru dramatickém, jak na svém místě bude pověděno. [1])

Co týče se „Výboru básní Friedricha Schillera“, nelze zde neotisknouti těchto slov, přispívajících objasniti kromě Svobody činnosť i jiných básníkův, o nichžto jinde v přítomném spise promluveno: „Neníť neznámo, kterak se u nás v první čtvrti přítomného století nevšední pozornosť obracela k německému básníkovi Friedrichovi Schillerovi, a to v té míře, že zvláště před objevením „Rukopisu královédvorského“ tento velkopěvec germánský byl jako hvězdou vodící, ku kteréž nejen mladší naši básníci, anobrž i dospělejší humanisté své zření měli. Tak to činili A. Puchmajer, J. Jungmann, A. Marek a P. J. Šafařík, později Tomsa, Macháček, Purkyně a jiní; zvláště pak to byl krasocitný a vůbec klassicky vzdělaný piarista Dom. Kynský, který při každé příležitosti žáky a posluchače své pozorny činil na neocenitelné básnické výtvory Schillerovy, ukazuje k tomu, kterak tento věhlasný miláček národa německého s nadšenou ideálností, žhoucí fantasií a řečnickou majestátností jenom to, co jest opravdově krásno, vznešeno a dobro, vynáší a velebí a pěje takto od srdce k srdci, mocí ať tak díme elektrickou na čtenáře působí a mysl jeho hluboce dojímá! Tím se také stalo, že tolikéž náš Svoboda, bývalý to žák Kynského, zamiloval sobě Schillera nad jiné básníky německé a čítal práce jeho tak bedlivě, že velikou část drobnějších básní jeho uměl z paměti a že se záhy také pokoušel nejedno jeho dílo básnické vykládati do češtiny. Uvázav se pak v úřad učitelský, Svoboda neváhal obraceti tolikéž pozornosť svých žáků k literárním pracím Schillerovým a seznamovati je s neocenitelnými krásami básnickými a vzácnými pravdami praktickými v jeho spisech obsaženými. I po-

---

[1]) Životopisnou vzpomínku „Václav Al. Svoboda“ podal Ant. Rybička do „Osvěty“, roč. 1879., odkudž otištěno v „Předních křisitelích“ na str. 373.—417. — Za jeho činnosť spisovatelskou v jazyku německém Kollár tepe jej zároveň se Šnaidrem v „Slávy Dceři“ ve znělce 29. zpěvu IV.

kračovaltě také nejen v začatém překládání básní Schillerových do češtiny, anobrž dle příkladu linguisty Füglistellera, který byl „Píseň o zvonu“ latinskými rythmy vyložil, pokoušel se tolikéž o překládání básní těchto do latiny veršem rýmovaným. Příčina toho byla tato: Když Svoboda, byv jedné noci v letech třicátých silným hřímáním ze sna probuzen, dlouho po té nemohl zase usnouti, jal se u sebe Schillerovu balladu „Rukojemství“ rýmem do latiny vykládati a přeložil takto z paměti sedm prvních strof, kterýžto překlad ihned z rána napsal a k tomu ostatní ještě strofy v rýmovaných verších latinských přičinil. Že pak přátelé a známí, kterým byl tuto svou práci přečetl, jej k tomu, aby u věci té pokračoval, vybízeli, přeložil potom všechny ballady a několik jiných větších a menších básní Schillerových (celkem asi 30 kusů) v rýmech do latiny. Všechny tyto básně přeložil napotom také do češtiny a ukázal tento překlad český příteli Purkyňovi, když on přišel r. 1840. do Prahy, kterýž Svobodu k jich tiskem vydání vybízel, ačkoliv byl sám právě také veškeré lyrické básně Schillerovy na jazyk český vyložil. Svoboda se z počátku jaksi rozpakoval svůj český překlad básní Schillerových podati u veřejnosť, a to předkem z té příčiny, že některé z básní nadepsaných již před lety „nejvýtečnějšími vzdělavateli jazyka našeho — A. Puchmajerem, J. Jungmannem, A. Markem a j.“ — byly přeloženy a také vytištěny. Později však, po zdravém věci uvážení a bedlivém přirovnání dosavadních překladů k jich originálu, Svoboda odhodlal se (r. 1845.) k tomu, že vydá svůj překlad, a to latinský i český, u veřejnosť.... K českému vydání přidána jest širší předmluva, v nížto spisovatel mimo jiné ukazuje zvláště k tomu, proč tento svůj překlad básní Schillerových vůbec na světlo vydává, a snaží se při tom tolikéž vyvésti se z nářkův a tužeb na něho tehdáž i před tím již, a to proto činěných, že se nejen českým, nýbrž i německým a latinským spisováním a veršováním obírati nerozpakoval....“ [1])

[1]) Rybička: Přední křís., 396. a 397. — Ze zmíněné předmluvy buďtež otištěny zde tyto úryvky: „Úřad můj za hlavní úlohu má vzory slovesnosti latinské, řecké a německé i strany obsahu i strany proslovu a výrazu zpytovati a žáky k obdobení jich v jiném jazyku, co možná mluvně věrnému a výraznému, uváděti. Tím se již úplných 32 let obíraje, není tuším divu, že jsem zkušenosti nabyl a spůsobilosti, jakové nabyti nevšeckni příležitosť měli. A snad právě to, že jsem se trojím a čtverým, ano s pohledem na mé překlady z vla-

František Svobodín Dobromysl Trnka narodil se 13. února r. 1798. [1]) v Humpolci, byl úředníkem při universitní

štiny a franštiny, šesterým jazykem najednou obíral v té věci mně nejvíce prospělo. Tak se mi událo přeložením „Královédvorského rukopisu“ a jiných starobylých i novějších básní do němčiny k rozšíření slávy národa a jazyka našeho mezi cizinci přispěti, an tito mým teprv překladem českého ducha veleslavné a velezdárné stvůry, jim jinak nesrozumitedlné a nepřístupné poznali, a tím našich předků výtečnou vzdělanosť, i od našinců bohužel tvrdošijně zapíranou a jazyka našeho ku mnohovážnému proslovu všeliké nejvznešenější i nejněžnější duchačinnosti bludovanou spůsobilosť uznali. Že jsem se touto nějakou, ač skrovnou, přece ne docela zavrhnutelnou zásluhou národu svému zavděčil, tím jsem se až do nedávna těšiti mohl. Co posléze na ujmu toho potěšného domnění mého a na stenčování zásluh i jiného zajisté horlivého vlastence ode dvou mužů, jinak mně velevážených, konáno (zde Svoboda tuším naráží na německého a českého básníka K. S. Schneidra, pak na výčitky Kollárem a J. Jungmannem pro pověstnou trojjazyčnosť Svobodovi činěné), právemli se dálo a děje, to rozsouditi nestranným i mé i ony zde podotknuté práce znatelům zůstavuji. Aspoň dokonalí, horliví Čechové — jmenuji jen slavné a vděčné u nás paměti Chmelenského — tuto spůsobilosť mně přiřknouti neváhali a jeden z oněch dvou jí častokráte použiti se nezdráhal, jakož i druhý jí na své stvůře poukázanou nezavrhnul... Nad tím mnozí horšiti se budou, že i německým spisem vlasteneckému záměru posloužiti míním, an mně to, jak doslýchám, za zlé pokládají, že ne pouze českým, ale i latinským i německým jazykem píši. Buď mi dovoleno na tuto výčitku kratičkou zde omluvu postaviti. Já myslím takto: Čím obšírnějším a mnohonásobnějším uměním se opatření ukážeme, tím více vlasti a vědám vůbec že prospěti můžeme, tím více k oslavě vlasti a národu svého že přispějeme. Když jinojazyčným dokážeme, že i jejich jazyk nám na snadu jest, avšak že přece našeho výborného jazyka nad jiné předčícího si více vážíme, jej slušně milujeme a vzděláváme: nevysvědčímeli tím mnohem patrněji jeho lad a výtečnou výraznosť než stranným a proto právě od cizích bludovaným jeho vychvalováním? Proto já některé věci, které duchu mému utvořiti se událo, brzo českým, brzo německým, brzo latinským, jak to žádno bylo, brzo dvojím a trojím sepsal jazykem: jako básně vlasteneckého obsahu a několik písní církevních... Nehledal jsem já v tom chválu svou, nýbrž česť Páně, jenž mně potřebné k tomu spůsobilosti propůjčil a česť vlasti, kteréž vroucí láskou od dávna myslím často že jsem se prokázal. Ale nevražení národu proti sobě obapolné, zde onde vynikající, se mi hnusí a protiví, an plení a stroskotává, kde by třeba byla svornou a shodnou snahou štěpiti a budovati, když takovouto bezumnou holemosť našim odpůrcům zůstavíme, tím chvalněji sobě počínáme, tím více milé své vlasti a národové důstojnosti prospíváme...“

[1]) Že narodil se r. 1798., a nikoli r. 1804., o tom viz v „Časopise Matice moravské“, roč. 1870., na str. 65., kde K. Šmídek píše o Trnkovi na str. 65.—74. svého článku „Literární ruch na Moravě v novější době“.

knihovně v Olomouci, kde zemřel r. 1837. Vyšly od něho tři sbírky básní: *Vesna či básně prvotinné* (r. 1821.) *Růžinky, aneb Spisky drobné pro dítky* (r. 1822.) a *Patero světských písní moravských* (r. 1831.) s nápěvem. Frant. Lad. Čelakovský psal o něm příteli svému hned 22. listopadu r. 1820.: „S básníkem Trnkou jsem se dobře sčuchl. Přál bych, by méně básnil, má již na 300 archů básní, ovšem málo díla klassického, ale ohnivý mladík a dobromyslný, mnoho slibující.“ [1])

František Alexander Rokos narodil se 25. března r. 1797. v Lodenici v Berounsku, oddav se stavu kněžskému, zemřel jakožto lokalista v Dřevčicích 3. května r. 1852. Sepsal epickou báseň o pěti zpěvech *Ivan* (r. 1823.), *Básně* a *Básně smíšené* (obé r. 1827.). Také přeložil Vergiliovu *Aeneidu*, která však tiskem nevyšla. [2]) Básnické tyto práce Rokosovy nejsou bez ceny, ačkoli nebylo si jich měrou náležitou povšimnuto ani za doby, kdy vyšly. Pamětník [3]) doby té píše: „Podivno! „Ivan“, původní větší báseň česká, za dob oněch skutečný úkaz v literatuře naší, zůstal jak od spisovatelů tak i od obecenstva souvěkého téměř nepovšimnut. A přece jest v něm mnoho míst, která posud skutečnou básnickou cenu mají. Nenáležel spisovatel do cechu tehdejších literátů, kteří nejvíce z řemesla byli péra se uchopili a jakýsi monopol na literární produkci jakož i jediné platný soud o ní si osobovali. [4]) Nevšímavosť ta byla by mnohého od dalších pokusů zradila, avšak skromný, slávy nevyhledávající Rokos nedal s pole literního se zahnati . . .“

Simeon Karel Macháček narodil se 17. prosince r. 1799. v Praze, byl professorem v Jičíně, zemřel v Praze 2. října r. 1846. a pochován na hřbitově olšanském. [5]) R. 1846. vyšly jeho *Drobnější*

[1]) F. L. Čelakovského Sebr. listy, 47.

[2]) Zpráva o překladě tom jest v „Květech“, roč. 1841., na str. 312. — Údaje jeho životopisné jsou podány v časopise „Vesně“, roč. 1852., na str. 118. a 119.

[3]) Dr. J. B. Pichl v „České včele“, roč. 1877., na str. 190.

[4]) Platí bohužel i nyní!

[5]) Poněvadž udáváno bývá, že zemřel v Jičíně, buď otištěno zde z „Květů“, roč. 1846., str. 480., že „vraceje se z lázní domů, nemocí přemožen v Praze zůstati přinucen jest a dne 2. října v 7 hodin ráno v 46. roce věku svého na plícní nádmu zemřel. Dne 5. t. m. pohřben jest na hřbitově olšanském“.

básně, mezi kterými jest známá romance *Heřman z Bubna* a ballada *Kurcius*, otištěná prvně v „Musejníku“ r. 1827. a uváděná jakožto příklad lahody, síly a libozvuku rýmu.[1]) Mimo to vyšel od něho r. 1823. *Krasořečník, aneb Sbírka básní k deklamaci*, obsahující mnohé před tím netištěné básně Macháčkovy i jiných a některé překlady z němčiny,[2]) a *Zpěvy české* pro jeden hlas při pianuforte s nápěvem od rozličných skladatelů. Překládal i z latiny a vydal mimo Cicerónovy řeči proti Katilínovi r. 1827. překlad *Q. Horatia Flacca Knihy o umění básnickém* s původním tekstem, poznámkami latinskými i s překladem německým. Byl činným i v oboru dramatickém.[3])

Jan B. Josef Vlček, jenžto psal se také Vlčkovský, narodil se 27. srpna r. 1805. v Jičíně; byv vysvěcen na kněžství, kaplanoval na rozličných místech a konečně žil jakožto zámecký kaplan na Komorním Hrádku, odkudž potom přestěhoval se do Prahy, kde zemřel 6. prosince r. 1879. Přeloživ z řečtiny Hésiodovy *Náuky domácí* (r. 1835.), Theofrastovy *Povahopisy* (r. 1838.) a zvláště pěkně idyllickoepickou báseň německého básníka Augusta Gottloba Eberharda *Hanička s kuřátky* (r. 1840.), vzbudil veliké naděje, že stane se výborným tlumočníkem arcimistra Homéra. R. 1842. vydal Homérovu *Iliadu* jakožto prvé číslo sbírky „Překlady klassiků všech národů a časů, věd a umění“, ale nevyhověl oněm nadějím. Jako Vlčkovy překlady vůbec stávají se nechutnými tím, že oplývají nesrozumitelnými archaismy, tak tomu jest i s překladem tímto, ba ještě hůře proti překladům ostatním. Kromě toho „klopýtnul přes tu překážku, přes kterouž i jiní před ním i po něm klopýtali, totiž přes ta rozmanitá, mnohotvárná, ohebná a význačná epitheta, jimiž se Ilias jenjen hemží a jež do cizích jazyků pře-

---

[1]) Kampelík: Krása a výbornosť českoslov. jazyka, 21.

[2]) Díl II. „Krasořečníka“, „jenž byl obšírnější a již censurovaný, přišel prý někde k ztracení a nevyšel více, nač tehdejší obecenstvo vysoce toužilo, neboť byla to sbírka velmi dobrá a tehdáž první toho spůsobu“ (Věstník bibl., 1870., 114.).

[3]) Viz o něm i v „Osvětě“, roč. 1877., na str. 716. a 780.—785. — Macháček přispěl i německou balladou s názvem „Ogier“ do druhého svazku „Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen“, roč. 1827. — Báseň „Památce Karla Šimona Macháčka“ od B. Hakla jest ve „Světozoru“, roč. 1879., na str. 471. a znova v jeho „Z jeseni mého života“.

váděti jest věc nad míru nesnadná“ [1]). Avšak přece tento překlad Vlčkův jest prací na svou dobu záslužnou, [2]) a dojista nešetrným jest epigram, který ve příčině té z ruského zčeštil Frant. Lad. Čelakovský a který zní:

Ó, hrozný čin a černá zrada!
Homéra přeložil nechutný Fanfaron [3])!
Tam koněm za své vzal nešťastný Ilion,
zde oslem padla Iliada. [4])

O původních dramatech Vlčkových bude zmínka v oboru dramatickém. [5])

Jan Evang. Purkyně narodil se 17. prosince r. 1787. v Libochovicích u Litoměřic. Stav se doktorem lékařství, byl professorem fysiologie při universitě ve Vratislavi a potom v Praze, kde zemřel 29. července r. 1869. R. 1853. založil přírodovědecký časopis „Živu“, který vycházel až do r. 1864. Kromě četných rozprav přírodnických jsou od něho také práce básnické. Již r. 1829. uveřejnil překlad básně Schillerovy *Procházka* a r. 1834. překlad šestnáctého zpěvu *Tassova Osvobozeného Jerusaléma*, a to obé v „Musejníku“. R. 1841. vydal o sobě v českém překladě o dvou svazcích *Bedřicha Schillera Básně lyrické*, které „překvapují plnými, zvučnými rýmy, s jakými v oné době pořídku se potkáváme“ [6]), a kterýchžto svazek první r. 1883. a svazek druhý r. 1885. znova vydán byl v „Ústřední knihovně“. [7]) Sám František Ladislav Čelakovský psal o překladě tom r. 1841. Purkyňovi: „Listem Vaším

---

[1]) Pr. Sobotka v „Osvětě“, roč. 1877., na str. 306.

[2]) Vyskytly se i velice pochvalné úsudky o překladě tom, jako na př. úsudek Tylův ve „Květech“, roč. 1841., který jest otištěn v „Národní bibliotéce“ ve svazku XIII. Tylových spisů na str. 133.—135., jakož i úsudek v „Musejníku“, roč. 1842., na str. 114.

[3]) = chvastoun, chvastal, vychlubač.

[4]) Viz na str. 357. svazku I. Čelakovského spisů v „Národní bibliotéce“. (Viz i na str. 741. přítomného spisu.)

[5]) Seznam více nežli 30 spisů, které Vlček r. 1870. měl upraveny k tisku, viz ve „Věstníku bibl.“, roč. 1870., na str. 133. a 134.

[6]) Primus Sobotka v „Osvětě“, roč. 1877., na str. 305.

[7]) Úvaha o překladě tom od V. B. Nebeského jest v příloze ku „Květům“, roč. 1841., na str. 21. a 22. — Purkyně přeložil znova také básně, které před ním již i jiní přeložili, jako na př. „Zpěv o zvonu“, který Jungmann nazval „Píseň o zvonu“. (Viz i v „Musejníku“, roč. 1842., na str. 115.)

i darem Schillerových básní byl jsem mile překvapen, za něž Vám srdečné díky vzdávám. Divím se i Vaší obratnosti i setrvalosti, kterouž jste při této práci na jevo dali; v celosti jest to zdařilý překlad, toliko z ohledu jazyka zde onde několik nedosti českých slov a obratův při čtení jsem spozoroval, což Vám ale každý rád promine i také netěžko bude opraviti budoucně. Že již takového cos i za hranicemi naší vlasti vychází, jest nám potěšitedlný úkaz; kdož by se toho před 20ti lety byl nadál?" [1]) Do polštiny Purkyně přeložil Čelakovského „Ohlas písní českých". [2])

Josef Kačer narodil se 30. března r. 1802. v Černilově u Králové Hradce, byl evangelickým kazatelem ve Velikém Táboře u Sycova v Pruském Slezsku, kde zemřel 25. ledna r. 1871. V této své vzdálenosti od vlasti nalezl laskavého přítele v Purkyňovi, tehda professoru ve Vratislavi, s nímžto několikráte do roka se scházel. Již r. 1827. s názvem *Znělky na p. Jana Kollára* a potom r. 1836. s názvem *Toužení po vlasti* uveřejnil některé znělky v „Musejníku", kteréž obrátily po něm jakožto po básníku zvláště nadaném všeobecnou pozornosť. r. 1840. pak vyšel ve Vratislavi nákladem Purkyňovým jeho mistrný překlad Schulzovy [3]) *Okouzlené růže* v ottave rime, ale v trochéjích bez prvé anakruse — velmi nesnadná to i dosti nevděčná práce. [4]) I za pozdějšího věku svého byl činným v oboru básnickém a nedlouho před svou smrtí vydal r. 1870. znamenité dílo básnické *Kalich, meč a kříž.* [5])

Jan Slavomír Tomíček narodil se 15. července r. 1806. v Branné u Jilemnice, byl „pouze spisovatelem" a zemřel 28. dubna r. 1866. v Praze. Mimo různé spisy vydal i r. 1840. *Básně*, které

---

[1]) Musejník, 1878., 526.

[2]) Životopisný nástin „Jan Purkyně" od Sofie Podlipské jest v „Osvětě", roč. 1871., na str. 56.—67. Sám o sobě Purkyně psal ve článku „Výryvky z mého života" v „Rodinné kronice", roč. 1864., na str. 133. a násl. svazku IV.

[3]) Ernst Konrad Friedrich Schulze, něm. básník, žil v letech 1789.—1817. Jeho nejhlavnější plod „Die bezauberte Rose" vyšla r. 1870. ve vydání dvanáctém, ačkoli není původní, jakž takořka všeobecně míněno, nýbrž překladem z illyrštiny, o čemž viz v Čenského „Z dob našeho probuzení" na str. 93.

[4]) Úvaha o překladě tomto jest ve „Vlastimilu", roč. 1840., na str. 93. a 94. dílu IV.

[5]) O Kačerovi viz i ve „Věstníku bibliografickém", roč. 1871., na str. 33. a 34.

však jsou nejslabším plodem jeho činnosti literární; v hudbu z nich uvedena byla píseň *Co to hučí háj?* [1])

Vincenc Furch narodil se 8. srpna r. 1817. v Krasonicích u Telče na Moravě, vystudovav práva, pobyl jako úředník na rozličných místech, až dostal se do Vídně, kde zemřel 5. ledna r. 1864. Prvý svazek jeho *Básní* vyšel r. 1843., druhý r. 1844., a byly příznivě přijaty, ba také v hudbu uváděny a do jiných jazyků překládány. [2]) R. 1848. vydal *Barvy a zvuky*, z nichž část jest novellistická, [3]) r. 1850. *Písně a ballady z války uherské*, a mnoho básní zbylo po něm v rukopise. R. 1874. vydány *Vincence Furcha Básně* v „Národní bibliotéce“ s životopisem a podobiznou básníkovou. [4])

Karel Drahotín Marie Villani narodil se 23. ledna r. 1818. v Sušici z rodu šlechtického, byl vojenským důstojníkem, později žil v zátiší na svém statku Střížkově u Benešova, kde zemřel 24. března r. 1883. Básně jeho nemají valné ceny. R. 1844. vydal první svazek svých „Zábavných spisův“, obsahující sbírku lyrických básní *Lýra a meč*, z nichžto některé byly v hudbu uvedeny, jako pěkná elegická píseň *Vystěhovalec* (Zasviť mi ty, slunko zlaté, na poslední z vlasti krok). [5]) Téhož roku vyšly *Spisy Drahotína Marie barona Villaniho* (díl I.), kterážto sbírka vydána znova r. 1862. [6])

Siegfried Kapper narodil se 21. března r. 1821. na Smíchově u Prahy z rodičů židovských. Stav se doktorem lékařství pobyl na rozličných místech, konečně usadil se v Praze, odkudž přesídlil se z příčin zdravotních do Italie, kde zemřel 7. června r. 1879. v Pise, kdež i pochován jest. Mnoho cestoval, zejména také po slovanských zemích poloostrova balkánského. S horlivou zálibou překládal české básně (Máchův „Máj“, básně Čelakovského,

---

[1]) Úvaha jest o nich ve „Vlastimilu“, roč. 1840., na str. 94. a 95. dílu IV.

[2]) Úvaha o nich jest v „Musejníku“, roč. 1844., na str. 611.—617. od Fr. D(ouchy) a od V. B. Nebeského ve „Květech“, roč. 1844., na str. 40., 48., 52. a 56.

[3]) Úvaha jest v „Květech“, roč. 1848., na str. 45. a 46.

[4]) Článek „Vincenc Furch“ jest od Fr. Zákrejsa v „Osvětě“, roč. 1873., na str. 853.—859.

[5]) Úvaha o sbírce té jest v „Květech“, roč. 1844., na str. 272.

[6]) Úvaha jest v „Květech“, roč. 1844., na str. 432., 435. a 439. (V „Osvětě“, roč. 1883., na str. 451.—453. jest nekrolog Villaniho od Ferd. Čenského.)

Jablonského a j.) a slovanské národní zpěvy, jmenovitě jihoslovanské, do němčiny a záhy pokusil se též o básně v jazyku českém, vydav již r. 1846. *České listy*, ale nešetrná úvaha Havlíčkova o nich zastavila jej na dlouhý čas na cestě zdárně nastoupené, takže teprve za let sedmdesátých opětně česky básniti se jal. Znova „České listy" byly vydány r. 1884. v „Ústřední knihovně".

Kapperovy „České listy" jsou sice knížečka objemu malého, jsou však zjevem velmi zvláštním v básnictví českém, zjevem druhu svého jediným, osamoceným. I ký div, že nebyly přijaty všude příznivě. Věnovány jsou od básníka původu židovského „Synům kmene mého v Čechách", a poprvé zapěno v nich k židům v Čechách o české zemi jako o vlasti také jejich, poprvé židé v Čechách nabádáni tu k českému vlastenectví. Havlíček nevěřil, že Kapper mínil to opravdově, ale Jan Er. Vocel uvítal jej vlídně, ukončiv úvahu svou o „Českých listech" takto: „Literatura česká, jenž dosavad na výběr nemá duchů plodných, původních a jížto každý nový přírostek, každá krůpěj nové síly vítána jest, přijímá do počtu zasvěcenců svých mladého básníka, nadějí se kojíc, že šlechetné smýšlení a vlastenecké city, tak živými barvami líčené, marnými přeludy a pouhou pěnou nebyly, nýbrž že tento skutkem a statným setrváním na dráze nastoupené vroucnosť a opravdivosť slov svých potvrdí." [1])

Celkový obsah většiny básní v „Českých listech" Vocel vystihuje těmito slovy: „Čteme zde žaly nad pádem a rmutným osudem lidu israelského, též šlechetné toužení, smířiti lid ten s osudem svým, a sice prostředkováním lásky k vlasti nové, světovládnou rukou jemu vykázané. Svornou lásku, přiznávání se myslí a skutkem k národu slovanskému, toť prohlašuje básník za nový účel Israelitům mezi námi obývajícím, z něhožto jim ratolesť nové naděje, nové radostnější budoucnosti vykvete. Vystupuje zde básník co nadšený prorok nové víry, protož i nesnadné jest postavení jeho. Jsa věrným synem israelským nese v srdci vroucí lásku k vlasti české, jižto cituplnými slovy na jevo dává; než znamenaje, kterak předsudkem lidským ohromná propasť otevřela se mezi vlastencem českým a synem z kmene Abrahamova, namáhá se květnaté pletence pnouti přes černou prohlubeň, by tím srdce odporné k sobě přiblížil,

---

[1]) Musejník, 1847., I. 102.

a pozdvihuje milozvučného hlasu, aby v nich přesvědčení zbudil, že snažení všech věrných Čechů bez rozdílu náboženství k tomu se kloniti má, aby vlasť česká co nejvíce k blaženosti dospěla...“ [1]) Takto za ztracenou vlasť na březích řeky Jordánu Kapper podával krajanům svého kmene vlasť novou, vlasť českou!

Jsou tedy Kapperovy „České listy“ tak jako skoro všechny básně doby tehdejší také vlastenecké. Ale vlastenecký ráz jejich vzhledem k jiným básním vlasteneckým jest neobyčejný, překvapující, vyjímaje druhou a třetí část jejich, které jsou proti prvé hlavní části mnohem skrovnější; druhá část nazvána jest „Milosť“, obsahujíc básně milostné, a třetí „Obrazy“, obsahujíc básně rozjímající o úkazech a předmětech z přírody, avšak i v obou těchto částech znamenáme vroucí lásku básníkovu k vlasti české. A co do ceny vniterné Kapperovy „České listy“ jest zařaditi mezi nejlepší básně básníků doby vlastenecké.

Na veřejnosť prvně s českými básněmi Kapper vystoupil r. 1845., a to v „Květech“. Získal jej českému písemnictví Václav Bolemír Nebeský, který hned od počátku literárního svého působení obíral se se zvláštní zálibou otázkou židovskou, snaže se zejména nakloniti židy v Čechách písemnictví českému a vůbec věci české, a napsal i dva články ve příčině té r. 1844. a 1845. do „Květů“, volaje jimi židy v Čechách pod prapor národnosti české. Jsou pak otištěny v únoru r. 1845. v „Květech“ dvě básně Kapperovy s poznámkou Nebeského, z čehož patrno, že Nebeský bezpochyby i sám básně ty „Květům“ dodal, snad i dříve je poopraviv.

Připomenutá poznámka zní: „Zde podává německý posud básník svůj první český plod našemu obecenstvu. Jsmeť jisti, že jej každý vřele uvítá. Již jeho německá literární činnosť měla směr slovanský; mnohými a sice výbornými překlady z českého (Máchova „Máje“, z Čelakovského, Jablonského atd.) a svými velmi krásnými „Slavische Melodien“, které všeobecného uznání a obliby došly, získal si tento básník krásnou zásluhu, že seznámil Němce s naším básnictvím. Směr těchto českých básní každého potěší, an totiž básník hrdě co syn Israela vystupuje a soukmenovce pobádá, by se k našemu národnímu životu připojili. Protož podejme tomu kmenu výměčnet ubratrsky ruku a vynahraďme mu, jak možno, co

[1]) Tamže, 98. a 99.

utrpěl osudem temných a krutých časů.[1]) Za krátký čas dostane české obecenstvo od téhož básníka celý svazeček básní ve dvou oddílech: „Vlasť má a kmen můj“; pak „Růže sáronská“. V. Nebeský.“

Z konce poznámky té dovídáme se, že Kapperovy „České listy“ prvotně poněkud jinou podobu vnější míti měly. Co pak týče se oněch dvou českých básní, které Kapper veřejnosti prvně podal, mají názvy *Srpen 1844.* a *Věrnému příteli V. N.*, a obě jsou také v „Českých listech“, kde druhá z nich má název *V. B. Nebeskému.* Básniti česky Kapper začal již r. 1843., přeloživ roku toho z němčiny báseň *Návrat k domovu*, jež otištěna jest na prvém místě v „Českých listech“ a jež dojista vzhledem k básnické činnosti Kapperově jest významna, jakž i sám název její již nasvědčuje. V „Květech“ otiskl r. 1845. kromě oněch dvou ještě dvě jiné básně; jednu hned v následujícím čísle s názvem *Synům kmene mého v Čechách*, která v „Českých listech“ má název *Na devátý Ab*, a jednu později bez názvu, která v „Českých listech“ jest značně poměněna, začínajíc se v „Květech“: „Uplyne čas — nedlouho — slasť a hoře“ a v „Českých listech“: „Čas uplyne. A v krátce slasť i hoře.“ Protože ostatní tři básně jsou otištěny v „Květech“ i v „Českých listech“ totožně, báseň pak bez názvu v „Českých listech“ v dokonalejší podobě nežli v „Květech“, možno asi právem domýšleti se, že prvé tři básně Nebeský, dodav je do „Květů“ sám, poopravil dříve, než otištěny v „Květech“, a čtvrtou, danou „Květům“ bezpochyby přímo od Kappera, teprve pro „České listy“ jakož i že snad poopravil pro „České listy“ básně všechny a že tedy Kapperovy „České listy“ co do ceny vniterné jsou lepší, nežli by byly, kdyby byly jen od Kappera. Kromě toho, co vyjmenovali jsme si, Kapper za let čtyřicátých neotiskl česky ničeho.

O jiných básních Kapperových promluvíme si v díle II. přítomného spisu, kde bude porozpráveti též o dvou knežích, kteří také již před rokem 1848. nemalou zásluhu získali si o české básnictví, totiž o Františku Douchovi a Václavu Svatopluku Štulcovi.

Kněžími z nepatrnějších básníků doby vlastenecké, které jsme si právě stručně připomenuli, byli tři: František Alexander Rokos,

[1]) Až potud poznámka ta jest otištěna také v Tůmově „Karel Havlíček Borovský“ na str. 106., ale velice nesprávně, což buď připomenuto jakožto příklad k tomu, co ve příčině slovných vyňatků řečeno v „Předmluvě“ na str. XIV.

Jan B. Josef Vlček a Josef Kačer. Ne pak o mnoho mladšími vrstevníky jejich byli také František Doucha a Václav Svatopluk Štulc, jejichžto však hlavní činnosť literární náleží teprve do doby po roce 1848. Doucha přeložil z angličiny a vydal ihned r. 1842. v samostatné knize jakožto číslo II. „Překladů klassiků všech národů a časů, věd a umění“ *Thomsonovy Počasy*, zaujímající prvé místo v oboru básnictví popisného, kterýžto překlad podařil se mu skutečně znamenitě. [1]) A Štulc kromě vlasteneckonáboženských básní *Pomněnky na cestách života*, vydaných r. 1845. a již r. 1846. od Josefa Wenziga do němčiny přeložených, [2]) vydal r. 1844. *Padesáte bajek a několik vážnějších básniček pro naše milé maličké*, které potom vyšly ještě několikráte, posléze r. 1862.

g) O básnictví doby vlastenecké vzhledem k směrům a druhům.

Povšimněme si konečně ještě básnictví českého doby vlastenecké vzhledem k směrům a druhům, a to tak, že promluvíme si při tom o některých znamenitých básnících, o nichžto dosud úmyslně jsme pomlčeli, a zároveň i podáme si všeobecné úvahy ve příčině té o tehdejším básnictví veškerém a posléze sestavíme si přehledně vzdělavatele epiky a lyriky dle druhů tak, jako učinili jsme za doby přípravné (na str. 148. a 150.). [3])

Vzhledem k účelu básně rozeznáváme básně pouhé a tendenční. [4]) Známkou básní tendenčních proti básním pouhým jest zvláštní jejich směr literární. Zvláštní směr takovýto jeví se také

---

[1]) Úvahu o překladě tom viz v příloze ku „Květům“, roč. 1843., na str. 30. a v „Musejníku“, roč. 1843., na str. 292. — Doucha překlad ten „v nové ještě dokonalejší slovesné úpravě podal pro básnickou sbírku v Poésie světové“ (tak praveno v „Osvětě“, roč. 1870., na str. 750.), ale tiskem posud nová tato jeho úprava nevyšla; vyjde prý v „Ústřední knihovně“.

[2]) Úvahu o nich viz ve Spisech Wenzigových v „Nár. bibl.“, sv. II. na str. 255.—262. a 285.—286. Viz i článek Havlíčkův „Štulcovy Pomněnky a Wolfgang Menzel“ v I. svazku jeho spisů na str. 225. a 226.

[3]) Doplňkem k tomu buď poznamenáno, že za doby přípravné skládali ódy také Pavel Josef Šafařík, František Palacký, Jan Nep. Štěpánek a Václav Alojs Svoboda.

[4]) Viz na str. 6. a 7. přítomného spisu.

v bajkách, i rozhledněme se nejprve, zmínivše se právě o bajkách Václava Svatopluka Štulce a nepromluvivše si dosud o bajkách celkově, po všech bajkářích období předbřeznového.

Štulc nebyl ovšem prvý, kdož u nás psal bajky. Ale mnoho předchůdců v písemnictví novočeském neměl.

Z konce XVIII. století máme v písemnictví novočeském pouze dva spisy z oboru bajky, a to překlady. Vyšlyť r. 1777. v překladě Františka Jana Tomsy „Některé bajky a povídačky“ od Jindřicha Brauna, a r. 1791. Václav Matěj Kramérius vydal znova „Ezopovy Básně spolu s jeho životem“, jakž podotekli jsme si již na str. 50. [1]) A bajky Ezopovy po dvaceti letech vydány opět, a to dvakráte za sebou. R. 1815. syn Kramériusův Václav Rodomil vydal je s názvem „Obnovený Ezop, nebo Nové Ezopové bajky podle rozličných básnířů sebrané a vypracované. Spolu s přiloženým vypsáním Ezopova života“ a r. 1816. Ignác Šiesler přeložil „A. J. Meissnera Ezopové básně pro mládež“.

Kromě bajek Ezopových na počátku století XIX. jevil se v českém bajkářství směr Lafontainův a Lessingův. Dle Lafontaina pracoval své bajky Antonín Jaroslav Puchmajer, jakž uvedli jsme si na str. 61., a překlad bajek Lessingových r. 1816. vydal Dominik František Kynský, který v překladě tom na str. 8. poznamenal o Lafontainovi, že „byl u Francouzů původce rozkošných, hovořivých, libou jakousi nedbanlivostí jímajících bajek“ a že „jeho duchem nadšený V. D. P. Antonín Puchmajer některými bajkami se Čechům zavděčil“. Jsou totiž bajky Lafontainovy značně rozsáhlejší nežli Lessingovy a jsou také básničtější. Lessingovi zalíbily se bajky Ezopovy, i přijal je za vzor a žádá ve svých rozpravách o bajce, aby vyznačovala se co největší stručností a úsečností i aby hlavním úkolem jejím byl toliko směr poučný, směr mravný. A aby byly jasně srozumitelny, Lessing psal bajky prostomluvou, kdežto bajky Lafontainovy psány jsou veršem, dávajíce již i vnější podobou svojí na jevo, že chtí býti básněmi a ne pouze skladbami mravokárnými.

Takto Lafontaine a Lessing zarazili dva hlavní spůsoby bajky, bajku básnickou a bajku mravnou. Ale málokteří bajkáři řídí se

[1]) K poznámce na str. 50. budiž i dodáno, že Václav Hanka otiskl „Bibliografickou zprávu o vydáních Ezopových bajek“ v „Musejníku“, roč. 1848., na str. 337. dílu I.

v té příčině toliko jedním z nich. Většina jde cestou prostřední, odívajíc bajky rouchem básnickým, nezapomínajíc však ani na směr poučný.

Prostřední takovouto cestou bral se prvý skladatel původních bajek českých Josef Chmela, který narodil se 18. února r. 1793. v Třebíči na Moravě a věnovav se učitelství, byl posléze professorem při akademickém gymnasiu v Praze, kde zemřel 28. února r. 1847. R. 1818. vyšly od něho *Bajky pro dítky*, prvý to spis toho způsobu u nás, jehožto díl II. vyšel r. 1821. Kromě bajek zde jest i několik povídek a básní jiných, bajky pak nejsou všechny původní. Obliby dostalo se jim značné. [1])

K směru Lessingovu výhradně přihlásil se Vincenc Zahradník, o němžto jakožto spisovateli filosofickém zmínili jsme již i na str. 215. a 216. Praktická filosofie, jíž obíral se záhy, jakož i obor paedagogický a bohoslovecký, jejž horlivě vzdělával, přispěly dojista nemálo k tomu, že zalíbila se mu mravná bajka Lessingova. Obsahují pak *Bajky*, které prostomluvou sepsal a jejichžto prvá sbírka byla o sobě vydána r. 1832., [2]) plody jeho vlastní a jsou obsahem i vnější podobou svojí tak důmyslny, řízny a případny, že jest pokládati je za nejzdařilejší práce toho druhu v českém písemnictví, ba že lze je postaviti slušně po bok i předním bajkám každého písemnictví jinonárodního. [3]) Druhá sbírka jejich, z kteréž otiskl několik bajek již r. 1830. v „Musejníku", jest chována v rukopise v knihovně Musea českého. [4])

---

[1]) Životopis Chmelův jest od Ant. Truhláře v „Musejníku", roč. 1882., na str. 3.—25., 185.—201. a 353.—363. (Neshodné udaje ve příčině roku jeho narození viz v „Urbánkově Věstníku bibl.", roč. 1882., na str. 130.)

[2]) Slovník náučný (X. 215.) udává r. 1831.

[3]) Úvaha o nich jest od K. Vinařického v „Musejníku", roč. 1832., na str. 480.

[4]) Z části byla otištěna r. 1883. ve „Štěpnici", příloze časopisu „Škola a Život", péčí redaktora Karla Vorovky a něco již i v letech 1855.—57. v „Blahověstu". (Životopis Zahradníkův Ant. Rybička napsal do „Musejníka", odkudž jest otištěn v „Předních křisitelích" na str. 279.—288. R. 1881. vyšel i spisek „Život a působení P. Vincence Zahradníka" od A. Hobla, kde jest otištěno i několik jeho básnických plodů veršem, ačkoli v „Květech", kde prvně byly uveřejněny za let třicátých, verše tiskem označeny nejsou; v plodech těch znamenati mocný účinek „Rukopisů".)

Z jiných básníků, kteří bajky skládali, promluvili jsme si již o Matěji Josefovi Sychrovi (na str. 165. a 166.), Michalu Siloradovi Patrčkovi (na str. 82.), Františku Bohumíru Štěpničkovi (na str. 82.) za doby přípravné [1]) a za doby vlastenecké kromě Chmely, Zahradníka a Štulce jest uvésti si na mysl zejména také Josefa Jaroslava Langera a Františka Jaromíra Rubeše, o nichžto promluvili jsme si na str. 827.—838. a jejichžto bajky nesou se spůsobem Lafontainovým, hledíce si více rázu básnického nežli suchopárné stručnosti filosofické. Také podotekli jsme si na str. 750., že František Matouš Klácel vzdělal po česku bajky Bidpajovy.

Směrem poučným bajky naležejí k tendenčním básním didaktickým, i jest vhodno zde připomenouti též ostatní didaktické básně doby vlastenecké. A tu z oboru epiky, kamž i bajky jest řaditi, máme didaktickou báseň ve Vocelově „Labyrintě slávy“; z oboru pak lyriky vyniká jakožto báseň didaktická hlavně Jablonského „Moudrosť otcovská“ a částečně Čelakovského „Růže stolistá“ i Kollárova „Slávy Dcera“ a drobné básně Klácelovy.

Kromě směru poučného jeví se v básnictví i jiné směry literární, i jiné tendence, kterými různívají se od sebe básně, byť i byly jednoho a téhož druhu.

Směru poučnému jest blízka tendence náboženská. Dokladem toho zřejmým jest jmenovitě Jablonského „Moudrosť otcovská“. A básní směru náboženského za doby vlastenecké neskládali pouze kněží. Sám největší český básník období předbřeznového, Frant. Lad. Čelakovský, složil hymnu „Buď vůle Tvá“, a Purkyně začal překládati Tassův „Osvobozený Jerusalém“, jako Jungmann přeložil Miltonův „Ztracený ráj“.

Tendence nenáleží sice k podstatě básnického plodu, nedotýká se vlastní povahou svojí jeho krásy a ceny vniterné, za to však mocně působívá na city čtenářovy nebo posluchačovy a měnívá klamně soud o plodu tom, ukazujíc jej mnohdy někomu krásným a cenným a někomu zase nekrásným a necenným. Tendence básně snadno svádí nás, že básně té neposuzujeme tak, jak bychom posuzovati správně měli. Někomu lahodí tendence poučná, někomu

---

[1]) Viz i na str. 149. spisu přítomného. Též Aleš Vincenc Pařízek a Antonín Marek složili několik bajek.

náboženská, někomu vlastenecká atd., někomu zase nikoli, dle toho pak jiný jinak vnímá krásu a cenu básně, nepochopuje jí náležitě.

Co právě jsme si řekli, jevilo se v českém básnictví také za doby vlastenecké, a to zejména ve příčině tendence vlastenecké, která zavrhovala básnický směr cizinský.

Dobou vlasteneckou nazvali jsme si dobu veškerého českého písemnictví z let 1820.—1848. dle toho, jakého rázu a jaké povahy bylo tehda převahou písemnictví krásné neboli básnické vůbec i básnictví zvláště. Znamenámeť, že jako za doby přípravné měl v něm převahu živel idyllický, tak za doby vlastenecké takořka ve všech plodech jeho zračil se velmi význačně a namnoze výlučně směr vlastenecký.

Zcela jiný nežli před rokem 1820. svět náš literární byl již za let třicátých. „Tak valně změnily se poměry naše vniterné i názory obecenstva, že původní plody literatury české z prvního a druhého desítiletí našeho věku již za zastaralé pokládány. To nejnápadněji se objevilo, když Vojtěch Nejedlý v letech třicátých vydávati počal své básně, jež, kdyby hned po napsání byly vyšly, valný ruch by byly spůsobiti musily v tehdejší literatuře české, ale potom vyšedše téměř nepovšimnuty ostaly. [1]) Příčiny toho ležely hloub, než posud u nás se objevilo, ležely především v tom, že básnická škola česká s počátku nynějšího století nebyla v podstatě národní a že také názory o umělém básnictví mezi tím, účinkem básnických povah jinonárodních, evropských i u nás valně pokročily. Poésie česká básníků kruhu Puchmajerova nebyla ani veská ani moderní a nazvati bychom ji mohli částečně maloměstskou, jež živly své brala tu i tam, ale k nijaké straně rozhodně se neklonila. Lidu byla nevlastní a vzdělancům nestačovala. Byla pouze přechodní, jako celá ona doba v národním životě, a znamenitého zaujímajíc místa v historii národnosti české, nenabude nikdy podobného v historii básnictví.“ [2]) Takovou byla poésie česká doby přípravné, po roce však 1820. stala se většinou čistě národní, a oblíbeni byli toliko básníci národní tak, jak vyloženo na př. na str. 834. přítomného spisu. Ba i národním nazývati básnictví české z let 1820.—1848. není dosti přesno; sluší mu nejlépe název básnictví „vlasteneckého“.

---

[1]) Viz i na str. 840. přítomného spisu.

[2]) Kritická příloha k Nár. listům, 1864., 259.

Avšak jako za doby přípravné čeští básníci utíkali se k vzorům německým, tak i vlastenecký směr básnictví našeho z let 1820.—1848. základy své o básnictví německé opřel, a to o školu romantickou, vzniklou v Německu na rozhraní století XVIII. a XIX., a o vlastenecký rozruch, jevivší se v Německu za druhé desítky století XIX. proti Francouzům. Ale brzo vlastenecký směr ten v básnictví českém nabyl rázu zcela svého a vykonal věru na národu našeho roli dědičné práci neobyčejnou, rozšiřuje horoucí lásku k vlasti a vzmohutňuje probuzeného ducha českého a národní sebevědomí.

Již výše řekli jsme si, že tenkráte každý „vlastenec“ u nás byl i „spisovatelem“ jakož i naopak každý „spisovatel“ „vlastencem“, a tím jest označen ráz veškerého tehdejšího písemnictví krásného neboli básnického nejlépe.

Výrazů „vlastenec“ a „vlastenectví“ počato užívati sice hned koncem XVIII. století.[1]) Avšak ani Thám ještě v „Obraně“ své neužíval výrazů těch v pozdějším jich charakteristickém významě, nýbrž více jen asi ve významě „krajan“, tudíž i o Češích odrodilých, jako na př.: „Ó, vzezřete, vlastencové, kteří, jazyka svého opovrhše, žádné dosavad péče o znalosť a vzdělaní jeho jste neměli,“ ale také ve významě dobrém: „Neužasni tím, vlastenče laskavý, ale pomni...“ Za doby pak vlastenecké dodáno výrazům „vlastenec“ a „vlastenectví“ zvláštního lesku oslňujícího. „Možná říci, že tehdejší „vlastenci“ žili v jakési společné atmosféře, z níž ostatní kruhy společenské úplně byly vyloučeny, a tím vysvětluje se, že, potkalili se dva stejně smýšlející národovci, neznající se doposavad, stačilo jediné slovo o vlasteneckých zájmech s té neb oné strany pronesené, aby se ihned poznali co svoji a přilnuli k sobě důvěrou, jaká ne tak snadno se věnuje na první potkání. Zajisté, kolik bylo jednotlivých interessů neb úkazů denních v duševním životě národním, tolik bylo hesel, jimiž mezi sebou se poznávali vlastenci, a kdo neměl tohoto klíče, byl ve společnosti národních zasvěcenců úplným cizincem. Všickni pak vlastenci považovali se mezi sebou za jednu rodinu, hotovi jsouce jeden druhému pomáhati dle možnosti...[2]) Nezasvěcencům ovšem bylo při tom divno, jak

---

[1]) Schulz: Josef Jungmann, 23.

[2]) Jak vlastenci naši předbřeznoví se podporovali, toho příklady podivuhodné pisatel těchto řádkův uvedl v „Příteli domoviny“ na str. 71.—84. svazku 5. ročníku II.

mocným kouzlem někdy působilo jediné slovo ke spříznění se osob dosavad sobě docela cizích, a což divu, jestliže takové nepochopitelné věci vidouc, blahomoudrá policie větřila v nich tajné spolky a bedlivě po nich pátrala. Tvořilť toho času v Čechách a na Moravě „vlastenectví“ skutečně jakýsi zvláštní řád, jehož údové sice nebyli žádným zvláštním slibem k sobě vázáni, avšak nicméně všickni uznávali jeden společný účel svého snažení a vespolek bezzištně a nezřídka obětavě se podporovali. Takovým mravným svazkem tužila se láska k národu a horlivosť vlastenecká, osoby různého povolání sbližovaly se k sobě stejným smýšlením a společnou snahou, důvěra ve vlastní síly rostla, což vše mělo účinek mocný a dalekosáhlý.“ [1])

S hrdostí sebevědomou jest nám patřiti na památný ten sbor posvěcenců snah národních za doby vlastenecké. Ovšem vlastenectví „nemůže nikdy tak zazářiti jako v dobách poroby a bídy národní; neboť pak má láska, síla i čin nejvhodnější příležitosť ukázati se“ [2]). A že poroba a bída ta tenkráte v Čechách byla, patrno z toho, co pověděli jsme si v „Průpravě“ k době vlastenecké o národnosti české (na str. 305.—330.).

Vlastenecký ráz doby té obráží se nejvíce v básnictví, a to zejména v básnictví lyrickém, kterému tehda vůbec dařilo se nejlépe a které ve všech útvarech jeho provívá mohutně idea lásky k vlasti, jížto v podruží stojí láska pohlavní. Obě tyto idee spojil Kollár v „Slávy Dceři“ a ideu národnostní rozšířil na vzájemnosť všeslovanskou. Láska pohlavní převládá v Čelakovského „Růži stolisté“ a „Ohlasech písní českých“. Jednou i druhou ideou někdy po různu, jinde pospolu protkány jsou lyrické výtvory Hankovy, Kamarýtovy, Vacka Kamenického, Jablonského, Chmelenského, Pickovy a jiných. Rubeš věnoval celou dlouhou báseň „Já jsem Čech“ výronu nadšeného vlastenectví, a vlastenectvím druhu neobyčejného ozval se Kapper, zůstav ve příčině té ojedinělým. Někteří zase propletli se zdarem utěšeným svou lyriku vlasteneckou živlem poučným, jako Jablonský, nebo náboženským, jako Sušil a Štulc, anebo humorem a satirou, jako Langer a Rubeš, a to za účelem, aby tímto

---

[1]) Malého spisy v „Nár. bibl.“, II. 413. a 414. nebo Malého „Naše znovuzrození“, I. 29. a 30.

[2]) Dr. Josef Durdík v „Dějinách filosofie nejnovější“ na str. 129.

působivým účinkem probuzovali ducha národního, ducha vlasteneckého. Takto skoro všechna varyta tehdejších básníků českých rozezvučela se jednomyslně zpěvy, opěvajícími krásy a půvaby „posvátné té země, — kterouž zovem vlastí lůna vážného, kde odpočívají ostatky slávy české“ (Vacek Kamenický), a mnozí z nich usilovali též obnoviti veškero pásmo českých dějin v myslích svých vrstevníků, probuditi v nich bol pohledem na rmutnou vzhledem k minulosti přítomnosť a roznítiti je zároveň i k skutkům pro spásu vlasti, jako činil na př. Vacek Kamenický a zvláště Vocel, který spojil ideu národnostní se šířením osvěty. Nebylo pak ovšem ani zapomenuto oslavovati a velebiti jazyk český, jímžto naše bytosť národní projevována jest nejpatrněji, čehož úkazem jest zvláště Vinařického „Varyto a lýra“, a také básní příležitých, kterými vlastenectví bylo projevováno za rozličných příjezdů, svátků, jmenin, úmrtí atd., zrodil se počet valný. Nejvíce byla však oblíbena Kollárova vzájemnosť všeslovanská, podporována i vědeckými spisy Dobrovského a Šafaříkovými.

Kollárova „Slávy Dcera“ vůbec ustanovila na dlouho působivě směr básnictví českému, zakořenivši v něm po přednosti vedle snah slovanských snahy vlastenecké. Též ona opřela základy své o romantickou školu a vlastenecký rozruch v Německu, [1]) a když objevila se, byla v Čechách právě doba prvého nadšení vlasteneckého, kteráž uchvácena a rozjařena byla básnickým plodem tím neodolatelně. A jako Kollár tak i Čelakovský byl z části básníkem rázu a směru všeslovanského, ale měl již mnohem více na paměti jen užší vlasť českou nežli veškeru vlasť všeslovanskou. Že pak k nadějím a tužbám všeslovanským připojil se takořka sám od sebe požadavek, pěstovati bližší cit národní a zvelebovati svou vlastní národnosť, své vlastní písemnictví, jest úplně přirozeno. Myšlénky ty potom opětoval onen zástup básníkův, opěvajících slavnou naši minulosť a hlásajících lásku k vlasti, k řeči mateřské, k mravům domácím, a nastrojoval zpěvy své hlavně po spůsobě písní prostonárodních, jda více za Čelakovským nežli za Kollárem. [2])

Ovšem vlastenecká tendence neprospěla všemi plody svými tehdejšímu básnictví. Nedbáno však, že tendence nenáleží k pod-

---

[1]) Viz na str. 362. a 549. přítomného spisu. (Viz i na str. 877.)

[2]) Viz na str. 694., 700. a 701. přítomného spisu.

statě básnického plodu, že nedotýká se jeho krásy a ceny vniterné, a dostávalo se mnohdy též obliby básním praslabounkým, jen když byly „vlastenecké“.

Jestiť počet „vlasteneckých“ básníků doby vlastenecké veliký. Ale nejsou to samí Zábojové, které bohové byli pomilovali, kteří pěli od srdce k srdci píseň ze středa hoře, kterým od bohů pěti dáno jako Lumírovi, hýbavšímu svým zpěvem Vyšehradem; nehlásal každý z nich jako Kollár, že „kdo do pout jímá otroky, sám jest otrok“, nelíčil každý z nich „pláče matky Slávy nad odrodilými syny“, neopěval každý z nich bolných žalů národu českého tak, jako Vocel, Vacek Kamenický, Jablonský a někteří jiní. Snažili se sice všichni prospěti vlasti, jakž obyčej tomu tehda chtěl, ale nedařilo se to všem stejně.

Z těch „vlasteneckých“ básníků, jimžto básně se nedařily, jest učiniti zmínku zejména o jednom jich druhu. Po Kollárovi a Čelakovském jalo se totiž zkoušeti množství básníků síly své zvláště ve znělkách a v písních v českém národním duchu; dali se svésti lákavými vzory, které Kollár a Čelakovský ve příčině té utvořili. Dotekli jsme se toho již na několika místech (na str. 520., 700.—703., 818., 832. a j.), a příkladů bylo by lze uvésti množství. „Ale hejno následovníků“ — napsáno o tom ihned za doby vlastenecké — „přivádí skoro vždy následovaný spůsob básnění v neúctu. Takž byly u nás doby, kdežto znělky a tak nazvané „národní písně“ hrozily básnictví naše utopiti, kdyby se nebylo několik mužův ustrnulo nad těmito nemilostivě zpotvořenými druhy poésie.“ [1])

Hlavně znělek po spůsobě Kollárovy „Slávy Dcery“ natvořeno za doby vlastenecké až přespříliš, a přece dobrých znělek máme z doby té kromě znělek Kollárových pramálo. Znělky Kollárovy jsou ovšem mistrny, z jiných však básníků tehdejších málokterý může vykázati se znělkami zdařilými a poněkud větším počtem jich nikdo. Mámeť několik zdařilých znělek kromě Kollára jen od Čelakovského, Vacka Kamenického, Sušila, Jablonského, Chmelenského, Rubeše a Kačera; nejvíc od Vacka Kamenického.

Šťastnějšími byli ti, kdo hleděli básniti po spůsobě písní prostonárodních. Ale také tu složeno značně více plodů chatrných nežli znamenitých. Kromě Čelakovského znamenitě v té příčině básnictví

---

[1]) V. B. Nebeský ve „Vlastimilu“, 1841., I. 285. a 286.

obohatili toliko Vacek Kamenický, Chmelenský a Picek, ač i Hanka, Kamarýt, Jablonský, Langer, Rubeš a jiní v oboru tom vynikli.

Avšak celkem za doby vlastenecké básnictví české přivedeno k rozkvětu nikdy před tím nebývalému, a k rozkvětu tomu přispěl nejvíce právě onen směr „vlastenecký", onen idealistický ráz, jehožto vlastenecký zápal horoval nadšeně za vzletnými záměry.

Ale jako před rokem 1820. přílišná záliba v idyllismu měla vzhledem k básnictví vedle stránky prospěšné také stránku škodlivou, tak i za doby vlastenecké „vlastenectví" nezřídka rozplývalo se v dětinském citlivůstkářství idyllického vlastenčení, vlastenčení přemrštěného, které snižovalo vznešené účely idee národní v jalové hříčky. K tomu pak tu a tam vyskytl se přece někdo, kdo tendencí vlasteneckou nedával se klamati co do soudu o kráse a ceně některých malicherných literárních plodů „vlasteneckých", a tu a tam stávaly se i lepší „vlastenecké" básně znenáhla také směšnými pro rým „vlasť — slasť", který takořka v každičké „vlastenecké" básni tehdejší čteme. A tak upřílišené vlastenectví vzbudilo odpor i v lůně samých „vlastencův" opravdivých, takže na př. Havlíček, rozebíraje r. 1845. v „České včele" Tylovu novellu „Poslední Čech", kde směr „vlastenecký" zvláště bije ostře do očí, uznal za vhodno takto promluviti: „Nám se již začínají přejídati nekonečné ty řeči o vlastenectví, o vlastencích a vlastenkách, jimiž po mnoho let nemilosrdně nás mučí ve verších i v próze naši spisovatelé... Byl by čas, aby to vlastenectví ráčilo z jazyka přejíti do rukou a do těla, t. j. abychom z lásky k svému národu více dělali nežli o lásce té mluvili." Ba také proti neobyčejnému vlastenectví Kapperovu, jak výše (na str. 869.) připomenuto, Havlíček se ozval, ačkoli dojista spíše neprávem nežli právem. A Havlíček nebyl v té příčině osamoceným, jenže jiní nevystoupili tak rázně, tak směle, tak bez ostychu.[1])

Odpor proti upřílišenému vlastenectví jevil se již i za let třicátých, a také již za let třicátých tak, jako v Německu zavládl odpor proti snahám romantiků, zabloudil i do písemnictví českého směr protivný směru „vlasteneckému". Bylť uveden do básnictví českého již za let třicátých tak řečený světobol, který měl za původce anglického básníka lorda George Gordona Byrona, žijícího

---

[1]) Viz o tom i v Tůmově spise o Havlíčkovi na str. 92.—108.

v letech 1788.—1824., odkudž literární směr ten jest nazýván i byronismus.

Jest přirozeno, že mladistvý duch, horující ve stkvělých ideálech, jakmile shledá jejich odpor se životem skutečným, zanevře na svět a trpkým citům svým dává průchod žalostným výlevem své duše. Z takové nálady vznikly nesmrtelné plody Byronovy, a výlevy takové, jestliže jsou bezprostřední, t. j. jestliže plynou z duše vroucím citem přeplněné, docházejí vždy ohlasu v mysli soucitné a soustrastné. I měl Byron záhy následovníky ve všech písemnictvích evropských. Mezi Němci následovali jej August Platen, Jindřich Heine, Mikuláš Lenau a Robert Hamerling, u Polákův Adam Mickiewicz, u Rusův Alex. Serg. Puškin a Michal Lermontov. V písemnictví českém vzešel následovník Byronův v Karlu Hynku Máchovi.

Karel Hynek Mácha narodil se 10.[1]) listopadu r. 1810. v Praze. Studoval ve svém rodišti a vystudovav práva, vstoupil r. 1836. do advokátní kanceláře v Litoměřicích, kde ještě téhož roku 5. listopadu zemřel, nastydnuv tam při požáru.[2])

---

[1]) Že 10., a nikoli 15. nebo 16., o tom viz na str. 24. a 25. Arbesova „Karla Hynka Máchy“, vydaného r. 1886.

[2]) Co týče se podobizny Máchovy, shledáno v říjnu 1886., že podoba jeho není nám zachována. Jakožto přídavek k vlasteneckým falsifikacím a mystifikacím, připomenutým na str. 852.—854. a 860. přítomného spisu a na str. 126. a 132. spisu „Několik rozprav o F. L. Čelakovském“, buď otištěno zde, co čteme mezi „Různými zprávami“ v „Hlasu národa“ ze dne 2. listopadu 1886. o Máchově podobě: „Pan Karel Vít Hof oznamuje nám: Když jsem se těchto dní dověděl o článku uveřejněném ve feuilletonu „Hlasu národa“ v příčině podobizny Máchovy, vzpomněl jsem si na okolnosti, které věc na pohled záhadnou v pravé světlo uvedou. Pamatuji se zcela určitě, že při vydání Máchova „Máje“ pomýšleli přátelé a ctitelé jeho vydati také podobiznu. Byli však v nemalých rozpacích; pamětníci a současníci Máchovi věděli a tvrdili, že Mácha malovati se nedal, a nebyl ani v takových poměrech, aby takovéto mimořádné vydání dovoliti si mohl. V té nesnázi objevil se tu někdo, jenž vynašel a objevil v nějakém obraze sv. Jana Křtitele úplnou podobu Máchovu. Toť bylo ovšem jeho přátelům velmi vítáno. O Sabinovi bylo známo, že znal Máchu a s ním také se častěji stýkal. Poslali jej tedy k onomu sv. Janu Křtiteli a s ním zároveň Uhmanna, dovedného kresliče a potom retušéra u fotografa Lachmanna, aby v případě, že by Sabina domnělou podobnosť sv. Jana s Máchou skutečně shledal a potvrdil, obraz obkreslil. Jak pořídili, dověděl jsem se pak z vypravování samého Uhmanna Sabina s pathosem, sotvaže obraz spatřil, zvolal: „Toť pravá podoba Máchy, jakobych jej živého před sebou viděl!“ Na základě toho dal se Uhmann do práce a v krátce jsa

Mácha byl člověk zvláštní, člověk neobyčejný, povaha hluboká, citupiná; byl samostatným myslitelem a básníkem rázovitým, který, nedbaje zděděných podání, myslil, soudil a jednal výhradně toliko dle vlastních svých zásad beze vzhledu na to, zda prohřešil se tím proti názorům své doby čili nic. Byl individualitou neobyčejně lišící se od jiných tehdejších básníků českých.

Význačnou známkou ducha Máchova jest pessimistický „světobolný“ názor v svět. Žilť Mácha, vyjímaje mládí nejútlejší, po celý svůj život ve stísněných, ba trudných poměrech hmotných, a mnohdy skutečná, beznadějná bída zaklepala na dvéře chudobného příbytku jeho. Ký tedy div, že tím jakož i účinkem podobných vlivů jiných dán jeho duchu, jeho náklonnostem a snahám onen směr, kterýmžto Mácha tak neobyčejně lišil se od vrstevníků svých.

Kromě trudných poměrů hmotných účinkovaly na rozvoj ducha Máchova také tehdejší trudné poměry společenské i politické, tehdejší školní vyučování, jeho styky přátelské a milostné — ne-

---

hotov, vrátil se s obrazem do Prahy. Však sotva „Máj“ vyšel, ba snad ještě před tím, objevilo se pojednou, že obraz, který Máchu představovati měl a „Máji“ přidán byl, nemá s tímto nejmenší podobnosti. Sám Sabina se s tím pochlubil ve společnosti naší. „To se dali napáliti,“ pravil, „ani té nejmenší podoby v tom není.“ Když jsme mu pak vytýkali takovou lehkomyslnosť, odvětil: „I což na tom záleží, ona se kniha lépe odbude, když se vydá s obrázkem, nechť již je to podoba Máchy nebo ne!“ Vydání díla bylo patrně již v proudu, když jsme se o tomto kousku Sabinově dověděli, neboť „Máj“ vyšel s osudným obrazem, a nemohlo již nic v této věci se napraviti. Tak věděli jsme již tehdy, když obraz Máchův s „Májem“ vydán byl, že to není podoba jeho, a divím se, že zpráva o tom v širší známosť obecenstva se nedostala. V tehdejších kruzích literárních bylo to aspoň veřejným tajemstvím. Vinu toho ovšem nese Sabina, a nejvíce měl Sabinovi za zlé Uhmann, který poctivec jsa a vlastenec dobrého zrna, hněval se velmi, když se byl o skutku Sabinově a osudu domnělého obrazu Máchova dověděl. Jakobych viděl toho muže nepatrné postavy před sebou, jak ve hněvu se rozčilil. Uhmann v době pozdější zmálomyslněl, trpě utkvělou ideou, že je pronásledován, a odebral se k přátelům svým do Rokytnice. Od té doby nedověděl jsem se o něm ničeho. Že se domnělá podobizna Máchova až do dneška udržela, vysvětluji si tím, že dálo se tak k vůli tehdejšímu nakladateli „Máje“ i pozdějším vydavatelům podobizny jeho, jimž by bylo asi vše zůstalo na skladě, kdyby se bylo prohlásilo, že obraz za Máchovu podobiznu vydávaný je nepravý. — Na tolik tedy mohu záhadnou záležitosť obrazu Máchova osvětliti, a myslím, že i jiní ze starších spisovatelů, kteří tehdy byly členy v kroužku našem a mezi nás docházeli, mohli by v této věci něčím ze svých vzpomínek přispěti.“

šťastná láska — a konečně plody literární, s kterými se byl seznámil. Vše to naň účinkovalo tak, že pocítil zvláštní nechuť skoro ke všemu, co jej obklopovalo, i vyhledával raději přírodu nežli společnosť lidskou, vyhledával — samotu.

Co týče se plodů literárních, účinkujících na ducha Máchova, byla to za jeho mládí vypravování rytířských dobrodružství a fantastické, temným romantismem a mysticismem prodchnuté romány, jakými na sklonku XVIII. století a na počátku století XIX. bavily se takořka všechny třídy obyvatelstva. Těmito spisy živena v Máchovi jeho touha po přírodě a touha, seznámiti se se starožitnými hrady, rozvalinami a vůbec památkami bývalé slávy české, čímž později dán duchu Máchovu směr romantický. V pozdějším věku svém Mácha četl spisy Schillerovy a zvláště Goetheho, hlavní však účinek objevil naň Byron, jehožto spisy čítal v překladě polském.

Básniti Mácha jal se za svých let studentských německy, což když přátelé jeho zpozorovali, radili mu, aby básnil česky, v čemž ihned jich uposlechl, takže s německými básněmi na veřejnosť ani nevystoupil. [1]) Počal pak veřejně básnickou svoji činnosť v časopise „Večerní vyražení“, kde studující mládež hrála si na literaturu, a potom ve „Květech českých“ drobnými básněmi rázu vlasteneckého a dějepisnými povídkami, a v těchto pracích dal na jevo, jak hluboce vnikl v básně „Rukopisu královédvorského“ a s jakou myslí vnímavou ponořil se v minulosť národu českého. Avšak jemná mysl Máchova, jeho snivá povaha, v sebe zahloubená, stále oddaná reflexím a mocně provanutá duchem básní Byronových záhy obrátila se k novověkému romantismu, čímž stal se předchůdcem básnické školy české po roce 1855. Slovem Mácha, pochopiv ducha poésie

[1]) Zevrubnou zprávu o německých básních Máchových, které jsou po něm zachovány, podal Jos. A. Zelený ve „Studentských listech“, roč. 1882., připojiv k tomu i některé jiné udaje o Máchovi, před tím veřejnosti neznámé. O prvé české básni Máchově vypravuje spolužák jeho toto: Josef Jungmann, jsa professorem při akademickém gymnasiu v Praze, přednášel dobrovolně žákům svým v úterní prázdniny o českém písemnictví. Při těchto přednáškách žáci podávali rozličné literární pokusy Jungmannovi na posouzenou, o kterýchž on v budoucí hodině svůj úsudek pronášel. Jednou přečetl z takovýchto prací báseň, jak pravil, zdařilou a velmi slibnou a na konec jméno skladatelovo vyvolal. Vyvstal jinoch pěkného štíhlého vzrůstu s vlasy havraními, a oči všech posluchačů naň se obrátily. Byl to Karel Hynek Mácha a prvá báseň jeho „Sv. Ivan“. (Viz Pichlovy „Vlastenecké vzpomínky“ v „České včele“, roč. 1877.)

Byronovy a shledav jej příbuzným s duchem svým vlastním, zamiloval si ji tak, že vtiskla ráz Byronovský také jeho plodům.

Hlavně proslavila Máchu jeho báseň *Máj,* vydaná tiskem poprvé r. 1836. jakožko prvý svazek prvého dílu „Spisů Karla Hynka Máchy“ jeho nákladem; další vydávání přerušila nenadálá smrt básníkova. Také r. 1845. vyšel pouze prvý svazek prvého dílu spisů Máchových se životopisem Máchovým od Karla Sabiny, a více za nemilými příčinami nevyšlo.[1] Potom touženo mnohokráte veřejně, aby spisy ty vyšly,[2] ale teprve v letech 1861.—62. vydány *Spisy Karla Hynka Máchy* o dvou dílech mezi „Spisy výtečných českých básníků novověkých“; ke druhému dílu připojen životopis. R. 1883. „Máj“ vyšel v „Ústřední knihovně“ a před tím r. 1872. a 1881. vyšlo vydání jeho illustrované.[3]) Konečně r. 1886. vydán ve „Sbírce nejdůležitějších českých plodů básnických“ přesný otisk prvého vydání z r. 1836. i s úvodní básní, která v pozdějších vydáních chybí.

„Máj“, jedna z nejkrásnějších básní našeho písemnictví, jest báseň lyrickoepická neboli epos reflexivní, které pěstují romantikové. Skládá se ze čtyř oddílův a dvou intermez, z nichžto jedno připojeno jest ke druhému oddílu, druhé ke třetímu. Báseň počíná se verši:

Byl pozdní večer — první máj —
večerní máj — byl lásky čas.
Hrdliččin zval ku lásce hlas,
kde borový zaváněl háj

a obsah její jest: Jarmila očekává večer za prvých dnů měsíce máje svého milence Viléma, který stal se, byv vypuzen od otce svého, vůdcem roty loupežnické. Zvěděvši však od plavce, že Vilém jest uvězněn a že bude na druhý den odpraven, protože zabil, vraždě svůdce jejího, svého otce, utopí se, a oddíl končí se verši:

Je pozdní večer — první máj —
večerní máj — je lásky čas.
Zve k lásky hrám hrdliččin hlas:
„Jarmilo! Jarmilo!! Jarmilo!!!“

---

[1]) Oznámení o chystaném vydání tomto jest ve „Květech“, roč. 1843., na str. 180.

[2]) Viz na př. v „Lumíru“, roč. 1855., na str. 1245.

[3]) Scéna „Jarmila před utopením“ zobrazena ve „Světozoru“ r. 1869. na str. 65. a „Utopená Jarmila“ tamže r. 1880. na str. 548. Kromě toho mnoho vyobrazení jiných.

V oddíle II. Vilém v žaláři vzpomíná si na doby dřívější, na doby, kdy byl proslaven jako náčelník loupežníků „Strašný lesů pán". Přemožen jsa vzpomínkami na zavraždění svého otce a na svou milenku, usne. Šepotajícího ve spánku poslouchá strážník a slzí při tom. V následujícím intermezu duchové na hřbitově připravují se přijati mezi sebe „Strašného lesů pána". V oddíle III. Vilém jest popraven na vršku u kapličky, a oddíl končí se opětně verši:

Je pozdní večer — druhý máj —
večerní máj — je lásky čas,
hrdliččin zve ku lásce hlas:
„Viléme! Viléme!! Viléme!!!"

V intermezu potom loupežníci lkají, že jim vůdce jejich zhynul. V oddíle IV. konečně básník, cestuje po sedmi letech onou krajinou právě v den prvého máje, dovídá se o události zmíněné. Lituje bídného osudu zločincova a zároveň naříká, že zašel jeho dětinský věk a že život jeho nynější jest nešťasten. Zakončuje pak báseň verši, kterými se počíná, a připojuje své jméno k nešťastným milencům, jsa také sám milencem nešťastným:

Je pozdní večer — první máj —
večerní máj — je lásky čas;
hrdliččin zve ku lásce hlas:
„Hynku! — Viléme!! — Jarmilo!!!"

„Strašného lesů pána" Mácha obsypal ve své básni veškerými květy své fantasie, aby stkvěl se jakožto nástroj vůle vyšší, která pomstou stíhá ty, jimžto dáno výhradné právo, v pouta jímati lidstvo a porvati krvavými rukami svými svobodu a v bláto ji metati. Jarmila pak, onen trpný princip, ona „kleslá hvězda s nebes výše", ježto „padá v neskončené říše" u „věčně věčný byt", jejížto „pláč zní z hrobu všeho" jakožto „strašný jekot — hrůzný kvíl" [1] — — pomstěna rukou muže, jsoucího v plné svobodě neboli v podobenství rukou strašného lesů pána.

Mácha měl na mysli nešťastnou vlasť svou, upící tehda v jarmu moci absolutistické, měl na mysli sebe jakožto zástupce své vlasti. Romantika totiž potápí skutečný svět i skutečného člověka do světa mlh a přeludů, kterýžto baječný svět romantický básník dle své

[1]) Slova citovaná z počátku oddílu II.

libovůle kouzelnými barvami zastírá. Tak jest i v „Máji“. Mácha přioděl kontrast mezi sebou a světem ostatním v básnické roucho; on vidí, jak jeho nejkrásnější ideály na zmar přicházejí, jak jeho duch v nejbujarejší síle pod břemenem prozaického světa klesá; on, jenžto vztahuje lokte své v překypující lásce po veškerém lidstvu, jenžto přivinul by veškero lidstvo na srdce své a za ně dal i život, vidí se zrazena ve vlasti své.[1]) Jsa všecek zaujat rozporem mezi ideálem a skutečností, mezi přírodou a společností lidskou, jsa překonán mocí fysickou, osamotnělý v boji zvolá, nepozbývaje naděje v lepší budoucnost: „Dalekáť cesta má! Marné volání!“ [2]) — On sám připodobňuje se k tomu mstiteli trpícího lidstva, ke strašnému lesů pánu; jeho věk dětský byl „sen“, ano „zbortěné harfy tón“, „mrtvé labutě zpěv, ztracený lidstva ráj“; věk jeho jinošský „večerní jako máj ve lůně pustých skal, na tváři lehký smích, hluboký v srdci žal“ [3]).

Kratičký a prostý tento děj „Máje“ jest podkladem dojemným líčením krás přírody májové a citů lidských, a líčení ta jsou hlavním účelem „Máje“, jak Mácha sám připomenul ve svých zápiskách, vyjádřiv se takto: „Básně té hlavní účel jest slaviti májovou přírody krásu; k snadnějšímu dosažení účelu toho postavena jest doba májové přírody proti rozdílným dobám života lidského. Jak ku příkladu v čísle prvním tichá, vážná atd. láska v přírodě proti divoké, vášnivé, nezřízené lásce člověka, tak též jiné vlastnosti májové přírody proti podobným života lidského dobám v číslech ostatních. Pověsť tedy neboli děj básně této nesmí se za věc hlavní pokládati, ježto jen tolik z děje toho v báseň přijato, pokud k dosažení účelu hlavního nevyhnutelně třeba ... Co se ostatních účelů dotýče, jakož i sententia moralis z celého snadněji se vyrozumí.“ [4])

---

[1]) Jak svět jej sklamal, Mácha vylíčil v dopise milence své (viz v „Lumíru“, roč. 1877., a str. 360.), v „Krkonošské pouti“ (viz v díle II. jeho spisů na str. 241. a násl.) a v básničce, otištěné v I. díle jeho spisů na str. 184., a to všude skoro týmiž slovy.

[2]) Slova tato Mácha otiskl jakožto motto na titule.

[3]) Slova citovaná z konce básně. Ohlasem těchto slov jakož i vůbec Máchova „světobolu“ jest báseň K. Sabiny „Pomněnka na hrobě Karla Hynka Máchy“ ve „Květech“, roč. 1836., na str. 361. Tamže na str. 377. jest i báseň Fr. Lad. Riegra „Na smrt Karla Hynka Máchy“.

[4]) Viz ve „Květech“, roč. 1882., na str. 400. a 401.

Hlavní účel tento Mácha vykonal s nevšední nadšeností a znalostí, unášeje věrností a horoucností citu a počínaje si jak v jednotlivostech tak v celku velmi zručně a případně, takže dojem jeho jest mohutný. Zakládá pak se dojem „Máje“ Máchova „v první řadě na okouzlující lahodě jazyka, jenž hudebně sluch opájí, a pak na účinných kontrastech, hlavně na sestavení lidské bídy a smrti s krásami přírody“ [1]). Dokladem toho jest zejména popis večera májového z počátku oddílu I. a zoufalosť Jarmilina, když nemůže dočekati se milence svého, [2]) z oddílu II. noční klid v přírodě a mocně vzrušené myšlénky vězňovy, a z oddílu III. půvabné jitro májové a poslední okamžení vrahova.

Popis večera májového (počátek „Máje“) zní:

Byl pozdní večer — první máj —
večerní máj — byl lásky čas.
Hrdliččin zval ku lásce hlas,
kde borový zaváněl háj.
O lásce šeptal tichý mech;
kvetoucí strom lhal lásky žel,
svou lásku slavík růži pěl,
růžinu jevil vonný vzdech.
Jezero hladké v křovích stinných
zvučelo temně tajný bol,
břeh je objímal kol a kol;
a slunce jasná světů jiných
bloudila blankytnými pásky,
planoucí tam co slzy lásky.
I světy jich v oblohu stkvoucí
co ve chrám věčné lásky vzešly.
až se — milostí k sobě vroucí
změnivše se v jiskry hasnoucí —
bloudící co milenci sešly.
Úplné luny krásná tvář —
tak bledě jasná, jasně bledá,
jak milence milenka hledá —
ve růžovou vzplanula zář;
na vodách obrazy své zřela,
a sama k sobě láskou mřela.
Dál blyštil bledý dvorů stín,
jenž k sobě šly vždy blíž a blíž,
jak v objetí by níž a níž
se vinuly v soumraku klín,
až posléz šerem v jedno splynou.
S nimi se stromy k stromům vinou. —
Nejzáze stiní šero hor,
tam bříza k boru, k bříze bor
se kloní. Vlna za vlnou
potokem spěchá. Vře plnou —
v čas lásky — láskou každý tvor.

Zoufalosť Jarmilina:

„On nejde! — již se nevrátí! —
Svedenou žel tu zachvátí!“
Hluboký vzdech jí ňádra zdvíhá,
bolestný srdcem bije cit,
a u tajemné vod stonání
mísí se dívky pláč a lkání.
V slzích se zhlíží hvězdný svit,
jenž po lících co jiskry plynou.
Vřelé ty jiskry tváře chladné
co padající hvězdy hynou;
kam zapadnou, tam květ uvadne.

---

[1]) Dr. Josef Durdík v „Poetice“ na str. 60. dílu I.

[2]) Na tento popis a zoufalosť Mácha sám upozorňuje ve svých zápiskách, jak uvedeno výše.

Noční klid v přírodě a mocně vzrušené myšlénky vězňovy:

— — — Tichá noc
kol kolem vše přikrývá.
Shasla měsíce světla moc
i hvězdný svit, a kol a kol
je pouhé temno, širý dol
co hrob daleký zívá.
Umlkl vítr, vody hluk,
usnul i libý trouby zvuk,
a u vězení síni dlouhé
je mrtvé ticho, temno pouhé.
„Hluboká noc — temná je noc! —
Temnější mně nastává — — —
Pryč, myšlénko!!“ — A citu moc
myšlénku překonává.
Hluboké ticho. — Z mokrých stěn
kapka za kapkou splyne,
a jejich pádu dutý hlas
dalekou kobkou rozložen,
jakoby noční měřil čas,
zní — hyne — zní a hyne —
zní — hyne — zní a hyne zas.
„Jak dlouhá noc — jak dlouhá noc —
však delší mně nastává. — — —
Pryč, myšlénko!“ — A hrůzy moc
myšlénku překonává. —
Hluboké ticho. — Kapky hlas
svým pádem opět měří čas.

„Temnější noc! — — — Zde v noční klín
ba luny zář, ba hvězdný kmit
se vloudí — — tam — jen pustý stín,
tam žádný — žádný — žádný svit,
pouhá jen tma přebývá.
Tam všecko jedno, žádný díl —
vše bez konce — tam není chvíl,
nemine noc, nevstane den,
tam času neubývá. —
Tam žádný — žádný — žádný cíl —
bez konce dál — bez konce jen
se na mne věčnost dívá.
Tam prázdno pouhé — nade mnou,
a kolem mne i pode mnou
pouhé tam prázdno zívá. —
Bez konce ticho — žádný hlas —
bez konce místo — noc — i čas — — —
to smrtelný je mysli sen,
toť, co se „nic“ nazývá.
A než se příští skončí den,
v to pusté nic jsem uveden — — —“
Vězeň i hlas omdlívá.
A lehounce si vlnky hrají
jezerní dálkou pode věží,
s nimi si vlnky šepotají,
vězně uspávati se zdají,
jenž v hlubokých mrákotách leží.

Půvabné jitro májové a poslední okamžení vrahova:

Vyšlého slunce rudá zář
zločince bledou barví tvář,
a slzy s oka stírá,
jenž smutně v dálku zírá.
Hluboko pod ním krásný dol,
temné jej hory vroubí kol
lesů věnec objímá.
Jasné jezero dřímá
u středu kvetoucího dolu.
Nejblíž se modro k břehu vine,
dále zeleně zakvítá,
vždy zeleněji prosvítá,
až posléz v bledé jasno splyne.
Bílé dvory u velkém kolu
sem tam jezera vroubí břeh.

V jezeru bílých ptáků sbor
a malých člunků rychlý běh,
až kde jezero v temno hor
v modré se dálce níží.
Loďky i bílé v břehu dvory —
věž — město — bílých ptáků rod —
pahorky v kolo — temné hory —
vše stopeno ve lůno vod,
jak v zrcadle se zhlíží.
— — — — — — — —
To vše zločinec ještě jednou zřel,
to vše, jež nyní opustiti měl,
a hluboký srdce mu žel uchvátí;
hluboce vzdechne — slza mu stíhá —
ještě jednou — posledně — vše probíhá,

pak slzavý v nebe svůj zrak obrátí.
Po modrém blankytu bělavé páry hynou,
lehounký větřík s nimi hraje;
a vysoko — v daleké kraje
bílé obláčky dálným nebem plynou,
a smutný vězeň takto mluví k nim:
„Vy, jenž dalekosáhlým během svým
co ramenem tajemným zemi objímáte,
vy, hvězdy rozplynulé, stíny modra nebe,
vy, truchlenci, jenž, rozsmutnivše sebe,
v tiché se slzy celí rozplýváte:
vás já jsem posly volil mezi všemi.
Kudy plynete v dlouhém dálném běhu,
i tam, kde svého naleznete břehu,
tam na své pouti pozdravujte zemi.
Ach, zemi krásnou, zemi milovanou,
kolébku mou i hrob můj, matku mou,
vlasť jedinou i v dědictví mi danou,
širou tu zemi, zemi jedinou! —
A až běh váš onu skálu uhlídá,
kde v břehu jezera — tam dívku
uplakanou —“
Umlkl již, slza s slzou se střídá.
Teď s výše bory s vězněm kráčí pluk
širokou stezkou v středu mlada borku,
doleji — dole — již jsou na pahorku —
a znovu ztichl šira množství hluk.
Přichystán již popravce s mečem stojí,
jedenkrát ještě vězeň zdvihl zrak,
pohlédl vůkolím — povzdechl — pak
spustiv jej zas — k blízké se smrti strojí.
Obnažil vězeň krk, obnažil ňádra bílé,
poklekl k zemi, kat odstoupí strašná
chvíle —
pak blýskne meč, kat rychlý stoupne
krok,
v kolo tne meč, zločinci blýskne v týle,
upadla hlava — skok i — ještě jeden
skok —
i tělo ostatní ku zemi teď se skloní.
Ach, v zemi krásnou, zemi milovanou,
v kolébku svou i hrob svůj, matku svou,
v vlasť jedinou i v dědictví mu danou,
v širou tu zemi, zemi jedinou,
v matku svou, v matku svou, krev syna
teče po ní.

Takto Mácha pěl, ale vrstevníci mu neporozuměli. Někteří vzdělavatelé básnictví „vlasteneckého“ zdvihli odpor proti Máchovu „Máji“. Zarážel je ten jeho nový, nezvyklý duch, i byl „Máj“ nešetrně zkritisován zvláště v „České včele“, kde Mácha nazván rýmotepcem. Také Tyl ve svém „Pohledě na literaturu nejnovější“, který napsal do „Přílohy ku Květům“, roč. 1836.,[1]) nepříznivě vyslovil se o rázu Máchova „Máje“, ačkoli vyjádřil se tu zároveň: „Pan Mácha jest básník — to mu nikdo odpírati nesmí; každý jeho verš jest povzdech z nejtajnějších hlubin rozbolené, rozjitřené duše...“ [2]), ale dodává k tomu: „... avšak přece bych rád temné zvuky harfy jeho jinak slyšel zvučeti — jinak, aspoň za věku našeho

---

[1]) Pohled ten jest otištěn v „Národní bibliotéce“ na str. 115.—129. ve sv. XIII. Tylových spisů.

[2]) Jak Tyl Máchových básní si vážil, jest patrno také z toho, že přimlouval se po jeho smrti ve „Květech“, roč. 1841., aby byly sebrány a vydány, nazývaje je tam „zlatými zrnky bohatého ducha jeho“. (Viz v „Národní bibliotéce“ na str. 130. ve svazku XIII. Tylových spisů.)

ne tak nečesky.“ Také Čelakovský, Chmelenský. Vinařický a j. uvítali jej nevlídně.[1])

Na vysvětlenou odporu proti Máchovu „Máji“ jest uvážiti, jaký názor byl v Čechách za časů Máchových o Byronovi. Názor ten Tyl pronesl ve své kritice Máchova „Máje“ těmito slovy: „Když francouzští básníkové sloupy vetchými zatřásti se pokusili, na nichžto jejich národní básnictví až dosavad spočívalo, pustili se ovšem do boje nového, smělého i těžkého, a musímeť jim prominouti, když veškeré hrůzy a hnusnosti života lidského přerývali a zobraziti se snažili, jen aby světu něco nového podali, neboť z boje tohoto přece jednou pravého básnictví genius vítězoslavně se vyvine; když Byron s duší rozvrácenou, bez míru, bez víry a naděje zoufání své pěl, nemusil bohatý, z rozkoší života vybředlý lord svědomitě na zřeteli míti stav básnictví a občanských poměrů vlasti své...“ [2])

Když takovýto názor byl v Čechách o Byronovi, jest ovšem snadno vysvětlitelný odpor proti „Máji“; zároveň však i patrno, jak Mácha, pochopiv poésii Byronovu, vynikal duševně nad většinu svých vrstevníků.

Mácha uchýlil se v „Máji“ od reálné povahy básnické školy své doby básnické, školy národní, nepozbyl však přece v jiných básních svých rázu národního, rázu vlasteneckého docela, a snad byl by se mu býval oddal za mocným příkladem svých vrstevníkův úplně neb aspoň převahou, kdyby předčasná smrť nebyla ho zastihla. Ostatně také „Máji“ samému předeslal úvodní báseň rázu vlasteneckého, a ani „Máj“, jak výše vyloženo, není prost rázu vlasteneckého,[3]) jenže jest v něm i jiný ještě živel, nežli jakým byly propleteny „vlastenecké“ básně jiných básníků tehdejších; jest v něm idea národnostní spojena s romantismem, a tím právě různí se od básní své doby.

Protože však „Máj“ Máchův příčil se tehdejšímu rozjaření vlasteneckému, byl oceněn zasloužile teprve po dvaceti letech, ale za to tím víc uchvátil mladší pokolení básnické, jevě smělou obraz-

---

[1]) Doklady viz v „F. L. Čelakovského Sebr. listech“ na str. 327. a 328., v „Musejníku“, roč. 1836., v „Ost und West“, roč. 1842., na str. 142. a tamže hned r. 1840. v příloze k číslu 22.

[2]) Viz v Tylových spisech v „Národní bibliotéce“ díle XIII. na str. 118.

[3]) Hojně příkladů Máchových myšlének vlasteneckých uvedl Jakub Arbes ve svém článku o něm v „Květech“, roč. 1886.

nosť a nadšenou mysl básnickou, a pojistil Máchovi trvalou památku a místo velmi čestné na vždy v dějinách českého písemnictví. Ti, kdo brojili proti Máchovu „Máji“, netušili, že jest známkou, věštící skon národněvlasteneckého básnictví a spolu příchod nové řady básníků, kteří jinaký mu dají ráz!

Avšak několik osob přece hned Máchovi řádně porozumělo. Smrť jeho opěvali zejména čtyři básníci, kteří spůsobem pozoruhodným ideu „Máje“ vznačili. Byli to kromě Riegra a Sabiny, připomenutých již v poznámce na str. 887., Jan Vlček a Karel Kuzmány, z nichžto Kuzmány velmi pochvalně zmínil se o „Máji“ v „Hronce“ hned r. 1836. a po té tamže r. 1837. ozval se proti nepříznivému posudku Chmelenského.

Také překlady Máchova „Máje“ se vyskytly. Prvý překlad německý Máchova „Máje“ podal r. 1844. v „Libuši“ Siegfried Kapper. V překladě tom shledáváno jaksi dostiučinění za křivdu, která se byla stala Máchovi od kritiků, kteří, za jinými prapory výlučně kráčejíce, básni neporozuměli. Takové neporozumění, jakkoli vadné, mělo hned před tiskem básně s jedné stránky jiné svůj prospěch. Tož ve příčině censury. Kdyby censor Jan Nep. Zimmermann, jak známo, nevelikého rozhledu, byl báseň a její směr pochopil, nebyla by spatřila světlo veřejnosti. Na odvrácenou té nehody Mácha ujal se zvláštní cesty. Došel s rukopisem k censorovi, vykládal mu obsah a líčil děj nejhoršími barvami; takový že podlý ohava a vyvrhel člověčenstva toho zasluhuje, aby byl pro spravedlnosť zrovna kolem lámán atd. To mluvení do něho působilo: Zimmermann přisvědčoval, i navrhl osudné „Imprimatur“. V jakých rukou mnohdy spočíval rozsudek nad životem anebo smrtí plodů duševních![1]) — Podruhé do němčiny přeložil jej Alfred Waldau ve sbírce „K. Macha's Ausgewählte Gedichte“, vydané r. 1862., po třetí Dr. B. Al. Rambousek[2]) a po čtvrté r. 1882. K. Müller. Také do polštiny byl přeložen, a to již r. 1855. od Branislava Maleckého.

Kromě „Máje“ jsou od Máchy rozmanité jiné drobné básně menší a také několik zlomků dramatických. I v oboru novellistickém proslul směrem podobným směru „Máje“.

---

[1]) Dle zprávy Frant. Douchy, otištěné v „Literárním obzoru“, roč. 1883., na str. 56. a 57. Viz o tom i ve „Svobodě“, roč. 1869., na str. 117.

[2]) Urbánkův Věstník bibl., 1881., 82.

Mácha stál po dlouhý čas sám se svým „Májem“ na poli toho cizího směru, a jeho „Máj“ jest podobně jako před rokem 1820. Polákova „Vznešenosť přírody“ zjevem zvláštním a osamoceným, nehodícím se k souladnému celku básnictví své doby. Před r. 1848. Sabinovy „Básně“ a Nebeského „Protichůdci“ byly jediné pozoruhodnější zjevy toho druhu.

Karel Sabina narodil se 26. prosince r. 1813. v Praze. Nedokončiv studií právnických, věnoval se výhradně činnosti literární a politické, až konečně byl usvědčen jakožto tajný agent policejní, počemž žil v zapomenutí v Praze, kde zemřel 8. listopadu r. 1877. Kromě jiných prací, zejména novellistických vydal r. 1841. prvý svazek svých *Básní;* více nevyšlo.[1]) Podobá se co do spůsobu básnění, nikoli však cenou básní svých Máchovi; hověltě již od r 1840. témuž směru cizímu jako Mácha. „Lyrika jeho, užívajíc skoro napořád obrazů přírodních, co do formy poněkud jevila ráz národní, ale obsahem svým byla rovněž více reflexivní, rozumová, beznadějná, stavíc se v odpor skutečnému životu.“ [2])

Sabina stal se značně zasloužilým o písemnictví české v oborech různých, a to hlavně za let padesátých a šedesátých. Ale že stal se tajným agentem policejním, zásluh jeho málo jest si váženo. Byl a jest namnoze dosud skoro toliko kaceřován za ono provinění své, jest uvážiti však také, že dohnaly jej k tomu trudné poměry hmotné. Kdyby byl tak pilný a tak neobyčejně vzdělaný spisovatel, jako byl Sabina, býval dostatečně hmotně podporován od národu, kterému tolik prací cenných zanechal, byl by býval asi nezpronevěřil se mu...

Také Václav Bolemír Nebeský bral se směrem, kterýž u nás počal Mácha. Narodil se 18. srpna r. 1818. na samotě Novém Dvoře blíže Mělníka, studoval lékařství v Praze, potom ve Vídni, ale zanechav studií těchto, přijal místo vychovatelské. Po Karlu Jaromíru Erbenovi byl jmenován sekretářem Musea českého a potom Matice české. Redigoval i „Musejník“. Zemřel 17. srpna r. 1882. v Praze a pochován na Vyšehradě.

[1]) Úvaha o vydání tom jest od K. Vinařického v „Musejníku“, roč. 1841., na str. 234. a od V. B. Nebeského v příloze ku „Květům“, roč. 1841., na str. 5. a 6.

[2]) Karel Tieftrunk v „Historii literatury české“, 3. vyd., na str. 127. — Ostatně viz i úvahu, kterou Sabina napsal o Máchovi do „Ost und West“, roč. 1840., na str. 53., projeviv se v ní býti ctitelem Máchovým. (Viz i v „Musejníku“, roč. 1842., na str. 110.)

Nejprve (v letech 1838.—1843.) Nebeský jal se psáti drobnější básně lyrické, které vyšly sebrány teprve r. 1886. v „Poetických besedách“ s názvem *Básně Bolemíra Nebeského*, a veleslavný básník český, promluviv před tím o Šafaříkově „Tatranské Múze“, napsal o nich tento posudek: „Jaký skok od básní Šafaříkových k básním Nebeského. Zde dýšeme v ovzduší zcela moderním. Jen pár let do zadu a chápeme docela ten bol, tu melancholii. Nebeský má jen jednu strunu na své lýře, ale dlužno přiznati, že na ni hraje výborně. „Český Lenau“ řekli byste a právem. Táž noblessa výrazu, týž cit jemný až panenský, táž forma jednoduchá a působivá. V některých akkordech ještě Rudolf Mayer může s ním konkurovat, ale jen v některých. Básně Nebeského jsou velmi důležité pro studium pozdější poésie české. Na nich vidíme, jak šlehli někteří němečtí básníci melancholie i v naše české kruhy. Bol Nebeského není ještě pozdějším filosofujícím pessimismem — on jest pouze snivou, sladkou melancholií, pravý pessimismus jest příkřejší a méně poetický. Melancholie Mathissonovská a Lenauovská více cítí, pessimismus Lormův jen filosofuje. Nebeský patří do katégorie první, jest víc poétou snílkem než poétou rozumářem. Chápeme, že později na své básně patřil s nedůvěrou; duch tak vzdělaný a bohatý, jenž se slunil v záři poetických stkvostů všech věků a národů, a písně mladického stesku a mladické lásky! My se díváme trochu jinak na ty věci a s pietou sbíráme i tyto zbytky vzácné té duše. Některé písně jsou pravé perly, cit jde tak do hloubky, že přehledneme i nepřirozené nečeské skládání adjektiv aneb někde zcela obyčejnou základní myšlénku. Jednotlivé obrazy překvapují svou případností a smělostí, jiné svou jemností a koloritem. Věříme, že byl lyrik Nebeský ženám a dívkám své doby nad jiné sympatickým.“ [1])

R. 1844. Nebeský vydal mystickou epickolyrickou báseň *Protichůdci*, která vyšla podruhé r. 1881. v „Ústřední knihovně“. Báseň ta vyniká vzletem básnickým, lahodnými popisy, ušlechtilou a jadrnou mluvou, ale pošmourná fantastičnosť její nedošla obliby. Básník sloučil v ní dvě světové pověsti, pověsť o věčném židu a pověsť o Morové panně. Jest přeložena také do polštiny. [2])

---

[1]) Jar. Vrchlický v „Hlasu národa“ ze dne 16. října r. 1886.

[2]) Posouzena jest ve „Květech“, roč. 1844., na str. 192. a 196. a v „Osvětě“, roč. 1883., na str. 33.—37. Zpráva o polském překladě jest ve „Květech“, roč. 1848., na str. 46.

Později Nebeský ustál v básnické své činnosti, oddav se rozsáhlému vědeckému badání na poli literárního dějepisu, ve kterémž oboru stal se nejzasloužilejším; nejrozsáhlejší vědeckou monografií jeho v té příčině jest kritický rozbor „Rukopisu královédvorského“, který ve čtyřech svazcích „Musejníka“ v letech 1852. a 1853 a potom též o sobě vyšel. Za pozdějších let obohatil básnictví české pouze ještě několika překlady. Vydal r. 1862 *Kytici z romancí španělských* (společně s Jos. Čejkou) a r. 1864. překlad *Novořeckých národních písní.*[1]) Překládal i dramata.

Máchou, Sabinou a Nebeským ujal se v básnictví českém směr jiný, nežli byl směr „vlastenecky“. Jinak již vzhledem k směrům básnictví tehdejšího si nevšimneme;[2]) jen ještě několik slov vzhledem k druhům bude pověděno.

Není v celém podivuhodném rozvoji národu našeho doby, která by byla spatřila vystupovati tolik slavných básníků v kratičkém čase za sebou, takořka najednou, jako za let dvacátých tohoto století. A jak šťastnými byli ve své básnické činnosti, vzájemně se doplňujíce tak, že každý směr krásného písemnictví českého nalezl v letech 1820.—1848. svůj vynikající talent! „Zdá se, jakoby v oné době byl duševní práci českou třídil jeden veliký důmysl a řídila jedna vznešená, nadšená vůle. Jedním duchem vedeny jsouce, skupily se v obraz onen imposantní postavy umělců nesmrtelných.“ [3])

Co týče se epiky, jest povšimnouti si nejprv eposu, jehožto druhy skoro všechny nalezly své pěstitele. Hérojské epos národní neboli bohatýrské, kterýmžto jest míněn svod národních pověstí a bájí bohatýrských, příbuzných látkou i vnější podobou, v jednotu organického celku po spůsobě básní Homérových, nenašlo sice vzdělavatele, poněvadž u nás není látky podobné, za to však Čelakovský složil v duchu podobných básní ruských svůj „Ohlas písní ruských“ a Hanka přeložil hrdinský zpěv o tažení proti Polovcům „Igor Svatoslavič“, Vlček Vlčkovský pak Homérovu „Iliadu“. Umělé eposy

---

[1]) Úvaha o „Kytici“ jest v „Obzoru“, roč. 1867., na str. 148.—152. a o „Písních“ tamže na str. 99.—103. od V. Hálka.

[2]) Jest poznamenati, že o Máchovi, Sabinovi a Nebeském pisatel přítomných řádků byl by promluvil zevrubněji, kdyby byl neodhodlal se spis tento náhle ukončiti.

[3]) El. Krásnohorská v „Obraze novějšího básnictví“ na str. 4.

hérojské poskytnuty od Vocela dva, „Přemyslovci“ a „Meč a kalich“, jež oživují vzpomínky na hrdinské věky české svobody, jenže nejsou sloučeny v umělou jednotu epopéje; kromě toho Vinařický zčeštil části z Vergiliovy „Aeneidy“ a z eposů Slováka Hollého. Epos romantické zastoupeno Vocelovým „Labyrintem slávy“ a Purkyňovým překladem části Tassova „Osvobozeného Jerusalému“. Epos zvířecké podal Klácel „Ferinou Lišákem“. Epos reflexivné neboli báseň lyrickoepickou zapěl Kollár, Mácha a Nebeský, a Štulc přeložil Mickiewiczova „Konráda Walenroda“. Eposem idyllickým obdaroval nás Jungmann, přeloživ Götheho „Hermana a Dorotu“. Epos duchovní zastoupeno Douchovým překladem úryvků z Danteho „Božské komedie“.

Ballady a romance pěstovali Čelakovský, Erben, Šnaidr, Kalina, Chmelenský, Picek, Kamarýt, Macháček, Jan z Hvězdy, jenž i veršovanou povídku básnickou, do nedávna velmi málo pěstovanou, podal.

Bajkáře připomenuli jsme si na str. 873.—875.

Idylly (selanky) jsou od Čelakovského, Langera, Vinařického.

Allégorie a paraboly máme od Čelakovského, Chmelenského, Langera, Štulce.

Humoristickosatirických plodů všimli jsme si na str. 825.—839.

Legendy složili: Sušil, Jan z Hvězdy, Vinařický, Štulc, Macháček.

Co týče se lyriky, buď podotčeno toliko, že ódy a hymny zbásnili Kollár, Čelakovský, Sušil, Jan z Hvězdy, Vacek Kamenický, Jablonský, Kamarýt, Vinařický, Picek, Langer, Nebeský, Štulc, Doucha, Furch; elegie Kollár, Čelakovský, Koubek, Vacek Kamenický, Vinařický, Mácha, Kalina, Štulc; kantáty Kollár, Čelakovský, Vinařický, Polák; heroidy Sušil, Macháček, Doucha; básně popisné Čelakovský, Vinařický, Furch, Nebeský, Kapper.[1])

* * *

Ukončili jsme „Epiku a lyriku“ doby vlastenecké, a to tak, že poslední rozprava její zkrácena proti úmyslu prvotnímu velice. Nyní bylo by probrati novellistiku, dramatické básnictví, obory pí-

---

[1]) Patrno, že nevyplněno slibu, učiněného na str. 872.

semnictví vědeckého, almanachy a časopisy, k čemuž bylo by připojiti závěrečnou úvahu o veškerém písemnictví doby vlastenecké týmže spůsobem, jak učiněno v oddíle I. Až by toto bylo bývalo vykonáno, byl by býval podán pohled na celé období předbřeznové, do něhož byl by býval pojat i chronologický přehled důležitých příběhů v dějinách českého písemnictví období toho, jakož i chronologický přehled spisovatelův, a teprve potom byl by býval ukončen díl I. Látky k tomu v rukopise svém pisatel přítomných řádků má nastřádáno tolik, že nebylo by mu bývalo nemožno dosti rychle ve skutek uvésti to, co zamýšlel; něco z látky té již otiskl i v různých časopisech. I bylo mu krutý boj se sebou samým probojovati, než odhodlal se na nedokonané dílo, jímž obírati se po celé dny bylo mu nejmilejší zábavou, připsati: **Dokonáno jest!**

Doslov.

Ad impossibilia nemo obligatur!

Víc a více poznávám, že úkol, který jsem si předsevzal, jednotlivci provésti nelze vůbec a za našich neblahých poměrů zvláště.

Učinil jsem si totiž úkolem životním upraviti co možná nejvíce půdu jednak k jakýmkoli pracím z oboru dějin písemnictví novočeského jednak k důkladnému spisu o dějinách písemnictví toho. Šlo mi hlavně o to, abych opravil chyby a omyly, jsoucí v pracích dosavadních, abych sestavil všechny prameny a pomůcky a abych sebral i urovnal veškeren materiál literárnímu dějepisci českého písemnictví doby nové se skýtající, a to materiál úplně správný a zcela spolehlivý.

Úkolu toho míuil jsem dosíci spisy několika a také „Zevrubnými dějinami českého písemnictví doby nové“, o čemž již i motto k „Předmluvě“ jejich svědčí. Byl bych učinil jimi celkem asi to, což ode mne míti přály si literární besedy přerovské těmito slovy (Komenský, 1886., 126.): „P. Bačkovský zavděčil by se všem přátelům písemnictva, kdyby se uvázal složiti k Jirečkově „Rukověti“ pokračování a v něm všeliké opravy dat životopisných a knihopisných a bohatou snůšku literárněhistorického materiálu prakticky uložil a seřadil. Dílo takové jest potřebou a složeno býti musí.“ Byloť by bývalo ukazatelem abecedním, slíbeným na str. 9., usnadněno materiálu v „Dějinách“ užívati tak, jako kdyby byl beze vší souvislosti urovnán slovníkářsky pouze dle jmen spisovatelův.

Hodlal jsem sice vydati již r. 1883. „Slovník českých spisovatelův a spisovatelek století devatenáctého“ doplňkem k Jirečkově „Rukověti“ ale nenašel jsem nakladatele, což i v předmluvě na str. XIII. připomínám. A byl bych ani nemohl v „Slovník“ ten sebrati tolik materiálu

literárnědějepisného, jako by bylo bývalo lze do „Dějin". Kromě toho bylo by mi bývalo ještě mnoho a mnoho let materiál sbírati, a teprve potom, až bych jej byl měl co možná všechen, dle jmen spisovatelův abecedně roztříditi, kdežto takto mohl jsem dávati hned do tisku, a ti, kdo „Dějiny" si kupovali, mě jaksi vydržovali hmotně, abych vůbec o dějinách českého písemnictví doby nové zevrubně pracovati mohl. Také vzhledem k odběratelstvu materiál upraviti v podobu „Dějin" bylo výhodnější nežli v podobu „Slovníka", určeného skoro toliko literárním dějepiscům, a abych podal životopisné udaje podrobné, nebylo mým úkolem, nýbrž zamýšlel jsem sebrati a urovnati hlavně co možná vše, co dosud o písemnictví novočeském bylo psáno.

Až pak všeho toho materiálu byl bych se zmocnil a sobě řádně jej osvojil, byl bych ovšem nezahálel, nýbrž doufal jsem, že potom i sám asi po desíti, dvaceti letech dodělal bych se spisu, který by se byl přiblížil řádným dějinám pragmatickým a filosofickým. A kdybych se byl nedodělal spisu takového o veškerém písemnictví novočeském, bylo by se mi podařilo přece snad aspoň o některých jeho částech dopracovati se po letech spisů dokonalejších, nežli mohou býti spisy mé dosavadní, kterými vlastně konal jsem teprve nejzákladnější, ba namnoze nejprvopočátečnější studie, čehož i v „Předmluvě" (XII.) dotekl jsem se těmito slovy: „... připravuji se na druhé vydáním prvým, o kterém vlastně pracuji opravdově teprv od té doby, co počalo vycházeti, dříve pro jiné zaměstnání nemoh věnovati se práci té měrou nynější..."

Takovýto byl úkol můj životní! I mínil jsem za úkolem tím dílem důkladně pročísti dílem aspoň bedlivě prohlédnouti všechny důležité české knihy a časopisy, vydané po roce 1774., i mnohé jinojazyčné. Ale tu bylo nutno, abych mohl věnovati se práci té takořka výhradně na veškeren svůj příští život a aby nebylo nesnází mně nepřekonatelných, o nichžto zmínil jsem se v „Předmluvě" na str. XV.—XXIII. a k nimžto přidružily se nejnověji ještě také zlomyslné útoky na mou činnosť literární. Nemaje pak ani náležitého zdraví, abych, chtě překonati nesnáze v cestu se mi stavící, mohl, jako dosud, skoro den co den 8—12 hodin pracovati, rozmyslil jsem se „Dějiny" ukončiti tak, jak právě ukončeny jsou, naděje se, že i takto budou míti tolik ceny, aby všem těm, kdo jakkoliv obírají se písemnictvím novočeským, prospěly. Ad impossibilia nemo obligatur!

Co týče se zlomyslných útoků, vrhlo se na mne zejména několik Masarykovcův a Gebauerovcův, a to prof. Fr. Bílý, Dr. Jan Herben, Dr. Em. Kovář, Dr. Arnošt Kraus, prof. Jaroslav Vlček a j.; Bílému a zvláště Herbenovi jsem trnem v oku již několik let, Kovářovi, Krausovi a Vlčkovi teprv od loňska. Kromě těchto také prof. Dr T. G. Masaryk loni nemilosrdně rozezlil se na mne a mně již pořádně tištěnými slovy vynadal. Nejslušněji počíná si z nich Bílý.

A proč asi vrhli se na mne? — Hlavně jen asi proto: a) aby pomstili se mi za to, že vystoupil jsem na obranu „Rukopisů“ v „Pokroku“, v „Národních listech“, ve „Vlasti“, v „Hlídce literární“, v „Učitelských listech“ a ve svých „Zevrubných dějinách“; [1]) b) aby zamezili zdar „Nových doplňkův a oprav k Slovníku náučnému“, jejichžto jsem redaktorem, obávajíce se, že jimi uškodím encyklopedii, chystané od nich u Otty; c) aby Masarykovo „Athenaeum“ zůstalo důsledným programu svému, chválíc spisy jinojazyčné, české však haníc; delší úvahu pochvalnou z českých spisů přineslo jen o Masarykově „Konkrétné logice“; d) aby překazili mi státi se docentem dějin novočeského písemnictví při universitě; e) aby dokázali, že „pouze spisovatel“ český slušně dosud uživiti se nemůže; f) abych nenapsal dějin českého písemnictví, když míní je napsati Vlček a Bílý a snad i Herben (ovšem s hlediště protirukopisného); g) aby dostalo se mi důkladné odvety za to, že upozornil jsem příležitě v „Dějinách“ i také ve svých článcích v časopisech na některé chyby v pracích Bílého a že vydal jsem proti jeho „Pravopisnému ukazateli“ svůj „Slovníček opravených chyb pravopisných“; h) aby podán byl nový doklad pověstné naší nesvornosti, kterou mezi sebou umíme se potírati a hanobiti, nedbajíce, že prospěšnější bylo by nám a že mnohem větších úspěchů dodělali bychom se, kdybychom raději vespolek si pomáhali; ch) aby projevili, kterak nelibě nesou, že tu a tam mé „Dějiny“ někdo pochválil jakož i že nakladatele jsem na ně a na jiné práce své našel, kdežto oni na některé spisy své nakladatele najíti nemohou, ačkoli na př. jeden z nich, pokud vím, hledá ho již 4 léta a jiný 2 léta. — A podobných příčin ještě několik bylo by lze uvésti! [2])

Na všechny útoky, proti mně učiněné a také ještě chystané, mínil jsem odpověděti zvláštním spiskem, ale, rozmysliv se „Dějiny“ ukončiti nedokončené, odpovím na ně toliko v přítomném „Doslově“, a to opětně způsobem svým, totiž způsobem až příliš upřímným. Nebudu pak vymlouvati se smyšlénkami nepravdivými, nýbrž obráním se většinou tím, co již tiskem veřejnosti jsem podal dříve, nežli příslušné výtky byly mi učiněny.

Řečeno, že z uvedených protivníků mých počíná si nejslušněji Bílý, i promluvím zde jen o jeho posudku; ostatních potom doteknu se pouze několika málo slovy.

---

[1]) Také v londýnském „Athenaeu“ ze dne 1. ledna 1887. promluvil jsem na obranu „Rukopisův“, i budou protivníci moji hleděti zostuditi mne bezpochyby také v cizině, jako na př. již učinil Kraus.

[2]) Také mají na mne dopal proto, že tu a tam zmínil jsem se v pracích svých pochvalně o prof. Dru. M. Hattalovi a nechvalně o prof. Dru. J. Gebauerovi, zapomínajíce, že též o tomto zmínky chvalné jsem učinil. Nejnověji pohoršila je zejména poznámka moje ve „Vlasti“ (III. 4.) o tom, kterak není známo dosud ani na př. prof. Dru. J. Gebauerovi, že vynálezcem soustavy slovesa českého, připisované Dobrovskému, totiž rozdělení jeho v šest tříd, jest Pavel Doležal. Herben ve svém „Čase“ napsal, že prý dopustil jsem se tu „pomluvy“. I podotýkám, že napsal jsem poznámku tu na základě ústního vyjádření se Gebauerova před svědky při zkoušce, přednášek jeho příslušných neznaje.

Bílý posoudil v „Osvětě“ (1887., 67.—76.) 17 sešitů mých „Dějin“, t. j. dílu I. část I. Učinil jim mnoho výtek, ale většinou — zcela neprávem, což ukáži tím, že nejzávažnější z nich vyvrátím.

Bílý napsal: „Ukončený nedávno díl I. skládá se ze dvou oddílů . . .; obsah dílu II. [1]) hned v prvních dvou sešitech byl na obálce kuse ohlášen („z nedostatku místa“); [2]) a nyní, kdy I. díl jest ukončen, vidíme, že druhý jeho oddíl i v provedení zůstal kusým. Neboť po vypsání průpravy a epiky (Kollára, Čelakovského, Vocela, Vinařického atd.) náhle jest utržen, ba i v epice o nejednom vynikajícím jejím pěstiteli není ani zmínky, na př. o Máchovi, Macháčkovi, Jablonském, Nebeském, Zahradníkovi a j. . . . Poésie lyrická, novellistika, dramatické básnictví, obory vědeckého písemnictva atd. vůbec odkázány do nového dílu. Podobné desorganisace a nehotovosti ani tak mladá věda nesnese, jako jest literární historie.“ Já však sešitem 17. neukončil jsem dílu I., nýbrž jak na titule i v předmluvě na str. XXX. řečeno, dílu I. toliko část I. V předmluvě vyložil jsem to těmito slovy: „Mínil jsem ukončiti část I. teprv, až bych probral „Epiku a lyriku“ doby vlastenecké zcela; vida však, že část ta by byla příliš objemna, rozhodl jsem se učiniti přestávku poněkud nepřirozenou. Ostatně paginace stránek v části II. bude pokračovati, čímž i co do vnější podoby díl I. bude v jedno sloučen.“ Těchto slov Bílý si nepovšiml a usoudil, že „druhý oddíl v provedení zůstal kusým“, neobsahuje, co ještě obsahovati měl, ačkoli slovy těmi tuším jasně jsem řekl, že oddíl ten v části I. ukončen ještě není a že ukončen bude teprve v části II. Že pak Bílý tu pochybil, dojista také sám uzná, když již i tak nepopíratelně zřejmo to jest z vydané části II., jejížto sedm archů vyšlo dříve, nežli jeho posudek otištěn. Jest i připomenouti, že část I. bylo ukončiti tak, jakž ukončena také z té příčiny, že pokračování svěřil jsem jinému nakladateli. Oddíl II. ostatně byl by býval asi nebyl ukončen ještě ani v části II., protože celý díl I. byl by býval měl bezpochyby části tři; že spis vzroste do rozměrů tak přílišných, ovšem nijak nenadál jsem se, když vydávati jej počato, pracuje o něm, jak již podotčeno (na str. 900.), opravdově vlastně teprv od té doby, co počal vycházeti.

Úvod prý „mohl býti vypuštěn v knize určené vzdělanému obecenstvu“. Proti tomu jest mi připomenouti smutnou pravdu, že české knihy odebírá hlavně jen studentstvo. I měl jsem všude na paměti, abych nejevil se nesrozumitelným ani čtenářům méně vzdělaným, z čehož i jinde ve spise mém vyplynula bohužel ta nepředvídaná vada, že dvojí úkol — vědecký a školní [3]) — vzájemně si překáží, protože tu a tam úkol školní

[1]) „dílu II“ vytištěno tuto v úvaze Bílého omylem místo „oddílu II“.

[2]) Že stalo se to skutečně z nedostatku místa, dokazuje obálka, v které společně vydáno prvých sedm sešitův, protože na obálce této obsah celého dílu I. až po rok 1848. jest oznámen podrobně. Že to Bílému zůstalo neznámo, za to nemohu.

[3]) V „Předmluvě“ (XXVII.) napsal jsem i docela toto: „. . . hleděl jsem býti ve všem všude jasným a srozumitelným i čtenáři, který nemá skoro nižádných vědomostí o tom, čeho v „Dějinách“ dotčeno.“ Ostatně, že to, co v „Úvodě“ jsem napsal, Bílý zove neprávem vědomostmi „školáckými“, zjevno již i z toho, kterak o týchže věcech prof. M. Hattala za potřebno uznal promluviti v „Osvětě“ teprve před desíti lety (1872., 622.—636.).

zračí se s hlediště vědeckého býti malicherným a nemístným i zbytečným. Ale že v úvodě ničeho nového jsem nepodal, jak tvrdí Bílý, není pravda, znamenám však, že o všeličem měl jsem promluviti zevrubněji, i učiním to zvláštním článkem s názvem „Některé myšlénky vzhledem k dějinám písemnictví vůbec a českého zvláště“, v němž i výtky co do rozdělení vyvrátím a jejž otisknu v „Literárních listech“.

Dále Bílý napsal toto: „Už referent Národních listů p. B. Čermák vytknul panu B. nesprávný výrok, že písemnictvo moravské bylo a bývá od českého různěno. Proč se vylučuje písemnictvo slovenské aspoň před dokonanou roztržkou, není odůvodněno. Že pak písemnictvo české psáno bývalo a bývá také řečí německou neb latinskou, není a nesmí býti pravda.... Že stará doba literatury české zahrnuje v sobě též pravěk, totě novinka.... Na str. 38 chybně uvedena léta, v nichž Katullus žil; dle pana B. by se byl dočkal 133 let, kdežto v pravdě nežil ani 30 let.“ K tomu podotýkám, že písemnictví moravského nerozrůznil jsem vzhledem k řeči, nýbrž vzhledem k zemi, a takto že skutečně bylo a bývá různěno, toho několik příkladů jsem uvedl na str. 2.! Písemnictví slovenského před roztržkou jsem nevyloučil! Že pak písemnictví české psáno také řečí německou nebo latinskou, tomu jest rozuměti tak, že vzhledem k zemi a národu pokládáme za písemnictví české vše, co jednak napsáno od lidí v zemi české přebývajících, jednak od lidí z národu českého zrozených, ať řečí jakoukoliv. A tak napsal jsem v úvodě! Zmínka, kterak jest „novinkou“, že pravěk náleží do písemnictví, jest asi téhož druhu jako vytčený omyl u Katulla, kde vytištěno „po Kr.“ místo „př. Kr.“ při roku jeho úmrtí! A takovéto jsou též ostatní „věcné nesprávnosti“, kterých Bílý v padesáti tiskových arších veliké osmerky našel třináct! Avšak ačkoli všechny „věcné nesprávnosti“ ty jsou nepatrny a většinou sporny, přece vytýká je co nejdůrazněji! Celkem jsem velmi potěšen, že nesprávností věcných nalezl tak maloučko; běžíť mi hlavně jen o to, abych podal materiál správný, a to tedy dosti se mi zdařilo.

Z malicherností ohrazuji se jmenovitě proti „nech“ a „předivo“; verše příslušně znějí: „v písně nech se promění“ a „s předivem vytáhla ven“, i míním, že v prvém z nich ne každému připadne hned na mysl, že nech = nechť, nechať (tak pod čarou vykládám), a v druhém „s předivem“ mohlo by znamenati také „s velikým divem = se zázrakem“, což i kontekst dovoluje. A já vynasnažil jsem se býti každému co nejsrozumitelnějším.

Nejpodstatnější výtka Bílého týká se plagiátů, jichžto prý jsem se dopustil. Avšak i tato výtka jest nesprávna.

Dříve, nežli plagiáty ty byly mi vyčítány, napsal jsem v předmluvě (XXV.) toto: „Dovoluji si omluviti se v té příčině, že někde ve spise mém vyskýtají se nedoložené reminiscence ze spisů jiných spisovatelův, a to někdy i zcela slovné. Učinil jsem si před lety za dob různých i za různými účely různé více méně slovné výpisky ze spisů různých a opětně za dob různých za různými účely jsem je dílem opisoval, dílem přepracovával, dílem vlastními myšlénkami promichoval, a to zase mnohdy za dob různých za účely různými několikrát a nepoznamenal jsem si, odkud jsem co vyňal, nenadáv se ovšem, že někdy po letech užiji toho k „Dějinám“.... Jinou příčinou — a z této příčiny vznikly slovné

reminiscence — jest, že, maje rukopis „Dějin“ napsán po jedné straně, mohl jsem pohodlně kterékoli místo vystříhnouti a jinam přenésti, a tu stalo se mi, že buďto nevšiml jsem si, že místo to bylo mezi slovy, jsoucími v uvozovkách, anebo že zapomenul jsem doklad uvedený pod čarou také přenésti. Takž otištěno jest na str. 8. z Osvěty, roč. 1875., slovně a bez uvozovek několik slov, která byla prvotně teprv až v rozpravě o Vocelovi a byla tam v uvozovkách, a podobně zase na př. na str. 306. řečeno „pravil o tom František Palacký“, ale není připomenuto kde, protože místo to bylo prvotně v rukopise jinde, a já, zapomenuv doklad uvedený pod čarou také přenésti, nemohl jsem nalézti potom, kde Palacký to pravil .... [1]) Ostatně také tyto i jiné reminiscence podrobně připomenu v „Doplňcích a opravách“....“

To napsal jsem v předmluvě, i doufám, že již i tímto jsem kryt proti výtce, jakobych si byl počínal nepoctivě. Napsal jsem však ještě více, a to na str. XXVII. a XXVIII.: „Zbývá také vyložiti, kterých užil jsem pramenův a pomůcek a jakou měrou. A tu nejprve připomínám, že snažil jsem se a snažím užiti všeho, co vůbec o českém písemnictví doby nové bylo napsáno, ať od kohokoliv a kdekoliv.... Ale protože snažil jsem se a snažím užiti všeho, jest i z toho patrno, že nemohl jsem uvésti všude pod čarou, čeho jsem užil, aby nebylo poznámek více nežli tekstu hlavního. I připomenul jsem většinou prameny a pomůcky tu a tam v „Dějinách“ ne tak proto, že jsem jich užil, nýbrž proto, aby dokázaly, že to, co pravím, jest správno.... Proti tomu k místům, na nichžto vypravuji věci, již od mnoha spisovatelů co do smyslu totožně pověděné, z pravidla neuvedl jsem pramene a pomůcky žádné, protože to jsou prameny a pomůcky, jichžto že jsem užil, rozumí se samo sebou.... [2]) Kdo pak přál by si míti seznam pramenův a pomůcek, jichžto jsem užil, nechať kromě spisů spisovatelův, o nichžto právě jsem psal, a kromě různých seznamů knihkupeckých i antikvárních opíše si názvy všech knih a časopisů, které jsou uvedeny v poznámkách pod čarou, a nechať má na mysli, že jsem jich užil v „Dějinách“ i všude jinde, kdež ani uvedeny nejsou a kdež užiti jich bylo jakkoli možno....“

Vyjádřiv se takto a projeviv jmenovitě, že nedoložené reminiscence, pokud se jich dopátrám aneb o nich zvím, připomenu v doplňcích a opravách na konci díla, domnívám se, že učinil jsem dosti. Avšak Bílý, nezmíniv se o těchto slovech mých, plagiáty mi vyčítá, nehledě ani k tomu, že mně, jakž i v „Předmluvě“ (XIII. a XXVI.) pravím, neběželo tak o to, abych pověděl něco svého, nýbrž hlavně jen o to, abych sebral materiál správný. Kromě toho i jinak velikou většinu plagiátů vyčítá mi

---

[1]) K tomu dodávám, že vůbec i jinak rozmanitými pozdějšími přídavky a vložkami všelico dostalo se dále od sebe, nežli prvotně v rukopise bylo, a tím ovšem i leckde pramen něčeho uveden na místě vzdálenějším, nežli bylo by bývalo, kdyby rukopis byl zůstal nezměněn.

[2]) Dodávám k tomu na uváženou, že dojista ten, kdo skutečně plagiátů dopustiti se chce, nevolí k tomu spisů všem čtenářům jeho dobře známých, protože by tím oklamati nikoho nemohl.

zcela neprávem. Tak dvě stránky převzal prý jsem celé z Leona Blassa Sabiny „Das Theater“, ačkoli já dosud ani v ruce spisu toho jsem neměl a napsal jsem dvě stránky ty jakož i jiné na základě pramenův, uvedených na str. 175. A podobně i jiná místa některá mám odjinud, než určil Bílý, a nejedno z míst těch nalézti lze co do smyslu totožně ve spisech několika, takže z plagiátů kromě mne bylo by třeba obviniti také mnoho spisovatelů jiných, když by vše, co shoduje se co do smyslu, bylo za plagiáty pokládáno. Mimo to všechny prameny a pomůcky, z nichž ony „plagiáty“ mám, uvádím v příslušných statích, a to několikráte, jenže toliko na místech důležitějších a hlavně tam, kde mají dokázati, že to, co pravím, jest správno. Ostatně mnozí literární dějepisci uvádívají prameny toliko hromadně — na př. Pypin a Spasowicz, Rybička, Čenský, Petrů a j. i také můj protivník Jaroslav Vlček —, což i já jsem učinil, napsav v předmluvě (XXVIII.), jak výše již uvedeno: „Kdo pak přál by si míti seznam pramenův a pomůcek, jichžto jsem užil, nechať kromě spisů spisovatelův, o nichžto právě jsem psal, a kromě různých seznamů knihkupeckých i antikvárních opíše si názvy všech knih a časopisů, které jsou uvedeny v poznámkách pod čarou, a nechať má na mysli, že jsem jich užil v „Dějinách“ i všude jinde, kdež ani uvedeny nejsou a kdež užiti jich bylo jakkoli možno . . .“ Něco jiného bylo by, kdybych byl některý pramen. jehožto jsem užil, zamlčel! Ale já nezamlčel pramene ani jediného, nýbrž uvedl jsem je několikráte jednotlivě na místech důležitějších a kromě toho ještě také hromadně v „Předmluvě“ slovy všeobecnými! Ostatně že Bílý není k jiným tak přísným jako ke mně. zjevno na př. z toho, kterak pochvalně posoudil v téže „Osvětě“, v které mne nijak nešanoval, spis Ježkův „Zásluhy duchovenstva“, ačkoli Ježek ani jediného spisu, jehož užil, nikde — ani v předmluvě ani v poznámkách pod čarou a tekstě ani v doslově — nepřipomíná a ačkoli mnoho míst i slovně bez uvozovek přejal. Nemíním tím říci, že, pochybilli někdo, mám právo pochybiti také já, [1]) tane mi však na mysli, že spis bývá posuzován ne dle toho, jaký jest, nýbrž dle toho, od koho jest.

Než abych jednak vyhověl slibu v „Předmluvě“, že nedoložené reminiscence, pokud o nich zvím, připomenu, jednak aby ti odběratelé „Dějin“, kteří nemají „Osvěty“, sami mohli srovnati, kterak ty mé „plagiáty“ vyhlížejí ve světle pravdy, buď otištěno zde z posudku Bílého toto: „Takové odjinud vzaté věci vyskytují se dílem doslovně, dílem úmyslně pozměněny: na str. 6 (ze Slovesnosti Kosinovy a Bartošovy str. 1), 15 (z Adámkova spisu Doba poroby

[1]) Podotýkám, že poznámkou na str. XXVI. Ježka z plagiátů jsem neobvinil, a po názoru svém o plagiátech soudím, že ani Ježek se jich nedopustil.

a vzkříšení 119), 18 (z Adámka 118 a 188 i s chybou rozvíjí m. rozvíjejí), 19 (Adámek 185), 27 („Komenský“ 1884, 370), 30 (Palackého Radhosť I, 15), 32—36 (více méně doslovně ze Zeleného čl. o Stachovi v Osvětě III. 489—91), 37 (ib. 493), 48 (Adámek 183 a 184), 53 (z Rybičkových Předních křis. 92, 317), 59—61 (ze Schulzova čl. o č. balladě a romanci v Osvětě VII, 57), 68 (ib. 62), 71 (z Ryb. 317), 85 (z Matice Mor. 1877, 117, 122 a 123), 91 (ze Zeleného v Osvětě III, 724), 96 (ib. 843), 98 (ib. 853), 107 (z „Komenského“ 1884, 419), 169 (z Tieftrunkovy Historie literatury III. vyd. 120), 171 (ib.), 172 (celá str. 2 z Leona Blassa-Sabiny: Das Theater u. Drama in Böhmen 82—83, 81 a 95), 177 (ib.), 179 (z Tieftr. 148), 180 (ib. a z Náučného Sl. II. 224), 181 (z Tieftr. 176 a 96) 182 (z Brandlova Života Dobrovského 134 a 165), 184 (z Pypina a Spasowicze 378), 188 (ze Zeleného Jungm. 92—93), 190 (ib. 94), 191 (z Jirečkovy Anthol. III. §. 2, Tieftr. 148, Pal. Radh. I, 15 a Zel. Jungm. 392—393), 192 (z Jir. Anth. III., §. 7. a 8. a Pal. Radh. I., 16), 195 (z Bílého Liter. spory v Kom. 84, 388—89), 197 (dle N. Sl. s. v. Dobner), 198 (z Jirečkovy Rukověti II., 94 a Náuč. Sl. s. v. Pelcl), 199 (z Rukov. II. 96), 200 (z N. Sl. VI. 1085 a VII. 738), 201 (z N. Sl. IX., 1219.), 202 (ib.), 203 (ib.), 204 (z Ryb. 19), 205 (z Ryb. 37 a Čenského v Osvětě IV. 801 i s pozn.), 206 (z Tieftr. 168), 207 (z N. Sl. IX., 1219), 209 (z Náuč. Sl. s. v. Tablic a z Brandlova Dobr. 25), 210 (z Tieftr. 96—97), 215 (z Tieftr. 187), 218 (dle Tieftr. 218), 232 (z Ryb. 151), 233 (z Ryb. 101 a 102), 234 (z Ryb. 102), 235 (z Ryb. 102 a Zel. 65 a 75), 236 (ze Zel. 75), 236—247 (dle Náuč. Sl. III. 940 a Jirečkova čl. ve Světozoru 1875 č. 26—30) 248—49 (ze Zel. Jgm. 77—78) . . . Na str. 359—60. zcela nahodile se nám namanulo několik vět vypůjčených z Tieftrunkovy Historie literatury str. 107. a 110. Že pak B. i dále používal cizích prací (neuváděje jména původců) dílem do slova, dílem s účelnými pozměnami, viděti ze stati o Čelakovském. Tam vypůjčováno jen ze životopisku Čelakovského ke IV. svazku Nár. Bibliothéky připojeného na str. 571 (z Nár. Bibl. IV. 522), 572 (ib.), 575 (ib. 523), 577 (ib. 526). 578 (ib. 528), 579 (ib. 528), 592 (ib. 532), 593 (ib. 533 a 534); 627 (ib. 536), 632 (ib. 537). 649 (ib. 549 a 550), 669 (ib. 533).“ Potom Bílý uvádí ještě jeden „nesvědomitý“ plagiát, který prý mám na str. 67. z článku Schulzova, a já článek ten ihned za tím na str. 69. výslovně připomínám.[1]) A podobně připomínám i skoro všechny prameny ostatních „plagiátů“ nedaleko před nimi nebo za nimi, uváděje prameny toliko

---

[1]) Snad aby větší váhy výtkám svým dodal, Bílý podotýká také, že do seznamu těchto mých „plagiátů“ nepojal toho, „co kritikové v čís. 1. letošního Athenaea jakožto vypsané vypočítávají“, avšak v „Athenaeu“ mým „Dějinám“ ani slůvkem ničeho takového nevytkli.

na místech důležitějších, i lze velmi snadno vyšetřiti, odkud co mám!

Aby však nezdálo se, že jsem nepovolným, některé z „plagiátů“ těch, maje na paměti slib svůj v „Předmluvě“, přece zde odstraním.

Na str. 6. k ř. 14. sh. přidej pod čáru „Kosina-Bartoš: Malá slovesnosť, 1.“ (Doklad ten týče se čtyř řádků, které nejsou slovně opsány, a spis onen uvádím v „Dějinách“ několikrát.)

Na str. 15., 18., 19. a 48. mám prý něco nedoloženo z Adámkova spisu; nemaje ho ve své knihovně, nemohu právě vyšetřiti co, ale podotýkám, že spis Adámkův uvádím na str. 18. i 19. (k str. 19. jest doplněk na obálce sešitu 3.)! Kromě toho jej uvádím na př. na str. 40. a j.

Na str. 27. mám prý „plagiát“ z článku Bílého v „Komenském“. Týče se to čtyř řádků, k nimž já jsem uvedl pod čarou pramen původní, jenž ani v Bílého článku ani v Brandlově „Životě Dobrovského“ (str. 29.), odkudž Bílý to přejal, uveden není. Ostatně na str. 28. uvádím i článek Bílého.

Na str. 30. k ř. 6. zd. přidej pod čáru „Palackého Radhost, I. 15.“. (Doklad ten týče se 16 řádků, které svými slovy pověděl jsem na základě Palackého spisu; že pak pramene k nim jsem neuvedl, stalo se tím, že prvotně byly v rukopise mém před slovy, otištěnými z „Radhostu“ teprve na str. 193., kde spis ten jest uveden. Nezamlčel jsem tedy pramene, ale dav část slov jinam, opominul jsem i doklad pod čarou ještě jednou uvésti. Ostatně „Radhost“ i na mnoha jiných místech uvádím.)

Na str. 32.—37., 91., 96. a 98. mám prý „plagiáty“ z článku Zeleného. Výtka ta může týkati se jen asi 20—30 řádků, po různu v podobě změněné roztrousených na devíti stránkách těch, protože skoro vše zpracováno tu na základě pramenů jiných, výslovně na stránkách těch připomenutých. A nezamlčel jsem ani článku Zeleného, nýbrž uvedl jsem jej na str. 45., 49., 94., 97. a j.

Na str. 53. v ř. 11. zd. za „všímáno“ přidej pod čáru „Rybička: Přední křisitelé, 92. a 317.“. (Doklad ten týče se slov, která nejsou slovně opsána, a spis Rybičkův ovšem velmi často uvádím.)

Na str. 59.—61. a 68. mám prý „plagiáty“ z článku Schulzova, já však článek ten ihned na str. 59. jsem uvedl! A znova jej připomínám na str. 60., 69. a j., bez uvozovek pak slovně nemám z něho ničeho.

Na str. 71. nebylo nijak třeba Rybičky se doložiti, protože slova příslušná jsou značně poměněna a protože hned za tím několikráte spis Rybičkův připomínám a potom ještě velmi zřetelně na str. 76. pravím, že Rybička o tom psal.

Na str. 85. mám prý „plagiát“ z „Časopisu Matice moravské“, ačkoli já na téže stránce časopis ten připomínám! Takto „plagiáty“ vyčítati, to věru přesahuje již přílišné meze slušnosti!

Na str. 107. mám prý „plagiát“ z Bílého článku v „Komenském“, ač oba vypravujeme co do smyslu totéž na základě prešpurských „Počátků“ z r. 1818., a to tak, že já napsal jsem tu mnoho, co v článku Bílého není, a to, co v Bílého článku jest chybno, napsal jsem správně!

Na str. 169. a 171. mám prý „plagiáty“ z Tieftrunkovy „Historie literatury“; Tieftrunk napsal: „Již první buditelé národního ducha dobře porozuměli tomu, jak mocným jest prostředkem k národnímu probuzení divadlo, pročež také již na konci minulého století zavedli české hry, a to v Praze... Z pokusů v tom šťastně učiněných záhy vzešla potřeba zvláštní též dramatické literatury české,“ a já napsal jsem: „... a již první buditelé národního ducha v Čechách dobře tomu rozuměli, jak mocně divadlo přispívá, aby probuzeno bylo národní uvědomění, i starali se, seč byly síly jejich, aby zavedeny byly v Praze hry české. Podařilo se jim to po několika nezdařených pokusech tak, že již r. 1785. česky hráti počato, a hráno potom, ačkoli velmi nepravidelně a nečetně, ale hráno přece. Vzešla tedy potřeba také českého písemnictví dramatického.“ Takové jsou skoro všechny ty mé „plagiáty“! Ovšem ani spisu Tieftrunkova ve svých „Dějinách“ jsem nezamlčel, třebaže rozumí se samo sebou, že jsem ho užil.

Na str. 172. a 177. neužil jsem, jak již řečeno, spisu Leona Blassa Sabiny, jehožto nikde v „Dějinách“ neuvádím, nýbrž pramenův, uvedených na str. 175.

Na str. 179. mám z Tieftrunka slova „Nebyloť ani čtenářů s dostatek pro vědecké spisy české“ — více zcela nic ani co smyslu!

Na str. 180. a 181. s Tieftrunkem ani se „Slovníkem náučným“ (II. 224.) neshoduje se mi ani slůvko tak, aby řeč o plagiátu býti mohla! Vše jest úplně jinak pověděno, o čemž každý, koho zajímá zvěděti, kterak i „plagiáty“ lehkomyslně lze vyčítati, snadno přesvědčiti se může.

Na str. 182. shoduje se mi co do smyslu 5 řádků se spisem Brandlovým, ale já spis ten uvedl jsem na str. 180., 183. a j.

Na str. 184. napsal jsem: „(Dobrovský) prvý osvětlil svými vědeckými výzkumy slovanskou starobylosť, ukázav blízké příbuzenství kmenů slovanských vůbec a nářečí zvláště,“ a to jest „plagiát“ těchto slov Spasowiczových: „Dobrovský svými dějepisnými a jazykozpytnými výskumy první vrhl světlo na slovanskou starobylosť, ukázal blízké příbuzenství slovanských plemen a nářečí...“ Připomínám k tomu, že tento „plagiát“ a „plagiát“ na str. 179. jest z uvedených všech „plagiátů“ nejzávažnější.

Na str. 188. a 190. mám prý „plagiáty“ ze spisu Zeleného, ačkoli spis ten uvedl jsem na str. 189. i 190.!

Na str. 191. a 192. mám prý „plagiáty“ ze čtyř spisův, ačkoli dva z nich, totiž spis Zeleného a „Radhost“ uvedl jsem na str. 192. a 193.! Bílý tvrdí, že tu mám „plagiát“ i z Tieftrunka, což není pravda! S úvodem k třetímu svazku Jirečkovy „Anthologie“ shoduje se mi tu co do smyslu toliko něco málo slov, ale přec uznávám, že neměl jsem opominouti v poznámce ji také připomenouti.

Na str. 195. mám prý „plagiát“ z Bílého článku v „Komenském“, ale já článek ten uvedl jsem před tím ve spise svém již několikráte. Když však Bílý si toho přeje, budiž i na str. 195. připomenut tak, jak učiněno na př. ihned na str. 28.

Na str. 197.—205. vytýkati „plagiáty“ bych se nijak neodvážil, protože většinou ani co do smyslu se neshodují! Vypravujiť jednak na stránkách těch mnoho na základě pramenů nejprvotněj-

ších, nepřebíraje toho teprve z druhé, třetí ruky, jednak i na základě pramenů jiných, nežli z kterých „plagiáty" Bílý mi vyčítá, a všechny prameny ty jakož i ty, z kterých ony „plagiáty" mám, na stránkách těch uvádím a některé několikráte, nezamlčev tu ani jediného; pouze „Slovníka náučného" neuvádím, protože, nemaje ho tehda ještě ve své knihovně a nemoha bohužel choditi nahlížet do něho jinam, jsem ho neužil! Jirečkovu „Rukověť", z které Bílý vyčítá mi „plagiáty" na str. 198. a 199., uvádím na str. 199. a 201. A že Rybička psal o Kramériusovi poznamenal jsem na vhodnějším místě hned na str. 153. a 154., a co napsal jsem na str. 204. a 205., nebylo lze napsati toliko na základě Rybičky. Jen opominul jsem připojiti k poznámce na str. 205.: „(Osvěta, 1874. 801:)."

Na str. 206. shodují se mi 4 řádky co do smyslu s Tieftrunkem!

Na str. 207. a 209. jest úplně totéž, co řekl jsem o str. 197.– 205. Ba na str. 209. mám prý „plagiát" z Brandlova spisu, ačkoli v poznámce na téže stránce projevil jsem výslovně, že spisu toho jsem k místu tomu užil, podav tu zároveň ihned důkaz nevyvratitelný, že nepřejal jsem toho prostě ze spisu Brandlova, nýbrž že jsem užil k tomu také pramene nejprvotnějšího!

Na str. 210. shoduje se mi s Tieftrunkem 6 řádkův, ale v řádcích těch řekl jsem i všelico, co v Tieftrunkovi není!

Na str. 215. napsal jsem: „Prvou rozpravu filosofickou v českém písemnictví doby nové podal Vincenc Zahradník r. 1818. s názvem „Rozjímání o některých stránkách praktické filosofie" do „Hlasatele" Jana Nejedlého." A to jest „plagiát" těchto slov Tieftrunkových: „Karakteristické jest, že snad první rozprava filosofická týkala se praktické filosofie; podal ji důmyslný Vinc. Zahradník roku 1818. v Hlasateli." Jestliže Bílý myslí do opravdy, že toto jest plagiát, to věru kdo by nechtěl dopustiti se plagiátu, nesměl by býti spisovatelem vůbec a vědeckým zvláště! A takovéto podoby jsou skoro všechny ty mé „plagiáty", jakž i již uvedené výše příklady dokazují!

Na str. 218. jest úplně takový „plagiát" jako předešlý! (Mylně v posudku Bílého z Tieftrunka tu jest uvedena str. 218. místo 188.)

Na str. 232. slov z „Hlasatele" nemám z Rybičky, jak míní Bílý, nýbrž skutečně z „Hlasatele" samého, což nejlépe z toho patrno, že já je mám otištěna zcela tak, jak jsou v „Hlasateli", kdežto Rybička je poměnil! Potřebí tedy řádně srovnati příslušná místa dříve, než obviním někoho z plagiátu!

Na str. 233.—236. mám prý „plagiáty" z Rybičky a Zeleného, ač oba spisy ty uvádím na str. 233., 234. a 236.!

Na str. 236.—247. ze „Slovníka naučného" míti „plagiáty" nemohu, protože jsem ho k nim neužil, a neshledávám tu ani shody se „Struč. všeob. slovníkem věcným", jehož jsem užil. Článku Jirečkova ve „Světozoru", roč. 1879. (ne 1875.) jsem ovšem užil, avšak uvedl jsem jej na str. 229., 238., 245., 246. a 252. Ostatně skoro vše, co na str. 237.—247. jest, jsem napsal na základě Hromádkových „Prvotin" samých, nikoli na základě článku Jirečkova o nich, o čemž snadno přesvědčí se, kdo srovná mou práci s Jirečkovou podrobně.

Na str. 248.—249. mám prý „plagiáty" ze spisu Zeleného, ač uvedl jsem jej na str. 249.!

Na str. 360. v ř. 4. za „rozmanitým“ přidej pod čaru: Srv. v Tieftrunkově „Historii“ na str. 107. a 110. (Doklad ten týče se 8 řádků.)

Na str. 571.—669. užil jsem ovšem životopisu Čelakovského otištěného od Bílého v „Národní bibliotéce“, ale nezamlčel jsem ho, nýbrž několikráte jej uvádím na stránkách těch.

Takto ty mé „plagiáty“ vyhlížejí ve světle pravdy! Všechny týčí se toliko jednotlivých slov anebo několika málo řádkův; ani jediný (kromě půldruhého řádku na str. 179.) není zcela slovně přejat a ani jediného pramene jsem nezamlčel! I nebyl Bílý nijak oprávněn rozhovořiti se o nich s důrazem tak přílišným, a to zvláště proto ne, že, jak jsem trvám dostatečně vyložil — za skutečné plagiáty pokládati je nelze nijak.

Než i kdyby „Dějiny“ mé byly jen a jen z plagiátů složeny, t. j. kdyby skoro vše bylo slovně vypsáno odjinud, soudím, že bylo by to také dosti záslužno. Běželoť mi hlavně jen o to, aby „Dějiny“ mé obsahovaly materiál správný, a dovésti vypsati z prací cizích toliko to, co jest správno, není úkol snadný. A nesprávností Bílý nalezl v padesáti arších mých „Dějin“ pouze třináct, a to nepatrných a většinou sporných! Kromě toho jest uvážiti, že nemáme dosud ani jediného spisu, z něhožto bylo by lze dověděti se podrobných zpráv o tom, co stalo se v dějinách písemnictví novočeského, i prospěl by dojista podobný spis velmi mnoho, byť i jen a jen z plagiátů byl složen. Ostatně jestliže spisovatel vypravuje, co stalo se, nebyv toho očitým svědkem, musí to míti odněkud.

A ještě něco. Dle „Slovníka náučného“ (VI. 418.) dopouští se plagiátu ten „spisovatel, který myšlénky, slova a věty z cizích děl opisuje a za své vlastní vydává“. A kdo může dokázati mně, že já to, co jakožto plagiáty mně jest vyčítáno, vydávám za své vlastní? — Ba z předmluvy mé k „Dějinám“ na několika místech (IX., XIII., XXV., XXVI. a XXVII.) spíše lze usouditi, že v nich mého vlastního není skoro nic! Byloť mou snahou hlavní sebrati správný a spolehlivý materiál! A kdo hlavně toliko sbírá v celek to, co jiní napsali, nemůže ovšem pověděti mnoho svého vlastního. Své vlastní názory a úvahy správné pronášeti o tom ani není schopen, pokud toho nezná a pokud náležitě toho se nezmocní a sobě neosvojí. I rozumí se takořka samo sebou, že v „Dějinách“ mého vlastního jest velmi málo.[1]) Jakž tedy možno domnívati se, že cizí vydávám za své vlastní, a to zvláště když to cizí přejato jest z prací, z nichž ani jediné jsem nezamlčel, a když i v „Předmluvě“ projevil jsem, že nedoložené reminiscence připomenu v doplňcích a opravách?—

[1]) Kdo chce, nechať myslí si, že v „Dějinách“ mého není zcela nic. Že však pověděl jsem v nich velmi mnoho, co jest málokomu známo, uzná dojista každý.

Nedopustil jsem se tedy ve svých „Dějinách" plagiátův. Avšak ač i snad Bílý po výkladě, který jsem tuto podal, připustí, že plagiátů jsem se nedopustil, řekne, že přece jen bylo by bývalo lépe, kdybych byl prameny a pomůcky, jichžto jsem užil, uvedl všude jednotlivě na příslušných místech. I jest doteknouti se mi zvláštní nesnáze. Již v „Předmluvě" (XXVII.) jsem napsal: „Ale protože snažil jsem se a snažím užiti všeho, jest i z toho patrno, že nemohl jsem uvésti všude pod čarou, čeho jsem užil, aby nebylo poznámek více nežli tekstu hlavního." Pracujíc tak, jak řekl jsem v „Předmluvě" (VIII.) těmito slovy Elišky Krásnohorské: „Zkoumaje každý udaj obsažený v starších pracích oboru literárněhistorického a nespoléhaje nikde pohodlně na pouhou auktoritu toho či onoho jména, pátrá s mravenčí pilností po pramenu každého úkazu, po původním vydání každého zjevu literárního, po vzniku každé zprávy..." Z toho patrno, že mnohých pramenův užívám namnoze více toliko jakožto pomůcek nežli jakožto pramenů, nepřebíraje skoro ničeho z druhé, třetí ruky tak, abych nesrovnal toho se zřídlem nejprvotnějším, čehož dotekl jsem se v „Předmluvě" (XXVI.) také těmito slovy: „...byť i mohlo mi býti vytýkáno, že přejal jsem něco odjinud, nepoznamenav, odkud, přece nelze mi vytýkati, že bych opisoval, nezkoumaje, zdali to správno jest..." Pracuje však takto, napsal jsem i velmi mnoho jednotlivých řádků teprve, když veliký počet knih a časopisů jsem ke každému z nich prohlédl, t. j. užil, i byl bych, chtě prameny a pomůcky všude na místech příslušných jednotlivě uvésti, věru nevěděl si rady, kterak to učiniti. Něco jiného by bylo, kdybych byl zpracoval celé odstavce na základě těch a těch pramenův, ale uváděti někde k řádku (neb i půlřádku) některému dejme tomu 5 knih a časopisů, k následujícímu zase jiných 5 a k následujícímu zase jiných 5 atd., to asi prapodivně by vypadalo! A takovýchto případů by se mi bylo vyskytlo mnoho, protože málokde mám pohromadě větší počet řádků toliko na základě pramene jednoho! A kde mám větší počet řádků na základě pramene jednoho, tu jej uvádím! A jak uvésti jsem měl prameny a pomůcky tak, aby čtenář ihned z „Dějin" samých poznal, odkud co mám, když na některých místech mám jeden řádek (aneb i půlřádek) na př. na základě spisu A (ne slovně), následující jest můj, následující na základě spisu B, následující na základě spisů C a D, následující na základě spisu C, následující jest můj, následující na základě spisu B, následující na základě spisu C, následující na základě spisů A, D a E atd.? — I nelze jinak, než aby ten, kdo chce zvěděti, kterak jsem pracoval, sám srovnal podrobně mé „Dějiny" s prameny a pomůckami, jichžto jsem užil. Aby vše to bylo vyznačeno v „Dějinách" samých tak, aby každý hned

z nich poznal, odkud která myšlénka přejata, jest nemožno.[1])

Přejdu k ostatním výtkám. Že v boji o prosódii nezmiňuji se o Jungmannovi, Čelakovském a Kollárovi, není pravda. Na str. 91.—110. ovšem nezmiňuji se o nich, ale tam dle toho, jak veškeru látku jsem si rozvrhl, to nenáleželo, i mluvím o tom, jak k boji tomu se měl Jungmann, teprve na str. 112.—117., a jak Čelakovský a Kollár, na str. 695.—699. Co týče se rozpravy o Kollárovi a Čelakovském, omlouvám se zvláštní poznámkou na str. 703. řka, že „vidím v ní některé vady a nedokonalosti vůbec a v závěrečné části zvláště", jejichžto příčinu vykládám tím, že bylo mi, „když jsem o ní pracoval, zaměstnávati mysl svou vědomostmi a záležitostmi, rozpravě oné zcela nepřiměřenými . . ."; psalť jsem ji, připravuje se k rigorosům, a z příčin hmotných nemohl jsem ji dáti do tisku teprve po rigorosech . . .[2])

Že jsem samolibým a domýšlivým, tou výtkou jest mi velmi velice ukřivděno. Jsem příliš upřímným, totiž upřímným tak, že neumím ani zamlčeti, co zamlčeti bych měl, aby protivníci moji nemohli vykořistiti toho proti mně, ale samolibým a domýšlivým nejsem. Kdybych byl samolibým a domýšlivým, nebyl bych asi napsal v předmluvě na př. tato slova: „Dějiny . . . jal jsem se podávati veřejnosti hlavně z té příčiny, že nebylo naděje, aby v brzce někdo jiný místo mne tak učinil, a že tanulo mi na mysli, kterak lépe něco nežli nic . . . A byv jak úsudky soukromými tak i veřejnými, a to neočekávaně chvalnými, povzbuzen i posilen, chutě dále v práci jsem pokračoval . . ." (VII.) nebo: „Jako dobře jsem pociťoval, že síly mé jsou sláby, aby vykonaly dílo, které jsem si předsevzal, ke spokojenosti všeobecné, tak i dobře jsem si povědom, že některé z posudků, vyskytnuvších se o spise mém, jsou nezaslouženě a přílišně pochvalně proneseny. Jsouť v něm vady a nedokonalosti přemnohé . . ." (VII.) nebo: „I samo Masarykovo Athenaeum, které rádo posuzuje nepříznivěji, nežli by mělo, pochválilo mé Dějiny neoprávněně . . ." (XXIV.) nebo: „Budu pak i šťasten a odměněn dosti, jestliže snad i někdo jiný přijde s dokonalejším spisem a jestliže prospěje mu nedokonalý spis můj . . ." (XXX.) a pod.[3]) Vůbec tím, jak v posudku svém Bílý vylíčil mou povahu osobní, spůsobil mi bol ohromný, vylíčiv mne zcela jinak, nežli jakým jsem. Jsem prý také chle-

[1]) Z týchže příčin nebylo lze slovně přejati odjinud to, co jsem poměnil. Ostatně změny ty záležejí většinou v tom, že řekl jsem něco stručněji nebo srozumitelněji nebo co do mluvy správněji nebo že jsem něco podstatného přidal a pod. A co není přejato slovně, do uvozovek ovšem nenáleží.

[2]) Takto i mnohé jiné vady a nedokonalosti v „Dějinách" spůsobeny příhodami podobnými! Jak jinak bylo by lze bývalo na př. pracovati, kdybych byl býval měl ihned od počátku takového nakladatele, jakého dostalo se části II.! Ale to jsou příhody, které nenáležejí veřejnosti, třebaže většinu vad a nedokonalostí v „Dějinách" nejlépe by vysvětlily.

[3]) Co činí nakladatel, hledě, aby spis měl odbyt co nejhojnější, z toho činiti výtky spisovateli není slušno. (Jest i všimnouti si, že neotiskl jsem v předmluvě ani jediné z nezasloužených pochval, jichžto dosti dostalo se bez mého přičinění „Dějinám" a z nichžto některé jsou na obálkách.)

bařem nedůstojným, a já zatím již čtyřikrát odřekl jsem se důchodů jistých, abych mohl se obírati co možná výhradně toliko dějinami písemnictví novočeského, které jsou mi takořka kusem mého srdce...

Jsa příliš upřímný, promluvil jsem ovšem někde v předmluvě tak, že lze vykládati to v ten smysl, jakobych byl nespravedlivým k dosavadním literárním dějepiscům českým. Ale já smyslu toho v slovech svých jsem neviděl ani nenadál jsem se, že budou pochopena jinak, nežli byla míněna. Zvláště pak slovům, že pro všelijaké chyby a chybičky i ve velmi záslužných spisech našich nejlepších dějepisců literárních pozbyl jsem více méně důvěry ve všechny práce literárnědějepisné vůbec, jest rozuměti toliko tak, že chyby a chybičky ty přijměly mne, jakž i v předmluvě k tomu dodávám, „téměř o každém udaji přesvědčovati se a jej bedlivě prozkoumati, zdali jest správný“. Ničeho jiného jsem neřekl a říci nechtěl! A že, přesvědčuje se a prozkoumávaje takto dosavadní práce, mnoho nesprávných udajů jsem nalezl a opravil, o tom doklady jsou skoro na každé stránce mého spisu, zmenšiti však zásluhy původců prací těch jsem tím nezamýšlel a dojista také nezmenšil. Jen upozornil jsem tím, kterak úzkostlivě dbám správnosti, což učinil jsem i příkladem pod čarou.

Z výtek mluvnických neprávem Bílý uvedl třetí osoby plur. „rozvíjí“ a „uráží“, poněvadž obě chyby ty jsem opravil již ihned na obálce sešitu 3.; um-říti a přeje si slávověnec jest chyba sazečova, kterou v korrektuře jsem přehledl. Že bych byl užil „postrádati“ nesprávně místo „pohřešovati“, není mi povědomo, a znám dobře rozdíl mezi dvěma slovesy těmi; míst, kde nesprávně jsem ho užil, Bílý nevyčetl.[1]) Lokál „odpočince“ „Věstníce“ a pod., který Bílý také za chybu mi vytýká, ač ovšem chybný není, vyskýtá se toliko v počátečních arších; dále mám „odpočinku“ „Věstníku“, toho však Bílý nedbá, vytýkaje mým „Dějinám“, jakž i výše jsme poznali, i takové chyby a vady, k nimž, kdyby si byl počínal nestranně, byl by snadno mohl omluvu z „Dějin“ samých připojiti; ale on vše, co nalezl v mých „Dějinách“ toho druhu, že by to mluvilo proti jeho posudku v můj prospěch, prostě zamlčel. Ostatně nebylo by nic neobyčejného, kdyby v padesáti tiskových arších vyskýtalo se mnohem více chyb, nežli jich Bílý nalezl, a podstatnějších.

Konečně ještě něco na vysvětlenou toho, kterak jest hleděti na můj spis. V literárních besedách přerovských, v nichž i posudek Bílého byl probrán dříve, nežli byl otištěn v „Osvětě“, bylo usouzeno počátkem roku 1886. toto („Komenský“, 1886. 125. a 126.): „Píli p. Bačkovského dostalo se všestranného uznání, „Dějiny“ jeho však, ač se vyznačují bohatou zásobou látky, nedovedly přece vyplniti obecné přání po českém Hettnerovi, Gervinusu nebo Brandesovi; také to není možná, pokud není celá doba našeho probuzení po stránce politické, sociální a vůbec kulturněhistorické zevrubně vyšetřena, pokud vplyvy literatur cizích na domácí nejsou

[1]) Podobně neuvedl ani jediného příkladu, kde položil jsem „se“ za sloveso nelibě, a nepravdivě tvrdí, že „se“ kladu za sloveso vždy a všude.

dopodrobna vystopovány.“ Slova ta jsou zcela správná, a řekl jsem i sám totéž o svých „Dějinách“, vyznav v „Předmluvě“ na str. V., IX., XI., XII. a XIII., že nenapsal jsem opravdových pragmatických a filosofických dějin, protože napsati je dosud není možno, nýbrž že své „Dějiny“ pokládám pouze za průpravu k dokonalému spisu podobnému, ba skoro namnoze toliko za prostou sbírku materiálu.[1]) I jest velice zlomyslno nedbati slov mých v „Předmluvě“, ba v posudku o slovech těch ani se nezmíniti a říditi se toliko názvem spisu a posuzovati jej jen a jen jako řádné dějiny pragmatické a filosofické. Tak učiněno v „Athenaeu“, a tak učinil i Bílý! Kdyby byl napsal: „Bačkovský v předmluvě praví to a to, ale zvolil nevhodný název,“ bylo by to v pořádku; nebylo by však ani po takovéto zmínce spravedlivo posuzovati mé „Dějiny“ dle názvu, a nikoli dle toho, zač je sám výslovně v „Předmluvě“ vydávám. A nevydal jsem jich za to teprve v „Předmluvě“, nýbrž ihned na obálce sešitu 11. a 12.[2])

Ale Bílý napsal: „...co slíbil, chtěl a podati měl: pragmatické a filosofické dějiny literatury — tím dílo jeho není ani nebude.“ I ptám se Bílého, kde jsem to „slíbil“? Ptám se ho kterak může věděti, že jsem to „chtěl“? A ptám se ho, od koho přejal jsem na sebe povinnosť, že jsem to podati „měl“? — Vše to jest povědomo snad Bílému, ale mně nikoli. Mně jest pouze povědomo, že v „Úvodě“ jsem objasnil, co to jsou „dějiny písemnictví“, z toho však nelze vyvozovati, že to, co Bílý míní, jsem podati „slíbil“, „chtěl“ a „měl“! A i kdybych byl „slíbil“, „chtěl“ a „měl“, nebylo by slušno zamlčeti a nijak nedbati, zač vydávám své „Dějiny“ nyní, a toliko posuzovati je tak, jakobych i sám je vydával za vrchol dokonalosti. A i kdybych byl „slíbil“, „chtěl“ a „měl“, nebylo by spravedlivo pokládati mi za vadu, že, obírav se po dva roky den co den skoro výhradně spisem tím, názory své jsem o něm změnil a že hledím na něj nyní jinak nežli před dvěma roky, kdy počato jej vydávati a kdy v té podobě, v jaké vydán, ani zdaleka kromě počátku zpracován nebyl, a to zvláště, když již i přemnohé části z vyšlých sešitů mám v rukopise svém namnoze zcela znova předělány![3])

---

[1]) Podrobně viz o tom ihned na počátku „Doslovu“ (str. 899.—900.).

[2]) Co týče se názvu, připomenul jsem vznik jeho na str. IX., dodávám pak k tomu, že také na př. Masaryk nazval „Konkrétnou logiku“ svou v pozdějším překladě toliko „Versuch einer concreten Logik“. Podobně zdá se mi býti omluvitelno, že spis můj co do názvu neustupuje jiným českým, když dokonalejšího spisu podobného nemáme.

[3]) Rukopis ten jsem ochoten každému, kdo by si toho přál, v bytě svém ukázati. Dal jsem si vytisknouti k němu všechny archy „Dějin“ toliko po jedné straně, abych mohl libovolně rozstříhati a dáti jinam anebo jiným nahraditi

Bylo by tedy správno posuzovati mé „Dějiny“ toliko jakožto průpravu a jakožto sbírku materiálu k pragmatickým a filosofickým dějinám písemnictví novočeského. A s tohoto hlediště protivník můj Kovář v čísle 10. roč. 1885. „Athenaea“ napsal o nich: „Závěrečný soud o B. spisu jest, že je pilnou snůškou materiálu, řadou zajímavých podrobností, že budoucím historikům literárným úplně upravil půdu. A v té příčině je spis pana B. vzácným příspěvkem k dějinám naší literatury...“ A Bílý v „Osvětě“ napsal: „Páně spisovatelova píle opravila ovšem mnohé udaje jednotlivé, dni a léta narození a úmrtí, tituly knih, jména křestní a jiné drobnosti... U pana B. uznáváme, že pilně sebral, kde co dobrého u našich literárních historiků našel, a že sestavil obšírnou a podrobnou bibliografii z doby probuzení, která by mohla slušně býti nazvána též biografií písemnictva...“ Z obojích slov těchto zřejmo, že to, co jsem „chtěl“, se mi podařilo... A přece mne řežou! Snad proto, že jsem ani toho „neslíbil“, poněvadž i to nesnadno vykonati, ani podati „neměl“, poněvadž — nevděk světem vládne! Výše (na str. 912.) podotekl jsem z „Předmluvy“, „kterak lépe něco nežli nic“, avšak u nás ti, co toliko bourají a sami ničeho nestavějí, chtí snad dokázati, že lépe nic nežli něco... Jest velice rozumno poukazovati na vady prací za účelem, abychom dodělali se dokonalejších; ale když místo toho, abychom poukázali na vady za účelem tím, raději pracovníka zlomyslně zhanobíme, učiníme pramálo možným vznik práce dokonalejší.

Avšak ještě něco o posudku Bílého. Posudek ten, jak již řečeno, byl probrán dříve, než otištěn v „Osvětě“, v literárních besedách přerovských, a zprávu o tom prof. J. Bartocha otiskl v „Komenském“ (1886., 758.—760.) a v „Hlídce literární“ (1887., 25.—27.). Ve zprávě té jsou mým „Dějinám“ učiněny některé výtky, jichžto v posudku Bílého v „Osvětě“ se nedočítám, a výtky ty jsou také zcela nesprávny.

Napsal jsem, kterak Thám ani netušil, že ve století IX.—XIV. lépe kvetlo básnictví naše nežli za Rudolfa II., a zpráva Bartochova mi to vytýká slovy: „Kterak to mohl věděti, když nebyli ještě známi rukopisové K. a Z.?“ Ale co pak „tušiti“ a „věděti“ jest totéž? — Mluvě o slovanské myšlénce, mlčím prý o Dobrovském, ač on prvý položil základ k panslavismu, a já tuto zásluhu Dobrovského vykládám na třech stránkách (183.—185.)! Spis můj dle zlomyslné zprávy Bartochovy prý „není nic jiného než citáty doložené nebo nedoložené, změněné a prostrkané“, a co týče se plagiátů, prý „mnohé věci jsou doslovně opsány na několika stranách, jakkoliv o prameni nedovídáme se nic!“ Takovouto nestoudnou lež professor tiskem ve dvou časopisech

místo kterékoli. (Také zde jest uvésti si na mysl zmírněný název Masarykův v pozdějším překladě, připomenutém v poznámce předešlé.)

veřejnosti pověděti se neostýchal! Mám prý plagiáty „doslovně opsány na několika stranách“, a v posudku Bílého doslovný plagiát uveden toliko jeden, a ten zaujímá půldruhého řádku! Podobně ve zprávě Bartochově vytčeno mi za chybu, že napsal jsem „dotekl“, kterýžto tvar „Brus matiční“ (tedy nikoli já!) doporučil místo „dotkl“!

Nežli přejdu ke zmínce o ostatních svých protivnících, kteří jsou předmětem přítomného „Doslovu“, nemohu nepřipomenouti, kterak Bartocha rozjařeně ve zprávě své podotýká, že přednáška Bílého o mých „Dějinách“ byla „hlučným potleskem odměněna“. Ejhle radosť z nezdaru díla! A tak to již na tom světě bývá: jestliže nepodaří se ti něco a zvláště jestliže tě za to někdo vyplísní, přeje ti to skoro každý od srdce; pakli podaří se ti něco a jsi chválen od někoho, vzniká závisť... Pěkná to vlastnosť! Mohu se ovšem nadíti, že škodolibě zajásají nyní, kdy „Dějiny“ neukončené jsem ukončil, všichni protivníci moji, ale mne škodolibosť jejich nevyruší...

O výtkách, které mým „Dějinám“ učinil Kovář, promluvil jsem podrobně na obálkách sešitu 12.—18., ukázav, že všechny jsou nepodstatny. O tom, jak Kraus blamoval se svým útokem na mé vydání „Slávy Dcery“, zmiňuji se v „Úvodě“ k svému vydání „Sebraných drobných básní Jana Kollára“, kde na dvou místech uvádím i doklady, jak Vlček pošramotil také sama sebe svou „kritikou“ o mých „Dějinách“. O „kritice“ Vlčkově promluvil jsem i na obálce sešitu 19., i není třeba zde odpovídati na ni, protože z ní samé jest přílišně zjevno, kterak není psána sine ira et studio. K tomu, co Kovář a Masaryk napsali o mne v „Athenaeu“ svém ze dne 15. prosince 1886., také neodpovím, protože to obsahuje tolik nepravdy a protože to napsáno spůsobem takovým, že nemohu nepokládati jich za vášnivé zlomyslníky; že vše, čím zostuditi mne hledí, jest nepravda, mohl bych dokázati netoliko svědky ústními, ale také jejich vlastními dopisy i jinými doklady podobnými. Mám od nich i doklady písemné, že před rokem ještě nebyl jsem jim nesoudným nevědomcem, za jakého mne prohlašují nyní. Ode mne na př. navržen písemně Masarykovi název „Ottův Slovník náučný“ místo „Encyklopedie“, když přijat jsem byl za spolupracovníka jejího! [1])

---

[1]) Kterak Masaryk nepravdu za pravdu vydávati umí, toho velmi přesvědčující doklad podal na př. Dr. Josef Kalousek v „Osvětě“ (1886., 1095.), a ani „historka“ o mých „Dějinách“ není pravdiva tak, jak Masaryk v „Athenaeu“ ji vypravuje, nýbrž takto: Bylo 2. ledna 1885., kdy Masaryk přišel do mého bytu požádat mne, abych mu opravil rukopis jeho článku. Nezastihl mne však doma, i zanechal mi svou navštívenku, napsav na ni, abych k němu za účelem opravy té přišel. Učinil jsem tak, a on rukopis článku svého k opravě mi dal. To byl prvý náš styk. Před tím jsme se neznali ani si nedopisovali, ze styků pak pozdějších zmíním se jen o oné „historce“. Když vyšel mých „Dějin“ oddíl I., žádal jsem Masaryka, aby v „Athenaeu“ byl posouzen. Masaryk odpověděl mi, že by rád posudek přinesl, ale že nemůže nikoho spůsobilého nalézti, kdo by posudek napsati chtěl. Za nedlouho však přišel ke mně a pravil, že již posudek má — od koho, neřekl, a já neptal jsem se —, ale že zdá se mu býti strannickým, čině skoro toliko výtky. I žádal mne, abych jej upozornil na přednosti svého spisu. Žádosti té jsem vyhověl, naděje se, že upozornění má dodá posuzovateli onomu, a ten že na základě jich svůj úsudek

Ani Herbenovi na útoky jeho na mne neodpovím. Měl by však vzpomenouti si na př. na Brandesa a na feuilletony v „Hlase národa“ nebo na „Ruch“ a na pochvaly, které tam o sobě kdysi pseudonymně (s šiframi) psával, i na jiné ještě věci všelijaké, které bych mohl řádně vyložiti a doložiti, a mohl by potom v „Čase“, jehož úkolem prý bude hlavně hanobiti některé lidi, též o sobě něco pověděti.

Buď i připomenuto, že Herben pokouší se býti také literárním dějepiscem. Práce jeho jsou psány sice velmi obratně, ale nedbají správnosti věcné, svědčíce, že jest spíše novellistou nežli dějepiscem. Příkladem toho budiž životopis Frant. Bartoše, který napsal do „Slavína“ a ve kterém čteme mimo jiné toto: „Fr. Bartoš hlavní zřetel svůj po léta obracel ku mládeži.... Jeho Malá slovesnosť uvítána byla s pravým jásotem... Z téže snahy vyprýštilo vydání Anthologie z písní československých..., výběr Přísloví a pořekadel a konečně obě krásné kytice z moderních básníků českých pro mládež Vlasť a Vesna (vše pod pseudonymem Jos. Zapletal). Při nevhodnosti Anthologie Jirečkovy vydal pod pseudonymem Jan Vesnický Přehled dějin staročeské literatury a konečně Skladbu jazyka českého, vyšlou již ve třetím nebo čtvrtém přepracovaném vydání...“ Že Herben správnosti nedbá, patrno již z toho, kterak lhostejně napsal o „Skladbě“, že vyšla „ve třetím nebo čtvrtém vydání“. Jest však i jinak plno chyb v slovech těch, třebaže velmi snadno bylo lze vše napsati správně. Tak „Malá slovesnosť“ není jen od Bartoše, nýbrž sestavil ji s Kosinou, a nebyla uvítána „s pravým jásotem“, ba též ozvaly se dosti nechvalné hlasy veřejně o ní. „Anthologii“ vydal s pravým jménem svým, nikoli s pseudonymem, a s pseudonymem Jos. Zapletala vyšla pouze „Vlasť“ a „Vesna“, o nichžto bylo důležito připomenouti, jakého druhu básně obsahují. Výběr přísloví a pořekadel vydal s pseudonymem Jana Kopeckého, a to s názvem „Pravidla moudrosti a opatrnosti“, nikoli s názvem „Přísloví a pořekadla“. Název spisku s pseudonymem Jana Vesnického jest „Stručný přehled dějin literatury české doby staré a střední“ (nikoli tedy pouze „staročeské“), a „Skladba“ vyšla ve čtvrtém vydání již r. 1882. Tolik chyb v několika řádcích! Všelijaké „duchaplné“ povídání všeobecné dojista nemůže míti nikdy cenu opravdovou, jestliže spisovatel nepostará se nijak o správné údaje základní.

Tím končím obranu proti svým protivníkům. Nyní ještě několik slov závěrečných.

Nepokládám se za neomylna a vím, že v mých pracích jest mnoho vadného; chyba člověkem vládne. Ale protivníci moji vybí-

---

o přednostech těch pronese. Táž upozornění napsal jsem i redaktoru jednoho časopisu paedagogického, který posudku svého dosud neotiskl, dříve, nežli vyšel posudek v „Athenaeu“. Masaryk však otiskl upozornění má na konci posudku v „Athenaeu“ zcela tak, jak jsem je napsal já, podepsav pod ně Kováře, což ovšem prapodivně vyjímá se ve „vědecké“ kritice „vědeckého“ časopisu. Také není pravda, co Masaryk vypravuje, kterak radil mi vydati „Slovník českých spisovatelů“, jakž nepopíratelně patrno z toho, že prvý styk náš udál se teprve 2. ledna r. 1885., kdežto já „Slovník“ ten hodlal jsem vydati již r. 1883., o čemž i tiskem zpráva dána v „Urbánkově Věstníku bibl.“, roč. 1883., na str. 45. a 49.! Tak pravdomluvný jest Masaryk!

rají strannicky z prací mých pouze vady a našedše jich několik, upravují „kritiky" své zlomyslně tak, jakoby vad těch bylo všude v pracích mých plno plničko. Kromě toho leckterá z vad těch, jak ukázal jsem, ani vadou není. Podobně nespravedlivě oceňují na základě nejslabších částí schopnosti mé, nijak nedotýkajíce se při tom částí zdařilejších a nijak nedbajíce, že vše, cokoli z prací svých znova otiskuji, byť i několik řádků to bylo, obyčejně v podobě zcela jiné — dokonalejší — podávám.[1]) Nejnešlechetnější však zjev u mých protivníků jest ten, že vůbec i jinak zamlčují v „kritikách" svých to, co bylo by mně proti výtkám jejich na prospěch.

Bílý na př., vytýkaje mi, že oddíl II. zůstal kusým, zamlčel, kterak v „Předmluvě" pravím, že dosud ukončen není (viz na str. 902.); vytýkaje mi, že mám v „Úvodě" nesprávnosti věcné, zamlčel, kterak dotčené věci objasňuji a odůvodňuji (viz na str. 903.); vytýkaje mi plagiáty, zamlčel, co napsal jsem v té příčině v „Předmluvě" (viz na str. 903.—904.), a nepřipomenul, že všechny prameny a pomůcky, jichžto jsem užil, v „Dějinách" jsem uvedl, nýbrž rozhovořil se o tom tak, jakobych nikde o pramenech a pomůckách těch byl se ani nezmínil (viz na str. 904.—912.); vytýkaje mi, že nepromluvil jsem o Jungmannovi, Kollárovi a Čelakovském vzhledem k boji o prosódii na str. 91.—110., zamlčel, že promluvil jsem o nich v té příčině jinde (viz na str. 912.); vytýkaje mi, že jsem samolibým a domýšlivým, zamlčel výroky mé v „Předmluvě", svědčící o opaku (viz na str. 912.); vytýkaje mi nesprávnosti mluvnické, zamlčel, že dvě z nich opravil jsem ihned na obálce sešitu 3. a že jich větší počet nesnadno nalézti (viz na str. 913.); vytýkaje mi, že nenapsal jsem pragmatických a filosofických dějin, zamlčel, zač v „Předmluvě" spisu svého vydávám (viz na str. 913.—915.) atd.

A takováto strannická „kritika" dovedla vlouditi se do tak vážného a tak pečlivě redigovaného časopisu, jakýmžto jest „Osvěta"![2]) Čeho medle mohu nadíti se odjinud? — A proč dával bych se znepokojovati, moha klidně a spokojeně žíti? —

I ustupuji, pokládaje dosavadní svou činnosť literární za příliš nepatrnou, aby měla býti předmětem nových a nových sporů veřejných. Ustupuji, ale nikoli jako přemožený, nýbrž s hrdým vědomím, že pracoval jsem pilně i svědomitě a že práce té, nebyv k tomu od nikoho donucen, ba ani vybídnut, nechal jsem sám od sebe, znamenaje, že ne-

---

[1]) Ještě méně spravedlivo jest posuzovati, čeho jsem schopen, na základě toho, co jsem podal veřejnosti před několika lety. (Ostatně protivníci moji dopouštívají se vad mnohem hrubších nežli já; Kovář na př. v „Athenaeu" pojí „užívati" s akk.!)

[2]) Na posudek Bílého bylo by bývalo vhodno odpověděti v „Osvětě", avšak „Osvěta" ze zásady dosud nikdy od nikoho repliky nepřijala.

snáze,[1]) které nikdy nedovolovaly mi pracovati o „Dějinách“ tak, jak bych byl schopen, a které rozliční činitelé měli a mohli pomoci mi odstraniti, jsou víc a více zúmyslně zvětšovány...

Pracovati však o dějinách českého písemnictví doby nové nepřestanu, jenže již asi nikdy nebudu moci obírati se prací tou výhradně, jak jsem mínil, a nebudu moci tudíž ovšem ani vykonati to, co jsem zamýšlel, totiž sebrati a upraviti co možná veškeren materiál literárnímu dějepisci českého písemnictví doby nové se skýtající a potom i sám dále na základě tom pokročiti.

Zatím pak dovoluji si oznámiti, že hodlám vydati mimo jiné tyto spisy: 1. Seznam pramenů ke spisům a článkům z dějin novočeského písemnictví. (Má obsahovati netoliko názvy článků v časopisech a spisů vydaných o sobě, ale také všechny posudky a referáty i drobné zprávy literární, po různu roztroušené, a vůbec vše, čehokoli k pracím z oboru dějin českého písemnictví nějak užiti lze. Vše pak upraveno bude v několika oddílech co možná nejpraktičtěji, aby snadno a rychle ke každé práci jednotlivé příslušné prameny byly nalezeny); 2. Soustavný přehled českého písemnictví období pobřeznového. (Pokračování Jungmannovy „Historie literatury“.); 3. Stručné dějiny novočeského písemnictví; 4. Opravy chyb a omylů z dějin českého písemnictví vůbec a doby nové zvláště (mám jich již asi 3000); 5. O Rukopise královédvorském a zelenohorském; 6. O Kollárově „Slávy Dceři“; 7. Popisy a obsahy nejdůležitějších českých plodů básnických; 8. Vlastenecké črty z dějin novočeského písemnictví; 9. Zajímavé příběhy a příhody ze života českých spisovatelův a spisovatelek; 10. Sto českých básníků (výbor z novočeského písemnictví krásného); 11. Přehled dějin písemnictví českého doby nejnovější; 12. Rozpravy z oboru dějin písemnictví novočeského (přídavkem k „Zevrubným dějinám českého písemnictví doby nové“); 13. O básnické činnosti F. L. Čelakovského a j. Tři ze spisů těch byly by bývaly mohly bezpochyby ještě letos býti vydány, kdybych i na dále byl věnoval tolik času dějinám písemnictví novočeského, co věnoval jsem jim ho od doby, kdy počaly vycházeti. Také podotýkám, že těmito spisy nebude vyčerpán všechen materiál, který z oboru dějin novočeského písemnictví již v rukopise nashromážděný mám a který k potřebě všeobecné bylo by mi bývalo možno uložiti do „Dějin“; v „Předmluvě“ (XI. a XII.) zmiňuji se o spisech těch i jiných těmito slovy: „Pokládám své „Dějiny“ vzhledem k sobě toliko za přípravnou práci k rozmanitým pracím jiným z oboru českého písemnictví doby nové, přeje si z té duše, abych aspoň část prací těch vykonati mohl, nejsa od nich odpuzován zaměstnáním nepřiměřeným. Ostatně ... sám na základě spisu toho hodlám připraviti se také k dokonalejším „Dějinám“, nežli mohou býti mé „Dějiny“ nynější, a to tak, že napíši rozmanité monografie, k nimžto „Dějinami“ půdu si upravím, a že potom na základě těchto monografií

[1]) Viz na počátku „Doslovu“ (str. 900.).

a na základě svých „Dějin" nynějších zpracuji vydání druhé „Dějin", které bude různiti se podstatně od vydání prvého . . ." (Viz i poznámku na str. XXVII.)

Nemohu také nevzdati nejsrdečnějších díků nakladateli svému, p. Fr. A. Urbánkovi, velezasloužilému knihkupci českému v Praze, který velice ochotně i obětavě a horlivě převzal mi v náklad část II. a který, třebaže tím nemalou škodu utrpí, přece ze smlouvy naší k žádosti mé mne propustil. Zavázalit jsme se písemně vespolek, že vždy nejdéle v šesti nedělích vyjde sešit další, pokud celé dílo nebude vydáno, i byl bych býval musil pokračovati, kdyby byl žádosti mé nevyhověl. Podotýkám to proto tak výslovně, aby protivníci moji nedomnívali se, že jsem pokračování nezastavil já, nýbrž nakladatel. Nakladatel můj byl by býval rád i dále vydával, a také mně bylo by bývalo lze dokonaleji pracovati nežli za nakladatele dřívějšího, který bohužel, ačkoli všemožně se snažil, nebyl účinkem nepříznivých okolností, bez jeho viny se vyskytnuvších, s to, aby vždy splnil, co splniti měl i chtěl . . .

Posléze ještě připomínám, že z pravidla již ani slůvkem neozvu se nikdy proti útokům zlomyslným, ať již učiněny budou proti mně od kohokoliv a kdekoliv. Abych nemohl pracovati pilně a svědomitě, toho bohdá nepodaří se útoky těmi dosíci, třebaže práce jest mi tím ohromně znesnadňována. Ostatně nemám ani času potřebného ani místa vhodného ani chuti příslušné ani zdraví náležitého k tomu, abych odrážel od sebe „vzdělance", [1]) jimž účelem jest mne v pravém slova smysle — zničiti!

„Vlk vlka nezabije; člověk člověka zabije, i jest člověk horší nežli zvíře!" Tak slyšel jsem filosofovati asi před čtvrt rokem chudobnou ženu z vrstvy nejnižší, i dávám to na uváženou svým protivníkům z vrstvy — dle jejich názoru — nejvyšší. Avšak ať nedomýšlejí se, že tím přisvědčuji k mínění Herbenovu, projevenému v „Čase", dle kterého prý jsem již účinkem útoků jejich na mne — „mrtev"! Jest ovšem pravda, že zbraň svou proti mně nabrousili si velmi ostře, ale dosud jásají předčasně, míníce, že mne již — zabili . . . A nezabijí mne, třebaže ani brániti se jim nebudu! Vana sine viribus ira!

Jako pak nepopletou mne útoky zlomyslné, tak ani pochvaly sebe větší nedovedou mne zmátnouti v práci mé, protože čím více studuji a čím více píši, tím i více poznávám hloubku slov: Vermis sum!

* * *

Na konec dílu I. slíbil jsem v „Předmluvě" (XXV.) dáti hojné „Doplňky a opravy". Jmenovitě k oddílu I, mělo býti mnoho

[1]) Bílého zde na mysli nemám, třebaže druh jeho Herben v „Čase" velice jej pochválil za to, že jim pomoc proti mně poskytl.

doplňkův, a bezpochyby též oprav bylo by bývalo mnohem více, nežli bylo možno nyní na kvap sestaviti. Zde buďte podány hlavně jen opravy, a doplňky, chystané na konec dílu I., buďte skoro všechny vynechány.[1]

Na str. 1. v ř. 9.—11. shora slova „ať již — o kráse“ škrtni; že pak jest jediné správná definice „Písemnictví neboli literatura jest soujem všech plodů slovesných ducha lidského“, že však všechny nenáležejí do dějin písemnictví, ba ani do knihopisu, bude objasněno článkem „Některé myšlénky vzhledem k dějinám písemnictví vůbec a českého zvláště“, slíbeným již i na str. 903.

Na str. 4. v ř. 7. zdola slova „vznikly — lyrické“ nahraď těmito: „zachovány jsou z doby starší nežli lyrické; že však epické básně vznikly v písemnictvích dříve nežli básně lyrické, nepodobá se pravdě; nejstarší ze všech druhů básnických jest bezpochyby básnictví chorické, o čemž viz ve spise Karla Müllera „Commentatio de antiquissima Germanorum poesi chorica“, vyšlém r. 1847.

Na str. 8. v ř. 21. sh. za „podobu“ přidej pod čáru: Srv. v „Osvětě“, roč. 1875., na str. 196.

Na str. 16. v ř. 3. sh. čti „též o to dříve skoro nijak ani usilováno.“

Na str. 18. v ř. 20. sh. čti „rozvíjejí“ místo „rozvíjí“.

Na str. 19. v ř. 2. sh. za „nedovolil“ připoj pod čáru: „Viz na str. 54. zvláštního otisku „Zápisků Josefa Jungmanna“ a na str. 10. Adámkovy „Doby poroby a vzkříšení“ jakož i na str. 336. a 337. Šolcovy „Národnosti“.

Na str. 23. v ř. 4. zd. pomněň takto: „Zatím nalezen byl r. 1817. „Rukopis královédvorský“ a r. 1818. založeno v Praze „Museum české“, kterému téhož ještě roku 1818. poslán „Rukopis zelenohorský“, a tyto události . . .“

Na str. 29. v ř. 11. sh. čti „urážejí“ místo „uráží“ a v ř. 12. zd. „žalář“ místo „žaltář“.

Na str. 35. v ř. 20. sh. čti „Podpisoval se“ místo „Psal s pseudonymi“.

Na str. 36. v ř. 23. sh. vlož mezi „básně“ a „německé“ slova „jinojazyčné, a to skoro pouze“.

Na str. 50. v ř. 10. sh. má býti „vyšli“ místo „vyšly“.

Na str. 53. v ř. 13. sh. čti „poněmčilého Čecha“ místo „Němce“.

Na str. 98.—108. jest mnoho změniti dle spisku „O básnické činnosti P. J. Šafaříka a F. Palackého“, vydaného od pisatele těchto řádků r. 1885.

Na str. 115. v ř. 10. sh. čti „Popis“ místo „Pověsť“.

Na str. 121. v ř. 3. sh. k „všaké“ buď dáno pod čáru: K slovu tomu Jungmann v „Slovesnosti“ poznamenal: „všaký — každý, omnis“; v ř. 7. má býti „Skokem, skokem“ s touto poznámkou: Verš ten Jungmann později změnil „Skoky, skoky“; v ř. 11. má býti „tekouc“ s poznámkou: Později Jungmann napsal „tekly“.

Na str. 123.—132. jest všelico změniti dle článků pisatele těchto řádků, připomenutých v poznámce 2. na str. 847.

---

[1]) Některé doplňky a opravy poznamenány jsou již na str. XV., 176., 263., 452., 481., 570., 591., 660., 703., 726, 771., 779., 827., 840, 842., 843. 847., 850., 853., 860., 871., 872., 873., 875, 903.—915. a j.

Na str. 166. na konec poznámky 2. buď dodáno, že Rybička pisateli těchto řádků dopsal 16. prosince r. 1884. ve příčině té na vysvětlenou toto: „Co se týče podpisu na podobizně Sychrově (J. M. Sichra), tuť sluší sobě k mysli přivésti, že až dosavade sub iudice lis est, jestli to pravý autograf nebo toliko písmo toho, kdo podobiznu tu pérem vylíčil.“

Na str. 173. v ř. 18. sh. přidej „r. 1812. a podruhé“ před „r. 1820.“

Na str. 176. v ř. 11. zd. přidej „poprvé téhož ještě r. 1812. a podruhé“ před „r. 1820.“

Na str. 186. v ř. 3. sh. má býti „dle rukopisu od Dobrovského mu půjčeného“.

Na str. 195. v ř. 12. sh. má býti „r. 1814.“, a za „povšimnuto“ buď přidáno: ba ani Dobrovský nedbal, aby navržená jím oprava se ujala, a psal i sám, píše česky, ještě r. 1814. pravopisem bratrským.

Na str. 199. v. ř. 25. sh. mezi „Čechovu“ a „proto“ vlož „i pokládal potom“ a v ř. 26. sh. za „zelenohorském“ přidej „Rukopis tento za podvržený“.

Na str. 210. v ř. 12. sh. má býti „r. 1796.“ a v ř. 14. „str. 78.—81.“

Na str. 211. v ř. 5. zd. má býti „1884.“ místo „1883.“

Na str. 212. v ř. 3. zd. má býti „J.“ místo „L.“

Na str. 214. v ř. 13. zd. škrtni „a ředitelem — pražských“.

Na str. 297. v ř. 14. zd. místo „víry — zděděné“ polož „vlasti“.

Na str. 306. v ř. 15. zd. za Palacký „přidej pod čaru: „Ve své řeči na oslavu padesátileté památky Musea českého, otištěné v „Musejníku“, roč. 1868., na str. 168—176.“

Na str. 309. v ř. 19. zd. má býti „r. 1840.“

Na str. 310. v ř. 8. zd. za „Hlase“ přidej „a v brněnském „Obzoru“ (v „Obzoru“, roč. 1879., jsou i ještě jiné příspěvky na obranu kromě Vymazalových a Bartošových).

Na str. 311. v ř. 13. zd. má býti „roč. 1878.“

Na str. 313. v ř. 4. sh. má býti „zachránili“ a v ř. 4. zd. „prvého“ místo „druhého“.

Na str. 331. k poznámce pod čarou buď přidáno: Mínění, vyslovené proti tomu v „Athenaeu“, roč. 1885., na str. 107., nezdá se býti správným, a to zvláště, když pročteme to, co řečeno v prvé části Fričových „Pamětí“, na str. 331. oddílu I. a na str. 13. oddílu II.

Na str. 336. v ř. 10. zd. rok 1831. jest změniti dle str. 315.

Na str. 341. v ř. 19. za „národní“ chybí uvozovky.

Na str. 344. v ř. 10. zd. má býti „daina“.

Na str. 394. v ř. 9. sh. má býti „zlatoleské“.

Na str. 408. v ř. 4. sh. na počátku odpadlo „z“.

Na str. 409. poznámka druhá není chybna, o čemž viz v „Úvodě“ k sebraným drobným básním Jana Kollára, vydaným od pisatele přítomných řádků r. 1887., kde jsou také některé opravy k jeho vydání „Slávy Dcery“. (Viz i tamže v „Dodatku“ o Herberovi.)

Na str. 435. v ř. 9. zd. připomenutá znělka 39. jest otištěna hned ve vydání z r. 1832. vzadu v poznámkách.

Na str. 436. v ř. 10. zd. za „znělek“ přidej: z nichž otiskl 3 (II. 110. a 118. a IV. 18.) r. 1838. v almachu „Vesně“.

Na str. 456. v ř. 16. zd. místo „nikým“ má býti „nikdy“.
Na str. 461. v ř. 6. sh. místo „i“ mezi „pravda“ a „ctnosť“ má býti „a“.
Na str. 468. v ř. 13. zd. má býti „ostatní“.
Na str. 472. v ř. 4. sh. k „Rénu“ buď poznamenáno: Proč Kollár psal „Rénu“ místo „Rýnu“ viz na str. 411. tohoto spisu.
Na str. 477. v ř. 19. zd. místo středníku má býti čárka.
Na str. 479. v ř. 15. sh. čti „jsi“ místo „si“ a v ř. 9. zd. „nebo“ místo „neboť“.
Na str. 492. v ř. 9. sh. má býti „čítávali“.
Na str. 493. v ř. 5. sh. má býti „Život“.
Na str. 495. v ř. 22. zd. má býti „ha“ místo „ba“.
Na str. 498. v ř. 11. zd. mezi „píseň“ a „skladnou“ polož „dosti“.
Na str. 499. v ř. 2. sh. má býti „nemilujiť“ a „dvojazyčnosť“.
Na str. 542. mezi řádkou 11. a 12. sh. chybí verš: vtělená ta v kráse pokora.
Na str. 549. v ř. 11. zd. čti „staroklassicismus“.
Na str. 550. řádek předposlední jest změniti takto: „Výklad“ rozmnožen skoro toliko několika poznámkami od vydavatele; od Kollára něco přidáno jen asi na dvou třech místech, a proto . . .
Na str. 557. v ř. 17. zd. má býti „písně Přednosť očí a Proměna chuti, které jsou otištěny . . .“
Na str. 570.—703. jest mnoho změniti dle spisu „Několik rozprav o Frant. Lad. Čelakovském“, vydaného od pisatele přítomných řádků r. 1886.
Na str. 595. v ř. 11. sh. má býti „strojce“.
Na str. 597. v ř. 10. sh. k „Borovský“ poznamenej: Míněn Karel Havlíček.
Na str. 656. v ř. 8. zd. čti „spisů“.
Na str. 725. v ř. 14. zd. před „kde“ přidej „roč. 1849.“
Na str. 763. v ř. 13. zd. čti „nadějí“.
Na str. 765. v ř. 6. a 7. zd. čti „r. 1790. ve vsi Březince“.
Na str. 825. k poznámce 2. buď připojena zpráva Jana Pelikána, professora při gymnasiu v Králové Hradci, poslaná pisateli přítomných řádků, která zní: „Praví se tu na str. 825. v pozn. 2., že hymnu rakouskou, která, jak známo, složena byla professorem J. G. Seidlem k nápěvu starému, přeložil kanovník Jos. Ant. Šrůtek v Hradci Králové. To sice jest pravda, ale není původcem toho překladu, kterého nyní užíváme. O překlad pokusili se mnozí spisovatelé, a zejména kromě překladů Vámi ib. uvedených je překlad Peškův, dále překlad od P. Neumanna (viz Lumír, 1854., str. 414), překlad od Antonína Straucha (viz Přílohu k Lumíru ze dne 2. května 1854) a překlad od Jos. Ant. Šrůtka, tehdy konsistorního registratora, nyní kanovníka v Hradci Králové. Překlad jeho vytištěn jest v Příloze k Lumíru ze dne 22. dubna 1854. Z těchto čtyř překladův ani překlad Neumannův, ani Strauchův, ani Šrůtkův není ten, kterého užíváme. Peškova překladu neznám.“

Pro sebe na památku poznamenávám si zde, že loni 25. ledna dostalo se mi na základě spisu přítomného po úsudku odborných znalců hodnosti doktorské, a letos v týž den dopisuji k němu „Doslov“...

Ve Vinohradech 25. ledna 1887.

Fr. Bačkovský.

Ukazovatel.

(*Číslice* značí stránky; číslice tu a tam *v závorkách* upozorňuje, kolikráte zmínka jest o dotčeném na téže stránce.)

OBSAH

části prvé a druhé.

Stránka